12150
.F51
1884

ՆԱՐՆԵԿ ԱՂՕԹՈՒԹԻՒՆ

Հաւատալոտ եւ զգուշաւոր լուծմամբ նո-
ցա զգայական տեսլեան, ի նպաստ քա-
նաների աղօթաւորաց։

Ընդ նմին առանձին քաջախօսութիւն ի հա-
տուածս ինչ Պատմագիր Լեհիդ նեբրոդի
սրբազնագոյն Ընծայնին։

Ազնիւ պարոնութեանդ ձեր Պարբերելի Ազնուա-
կան վերակացուին ձեռամբ՝ յաշակերտութեան ձեր ղեկ
պօղոսեցոյ՝ յաշակերտութեան ձեր ղեկ
Ազնիւ Այրենայն։

Տպագրեալ հրամանաւ Տ՛ն Սահակայ Եպիսկոպոսի Գրիգորեան
բարեխնամ Աբբայի Ազգային Մատենադարանի Տ՛ն Գրիգորի Քահանայի Ալիշանի։

Ի հայրապետութեան Տ՛ն Դանիէլի Քահանայի Կիլիկեցւոյ։

Յամի ՌՈՆ 1801 . ի տեսլ . 10 . ի Մայր
Թուին ՌՄԾ

200

Չ493-Ա

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ.

Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՑՆ ՂԱԶԱՐՈՒ։

Հրամանաւ Մխիթարեանց։

ԲԱՆԱԼՈՒ ԸՆԹԵՐՑՈՂԱՎ

ԱՍՏՈՒԱԾԱԼՆԱՄ պեսզի ուրիշներ ընդ դարս եւ բոլորանիշեր բաղմօրինակ երկեալ ի բարեգործութիւնէ հայկազեան ծննդոցս, ինձ պան զնորհիալս տնորոշոյ ոչ միայն ընդունելութեան ազգի ազգի պարգեւացն գիտել հաւասարապէս, այլ ի յորմէ չեռն պարգեւի ճանաչել յաջգանօթ, եւ ընդունել համբուրիւք։ Ի նոր ի երկնաչէջ պարգեւացս գրեսցի արտարապէս եւ աղօթանուէրն տարեան գիրեալ հօրս մերոյ նաբեկեցւոյն Գրիգորի. գոր արարի, որոմ գտնգիսաւսար գիտեալ յայլ ազգէ պանձայ բարձր է գլուխ. եւ զգուելութեան պարծ ոչ միայն յաւաչէն պարձաւս անդր է վեր չկորեցուցանէ, այլ զերիզարդն պարձաւ՝ զմարդկարար գրչութեան գեր ասրճան գնաօթ է նախակրօնին նմանուել վերստեալ պանի։

Այր ինչ երկեալ համբոյս, է նաբեկեան բաբչրատարս հնարանքն առերեսով է հայս պարհարհս աղօթից, որպէս նախանին այն՝ զօրհնեցն առ երկայել է անհնարան առանձնութեան։ Յառիթս հոգեբերձ հայատարանեալցս երեղեցւոյ, եմանալ գնարօրն պարարգելուհ անցեալ առաջի գեղան պարպանչին, ոչ համրնարհս հոլանեալ է հարաս ցնծութիւնէ, այլ զիւրգոյն հերիցեալ զծածուխ հեղանաց՝ է գեսել աշխարհի, հրեշտակաց եւ մարդկան. ակընարարեալ ապաշխարողաց, երգս

ու չուտալոյն ողբա առնուլ ի քէրոն ; իբր պատուա-
ղային կամ աբեղեներայ . (Ք. Նափ . ա. 18 . Հ . 34 :

այլ պանդխտին մեռելոլին չերփ արկանել ի լուելս այ
յարուցելոյն յուսով :

Ա՛յ՝ ովքո՞ւ այլ յաւէտ ինչ ընտանի՝ քան ի նախնին
իմ պատ հուսալ նկատել՝ և անուճամբն և պաշտամամբ .
նա՛ և աւետարանչ , երիցուդ Վրիփորիոս , առանձեալ
ձեղ զաղօթից ասհման , իբր առաքինոն պհատարագն .
յանբեծան նահապետին՝ յովնէի ցանկալ , առ ելոյն
հոգւով երկրպագել . յաձախապատում վարդապետին՝
ազանիւրս աչխարհաբնեաս , որ ի դուզն յայս մարեանս աճ
պետոյն պբանականն արտեաս՝ ընդ աճխոյնն , պճխա-
բանութենէն պեսականն՝ ընդ խորհրդականին , պպատմողա-
կան առաճ ոբ գրոց՝ ընդ մեկնողականին , պաղօթից հո-
գի՝ ընդ բանասրեճականն , ձերբիւ՝ ընդ սերոյ ,
պյոյս՝ ընդ պղծութենէ , պոյ բարեաս՝ ընդ մարդոյն չա-
րեաս , և ի սի բան՝ պճխ ընդ մարդոյ . եղեալ արդարա-
դիրք աչխոյակ արդեյութենեաորոյ , արդարերելով ի սըր-
պին գանձարանէ պձեղ ի հորագործ ասեղճաբանութենէ ,
և պձին գինի ածելձեն սերոյն :

Ա՛ի այլ յանհատան՝ ոչ բնաւ կնդհատաբեր ճանապարհ
չերան որձեաս կամ ի հոմերոս , և ոչ եսալեա՝ ի ձեր-
գելեաս կամ յովէդեաս . պի ձեհ դան պնա հայատա-
նեալոյ ճափեաց երանաշնորհն գրիփորիոս , որ գեղեցկ
պատարագէ հոգին բանասրեճութենէ հնալանդել ընդ
նեռ ճաճյոյ հոգւոյն . և պյն՝ ոբ ընդ երկնաւո-
նէն ճանրբեր , յանորճանա մարդկան պնուճափս յար-
մարելով , հարմարչակեաց վերաբերել ի բան նոկ եր-
կինս , ոնդ դաղտագործանել նուճափս ախորճալորս ի
լուելս այ և հրեշտակաց :

Բայց ասկից զոյ մըն ալ՝ ե՛ւ կարգ այլ գովեստից՝ ո՛չ միայն պարտաւոնս ընդդէմ հերձուածողաց խոսուիմանել, եթէ չկոնեղուց յարձանաւոր ընդունելութենէ պարկեշտաց, և պատճառելոյ ինձ ամօթ՝ ի նոյն բերելով հերձուածողութենէն տասամբ. վասն զի ընկալաք և յաւուրսդ առաջ ժամանակաց մինչև՝ ի մերս ամենեցուն փառք ի մարդկանս, և մարդասիրութիւն բարեհամբաւեալ, սակայն ո՛չ ուրեք յաւուրցդ, և ասիաստան ոմանց՝ ի ցեղունդ իմոց գուցա՝ պանդխտութիւնս որ՝ ի նմա, արձանագրեալ բայցայայտութիւնք ածել՝ ի պետաւ. ո՛ զոհ աղօթասուրցդ անչէնք անձամբդ յարբենանք իմոց տեղիս մնացեալ, աղօթեն հոգւով, այլ ասիաստ տօք. վկայեն զմս լանգարան լինել ականց պատճառանաց, բայց անուանք ցայլոն լռասոյ երեսացն։

Ասեր յայլ ուղիս մոյ խրկնացածոյդ մատենին յոլովք պետանեմ հայեցեալ ընկնեանս հինս և նորս, ո՛ զմիով՝ ե՛ նախանձ բայցայայտութենն ձեպեալ հայրապետը բազմաւոր. և զսա՝ ի յառաջնոցն զլուխ ելոյ, պղծեցեալն, և զձեռնիւքն չկոնեն գործեան ընտր, ընդարձակել, և չերանան ածել. որով մատենան գլխաւորին պայ լոյս. մատենագրողին յարգ և վաստակ բարեհամբաւին. մինչև սաեան երբ հասցեալսդ գովին. ընկերք յօդ գնան երբ՝ ի տունկնեան անայլասուելի։ Հաց առաւելագոյնս ինձ գործոյ պետ էին՝ ինարկնեան մատենին բայցայայտութենէ, յորում առ ամ գլուխ հասցեալ ածել պետանեմ զանայլայ զանայլ ինձ՝ ի ընդդատեան։

պետանն ինչ լուծ ինձ՝ ի ընդդատեան։

Հաշ չի արդ՝ ընկնս զկոն ոսկ երկաբերութենն ոչ առանց գնեցին մեզ առաջնոցն, չանգարտութենէ ընկերս ար-

գելէնալ , նոյ յայլ ինչ պատճառաց , ասիկայն պանա-
գանն արդեօք չանացան երևելացուցանել ոմանք ի չեր-
նոց . և գովասէն գրան վերընտրուանակ չօգտարուելէն
տասամբ , երբ ինամարք ի լուռ ղաս ի նախնեացն
պատրա . զի և հայոց ացուն անագան՝ հուզ է ի գո-
զելէն : Այս արդարև հայտարելագոնի ևս գովասէն
էին ժառանգաւոր , եթէ զոյգ չօգտարուէն՝ և ար-
դիւնք երացն ի գլուխ ելանէին սպասգագէս չնոռ-
ուէ , և հարատած բացայայտուէ : Այսիկն առ այտ-
սիէ երէք երէք ընտրակատար գրեալ , չատ եղելոց
լուռին պատճառս աշխատարուէ , նորգ չնոռուէ ի
ձէջ առնուլ , և զբաւականն տալ բացայայտուէ , ընչ
և ոչ չամենակատարն , որ ի տարտիցին երկասերուէս
ի բաղչալեացն է՝ այլ ոչ ի հասանելեացն :

Այսոյ ասպոնօր ինչ չէս մեր ի բուռ տարեանն չեռնաց-
ինալ , զանայայտուէնս որ ի նմա՝ հասարակ բանիւ ի
հասար բերել պատրաստ վարկանիմ . և ընչ ոչ ոմանք
չեղելոյն նոյս չան զմէ , նոյ որ՝ զօրինակաս աշխատ
եղէն ի նորայն բացայայտուէ . զարչեալ և որ այժ-
տու մերս է բացայայտուէ՝ զոր կարգ ընդացել և
հանգամանս պայմանալ ունիցի :

Այրենասիրի հարեկին :

Օ անձայտուէ գրոյ՝ անհատատուէ անուամբ
երկրէն ասէ պատուի ելէնադոյ . (ի մերն . պրպ . պբ . ձ .)
այսինքն է՝ բառոյ , և պետուէեց : Այսոյ առ մերս
տասածուէ՝ երբէկէն ասել որոշագոյն կարծեմ . այս-
ինքն է՝ բառոյ , բանոյ , և պետուէեց նոյ ի տասարոյ :
Այրենասիրի այս անձայտուէ պատճածիկեալ էին պետ-
ուն նաբելէնան տասերանս բուլանդակ , եթէ երկոյ ի նա-
խատեղծ լինելուէն անեղուոյն գլուխ , և խաւար
ի վերայ անդունդոց խորհոյ ասացուածոյն . (ինձ .

ա. 1։) և նա ինքն երկանիկ տաբնափթօշն լուծի ինչ քան
դատաստ օրինակին՝ ի տայլ երկինն ի տիկին երկրին
ամբացնել չահն առաջի արդարութեանն ա։ (ա. Կոր.
ԵՁ. 14։)

ՀՀ նայտարութեի բառեր պետանի ոչ միայն ի բառանի
երկինն և անբնութեան. որպէս միաղանգ, խնծիւղ,
անասուժելի, ևն, այլ և որ անառվոր աղնահու-
են երեալ. որպէս անհատատ, փոխանակ բառիս՝ ան-
չահլութեան. հրատիճ, փոխանակ լսելութեան. սմոն-
հուրիճ, փոխանակ խորհրդանիութեան. ևն։ (Ծանր զայ-
լաբանեալ չէնանո, այլ ինչ ի վերին երեսս և այլ քան
զերազանութեանն նշանակելով։ ՀՀ ցս առաջին անցոյ-
սութեի ընելոյ առաքելացս չամահնել ի տարենից
բայց զերբարվատակ ևս ի մեինել. չէ միայ կամ երկուց
բառից չայտնութեի ի վեր ելանել բանն, որոմ և բա-
ռագիրքն ինքնին նպատակն։

Երկրորդ անցայտութեի որ բանիցն է, ի ժերևոգեան
շարեցն ունի գմնութեի. եթե չէ ընելոյ և ընդելոյան
եղեն բառքն, սակայն քան ոչ առնորութեի բերելով չէ-
բեանցն շարահանութեան չամ գերապանծ, տայլ ի
բանան արկանեն։ Եւ այս զարչեալ չամահափթին եր-
ևեալ ի բազմարուեսս տարենից, բայց ոչ զիմաստա-
պատահ իմանալ՝ որոյ կիրքին են ի ժերևոգեան
տարեք։ Եւայց երրորդն՝ անցայտութեի եմասից կարի
պաճանոյն և պատնապէշ տարց այն է, ուր ի բառան
ընդել և ի պարզ շարագրացս եակ՝ իմասից չալուածից
զանելոյն. անցայտել ևսէ չարմարացն չալորդ բա
նին ընդ անցելոյն, հեղհեղութեի պատճառին առ ինդիրն,
գերանութեի օրինակին առ օրինակելն։ Ճանաչանդ ևե
պատերազմող ևս կարծի բազում ուրեք բան ընդ բանի,
պատճառ ընդ ինդրոյ, օրինակ ընդ օրինակելոյ։
գինչ չերկար խուզմանն գայցե չերևան որ ի կարս
անդ

անդ գեղեցիկ հաշտութիւն : Իւր սուրբ պարկեշտ, պի
տի ըսէր որ ընկերանայն՝ ինչ ըմբռնեցաւ չէմասունն, այլ
ոչ քան գրուիլն մտաց . ևս սուրբ յաւուրսն ամենայն
էմասունն, այլ պատճառս ասուելոյն անցեալ . ևս այլ
սուրբ արարուին հիւրասիրանոց բանին յայտնութեան, բայց
ոչ ողջմտիւ , վասն որոյ ևս սուրբ հանգրեցաւ :

Այս ամէն անցեալոյս պիծակոծանութիւն կոչէ սուրբ օծանո
դակ , ևս ընդարձակ հմտութիւն ճշմարիտ գրոց , հարցն
առաքելոց , վարդապետաց , ուսուցչաց պարծանաց,
և որ այլ ևս դպրութիւն են պարապմանց , ևս ի վերայ
այսոցիկ՝ ընդհանուր խորհրդոյն առաքելական ընծայեալ
նիցն : Այլոց զարուս այն է՝ որ չեմ խոնարհականն ինձ
լեալ վասնզական էրգիր մտացն անհասութիւնն ,
անկանի առաքանի զուր խորհրդեամբ բանին , ևս ա
ելեալն անկարգանայ՝ քանզի եղիւ եղեալական գայթակղեան՝ աղօ
թից չեռնարուցուն սէր վարդապետին . (՚ի . Կոր .
ղ . 6 :) զոր գործն գաղտնի՝ պաշտօնեայ խոտոր
վանել :

Ա ե կ ե ղ ե ց ի , հայր յօրինողք լուծմանց :

Ա զդ՝ այսանկաց անցեալոյս վէրբերել գիտելով զա
ղօթականն տարեանս , ժամ է արդ պետանել՝ ոչ ոմանք
՚ի բարեկարգութեան հոգ չտային կալան ինձ լուսա
բանել զնոյն :

Ես ընդունելս գրասիրաց ախներս հայ ընթերցիկ տա
պետանն , զոր ՚ի վերուստ զարս երկեցոյց ՚ի յոյնս պար
բերգն նալեանս պատգրուիլ ՚ի հռոմանդնուցիս յա
տին 1745 . յորում բաց յաղօթականս բանիցն՝ ևս պատ
ասէ վարդապետին առանս ՚ի բացայայտութիւն : Ես ը
նդ այս աղաչեմ զբաց յորում չտային առնել ՚ի գրել , որ
պէս ևս երևի , բայց ընթերցիկս ինչ լուսս վարդապետական , հայ բանասիրականս՝ ոչ ծանանել զայ

պահելիքներս տեղեկութեան առաջի երթելոց բանիցն։
Այս կնդան՝ ի բանս իւր չեշտափակէ լուծմունս յանուն
Մարգսի դալաբան ռէկնէլի կալուղիկեայց. այլև յե-
րեսս յառաջաբանին ասէ՝ ի լրոյ, ըն ‖ ամբիծացոյցն
և արարչալ էնէ լուծմունս, ընդդէմ և իւր պետալ
կնդ։ ‖ պատճէն բարեբասութիւն ոմանց լինելոյ, եթէ
երիտրն չահս բազմապատիկս առցէ և ամբօծացէ
պղեղեցիկ նշոյլն արդհետալ էցէ՝ ի մինն երիր հա-
րեկաց. և ուխտեսցէ իսկ անարգելս այնպէս հաստանել
առ՝ ի միսս, երբս դալ պատահելալ դալէ։ ‖ յայ պի
մի՝ ի համբաւոց եղեալ ըմբռնելոյ անդհանաբար, որպէս
առ բազմաս՝ ի գրոց գտեալ եղև, յայսմ առնէմ՝ ըն
չեշտափակեալ լուծմունսն ոչ ապրեսք ի մեկնչէն, և ոչ
շամբօծացոյցն։ ‖ ը պի գիտաս առ մեզ ամբողջ օրէ
նսակ այնոց լուծմանց, գրեալ բուլորսփեր՝ ի մեր լեռնէն
երբ պճե. (յամի փն 1406.) յորոմ բանսն են նոյն
պրես ‖ չսկոբ պապրեսրգն՝ ի մեզ առնոս չեսրոմ մեկ-
նոցն յանուն ապրեսք. և սակայն մեր օրինակս՝ ի ձե-
ռագիսք անդ այլակերպ գրչաց դրեալ։ ‖ ըրարեալ լսեմ
քրօնացոցոյն. և ոչ մի ինչ յայտարարեալ նշանակէ՝ ի
հարցք լուծմանցն հաս՝ ի չեշտափակարանին, ըն ապրե-
ան եղև արարեալ։ ‖ յայ ըն այնոցիկ լուծմանց ոչ հան-
գուցանդ էցեն, հաս՞ս ոչ մեզ ընծայել արժան էցէ,
ասի՞ դեղ պատիկեր հերպարանացն՝ ի հաստատօրն ապոս-
քսփրեալ, յորմէ և մատենագրեն յարգ և ժամանակ
էմանէ։

‖ պատճէն երիս՝ ի լուծանօղ անդր՝ չան պատմելոյ
պիտանացնես մասիցեն, այլ ոչ հաստատ չանին հմտա-
կիարտրացն՝ ի նոյն. վեց բազում ոտրիդ պէսանան խրմ-
նաժամուսի՝ հաս լուսէ պատուէ, հաս վեր՝ ի վերոյ
քանդ լեզու յանգայսուէ, հաս անցատմար էմասուս
պատճառ։ որպէս և՝ ի կարգ մեծոյ լուծմանցս պես-

ցի ։ ԱՀ յամ հակառակ՝ յոլովակի ղբառս կամ ղբանա
պետրեմացս՝ ինչն բացատրէ անհեղգաբար՝ ուղ դիանգամ
ն ուղ երիցս ։ որպէս , դժնդակ , ընդհատիկ , ան
խտրական , պատշտպանել , թշնամութիւն , եւն ։
Ա՛ր գայն՝ ասէ բազմաբանութեամբ ։ որպէս է ակղ
բան մտրենին , Զայն հատուցանաց , ականատ է
ընդ առիանել գազգս յայնոց՝ գյօդեալն և գանյօդն ,
գնդանականն և գաննդան , և օրինակօք գիտացանկիւր
բացատրել յոմոլէտս ։ Անհօրինակ և գասագեալն
անդ , ի խորոց աստի գգայութեանց , նիւթ առ
նու ընդարձակութեամբ բանից , առանձեալ գբաժանումն
գգայութեանց և կարողութեանց հոգւոյ , և գիտացանկիւր
նոցա առ դիմանս բազդատութեամբ ։ զոր ուղ մի ինչ հարկ
պիտոյն պահանջէր ։ Ա՛յ պետանել՝ ինձ այլ ընդ այ
ժոյ հոգմունս , գմոյ գերոյ բան այլոմ պարտ ։ որպէս է
բան ա ։ 2 ։ գասագեալն , Ա՛երգ է օր ամն , որ է
յովելեայ գ ։ 14 , լուծանօղն ընդայէ ովսեայ , ուր գի՛ն
Օ այսպիսիս և այլոյս առանձ ։

Նադաբ ուրեմ՝ է հին առնու վայրապար գբառս և
պճառասիանն , որպէս , շրուտուկ , թաւշեան եղուս ,
խուռնիկ հուսարկանեմ , խմոր , ծեծուկ ։
Օ մարդկային գլաս ուս , որ գիտեցաս թէ ինչ
կու ասէ ուրս ամ ։ Հայոց ։ (այսինքն այնպէս ։)
գլուխ քաշեայ ։ գոգեցնես ։ յահէս որ կու
վախեմ ։ հիմնական ։ մեջն փուշ է ։ մշուշ ։
Ա՛ժանել եմ այսոր և այլ շատոց ։ ծակատք ։
հնոց գինչ կուրն ի մագէն թաւիղ ։ Ա՛ոմար
կուր ։ Հայերէն այն է որ ի տգայոց շինման
կապեն , ու պահատանք առեն ։ քսո այս և
այլն ։

Ձ՛ու ուչ այս դիան , այլ յոլովութիւն նիւթ ընդանեբար
վարդ անկարող գայլագիտանն Հայոց՝ գլուխն , և գա

բաբառոյն, ի վայելս. որպէս ՚ի ձեռնել զաղջկանէն զոր
տայ ծնողացն ։ Թառս, այնոսիկ ընդանուագ ։ ուռ-
ւած, փոխանակ ձեզնակոյտ ։ զատուկտ, փոխանակ
մուրհակի ։ լար, յիր զաղեղ ։ քէհ, չարչիր, այնոսիկ
առհասարակէս, գրաս ։ սմսմոտի, այնոսիկ առանձ-
զատուկ, այսինքն դաշն. դաւերքար, այսինքն դատա-
քեռ ։ մինոյ, այսինքն նահապետիս ։ ծաղրել,
այսինքն նկարել ։ զատ տնել, այսինքն ընդդէմ լա-
գաւառի ձեղանիլ ։ մուլիկ, այսինքն առարկանդակ ։
Հաղթուած, այսինքն գանձարան ։ Թուխս, ալուր,
այսինքն դրօշ ։ սատոն, այսինքն օձաս ։ լէտուտս,
յիր բոլոր, առեալ ՚ի լատինէն լիմիտա ։

Ահա զայսոսիկ կիսանգամանս լուծմանդ կշռելով,
ո՞ զոր լաւ անգամ ախորժեսցէ ընծղ ինէ պնդել բանիւ,
Վարգան ինչուչի լինել արատաշէս, կամ ամբօնաց-
ցոյն ներքսեան. որոյ ընտրութեան բանիդ, վկայեցէ խօ-
սիդ, ոձն ընտանի յամ գիրս իբրեւզ աղխարհատես
գայլէ ։ Ահա սարգան ոչինչ օտարոտի բառիդ կիրառ-
ութէ ի պատասխանել. եւսկ սա ամբօնացուցն զոսն ուրեմն
՚ի պատասխանելիսն կամ ՚ի խորհելս ՚ի հարկէ բա-
նիցն հարկաւորդ յիշատակել. զանազ չիեաս սա նոցա
քանանդակօք սովրեալ եր ՚ի վարդապետականն գիրս՝ ըմ-
ռաստիականն եւ պայլպղականն խօսս վարել անկարող. այլ
սա վէրջին հիւլիսեցուվէրն պեսանեմ զայդ սովրու-
ցի. որպէս ՚ի գրոցն վարդանայ, ՚ի մեհնուցն մար-
կոսէ, եւ յայլս ։ Ա՚ւ իմ հարցիդ յայդ չօգտարեալ են,
ընէ առաջնորդ լուծմանդ՝ մի յայդոց հիւլիսեցուց եղէ
եմբ ՚ի վրէժխաւանելոյդ դատուն, որպէս բաց յայ-
գեալ նշանագրէ՝ զայն եւս նկատիմ ՚ի լուծմունս անդ,
մի յաճախեսցի բանս ուրեմ ՚ի միր առնու զմոռ-
նալոյ ամ՚ բաբառոյն, եւ ընդ

այն լուծանող՝ անուճանակից գոլով ապրփսի, կամ փաղաքդակից լամբրօնացուցն, համբառն ընկալաւ և տարաձեռաց նոյն լինել ընդ նոսա. որպէս ասէն պաւղաքսաց՝ յայլ բաղաքս պետանէմ լեալ խաւնահուրէս անչանդ և գրուեց նոցա։ Ա՝նաւանդ՝ այլ ևս պաւղաքս գոլ ասէ՝ լամբրօնացուցն ներբեսի կարճել զսա գոլճ. եթէ չէ լուծիչն ՚ի բանն Ե. ՚ի ՚ի մինել պաւղեանն. Ա՝նտարկեշտ ծաղկեցեալ ապրիքս. կամ Ա՝ղաւ ապաւնիս. ևն. ՚ի կիր առնու պէտս բանս ասէ լամբրօնացուցն՝ որ ՚ի մեկնուրէն ով ասէ. Ե. 9. 11։ Ա՝մէն, չէ չերիցս աղօթս հոգուցն ասէ, որ ՚ի բանն լաք, բայցայայտելով լամբրօնացուցն ՚ի պաւղաքսացի գերան, համբառն ամենայն հաւատալ, ըստ չնարելին ազգին պաւղեանեալ էին։

Ա՝յլ երանի բանիցս պայն ևս ապր առնել կարեւոր է, չէ կայ և այլ օրինակ լուծմանց՝ ընդդրեք հաւատոպեալ յաղթող չ օրինակին՝ պրր ասացաք. և ՚ի հաւատոպելոյ ասաի՝ կրճատրեք արարեալ այլ օրինակ լուծմանց, որ և այն էակ է՝ որ ՚ի պաւղեր նարեկան կայր ՚ի վերջոյ ապչնաւորեալ, եթէ ճշմարտ առակայիեալ աղօթաճանձանչ՝ ինչտուկ արշաւելոնվա ՚ի մեռելոցն վայրս։ Ա՝յլ այսպէս երեի եղելոյ օրինակաց լուծմանցն՝ պաղքեր ես ՚ի չեր լուծմանս յիշատակէմ, նշանակեալ հիմն չար և ՚ի չեր լուծմանս յիշատակէմ, նշանակեալ հիմն քեր նոցա այն է, զորմէ կանխեցաք առ պեղիս։

Յանդիմանութիւն նոցուն լուծմանցս։

Ա՝յլ արդ՝ երկն ըստ նոյն առակելոցս՝ մեկնուղիսն գրքոյ առնէ զայլ ՚ի նոսին մատեանս՝ բառակոն էին առ ձեռն ամենայն ՚ի նոսին մատեանս՝ բառակոն էին առ ձեռն անմոլորեալք պրոյցս բանիցն, չեզ ոչինչ աշխատեր հոգուցն։ պի ոչ երկն արհամարհողք ինչ կամ պատուհասին։

առէիտ այլոյն վասուհոյ յառնել յօժարիմ , ու ընդ
ինասուհէ բնաւ ոչ հաղորդէ . քայց ընդ պիճաէը
քարոյիչ՝ և պերասաէրն լծորդել կարաւիմ : ‖ ՅԳ
դոյն կարկառդ կամակաւ առնել պանչն ի հանդէս
նորոգ լուծմանց , այնպէս չանացած պահել կարգ ,
պէ յայմ քան կարէ հարցապուհէ ինասիչն կնդրէսցէ ,
և ընդ հարցապուհեն՝ քացայայպուհէ , և յերկուսեան
պհամառօպուհէ պատուէհալ :

ՀՂ՝ ի գէս հարցապ ինասիչ գրոյ՝ հարցապուհ-
հէ բնաւգրեն է առալեն կնդրէլէ . նմին երէ ի լու-
ծուհն առնուհ պ բնաւգիր մարքնես ըստ օրինակին
որ ի քաղմապատիկ անուղմանց արքեալ պատգրեցաւ
ի հռոմանդնուպօլիս , և ի մեզ : ‖ Քայց և առ այնու
ի ձեռագիր օրինակ՝ որ առ մեզ , գտայեալ հետեանեալ
ցոյց . նմանաւանդ որ բնորելագոյնն է՝ գրեալ ի մեր
լուսին չՀԶ , և յետ այնր համեմատեալ ևս ընդ այլ
օրինակի հինհարեայ ուրուն վրիպակ . առ որ յետ-
պահիցն հաճաւօտ յառելեալ պղծ առնէ՝ կարի վատ-
հանալ ի նոյն : ‖ Օրինակէ առաջ քաղաճ ուրեք յետ-
պահիցն ի կարգի լուծմանց պատրեցուհեան որ
պատգրելոյն այլագգ երեալ կան , նշանակելով , որ
օրինակին , կամ ի մերում :

ՀՃ յապետաբար յապահովացեալ ի բնաւգիր անդր ,
պէ բարեանչիւր գեղ կարօտ մեկնուհէ՝ ոչ ըստ կամ
կամ վայրապար խօսէ անցանել հաւանեցայ , այլ
երէ ծերհոդականդ էին , երէ ճգնաբանականդ , երէ
ինասասէրականդ և կամ պատմականդ , պետն ի բաւ
ակդբանդ անդր հաւասարել հոգացայ . և միանգամայն ի
բնաւգիր անդր ընդ անցելոյ բանիցն և ընդ յաջորդացն
հաղորդել . պէ պատահէ բաղաճ անգամ ինասիչ
ինչ ինդնին առանձինն լինել ճշմարիտ , քայց կարգէ
հեռասաճոյ բանիցն ոչ անհատ : ՀՃ յ ու ընդ

էդ

երբէք բառ ինչ կամ բան չէր կվճռաւորք չնաւորէք ոչ
էին ի հաւատոյ վերնաւորութենէ, միաւանականն նշա-
նակէցուք, կամ երկբայականօք վարեցուք պէտք. Լա-
համարեալ արդարութեամբ երթել, քան բանադիպ:
(1) Ընդունայն լուծմանցս զանազանուք յոմէ բացայայտ յարմա-
րել, եթէ ոչինչայ է առաքելութենէ. կէ ինդնին ընդաբոյս
վայելչութենէ իմաստից զահաւորբեացն՝ անկարօք պաճու-
ճանաց բանից: (2) Քերականէ՞ թէ տեղի՝ ուր ոչոր բա-
նեցն է, զայն նշանակէմ կրճատ, եւ կլուծուն ի վեր
բերեալ լրացուցականէմ կիմատուն, նուազեալ ընդերծու-
շէն՝ ամբողջ ակօք ոչ կանել կբնափերն, կի ոչ ընդա-
հատուր կամ այլ ընդ այլոյ իմաստն կարծեցին: (3)
Պետրո՞ց այնուհետև՝ որ չէն դալաւարժ ի բարբառ գրոց,
ուրեք ի կարծէ լուծմանցս, եւ բաղում հաս ի կատա-
ղածէն ոչինչեցուք կբառանն աշխարհիկ եւ այլաշխի բար-
բառովք ըստ նշանակութեանն որով վարէն ի մտածեցիս:
(4) Այլ դանդաղ ի ոչորում խորհրդեանն չափաւորք հատա-
ւորութենն կայր առաջէ նպատակ, եւնամոք հրաժեշտ
կալուք յաշխ, որ ինչ անկարեւոր երկարութենէ է պատճառ:
(5) Ոչ պիտոյութեան ոչ գրոց՝ ոչոր յաճախութենէ ի հին
առնու երկանիկ վարդապետն, ոչ պատճառ եւ ուսուցչ
քանն՝ նշանակեցուք, կի ոչ յանկարծին չգիտեմք. այլ միայն
պանծանօրէն ըստ տեղւոյ կամ ըստ իմաստից, կամ յորա
կայր ինչ գիտելոյ արժանի, ծանուցանել ճշդեցուք:
(6) Գրաւոյցուք առաքելոցն, ոչ անյայտութենէ արուես-
տոյ վարձել յօտար ոչոյնց, կամ անձնաբաւար կոնդրե-
յուելէ ի հանդէս վերծանութենէ. կի ոչ գրանոյս էին
եւ ոչ մարդկոյս հաստատեալ ասացուածոյ յանձին առեալ
էմք, որով կամ բանասացի երկրեցիմք, եւ կամ բանա-
մարտ. այլ ոգեշունչ այլոյ գրոյ լնուցին. եւկ յառաջ ինչոյ
լուծմանց է գերծ, ի տնանել հաստատութենէ միտս բա-
նին, եւ ի լաւ ճշմարտասիրութենէ ոչակերտութենէ:

մի՛ն՝ պէ՛ տնան ա՛ր վերջապէս պէ՛տքն լուսանայէ , մէ՛ր լու-
սելեան որոճո՛ղ լինելո՛ւմ՝ առնու՛լ և տալ պճղակա՛
բանին . այլ ո՛չ երբէ՛ ի բերանոյ նը՛ ի մէ՛ղ հորիզո՛ղը-
վարդապետութիւն , ճոխաբան լինել՛ ի մէ՛ր գէմս . պէ՛ մի՛
աղօթական չո՛ռոյն ըղձականութի՛ն գոհանա՛լ ի վարդա-
պետական , հորութեա՛ն պէ՛տքն հասկնա՛լ ։

Այ՛ս արդ՝ այսպիսեա՛ն երկիւղածութի՛ն գօրութի՛ պահ-
պա՛նա , և մաղթանաց չո՛ռոյն առնոյն ինչ՛ն երջանիկ ա-
ղօթարարա՛ մէ՛ր ամբարչե՛ալ , պիտ՛ պնդեսցո՛ւ զիմաստ-
բանութեան նորայն բանից . երբէ՛ հասանիցե՛մ ինչ , այ
պնա՛րհ . և երբէ՛ անհասութի՛ն չերանիցեմ , մէ՛ր չէ՛ ինչ
անձնանօթ չափասորութի՛ն մէ՛ր . այլոց արտգամոյց տա-
ցի՛ ասպարէզ ։

Կա՛յց ի գոնել մէ՛ր պէ՛մասիս աղօթական բանիցս , պէ՛ղչո
հայցմանն նոցա՝ և մէ՛ր և ընդերցողս չաճեսա՛ս անտե՛ս
ցա՛ս և հայցեսցո՛ւ . վա՛ պէ՛ այս ո՛չ ընդ գոնո՛ւթի՛ գայ ,
և ո՛չ բանիւ կերպարանի . որպէս հաստատո՛ւթի՛ ար-
տայայտեսց Ճաշակողն աղօթից՝ Հրեղէնն լսմբօնեան ,
բացատրեա՛լ ի պատարագի գիրսն պաղօնս հոգե՛ւոյն սո՛յ
որ ի բանն լի՛ . առ . * Ընտրեա՛ և անկար կ
ուրուք զաղօթից քան մեկնել . զի նա իւր
լծակից և աղ համեղուե՛ ունի զինչ տրիմանն
առչորման հոգեւոյն աստղին , որում քաղցրա-
նայ յաւէտ . իսկ զայն քանիւ մարմնացու-
ցանել՝ չի՛ք հնար . և զայս առանց նորին որ-
նել՝ ունայն է . . . քայց թէ փորձիւ ոք ընդ
հրեղէն նորին անցեալ , ծանիցէ ։ Այ՛ պինա դա-
յեալ . * Ո տա՛ ի քան ձգել և պատմել՝ անար-
գութի՛ն չնորհին . և ուսմամբ զայն չանա-
չել՝ անկարութի՛ն է լսողին . . . մի՛ կարծես դի-
տել քնաւ կիսուսանել յօտարաց , մինչդեռ՝ ի
քէն է տալին տեղիսուն բղխեալ . և յորժամ

ուսանիս, ասպա հաստատեա յանձն՝ մի՛ ոչ դիտես։ ||

Ա՛ր արդարև ինչ վարչիս դրդոնդ՝ և հանգիպ վասպուրական աղօնիցս՝ և ըղձիցն տեղեկուիլ չէիւ ոչ անոյշ ցոհ. և ՚ի դոյն են համ ըղձանոց եմոց վը անչինս կարօտելոյ՝ և որ էրթ պիան են. և ո՛չ անոյշ չընդունելուին. չե լիէ եւրոյն չարարարոյ բարեխնդիր եղեալ ցերկիր ածարեալ վարդապետս, (՚ի բանն ՅԳ.) յերջինս զարթանէ փափագուն եւրոյ աշխարհոյ՝ անդ տեսս չիմըդ առնիցէ։

ԴՐՈՒԹՒՆԵՆ

յորմէ թանկ զանկ օգուտ-
կարուց, աւտաշատանաց, հոգե-
շահ խրատուց։

Ընձին սատանայ, զղջականայ կանո-
նաց կենաց, կամաւորութէ յանձնառու-
թեց, աներեւութից յայտնութեց, մե-
ղանաց խոստովանութեամբ, ցօղմունք
դաշտնեայ, տարածմունք ծածկեցելոյ,
յանդիմանութիւնք թագուցելոյ։

Սկեղանիք զօրաւորք՝ վիրաւ անբժշկա-
կանաց. դէղք աղդոզականք՝ ցաւոց ան-
տեսականաց. հնարաւորութիւք բազմա-
մանեայ երկանց վտանգից։

Ի դիմաց կարեաց՝ ամենից բնութեց,
աւրինք արտասուաց, պատձառք աղո-
թից։

Ի խնդրոյ հայցմանց՝ հարց միանձանց
և բազմաց անապատականաց՝ ասացեալ
մատեան ողբերգութէ,

ԴՐՈՒԴՈՐՈՒ

Նարեկայ վանից վանականի։

Աբգենոյն գրիգորի ազգէ տիրուհի,
մատչել յիւր որդի Հայաստեր կղզի։

Ի ԽՕՐՈՑ ՄՐՏՈՒՑ

ԽՕՍՔ ԸՆԴ ԸՍՏՈՒԾՈՑ.

ԲԱՆ. Ա.

ՈՒՅՆ ՀԱՒԱՏԱՑԱՆՑ

[1] Հեծուէ սրտի՝ ողբոց աղաղակի քեզ վերընծայեմ տեսօղդ գաղտնեաց. և մատուցեալ եդեալ ի հուր Թախծուէ անձին տոչորման՝ զպատուղ ըղձից չիւնչերոյ սասանեալ մատցս՝ քուր վառաւ կամացս առաքել առ քեզ։ Ա՛ւմ. Հատատեսյին Հայեացին զԹագ, [2] քան ի պատարագն քոյըրապատուղ մատուցեալ ծը լոյն բարդուԹեան։ Ընկալ զսակատագմանդ նեայ բանիցս յօդուածՙ քեզ ի հնազանդուԹի, և մի ի բարկուԹի. եղեկ ի խորոց աստի ըզպղծուԹեանց [3] խորհրդակիս սենեկիս՝ վազվազակի ժամանել առ քեզՙ կամաւորական նուէր բանական զոհիս, [4] ողջակիզեալ զօրուԹիՙ Քրիստոյ՝ որ յիմն է պարարտուԹի։ Եւ [5] ի գնելս իմ ընդ քեզ գան՝ խառնեալ

աղերսիւ հղօր , [6] մի՛ իբրև զհամբարձումն ձեռաց ամբարշտեացն յակոբայ , ըստ բողոքելոյն եսայեայ , [7] և զանիրաւութիւնն բանբեր լինի՝ տաղտկալի քեզ երևեցի . զոր առակ եօթանասնիցորդի երկրորդի սաղմոսին ասդե . այլ իբր զբուրեալ խոնկին հաճոյական [8] ի խորանին սեղովայ , զոր դաւիթն կանդնեալ նորոգեաց տապանակին հանդերձատեան ի պերութէնն դարձելոյ , որ ի վերոյն գիւտ կորուսեալս հոգւոյ առակի , ընդունելի համայ քոյ լիցի :

Ք. Այլ քանզի [9] ձայնդ ահաւոր դատաստանիդ հատուցման՝ [10] ուժգինս հնչեցեալ ի ձորն վիշժխնդրութե՛ւ կրկինս լինձ երկնեմարտից յարուցմունս . այժմէն դուշակեալ շարժմունս յուսմանց ներհակականաց , որ յիմումս անձին ցուցանի , խառնիլնս ամբոխից . հարեալք ընդ միմեանս զէն առ սուսեր՝ խորհրդոցն հոյլք , չարեացն՝ ընդ քահրիան , և գերեալ զիս ի մահ ըստ հին պիտուճածոյն՝ որ նախ քան զընտրհինն ժամանել առիս . զոր ընտրեալն առաքելականացն գասուց ուղղս՝ առօրինակեալ զմովսէս , զքոյն վրկութիւնն յաղթօղ ցուցանէ : Ա՛ման զի թէ [11] մերձ է օր ահն , ոչ գիր ասէ , ի հովիտն անձուկ ասպարիսին յոսափաթու և հեղեղատին կեդրոնի , վտքր հանդիսարանացն իրաւանց ժամադրութե՛ց , որ կենցաղականաւ նայոյ յաւիտենից զհանդերձելոցն լինձ կերպարանեն , ապա ես յաւէտ մերձեցա ի վէմ իմ արքայութէնն այ՝ [12] մարմին եղելոյ , մեծասքա գտեալ զիս առնէ ճշմարտուց՝ քաղ-

մաց

մաց տոկոսեաց՝ զանազան մասանց յանդիմանութեաց ձիմարտասպատումից, քան զձեռին նորին վերակացուսն անդ ուրեմն երբեմն՝ ի հարուճածս եղովմայեցւոց և փղշտացւոց, և այլոց բարբարոս ազգաց։ Քանզի [13] այն ընտրուեցեալ ամօք չափեցաւ, իսկ պատուհաս իմումն պարտուց՝ առանց աւարտման ունի ըղաճման։ Ո՛չ գուբ՝ և որոգայթ անձողոպրելի, ըստ մարգարէին և առաքելոյն, տագնապաւ մեծաւ առ դուրս լինել հասեալ՝ զսմօթն մշտնջենաւոր աստէն գծագրել։ Օ՜ որ միայն քո՛ ես հրաշագործել պտուղս դեղոց՝ և հնարս կենաց՝ ամենաւարան տարակուսանաց հոգւոց վտանգից, քաւի՛չ ամենայնի՝ գովէաւ՝ ի փառս անձառս անսահմանելի բարձրութեանդ, յաւիտեանս յաւիտենից։

---

(1) Հեծեծուիլ արփ՝ ազբոց աղաղակի։ Ի մեր օրինակին՝ հեծեծուիլ ազբոց արփոյ աղաղակի։ Ակառճած ապօթիցս զայսպիսի խնամատս ունի։ Զձայն հառաչանաց սրտիս հանդերձ աղաղակաւ ոգւոց քոց վերընծայեմ ով աւետարար գալստեան սրտի։ և՝ի հուր սրտակիզ սրտմտութեանս արկանել զիս զձեռս հոգւոցս երբեք խոնդկ վառելն, կամքս երբ չտեսլասաւ մատուցանեմ առ քեզ։ Զի միայն իմ անգադար շարժելով՝ ի մտածութեն չարեաց իմոց, և բարեաց քոց, շարժէ զկամքս երբ բուսլաւ՝ առ քեզ վերադառնալ զյաւաւելից կիրս հոգւոյս։

Ի սկզբան ապօթիցս նկատել արժան է, զի յոր վրիպանք ըն ներքոյծութեց հոգւոյ փոփոխման կարգէ զբաժան։ Քանզի յորժամ սկսանի մարդ առանձնանալ՝ ի մարմնական զբաղմանց, և հոգին ամփոփի՝ ի ներքս՝ ի սիրտ իւր, ի լուսոյ շնորհացն ոչ նոսր առաջին աւետանէ դրախտին մեզայ իւրոց, և զապերախտութեն առ ած։ Ապա յերշելով զսկիզբ դատաստանն ոչ՝ սպառնացեալ՝ ի գրոց, շարժի՝ ի նմա երկիւղ դատապարտութեն, և յերկիւղէն՝ տրտմութեն առատիկ, և՝ ի տրտմութենէն՝ հառաչութիւն և ողբ։ Վ՞ որոյ երբեք խօսել սկսանի, քնաւորաբար նախ

Հաւատչանք Ծնանելն իսուն ըստ արտաստէից, և ապա պատճառք տրտմութեանն և երկիւղին յայտնին: Ահա զայսպիսիկ ներգործութեիւնս դնէ ոչ վըճռական յայտ առաքելին բանի: Ի շարժմանց անտի տրտմութէ և երկիւղին՝ սկսաւ նմին մարգ զայրանալ յանձն իւր, կշտամբել զիւր հեզագութեիւն, զանմտութեիւն և զակարութեիւն. և խոպատ յուսահատեալ յանձնէ, ապաստանի յԱծ՝ հայցելով ի նմանէ զնորոգութեիւն հոգւոյն: Եւ զայսպիսիկ դնէ ոչ վըճռական յերկրորդում բանին: Իսկ իբրև այսպէս քաջալերի հոգին յուսով թողութեանն, փարատելով տրտմութեանն և երկիւղին, զանարթնայ այնուհետեւ ի խոհեմութեան բարութեան և գիտութեան սոյ. և փոխանակ հաւատչական ձայնից՝ ի գոչվելն սոյ պարտալի անյապաքար: Եւ զայս ներգործութեան յայտնէ ոչ վըճռական յերրորդում բանին: Անյարիկ կարգաւորութեիւն ըղձից սեռանի յընթացս ալօթիցս, որք զմարթութեանն ներգործութեիւնն դնեն, որք՝ զլուսաւորութեիւնն, և որք՝ զիմաստութեիւնն ըստ սոյ:

(2) Քան ի պապարագն: քան յողջակէզ հինն օրինացն՝ որ բովանդակ այրեալ, թանձր ծխով մատուցեալ լինէր, առաւել հայեցուիս յայս բանաւոր պատարագս:

(3) Խորհրդակիր սենեկիս: մտացս՝ կամ հոգւոյս, յորում մտածութիւնքն ամբարին:

(4) Ողջակիզեալ պղտուիք: ի մատուցանել զնուէրս ալօթիցս իբրև զոհ, պարարտասէրն որ կայ, ըստ կամ մարմնոյս սպառնալեն՝ հալեսցի, և կամ առատութենէ ըղձից հոգւոյս բաղդատիցին վառեսցի, պղտուիք ճարպոյ, ըստ զօրէն Հարպոյ: մեր օրինակին դնէ. ողջակիզեալ... որ չիան է պարարտուիք:

(5) Ի դնել իմ ընդ ինէ: ի դատաստանիդ սուրբ քեզ ընդեմ ապստամբս մարմնոյս, և դատաստանօղ գիտելին:

(6) Մի էրբա ընամբարձես: (ըստ եսայ. ա. 15:) * Յորժամ ժամ համբառնայիք զձեռս ձեր, * ասէ: մի իբրև զհամբարձումն ձեռացն իսրայէլի յալօթս՝ փաղփաղէ, կամ դարձեալ երեսացն քեզ կամ ալօթիդս. զի ես զղջմամբ լսեցից զձեռս իմ համբառնամ առ քեզ. իսկ նոցա ձեռք լի էին արեամբ:

(7) Եւ վանիրատուրէին բաբելնի: ոչ, և մի իբրև զանօրէն նուէրն բաբելացւոց ապաստակալի լինի քեզ իմ ալօթքս: Զոր առակ, առակատուր բան հնչ ասելոյն ծանուցանէ ի 7 տանն. * Եղեալ ում ի Հարպոյ անիրատուիք նոցա: * ոչ. անիրատուիք նոցա իբրև զհոտ Հարպոյ էլանեն առաքին ոչ՝ զպատուհաս խնդրելով:

(8) Ի խորանին սելոմայ, զոր դատիրն կանգնեալ: զոր առեալն՝ զնորանն յարատեւէ. և յեզանակ բանիս այնպէս կարգ

ցնեցուցանէ , թէ զմովսիսական խորանն՝ որ կայր էր քեմն ՚ի անլոմ, եբարձ դաւիթ և կանգնեաց ՚ի քաղաքն Իբրոամ՚ի սիոն : (՚ի • Թագ • Ճ • 17 :) բայց ըստ մեկնչաց՝ նոր խորան չինեաց դաւիթ . խակ արարեալն ՚ի մովսիսէ՝ կայր ՚ի բամոյ գաբաւոնի . ոտ գրի (ա • մնաց • ին • 29 :) որում պահապան կարգեալ էր սադովկ քահանայ . (անգ • ժՃ • 39 :) վասն զատացեալն ոչ վերստին այսոր մարթ է իմանալ . Աղօթքս իմ ըստունելի քեզ լիցի երբեք զհաւնկն մատուցեալ ՚ի խորանին անլոմայ , ըր , այր զորպիսի և դաւիթ կանգնեալ նորոգէաց , այր նորահերետաց վասն հանդստեան տապանակին՝ ՚ի գերուելն դաբելոյ . զի թէպէտ յետ գերութեանն ամն քսան եկաց ՚ի տան ամինադաբայ . (ա • Թագ • է • 2 :) և յետ այնր ամիս երիս ՚ի տան աբեդգարայ . (՚ի • Թագ • Ճ • 11 .) բայց քանզի կայր առանց խորանի ոտ անցաւոր , վասն երբեք նոր դարձեալ ՚ի դերութենէն՝ հանդիսիւ ածէր զայն դաւիթ . որ և ՚ի դարձ կորուսեալ հոգւոց առակ՚ , օրինակի :

(9) Զայնը ահաւոր : ՚ի բռլանդակ բանիս յառաջ առնուն զբանն (յովել • բ • 2 .) * ժողովեցից զնս ՚ի ձորն յովսափաթու * . և՝ : Հին լուծմունքն ըստ կարծելոյ տարուն նեաց ոմանց՝ նմանայ ըստ ձառին զիսատրածէ այլազգեացն յաւուրս յովսափաթայ արքայի յուդայ . (՚ի • մնաց • ի • 22 :) բայց անյարմար է . զի ՚ի բանն յովելեայ՝ յովոսափաթ ոչ է առնուն արքային , այլ տեղոյ . Թէպէտ և մեկնիչք անմիաբան են՝ թէ զսր տեղի նշանակիցէ : Թողլ զայն՝ զի յովելեայ է ժամանակաւ քան զյովսափաթ արքայ . և այս մարգարէութեն նր հայի յառագայ կատարած հեթանոսաց . (տե՛ս ՚ի բռլանդակ գլուխն :) վասն ըստ քսլ մեկնչացայ՝ յովելեական բանս ակնարկէ զհարուածս հեթանոսաց՝ որ առ մահաբէացւովք : տե՛ս և զկնի ՚ի լուծ . 11 : Խակ առ՚ի միոս՝ այն հարուածն և վրէժխնդրութեն հեթանոսաց օրինակէ զսր ըստհանուր դատաստանին : Ասա՛ս այս ձայն ասէ՝ երկինս ինչ երկնէ , երկու խառվութեանս ըստ իմ չինեալ կայ ծնանել , մի՝ որ ՚ի մատաց խոշտ հարկաւ նիմ , և միսն՝ որ յահաւորութենէ դատաստանին : Կամ , երկինս , այր այլ և այլ պատերազմունս հակառակ միմեանց . այժմէն գուշանալ . այր ցուցեալ յանձն իմ յուզմունս խորհրդոց հակառակաց : Հարեալ առ ինձանս զնէ առ առաւել : Ոտ ՚ի մարմնական պատերազմին բազում անգամ խոտորութեն արկանէր ոճ ՚ի մէջ հեթանոսաց , և զմիմեանս ատատակէին . (ըստ ՚ի • մնաց • ի • 22 .) այսպէս և առ հս ամբոխք այլ և այլ խորհրդոցս ըստ միմեանս մարանչին , և հատորն զանձն իմ . ըստբեցն ընդ բարիս . մուածութեն չար

գործոյս՝ ընդ մտածութեանն բարեացն որ յմեզ. եթէ զի ես
չարիս յաձախեմ, և ոչ զբարիս իւր առատացուցանեմ:
Կամ, պատերազմ չար յօժարութենէ մարմնոյս՝ ըստ
կամս հոգւոյս. զի յահէ դատաստանին զարհնոյր բարեկամք հոգւոյս, որում ընդեմ կացեալ կամք մարմնոյս,
յաղթահարէր և գերէր զնա՝ ի մահ մեղաց ըստ հինն դիպ-
ածոյն, այլ ըստ հինն օրինացն մնալեսի, որ զպատուհաս
մահու՝ ի վեր ածէր յանցուցեալսն: Կամ, ըստ առաջինն մեկնչին և ասելականութեանն՝ որ յատամնոյ ինձ գնոյաւ. յորում
կայր նախ քան զնորհին մկրտութենէ և նոր օրինացն ծանանել առիս: Զոր, այլ որում շնորհի պօղոս առօրինակեալ
գմահնէս, ի մերսման, և ըստ հինն լծ. օրինակառեալ, այլ բազդատեալով զմահնէս իմ զհինն օրինս, զբեմի ֆրիսեցին յաղթօղ
ցուցանէ. յաղթօղ յարդարացուցանելն. ըստ այնմ (գործոց. ԺԳ. 38.) * Յայմէ՝ յորմէ ոչ կարացիք օրինօքն
մնալեսի արդարանալ, առնաւ ամ որ հաւատայ՝ արդարանայ: * (առա և հռոմ. Ը. 2. 3:) Այնուհետև յաղթօղ
ի դատելն. ըստ բանին (Եբրայ. Ժ. 28. 29:) * Ականատես մարհեալ ոչրուք զօրէնսն մնալեսի, առ երկուք կամ երեք վկայիւք մեռանիցէ: Եւակ որչափ առաւել պատժոյ
արժանի համարիցիք զայն՝ որ զորդին այ առ ոտն էհար * ևն: Ակրդ՝ այսմ շնորհի յանցաւորս գոլով ես, որչափ պատուհաս մնայ ինձ:

(10) Ո՞ւթիւնս հնչեցեալ: մեր օրինակս այլազգ ունի. ուրեմն հնչեալ, երկինս ինչ չերկինէ մարդոյ յարուցմունս այդմ էն
գուշակեալ. զարհմունս յուպմանց ներհակականաց որ չիմունա անձին ցուցանէ, խոովութիւնս ամբոխից հարչեալս ընդ միմեանս, զնոս
առ ոտս երդոցն, հոյլ չարեաց ընդ բարիսն, երբ առել. ձայնիք պատասխանիդ՝ չերկինից լինէ կրկին պատերազմ
արդէն գուշակեալ էն, ևն:

(11) Մերկ է օր ՚ն. (ըստ յովել. ա, 14.) ի փոքր հովիտն յովսափաթու, որ թարգմանի՝ դատաստան ՚ն, և հնչեցաւ
պէն հնչերոնէ, որ ըստ ոմանց աշխարհագրաց՝ անցանէր ընդ
այն հովիտ. և էր տեղի կատարման դատաստանի և պատուհասից. ոմն այրելոյ զկուռս, քանդելոյ անդր զպղծութիւնս տաճարին, ևն: (ա. Թագ. ԺԵ. 13: ը. մնաց. ԼԻԴ. 16. Ը. 14:) Ասաւ գոլով աւելիք մանաւանդ պատուհասին այ, երկեն ֆոյր հանդիսաբանէ, տեսարանիք, ի
բաւանդ ձամաշրուելոյ, ի բուսացի հնաոտութենից՝ ըստ ժամանակին սահմանելոյ յայ. և ասին ֆոյր, համեմատեալ առ
հովիտ պատուհասին, և առ ընդհանուր դատաստանն. զի այն մարմնաւոր պատուհասք և մանաւանդ դատաստանքն՝ որ ի կենցաղական յաւիտենից, զհանդերձեալսն

հեր-

ՀԵՐՊԱԲԱՆԵՆ, ՁԵՒԱՑՈՒՑԱՆԵՆ: Ի ՄԵՐՈՒՄՆ, ԿԵՐՊԱՒՈՐԵՆ: Ա՚ՐԴ՚ ասէ, ԵԹԷ առ յանցուցեալս Ի հեթանոսաց ապաւնայ մարդարէն՝ մերձ լինել աւուր վրէժխնդրութե, ապա և ես յաւէտ ՊԷՅԵՑԱ Ի ՎԵՐ ԻՄ, որ ընդ հնոյհօքն մեղայ, գաստիարակեան արիացուն այս, (ըստ բանին ղուկայ. Ճ. 11.) մարդն եղելոյ, յի մարդացելոյ կամ քոյ. ՊԵՅԱՊԷՍ գթեալ կամ ապրեսցէ, գործօղ յանցանաց. և պարտաւորը քեզմ փոխուեսցէ, որ Ի շահեցմանէ պարգեւացն այլ. որք են զանազան մեղսունք ՀՄԱՐՏԱՒԱՊԷՍ կշռաւորիւք՝ ման պէՅԵՑԻՆ նորին վերադարձ. յի պարգեւքն այլ առ իս՝ առաւել պարտաւորեն զիս քան զսահմանուելն ՁԵՌՆԻՆ այլ՝ որ առ ԻՆՁ ասացեալ, յորժամ Ի հարկանէն յայլ ևս այլ ժամանակս զեղումացեալ և զայլ հեթանոսս՝ զիարայէլացիս սահմանէր, և նոքա սուերասէր լինէին: Կամ, մեծացն պատժապարտ գտանիմ ես քան զվերահասուն պատժողական ՁԵՌՆԻՆ այլ Ի հարցմանէ եղովմայեցւոց: ման պէ այն ընդրուիլ, վասն մարմնաւոր պատուհասից նոցա, ամօթ լափեսցես, առ ժամանակեայ էր, այսչափ կամ այնչափ սուն. իսկ իմ պատուհաս՝ յաւիտենական է:

(12) ՄԱՐԴՆ ԵՂԵԼոյ: ՄԵր օրինակն, և հին լուծ. դնեն. ՄԷՆՅԵՑԱ Ի ՎԵՐ ԻՄ ԱՐԻԱՑՈՒՔԷՆ այլ, ՄԱՐԴՆ ԵՂԵԼոյ ՊԵՅԱՊԷՍ. յի Ի ՎԵՐ ԻՄ ՄԵՅՄԻՆ եղելոյս գործովք մեղաց:

(13) ՀԱՅՆ ԸՆԴՐՈՒԻԼ: Ի ՄԵրումն, այն՝ ընդրուիլ ամօթ լափեսցես. յի, այն պատուհաս նոցա՝ որոշեալ կամ սահմանեալ ամօք չափեցաւ:

✣ ✣ ✣

անձն իմ պարտաւոր : Պատժակիցս կործա-
նել ոչ եղեալն սոգոմայ . ըմբերանել դատաստա-
նին տնօրէնի . [2] անարի բարբարոս քան-զտէր
կինն հարաւային . վատթարագոյնս քան զքա-
նան . յամառեցեալս քան զամաղէկ . [3] անբըժ-
շկականս քաղաք դրօշելոյ . նշմար մնացեալ
ապստամբութեան հինն իսրայէլի . յիշատա-
կարան պահեալ՝ ուխտազանցութեանն յու-
դայ : Աշտամբեալս գեղ քան զծուր . տարա-
ժերժեալս քան զծայդան . խորթաբարոյս
քան զդաւիթեա . աններելիս քան զոնհաւանն
կախաղնոտում . պարսաւեցեալս իբր զքօրա-
զին . քամքամեցեալս ընդ բեթսայիդայ . [4]
անպարկեշտ ծաղկեցեալ ալիքս եփրեմի : Ո-
շու աղաւնիս միշտ յիմարութիւն՝ այլ ոչ հան-
դարտութիւն . [5] ի կորեանց առիւծուց՝ անձ
նական օձս եղեռնային . կերտս ձուոյ քար-
բից՝ լցեալ ժանտութիւն . պատկերս վերջին
հարուածոցն երուսաղեմի , ըստ բանին Տեառն
նի՝ և տեսանողացն ձայնի : Տաղաւարս մերժ-
եալ՝ հասեալ ի կործանումն . խորտակեալ
[6] գրացս վստահարսն , և կրկին ծրդեալ շինե-
ուածս խոտոն . Թողեալ ժառանգաւորութիւնս
յարմարականն . մնուացեալ ոտնս ամբակերտ,
ըստ բանից նախատրեցելոցն՝ մակսէմի՝ գա-
թոյ և երեմիայի : Յարիս բանսական՝ [7] ու-
նօղս բարուտութիւն , հարուածեալ խրատու
բերմանն , օրինիւք կապդուրեալ , օծեալ կա-
ւոյն՝ ողոքական հեղուքեն . անձարակ գտեալ
յեղս հնարից , քակտեալ վերատին ձեռամբ
շինողին . արտաքս ընկեցեալ նրաւացի հա-
ւատացմանէ հրամանաւ հզօրին ի տեղի սո-
սրոյ .

տուրբ. Հերքեալ տարապրեալ խտրոցաւ մե-
ծաւ՝ ամենայնիւ առանց խնայելոյ։ Ո՛ած-
կեալ գրաման [8] յերկրի չարեաք, լսատ առան-
դակորոյս ժխտողին՝ որ յաւետատրանէն ցու-
ցանի։

Ը. Այլ դուն ալ [9] ալ հոգւոց և ամե-
նայն մարմնոց, լսատ գտանելոյ ալճաշնորհին,
երկայնամիտ և քաղցրադարձ, ըլ սէյն յոմ-
նանաւ ձայնին, չնորհեա կատարել ի քեզ
հաճելի օրհնեալդ կամաց՝ զսկզբնաւօրեալ
մատեան մաղթանաց՝ այսր ողբերգութեան։
Ո՛ւ ընդ լալով սերմանել բանիս [10] ի ննայելո-
թեայ չուս աստիճանաց՝ օթևանացս պատրաս-
տութենէ, ի կատարածն ժամանելոյ հաւատ-
մանն հնձոյն, դարձայց բերկրեակաւ լսութենէ
քաւութենէ՝ պտղոյն երանութենէ օրայինն բա-
րութենէ։ Ա՛ի տացես ինձ արդանդ սրտի ան-
ապական՝ ներ խորհելի, և տունս աչաց ցամա-
քեալ՝ ով ամենագութ։ Ի՛ւր բանաւոյն
մաղթողիս՝ հե՛զդր և ողորմած, [11] նախ քան
երկինի, և երկինն՝ երկրի, և նա՝ ցօրենոյ և գի-
շերոյ և ձիթոյ, և նը՛ք՝ խտրակելի։ Ո՛ւ երկնա-
ւորացն աղերս ար առ քեզ՝ հոգւոցն աղեր-
սեա՛, քան թէ տարերաց ապականացուածոց։
Ո՛ւռ ստեղծիչ՝ և ես կաւ, բայց տարակու-
սելոյս ի մուտս մաղթանաց այսր հեծութենէ՝
հասն քաղցրութենէ՝ զօրանալ աստէն. զի մի՛
ի բանալ վերնայինն երկինի՝ [12] անընտիր դտել
կրթութենէ վայելման լսուոյ, իբր զնիւթ մի-
մոյ՝ սպառեցայլ ջնջեալ ի միջոյ։ Ա՛ղի զբա-
հելոյս, լսատ մաղթանաց դատման ասողին, և
այժ թաւկացելոյս, և հեանը մաշելոյս՝ մը-

տացս

տացս խղճիւ, [13] այլ ոչ տաժանմամբ կրից՝ աշխատութիւնք զբեզ խնդրելոյ. ամ զաւանդ մաղթանացս, և տուր զողորմութիւն քո շնորհացդ. ընկալ զիոքրս՝ ի տկարիս, և շնորհեա զմեծդ՝ առ ի հզօրեդ. զօրացո զբանս զղջման, առաքեալ ի մեզ հոգի ի բարձանց՝ ածուշունչ պատգամօքս [14] ի սմա եդեալոցս. Պնդութեամբ բանիւքար [15] զառաքեալն եսայեայ, լուսաւորեալ առ ճշմարտութիւնն, մատուցա նելով մեզ ածուշ արժանոյս՝ ընդ պղնձոյս գոյն անարգս ձայնի՝ [16] զոսկի քո շնորհի. ընդ անզարդուն երկաթոյս՝ սեւութիւնք գունոյս՝ պըղինձ պճնել, ցոյցք առաքինութիւնք, հրաշեից լուսանանաւ. Ընդ [17] կարծրացուցանես ըզսիրտ եղկելոյս՝ ջերմնդել ի քէն, անձամբ և ահաւոր. Ա՛ի եղեց անպտուղ ի փոքր վաստակոյս՝ իբր ապաջան սերմանօղ անբերրի երկրի. Ա՛ի լեցի ինձ [18] երկնել, և ոչ ճնանել. ողբալ, և ոչ արտասուիլ. խորհել, և ոչ հառաչել. ամպել, և ոչ անձրևել. ընթանալ, և ոչ հասանել. ինձ ձայնել, և քեզ ոչ լսել. պաղատիլ, և անտես ինալ. կողկողել, և ոչ ողորմել. աղաչել, և ոչ ինչ օգտել. [19] պօհել, և ոչ չենչիերել. [20] զքեզ տեսանել, և զատարկ երանել. Ա՛ուր ինձ նախ քան զկար զալս իմ առ քեզ միայնոյդ հզօր. [21] ամի զանելոյ չար տանջանացն տոյժս՝ ընդ թուխով աւուրց մերոց կեցելոյս չարատրծիս ինձ՝ հատուցանել: Ակեցո զիս զթած. լուր ինձ ողորմած. մարդասիրեանելոյդ. խնայեա երկայնամիտ. պաշտպանեա ապաւէն. բարերարեա հզօր. ազատեա ամենակալ. կենագործեա նուիրօղ.

վե-

վերակացդնեա ահաւոր . լուսաւորեա երկ
նային . բժշկեա հնարաւոր . քաւեա անքն
նելին . պարզևատրեա աւատ . շնորհազարդեա
աննախանձ . 22 հաշտեա անախտակիր . ըն
կալ անոխակալ . սրբեա՛ ի պարտուց օրհնել
նէիմ յաւուրց զաչս իմ, նայեցեալ 23՛ ի հայե
ցուածս երկուց վտանգից յաւուր թշուառու
թե , զբոյդ տեսից փրկութի՛ յոյս և խնամա
կալ . եթէ նկատեալ դիտեցից ՛ ի վեր 24 յա
մենագրաւ ուղին սոսկալի , հրեշտակ քո խա
ղաղութե՛ քաղցրութե՛ լինդ պատահեսցէ ։
Ո՞յց լինդ ասր ՛՛ ի յերկնից աւուր շնչոյս արձակ
ման՝ մաքրութե՛ ոդի , լուսով ամբարձեալ
՛ի յերկինաւորացն երջանկաց՝ պարդևօք սիրոյ
քոյ եկեալ հասեալ ։ ՛Ի յարդարոյն կատարե
լոց՝ կարեայ լինդ կցծրդ ժամանեցուսցես . 25
զանակնկալն քարի՝ չարիս ՛ի յուսահատուն
աւուր շնորհեսցե՛ս ։ Վ՛աւ լինի քեզ քարե քա
նեալ՝ որ փրկուիդ ես ամենայնի , եթէ ակ
տայեալս քո ոչխարի՝ գազան գԺնդակ տացես
ուղեկից . մեղօք մեռեալոյս՝ անակնկալ կեանք .
կործանելոյս պարտեօք՝ փրկուի ։

Ե. Ա՛ղդեօք մուտացն զբարերարելդ՝ ակն
կալութիւն . անտեսեսցե՛ս զգԹասիրելդ՝
խրնամօղ . այլայլեսցե՛ս զմարդասիրելդ՝ ան
փոփոխ . նհանգեսցե՛ս զկենադործելդ՝ ան
վախձան . Թողուցո՛ւս զողորմութի՛դ՝ երջա
նի՛կ պատուդ ։ Ո՛ղաւաղեսցե՛ս զքաղցրութե՛դ
քարեշնորհ ծաղկիդ . անպատուհասեսցե՛ս ըզ
նիւթ պանձանաց քումդ Հոխութե՛ . յեղյղ
նակեսցե՛ս 26 զփառս հերոյց քումդ քարձրու
թե՛ . ո՛չ պահեսցես զվայելչական զարդ պայ

ծաղ

ծառայութեան քումդ պատակի : Եթէ ողորմած ծայն ի երանութեն , խակ զոս բնաւ խակ սրբութեան լցեալ փափաքմամբ , ոչ պղտորեն պարզևեսցես փրկութեն . ոչ մատուցանիցես զեզ վերացս . ոչ սպեղանիս՝ խոցոտածոցս . ոչ զարման՝ տկարութեանս . ոչ ծագեսցես լոյս ի խաւարի՝ յուսացեալոյս ի քո զօրութիմբ՝ կենաց պարգեւդ տիեզերաց : Որ միայնդ ունիս փառս [27] ինքնութեն խակութեն և յարատեւ միանչեննալ աստուածութեն . վկայեալ ի բնաւից . օրհնեալ և փառաւորեալ [28] յերից յաւիտեանս . և անդր քան զպատմեան սահմանին իմանալեացն յաւիտեանից . ամէն :

---

(1) Յօդուածոյական շրջաձեւ : ըս մարմնական շրջառիքը կամ բերանով միայն գոչես առ աձ . (ըստ եսայ . լիե . 13 :) * Ժողովուրդս այս շրջառիքը պատուէն զիս : * խակ աձ բարի գործովք միայն գրաւէ , չահեցեալ լինի , կամ հաշտի , և ոչ սպեղծաբանաբ . արտաքին բանիւք Աստուածուբ կաշառել երբև զմարդկային դատաւորս կամ նշանս . ըստ այնմ , (ա . կորն . գ . 20 .) * Ոչ եթէ բանիւք է արքայութիւն այլ , այլ զօրութիբ : * Ապրդ՝ որովհետև գոս այսպէս բանիւք միայն կարգաս առ աձ , զնիրագ ունելով յերկիւղ առս աշխարհի , զոր յարմար նմանուն երկից են :

(2) Հշնարի բարբարոս . երկբոս , անձատակ . կամ բերս , վայրենի օտարազգիս , որ անհամարձակ եմ ի գործարին գործս , կամ ի լսել զբանն այլ . ուր տիկինն առաքեալ յանձն առ զգաժուարուն Աստուածհայ ի լսել զնմառուն առ զոմանն , և եղոյզ զաղնուականութիւն բարուց :

(3) Հշնէթչիկանս փաղաք : հին լուծ . խնամոյ զբաղաքան՝ յորս եղեն զօրութիբ քոնի , և ոչ հաւատացին : Սակայն զայնոսիկ առարև առանձինն յիշէ ոբ վերպատն , զդաւիթ ձիս , զկափառնաում , և ն : Գարձեալ , խնամոյ զնէմ , ոբ լուսմ աձ էր պահապան , և հրեշտք զպատուիրս կուռց գրոշելն ի պարիսպն : Բայց օտար է և այս . այլ խնամն ասս բառիբն՝ ըս բանին (երեմ . ձա . 9 .) * Բժշկեցաք զբաբելոն , և ոչ բժշկեցաւ : * ի նոսա էին գրոշեալք չառաձոց . խակ ի յիս՝ մեղք և անաւք :

(4) ՀՀնապարհնեցաւ ծաղհեցեալ : 'ի մերում , և 'ի հին լուծ , անապարհնեցաւս . և մարթ է առնուլ իբրև մակբայ՝ անապարհեշտաբար , կամ անամօթութիւն ծաղկեալ ալիքս մօրուաց կամ գլխոյ : Ի բան ովսեայ . (է . 9 .) 'ի յանդիմանութիւն երիցեմայ կամ ինչ . որ ծերացաւ 'ի գիտութիւն օրինացդ , յանձդպաշտութիւն , և 'ի վայելուչն բազմապատիկ խնամոցն այդ . և սակայն անամօթեալ զգործ մանկութիւնն առնէր՝ կռապաշտութիւն և արհամարհութիւն բարեացն այդ : Այսպէս և ես ասէ՝ հնացեալ յանձդիտութիւն և 'ի վայելուչն շնորհաց , գառնամ 'ի չար կամս անձին անամօթաբար : Ովսեայ բան է և յաղօրդն , ՀՀղբս աղաւնի . այր մեղմաբարոյ աղաւնի , բայց յանզգայուն , և ոչ 'ի բանաւոր հանդգնութիւն :

(5) 'Ի կոչանդ առիւծուց : 'ի նոր և յառաքինի սրտից էլն ես անչնորհ , բանական օձս էղէեզային , յոյժ չար և վնասակար : Յարմարէ զբանն (եսայ . Ը . 6 .) * Կորիւն առիւծու , և 'ի նոցանէն ի՞նչ : * որ իբր գրոյն յայլ միտս հայի : Սոյնպէս յաղօրդն . կերպ գոմոց : (եսայ . ծԼԹ . 5 .) նմանութիւն ձոճոյ քարեաց , որ արտաքուստ ուսեալ կալ ծխմ . և 'ի ներքս լի եմ ժանտ թունով մեղաց :

(6) Դրաց վսեհարան : փականք , և այլ ամրութիւք դրան : դուռն 'ի մեզ զգայութիւնքն . և փականք՝ երկիւղն այդ , զոր խորտակեցի ասէ : Լլլին ծրծեալ . յետ առաջին արբուհեան՝ վերստին ներկէ կամ ստորբէ մեղաց չինուածս բանական :

(7) Ոնոզս բորոտութիւն : Յանձն առակէ զգրեալն (ղևտ . ԺԳ . 34 .) յաղագս բորոտութիւն տան . որ ըստ քում մեկնչայ՝ էր մաշուն և ապականութիւն որմոց և քարանց՝ ներգործեալ 'ի խոնաւութէ և յորդանց կերոզաց . զորս ըստ օրինացդ պարտ էր քերել , և այլ քարինս դնել , և այլ հողով կամ կաւով ծեփել . և եթէ դարձեալ երևեսցի , 'ի հիմանց քակել զտունն , և արկանել 'ի տեղի անաւր : Սոյնպէս և ես ասէ՝ բանական տունս՝ բորոտեալ մեղօք , քերեցայ խրատու ապաշխարութէ , հաստատեցայ օրինիւք աւետարանին , ծեփեցայ հեզ վարգապետութէ իբրև կաւով . և սակայն անբժշկելի մնայեալ , ընկենուլոց եմ ընդ անտպաշխարս 'ի դժոխս : Հին լծ . զասելն՝ կոտրէ ոդիսաւկան , մեկնէ՝ թէ քահանայն արտաստուօք կաւ առնէր , և այնու օծանէր զտրմն : Հրէական զրոյց է անհին :

(8) Յերկրի լարեօփ : 'ի մերում , յերկրի լարեայ :

(9) ՀՀձդ հոգոյ : բանն մովսեսի , (Թուոց . ԺԱ . 22 :) ըստ գառնանելոյ աչալուրհին , 'ի մերում և 'ի հին լուծ , գառնանելոյ , որ ոչ լծոյն ուղիղ : աճապնորհ ասէ մովսէս , որ աճապնին շնորհօք պայծառացեալ , կամ ըստ հին լուծ . ոճ

կարգեալ փարաւոնին : ըստ սէյն յովհաննու , մերս , յովհաննու ա
զար և դնէ հին լուծ . և բերէ զաւանդութիւնն՝ թէ սքեն
յովհաննէս աղօթեաց զյայտողել հոգւոյն սըբ 'ի գրել զա
ւետարանն : Այնպէս և սքա խնդրէ ասէ՝ զկատարումն
գրոցս ըստ կամացն ձոյ : Սակայն ասա յովհաննու ասելն ու
ղիղ է . զի յիշատակի այս վըճ բանին , երկայնամիտ և բա
ղմաղրմ , որ է ձայն յովհաննու . գ . 2 :

(10) 'Ի նախընկաց լաս : զղջմամբ ապրանելով զբանս՝ յա
ռաջին գնացս աղօթիցս , ըստ որս խրճև ըստ ասուհձանս ե
լանելով՝ մտանելոյ եմ յօթևանս անախտութիւն , 'ի քա
ղէն զվտաւղ աղօթիցս՝ գարձայց բերկրեալ լրութիւն տա
ւութիւն , լսելով զքաւութիւն մեզայս , կամ կատարեալ քա
ւութիւն : Ձայն 'ի բան ասէմ . Ձիե . 6 :

(11) Կայ ման երկինք : Ի բանն ովսեայ . (գ . 21 .) ուր ըստ
Ճաւին ասէն * Լուայց ես երկնից , * նմանի՝ քաղցր ա
բարից զսպղեցուն երկնից՝ ամպովք և անձրեւօք և ջեր
մութ . որով երկինք բարւոք ներգործեացեն յերկիր . և
երկիր արդիւնաբեր լինի , և արդիւնք առատութ հաճե
ցուացեն զնորայել : Ա յսու օրինակաւ բնական պահան
չութեան և կարօտութեն ներքնոցն իրացդ՝ համարի իրք
խնդրուածոք . զի մարդ ցանկայ առատ արմաեայ . և ար
մանիք՝ պարարտութեն երկրի . և երկիր՝ բարեխառնութեն
օդոյ . և օդք կամ երկինք՝ քաղցր մատակարարուեն ձոյ :
Արդ՝ նախ ինձ բանական մարթոյնս լսուր առնէ , որ վճ
հոգևոր կարօտութեանն հայցեմ , քանթէ առերեայդ 'ի
պէտս մարմնոյս : 'Ի բանն ովսեայ դնի յերեայեւ . որ զգ
լով ազբայանիսա թագաւորացն ինդվի , նմանի փոխանակ
համարէն հրեական աղգին . վճ այն և սքա դնէ՝ ներայե
ւէ : Թանզ զի և օրինակ ինչ եօթանասանից 'ի բնագրին ով
սեայ դնէ ինդվի : Ե՞ երկնաւորացն աղերս : ոմանք խնդան
զբան (զաբար . ա . 12 :) * Ա՞ինչ կերբ ոչ ազատեայիս
'ի վըճ եղմի : * Բայց ըստ կարգի բանիս հայր առ ովսէա
կանն , ուր զասէն՝ լուայց ես երկնից՝ խորհրդաբար
նմանայ ձեզ վերպատս , (ոչ նաև կիւրեղ և օգոստինոս ,
'ի վըճ հրեշտակաց մատակարարզաց աշխարհն , որք զերկ
րի շինուեցին խնդրեն . վճյ նոյ խնդրուածոք ասէ՝ առաջ
ւել ինձ օգտեացեն , ըստ թէ առաքեանացս ասելոյ :

(12) Հաղնափէր գիշեալ : խոտան եղեալ 'ի ստացումն երկ
նային լուսոյն . կամ , անընտրող , անձանօթ 'ի վարժուն
հոգևոր լուսոյն :

(13) Հայլ ուշ գաղանմամբ : հին լուծ , նմանայ , և ոչ մե
ծաւ տաճանմամբ կարեմ թողուել գասանել : Անյարմար
է . զի բանս հայլ յասելն՝ կեանք մաքառայ . ըստ մարելի եմ

'ի տապնդել խղճիս , և ոչ թէ 'ի տաժանելի սչխատուե-
ցուցանել զքեզ : Ահա պատանդ , զընծայ մաղթանացս , և
տուր ղաղօթս ի ընդունդս . զձրի պարգև շնորհացդ . վի-
թէպէտ մատուցանեմ քեզ զընծայ աղօթիցս , բայց այ-
սու ոչ ևթէ պարտաւորի՝ այլ յատատութենէդ տաս
զինորհսդ :

(14) 'ի սմա երթեալս : ածական է բառին պապգամօս , փո-
խանակ ասելոյ՝ երեխովս , ուր և 'ի բանն ԺԴ . 2. ասի ,
* ոչ մատամբեր տատանեալոց . * յո տատանեալք : Կամ .
Թերևս սեռական յատկացուցիչ խնամոյցե զբ , յո պատ-
գամօք 'ի սմա երթելոց կամ յհաստատելոց զրանց մարգարէից
և առաքելոց : Ասդ ասէ . զօրացո , յո աղքատ զբա զբանեբա
զբջման , տպատարելով 'ի նո և 'ի մեզ գնոգի վերին շնոր-
հացդ 'ի ձեռն ածաշունչ բանիցն՝ զորս տատանօր յհաս-
տատեցի :

(15) Ջատագին եռայեաց : Հիներէն . հայերով 'ի բառան՝ ը-
ատարբեալ տա ճշմարտութենին , կարծէ յինչ զբանն , (' ի գլ . կ .
1 .) * Լուսատարեան լուսատարեան եմք : * Բայց հեռի է .
զի այն բառք նշանակեն , 'ի ձշմարտեան կամ 'ի բուն ինն վա-
խեցող ձշմարտեան զատակատար և զօրինակական բանն ե-
ատեալ , (' ի նոյն գլ . 17 .) * Փոխանակ սրինձոյն բերեալ
քեզ զտակի , * ևն . մատուցանելով փոխանակ ձայնի ա-
զօթիցս՝ որ անարգ է իբրև զսրինձ , զտակի շնորհիդ . և փո-
խանակ երկաթանման սևուքեզ ախտից՝ տալով զառաքի-
նուքեզնս . որոց ցոյցք կամ օրինակ է փայլուն սրինձն , իբրա-
ղէկ , հրագոյն , կամ ըստ հին լծ . 'ի հուր շինակցել և կարմրա-
ցեալ : Ոմք լիբանանու ասեն՝ կամ ըստ նշանակութենն դնել ,
յո պատճառս , փայլուն . զի այնոր Թարգմանի . և կամ զի 'ի
լիբանանէ եղանէր սրինձ ածնիւ , ըստ բանին (ը . օրինաց .
ը . 9 .) * 'ի լերանց նոր հատանելոցես սրինձ . * զոր մեկ
նելոյք ինամոյն զլերանց լիբանանու : Համբուս՝ վա սրդո-
նի որ մերձ է 'ի լիբանան , ասէ՝ առատացեալ սրինձով :
Ան յս սիդոն վիճակեցաւ ցեղին ասերայ , որում յօրհնու-
թենն ասէ մովսէս . (ը . օրին , լը . 25 .) * երկաթ և սրինձ
եղիցին կօշկիկք նր : * Հին լուծ , զասէն՝ ցոյգ առաքինու-
խնամոյ , 'ի նմանուն առաքինեաց վառեսյ զծուլութիս իմ
իբրև զսրինձ . բայց մեր եգեբն է ըստ կարգի բանին :

(16) Ջուսկի տս շնորհն : 'ի մերոսմս , ինչ ասկի շնորհն :

(17) Կարծրացուցանես զբիրս : եսայ . ԽԶ . 17 : կարծրացու-
ցանել կամ խստացուցանել ոյ զսիրտ մարդոյ՝ խնամն չտալ
զոյս մտաց և զկիզճուկ սրտի առ 'ի ձանաչել և խորշել
'ի չարէ մեզաց և պատժոյն : կամ , խնամն արգելուլ զշնորհ-
[illegible] հատնաւորք են 'ի լուծանել զնատուն սրտի :

ՀԱՅԿ.ՍՍՌ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ
A/1831

(18) Երկնել, Ուռ ճոռանել: Յայտնիկ բառնս այլ և այլ օրի. Նահաւ զմի լինչ յայտ առնէ, իբր թէ 'ի գրելս իմ և յաղօթել զղջալոյն բանիւս՝ ոչք են սկիզբն գարձի և ուղղուհ իմոյ, մի երեց զուրկ 'ի կատարմանէն: Ինչ յայնել, Ուռ փել ո՛ւ լսել. ինձ զձայնելն բերանով միայն և անդործ յօժարութիւ: Ապա թէ ոչ՝ զմարթիս արտիւ ձայնելն, սղաչելն, կոչ կոչելն՝ ոչ երբեք անուռս լինին յայ. մանաւանդ թէ այն սիւսոյն յառաջքան զձայնելն լսէ ած. ըստ որում ասի և այլ, կէս. 24. ոչ առնու ես վրիպասս իսկ ասէ, Երբ ինչ նախ քան պիարթալս իմ, և:

(19) Ջահել, Ուռ ճենճերել: Հայլ 'ի բանն ես, Թագաւ. բ. 15. 16. ուր յուզանի անկատար լինել զահին առանց ճենճերելոյ. յորմէ եղև առորուն ասել, ճենճերեսցի զոհ քո. (ես. Թագա. ին. 19.) ոչ կատարեալ և ըստ նելի լեզի:

(20) Ջփել փեսանել, 'ի խորհուրդ պատարագին, 'ի ձև հացին, և 'ի պատկերս: կիմ, զայնք տեսանելն զքո ասէ. զորմէ տես 'ի բանն ին. լուծ. 46:

(21) Մ' ղանվճար փանջանդն: մի զյաւետեանական պատուհասն հասու հատուցաներ ժամանակաւ մեղուցելոյս, որ թէ ոչ եթ և արդար է առ ծանրուն մեղացս, բայց և գառն է 'ի կրել. զի տանջէ, և ոչ վճարէ:

(22) Հաղթեա՛ անախտակէր: ոչ անբարկացօղ, անոխակալ: արբեա՛ 'ի պարտաց: մեր օրինակն. 'ի պարբեաց:

(23) 'ի հայեցուածս երկաց վշանգիդ: ոչ մահուան մարմնոյ, և դատապարտութիւ հոգւոյ: կիմ, պատժոյ ինքսեան, որ է զրկումն յոյմ բարեաց՝ և մանաւանդ յայ. և պատժոյ զգայութիւ, որ է տանջումն ամ չարեաց գեհենին:

(24) Ցամքնագրաս ոսկին: հին լուծ. խնամոյ զանասպարիզ մահուն. քայց այն ոչ ասի 'ի վէր: Ալ խնամալն է օդն, ըստ որ ամենեցուն հոգիքն անցանեն, և չօգտակին այսոց պատերազմեալ լինին. ոսկ ցուցաս ըզ հօրն մերոյ անտօնի, և տեսաս չարքսյն մարիս, և չայլս: Արդ՝ ըստ այս չաշնապարհ ասէ՝ որ զամենեցուն հոգիս գրաւէ, փոխանակ դիւաց հրեշտակ խաղաղութիւ ինձ պատահեսցէ:

(25) Ջանակնկալն բարի, զիրկումն, զարքայութիւն՝ որում 'ի գործոյ խնդ ոչ ակնուհիմ, ինձ չարիս ընտրեսցես 'ի ցասութիւդ ասես, 'ի ժամ մահուն, կիմ 'ի դատաստան. նին՝ յորժամ չինք յոյս յանձնէ իմմէ:

(26) Ջֆաս հերոյ. ոսկ վարսք՝ փառքն գլխոյ, և աչիք՝ դիտաց, այսոսկ ես փառք՝ ողորմութիւն:

(27) Ինփռուիք ծակուիք: Ծուռ միայն ունիս փառս 'ի քէն, կիմ ինքնին քննութիւ և չմարտութիւ, անկատար սրտակից փառաց: Դանջնենաորուիք. մեր օրինակին. Դանջնենաորուիք:

(28) Յերկա յաւիտեան: Այսպէս է ժամանակն, ինչպէս և յաւուրքն. և անդր ևս զիշխանութեանսն, որ է յաւիտեան իմանալեացն հոգեղինաց. կամ անդր քան զամենայն հանդերձեալ յաւիտենից, որ է հոգևոր և իմանալի:

✣✣✣

էապէս ինորհ . անսպասելի գանձ . անա-
պական անձրև . 7 արժանացնող ցօղ . 8 ամե-
նատես յեղ . ձրի բժշկութիւն . 9 կրկնաձիր
աւազդութիւն . վերհատոյն խրախոյս . 10 անպա-
տիր կոչումն . համբերն աւետիս . ստիկամե-
ծար թագաւոր . աղքատասէր պաշտպան .
միտհարուստ տուիչ . 11 անխոտան դիմե-
ցումն . աննահանջելի հրամանն . 12 անհամա-
ռատ յոյս . երկար տեսողութիւն . անդղջական
տուր . ամենաբաշխ աջ . արդարակշիռ ձեռն .
անաչառատես աչն : Ա խիճարութիւն ձայն .
սիրանանաց լուր . բերկրութիւն բերումն . ա-
նուն կենդանի . նախախնամող մատն . ան-
գայթագղելի ելք . 13 անխարդախ ընթացք .
կենդանարար կամք . աննենդելի խրատ . ան-
նախանձ պատիւ . 14 յաղնակատն հնարք . անձ-
կակաս պայման . անդատանելի հետք . անել-
եալ շաւիղ . 15 անչափազիր պատկեր . ան-
քանութիւն անսահման . աննմանանական տիպ .
անդուզական գուք . ոչնչացուն բազմազեղ .
16 խոնարհութիւն տանելի . հանճարոյ փրկական
Ա՛ւ ես քան զայս 17 [illegible]
շնծութիւնդ նուիրելիք , օրհնեալ . գովեալ .
բարեբանեալ . քարոզեալ . աւետարանեալ .
հռչակեալ . հնչեցեալ . պատմեալ . 18 անխա-
բելի կամաք ազատեալ . և որ ինչ առ ինդ բե-
րին առ ՚ի քէն՝ հոսմունք քաղցրութեան ,
զոր հանդերձելոցն Աստուծ լուսաբանեն կեր-
պարութիւնք . որով զուարթ ցուցանիս ՚զ
փրկութիւնն իմ՝ երանութիւն , լեր ՚ի պարար-
տութիւն իմոյ՝ ախորժ տեղեկանօք լցեալ . զի
ես

երգով, այլ զի սպառնաւ իմն առցես զիւրքս
աղերս՝ մեծիւդ փրկանաց։

ԻԵ. Եւ քանզի առ ամ հասակ տնկեցեալ
յերկրի ազգ բանականաց՝ այս պատուէրն
նկարագրական նորոգ մատենի ողբոց նուա-
գի, որ զամենեցունց ունի զկրից պատահ-
մանց՝ նշաւակեալ յիւրում պատիկերի, [19] եթէ
կցորդ մեծդիտակական կարեաց հանդերձից,
առ բոլոր գումարս բազմահօլով տիեզերա-
կոյս քրիստոնէից։ Եւ նախնի ժամն ժամա-
նոցաց, և առ երկրորդ կոչեցեալ չափու ար-
բունն. առ որ՝ ի կատարած աւուրն կալեալ
սակաւաձեռն ծերուԹիւն. առ պարտաւորս,
և արդարս. [20] առ ինքնարդոյ բարձրեալսն,
և սխալեալ անձնատաւոր գտեալն. առ բա-
րին, և եղեռնագործս. առ նկուն, և առ
արիս. առ սուրուկս և ներքոյանկեալս,
առ սեպուհս և դերաշխարհիկս։ [21] Ի կեա-
նացն՝ և սպասաւորացն. շինականաց՝ և տո-
մարականաց. արուեստ՝ և իշխանք. հրամայո-
ղաց՝ և հնազանդելոց. գեր եղոյ՝ և նուա-
ստից. վեհից՝ և փոքունց. պատուականաց՝ և
ռամկաց. ձիաւարժից՝ և սոսկականաց. քա-
ղաքականաց՝ և գեղջկաց. արքային գոռո-
զուԹեանց՝ ի սանձս ահաւորին ըմբռնեցե-
լոց։ Ի կայնացելոյ՝ վերնականացն խօսակ-
ցաց. մաքրականաց [22] տիրանուէր ղգաստու-
Թեց. քահանայական՝ երջանկակրօն ընտրու-
Թեց. այցելուեց՝ բարեզգեստից դիտաղուեց.
աԹոռակալուԹեց նախատապահից՝ արքանուէր
տեսողուԹեց. որոց ամանց աղերս աղաչա-
նաց, և ամանց խրատ բարեաց՝ առ դէմս ա-

զօթից այսու մատնիւք մատակարարեցի ,
ձեռնարկեալ հոգւոյդ զօրութիւն կարգել ինձ
մաղթանս բազմադիմիս , և աւետեցուն սո-
ցին խնդրուածս՝ գթութիւնդ մեծիդ յանդիմ
մանս լինել սուաւ հանապազ։

ՃԲ. Եւ արասցես զսոյն ընթերցողացն ի
սիրտս յստակս՝ բժշկութիւն հոգւոց , և մաք-
րութիւն յանցանաց . թողութիւն պարտուց , և
արձակուրդ մեղաց կապանաց ։ Նշխարն բազ-
խոսումն արտասուօք՝ սուաւ վարժելոյն , և
պարգեւեալ տացի ի ձեռն սորին ասպաւեալ ըզ-
ձիւք ։ Ո նորհեսցի ահ և լինել ընդ նոսին առ ի
քէն՝ զղջումն կատաց . և նոցա իմնալ ձայնիւ
[23] շունչս բարեհամբոյրս . նուիրեսցի վասն
իմ այսու մատնիւք պաղատանք նոցին , և
բանիւս այսու [24] հեծութիւք նոցին ընդ իմ խրն-
կեսցին ։ [25] Ընդ համբոյր ձաշակման այսր
ողբերգութիւնք , ընդոհ լուսոյ քոյ մտեալ բնա-
կեսցէ . [26] եթէ եղիցեն լինել բարեպարիշտք ըն-
ծայիլ սուաւ , ընկալ կենդանեօքն վ՚ք քոյ
գլ՚խաճ՝ և դիս ընդ նոսին . եթէ [27] ախտս
լինիչ սրբանուէրս կաթուածս աչաց սովիմբ
բերիցի , եղիցի՛ ի քէն խլ՚նայմակալ՝ և յիս
անձրևեալ . [28] եթէ գրեսցի և ՚ի մրկութիւն
կարգեսցի՝ հալորդելոյն յայս կիրս կենաց ,
արասցես կամաւ քո օրհնեալ՝ և լինել համա-
րեալ . եթէ հեծութիւս ածահաձոյս ՚ի ձեռն
այսր բանի՛ ՚ի գաղտնեաց ուրուք յառաջ է-
կեսցէ , օգտեցայց քեւ բարձրեալ՝ և [29] ես ընդ
նմին . եթէ ձեռն մաքուր՝ խնկով հանդեր-
ձեալ՝ առ քեզ համբարձցի , հասցէ միասցի
ընդ քեզ ձայնի և աղաչողացն աղերս՝ յառաջ
մեր

մատուցեալ։ Եւ եթէ պաղատանս [30] բազմադիմ
ինձ ընդ իմս երկնեսցի, լիցի և ինձ քեզ և
[31] վասն սորին կրկին նուիրել։ Եթէ յարգեսցի [32] այս անձին բանի պատարագ՝ քեզ ի հա-
ճութի, նախայլոյն ընդ իս քեզ ընծայեսցի։
Եթէ ի տխրանաց ինչ ձանձրուէ ոք նուա-
ղեսցի, կանգնեսցի վերստին հաստարանաւ
այս հառաչանաց՝ ի քեզ յուսացեալ։ [33] Եթէ
համբարտակն վատահուելոյ մեղօք յատակի,
այսու արձանօք պատմականեցելովք աջով քո
պաշտպան՝ դարձեալ հաւուսցի։ Եւ եթէ [34] յու-
սոյն ձգարան՝ սուսերըն յանցանաց հատեալ
կտրեսցի, կցեսցի դարձեալ միւսանգամ կա-
մօք ամենակալիդ՝ բարւոք պատուաստեալ։
Եթէ վտանգ մահու՝ [35] անձնական դաւոյ՝ զոր
պաշարեսցէ, զտցէ փրկուելոյ սուաւ առ՝ ի
յոյս կենաց՝ յաղօթելն առ քեզ կէցուցիչ։
Եթէ տագնապաւ ոք տարակուսի՝ ի սիրտ
խոցիցէ, քաղցուելոյք քո՝ սուաւ ասրեալ ոչ
ջասցի։ Եւ եթէ անքաւելի կորստեամբ պար-
տեաց՝ յանդունդս ոք խորոց լեռն ընդլուզեալ
եկեսցէ՝ ի լոյս՝ կարելիս այս հնարիւ՝ քեզ
պատասխանելոյ։ Եթէ [36] թմբրուելոյք խաթիւ՝
խաւարին դարձոյ՝ լեռն ոք ճեռասեալ, զօրաս-
ցի անդրէն վասն քոյ միայն ապաւէնն՝ ի քեզ
ապաստան եղեալ։ Եւ եթէ [37] պահպանակն
վտահուելոյք զանձն ուրուք լքցէ, ընկալցի
այսու միջնորդիս ձեռն քո զնա՝ ամփոփեալ
՝ի նոյն հաստատուէ։ Եթէ [38] ամայի ի զգու-
շութէ պահողացն ոք գեղերեսցի, սպա-
ցէ սովիմբ՝ առ՝ ինոյն դարձնորոգողիդ։ Եւ
եթէ [39] սարսուռ դիւային ջերմանն՝ զողուելոյք

ինչ զոք խոտվեսցէ, սէթաւիեսցի ՚ի սոյն յայս նշան՝ խոստովանեալ և երկրպագեալ խաչիդ խորհրդոյ. եթէ [40] անօրինութեան մըրիկ՝ խորտակիչ հողմոյ՝ յանկարծ բախեսցէ զհաստատուածս մարմնոյ՝ չինուածոյ մարդոյ՝ յերկրային ծուխս, հանդարտեսցի անդրէն՝ զեկաւ այս թևոց ՚ի քեզ պատսպանել։

Ղ. Աւ արասցէս լինել դեզ կենաց՝ առ հնարս ցաւոց հոգւոյ և մարմնոյ՝ քոց ստեղծուածոց, զայս կարգեալ սահման ողբոց մատենի սկզբնեցելոյ յանուն քո՝ բարձրեալ։ Օ սկսեալս իմ՝ դու կատարեա. եղիցի հոգի քո խառնեալ ՚ի սա. չունչ զօրութեան մեծիդ միասցի ՚ի քո լինիլ հնարհեալ ստեղծաբանութիւնս. զի դու տաս զօրութիւն վհատեալ սրտից, և ընդունիս փառս յամենեցունց. ամէն։

---

(1) Ամենամեղաւ։ պայծառ՝ վճիտ գիտութիւն, ըստ որում գնացին յայտնի ճանաչէ ՚ած, և ոչ աղօտանայ մտացմամբ։ Ճշմարիտ էակներէ, իսկական կիր անպակասելի բնութ։

(2) Բաբիր և խոնարհ։ բարձր յերեւեն, և խոնարհ ՚ի խիտս արարածոց։ բարձր՝ անհասուածքէն քան զամ միտս, և խոնարհ՝ ճանաչելի գոլով նաև ՚ի նուաստս արարածս իւր։

(3) Օրհնաբանեալ։ ՚ի մերում, օրհնաբանելի։

(4) Ամենեցուն ինէ։ անփոփոխելի ՚ի բնութիւնէ, և ՚ի հեաս՝ զոր դիտէմեաց յարարածս։ կիր, անայլայլելի ՚ի վճիռս իւր՝ ՚ի բանս և ՚ի խոստումունս, որք առ մարդկիկ կնքով հաստատին։

(5) Վհայեալ անուն։ ոչ անուն վհայեալ է ոչ միայն առ ձեռապատիս, այլև առ հեթանոսս՝ ՚ի վհայութիւնէ բնական արարածոց, ըստ այմմ. (գործոց. ԺՀ. 16.) * Այլ եթէ առանց վհայութիւնէ զինքն եթող՝ բարերարութիւնքն տալ յերկնից ձեզ անձրեւս, * ևն։

(6) Օրաբ մրուրնեղ սէր։ անաղօտ կիր անպակասելի սէր, կիր որ ՚ի սիրէն ոչ մերձանիս յախտէ ինչ. ոչ մարդկիկ բազում անգամ ՚ի սէրն խառնեն զանձնասիրութիւն, զակնառութիւն,

ուրիշ, որովք միաքն խաւարին : Հին լծ, իմանայ՝ օտարազգեցողն յոյ և խաւարելոյ՝ սիրոյ, ապաւէնով գարձի նշ :

(7) Հշբխիաճդոող ցօղ : ի ծագման արեւու լինեալ ցօղ . ցոյժ պարարտացուցիչ և զուարթացուցիչ բուսոց , կիմ, լուսաւոր ցօղ : Հին լծ . մեկնիչ , լուսոյ փողոցի :

(8) Հշինափնղող դէղ : ցո մանանայ . որ տեղացաւ վրայ մեր իջնելն և յետ քանակի նշ :

(9) Կրինայիր առողջութիւն : իմա զհոգևաւորն և զմարմնաւորն :

(10) Հշնափափ կոլոն : ոչ խաբեաւ՝ զորս կոչես ի հաւատս , կիմ յատաջնարուել : կիմ զորս կարգան առ քեզ՝ ոչ պատրեաս : Հին լծ , մեկնիչ , անստուեր՝ զոր ասեմ վրդ :

(11) Հշնիափան դիմդոնս : ըս հին լծ . անարգել կիմ մարգ յամենեսեան՝ որ դիմեն առ նա : կամ, որ բառնայ զնափանս դիմելոյ առ ինքն : կիմ, որոյ տեսչութեանն շարժումն ոչ յուժքէ՝ և ոչ իւիք խափանի :

(12) Հշնհամաօթ յոյս : ցո տեղոյական , երկայնամիտ յոյս . զի ձեզ միշտ ապասէ գարձին մեր : կամ, յերկար յուսացուցիչ . զի տայ արդարոց ակնուռնել խնամոցն ցմ , և ոչ յուսահատիլ : կամ ըս հին լծ , անդրադարձիլ խոստումն : Յայս գլուխ զբազմութիւն յանուանեցեալ իմա ընծայել ցոյնոր գործաբար կամ արարողացի , ցո ըս որում ծանիկ , զդիցուցանել , առողջացուցանել , յուսացուցանել , միսիթարել , ևն : Եթէպէ գնորդ-ըն , ի յաւիտենից տեսօղ ամի , յորմէ ոչ ծանիկն հետաւորքն ժամանակաւ և տեղեաւ : կամ, յառաջնանամ տեսչութեն , կանխաւ տնտեսօղ ամի :

(13) Հշնհաբդախ ընհադ : անվնասիլ յընթացս նախանձմելեն իւրոյ : կամ ըս հին լծ . յատակ , առանց նենգութեն , առ աներևոյթն արագ ընթանալոյ , և շուտ հասանել :

(14) Լայնական հնարք : ըստրածակ կամ ճարտար ի գտանելհնարս , ամի հնարաւոր : բայց և անչնական պայման , ցո ինչդ ի կարգել և ի պահպանել զպայմանն իւրաքանչիւր իրացոց . զի եթէպէ և ամենահնար է , այլ ոչ կամի վայրապար փոփոխել զպայման ընտրեց : Հին լծ . անչնական իմանայ՝ անձկալն , փափաքելի . այլ ոչ յատկարերի դիմաբաժանեալ բառին լայնական :

(15) Հշնեափակիր պոպիէր : անդծադրելի պատկեր , որ երբ ծիւք ոչ ջափի :

(16) Խնաբհոռնէ փօնկէ : զոյ ասացեալ , ոչ իմանի առաքինութեն խնամարհուեն , որ ոչ պատրաստի ցմ . այլ նշանակի զկնդումն և քաղցրութեն նոր ի խնամել զնուաստեսն , և յանտես առնել զարհամարհանս՝ որ ի մէնջ առ նա :

(17) Հշզմանափ վայելչական : ձայնք կիմ անուռնչք յարմարականք , զորս յիշեցի՝ զբազմեք զանց արարեալ , որք վայել

լուծք են քեզ ըստ բազմապէս խնամոց քոց առ մեզ : Այս
է ասացեալն ի լուծ . 12 . Թէ զբանդումն յանուանդ ըն-
ծայէ այլ ըստ ներգործուեցն՝ զոր ի մարգիկ առնէ :
(18) Ազնուականէն կամօք : Ազնիւքս բաղձանօք և հայցուա-
ծովք ի մէնջ աղաչեցեալ : կամ, որոյ կամքդ անսուտ է
ի կատարումն աղաչանաց մերոց : Թագաւոր և զայլ առա-
ւտուլեաս քաղցրութեամբ քո ի մեզ՝ զոր հանդերձէցեր : զսէր
պէս առատութեամբ քոյոյրուեբ քո՝ որով բազմապատիկ ան-
ուանց և կոչմանց արժանանաս , յօրինուածոք առաջեկայ
Ճառիցս կամ աղօթից յայտնաբանեն : Որով , այ սովքն
յայտնի խոստովանութեամբ քաղցրութեամբ քո՝ զուարթանաս
ի փրկել զնս , իբրև ի համեղ կերակրոյ ինչ ախորժա-
նօք Ճաշակեալ . ոչ եթէ խմով ուռայնախոս Ճայնիւ նոր
փառս քեզ տառնալով , այլ զի զիտքդ աղաչանս իմ առ-
ցես պատՃառս փրկութեամբ և պարգեւաց մեծից այ :
(19) Իբր ինչ : Ես իբր հաղորդ մեծիպատիկան , քան սեղեակ
կարեաց ամենեցուն , գրեցի զնատեանս ողբական աղօ-
թից վերս Ճառակի և ասելիանի բոլոր քրիստոնէից .
որ իբր ի պատկերի յանդիմանեալ երևեցուցանել զնիւթս
հոգւոց ամենեցուն : Աստ նախի ինձ . յառաջին ժամուն
ի մանկութեան տեսիլ ըստ յիծպատուութեան : և առ երէց կոչ-
ցնել , յերկիր ժամուն կոչեցեալ լաճս աբեղան , չափաւոր
հասակն պատանութեան , կամ երիտասարդութեան : ի մե-
րութեան , և ի հին լծ , դնել , լաճալիր բնութեան . որ վրնպակ
թոմի : Ցասելն երէց կոչնչել , մորթի է ևս իմանալ երկիր
հասակ կոչեցեալ : Աստ զ ի կաթուած , յերեկոյին ի տակաւ
ծերութեան կալեալ ի մշակութեան այ : ի մերութեան , և ի հին
լծ . ընկալեալ :
(20) Աստ ինչպէսդ , առ անձնահաճ ամբարտաւանն , ոմն
փարիսեցին : ի մերութեան , և հին լծ . ինչպէսդ . և իմա-
նայ՝ բնական առաքինութեն բարձրամտեալ : Ես նմանեալ
անհնազանդ . որ զսիրելին Հանապազով դատէ զանձն , ոմն
մաքսաւորն . ի մերութեան , և հին լծ . առ նմանեալ : Աստ
աչառեա , առ ազատս , և գերազանցիկս , առ երևելիս աշ-
խարհաւ և գաւառաւս :
(21) Ամէնայնոյ . որք են ի չափաւոր սասիՃանի այ ազգի ,
այ իշխանութեան , կամ այ հարստութեան : և պայազատք , իշ-
խանութեանց՝ ազնուականացն այ ազգի և այ իշխանութեան .
զինականացն , որք ազգաւ և ծննդեամբ զեղակատք են : և
պահպանացն . որք տանբ և ծննդեամբ քաղաքացիկք են :
Գնէր երէց . ի բարձր պատուի երեկոյց : բայց մեր օրի-
նակին դնէ . գերեցեալց , որ տեղւոյս ոչ յարմարի . զի այս
քառ դիմադրի նոճապէտ : Սակայն նաև գնէր երէց ասէլն վրն

սպակ

պակ Թուխի, վիճ դի անեւևոյնին եչ՝ ոչ ուրեք դուանի իբ֊
բև ածական անուն հոլովիլը ՚ի յոքնականն, փոխանակ ա֊
ուելոյ՝ եղեալ՝ վիշ կարծեմք պրելի գնը եղնոյ։ Զիավար
ձին, եղելոյ ՚ի կարպ ձիաուրաց կիմ հեծելոց, որք և պա֊
տուճաւորք են։ Ա սակիանաց, հասարակ զինուորաց կիմ
հետևակաց, կիմ որք են ՚ի խոնարհ աստիճանի։ Քաղափա֊
ձանաց, որք բնակութիճ և արուեստիճ ՚ի քաղաքս անեալ
են։ գեղջիաց, որք յատարակային գործս պարապին։ Ա֊
որիւք զաստիճանս աշխարհական կարգի յիշատակեաց։
(22) Տիրանուէր պիսպոսնէց։ ՚ի սարկաւագաց, որոց գործ
է ղաւատոճք պաշտել ՚ի պատարագի։ այնելանէց, եպիս֊
կոպոսաց՝ որք այցելու և դէպք են եկեղեցւոյ։ բարե֊
պէպսիդ, զարդարեալք ՚ի վարս սրբութե, որումք ցոյզք են
արտաքին զարդք ղդեստուն։ ալոսակալուսնէց, պատրիար֊
գաց՝ որք նախաւաղաք են յեկեղեցւոյ։ սրբանուէր, զսրբու֊
շնորհաց և ձեռնադրուե բաշխօղք, կիմ նուիրօղք ՚ի զա֊
ղօթս սբս ՚ի պահպանուելն հօտին իւրեանց։ Ջկարդ և֊
կեղեցական դասուն յիշատակէ բանիւս՝ սկսեալ ՚ի վայ֊
րագունեն, որք են միանձունք, սարկաւագ, քահանայ,
եպիսկոպ, և պատրիարգ։ Որոյ ոմանց, ամենեցուն առցա
՚ի ձև աղօթից մատակարարելոյն զմաուեանս, ոմանց՝ աչերս
աղաչանաց, ՚ի արդարոց կամ գիտնոց՝ զի աղօթեսցեն վե֊
իմ, կամ զի ունիցին առաձեռն զինդրուճածս աղօթից։ Ա֊
ոմանց խրատ, մեղուցելոց և ապիսաց, զի ուսցին զեղանակ
աղօթելոյ։
(23) Շուխնք բարեխոսիցս։ իմով աղօթիւք տացի նդ շունչ
կիմ հոգի աղօթից, կիմ հառաչումն սրտի՝ հաճելի և ա֊
խորժելի քեզ։
(24) Հնդուեիք նոցին։ նդ հառաչանքն՝ ընդ իմ, ընդ իս, կիմ ընդ
իմ աղօթիցս քեզ նուիրեսցին, մատուսցին լսելս խունկ ա֊
նուշից։
(25) Ընդ համբոյր։ ՚ի մատուցանելն բերանով զայս ողջա֊
կան բանիս, շնորհ քո բնակեսցէ ՚ի մատուցօղն։
(26) Երնէ նէրցին ինչ։ եթէ դիպեսցին յետ իմ բարեպաշտք
մատչել առ քեզ այս աղօթիւք, ընկալ նենդանեօքն, յընդ
նեղդ զայն կենդանիս՝ ընկալ և զիս զմեռեալս ընդ նոսին։
(27) Ամէնայն ինչ սրբանուէրս։ եթէ ցատագին արտաստուք
սրբութե նուիրեալք բոլորեսցեն յաչսդ աղօթողացն, յիս
ևս ցօդեսցին։
(28) Երնէ գբեսդ։ եթէ աղօթական բանս հաճոյ լինիցի,
և օգտեսցէ ՚ի վիրաւորեն հալորդեցելոցն այսոցիկ կրից
ղՋման, ինձ ևս համարեսցին։
(29) Եա էա ընդ նմին։ ՚ի մերսւմս ընդ նոսին։

(30) Բաղմաբեխիա : ի մերոսմն , բազմապիսիա :
(31) Վէ առին : ի մերոսմն , վասն նորին :
(32) Ազ յո անչին բանի : եթէ հաճոյասցի , կամ ի կիր արկցի այս հոգւոյ բանաւոր պատարագս քեզ ի հաճութիւն , նոյնպէս ։ յո այլոց նախնեաց բանաւոր պատարագն ընկալաւ քեզ ընծայեսցի :
(33) Էրնէ համբարպան : եթէ աշտարակն վատահարեալ կամ տապալիցէ՝ որ ի ձեռն բարեգործութեան , կործանեսցի մեզոք , այսու աչխատ , աղօթիւքս իբրև քարամբք յարմարեալ աջով քո՝ նորոգեսցի միւսանգամ :
(34) Յաւոյն չգարան : եթէ լար յուսոյն ընկալ այնմ որ հայի ի բարի գործս մեր , կարեսցի առաջարաւ մեզաց , վերստին կացեսցի զղջական աղօթիւքս :
(35) Ազնչնական ցաւոյ : եթէ մահաբեր հոգեկան ախտ ինչ կամ չար ունակութիւն պաշարեսցէ զոք , սուաւ ի յոյս կեցնայ զնոսայն :
(36) Թմբրութիւն խաբէից : յո խաբէութեան : ի մերոսմն , և ի հին լուծ , հաղիւիլ , որոգայթից :
(37) Պահպանին վախճանութիւն : ամրութեան կամ ապաստանն ապաւինութեան , որ ի երկիւղ ոչ , կամ հաւատոք հաստատուն :
(38) Ազ յայլ ի պճաղանութիւն : եթէ որ ոք մեզայն՝ զսրբոյ կամ նուիրեալ ինչս ի զգուշոյ պահպանոյ հրեշտակացն :
(39) Սարսուռ դիմայինն : եթէ մարմնական ախտ տեղի , լուանոտութեան , և նմանեաց , խոտվելոցն զոք : կամ , տագնապ խղճմտութեան , երերահաւատութեան , կամ հոգեվարք նեղեցեալ զոք , զգաստացոյ կամ զօրացոյ նշանաւ աղօթից՝ դաւանելով զզօրութիւն սրբ խաչիդ :
(40) Ազնօքնաութիւն մրրկի : եթէ արտաքին փորձանք մարմնոյ , հալածանաց , ևն , հարկանեն զմարդ յերկրային ծովուս , զեհուաւ աղօթիցս ի քէզ ամրացի : Զոր ինչ մաղթեմ ազ վերադարձ յայս գլուխս յարագաս զօրութիւն աղօթիցս , տեսանելիք յայտնացիս ընդունելի եղեալ առ ածծ , ի ձեռն զանազան ներգործութեանց ի դարման ախտից հոգեկանաց և մարմնականաց :

Ա ԷրսաԼԻՆ յաւելուածք երկին հեծութեան՝ ևորբին հա-
կողէ , աս ևոյն աղերս մաղթանաց բանիւ ։
Ի խորոց սրտից խօսի՝ ընդ աՅ ։

ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ ՊԱՐՈՍԻՒՐԻՆ ։

ԱՅ . Ա՛ւ քանզի սկիզբն կալայ խօսել ընդ քեզ՝ որ ի ձեռին ունիս զշուրնչ կեանս դանութեան հոգւոյս բազմամեղս , յիրաւի սարսեալ դողայեալ տագնապաւս մեծաւ՝ յա-
ւէտ երկնչիմ . վասն զի ահաւոր և անտանելի, և ի սահմանել բանի փախչելի , յիշատակ անձողոպրելի՝ անաչառդ քո ատենին՝ ի կըշ-
տամբուածն իմ պարտաւորի՝ արարիչ երկնի և երկրի ։ Այս զի՝ և չինք իսկ բժշկութիւն բազմավտանգ սաստկութենէ վիրացս անողջա-
նալի , խայթմանց խածուածոց մահաբերին քեզանոյ ժանեաց՝ որոտոդին զանձն իմ ի լ-
րուատ . Ա՛նաչանդ զի՝ ոչ գոյ պատասխա-
նի , ըստ առակողին , յաւուր պատերազմի . և ոչ քանիւ նրաւանալի , և ոչ վերարկուածս պատսպարելի, և ոչ դիմակօք կեղծաւորելի. ոչ առ երեսս բանիւք մատչելի , և ոչ կերպա-
նօք երբեք խաբելի . ոչ յօդուածոյք բա-
նից ստելի . ոչ արագմամբ ոտից փախչելի . ոչ Թիւիանց զարձուցանելի . ոչ դիմաց ընդ երկիր մածուցանելի . ոչ բերանով ընդ հող հաստելի . ոչ ի խորս երկրի ղօղելի ։ Զան-
զի մերկ են քեզ ծածկեալքն , և հրապարա-
կեալ են աներևոյթքն . արդարութիւն իմ նուաղեալ՝ և խոպան ունայնացեալ . մեղանչ-

քան

քըն յայտնեցեալ՝ և յաւէտ առաւելեալ ։
չարիքն իմ մնացական՝ և ես կորստական ։ 6 ի-
րաւանցն կշիռ պահասեալ՝ և անիրաւութիւն
իսկոյն զօրացեալ ։ թարեացն թերք հալեալ՝
և սխալմունքն արձանացեալ ։ աւանդն կորու-
սեալ՝ և դատակնիքն այժմէն գտեալ ։ մա-
հուն մուրհակ գծեալ՝ և աւետեացն կտակ
եղծեալ ։ 7 Նարերսըն տխրեցեալ՝ և քան-
սարկուն ուրախացեալ ։ հրեշտակաց գունդն
թաղծեալ՝ և սատանայ 8 խնծղիւք պարեալ ։
վերնական զօրքն ողբացեալ՝ և սատրնայինքն
թերկրեցեալ ։ սպանողին մէթերք լցեալ՝ և
պահողին գանձն կապտեալ ։ օտարին հողին
կանգնեալ՝ և ստացողին պարգև մատնեալ ։
հաստողին ձիր մոռացեալ՝ և կորուսչին հաղ-
քըն պահեալ ։ երախտիք փրկչին հեռանալ՝
և թերևար զօրարթացեալ ։ կենացն աղբիւր
փակեալ՝ և 9 գոռողին ժանգ՝ ժանդիս ժա-
մանեալ ։

ը. Վ՚ե արդ՝ ով ասպաքէն 10 ըղձալի էր, ըստ
պէտի կանխուէիր նախահաճոյանալոյ, ով ստեղ-
ծանելըն երբէք յարգանդի՝ և ով նկարելին ի
կորովայնի ։ ով ի ծնունդ յառաջագային՝ և
ով ի լոյս կենաց հասանել ։ ով ի թիւս մարդ-
կան գրիլ՝ և ով ի հասակ աճման ամբառ-
նալ ։ ով ի պատկեր գեղոյ զարդարիլ՝ և ով
քանիւ հանդերձաւորիլն քան ընդ այսոսիկ
սեաց սաստկագունդոյ և սարսափելեաց ըմբռ-
նել պարտուց, զոր և ով վիմայ կարծրութիւն
բերէ, թող թէ մարմնոյ լուծականութիւն

թ. Վ՚ե արդ՝ տուր քաւութիւն՝ աղաչեմ
զքեզ՝ տուր ինձ ողորմութիւն, որ զայսոսիկ գու-
ինք-

ինքնին քեզին քոյսիդ բանիւ մեզ սահմանեսցէր՝ ասելով, թէ տուք զայդ նուէրս յաղնուն վրկութեան ձերոյ՝ այ, և տուրբ եղիցուք ։ զի գոյութիւնն կամիմ, և ոչ զայատարագ ։ Ա՛հա բարձրացիր վերատին իբրև կեաղ [11] այսր յիշատակաւ, որ ուննիս զամենայն, և՛ի քէն է ամենայն, և քեզ փառք յաւիտեանց ։ ամէն ։

---

(1) Ի սահմանի բանի ։ ոչ փակի ըստ բանիւ, կամ անասելի է յիշատակ անզերծանելի առենիդ ։

(2) Ձի՛ էակ բնչուիէ ։ եթէ յիշատակ ահագին գաւառաւանիդ ինքնին սարսափելի է, և առաւել այնու զի և խնդ սասունկ վերաց հոգւոյս՝ զոր ի խածմանէ կորուսիչ դիւին ընկալայ, չիք բժշկութիւն բնաւորաձս, կամ ըստ հասարակ կարգի ։

(3) Ա՛ւգոյ պապաւանի ։ է բան ժողով ։ ը ։ 8 ։ ուր դնի՝ պապամաւորուիէ, այ բան հաշտութիւն, կամ ազատութիւն ։ և ձբ վրիպեալս առնու փոխանակ արդարացուցիչ պատասխանւոյ ։

(4) Դ՝ինմաւօք կեղծաւորելի ։ այ պատրուակաւք երեսաց ։ ի՛ մերում, դիմօք ։

(5) Ա՛ւ դիմաց ընդ երկիր ։ ի՛ մերում չիք դիմաց ։

(6) Իրաւանցն կէնտ ։ կշռու կամ չափ իրաւանց՝ զոր պարտէ առ ածծ, կամ իրաւանց արդար գործոցն՝ պահանջել ։

(7) Բաբէշարն փրիզեալ ։ Ա՛յ և հրեշտակաց՝ որք յերկնուրէն են, որոնմանէն ընծայել՝ ըստ պատշաճելն խնդրի ։ այ է՝ զի մեզք և կորուստ մարդկան պատճառս տան այ և հրեշտակաց՝ որոմելոյ և ողբալոյ, եթէ հնար էր ։ Սոյնպէս ըստ պատշաճելն խնայ և զուրախութիւն առաջանայէ և դիւաց ։ որոց կորստեամբ մարդկան ընծայն նիւթ ուրախութիւն, այլ ոչ ուրախութիւն հնմարհոտ, կալով նոյ՛ի դատաստարութիւն ։

(8) Խնդրէիւ պարչալ ։ մեկնի՝ խնդութիւք, հրճուանօք ։ ի՛ մերում և հին լծ, խնձոյիւ ։ և այլուր չիք խնդիւք բառ ։

(9) Գոռոզին ժանգ ։ փոխանակ կենաց աղբերն՝ առատնայի ժանգն, այ թոյնն առ իս հասեալ ։ ի՛ մերում, և ի՛ հին լուծ ։ դնի՝ ժառանգ ։ և մեկնի, ժառանգութիւն գոռոզին առատանայի, որ է հուր գեհենին ։

(10) Ընդ ուր գրոյն ։ (յոբայ ը ։ 1 ։ երեմ ի ։ 14 ։)

ուր

ուր անիծանեն զօր ծննդեան, ևն, զոր և 'ի կէս աւ-
նու ձեր վրիպուս, ոչ պարզաբար անիծանելով զմարդ-
կային կեանս վը մարմնական թշուառութեց, այլ ըստ
որում մեղօք աղտեղանայ, և արժանի կորստեան լինի.
զի լաւ է ոչ գոլ քնաւ, քան չարաչար գոլ հակառակ ոյ.
ոմն և ասէն ասաց վը յուդայէ, (մատթ. ի՚ղ. 24.) ըստ որում
և աստ զինի ասէ, թէ լաւ էր ոչ գալ յաշխարհ, քան
պարտաւոր լինել այնպիսի աստուածային տանջանաց, զոր և
ոչ կարծր վէմք կարեն տանել, թող թէ սակաւ մարմինք:
(11) Ձայր չէպտակաւ: յիշատակաւ զո ողորմուեդ վերս-
ոյն բարձրացեր, ևն:

✻✻✻

փչմամբ. մռօք ձոխասցուցեր. խմաստիւք ա-
ձեցուցեր. հանձարով հաստատեցեր. 'իշըն-
չականացն որոշեցեր. հոգւով իմանալեաւ
իսաւնեցեր. 4 իշխանականին գոյիւ պճնե-
ցեր: Օ՜նաւր հայրապետ. մնուցեր գայեկա-
պէս. տաճեր տառապղապէս: Ցնկեցեր զամ-
բարիշտս 'ի քումդ գաւթի. ջրոյիւ կենաց
ոռոգեցեր. աւազանին ցօղով մաքրեցեր.
կենացն վտակաւ արմատացուցեր. հացիւդ
երկնայնով ջամբեցեր. ձեթայնի արեամբդ
որբուցեր. անկպելցն և անհատանելեացն
ընտանեցուցեր. զաչս երկրեղէնս 'ի քեզ հա-
մարձակեցեր. լուսովդ փառաց վերածած-
կեցեր. զհոգանութիւն մատունս անմաքուր ձե-
ռացս 'ի քեզ մատուցեր. զմոխիրս անարդ
մահացու՝ իբր զնշոյլ լուսոյ յարդեցեր. ըզ-
հայր քո հզօր ահաւոր օրհնեալ՝ մարդասէր
բաւիս և անապաժանիս խոյզ անձին կնքեցեր:
Ո՛չ կիզեր զբերանս լցեալ նանրութեամբ
'ի ժառանգաւակիցն կարդալ զքեզ. ո՛չ կըշ-
տամբեցեր զյանդգնեալսն 'ի քո կցորդու-
թիւն. ո՛չ ատօներացուցեր զտեսիլ աչաց
'ի քումդ ակնարկութիւն. ո՛չ արգելանաւ
կատանաց՝ ընդ մահապարտացն տարագրե-
ցեր. ո՛չ խորտակեցեր զդաստակ քաղկիս,
որ անմաքրապէս առ քեզ համբառնայր.
ո՛չ մանրեցեր զոստս իմոց մատանցս՝ 'ի շո-
շափելն զբանդ կենաց. ո՛չ պատեցին զկնե
մատամխուրդք՝ 'ի ձմեռն զքեզ՝ անհատո. ո՛չ
փշրեցեր զոտարս ատամանցս՝ յըմբռչկանելն
զքեզ՝ անսահմանելի. ո՛չ դնացեր քարկուծիւ
խոտորնակ՝ խոտորնակն ընդ քեզ հետևօղս,

իբր ընդ վրիպեալ տունն Իսրայէլի ։ Ա՛ւ
խայտառակեցեր ՚ի հարմանարանիդ՝ զանար-
ժանս քումդ պարերգութե ։ ոչ ՚ի գձուձ
հանդերձին տեսիլ՝ զանօրինեալս յանդիմա-
նեցեր ։ ոչ կապանօք ձեռացս և ոտից՝ յար-
տաքին խաւարն հալածեցեր ։

Ո՜վ ։ այս ամենայն մասունս բարեաց՝ և
պներելոյդ երկայնմտութե ընկալեալ ՚ի քէն՝
բարերար օրհնեալ՝ և յամենայնի միշտ եր-
կայնամիտ , [7] փոխադրեցի վնասակարս պար-
տեաց՝ անթիւս և բազմօրինակ անօրէնութիս ,
մարմնականաց և անձնականաց՝ ամենակիր
բազմածուփ խորհրդոց յուզմանց երկրաքար-
շութե ։ Ո՜վ այսոսիկքեզ՝ ա՛ծ լմ և ա՛ր , ընդ
այսքանեաց բարեաց փոխաբերեցի ։ զայս
քեզ՝ լինձէն հատուցի չարիս , ըստ մովսիսեան
յանդիմանուենն առակի , մոռացեալ զիմաս-
տութի՝ և սիրօդս յիմարութե ։ Ո՜վ այսց բար-
եաց [8] երախտեաց կաճառս՝ ընդունայնութե
գնայիւք՝ չարաչար ունայնացուցի ։ զայս լու-
սաւորութի չնորհաց անձառից՝ ՚ի բարձրե-
ղըդ խնամոյ բարդեցեալ՝ մրրկաւն խեղաթա-
րութե ցնդեցի ։ Ա՛ւ թէպէտ բազում ան-
գամ ծանուցար՝ կարկառումամբ ձեռին քո այ-
ցելութե ձգել զիս առ քեզ , ոչ հաւանեցայ
ըստ մարգարէին՝ որ զիսրայէլ ամբաստա-
նուե ։ և թէպէտ խոստացայ դաշնաւորեցի
քեզ հաճոյանալ , և ոչ ընդ այսմ սահմանաւ
ուխտիւ փակեցայ , այլ դարձեալ զնոյն նիւ-
թեցի չարիս , անդստին [9] յոչն առաջին մո-
տեայ , փշոցն մեղաց հերկեցի զանդաստան
սրտիս՝ յորոմանն արդիւնատրութե ։ [10] Ա՛ւ

իս

ին է լանեն առաջք ածարե՛ր զոր մարդարէին. քանզի մնացեր լինեն խաղողոյ, և ես ընդ այնորիկ փուշ շաւաւիղեցի. պարձայ յանապատ խորժ դառնութեն պտղոյ՝ այդիս օտարացեալ. քուռն հարի զանհաստատ հողմոյ, որովք միշտ տատանեալ՝ այսր անդր տարաբերիմ. ըզձայնի երանելոյն յոբայ՝ ընդ ձանձապարհ իմն անդարձ դնացի. 'ի վերայ աւազոյ՝ շինուճածս յիմարութե կաւեայի: [11] այնատարը հետովք խաբեցայ՝ կենացն անձկալեաց հասանել. փակեցի լինձն զերկնից ուղևորութե. բացի կամաւ զկորստեան խորխորատն: Ոչի զպատուհան լսելեացս իմոց՝ առբանիդ կենաց ընդունելութե. կափուցի զաչսց հոգւոյս հայեցուճած՝ առ 'ի զկենացն դեղ նկատել: Ա'չ ընդոստեայ 'ի թմբրութե լքմանե մտացս՝ 'ի պատգամիսողոյդ ահաւորութե. ոչ զդաստացայ 'ի բողոք դուժի՝ հրաշխարձակեան աւուրն ընտրութե. ոչ երբեք զարթեայ 'ի նկրկմանե քնոյն մահացուի, որ 'ի կորուստն կարասե՛ տե: Ա'չ ետու հանդիստ քոյ հոգւոյդ՝ 'ի մարմնեղենս տագաւարի. ոչ [12] ըզ քնութե շնչոյս խառնեցի զմտաց շնորհաց քումդ պարգևի. իմոյս ձեռաք կոչեցի կորուստ, ըստ առակողին, զհոգիս կենդանի մահացուցանել: [13] Ա՛ւ զի՞նչ է ինձ տակաւս և նուճաղագոյնս յօգել՝ սահմանս կսկծելիս չափաբերակս, մինչ անցեալ է ըստ քանակութի՝ և վերկեալ ըզ բժշկութի: Ա՛րդ՝ քո է ընձեռել կեանս՝ հոգւով մեռեալոյս, և անօխակալութե մատչել առ այցելուի դատապարտելոյս՝ որ դի այ կենդանւոյ. քեզ փառք յաւիտ. ամէն:

(1) ԱՀնկայուն գոյիմ : աշխարհական անցաւոր իրօք զբաղիլ :
(2) ԱՀնձնայնիմ սպէմ : յորժամ յիմարութիւն խօսիմ, կամ գա-
ռեմ, միշտ ստեմ և սխալիմ :
(3) ՈչՀէ փիմօփ : որպիսի դիմօք՝ ուշնելով զվերապրեալ
նշանակս կամ զցոյցս պարտաւորելիս, յանդիմանս լինել նշխո-
ցեմ քոմ դատաստանիդ :
(4) Ինչխանականին գոյիմ : ըմ անճնիշխանութիւն :
(5) Յիմբուլխանէն պէէպ : 'ի ծաղքէն, 'ի ծամելն զքեզ ընդ
աւետարան հացն 'ի խորհուրդ հաղորդութեան :
(6) Խոպրնակի ընդ փէպ : ոչ վարեցար խոտորնակ ըմ գնա-
ցօղս աւ քեզ խոտորնակն, այլ աւ տուն ինչն . (Հղեկ-
ժէզ. 5 . 36 . ևն) ըմ ոչ ածեր 'ի վերայ իմ զհակառակն
ինձ՝ որ զհակառակս կամայ քոց գործեցի :
(7) Փոխադրէցի : 'ի մերումս , փոխարկեցի : փոխանակ բազ-
մապատիկ երախտեացդ և երկայնմտութեդ՝ ես պարտա-
ւորս հատուցի քեզ անեծիւ անօրէնութիւնս մարմնական
և հոգևոր մեղաց . ամենայնիւ , զնոմ ապաւորելոն կրօք խորհր-
դոց , էրիրփարըտիէց , երկրասէր յօժարութեց :
(8) Էրախպէաց կաճառս : բարերարութեցդ ժողովս : 'ի մե-
ծումս , էրախպէս :
(9) Յոճն առաջին : ակնարկէ 'ի քանն (էրեմ. ՀԷ. 9 .)
* Կրկնեաջիք սայ կԹօղ՝ յոմ իւր . * ըմ 'ի տունկ ուԹոյն՝
յորմէ կԹեաց : Ա յայլս և ես 'ի մեղս՝ յորմէ արբեցայ ,
վերստին դարձայ :
(10) ՀՀա էս էլանէն : յես հատարվն , կամ ինձ յարմարին
բանք մարգարէից :
(11) Ձայնափարը հէփովէ : յոյժ լայն և ըմարձակ ճանապարհ
հաս կարծեցի հատանել ցանկալի կենաց արքայութեդ
ըմդեմ բանին քոյ . (մատԹ . Է . 13 :)
(12) Ընդ բնութիէ ընըցս : ըմ ընչաւոր հոգիս իմ ոչ խաւնե-
ցի , կամ ոչ ընկալայ զմտան շնորհաց հոգւոյն սըբ , զնոսա
տուլինն , կամ զհանճարն , ևն . զի ընչաւոր մարդ ոչ ըմու-
նի զհոգւոյն սըբ : (ա . կորն . Բ . 14 :)
(13) Սահմանս կոնծելիս : Ջինչ օգուտ շարել կամ հիւսանել
տակաւ բանս կոնծեցուցիչս , ըմբռնելոյն , չափաբերականս ,
ամփոփեալս , կամ չափով հատուածոց յարմարեալս . որով-
հետև չարիք իմ անցեալ են ըսպ փանակուրէ , քան զչափ-
և վերպեալ ըսպ բծախնդրէ , 'ի վեր քան զբժշկութիւն , անցոյս
'ի բժշկութիւն : մեր օրինակն , ըսպ բծախնդրէ :

Ա Էրարին յաւելուածք կրկին հեծութեան՝ նորին հակառակ է, աւա նոյն աղբերա Տաղլեանոց էանէ։
Ի խորոց սրտից լօսէ՝ ընդ այ։

ՐԱՆ. ԻՕ.

ՅՈ. Ասկ արդ՝ [1] զի՞նչ բարւոք գոյ աւա այս, կամ օր օգուտ ինձ աւա սոյն սահմանն ընթացից ձայնիս հեծութեանն՝ լքանել, և ոչ զամբարեալ շարաւ մոհացու վէրիս՝ խարտաշաւ բանիս արտաքս հերքել. և կամ զծանրութեն սրտիս՝ մթերեալ ցաւոյս՝ հոգեկան խնդոյս, իբր տաղտկացուցանողական հնաբանութեամբ, մատնամուխս զգօնանօք վիսել։

ՅԱ. Ընդքանդի ոչ գոյ արժանի պարծելոյ ի վարս՝ ընդ սէգն գաս, որոց լի են բերանք նոցա ծաղրս՝ և շրթունք խաբեանց ցնծութեք, ըստ առաքողին և տարագնացողին, ի կարգն երկրորդ դիմեցից՝ զնմանիսն իմ յիշատակել հանգոյն տատանօր. Թէպէտ [2] աւա խմում թերութեք քաղցուց անբաւեաց՝ և նոքա յաղթականք լցեն, իբր ասպաշտեալն քան զանաստուածն։ Ջօնելի եղև մանաւանդ, աւա խոց պարտուցս աւտարելութիւն. պատուհասեցաւ և վարխանեցին, աւա դժնեխս ամբարշտութեն. գոլեցաւ անաւտակ որդին, աւա անդարձիս ուխտազանցութեն. յիշատակեցաւ [3] հեղծատղութեն որդւոյն առմասեայ, աւա անչնորհուն ապախտաւորին. օրհնաբանեալ եղև աւազակն, որ գաւտխաղն և անհաւատից. պատուհասեցաւ և [4] կինն

պատուիրէ սկզբնատմայրն ապաշաւողաց ։ Ա՛յ
պակասքան վիճակաւոր՝ զստեղծուածս օրհնս
իմ խառացուցի . ըստ օրինակի խառնուածիս
մըրկաց ծովու ծփեցայ . ոչ այնքան սաստեցի
և պատկառեցի ՚ի սաստկութենէ քումդ հրա-
մանի , որքան ալիք ծովուն՝ յեզերացն ։ Ա՛նդ
թիւս չափուց կշռութենէ առ իմս գործոց՝ և
[5] աւազին կոյտ սահմանեցաւ . պակասեաց
անբաւին չիղջք , առ համբարս իմոցս անօ-
րինութեց .

ՁԵ . [6] ի թէպէտ և յոյժ բազում են մա-
նուանքն՝ ՚ի յափուռնս ջրոյն համահաւաքեալք,
այլ [7] ուրոյնք և առանձնականք ՚ի ծննդոց
աչելութենէ . խակ մեղանք [8] իմոյս յանցանաց՝
անթիւք , զորս անհնար ի առնուլ ՚ի միտ ։
Ա՛մն՝ և ծնունդք իւր . ոմն՝ և շառաւիղք իւր .
ոմն՝ և բիծք իւր . ոմն՝ և արկածք իւր . ոմն՝
և փուշք իւր . ոմն՝ և արմատք իւր . ոմն՝ և
հաստուածք իւր . ոմն՝ և պտուղք իւր . ոմն՝
և նշխարք իւր . ոմն՝ և չիւղք իւր . ոմն՝ և
ոստք իւր . [9] ոմն՝ և արմկունք իւր . ոմն՝ և
չիւանք իւր . ոմն՝ և մատունք իւր . ոմն՝ և
խլտամունք իւր . ոմն՝ և զօրութիւնք իւր .
ոմն՝ և ազգմունք իւր . ոմն՝ և նշմարանք իւր .
ոմն՝ և տիպք իւր . ոմն՝ և մեսաւճածք իւր .
ոմն՝ և ստուերք իւր . ոմն՝ և մթութիւնք
իւր . ոմն՝ և յարձակմունք իւր . ոմն՝ և հնարք
իւր . ոմն՝ և պատիրք իւր . ոմն՝ և դիտմունք
իւր . ոմն՝ և դիմեցմունք իւր . [10] ոմն՝ և չափք
իւր . ոմն՝ և խորք իւր . ոմն՝ և գարշութիւնք
իւր . ոմն՝ և կայծակունք իւր . ոմն՝ և կիրք
իւր . ոմն՝ և մթերք իւր . ոմն՝ և գանձք
իւր .

խըր ։ [11] ումն՝ և ցնցուղք իւր . ումն՝ և աղբեղք իւր . ումն՝ և դիւտք իւր . ումն՝ և շանթք իւր . ումն՝ և հրդեհմունք իւր . ումն՝ և պատկառանք իւր . ումն՝ և վինդք իւր . ումն՝ և անդունդք իւր . ումն՝ և թորթոռմունք իւր . [12] ումն՝ և աղջուխիւնք իւր . ումն՝ և ամպրոպք իւր . ումն՝ և կայլակք իւր . ումն՝ և հոսմունք իւր . ումն՝ և հեղեղք իւր . ումն՝ և սառնամանիք իւր . ումն՝ և դրունք իւր . ումն՝ և շաւիղք իւր ։ Ձնոցն՝ և տապ իւր . հրատն՝ և դողդոջիք իւր . [13] հալոցն Ձարպին՝ և Ձեւնձերմունք իւր . օշինդրն՝ և դառնութիւն իւր . կործանիչն՝ և հնաձանդեալք իւր . բռնաւորն և յեղուզակք իւր . դոռոզն՝ և սպառազինք իւր . աւազակապետն՝ և դումարտակք իւր . գաղանն՝ և կորիւնք իւր . խաժանօղն՝ և ծակոտնաճք իւր . [14] ապականադործն՝ և նմանիք իւր ։

Զ . Ո՞ւր՝ այսոքիկ [15] պետք են դլխաւորութեանց՝ ապականողաց ոգւոց համայնից , դասեալք ընդ ինքեանմէք նուճաձութիւնք մասանց՝ իւրաքանչիւրոք ՚ի տոհմանէ բիւրք բիւրոց՝ և հազարք հազարաց . իսկ զհամայնից թիւն նա միայն զօրէ իմանալ , որ զառ ՚ի մէնջ չէութիւն գրեալ՝ իբր զէութիւն գործոց տեսանել ։ Այլ արդ՝ եթէ ոք զանձն ոչ խաբեսցէ , և առ երեսս ոչ կերպարանեսցի , և կեղծաւորաբար [16] ոչ անհաւատեսցէ , և մարդ զինքն ծանիցէ , և հասարակաց բնութիւն վարեսցի , և երկրածին զանձն դիտեսցէ , և ՚ի չափու իւրում կանոնին կացցէ , իմասցի ծանելոյ զնախահարիւ մասունս արկածիցդ վերա-

գրելոց, թէ ոչ ընդունայն ինչ գրեցի, և կամ զբնաւ խոհութիւնն սահմանեցի, որ ՚ի մերս բնութէ ստուտկի աղդի աղդի վերնապահանջութիւն. այլ ՚ի բիւրուց արդասեաց չարեաց՝ չասի մի երևեցուցի, զի նոքօք և զայլսն իմաստասիրեսջիք, թէպէտև ոչ բաւանդակիա՛ք:

---

(1) Զինչ բարւոք գոյ: Զի՞նչ բարի գոյ կիր ծնանիլ յայսմանէ, կամ զի՞նչ օգուտ ՚ի բանս հեծութիւն մնալ թուլանալով. եթէ ոչ զամբարիշտ ընծայ, զլեալ թարախ մահաբեր վիրացս արտասրս հանել խորանաւ, այրեցօղ երկաթով յանդիմանական բանիս. և զծանրուն ստամբացս՝ որ ասէ զհոգևոր խիղճ, մատն մխելով ՚ի փոքն՝ և շարժելով զայրան՝ արտաքս փսխել:

(2) Աշա ինդամ ընբռնի: Վա՜յ մեզայ հանց չեզէ արժանի ինդգալ ըստ անմեղ գառան աչց. և մնայ ինձ դիմել ՚ի կարգս ստաչնաւորացս. Թէպէտ և Համեմատեալ առ պահատութիւն անբաւարի գործոց հանց, վերապրոյիք են և նքա, որչափ ստաչնաւորելոյն քան զանաստաչնաւորն. վա՜յ զի մանաւանդ խստիւ ստաչնաւորելոյն՝ հաչակելի եղև բազդատեալ ծանրութիւն պարտուց հանց: Եթէ փարիսեցին ոչնեալով զբաւարի գործս լինչ, պատուհասելի եղև քան զվս, որ ամբաստանութիւն միայն ոչնիմ, ևն:

(3) Վիճդատաւորութիւն արդարոյն ամառնոյ: յիշատակելի եղև հեղծեալ ծածկաչտութիւն ոգևոյ կիր ազարիայ ալքայէ. (ՊԹագ. ԺՊ. 21. ՊԹ. մնաց. ԼՒԼ. 21:) զի կամելոյն ծիծել ՚ի տաճարին, կարծէր աւելի հին առնել ՚ի պատիւ տայ. տրով զընորհակալութ կամս եցոյց, ուր էս ստաչնորհ եմ:

(4) Կինն պոռնիկ: մագդաղենացին, որ մայր եղև կիր առաջինն՝ ոչ միայն պոռնկաց ստաչնաւորոցայ, այլև զի ՚ի գերս՝ առաջինն ստաչնաւորոյ ՚ի հաւատացեալ կանանց՝ նա յիշատակի. Թոյլ զթսխաբ՝ որ չեր ՚ի հաւատացելոց:

(5) Ընչաղչն կոյր: համեմատութիւն չափու չար գործոցա՝ կոյր աւազոյ ամմանեցուա, չափելի եղև. և անդաւ իրաց ընդդէմ, դէպքն պահատ գառան ՚ի զանօրէնութիւնս իմ:

(6) Աւրոյնի և առանձնականի: Թէպէտ Թուխ բազում են մանր իրք՝ աւազ, խիճք, և այլք ժողովելոք յաւին ծովու, լայց հեռի և զուրկ են ՚ի ծնանելոյ. իսկ իմ չարքին՝ ինքեանք անթիւք են, և զայլս ևս ծնանին: Աչտ ՚ի յաչխարհս կարգեալ դնե զբաղումն՝ Թուխ վաճառն և երկու, զոյս մի առ մի մեկնել՝ երկար լինի, մանաւանդ

ձանդ և դժուարին . զի բազումք ՚ի քառիցդ այլոքա-
նեալք գոլով , ՚ի զանազան մեղս յարմարին :

(7) Խմոյ յանդամաց : ՚ի մերում , խմոց յանդամաց .

(8) Ոճ , ե արմուխ ՚ի : արմուկն՝ (ախրահկ) որով լինի հարկանել ևմ մկել զայլս : Ա յայլ բարկութենէ արմըկունք են կռիւք , նախատինք , ևն :

(9) Ոճ , ե չափ ՚ի : մեղքն՝ որք սահմանն ունին , ոչ են արտաքին մարմնական մեղք՝ շռայլութենէ , արբեցութենէ , ևն . որոց ՚ի պակասել նուիրեցին՝ թէպէտ և կայցէ կամք մեղանչելոյ , այլ գործն ոչ յաջողի , որով և անհնարին առնել :

(10) Ոճ , ե խորփ ՚ի : մեղքն՝ որք ընդհակառակն վերոգրեալոցդ՝ ՚ի խորս ձգին . ոյք են հոգևոր մեղք հպարտութենէ , նախանձու , ևն :

(11) Ոճ , ե ցնդաբոլիփ ՚ի : ցի ցայտմունք . ոյք գայթակղութենէ մեղքն , որոց ցայտմունք են մեղք գայթակղելոցն , կամ վատանութենէ ծնողաց , տանն , աղգին , ևն :

(12) Ոճ ե աղջամուխ ՚ի : մթութենէք , խաւարք . ոյք արբեցութենին՝ որ ածէ խաւար ՚ի միտս և յաչս :

(13) Հալոցն ճարպին : ՚ի մեր օրինակն այս հատուածք կը-տոյ դնի ընդ գլխատեալսն , օձինդըն՝ ե գառնոսքի ՚ի : Հալոց է կաթսայն կամ տանն՝ յորում հալի ճարպն , և զմեռնիլն ՚ի վեր առյ . և իմանի սիրտ մեղաւորին՝ որ ՚ի հուր տանջանաց կամ անձկութենէ սրտին մաշէ զինակու-թիւնն . յորս վայելեսցէ յաշխարհն :

(14) Հպպոխանոփորջն՝ ե նմանիփ ՚ի : ՚ի մերում չկայ :

(15) Պէփ էն գելխատորոէդ : վերահասեալ մեղքս են երբ-եմն նշանակք և գլխատուցք . ընդ որով կան այլ մեղք երբեմն նոքաձոէփ , հպատակք . և զամենեցուն թիւն ասէ միայն գիտել , որ զոչէ կարծեցեալն ՚ի միջի երբեմն զեղեալս ուսանել :

(16) Ալ անհատապէսոյ . ՚ի մերում , ալ անհատապասոյ : Երբէք ոք առանց խոսքելոյ զանձն և հիզծատրելոյ ոչ երկմտեսցի . այլ մարդ հանապէտ զանձն՝ զհատարակայ բնութենն կրօք զբայցէ , և իմանայցէ զինքն հոդածին գոլ , և ՚ի չափու սակարութենէ իւրոյ մնայցէ սրտիւ , յայտնի ծանիցէ այն-պիսին՝ թէ զնահատացեալ մասունս պատուհասանաց քնու-թեան ոչ աւելորդ գրեցի , և ոչ իսկ զբովանդակ չափն ծանուցի զանազան սխալանաց՝ որք յատկականացու քնու-թեան շարժին . այլ ՚ի բիւր գործոյ չարեաց սակաւս ինչ յայտնեցի , որպէս և զայլս կարիցէք իմանալ , թէպէտ տակաւին ոչ քովանդակացեալ : Վա՛ղ զի նկատեալով զնահ-նութ տպականութենէն բնութեան , իմանասցէք թէ ամենակա-րող է մարդ ՚ի չարիս՝ թէ ոչ յամենակալէն այ ուղղեա-ցի ՚ի բարին :

Ա Էրպին յաւելուածք կրկին հեծուելեան՝ առջին հակը
ղէ , առ նոյն աղբրս մաղկանաց բանէ :
Ի խորոց սրտից խօսի՝ ընդ այ :

ՐԱՆ. Ի :

Այ. Ի զի մի զվրկութենն վատահութենէ
խափան կարեցից , և ապաշխն եղ-
եալ՝ մատնեցայց այսքանեաց աներեւութից
ընդդիմամարտից, որք ոչ այլ ինչ են ,քան թէ
ընտանիք թշնամիք՝ ինքնածին բուսեալք ,
զոր վերապրեալքդ սահմանեցին՝ [1] զորքա-
նութեն պատկերին ձեոյ եդեալ ահարկուս :
Զուցից առ սին քազմաբոյլ քանութեան
[2] մարտիացդ՝ զօրեղ ախոյեանս սուրհանդակս՝ ա-
ռնայալ զօդս և անպարտելիս, [3] թէ և կոկը-
ծելիս կիցս՝ և դժուարակութ պտուղս ծա-
ռոց անհասանելեաց , և անկոխ ձանապար-
հաց երկք և տաժանմունք : Զանգի զայն
ամ գունդս չարութեան քանաարկուին զօ-
րաց , սակաւ ի արտասր կաթուածոց աչաց՝
իբր զձիս զեռունս քաղմատանիս [4] խնայ-
թից երկրի տիսր խլրտմանց՝ անկեալ ի վե-
րայ ծորուն ձիթոյ , կամ դայլն դեղ ինչ
սատակչական , ցամաքեցուցանէ . և դայլն
ի հառաչումն սրտի հեծութենէ՝ ելեալ ի
յորդոյ , իբր ընչուն հարաւային ջերմու-
թենէ խառնեալ յարեւու , զսառնամանեաց
սաստկութիւն հալէ . քանզի [5] ըստ միում
նմանուն՝ հեշտածինք են . և ըստ միւսում
դիմադրութենէ՝ դիւրաւեռք :

ե. Այլ ես ոչ երբեք կասեցից դատել զդատաստասպարտեալս՝ քանից կսկծմամբ.[6] պարսել զպարտաւորեալս՝ իբր զընտասակար անվըրդ կանաւոր անհամոզելի. վասն զի զոմանս սատակեալ՝ ի յիմոց ներչացն, ոմանց զօրութիւն տամ կենդանանալ՝ առ հոգւոյս կորուստ: Տունկս դառնոստեան, որ զչարշուրթի անառակ վարուց ծաղկեցի. քարունակս ապականացաբեր և մահոզկուզեան, որ զկորստեան դինին երկնեցի. քանանու զաւակ՝ և ոչ յուդայի, ըստ ասից մեծին դանիէլի. որդիս գեհենին, և ոչ արքայութե. ժառանգս դժոխոց, և ոչ փառացն փոխարքելոց. նուիրս տանջանացն, և ոչ հանգստեան: Պատերախտս առ երոխտաւորդ. ապաշնորհս առ քաղմապարդևդ. մինչ մեղուցեալս առ երկայնամիտդ. դառնացուցիչս քաղցրութե լաբերարիդ: Ծառայս չար և վատ, ըստ տեբոնեան յանդիմանութե. խմաստունս զջալիս դարձել, ըստ եսայեայ նախասացութե. ժիրս առ ժանդագործութիս զաղրութե: Ճոյճս առ ի քարկացուցանել զինքն. մեծաշարժս առ դիւտս սատանայականս. հանապազորդեան[7] վիշտս ստացողին: Ծոյլս առ քարեացն Թռիչս.[8] ծոյլս առ երանութե ընտրութե. դանդաղս առ դիտմունս խոստացելոցն. անարիս առ կարիս պիտանեացն և օգտակարացն. պաշտօնեայս տիրադրուժ երախտամոռաց:

զ. Ա՜ւ անձինս մեղաւորի, զի զարարիչն իմ քարկացուցի. վա՜յ որդւոյս կորստեան, որ զկենդանութե ձեր մոռացայ: Վա՜յ պար-

տաւ

տապանիս անհամար [9] բիւրուց քանքարաց, որ ոչ կայ հատուցանել։ Վա՛յ թեռնակրիս ծանրութե՛ն մեղաց դժնէից, որ չունիմ դառնալ [10] առ հանդստարարն. վա՛յ ճնաոտակարիս տէրունեան պարտուցն, որ [11] չի՛ք հնար յանդիման լինել հզօրին։ Վա՛յ եղէգնախուիս կիզանոզականս նիւթոյ, որ առչօրեայ եմ՝ ի գեհենին. վա՛յ ինձ առ այս յիշատակ, զի [12] նեառք բարկութե՛ն ՚ի՝ այրեցեալք են գործեալ. վա՛յ յիմարութեանս, որ ոչ մտաւեցի [13] զծածկեցեալսն յայտնութե՛ն հանդէս։ Վա՛յ ամբարշտիս, զի միշտ անդադար՝ [14] ոսոխանայս ջարեաց կկեցի. վա՛յ զմարմինս պատրաստողի՝ կերակուր որդանցն անմահից, կրտտողացն թունաւորաց զիւրդ համբերեցից. վա՛յ ինձ առ արբուժն մահաւէն քաժակի, որ պէս զյաւիտենականն տուժեցայց։ վա՛յ ինձ առ երես անաւժան հոգւոյս՝ յեղկելի մարմնոյս, ի բերդ դատաստանին ձգմարտի յանդիմանեցայց. վա՛յ ինձ առ նուաղութե՛ն լուզման լսատեղուաց, զի անարժարժելի՛ս ազօտանամն. վա՛յ ինձ առ Հեսպ տագնապի [15] ահին պատկուցման, յորժամ առաքեսցին մեւսն փնտռել։ վա՛յ ինձ առ ձայնին ահաւորութե՛ն դողայուզչաց և սարսափելեացն բանից՝ երկնաւոր թագաւորին վՀասս կինքելոյն, թէ ոչ գիտեմ զքեզ։

---

(1) Ջրփոնոտ՝ պապիերին յետոյ էդեսաւ ահարիտաս։ Ցոտից առ ամն, ևն՝ մեր օրինակին ոտից ուռնի։ Սահմանելին ջրփոնոտ՝ պապիերին յետոյ՝ էդեսաւ ահարիտաս ցոտից առ ամն, ևն։

(2) Մարփացած՝ ՚ի մերում, մարփակոցած։

(3) Թէ ե կոյնէլեո նէրո՝ ՚ի մերում, ըէպէդ ե կոյնէլէ։

հա-

հակառակ բազմաժողով պատերազմողացդ՝ որք են մեղքն ընտանի թշնամիք , ցուցից դիմակալս ամենայալթօրս՝ զգործս ապաշխարութեանդ՝ պահս , լաքնութիւնս , պաղս , ևն . թէպէտ և կսկիծեցուսչիք են ոմքս , և իբր դժուարակիզելի պատուղք բարձր ծառոց . և իբր անհարթ ձանապարհայ աշխատութիք . ըստ որում հակառակ են ա պականեալ բնութեանդ , և սովորութեանն ի մեզս :

(4) Խնայելիդ երկիր : որդանց կամ թերթից՝ որք ի փտութեց ծնանին ի հող , պիտ լուծանդ , և անզօր շարժմամբ սո զին ի հող :

(5) Ըստ ձեռամբ նմանուէ : մեղքն ըս օրինակի ձձեռայ դիւրաւ ծնանին ի մեզ փոքր մտածութիբ և հեշտութիբ . ոյզ ձձիքն ի դոյզն ջերմնութիբ : Բայց և ըս ձեռամբ դիմադրութիբ , ըս հակառակ դեղոյն՝ դիւրաւ մեռանին , ձձիքն ձնիթով կամ փուշով , մեղքն՝ սակաւ արտասուօք :

(6) Պարսել զպարփառութիւս : Ոչ դադարեցից ասէ՝ հարկանել հշտամբութիբ և թշնամանօք զպարտաւոր անձն իմ. վ զի սուգաշխարութիբ առտակեմ զոմանս ի մեզայ լսոց , և չեռոյ ծուլութիբս զօրութիբ առմ այլոց մեզայ կեն դանանալ . զոր օրինակ , առագաստարեմ զբարկութիբն , և կենդանացուցանեմ զնպարտութիբն , ևն :

(7) Վնջա սպասդին : յր արարողն ասյ , կամ ծնողն զմեզ առազանաւն . զի առնելով զանհաճոյսն ասյ՝ վերացուցա նէմք զնա :

(8) Ծոյլս առ երանութեն ընթրութ : յր առ երանելի վիճակ ընտրութեն ի փուտս , կամ առ երանութեի ընտրելոցն : Հին լուծ . ըս այլ օրինակաց դնէ՝ առ երջանկութեն ընդա նուէն , և առնու ի վր ինն երանութեց , որով ասէ՝ ի բնութէս մերմէ ընտանեցնուսք յս :

(9) Բիւրաց փանփարաց : ի մերսումն , բիւրց փանփարց :

(10) Ահա հանգիպաբարն ի մերսումն , առ հանգիպաբանն :

(11) Ձիւ հնար յանդիման լինել : ի մերսումն , չիւ յանդիմանն լինել :

(12) Ընդէ բարկուէն : ի մերսումն , զնդէս բարկուէն : Ասյ ինձ ասէ՝ ի յիշատակելն զայս , թէ նեռք բարկութեն յս դործեալ են այրեցեալքդ , յր յայրեցեալ նկուեցս , կամ մխեալք ի կրակ :

(13) Զծածկեցելոցն յայտնուէ հանդէս : ի մերսումն , ծածկ հելոցն հանդէս :

(14) Ոսպայնս լարեաց կկեղի : զմեզս չար գործոց կկղցաւ գործելդ . յր զմեզս ի մեզս յարելդ : Ակնարկէ ի բանն (Եսայ . ծլե . 5 .) * Ջոտասայն սարգից անկանէն : *

(15) Ահկին պակուցման : ի մերսումն , ահագին պակուցմանն :

Ա Էրատին յաւելուածք երիցն հեծութեան՝ ևորին հակիրճ
ք , աս՝ նոյն աղերս Տաղլևանաց բանիւ :
Ի խորոց սրտից խօսի՝ ընդ այ :

ՐՈՄԿԼԱ :

ա . Լսե արդ՝ զինչ գործեսցես՝ անձն իմ կորուսեալ, կամ ուր թաքիցես , կամ զիարդ ապրեսցիս , կամ որպէս [1] ելցես ի մեղայ բանդէ : Զանգի բազումքն պատուիրդ , և անլռիւ հատուցմունքն . սաստիկ կշտամբանքն , և անվախճան նախատինքն . անողորմ են հրեշտակքն , և անկաշառ դատաւորն . հզօր ատեանն , և անսաչառ քեռիքստումնելի սպառնալիքն , և անողորմ հատուցմունքն . ահարկու հրամանն , և մերկապատրանոց յանդիմանութիւնքն . հրեղէն են գետքըն , և անանցանելի են վտակքն . թանձրամած խաւարն , և [2] արտաքոյ այցելութեանն մառախուղն . ապականութեան է զուբն , և մշտնջենաւոր է տագնապն . ամենադրաւ տարտարոսն , և անզերծ սառնամանիքն : Լսե արդ՝ արդարև քեզ են դանձեալ գառինքս այսոքիկ գժնդակք , և տարժանելի օձիւանք՝ անդամբերելեացդ պատուհասիդ , ով անարժան անձն իմ մեղաւոր՝ չարագործ՝ [3] պատնիկ՝ քաղմապիծ , և սահմանն անդաստանիդ քնաւին անմաքրուձ : Ո՞հա զարդիւնս գործոց ձեռաց քոց ժառանգեսցես՝ թիւրեալդ ի յուղղութենէ , և զառաջեալդ ի մաքրութենէ . տարագրեալդ յարդարութենէ , և ի

կալ

հարդ ած պարկեշտութենէ . ուննայնդ ի լիու-
թենէ՝ հոգեսպարդ և հարստութենէ . [4] նախան-
ձարկու քարերարկին , և ամենահալ թագա-
ւորին :

ԼԲ . Եւ քանզի կառուցեր քեզ անել արգե-
լան՝ և անփախչելի պրոգայթ , [5] խոստովա-
նեաւ քեզին զանբժշկականդ քո վէր , և զան-
օրինակդ հարուած , վկայելով զանձինդ ըզ-
պարտականդ մահու՝ զանբուժելիդ քե-
կուսթիւն , ոչ չարդ ի բարեաց . [6] ոչ դա-
նուելիդ ի քաղցրութենէ . ոչ խաւարդ ի լու-
սաւորութենէ . ոչ կապտեալդ ի պճնելոյ . ոչ
դարձեալդ ի դովելոյ . ոչ անբարկիտդ ի
բարեպաշտից . ոչ շնչականդ ի բանական-
նաց . ոչ անմիտդ ի մտաւորաց . ոչ անհան-
ձարդ յիմաստնոց . ոչ անմաքուրդ յընտ-
րելոց . [7] ոչ մահացուդ ի կենդանեաց . ոչ
խոհերականդ ի զրկոց . ոչ արբշռուդ ի
պարկեշտից . ոչ կեղծաւորդ յարդարոց .
ոչ անպիտանդ ի պիտանեաց . ոչ անարգդ
ի փառաւորաց . [8] ոչ նուճադդ յառաւելու-
թեանց . ոչ գերիդ ի գերագունից . ոչ
նուաստագոյնդ ի վեհից . ոչ աղքատդ
յընչեղաց . [9] ոչ անարժանդ ի փրկութենէ .
ոչ տնանկդ ի բարձրութենէ , և ի հոգևոր
հարստութենէ . և հաւասածեալդ յօրհնելոց :

---

(1) Եւ ձե ի ձեղ բանդե : ի մերում , ելանիցես ի ձեղ-
նադդ բանդե :

(2) Ազդարար այցելութենէ : զուարկ յայցելուէ կամ ի հնարից
և մատակարուն , ըստ անփարատելին :

(3) Պոռնիկ : իմն նմանուէ , ըստ որում փոխանակ անախտ
սիրոյն ասի՝ յախտաւորս սէր աշխարհի հեշտացեալ :

(4) Նախանձարկու քարերարկին : դրդող ի նախանձ քարկուէ

(5)

(5) Խոսփովանեալ էնէին : Դուս ինքնին ասէ՝ խոստովանեալ զանաժշմելի վէրս մեղացդ , և վկայելով զնորատացումն մնհատապատ անձինդ , չինեցեր քեզ անբանելի արդեան : Վը զի Թէպէտ անկեղծ խոստովանութենն աշխատէ զմարդ յատուցող և՝ ի պարտեաց մեղացն , սակայն միանգամայն իբրև ձեռնտպրուկ հատուսատէ զպարտուցեալն իւր , այնպէս զի ոչ ևս քնաւ կարէ ժխտել կիմ անպարտ ցուցանիլ զանձն :

(6) Ո՞վ դառնութիւ՛ ի դաղջութեդ . խնամ իբր Թանձրացեալ . ջ ոմ դառնդ ի քաղցունց . ոմ և հետևեալքն ի Թանձրացեալն դնին :

(7) Ո՞վ խոհեմանդ : պղծեալդ կիմ զաղիրդ ի մաքրոց :

(8) Ո՞վ նոճազդ յոտաւելութենդ : նոճազեալդ կիմ կարօտ ի լիացելոց , կիմ ի լիութենէ :

(9) Ո՞վ անարժանդ ի էլութենդ : ջ ի փրկելոյ :

✻✻✻

նու՝ ’ի մի լուծ կշռոց զօրեցիկ, և կամ ըզ-
լեառն արարատեան՝ ’ի կէտ ամբարձման
[2] դժարին միոյ արդարութեանդ՝ միջնորդ կացու-
ցեալ, ոչ հաւասարէ այնր հարթութեամբ
համարզուգակցել։

ը. [3] Ա՛ռ ամբարձուիչդ՝ առուձարաստե-
ղին՝ տերևալից՝ ունայն ’ի պտղոց, նմանա-
կիլ յաւետ հարազատ այնր թզենւոյ՝ զոր եարկ
գօսացոյց. քանզի սաղարթօք վարսից, այս
է՝ արտաքին դիմօք բարեշուք կերպիւ՝ նըմ-
պատուհ խիղք պաճուճեալ, [4] բացակատացն
գոտ բազձալի. իսկ ելիկ մերձեցեալ տնկօղն՝
խուզել զնդրեցելին, գտցէ զքեզ ունայն ’ի
բարեաց, և դարշելի ’ի դեղեցկութեց, ծաղ-
տեստոյց, և նշաւակութիւնք նախատոյց։
[5] Օ՛ն ելիկ տպաժամանն՝ յանդգոյչ ժամուն՝
հերասանճ տունկն պտղակորոյս անկենդան,
որ դոյզն պատիւըրն ի անպատրաստից, եւն
ընդ անիծիւք. և կամ երկիր ուռդեալ ցօ-
ղով, [6] և ոչ բազմապատիկ՝ զաւանդս արդա-
սեաց երկրագործութեանդ՝ տաճտղացն մատու-
ցանէ, լքեալ մնասանի. իսկ դու՝ ոչ անձն իմ
եղկելի, սահմանս բանաւոր և տունկ կեն-
դանի՝ և ոչ ’ի ժամս խոտոմ պտղաւոր, ի քեզ
ոչ զնոյն հրեսցես պատիճ նախնւոյդ առա-
կիդ։ [7] Ա՛ռ զհամայնն ընկալար ’ի քեզ՝
անպակաս յուսաւելութեց, սկզբնաւորեալ
’ի մարդն առաջին՝ և մինչև ’ի սպառումն ծը-
նողաց նորին՝ զբերս գործոց նանրութեց,
և զչիւտս նորոգս՝ ատելիս և անախորժելիս
հաստատելն զքեզ ոչ։

ե. [8] Ա՛ւ վասն զի եղէ զքեզ նպատակ հան-

դէպ երեսաց տեսութեանդ մտայս՝ անձն իմ անպիտան, վիճակ ձգելոց արձանաց քանից՝ իբր զանընդունել գազան վայրենի՝ անողորմաբար զքեզ քարկոծել։ Ոչ թէպէտ և [8] ոչ պատշաճ էիր անուանիլ արդար, սակայն յառաջնութեան պատասխանւոջ՝ իբր ընդ ոսոխի ունելիս՝ ընդ անձին յօժարամիտ կամօք ոչորիմ, ըստ իւ մաստուածէն բանի. և զոյզս մտայ խորհրդոյս գաղանեաց՝ [9] իբր զգլխաւորեալ յանգաւորուն չարութեանդ գործոց խոստովանեալ, քեզ տարածելոյ՝ ասծ իմ և ստր։ Օ՛ի որով չափով չափեցիր զանձինս ստգուանք, ի քոյդ անսուաղ գթութեդ՝ [10] այսպէս չափեցայց. ընկալեալ զչնորհդ յաձախագոյնս՝ ընդ [11] մեծագունից սպարտեաց։ Եւ ուրբան վիրացն հարուածք՝ անբժշկականք և անհնարաւորք ձարակեացին, այնքանեօք չափովք կրկին առ ամին՝ և իմասաք արուեստից բարձրեալ բժշկիդ՝ բարեհաչակեալ լուսաւորեալին. և [12] ի պարտուցն առաւելութիւն, նոյնքան միօրեայ առատաստութեն բարեգաթնեալ միշտ պատկեցի, ըստ խնկաւորդ քումդ առակի։ Օ՛ի քո է փրկութիւն. և ի քէն է քաւութիւն. և աջով քո՝ նորոգութիւն. և մատամբ քո՝ զօրեղութիւն. և ի հրամանաց քոց՝ արդարութիւն. և յողորմութենէ ցքոյ՝ ազատութիւն. և յերեսաց քոց՝ լուսաւորութիւն. և ի դիմաց քոց՝ զոհարձութիւն. և հոգւոյդ քո՝ բաշխութիւն. և օծմամբ իւղոյ քոյ՝ սիրելութիւն. և յօդուածս խնդրելի քոյ՝ զոհարթութիւն. և դու առաս միսիթարութիւն, և մեռացուցանես զվհատութիւն. և բառնաս զվաստակ վշտաց, և ըզ-

հե-

հեծութիւն ողբոց՝ ի ծաղր փոխեա : Եւ քեզ վայել է օրհնութիւն գովութեամբ հանդերձ՝ յեր-
կինս , և յաղագս հարցն՝ և ի ծնունդս նոցա ,
և յաւիտենից յաւիտեան . ամէն :

---

(1) Ի յորմոյէ դեղոյ : Եթէ զնոյն ի փոխելոյ ի դոյն ան-
ակն , և զդալոյս սպարիսօք բազմօք , բազում ընդհակու-
արարից նըբև տարածել թուղթ , և պատրաստ , զիարձունս
անտառաց եղեգանց կազմեցեալ ինձ գրիչս , ոչ կարեմ
զսակաւսն ի բարդեալ մեզացս ի գիր անցուցանել :

(2) Նիւթի հոյ արդարութեանց : ուղիղ կիմ հաւատալ Թաթի
մոյ : եթէ ասէ՝ հանդէպ մեղացս ի մի կշիռ եդից զնայրս
լիքանանու , կամ զլեառն արարատեան՝ քո զնահս , ոչ
հաւատարին միով չափով կցորդիլ :

(3) Աղբիւրոցդ . բարձր շուռաւիղոք : սրուճարսպեղն . հաստ
առեղամիք կամ առուակ :

(4) Բայականացն գոռ : հեռակայիցն բազձալն ես վի երկայն
և հախեալ սերևոցն , ոյ արտաքին բարեպաշտական նը-
շանոք , որովք նըբ պատկեալ զարդարիս : Բայց յորժամ
տնկօրն ածէ մերձինայ առ քեզ՝ զպատուն խնդրելով , զըս-
ոյն զքեզ գատարկ ի բարեաց , և դարձեալ ի գեղեցկու-
ն՝ ոյ զգուճելն ի նոյն իսկ գեղեցկուճ սերևոցն վի անպատ
զսերեանդ :

(5) Ձի էրն ապաքանան . եթէ յանդեպ ժամանակին . յան-
պէսյ ժամուն , յանկարծելն ժամուն՝ սերևազարդ Թզե-
նին անզգայ՝ զանէծս ընկալաւ . իսկ դու գոլով բանա-
կան երկիր և սուրբ՝ և ոչ ի ժամու ունելով պատուղ ,
ինչ , զիարդ ոչ նոյնպէս պատժեսցիս :

(6) Ես ու բազմապատիկ . . . մատուցանէ , լինել մատուցի : ի
մերսումն . Ես բազմապատիկ . . . ու մատուցանէ , լինել մատուցի :

(7) Զհամայնն ընկալաւ ի փէղ : զնոմ չարիս՝ որք են բերք
նանուղեն և սուրբ ոչ , կիմ զմեզս ամենեցուն ի քեզ
ընկալար , անպակաս յատաստելութենէ , լիով , առատաբարձ ,
ակսեալ յառաջինն մարդոյն մինչև ի վերջին ծնունդն նը :
Զայս կամ ըստ նմանութեն ասէ , իբրև թէ նման ամ մեղու-
ցեալոց՝ որ եղեն և լինելոց են , մեզայ : Ես կիմ զի ի քո
մարդկան՝ որ գալոց են , հագմէ զապօթս ըստ առելոյն ի
բանն . ՚ե . 2 , վի այն մինչև ի վերջին մեղսագործեալն յար-
մարէ զքեզանն :

(8) Ու պապահիմ անուանել : Թէպէտ և չեմ արժանի կոչել
արդար , բայց զգործ արդարոյ արարից , քի զամբաստա-

նուէրն անձինս , լը բանի խմաստնոյն . (առակ . ԺԸ . 17 .)

* Արդարն անձին իւրում չարախօսէ ի սկզբան բանից իւրոց : *

(9) Ինչ պիւնաւորեալ յանդաւորուածէ : զգաստնին խորհրդոց մոռածուածիս՝ իբրև զլսացեալ կատարումն չար գործոց խոստովանելով :

(10) Աղ յօրէն լափեցայց : որպէս զի որչափ ես մեղադրեմ զանձն իմ , փոխարէն ընկալցայց զչափ ներքազուածեանն յանդգնակատելն զթուածեց քոց :

(11) Ընդ ջնջագունեդս պարփեաց : իբր փոխանակ առաւելու գոյն պարուհաց : յայլ տզգադրեալս կայր , ընդ ջնջագունէն . բայց այժմու եդեալս լը մեր օրինակին՝ առաւել յարմար է :

(12) Ի պարպոյն առաքելուէ : Ի չքաւոջէ պարտուցն առաւելու կամ գոլի առատ թոզուածի փոխառուածիդ , լը քում առակին , թէ մատուցար առ նա պարտապան մի բիւր քանքարոյ , և ի չկարելն հատուցանել՝ զնմին ընդհեաց : (մատթ . ԺԸ . 24 . 27 :)

Ի Երապին յաւելուածք կրկին հեգուածեան՝ առաջին հա-
հոգէ , առ նոյն աղերս Տաղնանաց բանի :

Ի ԽՈՐՈՑ ԱՐՈՒԵՑ ՀՈԳՒ :

Ի խորոց արուեց հոգի՝ ընդ ոչ
փոզաբշեալ՝ հանապազ լնդոյց առատոյ
խոկ

ինչ երկրորդաւն՝ ըստ նմանութեանն լսելոյ
ջժոխոցոյն դաշանն, իբր կերակրով՝ ա-
րեամբ պարարի։

ջ. Եւ ասէ՝ [2] իբր զպանեակ քաղմահար-
ուածեան հեծանաւ, և յատին մահու ժա-
մանեալ՝ դոյզն ինչ դարձուածն ընկալեալ.
և յոգի կենդանի եկեալ, կապուրեցայց՝
պատսպարեցայց՝ հանդնեցայց՝ յարեայց յան-
կենդանականս կորստենէ, օժանդակեալ
քոյ ձեռամբն՝ որ զթածն ես յամենայնի. Եւ
քարերար յերկնաւոր հօրէն՝ փրկութեան և
բժշկութենէ պատուղ ընձեռեալ ինձ [3] մեղու-
ցելոյս՝ ախտացելոյս՝ և մահացելոյս։ Եւ ըս-
կզբնաւոր ողբերգուե այսր աղերսանաց՝ ըզ-
հաւատոցն շինուած կառուցիչ. քանզի և [4] ամեն
Ի նախնեացն՝ սոքիմբք զինեալ, փոխեցաւ
իսկոյն յանմահականն վիճակ վերին. զսպաշ
խարութենն դեղ ընկալեալ, ասպաշտանաց
Թոշակաւն՝ ղդրաւականն անեղծութենէ ա-
տէն ժառանգեաց։ Եւ վեր քան՝ զորոց առա-
քեալ ընդ նմին ցուցանէ, որք զհանդիսան
մրցանակին յերկրի կատարեալ, ասպազայիցն
և երկնաւորացն յուսոյ հաւատացին, և ան-
տեսից Հոխութեամբ փարթամացան։ Ոմն
[5] զնորահոգս ուրուն ասպետի քանին՝ յիշեալ
առ ամին, զի ամենայն ինչ հնարաւոր է այնմ
որ հաւատայն։ [6] Եւ՝ զի՝ և զչարին ընտրակա-
նացն բարեմասնութենէ ոյ հաճելեացն՝ զըն-
դհեալ աստանօր, զայս սպասիւր քանի ընկա-
լաք նախնի պահէրէց, առ՝ի արբուեցն մեռ
սալիմբ հանդերձել. առանց որոյ և ոչ ոք ե-
փաւսաց՝ զիւրոյն առ մեղ հրաշատուրծեաց զո-

թուլիկս, եթէ ոչ նախ՝ ծակիցս խնդրեսց քա-
րերարուեստն իւրոց զհաւատոն մեր. ուստի
և [7] կեանս ընձեռել զօրէ ինքնիշխան բաւա-
կանութիւն առընթեր գոլով ոյ. քանզի հա-
ւատք քո կեցուցին զքեզ՝ օրհնաբանեալն ոյ
բերան վկայեաց. Քանզի արդարև [8] սեռն
տեսութիւն, և կատարեալ իմաստութիւն,
և առ ոյծ ընտանութիւն, և բարձրելոյն ծա-
նօթութիւն՝ հաւատոց մասն՝ երջանիկ և ըն-
տրեալ անուն, որ [9] յարաձգեալ ճեպ անվըճ-
թար և անխափելի, պատուհակից գոլով սի-
րոյ և յուսոյ. Օ՛ի եթէ [10] փոքու սերմա-
նի պոյն՝ հատի մանանխոյ չափոյ նուճաստի
հաւատք՝ զլերանց մեծութիւն փոխէ զօրե-
զաւակս ի սիրոս ծովու, ապա յիրաւի ըն-
կալաք զսոյն սկզբնաշաւիղ առաջնորդ կե-
նաց՝ անեղիմիտ պաշտօն առ ոյծ. [11] որ զա-
պառնիսն և զծածկեաւքն՝ առանց երկբայ-
ութիւն ի հոգւոյն աչս տեսանէ, [12] երրորդ-
թիւն փառատրելի անուամբն պատուհեալս
հաւատք՝ ընդ սիրոյն գասեալ և յուսոյ. Օ՛ի
թէ՝ և զերիսն հատուածս առանձնաւորա-
կանս՝ ի մի և ի նոյն խորհուրդ գիտեացես,
յաւէտ մեծասքանչութիւնք ի յոյծ. քանզի՝ թէ
հաւատաս ինձ, և սիրես, որով և յուսաս ա-
ներևութից պարգևաց նորին. Նմա փառք
յաւիտեանս. ամէն.

---

(1) Զչորսն ասի՝ զկենդանին քան զարծիւն աւելի, ի
յուսահատութիւն, միօրինակ ի կորուստ մտանել երբեք
պիտանի չէն ծաղրեցեալք, ի հատուցումն և անսանձ. զի թէ-
պետ կարի տարբերեալ և աննմանք են միմեանց, սակայն
բաղդատելով ըստ գործոյն՝ զնոյն անյուսութեն ներգործեն:

Օ՛ի

՚Ջ ի ինն , անչափ ղէշուն՝ զձեռն ոյ Թերահաւատու-
մեր հասարի՝ ՚ի նեղել նաև զղջացեալն և ապաշխարո-
ղին : Իսկ դուն , անսանձ մեղանչելն՝ իբր անասուն անըզ-
գայ առնելով ՚ի չարիսն , պղծոյն առասան , զյոյս դարձ-
մանն բառնայ . կիր զկատ յուսոյն առ ոձ՝ խղէ . վա՛ ղի
հայր յանդգնաբար վատահն յողորմութիւնն ոյ , և կիր իբր-
առապարուելէ հրաժարել ՚ի փրկուելէ : Վա՛յ ընդ առաջնոյն ,
ընդ անչափ զղջումն ֆաղափչել , շողոքորթելով կիր հան-
գստատելով խնդայ առասանայ . զի բարի կարծեցուցա-
նելով զայնպիսի զղջումն , գիւրաւ խաբէ զմարդ : Իսկ
էրէմրտաւն , անեղկելոյ մեղանչելոյնն , իբրև գազան լափ
լինջ , ցի ինձ արիւնահամո՛ւ լիզելով լափէ զարիւն . և
դիմորովայն , որոյ որովայնն անյագ է իբրև զդժոխս .
կիր բուն իսկ դժոխքն են որովայն առասանայի . այսու-
ամենայնիւ յայտնապէս մեղանչել , և նոր մեղօքն պարար-
բեալ հեշտանայ :

(2) Իբր պիանեալ բազմահարճաճիեան : իբրև զծեծեալ , և ՚ի
բազում տեղիս մարմնոյն հարուածեալ կամ ջարդեալ :
Հիծանաւս . հատս գաւազանաւս կամ բրով : Մարթ է և այս
լսանելով , բազմահարճաճիեան հիծանաւս . ցի աստիկ հարկա-
նոյ գաւազանաւս : յաֆն մահու , ՚ի դուռն մահու հասեալ ,
հիմքն մի ոդի աւելց . և զօրացեալ կանգնեցայց , ևն :

(3) Մ եղոցելոյս : ՚ի մերումն , ծղաւորիս :

(4) Ոչն ՚ի նահանջոյն , ենովք , ասէիմբ պէնեալ . ՚ի մերումն ,
ասկիմբ , ցի հաւատովքն զօրացեալ ըստ առաքելոյ , (եբրայ .
ժա . 5 .) արտաքոյ մահկանացու կենացս փոխեցաւ .
պապաշխարութեն դէզ ընկալեալ , հաւատոյն զօրութեն ապաշ-
խարելով ՚ի կեանս յայս , այնու իբրև ծաղկաւս զարա-
հաւատչեայն անեղծութեն ժառանգեաց ապրէն , ցի յա-
ւետ քան զմեռանելն : ՚Ի սոյն յարելի է և որ գրէն . ՚ի
վեր ֆան զերոյ . ցի ենովք զանեղծութեն ժառանգեաց ա-
ռաւել քան զնոս , զորս առաքեալն յիչէ ըստ նմա , ցի քան
զաթել , քան զաբրահամ . ևն . զի ենովք իբր նրօք ժա-
ռանգեաց յառաջ քան զմահն . իսկ այլքն՝ ապաֆայէն և
էրնաւորացն յոյսոյ հաւապացն . յուսով ակնառնէին կեա՛ մա-
հուն : Վա՛ ապաշխարուեն ենովքայ առն գրէի . ժա . կ . 9 :

(5) Ջկրախոյս փրոնի . զյորդոր հաւատոյն յիչեցից զնրու-
նակասն , ՚ի ոմ ինչ հնարաւոր է այնմ՝ որ հաւատոյ :

(6) Ի՛ զէ և զ ապն : է և այս , զի եթէ զյուն համեմա-
տութեն ընտիր և ոճահաճոյ առաքինութեն քննեացուք ,
զյանն հաւատոյ գտանումք նախնի գահերէց , առաքինի և
գլխաւոր քան զայլս . իբր զի հաւատոյ գաւանութեն պատ-
րաստութեք ոտ ՚ի արբունեցն մոտ , առ ՚ի մտանել ՚ի որբու-

Թէ՝ եկեղեցւոյ միաւորեալքն. որով շնորհաշատութեամբ՝ այլ բարեգործութիւնքն հանոյ լինին ոմ:

(7) Կեանս ընծեռել ջրէ: կեանս հոգևոր և մարմնաւոր ջրէ տալ հաւատքն միայն խրատով ջրոյ թէ առանց օժանդակութեան պահոց, ողորմութեան, ձիրաց, և այլ բազում գործոց՝ որք ոչ հայրն անմիջապար յաճ. իսկ հաւատք առանց ջրոյ՝ անմիջապար յաճ հայելով, ունի զայն ջրոյն. ուստի և քո հաւատոյն տայր զբժշկութիւն:

(8) Սէտն պետուրէ. Հաւատքն է յատակ հիմ պայծառ առաքելոյն խնամալեայն և ածոյոց. զի թէպէտ ըստ ինքեան ծանեմ է, բայց համեմատեալ առ բնական լոյս մտաց, առաւել պայծառ տայ գիտել զնծայինն, զոր բնական քառասով ըստ ազօտ միայն, և հիմ կարծեաց ձանաչեմք: Կապեալ խոստովանի, իբրև հաստատեալ յանուսա վկայութիւն ոմ, քան զառտգական խնամատուրիւնն հաստատեալ՝ ի վերոյիչեալ լոյս մտաց: Հա՛ ասծ ընդանուրէ. զի հաւատոյն ձանաչմամբ առաւել մտիկք առ ասծ, և նմանիկք ասծ ելն մտոյն: Բարէբէլոյն ծանօթուէ, ըր ոմ իբրև դերբնալ ման արարչի և վարձանի: Երջանիկ ե ընդբեալ անուա, այնչափ ընտրեալ և ազնուական՝ որ սահաւուց միայն կոչեցեալ. և ընտիր ածատարարն՝ ի նմանիկ անուանագրեցան՝ հաւատացեալ:

(9) Յարուիգեալ ծաղ: Ալյ բարեգործութիւնք իբր ազատք, հիմ ընդ արուսքին պատրաստ կատարեալք, ոչ միշտ՝ և ոչ յամենեցունց գործին. իսկ հաւատքն իբրև հարեւտր և անկարօտ արուսքին իրոց՝ միշտ ունեալ ոմոյ՝ ի կիրառս յոյս, անվնաս և անխափան՝ ընդ յուսոյ և սիրոյ: Կամ՝ ի սկզբանէ աշխարհի մինչ՝ ի կատարած՝ յամ վիճակ կենաց ձգեցաւ հաւատքն. մինչ զի նաև յանախատ վիճակ անմեղութեն կայր և կարևտր էր՝ ոմ յոյսն և սէրն: Ասոյ խնամատք, զի զվերոգրեալ առաքելութիւնս ընծայէ հաւատոյ՝ ըբ վարդապետս՝ ոչ համեմատութիւն յուսոյ և սիրոյ, այլ՝ բարոյական առաքինութեց: Եւ զասելն՝ յարուիգեալ ծաղ, մի պհանգերձելոյն խնամատ. զի անդ՝ ի գիմյանդիման տեսութեն ոմ խափանին հաւատք՝ որպէս և յոյսն, ոչ միայն ըստ ներգործութեն, այլ և ըստ ունակութեն. զի զոր յոյսին և անկորուստս ակնանելով ժառանգէ ոք, ոչ միայն չհաւատոյ զայն և չյուսոյ, այլ և ոչ կարէ հաւատալ և յուսալ այնուհետև:

(10) Փոտս աչրմանի գոյի. հաւատքն ըստ չափու փոքր ոմր մանկան հիմ ուրմանելն նմի, որ է հասն մանանեղոյ, պղտուտր է, ևն: բառս աչրմանի՝ ածանցական է առատ, ի մանկանէ՝ ի ուռականէ, բառնն աչրմ. ոմ՝ ի բառէն կեն-

պտղո

զան աճմանցն կենդանին : ըստ այսմ առնէք Ամարանն, Գարնանն, Աներևակն . որ աներևոյթ, են :

(11) Որ պապանէին, զլինելոյն կամ զհանգերձեալսն, այլև զաներևոյթս աներկբայաբար ՚ի հոգւոյն ասս պեաղ նէ, տայ տեսանել . զի հաւատքն է յանդիմանուն որոց ոչն երևին, ըստ Եբրայ . ժա . 1 :

(12) Եբրայեցւոցն ի թուականէն անուամբն : Եբրայեցւոյ կամ զերբայեցի Թիմն ասէ, որ է անուն խորհրդաւոր և սքանչելագան, և կիմ զնծայլին անձինսն ասէ . զի ոչ գնացանէ դաւանելիք՝ Թէ երկք անձինք են յԱծ, այլնպէս զհաւատացեալն՝ և զդժկիցսն՝ նոքին անուամբ ասէ առաքեալն . (ա . կոր . ժբ . 13 .) * Մնան հաւատք՝ յոյս՝ սէր, այլ երեքեան : * Դարձեալ, այլազգ ևս երբայեցւոյ անց ժամանն պատուի հաւատն . զի ոչ անուն եբրայեցւոյն՝ յերկոտասան դրոց կազմի, նոյնպէս հաւատն լը իւր լծակից զկնոջն դաւանալ, զերկոտասան Թիւն կազմէ . ըստ ՚ե . հաւատ . 4 . յոյս . 3 . սէր : Զի ըէ՝ և զերիսն հոգեաճոյս աստուածնեղութեանս . զերիս որոշմունս զանազանեալս : զայս ևս համ զերից առաքինութեացն ասէ . ըստ . եթէ զհաւատ՝ զյոյս և զսէր՝ որք որոշեալ և զանազանեալ են բնութեբ, ՚ի մի ՚ե ՚ինոյն խորհուրդ դիպեցոյս, ըստ յԱծ զերեսինն միացուսցեն երբև յաւարկայ և ՚ի վախճան, նոքօք մեծանայ ՚ի յԱծ . զի ըէ հաւատոյ ՚ի նա երբ յանհուն բարի և ՚ի բազ գերեալ, սիրէս ևս զնա . և սիրելովք՝ յաստս վայելել յաներևոյթ պարգևս նէր : Այսմ քաջ միաբանի առաքեալն ասելն յակոբայ մծբնայ հայրապետին . Հաւ . ա . յաղագս հաւատոյ : * Նախ յառաջագոյն հաւատոյ մարդ . և երբ զնա հաւատոյ, սիրէ . և երբ սիրէ, յուսայ . և երբ յուսայ, արդարանայ . և երբ արդարանայ, շինի . և երբ շինի, վերանայ : * Եւ այս է մեծանալն ՚ի յԱծ, զոր առայ սէօ գրիգոր : Կամ դարձեալ՝ զերիս հոգեաճոյն զնծայլին անձանց ասէ, որք որոշին անձնաւորութբ . ոչ միով եւ ՚ի բանն խոյ . 1 : զորս եթէ ՚ի մի խորհուրդ դիտասեալս ասէ՝ լը երից առաքինութեացն, զի զհաւատն՝ հօր նմանեցուսցանելով, զյոյսն որդւոյ, և զսէրն՝ հոգւոյն սրբոյ, այսու յորդորեալ ՚ի բարիս՝ մեծանալս յԱծ . քանզի զի ՚ի միս առնուս՝ Թէ ոչ ոչ է հայր միոյնակ առանց որդւոյ և հոգւոյ, այնպէս ոչ է հաւատք հաճոյական առանց յուսոյ և սիրոյ . ոչսոն յորժամ հաւատասս ՚ի նա, ջանան ևս սիրել և յուսալ : Կամ նմա այսպէս, ոչ զոր անձն ածային կարդացեալս հաւատով, ընդ նմա և զայլ անձինսն գտանես վն համագոյութբեն, այնպէս զորն յերից ածաբանական առաքինութբեցս սրտե մեր յան-

ձին ունէիցես, ստանաս և զայլսն՝ որք ընդ միմեանս կռ-
պեալ կան. և այնպէս մեծանաս նոքօք յոյժ լինել արժա-
նի գործոց և փառաց յերկինս։

✣✣✣

ծիծաղելն՝ առ նոսին հեծէ հոդեպս։ Որ թէ պէտ և յամբարձմանէ բարձրութենէ գերագունից կայից՝ ստորասուզեալ ծանրութեամբ յանդնդային վհին խորխորատ գբոյն կործանման, 5 նորագիւտ մեղօքն անկըճելօք, ոնչի և նշխարնշուլից՝ փրկութենէ կենաց հատաւոր, 6 իբր կայծակն լուսոյ պահեցեալ՝ ի միտս և յոգի. որպէս զհուրն նշանաւոր և զարմանաւոր թանձրամած՝ հրաշիւք մակարդեալ վեհին հրամանի՝ 7 ՚ի յատակս ներքինս նիւթհեալ ջրհորոցն։ Ուստի և մեղուցեալքն խոտոր թաղծելոյ, և ակնկալութենէ բարւոյն բարձելոյ, և համարձակութենէ շնորհին լքեալոյ, յուսալ վերստին անդրէն միաւորանգամ նախատարրևիցն փառազարդութեց զարձեալ հասանել. քանզի և յիծուստ անդուստ հանդերձի և այս՝ ներդործել առ սոյնս. վասն զի սա զտուճողին զօրութենի՝ ամենահնար աւետարանել։ Յոր խուռնկ հաձութենէ մեծապէս հոտոյ նոճ, քան յամենայն բուրումն անուշից, և քան ՚ի խատնեալն երբեմն աղացմամբ՝ ՚ի սպաս խորանին, որ և կերպարան անձանց խոնարհից զինջեալ բեհեզութեամբ՝ առ ՚ի միութենի նոյն նմանութենէ։ Ի սա որում հարցեալ փրկչին ամենից՝ ցոմանս ախտացեալս տեսանելոք, հաւատոյգք ասելով՝ առ այդ, Թէ կայ զօր ես եմ առնել ձեզ զայդ. ոչ պարզևեաց ա չայ նոցա լոյս, եթէ ոչ նախ զհաւատոյն գրաւ ընկալաւ։ Քանզի զինչ քան զմեռեալ լուծի քառօրեայն դիոյ՝ առ կենդանութենի մեղ անյուսապոյն, 8 առ որ կանանցն ժամանել ՚ի յոտս արարչին՝ հաւատոյն հանդերձ

ձանօք, անյաստատաբար վիճառացն ոչ տեսին
զհանդէս՝ ի յերգօրն կենդանւոյ։
ը. [1]Ասէ՞ աստատին անկապուտ ընտրհին միա-
ցեալ զկնի մեղանացն՝ հղօրապոյն են վիայք։
[2]Լսեմ՝ ենոքէ. զկնի ահարոն. յեռոցա զա-
ւիթ. զարձեալ և պետրոս. ընդ որս և փոքրն
երկնազարդ, որ՝ ի մեծէն ոչ ողորմեալ՝ մեծա-
պատնէին վկայեցաւ։ [3]Երեղդ և առ այս և
բանն առաքի անստուգ որդւոյն. զողորմ
զպատնիկն՝ որ՝ ի նոսէ գովեցաւ. և զմարքոս-
եան՝ որ՝ ի բարեգործէն յիշատակեցաւ. և
զաստազանն երջանիկ՝ որ յարձակումն վերջին
ջնջոյն՝ հաւատովքն պսակեցաւ. և [4]զոր ան-
քաւելին են պարտիք՝ զհաղորդեալքն սպան-
ման մահու արարչին. առ որս և զլեռատոյն
ընտրելոյ պօղոս՝ որ երբեմն նախանձն էր ան-
լինաց։ [5]Որոց ոմանք ծանօթութիւն ոչինչն
զլօրեալք, անդրէն կանչնեցան թուրատատ
կեանն զերուազանցութիւն՝ [6]քան զնահակրօճնիցն
առաւելութիւն։ [7]Ասէ որ նախ քան զօրինա-
կին տաճկութիւն՝ զաւանդն պահեալ հայրենի,
մերձաւորապոյն զոլ պատուիրանի սկզբնա-
հօրն զաւանութ, որ և զնահանոյն պարտիս
ինքեան վարկուցեալ, զնորայն՝ իւրովքն տու-
ժեալ կրից տաժանմամբ. ոչ քաւեցաւ ոչայն
ծածկել՝ ի յերկրի, այլ չարչարեալն մարմ-
նով՝ բանականաց քնուն կենաց կարապետ՝
յաղթօղ զօրապետ քանութիւն մահու փոխե-
ցաւ։ [8]Ասէ ոմանք՝ ի բուսոյ տհաս հասու-
կին չարուքեն յերկարատձգեալ՝ ի կատարեալ
տիս ժամանակին՝ ոչ՝ ի բարձրութենն կայից
հասեցան, քան թէ՝ ի ստորնականաց թշուառ-

ութ

ռութեան դժնէից կենացս՝ ի կամարն երկնից
համբարձման։ [14] Եւ թէ այն ժամանեաց կանխաւ՝ զօրացեալ ի չարեացն դարձ, որ մինչև յոսկերն նիւթ յեղանակեալ հոդոյս դիւրութե, և պատիւերն արքունի՝ ի պատիւ կերպիս մերոյ՝ նկարեալ արքունականն քանդակուածով, անկորուստ և անփոխադիր և յաղթօղ դաւաճանութեան զմերս ենթադրեալ քնութիւն, ապա առաւել յուսալի և այժմ մերկասպարանոց լուսաւորութիւն անքօղ և անվերարկու՝ սերամբքնիւ ուխտեալ. որով և միշտ հաստատեալ սպահի ի մեզ քանն ուրուն, ըստ մարգարէին ձայնի, ուխտ խաղաղութե և կնիք հաստատուե՝ առ հաշտարարն միջնորդ՝ երկնային անմահ կենդանի և մշտնջենաւոր քահանայ։ [15] Ապա ուրեմն ըստ այսու կանոնի ձգմարտագունի, և անփոխադրելի սահմանի, և արարչաւանդ պայմանի, համբուրեմ հաւատով զնիքամբք զպատկեր քանզի արդարև յարդարացուցանելն զմեզ այլ՝ ոչ ոք զօրէ գաւտապարտ առնել, քան զաստուածային քանին սահմանի։

Զ. [16] ՅԱյժ յայս անստուերադիր վաստակու թե ապաստան, կամ կործանեալս՝ կանգնուն. թշուառացեալս՝ յաղթօղ. վիրաւեալս՝ ի դարձն կենդանական. ամենաթշուառ ստրագործս՝ ի յոյն. մահու մատնեցեալս՝ ի կեանսն. ընդ ապականուե վաճառեալս՝ ի ձիրն. պժոխային գործովք պրաւեալս՝ ի լոյսն. աստրնասէր անասնակենցաղս՝ յերկինս. կրկին կին գայթակղեալս՝ ի վերստին փրկուին. մե

զօր

զօք կատարեալս՝ ի հանգստեանն խոստումն. անբժշկական վիրօք վարանեալս՝ ի գեղն ան-
մահացուցիչ. ստամբակեալս վայրապուղթք՝ ի սանձն հանդարտութենէ. սրացեալս վա-
րատական՝ ի կոչումնն. ապատուամբ դժնդակս ի հեղութենէն. ընդդիմամբան լուսատօզս՝ ի
ներումնն։ [1] Ի քէ յա, և ի հայր նորին հզօր և ահաւոր, յանուն և ի կամս բարերարութե-
հոգւոյն Ձեմարտի. օրհնաբանեալ իսկութենն՝ և ամ ուծութենէն՝ զօրութիւն և արքայութի՛ն,
մեծութի՛ն և փառք՝ յաւիտեանս. ամէն։

---

(1) Ի սկիբնաւորն իմ Եղիսուէ։ յառաջին եղանակին իմ, ի յեռան յեռին. զայս ոմանք ըստ հին լծ. իսմանան՝ ի ձեռն քեռի, որ է ձեռն հօր։ Բայց օտար է. այլ իսմանի՝ ձեռամբ կամ զօրութեամբ առեղծողին իմոյ յոյնէ. զի սէր վարդապետս առնոյր է այնուհետև զբաւան ի յեռան՝ գնել փոխանակ գործիական միանկան. ոմն առնէ և ի բանն ժէ.

2. * Ի ձեռն ձեռնդ ամենակալն։ * յո ամենակալ ձեռամբդ։ առնոյդ ի պատմ. Ապարանից. * Սա ի ձեռն ձեռնին մեծութենէ ուծութենէն. * յո ձեռամբ մեծութ, և։ Ընդ՝ առել կամի բանիւս. նայեցեալ մասքս յառաջին եղանութենէն՝ որով զօրութեք արարչին իմոյ ի ջգոյն ի գոյ ածայ, հաստատեալ և յուսալ և զոյլ ամ անհնարինս գործել. ուստի և ի մեզայ նորոգել զնս, և։ Ընդ զի ոմն հաստատացի ամ բանիցն՝ զոր գաւանեմ, ըստ գաւթի և առաքելոյն, նոյնպէս հաստատացի թէ նաև այժմ կենդա-նի իմ խնդրուածք նոյ օգնեսցէն ինձ՝ առ ի կենդանի հաստատուլք ձանաչել ոչ միայն զնա, այլև զզօրութի յարութեն և զհաղորդութե չարչարանացն. զի այսմ գաւանութե կից է, կամ զնետ գայ հաստատացի փոփոխութե ի մեզայ յարդա-րութենէ, և այլն։

(2) Ի շարժգործութենէ։ ի մերում, ի շարժգործութենէ։

(3) Մահու յանցանաց։ ի մերում, մահացու յանցանաց։

(4) Զիմոյդ ու արդեօք կնոջ։ ոչ ապաքէն զսրմանալի և ի վեր է քան զբան՝ սիրան մեզաւորի, որոյ միտք զսեղ ի խաւարէ երկրայութե յաղորմութենէն ձեզ, և յայլ օգնեալ, ընդ ծիծաղելին մարմնով՝ հոգւովն հաստատ զղջմամբ։ Որ թէպէտ և ի բարձրութեցն արքութե անկեալ լիցի ի խորս

Նոյն

նոր մեղաց անչբնէնօփ , գժոյժարար քառնէնօք , սակայն ոչ նի և նչխար նշուելոյ էրիոնէ , զինացուծածս լուսոյ փրկուեաց վհատառաս և զկոյս յոգնութեանն ձոյ . որ պահի 'ի մեղսամահարդ հոգին նր , իբրև զհրաշալի հուր տաճարին , հաստարձեալ , թանձրացեալ 'ի հրամանէն ձոյ իբրև տիւմ 'է յատակս նիրհեալ , անշուր կրնորոցն : որ և իսկոյն վառեցաւ : (ը . մակաբ . ա , 19 . 20 :) Ասպէ և ժողովելոյն , որ բոլորովին արամեալ է , և ակնկալութեն բարեձեալ 'ի նմանէ , և վառահութեն ընդունելոյ զընարհն՝ թողացեալ , ձնոյ տակաւին յուսալ՝ վերստին հաստանելոյ նախապարգևելոյն ֆառաղարդութէ , յառաջագոյն պարգևեալ շնորհացն և առաքինութեց՝ որք փառաղարգեն զհոգին : փանչ և յաջորդ . այս կայծակն հաւատոյ և յուսոյ՝ որ ներգործէ 'ի սիրտ մեղաւորին , յոյ պատրաստի 'ի նմ. զն զղջութեն արդարացուցանողին ցուցցէ լինել ամենակարող : Կամ , յոյ անօրինի այս , զն թոյլ տալով նորա անկցի մարդ 'ի մեղս . զն յետոյ կանգնելով զնա 'ի մեզայ՝ երևեսցի ամենազօրութեն ձոյ : Յոր խոսնկ : յայս հաւատք զղջման առաւել հաստ ձած , քան 'ի ծխանելիս հինն օրինաց խառնեալս 'ի զանազան խնկոց աղացելոյ , որ էր օրինակ անձանց բեկեալոյ զղջմամբ . առ 'ի միութիչ նոյն նմանութեն , ցի առ. 'ի ունել զնոյն նմանութեն . զն ոմն այն խառնիկ մանրեալք և 'ի հուր արկեալ վառէին առ 'ի պատուիչ ձոյ , նոյնոյ սիրտ մեղաւորն զղջմամբն և ապաշխարութեբ խորտակեալ վառեսցի 'ի սէր ձոյ :

(5) Հորփնոփ մեղօփն անչբնէնօփ : այս չինք 'ի մեր օրինակն :

(6) Իբր կայծակն լուսոյ : 'ի մերում , իբր կայծական լուսոյ :

(7) 'ի յարձակ ներփնոս ներհեալ չրհորոցն : այսոր ունի մեր օրինակն համաձայն բնագրի ը . մակաբ . ա . 19 : ուր այլ տպագրեալ գնեը եզակի . ներփնոս ներհեալ չրհորոյն :

(8) Ամէն որ կանանցն : քան զմեռելութեն չորեքօրեայ վախճանելոյ չինք լինչ անյուսալի առ 'ի կենդանանալ . և սակայն վս այնր կանանցն , ցի քերցն զաղարուս ժամանելով յուսս քրն հաւատովք , տեսին զփառան ձոյ 'ի կենդանանալ եղբօր իւրեանց :

(9) Ամպոպին անկարուսս ընորհին : իսկ թէ այսբէն , կամ դարձեալ անկորուսս ինոյ շնորհն յետ մեղաց , բազում են վկայք : Գլխ' ընդ իւր մեղան , վայելեսց ը մասին զանմահութեն՝ զոր կորոյս ագամ : Կարծիք սպաշխարուեն ենովքայ՝ թոնի տարածեալ 'ի փիլոնէ իմաստասիրէ . զն սա 'ի լուծմանեն ծննգոց . (քան ա . համար 82 .) յաւելոյն թէ ենովք յետ ծնանելոյն զմաթուսաղա՝ հաճոյ

եղև

եղև ինչ, մանաւանդ՝ թէ յառաջն մեղուցեալ, յետոյ ա-
պաշխարեաց : Եւ ահաւադ՝ յետ մեղացս ողբագործութեանն
ոչ կորոյս զքահանայութիւնն : Ընդ որս և Փոքրն Եղիշուայ :
Այս եղիազար ոչ է աւարտանն. (ա. մակաբ. ը. 5.)
ոչ եղիազարոս ծերն՝ որ նահատակեցաւ : (ը. մակ. ձ. 18 :) և ոչ միւս եղիազար քահանայ, որ պատմի (դ. մակաբ. ը. 1.) Զի զսոցանէ ոչ պատմեն գիրք՝ մեղուցեալ լինել և ապաշխարեալ : Ոմանք ըստ հին լծ. նմանման զեղիազար որդի ահարոնի՝ փոքր քան զնաբադ և զաբիուդ. կրկին թէ յանցուցեալ էին չկամելով ձայակել ընդ մեղացն : (ղևտ. Ժ. 16 :) Սակայն յայդմ ոչ մեզաւ նա, և ոչ ապաշխարութեն եցոյց. ուստի և մովսէս լսէեալ յահարոնէ զպատճառ չուառելոյն՝ հաւանեցաւ : Ապա միայ նմանակ զեղիազար կրկեր որդի մովսեսի. (ելից. ԺԸ. 4 :) որ անճլխատ գոլով ընդեմ հրամանին ոչ, միանգամ գառնայր մովսէս յեգիպտոս, հրեշտակ ոչն կամէր սպանանել զնա, այ կամ զմովսէս, և կամ առաչեալ զմանուկն վն անճլխատուեն. և ի ճլխատել զնա մօրն՝ ներեաց հրեշտակին : (ելից, Դ. 25 :) Ընդ՝ այն հնագոյն սրեան եղև եղիազարոս գործ ապաշխարութեանն զոր ապաւեցաւ ի մահճանին. ուստի և ի ջնջեն այ բանով հրեշտակին՝ ողորմեալ վկայեցաւ ջնջագոնէն. այ մովսեսի՝ և կնոջ նր, և բովանդակ ընչացոց : Քամ այսոքն լսեմ. փոքրն այն մանուկ ողորմութեն գտեալ ի մեծէն ոչ, այլոց մեծագունեցն հաւասիաս վկայ եղև՝ թողութեն գտանել ապաշխարողէ : Եւ զայս եղիազար փոքրագոյն՝ ոչ միայն վն մանկական հասակին, այլև հասեալ տարեկէ եղիազարոս ահարոնեան. զի ահարոն երէց գոլով քան զմովսէս ծննդեամբ և ամուսնութեն, յառաջագոյն ծնեալ էր զնոսն եղիազար քան զմովսիսն :

(10) Եւ որ անթաղելին են : Թողում յիշել զդաշտրդեալսն՝ որ զհաղորդեալսն սպանման քան արարչին, որ անքաւելի պարտիք են՝ վն անհնարին չարուեն. և սակայն բազում ի նոցանէ հաւատով ապաշխարել արդարացան : Ա- որս , որ ըստ Թողում և զգնասարն ընտրելոց պոզ ոչ : Քամ, բայց յորոց և զգնասարն ընտրելոց պոզս վերայ է այսմ, որ երբեմն գերեալ էր մեղաւորաց :

(11) Քան զնախաիրծնեցն առաքելոցն : Ոմանք ի մեղուցեալսն ըստ ըստ օրինաց՝ յապաշխարութեն առաքել զերազանցեցեալս որքուեցաւ քան զգնասարն ի նախկին կրօնին, այ ի բնաւ կան օրինս : Քամ, այնպիսի ապաշխարողք առաքել սէր եղեն քան զմեղացեալսն ի կրօնի ծնողացուն՝ զոր նախ ընկալան, այ քան զանմեղ մնացեալսն. զի բազմոց՝ ան-

հուժն պատճառք լինի յորդորապոյնս ընթանալ յառաջինութիւն՝ քան զոչ անկեալսն. և այս է գործ կարպասորութեն ես, և ոչ՝ ի դիտաւորութէ կամաց մերոց ելոյն:

(12) Որ նախ փան զօրինաւին: Ենովք՝ որ նախ քան զբերաւոր օրինան՝ զաւանդ բնական օրինացն պահելով, առաւել մերձաւոր և նմանող գտաւ պատուէրանի սկզբնահօրն քո առանուէն, քան սերտասանս, որ սկզբնահայրն էր հաւատոյ և ճշմարիտ ծնողացուէ. և զնախնեացն զպարտիս անձինն հատարելով, փոխանակ նը ապաշխարեաց, (թէ բնաւ ոչ ուսեալով բնաւ պատուզ, այլ սաւանդութէն է ո մանց:) Աչառ ոչ լոկ՝ ի մեղաց քաւեցաւ, և յետոյ ըստ այլոց ապաշխարողաց՝ մեռեալ ծածկեցաւ յերկիր, այլ չարչարելի մարմնովն երթև յաղթող մնաց՝ և կարասիս հինեղանութէ բնութէն՝ փոխեցաւ հինեղանութէն:

(13) Ի՛ ոմանք՝ ի բաւոյ: ոմանք՝ ի դարձելոյ հնեղանութէն, որք ոչ երբեք՝ ի բարձրութէ շնորհոյ եղեն, այլ՝ ի մանկութէ՝ ընթացեալ յերկիւղածութէ. չարեաք հնելով ընդ երկար, առաւ հաւատովք արդարացեալք, ի թշնամութէ չարաչար վարուց յերկինս վերացան, որպէս բանաբ, հրեշտակ, և այլք: Յայլ տպագիրս եդեալ էր՝ ընթացեալ. բայց ուղիղ ևս է ընթացեալ, ըստ մեր օրինն:

(14) Ի՛ ընչ այն ժամանակ կանիաւ: եթէ կոչիւաւ՝ ի բնաւ հան և՝ ի պրաւոր օրէնս զօրացան հաւատք առաքելոցն՝ դարձուցանել՝ ի չարեաց, և այնչափ արբել, մինչ յոռիցն նիւ, իբրև ոսկի մաքուր առնել զհոգիսն ա պակառնուն մեր. և զպատակերն արքունի ձածային շնորհայ նիարել՝ ի հոգիս մեր, և զմեր բնութիս առնել անշարժ՝ ի բարին՝ և յաղթող պատրանաց սատանայի, որպես առաւել այժմ յօրինս շնորհայ յառաջն է պայծառութէ հաւատոյ և շնորհայ, յորում՝ քո է հայրառութէն, ևն: Կամ, եթէ կանիաւ այնչափ արդարացեալ հաւատքն, մինչ չև մարդեղութէն քո ոսկիացեալ էր բնութիս մեր, և պատիւն արքունի, ածային բնութէն չև էր միաւորեալ ընդ կերպիս մերոյ, անկորուստ և անապական մնալով, և լինելով յաղթող պատրանացն սատանայի. ապա այժմ յետ լինելոյ այսր ամն՝ առաւել ևս յառաջն է. և այլն:

(15) Համբարձ... պապիկեր բանիս: ընդունիմ հաւատով զշնորհութէն բանիս. և ակնունիմ գառացն ընդ ի, շնորհի արդարութէն՝ որ է սերմն փառացն երկնայնոց, ևն, շնորհին՝ որ է փառք հոգւոց:

(16) Յայս անապատիցիքն: յայսչափ յայտնի գրեալ, կամ յանշնչելի յառաջդրութէն ապաստանեալ, կործանեալս

մեղաք՝ կանգնեն կամ հաւատով։ Վերպէաս, սխալեցաք, կիմ մեղուրեալս՝ ի դարձն, ցի կամ, հաստատեմ՝ ի գարձն, ի յոյն, ի կեանն, եէն։ Սրացեալս վարպետին, փախուցեալս և թափառականս դիմեմ՝ ի կոչումն ձեզ։ ապառաժ։ խիտ, յամուռս՝ հաստատեմ՝ ի հեզուելն։ Լոպայօք, չարաբանս, անիծանօք հաստատեմ՝ ի ներքուստն վնասուցաց խոց, եէն։ (17) ի փ յ։ Ա յս վստահութիւն իմ հաստատ կիմ յաւ ջոյն զօրութիւք քոյ, և հօր նր, և անուամբ և կամօք հոգւոյն սրբ, որոց օրհնաբանեալ խնդութիւն՝ է կիմ երկնից զօրութիւն, արքայութիւն եէն։

Վ էրապին յաւելուածք երկին հեծուելեան՝ ներքին հանգիստ է, առ նոյն աղերս մաղթանօք բանի։

ի՝ կարդոյ սրտիդ խօսք՝ ընդ ինձ։

ՐԱՀՈՒՄ։

ա. Ա՝ ու արդ՝ քանզի յաւէտ [1] յառաջնում զղջմանն՝ յուսահատութեն քանիւ լքայ, և տարակուսանայ հեծանաւն՝ ի մահ ձաղկեցայ, աստանօր՝ ի յուսոյն վերադարձ իմոխեալ՝ յարդահատել համարձակեցայց, զերծուրդութիւնն՝ ըզ կարդալով յօդնակութիւն լինձ մեղաւորիս։ Այր և անդաստան խոկ յօրհնաբանելն և՝ ի գաւանելն զկենդանաց տարն քնաւից ձոյ, խոկոյն և կոչումն ընտանի ձայնի ահաւորութիւնն անուճան շնորհաձիրն քարերարն, մահացելոյս և կենդանութիւն, ըստ մարգարէին նախաձաւութիւն, [2] որ կարդայ զանուն տեն, նաւ կեցցէ։ Խոկ եա ոչ միայն կարդամ, այլ նախ հաւատամ մեծութիւնն նորին։ [3] ոչ եթէ վ՛ա պարդևայ նր մատուցեալ յողբք գերդերիմ, այլ իբր զկենդանութիւն խոկասցիս, և զընչեղ տուրնաւորութիւն հաւաստի, առանց որոյ ոչ ե շարժողութիւն

թիւն

թէ կամ ընթացուածէ. զի ոչ այնքան յուսոյն հանդուցիչ, որքան սիրոյն կատարօք բերիմ։ Ա՛չ՝ ի տուրսն, այլ՝ ի տուօղն յաւէտ կարօտիմ. ոչ փառքն են ինձ անձկալի, այլ փառաւորեալն և համբուրելի. ոչ հինացն փափագանօք, այլ հինարարին յիշատակաւն միշտ ձենձերիմ. [4] ոչ վայելչին տարփանօք հեծեմ, այլ հանդերձողին տենչանօք՝ յերկիւղամանց աստի կականիմ. ոչ գիտութիւնս խնդրեմ, այլ [5] գիտնդուցչին զերեսս աղաչեմ. ոչ հարսնարանին խնճոյիւք, այլ փեսային անձկութեբ մաշիմ։ Ա՛ձեռն ոյոյ զօրութեբ վստահապես ակնկալութեբ [6] վերադրեցեալդ յանցանօք բեռանդ՝ աներկմիտ յուսով հաւատամ՝ ի կարօղին ձեռն [7] ապաստատանեալ, ոչ քաւութեբ միայն հասանել, այլ զնոյն ինքն տեսանել՝ յոգորմուբ և՝ ի գթութեբ և յերկնչին ժառանգութեբ. թէպէտ և յոյժ եմ տարագրելի։

Ա՛յլ արդ՝ քաղցրութեբ պատկառանօք առնչեցեալդ գիմաց կորացեալ, [8] զմիջնորդ աղերսանս կափուցմանց երկակի շրթանցս՝ արժանաւորիակ աղխիւ կարկեցոյ՝ առ անհամարձակ լեզուիս շարժութեբ, նորոգեցոյց՝ ի յերգ հառաչմանն պաղատանաց յեղանակութեցս աղիողորմ հեծեծանաց՝ ի քաւարանս աղաղակելոյ։

Ա՛աղնանդ զօրաւորդ՝ արհաւրաց գեղեցկոյդ։

Ա՛նկիւ քաղցրութեբ՝ աղբ ամօթ հզօր՝ զդատաստանացդ զաղաչանս. մատիր զքաւութեբ՝ առ պատկառեալս գիմօք. փարատեա՛

ամենասպարզև , զամօթական տխրութիւնս
բարձ լինէն՝ ծաղրմանց , [9] զանբերելի ծանրու-
թիւս . անջրպետեա հնարաւոր , զմահացու
կրթութիւս . աւարեա միշտ յաղթօղ , զնաս-
բողին հաձութիւս . քացադրեա վերնային ,
զմոլեցոյն մռաւախուղ . կնքեա հիեցուցիչ ,
զկորուսեալն ընթացմանն . ցրուեա ծածկա-
տես , զըմբռնողին չար դամբանս . խորտա-
կեա անքննին , զմարտողին դիմեցմանս ։
Տեառնապրեա զո անուամբդ՝ զըւսանցոյդ
երդ յարկիս . պարիսպեա զո ձեռամբդ՝
զառաստատ տաճարիս . զծապրեա զո սր-
եամբդ՝ զմուտ սեմոց սենեկիս . կերպացո
զքո նշանդ՝ ի հետս երից մաղթողիս . ամ-
րացո զո աջովդ՝ զհանգստեանս խաղտ . մաք-
րեսցես ի հաղերից՝ զծածկարան անկող-
նոյս . պահեսցես զո կամօքդ [10] զտառա-
պեալ անձն ոգւոյս . անխարդախ արասցես՝
զքո շնորհեալ շունչ մարմնոյս . կացուսցես շը-
ջափակ՝ զպատ զօրուդ երկնայնոյ . կարգես-
ցես ի զիմի՝ ընդդէմ զլուծացն դասու ։ Ցուր
հանդիստ բերկրութե մահահանդոյնս նորդ-
ման ի խորութիւե զիշերիս , բարեխօսութիւ
հայցօհածոյ սէյ ասծածնիդ՝ և ամենայն ընտ-
րելոց ։ Ա.միհսիեալ [11] պարուրեա զպատուա-
հան տեսուեդ՝ զզայարանացս խմաստից՝ ան-
զարհուրելի վետեզմամբ՝ ի ծփականս խոտո-
վութեդ , կենսատուական զբաղմանդ . անդրջա-
կան երազոց , [12] խօլականաց ցնորից , յիշա-
ուակու զո յուսոյդ՝ անմիսաբերի պաշտպա-
նեալ ։ Եւ ըսթամիեալ վերսանին ի ննջման-
նէ ծանրութե՝ ամենազգաստ արթնութե,

հո-

հոգևնորոգ զուարթութիւն ի քեզ արձանա-
ցեալ, զայս ձայն մաղթանաց՝ բուրմամբ
հաւատոց՝ [13] քեզ ամենօրհնեալ Թագաւոր
փառաց անձառից, փառաբանազաց երկինս
գոռմար խմբից երփակցեալ՝ յերկինս առա-
քել: Օ՜ի զու փառաւորեալ ես յամենայն
արարածոց յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

---

(1) Յառաջնում պէտքն : իբ ՚ի բանան ձ, է, և ը. յորս յոտա-
հատուէն բանիւ լեայ : հայելով ՚ի բազմապատիկ անօրինու-
թիւնս իմ, և յարդար գտանանան ես , խնամ բանիւ խոս-
վանեցայ զոչ որդի կորստեան՝ և ոչ փրկութիւն, ցորչափ
հան յիս անօրինութիւնը : Բայց այժմ զյուսոյ բանն առից
՚ի բերան . հայելով ՚ի զօրութիւնն այ, որ կարէ և կամի
զիս արդարացուցանել :

(2) Ոչ խորհայ պանան պն : այսպէս դնի ՚ի մերում՝ առ-
աւել համեմատ բնագրին յովհ. (ը . 32 : և հռոմ.
ճ . 13 .) այլ և յարմար նախընթաց բանին , յորում ասէ՝
կոչումն ընտանի ձայնի անառաք բարեբարին՝ մնայցեալդ
ես կենդանութիւն : Իսկ յայլ տպագրութեան դնի , որ խորհայ պիտ :

(3) Ո՛չ երէք վ պարգևաց նէ : ոչ միւ բնական և գերբնական
պարգևաց նի ազատեմ, այլ զնոյն ինքն պարգևատուն հա-
մալիմ՝ ինձ ձեմարիտ կենդանութիւն, և շունչ-հոգեւոյս և մար-
միոյս . զի ը գերբնական կենդանութիւնն՝ որ ՚ի ձեռն սր-
բատար շնորհաց, ոճ միայն է պատճառ . և ը բնական
կենդանութիւնն՝ առեղծիչ միայն ոճ է, և նա ինքն ը հանուր
պահպանիչ, և կատարիչ պահպանութիւնք երկրորդ պատ-
ճառաց : Ա՛յսու բանիւ ոչ խնդրէ՝ թէ զպարգևսն այ չի-
ցէ պարտ խնդրել կամ սիրել, կամ ոչ միւ հատուցման վար-
ձուցն ծառայել այ . քան զի է և այս ՚ի գործութիւնք մե-
ծին, և առանգեալ ՚ի նոր գրոց . այլ նշանակէ՝ թէ
պարտ ՚ի պարգևսն անդ զսեղմ առնուլ, կամ միւ պարգե-
ացն միայն խնդրել զոճ . զի այս վարձկանին է, և չոյս
՚ի սիրոյ անձին՝ քան այ . միւ այն չարէ . զի ոչ այնպէս չո-
այն հանգուցիւ, որպէս սիրոյն հպարտ բերիմ : Իսկ օրինակ
ոճ ծնունդքն է՝ առաւել զոճ սիրել ը զպարգևս նի , և
զայնս սիրել միւ այ և չոճ : Ա՛յլ գերազանց խոչ սիրոյ
է՝ զոճ միայն սիրել ՚ի պարգևս իւր , ոչ զի մեզ պար-
գևէ , այլ զի յինքեան է պարգևատու . որով պարգևքն
և պարգևատուն էնին միայն նիւթ սիրոյ , իսկ ոճ և

իղձ կամի յայտնել ձեզ վերագոյս յայս բան, և ի յաջորդն։
(4) Ո՛և վայելէին։ ոչ հանդերձեալ վայելմանցն ցանկութիւք հառաչեմ, այլ հանդերձողին, զնոյնս պատրաստողին բազձանօքն յերիկամանց ապրի, ի ներքին խորոց սրտիս կակաղ բարձեալ ողբամ։
(5) Ջհանգուցելին չերեսս աղաչմ։ ջր խնդրեմ, որոնեմ։
(6) Վերագրելոցեալք յանցանօք բեռանց։ ջր բեռամբք վերագրեալ յանցանացդ։ Թէպէտև ասէ՝ պատրաստուր եմ նախատացեալ մեղօքն, բայց ի զօրութիւն փրկչին խնդ վատահացեալ, աներկբայ հաւատամ ոչ միայն քաւուն գոանել, այլև զնա լինքն յիւր բնութիւն տեսանել, յաղերմանէ, ողորմութիւն և գթութիւն նր, և յերկնից ձառանգութիւն դերձ ժառանգութիւն երկնից։
(7) Ազապանեալ։ ի մերսումն, ապաստան եղեալ։
(8) Ջիշնորդ աչերման։ զաղօթս՝ որ է միշնորդ աղեկլոյ ի պատանձուն շրթանցս արժանաւոր վսակելոց վն մեզաց, ոմն զի անհամարձակ լերսւս շարժեացն, գարձուցից ի յերդ հառաչանաց, պաղապանաց յեզանակութեց, ջր զաշնաղան պաղատանաց. կիմ ի փոփոխումն խնդրուածոց։ Կամ, զիշնորդ, ջր զգրիչս՝ որ է գործի աղեկլոյ կիմ խոսեկլոյ պատանձեալ շրթանցս. զի գիրն է նշանակ խոսից. և համր բերանոց՝ ձեռն է գործի խոսեկլոյ նշանացն, կիմ գրով։ արձանագիր աղխէ. արժանաւոր փսակող՝ կիմ երաւացի փսականօք։ ի մերսումն, աղաչէ. ջր ցաւալ կիմ ամենով մեզաց պատանձեալ շրթանցս։ Հնին լուծ. զիշնորդ աչերման իմանայ զմիտս, որ աղեկ հոգւոյն և մարմնոյն։ Քայց անյարմար է կարգի բանին։
(9) Ջանբերելի ժանրութիւս։ բարձ կինէն զանտանելի ծանրութենի մեզաց, կիմ որոմնութենց սրտիս։ անկրպեալ, ի բաց տար, հեռացր, գմահացս կրնդես. գմահաբեր առվորութիւնս մեզաց, կիմ գմահաբեր գկորմունս, և գառնութիւս մեզաց։ ասաբեա, ի մերսումն, առերեա։ ջր գրոնեա կամ եղծեա գխաբողին հաճոյիս, գհեշտութիւնս կիմ գկրաւպղրս խաբողին սոնկի։ բացադրեա, հեռացր, կիմ յայտնեա զմառաւղ մոլեցդն, կատաղեալ գիմին, որ մերացուցանէ զաչս մտացս՝ առ ի չտեսանել զպատրանն։ կնքեա, արգիլ, խափանեա զկորուսչին սատանայի ընթացմունս ի վր իմ. կամ, գնորհուրդս և գչարս նր ընդեմ կնձ։
(10) Ջփառապեալ անձն ոգւոյս. զաշխատեալ մարմինս՝ որ է բնակարան հոգւոյս։ այսպէս անձն բազում տեղիք փոխանակ մարմնոյ ասի. որպէս և ի բանն լե. 2. լբ. 2. կիթ. 2։ Կամ, եթէ անձն առցի փոխանակ հոգւոյ, խմանի՝ զտառապեալ գոյութիւն հոգւոյս։

(11) Պարտէ պահպանման : պատճառ կայ պահպանել զայս իմ, որ է գլխաւոր զդեցարան՝ ծանուցօղ իմաստից մտաց, զոր ամփոփեցեալ աներկիւղ դադարմամբ կամ հանգըստեամբ քնոյ :

(12) Խօլականաց ցնորից. խառնիխուռն երեւակայմանց կամ երեւելից՝ որք ի խելաւորէ լինին :

(13) Քէզ ամենօրհնեալ : մեր օրինակս այսպէս աւարտէ. փէզ ամենօրհնեալ լագատար էառաց անճառից՝ չերկինս առաքել. ամէն : այլքն պահասին :

* * * \

ժամանեալ, քան թէ պատճառ սիրոյ երկնայոյս անստուերը լուսոյ՝ որ առ մեզն է ծաղկութիւնն, միով պահակաւ արբանեակաւ անսկզբնաբար ածաբանեալ։ Կանգնի արդարև վերածայնեալս այս խոստովանութիւն [6] երեքփառատրեանդ դասանութեանն՝ զմիմիս հաւատոյ սեպտրոս երանեաց. իսկ զբաստատարտեալոյս անձն մեզոք՝ [7] բարեհրամանն քո ակնարկութիւնք, ոմն խնդրօղդ զերեկոյս՝ հրաշանորոգ արդարացուցիչ։ Կանգնի թէպէտ և քո իցեն պարգևք՝ և քո ողորմութիւնք, այլ ոչ՝ ի պարգևանն ես այնքան հաւակաւել, որքան յողորմութիւնն. զի երկրորդն՝ զքոյդ յաճախ զփառս, իսկ առաջինն՝ զձգնաւորացն յայտնէ զգործս. զի պարգևք՝ վաստակոցն են փոխառութիւնք, իսկ ողորմութիւնք՝ մերոյ ընդունելոյս բարերարութիւնք։

Զ. Կու արդ [8] մի զօրաւոցին մարդկայինս գործք առաջի քոյոցդ շնորհայ՝ ու՛ծ գթութեանդ, թէ և անդր իսկ իցեն [9] քան զբնիկնս հասարակաց՝ բնաւորականս հոսմանդ. այլ յաղթօղ եղեալ քոյդ երկայնմտութենէ, նըշաւ եղիցի առ քումդ մասին ընթացք երկրածնաց։ Կանգնի և որ [10] մաքրութեն պերճանային օրինականացն վաստակութիւնք, ի լուսաւորել քոյդ արդարութենէ գուշակ ներկայիս, ամենանուէռ անձկութեամբ լքեալ հրեութիւնն՝ յեռանալ, և յաւէտ ընդ տարտղրական ողորմելոցն, առաւել նոքա գտանի կարօտեալ մարդասիրութենէ։ Կու քանզի ամենայն ինչ հնարաւոր ես քեզ՝ բարերար, լուր պաղատանաց դոչմանն հեծութեա՝ որ կատ-

դան

պատ առ քեզ. ողորմեա, կեցո՛, և մաղ-
թասիրեա: Օ՛ի քո է երկայնմտուի, քաղց-
րուի, ի՛րկութի՛ն, քաւուի՛ն, և փառք [11] յա-
ւիտենից՝ յաւիտեանց ապրեաց. ամէն:

---

(1) Հայրդ բարի: ոչ միայն ոճ ես մեր՝ այլև հայր բա-
րերար. ողորմած ընդհի, ի՛ ընդհայց ողորմուեդ հայր ես
մեր՝ և ոչ բնուեի՛ն. որոյ և հայրական անուանդ զբնաւո-
նուեի՛ն ցուցանէ մեզ, քաղցր դոլով ժանակից, և անգոհա-
ցողաց: ի՛ մերումն, անհոգացողաց:

(2) Որդիդ ես ինձ պէսպ, նման քեզ յայտի բնուեի՛, զօրու՛,
և գթուեի՛. ընդ արարչական բնուեիդ բարձրացեալ:

(3) Կապարեալ խոնարհի գոյի: Հագին ոճ է կատարեալ բը.
նուեի՛ գոյով՝ ընդեմ հոգեմարտից, որք ասէին զնա ան-
կատար զօրուեի՛ լինչ:

(4) Տրհնեալ՝ է ի՛ֆոյ, բաժանեալ, զանազանեալ ըստ դիմաց
կիմ ըստ անձանց, ուրոյն պատուոմամբ, որոչ տարբերուեի՛ ի
ձեռն անձնական յատկուեց, որք ի միութենոյ իրայն զա-
նազանին, և զանազանեն զանձինան: Զարգացեալ յա-
նոց և հայոց, այլև հնազոյնք ի լատինացւոց՝ առեալ ի
կիր առնուն զնոճայնին անձանց զբառս՝ բաժանեալ, զա-
ւեալ, արհեալ, անջատեալ, ևն. առ ի ցուցանել միայն
զբոյացական և զանփոխելի զանազանուն նոց ընդեմ սա-
բելի և այլոց աղանդաւորաց, որք պատահական զանազ
զանուեի՛ լինչ ևեթ դնէին ի նոսա: Ալ զի այսպիսի
բառք կարեն ևս նշանակել զբաժանումն ի մասունս,
կամ զայլևայլուեի՛ բնուեն, ըստ այսմ՝ անբաժանելի, ան-
անջատ ասէին զնճայնին անձինան. ոչ և ասա զինի ասէ,
անչփոթ և անանջրպետ: Վ՛ որոյ ըստ այլևայլ մտաց զայսոսիկ
պատա ուրեք ընծայէին ոճայնին անձանց, և ուրեք ոչ:
Ըստ որում և ընդհայնին ի ս. Թզթ. առ մանուէլ կայսր
էրէ. * Եւ ոչ զարձեալ հրէականին հետևողն սաբելի
լիբէացւոց ձայնակցելով, զերծին ի մի հատուածել անձնա-
ւորուեի՛ն, այլ բաժանեմբ անբաժանաբար, և միաւո-
րեմբ որոշմամբ՝ ըստ ուղղափառ հարցն դատանուեի՛:
* Յայտնի ևրս քաջայայտ գոլով ողջմտուեի՛ և մեծ զգու-
շուեն հարցն, յանդգնուեի՛ է սոգատանել զկիրառուեն նոց:

(5) Մ՛ ետուրեալ համալսագուրբ. նոյն ոճայնին անձինք՝ որք
ըստ յատկուեցն զանազանին, միաւորեալ են միաբնաբար
մի և նոյն անհատ բնուեի՛ փերսէ, ի՛ յատկայէ, խոհայէ,

և ոչ անյատկաբար ոմն զբաղում մարդիկ, որք մի բնուն ասին միայն ըստ առեսակին: Ամենայնիւ, անուղղելի ի միմեանց՝ դով կամօք հաճուեն, և կցորդուին, գործակցութ ի խնամս արարածոց: Որով խնամի՝ մեք անուղղելի են ոչ միայն առ ի ներքս բնուելիք և այլ բացարձակօքն, այլ և առ արտաքս ի տնտեսուելի արարածոց: Ա՛ն երիցուն ուեմն ի չուեմն. ոչ մեծուն կամ առաւելուելի միոյն քան զմիւսն. կամ ոչ իշխանուելի միոյն ի վր միւսոյն: ԵՒ ոչ փղրել զի ական, և ոչ վայրկեան մի, առ նոճապուխ դոյն ձանձանալ, միմն ի նոցանէ նուազեալ կիմ պակասեալ ի զօրէյ, որով խնամի գոյակցուն նց: Կամ, և ոչ սակաւ մի՝ միմն առ կարօտուելի միւսոյն ժամանեալ յօգնել, որով խնամի համագործուելին: Կամ, և ոչ փոքու իմն միոյն առ նուազուելի ժամանեալ, ցր նուազ կիմ թերի գտեալ քան զմիւսն. որով խնամի հաւասարուելին: Ոնդէ պապճառ աերոյ երինայնոյ: Արկնակի յարի այս ը նախատաց բանիդ. մի՝ երբև նմանուելի առեալ յարեգակնէ. ցր ոմն ոյլ ծառ լոյս արեգական պատճառ է ջերմուելի, և երեքին համանգամայն են, արեգակն՝ լոյս և ջերմուն, այսպէս յերից անձանց միոն քան զմիւսն և ոչ փոքու իմն նուազեալ է կիմ յեսուին. փան ընէ, ցր ոմն մեք, կիմ երբև պատճառ գոլով միոն հայր՝ աերոյ երինայնոյ, հոգւոյն սրբոյ, և անսպոնէր լուսոյ՝ որդւոյն: Որ առ մերն է ծանօթուելի. այս օրինակ բացատրուելի ըստ մերում ձանաչման ասի. կամ որչափ ի մեր կողմանէ ձանաչել կարօղ եմք: Ուր մեր օրինակն, և սա հնի չի. գնեն. որ մերն է ծանօթուելի: Երկրորդ՝ խնամի այսպէս. ութային անձինք հաւասար են, և չիք ի նոս մեծ և փոքր, առաջին և յետին. փանրէ, ցր բայց եթէ ի պատճառս երկնային սիրոյն, որով անատուճեր լոյսն որդին մարդացաւ, և եկն ի մեր ծանօթուելի, որով փոքր և յետին ասի քան զհայր: Ա՛յս համագոյ երրորդուելի ոմն պահս սրբասացուելի, երեք սրբերդուքն, որ ի սրբոյ սկսեալ՝ ի սուրբ աւարտի բազմակաճառ խրատ զպատակ, անսկզբնաբար ուխտեանել, ոմն անսկիզբն օրհնաբանեալ ի հրեշտակաց: կիմ, ի սկզբանէ, միշտ, ըստ որում ոչ գոյ ի գիրս՝ եթէ երբ սկսան այսոր օրհնել զնծ: (6) Երէփառապրէանդ գասանուելի: ի մերումն, գասանուելի: և ասի երեքփառաւորեան, զի լուելեայն զերիս անձինսն գասանեաց պետրոս. գհայր և զորդի՝ յասելն: Դուն ես որդի ուս. և գհոգին նը՝ յասելն, կենդանաւոյ. ցր ուսուցի գկենդանի հոգին. զի ոմն ասէ ի բանն լր. 7. * Ոչ գորով ը նմա հոգւոյն, անհագագ ոմն և անկենդան, և առ այմ հրաման նուազեալ: *

(7) Բաղնիքման փս ալնարիուքբ : Խոստովանութեամբ երթալ ձածութեդ առ՝ ղղեարոս զարդարն արժանի երանութե արար . իսկ զանձն դատապարտելոյս մեղաք՝ քո բարեբար հաճութբդ գնեն արդարացուացե , որ առաւել ՝ի բաշալն է քան զղեարոսի երանութենն . զի այն իբրև վարձք հաւատոց նր ընորհեցաւ : Ա՛ր զի Թէպէտ երկոքինն ևս ՝ի քէն են , այ Թէ պարգեփ , որ է յաղթանակ կամ հաւատացումն վասնակոց բարեաց , և Թէ ողորմութիփ , որ է ձրի բարերարութեամբ առ անարժանս , բայց երկրորդս առաւել յաճախէ զնաւս քո՝ քան Թէ առաջինն , որ յայտնէ միանգամայն զարժանաւորութեն պարգեւատուութեն :

(8) Մի զբաղին մարդկայինս փորձփ : մարթ է խմանալ ՝ի վր բարի գործոց , և ՝ի վր չարեաց : Ընդ ասէ՝ միայն ը բարեգործուեց մարդկան կշռես զպարգեւաբ , երևի՝ Թէ մարդկային գործք զբանան՝ բռնադատելով զքեզ ՝ի պարգեւատրել . արդ՝ մի այսոր զբաղին մարդկայինս գործք , ևս ե անդր էակ էին , Թէ և վերագանց էին և ՝ի վեր քան զկարողութեն մեր հոգանութա բնութեա : Իսկ ՝ի վր չար գործոց իմանի . եԹէ մեզաւորացս ոչ ընորհես զողորմութենդ , երևի Թէ մեզքն՝ որ է միայն գործ մարդկան , զբանայ քան զքո ողորմութենդ՝ խափանելով զնա : Ա՛րդ՝ մի զբաղին , Թէպէտ և յոյժ մեծամեծք էին և անցեալ քան զտովորական մեզս՝ որք ՝ի բնական տկարութե և ապականութեն գործին : Ա՛յլ յաճախ քո երկայնմոռութբդ յաղթօղ եղեալ , պահաս երևեցին առ փոյթ ննային , համեմատեալ առ քեզ , ընդայս երկրագնաց , այ գործքն եԹէ բարիք , և Թէ չարք :

(9) Քան զբէնս հաւատացաց : ՝ի մերոսմն , քան զբէնս բնութենէ հաւատացաց :

(10) Որ ննգութենէն պերճանային : Ո՛չ միայն ՝ի մեզանչելն ասե՝ կարօտիմք ողորմութեդ , այլև յարդարագործուես : քան զի և որք արբուբն պարծելին օրինականացն վսհանութբ . հին օրինաց արդարութենէն , կամ այնց օրինատուհաց երկիւղածութենէն : ՝ի մերոսմն , օրինականացն : այ առաջնորդական օրինացն : Սակայն ՝ի յայտնել նց քոյդ արդարութե , գոչէ ասէ՝ Ընդ ինչ ծանուցանէր նց զարդարութե նոր օրէնս նացս , գտանէին զինքեանս կարօտեալ ողորմութե իբրև չհերքեալ հնգեանոսն : Ըստ այսմ ասէր ած Եսայեաս . (ած . 12 .) զպատուարագս ձեր , զընաբաթ , զամսագլուխս , զպահս և զդադարկութիս ոչ ընդունիմ : ոնգ և (՝ի կդ . 6 .) ասէ . * Իբրև զհանդերձս ապարանհից ամ արդարութենէ մեր : * Ջոր և ամրն կնքեաց . (մատթ . ե . 20 .) * ԵԹէ ոչ առաւելուցու արդարութե ձեր աւելի քան զդպրացն և

և զիարխաեցւոց, ոչ մատնիցէք յաղթութեաւն երկնից։
(11) Յամենեցունց՝ յաւիտեան ազգաց։ քեզ վասն՝ յամ՝ դա-
րուց ազգաց, հի՛ յամ՝ նախնի ազգաց։

✻✻✻

զանազան՝ սակաւ ինչ նուազել կ՚ի մեռելոց
Թենե ։ Ա՚անաւանդ զի [4] ՚ի քոյոյդ խրատ
առեալ բանից, և բարերարեալ [5] քոյդ ողոր-
մութէ, և փառաք քո լուսաղարդեալ, ո՛չ
միայն զի ո՛չ վերջացաւ ՚ի հակառակն քո ըն-
թացից, այլ ստահակեալ ապաստամբութէ՝
յիւր Թշնամեացն Թիւր յաւելաւ. ընդ նո-
սին դաշնաւորեցաւ, միաբանեաց առելեացն
քոց ։

Ջ. Խոկ դու՝ քաջմասպազդեա, բարերար,
անոխակալ, ամենակեցոյց, ո՛չ միայն զի ո՛չ
պահեցեր զչարագործին մեզաց յիշատակ,
այլ և ո՛չ բանիւ յանդիմանեցեր. ո՛չ ատն հա-
րեր անկելոյն, այլ կարեկցաբար մատուցեալ՝
զծայրագոյն ցուցեր զնեռաս ։ Ո՛չ քահա
նայապէս լսատ ահագունեան [6] սիրտ օրինին՝
զօրաւոր առ մահուն պաշտօն՝ դատապար-
տիչն անխնդիր և բռնաւիր քարանցն ձգմամբ՝
՚ի խաթաւակուաց խոպեցոյն արագել մատեար.
և [7] ո՛չ որպէս զնահատեանն կարապետային ան-
կատարագործ՝ ՚ի յերկուց միջև բաժանել
խտրոյ՝ հնոյն լուծմն՝ և նորոյս սկիզբն, ո-
նայն ՚ի հոգւոյ յոտպաշխարանն հանդիսա-
ցեալ՝ զվիրաւորելոյն տեսեր զնոսանդ, զի ան
սատակիչն օրինակութէ տապարաձն արմա-
տակտուր՝ զմահուն պաշտօն ՚ի քեզ նախ-
ատեալ, յաւաջ քան զիւրդ առաւակոյին սա-
տակեացն. այլ հեթանոսացն պահպան ա-
նուն սատրեսատանեայցն, որք ՚ի հրեից ըն-
կալեալ զօրինս՝ ամբոխ պահեցին, զոր նո-
քա մատացան, նոցին կցորդեալ մարմնոյդ
վերարիւծաւ՝ մերակերպարան խաղնութէ,

զա-

զաղաւտարարն զծագրեցեր զաւետիս՝ առ
օտարազգիսն . և ոճաբարդ ներդործուԹիՀ
անասնականաս՝ ձեռն կարկառեալ, յարու-
ցեր զմարդն նախնի՝ մեղուցեալ ի մահ՝ ի-
րովքն ծննդովք : Ո տրտմեցեալն սիրտ թեր-
կրեցուցեր , և զվհատեալն հաստատեցեր , և
զԹշնաւառացեալն միանգամ՝ կրկին զուար-
Թացուցեր : Ո՛ւսալանին կենարար օծմամբն
և բաժակաւն լուսոյ լցեր . հայիՀդ երկնայ-
նալ արարչականդ քոյին մարմնով՝ նոր յեղա-
նակեցեր : Ո՛ երակայուԹիՀ [8] երջանկացն ա-
զանց ընտրելոց՝ յանձանձեցեր , դրդեցեր ,
և խնամարկեցեր : [9] ՀանդարտընԹացդ գրաս-
տուն տածողուԹիՀ՝ անզգուշելի պահեցեր ,
մինչև յարկն լուսոյ ածեր : Ո՛ձեռն [10] եր-
կաքանչիւրոց միջնորդաց՝ նախնեաց՝ և երկ-
րորդաց՝ տոՀմուԹեան կտակաց կենդանա-
հանաց , մարգասիրապէս գործանատուեցեր :
Ո՛ւ որպէս երբեմն ընդ մովսեսի՝ Թեւս տա-
րածեալ արծուոյն օրինակաւ՝ ընկալար զնա ,
և ի հանդիստն հանդարտուԹեան՝ երկրին
բարուԹիՀ առաջնորդեցեր . և զբանին կե-
րակուր՝ ջամբել [11] հրամանատուեցեր վարգա-
պետուԹեց :

Ջ. Ո՛ւ արդ՝ որ [12] զբնաւն ծայրագունին
բարուԹիՀ լուսոյ՝ յամենայնի բոլորակա-
պէս հրաշագործեցեր , զօրացուցին զբանիդ քեզ
առիՀականեալ՝ զբո. առացուածն առ քեզ
դարձուցեր , կեցո՛ և զիս մաքրեալ ի մեղաց
պատեաց , որ ձրի սարբևես և անպատաս-
խոց . ընդ որոց և ինձ տացես քաւուԹիՀ և
ժշկուԹիՀ՝ քոյոցդ , զօրեղ , անքննին ,

ան-

անեղջ , ահաւոր , օրհնեալ միշտ յաւիտենից յաւիտեանս • ամէն ։

---

(1) Աշնոխինել էր ։ ոչ կարէր կռնչել , անբարբառ էր ։ Նմա պատճէն պապանէլոց ։ ՚ի տատանեցեալով ։

(2) Աշնայցելոս էր ։ անօգնական , անխնամածու էր • ուստի ոչ կարէր բարեխօսութ ՚ի մէնորդն ուրուք հաձելոյ ցանել զկամս քո ։ ոչ հայեալմամբ • ոչ դէմարկուածք կի՛ ողբական ցուցմամբ ջանչանեալ մարմնոյն , և արիւնա֊ թաթախ զգեստուն , և՝ ն ։

(3) Ո՛չ ծնփովխն հասպատուն ։ ոչ հաստատուն կի՛ զօրուն ծնգացն՝ երբև ուխտ վարեցաւ գալ առ քեզ • այնպէ անչարբէր էր , այնու զի , կի՛ մի՛ զի անկանգնելի էր , չկարէր ՚ի վեր կալ ։ Բառս անչարբէր բաղադրի ՚ի բայէն՝ չառնեմ • չարբեայ • ուստի ոչ նշանակէ անչարմար , այլ անկանգնելի ։

(4) ՚Ի փոյթ խրախեալ բանիդ ։ Անկեալն ՚ի ձեռս աւազակաց ասի ինքնեալ յերկեմ յերկիրս ։ (դուկ • ժ • 30 •) և եղեմ գոլով ամենս օրինաց և ամենգիտուն ։ (եսայ • ը • 3 •) մի՛ այն ինքնեալն յերկեմ՝ նշանակէ թէ խրատեալ էր նա չօրինացն • չորսիկ օտարացեալ , գնոյր ՚ի Հանուսարհ մեղաց , որ երիքսուսն նշանակի ։

(5) Քոյդ ողբմանէ ։ ՚ի մերումս , ողբմանի ։

(6) Տէր օրինի ։ հին օրինացն՝ որ տկար էր առ արդարացուցանել , և զօրաւոր առ հանուն պաղծոն , ՚ի սպանանել զյանցաւորս նզովիւք և քարկոծմամբ ։ (ը • կոր • է • 7 • 9 •)

(7) Ո՛չ ոք զնպաւանն ։ և ոչ երբև զղեւտացւոյն նմանեալ կարապետն յովհաննէս , (որ և էր իսկ ՚ի ցեղէն ղևեայ •) որ միջնորդ գոլով հին և նոր օրինաց՝ անկատար գոլ֊ ծով սայր միայն զկիրառել ապաշխարութ առանց հոգւոյ շնորհաց ։ Աւդ՝ ոչ երբև զայս գեաւացի հայեցար ՚ի վը֊ ռանգ վիրաւորելոյն • զի մի սատակչական օրինակաւ արմատահատ տապարին՝ զոր յովհաննէս սպառնայր , (մատ • է • 10 •) գնահան պաղծոն , զսատակուն հին օրինաց ՚ի քեզ տեսանելով վիրաւորեալն , անյուսութ մեռցի յաղագ փան պիղծ առակայիցն , նախ քան զերծ կամ զկիրս վերահաս պատուհասիցն ։ Մեր օրինակս , և հին չէ • առաջնայինն ։ որ և ՚ի վը յովհանու առնու զայս , երբև թէ առանց փորձելոյ՝ զմեղուցեալն տապարաւ հատանել ասէր • քայց անչարմար է ։ Այլ սամարացւոյն նմանեցար , որ էր ՚ի հեթանոսաց պահպան անուն առաքեսանեայց • սամա֊ րիա՝ պահապան թարգմանի • և ՚ի տեղւոյն սամարացի

կո֊

հոչեցան բնակիչքն՝ ոչք յատրևատանեաց եկին անդր, և ընկալան զօրինս հրեից, և պահեցին մինչև ՚ի քո։ (ք. Թագ. ԺԷ. 24.) Նոյնն, ըմ աստիարացուցն հաղորդեցաւ՝ զգեցեալ զմեր մարմինս. և զաշտատարար սէրեսիան ծառնուցեր աս օգտարգիչն, առ աղգս մարդկան՝ ոչք ՚ի քէն օտար էին։ կիմ, զոյն սէրեսիան ասէ՝ զոր ետ կնոջն աս մարացուց, (յովհ. ք. 23։) Եւ աձաքարդ, ազծային քո նեղգործուքե անապականաս, որ զանեղծուքիդ կիմ զատուցուքիդ ասց, ձեռն կարկատեալ յարուցեր զազամ քո վանգակ բնուքե, որուժ օրինակ էր անկեալն ՚ի ձեռս սատզակաց։

(8) Երջանիկն ապանց։ հրեշտակաց, կիմ առաքելոց, զորս ՚ի գովեստ նոյ կոչէ * ազատարդ ազինք գնդից։ *

(9) Հանդարտքնեաց գրասրուն։ գազմանօք կամ առաջնոր դուքե քաղցր և թեթև օրինաց, անպըճելի, անվիշտ կիմ առանց առատապանաց պահեցեր։ Ձին լծ. գրատուս խնա նոյ զիրուհական մարմինն, որ ընդ խաչին եբարձ յուս լոր զմեզուցեալ բնուքիս։

(10) Երկոփանկիրոց ՀՀնորդաց։ առաջուքե երկաքանչիւր հինգեանն կատակաց՝ առաջնոյն, կիմ հնոյն, և երկրորդ գին, կիմ նորոյն։

(11) Հրամանապրեցեր վարդապետուքենց։ ըմ վարդապետաց կիմ առաջնորդաց։ կիմ, զնեբակուր վարդապետուքենց, ըմ հրա հանգաց բանին հրամայեցեր մատակարարել։

(12) Ոչ էքնաւն։ Դուս որ զնոմ գործս ծայրագոյն բա րուքե բանիդ ակատես հրաշալն օրինակաս կատարե ցեր, և զջրոհղին, զյորհրդին սատանայի զգազանեալ գանձն, որ էն հոգիք մարդկան, յատչատակեալ ՚ինմանէ առ քեզ գարձուցեր, կեցո և զնս, ամէն։

✣✣✣

ոչ քանի՝ զամենասպարդևդ արդահատեղից ,
տագնապել ոչ ոք ոյս վտանդիւ խոտոր . իբր
մեռեալ՝ կենդանւոյ անմահիկ մաղթեմ՝ ոյ ,
խոստովանեալ [2] ընդ փառացդ քո՝ զիմս ա-
նարգութիւն, և առ չարեօքս իմովք՝ զքոյդ բա-
րութիւն . որովք յաղթեալ գտայ՝ քան թէ
բժշկեալ, և ամաչեցեալ՝ քան թէ համարձա-
կեալ, ուխտակորոյս աւանդամոռաց :
Բ . Ասէ [3] կրկին առակն որ առ նա՝ որ ոչ-
խարին որոնդն տարացուցիչ , որ յետին [4] ան-
զգայութենն էր մատնեցեալ՝ մոլորեալ, և՛ ի
լերինն՝ ուր ոչ է այցելութիւն , [5] ընդ գազա-
նականացն դիւաց՝ և կռոցն վայրենութիւնք
թափառեալ , ոչ մերձաւոր գոլ առակաւ մի
հօտին . ոչ բան ունէի , որով և զգաւոցն ա-
ղէտ պատմել . ոչ ձեռն ձգողական , որ հա-
մերոյն է ազգողական : Ասէ դու միայն գո-
վեալդ [6] յոկզբանցն յաւիտեանից՝ և յարդիւ
ծնեալդ , գտեալ ըստ մաղթանաց գոչմանն
երգողին զնա զմեզուցեալն՝ յաննշոյլն մոլո-
րութենէ , խնամոյիւրին տեսչութիւնք կամաց՝ հո-
վիւն կոչեցար . և ոչ միայն հոգացար , այլ
և խնդրեցեր . և ոչ գտեր միայն՝ հրաշա-
գործ , այլ անձառելիդ բարերարութիւնք սի-
րոյ՝ ի կենդանարարդ քո յուս բարձեր , և
ընդ երկնային զօրսն գասեցեր՝ ի հայրե-
նիդ քո ժառանգութիւն : Այս արդ՝ դու հզօր՝
հենարար՝ օրհնեալ՝ այցելու զթածդ յողոր-
մութիւն, [7] եթէ զնա ընկալար զապաքանեալն
աղերսանաց , որ միանգ՝ ի մէջոց մահու սահ-
մանի էր չարչարեցեալ , իսկ միւսն՝ ըստ ան-
բանից անզգայութիւն՝ վտարանդի բացամեր-

ժուԹԷ յանբնական վայրի վարանեալ , ՚ի
քառաչ ձայնի բարբառոյ , ոյ անկերպաւոր
անշնանական , ՚ուծային բարեխնամուԹԷդ
ամտեսեցեր զտիեզերահրաշն խնամադրուԹի՝
առ կորուսեալսյն մեծ ԹշուառուԹի , յայտ-
նեաց վերստին և արդ զԹուԹեցդ խորք և
քարերարուԹեցդ հոսանք՝ առ անօրինեալս
առաւելուԹէ՝ [8] վերապրելոյդ օրինակուԹէ։
Ո՞ւ բազմօրինակ մահու պարտականս [9] առ
որ ՚ի բարուԹենէ խառնիճ քաղցրուԹեց՝ յա-
ւտուկ համն չար . առ անդամն մարմնոյ՝ ար-
ժանաւորս հատման . առ համաձարակ աւե-
նաբոլոր ախտացեալ հոգւոյս վիրաւոր . առ հա-
ւասարեալս անզգայուԹեց անասնոյ . առ օտա-
լացեալս յընտանուԹէ խմաստնոյ . առ ան-
նմանս [10] ՚ինդունակից բանաւորուԹեց ։ Որ
եԹէ տարացոյց գոյր , ես ասէի . ԹէՀ նմանա-
կից գոյր իմ , պատմէի . ԹէՀ հանդունակից
գոյր , ես ձառէի . ԹէՀ հաւասար գոյր , ես
գրէի . ԹէՀ զուգադործ գոյր , ցուցանէի . ԹէՀ
օրինակ գոյր , ես ազդէի . [11] ԹէՀ յանցեալսն ,
հայԹայԹէի . ԹէՀ ՚ինքերկայումն աստ , ես
յուսայի ։ Այլ քանզի անցեալ է ըստ օրի-
նակ , և հրաժարեալ [12] ըստ նմանուԹի , զոր
միայն քո՛ք քաւել բժշկել և [13] կենդործել
կենդանարար համայն մեռեալոց՝ նորոգու-

Թիդ տիեզերաց ։

Ջ . Ո՞վ եԹէ սըկն սրտի տեսուք՝ երջանիկն դաւԹայ , անօրէնուԹի չարեայ քարձրացեալ ասի քան զգլուխ , և ըստ ծանրուԹեանց բեռանց գԺոՀարակիրելոց՝ յանցմունք մեզաց . իսկ որ առ խս կրկին սխալմունք՝

14 վերացանցէ քան զՀեղեղին ջրակուտակ
տիեզերասոյզ առնասպառ ծովուն յորդու-
թիւն, և զվտաց լերանց վերադրէ։ Այլ հնչեա-
ցէ օդ քո քաղցրութիւնէ իբր առ նոյինն, և որ
զերկինս հալէ զօրութիւն, ցամաքեցուցանել
զչիղջս ջրակոյտս բազմահոսակս՝ և երկրա-
կործան իմոյս սպարտեաց, և լեռնակարկառ
բարձրութեանն մեղացս ամբարձելոց։ Այս
15 համառօտեալ զբան քո հզօր՝ առնակարո
հնարաւորութիւնէ, հակիրճ հատուցմամբ, ա-
րասցես ահա ելս քաւութենէ, ըստ մարգա-
րէին, առ երկարաձիգս անօրէնութիւն. և նե-
րելով իմն յամառութենէ, ոչ երկայնամիտ ո
զօրաճ օրհնեալ Թողցես միանգամայն, քա-
րեգործեսցես իսկապէս, հատցես զոլորովին
զանվճարելի պարտուցս զարժանահատոյց
տուկոսեացս տոյժս տարժանակիրս։ Ահա դի՛
և չի՛ք իսկ առ քեզ ցաստումն սրտի, և կամ
բորբոքումն բարկութենէ, որպէս ոչ կրինանեն
գութիւք, և կամ նշմարանք մեծութենէ. քան-
զի կեանք են՝ ի կամացդոյ՝ և լոյս. և ոչ արա-
րեր զմահ, և ոչ խնդասս ընկորուստ մարդոյ
ըստ գաւթի և սողոմոնի։

Ե. Այնժէ մարդկան կարգեցեր զայս կէտ
սահմանել մեծի պայմանի՝ ի բարեվիճակէ
քո կանոնաց՝ ոչ վիճասարել անդրէն չարի չար,
այլ հօթանասնից հօթն Թողուլ անդուստ՝ ի
յաւուր զիւրաքանչիւր մեղանաց զպարտս.
և այդ քան առ մեզ, որ միշտ՝ ի գնութենէ ու-
նիմք 16 գնաւորապարտ ուղերձեալ զփոխս չա-
րեաց՝ անհամար թիւրուց նորոգ յայտնելոց,
որք օրինաւորին երևին յանդաստան սահմա-

նի՝ ամենաբոյս փշածին բնութիւնս , ըստ անսուտ քո վկայութեանդ , որ թէ՝ միտք մարդոյ՝ ի խնամս չարին են արձանացեալ՝ ի մանկութենէ ։ Օ՜ի որ զկատարեալ մաքրութիւնն ունէր՝ աւետարանիչն կենացդ բանի՝ յովհաննէս , և զինքն ընդ հասարակաց բնութեանդ լծակցեալ , հաստատեաց զձշմարտութիւնի քո՝ առ իմս սրտութիւն յոյժ արդարացեալ . թէ ասեմք ասէ , մեզս ինչ մեք չունիմք , սուտ առնեմք զնա ։ Նա արդ՝ [1] կատարեալ է քան զքո խնկեալ , և՝ ի գլուխ եղեալ անպակաս՝ ի ստուգութենէ՝ առ իմս մոլորութիւն և գժնդակ անիրաւութիւն ։ Ո՛ան որոյ խնայեա՛ յիս ողորմութեա՛ք՝ քաղցրութեա՛ն ձայնակից ալբիւր , միայն օրհնեալդ յամենայն յաւիտենից . ամէն ։

---

(1) Դարձեալ ասպուսպ ։ Մեր օրինակն իբրև բայ առնու զէարձեալն , և զբայն մատուցեալ յարէ՝ ի յաջորդն , որ գառնալով վերստին առ նոյն հեծութեանն , մատուցեալ սովին նուաղաւ՝ ի նոյն ոչ բանի , ևն ։

(2) Ընդ ֆառաղէ ։ խոստովանելով վն փառաց քոց զիմանարգութենս ։ կամ , համեմատութեա՛ն , հանդէպ փառաց քոց ։ և առ լարէօ ֆռվէ . համեմատութեա՛ն չար գործոց իմոց՝ զբարուն քո ։ որովէ , որ չարէօքս՝ ի խորհիլ իմում յալեցեալ գոայ՝ ի պարտաւորութենէ , քան թէ բժշկեցայ՝ ի նոցանէ ։ կամ , բարութեա՛ք քո յալեցեալ պարտաւորեցայ , քան թէ բժշկեցայ նոքօք ։

(3) Աղխն առակն ։ յետ առակի անկելոյն՝ ի ձեռս աւազակաց՝ երկրորդ առակն՝ որ է մոլորեալ ոչխարին ։ փրուպն փաբաղոլէ , անարգ օրինակաւն ։

(4) Ընդգայուլէն էր մատնեցեալ ։ Այսպէս գնէ մեր օրինակն՝ առաւել յարմար կարդի չարադրութենէն . ուր առաջին տպագրեալն ունէր , անդգայուլէն , և մատնեցեալ ։ Այլև որոշումն կետից այլազգ գնի՝ ի մեր օրինակն , որ , (որ յետինն անդգայութենէն էր մատնեցեալ մոլորեալ , և՝ ի լերինն՝ ուր ոչ է այցելութենէ ։ Ըստ գաղատականացն դիմաց և կուռոյն վայրենութենէ թափառեալ ,) ևն ։

(5) Ընդ գաղանականացն : ընդ գազանաբարոյ դիւացն ՚ի գործս մեղաց , և ՚ի վայրենի կրօնս կռապաշտութեանն դարձուցեալ , հեռի գոլով ՚ի փրկչիկ հօտէն ձեծաղաշխից : ա՛ւ բան առնէի խոստովանութեանն՝ առ ՚ի պատմել զաղէտս մեղացն . ա՛ւ յետ յիգողական , բարի գործոց , որ հաճելի են պգողական . ՚ի մերոսմն , աղերսալաբան . գործի ազգելոյ կամ խօսելոյ : Համր էի ասէ ՚ի խոստովանութենէ , և ոչ ունէի գոնէ բնական գործս բարիս , որ ասել նշան և յայտ՝ երբեմն գաւնալոյ և խոստովանելոյ . ոյզ ասաց հայրն սիմէն վասն պատնիկ կնոջն , որ աւնէր գործս ոզորմութեան :

(վարք հարց . եր . 280 :)

(6) Յակոբեանցն յաբէթեանց : գոմէտէդ ՚ի սկզբանէ ժամանակաց , կիմ յառաջին ազգաց և յայժմու ծնեալոցս :

(7) Զնաոս ընկալաբ , յր զանկեալն ՚ի ձեռս աւազակաց , և զոչխարն մնլորեալ . պապաբանելոյն աղերսանաց . զպատասխանս ձեռալոն առ ՚ի պատրել : որոց միոն ՚ի ինջոց ճանաս . մեր օրինակին , ՚ի ինջոց . յր ՚ի մեջ սահմանել մահու : իսկ ինոն ոչխարն՝ տարապնաց հեռացմանէ յանբնական վայրէ , ՚ի մերսմն , յանբնական , յանբնակ լերկին տատանել : Այսպէս մարդն օտարացեալ ՚ի շնորհաց և ՚ի դրախտէն , յայս աշխարհ անիծից՝ և ՚ի ճանապարհ մեղաց վարանեալ , որ տալով բնութեն և նախնի վճռակին շնորհաց ընդեմ էր : Ընդ ՚ի մեզան նբրև զոչխար բառաչելով՝ աննշան ձայնիւ պատեան ցուցաներ . զի խիզճ մտացն նաև ՚ի հեթանոս վկայէր զանկարգութենէ մեղացն , տակայն առանց գիտելոյ՝ թէ յոմանէ է այն ձայն , և զնարդ լինելի արդարանալ :

(8) Վերափբելոյդ օրինակութիւն : այսպէս ունի մեր օրինակս և հինգ . յարմարապոյն կա . զի կամի ասել , ըստ օրինակի անկելոյն ՚ի ձեռս աւազակաց , և մոլորեալ ոչխարին : միւս տպագրեալն դնէր , վերափբեցելոյդ :

(9) Հաց որ ՚ի բարութենէ : առ նա՝ որ ՚ի խաչութենէ ձեծալին քաղցրութենէ՝ մնամ յապաւէ , յր զուտ համ ջար , կիմ գառն : կամ , առ համն ջար , որ յապաւէ եմ , յր զուրկ կիմ անհամն ՚ի խաչութենէ քաղցր նիւթոց :

(10) Հանգուանակից բանաւորութենէ : նմանակից բանաւորաց :

(11) Ցոյն յանդնալոն , հայրայրենի : Թէ յառաջինն գտանէի զոք ինձ նման , միխիթարէի՝ թէ չեմ միայն : Ըն ՚ի ներկայս , եթէ յայտ ժամանակի աւետանէի զնման ոք մեզուցեալ և ապաշխարեալ , ես նա յուսայի այնպէս լինել : բայց քանզի նմա ՚ի վեր է քան զօրինակ , քո միայն է , ամէն :

(12) Ըսպ նմանութենէ : ՚ի մերսմն , ըսպ նմանութենէ :

(13) Կենագործել : ՚ի մերսմն , հրաշագործել :

(14) Գերապանցն : ՚ի մերսմն , գերապանց է : իմ ախաչերմնա

առաւելու քան զյորդութիւն չըհեղեզին. և գլխոյ վերանոյ վէրսըն. անցանէ կիր բարձրանայ քան զգլուխս վերանոյ: կիր ոտ թէ 'ի վէր գլխոյ վերանոյ տարեալ ընկենու զիս: (15) Համաւօպեալ գբան ⁘: կարձելով զվճիռս իրաւանց քոց, փոխանակ մշանչենաւոր պատուհասին՝ ժամանակեան հատուցմամբ քաւեսցեմ: Կամ, ես երկայնեցի զսնօրհնութիւնս իմ (ը Եսայ. է. 18.) դու վաղվաղակի քաւեա ամենակար զօրութիւդ չնորհօդ, և համառօտ բանիւդ՝ թէ թողեալ լիցին քեզ մեղք քո:

(16) Բնաւորաբար ոչնչեալ: բնական ախտաւորութիւնն՝ որ 'ի մեզանէ ոդաւոյ, ունելով մատուցեալ կիր յաւակքեցեալ 'ի մեզ զարատս մեզաց կամ չար յօժարութենէ, որ֊ օրինաւորին էնէին, որք ը օրինաց մարմնոյ ծնանելին և եքեւին 'ի փշաբեր բնութենս: կիր որք ը իրաքանչիւր հաւատակի և վիճակի իբրև օրինօք 'ի վեր երեւին, որպէս յանդատանալ ը զանազան եղանակաց և օդոյ՝ այլ և այլ են քոյոք: Ա յսոցիկս այլ ախտք են 'ի մանկութենէ, այլ 'ի պատանութենէ, այլ՝ յերիտասարդութենէ, կիր 'ի ծերութենէ: Սոյնպէս զանազանութիւն է ախտից ը այլ և այլ վիճակի և դիպուածոյ. այլով ախտանամք 'ի հարստութենէ, և այլով՝ յաղքատութենէ. այլով՝ աչխարհականն, և այլով եկեղեցականն. այլով՝ արք, և այլով կանայք, այլով իմաստունք, այլով՝ տգէտք, քան այսմ և յայլ: Հին լուծ, զոր ասէ օրինաւորին, մեկնեի իբրև անուն, ը որ ունոյ զօրէնս, որով երեւին 'ի մեզ ախտք բնութենէ ը առացելոյն հատուցման. է. 7. 8: բայց իբր բայ մեկնել՝ առաւել ընդարելի է:

(17) Պատրեալ է բան ⁘: ը բանն որով առացեր, միտք մարդոյ 'ի խնամն չարին հաստատեալ. և 'ի գլուխ հչեալ երեւի միտք փորձով առանց սխալելոյ իւիք, ա֊ իմս ծալրութենէ, ը առ 'ի ցոյց իմոյ մեղորութենէ և խիստ անիրաւութենէս. կիր, այն բան զո անվրէպ կատարեցաւ յիմում մեղորութենէ: Վ ը որոյ այսպէս գիւրաւասի և չարաչար գողով ասպականեալ բնութենս, առաւել ևս կարօտ է ինոյն֊ ը, և այլն:

Ա Էրատին յաւելուածք կրկին հեծուելեան՝ առին հակա-
ղէ , աս՝ առն աղերս մաղխանաց բանի :
Ի խորոց սրտից խօսի՝ ընդ աչ :

ՐՆԵՑՈՅՑ :

Ա . Ով արդ՝ դու միայն աճ երկնաւոր՝ բարձրեալ բարեգործ՝ քո է զօրու-
թիւն , քո ներողութիւն , քո բժշկութիւն , քո ա-
ստուածութիւն , քո են պարգևք , քո միայնոյ են
[1] ձիրք ձրի , քո բաւութիւն , քո պաշտպանութիւն ,
քո հնարք անխմանալիք , քո արուեստք ան-
գտանելիք , քո չափք անչափելիք . դու սկիզբն
և դու կատարած : Կանգուն ոչ երբեք ստուե-
բացուցանէ զլոյս ողորմութիւն քո՝ խաւար սրտ-
մտութիւն . վասն զի ոչ ես դրաւեալ ընդ մա-
սամբք ախտից՝ ի վերդ քան զբան : [2] Պատ-
կեր անպատուականիս՝ անդր քան զորքանութիւն
կշռութիւն . անչափ լայնութիւն փառաց . ան-
տարրակայ ընդարձակութիւն՝ հատու զօրութե .
անամփոփելի առաւելութիւն բացարձակու-
թիւն . անտկարանալի բարերարութիւն գթու-
թիւն : Դու գարձուցանես՝ ըստ մարգարէին ,
յայդ՝ զստուերս մահու . որ ինքեր կամաւ՝ ի
տարտարոսն ներքին [3] արգելականացն բան-
տի , յորում և մաղթանացն գուռն էր աղ-
խեալ . և գերեալ անտի զմարերիցն կա-
պուա՝ վտարանդելոցն հոգւոց , սուսերըն հրա-
մանի յաղթական բանիդ՝ զկապ սատակ-
ման մահուն խզեցեր , և զմեղացն կարծիս

ցրուէցեր ։ Պատրաստ առ ինձ՝ որ [4] զընդամ զընդանաւ վկիս՝ տղմասիրտ գործոյս՝ յերկաթս մեղայ, վիրաւորեալ խոցմամբ սլաքայ՝ բանսարկուին նետից ։

Ը. [5] Այլ դու յամենայնի ուրդ քարերար, լոյսդ ի մէջ խաւարի, օրհնութեդ գանձ, ողորմած, դթած, մարդասէր, կարօղ, զօրաւոր, անպատուհաս, անքննին, անհաս. [6] բազմահան՝ ըստ սքին յակոբայ. անհնարիցդ ամենից՝ դիւրապատրաստ հնարաւորուն. հուր ծախիչ վխտիս մեղայ. [7] Ձաձանչ կիզանօղ ընդհանրական Թափանցանցութեդ խորհրդոյ մեծի. [8] յիշեա զիս յողորմութեդ քո՝ օրհնեալ, և մի յիրաւունս քո. ի ներողութեդ քո, և մի ի հատուցմանն. յերկայնմտութեդ, քան ի հաւաստութեդ ։ Ընդէ՞ կշռեսցես զմեզանաց իմոց ծանրութիւն, ընդ քաղցրութեդ քո՝ և մի ընդ արդարութեդ. զի առ սակ նախնութեան՝ յոյժ է նուճաղեալ, խակ ի ներհակ վերջնոյս՝ յաւէտ ծանրակիր ։

Թ. [9] Ընդ՝ մատիր առ իս՝ քարութիւն, որպէս յունկանն բժշկութիւն՝ հակառակ քո հակառակելոյն. քարձ ի մեղուցեալս զհոգմանէ, և հանպիսի՛ իս ամենակալ հոգւոյդ խաղաղութեան ։ Այո քեզ փառք յամենայնի, յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն ։

---

(1) Ընդ՝ յդի ։ ի մերում, յիդ՝ յդից ։

(2) Պատիժ անպարագիր ։ պատիժ՝ որ դժոխք ոչ ամփոփիս, և արտաքոյ միտս փան ըմբռնութիւն կրնուիք, ոյ քան զամենայն համեմատութիւն ձևոյ և դծի ։ Զայս, և զհետևեալսն առ արդին ասէ, բայց ըստ հատարակ բանի ածուիք, և ոչ ըստ որում՝ անձն եղեալ ։ ուստի հօր և հոգւոյ ևս պատշաճ

ձին,

ձին : Ազնիւքն ընդարձակութիւն , շարաձակութիւն աղդոյ կիւ սաստիկ զօրութիւն , որ ոչ փակիս 'ի սահմանի տաբերացս . կիւ ոչ կասիս 'ի քնական աղեղցուն տարերացս : Ազնամիտքն աստուածային բացորձակութիւն . առաւելուն հեռաւորութիւն , որ տեղեաւ կիւ չափոյ ոչ ամփոփիս :

(3) Ազգեալականացն բանիւ , արդարոցն՝ որք ըզ պարտեացն ազատմայ արդելեալ կայրին 'ի գժոխս . յորում և գուն մանկութեանց փակեալ էր . այր ոչ զօրէր աղաչանք . զի ոչ աղօրմութիւն էր տեղւոյն . ուստի և ոչ անարդարոցն լինէր ազատուել . զի եթէ լոկ մանկութեանց չկայր տեղւոյն , զնարդ անասպաշաւ մեղաց և գատաստարութիւն լինէր Աստուծոյ : Եւ գերեալ անսիւ , զյաւիտեանական հոգիսն՝ զորս վա՛ յանձանացն ազատմայ խրեալ խոր կապուտ մթերեալ ունէր աստանայ ըզ խորով խշնանութիւն , յաղթօղ բանիւ խրով արով խղեցեր զարդելս մահուն պարտաւորութիւն , (ըստ զաքար . թ . 11 .) * Արձակեցեր զկապեալս քո յանկրդէ գբոյ : * Եւ ղեղացն կարծիս ցրուէցեր . այր փարատեցեր յարգարոցն զտագնապս և զարհաւիրս՝ որ 'ի մեղայ : Կամ , արձակել զկապեալսն 'ի աստանայէ , բարձեր զկարծիս հրէից՝ որք համարէին ղքեզ չարագործ և մահապարտ , այլև զկարծիս դիւացն՝ որք կարծէին ղքեզ խրով մարդկիկ մեռեալ 'ի պատիժ մեղայ :

(4) Ըընդամ ընդանաս : տատապիմ , չարչարիմ 'ի ընդդէմ նմ վէիս , պղմաւոր գբոյս , թանձր ամպով լցեալ գբոյս , որով խմանին գարշութիւնք մեղաց :

(5) Բաւական ասպ աչխ յակոբայ : կարօղ չայրի՝ ըզ որում ասացաւ ոտ յակոբ նահապետ : (ծննդոց . ԼԶ . 11 :)

(6) Ճամանք կնդանօղ : այրեցօղ խրով զշտաւախիս արեգական , ընդհանրական լափանդանութիւն . այր Աստուծ առհարկ չայրի լինչ թափանցօղ , խորհրդոյ մեծի . որ ունի զմեծ խորհուրդ , կիւ գաղտնածածուկ . զի լոյս ածային մտացն անցանէ մինչև ցորոշումն հնոյ և ոսղոյ , և քննիչ է մտաց և խորհրդոց սրտից . (եբրայ . դ . 12 .) և այսու թափանցութիւն զոմանս կիզանէ մաքրելով , զայլս՝ սպառեցուլ . ոմանց բարի կարծեցեալ խորհուրդքն և իղձք՝ ցուցանին լինել չար . չայլս աղտմունք զարմանալիք ներդործ ձին , ևն :

(7) Յիշեա՛ զիս յաղօրմութիւն . ողորմութիւն քոյ , և մի՛ իրաւունք արդարուն . երկայնմտութիւնդ , զոն 'ի հաստատութիւն , հիշեդ կիւ անսպառ քննութիւն : Ցմեղս իմ կշռեա՛ ըզ քաղցրութիւն քո , և մի՛ ըզ արդարութիւնդ . զի առ սակ նախանձի , առ չափ ողորմութիւնդ մեղք իմ թեթևանան . խոկ 'ի նէր հոգ վերջնոյ , հանդէպ արդարութիւնդ ծանրանան :

Ա երապին յաւելուածք հրկին հեծաւելեան՝ նորին հա-
. հղէ , աա նոյն աղերս մաղկանաց բանի ։
՚Ի խորոց սրտից խօսք՝ ընդ աչ ։

Ր Ա՛ Ն· Ժ·

ա . Ըդ՝ աղաչեմ զնամակալդ վտանգա-
ւորաց տաժանելեաց հրկից թաղ-
ծուածեց հոգւոյ վշտացելոյ ։ [1] Ա՛ի յաւելուր
հեծուածեա ցաւ . մի խոցեր զվիրաւորեալս .
մի դատապարտեր զպատժեալս . մի տանջեր
զջարչարեալս . մի գաներ զհարուածեալս . մի
գլորեր զանկեալս . մի կոծաներ զդայթապ-
ղեալս . մի մերժեր զհեռացեալս . մի տա-
րապրեր զհալածեալս . մի ամաչեցուցաներ
զպատկառեալս . մի կշտամբեր [2] զհարթու-
ցեալս . մի խորտակեր զբեկեալս . մի խաւուե-
ցուցաներ զամբոխեալս . մի աչեկոծեր [3] զբը-
քացեալս , մի սասանեցուցաներ զդղրդեալս .
մի շփոթեր զմրրկեալս . [4] մի կեղեքեր զիշա-
տեալս . մի ջաղջախեր զբեկեալս . [5] մի գօշեր
զմորմոքեալս . մի կուրացուցաներ զխաւա-
րեալս . մի զարհուրեցուցաներ զասպնեալս . մի
խորովեր զևաորչատեալս . մի մահացուցաներ
զհինանգս . մի բեռանց ծանրուածե մատներ
զտկարս ։ Ա՛ի անուր յաւելուր կարկամեալ
թևկանցս . մի հրկնակի ոզբուածն՝ գառն հե-
ծուեա . մի ուժգնապէս վարեսցիս առ հոգս .
մի սասակապէս՝ առ մոխիրս . մի անապատա-
պէս՝ առ ստեղծուածս . մի ահարկուածք առ
վուշիս ։ Ա՛ի ընդհարկանիր խստուածք մեծդ՝

ընդ

ել փոքուս . լոյսդ՝ ընդ. սաղմնականիս . քնու-
թիք բարիդ՝ [6] ընդ ՚ի ընկ չարիս . ողկոյզդ
օրհնութիւն՝ ընդ պտղոյս անիծիդ . քաղցրու-
թիդ խոկասիս՝ ընդ համայն դառնութիես .
փառաւորեալդ անխոփոխ՝ ընդ ամենևին ա-
նարգիս . կենացդ նշխար՝ ընդ կաւոյս զան-
դուճածոյ . աերդ տերանց՝ ընդ տղիս երը-
կրպչող . աննուճադ լիութիդ՝ ընդ չքաւոր
սրկիս . անկասուստ ձախութիդ՝ ընդ ան-
պատասխան տառապելոյս . անկարօտ բարու-
թիդ՝ ընդ ամենաթշուառ աղքատիս : Այն-
պէս ինձ ողորմ հասեալ յառաւօտ , և [7] ՚ի ծագման
լուսոյն խնդութեայ մեծանալ . և կամ ընդերա-
կայ կենաց , մահանալ . կամ ապատուիթե ,
և պարտաւորիլ . կամ չնորհայ , և դատա-
պարտիլ . կամ փրկուիթե , և մատնիլ . կամ
նորոգման , և եղծանիլ . կամ օրհնուիթե ,
և տարապարիլ . կամ քաջկուիթե , և վիրաւո-
րիլ . կամ լիուիթե , և նուաղիլ . կամ յաձա-
խուիթե հացի , և քաղցնուլ . կամ գետոց հո-
սանաց , և պապաքիլ . կամ մայրենի գիծոց , և
նենգիլ . կամ խնամոց ՝ծծեան աչդդ , և
զզօիլ :

ՃԻ . Եւ արդ՝ ընդ ախտացելոյն սաստկա-
պէս մարմնոյն քորոտուիթե՝ հոգւոյս վտան-
գաւ և ես պաղատիմ , ՝ի՛ եթէ կամիս ,
կարող ես զիս սրբել : Ընդ [8] աչայաւատոյն նե-
ղելոյ՝ մշտադիշերն խարխափանօք՝ մե-ծակա-
կան ձայնիս հառաչեմ . ո՛չ որդի անուանեմ
դաւթի , այլ ծնունդ եիդ ՝ով դատանեմ .
[9] ո՛չ միայն ողբալի կոչեմ , որ վարդապետացն
է պատուիր կարծողական զիսկն զխաեղոյ , այլ

առ-

տէր երկնի և երկրի հաւատամ: Այլ ձեռնդ միայն ձգմամբ հպատուրէ, որ բարեգութ ասծ մերձաւոր, այլ՝ ի բացեայ դրսով միջոցաւ մեծաւ՝ ակնունելիս զօրել քո բանիդ՝ առ իմ բժշկուն: Այլ թէ ինչ խաղոց կասկածանաց միջոցի բանի, որ երկմտութենն կարծի նշանակ՝ ի մէջ արկանեմ[10] կամելոյն և ողորմութեան, այլ կամիս որպէս բարեգութ, և կարես որպէս զարարիչ. ասա բանիդ, և բժշկեցայց: Ընդ հարիւրապետին հաւատոց՝[11] և ես լծակից եմ. ոչ՝ մինչ անձուկ միայն բացակայութիւք հեռի լինելոյ խորան՝ ի խոնանել, հաւատամ աղաչել քոյ կարողութենդ առ յարութիւն և բժշկութիւն, այլ՝ ի վերինն երկինն բազմելով, և՝ ի ստորինս երկրի քոյ վանդակ առ հրաշիցն սքանչելութիւն՝ ոչ ուրեմն հատուցանել:

ՁԵ. Ընորհեա ինձ, որպէս դատաւկնիք քանին քո՝ վձռեաց առ պռնկին ընդունելութիւն[12] հնդից հարիւրոց դենարաց պարտուց չնորհաբաշխուն՝ ասծ բարութենց և որ երանելութենց. որ յաձախն ընձեռեալ՝ բազումս փառաւորիս, և՝ ի շատն մատուցանել՝ նուիրս քոյ սիրիս. և յառաւելն ողորմել՝ կրկին բարգաւաձիս. և յայսքան բարիս՝ իրաւամբք գովիս. և[13] ամն որ գոլով՝ հաւատարմդ ձանաչիս. և որ զբոլորն ունիս՝ ընդ մերս մերձիս. և անձառելեաւդ ձրիս՝ մերոյնովքս վձարիս. և ընդ երկրաւորիս՝ զանվախձանն պարտ վարկանիս. և մեծագրեալ քո գութն՝ վերհոգոհանիս. և՝ ի սակաւուն տուչութիւնն՝ զոյգն փառաւորիլ ոչ ամաչտաւանիս: Այս

և

և ինձ զնոյն դիմումեմ՝ ուստիկս զգործս անձ
համար պատուց. զի և՛ ի ձառս երախտեաց
քումդ պարգևաց՝ [14] նորին ետուր սակաւ սի-
լեն կարգեացն. և քեզ փառք յաւիտեանս,
ամէն:

---

(1) Մի յաւելուած: մի լքանելով զնա՛ ի քո յուսոյդ և՛ ի
միսիթարութենէդ, ի վեր հեծութեան առաւելցի յառ հոգ-
ւոյս. Յայս հայեին բովանդակ յաջորդ բանքն ոչնոյնս
նմանութիք:

(2) Զհարկաւորեալս: զնպատուցեալս, կամ զակնկորեալս ի
խղճէ մտացս:

(3) Զբռաղեալս: զհարեալս ի բքոյ, զխոլմակոծեալս:

(4) Մի կէղեւէր ձիւղապեալս: մի ազձատեր կամ ծուռատեր
զպատուռեալս:

(5) Մի գօլեր զմրմռեալս: մի խառծաներ զնսկծեալս:

(6) Ընդ ի բնէ լարիս: ըստ նա՝ որ բնութիք չար եմ ևս զնե-
լոյս յոյնէ, որ ըստ ինքեան չար է, նմ ևս սկզբնական
մեղացն, որ ի ծննդենէ ըստ բնութենն ստացեալ լինի:
Կենացդ նչխար. սկիզբնդ կենաց՝ մի հարկանիր ըստ անկեն-
դան հաւոյս:

(7) ի ծագման լուսոյն խիղայ, կատարած՝ երկինչն տրռնալ, խա-
սալ: և կամ ընդերաչոյ կենաց, մերձ գոլով կենացն՝ երկին-
չն տահանալ:

(8) Հզօրապաշն նեղելոյ: ի մերձումն, ալածապաշն նեղելոյ:

(9) Ո՛չ դիայն ասէիր: նբրև զկոյրան ոչ լոկ ասելոն կոչեմ
զքեզ, որ է սովորական ոտանաւոր վարդապետական, կո-
ծողական պիտոն գիպելոյ. այլ որ ըստ կարծեաց Թոզոս գիտել
զնահն կամ զբուն անձն, թէ ո և արդեսն ոք է. զի կոյրքն
և հրեայքն՝ վարդապետս միայն կոչելով զքեզ, ոչ ցուցա-
նէին զաւրութիք քո և զածութիք. վասն ես այլ երկնի և երկրի
հաստատող: Ամանք զվերոգրեալ բանդ այսպէս խնդացան.
վարդապետական անուն առեալ լինի յուսուցանելոյ. և
ցուցանել զգիտութիք իսկութե օրինացդ. և վարդապետք
հրէից ասելոն անուն ըստնելով, կարծեցուցանէին գի-
տել զնահն օրինացդ, և ոչ գիտէին: Այլ այս գիտաւո-
րութիք ոչ յարմարի բովանդակ բանին:

(10) Կամելայն և աղրմռելէն: Ո՛չ եթէ նբրև զգորոան (մատ.
ը. 2.) որոշումն ինչ կատարածական բանի ի մէջ ձգեմ
համելոյդ և ողորմութիդ, առելով, եթէ հաճիս՝ կարող
ես զնս սրբել. որ զերկմտութին ինչ ցուցանէ կամելոյն.

այլ

այլ ես հաւատամ անկասկած՝ թէ իբրև ողորմած կա-
միս, և իբրև արարիչ կարօղ ես : Ա՛յս են միտք բանիս .
սակայն հայելով յամբողջ պարբերութենն, վերնակ երևի
՝ի բաւն կռնչէն , փոխանակ գրելոյ կրնչէն : տալա թէ
ոչ՝ աստուծոյ կամէն և ողորմութենն կի՛ ողորմէն՝ զնոյն
նշանակութենէ բերեն . ը՛ որում և ՝ի բացատրէն ասէ .
կամս ոչ բաւեցուն . ուստի ոչ յարմարէր խորոց արկա-
նել ՝ի մէջ կամէլոյն և ողորմութենն . այլ և ՝ի բանէ բո-
լոցին էրէ մանաւանդ խորոց դնի ՝ի մէջ կամէլոյն և կա-
րելոյն . զոր և ՚ըր վերնալոյս մեկնելով, զատաբար յիշէ
զկամէն և զկարելն :

(11) Ես էս լծակից : ՝ի մերում , լծակիցք : ը՛ կցորդիմ,
հաղորդիմ ը՛ հաւատոց հարիւրապետին : ոչ թէ սակաւ
հեռաւորութե՛ խորան ՝ի խորանէ , առն ՝ի տանէ՝ հաւա-
տամ զօրել կարողութե՛ ՝ի յարուցանել կի՛ ՝ի բժշկել
միայն , այլ ՝ի վերին երկինս բազմելով քո , և ՝ի տեսրին
երկրիս եռվանդակ , ամբողջ գոլով , կի՛ բովանդակաւ ոչ
կարեմ առ զամենագործութե՛ անբաւ հրաշից քոց հա-
մոցանել , ը՛ բանի՛ վճարել կի՛ պատմել : Հին լուծ ,
զքաղքաւութե՛ այսպէս խնայ . ՝ի բժշկութե՛ հարիւ-
րապետին սակաւ միջոցաւ հեռի էր , իսկ ես և ոչ սա-
կաւ միջոց հաւատամ , այլ անը՛միջելի մերձ : Յոյժ հե-
ռի ձգի ՝ի գիտաւորութե՛ սըչ վարդապետիս , որ յայտ-
նապէս ասէ՝ թէ նաև ՝ի բարձրութե՛ երկինից հաւատամ
զօրել կարողութե՛ , և ոչ թէ լոկ սակաւ բացակայութը՛ :

(12) Հնգից հարիւրոց դենարաց : որ (ղուկ . է . 41 .) դնի
դահեկան . իսկ ը՛ վարդապետս դենար ասէ , զի երկու
բառքս փոխան միմեանց դնին . ոմն (մարկ . ժը՛ . 5 .) ուր
դահեկան ասի , նոյնն (յովհան . ժը՛ . 5 .) դենար դնի :

(13) Հրէից՝ որ գոլով . ՝ի մերում , (ոմն և հին լուծ .)
ամենայն գոլով . ը՛ դու ամ՛ ինչ գոլով , հաւատարիր ճանապէս .
իբրև հաւատաւ մեզ՝ ՝ի դասն մոանեաս , խոստմամբդ պար-
տաւորեա զքե՛զ՝ ը՛ վաստակոց վարձս չափել . Ջամ՛ ինչ
ունելով , ընդ մերոյս նչխո . զքե՛զ տաս ՝ի փոխարէն գոր-
ծոց մերոց : Եւ փոխանակ անշառելի ձրիցդ՝ ՚ըդայնովս
վճարես . զմեր գործս վճար առնուս և չատանաս : Եւ
զայն մեծ հատուցելով, վեհս գոհաբանես . մեծապէս փառա-
ւորես : Եւ յորժամ ՝ի փոքր գործոց մերոց՝ քեզ սակաւ
փառք լինին, ու ամբարտաւանես . ոչ գժտասիրես՝ անվայե-
լուչ համարելով քում մեծութե՛ զնոքը տուբս մեր : փա-
ռաւորիլ . ՝ի մերում , փառաւորիլ :

(14) Ընդէնչ նոյ սահ : նոյին չափով . ը՛ թէ՛ երախտեաց
քոց՝ նոյին չափով կարդեացն սիրէն զո զնս , և իմ ըզ-

քեզ : Կամ, եթե պայմանի սիրոյ պատնիկին կարգեսցի և իմ սիրելն . որում ասացեր՝ Թողուլ զբազում մեղսն վասն յոյժ սիրելոյն :

✻✻✻

մահացու մեղուս՝ ամենակատարած լրութե-
ան տիարութիս նիւթոյ՝ անպատեհիդ բար-
ձրութե ։

Ը. Ահա կարկառեմ զկարկամեալ բազու-
կըս հոգւոյս յանուն քո՝ հրշտոր , արասցէս
ողջ իբրև զառաջինն [4] մինչ՝ ի դրախտին փափ-
կութեան զպտուղն կենաց կլթել ։ Պահան-
դեալ դ օսայեալ՝ ի կոր կործանմամբ ընդ
կնոջն տագնապելոյ՝ կայ անուղղելի հոգւոյս
թշուառուն , ընդ երկիր պշուցեալ [5] մեղացն
կքմամբ՝ սատանայական քուրն կապանօք ,
զի մի զերկնայնոյդ ընկալցի զողջոյն . խոնար-
հեաց առ իս՝ միայն ողորմած , զի բարձրա-
ցուսցես զվայրս խոնարհ քանաւոր անկեալ ,
և զբարացեալս ծաղկեցուսցես [6] ի քարի կրօնս
վայելչութե , ըստ ասծաբանութե աբ մար-
գարէին ։ Որպես զ'ի ծնանէ կոյրն անլուսաւոր՝
չունիմ տեսարան , որով զատերծչիդ նկատել
զկերոյ մաղթեցիդ՝ հրօր բարեդութ՝ ինայն
դու պաշտպան ակնարկեալ խոսմամբ անձառ
քոյ սիրոյ՝ ի շնչական խօսուն քո անօթս , յա-
նէից [7] դոյաւորութիւն լուսոյ հաստեացես ։
Ընդ երկոտասանամեայ չարեօք չարչարեալ
զչատգին հնոջն տանջեցելոյ՝ գետովք մեղա-
նաց արեան հեղեղիմ. հայեաց ՝ ի բարձանց
անմատոյց լուսոյդ պարածածկեալ , [8] ուր ո՛չ
է քզանց ձեռաստեղծական վերարկուի ձոր
ձոյ , այլ տարածուսն հրաշից՝ ամենայն ու-
րեք զօրացեալ ։ Ո՛չ օծութիւքիւղով՝ պատժա-
պարտս ընդ մեզաւորին մատուցեալ առ կեն-
դանաձիր ոտից գարշապարդ՝ զկաթիլս ա-
չացս՝ վարսիւք հերացս ընծայեցուցանեմ ,

այլ զամբիծ հաւատս՝ ամբարձմամբ բազ-
կացս՝ ստոյգ դաւանմամբ հոգւոյ ողջու-
նիւ՝ շրթանց կափուցմամբ զերկիր համբու-
րեմ. խառնեալ հեծութիւն[9] աղբերցս ար-
տասուաց, թժկութիւն հոգւոյս աղերսեմ։
Ա ամենալ մեղանօք[10] հոգւոյս գոյութիւն
լուծեալ մեղկութէ, և յերկուց կայից միայ-
նակոչմամբ անհաստատ հետուէք, զընթաց-
ցից գործին՝ նահանջմամբ չարին՝ զհետեւա-
կանն բարձողութիւն շինուածոյ մարմնոյս՝
առ ելս ծառոյն կենատուիթ սպազոյն խոտո-
նեցելոյ, պատսպարեցեալս անդրէն վերստին՝
միայն հնարաւորէ առ՝ ի փրկութէն։ Օ փա-
ռաբանարան[11] հաստուածոյ կերպիս՝ ի քէն
եղելոյ՝ ամրափակ խոցմամբ համբացոյց սր-
գել հոգին բանսարկուէն. հոգիդ քո ազդեալ
մեծդ ողորմութէ, լսատ յաւետարանին թժշ-
կեցելոյ, հրաշափառատես բարերարծեցեր
զանդ կենդանի՝ ինձ խօսողութէն անսայթաք
քեզ։ Ընկեալ կամ չարեօք՝ ի մահիճս ախ-
տից ընկղմեալոց մեզաց՝ զի կենդանի և խօսուն
մեռեալ, կարեկցեալ խմբումն թշուառութէ
[12] ողբակիցօք քքուէնացոյ ձայնից, ոչ քարե-
լար ոգի ես, օրհնաբանեալ աչացդ յօղով
վերականգնեցեր՝ ի կենդանութէն, երբ զսի-
րելին՝ ի յանչխալեան մեռեալութէ։ [13] Ստոյգ
դաւանօղս՝ ի զբի մեզաց կամ տարակու-
սեալ, ձեռն մատուցեալ՝ արէ անաւուէր որ-
զի բարձրելոյ, հանցես զիս՝ ի լոյս քումդ
նշուլից։ Ընդ աղիողորմ թշուառութէ կա-
նանցն ձայնի՝ այրուցն՝ ի նային՝ մեր միամո-
րին, տառապմամբ մատանցն, կոծմամբ կըր-

ծիցն , Համամբ արտասուացն , [14] տուայտա-
նօք ախրութեանց դիմացն՝ և ես պաղատիմ վեր-
ջին հեծութեամբս , տուր յուսահատելոյս զքա-
ջալերութիւն միխիթարութեան զքոյ քո
բանիդ , ասելով և ինձ զոլեալդ բարի
ստեղծիչ աշխարհի , թէ ոմն լսէր զերի՝ քաղ-
ցած ողբալն . որով ընդ պատանւոյն կենդա-
նացելոյ՝ ի վշտացելոյ ծնողին սիրտն՝ զա-
մենապարտ ոգիս ընկալեայց՝ ի քէն ընդ նմին
կրկին նորոգեաւ : Ընդ [15] այսահիւր անղգայե-
լոցն՝ զիւաղուկ և քարակոշիկ հեղձամըղ-
ձուկ եղկելի անձանցն , քստմնելի զխաչիւ
հերացն , վայրենաբերս բանդագուշելոցն՝ ի
քէն ոգորմաւալի վրկիչ բոլորից , իբրև զնոսին
առ քեզ դիմելոյ . հերքեաւ մերժեայիս ըզ-
գուշդս չարացն ապականողաց՝ ի քո խորա-
նէս , զի ժամանեաւ հոգիդ քո բարի՝ այսրէն
հանգիցէ . լցեաւ զմարմինս մաքրութիւն հնչեայ՝
զգեցմամբ անդամոց , զփայտ արասցես ըզ-
խեղադարեալս առնոյ շուրառ : Ընդ զե-
րեցեաւ զժոխաբնակաց [16] վտարանդելոցն
հոգւոյ՝ արձելեալ կայմ ի վտանդի . զձա-
ռագայթ ոգորմութեան փրառաց քոց ծագեալ
լոյսդ իմանալութեանց , ի կապանաց օձտոգին
զերծեալ զիս ապրեցուսցես : [17] Պաղտնորդ
գայթ անեղեւութեանդ վրիպակ արուհետ
գարշութիւն մեղացս ջրդոզեցեալ ոգւոյս կեր-
պարան , կայ ի տապնապի . զծածկեցեալն
ի տեսողութենէ՝ զչարագործին [18] նիւթից
այսուցմանս , քո ինքնաւորդ զօրեղութիւն
սրբէ ամ , զթածաբար առողջացուսցես :
Ո՛ քաղմաղան տարազս ցեղից զանազանից
ան-

ախտաւորութենէ [19] մահացուցանողաց՝ իբրա-
կանօք կօրստեան քերիւք՝ դժնդակարմատն
շառաւեղօք հաստատեցեալք՝ ի յանդաստա-
նի անօրէն մարմնոյս , տարակօրէսցես՝ ի
ձեռն ձեռնդ ամենակալի . որ արօրադրեալ
միշտ՝ և մշակես զսահմանս հոգւոց առ քա-
նիդ կենաց արդիւնաւորութիւն :

Ե. Ա՛ւ քանզի անցաւ ըստ նմանութիւն օրի-
նակութենէ յանցօճածոցս վէր , [20] ըստ ձա-
րակօրն քաղցկեղի , առ բնաւ անդամս մաս-
նաւորեալ զախտին տարածումն , չի՛ք սակ-
զանի իբր իսրայէլի՝ առ անչափութիւն խաւար-
նացն մատուցանել . ՚ի խաւսխատ բարձից
մինչև ցաւին կառուցմանն լրուե անդամոց
չէ առողջութիւն , այլ ամենևին անբժշկութիւն
Խակ դու՝ ծղօրմած բարերար օրհնեալ , և եր-
կայնամիտ թագաւոր անմահ , լուր ապաշ-
խանացս արդահատութենէ սրտիս վտանգի ,
որ կարգաման առ քեզ տէր ՚ի ներդութիւն :

---

(1) Բիւրոյ փանփարայ : ՚ի մերում , բիւրոյ փանփարոյ : բիւր քանքարաց կօրստեան պարտատան եմ ՚ի հատուցանել ՚ի միում աւուր :

(2) Ա՛ւ ըն առ ֆոէրնութիւն : ուչ ըս փոքրկութիւն մարդկային մտաց հայցեմ թագաւորիլ , այլ ըս անսպառ լիութիւն փրկչիդ պաղատիմ , հայցեմ զմարդասիրութիւն :

(3) Գիթելով ղարէնան դէպռճոյս : ըս զայժմեան գիտ ուճաձու մեղաց իմոց գիտելով , ոչ անտես արարեր :

(4) Ա՛նել ՚ի դրախտին : առողջացո առէ՝ զբազութիւս հոգւոյս՝ զմիտս և զկամս իբրև զառաջինն յանմեղ վիճակին , յորում էիր կացեալ նախ , կիթէլ զպատուն կենաց : Կամ , իբրև զառաջինն՝ յանմեղութենէ աւազանին , յորժամ ՚ի նը եկեղեցւոյ կիթէլ պատուն կենաց , զնը հաղորդութեն :

(5) Ա՛ղտոյն իւմամբ : ըս կծկմամբ , կարկամութիւն :

(6) ՚ի բարի կրօնս վայելութիւն : ՚ի մերում , ՚ի բարեկրօնս վայելութիւն : ըս ՚ի բարեկարգ գեղեցկութիւն : ըսք աֆֆաճանութիւն ,

եւ ածային պատգամին եղեկիելի (ԺԶ. 24.) * Բարձրացուցանեմ զփայտ խոնարհեալ.... և դալարացուցանեմ զփայտ գօսացեալ։ *

(7) Գոյաւորութիւն լսոյ հապիղոյն։ Ի մերում, հապիղոյն։ ոմք Ի ծնե կուրին ասէ՝ որ չունէր բնաւ գործածման աչաց, նորոգ աչս կազմեցեր, այսպէս լինէ ծննդոյս Ի մեղս՝ զուրկ Ի լուսոյ շնորհաց և ածդիւութենէ, նորոգ լոյս շնորհաց գոյացուացես։

(8) Որ ուր է գտանի։ Յերկինս՝ ուր անմահացոյց լուսով ծածկեալ էս, ոչ գոն Ի քէզ քրանգք ձեռագործ վերարկուին, զի Ի նոյնս մերձենալով բժշկեցայց երբէք զկնին տեսանեմ. այլ փաթաթուն հրաշից, զքանչելի գործոց՝ յիմանալիսն և Ի զգալիս առ հասարակ ներգործեալ. ոյք երբ հանգերձ ծածկեն զիակութենէ, բայց և յուցանեն զմեծութենէ և զգօրութենէդ. և ես յայս աքանչելեացս տեսութեիս մերձենամ երբեմն Ի քզանցս հանգերձի քո, զի զատոնսն միայն աքանչելի գօրութենէդ ճանաչեմ, և ոչ զքովանդակն։

(9) Աչիբեցս արփասուշոյ։ Ի մերում, ընդ աչիբեցս արփասուշոյ։ Ա՛չ օծմամբ խաղոյ, կամ խաղով օծանելով՝ ես զատաժառանգս մատուցեալ ըմ մեզաւոր կնոջն առ Քհնդանաթար ոսկոյ գարշապարդ, զարտասուս իմ հերովք գլխոյս քեզ ընծայեմ, այլ զմեծ հասարակ ընծայեմ ևն։ Կամ, այլ զամբիծ հատատս սպոգ գտանողաց, այս զամբիծ հատատս Ճշմարտութենէ գտանելով, ևն։

(10) Հոգեայս գոյութիւն։ Յրուէլ մեզք հոգեայս կազմուածք. զի զգեայականն առատասքեցաւ Ի բանէն, և կամքն՝ յառաջնորդուէ մտաց. և չերիւց կայիր, կերկուց ոսկոց հոգեայն, ոյք են կամք բանին, և կամք մարմնոյն. Դիմնակողմամբ, միով կողմանքն կամաց և յօժարութենէց մարմնոյն գնալով՝ անհատատատ առ բարին։ Աւրդ՝ գու հնարաւորդ Ի փրկել, զընտրեցեր գոչիւն, զկամս բանին՝ որ զծանրութիւն մարմնոյս բառնայր, և ուղղեր Ի ճանապարհ կենաց ծառայն, և խափանեցաւ արգելմամբ չարին, վերստին զարացս։

(11) Հապաճաղոյ կերպիս։ Զկերպս՝ որ է գործի փառաբանութենէ Ի շինուածկի մարմնոյս, համրացոյց շունչն առ առանձին։ Գու հոգւովդ քով ազգեալ բարեգործեցեր, շնորհեցոյս լինէ խոստովանիլ համարձակ։

(12) Ալէքանդր ֆռիճանաց յայնմ։ Ալքսիան խնայեալ փառասիրութեան լալսիանին, ասէ կամն. կարեկցելով իմ թշուառութեան լալսիանոյ՝ որք զբազմանայ ձայնս արձակեն։ Ոսկ խնայեալ երբեմն ածական յայնմ, նշանակէ, ողբալոյն

ձայնիւք քքոնմանաց, կիմ ողբովք ձայնից: բառն ՚ի բառէն ՚ի բառէն հոսի նշանակէ հարկանելով կոծելն. (ծեծկռտելով լաւ:)

(13) Ըիոյժ պառնայօղ: Անհարկէ զննկնցումն երեմիայի ՚ի գուբ տղին. նա ասէ՝ ՚ի չարեացն այլոց գառնացել էր. (տղոց. ա. 20.) իսկ ես առ այժմ և յիւրաւ ՚ի խղճէ մտացս գառնացեալ, կամ ՚ի գբն մեղացս: Գուռ որդի ըայ՝ հան զնս ՚ի լոյս, ոմն զերեմիա եհան աբդեմելէք Եթովպացի. (երեմ. լը. 6:)

(14) Տոհայպանօփ փխրուելէ: նուճաղմամբ կամ հիւծմամբ տրտմութիւն:

(15) ՀՀյսակիր անպիտելոյն: գիւրահաս անզգուշոյին: պիճաղնուկ, ՚ի գիւրէն տանկնալ. փարախուկճ. քարտմիլք կոծելալ և բրտացեալ: հեղհամդհոկ, ՚ի տանկմանէն խեղդեալ: փոխնելի և գիսախոհիճ հերացն, զաւրհուրելն, և նման խռովոյ խառնափնդոր և ցրուեալ հերացն: վայրեներես բան դափառնելոյն, այլանդակ գիմօք խելագարելոյն: Անյսակոն անուճամբք ձևացուցանելով զողորմելն հանեգամանս գիւրահասացն՝ զորոց գրեն (մատթ. լը. 28: մարկ. է. 2: զուկ. լը. 26:) լը օրինակի նոյ ասէ՝ և ես գոկոյ ՚ի քէն ողորմութիւն. զն մեղաւեցես ՚ի մարմնոյ խմէ՝ որ է խորան քո, զգուշական ախտս. և հոգւդ քո՝ այրէն, վերջանին՝ կիմ ասա ՚ի մարմինս հանգիցէ, մաքրելով զհոգիս իմ, և զգեցուցանելով զմարմինս պարկեշտութիւն:

(16) Վաստանդելոյն հոգաւոյ: խմն գհոգիս առաջին արգասոյն՝ արգելելոյ ՚ի գժոխս ներքինս վն պատուհասն ապագոյ. առ որս լոյս ծագեցաւ քն կեսո խաչելութենն: Ըստ այնոցիկ հոգւոյ ասէ՝ արգելեալ կամ և ես մեղաք ՚ի վաստակ կորուստեան. լուսով ողորմութեդ ապրեցոյ զնս ՚ի կատարած աստանդայն:

(17) Գաղտնաբոգայն՝ անբնաւրնեցիկ: զմեզս նմանեցուցանէ ջրգողութենէ, որ է գարշելի գաղտնաբոգայն, ՚ի ծածուկ կիմ անյայտ պատճառաւ նենգօղ զմարմինն. անբնաւրնեցիկ, լը անյայտ երեսիւ կիմ Հանապարհս մարմնոյն ընթացօղ. վրէպակ, վրիպեալ կիմ խոտորեալ ՚ի բնական խոտորակաց հիւթոյն. պահէպ. յամ մատուցնս և ՚ի հիւթս մարմնոյն տարածեալ: Անյսակս մեղքն գաղտնի որոգայթիւ գիւրն՝ լը անյայտ Հանապարհս զգայութենէ մտեալ լը գեմ ուղիղ բանին և օրինաց, տարածեցաւ յամ մատնս հոգւոյս, և յամ չարժմունս նր:

(18) Ղէխլինցն այպոյմոնս: ՚ի մերում, ևխանցն:

(19) Ա՞ահայոյանողաց: ՚ի մերում: Հանդգոյացողաց:

(20) Ըսպ Ճարակօղն փաղցնէրէի: լը նմանութենէ կերօղ կամ

ստառօղ քաղցկեղն. (որ է կերցաւ. չիրնփէնջէ.) առ
բնաւ անդամս, առ ամ անգամս հաղորդեալ զտարածումն
ախտին. ուստի և ոչ բաւէ սակաւն առ անչափ տարա-
ծումն կամ բազմութեն խարանացն, բացեալ և այրեցեալ
վիրացն: Ի խարխոյ. յոտից մինչև գլուխս չիք առողջու-
այլ բոլորովին անբժշկելի ախտ կամ ցաւ,
ըստ եսայեայ. ա. 6:

Ա էրարին յաւելուածք էրկին հեծուածեան՝ առնին հա-
կադիր, առ նոյն աղբիւր հաղորդական բանիւ:
Ի խարխոյ սրտիկ խօսք՝ ընդ ա:

ՐԱՀ. ՀԱՀ:

ա. Ձայնդ ամենահայեաց տեսութիւն
հենաց բարութեդ յուսոյ, ի մե-
ծաբարբառ աղաղակ ցաւագնեալ անձինս
հեծեծանաց: Ընդհատ մեծութեն. անուն ա-
հաւոր. բարբառ կենդանի. լուր ցանկալի.
ձայնակ ախորժելի. կոչումն պաշտելի. բարու-
խոստովանելի. [1] ապդուման խնկելի. խակութեն
գաւանելի. էութեն փառաւորելի. գոյութեն
օրհնաբանելի, ա՛րյ՛ն՝ ընդ հօրդ մեծ գոլեալ
և երկրպագեալ, և ընդ հոգւոյդ սիրդ բարձ-
րացեալ և վերադասնեալ: Ոմ միայն [2] մար-
միացար վասն մեր ըստ մեզ, զի արասցես զմեզ
մեզ վասն քոյ՝ ըստ քեզ. լոյս ամենայնի յա-
մենայնի ողորմած՝ հզօր՝ երկնայինն: Դու այժմ
զբաժնեալ և զխորտակել հոգանութեն անօթս՝
ածօրէն հրաշակերտութեդ, ազաչեմ գթ՛թած,
նորոգ հաստատեա: Օ քոյին պատկերս մե-
զոք հնացեալս՝ [3] ի քրտնս հալոցաց՝ կայծա-
կամբ բանիդ, պաղատիմ առ քեզ, վերստին

ձու-

ձուլեա ։ Օ խախտեալ շինուճածս քումդ
հանպատեան [4] խորանի մարմնոյս՝ պահպա-
նաւ հոգւոյս, մաղթեմ բարերար, ՚ի քնա-
կուԹիւն քեզ մաքրագործեա ։ Ա՛ի հատո-
ցաներ չարեացն իմ գործոց՝ զնոյն փոխառ-
րուԹի ։ Ա՛րբեալ եմ, ըստ մարգարէին քա-
նի, և ոչ ՚ի դինւոյ. [5] Թափեա զմրուրս անօ-
րինուԹիւնս՝ ԹմբրուԹիւնս մեհու քաժակիս՝ ա-
զատարար հրամանաւդ՝ ամենակեցոյց, զի մի
զքոյդ քաղցից ՚ի վերջին աւուր յեհոնում
հատուցմանն ։

[6] Ա՛րդարեւս յիրաւունս քո, և յաղԹօղ ՚ի
դատաստանի. եԹէ մեհու մատնես, չկա-
րիտ են գործք քո. եԹէ դատապարտես՝ ա-
տուսա սկսեալ զտանջողականն կրտամբուլն,
ստոյգ են հատուցմունք քո. եԹէ յանդուն-
դըս խորոց սուզեսցես, Թէ զկենդանուԹիւն
շարժմանս բարձցես, Թէ զբանիս գօրուԹիւն
ոչնայնացուսցես, Թէ զաչացս պատուհանս
ստոՀերացուսցես, [6] Թէ զկենացն Ճաշակ՝ ՚ի
քեզ ինքն ամիսոսիեսցես, Թէ զհատարակաց
կերակրոյս դարմանս բարձցես, Թէ [7] զաս-
ուրցս հարստուն համառօտեսցես, Թէ ընդ
կման քաղցրուԹիւն ցօղոյ՝ և հուր տեղասցես,
Թէ [8] ՚ի լրուԹիւնէ բանի քոյ սովեցուսցես, Թէ
զականջացս դրունս խցցես, Թէ զշնորհիւդ
ձիր կտրեսցես, Թէ զգեստին յատակի ոտից
[9] ատամնեցուսցես, Թէ յանձկալի երեսաց
լուսոյդ քոյ հանցես, Թէ ՚ի համրէն աչխար-
հէ աստի հերքեսցես, Թէ փայլատակմամբք
հրոյ պակուսցես, Թէ անբժշկական ցաւօք
պատեսցես, Թէ դիւաց չարաց մատնեսցես.

Թէ զազանաց ժանեօք մանրեսցես , Թէ հող-
մոլ ցասման հոսեսցես , և Թէ այլ ինչ նորոգ
արարած տանջանարանաց կազմեսցես՝ չար
քան զտարտարոսն , և սաստիկ քան զբեհենն ,
Թունաւորագոյն քան զօրդուձան , տարակու-
սելի քան զևաւարն , երկիւղագին քան զևոր-
խորատան , ողորմելի քան զմերկուԹիւնն , վը-
հայեմ անձամբ անձին՝ յոյժ [10] պարտասան
զօրս ասցա :

Ե . Եւ քանզի յաւէտ տպաւորագոյն էն
[11] նմանուԹիւնք վոխատրուԹեանն՝ առ աղգակ-
ցուԹի մեղանացս՝ իբր պատկերակիցք միա-
տեսակք զուգաշաւիղք՝ նշանակիչք այսր խոր-
հրդոյ , արդ կարեւոր է խոստովանել և յան-
դիմանել զերեսացն ծածկոյԹիս՝ առ ծանօ-
ԹուԹի խնդրողին : Որպէս՝ զի ոչ ջերմն սի-
րով առ ընկերին կարիս մատուցայ , [12] յիրաւի
՚ի նախնուԹի վտանգին տատապեալ սառնու-
Եւ զի ոչ զցանկականն խրոխտականաւն սան-
ձեցի , յարժանի կրեմ եղկելիս՝ զանզօվա-
նալի զկնդումն : Եւ քանզի ոչ սիրեցի զլաւ-
սոյդ աւետիս , արդար հատուցմամբ՝ ՚ի մըռ-
ԹուԹենն ըմբռնողական միտքին կաթսաբեան՝
վերիսեալ դանդաղեմ : Եւ զի ոչ խորեցի
զմանուանս փոքունցն յանցանաց , իբր անվնաս-
սակարկ վարկանելով , պատկանապէս ՚ի խոս-
ծանողականայն զազիրն զբեռնոց՝ խԹեալ
խոցոտիմ : Եւ զի ոչ ձեռն կարկառի առ
կիրս վտանգաւորին՝ այլ առնել նմին , ՚ի
դէպ խակ՝ [13] ըստ դծադրուԹե այսր օրինա-
կի , ապականուԹենն զբոյ նուիրեալ մատ-
նիմ :

ՀԵ. Եւ արդ՝ ոչ յաճուստ ամենաքարի դանձուդ՝ ջարիս, և ոչ՝ ի լուսոյդ նշուդից՝ խաւար, և ոչ յապաւինութիւնդ՝ դայթադղութիւն, այլ ես ինձէն կորստեան արդիս զի զայսոսիկ. մեզանք անօրինութիւնք իմոյ զանձեցին նիւթեցին զայսքանեաց բարկութիւնք մեծերս հոգւոյ. [14] իշխանին մոլորութիւնք հնազանդեալ, թողն զտեղի քո՝ նը, ըստ գրոյն խրատու յանդիմանուն: Եւ քանզի յայտնեցաւ յեռուստ զաղտնեաց առաքանաց [15] մարմնոյս անդամոց, և արկաւ զերեսօք կերպիս՝ անվայելուչ ստուերս ամօթոյս, ըստ մարգարէին առաքի, տգեղս ցուցեալ զիս ամենևին՝ իբր մերկացեալ խայտառակեցելոյ պոռնկի, ծագեա՛ յիս զլոյս քաւութիւնդ ալքայ երկնաւոր. զի [16] թօթափիեալ զմեղաց փոշիս, ըստ աւետեաց ձայնին դարձեալոյն՝ ի բաբելոնէ, նստայց վերստին կանգնեալ՝ ի հողոյ, և՝ ի հաստատութիւն յուսոյդ հիմնացեալ անսասանելի, ըստ խոսքեան բանին, զգեցեալ զլուսութիւն բարկի կարուածք նախնուամ մաքրութիւնն, վ՚ս մեծութիւնք փառաց քաղցրութիւնք ամենասպարգև քոյ ճաշուածեդ. օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Ձգտուած խնդիրն: զօրութիւնք օրհնելին:

(2) Մարմնոյս ՚ի մէջ: ՚ի մերոյ փրկութիւնք, ըստ մեզ, ըստ բնութիւնք մերում, եղեալ իբրև զմեզ մարդ: Զի արասցես զմեզ ՚ի քո, ՚ի փառաց քոց, ՚ի արժանեաց քոց, ըստ մեզ, իբրև զքեզ ոք, և որդի ոյ՝ ընտրհոք:

(3) ՚Ի տրայս հալոցայ: Զքո պատկերս հնացեալ մեղօք՝ վերստին ձուլեա՛ ի հալոցակն քումդայս, (որ ՚ի կրակաքանեն կիր ՚ի սանդի արծաթադործաց.) հայծառամբ բանիդ, հրով վարդապետութիւնք քո, կիր զօրութիւնք հրամանիդ:

(4) Խոթանի մարմնոյս : Զմարմինն՝ որ կազմեցաւ խորհուրդ հանգստեան քո , և մեղօք խախտեցաւ , մաքրագործեա պահպանաւ հոգւոյս , ի հանգերձ հուքառվս , որ է պահպանն մարմնոյս :

(5) Թաֆեա վշրաբս : Մարքեա լինէին զարհաշար մնացորդս մեղաց իմոց , որք են եբր մրուր գինւոյ , և մահաբեր թմրութենէ ի վէր ածեն . զի մի յետոյ պէտք տեղիոյ . զմնրուր բարկութենէ քո կիմ վրէժխնդրութենէ հաշակեցիկ բռնավանդակ ի յաւիտենից տանջանաց : Հին լծ , մրուր իմաց նոյ զհանգերձեալ տանջանաց , և գինի՝ զառատ պատուհասն . և հատուրն՝ թէ ազատէ սէս այժմէն թափել ի վէր եբր զպատուհաս անուն տանջանացն : Բայց ոչ յարմար են այս կարգի բանիցն :

(6) Թէ վ!ենաց ճաշակ : զկենդանական շունչս , կիմ զհոգի , ի տէզ ինչն ամփոփեցես , յետս առցես :

(7) Ջաուբցս հարպուրէ : զբազմութեն աւուրցս , կիմ ամաց :

(8) ի ւրուէ բանի փոյ : ի լսելութենէ բանիդ :

(9) Աստանէցուցնս : ի մերսումն , աստանէցնս :

(10) Պարպապան գալ : ի մերսումն , պարպական :

(11) Ոմանուէ փոխապրուէնն : յոյժ յարմար են համեմատութենէ հատուցմանցն կիմ պատժոց՝ առ նմանութենէ մեղացս . որք եբր պատկերակից՝ են նշանակիչ այսր խորհրդոյ . ի այսր համեմատութենէ պատժոց : ի մերսումն , նշանակիչ : Ալրդ՝ զայս կարեւոր է ասէ՝ խոստովանել , և բանալ չէրէսցն ծածկոյն , զպատարհակ բանին , զի ծանիցէ խնդրօղն , Զոր և ի կարգին բացայայտէ :

(12) ի նախանուտն վանգին : ի պատահել առաքին վտանգին կիմ փորձանաց՝ յերեսն առնուն կարօտութենէ , այնու զի առուցեալ գոյ ի կարիս ընկերին : փոխապէալ . ի մերսումն , փոխնապէալ :

(13) Ըսպ գծագրուէ : փոխանակ զի անկելոյն ի գուբ կիմ ի բանս՝ ոչ մատուցի ձեռն , պատշաճապէս ըստ նշանակութենէ այսր օրինակի՝ մատնիմ ի գուբ դժոխոց :

(14) Իշխանին մոլորուէ : ի մերսումն , մոլորէ : զլեռնին հրնազանգելով , զտեղի քո Թողի նմա , ըզգեմ խրատու ժողովոյն . (Ժ . 4 .) * Եթէ հոգի իշխանին ելցէ ի վէր քո , մի Թողուր զտեղի քո : * որ ըստ դերոյն յայլ միտս հայի :

(15) Մարմնոյս անդամոց : խոյտատակուէ մարմնական գործոց , որք առին անդամք մարմնոյ : (կողոս . ի . 5 :) Իակ յիշատակեալ առակաւոր բանն բռնաւոր՝ է նաւուանոյ . (ի . 5 . 6 .) * Յայտնեցից զնեռուստ քո , և ցուցից ազգաց զամօթ քո , * Ասէ : Ասր հին լծ . անյարմարապէս ըստ մարմնոյ զեռայեալ բանն կարծէ . (եսէ . 2 . 3 .) * Բայց զորս

բունա քո ։ ։ ։ յայտնեացի ամօթ քո ։ * և ըմ մասին յեղե-
կիլէ բերէ ասել. Զատաւառ անատնոց ձերոց յերեսս
ձեր դարձուցից ։ որ չիք յեղեկիլել, այլ մաղաք. ը. 3.
ասէ. * Ցաննեցից զատաւառն ը երեսս ձեր՝ զատաւառն
ատնից ձերոց ։ *

(16) Թօշաֆեալ պղեղաց էոզիս ։ Հայի 'ի բանն Եսայ. ծբ. 2.
* Թօշաւսեա զվիզդ, յոան կաց և նիւսա եղէմ. * ևն.
որ ակնարկէ 'ի գարձեալան 'ի գերութէն բաբելացւոց.
ոմ և զինի յայտնէ ։ Սոյնպէս ասելն. պգեղեալ պաշրութէ.
և բանն Եսայ. (անդ. հատոր. 1 ։) Բաղկի կարութէ. ը
հարուղութէ ։

Ա Երուսաղէմ յաւելուածք հրկին հեծութեան՝ նորին հա-
կողէ, ա՛ն նոյն աղերս մաղքանաց բանէ ։

Ա՛ խորոց սրտից կոչ՝ ընդ ա՛յ ։

Ո Ա Ղ Ն · Ի ։

ա՛ . Տէր ա՛ր՝ անօրհնակալ և երկայնամիտ, հներօղ բարեգութէ հղոյ ողորմած. ահա ձշմարտութէը են գործք քո, և խոստուվանեալ գատաստանք քո. վկայեալ են ընտրութէնք քո՝ տեսօղդ ծածկութէից ։ Ընդ երից երջանկաց մանկանցն՝ որք կիզամնողա-
կան բոցոյն փորձեցան, և ոչ ջնասեցան 'ի բաբելոնի, զնոցա թաւածութէե զերգն հա-
ռաջեմ, մեղայ, անօրինեցայ, յանցեալ, ա-
պստամբեցայ, և պատուիրանաց քոց ոչ ան-
սացի ։ Այլ քանզի մաքուր գոլով 'ի ջնասուց նոքա, և զայս խոստուվանութէն գոչէին. իսկ ես ընդ նոցայն՝ նուիրն ազերսիւ ձայնակ-
ցեալ սին ողբոց երգութէե, և այլ յաւե-
լից՝ ամենապարտս մատոյց ։ Ընդ գանիէլի երանեալ և՝ նբ մեծ մարգարէի, որ 'ի քում հարազատութէե ազգականութէէ տանն յու-
դայի

պայի՝ շատաւել ընտրեալ, զնորայն առեալ ընդունակեան և նուիրակեան բանից պատրաստանս, իմանալ պատճառականութիւնէ գոլմամբ հեծութիւնս՝ և այլ կրկնեցից։ Ի մէջ գիտութիւնս՝ անպատշաճականս գնացի, զարտուղի սխալեալ դժնդակատիպս. այս է՝ առնախնամ ամ իրօք մեղանչէին։ Ի սա սահման կշռութիւնէ կամաց քոց արուարս վարեցի. որ է հաւատոյ կերպարան՝ բաւիր անօրինութիւնէ։ Ընդհատից չափոց՝ չարութիւնէ գործոց՝ լրութիւն յաճախութիւնէ նուիրեցի. որ է ձշդիւտ պատկեր յանցաւորութիւնէ։ Պատառնացար, և ոչ զարհուրեցայ. արդ ահաւասիկ, և ոչ երբեք լռեցայ. որ է ապաստամբութիւնէ յայտնի նշանակ։ Ի՚եզ արդարութիւն հանդերձեցեր՝ բարերար, և ինձ ամօթ և պատկառանս պատրաստեցեր. քեզ փառս վայելչականս, և ինձ նախատինս յարմարաւորս. քեզ քաղցրութիւն յիշատակ, և ինձ [2] մաղձ քացախեալ՚ի կատարածի. քեզ բարեբանութիւն անլռելի, և ինձ ձայնս ողբոց աղաղակի. քեզ օրհնութիւնս երգոց խնկելի, և ինձ մերժուածս տապարագրութիւնէ [3] անյաւատալի. քեզ նրաւունս բազմարժանիս, և ինձ պատասխանատուութիւնս ամենաւարանս. քեզ բարձրութիւնս անձառ գովեստից, և ինձ զաձիւն լիզելոյ՝ [4] պատիժ ճաղանաց։

ե. Ի՚ւ արդ՝ [5] ընկալար դու բարեաց ընտրութիւնէ անկշիռ սահման՝ ղբոյսդ ախորժականաց հնդրկաց պատճառ վերաւեալ ըստ քեզ, և ես զիմոյս աստէն առ սմին պարսաւանս յոգունս՝ կրկնակի բարդեալ ինձ ըս-

խս։

տալ-
ասլորութիւն։ [11] Յաղթարանն վայրկ՛ ել պա-
ասլելեան չանին առ երիւմ, ՛ի նախանձն իմ
ես։ Իսկ եթէ անարատին մաղթանաց այս
էր յանձնառութիւն, իսկ ինձ զինս հիւսեցից
շարս և տողս բանից դասրովականաց, որ քան
զամենայն դժնեայս՝ յաւէտ վրիպեցայ։ Ո՞ւ
լսեցայ ճանաւակ ընթացուք՝ ՛ի միտս վայ-
րենիս. յանդգնեցայ շրթամբք խօսիլ՝ ՛ի
բանս երկրաւորս. զակատեցայ անկասելի՝
՛ի պատկառելեացն գործոց։ Ինքացայ, վէ-
րացայ, որ յետ սակաւ մի ժամանակի՝ ՛ի հող
մահու եմ ինջանելոց. դողոզացայ, բարձրա-
ցայ, որ [7] և ոչ զգրաւականս հոգւոյս՝ տուրհա-
ռութիւն ընդայս՝ ունիմ՝ ի ձեռին։ Ընմբարտա-
ւանեցայ փոշիս ընչաւոր. ամպարհաւաձե-
ցայ կաւս ձայնաւոր. հպարտացայ հողս ա-
նարգութիւն. ՛ի վեր ամբարձայ մոխիրս մեր-
ժելի. [8] բաղուկ կառուցի բաժակս մանրելի։
Տարածեցայ առասել նբր վեհ, և դարձեալ
նբր զհերքել առ ինքն ամիսոսեցայ։ Կար-
հուծեն բոցով ցոլացայ տխմն բանաւոր. նբր
զանմեռ օք մեծամտեցի, որ ընդ քառասու-
նեաց մահու եմ վաճառել։ Կնրիկս արկի կեն-
ցաղոյս սիրոյ, և ՛ի քեզ Թիկունս՝ վոխանակ
դիմաց դարձուցի. ՛ի Թռչուս մտայ՝ ընդ լաս-
ւար խորհրդոց սլացայ. զանարատ հոգիս՝
մարմնոյս փաճիկութիւք յաւէտ վատեցի. զը-
րութիւն աջակաս հոգմանս՝ տկար արարի,
[9] ահեկանաց կայից ուժգնուն տալով՝ յաղ-
թեցի։ [10] Օ՜ քեզ նակ տեսի հոգացեալ վե-
րիմ, զոր չէ ասատ գրելի, և ոչ պատկառե-
ցի. նբրև զհաւ վայրենի սրացայ, ըստ
ասլեհեան չանին առ երիւմ, ՛ի նախանձն իմ

տաղմուն այսր կենցաղոյս շրջանակեցայ ։
ոչ կացուցի յոտին [12] զերկիւղ մատցս՝ երասա-
նաւ բանին ։ [13] Ընդ հին չարութեցն՝ նորոգ
ինքնատեղծութիւնս դտի ։ անուրս , ըստ յո-
բայ , ծանուննս և անտանելիս՝ ինձէն ինձ
սաստկացուցի ։ [14] առիւծ անկարկատելի ,
ըստ երեմիայի , զանձն իմ արարի ։ [15] Եւ զկե-
ժաճ անպրելի կոչման , ըստ առաքելոճն ,
՚ի մարդկանէ համարոյ եղծայ ։ Եւ զհան-
դերձս ինչ [16] ապականելոյ , ըստ Եսայեան բա-
նին , զաղբացոյ ։ որպէս զԼծրծեալ ամանս խե-
ցեղէն՝ փշրելոյ անարծարծելի ։ ըստ բամ
բասանացն եդումս ՚ի մարդարէին, զբորոտ
չարին անօրէնութենէ սատակմանն՝ ինձ պատ-
րաստեցի ։ [17] Եւ զի՞նչ ստութիւն առ այս՝ և
զայս յաւելուլ ընդ այս ։ քանզի զվրանն իսկ
դիւանոճէր մոզոքայ՝ առն ինձ այսրէն՝ առ
պժոխոյն ժառանգուն , լքեալ զերկնայինն՝
յերանակաւ լինն օրինակի [18] նմանակիր ձևա-
կերպուե , որպէս առակ պատկերի աստեղն
ռեփանայ բաբելականի՝ յիսրայէլ պատուե-
ցեալ ցոլոյս ՚ի սինայ ։

Ե ։ Թակ արդ՝ զի ՚ի նախանձ շնորհին համար-
ձակութե դարձեալ՝ փոխեցայ , զրկեցայ , ե-
լայ , հեռացայ , բաժանեցայ , և անպատ-
ուաստելի կտրեցայ , [19] արդ ընկալ զիս ո՛վ
վերատին կերպարանեալ ՚ի պատկեր հոգւոյ ,
զանարժանս կենաց՝ իբր զմահապարտս ։ իբր
զչարագործս ։ իբր զպատկառեալ ։ իբր զկո-
խան եղեալ բանսարկուին ։ որպէս զանբըծ-
ծկեալն [20] մանրեցեալ ։ որպէս զհատեալ յա-
տակս մահու ։ որպէս զդատապարտեալ ։ որպէս

զխո-

զխոստան պտեաղ քո կոչմանդ · որպէս միանգամայն ՚ի կորուստ վարեալ · որպէս զեզբ ըեալ · որպէս վանեցեալ · որպէս տապալուսեալ · որպէս թշուճառացեալ · որպէս վհատեալ · որպէս կործանեալ · որպէս խորտակեալ · ոչ բեկեալ · ոչ զթախծեալ · ոչ յոգի տրտմեցեալ · որպէս թշնամանել ։ Այլ զարձեալ ակնարկեալով քո՝ զբ՛թած, մաքրասէր, հնազօր, ՚ի յաղերս բանիս՝ որպէս զղջացեալ · որպէս խոստովանեալ · որպէս ՚ի յոտս քո դիմեցեալ · որպէս զապաշխարեալ ։ Որ կշռես՝ զրես՝ և մեծ համարիս զհառաչ հոգւոյ, և զաղաղումն ընդոյ հեծութենէ · զկսկիծ շրթանց, զպատաքել լեզուի, և զտխրականութեն երեսաց · զկամս խորհրդոց, և զյօժարութեն խոստութենէ սրտից ։ Որ փրկութենիդ ես անձանց, և տեսող՝ ոչ գործեցելոց · և ստեղծիչ քո լսից, և բժիշկ վիրաց անբուժելութենէ · պաշտպան յուսացելոց, և բարեխնամող որ ամենեցուն ։ Նա քեզ փառք յաւիտեանս, յաւիտեանս · ամէն ։

---

(1) Ընդ դանիէլի ։ ՚Ի վեր ազօթիցն դանիէլի · որ ՚ի դ. Թ. 4· 5 · յարմարէ զյաջորդ բանին ։ Քմովն պատճառանուէն · խոնարհեալ հեծողական գոչմամբ պատժապարտութեան՝ յաւելից ՚ի բանս դանիէլի ։ ՚Ի մէջ գիպուածոյ · գիտութեք օրինաց քոց՝ անհարթաբար վարեցայ, և խոտորեցայ չարաչար · որ է ամ իրօք ձեղանէլն ։ Որ գիտութեք և չարութեք ։ Ընդ առաձան · արտաքոյ ուղղութեն կամաց քոց եղի, որ է խախուտին կիմ բուն հանդուրժանաք էութէր անօրէնութեն · որ գործելն անօրէնութեն ։ Ամենագիտիչն լուծոց, անգիտեցելն չարիս կիմ բարկութեն չար գործոցս՝ զկատարումն յաշխարհս գործեցի, որ է բուն նշանակ յանդգնութեն, կիմ անհրաժեշտութեն ։ Սպառնացար, և ոչ երկեայ · աղաչեցեր, և ոչ լուար · որ է ապերախտութեն նշանակ ։ Յայս ջրհեղեղս

հատուածոյ ըստրձակէ զջուրեսին խօսս դանիէլի և երից մանկանց · այ ՚ի ղեպտ , անօրինէցոյ , անիրաւէցոյ , ապուպամբէցոյ :

(2) Մաղէ փացախեալ : ոյզ յետ աւելակերութեան՝ քացա- խանան առատմոքքն , և մնդէն գառնանայ , այսպէս լինէ գառնութեան սրտի և խղճի մտաց լինն ՚ի կոպարածի , յետ կատարման մեղացն , կամ ՚ի մահուանս :

(3) Հընդառաւալի : չնչք ՚ի մէջ օրինակին :

(4) Պոպիք յաղանաց : լինէ արժան է պատուի խայտառա- կութեան , այս է՝ պատուի զմոխիր լինելոյ :

(5) Ընկալար դու : ՚ի փոխարէն բարերարութեանցն որ առիս , ընկալար դու զանկչռելի սահման , կամ չափ բարեաց ընդրու- նէց , ջ զանազան գովելի անուանց՝ զորս յիշատակէցի , այս է՝ արդարութեանէ , փառաց , քաղցրութեանէ , օրհնութեանէ , իրաւանց , գովեստից , և ն · որք են իբր հնդրուկ խնկե- լի , և պատուական վերաբերեալ յարարածոց՝ ըստ էնչ · ոյզ վայ- ելէ քեզ ՚ի հատուցումն պարգևաց քոց : Ասկ ես ընդհակա- ռակն ՚ի հատուցումն մեղաց իմոց ընկալայ առատն բազ- մապատիկ պարասանս , ըստ իս , որպէս վայել է ինձ : Արդ է և զքառան անկչռե սահման մեկնել իբր կոչա- կան · ջ · ընկալար դու զկ անկչռելի սահման բարի և ընտրական կատարելութեանց՝ զոր ակնարժելի պատուոյ գո- վեստից , և ն :

(6) Հընդառակ ընդացիւք : անամօթ կամ անկարգ ընթացիւք մոլորեցոյ ՚ի դիպս վայրենիս , ՚ի խորհուրդս օտարս , կամ առատաձեռնականս : զկապուեցոյ անկասելի · մոլեգնեցոյ ա- ռանց կասելոյ կամ գադարելոյ ՚ի պատկառելի գործոց :

(7) Ես ՚ն վերատեան : չոմնիմ յիմում խլհանութեանէ և ոչ զամիսութեանէ կամ զպահպանութեան հոգւոյս , որ է տուրեա- ռութեանէ ընդոյս : Մեր օրինակին դնէ , պերատեան հոգւոյս՝ ընդոյս փոխանակութեանէ :

(8) Բազոկ կառուցի : զբազուկս ընդգիմ քեզ վերացուցի՝ մանրելի բաժակս :

(9) Հրհնկանաց կայիլ : ձախոյ հոգմանս , ջ յօժարութեանէ մարմնոյս և առատանալի ուժգնութեանէ տալով , յաղթելոյ · յաղ- թահարելոյ , կամ նուճատելոյ զաջակողմն բարեաց : կամ , յաղթ տալոյ , ջ մեծացուցի և յաղթօղ արարի զձախակո- ղմնս ՚ի վեր աջակողմանս :

(10) Տնուի հոգացեալ : Ա՞յտու կամ զտեսիլն առէ՝ որ ա- ւանդի , թէ եւտես զջ մանուկ ՚ի դիրկս ամծամօրն , զոր և ասատ չէ արժան գրել առէ՝ վերատեանն կամ խոնարհու- թեանն : Ես կամ զհոգացեալն քեզ ՚ի պարսիկսն առէ · ա- չք հատատոյ առեալ զքեզ հոգացեալ և արտմեալ վերատե- ղոյ իմոյ · զոր էն ասաք գրելի · ջ զոր զանց առնեմ առա-

դրեալ, այլում բանի թողել. կամ զոր ամաչեմ յինէլ ասա:

(11) Յաղթարարան վայրի: 'ի տեղւոջ աղօթելոյ կամ աղօթից՝ յաշխարհական ըզգաստունս պատատեցայ:

(12) Ջերմեալ մտացս: զմիտս իմ որ անկեալ էր 'ի ձանձրացարհ կամ 'ի տկար մեղաց, ոչ 'ի վեր կանգնեցի երասանաց բանին, հրամանաւ և իշխանութեամբ կամացս, կամ մոռացութեան բանիցն ասէ:

(13) Ընդ հին յարութիեն: 'ի վեր նախկին ախտից ապականեալ բնութեանս, կամ 'ի վեր չարութեանց առաջին մեղաց՝ բայն՝ ես նորանոր չարիս յինէն առեղծի:

(14) Հաւիտ: սիրածանելի, կամ կատարառ 'ի զգածիլ մարմնոյ. ոչ սասանի՝ զոր կանայք արկանեն զանձամբ:

(15) Իբր վէմ: իբրև զանցուցեալ տղայն, անգրելի նուանման, որոյ անունն ոչ գրի, (իբ Ժողով. ղ. 3. 4:)

(16) Հպարահիպ: այսպէս գնի ոչ միայն 'ի մեր օրինակին, այլև 'ի բանն եսայեայ (կիբ. 6.) իբ ձեռապրաց. նաև 'ի մեկնուածն գերգեայ վարդապետի, և յայլ բազում գիրս պատահումբ գրեալ ապարակ, իբր առաւել ընտրելի. թէպէտ և գոյ ևս գրեալ ապահար: նշանակէ գաշտան. (առ ասկանը բառնած կիմն:)

(17) Ես պինել սպառէ առ այս: չէիք ասէ սատարել ինչ, եթէ 'ի վերայգրնալոյ յաւելից և զայս, իբրզի պէտքն ինչ դիմաց նուէր մաղթայ: ոմն ինչացիք փոխանակ ոմ առնին զվատնի մարգոյ. (իբ առակաց. Ե. 25.) յորում լինելին նուիրք մոնչք գիշաց, այսպէս և ես առի զպահս մարմնոյ՝ և զսէր արարածոց. առ գծոխոցն ծառանգութեանն, որով զգծոխս շահեցայ, թողեալ զերկնային ժառանգութեանն. որպէս և ինչացիք վն կատարեցան՝ փոխանակ երկրին առեւտուր՝ զանասական ժառանգեցին տեղի ոսկերաց իւրեանց: Ես այս եղև յար ևնման այնմ, ոչ առակ պատիրէի, ոչ օրինակն պատկերի առաջին առաւծոյն հռեմիայ պատմէցաւ յինչացւոց 'ի սինայ՝ 'ի որբատան տեղւոջ ծածկէտուրն. այսպէս և ես զանաս մարմնոյ՝ զկամս առանոյկ պաշտեցի յերկնէցւոջ, 'ի կրօնաւորութես, ևն: Ըստ հաւատնականացն կարծեաց մեկնչաց՝ Տղոփ, զոր այսու անուանէ զամբ պաշտելին առնուացիք, էր սերտպիս եգիպտացւոց. զոյ արձանն կազմելին 'ի ձև որթոյ կամ ցլոյ, և 'ի ձև կատ նոր պատկեր արեգական, և 'ի կոչմանս նոր լուսնի պատասխան: Իսկ հռնմէայ՝ իբ ոմանց է նոյն իսկ սերտպիս եգիպտացւոց. իբ այլոց՝ է արուսեակին, զոր 'ի ձև առուեղ պաշտելին եգիպտացիք, փիւնիկեցիք, և ասորեստանեայք: Ես նբ վարդապետս փոխանակ ասելոյ հռնէ գոյ՝ գինէ ոչիանայ. զի այսպէս գնեն լաւ օրինակք հնագոյ

Թանասանից ՚ի բանն ամենայն : Եւրդ՝ ասէ Թէ զաւասն ռեփանայ պատուհեցին ինչացիք ՚ի սինա . զոր եՀէ նոյն համարիցիսքը ը մողքայ կիմ սերասելայ , յայնժամ խոնդ որթն՝ զոր արարին նը յանապատան սինայ . (եզից . ըբ . 4 :) Իսկ եՀէ այլ համարիցիսքը ՝ ի սերասելայ , ասկաւրն Ձնմարան՝ Թէ ՚ի սինայ պատուհեցին ինչացիք . զի յերկոտասս ուսեալ էին . և յերանելն անտի՝ զպատակերն ունէին ը իւրեանս ՚ի ծածուկ . վայ յորժամ հանդիսիմ կանգնեցաւ պաշտօն որթուն , համարձակեցաւ և զայլ կուռ պաշտամունս յայտնել կռամոլ ժողովուրդն : Ընդհատ գնին հաւատոյ մեկնիչք . ոմ և նշանակի այս յերեմիայէ (՚ի . 7 . 8 :) և զբանն ամենայն (ը . 26 .) այլև զայն ասելիսանոյ . (գործոց . է , 43 .) խոնդան ՚ի վը կռատպաշտուը՝ զոր արարին ինչացիք յանապատան : Իսկ զի ասէ ռեփանայ բաբելացիսնի , ոչ եՀէ ՚ի բաբելացւոց առին զպատշտօն ռեփանայ , այլ զի և բաբելացիք պաշտէին զայն :

(18) Ընդանայիր : ՚ի մերումն . նմանութիր : այլև հետևեալն այսպէս գնի . և չինէք պատուէրս ցուցս ՚ի սինայ :

(19) Ամէն ընկալ զիս զը , վերստին նորոգելով ՚ի պոկիր հոգւոյ , ՚ի հաղորդութիւն հոգեւոյդ սրբոյ , կիմ ՚ի կերպարանս բանականի . զի մարմնոյս ծառայելով ՚ի մարմին գարձայ իբր անբան , ընկալ զիս ասեմ զանարժանս հենաց՝ ինչ զմահապարտս , ևն , հայելով ՚ի չար գործս իմ : Իսկ դարձնել անուանելով , բայց նայելով յաղերս բանիս , ընկալ զիս ոչ դարձնել , ևն :

(20) Մանրեցեալ : ՚ի մերումն , հատնեցեալ :

Ա էրպէն յաւելուածք կրկին հեծուելեան՝ նորին հանգիստ , աս նոյն աղերս հաղևանայ բանի :

՚Ի ՄԱՍՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻ :

՚ի խորոյ սրտիդ ճոսդ՝ ընդ ամ :

Ո՞ր քանդի ես ինձէն անձամբ խոսել
քեզ ՚ի յոտս մարդոյ , և ոչ սերտ քանակաւ
նմ ստացայ , ըստ զրոյն : Ո՞ր քանդի ոչ փո-
խեցայ ՚ի նախասկզբնեցդէ , և ոչ ը քաղ-

ասք ուղին ընթացայ , ընդէր ոչ զիտօտիզ
նահան հետոյն խաւարայնոց զդէմս ցուցից"
՛ւ սահման կարգի այսր ընթ երցուածոյ : Ա՛ռ
որս աճեալ յարմարեալ առ սոյն՝ զկերպա-
րան տեսակի բանիդ երեսայ , ըստ վերա-
գոյնդ նշանակելոյ՝ անփոխադրելի պահելով,
խոստովանեցայց վերստին դարձեալ աստա-
նօր զնայեալ չարուեստն զբնիծս , զոր յա-

ջորդաւդ է լսանալի :

է . ( ) տար ժանտագործս արժանասպատիժս
աչէցուն արարի [2] գնացիւք անասաստուեան
զգուանդն բերկրարայ : Վաքսաս կայքին՝ և
ցոյցս վաղից՝ խաղալկացն դիմաց գարշելեաց
չարտար խաբողաց՝ ծուլուեքս խմոյ շնոր-
հելի : Վանս գաղտնիս՝ և խոցոճածս ան-
յայտս՝՛՛ի կործանեցելոյն գահչայ ընկալայ:
Ա՛յլ հերքելի զվանեալսն խաչիւն քոյ , քան
զի անգրկեն առաւել կրկին իսկ զօրացուցի :
Ա՛ան իմոյ հիքոյս անօրինուեան՝ անուանդ
յայն հայհոյի [3] ՛ւ մէջ այսականայ , որպէս
վա՛ խորայելի՛ ՛ւ մէջ հեթանոսաց : Չար
ուճածս հարուճածոց՝ գիտասակարս ասպականու-
զեց [4] ժանդոյ և թրիքոյ՝ և այլոց կերբաց
վատնողաց գծաղիկ հոգւոյս , ըստ սքեմն յո-
վելեսայ հրաշակեր ողբոյն , որ ՛ի ցոյցս եր-
կրի վասն խորայելի՛ յաւուրս հինից և չա-
րաց հոգւոյ , յիս ինքն տնկեցի . ստեղծա-
նել զնա պատրաստեցայ , քան զի ստահակ
Ա՛իւրս կուտեալ հաւաքեցի անձին իմում"
մարտիկս մնհաղնս . կշտամբիչս ինձ գոյա-
ցուցի՝ անիրաւս և անպատուհասելիս . ներ-
հակս ինձ զօրացուցի՝ ապատուսմս և անկըն-

ոչ ելիս . պատկոն ինձ առն մասունս՝ ել քաղցրասեղնեացն Հաշակաց . առ ստացօղն՝ միշտ նենգաւորս , և առ քանատարիւն՝ յաւէտ հաստատիմն : Ուաղ աղէտիս , [5] վիշտ վտանգիս , խաւար առօթոյս , մուխ պատիառատնացս . [6] զիարդ և առ քանիս յանդիմանութեի համարձակեցայց . մեծ է ձայնս գուժի , և անբերելի բոզոքս աղաղակի : Պանալ թէ զհոգիս էր զիմ տեսանել , [7] տպեղս՝ և նուաղս՝ և ամենևին ներդևեալս , ցաւովք հեծուեա՛ ի վերջինս վայելել վարանումն , և միձոտեալ ատուեղեալ գունով զազրութե՝ իբր զպաշտօնատուր մեհենի . վանն զի նոյն է սպառս տանել ձուլեալ պատկերի՝ և մերազ ախտի : Ուրդ՝ ես գնացի ընդ այս Հանապարհ կօրստեան հետոց խաւարի . եւտու [8] զբաժինն քո ցանկալի՝ յանապատ անկոխ , ըստ մարգարէին՝ որ առ քահանայն խորհելի ամբաստանութե :

Ջ . Ո՞ւ զիարդ ասացից անձին իմում մարդ՝ գրեալս ընդ անմարդիս . և ի բերդ անուանեցայց բանական՝ անբանիցն յիմարութեան հյորդեալ . և արդէս կոչեցայց տեսանողական՝ մեծացուցեալ զերծյոս որ չիս . և ընդէր համբաւեցայց ղդայական՝ զիմաստնիս դերեան վակեալ . կամ որպէս ցուցցայց [9] առաւորութե նկատադրութե անեղծին ընտրհի՝ անձամբ ինձն յոդէ մահացեալ . նաև ոչ շարժողական , և կամ չնչական ունիմ անուանել , թէպէ թէ հոգեկան , կամ [10] մտաց ընդունական . անպիտանս՝ ի քէնէ անօթոց . անարդս՝ ի քարինս ոսկոց . արհամարհեալս՝ ի

՚ի կարդս կոչեցեալոց . վաստիարս ՚ի յաղագս հրաւիրելոց . արհաւրօք մահու պակուցեալս, [11] անխրախուսելի ՚ի բոլորեցուսն՝ ցաւովք և տանջանօքն երուսաղէմի , ըստ երեմիայի բա- նին խրատեցեալ . պակասեալ աւուրցս՝ ՚ի հեծուելիէ , և ընթացք ամուցս՝ ՚ի հառաչմա- նէ , ըստ նոճապարանայ երգոցին : Իբր ա- ստուածն ՚ի ցեցոյ՝ և փայտ ՚ի յորդանէ , ըստ ի- մաստնոյն բանի , ՚ի խիթմանէ սրտիս հալե- ցեալ . իբր զոստայն սարդոյ մաշեցեալ , ըստ առաքելոցն , և խոտան դատեալ . իբր զամպ առաւօտեայ՝ և զցօղ վաղորդայնի , ըստ մար- գարէութեանն ձայնի , սպառեալ : Այլ ոչ ՚ի մարդ ոք ունիմ զյոյս , եթէ [12] անիծեալ ՚ի տեսանողին՝ անյուսապրելի վկայիմ. այլ ՚ի քեզ՝ տէր իմ ոչ եսեր , որ ընկալեալ ՚ի քոյդ պատուհանեց բարեաց անբաւից , և ՚ի բեռ- ուելոյն ժամու ՚ի խաչին [13] մաղթեցեր մեծ- ապէս ողորմութիւն առ հայր քո բարձրեալ՝ քո չար- չարողացն : Այդ՝ շնորհեա ինձ յոյս քաւու՛թ՝ հեանք և ապաւէն . և ՚ի տուր ընդոյս թըշ- նամեաւն՝ առնոյ զոգիդ քո բարի : Այս քեզ ընդ հօր՝ հոգւովդ սրբով՝ զօրութիւն . յաղթութիւն, պատիւ և փառք յաւիտեանս . ամէն :

---

(1) Ինքնագրաւ ՚ի մահ : Ես ինքնին կամաւ գրաւեալ կամ պատճառեալ ՚ի մահ մեզաց և գժոխոց , ոչ կայսի յոյս մարդոյ : Ծանիր զազանին՝ որ յուզաւ գանիէլի , (է . 4 .) ինքն յարմարէ . ոչ կայսի ասէ՝ ուղղորդ , գլուխ ՚ի վեր , և ոտք ՚ի վայր , այդ է ձևն մարդոյ . այլ անասնաթար բո- վանդակ յերկիր խոնարհեցոյց . և ոչ սիրտ բանականն առացայ , բանիւ վարելով ՚ի գործս իմ:

(2) Գնացէք անաւոտութիւն : գործովք անհնազանդութիւն և առանձակութիւն աչերուցն զգօնդն առաքելոյն , ըստ որում

և ես յաւելայ ՚ի թիւ նոցա , և չար օրինակաւ զայլս դեմ-
ցուցի :

(3) Ի մէջ այսականաց . ըմ ՚ի մէջ այսոց կամ դիմաց . զի
իբրև զոյական վարէ զայս բառ . ոյզ և ՚ի բանն զե . ւ :

(4) Ժանգոյ և Ըրիւոյ : զպէտսէս պատահարս , ընտանեաբս
ապականութենէ , ենթակայ յատկանիլ , ժանգոյ , (որ է օքիլ
բուսոյ .) և այլոց ապականիչ նմանաց , զորս յորժէ յիշատա-
կէ (ա , 4 .) ՚ի երկրին ՚ի՛ել , յօրինակ հինից և այլոց թշնա-
մեաց ապականչաց երկրի նոցա , ես զնոյնս յանձն իմ կրեցի
զանազան մեղաք :

(5) Վ՚ի՛ր ՚ի ժանգիս : Ա յսպիսի են եզանակք աւազական
միջարկութե , փոխանակ ասելոյ , վայ վշտացս վասնզի ,
վայ խաւարի ամպոյս , ևն : Կամ իբրև բացագանչական
ցուցանէ զնաասակութի՛ վշտին , խաւարին , ևն , իբր ա-
սել , Ո՛րպիսի վիշտ , որպիսի խաւար , ևն :

(6) Ջ՚ուր և առ բանիս : ոյզ համարձակիցիմ ՚ի յայտնել
կամ ՚ի հրատարակել զողորմելի բանս իմ : կամ , զի արդ
լըսելցեմ երևել այլոց , յորժամ բանքս իմ յայտնեսցին , և
ամենեքեան ծանիցեն զամօթալի սահման անձին իմոյ : Սա-
տիկ է բօթալից ձայնս , և անտանելի՝ մեծաբարբառ ը-
նդրուիմս զանձնէ իմմէ :

(7) Տգեղս և նուաղս : առատաձօր զօրութի՛ կրկնելի է բայն
գնասանել . իբր ասել . Քանզի եթէ հնար էր տեսանել
զհոգիս իմ , գնասանէի զայն տեղ և նուաղեալ . և ամե-
նևքեան նկրգնեալք , տկարացեալ , թուլացեալ . և ՚ի ցաւոց
հեծութե խղճի մտացն ՚ի վերջինս վարեալ վարանոտի , ՚ի յե-
տին տարակուսանս անկեալ :

(8) Ջ՚բաթինն փո : զհոգիս՝ զբաժինն ոյ , արարն անատուտ
անկոխ՝ զուրկ ՚ի պէտանի բարեաց , ըստ ամբաստանութե
մարգարէին՝ որ առ քահանայս ի՛ել : (երեմ . ժ՚ը . 10 :)

(9) Տպատրուն՚է նկարագրուն՚է : Ո՛րպէս երևեցայց պատ-
կեր կամ նմանութի՛ անէշխին ընդհի , անմահին ոյ ըստ
շնորհաց արարչութե , կամ ըստ արբառոյ շնորհաց , որ ան-
ձամբ ապանի զհոգի իմ մեղաք :

(10) Պատ ընդունական : է ժամն սահմանի մարդոյն՝ ըստ
տեսանելոյ նախնեաց , որք սահմանէին զմարդ . կենդա-
նի բանաւոր , մահու և հանձարոյ ընդունակն . ըստ ո-
րոշ կամ ըստուշ մտաւորութե՛ն խմաստից , ևն :

(11) Ընդխոսուել՚է ՚ի բոլորեցուն : այսպէս ընթեռնուլ ըստ
մերոյս օրինակի՝ ուղիղ կա է , քան թէ ՚ի բոլորեցուն :
Ընդխիթարել եմ սակ՝ յամենեցունց՝ նման ցաւոց և
տանջանացն եղէմ . զորմէ ոմքն երեմիաս , ո՛ մխիթա-
րեսցէ զքեզ , ևն :

(12) Հնդիքեալ ի պետանողէն : զոյս իմ ասէ՝ ոչ եմ էդեալ ի մարդ ոչ , որով արժանի անիծից լինելով ըստ երե միայն , (ժէ . 5 .) յուսահատութիւն լքանիցիմ :

(13) Ա՞ղբեղեր մեծդ ողորմութիւն : մանկեցեր զմեծ ողորմութիւդ ի հօրէ մերոյ քոյ չարչարողացն : կա՛մ , մանկեցեր զսե՝ որ մեծդ ես ողորմութիւն , կա՛մ յողորմութիւն , ըստ առաքելոյն (եփես . բ . 4 :)

✻✻✻

անապատական և կործանական. մարմինս [3] հո-
գւոյս իմ թախծոտական՝ դատապարտական և
տանջողական. խոցեալս անբժշկական՝ անիւր-
նամական և անկանգնական : Սիրի շարս կայ-
սերական՝ [4] արդելատնական և անգործական.
ծառայս սխալական՝ փախստական և թըշ-
նամական :

ՃԻ. [5] Ահա ես ինքն ինձէն կամաւորապէս [5] ան-
ձնամատն և մարմնակործան, հոգեկորոյս
և միշտ մտախոհ, կամակոր խակ՝ և սրտա-
բեկ. ուշամոռաց և հանձարազրաւ. զգայ-
ապիրկ և իմաստասպառ. յայրատատես և ե-
ղեռնալուր : Այս աստուստ և անդուստ քնա-
ւութ քորքոքմամբք մահաբեր երկամբք վնա-
սեալ, ոչ միով իւիք տեսութ[ի]ւ՝ ի գործ ըն-
տրութե քեզ պիտանացուս՝ ամ[ա]րդ գոլորիս,
ողբամ զորսկայնն, որ երկնեացն զիս. աշխա-
րեմ զատինան, որ գիեցուցին. ընդէր ոչ մազձ
մակարդեալ ընդ կաթինն ձգեցի, և զիարդ
ոչ գառնութի[ի]ւ ինձ ընդ քաղցրութե՝ ջամ
բեալ մատուցաւ. Օ՜ի եթէ ես ինձէն ան-
ձին իմում գժնեայ գատաստան հատցայ
այսքանեաք բանիւք, և ունիմ տակաւին ըզ-
սուր բարկութե[ի]ս անխոնարհելի, [6] ոմն ոք է
յերկրածնաց աստի զիս ողբեսցէ. զմա՞մ կայ-
տառակեցից. զբնաւ էութի[ի]ս գառեալ տու-
ժեցից. զհամօրէն զվնասակարացն զգուանդ
գանեցից. զխոցոտացն զինուորութե[ի]ս գա-
տախտակեցից. զգայականացն գվնասութի[ի]ս
հշտամբեցից : Ա՜ղջ ամենայնիւ յամենայ-
նի, ողորմեա գբ՛թած. ոչ նոր ինչ գտեր
ես զյանցանացս պարտեաց մատախուզ,

այլ

այլ նոյն եմ յաւէտ[7] նովին պատահմամբ պարտաւորութէ, անկցել ձորձով սնաւէտ առաջի քոյ՝ անխոփոխելի, և զոր միայն խոստիս զթած օրհնեալ մարդասէր, ընդ աջմէ իմոյ փրկութէ կանխեալ ներութէք առնալ ։

Ե. Ընդ՝ մատո խնամակալ՝ հղօր՝ երկնաւոր՝ բարի՝ ամենից հաստիչ յոչ կից զբանիդ զօրութէ[8] իմաստից կայծակն'' ի գործ ազդման լեզուիս շարժութէ, առիթ մաքրութէ յամենուստ զպայականաց գոյաւորութեց յիս մասնաւորելոյ՝ քո ձեռակերտից. սրբօք առ 'ի քէն եղելովք և բժշկելովք, կրկին հանդերձանօք, անպակաս ձայնիւ, անհատ բարբառով, քեզ վերընծայել զոհաբանութէն 'ի վառս մեծութէ հօրդ քոյ ամէն մերոյ, յաւիտեանս. ամէն ։

---

(1) Ձիս խօսնական ։ խօսուն, բանական. կարծրբերախ. ուր նոր զկարծր բերան, ըր զժուարասանձ ։

(2) Երինջս աւաղական ։ հեծօղ, կամ որ զժուարի ընդ լծոյ։ (ախուվախ ընօղ, տրտքացօղ ։) Թոռի կրձատմամբ ածանցեալ 'ի նեղկայ ընդունելութէ աւաղէմ բային, իբրև թէ աւաղղական ։ Անլաք խմանան, անկիրթ, անվարժ ։

(3) Հոգեոյս ևս ընդ ածողական, հոգեոյս նոյ արտաքեցուցիչ, կամ առնօղ ։

(4) Ազդվոփնական ։ որ իբր ոսկի չար կազմեցայ յայ, այժմ վառնեալ և ցրուեալ եղէ ։

(5) Ընդնամապն ։ Ապատ, և յաջորդ բառիւքն զբովանդակ մարդոյն ինառս 'ի թիւ արկանէ. զբոլոր անձնս ասէ՝ մտանեցի 'ի մեզս և 'ի տանջանս. զմարմինս կործանեցի 'ի մարմնական մեզս և յապրումն, և 'ի կրծումն որդանց. զհոգիս կորուսի հոգևոր մեղօք. մնօք խաբեալ 'ի դիւէն. կամօքս կորացեալ խստութէ. սիրտս բեկեալ լքմամբ կամ անյօժարութէ առ բարին. ուշ յիշողականիս մոռացեալ. հանձնար խոհականիս սպառեալ. յապրմանէ

նեղքին զգայութեանց զկեաղ, և արմնութեն նշ կիմ հըմ
տուելն նոճազեալ. աչքս յաղտեղիս նկատեալ. ականջս
'ի լուր չարութեց պարապեալ: Եւ ասպուսպ և անդուսպ,
ցի յամ կողմանց՝ նեղքոյ և արտաքոյ, ըստ հոգւոյ և ըստ
մարմնոյ ամ բոլորգրմամբք մեզաց վնասեալ, պղծամ զրը
վեան. այս, և հետեւեալքն հայեին միայն 'ի վիճակ սկզբ
բնական մեզացն՝ յորում մարդն յղանայ և ծնանի, և յե
տոյ գարձեալ 'ի նեղգործական մեզս անկանի: Ընդ
ու մաղ. վն էր ոչ ծծելն խառն ըստ կաթին, կիմ փոխա
նակ կաթին զմաղձ, կիմ զմաղձային գառն ըմպելն, որով
հարձեալ 'ի կենաց, աղաս մնայի 'ի պարտեաց մեզոյ:
(6) Ա՛ՀԵ ոտ 'ի յերկրածնոց: Եթէ ես չեմ այսչափ ամբաս
տանութեն զինեն՝ տակաւին զսուր բարկութեն ցոյ տե
սանեմ բարձրացեալ 'ի վր իմ, ով ոք 'ի մարդկանէ կա
րնայ մեղմացուցանել զնս յողբոյ աստի, կիմ 'ի կշռամ
բութեց: ԱՀԱՅ ԷՐՆաա էսուԹԵս, զհոգիս և զմարմինս, և
զղգայութեիս գառեալ պատժելոյ: զգայականացն գլխա
ւորութես, զգեխաւորս 'ի զգայութեց յանդիմանելոյ, կիմ
զկատարումն չար նեղգործութեց նշ պատժելոյ. զայս
վն արատ հայեցմանն յանդիմանելոյ ակնկոլուԹը, ար
տասուօք կամ 'ի խաւարն կալով. զակամնս՝ վն անար
ժան լսողութեց՝ յանդիմանելոյ ձայնիւ ոլբոյ, մտակն
ցութը, ունկնդրութը ոճոյին բանին. զնգուշ՝ վն ա
նարժան խօսից յանդիմանելոյ լուութը, անձաշակութը,
մեզայատացութը, ևն:
(7) ՚ՈՎԻՆ պապահմամբ: Նովին գունով կիմ արատով պղծ
տութեն մեզս երևիմ: անկեալ յորդ, անկարկատե
լն, պատատատուն հանդերձիւ յանցատոր առաջի քո:
Եչ գու ողորմութեդ կաս ը աչմ իմմ 'ի փրկել զնս,
ևն: Թուի ակնարկել 'ի տեսիլ զպաքարեայն, (իբ. 2. 3.)
յորում էառս զկեաս քահանայ 'ի հանդերձս ապտեղիս
առաջի ՚ոն, ևն:
(8) Ի՚ասպիս հայձակն: Որ սերտելքն մատոյց զկայծակն 'ի
բերան էսայեայ, ասելով՝ այս արբեաց զմեղս քո 'ի քէն.
(էսայ. իբ. 7.) այսպէս մաք՛ զնմանալն կայծակն զօրուե
քո 'ի լեզու իմ. ատիճ մաթրուկեան, զի լինելոյն պատճառ
մեքրութը յամ արատոյ, զգայականաց գոյատրութեց չիս մա
նաւորելոյ, զգայութեց կիս բաշխելոյ կիմ զանազանելոյ.
զի լեզու խոստովանութըն լինի գործի մեքրելոյ զմեղս
այնոց զգայութեց: Որ զի ասէօք, զգայութըքս՝ որք 'ի
քէն եղեն, և քև բժշկին, կրկին հանդերձեանօք, վն առնե
լայդ և բժշկելոյդ՝ անդադար օրհնեցից զքեզ:

Ա Էրաւբն յաւելուածք հրկինն հեծութեան՝ նորին հա-
կողէ , առ նոյն աղերս մաղխանայ բանէ :
Ա՝ խորոց արտեց ճօսք՝ ընդ այ :

ՐԱՀ. ԻԳ :

այ . Տէր ամէնակալն , զօրաւոր յամենայնի . անպարագիր և անհայրապիտակ [1] տեղի ամենեցուն . զոլոր խոհութիք հուսկ յամենեսին . [2] անուրեք վայրիոյ , և չիք սահման առանց քո : Ա՛չ երևեալ երբեք , ոչ տեսանել զքո ծագման՝ լուսաւոր : Պատք ահաւորութեան . անուն անհասութեան . հոչակին սաստիկ . [3] ձայն անբաւութեան . խոհուն անքննութեան : [4] Ընդհատչելի հեռաւոր , և անընդունելի մերձաւոր : Տեսող հեծութեան . նկատիչ թշուառութեան . մտանկայ թախծութեան . [5] ամենաբոյժ հնար անձարութեան . հայր գթութեան . ծագօղ ողորմութեան . աճ մխիթարութեան :

բ . Տայեաց նոր ողորմութիք՝ ի սպառիլ աշտաց գառնութեան բարկասլատանիկ կրկնոյս հաւրեաց , զոր հանդիպ քո առաքեանեմ . կցորդակից լեր բժշկութեան , և մի՛ ի խոյզ ընթրութեան հոչեր գառաւորաբար : Ա՛ղբարև մեծ և վտանգ տարակուսանաց ցաւոց այսր վրանման , յորժամ լցեն մարմինն մեղօք գրոյ եւեալ , և անձն՝ ի գործոց չարեաց ոչ մեկուսացեալ . [6] գործնականացն գործի՝ ստվերութիքն կարեաց հասցեալ . [7] զանգուժածին հանդերձանաց՝ մահացու կրկնիք շարախեալ . ըզ-

գայ-

գայուն արտին իմաստից՝ խելքիւ խոցոտեալ.
անկեալութիւն բարեացն՝ բնաւին բարձեալ.
և ՚ի բանականութենն՝ ընդ անասունս դասա-
կարգեալ. և [8] զաղէտ դարշութիւն՝ ընդ գոյու-
թեանն շարամանեալ. և [9] տեսականացն ոգի և
լոյ՝ խմանալիքն վիրաւորեալ: և ՚ի սատա-
կուէ [10] յանցանացն յիշատակի՝ յաւէտ յուսա-
հատեալ. և տադնապաւ նախագործելոյն՝
միշտ տարակուսեալ. և յաւտակութիւն ազէլ
սին՝ խոպան պղտորել. և խղճիւ մտայն յու-
զմանց՝ կրկին ձենձերել: [11] Եւ ձեռն ՚ի մաձի
գործոյն՝ զգետնոյն հետաքօսեալ. և կերպ ՚ի
յաւուրջ գխաւել՝ ոտք ՚ի վերջ կոյս յետահա-
րեալ: Եւ [12] գիտութիւն կնոյն՝ ՚ի չկնոյն միշտ
խաբեցեալ. և [13] ՚ի մտացն մարտ՝ ՚ի փոքունցն
յաղթահարեալ: Եւ [14] ՚ի թաւանջ սրտին՝
հազապին դաւանն հրդեհել. և խոնաւ զօրու-
թիւն քմային՝ ամ ուրեք տոչորեալ, և անարև
միգով՝ յամենայն մասանց պարփակեալ: Եւ
լոյսն ակնկալութենն՝ ամենևին խոպան
ամիսոփեալ. և [15] անբերելեացն տոյժ՝ ՚ի բզ-
գալիսն տպաւորեալ. և եղկուն կորստեանն՝
՚ի յուշ անդ եկեալ. և գատակնիք հատուց-
մանն ՚ի դիւանի մտացն գրեցեալ: Եւ բարե-
բարին ակն՝ ՚ի ցաւուն իմն երևեցեալ. և լոյս
բնութիւ՝ զանկուճածոյ հոգւոյս զայրացեալ.
և ահաւորութիւն կին՝ ընդ փոքրկութիւնն
բնութեաս ընդհարեալ, և միշտ որոտմամբ
բանից՝ բանաւոր մտերոյս բարկացեալ, և
իրաւանցն վիմօք՝ զարժանիս մահու կոչիո-
ՀՆեալ: Եւ որ ինն և տասզանդ՝ յանտառակս
աստէն կորուսեալ. և պատուհասական կրկին ըս-

տաց-

առացուածք՝ իբրև անարդ յերկրի թաղեալ. և [16] տաժանմանցն արդասիք՝ ծուլութենն մթոյլ ծածկեալ, և իբրև չի՛ն քաց քարձեալ նշմարան ձրագի՝ չերևեալ: [17] Այս տասխանարան լեզուին՝ յիրաւանցն օտար՝ կարկեցեալ. և անհամբոյր շրթանցս գրուի՝ օրինաւոր դատմամբ ապատանձել: [18] Յուշմունք մտաց՝ ի զանազան մասունս ցնդեալ. և գկեանն ի վեր օգտին՝ ոչ ինչ դիտացեալ. և ի կշռութիւն քարոյն ընտրութենէ՝ յիմար երևեալ. և ընթացք եղիցն՝ նհանգմամբ չարին խափանեալ. և վառարան իւղոյն՝ ամխնոմին հնոցի լցեալ: [19] Այս անուճանս գիր՝ ի կենդանոյ մատենին եղծեալ, և կշտամբանք ընդերանութենէ՝ անդ արձանացեալ:

ՔԱՀ. [1] Թէկ գինուոր տեսանեմ, մահու ակն ունիմ. [19] Եթէկ պատգամաւոր, խաստութենէ. Եթէկ մատենագիտ, մուրհակի կորստեան. Եթէկ օրինաւոր, անիծից. Եթէկ աւետարանական, փոշւոյ ոտից թօթափման. Եթէկ քարեկրօն, յանդիմանութենէ. Եթէկ ապաշաւոյ, կսկծման: [20] Թէկ ջրոյն ընտրութենէ վախճի՛մ, խորտակի՛մ. Եթէկ դեղ ինչ դատման ձգեմ, սատակի՛մ: [21] Թէկ բերս նկատեմ քարութենէ, ի կարծեաց չարեացս վախնամ. Եթէկ ձեռն համբարձեալ, կորանամ. [22] Եթէկ վոջր ինչ խորտուբիլ, սարսեմ. Եթէկ սակաւ մի թնդիւն, ընդոստի՛մ: Թէկ ի խրախճանս ըմպելեաց հրաւիրիմ, դողամ. Եթէկ մեծից յանդիման լինիմ, սարսափեմ. Եթէկ ի հարցուածն բանի կոչիմ, կարկի՛մ. Եթէկ իրաւամբք քննիմ, համրանամ: Ոչ՝ սոյնքան ամենաթերի

թշուառ և ողորմագին տարակուսանացս՝ ի վէր միաբանց բարդելոց ,[23] որք զատսրև ըզգայականաց սրտից գոյութէ՛ն ներքուստ անտուստ անբժշկական ցաւօք՝ աներեւակի նետելոք խոցոտէ՛ն, անարտաբերելի մշտակիզ յարամնաց հանապազամուխ բեւեռեալ առտուստ ընդ հոգւոյս , լցեալ շարաւուղ՝ կրկին հարուածով, վտանգ սատակման մահու գուշակեն ։[24] Ո՛ւարեալ մթերիս՝ սպատեալ զերկաթով գաղտնեացս ծածուկք՝ աղքեն ինձ տապնասպ՝ վէրս սպհեալս անխնամարկելիս՝ ընդ երս ընկոյս տուր և առուրթե . յորոց նեղութենէ չարաչար ձնշեալ աղաղակ ձայնիս , խառնեալ արտասուօք՝ կողկողագին թախծանօք հոգւոյ , բարեգործիդ հնարաւորութե՛ն՝ յերկրաստեղծից նահատակաց ընդ իմ մաղթողաց , վերջին հեծուրթեա և ես ընդ նոսին արտասուօք ողբոյ ամենաբաւմբքնուիրատոյնք՝ զաղերսանս ըղձից՝ ի ստորնայնոցս առաւ[25] յերկինս առաքեմ ։ Ո՞նորհեա տէր անդադրուրթի կենաց հանգստեան՝ ողորմելի վաստակեցելոցս ի յընդունայն երկրադործուրթիս, համայնդ յաւերնայնուամ. աւերնայնիւ ստացեալ քեզ փառս .

---

(1) Տեղի ամենեցուն : Ա՛ն ասի տեղն ամենեցուն , մի՝ գազաթափարատիս , ըստ որում զնա խոտորեալ յիւր միտս ամիծափեալ ոմն : Երկրորդ , արարողատիս . զի զամենեցուն զդոն կրե՛ ի զօրութե՛ն եւրում : Երրորդ՝ պատճառաբար . զի ամ տեղեաց ինքն ասյ զղօրութի՛ն զետեղիչ կիմ պարագրիչ այլ մարմնոց : Ա՛ եր օրինակն այսպէս որոշե , փեղի ամենեցուն Բուր խոտորե՛ , հատ յամենեսին :

(2) Ա՛ղնոբեփ վայրէ՛ն : ոչ բռամանգակեալ ի վայրս ուրեք . և սակայն չկա՛ս ասհման կիմ տեղն առանց քո : Ա՛յ երեսեալ-

ոչ երևիս բնաւ աչաց. և սակայն ո՛չ պէսպիսութիւն, ոչինչ երևելութիւն լինի յայտնի առանց ծագման քո. զի զոյնս երևեցուցիչ ամի՝ ամ ծագէ: կամ, ոչինչ տեսողութիւն աչաց ի պայծառ և ընդունող լուսոյ՝ առանց ծագելոյ քո զոյս,

(3) Զայն անբաւութիւն: Ած անուն՝ անբաւ կատարելութեանէ յայտնիչ: խոստի անփոխութիւն. էութիւն ունօղ անքննութեան, կամ անքննելի:

(4) Հպնդապէսիչ հեռաւոր: անմերձենալի՝ ի գոլն և՝ ի ճանաչել. զի ոչ իսկական հպողութիւն բնութիւն, և ոչ արտութիւն մտաց հնար է մերձենալ, և անընդդիմչէիւ էրկիւղ. և սակայն զոյացութիւն այնչափ մերձ ես յիւրաքանչիւրս, զի ոչ գոյ միջոց կամ խորոց՝ ի մէջ քո և նոցա. զի ած՝ ի զոյսն իւրաքանչիւր առեղծուածոյ ըմմանէ:

(5) Հղինաբոյծ: ամի բժիշկ: այսպէս ուղիղ գրի՝ ի մեռուսն. իսկ յայլս՝ ամենաբոյծ:

(6) Գործնականացն գործէ: Հին լուծ. զլար գործան համանայ այսու: Բայց օտար է. այլ խմանալն է կարօղութիւն՝ որ պատճառ է գործելեացն. և այսինքն է նախ՝ կամքն, որ առաջին շարժիչ է՝ ի գործելեան, կամ՝ ի կատարումն ծանուցեալ բարւոյն. գարձեալ և այլ ղէպարանք, և մանաւանդ ձեռն, որք արբանեկիւն՝ ի գործել: Ա՛յս գործ ծի առ՝ սովորութիւն կոչեաց, սովորութիւք ախտիցն, կամ բուսն ունակութիւք մեզաց՝ նոր երկաթով կատեալ է:

(7) Զանգուածն հանդէպանաց: յօրինուած բնութեան՝ մանհոցու խառնուածք սկզբնական և ներգործական մեզաց շաղախեալ նոր զմիւնաւոր կերակուր:

(8) Զաւիր գարշութիւն: զղջութիւն ապաեղութիւն ը գոյութիւն բնութեան կամ ը մարմնոյս միաւորեալ. ոմն գարշ սիրտ՝ ի մարմին խոզն:

(9) Տէսականացն ոչ ելով: երևելիքս կամ արտաքինք իմ առուղ գոլով, հոգևորքն կամ աներևոյթք իմ վերաւորեալ են. ը արտաքուստս մարմնով առուղ, և յերեսս արդար և երկիւղած երևիմ. բայց հոգւով վերաւորեալ մեղօք և խղճիւ:

(10) Յանցանացն: ի մերուսն, յանցմանցն:

(11) Ի մաճի գործոյն: ձեռքս ի մարդի երկրագործութենէն, կամ գործոյն, ը արօրոյն: ասել կամի. ոչխարիւ հրաժարեալ յաշխարհէ, ձեռնարկի ի մշակուն հոգւոյս իմ և այլոց. և սակայն ըղձիւ պնդիկոյն հեպաղափեալ, զաշխարհական իրս խնդրեմ, ը բանին տան. (զուկ. ԺԹ. 62:)

Ի սոյն հայն և յայլսրդն. ինդ ի յառաջ, ևն:

(12) Գիտութիւն էնդն: գիտեցուկ զբուն զանանց բարիս երկ-

նից, 'ի ընէին, յոմնայն յանցաւոր իրաց խաբեցեալ : Կամ, դիտելով թէ զինչ են երկրաւոր բարիքս, խաբեցեալ 'ի նոցանէ այնու երևութիւն որով ոչ են. զի անցաւորք գոլով և վշտագնիչք, իբրև անանց և հանգուցիչ ձևանան :

(13) 'Ի տիպն մարդ : Եթ որ հոգևոր գոլով՝ մտաք ես ի մեզ խորհրդոյ պարտէին մատանցել իբրև կիրթ և վօրաւոր, 'ի ֆոտունն, 'ի փոքր և 'ի դիւրին պատերազմաց մարմնոյ յաղթեցեալ : Կամ, 'ի մտաւոր պատերազմի յաղթեցեալ նաև 'ի փոքր փորձութեց խորհրդոյ : Կամ, 'ի խառվիլ մտացս խղճմտութեաբ, նաև 'ի փոքր և 'ինեբելի մեղաց յաղթեցեալ վհատութեաբ և սրտաբեկութեաբ :

(14) 'Ի ետաանել սրբին : 'ի հատաչանաց սրտին՝ կոկորդն ջերմացեալ, և բնական խոնաւ հիւթ քանցն տպատեալ :

(15) Ազնիւելեացն պոյժ : անտանելի ատտապանք հոգւոյս, կամ հանդերձեալ տանջանք դժոխոց՝ 'ի վգալեան պատաբնալ, 'ի գիմս երևեալ տրտմութեբն : Կամ 'ի վգալի նրա տեսանելոյ զհանդերձեալ վրէժխնդրութեն. զի արտ գածք ատտակաան 'ի տանջանս անկրաւաց . (Իմաստ. ճ. 21. ժէ. 24 :) Ազ յատկէս կային 'ի խղճէ մտացն տագնատալ, զամենեսեան իբրև գահիճ ինքեան տեսանել . (Ծննդ . պ . 14 :) Եւ ինքն սքես ատ զինի : Ազմէ զինս ոչ ոք տեսանէ, մնայու ակնատնի, ևն :

(16) Տաճանմանցն արգասիք : Պտուղք կամ արդիւնք աշխատութեցն՝ զորս շահէին 'ի կիրառութէ տաղանդին ոյ, ծուլութեբս ծածկեցան, և իբրև ապօտ լոյս ձրագի պատկառալ անյայտեցան :

(17) Պարտականացան ընդունիմ : Լեզուս՝ որ է գործի տպատասխանելոյ, չիրատանցն օգտ, զուրկ կիրատանց՝ ինքնին պատասխանել կայ . ա անհամբոյր ընդանցս , գիրք կամ ձև անկրատ և գաղտնի չգիտացս՝ արգար դատաստանաւ փակեալ լուռ թէ :

(18) Յուշխանի տպացս : Ամբոխեալ խորհուրդք մտացս 'ի զանազան կրգնանս տարբերեն զնս . մերթ 'ի կրգնն յուտահատութէ , մերթ 'ի զղջութեն . տպաշխարել կամիմ, և վարանիմ թէ զերդ տպաշխարուել յանձն առնեմ , կամ երբ . առ այլ ոք բժիշկ գիմել՝ ոչ թողու առնէն . ինքնին զանձնս բժշկել՝ ոչ է կարելի . արդեօք յանհատպատ առանձնանալ լաւ իցէ , թէ 'ի միաբանութէ կալ . և տատ՝ զարտաքին տպաշխարութէ առնել , թէ զնեբքին միայն 'ի ծածուկ՝ առ 'ի չգայթակղեցուցանել զայլս : միթէ հրաժարիլ 'ի վարդապետութէ , և զանձնս միայն հոգալ . կամ արդեօք յետ տպաշխարելոյս՝ իցէ թէ գարձեալ անկանիցիմ. և յոր պատճառաց արգիլեալ : Ազ յատկէս խոտորիլ , գինեաց

"ի վէր օգտին, թէ ոմն լսէ օգտակար լինէ և այլոց՝ ոչ գէ տայն. և յընտրել զբարին՝ յիմարուքէ անկատօղ գտայ. որով և ընդոծ էլիցն, եւ ան եղելոյն 'ի մեղաց՝ այդպէսիմբ գիւրին խափանեցաւ. և վատաբան խաղոյն, կանխել մտացս՝ աճխանոէն հնոյն, մնացուածովք մեղացս, (ոյզ աճիւնն ի մնացուած կրակէ,) լցեալ խառաբեցաւ:

(19) Երկն պապփամաոոր: Եթէ տեսանեմ զոք պատգամս գներ, ակնունիմ խոպոռնէ, սասոկց, սպառնալեաց: Երկ հապճնագնէ, թէ տեսանեմ զդպիր սահեն, կամ ոտ պաշտօնեայ է գատաստրական գիւանի, ակնուռնիմ մոռրհաճ ին, վճռոյ գատապարտուռնէ: Երկ օրինաոոր, օրինագիտ տեսանեմ, սպասեմ անկծս լսել: Երկ ատեպարանական, ա ստեռարանիչ կամ քարոզիչ, սպասեմ ծօծափել զվոշն ո ասկն: փոխանակ ընդհանման՝ մեր օրին, ընդհանգնէր գնեց: Երկ պաոոոմ, գժնեաքարոյ, ծնամ կոչմամն, կսկծեցուցիչ բանից:

(20) Երկ ջրոնէ ընդրուկ: Եթէ ջրոնէն այնուհետ՝ որով ըստ օրինացն մովսեսի փորձեալ լինէր կինն շնացօղ, (Թուոց. ե. 17.) փորձեցեալ և ես, խորտակիմ. ոյզ յայնժամ ես թէ ճշմարտիւ շնացեալ էր կինն, յրմռնէն զջուրն՝ ուռ նոյր որովայն նր, և բարձք նր խորտակէին: Երկ դեղ ինդրպոմամն: Ցի գեղ լինչ գննուռնէ, ապաշխարուռնէ, կամ ուղղուռ առնուռմ, փոխանակ առողջանալոյ սասոակիմ:

(21) Բէբրս նկապեմ, եթէ տեսանեմ յուռմեքէ բարեաց լինչ քաչնուռմն, ես 'ի կարծեաց չարեացս փախչիմ, ոչ համարձակիմ մնասել՝ գիտելով զանարժանուռնիս իմ:

(22) Երկն գոռը ինչ խրոռնիլ: Եթէ տեսանեմ զիոքրիկ խրատնէլակ. (խոնչակ, գօրգուլուք.) սարսռմ եբրև զերկետս Թուշունս 'ի պարտէզս:

(23) Ուր պոռնը: Ակս իմ ողորմելի տարակուսանքս՝ ըզխորս զբայուռնէ որոնս 'ի ներքնոնս աներևոյթ նեռնէք խոցոտեն. որք անարգաբէրելի, անհնար առ 'ի արտաքս հանել, միշտ մնան մխեալ և բևեռեալ 'ի հոգիս. և բռ վանդակ Թարախով լցեալ, կրկին հարուածով, խոցմամբն և Թարախեցուցանելովն՝ զբարաշար մահ իմ ցուցանեն: գաղանաբար ծածուկ, գաղտնի փառուռնիք հոգւոյս՝ եբրև ընարող մրերից, Թարախ ժողովեալ 'ի ներքս, պապեալ ընդնէրով բժշկին, զոր 'ի զննելն զվերան՝ 'ի ներքս մխէ. և յորժամ Թարախոտ տեսանէ զերկաթն, խնամոյ անբժշկելի պղ զվերան. այսպէս ներքին փառուռնիք իմ երևեալ խոտոտ կամնոքն ապաշխարուռնէ, ցուցանեն ինձ զվերս անգարմանելիս պահեալ ընդ ելս ընծոյ, 'ի ընչափոյս, կամ 'ի Թոքս հոգւոյս. յորմէ և աղաղակ զվջմանս նուռազեալ

ձնչէ : Քայց ես ը նոճաղ ձայնիս խառնեալ զարտասուս աչացս, և զարտամուղիկ հոգւոյս, զոր հնարաւոր զօրութեամ նուիրեմ զաղերսանս յէրկրապագիս նահապակաց, ը սբոյն, կիմ ը ջերմեռանդն աղօթողաց ընդ իմ մաղխողաց, ընդ իս կիմ վո իմ մաղթողաց :

(24) Ծարախ մրնչիմ : 'ի մերսումն փոքր մինչ այլազգ է. Ծարախ մրնչիմ պապեալ ձերիակով գաղտնեացս ծածուկ. և մարթ է իմանալ, մրնչերեալ Թագաւորիք կիմ փառուքիք հոգւոյն պատեալ 'ի ծածուկ զկարծրութիք սրտիս :

(25) Յերկինս առաքեմ : այս 'ի մեր օրինակին յառաջ դնի. յի, յերկինս առաքեմ վերջին հեծութիք, և՝ :

Վ էրապին յաւելուած կրկին հեծութեան՝ նորին հաղորդ, առ նոյն աղերս մաղխանաց բանի :

'ի խորոց սրտիդ խօսի՝ ընդ այ :

ՈՒՂ. Ի :

Ա ՚ ու արդ՝ որոց խնդրոց արժանաւոր վարկանեմ ինձ, մատչիմ աղերսել, արքայութեանդ՝ յորմէ վրիպեցայ, եթէ փառացդ վայելչութիք՝ յորմէ զրկեցայ. թէ կենացդ անմահականաց՝ յորմէ հեռեցայ. թէ ընդ հրեշտակսն պարակցութիք՝ յորմէ տրտմեցայ. թէ ընդ արդարոն մանակցութիք՝ յորոց ձեղքեցայ. [1] թէ ուր որթոյն կենդանեաց՝ յորմէ քանցեցայ. թէ ոստ անկոյն բերկրութեան՝ յորմէ գօսացայ. թէ ծաղկիկ փառացն շնորհի՝ յորմէ թափեցայ. թէ պանձանացն ժառանգաւորք՝ յորմէ կորացայ. թէ հայրենի ծոցոյն հարազատ՝ յորմէ ընկեցայ. եթէ զգեստոյն լուսոյ պարծիմ՝ յորմէ մերկացայ. եթէ 'ի ստացօղ գարձին յուսացայ՝ յորմէ խորթացայ. եթէ 'ի լուսոյն խղձս դի

մե-

մեղից՝ յորմէ մի՛ կինեցայ. 2 եթէ չխտուսի յոտ
կերան յօդիմ՝ յորմէ մերժեցայ. եթէ՛ ի թեւս
նորա մերձիմ՝ յորմէ օտարացայ. եթէ չա՛
պաւէնն ապաստանեցայց՝ 3 յորմէ խեթա
ցայ. եթէ՛ ի փրկուէն նորոգուի՝ յորմէ մա
հացայ. 4 եթէ՛ ի զգաստութէն զօարթու
թի՞ յորմէ ես լքայ. եթէ՛ ի կանո՞նն կե
նացն ուխտի՝ յորմէ փոխեցայ. 5 եթէ՛ ի սահ
մանն հաստատութեա՞ն՝ յորմէ սահեցայ. ե
թէ յանշարժ վիմին պնդութի՝ յորմէ սասա
նեցայ. եթէ 6 ի շարս գումարտակին՝ յոր
մէ հռսեցայ. եթէ՛ ի քաղաքն անդրանկաց
շինիմ՝ յորմէ դերեցայ. եթէ հանապազորդ
դեան հացի՞ն աղօթիմ՝ զոր ոչ վաստակե
ցայ. 7 եթէ փոխադրութիւն երկանցն խըն
դրեմ՝ յոր ոչ քրտնեցայ. թէ պարզևօքն
պսակեցայց՝ յոր չհանդիսացայ. թէ արձան
ինձ կենաց դրեցից՝ յորմէ ջնջեցայ. թէ
զերախտեաց ձիր յիշեցից՝ զոր միշտ մո
ռացայ:

Ա Հա՛ հատոյս եւ կամ 8 խղեցաւ լար կե
նաց յուսոյն. տիրեցայ՛ ի բորոտութեանցն
գարշելութէ, համայն ախտացեալ՝ աւետա
նիւ 9 սպառեալ մարմնոյ՝ տապականութէն շըր
ջապատել՝ մեռուցեալ եմ: 10 Ոչ ոյզն պարար՝ փայ
լուսնակ տգեղ լինացեալ, մեռացուած ինչ պա
հեալ նախասնակ երկդիմի կերպին, որ զկըր
կին անմաքրութէն նշանակէ. պարծանացն
նշոյլ՝ ամենևին ինձ չինչաւ. փրկութէն մատ
նեցաւ. բարին ստուերացաւ. երք կենացն՝
քնաւին փակեցաւ. մխիթարութէն բարձաւ.
պատաստանին ատեան մերձեցաւ. թոյնք մա

հուն ինձ արծարծեցաւ. սպանեաւն՝ կրկին ինձ կենդանացաւ. [11] լաստին դատաստք՝ վիմօք խցաւ. շաւիղն յուսոյն՝ [12] կուրացաւ. շընորհին ծածկոյթ՝ յինէն մերկացաւ. փառացն վայելչութիւն՝ ստոնեցաւ. հանձարն առաջնորդական՝ խափանեցաւ. հշտամբաւնացն փուշ՝ բազմացաւ. անօրինութեանն ոչիղն՝ ծաղկեցաւ. քոյ դեհենին ինձ՝ բորբոքեցաւ. ծառայութեանն լուծ՝ ամաւկացաւ. սիրուն ինձ կապ՝ զօրացաւ. [13] ունօղն յալկին կենաւցման՝ ահա անկաւ. [14] բարձրութեանն վստահօրան՝ կործանեցաւ. ընտանութեանն միաւորութիւն՝ անջրպետեցաւ. սրբութեանն սիրօվ հոգին ոչ տրտմեցաւ:

Ե. [15] Եւ քանզի զվերջինն համբուրեցի զատնութիւնս, տանջանս՝ խեթս՝ տխրութիւնս, վիշտս հոգեկանս, ցաւս անխնամալիելիս, տարտնջոյս անյուսադրելիս, ամօթանս անպարուրելիս, խայտառականս անվերարկելիս, սրամիտառանս անհամարձակիելիս, փառխուսոտս անդատնալիս, հալածանս անմարդասիրելիս, [15] երկայն ուղևորութեան՝ ասպաձեռն անթոշակութիւնս. խոկ դու փրկութիւն զօրութիւն և օգնութիւն, ողորմութիւն լուսաւորութիւն քաւութիւն և անմահութիւն՝ ա՛ր յաքե, որդի ոչ կենդանութոյ, արարիչ երկնի և երկրի. որ ընձեռես ջուր ապաքեցոյն՝ ի ծարաւոտ վայրս անապատի, օրհնեալ, բարեգութ, հզօր, մարդասէր, երկայնամիտ, խնամակալ, հնարաւոր, այցելու. պաշտպան աննախանձ, պահապան յաղթօղ, կեանք անհոգուստ, միջնորդ երկնային, լուսեղէն անհնը

նուճապ , երանութեի տօնելի . ձեռն ձգեալ սիրոյ՝ ողորմութե քոյ աչօյ՝ ընկալ և մատո քաւեալ և արբեր զիս զամենասպարտս՝ բանիւ կենդանի՝ առ հաւատարատատիւ քո հոգի , զի քեւ վերստին հաշտեալ՝ յիս դարձցի : Ա՛ւ ի ձեռն քո՝ իւրովն կամօք մաքուր նուիրեալ , զօրեղն ինքնութե զիս հօր ընծայեալ , ան դէն առ նմին՝ նովիմբ միշտ ի քեզ շնչոյս ողջունիւ կապեալ ըստ չնորհիդ՝ ի քեզ միա նալ անբաժանելի : Ա՛ն որոյ քեզ՝ ընդ հօր քում հոգւովդ սրբով՝ երրեակ անձնաւորու թեդ՝ ի միում բնութե և ի մի տիրութե՝ փառք , և ի ստեղծականաց էից՝ գոհաբա նութի , յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

---

(1) Թէ ո՞ւռ արևոյն : եթէ ապաչխեմ իբրև ուս որթոյն կենդանւոյ՝ քէն : Ա՛յսպէս ի հեաւեալսն զօրուբ իմն զբաւս իբրև , այ իբրև ոնաս , իբրև ծագիկ , ևն : Ի ոպա ցոշ դարձին , եթէ յընդունող գարձին յաւացայց , յորմէ օտարացայ իբրև զանաւակ որգին :

(2) Երե չի՛ չուկերան : միթէ ի քէս միաւորեցեմ իբրև սէ րելն , յորմէ աւելութբեն կարեցայ : Կամ՝ ի տեսն՝ որք մարմին են քէն յերկինս :

(3) Յորմէ խելացայ : յորմէ խելթիւ կամ խաւելեալ հեռա ցայ . կամ ըստ որում խաւելեցայ , թշնամեցայ :

(4) Երե ի գիտուսուբեն : ի գգաստութեի հաւատարիմ և արիոն ծառայեն , և խնամատուն կուսանացն վատահա ցայց , յորմէ ես թուլացայ : Երե ի կանանն , յորենս տաե տարանեն , յորմէ վոխեցայ յորենս հին մարդոյն :

(5) Երե ի ահմանն : չուխտ սկբտութեես և կրծնաւորու թես , յորմէ գլորեցայ :

(6) Ի զարս գոռմարգաւին : ժողովոյ կամ խմբի վանականաց , յորմէ վարուքս հասեցայ , անկայ , արատաքոյ մնայի : Կամ , եթէ գոռմարգակ իմացի ախանակատ զարգ պարանոցի , (ոպ գնի եղիշ . է . 136 .) ըստ այսմ նշանակէ՝ ի կարգս սքեց , որք են զարգ եկեղեցւոյ :

(7) Երե ֆոխարբուրեի երկանցն : միթէ խնդրեցեմ բառնալ

յինէն ղերկուսն աչխատուԹեն, զոր ոՀ օրինադրեաց ադամայ, եւ՝ որ ոչ քրանեցայ: կամ, միԹէ խնդրեցեմ փոխադրել ղերկուսն աստէ կենաց՝ ի հանդերձեալ հանգիստն՝ այլ ևս ոչ քրանեցայ: կամ, միԹէ խնդրեցեմ հաստուցումն աչխատուԹեց՝ որովք ոչ քրանեցայ: ՌՀ պաՀ գՀօփն. յաղԹանակաւ վարձուց պսակիցիմ յայն կնէ գործ, կամ ևս այնը, յոր էհանդիսացայ, յորում ոչ ձգնեցայ, ոչ ընտիր գտայ:

(8) Խաչեցաւ ըստ: բարձաւ շնորհն՝ որ է լոր հոգևոր կենացդ՝ չաղկապիչ ընդ ոՀ. և չէ յուսալի՝ ԹէՀ մնայց կիս կեանք հոգևոր: կամ, եԹէ խմայոյն զհանդերձեալ կենացդ և զյուսոյ փրկուԹենէ, նշանակէ՝ բարձաւ համարձակուԹիւն կամ վստահուԹիւն փրկուԹենէ ևս մեղացս և անարժանուԹես:

(9) Սպառեալ: մեր օրինակն դնէ. սպառեալ գմարդին ապստանուԹիւն:

(10) Գոյնն պակաս: Յանձն այլաբանէ զսխտ բորոտուԹենէ ըստ դրելոյն (ղևտ. ԺԳ:) ՈՀ առացեալ վերագոյն՝ ԹէՀ փրէնոյ՝ ի բորոտուԹենն գարշուԹէ, որ առաջեալ ադամէ գմարմինն, զայս առնու յօրինակ սկզբնական մեղաց, որ զբովանդակ բնուԹիւնն ապականեալ, գեռայց այ: ՈՀ ԹէՀ ոչ էր յայս ապականուԹէ բժշկեցայ ասէ՝ մկրտուԹեն, սակայն վերատին ներգործական մեղքն երևեցան կիս նբրև գոյն պակաս, փոքր ուռոյց փայլուն՝ քայց տգեղ, ընացեալ, նբրև զլուսն եղեալ, ՅՀ սպիտակ բիծ, որ է սկիզբն և նշան բորոտուԹե. ոմն և ներգործական մեղքն՝ սկզբնականին. որ և է ճաղատաց ինչ պակաս նոխտնակ երկդեմի կերպին: ի մերում, և հին լուծ. ճաղատաց ինչ: Ոմն պակասն վայլուն և ընացեալ յատակ քան զտարածանիլ բորոտուԹե ի բովանդակ մարմինն՝ կրկին տեսիլ սրկանէ ի մարմինն. մի՝ սպիտակուԹիւն ի մաշկն, և ընդատպոյն տեղւոյ. և միւս՝ բնական գոյն և դիրք առաջ մատանց մարմնոյն. (ղևտ. ԺԳ. 3. 7:) ևս ի տարածիլ բորոտուԹենն ի բոլոր մարմինն, համակ միագոյն սպիտակ լինել. (անդ. համար 13:) Խակ եԹէ կիս այնը եւ կրևացել ի տեղիս լինչ առաջ գոյն, կամ կենդանի մարմինն, սպիտակ լեալ՝ համարել մնացուածք առաջինն երկդեմի ի տեղեանն, և բորոտուԹիւն չար. (անդ. հմմ. 14. 15:) Ա կայսեր անձնական մեղքն ադամայ՝ ի նմա կրկին պատճառ լինացեալ, ըստ մասին հոգւոյն ապականեալ գնա. և ըստ մասին մարմնոյն եԹող այս՝ առաջ, քայց պարտառար և դիւրաշիտասելի. և այն մեղք նր տարածեալ ի ծնունդսն՝ զբովանդակ բնուԹիւն արար սրդի բարկուԹե: Խակ կիս սրբեալ մեր ի նր մեղացն, յորժամ դաւանեալ երև-

երևին ՚ի մեղ անձնական մեղք ներգործականք, այս հա-
մարն միացուածք առաջինն մեղացն ադամայ. իբր զի ըստ
նմանութեանն յանցուածոցն ադամայ՝ հոգեւով սպանանէ, և
ըստ մարմնոյ թէպէտ առողջ թողու, բայց պարտաւոր և
տկարացեալ. վասն այն յարէ, որ պիղծն անմաքրութիւն նշանա-
կէ. այ զհոգեւոյն և զմարմնոյն, կամ զառաջինն և զերկ-
րորդն: Ասասի և պարզանաղն նշոյլ, որով քնազգեացք լի-
նելով մկրտութեանն, պարծիմք ՚ի քէն, ամենեցին ինձ ընդ-
՚ի ձեռն յետագայ ներգործական մեղացն:

(11) Լապին դադարս. նաւին հանդուարանն, կամ նաւա-
հանգիստն մեծամեծ քարամբք խցաւ:

(12) Կատարայս: Ճանապարհ յուսոյն փակեցաւ:

(13) Ոնօղ յարկին: վերամբարձօղն շինուածոյ յարկին, (որպիսի է սիւնն, կիմ գերանն, կիմ հեծանաձգութիւք,) անկաւ: և հոգևորապէս խնայ, երկիւղն որդիական առ ամբ՝ բարձաւ, որ ՚ի վեր ուսնի զշինուածն առաքինութեան, ըստ սիրաքայ. իէ. 4: Հին լուծ. խնամոյ զհոգւին՝ բարձ ձօղ մարմնոյ:

(14) Բաւիբուքեն վսպահարան: նեցուկն կիմ մոյթ բարձր շինուածոյ. որ է համարձակութեան յուսոյն:

(15) Երկայն ուղևորութիւն: գնալոյն ՚ի հանդերձեալ աշխարհ, որ յաւիտենական է և անդառնալի. զոր և ոմրն ասէ՝ գնալ յաշխարհ հեռի. (ղուկ. ԺԹ. 12:) Ապա եղկայն ճանապարհն ասէ՝ պատրաստուելի ապաչեռն անվնաս ելիլ ի. ուշայնաձեռն պահասուելի թռչակի կիմ պաշարի:

(16) Ջօրեղն ինքնութիւն: այ հոգին ոբ՝ որ զօրեղն է բնութ. կիմ զօրաւոր ինքնիշխանութեան զնս հօր ընծայեցեալ, անդէն առ նմին, միանգամայն նուիրն հոգեւովն ՚ի փեղ ընդոյ ողջունի, սիրատարափ ըղձանօք առ քեզ, կամ գրիչխաւնն հայեցուրիչ ըստ քեզ, կապեալ ընդ ընդհիդ, այ ըստ սիրելոյ թիդ, ընդ բարեշնորհ գթոյդ, ըստ քեզ միանալ առանց բաժանելոյ:

Ա Երաբեն յաւելուածք հրկին հնձուելեան՝ ևորբին հա-
հղել, աս ևոյն աղերս հաղևանաց բանիւ:
Ա՛ խորոց արբեց խօսք՝ քնդ ա՛յ:

ԲԱՆ ԻՆ:

ա. Ա՛այց քանզի՛ ի վերոյ այսքանեաց դե-
րուելոց ամենաթշուառ վտանգաւ-
որիս[1] ու զմիւսս եւ եւս առնելոյ, զոր զիւեր-
պարանս անցիցն՝ ի մասնէ վերաձառեալքդ
նախագրելոցին. ուստի և փոխեալ զեղանակ
բանիս՝ այլ ոչ զեղկուելի աղետիս:

բ. Այն զի[2] ծուռ է ինձ ծփանաց կենցա-
ղոյս բերմանըք յոյժ նմանապոյն. յորում կո-
հակօք բաղմօք անթիւ դիմեցմանց՝ տատա-
նեալ հոգիս՝ ի յայսմ աշխարհի՝ մարմնոյս
շինուածով իբր՝ ի նաւակի:[3] Օ՛ր եւսյիաս
մարգարէ զյանկարծագէպ կատարածն, որ
՝ի պարսկականն հինից՝ երուսաղէմի և սա-
մարիոյ ւործանմանն, նմանուելոյ այսր օրի-
նակի կերպասաւորեցոյց. որ և առ իմն հո-
գեւորական խորտակումն զուգաձայնել՝ ոչ
է սխալական:[4] Քանզի՛ մինչդեռ չոլէի ես
յանհոգուելոյ անտարակոյս վտահուելոյ,
զոյգն կասկած արկածից՝ ի միտ բերեալ
ատ խորոց փոքր միջոցին, որ՝ ի մէջ հանդըր-
տեանն և աշխատուելոյն, իբր այն թէ հա-
ւեալ ինչ ձմեռն յամարայնի, բքամբեր հող-
մով ժամանեալ՝ երեքալեանն դիմակցուելոյ,
ամբոխեալ զհանդարտուելոյն:[5] Ասատ նաեւ
՝ի բաւականէ վայրենի աչեացն՝ խորտակե-
ցաւ:

ցաւ ։ [6] Ցնծոյն ձեռնարկութիւն՝ քայքայեցաւ ։
[7] հայեաց ամբարձման՝ ի կայից իւրոց խլեցաւ ։
առապաստին Թուխարան՝ յանկարկատելի ծը-
ուէնս պատառեցաւ ։ շինուածոյն շուք՝ ան-
զարդեցաւ ։ [8] առաստանք ձգողականացն՝ խզե-
ցաւ ։ [9] տեսարան գլխոյն դիտակի՝ խոնարհե-
ցաւ ։ [10] ապաւանդակին պարան՝ կտրեցաւ ։
[11] ապաւինութիւն խարխխին լուծաւ ։ [12] լուծք
ստուարք ամրոցին կցորդութեան՝ բաժանե-
ցան ։ [13] սամիք ուղղացն հետոյ՝ գալարեցան ։
[14] լաստ հիմանն հաստարանի՝ ընկղմեցաւ ։
[15] ղեկացն կառուցմունք՝ անդրէն սուզան ։
չրջոցն յարմարութիւն՝ պակասեցան ։ [16] ողնա-
փայտին պատսպարան՝ խախոյն բեկաւ ։ [17] կա-
պարանք գլխոյն հաստուածոյ՝ յօշատեցաւ ։
[18] գոգք ամփոփման ծոցոյն կապմածոյ՝ անար-
գեցան ։ [19] խեղք շրթանցն եղերաց՝ խախտե-
ցաւ ։ [20] պաղպաջունք բազմականացն՝
անկեալ քարձաւ ։ [21] վանդակապատին վայ-
ելչութիւն՝ յատակեցաւ ։ [22] գահաւորակին
հանգստարանն՝ շիոթեցաւ ։ [23] մածմունք
առաստակաշարք՝ ի միաբանութեց միմեանց
անջատեցան ։ [24] հեղոյսք պնդման քևեռացն՝
քարշեցան ։ [25] Արգասիք երկին՝ յիշատակարան
ողբոց ինձ նմանեցաւ ։ Կաւուղիղն հանդիպ
նաւին զեզերեալ ողբայ , ձեռն ի ծնօտի
եդեալ՝ արտասուեաց գետս իջուցանէ ։ Կրշ-
մարք սակաւ մնացուածոցն՝ ի ծայրից ծըփ-
մանց ազդելոյ ծովուն , իբր խոսխոջեալ թա-
նաւոր՝ ողորմագին թախծանօք հեծէ ։ Ա՜հ
զի թէ զբարի նաւապետն՝ երկնաւորդն զՅ-
րօք՝ յաշխարհիս ծովու առ՝ ի զխորատակեալս
իմ

իմ տապան իմանալն գոյութ՚ենս՝ առջե աչ-
խարել բանիս յարմարութ՚ի, ոչ ինչ վրիպե-
ցէ ՚ի ստուգութ՚է։ Վասն որոյ արդարև ելայ
բարեգութ՚ն ՚ուր՝ յառակ մարդկութ՚ենս՝ ըզ-
թաղեալ աղգակիցն. ելայ առ նմին և պե-
րուսաղէմ մոլեալ, և զյուդաս մոլեգնեալ.
յորոց երկուցն՝ կորեաւ վստահութ՚ի՝ յօրի-
նակ նմանութ՚ե աղարտեալ նաւի. իսկ միւսն՝
հասեալ յատակս անդնդոց, առաստան յու-
սոյն՝ ձեռամբ ուննղին՝ յանքոյթն արտաքե-
րեաց խաղաղութ՚ի։

Ձ. Ո՚ւրդ՝ [26] իցէ թէ յաւելից հայել զբազ-
մախորտակելն տապանակ մարմնոյս իմոյ՝ նո-
րոգեալ։ Ո՚ւցէ արդեօք առեսանել զիշրեալս
նաւ ողբալն հոգւոյս ողջացեալ։ Ո՚ւցէ ար-
դեօք տեսանել զբաժանեցեալս միջոցաւ մե-
ծաւ՝ վերստին կցեալ։ Ո՚ւցէ արդեօք տեսա-
նել զյօրնաթափսիծ սիրտ վշտացելոյս՝ բեր-
կրեցեալ։ Ո՚ւրդ՝ իցէ ակնունել նայել զյա-
ւէտ [27] խաթարեալ կերպարան քնութ՚ես՝ կըր-
կին հանդերձեալ։ Ո՚ւցէ արդեօք թէ տեսից
զքակտեալ տաղտաւար թշուառացելոյս՝ միւ-
սանգամ կանդնեցեալ։ Ո՚ւցէ արդեօք յուսա-
լի նայել զտարտամերժեալ գերիս՝ ազատեալ։
Ո՚ւպաքէն գուցէ ակնունել՝ զանկեալս ՚ի շնոր-
հէդ լուսոյ՝ դարձեալ կազդուրեալ։ Ո՚ւր
դեօք տեսից զվայելչութ՚իւն ընտանիդ քո
պայծառութ՚է՝ յողորմութ՚է ինձ երևեցեալ։
Ո՚թէ տեսից երբէք զամենատխուր կերպա-
րան հոգւոյս իմոյ՝ ժպտեցեալ։ Ո՚ւրդեօք լը-
սից ընդ ձայնի գութիւս՝ աւետեաց համբաւ՝
ինձ առաքեցեալ։ Ո՚ւրդեօք տեսից զբիւրա-

կոր

կործան մեսասեցեալս անօթ՝ կազմեցեալ։ Եւ
ցկ՚ թէ տեսցեն [28] պատուհանք աչացս իմոց
ամէն զմուրհակ պարտուցս իմոց՝ պատառեալ։
Զ՚թէ յայտնեսցի [29] օրն իմ անձկութեանն՝ ընդ
հին քաւութեանն՝ բարւոք լինիմ ծագեալ։ Զ՚ը
դեօք մտից՚ ի խրախճանութիւն խորանին լու
սոյ՝ քեւ առաջնորդեալ։ Ցկ՚ թէ կենդանի
լինիցին ոսկերքս , ըստ եզեկիէլի , ցամա
քեալքս ՚ի կենդանութեանց՝ եհաւորութիւն
աղդողական ընդոյս զօրացեալ։ Ցկ՚ թէ յա
ւելից հայել ՚ի աւձառ՝ որ քո , աղաղակաւն
մարգարէին ՚ի պորտոյ կիւտին , հերքեալս ՚ի
լուսոյ՝ որ կամ առաջի քո ամաչեցեալ։ Զ՚թէ
լինիցի խաւարասնութիւնդ մթասէրոյ՝ ծագ
ման առաւօտ։ Զ՚թէ հասցի տեսանել զտագ
նապալս մշտասատուցդ՝ յերկանակս դարնանն
մօտ։ Զ՚թէ տեսից զցօղ անձրեւոյն [30] կանա
չացուցանօղն հոգւոց՝ լինիմ արօտ։ Զ՚թէ [31] ի
ցկ՚ արդեօք նկատել զպատգանաբեկ հերքե
լի ոչխարս՝ վերստին հաստց գթութեան
քո հօտ։

Ե. Զ՚ու քանզի ըստ բանին յօբայ , շուրջ
պատեալ են չարեացն հնարք՝ ընդ որ ոչ կա
րացից անցանել . խոկ եթէ լոյս ողորմութե
բարերար հաստց քոց՝ ցուցցի . գթութե քոյ
պաւան՝ բացցի . Ճառագայթ փառաց քոյ՝
ծաւալեսցի . խնամք ձեռին քոյ՝ յայտնեսցի .
արեգականդ կենաց օր՝ տարածեսցի . առա
ւօտիդ լուճալն տեսիլ՝ մերկասցի . առա
տութիւն քաղցրութե քոյ՝ ազբերասցի . վտակ
արարչիդ կողից՝ հոսեսցի . ծորումն անասակ
սիրոյ քոյ՝ հեղցի . ծագումն աւետեաց շնոր

հի

հն քոյ՝ երևեսցի. պարզևիդ քո ծառ՝ ծաղկեսցի. մասունք օրհնեալ մարմնոյդ բաշխեսցի. [32] համառօտեալն ակնկալութիւն հանդիպեսցի. հատուճածեալ ձայն ողջունի քոյ ունկն լսիցի. հեռացեալդ խաղաղութիւն՝ մերձեսցի: [33] Յայսոսիկ յաւէտ սովին սահմանաւ երանականաւ՝ հաւատ ընկալեալ յուսոյ հաստատանոյ, ապաւինեալ՝ ի հոդիդ քո՛ աբ, որ ընդ հօր քոմ պաշտի ձայնիւ քաղցրութե՛ ընդ քեզ փառաւորեալ՝ ի լոյս անմատոյց, սրով կեանք և երանութի՛ քաւուբ հանդերձ՝ ընծայեալ լինձ մեղապարտիս: Յաւանդ անկորուստ ընդ իս պահելով՝ առհաւատչեայ Հոգւոյդ իւրոյ սուրբ. ի ձիր անեղծութե՛ անուճամբդ անձառելեաւ ահաւորութե՛ հզօրի սքի միայնոյ և անքննելի տէրութե՛ երբեակ անձնաւորութեդ. որ եաղ յիսկութե՛ յէութե՛ և յարարակայութի՛ բարձրութե՛ քաղցրութե՛ ողորմութե՛ և մարդասիրութե՛ պատկեալ հանդերձեալ և թագաւորեալ: Ա՛յո՛ առ ամենեսին ամենայնիւ յամենայնի կատրող ես՝ գո՛թած. և քեզ վայել է փառք յայսմ յաւիտենի, և՛ ի հանդերձեալ միանգ ջենաւորութի՛ յայտնութեան աւուրն մեծի, յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Մէ պիտ: Թշնամութիւնք մեզաց ոմ քան զմի առաքել յարչարին գնս. զորոց զեզանակ անցեալն ի յառնէ, ըստ մեսնի կամ առիւս լինչ վերոյառացեալ բանիդ ծանուցին. վնյ փոխելով զեզանակ քանիս, Հմն զէ, որ յայս գարձուցեալ զառնս, զի ծուռ է լինձ, ևն: Կամ նոր սկզբնաւորական շարկատ իմանի, որ, ասպաքին: Որեր օրինակին տարբերութիք լինչ գնե. որ. ի պիտ եւ ե եւ առնէ

ըոյ • զոր կերպարանս անդիցն 'ի սմանէ վերայճառեալէր նախագ-
ըեցին : և իմանել , նախ քան զայս վերադառնալըն , եւն :
(2) Ծռվ է ինչ ծխանոց : 'ի մերում , ծխականոց : Այս զը-
լուխ զկնեանս աշխարհի՝ 'ի ծով առակէ • և զախտաւոր
շարժմունս մեղաց՝ ալեօք նշանակէ • յորոց հոգին իբրև
ուղևոր 'ի նաւի՝ ջարաջար խորտակի : Տպռանէալ հոգիս :
մեր օրինակն գնէ , պռպռանէ զհոգիս :
(3) Զոր ետայիս : ակնարկէ 'ի բանն • (Ե • 30 •) * Ա-
զաղ-
զակ արասցէ վի նոյ որ յաւուր յայնմիկ իբրև զձայն
ծովու ամբոխելոյ ալեօք : * ուր 'ի նախընթացսն խօսի
զհարուածոց սանն իսրայէլի՝ առակելոյ յայգի փշաբեր •
(համար 25 • 26 :) Եւ յանկարծապէպ ասէ՝ վասն բանին •
*Վազվազակի արագաս ընթացսն * եւն : Ուստ 'ի պարսկա-
կանն հինից , հայելով 'ի բանն , *Յազգս հեռաւորս , և
ածցէ զնո 'ի ծագաց երկրի , * եւն : Որ և առնմա • զոր և
իմուսն հոգևոր խորտակման յարմարել՝ ուչ է ընդդէմ ,
կամ անպատշաճ :
(4) Մինչեւ լուծէ : Յորժամ 'ի մանկութենէ , կամ 'ի ծա-
գել բանաւորութեան՝ յառաջ քան զշարժիլ ախտից բնու-
դնոյն հանդարտութենէ իբրև զնաւ 'ի խաղաղ ծովի , դոյզն
հոսիւք արկածից , առակաւ լինչ երկիւղ դժուարութենէ կամ
փորձանաց ղեկավով 'ի շարժիլ ցանկութենէ , (ոյզ զհոգւին՝
որ յառաջէ քան զշնչիկոծութենին ,) ա՛ խորոց էութ ինչոցն՝
որ 'ի մէջ հանգուցեանն և աչխատութենն • զայս փոքր երկիւղ
ունելով յաղագս առակաւ միջոցին՝ որ 'ի մէջ անախտ հան-
գստութենէ մանկութենէն , և 'ի մէջ պատերազմի ախտա-
ւոր շարժմանցն • զի մանկութենին առակաւ ժամանակս վայ-
ելէ յանխռովութենէ ախտից • և իբրև սկսանի ճանաչել
զնշանակութիւն նոյ և զանկարգութենին , երկիւղ աշխատութենէ
ծնանի 'ի սիրտն , և խորշումն յոյժ պաշտօնէ : Կամ , զայս
երկիւղ կրելով 'ի վերջ առակաւ միջոցի գժուարութենէն՝ որ
'ի մէջ աշխատութենէ պատերազմին՝ և 'ի մէջ հանգստեան
հոգւոյն • զի գժուարութենէ նուաճելոյ զախտս՝ 'ի սկզ-
բանն է • և առակաւիկ մի կրթեալ , հանգչի հոգին 'ի բըր-
նութենէ ախտից , և գիւրանայ առաքինութենին : ոյզ և ոչ
վարդապետս ասէ • (մեկն • երդ • 80 :) * Դառն է 'ի
սկսման առաքինութենին , և յետոյ քաղցր : * կամ , զայս եր-
կիւղ ունելով յաղագս առակաւ միջոցի ժամանակին՝ որ 'ի
մէջ աշխատութենէ աստի կենաց , և հանգստեան հանդերձ
ձելոյն : Արդ՝ ասէ յայտ երկիւղն զարհուրեալ , որպէս
թէ յամարայնի ձմեռն հասեալ լինի , իբրև ձիւնախառն
հողմով , երէսալեան դիմակռութիւն , հողմով՝ որ յարուցանէ
զերերատարձ ալիս խառնելոյս , այսպէս չարժմունքն ախ-

տից

անից խռովեցան և խորտակեցին զնաւ հոգւոյս մերոյ ։ Ե-
ընթալեան ասի՝ յորժամ ալիքն մի զինի մեզ էրկնց գիշերոյ ։
և գիմակցուիմ , կամ զբաղնուցն ասէ՝ որով ալիք հարկանեն
զնաւն , և կամ զաւ միմեանս գիպուցն նոյն իսկ ալեացն՝
յորժամ հակառակ հողմով փոթորկեալք , կամ յաւին ծո-
վու և 'ի ժայռս բաղխելով՝ միմեանց ըստ առաջ երթանեն ։
Իսկ 'ի մարգն այսպիսի երեքաչեան յուզմունք են փոր-
ձուիք աշխարհի , մարմնոյ , և սատանայի ։ կամ զոր ասէ
յովհաննէս (ա ։ Թղթ ։ ը ։ 16 ։) ցանկութիւն մարմնոյ ,
ցանկութիւն աչաց ։ և ամբարտաւանութիւն սատկ կենցաղ ։
Ապացեալն , էիբ այն ըն հասեալ էիք ՅՌՀաՆ , ևն ։ 'ի մեր օ-
րինակն այսպէս գնի ։ էիբ այն ըն հասեալ էիբ , ՅՌՀաՆ յա-
ՏարանԻ ։ ։ ։ ամբոխեաց զհանդարտութիւն ։ և մարթ է խմանալ ,
Թէ այնչափ փոքր էր միջոցն՝ որ 'ի մէջ աշխատութեան և
հանգստեանն , իբրև այն Թէ հասեալ իցեմ 'ի հանգիստն ,
յանկարծակի յուսահատային հանդարտութիւնն՝ ձմեռն և
կեալ ամբոխեաց , ևն ։

(5) Ոսպէ Նաւն ։ Հոգին՝ որ կազմեցաւ յոյ ըստ բնական և
ըստ ձրիական կատարելութեցն իբրև զնաւ բարեյարդար ,
խորտակեցաւ յալեաց մեղաց ։ խորտակումն՝ մարթ է կ-
մանալ զկորուստ անմեղութիւն ասելոյն ։ Ծանիր , զի
'ի յայնորդան առորագրէ զմեռնուն նաւին ըստ կազմութեն՝
որ լինէր յայնմ ժամանակի ։ վայ ուրեք ուրեք աղօտ և
իևին մեղ , այլազգ գոլով քան զառևորութիւն այժմու ժա-
մանակիս ։ Ալև յիւրաքանչիւր բանն չէ գիւրին որո-
շակի նշանակել զյատմարութեն առ մեռնուն հոգւոյ , կամ
առ իւրաքանչիւր վնասս մեղաց ։ զի լինչ լինչ գնի միայն
առ 'ի առատակացուցանել զիշխաութիւն խորտակմանն՝
Թէ նաւին , և Թէ հոգւոյն ։ Սակայն առ հասարակ զայս
նմանութիւն խմացուք 'ի մէջ նաւին և հոգւոյն ։ զի ներ-
քին կամ առտրին կողմն նաւին նշանակէ զզգայական մասն
հոգւոյն ։ վերին կողմն՝ զբանական մասն ։ իսկ այլ շար-
ժական կազմած նաւին յուցանէ զբնական և զգեղբնա-
կան ձիրս ։ 'ի հեռևեալսգ հասնուսցին զմի կամ զերկուս
'ի յատմարութեցն նշանակեմք ։

(6) Թևոցն Յեռանդութիւն ։ ըստ ոմանց խմանի՝ Թիակաց տե-
ղին ։ բայց լաւ ևս խմանին փայտք առագաստից ։ (էյրն ։
կամ էկրն ։) որք երբև ձեռն կամ բազուկ՝ կազնալ և տա-
րածեալ ունին զբառագաստան՝ որ Թևս նաւին ։ Հոգևո-
րապէս խմա զբարձումն ձեռնկալութիւնն սոյ , և զանգործ
ինաչն ազդեցութիւնք հոգւոյն սրբ ։

(7) Կայծ ամբարձան ։ միջնին բարձր գերան կամ սիւն նա-
ւին ։ (օրճատերբէկն ։) իշեցաւ 'ի կայծ ետուց , 'ի սեղանն

յորում՝ հաստատեալ կայր : Աւասիկ առաքեմն ընտրեան, մեծ առագաստն՝ որ կապեալ կայր ՚ի կայմն, պատառեցաւ յանկարկատելի ծովէնն, մնասուն, կուտորս : Ըստ հոգևորին՝ կործանեցաւ յոյն . և չնաք առաքինութեանն՝ որք հաստատին ՚ի յոյն, ցրուեցան :

(8) Աքառանդ յիզոպիանոյն : չոնաք՝ որք ձգեն զառագաստս և զայլ փայտս կիր զձորդս նաւին, խզեցան : Ըստ հոգևորին՝ խրատք առաքինութեց դաստարկացան . կամ արիւնն հոգւոյ թուլացաւ . կիր երկիւղն ոչ բարձաւ :

(9) Տէսարան գլխոյն : ՚ի վայր անկաւ աեղին շինեալ ՚ի գլուխ նաւին՝ առ ՚ի դիտել զնանապարհ ծովուն, կիր ըզգալոսատ այլ նաւաց, կիր զաստղն առաքինոդական ՚ի դիշերի : Աննաք խնացան զդրօշակն . (յր զպայրան .) բայց ոչ ՚ի դէպ : Հոգևորապէս, արթնութեն մտաց և խոհեմութեին կորեաւ :

(10) Աքպատանդակին պարան : հաստ պարանն՝ կապեալ ՚ի վերուստ կայմին մինչև ՚ի վայր ՚ի շրթունս նաւին, յոր հաստատեալ կան այլ չոնաք, զորս տպաւանդակ կոչէ : Հոգևորապէս, օրէնքն՝ յոր հաստատին կանոնք վարուց, ՚ի մուտացումն եղեն :

(11) Աքպաբինութիւ խարխին : հաստ պարանն (հալաթն) յոր կախեալ կայ խարխս կիր երկաթ նաւին : կիր, իմանի սուրբ կոճղն, յոր պրկի ծայր պարանի խարսխին : Ըստ հոգևորին՝ համբերութեն տպատեցաւ, որ բաւնայր զծանրութեի աշխատութեէ :

(12) Լոծք սպոնճարք : երկոքեն հաստ գերանքն՝ որք ՚ի գլուխ կողմն նաւին կցորդին ընդ միմեանս՝ երբև լուծք ՚ի պարանոցն : Ըստ հոգևորին, խաղաղ միաբանութեի հոգւոյն և մարմնոյն քակեցաւ :

(13) Սանիք ուղղացն : փայտն անցուցեալ ՚ի գլուխ ղեկին՝ առ ՚ի գարձուցանել զայն . (սիւմենի գլուխ .) կամ, ցցուեալ փայտքն՝ յորս անցուցանեն թիակք նաւին . (որապատան .) զի ղեկոք . և թիակօք ուղղին հետք նաւին . և չոք գալարեցան . յր ծռեցան ՚ի բանութեէ ծովուն : Հոգևորապէս, բարոյական ուսմունք՝ որք չարժեն զղեկ մտաց, կիր զնի լեզուի, և ձեռաց, թիւրեցան ՚ի մոլար ուսմունս աշխարհի :

(14) Լապ հիմանն : յատակ նաւին ընկղմեցաւ, որ է հիմն և հաստատութեի բոլոր շինուածոյն : (նաւու թէքնէ :) Ըստ հոգևորին, զգայական ճանաչութեն և բաղձանքն՝ որք ՚ի մարդն հիմն են բանական ճանաչման և բաղձանաց, ընկղմեցան ՚ի մարմնական :

(15) Ղեղայն ֆառուցմառք : կազմած ղեկին . (սիւմենին շինքը .)

ջինքը ։) անդրէն, ի՛ անդէն կի՛ խակոյն սուզան, ընկղմե-
ցան ։ ուստի և ընծոյն յարմարութիւ, ուղղութիւն ընթացից
նաւին խանգարեցաւ ։ Ըստ հոգևորին, միտքն 'ի մարմ
նական ընկղմեցաւ զկետ զգայութեց. որով գնացք մարդ-
կային կենաց խոտորեցան յուղիղ ճանապարհէն ։

(16) Աղաչապին պապաղան ։ ողնախայտ է հատ գե-
րանն յատակի նաւուն՝ երկայնեալ 'ի խելացն մինչև 'ի
գլուխն, յոր սնդիկն կոչք նաւին. (նաւի ծնգուրդ ։)
խակ պապաղան՝ կամ զնոյն խակ ողնախայտն ասէ, իբր
զի ամրութիւ է կոչից և տախտակաց յատակին, և կամ
զհաստ բևեռան՝ որով ողնափայտն սնդիկ ընդ ալլսն ։ Ըստ
հոգևորին, ցանկական մասն՝ որ կայ 'ի միջնորդն մարդոյ,
խորհուրդ յանպատաշաճ ցանկութեց ։

(17) Կապարանք աչքին ։ կոչքն՝ որք կապեն զտախտակս
յատակի նաւուն, (զատուռզա.) յօշափեցաւ, քակաեցան ։
Ըստ հոգևորին, ջիլք և կոչք՝ որք կապեն և պատեն ըզ-
կուրծս և զթիկունս մարդոյ, յանչափ ցանկութիւն թու-
լացան, և անզիտանացան առ բարի ցանկութիւն ։

(18) Գոփ ամֆոխան ։ միջն, կի՛ ներքին գաւարկութիւ նա-
ւին. (ամպար.) յորում ամփոփին բեռունք, անպիտան
եղև քայքայմամբ կոչից և տախտակաց ։ հաշմածոյ ։ 'ի մե-
ղսոյն, կաշմածոյ ։ Ըստ հոգևորին, ընդունակութիւ ցան-
կականին առ հոգևոր չարժմունս կի՛ իշխեն՝ կորեաւ. զի
ընչաւոր մարդ ոչ ընդունի զհոգեոյն այ. (ա. կորն. ժ. 14 ։)

(19) Խնէ ընդանդ եղերաց ։ յեսրն կոչն նաւին՝ ուր ընդ-
թռչունքն եղերին. (խչին քիւմիչեաէներըս.) խաղաւեալ 'ի
քաց անկաւ ։ Ըստ հոգևորին, բանք ամօթալիք՝ որք են
չնորհ չընթանոց, պակասեցան 'ի մտաց ։

(20) Պաղպանդ բալմանուան ։ զարդարուն նաւարանք՝ որք
'ի խելացն կոչին չինին. (օձուրախի աեղուճանք ։) կի՛ մա-
նաւանդ, վրանամէ կամ կամարայարկ հովանոցք արա-
քեալ 'ի կտաւոյ կամ 'ի տախտակէ 'ի խելս նաւին՝ հո-
վանի առնել յարևէ և յանձրևոյ. որպէս երևի 'ի ցուկա-
նաւս ։ Ըստ հոգևորին, խաղաղութիւն հոգւոյն, կի՛ մխի-
թարութիւն 'ի վիշտս՝ բարձաւ ։

(21) Վանդակապատին փոյելտուի ։ վանդակաշէն յօրինուած
ծոյն գեղեցկութիւն՝ որ յարտաքին երեսս խելացն, (կամ
զամարային,) յապահեցաւ. էջ 'ի յատակ ծովու, կի՛ հար-
թեալ հաւասարեցաւ ։ Ըստ հոգևորին, զարդք առաքի-
նութեց կի՛ արհեստից՝ 'ի բանական մասին անչքացան,
և անպատուական եղեն ։

(22) Գահաւարակին հանգպարանն ։ փառաւոր նաւարանն՝
յոր հանդչի նաւապետն, կի՛ իշխան նաւուց. (թահտրա-

ման: Ըստ հոգևորին, խեղճապատահին՝ որ իբր յանձուկ առաւելապէս հանգչի հոգին, շփոթեցաւ պէտքէս ցնորբիւք երևակայութենէ:

(23) Մաքմանէ փախիկաղբէ: տախտակամած նաւին, (կէօվէրթէ·) 'ի կապակցութենէ միմեանց բաժանեցան: Ըստ հոգևորին, 'ի խռովութենէ կամ 'ի խանդարմանէ երևակայութենէ՝ կարգաւոր խորհուրդք մոռաց, և փոխադարձ համաձայնութենէ ներգործութենէց կամաց պատահեցան. մինչև զոր միտքն բարի ձանձրէ, կամքն չհաճի. և ըստ որ կամքն հաճի, երևակայութեն խափանէ. և այնոքիկ պատերազմունք և կռիւք են 'ի մարդն: (յակոբ. դ. 1:)

(24) Հեղեղք պնդման: բևեռք՝ որք պինդ ունին զոտանս, փաբէցան. ելին 'ի տեղւոջէ իւրեանց: Ըստ հոգևորին, երկիւղն ահ, արգարութենէն օրինաց, յիշատակ մահու, մոռացութենէն ունայնութենէ աշխարհի, և՝ որք պինդ ունին զմիտս և զկամս 'ի բարի միաբանութենէ իւրեանց, բարձան 'ի սրտէ: Եւ վա՛յ այսր ամի ծնողութենէց,

(25) Հրդեհք էրին. հանդիպումն գործոյն՝ որ 'ի խորտակմանն նաւին և հոգւոյն, յիշատակարան ողբոց լինէ եղև: Եւ զոր օրինակ նաւապետն առաջի խորտակեալ նաւուն կալով, և զձեռն 'ի ծնօտին դնելով ողբայ գառնապէս զկորուստ նաւին, մանաւանդ 'ի տեսանելն զնոցայրդս նաւին՝ որք 'ի ծփմանէ ալեաց ծովուն իբրև զնոզնոզեալ մարդ որ ապաղաչէն ողորմելի ձայնիւք, այսպէս ոչնչ օտար է 'ի ձմարտութենէ՝ համարիլ թէ կազմողն և ուղղիչ հոգւոյս քո հանդերձ հրեշտակօք ողբոյ զմեզօք խորտակիլն հոգւոյս: Ով և եթէ յառաջ մտքդ ածէ, յօրինակ մեկայնին բնութենս, վերաղեալ ապիկին, զղազարոս. զոր ազգակից ասէ՝ կամ մեզ, ըստ որում մարդ էր, և կամ քեզ, ըստ որում հրեայ՝ և սիրելութեն կապով ընտանի: Եւ ցաւոքս մատնիչ. այս չէք յայտնապէս 'ի գիրս. այլ կամ խնամոյ զլաին 'ի մատնութենէ դիշերին. (եբրայ. ե. 7.) և կամ զառաջելն ոճն ասէ: *Վա՛յ յոյր ձեռն որդի մարդոյ մատնեսցի*. (մատ. իզ. 24:) Սակայն 'ի լալոյն քո ոչինչ շահեցան եղէմ և յոտս դառ իբրև զնաւ եղծեալ բոլորովին: Իսկ զազարոս հասեալ յոպակս անդնդոց, մարմնոյն 'ի գերեզմանն, և հոգւոյն 'ի ևմբռա, առաւան յաւուց քերցն, ՅԷաամբ ոանոզէն, ըմբռնողին քո, արփաբերեաց, եհան արտասր յանքոյթ խաղաղութենէն հենդանութենէն:

(26) Ինչ ըէ յաՆէյ: արդեօք առեսիչ նորոգեալ զմարմինս, որ խորտակեցաւ ըստ գթայական մասին: Ինչ արդեօք

փեսանել ողջացեալ զՀոգիս , որ փշրեցաւ ըստ բանականն մասին : Ինչ արդեօք փեսանել վերսանին միաւորեալ ընդ այ զՀոգիս՝ որ բաժանեցաւ կորստեամբ գերբնական ձրիցն :

(27) Խաւարչել : եղծեալ , աւերեալ :

(28) Պապահանէ աչաց իմոց իմանալի աչաց միտացս : Եւ եթէ զմարմնոյ աչս իմացուք , կոչին աչք իմասպիծ , քի իմաստուքեն կամ հմտուքեն , զի աչօք զբաղում իրաց առնուք տեղեկուքեն :

(29) Օրն իմ անյիւրէ : արդեօք օր նեղուե իմոյ , քի մահ ոճան , յայտնեացի ինձ օր չնորհին փառուէ :

(30) Կանալացուցանօղն հոգւոց : որ կանաչացուցանէ ինձ զբօտ հոգւոց : կիմ , արդեօք առեմ զկանաչացուցիչ հոգեւոց զանձրևն՝ ինձ 'ի յարօտ , այսինքն 'ի ճաշակումն , կիմ յարբուման :

(31) Ինչ արդեօք : 'ի մերուման , ինչ երբեք ,

(32) Համառօփեալն անկալուէ : պակասեալ կիմ հատեալ անկալուքենն հանդիպեացի : հապճաքեալ յայն , լռեալ կիմ դադարեալ ողջոյնդ խաղաղուքեն :

(33) Յայսոսիկ յաւէպ : Սկսեալ 'ի բանէն՝ քոյ երկ լոյս ողբ տուէ , ևն , մինչև ցվերջ գլխոյս կասկեալ է պարբերուման բանիցն : Եթէ ասէ՝ լոյս ողորմուքեն քո ցուցցի , եթէ դառն գթուքեն քո բացցի , ևն , յայսոսիկ , այսոքիւք աւետեալս կիմ միշտ երանելի վիճակաւ հաւատս ընկալեալ հաստատուն յուսով , և վստահացեալ 'ի քո փառակից հոգիդ , ոչ միայն քաւուքեն գոից , այլև կեանք և երանուքեն : Յաւանդ անկորուսք : զայս հաւատս և վստահուքեն երբ անկորուստ աւանդ առնես պահելով , առհասպելոյ , ապացոյց կիմ գրաւական ձեմարիտ չելապակի բարեպաշտուքեն քո , 'ի չիր անեղծուէ , երբ պարգև անմահուքեն՝ որ լինելոց է անձառելի անուամբդ կիմ զօրութեք : Ու և փառաւորեալ ես 'ի բուն էուքեդ և 'ի մշտնջենաւոր բարձրուքեն , ևն :

Ա Երպին յաւելուած երկին հեծութեան՝ նորին հա-
կառակ է, առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի:
Ի կորոյ սրտից խօսք՝ ընդ աւ:

ՐԱՆ. ԼՕ:

ա. Լսարդ[1] ստուգապէս և իրաւացքար, ընդ որս որք ըստ ձայնից կողկողաց նացն՝ և զբանիցն յարմարութի հանդերձեն, ի նոյն գիր բերեալ զաւարտմանս տանջն, որովք առաւել սաստիկ մորմոքեալ ճմլեցու ցանեն զաղէտս կարեացն սրտին ըղձից՝ առ արտասուաբացն ըղձամանս. ուստի և բազմեալ իմ՝ի գլուխս ոտից՝ ակմբից դասու այնր երախանաց, որք զլալեացն յեղանակեն բազնաստեղծութի, և ես ընդ նոսին՝ նոցին հեծութ՝ աւաղական ձայնարկութ՝ զանձինս տարաճանեմ զվշտակրութի: Որ[2] ոչ բնաւին մեռեալ աչխարհի, և ոչ իսկապէս կեն դանի այ. ոչ ջերմ սոսկ, և ոչ ցուրտ յաստուկ, ըստ առակի սուետարանչին՝ գրեալ ի յայտնութէն. երիցս ատելի՝ երրեակ տեղութէն, և ամենատես արարչութէն: Այս են պատկանեալ[3] Թախծականացն հերպատգրութիւնք, կրկին ողորմելի այսու երեեցեալ, որ ի մի գիծ սահմանեալ կացուցանեն զթշուառութէնն զօրինակ, այսպիսի կը ցորդութէ շաղկապեալ:

ե. Պարտուցն[4] ժխտեալ տագանդացն՝ չեպով մեծաւ ի տուժի. ես ապիկար մատնեալ՝ անարժան գործովքս յիրաւի. վատնիչ ար-

քունի գանձուց՝ [5] կրկնապատ և անթափելի ։ պատասխանատու մեծին՝ ըմբռնեալ անհրաժարելի ։ բիւր քանքարոց խնդիր՝ ընդ չունիմ [6] կշիռ մի ունկի ։ Ընթարեխոս կապեալ ի պահեստ՝ դառն արդելանի , հեծումն և վաստակ ցաւոց՝ ձաշակեալ յանհոգոյլ բանի , անապատէն տանջեալ անթոշակ՝ կամ ողորմելի ։ [7] այլ յեղանակ ինձ ողբակոծանաց՝ աստուստ կնքեցի , վոխատրեցի սուլին բարբառով՝ կոծ կակծելի , կարդատրեցի շրջաբերութեամբ՝ ի նոյն պայմանի , [8] անհատութիւն Թիւր խորհրդական՝ երկեակ տասնեկի ։ Ընդքատութեանն հնոց՝ յամենուստ մասանց մրրկի ։ անպատուպար թշուառ [9] վտանգեալ արտիւ ի գրաւի ։ տարակուսեալ հոգւով՝ ապաշնարհ այր ի վրիպակի ։ [10] անխնամելի հայցմամբ՝ դատաստանն յինէն պահանջի ։ Ա՛ղէտից և մահու զինուք՝ [11] զգայարան գաղանեաց խոցի ։ անփրկելի մատնեալ բռնութեան՝ չարեացս դերի ։ սուր սուսերաւ սատակից՝ գոյութիւն քնութեաս յօշատի ։ Ինչատակաւ բեմին՝ [12] աստուածն ի դատաստանի , անծագելի մեայլ՝ չարատես աչացս երևի ։ անձեռնկալ կապեալ՝ եղկելիս ի տարակուսի , ահարկուքիւն գիմաց՝ պատկերի վերնոյն տեսանի ։ Ոյժ անսուռ՝ և անվերադարձ կու ի տարտարոսի ։ անապատէն մոլար՝ մոլմոքեալ ի հուր գեհենի ։ անյայտնելի կորուստ՝ կործանեալ ի մեղաց վհի ։ Ահա զոր ունիմ [13] արծաթ անպիտան՝ ոչ երբեք յարգի , և ոչ ընդունի և կամ համբարի ի գանձատեղուն ։ հայցուած պղտոր և ձեռն անուա-

քուր՝

քուր՝ աննուիրելի : 13 Յլբեւկեալ սրտիւ մա-
ռանց տատանմամբ՝ յոյս առեալ գարձի ,
14 զդէմս ի յերկիր եդեալ պաղատիմ՝ մօրըդ
յաի . բարեխօսեա մաղթեա քաւութի՝ ինձ
մեղաւորի . դու զօրաւոր 15 փրկանակ կենաց՝
խնդութի երկնի . 16 քեղ օրհնութիք ձայնիւ՝
և քուրմութիք խնկոց ի յերկրի , և անուշից
իւղոց մատուցու՝ մին յաւիտենից :
Ե . 1 Զդ՝ յասացեալ ողբոցս հիւսուած՝ այլ
մանն յաւելի . բարերարին շնորհաց արտաս-
ուաց պտուղ մատուցի . զկորստեան խորս
չափելով՝ զորքանն երբեք ոչ գտի . 17 մանա-
ւորք բանիւք՝ ի հանդէս նորին ջանացի .
զմտացս արագեալ զթիւս՝ 18 յերեւոյթ երկին
ոչ հասի . զուշին պարտութի՝ յանվթարե-
լեացն՝ բաժակ բարկութի՝ ի ձեռն իմ առի .
զտարտամուձի տարակուսանացս՝ իբր ձաշա-
կումն մահու արբի : 19 Եւ այժմ զյանցից
յաձախութի՝ ողորմելի ձայնիւ երդ արկի .
աներեւոյթ կրակարան տապոյ՝ բորբոքմամբ
մեծաւ անզուլանալի . անտեսական իմն քրայս
հալոցաց՝ սաստիկ եռացմամբ անչէջանելի .
20 սլաքս նետից պատկանեալ դեղովք՝ ի շտե-
մարան խորուե սրտի . խիթք ցաւոց խոցոտ-
մանն մահու՝ ի գնացս երակաց գոյութեան
լերդի . կիրք երկանց 21 անձարակ ձեպոյ՝ ի
պատուճաճ աղեացս անելանելի . անզօրելի
դեղոց ջերմուն՝ ի յերիկամանց մասունս ել-
ակի . անհնարաւոր դառնուն մաղձի՝ 22 ի
նախադուռն իմոյս կոկորդի : Ւաղս ձայնից
լքուցանողաց՝ ի փողս շնչոյս խռչորս հնչի .
23 բազմահատուճաճ էութի բնութեանս՝ ներ-

հակը միմեանց ՚ի պատերազմի . երկչոտութե՛ք կարծեաց վարանեալ՝ ամենայնիւ կայ ՚ի վերտանդի . հարազատաց դաւաճանութի՝ անհաշտելի ՚ի հոտորոճածի . ո՛չ մեռեալ և ո՛չ կենդանի՝ թաղեալ ՚ի մեզաց գարշուե տղմի . կասկածաւոր պատժապարտութե՛ վերակնարկելով քեզ բարերարի , յանակնկալս կենաց վհկ՝ արտաբերել ՚ի լոյս անձկալի ։

Ճ . Ոյն ինքն [24] որ զայս՝ բան տպաւորեաց, ընդ երջանկա՝ ցրն պատակեսցի . ակնարկելով քո ողորմութեան , անարատի՝ ցրն հալոցք պեսցի . վասն ղենման ասյ բանիդ , բարեգործեալ՝ և կենդանասցի . [25] օրհնութի՝ դո վեալ քո շրթանց՝ ՚ի գլուխս բաշխողի՝ այսր մատենի . հաստատեսցի ըղձականութիւն՝ տողմոնեան բանիս առակի . նկարագրեա՛ հոգւով քո՝ բարձրեալ , ՚ինորոգութեան անեղծանելի ։ Օ ՚ի դու միայն ես երկայնամիտ , ներօղ՝ քեզ փառք յամենայնի . ամէն ։

---

(1) Սիոգապէս ե իբաւաբար : արժանապէս և յիւրաւի՝ ընդ այնոսիկ՝ որք ըստ ոչբական ձայնից կազմեն և գյարմանրութիւն կիմ գյօրինուճած բանին , ՚ի նոյն գիր գարձուցաշնելով պատրպմանա փանդն , գլխերգս իբրաքանչիւր տանն : (՚ի մերում , փօնիդն , որ վքիսակ Թուի :) որով առաւել մորմոքիչ լինին բանքն , և յարտասուս շարժեն , բպղեալ և իմ՚ի գլուխս այնպիսի գաստ լալականնաց , լեն : Ա յա այդս բայս բպղեալ յարեցի ե ըստ յարաբերականին՝ ընդ որս . և ասէն՝ ասպի Թարմատար է . տյնուզ յաջորդն . ե էս ընդ նոսին , բացայայտիչ կրկնութի է : Ամէնէն գաստ . ժոլովոյ գաստն , պնր էրախանաց , այնր խմբի լալականաց : մեր օրինակն դնէ , պարոճական խմբից . այլ պարատար խմբից , որք պար կիմ գաս կազմեն : Եւ գինի , ասպղական յայնարկուրէ . ՚ի մերում , յայնարբխուրէ :

Ա յսու սկսուածով բացայայտե՛ նը վրիպատս գնանգամանս և գխոստուվանութի ոչբերգական կիմ եղերական բա-

նաց

նատեզծուԼԹԵ . իբր զի ոչ միայն ելանակ ձայնին ողորմագին լինելոց է , այլև քերԹուԹեամբ արտաքին բանից կազմին ոտանաւոր չափով և նման յանգիւք . ոմն զի կրկնեալ նոյն ձայնի ալէտք արան առաւել գրգռեացին : Վա՛ զի բնական յօժարուԼԹի է մարդոյ՝ յամ կիրս ուրախական կամ ՚ի արտաքինս՝ միշտ ՚ի նոյն գարձուցանել զհնօսան . և ոմն առակն ասէ , ուր ցաւս կրէ ոք , անդր արկանէ զձեռն :

(2) Ո՛Ը ԲՆԱԽԻՆ ՆՇԱԼ : ԹԱԽպէս ԱԿրատուԼԹԵս և ուխտիւք կրօնաւորուԼԹԵ և քահանայուԼԹԵ մեռեալ եմ աշխարհի . բայց արտիւք և գործովք վարիմ ըստ ցանկուԼԹԵ աշխարհի . ուստի և ոչ խոչապէս կենդանի ՚ա՛յ , որ զսիրտ և զերծ լանդբէ : ո՛Վ ԼԵՐ ոսկ , ոչ կատարեալ Լերմ և եռացեալ յաԾ , և ո՛Վ ՅՈՐԴ յապոկ , զուտ ցրտացեալ , կիմ օտարացեալ ՚ի հաստատց և ՚ի կրօնաւորուԼԹէ , այլ գաղջ , (ըստ յովհան . յայտն . գ . 15 . 16 :) վա՛յ երէց ասէլէ ա՛յ , զի յոյժ առեալն և զղջեալն՝ արժանի փախելոյ : Հին լուծ . մեկնէ՝ երկից , զի հոգեւովս , մարմնով , մտօքս :

(3) ԹԱԽԱԺԱՆԱՑԱՆ ԿԵՐպԱՓԵՈՒԲԵ : ՚ի մերումն , կերպարեալ ընէ : արտաքին բանիցն կազմուԼԹԻԼք . կրկին ողջմելէ այսոր երկնեցեալ : մերս , երկեալ : կրկնակի կիմ առաւել ոչ բազգին լինելով այսու , որ ՚ի մի գիծ , ՚ի մի տառ աւարտեն զձև աղեաի ԼԹշնաւուԼԹեցին : Յաղագս չափաբանեալ ազգութիւս ծանիր , զի բովանդակին է նոյնայանգ , ասարտելով ՚ի տառս ի . բայց իւրաքանչիւր անգամն կամ առնչ ոչ է զբազալանկ . զի յերկրորդ համարն , ՊարտաՑն ԾԸՆԵալ , ունիք ՚ի 14 , և այլք ՚ի 15 վանկից բազկանան : յերրորդ համարն , ԱՀԸՐ յոտոցնալ , ունիք բազկանան ՚ի 14 վանկից , և բազումք ՚ի 19 , կիմ 18 , կիմ 20 վանկից : Լսակ ՚ի ԶՐՐորդ համարն , Կոյն ինքն , ամենեքին բազկանան ՚ի 18 վանկից :

(4) ԺԽՓԵալ փաղանդաՑն : զպարտս առաքանդաց ընորհաց ուրանալով , ձեռավ ՆԺատ , մեծաս առագնատաս և փոԼԹացմամբ պարտիմ տուժել : մեր օրինակին դնէ . ՊարտաՑն ԺԽՓԵալ փաղանդ՝ այն ձեռավ ՆԺատ ՚ի փոՐԻ : ոմն ԼԹէ , զպարտս առաքանդաց ժխտելով միայն ծառային՝ նա մեծաս առագնատաս ՚ի տուժի մնաց . իսկ Է ապիկար ՏԱՓՆԵալ , նաև անարժան գործովք վաստնիչ դանձուն , ևն :

(5) ԿՐկնապափ : կրկին դատաստանի պարտաւոր . մի՝ վա՛յ չշահեցուցանելոյս զդանձն արքունի . և միւս՝ վա՛յ կորուսանելոյս : կիմ զի ասէրանոս գտայ առ ՆԵՐօղն ՚ա՛յ , և անողորմ առ պարտս եղբօրն : Ա՛ն ԱՆԼԱՓԵԼԻՔ , անզերծանելի ՚ի ՁԵռն ՉատագովուԼԵ , կիմ միջնորդաս , կիմ փախչելով :

(6) Կէֆ մ ունի : բառս ունի ը հին լուծ . կարծիւք սեռականն ունկ կիմ ունգ բառին , ը մնէղ , (յարդի մանրուք :) Բայց նը սեռականն լինի ընգոյ , և զի աստանօր բանն է ՚ի վը չափոց . ուստի ուզել ևս իմանի աստ յոնհական բառն՝ ունգիա , կիմ ունգոյ , որ է ծանրուն 8 կիմ 12 տրամոյ . և ասել կամի . յինէն լինի պահանջումն բիւր քանքարոց , որ առնէ բազում հազարաւոր հօխայս . իսկ ես չունիմ գոնէ չափ մի 8 կամ 12 տրամ փողոյ առ ՚ի վճարել :

(7) Ամպլ յեղանակ : Ոմանք ը հին լուծ . զայն իբրև ածականս անուն իմացեալ , մերինեն՝ տարբեր կամ զանազան եղանակ . կիմ թէ այս ողբական ձև տարբեր է յայլ ազթից : Բայց լաւ ևս իմանի իբրև շաղկապ , ոյզ թէ ասել . ես յանկղայլ բանտի կամ անօգնական և անպաշար , այլ միայն յեղանակ լալականաց ինձ մնաց աստէն :

(8) Ընկոպական ընկ . անհատանելի կիմ անբաժանելի թիւ . զոր ոմանք իմացան ՚ի վը վանկիկ իւրաքանչիւր տողն . իբրև թէ 13 վանկ գոլով , կոչատ թիւ է , որ չբաժանի ՚ի հաւասար մասունս : Ալքք իմացան ը հին լծ . զհաւասարուն տողից , համարեալ թէ իւրաքանչիւր տողք միասփ են ՚ի վանկն և ՚ի հեգն , և ոչ հատանի տուն ՚ի տանէ : Բայց և ոչ մի ՚ի մերինովքեցդ ունի զտեղն , զի անհաւասար են տողքն՝ ը ասացեալսն ՚ի լծ . 3 : Ալա այլազգ իմանալի է . եթէ զյաջորդ բառսն երկնակ փաչնէի , իմացուք՝ երկոտասան , ոյզ այլք իմանան , և մերկնեն ՚ի վը երկոտասան տողից՝ սկսեալ ՚ի Պարպոյն ձնեփաչալ տանէն մինչև ցայս առաջնակայ տունս , ը այսմ երկոտասան թիւն ասի անհապական , յր աննուաղելի կիմ անպակասելի . իբր զի խորհրդական գոլով այս թիւ , ամ միշտ զպակասումն նը ընդր և ամբողջ պահէր . ոյզ վոխանակ յուգայի ընտրեաց զմատաթիա՝ ՚ի լրումն երկոտասան առաքելոց . և ՚ի լրումն երկոտասան աղքատ ժառանգուն՝ յերկուս բաժանեաց զյեղն յովսեփայ . (Ծննդ . խը . 5 : ը . օրին . լը . 17 :) Սակայն հարազատ իմաստս բառիցն երկնակ փասնէի , իմանալի է՝ երկնից տան , յր քան . և յայտ առնէ զտառն է , յոր աւարտն տանուրն , և ասի անհապական , զի մի անհատ ձայնաւորս կիր է . և ընկ նորհրդական . զի նշանակէ զքան , որ յայսմ բանի խորհուրդ ունի . զի վերագոյն զառակ քանքարացն յիշեաց . իսկ այն առակ ՚ի գուկ . (ժը . 13 .) անուանէ ճիատն գնի . և ասի՝ թէ առաջնոյն ես տան մնաս . և նա յարգելով զայն՝ շահեցաւ այլ ևս տան . և եղև ընդամենն քան . (անդ . 16 :) Արդ՝ ոը վըպատս ծանուց

ցանէ, թէ վը այն զօտանաւորս ի գրով աւարտեցի, զի ցուցից զնս պարտաւոր քան մնասուցն ևս. ը բազմա- պատիկ շնորհացն՝ զոր ընկալայ յնմ, այլ և նոցին հատ- մնատուալ բարեացն՝ զորս շահել կարող էի, և հեղգու- թիս կորուսի զառեալսն և զառնլիսն: Զայս միտս յայտ առ- նէ առելն յատաջագոյն, կարգադրեցի ընջ- ի նոյն պայմանի, ը կարգեցի զօտանաւորս դարձուցանելով ի նոյն կերպ աւարտման ի գերն է. յոր ի վերա բերելով թէ անհապաղ լիցի, ևն, տայ իմանալ, որ է անհատ թիւ նշանակիչ քանի: Ոմանք իմանալով զայս ի վը ոսից իւ- րաքանչիւր տան, այսպէս բացատրեն. կազմեցի զօտա- նաւորս այնպիսի թուով, որ ի ներքոյ երկու տասին անհատանելի է ի հաւասար կէս: Ա յսպէս հատուածն Պարպոսն ձևափաւ մինչև յերկրորդ հարսրն ը մեծի մա- սին բազկանայ ի 14 վանկից. որոյ կէս է 7. որ ի ներ- քոյ տասին ոչ բաժանի ի հաւասար մասն: Իսկ յերրորդ հարսրն մինչև ի վերջն բազկանայ ը մեծի մասին ի 18 վանկից. որոյ կէս է 9, որ և ի ներքոյ տասին ոչ հա- տանի ի հաւասար կէս:

(9) Վպանգեալ սրպէ ի գրոե: զսկրտս ի գրաւ հդի ի ձեռս առատանայն վը մարմնաւոր հեշտութենէ:

(10) Ա ղնանամել հայցմամբ: անողորմ քննութը: կամ սա- հանքն յինէն գատաստանն, որում չիք հնար հայցմամբ կամ աղաչանօք:

(11) Զգայարան գաղանեացս: սկրտս կամ հոգիս՝ որ զգալու- նիս իմ զբայ, զնութ մեղացս և մահս, գատապարտու- թեան խոցոտի:

(12) Ա սպագին ի դպատպանի: յիշատակաւ ահեղ առեն- առն ևս, կամ այժմըն կրկև ի գատաստանի անլոյս խաւար երևի ըստգնս ալոցս, ը զգաստեալ կամ խռովեալ աչացս. ոչ աչք երկնատաց ի մըձան արհաւիրս տեսանեն:

(13) Ա րծաթ անպիտան: է բանն երեմ. ղ. 30: բարի գործք իմ՝ զոր ունէի ասէ՝ նախ քան զմեղանչելն, և կամ զոր ի մեզս գոլով՝ արարի վարդապետութը, ճգնութը, ևն, իբր թև սուտ արծաթի ոչ արժէն, և ոչ մատանեն ի գանձն ինչ:

(14) Զդէմս ի յերկիր: Ա ռաքլին երկրպագութի մարմնոյ՝ կարէ ընծայիլ նաև առեղծուածոյ. ոչ թագաւորաց լի- նի. և նահապետք բազում անգամ առնէին այլ մարդոց, կամ հրեշտակաց:

(15) Փրկանակ կենաց: ապաւէն կենացն շնորհաց և փա- ռաց: կամ գործն փրկութենէ կենաց. այսպիսի է ոք կոյսն ոչ միայն բարեխոսութենէն, այլև ծնանելով զփրկիչն և զկենսատուն, և չարշարակցութենէն արբանեակելով ը նմա

'ի գործ վերկուանէ : խոտհի երկնի . խոհապէս կիմ Աշմարիտ Թագուհի երկնից :

(16) ՔՆԷՂ օրհնութիւն յայնից : Օրհնութիւնն ըստ որում է խոստովանութիւն և բարեբանութիւն սկզբնապատճառին ամ բարեաց , է գործ կրօնի , ուստի տիրացիր այ միայն վայելչական : Բայց ըստ որում գովեստ դերազանցութիւնե ու բուք , կիմ ընծայութիւն շնորհակալութիւնե , է գործ յարգանաց , կիմ երախտապիտութիւնե . և պատշաճի նաև ստեղծուածոց , յորս առաւելապէս ոք Աստուծոյն : Իսկ Բարեխոնդ խնդից , և Բաղց Տպատուցուած , են տիրապէս գործք կրօնի և ծառայելուբք . վասն որոյ սիրեցին յիշատակաւ՝ այ միայն ընծային :

(17) Մատնաւորօք բանիւք : հասնուցանա կիմ տակաւ բանիւք , 'ի հանդէս , 'ի յայտնութիւն կամ 'ի ցուցմունն կորատեանս չանացն :

(18) ՅԵրկայր էրին : 'ի տեսութիւն կիմ 'ի բուն որպիսութիւն էրին ոչ հասի մտաբս . վիշ գրչին պարտուի , գյաղթիչ մրտացս , յանվերջելեացն , յանսպասեալն և յանչափելի իրացն մեղաց՝ առի ինձ նիւթ զայրացման ընդէմ անձինս . զոր չկարէ վճարել :

(19) Ալաւ նէպից : վիշ մեղաց իմոց՝ երբև տուր երկաթք նետից , պատկանեալ դեղուի , յր տատուկ վիսեալք կիմ Թիւնաւորք՝ Թափանցեն 'ի սիրտ իմ :

(20) ՀՀնձարակ ճնպոյ : անդարմանելի բռնութեան խիթք (խօստուկ) յաղիս իմ պատոյանն առանց եշանելոյ արատաբս :

(21) ՀՀնպերնեի դեղոյ : անդարմանելի կամ անյաղթելի 'ի դեղոց :

(22) 'ի նախատաստան : 'ի գաւիթ կոկորդին . յր 'ի բերանն , կիմ 'ի քիմն :

(23) Բաղմահապճաք էութի : Էութի մարմնոյս՝ որ 'ինեբ հակ տարերաց կազմեալ , և բոլոր բնութիմն՝ որ 'ի հոգւոյ և 'ի մարմնոյ բաղկացեալ . և ամենեքեան հակառակամարաք , տարերքն ըստ միմեանս , և մարմինս ընդ հոգւոյս , այժմ երկիւղիւ մեղացս և դատաստանին՝ ամենայնիւ կայ 'ի վտանգի . առհասարակ տագնապի մարմինս և հոգիս հարապատոյ դատաճանութե , հարատաւոք գոլով միմեանց՝ զմիմեանս դատապարտեցին . և այժմ անհաշտելի են 'ի կռոցոճածոյ , 'ի կատարել զերեսարս գաւն իսածոճածոյք խղճի մտաց :

(24) Որ պայս էան : 'ի բերան աղօթողացն գնէ աղաչել վիշ Աստուած : կամ մարդ է ասել , Թէ որովհետև ոք վրիպաս 'ի

յիշատակարանի անդ գործակից իւր ասէ զերգայր իւր յովհաննէս, գուցէ նա ինքն արար զայս յաւելուած՝ աղօթել վի՛ երանելի նարեկացւոյն : Ա՛յսմ նման կայ և ՚ի բանն իբ. 4 :

(25) Օրհնութի՛ գովեալ ։ օրհնութի՛ քո ո՛ր հանդիպիցէ ՚ի գլուխս բաշխողէ, յօրինողն և տուողն իւրաքանչիւրոց ըստ բանս զղջման այսր մատեանի. որով կատարեսցի մաղթանք աղաչանաէտն բանիս : (առակաց. ժե. 26.) * Օրհնութի՛ ան ՚ի գլուխս սփռողաց : *

Ա՛ երեսին յաւելուած կրկին հեծութիւնեան՝ նորին հոգւոյ, առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի :

՚Ի խորոց սրտից խօսի՝ ընդ այ :

ՐԱՆ. ԻԱ :

ա. Ա՛ն քանզի ընդ ողբաձայնից բանաստեղծուեց վերընծայեցոյ զդրութիւն թուոցս յարմարեցի՝ կակուն և հեծութիւն, հառաչանք կոծկողաղինք, դառնութիւնք լալուաւն և արտասուաց երդ, դարձեալ ակամայ զձառ պաղատանացս՝ խոստովանութիւն զղջականաբար՝ զգաղտնաճաճուկն յայտնաբարբառ. զի անդրադարձութիւն սիրելիսմանն՝ և վերջաւորութիւն բառիւք, զնոյն հասմանձևութիւն ՚ի մի թախանձ նոյն մաղթանաց՝ հոգեկեցոյցն խոնարհութիւնք՝ աստանօր եդից :

բ. Ա՛ղայ մեծիդ բարերարութեան, ա՛ նարգս մեղայ. մեղայ ծագմանդ Հառաջագոյթից, խաւարս մեղայ. մեղայ ընդհատդ անքաւ երախտեաց, արդարև մեղայ. մեղայ սիրոյդ վերնում գթութիւնք, յայտնապէս մեղայ. մեղայ ստացողիդ յոչնութիւնք,

ատու-

ստուգապէս մեղայ. մեղայ դերունակ զո-
գոյդ զրկանաց, անբաւս մեղայ. մեղայ ան-
նուճաղ լուսոյդ վայելմանն, նենգօրս մեղայ.
մեղայ ձաշակման անձառդ կենաց, բազում
մեղայ. մեղայ անհաս պարզևացդ ձրից, հա-
նապազ մեղայ. մեղայ զովեալ մարմնոյդ ՚այ,
մահուչափ մեղայ. մեղայ պաշտելի արեան
արարչիդ, խակապէս մեղայ։ Ա. Հա՛ արդա-
րև օրհնեալ ես հատուճած բանի՝ յուսադրա-
կան սրտի՝ այսր մեղայն. այլ սա՝ պատուճե-
լի աւանդ. անմոռաց պատուէր. [2] հայրե-
նեացն տուր. նախահարցն օրէն. համայ-
նից թոշակ. [3] անհերքելի բան. զօրաւոր պա-
տասխանի. կենդանութիւն կամարչ. ախոր-
ժելի վերնոյն. սիրելի սրբոց. անխոցելի հաս-
հրաշալի բարբառ. անշրջելի պատճառ. բաղ-
ձալի աղերս. փափաքելի սեղան. սրտաբեկ
հնչուածն. անհնարից ձարակ. կարծրութիւն
վանիչ. [4] ահռապաշտից սահման. հեթանո-
սաց գերք. վաղնջուց կանոն. քրիստոնէից
հարատաստ. արարչութիւնն յաղթօղ. [5] ան-
ջրպետ հզօր. խորոց ահաւոր. [6] արուեստ
բարձրութիւն. խորութիւն անչափ. հնացման
տեսիլ. [7] խորհուրդ կնքեալ, ընդ որ չիք
ուսմունք անցանել, եթէ ոչ անդրմբռնելի մտաց
արարչին՝ զսա ծանիցէ։ Զայն բարեպա-
տեհ հրաշաւորական, որ ոչ յիշատակեցաւ
[8] ի վերջին գատակնիք գասուն լքելոյ. գու-
ցէ առ նմին խղեալ համառօտ զվիժակն
իրաւանց մահուն հասելոյ, յորմէ ընտրու-
թիւն ասպատուծ եղեալ, զսահմանն յաւիտե-
նական քակտեսցէ։ [9] Օ արդ փութացայ մե-

ծու-

ծուլթէ , որով նոյն ինքն ածուլթէին պատ-
հեալ բարգաւաճի : Զանգի ոմն ոք դիմեալ
կալաւ զեղջերաց սեղանոյ այսր սրբուլթէ ,
և ոչ առժամայն պրծեալ՝ի պատժոց՝ անա-
րատ գտաւ : Նոյնպէս եթէ [10] աքար զարմեան ,
և սաւուղ կիսեան , և յուդա սիմոնեան՝ ա-
սելով զոյն ոչ արդարասցան , և ես վկայեմ՝
իրաւամբք խոստովանեալ զայս պայման քա-
նի . զի ակամայիցն քունադատելոյ՝ ոչ է կա-
տարեալ սէր , ուստի և ոչ քովանդակապէս
փրկուլթի : Նոյնպէս եմ կամաւ համբուրեմ զար-
ձեալ կրկնելով զերջանիկ բանիդ [11] զմկըը-
տուլթէ հարազատս :

Ե. Ա՛ղայ երախտեացդ մոռացուլթեան ,
վերստին մեղայ . [12] մեղայ մարմնոյ ձեռն յոդի
հարեալ , յիւրարս մեղայ . մեղայ առ կէանսդ
դժրոդուլթէ , [13] խակ և խակ մեղայ . մեղայ
բանիդ ապախտ առնելոյ , չարաչար մեղայ .
մեղայ ՚ի յոր սատակման՝ ինձէն ստիպեալ ,
վատթարս մեղայ . մեղայ պարտականս ան-
կենդան մահուն , ձաղեցիս մեղայ . մեղայ
անպատկառս քո բարձրուլթէ , տաղտկալիս
մեղայ : Ա՛ երջին ինձ [14] կրկին աշխատ հոգե-
ւոր , զի ՚ի կորուստ և ՚ի կործանումն ինձ
երևեցայ . զի անդարձս վարատեցայ . զի որ-
դիս՝ լծինամի դրեցայ . զի ՚ի բարձանցն եր-
կինից ընկեցայ . զի փուշս վարուց դիպի : Այս-
ևս առ սմին ողբք աղաղակի , զի անձամբ
զանձն անարգեցի . զի բազին կորուսչին դը-
տայ : Այլ ինձ կակիծ դժնդակ սրտի , զի
[15] զիս ունկին՝ առ որ չեմ , զարտաքնոյսդ
դար բաժակս անմաքուր , զբուռն ոսմն գար-

շու-

շունակ, զկին պարծանօք պաճուճեալս, զը-
լոյս՝ ի մուայլ ըղձեալ, զգերանակիր ակն՝
թշուճաւացեալ, զձահս փուռաց՝ շինեալ, զա-
մենայնիւն յամենայն իրօք ինա-
սակարս, [16] առ տնօրինականան տէրունա-
կանս. առ յայտնութիւնն ծածկինս. առ
երևմունան արարչագիրս. առ խոնարհու-
թինն սարսափելիս. առ այն՝ զոր տեսի ա-
ջօք իսկ իմովք։ Վասն որ մեծ է պատասխա-
նատուն, քան առ համօրէն աւետարա-
նին՝ զարմանս, հիացմունս. հոգս հալոյա-
կանս. [17] անդաձմունս անհնարաւորս. թը-
շամանութիւն՝ մտաց անբարդելիս. ելմունս
անկատարս. իջմունս անհաստատս. յոյսս
հաստութիւս յարմարականս. յանդիմանու-
պատշաճականս. ձաղանս պատեհագոյնս.
նզովս իրաւացիս. անէծս արժանահատոյցս։
Վասն՝ այսոքիկ են մեղաւորիս իմ կշտամբու-
թիւնք, և ինքնահարուճած տանջանաւորու-
թիւն։

Ջ. Վա՛ս քանզի կարօղ ես զայս ամ զսպարտս
Թողուլ, և զնայթուճածս մահու բժշկել,
Ար ողորմութեց, ած բոլորից, քո թագա-
ւոր՝ բարձրեալ հօր որդի, ստեղծիչ զթած՝
բարերար, օրհնեալ՝ առաւտ՝ հարուստ, ա-
հաւոր՝ հզօր՝ ողորմած, տեսուչ՝ ձեռնկալ՝
հաստիչ, ապրեցուցիչ՝ դարմանիչ՝ կեցուցիչ,
երկայնամիտ՝ անողոսակալ՝ ասպաւէն, բժիշկ՝
գոլեալ՝ երկնաւոր, անձառ՝ լոյս՝ կեանք,
յարութիւն՝ նորոգութիւն՝ քաւութիւն. եթէ
հայեսցես մարդասիրութիւք, ըստ որում քոյդ
են ստոյգութիւնք, նայեցեալ՝ ի քեզ՝ կողկո-

ղիմ

ղիմ և ես : Եթէ լուծիցես , հառաչեմ. եթէ ունկն մատուցանիցես , պաղատիմ. եթէ անսայցես , աղերսեմ. եթէ ներեսցես , աղաչեմ. եթէ առիս գառնայցես , գոչեմ։ Ապա եթէ անտես առնիցես, կործանիմ. իսկ եթէ առ ոտն հարկանիցես , լամ. եթէ ղօ գեպահն ոչ ընծայեսցես , մեռանիմ. ապա եթէ ահարկու դէմս ցուցանիցես , սատակիմ. իսկ եթէ սաստեսցես , դողամ. եթէ խեթիւ տեսանես, սոսկամ. ապա եթէ սաստկանաս, սարսափիմ. եթէ հալածես, հեծեմ։ 18 իսկ եթէ ընդվայր հարկանիցես , հերքիմ. եթէ զբոց վհատութեես ոչ առցես , տապնասկիմ. եթէ խստանաս , վախճաւամ. ապա եթէ սպառնաս , ընկճիմ։ Իսկ եթէ քընծես , քարկոծիմ. ապա եթէ սաժգինս ակնարկես , սուզանիմ. եթէ ոչ անխայեսցես , մերժիմ. եթէ կոչեսցես , խիթամ. իսկ եթէ աչս յառեսցես , ամաչեմ. եթէ ձայն տացես , երկնչիմ։ O զարեացն պարգև մատնեալ. զերանութիւնն թողեալ. զընորհն լքեալ. զուխտն ցրեալ. զաւանդն կենաց մոռացեալ. զհամարձակութենն վստահութիւն կորուսեալ. զտեղծիչդ էիցս բարկացուցեալ. զանձառութիւն ընորհին ընդոտնեալ. զսյատոնջոյն պատկեր այլայլեալ։ Իսկ եթէ առ այս խեղդ մահու հեծութենե ցաւոյ մարդասիրեալ՝ առ իս ժամանեցուսցես՝ ասր չէ քո 19 զաղդեալն գիր ընանիլ՝ իւյիս , եթէ բժշկութիւն դադարեցուցանէ զմեզս մեծամեծս. որով ամենառատ քաղցրութիւք պատուհասատեալ՝ ի քեզ, զբոյդ կերպարան լուսոյ նը-

կա-

կարեալ յոգի՝ վերստին գտեալ պնդեցոյց քաւեալ, և [20] ստեղծեալ կրկին ՚ի փրկու-
Թի՛ անմահից կենացն անախտականաց. և
քեզ ընդ Հօր Հոգւովդ սրբով փառք յաւի-
տեանս. ամէն:

---

(1) Ջքրուելի Ռուֆոս: զկազմուԹի՛ Թուաւոր բանից յարմարելոյ ըստ բանաստեղծական ոճոյ լալականաց: Դարձեալ սկսայց զպատասխանս խոսփովանօրէն ղընկալանաւթիւ. խոստովանելով զընՁմարէ, զիշխանաւԹիւն յայտնաբարեաս, ընդդատաստանիս իմ յայտնի բարբառով: Ի՛մ Հայցականն՝ զիշխանաւԹիւն՝ Հայր առ բայն՝ սկսայց: զի անդրադարձուԹեամբ սկզբնաւորին. զի կրկնուելոյ նոյն բառին ՚ի սկզբան և ՚ի վերջն հատուածոյն (որ է ձև Ճարտասանական՝ յուշարկէն ապացուցանել սիրելոցդի, յոր բազխնաւուԹի,) զնոյն համայնաւուԹիւն, զնոյն եղանակ արտասկան մաղԹանաց եդից առաւնօր: Վ՚ր զի զնոյն բառ կրկնելով ՚ի սկիզբն և ՚ի վերջ բանին, իբրև ԹԷ մի և նոյն ձայն ոլորոց լսի անընդհատ, և լինի մինն իբրև արձագանգ միւսոյն:

(2) Հայրենեաց փառ: ՚ի հայրենիսն մեր ՚ի դրախտին առնաւ յոյզ մեղայն, ներելոյն և ապաստելով լսել ՚ի նախաստեղծիցն: Եւ ծանիր, զի զոր ինչ ասէ աստուածօր յաղագս մեղայն, իսկոյն ՚ի վե՛ր ներգործուԹեՁ զղջման կիմ խոստովանուԹի՛ զոր այս ձայն նշանակէ: Նախահարցն օրէնս. ԹԷ նախաստեղծիցն, և ԹԷ այլոց նահապետացդ եղաւ օրէնս զղջմանէ արդարանալ. և նոքա զայս օրէնս յետնոցն ազանգեցին իբրև ամենեցունն հարկաւոր. վ՚ր որոյ յարեհամայնից Ռուֆոս. ՚ի պաշար: Ա՚ն յայս հնգեակ բանիւք ցուցանել կամի, ԹԷ օրէնն զղջման ոչ իբրև զայլ գրեանն օրէնս յետոյ եղաւ, և կի՛ վ՚ր ոմանց՝ և աւ ժամանակ մի առեալ, այլ ՚ի սկզբանէ մինչև ՚ի կատարած վ՚ր ամենայն մեղուցելոյ:

(3) Ա՚նհնրէնէի բան: ըստ որում ոչ մերժէ ՚ած զմեղայն Ճշմարիտ խոստովանուԹեՁ: Ա՚նհնրէնէի պապաս: անլուծանելի կիմ անդիմադարձ փաստ. զի ստոյգ խոստովանուԹի՛ մեղուց՝ վՀարկ զգատաստանին:

(4) Ա՚ջապաղքէն ասհման: ՚ր կանոն. զի արդարքն ՚ի մեզայնէն սկսանին զատօԹեան. ոմ գանիկ, երեք մանկունք, Դն: տես ՚ի բանն ԼԹ. լուծ. ծ: Հնբանասաց գիրք: հաւատացեալ հնԹանոսք՝ որք զայլ օրէնս ոչ ուներին, զմեղ

զայն օրէնն դիտէին և ընթեռնուին ՚ի սկզբան խրբեանց։ Սոյնպէս անհաւատ հեթանոսք լոկ բնական լուսով ճանաչէին զաւտուն բնական զղջման։ Կամ, հեթանոսաց դարձեալ ՚ի հաւատս՝ առաջին գիրք տուեալ լինի մեզ նախ քան զկրառութիւնն։ Քրիստոնէից հարցապ։ Թէպէտ և ծանուցեալ է հեթանոսաց, սակայն ձշմարիտ մեզայն՝ որ ՚ի շնորհացն ձայ՝ այլև խորհրդականն, միայն քրիստոնէից է յատուկ։ ՀՀրաբանութիւն յաղթօղ։ ըստ որում ասպեզու զբարկութիւնն ձայ. ոչ դաւթի այսու մեղայիւ խափանեաց զաղաւնալման ձայ՝ որ ՚ի բերանոյն նաթանայ. (ը. Թագ. ԺԲ. 13։) Սոյնպէս այսու մեղայիւ արդել զսուր հրեշտակին. (անդ. իդ. 17։)

(5) ՀՀնդրպէպ հպօր։ ըստ որում նահանջէ զբռնութիւն սատանայի։ և խրոյ ախտոյ, ըստ որում խախր արկանէ ՚ի մէջ կենաց և մահու, արդարոց և մեղաւորաց. ըստ այնմ (դաւիթ. ԺՀ. 26.) * Վինչ մեծ է ըստ մեղ և ըստ ձեզ։*

(6) ՀՀրուենաց բարերութիւն։ հնարք ամբառնալոյ ՚ի բարձրութիւն ընծրհաց, կամ յերկինս. ոչ և խորութիւն անդաք, ըստ որում յանկաւակ խորս մեզաց և դատապարտութիւն ժամանեալ ՚ի վերս առնուս զհոգին. ուստի և է հիացման պէս. ո՞ արդեսո կամ հնարք բարձր և գերազանց, ըստ որում ածէ զղջման հելինակ և ուսուցիչ, և նովաւ միայն հնար է հաշտիլ ըստ ոչ։ և խորութիւն անդաք, անքննելի խորք գաղտնեաց ամբարեալ ՚ի նմա. ոչ և յաչերդգ ասէ։

(7) Խրհուրդ կնդեալ։ ոչ միայն ըստ որում ՚ի նոր օրէնս՝ զղջումն և խոստովանութիւն են մասն խորհրդոյ ապաշխարութիւն՝ ըստ կնքով փակեալ, այլև վն բազում գաղտնութիւնն՝ որ ՚ի նմա։ Մ՚ի՝ զի ՚ի կատարեալ զղջման բազում գաղտնի ներգործութիւնս առնէ ածէ ՚ի սկզբան մեզաւորին։ Երկրորդ՝ զի անցաւոն ՚ի մեզաց յաւրդարութիւն՝ է մի ՚ի մեծամեծ պատճէնացն ձոյ՝ գերագոյն քան զարարչագործութիւնն. իբր զի մեզքն առաւել հեռի են յոյ, քան ոչէն յէս։ և զի սահելմամբն բնական բարեացն ձոյ լինիմք բաժանորդ. իսկ արդարանալովն՝ գերբնական բարեացն, և նմին իսկ բնութեն ձոյ հաղորդիմք շնորհօք։ Երրորդ գաղտնութիւն է ՚ի զղջման՝ զի զձշմարիտ զղջումն որոշել ՚ի ստոյն՝ ձոյ միայն է կարողութիւն։ Ահա ըստ այսոսիկ և ըստ այլ գաղտնութիւնս անցանել՝ անիմբռնելի մտաց ասէ։

(8) ՚Ի վերջին դաւսխնէ։ Ոմանք ըստ հին լուծ. զդեւաց և մտացն զայս. սակայն բանն հայի ՚ի վերջին գատաստանն ձախակողմեան գատաւն մեզաւորաց, ոչք լքանին յոյ լը-

աելով. երթայք լինէն, ևն: Յայնմ դատաստանի ասէ՝ ոչ լինատակեցաւ հրաշալի ձայն մեղային, յորժամ դատաւորն յանդիմանէր զմեղաւորան վասն չկերակրելոյն զինքն, վր չարբուցանելոյն. ևն. (մատթ. ԻԵ. 42.) այլ փոխանակ մեղայն արդարացուցանել կամէին զանձինս. զի ևթէ ատացեալ էին մեղայ, գոնջ առ նմին, թերևս խնդոյն խղէր զնէթանոյ, զվրէժխնդրութենէ արդարութենէն այ, կամ զնրատացի վնիս գատաստարաւն նոյ. յորմէ և ընդրուիլն, որոշումն արդարոց և մեղաւորաց, կամ յաւիտենական բացորոշութենն այ անգործ եղեալ, զյաւիտենական գատաստանն լուծանէր. որով ծանուցանել կամի, թէ այնչափ է զօրութիւն մեղայատաց զղջմանն, մինչև՝ ի վերջին յայնմ պահու ապաւեր՝ ի գատաստարաւթէ զմեղաւորսն, ևթէ լինէր՝ ի նոսա այնպիսի զղջումն ճշմարիտ: Հնին լուծ. ընդրուիլ խնամոյ ևս ըզխորհուրդ մարգելուած. ոյզ թէ՝ ևթէ՝ ի ձախակողմեան գան ատացեալ լինէր մեղայ, վնիս կամ ահնման մարգելութենն ոչ՝ ի գործ գնիւր: Բայց այս անյարմար է՝ ոչ միայն կարգի բանիս, այլև ուղիղ վարդապետութենէ. զի ոյզ յայլ զղջացեալս՝ զղջումն, արբութենն՝ ի մեղաց, ազատութենն՝ ի դժոխոց՝ եղեն յարդեանց չարչարանացն քրիստոսի, նոյնպէս՝ ի ձախակողմեանն յարդեանց քրիստոսի լինել էին այսոքիկ՝ ևթէ արդարև զղջանային, և մեղայ դադրէին:

(9) Ջարդ ֆառաց: զմեղայն կոչէ զարդ և պսակ փառաց ոճծուած. գեղեցիկ նմանեցուցանելով զնծ՝ անգանոյն արբութենէ, և զնեղայն իբրև էղջիւր այնր անգանոյ. զորմէ բուռն հարեալ յանցաւորքն յինչուացուց՝ անպատիժ արձակէին: Ասա զոր օրինակ էղջիւրն՝ զարդ էր և պսակ անգանոյն, այնպէս մեղայն՝ այ. և ոյզ ոճծ ոչորմութէ և գթութէ պսակէ զմեզ, նոյնպէս մեք զղջմամբ պսակեմք զնծ, ի նա դարձուցանելով զթագաւորութենէ հոգւոյ մերոյ՝ և զփառսն, զորս մեղքն բարձաք ի նմանէ: Ծանոյ զի ի նեբրէ այ և ի թոյլ զղջացելոց՝ այսոցիսոյ ազնականութենն այ, ողորմութենն, անյիշաչարութենն, ևն. որով և առաւել փառաւորի:

(10) Հաւար պարեան: Ասատնօր վրնպակ սպրդեալ է յօրինակսն. զի աքար որդն էր քարմեայ, և Թուոն զամբրեայ. (յեսու, է. 1. 18.) առա պարան լինել՝ աքար փորեան, կամ զամբեան: Ասրդ՝ ասքա ասէ, այ աքար, առաւուղ, և յուդա ասելով մեղայ՝ ոչ արդարացան. վր զի ախմայինն բնաւագրութենէ, ակամայ և ի հարկէ երկիւղին և ամենայն գանազանութենէ, ոչ է կարող ոչն. իսկ զկատարել սէրն

ոչ իբր դիմաբաժանեալ անկատար սիրոյ և զղջման, որ կարէ լինել արդարացուցիչ, այլ դիմաբաժանեալ կէզծ սիրոյ կամ երկիւղի. իբր ասել, ոչ է Աստուած սէր. այլ լոկ երկիւղ կիմ այլ կնիք. որպիսի էր յիշատակեալ արանցդ: Զի սքար 'ի յանդիմանիլ զորովմէն՝ առաց մեղայ. (յեսու. է. 18. 20:) և սաւուղ՝ զի մեծարեցի առաջի ժողովրդեան: (ա. Թագաւ. ժե. 30:) և յուդաս յետ պարտաւորելոյն քրիստ՝ 'ի յուսահատ ամբիծոյն բռնադատեալ մեղայ դատեցայ, և խեղդեաց զանձն: Բայց եւս ասէ՝ խնամ կամաւ և սիրով ընդունիմ և կրկնեմ զերջանիկ մեղայս, ձն:

(11) Զհրաժարիլ հարաչափս: ընկերք կիմ եղբայր մկրտութիւն ասէ զմեղայն. զի 'ի մկրտիլն՝ մանաւանդ չափահասիկ, լինի խոստովանութիւն և մեղայատացութիւն: այլ և ըստ գործոյն միաբանին. զի մկրտութիւնն կարգեալ է 'ի բառնալ զակզբնական մեղս, և խոստովանութիւն՝ զներգործականն. ուստի ապաշխարութիւնն կոչի երկրորդ Մկրտութիւն, և Աւազան:

(12) Մեղայ՝ մարմոյ ձեռն յոգի հարկել: մարմնական գործովք զհոգիս սպանանելով: կիմ, մարմնական ձեռաւք, իբ անմաքրատեսս 'ի հոգևորս մերձենալով: կիմ այսպէս զաւանել կեսիւ. մեղայ մարմնոյ՝ ձեռնարկելով 'ի վնաս հոգւոյս. քանզի մեղքն ոչ միայն հոգւոյն վնասէ, այլև մարմնոյ: Հին լուծ. յաւելու և զայս միտս, ձեռաւք կիմ բառնք զկուրծս հարկանելով, հարկանեմ զհոգիս: Բայց այդ ոչ է եղանակ ինչ մեղայ, զորս աստուածօր ընարձակէ ձեր վարդապետս, այլ լոկ արտաքին նշան զղջման. ուստի ամէնայնմիայն է:

(13) Խակեխոկ մեղայ: խակատեսս կիմ Հմարտատեսս մեղայ:

(14) Կրկին ապաւար: Ահա է ինձ ասէ՝ յետին և կրկնապատիկ աշխարհել Թշնամութիւն, զի եւս ինձէն զանձն 'ի կորուստ և 'ի կործանումն մատնեցի. զի անդարձ վաթսնեցայ, առանց դառնալոյ առ հայրն՝ հեռացայ, կամ որոշեցայ. զի որդիս՝ Թշնամի համարեցայ, կիմ եղէ: զի փուշս չար գործոց էիւղ, դիզեցի, բարդեցի: է կատարեսն դիպանէմ բայիս: բայց մեր օրինակն գրէ դէղեօ:

(15) Զիս ոանին առ որ ընմ: զիս համարին այնպիսի, որ պիսի չեմ. համարին զիս արդար, խոնաւորն, ևն, որ մեղաւոր եմ և անմիտ. վարպետնայարդար, զարտաքուստ յարդարել և արբեղ բաժակս, որ ներքոյ անմաքուր եմ:

(16) Ազ փնօրինականաս պրոտնականս: Հնաւտակար և յանցաւոր գոյ առ անօրէնութիւնս քոնէ, կիմ առ խորհուրդս մարդեղութիւնէ: առ յայտնութիւնս աշխարհիս, առ ծանօթութիւնս

ձեծային դաշտանեաց՝ սէր երկրորդ, ստեղծման, նախա-
ինամութիւն, նախատահմանութ, դատաստանի, յարութ,
են: առ երեմիան արարչագիրս. առ երեմիան յոյզ գրէր,
հիմ արտասուն վայելուչս. ոյզ 'ի գրախտին, 'ի լեառն քո-
րեբ, 'ի սինա, 'ի թաբօր, են: առ խանարհութիւն սարսա-
փելիս, առ զնչմանն ոյ 'ի մեր տկարութիւն, հիմ առ խո-
նարհական գործս որդւոյն ոյ, որք սարսափելի են մը-
տաց: առ այն՝ զոր փեսի ալօթ իսկ իմոէ: Ա-յոյս յայտնապէս
ծանուցանէ զտեսանել իւր մարմնոյ աչօք զքն. որով և
հաստատի աւանդութիւնն՝ որ կայ յաշդի մերում. սակա
լիկ ոչ՝ մեկնելն 'ի վէր տեսութիւն 'ի պատարագի, հիմ 'ի
վէր տեսանելոյ առաքելոց, որով իբրև մեզ ևս երևեալ
համարի, և հիմ այլ եղանակաւ մեկնելն, ոմն վերաբե-
րի առ տեսութիւնն հաւատոյ աչօք. որով մարթի էր տե-
սեալ ասել նաև զանօրինութիւնս քն, զայտնութիւնն և
զերևմանն. և սակայն ոչ վրիպոյս յայտնապէս խոսիլ
դնէ ըստ առաջնման՝ և ըստ վերջնոյ, ասելովքն, ալօթ իսկ ի-
մոէ, և ոչ օտարին. այլև յայնդաշն: Ա-զոր ոչ ինչ է
պատասխանապատճառութիւն. 'ի մերում, պատասխանապարտութիւն. ոյ
առ այս տեսութիւն, փոն առ հանօրէն առնպարանին. ոյ քան
յաղագս բոլոր աստուածանական սքանչելեացդ և վարդա-
պետութեդ. զի այս հաստատակաց է պարզև. խակ դեմ
յանդիման երևիլն՝ է առանձին շնորհ իբրև յատուկ սի-
րելոյ և բարեկամի. որով առաւել պարտաւոր կացու-
ցանէ 'ի սիրել: Եւս, զի աստուածն 'ի լոյս ականջաց
ծանօթանայ. խակ յայտնապէս երևիլն՝ աչաց է ներկայ-
ծուի, որ աղդպատգոյն ևս շարժէ. ոյզ առաքեալն թով-
մաս՝ որ 'ի լուր յարութիւնն քն դժուարէր 'ի հաւանութի,
'ի տեսանելն զյարուցեալն՝ ազատական դառնութեամբ:
Ա-զոյս առաւել անպատասխանելի լինիմ ասէ՝ զի կեա տե-
սանելոյս զքեզ աչօք՝ տակաւին 'ի մեզս գարձայ. ուսոյ
մեծ է պատասխանատուութիւնս, մեծ է պարտաւոն, մեծ է
հիացմանս. են:

(17) Ա-նդաձմանս անհնարաւորս: մտածմանս, հիմ հոգալ
կուս, որում չկք հնար հիմ ձայ: Թուականութիւն: համ
հիմ բազմութիւն հոգոյս և թշուառութեցս՝ անհամբերի 'ի
մտայ: Ելմանս անկարօտս, կամս եւանելոյ յատակին մաք-
րութիւնն՝ բայց անդորձ: հիմ, ելմանս 'ի պատուոն ոյ, 'ի
քարոզութիւն, են, բայց առանց սիրոյ, անյօժար: Ի-ջ-
մանս անհասարակս: խոնարհութիս 'ի գործ ձգնութ, ասպաշ-
խարութ, օգնելոյ կարօտելոյ, են, բայց անհաստատ:
(18) Իսկ երբ ընդվայր հարկանիցես: 'ի մերում, երբ ընդվայր
հարկանես: և զինի, երբ զբոց վճարութիւն ոչ ստացես: 'ի մե-

բուժմն, և հինն լուծ. էրէ պաղէոյ վհապարէն ու առնես. որ յարմար ևս Թուէ:

(19) Ջապէեան գէր. ե բանն ժողովող. (Ժ. 4.) * Ընդրուն դարձուցանէ զմեզս մեծամեծս: * զոր որ վարդապետս դնէ. էնձնորէն պատրէոտցանէ, յայլ ԹարգմանուԹենէ առեալ. զի այսպէս ունի եբրայականն, յոյնն, ասորին և լատինն:

(20) Սպեղծեալ էրկին: յետ առաջինն ստեղծմանն 'ի բնաւհան կեանս՝ վերստին ստեղծեալ 'ի կեանս շնորհաց և փառաց:

✲✲✲

նականն դիւրին խաճմուռնս , թէ զերկարա-
ւորն նետաձգութի . զխորութեանն զանչա-
փութի , թէ զամենաճախան յայտնատեսիլ .
6 զյոքնագլուխն պոռնկութի , թէ զառողջ-
ջութեն սնբժշկութի . զպարզարուեմն չարին
մարմնով , թէ զսովինն բարեւոյն հոգւով .
7 զինամովն հանդիսանալ՝ յոչ ախորժելիսն
ոչ , թէ զբռնադատութեն տուամբ ձգիլ-
լն ի նոյն մոլեգնութի . 8 զառ ի մահէն
մեղաց , թէ զընդունայնութեանն կար-

ծեաց :

Ը . Արդարև որպէս կամաւ խելագար 9 զեր-
ծեալ ի ձորձոյ , զառակնացս տեսիլ յան-
դիմանելի , զընդդէմն գործեալ իմաստ-
նոյն , որ՝ թէ հանձարեղքն վերարկեացեն
զամօթս իւրեանց . օտարացեալս ի կրօնից .
հեռացեալս ի կարգաց . ի սրբութե ան-
սուրբ . ի կուսութե անմաքուր . յարդա-
րութե ամբարիշտ . ի բարեպաշտուե վնա-
սակարտ . քերանոսն մերձ առ ստացօղն , և
հեռի երիկամամբք . շրթամբքս պատուամա-
տոյց , ըստ մարգարէին , այլ ոչ ետէ սրբ-
տիւս : Այս ետէ պարտ է զքստմնեալսն ա-
սել աստանօր , 10 չար քան զառանձնանն յան-
դգնութի , իբր զուր իմն պաշտօնատարս ոչ ,
ի միտս անկայունս երկեակ ձանապարհաւ
մահու վարանեալս՝ ջանամ , և ոչինչ օգտիմ .
պնդիմ , և ոչ հասանեմ . փութամ , և ոչ
ժամանեմ . անձկամ , և ոչ տեսանեմ . վա-
փաքեմ , և ոչ հանդիպիմ . կարօտիմ , և ոչ
պատահիմ . 11 ոնիմ զամ երկրի , և եմ պատ-
գամաւոր աղօթանուէրս ամ աշխարհի : Այլ

թող

Թո՛ղ զբաղումն զայսոսիկ՝ բարերար, և մի՛ ունիցիս. դիւրինք են քեզ զսոսին եղծանել, քան ինձ տաժանաւորս աջով նկարել. վա՛ այնորիկ զրեցի առանց լննայելոյ, զի դու առատապէս ընդլեայես՝ օրհնեալ։ Ար վասն մեր մեղաւորացս. երկայնամիտ անուանեցար, ըստ մաղթանաց բանի՝ հեծութեան արտի՝ եղբի երջանկի. [12] յոյժ նեղեալ անձն և ձանձրացեալ ոգի՝ բանին յիշատակաւ, որ զսոյն պատմէ. յա՛մ կրից մահացուցանողաց վտանգեալ, անկեալ՛ի վիհ դարչութե մեղաց՝ անդնդախանաց ապականուեց. քանզի չհաւատամ, թէ լսես իսկ ինձ, ըստ յոբայ ձայնին։ Ա՛րդ՝ ես ինձէն ինքնադրոյ ոմն անձնադատ դերի՝ կամաւորապէս [13] մատրն եղէ քնութե՛ս, արդեւլի փակեցի կընքեցի առ յինէն՝ յամենայն մասանց՝ զկենացն հնար, զի՛ ի փրկուն մեղաց կապելոյս՝ կրկին մեծասցիս գովեալ։

Ե՛ւ քանզի [14] ի մարգարէէն բարուք խրատեալ փորձ գտայուք, մաղթել ընդ նմին հոգւով քո երգեալ՝ յուսով հաստատնով՛ի քեզ ապաստանեալ, առի՛ք ընդ ձեզ բանս, ասե ուսկէ, և դարձարձուք առ ձեր ածձեր, և ասացի՛ք ցնա, կարօղ ես թողուլ զմեղս. զի ընդունիցիք զբարիս, և վայելեսցեն՛ի բարութե՛ անձինք ձեր։ Ա՛հա ածխոսեցաւ, և ոչ է որ ուշ լսէիցէ. նոյն ինքն վկայեաց, և ոչ է որ ուշ հաւատասցէ։ Ա՛րդ՝ այսոքիկ [15] վճիռ պաշտելի. նուիրեալ պայմանս. սահման նոյնագոյ. կենաց աւետիս. կէտ տերունի. դուռն բարութեան. սիոփանաց

հրաւէր . ձկնբլիտ պատիժ . անստգիտ գանձ . անմահաց յիշատակ : Այսու առաջին և ես հաւատ ընկալեալ , առատաստ վկայեմ առին՝ ընդ մարգարէին , կարծ ել ես յամենայնի Թողուլ զմեղանս բազմաբեղուն . և ևս զօրասցին կրկին բարձրացեալ՝ առ ամենաթշուառս կործանեալ հոգիս : Յամենայնի իշխես . ամենայնի բաւես . ամէն ինչ հասանես . ամենից բռնութենց յաղթես . զամ կարծրութի փշրես . զամ ընդդիմահար վանես . զամ խստութի վատնես . [16] զամ սրացեալ ընդոստնես . զամ դաւչնա անուշես . զամ դժուարամոքելիս քաղցրացուցանես . զամ զպարտս ընորհես . զամ յանցանս Թողուս : Կարօղ ես՝ զօրաւոր հզօր հնարաւոր ամենարուեստ՝ զամենեցուն ըստ ամենայն ընդունել՝ և չքացուցանել բառնալ՝ի միջոյ , իբր զձանձանչ փոքրու կայծակն՝ [17] սահմանեալ՝ի չափ ոչնչից՝ անկեալ ընկերզեալ կորուսեալ՝ի տիեզերատարածն ծովու : Ո՞ւր՝ [18] քանիւ մաղթանաց վերծանող զացն այսմ մատենի , ոզորմեա՛ վ՛ա խաչի և չարչարանաց մահու որդւոյ քոյ՝ հայր գԹուԹե : [19] Ակնկալեմ առաքողի՝ ողբերգուԹե ձայնի՝ այսմ արտօսրագին նուագի , որ զայս դեղ փրկուԹե կենաց՝ մեզ յարմարեցոյց , եղիցի՛ բժշկեալ յանուն քո հզօր : Որ հետս ելից խոստովանուԹե մեզ նկատեցոյց այսու պայմանաւ պատշաճականաւ , լիցի՛ անարատ յիւրոյն պարտեաց : Որ զհպարտուԹեն Թևս՝ հարԹել մեզ վարգապետեաց՝ [20] ի սոյն հանման կենաց պատգամի , եղիցի՛ զերծել ի չար

հա-

կատարեցէք մահու արկածից սկզբնականաց՝ վերջնոց՝ և միջնոց, երբորդութեամբ բարեգործեալ, ի նորոգութեան լուսաւորութենէ. ընդ որում և մեք գրեսցուք՝ երջանիկ գտեալ ընդ սմին։

21 Ընդդիմամարտ դիւաց նոյն նուճափ աղօթիւ. և դիւանարտառս չէրգնապատճինաց անպատուրուելոց սո֊ փոծով ֆարատին։

Է. Արդ՝ այսքանեաց անբաւից հրաշից հանդերձիչ հնչեր ամենատես՝ անուանդ սքաւոր. ձայն ստրսափիելի.[22] կոչումն ընտանի. քան համբուրելի. ապդումն աքան չելի. հրաման սոսկալի. էութիւն անքննելի. գոյութիւն անձառելի. իսկութիւն անբաւելի. զօրութիւն անգնեելի. կամք ամենաբաւի. ներութիւն անսահմանելի. ողորմութիւն անչափելի. բարձրութիւն անբովանդակելի. ողբանութիւն անկշռելի. առաւելուն անհասանելի.[23] պատճառ արդւոյ հայրութեան, այլ ոչ նախադրութեան. քեզ և ի ձեռն քոյդ անսպառ բազում զօրութեանդ՝ սաստեա տագնապող և դիւական տենդիս ջերմութենէ, որ սպրդեալ մուծաւ ընդ մեզաց՝ զի փախիցէ ի մարդոյս,[24] զարհուրեալ ի սէրտալի և յանբաւելի արեանն վտակէ՝ գաւինդ երկնաւորի. որում սրսկեալ միանգամ ի միջնջենաւորս՝ հանգիստ մաքրեցաք։

Է. Այլ արդ՝ յայս պատկառելի խոնարհութենէ արարչակերտս խորհրդոյ, ամաչեսցէ սատանայ ի գործս չարեաց իւրոցն հրեշտա֊

տակաց · տանջեսցի և հալածեսցի , հեռա-
ցեալ և արտաքս առաքեալ ի շինուածոյ
25 խորանէ քումմէ զնակուճ՝ յարտաքին խա-
ւարն : Այլ ընկալեալ մաքրեա զարտասուս ու-
քոցս ի դիմաց մերոց , և զհառաչումն ձայ-
նիս հեծութեանէ ի սրտից մերոց : Այլ յիշա-
տակեա հարման հեղուսիցն՝ 26 քաւմնափուշ
տաժանատեսիլ ոգեպահանջից , որով սրբն
պեցաւ միածինդ քո յաշտարակ խաչին , դա-
եւեսցի չարին · Այլ ի կոզակերձ սայրասուր
27 սլաքէ ուժգին ինն բախմանէ , որով ղվէրն մեծ
ընկալաւ , խաչեա ատտակեսցի սկզբնարար
մահուն : Այլ զի խոնարհեցոյց զդէմսեան
դլուխ՝ յաւանդել զոգին ի ծոց քո՝ բարձ-
բեաւ , ապատամբութեանն բարուցն քե-
լիապայ՝ ի կիր կործանեսցի , ամիւր հերքեալ
ի կորուստ : Այլ զի զօրէղ ծածկեցաւ 28 ան-
մահն խակութիւն յորովայնի երկրի , այսու
ամբարձեալն հպարտութի՝ կարծեալ դոռո-
զին՝ ի յատակս մահու զժոխոց՝ մերկին ըստ-
ուէրին՝ յաւերակ դիտեսցէ · և յիշեսցէ զա-
ռաջինն հարուճածն անբժշկական , որով մա-
հացաւ դիմամարտուն թիւնից վիշապին՝ կե-
նարարն կրիւք ամենազօրին · 29 Այլ զի ի
փառս քո՝ հայր ողորմութե , եւբր ի զօրէստ ող-
ջոյ քոյ՝ հոգեւոր սրբով զայս խոստովանիմ:
քանզի ոչ սիտակ ինչ սոսկ զօրութենն ու-
նի զմիւսմէն՝ առ մի խորհրդականն խորու-
թե , այլ զանսկիզբն բանդ անձնաւոր՝ ընդ
անժամանակդ հօր փառաւորեմք : Այլ քեզ
միոյնոյ աբ երրորդութեդ , հաւասարապա-
տիւ երկրպագութեդ , հանաքուն՝ անբաժին ինք

նու-

նուիրէդ՝ օրհնաբանութիւն, գոհութիւն, զօրութիւն, և անձառ վայելչութիւն մեծութե, բարեվիճակ հարթութիւնե, զուգակշիռ հաստատութիւնե՝ յաւիտեանս. ամէն։

---

(1) Զբազմատաք ըարժուելեցն։ առէալ կամ յաձախ սահեցուցիչ շարժմանց. ոյք են շարժմունք բարկութիւնե, լեզուի, և նմն. յորս առէալ գլորի մարդ։

(2) Զանկերպոփրելին անշապաւէնէ։ ի մերումն, պանկերպոփրելին։ Ոմանք ըն հին լծ. խմանան ոչ արժանի նկարագրելոյ և յիշատակելոյ. և մեկնեն զմարմնական ազտեղի մեղաց։ Քայց զայնմանէ ատորև խօսի. իսկ աստ ըստ կարգի զհետեւեալ կարծեցեալ մեղաց խմանի բանս. զի աւ աէ իսկ, ապրեօք զիոքերն յիշատակելոյ, զնուճարն, զհետևելն։ Ապա անկերպոփրելէ ասէ՝ զայն խորհուրդս և զշարժմունս մտաց, որք արագ և կրկ անզգայաբար կրկին ի մէզ. զորս և չկարեմք երևակայել և մի ըն միոջէ յիշատակել. ուստի կամ մեզս չհամարիմք, և կամ փոքր. ապայն բազում անգամ յանհոգութենէ հղեալ ի ծանր նիւթս, յանցանելիք. այսպիսի են շարժմունք հպարտութե, թիւր գաղտուղութե, տրտնջման, երկբայութե ի հաւատոյն, և։

(3) Զաս երրորդ. որք զրանց զգայութիւնց հեշտալիք են. և ապայն յետոյ ծայրակորոյ ինասս գործեն. յր ծայրապոյնս կամ չարաչար կոտորեն զհոգին. կամ զծայրագոյն բարին ընդհատ ապականեն։ Կամ լաւ ևս. զորն յայտնեցիկ, զաս երրորդ, յր ի սկզբան հեշտացուցչեան, թէ զծայրակորոյ, ի ծայրն կամ ի կատարման տանջիչ ինասակարան. զի բազումք ի մեղաց նախ հեշտացուցանեն, և ապա ի կատարածին տանջեն խղճիւ մտացն, կորստեամբ համբաւոյն, կարօտութե ընչից, ցաւագարութե, և։ ոյք արբեցութիւնե, անառակութիւնե, բղջախոհութիւնե, և։

(4) Զաւիշեան հպարտութիւնե. զձեռամբ մերձենալն ի հրաժարելման, ըն պատ նոյն ինքն ըստնէ, թէ նաև ընչով հեռի կալն ի յանձնառականաց։ Ասել կամի. ոճ հրաժարեցոյց մերձենալ ի չարն, որպէս յորդեղեալ ծառն, և ես ձեռամբս չջուփեցի զայն. հրամայեաց ընդրկել զբարին, և ես և ոչ ընչով կամ յօժարութե բերանոյ մերձեցայ ի նմա։ Մարթ է և ես խմանալ զմեզս՝ որ ձեռօք գործին, ոյք գողութե, սպանութիւնե, և։ և զմեզս՝ որ ի հեռուստ կատարին ընչով բերանոյ, կամ լեզուաւ. որպէս հայհոյանք,

քամ-

բանբասանք , սահմռսուրիմ , եմ :

(5) Զլայնամոնն դիւրին : Առաքն զհանդամանս մեզաց բացատրէ ըստ ջրոյց սեռական դրից . յր լայնութիւն , երկայնութիւն , խորութիւն , և բարձրութիւն . զի ոմանք իբրև լայն կիր ընդարձակ՝ հեշտացուցանելով խածանեն . ոմք ատելուն : զերկարաձրն նեփցփուրիք : ոմանք յերկար իբրև նետիւ խոցոտեն . ոմք նախանձ , հակառակուրիւն . եմն : զխորհրդեն զանգփուրիք : ոմանք կարի ի խորս արմատանան . ոմք հալածուրիմ , սատերուրիմ , եմն : զանձնածախն յայտնապէս : ոմանք զգեստ բարիս՝ նաև զմարմնական ծածկեն , վատնեն , և ամենեցուն յայտնի լինի խայտառակուրիմն , իբրև կացեալն ի բարձր տեղւոջ . ոմք են անառակուրիք , խաղք նարտից , ապուռամբուրիք . եմն :

(6) Զյոխնափլճոն պռռնկուրիք : ըստ որում պոռնիկին անխորհուրդ լինին ընդ բազում արս , որ գլուխ են կնոջ : կիր , զի բազում մեղս յիւրմէ ծնանի՝ իբրև զբազմագլուխ վիշապ : ըն պատուղբուրենն անբժշկուրիք : ըստ որում սովորուրիմ պոռնկուրիմ անբժշկելի է յառողջանալ . կիր զի ապակառնել զգեստ պոռնկին ոչ ևս ամբողջանայ :

(7) Զխնամն հանդիսանալ : զկամաւորապէս ջանալն ի գործս անախորժելիս ասի , թէ պէտս պահանջեն զոր . ի բռնագատուրիմ չար ունակուրիմ ձգիլն ի նոյն սովորեալ մեղս : կիր , ձգիլն ծախանձանօք , հրապուրանօք և սպառնալեօք այլոց ի մեղս՝ իբրև շուն տուաւել վերադարձ ի փսխուրիւն :

(8) Զաս ի մահն ձղտել . զմեղսց՝ որ անհնարին գոլով և գժուարաբուժելի՝ մինչ ի մահ տևեն , ըն պընդանայնուրենն կարծեցեալն՝ թէ մեղանչեմ , և յետոյ ապաշխարեմ :

(9) Զերծեալ ի չորից : իբրև խնդագար ոք՝ մերկ ի հանդերձէ՝ զամենայն տեսիլ հոգւոյս երևեցուցի բանիւբս . զբերմն զործեալ խոպանին , (ի մերուրեն , ըստ խոպանին .) այնմ բանի առդմանի , որ ասէ՝ ըն հանմարելին վերարկուցեն . (առակաց . ԺԲ . 16 .) * Ծածկէ զանարգանս իւր այլ խորհրդեմ : *

(10) Զաւր փան պանջանան յանդգնուրիմ : յանդգնուրիմ՝ որ չար կիր գժնդակ է քան զպատիժս իւր : իսկ յանդգնուրիւնս այս է , զի էր պատրաստ ինձ պատժոնապարտս այ . իբրև առաւ ոգի աւծնեալ այ , կիր իբրև ընդառնայնապարծ և զրպարտ պաշտաւնեայ երևիմ , անհաւատուրեամբ , երկեակ ճանապարհաւորհուրդ , իբրև զնէլացիս յերկուս հետս կաղալով . (՚ի . Թագ . ԺԸ . 21 .) մերթ զնծ պաշտեալ , մերթ զգիւն : կիր առաւելապատուրեամբ վարելով ի բարին կիր ի չարն , և

և նուաղութիւն միտս ի բարին. որ երկոքին ևս մեղք և մահաբերք են. և սակայն յայսմ ամի իբրև այ պատճառեալ ձեռանամբ նման փարիսեցւոց. որ է մեծ յանդգնութիւն և անամօթութիւն:

(11) Ունիմ զնմ երկիր: ունիմ զնոյն մարդոյ ախտս, կամ զվեզս և զպարախս. և սակայն էմ պատճառ, եմ իրաց, եմ ձեռանամբ իբրև պատճառաւ այ առ մարդ, և աղօթից առ նա վնաս եմ աշխարհի:

(12) Յոյժ նեղեալ անձն: զերկար ասէ յոյժ նեղեալ, բանին չէ ապաքէն, յիշատակութեամբ մեղացն լինելի. որ և զսոյն ինքն պատմէ. (ա. երկր. ը. 72. թ. 2:) Այնպէս և ես ասէ՝ նեղեալ և ձանձրացեալ եմ յիշատակութեամբ մեղացս. և յայմ մահաբեր ախտից վտանգեալ, անկեալ կամ ի խորս գարշութեանց մեղաց, որք են գժոխային տապանութիւնք. մինչ զի գժոխարին է հաւատալն՝ թէ լսես ինձ առ ի հանել ի խորոց մեղացս:

(13) Ապան եղեալ բնութիւն: մատնեալ զիս անձնս, կամ զատակարեալ բնութիւն՝ ինքնաբանական խոստովանութեամբ, յայտնելոյ յայմ կողմանէ լինել մահատարս. զի ի փրկել զնս՝ առաւել մեծասցես:

(14) ի մարգարէէն բարուք խրատել: ի մերումն, ի մարգարէէն բարուք է խրատել, քոյ գպղատ մաղթել ընդ նմին, ևն:

(15) Վշիւ պատել: Ա յասելոյ բանք ամենայնիւք՝ որք առն յոյս թողութեանց մեղաց, են վշիւ յարդելի, օրհնելի, ըստ որում են ամենայնիք: նուիրեալ պայման, արբառան օրէնք, կամ կանոն: սահման նոյնպէս. կարգ կամ որոշումն անփոփոխելի: կնք գրոնի. վշիւ կամ նշան ամենատրգև: ձգիրք պատկեր. ըստ որում որոշաբար երևեցուցանեն ըզկամս այ, և զհանգամանս թողութեանց մեղաց. այ հաւատալ թէ կարէ և կամի ամենայն և այնպէս գառնալ առ նա սրտիւ ըզկացեալ: անպիտան, անխարգելի, կիսանիլատեալի գանձ, յորմէ զերծանին շնորհք քաւութեանց:

Վշիւ և ես այսու բանիւք հաւատս ընկալեալ, ևն:

(16) Ջամ արացեալ: զամս առեր ցցուածըն՝ ըստ ասելոյ Յարդեաս:

(17) Սահմանեալ ի շափ ուղիդ: իբրև զնուաղ լոյս փոքր կայծ, որ երբ անգոյ կամ աներևելի համարի:

(18) Բանիւ մաղթանաց: Ա ասել մինչ ի վերջն ի բերան աղօթողացն բանս գնել՝ աղաչել վնս իւր, ոչ արար և ի բանն ին. 4: տես անդ. լծ. 24:

(19) Սիրէն առաջոդի: Պատճառն յօրինողն այս զղջական բանիցս, եղելոյն բժշկեալ. ևն: Եւ այն պատճառ իմաց նին ծնօղք կամ վարժապետս ունին, կամ որք յորդորեցին յօրինել զայն: կամ նմա այսպէս, սկիզբն առաջոյ, ցո

յօրինող ողբերգուհեա : Իսկ եթէ ոք կոչական առցէ , մի սկիզբն ևն . նմանի : Որ՝ պատճառդ յօրինողի ողբոցս , նա՝ որ զայս գեղ վիրկուհէ մեզ կազմեաց , և զնոցին բժշկեալ են :

(20) Ի սոյն կանոնի : Կա որ ի սոյն աղօթական մատենի՝ խոնարհական զղջմամբ ուսոյց խորտակել զհեա հպարտուհէ , աղաւեսցի ի չար կապանաց մահու արկածից , մաքառեր գործոց կամ մեղաց , սկբնհանաց , առաջնոցն զորս ծերոց ի մանկուհէ , վերջնոց , գործերոց ի ծերուհէ , և ջնոց , գործերոց յերիտասարդուհէ : Կամ՝ աղաւեսցի ի պարտեաց սկզբնական մեղաց , և ի վերջին պատժոց հանդերձելոցն , և ի միջին ներկայ պատուհասից :

(21) Ընդդիմամարտ դիւաց : Յաղագս մանկտրիս չէ յայտ՝ արդեօք սէր վարդապետին ևցէ , թէ այլոց ուրուն : Եւ է ասելքս առ հայրն ամ վն լուանոսայ . որք հեթկէտ և ի բնական պատճառաց ախտանան , սակայն ազգեցուն դիւին խաւսել բազում անգամ ի սարսեցուցանել , և ի բարբառել զտասս արեւանն :

(22) Կոլոսի ընդանի : Ըստ որում հայրն է անուն ծնողական . ոչ և բան համբուրելի . զի հայրն զգուհեն յայտնէ , ուսանի և քաղցր հնչէ ի բերանս :

(23) Պատճառ արդեոյ : Սկիզբն որդեոյ ծննդեամբ , կամ իբրև հայր՝ ձչմարիտ արուսագրուհեա , որ առնչուհնակ գոլով՝ միշտ գոյակից իւր ունի զորդի , այլ ոչ նախադրուհ . ոչ նախնուհեա ժամանակի . ոչ յարատեան ծնողն յառաջ է ժամանակաւ քան զծնեալն : Կամ , ոչ լոկ նախ գասելով անուամբն , ոչ հայհոյեր սաբէլ , որ մի անձն համարելով զհայր և զորդի , ըստ նմին դնէր՝ թէ հայր նախ դնի քան զորդի կոչմամբ միայն , և ոչ արուսագրուհ : Յաղագս պատճառ բառիս յայտնի է ուսանողաց ամենայն բանուհեա , զի վարդապետիք յուշագ սովորաբար ի կիր առնուն յընծայինս , կոչելով զհայր՝ պատճառ որդեոյ . կամ հոգեւոյն սէր . որով նմանեան զձչմարիտ և զերկրական արուսագրիչ սկիզբն անձին որդեոյ , կամ հոգեւոյն՝ առանց զանազանուհեա էութ , և առանց կախման . և զայն կիր առուհեա յինքեանս ընկալեալ վարդապետիք հայոց , գիտելով զուղիղ իմաստ բառին , և զողջմտուհեա լսողացն , և միանգամայն ոչ անգիտանալով զայլ նշանակուհեա այնը բառի , ըստ որոյ ոչ պատշաճի ասելն անձանց . զի պատճառ ի սահմանուհեա զայնցանէ ասի սովորաբար , յորս գոյ զանազանուհի բնուհեա , և կախուհն միոյն զմիւսմէ . և ըստ այսմ մտաց՝ անպատճառ ասեն վարդապետիք հայոց զորդին և զհոգին սբ . ոչ ընդհակառն ասէ ի Յովսեփն , ի

բանն

բանն յաղագս երրորդութե. * Հայր է պատճառ՝ անպատճառաց, որդւոյ ծննդեամբ՝ հոգւոյն բղխմամբ: Զի այլ չէ ինչ պատճառ, ինքն՝ պատճառաւ՝ քան հայր պատճառ: * Զայն ասէ ՚ի շարականն հոգւոյ գալստեան. ՚ի կանոնն. ՚ի հարցն. Որ բոլորից ես պատճառ, ևն: Սոյնպէս և յառաջին թղթին առ մանուէլ կայսր. * Հայր պատճառ, և որդի և հոգին ՚ի պատճառէն անժամանակաբար, և առանց պատճառի: * Իսկ վարդապետք լատինացւոց առ վերաբար ՚ի կիր առնուն զբառն ակիզբն, և յառաջնոցն երբեմն նաև զբառն պապաս. ոչ իշխանս. (գիրք ժա: և ժբ:) օգոստինոս. (գիրք ձէ խնդրոց. ժէ:) վիկտորինոս առ արիոսիկեցի. (գիրք ա. ընդեմ արիոսի:) Ընտեղման: (գիրք յաղագս բղխման հոգւոյն սրբոյ:) Բիւթարտոս վիկտորեան. (գիրք է. յաղագս երրորդութե. գլ. է.) Իսկ յետ երիտասարդերորդ դարուն խափանեցաւ առ լատինս կիրառութիւն այսր բառի, մինչեւ առանց մերժելոյ զսովորուն այլոց ազգաց. ոչ ասէ նաւինքն ոք Թովմաս ագուինացի, ՚ի ժ. խնդ. յաղագս կարողութեան. պրակ. ա. առ. 8. * Յոյնք ընարձակագոյն վարին անուամբ պատճառին, զծագումն ևեթ այնու նշանակելով. . . վ ղի ոչ ըն պատչաճի ասի ինչ ՚ի լատին լեզու, զոր վ հանգամանաց լեզուին մարթ է ըն պատչաճի առնել ՚ի լեզու յոյն: Սակայն յընունել մեր զանուն պատճառին յանծայինս ըն յոտնաց, չէ պարտ յայն միտս խմանալ, ոչ յորժամ զաստղծութեածոց ասի: * Վ այսորիկ ՚ի վերնեանեան ժողովն՝ ՚ի վճռաբանութեան անդ յոյնքն անդադար ՚ի կիր առնուին զբառն պապաս. և երբեմն նաև լատինքն ըն մոտաց յոտնաց. մինչ զի նաև ՚ի սահմանին հաւատոյ ասացին. * Որդին ևս է՝ ըստ յոտնաց պատճառ, և ըն լատինացւոց՝ սկիզբն ենթակայութե հոգւոյն սրբոյ, ոչ և հայր: *

(24) Զարհուրել ՚ի սխրալէ արեան վտակէ: այսինքն ՚ի վտակէ սքանչելի արեան երկնաւոր գառնին:

(25) Խորանէ փոմէ բնակութե: մերժեցայ ՚ի շինուածոյ խորանին, յոր ՚ի մարմնոյ Քրիստոսին կամ լուանոսին:

(26) Քաջմաքոյ. քաւութեացուցիչ. (փուշ փուշ ընօղ.) փաքանապէսիլ. գժնդակ կամ ցաւեցուցիչ ձևուվն: ոգեպահանջիչ. յոր մեծ և ատուճար բևեռացն քրիստ, որք զորդին հանէին ոտատիկ ցաւուվն, և քաւութեացուցանէին զտեսօղս և զլսօղս բևեռումանն:

(27) Սլաքէ ոաքգին բախմանէ: ՚ի ոտատիկ բախմանէ կողակերձ և սուր սլաքին կամ տիզին, ոտատակեցոյն ոտանայ՝ առաջին գտիչ և պատճառ մահուն:

(28) Ընդհանին խոսելիք : փոխանակ թանձրացելոյ դնել . ջ անմահն ձեզ մահկանացու մարմնովն ծածկեցաւ ՝ ի դե բեզմանի : Ակսու Թաղմամբ փրկչին՝ հոպարտութենն կոր ծեալ գոռոզին , կարծեցեալ իշխանին սատանայի՝ ՝ ի յա տակս խաւարային դժոխոց առեալ զինքն :

(29) Ասան պէ ՝ ի ֆառս տո հայր : զնմ զիրկապօծ կիսս որդ ւոյ քո , և զվաւթարութենն սատանայի՝ այնպէս խոստո վանիմ ՝ ի փառս քո օվ հայր ողորմութենե , պի իցէ միանգամայն իբր ՝ ի գովեսպ որդոյ տոյ՝ հոգեառէ աբէլ , ջր ՝ ի փա ռաւորեալ զքեզ՝ դիտեմ փառաւորել և զորդիդ և զՀո գիդ՝ իբրև հաւատալուպատուիրէ զանազանեալք ՝ ի քէն : Քանզի ո՛չ պէպակ էնչ սակ զօրութենն : Ասուն պէպակն լման նի գոյական ՝ ի պէպ բառէն , ոմ դոսոկ , էրամակ , ՝ ի բա ռիցն՝ դաս , էրամ , և նշանակէ՝ պէտք , կարօտութենե . ուս տի և լմնատն է . վր պի մինն յատացեալ անձանց ոչ պէտս ինչ կիս կարօտութենե լոկ զօրութենե ունի ՝ ի միւսմէն , առ մ խորհրդականն խորութենե , ՝ ի միւսմ անհատանելի ոճոութ . ոմ հայհոյելին արհամարհք և հոպեմարութ , զորդի և զՀոգի իբրև կարօտեալ զօրութենե ինչ առել հօր . այլ զանակնկալն բանդ անչնաւոր՝ փառաւորութեբ ել անժամանակ հօրդ , ել նմին լման և զՀոգին : Ապա լմնատք պատճառն այս էն . եթէ ես զորդիդ և զՀոգիդ համարէի իբր լոկ ըզ ծութենե ինչ զքեն կախեալս , ոմ ապանդաւորքն կար ծէին , ոչ դիտէի ՝ ի փառաւորելս զքեզ՝ փառաւորել և զնո . բայց քան զի դաւանեմբ զնո անձնաւոր էութենս զուգաստատուիս քեզ , վր այն ՝ ի փառաւորելն զքեզ՝ փա ռաւորեմբ և զնոսա :

✣✣✣

առ մեծ աւետիս ակնկալուե : Ա՛ժխկ՝ ախ-
տացելոյս . հովիւ մոլորեալ ոչխարիս . ու՝ ա-
պաւինեալ ծառայիս . գինի անապակ՝ մեծ
տրտմեցելոյս . սպե՛ղանեայ դեղ՝ վիրաւորե-
ցելոյս . ազատուի՛ մեղաց գրաւելոյս . օրհ-
նուԹիւն բարեաց՝ մերժելոյս . [2] կնիք շը-
նորհաց՝ խոտելոյս . օծումն կոչման՝ կասկած-
լոյս . կանգնումն վերստին՝ կործանեցելոյս .
պատսպարան հզօր՝ գլորեցելոյս . օժանդակ
վե՛հ՝ գայԹակղեցելոյս . դուռն բարձրուԹե՛ն՝
տարակուսելոյս . սանդուխք երանուԹեան՝
եղկելոյս . ձանապարհ շաւղաց՝ մոլորելոյս .
Թագաւոր ներօղ՝ պարտելոյս . քաղցր յոյ-
սադրուԹի՛՝ լքելոյս . ձեռնկալ կենաց՝ հեր-
քելոյս : Ա՛ծծդ միայն՝ և ամենաւսատ , որ
զվիրաւորուԹի բարեաց սահմանեալ , հեղուս ան-
չափ յաձախուԹի՛՝ քան զոր խնդրեմք և կ-
մանամք , ըստ պօղոսի գոհաբանուԹեանն :
Ա՛նպղ [3] ննջուց յիմանից՝ և ԹուՀոց՝ երից և
չորեակ տասանց՝ ի վաղորդայնէ տուՀըն-
ջեանն՝ առ մուտս արևուն , անդուստ առ
նմին յաւէտ կարկառմամբ՝ իսկ և իսկ ի սոյն՝
անարգել սրտիՀ , ի վէր է քան զաղերսա-
նաց ակնկալուԹի մատուկան , բարեգործել
միմեանց շնորհատրուԹիւն . իսկ առ իմս
Թշուառուե և անարգուԹե՛ զքոյդ եղեալ
փառս՝ ամենակարօղ զօրուԹի՛ ահեղ՝ բոլո-
րից ինձ՝ օրհնեալ տէր քո , որմ՛ք սահմանեա-
ցի կշռուԹե՛ չափոյ՝ հաստոցիւդ ընդ հողոյս
հաւասարուԹիւն կցորդեալ : Ա՛նպղ միաս
յայսոսիկ անբաւ և անհետազօտելի , ամե-
նևին բարի՝ անմահն բարուԹե՛ խաւարի .

ուստի յոյժ նուճալ են քուա մեծութիւնք առ-
տեղացն թիւք, զորս պայացուցեալ յոչէից,
յորջորջմամբ անուանց կնքեցեր. և կամ
հիւթ երկրի՝ի յօդս հեղել, զոր [4]՝ի չդոյից
հաստեալ, տարածումն յատակի կառուցեր,
քան ինձ նախագրեալ համարդ սակաւու-
թեան, որովք քեզ նմանիլ վարդապետե-
ցեր:

ը. Կամ ծածկեցաւ և [5] ընկղմեցաւ՝ի քոյդ
լոյս կամաց երկայնմտութիւնդ՝ հանուրց չա-
րութիւն, իբր դոյզն մնայլ՝՝ի տապ արևու.
և ոչ աստուստ իսկ կիրք բնութենէ վհա-
տարակաց բարուց ցուցանել: Կ՚անգիր ոմն ոք
՝ի մարդկանէ մեղաւ, և ոչ զղջացաւ. ոմն
ոք զսպրացաւ, և ոչ ամաչեաց. [6] ոմն ոք պար-
շեցաւ, և ոչ պատկառեաց. ոմն ոք սխա-
լեաց, և ոչ ապաշաւեաց. ոմն ոք կործանե-
ցաւ, և ոչ հեծծեծեաց. ոմն ոք գայթակղ-
եցաւ, և ոչ ստրջացաւ. ոմն ոք պարտեցաւ,
և ոչ ինքեամբ ըմբերանեցաւ. ոմն ոք պա-
տրեցաւ, և ոչ յոգւոց եկաւ. ոմն ոք ձաշա-
կեաց լերդի, և ոչ դառնացաւ: Կ՚ոմն ոք ան-
կաւ՝՝ի բարձրութենէ, և ոչ ընդոստեաւ. ոմն
ոք կորոյս մեծութիւն, և ոչ աշխատեաց. ոմն
ոք գրկեցաւ յերանութենէ, և ոչ եկաց. ոմն
ոք կապտեցաւ՝՝ի ընտրհէ փառաց, և ոչ ող-
քաց. ոմն ոք գտաւ ինքեան միտսակար, և
ոչ ատգտաւ. ոմն ոք մերժեցաւ յերեսացն Աստ-
ուծոյ, և ոչ հառաչեաց. ոմն ոք լուծաւ զնոյ սպաս-
նաւիսն, և ոչ սոսկացաւ: Կ՚ոմն ոք [7] ընդ ան-
չարեացն՝ հազարս չաւաշեաց. ոմն ոք մեր
կացեալ յաւուրս ձմերայնոյ, և ոչ զովա-
ցաւ.

ցաւ . ոմ ոք անօրինեցաւ , և ոչ քարամբք
զմիտան կոծեաց . ոմ ոք եռես զստրուկն յիւ-
րում մեծութենէ , և ոչ զկծեցաւ . ոմ ոք կա-
տարեաց չարիս . և ոչ զինքն իսկ նզովեաց .
ոմ ոք ախտացաւ , և ոչ զանձն դատովեաց .
ոմ ոք յամօթաւէտացն գործեաց , և ոչ զիւրն
մարմին ձայնեաց . ոմ ոք ի պատկառելիսն
հայեցաւ , և ոչ զօրն խոր անխծեաց : Ոմ ոք զգ-
գործեցեալսն յիշեաց , և ոչ տատապաւաւ . ոմ ոք
զպաղտնիսն մտաբերեաց , և ոչ խորովեցաւ .
ոմ ոք զծածուկանն նկատեաց , և ոչ մահ կոտ-
տեան խնդրեաց . ոմ ոք զանեբևոյթեան կեր-
պաւորեաց , և ոչ կրկին յերկիր կորացաւ .
ոմ ոք ընդ մեղացն հեշտութենէ՝ բոց անշէջ
հնոցի ոչ խառնեաց . [8] ոմ ոք զինաւտակարան
քնութենէն , և ոչ պատպակեցաւ . ոմ ոք զկա-
մաւ ներգործեալսն , և ոչ սատակմանն ին-
քեան ազօթեաց . [9] ոմ ոք զանձաւելիսն ,
և ոչ խաւսեցաւ . [10] ոմ ոք զանկրելիսն էու-
թեանն , և ոչ թախծեցաւ . ոմ ոք զմեծա-
մեծսն , և ոչ մաշեցաւ . ոմ ոք զանբծութեն
ապականարարսն , և ոչ տոչորեցաւ . ոմ ոք ըզ-
տարագրութեանն պատճառ յանցմունս , և
ոչ տագնապեցաւ . ոմ ոք զերեւացն աղտե-
ղի տեսիլ , և ոչ բարկութենէ վերնոյն զանձն
պարտ վարկաւ . ոմ ոք [11] զմի ի կարևորացն
մեղաց յաչս կերպացոյց , և ոչ զինուք մա-
հու խոցեցաւ . ոմ ոք զհայտառակութեանն ,
և ոչ վայս վհատութեան ընդ հեծութիւնս
ձայնին հիւսեաց : Ոմ ոք յարբայական գա-
հոյիցն տնանկացաւ , և ոչ կարկամեալ ի
վայր գլորեցաւ . ոմ ոք ընդ պատկին պեր-

ձուլածէ՝ հող ՚ի գլուխս եղեալ, և ոչ կրկին
չարչարեալ յոգի մահացաւ. ոմն որ ըն պայ-
ծառ պատմուճանին՝ քրձազգած եղեալ, և
ոչ տխրեցաւ: Ոմն որ զկնի լուր կորոյս,
և ոչ արեան արտասուս երկնեաց. ոմն որ ըն
սրկանելեաց լուսոյ խաւար զգեցաւ, և ոչ
նուաղեցաւ. ոմն որ ՚ի վէր սդոյ սիրելոյ ոչ
թառամեցաւ: Ո՛հա այս կերպարանք ձրշ
գրտագոյնք՝ պարտաւորիս յանդիմանութէ,
տխուր գէմ. [12] քաղեալ ձաձանչ. ցամաքել
խոնաւուն. [13] երիթացեալ շուրթն. անշը-
քեալ տիպ. տրտմեցեալ ոգի. այլայլեալ
ձայն. կրկնեալ պարանոց: Այս զի [14] թէ ոք
զնակութէն խակ նշանակեսցէ, ոչ անօրինէ,
անանբարտաւան միտ. անհպարտ սիրտ.
անխնդրօղ պարգևի՝ թշուառ. անաղերսա-
լի պասքեալ. ինքնակշտամբելի գեղերեալ.
իրաւամերժ սուգեալ. արդարալուկ քաղցել.
պատշաճադատ հարուածեալ. ինքնավկայ
մահտպարտեալ. արժանապէս հանեալ. ան-
ձնանձն եղկելի: Այս զայս թարգմանեալ
ցուցանէ արդարագործ փարիսեցին կշտամ-
բեալ, և մեղապարտ մաքսաւորն բարեհամ
բառեալ:

Է. Այս արդ՝ [15] եթէ զբարին՝ հնարաւո-
րութէն բանսարկուչին գտողին զմեզ պայ-
թակղեալս, զնւրան ՚ի մեզ սերմանիս առ
օրն համարեսցի, զիաղդ ոչ զբարին տրն-
կեալս ՚ի մեզ հոգւոյ արուեստիս՝ ՚ի խնամա-
կալութէ կատարելոյ կեցուցչիդ՝ ծնեօն գրես-
ցեա՝ ա՛ր բարեգործութ, հզօր և յաղթօղ. քա-
րոզիչ մեղուցելոյ. կարծր յամենայնի՝ առ ա-
մե-

մեռանի փրկութիւն : Եթէ զանգուածս առ երկինս փոխես , և կամ զխաւսար մեծութիւն [16] ի լոյս հաստատես , եթէ զդառնուն լեղուս՝ ի մանանայի քաղցրութիւնն կազմես , և կամ զկոծ սատակութիւնէ վշտացդ՝ ի սարս գառս բերկրութիւնէ հայծանեաց կարգես , դիւրինք և հնազանդք են քեզ այսոքիկ : Դու ևս քան զսոսին քաջես առ նոսին՝ տիւրեալ համայնից ահաւորապէս . և քեզ փառք յաւիտենից յաւիտեանս . ամէն :

---

(1) Յեղանակեալ ինչ : զոր գուգ առացեր՝ թէ գոյ աւուրն շար խր . (մատթ . իգ . 34 .) կամ, զոր ոտքմանն ասէր . (առակ . խդ . 16 .) թէ եօթն անգամ անկցի արդարն , իմացեալ վանկանէ ի մեզս բազում անգամ յաւուրն : Զոր զայս շար աւուրն փոխեցեր յաւխս յուսոյ , հրաժանգելով Թողուլ երբօր եօթնանգամ մեղուցեալոյ ի միում աւուր . Ծանուցանելով այսու՝ թէ զօրն ողջոյն մարթ է արդարանալ և փրկիլ , և ոչ թէ մնալով ի չարն՝ կորնչիլ : Ալն որ ի մեզս գրեաց . ԺԷ . 4 . գնի . " Եթէ եօթն անգամ մեղիցէ * ևն , ի յոյնն և ի լատինն յաւելուածով ասէ , յաւուրն :

(2) Ինէ ընդհաց : Ա յաւս , և յաջորդաւն յայտ առնէ զնորս գործուելիք մկրտութիւնէ , և օծմանն՝ որ ի նմա . երբոյն քո ընդհօքն և վաստակօք իւր է կինքիչ հոգւոյ մկրտելոյն , և օծանօղ՝ ի կոչելն առնելոյն զկազմտաբեալս ի զարդուց հոգևորաց : Կամօծաւն կոչման, իմա օծանօղ քրիստոնեան անուան իւրոյ : Իսկ եթէ զայսոսիկ առցուք ոչ ի ժամանակ կի մկրտութիւնէ՝ այլ ապաշխարութիւնէ , նոյն իմաստք յարմարին . երբոյն և ապաշխարութիւնն է երկիր մկրտութիւնէ :

(3) Ինդոց գիտնիցդ : ի մեղսն , և ի հին լուծ , գոնիցդ , կամ չընդիցդ : Ալսոսանօր յաւակ բերէ զառացեալն ոն առ պետրոս՝ ի միում աւուր ներել եղբօրն մեղուցելոյ եօթնանանեկի եօթն , որ առնէ 490 : Ա յաչափ անգամ ասէ՝ յաւուրսոսէ մինչև ի մտանել արևուս , անդրադարձ առնին , ցի մերձ միմեանց , կամ հեռագիտեսէ ի նմին աւուր յաւելք դիպուածոյնէ , յաժարտաբար , կամ զլինելոյ ի ոչն ներսումն եղբօրն ունարդել արտիւ , խրնդրդել դնդանց , բարեկարել առ միմեանս ներողութիւնէ , կամ շնորհել միմեանց , ի Քն է ,

առաւել է քան զայս խնդրելոյ մարդկան: Արդ՝ իմում անարդ թիւեառուածն օրինադրեցեր այսչափ ներողամիտ լինել առնիկերն, որում հաւատաւոր ըզքո մեծութիւդ՝ զիարդ չափեսցի հաւատարմութիւն հողոյս ընդ արարչիդ, որ անբաւդ է և ամենաբարի, և անմահն 'ի բարկութիւն. վայ առաջի մեծութեաւ քո առաւել սակաւ են թիւք առեղայ, և փոշիք երկրի չօգս ցնդեալք, քան թէ ինձ եօթանասնեկի եօթն թիւդ, որովք ուսուցեր նմանիլ քեզ՝ 'ի թողուլ եղբօր մեղուցելոյ: Բաղդատական ձեւնաւորութիւն է բանս, իբր ասել. եթէ իմում սակարութիւս հրամայեցեր՝ եօթանասնեկի եօթն անգամ ներել յանցուցեալ եղբօրն, որչափ ևս յաճախութիւք ներեսցես դու մեզ, որ անբաւդատ առաւելուս քան զմեզ, և որում թիւք առատեղայ, և փոշեաց երկրի սակաւաթիւք են:

Զթիւն եօթանասնեկի եօթն, ըստ 490, բացատրէ նոր վարդապետս այլով մնանաւոր թուով. ուստի ասէ. ինչո՞ չէնդէր, ըստ լինանգամ լիսուն, որ լինի 450: ԵՒ ասաց՝ երէց և լրեակ պատանոյ: Առաջին տպագրօղք նարեկին 'ի քայ թողեալ էին զբառն՝ ասաց երէց, իբր սխալ և աւելորդ համարելով. վասն զի լրեակ պատանոյն բովանդակեալ լինայր զթիւն 490: Սակայն յիմ գրչագիրս օրինակս և 'ի հին լուծմունսն գոն այն բառք. վասն 'ի վերջին տպագիրսս եգան 'ի տեղի խոբեանց: Իսկ խնդառ բանին դիւրաւ 'ի յայտ գայ՝ եթէ կէտագրութեանն լինիցի ոմն եգաք ասել, ըստ և ասաց՝ երէց և լրեակ պատանոյ. որով բառն պատանոյ անկանի 'ի վր երէցն և լրեակին. իբր ասել, և այլ թուոց՝ երկոք և չորք տասանց. որ առնէ 40, և յաւելեալ 'ի 450 'ն բովանդակի թիւն 490:

Այս եղանակ որոշման թուոցս՝ է ըստ բնական կարգի շարադրութեանն, առեալ 'ի սովորական ոճոյ մարդկան՝ որով ասեմք, երկու և երեք անգամ, երեք և չորս զոյգ, ևն, և իմանի ըստ ամենն՝ երեք անգամ, չորս զոյգ: Օրինակս 'ի սովորութենէ գրոց ասի, (ելից ե. 5.) * Յերիս և 'ի չորս աղգս. * ըստ ամենն՝ չորք աղգ. ոմն մեկնէ և ասէն եփրեմ յասելն. (հատ. ասո. երես 221.) * Եթէ ոչ ապաշխարեսցեն, զպատուհասն հանցէ 'ի գլուխս չորդին: * Յարև նման այսմ է ասմունք ասելն. * 'Ի վր երից անօրէնութեց գամասկեայ՝ և 'ի վր չորից ոչ դարձայց 'ի նմանէ. * զոր և ուղիղ անգամ կրկնէ անդ. (ամ. 3. 6. 9. 11. 13: ըստ. 1. 4, 6.) չորս իմանի. 'ի վր չորք անօրէնութեանն, ևն: Ասպա ըստ այսոցիկ օրինակաց՝ ասէն առաքեալն, երէց և լրեակ պատանոյ, նշանակէ՝ երից տասանց, և չորից տասնից, որ լինի ընդամենն 40: Այսմ նման բացատրէ և հին լուծմունքն:

Իսկ

Իսկ եթէ զբաւն էրէր՝ յարեացուք ՚ի բաւն Ռուֆոյ, ասէ լով, Ե Ռուֆոյ էրէր, կարի գԺուժարին լինի խմաստն և անաւելոր, և անհամեմատ կարգի շարագրութենն: Վը զի եթէ խմանամք այսպէս, և Թուոյց երկոց Թըւոյն՝ լինին յիսանից, յաւել և զերծ Թիւն, որ զջրեակ տասն: կամ այսպէս, յաւելեալ ՚ի վը լինն յիսանից՝ զերիս և Թիւս, որ է ջրեակ տասն, յորոց գումարի 40, և այնպէս գտանին երեք Թիւք, որ ջրս, տասն. և արտագրեալն ՚ի ստացանէ՝ քառատասն: Եթէ ասեմ այսպիսի՝ և այլևս խմաստիւք Ջանասցի ոք մեկնել, բայն և ըստ հաձոյից ձգէ զբանն. ոչ յայտնի է մանր քննողաց. և Թէ և չկայր այլ ընդհմուԹիւն, գոնէ աւելորդ և ոտնատուր մնայր չարչարանն Ե յաւելեալ ՚ի վը երեակ փառանդ. զի ը այգոցիկ մտաց բառքն երեակ փառանդ լինէին բացայայտիչ բառիցն Ռուֆոյ էրէր. վը անյարմար էր զնն խորոց ՚ի մէջ զնել երկոցունցն:

Ոչինչ պակաս ը հաճոյից է և այն խմաստ, զոր ՚ի վը ս առաջնոյն յաւելու հին լուծ. ասելով. զ40 երկու կարգ արա, ը 26, և 14, և այսպէս լինին երեք Թիւք, ը 450, 26, և 14: Եւ ոչ այսու չատացեալ, ՚ի բարոյական միտս ջրջէ զբանն, ասելով. առանց երկոցա՝ հաւատոյ, յուսոյ, և սիրոյ ոչ լինի Թողութիւն մեղաց. և ամ խորհուրդ՝ անոճամբ երդուելն կատարի: Քայլ տեսանէ ընԹերցօղն՝ զբանի՛ ՚ի հեռատեսս ձգի բանն:

(4) Ի լծոյէ հասպեալ: ՚ի մերումն, հասպասպեալ:

(5) Ընդվզեցաւ ՚ի ւոյդ լոյս: Յետ ասելոյն Թէ անբաւ է քո մեծութիւդ ՚ի ներել, հետևեցուցանէ. Ահա ծածկեցաւ, ը. առաջ յիրաւի ծածկեցաւ ՚ի լոյս երկայնամիտ կամաց քոց՝ չարութիւն աւենեցուն, ոչ սակաւ մասն ՚ի լոյս արևուս: Եւ ոչ ապաւեսպ խոկ: Զայս յաւելու Երբեմն երկրէ պատճառ դիւրաս ներելոյն ձեզ. զի ոչ ՚ի կողմանէ ձեզ գոյ առաս ներողամտութիւն, նոյնպէս ՚ի կողմանէ մարդոյն գոյ մեծ վրիպականութիւն, և դիւրութիւն տալ չարելոյ. ոչ և ինքնին իսկ բնաւորական կիրք կամ ցաւն՝ զոր զդամք յետ մեղաց, վհատութեանց բարուց, ցուցանէ զհասարակական բարս մարդոյն՝ զվրիպականութենէն, և զչքնաղականութիւնէ, ուստի և զկարօտանէն ներողութեան: Քանզի ոչ ոք ՚ի մարդկանէ մեղաւ, և ոչ զղջացաւ՝ գոնէ բնականաւ զղջմամբ երբեմն ը չար ինչ բնութիւնէ:

(6) Ոչ ոք գարշեցաւ: ը գարշացաւ, աղտեղացաւ:

(7) Ընդ ծ լրեցան: ոչ ոք վը միոյ և եթէ չարի մեղաց՝ ՚ի ձանձրանէն զիջաս ներ, հաւատս լաւագնոյ. ոչ հաղարիցս ասաւ և վայ կարգաց անձինն: Ա՛վ ոչ ներիցես, Զայս կամ

իբր նմանութիւն այլոց առաջելոցն՝ ի միջի արկանէ, իբր թէ զոր օրինակ մերկացեալն՝ ի ժամանակ ձմերայնի՝ անհնար է թէ ոչ սարսուեսցի, սոյնպես զրկեալն մեղաց՝ ի պատասէ ընտրեալ՝ անհնար է թէ չդողայցի, չամչեսցէ, ևն: Ոչ կիմ փոխարերութիւն նմանութեան է մերկանալն, և ձմեռն, իբր ասէ ոք մերկացեալ՝ ի ծածկութենէ ընտրեալ՝ ի ձմերայնի կեանս աշխարհի՝ և ոչ պատասխանի, ոչ սարսուացաւ, ոչ դողացաւ: Ապառնի ծանիր, զի՝ հրէշտակին զգենուլոյն կիսրա կիմ յուզմանս՝ որ վտ մեղաց լինին՝ ի մեղսացեալս, ոչ դիտէ զնոսին ցուցանել իբրև օրինաւոր և հեռանալի, ոչ անիծանել զանձն կամ զօրն, կիմ զնոսն անձինն խնդրել, ևն, այլ թէ այսպիսի կիսրք՝ որք յոմանս լինին, յայսոսիկ ևս ցուցանեն զոգաշահս օգուտ բարս մարդոյ:

(8) Ո՛վ ոք պէսասակարան բնաւրէն: Ապաի մինչև՝ ի բանն ո՛վ ոք պերբեսայն ազաքէլի պեսիլ, ևն, զգրուխ խնդրել է բայն հերպասուխեայ, իբր՝ ի միտան նկարեսայ, հրէշտակեայ, խորհեցաւ, ևն:

(9) Ո՞վ ոք պանճառելիան: զանազանելի մեղսն ամենայնիս գործեցից, կիմ հրէշտայ, և ոչ խոովեցաւ:

(10) Ո՞վ ոք պանիրելիան, իբր զանազանելիսն բնութիւն մերոյ, զգեցուկս, կիմ զայն մեզս՝ որ յոյժ օտար են, ոչ անդրնդութիւն, աւազակութիւն, ևն:

(11) Ջմի՝ ի նարեսարայն ղեզայ: իբր զմի յայնց մեղաց՝ որք՝ ի կարեսայ բնութիւն գործին. իբր՝ ի ագիսուէ, ի սիարուէ, կիմ պատճառաւ քնոյ, հերսակրոյ, հանդերձից, ևն:

(12) Վրաչել ճաճանչ: իբր առիսուիլ, նուաղիլ լոյս աչացն:

(13) Երրեսայել ղորրն: իբր ցամաքեալ, չորացեալ:

(14) Ցիւ ոք պէսուրէն: եթէ զուգիսն կիմ զձեռնարկուն կաց միով յոյանել, ոչ սխալէ ասել, թէ առ ամենայն մեղացն միտքն ոչ կարէ առաջարաւանիլ, ոչ սիրան հպատասանալ. թշուառ գոլով՝ ոչ իշխէ պարզևս խնդրել, ևն: Զայս ըստ ասէ՝ առ՝ ի հաստատել զնախասացեալն իբր, թէ խիղճ մեղաց բնականաբար ամաչեցուցանէ զմարդ, և խոնարհեցուցանէ, ոչ և ցուցանի՝ ի մեղսպարտ մարքաւորն:

(15) Ինրն ղերբուն հնարաւորութենէ: ի մերումն, հնարաւորութիւն: եթէ զմեղն՝ որք հնարք և գիւտք են սատանայի, և իբր զնա ոչ երկնչիս ցանէ՝ ի մեղ: կիմ, եթէ զմեղն՝ խորամանկ նենգաւորութեամբ սատանայի իբր զնա ոչ երկնչիս, սա օրն հասանելոյ, առ օրին կիմ՝ ի միում աւուր զգեսանէ բազմապատիկ արգելուցեալ, կիմ՝ ի միում աւուր այնչափ բազում Թրճոլ համարէ, զայնքան հօթանանալ կիմ հօթն: Ապա արչափ ևս ոտգ բարեգործ՝ զառ՝ ի բնէն անհեսալ բարիսն՝ ի մեզ հոգոյ պրուիլ, զգօրուն զղջման,

ատց

ամենայն , երկիւղն , խոնարհութիւն , ևն , քան խնամակալ
լուծիւդ օն և օն գրէոյնս , հաստատուն և արդիւնաւոր ա
րասցես , կամ մի ըստ միոջէ նշանակեսցես , և ընդունելի
համարիցիս :

(16) Ի լոյս հասուցանէս : Այսպէս ի ներկայ ժամանակ դնէ
մեր օրինակն՝ համեմատ այլոց բայից , ծնանէ , կազդէ ,
ջարգէ : յայլ տպագիր գնիւր , հասուցանէս : Եթէ ասէ՝ ի
գործս բնութեանէ կամ պատճառէնէ՝ պանդոնդս առ երկինս ,
զնորս ծովու բարձրացուցանես յերկինս ալէօք և ու
ռուցմամբ , կամ ոչ առ ջրհեղեղսն : պէտ մրնութիւն , օր
ոչ օրէ զնաւար գիշերի ի լոյս առնուսցու զարձուցա
նես , և զմէգ՝ ի պայծառութիւն . կամ առ իշխացուվքն յե
գիպտոս և յանապատսն : պատանուի ընդոյ , զդառն հիւթս՝
քաղցունս կազմես ի տունկան . կամ ոչ զջուր մեռայն :
Զկոյ սասպիտնի , զսաստիկ կոծս որտմունք՝ յուրախու
հարսանեաց կարդես . ոչ առ այրն միամօր՝ կեցուցա
նելով զորդին , կամ ի տան յայրոս իշխանին : Ա յս ամ
քիչ գիւրին են և կարելի . և առաւել քան զայսոսիկ
կարող ես , որ գոլով ամէն , ևն :

Վերջին յաւելուած հրկին հեծութեան՝ ողբին հա
կողէ , առ նոյն աղերս մաղխանայ բանիւ :

Ի խորոյ սրտից կոչէ՝ ընդ այ :

ՈՒՂՂ .

Ա՛ւ արդ՝ ձշմարտեսցի՛ քան զո ողոր
մած՝ բոլորից աճ՝ ներօղ և օրհնել՝
ի բազմագթելին դարձաւորութիւն աւուրն
պատկերի զղջման մեղաւորին , թէ և առ
յետին իսկ շունչն եցէ ընտրութի , և կամ
ի մէջ չարութենն՝ փոխադրութի : Ա՛նսա
ւանդ զի՝ դժնեայ կզորդս այս անձնիշխա
նական՝ միշտ մարտիկ . խաբօղ շողոքորթ ,
չարեաւ ի ստուերի , ըստ առակողին , արա
ծօղ հողմոց դժուարսնեալ . հաստողին փախ
չող . դերեաւ ոլոտոլին . մոլեկան մարմնոյս՝
ներ-

ներհակ տնկակից, յոգնապատճառեան առե-
նաւարան. զոր քո՛ կ գիտել զքանեւացն յա-
չախուն: Եւ զինի մեղանացն, ողորմագինս
ինձ ողբարկութիս վհատականս՝ տաժանա-
կոծս՝ բազմաւազելիս, քո՛ առաջի ուր գթա-
կութիւնս՝ գրեալս արտասուօք, թաւանչա
թշնաառութեց կարգելոց՝ անբաւս չար վտան-
գից մեղսատագնապ տատիսեալ[1]ոյնս
ք. Եւ զի մի կրկնաբանութիս ՚ի շատխօս-
ութէն կրթեսցի, առաւել քան զոյն այսու
ողբալի. քանզի ոչ երբէք համարձակի լալն
գրել իւր զարքայութէն, այլ զտանջանացն
թեթևասուն.[4] ոչ ըստ կենդանեացն ՚ի լոյս, քան
թէ ըստ դերեզմանականացն՝ զգայական ընչից
՚ի խաւար. ոչ ընդ ամբարձեալսն, այլ ընդ
բեկեալսն և ընդ խորտակեալսն: ՚Ի հան-
գստեան իւրում վաստակեալ. ՚ի խրախուն՝
ինքեան տրտմեցեալ. գիմօք ժպտեալ, և
մտօք խոցեալ. կերով ՚ի ծաղր, և աչք ՚ի յող-
բուսն. երեսք զսիսեանս ձևացուցանել, և
արտասուքն զգաւնութէն սրտին ճշմարտել:
[5] Ի մայնակք երկու՝ յերկոսին ձեռին, մինն
արեամբ և միւսն կաթամբ: Ոչերկու[6] բու-
րանոցք կայծակնաւորք, մինն խնկով և միւսն
ձենձերիւ: Ակաւառակք[7] կրկին կրաւորա-
կանք համոյ, մինն քաղցու և միւսն գառնու-
թէ: Կաժակք զոյգ՝[8] առ երկուս բերմունս,
մինն արտօսր և միւսն ծծումբ:[9] Ցաշաք կրե-
ցեալք ՚ի ծայրս մատանց, մինն գինով և միւսն
լերդի:[10] Ոտունք տեսանելեաց ներհակաց,
մինն ՚ի լաց և միւսն ՚ի վրխտումն[11] Կանու թք
հալոցականաց հակառակութեց, մինն ար-

ծար-

ծարծէ և միան շինուցանէ : Այեցուածք
12 դիմաց երկուց , մինն դոյզն ողջանօք և
միան անանխայելի բարկութ : Համբարձումն
13 երկակի բազկաց , ոմն ի հարուածս և ոմն
ի մերժումն : 14 Կնդմբ կրկնակի կերպիւ ,
մինն տխրեալ և միան ցասուցեալ : Կշտամբ
քանք՝ ըստ միոյ երկու , մինն աստեացս և միան
ապառնեացն : 15 Պաւինութիւնք կարծողա
կանք , մինն դոնէ և միան թերևս : Ի մի քե
րան երկակի բարբառ , 16 մինն եղկութի և
միան խռովութի : Երկուս ապդմունս ի
միում սրտի , 17 մինն կեղակարծ յուսոյ և
միան ձշդրիտ կորստեան : 18 Ըմպ լրթագոյն
ահագնատեսիլ կրկին տեղացմանց , մինն
նեռս և միան քարինս : Ոռոտումն ահեղ՝ եր
կոցունց բերմանց , մինն կարկուտ և 19 միան
հրացան : Այպ ցաւապին՝ երկուց վտանգից ,
20 մինն լալոյ և միան մահու : 21 Ռաւօտ
ոգոյ՝ երկուց բաղդմանց , մինն սաստից և
միան սպառնալեաց : 22 Բեգակունք երկու՝
ի յերկուց ծայրից , մինն խռաւարն և միան
կնդման :

ՁԵ . Ղթէ հարուածոց ազ կատուցանէ , ինք
քեան վարկանի . և թէ ձեռն պարզեաձիր ,
ոչ նը ակնունի : Ի պարծանս ուրուք՝ կո
րանայ . յամբարձումն դլխոյ՝ ընկճի . ի չա
րեացն յիշատակ՝ հեծծէ . 23 ի ձուռս մաքրոյ՝
պատկառէ . ի պատմութիս հանդերձելոյն՝
երերի : Ղթէ օրհնի յուժեքէ յայտնի , ի
ծածուկ զանձն անիծանէ . եթէ դուէստ յու
մեքէ լսէ , պարսաւանօք զինքն կշտամբէ :
Ղթէ դարոլեսոյն սաստկասիս , ինքեամբ ին
քեան

քեան վկայէ . եթէ ձայնեայն ուժգնին , ապ-
հաւ հատուցումն՝ առաւել պարտուցն գրեա-
ցէ . եթէ ըղձումն մահու ինքեան լսիցէ , այժ
ասէ , և գարձեալ կրկնէ : 24 Եթէ օրագայթ
մահու ձայնեայն յերկնէ , հաղիւ զդէմսն
համբառնայցէ : Ո՞ իւրոց խրատուցն մատեան
խնդեալ . զպատասխանսն ելոյս՝ քննեալ .
զհամարձակութեանն ընթացս՝ փակեալ : 25 Եւ
եթէ ոչ եղէ անփրկանաւոր կորուստ գերե-
ցեալն , զիւրովքն երթալ ոչ ինչ դանդաղեր :
Ա՛դարև 26 վայ մեզ ասելոյն՝ որ տարակուսել
կայցէ՛ ի վէր երկուց Հանապարհաց , ըստ հո-
գելից բանի իմաստնոյն :
Ջ . Ա՛ւ արդ՝ զիարդ ոչ ողորմեսցիս՝ բարե-
գութ , այսքանեացս ձայնարկութեանց՝ կող-
կոզակինս հեծեծանաց , որ անուճամբս այսու
մեծայայտ , թէ ողորմած եմ ես ահը : Ա՛հա
առ չարութիւն պերճոյս , բարութիւն քո . առ
մահապարտիս դատնուն , քաղցրութիւն քո . առ
կորուսեալոյս յայտնութիւն , Հառատայթ քո .
27 առ յանդգնելոյս մոլութիւն , ողորմութիւն քո .
առ խակութիւն ինաստակարիս , հեզութիւն քո . առ
կործանելոյս այցելութիւն , աջ քո . առ ընկղ-
մելոյս վերբերութիւն , ձեռն քո . առ բժշկուն
անողջանալի խոցոճածոյս , մատն քո . առ
պակուցելոյս պաշտպանութիւն , ոտիւ քո . առ ա-
պախտաւորիս իմ վստահութիւն , երկայնմտու-
թիւն քո . առ օծութեան ամենագժնելիս , զօրու-
թիւն քո . առ մեղաւորիս քաւութիւն , հրամանն քո .
առ փախուցելոյս ապաւինութիւն , ոտք քո .
28 առ սրացելոյս պատսպարութիւն , բազուկ
քո . առ վիրաւորելոյս առաջնորդութիւն , լոյս քո .

առ

առ տարակուսելոյս հնարաւորուն, հանձար քո. առ անիծելոյս կրկին ստացուածն, օրհնուն քո. առ վհատելոյս քաջալերութիւն, խրատ քո. առ վշտացնելոյս մխիթարութիւն, բաժակ քո. առ նեղելոյս ընդարձակութիւն, կամք քո. առ ատելոյս կոչումն, սէր քո. առ հաստումն սասանեցելոյս, բան քո. [29] առ հոգւով վիրաւորելոյս, կաթոճաճ արեան քո. առ աներեւոյթ մխերս ցաւոցս, ակնարկուն քո. առ յուսահատելոյս անդրկեն ընտրութիւն, խչխանուն քո. առ պատուհաստուածն կտրեցելոյս, կցորդութիւն քո. առ խաւարաւ մահու ծածկելոյս, նշոյլ կենաց քոց. առ խռովեցելոյս իմ հանդարտուն, խաղաղութիւն քո. առ վայրագութիւն օտարացելոյս, ողջոյն քո. առ մոլորելոյս գարձաւորուն, ձայն քո: Ո՛վ տէր տիրեա ամենայնի գթութիւք, և չինք՝ ի քեզ մնան ինչ խաւարի. և ո՛չ է բարութիւն առանց քո. և քեզ վայել է փառք յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) ՝ի Բալմագիլէն գարձաւորուին: Ճշմարտեցի բան քո՝ որ յայտագս եօթանասնեակի եօթն մեղացելոյն գարձի և զղջմանն, ասուրն պապիէ, յր ՝ի միւսմ աւուր. մեծ և ՝ի յեսային շուրջ կենացն իբր յերեկոյի՝ էջն ընթրուին, գարձն կիմ ընարելն զբարին. և կիմ ՝ի մէջ ընթրուէն, ՝ի գործելն անդ զբար՝ հասցէ նիմ փոխուն ՝ի կենաց, կիմ ՝ի մեղաց յորգարութիւն: Տանաւանդ պէ, ունելով մարգս ընկեր ինքեան միշտ խաբեբայ, և յայլ կողմանէ՝ յետս մեղանչելոյն ցաւ և տագնապ և ողբս, երկուքին այս էն պատճառք՝ որք նեղիլն ողորմութիւն ցուցանեն զմարդն:

(2) Կորէս այս: Ամենք զմարմինն խնացան. բայց յաղորդքն ամէն ոչ յարմարին նիմ, ոչ և ո՛չ կատաց միայն, կիմ բանականն հոգւոյն: Այլ խոնարհ զգայութիւնն, կիմ զգայական մասն. որ անչնչեղաճախ ասի, յր ինքնագլուխ, առլուս

տամբ

տամբ ի բանէն. հանապազ մարտնչել ընդ հոգւոյն, խաբէ, յարի ի սուտ յընդունայն զգալն իրս, որոց նըման զըժ- ուարանելի հոլմոյ գիտեա պնդել, ոչ յապեղով զգալեաքս: հաւատոյին ֆախլօղ. յարարչէն կամ յայլ փախչել: մոլեկան մարմ նոյս, ախտաւոր մարմնոյս, ներհակ գնակիդ, ի մարմինն տնկեալ է և հարազատ, բայց նըման թշնամի ելեսուկ նման, ցաւս՝ հիւանդութիւնս և աչխատութիւնս տալով նմ: յոխնա- պոպճաքեան. ի բազում պատճառաց զգալն հեշտալեաց շարժի. կամ, բազում պատճառանս հնարէ ի կատարուն հանդոյց իւրոց. և աչխոյժան, յամ զգալնս վարանեալ թափառի. կամ ի խնդիր լինի նոց, և ի չհասանելն՝ տրտ- մի, տարակուսի: Աղտ՝ նըման այսպիսի խաբողի հե- տևելով հոգւոյն՝ մեղանչէ, այնուհետև է տեսանել ի նմա ողբս վշտալիցս, ըստ ասելոյ ընդ տառապելն, հաւաչանս յա- ղագս թշուառութեանն, և ն:

(3) Միլպ մարպին: ի մեր օրինակն այս տեղն այլազգ կե- տադրի, և գրի այսպես. միշտ մարտիկ խաբող, շողոքորթ յարեալ ի տուրէն, ըստ առակողին՝ արածող հոլմոյ, գժուարանելի հատողն փախչող, գերեալ որսողն մո- լեկան մարմնոյս, ներհակ անկակից:

(4) Ա՛ն ընդ կենդանեացն: Ա՛յ համարձակի կամ յուսայ ընդ- կենդանեացն ի լոյս բնակել, քան թէ ընդ մեռելոցն՝ պա- տանի ընտիր, ոչ կամ կենդանացոյն ի խաւարն կալ: ա՛ն ընդ ամբաչիելան, յերկրի փառաց, իշխանութիւն, մեծութիւն, կամ յերկինս երանութիւն. այլ ընդ բնիելան, ընդ խոնարհեալսն ապերասպութիւն, արհամարհանաց:

(5) Ընպանափ երիս: երկուս բաժակս ոսկի յերկոսին ձեռս՝ լցեալս գինւո արբեմք, քարկոզիս այլ, և գոռան կալեմք, քաղցր յուսով վշխման: Աչսոս, և յաչորդ նմանութիւնք գիտել ցուցանել զմեղաւորն ի մէջ երկուց կրից, որ յուսոյ և երկիւղի, ուրախութիւն և տրտմութիւն:

(6) Բուրանոփ կայծակնաւորփ: ի մերում. կայծականաւորփ: որ բռնկուածք կամ անօրէնք բռնութեանց լցեալք կրակաւ, միոյ ծխոյ զնուռնկ յուսոյ, և միւսոյ զչենչերն անձկութեանց արտ:

(7) Կրկին կրտուրականփ: կրկնի հատոյ կրօղք, կամ ուռնօղք, որ զքաղցր և զդառն:

(8) Աչո երիսս բերմանս, բղխմունս կամ հոտմունս: գինն արբօղ զղջման. և գոռան ծիւռամբ վհատութիւն:

(9) Տաղփ կրեցեալփ: ի մերում, գրեցեալփ:

(10) Գորանփ պնոանելեաց: աչք ներհակակիրք միմեանց. գինն ի լաց, վէր մեղացն. և գոռան ի վրիպուածն, ի զրկութիւն ի տեսութիւնն այ և աբէց: Ոմանք խնացան զաչսոց հոգւոյ և մարմնոյ. իբրև թէ առաչինն լայ վէր սխալանացն. իսկ

Երկրորդն ոչ դադարէ յարատև հայհոյել : Սակայն ատոնք նոր բռնանդակ բանքն յառաջաւ նախագործեալ մեղացն հային, և ոչ թէ 'ի նոր մեղս :

(11) Խաղաղական հալոցականաց . կրպակք կամ բռնք կրկին հալոցական հակառակ ներդործութեանց . ըստ որում մին ջերմացուցանէ , յր յոյն զնիւթն . և միւսն շնչուցանէ , երկկնիւթն զակնկալութեանն :

(12) Դիմաց երկուց : յր մին քեզի կամ աջոց , որ քաղցրութեանէ ցուցանեն . և միւսն՝ դիմին , որ անախոյեանէ , անուղղորմ բարկութեանէ հայի : 'ի մերում , և հին չէ . անխոյեանի . վրիպակ Թոմի : Կամ, նոյն իսկ դէմք ոյ կրկնակի եւ բևեռն . ըստ որում յուսանել հայիմք ևթէ 'ի փրկիչ՝ քաղցր երևի . ըստ որում երկիւղիմ ևթէ 'ի դատաւոր , զայրացեալ տեսանի :

(13) Ներկայի բաղկաց . մին դիմին , որ ևթէ դահիճ ամբաստնայ 'ի հարուածս . և միւսն ոյ , որ ևթէ դատաւոր ձգի 'ի մերձաւոր :

(14) Դէմ կինակի : մին պահապան հրեշտակին՝ փոքեալ տրամեալ . և միւսն՝ ոյ ցասուցեալ , բարկացեալ :

(15) Հպարնուրիւ կարծողական : ակնկալութիւն երկեցայալ կանչք , զորութիւն լսմա՛ երկու . ինն գոնէ . յր գոնէ աստ միայն պատժեցայցէ , գոնէ յայսմ հետէ մի մեղայց , ևն : և ինն ընդունու . յր թերևս զառաջին անմեղութենէն գոյց . թերևս ատցն ժամ ապաշխարութենէ , ևն :

(16) Մինն եղկորիւ : 'ի մի բերան երբեմն լսէ եղուկ և վայ անձինն . և երբեմն խոովորիւ , ընդդէմ դիմին և այլ պատճառաց մեղաց :

(17) Մինն կեղակարծ յուսոյ . երկբայական յուսոյ : Յոյսն ըստ որում հայի 'ի խոստումն ոյ և 'ի զօրութիւն նորա , ոչ պարտի լինել երկբայութիւն . բայց լինի՝ ըստ որում հայի 'ի գործակցութեն մարդոյն , և 'ի չափ մեղաց նոր . յոր հայեցեալ մեղաւորն՝ զկայ 'ի սրտի զազդումն առոյգ կորսուեան :

(18) Հմպ լրնաթոյն : 'ի մերում , լրնաթոյն : յր մթագոյն , խաւարային . որ կրկին լինչ տեղայ . ինն նէթս , յր կայծակունս . որք են ցաւք հոգւոյ՝ երբ նեռ թափանցեալ 'ի սիրտն . և ինն տարին . ոմն երբեմն լինի բնաւ կանաբար . և ոմն առ յեռուճաւ արար ոճ . (յեռու . Ժ . 11 :) և 'ի մարդն նշանակեն զպատուհարս և զցաւս մարմնոյ :

(19) Մինն հրացան : այրեցողական նիւթք , զորս երբեմն խառն ըստ կարկտի առաքէր ոճ : (ելից . Ը . 24 : իմաստ . Ժգ . 16 :)

(20) Մինն լուծ : մինն գիշեր լուծոյ վր մեղացն . ըստ այնմ (ողբոց . ա . 2 .) * Լալով երաց 'ի գիշերի : * և այս գիշեր

չեր թէպէտ և ցասագին, բայց վրկարար : (՚ի · կորն · է · 10 :) և դէտն Նահում · յուսահատս զղջման · ըստ առաքելոյն (անգ ·) * Աշխարհի արտմուելն մահ գործէ : * ոմն և ՚ի · 7 · * զի մի յուսահատել արտմուելոյն ընկղմեսցի :

(21) Հրաւաւօք սփոյ : որ է ժամ քննուելոյ և դատաստանի · յորում կրկին բողոքուին, ահաւոր ձայն կիմ գոյժ լսի· դիմն ասպիդ, կշռամբանաց և յանգիմանուելոյ վն յանցանացն · և դէտն սպառնալիւք, պատժոց :

(22) Հրէփակուած երկու · մխաքն և ոճ · կիմ նոյն ինքն ոճ կրկին օրինակաւ ցուցեալ : ՚ի յերկուց ծայրէց · երկուց հակառակ գործոց երևեցուցիչ, կամ յերկուս ծայրս աշխարհն՝ յարևմուտս և յարևելս : դիմն խաւարի · մխաքն՝ խաւարել մեզքն · կիմ ոճ յարևմուտս երևեալ, ըստ որում զղջմն ոչխրումն ամփոփեալ է · (խնաստ · է · 6 :) և դէտն կիպման · ոճ յարևելս, ըստ որում մատնել ՚ի հուր պերճենին : Ա յսու կրկին մռաք, այ ըստ որում զղջման ոչխրումն ոչ ծագէ, և մատնէ ՚ի հուր տանջողական, խնամն ևս բարեյաւելս նստնչն այ յարևելս և յարևմուտս : (ասղմ · կէ · 5 · 34 :)

(23) ՚ի ձառս մաթրդ : ՚ի լսել կիմ յընթերեռնուել զվարս սէջ և արդարոյ՝ առնչէ, հակառակ նոցա առնանելով զիւր վարս :

(24) Արդեաւք նահում, կայծակն կիմ չանէ՝ որ յանկարծ հարց եալ սպանանէ, ճայրէնոյն, շառաչմամբ արձակելոյ յամպոյ :

(25) Երբ ու էր անթրիանաւոր : եթէ կարուստ կամաւ գերծոլին զինքն ՚ի մահ, այ անձնասպանին՝ ոչ էր անդարմանելի, այսպիսի տագնապէն խլձիւ մեզոյ՝ ոչ դանդաղէր սպանանել զինքն :

(26) Վայ հղաւորին : Ա ինարիկ ՚ի բանն սիրաքայ · ը · 14 · որ ըստ գրոյն խնանի ՚ի վր երկանենցալ մարդոյ, որ կամի ծառայել այ և գիւթին · բայց այս վրիպասս գեղեցիկ յարմարէ մեզաւորին, որ ՚ի խղճէ մտացն խուովեալ կայ ՚ի մէջ յուսոյ և յուսահատութեան, որ վտանգաւոր է յոյժ և աւասիկն : Զայս բան՝ հոգէբէյ ասէ, որ առվօրաբար ոճագործունչ բանից պատշաճի · յորմէ մարթ է ձեռնարկել, թէ ըստ ոճագործունչ գերս դատէ զսիրաքայ խնաստութեան՝ համաձայն արևմտեան վրդովոտաց, ոչ հայեցեալ յերկրեայ ուղն այլոց արևելեան վրդովոտաց · քանզի և ՚ի պարտաւորս ժողովն պարտեալ ՚ի սիան կիզակէ՝ ՚ի մեր Թուին ՌՃԿ · 768 · յօրինակ լինչ, ՚ի 25 կանոնին՝ Թէպէտ ընդ այլ ոճ գերս ոչ դասի, բայց օրինագրի ընթերեռնուել առ ՚ի ուսումն մանկանց : Ա ըստ վրդովոտս յիշէ դարձեալ զսիրաք ՚ի բանն Ե · 3 · անուճամբ ՚ի մասպնոյ երջանկէ :

(27) Ձե՝ յանդգնելոյս մեղուբ : Ի մերում, մեղրուբք :
(28) Ձե՝ սրայելոյս : Ինախատեցելոյս Ի ձեռաց դիմին, կամ ուժից Թաւիւ անկելոյս :
(29) Ձե՝ հոգեով վիրաւորելոյս : Իսկ, առ հոգւով վիրաւորելոյ բեալս : ոչ և զմիւսն, առ խաւարաս մահու ծածկելոյս, ըստ առ. Ծածկեալս :

✻✻✻

Վասն որոյ և ոմն ՚ի խորին ծերութիւնէ անհնամարդուհոյ հոյլ հաստատեցաւ. [5] զառանցեալն և զամբլն արդանդ սառայի՝ անդաստան պաղածին արդեան օրհնուէ՝ բազում ժողովրդոց՝ մարգարէից սէգ՝ և թագաւորաց ընտրելոց՝ հայել յուսացաւ: Խակ միւսն՝ զանհանդերձելն երկիր՝ որովայնին սենեակի՝ եօթնեակ զաւակօք բարգաւաճեցոյց. [6] որ է թիւ ոչ անբաւութիւն, զբնաւն նշանակելոյ զէութիւն՝ ամբութիւնն յարակայութիւն՝ սահման անկետազօտելի, և. աւազանին նորածին որդւոց՝ անհատ յորդութիւն, Ա. յոյթիւ պանծալի՝ որում ոչ է հետ հցորդի, և ոչ սպառուած վախճանի. այլ կոյս ոմն է՝ ուրոյն ընտրութիւք նուիրեալ՝ յաւէտ անձառ վիճակաւ հաճոյն յաւիտենից, զժուժաստեղծ թագաւորելոյ մերոց խնամատոյ:

Ա. [7] Ուրդ՝ համարեա յարդարութիւն անյուսալի վիրաւորութիւն հոգւոյս՝ զաւետաւորեան ձայն հոգեզաւակացոյց սրտիս հեծութիւն, ընդ նախապրեալոցն երջանկայց եղեալ և գասեալ զայս գաւանութիւն փոքր հաւատոյ խմոյս խնդրելոյ ոճածոյ. զի կեցից և ես առնօքօք՝ բերկրեալ ընդ նոսին, բուռն հարեալ քան զիմոյ գործոյ՝ զքոյդ շնորհայ: [7] Ա՝անաւանդ զի՝ կրկին բարձունք են և փառաւորք՝ և քան զչափ կշռութիւն բանի գերագոյնք՝ խմումն խառնուրդ հաշտարանք, և հզօրասիրտ քաւարանք, և կարծեաց թերութիւն մտայ սլացեալք: Ընդ արեան քո ահաւորի՝ և ըստ մարմնոյ ծնօղդ քո խնկելի: Պարք առաքելոցն. գասք մարգարէիցն. գունդք մարտիրոսաց.

բռնացն՝ [8] ձիաւորեալքն Հետևակ՝ սպառազ-
զէն արիութիւ՝ մերկամարտիկն մրցութիւ.
գումարք միանձանց. [9] բոյլք քանականաց
ընտրելոց. ժողովք բարեկրօնից. [10] հոյլք հո-
գեղինաց՝ յերկրէ երկնաւորաց. զինուորու-
թիւնք վերնականաց՝ ընդ մեզ կռորդելոց.
[11] Ոչանդք երախայրեաց. մաուցմունք զը-
հարակաց. լուցմունք զամբարաց. բուրմունք
խնկոց՝ ելլոց հանդերձանօք. յաղթանակք
փրկական նշանաց. կաուցմունք խորանաց
ճաճաբնակաց. ձեռք քահանայից՝ շնորհիւ
կատարելոց: [12] Ոչ շարժուն անձին յիշա-
տակ այ. աւ փոխոխումն գարշապարի. աւ
կարկաուումն աչոյ, և ամբարձումն բաղկի.
աւ բարիս՝ գոհութիւ, և աւ գթել՝ ազա-
չանք. աւ բանս ընտանիս. աւ խօսս հասա-
րակաց. աւ ձայնս բնաւորականս. աւ գոր-
ծոց յաջողուճածս. աւ առաքինութիւ ջեր-
մուեթիս, որ 'ի տունջեան և 'ի գիշերի՝ ըն-
թացմունս օգտակարաց հոգևորաց՝ քև ա-
ռաջնորդեալք. 'ի ներհել և 'ի գարթնուլ.
'ի սատերազմի ազգաց. 'ի մարտս դիւաց.
'ի հակառակութիւնս հերձուճածողաց. աւ
փոքունս, աւ մեծամեծս. աւ ձգումն ըմ-
պելեաց և ճաշակումն կերակրոց. և որ ինչ
միանգամ՝ 'ի կիրս մեր կերպանան, եթե հե-
տականս՝ եթե տատամսելիս. վասն ոմանց
աղօթս՝ մնալ 'ի նոսին, և յաղագս ոմանց՝
զի զերծ արասցես սքանչելապես հնարիւք
անճառիւք. Հաւատացեալ յամենեցունց,
թե [13] բաւական ես ամենայնի, կաթնաբոյծ
հասակաց, տիոց պատանեաց, [14] մտաց վայ-

բենեաց, ատամբակաց զօտոզաց. մինչ զի առ
Թատերս սեօսարանաց, և առ կոյտս խառ-
նիչաղանձ բազմութեց, և համառ կաքաւս
կոյսեից անախորժականաց կամաց հղօրիդ՝
ոչ ես մոռացեալ։

ԻԶ. Ա՛ռդ՝ զօս [15] ստացար զամենեսեան, և
քո են ամենեքեան, և ողորմեսցիս ամենե-
ցուն՝ միայն բարեգութ. զի Թէ և մեղ-
ցեն, քո են. վա՛տ զի՛ ի քումմ համարի են.
քանզի գիտեն զզօրութի՛ք, ըստ առաւակո-
զին մաղթանաց։ Որում և ես հցորդիմ Թըշ-
ուառս բանիւ վկայեալ սորին յանցաւորանալ.
յանդգնիմ ասել, Թէ որ կարդայ զքեզ գո-
վեստիւ, ծանուցեալ զքեզ Թէ իցես, [16] Թէ
և եօԹեամբք իցէ վարակեալ՝ հրկնատատիկ
պատժաւորութե՛ք, [17] առ սյս օրինակ հիւրԹ
ձեռնարկութե՛, զիարդ ոչ քո իցէ։ [18] Որս
է տեսանել՛ ի մէջ արջնատես ագռաւուց՝
սպիտականիշ երամն ազաւնեաց. ի մէջ խըլ
ծոխտականաց ձիոց անմաքրից՝ որոջս հան-
դարտաբարս. ի Թիւր շանց դազանականաց՝
գառինս նուիրեալս։ Հեղութի՛ ի խստութե.
հատարեալութի՛ ի Թէրութե. խոնարհութի՛
յամպարհաւաճութե. ձկնարտութի՛ ի ատե-
Թեան. [19] միամտութի՛ ի մանկութե. անրըջ-
ծութի՛ յայլասմտութե. բարօրութի՛ ի չա-
րութե. պարկեշտութի՛ ի լկտութե. ողոր-
մութի՛ յանգԹութե. ապաշխարանք յանցու-
ցութե. քաղցրութի՛ ի բարկութե. հաշտու-
Թի՛ ի Թշնամութե. անսխալութի՛ ի խածա-
նողութե. քաջալերուի՛ ի լկութե. [20] օրհ-
նութի՛ ի նեռաձգութե։ Որս [21] ոչ քա-

ամենայն երբեք ի գործ ձշդրտութիւն,
թէ ոչ յերկրածնաց աստի կանխեսցէ ժա-
ւանդել զքեզ. որ միայն անաչառաբար կըշ-
տամբես երեսաւքն զտղտորութիւն՝ առ ամ-
բարիշտ մաքուրն, և առ պոռնիկ զղջայեալն.
առ ամենեսին բարեգործ՝ միայն թագաւոր
օրհնեալ ի բարձունս. և յաւիտենից յաւի-
տեան. ամէն։

---

(1) Սկբնահայրք խոսրովանութիւն: առաջին գործ և տուիչ խոստովանութեան միտց: Այսպէս անուանէ զքն, նախ՝ զի երբև ած ի սկզբանէ աւանդեաց մարդկան՝ խոստովանութիւն արգարանալ ի մեզաց, ըստ ասացն, (ա. 18.) * Նկայք խոսեցարուք ընդ միմեանս: * և (իսկ. 26.) * Ընդ մի մեանս գաւոսցուք, ասաց դու նախ զանօրէնութիւնս քո՝ զի արգարասցիս: * որ և գիւտ և հնարք ոչ միայն է. զի մարդն գտանի մեզաց՝ լինքնին անձամբ ոչ էր ի գտանել զայս, և ի յուսալ: Երկիւղ, զի քո ոչն անձամբ ասհմանիչ եղև խորհրդոյ ապաշխարուե. այլև զբազմոց զանչափ մեզան ած ի խոստովանութիւն. ոչ զանգամանալոց ծին, և զիարխեցւոցն ամբաստանողաց զչնացեալ հինջին. զորոց զմեզս գրելոյ մատամբն յերկիր՝ հրաժարեաց նոցն: Վարձեալ, զի և ի խորհրդական խոստովանութեան՝ առաջին ունկնդիրն և արձակիչն՝ լինքն քո է. ո բոսմ պաշտօնեայ է քահանային:

(2) Կամս առ-ել-ա: ջր առատապէս կամիս, ոչ և ա ռատապէս կոչես: Բազդատ զկարդաւոր կարողութիւնն ոչ ել կամելոյն նր. զի ել այսմ միայն հաւասարապէս անդրադարձին. ջր, զոր կամի՝ կարէ, և զոր կարէ՝ կամի: Ապաթէ ոչ՝ պարզապար առեալ զկարողութիւնն ոչ, ընդարձակ է քան զկամելն. զի բազում ինչ կարէ ած, զոր առնել չկամի:

(3) Հարսպանաս ձեռաւ: Այս, և յաջորդքն ոչ այնպէս իմա նին, ոչ թէ ած նորոգ հարսանայ ի ասելն, կամ նոր ինչ առնու, կամ ժողովէ, ևն. այլ ել հակառակն ա ղարտութիւն մարդկան ձևացուցանէ զբանն, որք յառաջ ասան՝ նուազելն կրնչից: Ասկ ած այնպէս յօժարութիւ ասյ, ոչ թէ ասելոյն հարսանայր. կամ զի առաջ ասելն՝ առաջ հարսանութեան ոչ բացայայտութեանց:

(4) ՀՀ յամ ամենայնի փր : 'ի մերումն չկնք փր :

(5) Ջառանգեալն . զանցեալն 'ի ժամանակէ կամ 'ի կարգ զաւրէ ծնանելոյ արգանդ առաւել՝ յառաջագոյ ահեռանել իբրև պոզպաբեր անգաստան արդեան օրհնուածէ, օրհնեալ արդեանց կիմ արմատոց , ըմ մարդարէից և նոր Թէոդոս : (6) Որ է բիւ ոմ անբաւութիւն : զեօթնեակ Թիւն ասէ նշանակիչ անբաւութիւն , թէ ըն խնամատարութեայ , յորս պիտանի գործեանք զեօթնեակն կոչէին՝ կատարելութիւն համատանց , և իբր վախճան իւրաքանչիւր իրաց . և թէ ըն նոր գրոց , որ զեօթն Թիւն առնու փոխանակ յոքնաթիւ բազմութ . ոյզ (առկ իւր . 25 .) * Եօթն չարիք կան 'ի սրտի նր : * և (զուկ . ԺԷ . 4 .) * Եթէ եօթն անգամ մեղիցէ քէզ . * և ն : ըն այսմ ծննդ . գ . 15 . և ն : ընդհանուր նշանակիչ պէտ է . այսու հմամ զէտութիւն արարածոց խնամոյ , իբր զի ըն սիւթագործեանց՝ եօթնեակն՝ ամ իրաց կատարումն է և վախճան . և ինչ զէտութիւն ևզգոյութիւն ածութիւն խնամոյ , ոյզ թէ եօթնեակն նշանակէ զբովանդակ տևողութիւն յաբակայութիւն այ , որ է սահման անհնփաղօփելի . ըմ յաւիտենականութիւն : Կամ, ըն մեր օրինակին , որ վերջնակետիւ որոշէ զայս , և գլխատրով սկսանի , Սահման անհնփաղօփելի, խնամոյ զեօթնեակ Թիւն , զոր առաքն կոչէ անսկիզբն և անվախճան : Այսմ յարմարի և յայնմդն . և աւետարանին նորնծին որդոց անհապ յորդորնի : ըմ եօթնեակ Թիւն՝ որով ամուսն անհնա առն ծնեալ զզաւակս , նշանակէ զանտարտ առաւտութիւն որդւոց աւազանին սկրտութիւն . որով եկեղեցի հեթանոսաց ամուսն և անծնունդն՝ բարգաւաճեցաւ : Որոմ ալ է կնպ կոյրդի . եօթնեակն ոչ ունի 'ի նեղբոյ տասնեակին զայլ Թիւ , որոյ կոյրդութիւն սկսանիցի . և ո՛չ սպառաճ վախճանի . 'ի մերումն , սպառաճ . և ո՛չ զայլ Թիւ 'ի նեղբոյ տասնեակին՝ յոր աւարտեսցի . այլևայս ոչ է . յիմաստասիրայ նմանութիւն կոյս ասի եօթնեակն , զի ըն տասնեկաւն ոչ ծնանի զայլ Թիւ . վասն պիտանութիւն կոչէին Անմայր կոյս . զի ըն տասնեկաւն չունի զայլ Թիւ ծնող կամ ծնեալ : Ալյլ ասէին՝ 'ի հզօր հօրէ ծնեալ , ոյ 'ի միւսէ . և յայս միտս Ալթենաս անուանէին զնա . զի և պաթենասայ առաստպէլէին ծնունդ գոլ ուղղոյն արամադրայ՝ առանց մօր : Որոյն ընդունելի նաւթիլ . եօթնեակն առանձինն նուիրեալ էր՝ թէ ըն հեթանոսայ , որք աթենասայ չծոյն նուիրեալ էին զայն . ուստի և պիտանութեանք առաւել պատշաճող ասէին սրբազան իրաց . և թէ յաճախապատկէ՝ 'ի հին և 'ի նոր օրէնս . ոյզ և յայտ է : յաւիտենից ընտրութիւն նուիրական է յամ ուղղ և 'ի գարս :

համ

կիմ նոճիրեալ է ՚ի նշանակել զեօթին յաւիտեանս աշխարհի, և կիմ, զբուն յաւիտեանն հանդերձեալոյն, ըստ որում անակնկիզն և անվախճան : Դիմաբարձագմանելի մերոյ իմաստիս : Այս ամ վերոգրեալ առաւելութիւք եօթին Թուոյն քաջում խորհուրդս ունին՝ գիմաստին ՚ի մեկնել. զի նշանակէ զամ երից զկատարելութիւն, զկուսական ծնունդ աւազանին, և զանեղիւ բաղմութիւն ծնելոցն, զանակընկնութիւն և զանվախճանութիւնն այ, և ՚ի վեր այսոցիկ՝ զբանն ամ՝ որ անմայր ծնեալ յաւիտենից ՚ի հօրէ՝ ոչ ծնանի զսկզբն որդի յամս ութեւթ անդ : Զոր առացեալ յղեալ եօթին Թուոյն՝ լինէն և այլ մանեւնագիրք մեր. ոմն Դաւիթ փիլիսոփայ. (առհմանայ, գլ. ժէ :) Գրիգոր մագիստրոս. (Թղթ առ աբրահամ ամիրայ :) Ասէ Գրիգոր արշարունի. (՚ի մեկն. ընթերց. գլ. Ը.) ասէ. * Եօթին Թիւն ՚ի սաստնեւիկն անծնունդ ասի և անկատար, * ըստ անեղը : Սոյնպէս Յամբրոնացին (՚ի մեկն. տալի հը.) * Զեօթին Թիւդ՝ որք Թուականութեանն եղեն հմուտք արհեստից, յաւիտենի աստղին նշանակ, գոլով անկատար և կոյս : * և (ձժը.) * կոյս անուանեն զսա, և անծին, նոճիրեալ և ուրուն : * Ոմանք ըստ հին լուծ. զմեկնեալ բանքս խնդան ՚ի վեր ի գլոյն, որ զեօթին Թիւն ցուցանէ ՚ի մէջ. և գոլով գիր անփակ ըստ քերականացն՝ նշանակէ զնծ և զանսահման տևողութիւնն : Այս խորհրդածութիւն յարմարի ե ըստ ոմանց բնագրիս այլ վրիպուիս յայն ոչ հայի, այլ եօթնեակ Թիւն.

(7) Մանաւանդ զի հրէիւ բարձուն : Յայն ամս առաւել գործ ընտրհացդ կախիմքան զիմոյ գործոյ, ըստ զի ընտրհքդ ըստ ինքնին առաւել գերազանց են քան զիմ գործս. և ընտրհքն Թողութիւն՝ զոր այժմ խնդրեմ, կրկին բարձր է քան զառաջին ընտրհս անմեղութեան. զի այս տուեալ առանց արժանաւորութեան. իսկ ընտրհք Թողութիւն մատուցանին ըստ իմ արժանաւորութեան, ապերախտ գոլով առաւելին : ուստի առաւել խոստովանութ են, զբո փառաւորեալ մեծացուցանելով, և գերազանցն քան զհասումն միտաց : Ոմոյ Թշնամութիւնս հալածութիւնք և խաբանութ, քաւիչք մեղաց և պատժոց, և կարծեաց ընդրուելոյ, ՚ի վեր քան զկատած կիմ զկարծիս միտաց, ազնիւրկրայելիք : Այսմ ընտրհաց միջնորդ լինիցի ահաւոր արիւն քո, և ձեռամբդ, և ամ սէրք քո ըստ կարդի :

(8) Զեսուրեալն հեթանոս : Ձգնաւորք կիմ անառատաւորք, որք հոգևորապէս ճիաւորեալք են, և մարմնով հետևակք. արիւնք զինեալք, և մերկ յամ կրաց մոլորնչին :

(9) Բոյլ բանախանաց : դառնդք վարդապետաց : ՚ի մերս,

և 'ի հին լուծ . բանակաց . և մեկնի՝ վանականաց , միա քանակեցաց : բայց առաջինն յարմար է . զի ըստ կարգի գնալ ընթանալոյ գաս աբեղ յիշելով, պարտ է և զվարդապետացն դնել . իսկ զմիանձուհս զաս յիշեաց :

(10) Հոյլ հոգեղինաց : ըստ կուսանաց , որք հրեշտակային կուսութիւն հոգիացեալք են , և յերկրէ գոլով նըման հաստատք կենցաղեցան :

(11) Հաւանիլ երախայրեաց : ընդ միջնորդութիւն սքեց առն՝ հնազանդեցեն լինիմ և բարեպաշտութիւնք հաւատացելոց . ըստ ընծայք առաջին պատուց : Ծոփաւոյմանի գնացակաց , որք գնեալ լինին 'ի կելակուր աղքատաց , և 'ի հանդիսաւ ննջեցելոց : յաղխանակի էրիական նշանաց . նուիրեալ վիրկեան նշանք . ոսկի խաչք , աւետարանք , սկիւ , զանգակ , և՝ Զեռ տահանայից . օրհնեացին գնս , կամ օրհնեացին ձեռք քահանայից՝ ընդհիմ 'ի ձեռն մեռանին կոպարելոց :

(12) Հաւ ընդհանուր անկին : Ըստ ոմանք յարեն 'ի նախնեաց թաց բանն . իբրև թէ ձեռք քահանայից օծեալք են առ 'ի զարթուցանել զՀոգին 'ի յիշատակ ոյ նը պատարագ գան . ըստ այսմ վերաբերին և զյաղորդն : Բայց այլազգ ըստ և սա իմանալ ըստ կարգի յաղորդ բանիցն , այլև ըստ մեծ բում օրինակին , որ վերկակեալ զատանէ , և գվնասեցեալ զոմ սկսանի , Հաւ ընդհանուր անկին : Ասաւ այն ամ բանք կապին ըստ հետագոյ բանի՝ թե առաջնորդեալ . իբր ասել . բարեխոսութիւք սքեց հոգ , և բարեպաշտութիւք հաւատացելոյ՝ գնա առաջնորդելովք 'ի յիշատակ ոյ՝ 'ի շարժման մարմնոյ , առ փոխոխումն գարշապարի . 'ի քայլելն , 'ի ձգել գնեան , 'ի վերացուցանել զբազուկն , և՝ առ բարձ՝ գնա հուրիք . 'ի բարեգործելն՝ 'ի գոհութիւն առաջնորդելովք . և առ գլուխ՝ աղաչանս . և 'ի մեղանչելն՝ յաղաչանս : Ըստ այսմ յընտանի զբոյցս , յաստեղական խօսս . առ ձայնս բնաւորականս . որք զբնական կիրս ծանուցանեն . որպէս լալ , հառաչանք , ծնծաղ , և՝ : Հին լուծ . խմանայ՝ որք բնութիւք քաղցրածայնք են , կամ ոչ նոյնպիսիք : որ 'ի փոփոխեան ևս 'ի գիշերի ընդացմանս . 'ի գնալն 'ի տուժ և 'ի դիմելոյն : օգ պակաս հոգևորաց . յօգուտակարս հոգւոյ քև առաջնորդելցիմք : ըստ այսմ խմ և զհետաձգեալսն : ևս որ ինչ դանգամ 'ի հիւս մեր . 'ի բնական կարիս և 'ի պէտս մեր հանդիպիմն , թէ հաձելիք , և թէ վշտալիք՝ դու առաջնորդեա , և՝ :

(13) Բաւական ես ամենայնի : 'ի մերումն , յամենայնի :

(14) Ա՛պաց վայրենեաց : Թուի զերկնաստաւորդական հաւատն ասել , յորում է բռնութիւն ախտից . որոյ վը Անձն ժամանակ կոչէ զայն սարդիս մեկնիչ . (ա . պետր . ժե . 480 :) Կամ խմանայ զբաւարարսոս և զհանձրամիտս : Սրամ

քանայ գոռոզաց : բռնաւոր կշռանաց : դնել զի առաքեր . այլ
չաւ զօրաւոր էս , մինչ զի նաև ՚ի տեսարանս խաղուց ,
և յամբոխս ռամկայ , և ՚ի մէջ կաքաւաց ոչ էս մուռացել-
զի կամ ՚ի հանդիսականաց անուն , և կամ ՚ի նոյն իսկ խա-
ղակից ումանք յիշէն զքեզ , և զղջանան : ոմն տայտս որո-
նիկն՝ որ յանարժան տեղւոջն յիշէլով զնա՝ գտրձաւ առ
նա . (վարք հարց . 107 :) Նոյնպէս պատասխանի , որ յա-
նառակ պարսաւն ձգեցաւ առ նա : (անդ . 111 :)

(15) Պատուար զամենեսեան : ՚ի մերում , զամենեսին :

(16) Թէ և էօրէնամբ : Թէ և բաղմապատիկ պարտաւորու-
Թիւք լցեալ իցէ ըստ կայենի եօթն վրիժուցն . (ծննդ . գ .
24 :) Իսկ իրինապատիկն կամ առատակացուցիչ է , և կամ
ցուցանէ զպարտաւորութիւնն մեզաց և պատժոց , կամ զաս-
տեացս և զհանդերձելոյն պատիժս :

(17) Ամէ այս օրինակ : ըստ այսմ յիշատակեալ օրինակի ,
ինքն յէռնարխուրէ , այ հմուտ կամ զօրաւոր վճռոյ իմաստ-
նոյն . (իմաստ . ժէ . 2 . Թէ ՚ի մեզանէնէն՝ ՚ի քուէ համա-
րի էմք .) զէարէտ ոչ ի նմէ : Բառն յէռնարխուրէ այլոյս ևս
փոխանակ վճռոյ կամ բանի դնի . ոմն ՚ի բանն ձե . 2 : այլև
(խորհն . ը . 8 :)

(18) Յուրս է փեսանել : ՚ի մէջ զանազան մեղաւորաց կամ
մեղայ՝ քո զօրութիւդ առեանի , զի կամ ընդ մեղաւորս
խառն գտանին արդարք , և կամ ՚ի նոյն իսկ մեղաւորաց
յանկարծ արդարք լինին : Այնպէս ՚ի խառնութիւնէ միոյն՝
գտանի հեղուլ ՚ի միւսն . և կամ Թէ նոյնն ՚ի խառնէ
գտանոյ ՚ի հեղուլ : ը այսմ իմն զբօսանդակն : այլ-
նապէս , սևագոյն :

(19) Ամխամուրէ ՚ի մանիուրէ : այ ՚ի խորամանկութիւն . զի
դիմադրութիւն բառիսն զայս միտս պահանջէ . և ածանգի
՚ի մանկ բառէն , և ոչ ՚ի մանուկ : Ամբիծուրէ յայլամտուրէ :
անկեղծութիւն ՚ի կեղծաւորութիւն , կամ ՚ի խարդախութիւն :
Բաւօրուրէ ՚ի լարուրէ : բարութիւն , կամ բարեբարութիւն :

(20) Օրհնուրէ ՚ի նէպայիւրէ : օրհնութիւն ՚ի ձգելն այլոց
զնեաս անիծանաց : կամ գոհութիւն առ ամէն վերս ձեռնարկու-
Թեց՝ յորժամ այլք ձգեն զնեաս սրտանջման : կամ գոհու-
յորժամ ամէն զնեաս Թշուառութեց արձակէ , ը յոբայ
(ը . 13 .) *Նեռիւք իւրովք խոցոտեալ զնս :*

(21) Ոչ բաւականացայ : տեսանելով զի ՚ի մեղաւորս խառն
գտանին արդարք , և ՚ի մեղաց յանկարծ արդարանայ
մարդ , ոչ կարացի գիտել հաւաստեաւ , Թէ ում ՚ի մարդ-
կանէ ժառանգելոյ է զքեզ . այլ դու միայն ուղիղ դա-
տես , և իշխամբէս իրաւամբէ զարդարուրէ . ցուցանես զար-
դար գատաստան քո առ ամբարիշտ մոռուրն . առ այն ամ-

քարկոծեն՝ որ մեռցի, կամ մեռուց կարծի. ոչ փախեցին, և ոչ պառնիկ ընկայեաւն. որ պառնիկ կարծի, կամ կ՚ երթաք, և սակայն ընկճացեալ կ՚:

✣✣✣

աղէտս մնոյ յարեւմուտ, ըստ մարգարէին, յանդիմանեցից զնա ինքն՝ ինձէն խմոլս ձայնիւ, ըստ սաղմոսողին. ոմն ոչ յանձնառական յայսմ համայնապատում խոստովանութիւն՝ [6] ոչ կարօտացեալ կրկնակին, միանգամայն խոպան սրբեցայց՝ օրհնեալ հրամանատէր։

Ե. Ա՛ւ արդ՝ կրկնելով ծունր բարերարիդ քաղցրութիւնէ, տարածեալ զանձն իմ առաջի, զի մահ դլորմանն ցուցից կերպարան. որ ի հող խոնարհեալ մածայ ընդ երկրի. և ընդ անցաւորս այս կենցաղ կորստեան՝ անաւանական դեռնաքարշութիւնէ սողոյ սատկեցմամբ՝ կամօք բեւեռեցայ։ Ա՛յլ ի քէզ միր յեցեալ՝ երբ [7] ի հաստատան կենաց գաւազան՝ ի յարմատոյն գաւթի ընծիւղեալ մարմնով՝ անձառ շաղկապմամբ յանեղ ածութիւնդ, կանգնեցայց անդրէն կիսոցաւ՝ պատկառեալ ի քոյդ երախտեաց՝ ի վայր կորացեալդ, աչք՝ ի բարձունս յառել ողորմածին առեսութիւնէ՝ ի քէզ [8] միւն ի հեծութիւն, բնաւին ողորմութիւն, բոլորովին քաղցրութիւն, զլիւզ լուսոյս արտասուօք լցեալ՝ պատշաճանս յուսոյ առաջի մեծիդ վերընծայեցից։ Ա՛յլ ամենառատ աննուճաղ երկայնմտութիւնդ՝ զո դառնացուցչիս, միայն դու ի յաւիտեանկ սահման մերկութիւնէ, ած զոլորից. անձառ մեծութիւնն. անբռնականալի բնութիւնն. անքննելի խոհութիւն. հզօր զօրութիւն. կատարած բարերարութիւն. անպակաս լրութիւնն. անձառ ժառանգութիւն. վայելչական վիճակ. առատ պատրաստութիւն. անստուեր լոյս.

ստու-

տուլթիւն. տենչալի տուրք. անձկալի ձիր. բաղձալի բերկրութիւն. անախուր հանդիսատ. անտարակոյս գիւտ. անկասուստ կեանք. անծախելի ստացուած. անխոխանդրդելի բարձրութիւն. ամենատուչեստ բժիշկ. անսասանելի հաստատութիւն։ Պարձուցիչ մըտրելոց. պատիչ կորուսեալոց. յոյս ապաւինելոց. լոյս խաւարելոց. քաւիչ մեղուցելոց. ծածկարանդ փախուցելոց. անդադրիչ խուսվեցելոց. փրկութիւնդ մահացելոց. արձակիչդ կապելոց. ազատիչդ մատնելոց. պատսպարանդ սահելոց. վերակիցդ գայթապղելոց. երկայնմտութիւն տարակուսելոց։ Ո՛ւսոյց զեսակ. ցնծութիւնե ցոյցք. օրհնութիւնեան անձրեւ. հոգի երեսաց. զօրութիւն դիմաց. հովանի դէմոյ. շարժարան շրթանց. ՞ աղդումն քանի. կառավար անձին. բարձումն քաղկի. ձգումն ձեռին. երասանակալդ սըրտի։ Ո՛նատնի անուն. մերձաւոր ձայն. կցորդութիւն հարազատ. խնամածութիւն հայրենի. խոստովանեալ անուն. պաշտեցեալ սատկերս. անպարապիր տիպ. երկրպագեալ տէրութիւն. բարեբանեալ յիշատակ. խնդութիւնե մուտք. անվրէպ շաւիղ. փառաց գուռն. Աչմարտութեան Աստուածարկ. երկնաձեմ սանդուղք։ Ո՛ւ այլ բաղմութիւն բանից գովեստից [10] անհամար կարգաց՝ և տանց անբաւից, զոր ոչ թերի բերան երկրածին, և ոչ տանի գործի մարմնեղէն, և ոչ կշռեն իղձք հոգեղէնք։

ՃԵ. Ո՛ւ քեզ հայի ամ ակն տեսողի՝ անդ ամենայնի. նայեա՛ և պաղատանաց հառաչմանն

ձայ-

ձայնի քոյոց ծառայից : և թէ յաղախնեաց
ոք աղաչեսցէ : Եւ ընկալ զձօղ ոսկերգու-
թէ լալոյ արտասուաց աչացս ցանկասիրի՝ յա-
նարատ ոտս մարդեղուէ քոյ՝ ք՛ս , և [11] օրինա-
կաւ խորհրդոյ հերացն կնոջն յանցաւորի՝ զառ-
քեզ դարձն և զդաւանութի՛ . և համբուրիւ
շրթանցս առ ձաշակ փրկութե՛ կենացդ հա-
ղորդութե՛՝ համաչնչապէս զանքակ միութի՛ .
և զնոյն գթութե՛ նորին ողորմութ՛ ընկա-
լեալ՝ նքին՝ բարերարդ , [12] գրաւականեսցի՛ս
զմեծդ պարգև՝ ընդ փոքու հաւատոցս . և
՚ի ձեռն գթութե՛ սիրոյ քոյ [13] առ քո անձկա-
լի անուանդ խոստովանեալ ծառայիս , զարձ-
ցին ձեռքունք հոգմոյն խաստուե՛՝ ՚ի յօդ հան-
դարտութե՛. և մրրկին սաստկութի՛՝ [14] ՚ի սիկ
ախորժութե՛ . և կարծիք երկիւղին՝ ՚ի մեծ
վստահութի՛ . և պատուհաս պատժոցն՝ յե-
րանութե՛ պատահումն . և վտանգք թախ-
ծանացն՝ ՚ի հոգևոր խրախճանութի՛ . և ալե-
կոծութի՛ ծփանացն՝ ՚ի խոր խաղաղութի՛ .
և [15] զեկեցն թևառկմանք՝ յանքոյթ նաւա-
հանդիստն . և բերք բեռանցս մեղաց՝ փո-
խարկեսցի՛ ՚ի թեղուկ ընծրհաց : Եւ յայսքա-
նեացս ամենից լերութց բարութե՛ցս ՚ի քէն
եղելոց՝ մեծասքի՛ անուն հղօրիդ խնկեալ և
խոստովանեալ . ամաչեսցի՛ բանսարկուն չա-
րեաց՝ հերքեալ և հալածեցեալ . ուրախասցի՛
մուրհակք մեղացս . [16] խզեսցին խաղքն .
ոչնչեսցին որոգայթքն . կապտեսցին կա-
պանքն . վանեսցի՛ վիհն . վերասցին ջնաս-
քըն . պարսեսցին պատրանքն . ջրեսցին մե-
քըն . պատուռեսցին պարտիքն . խորտակե-
ցի՛

ցի լուծն . [17] քակտեսցին քեղ[իքն ։ Այլ ընդ
մեայլ մի՛ուրեք չարեացն յանցանաց , և զի-
ւացն բանակաց պաշարողաց՝ [18] արև փառաց
քոց ժամանեսցի՛ ւեցուցանել փրկել և լու-
սաւորել , յաջմէ և յահեկէ , ՚ի դիմաց և ՚ի
թիկանց . և եղիցի նշոյլ առաւօտու հոգւոյ
պարնայնոյ ընդ ակնկալութեանէ սպասաղացն
քումդ երևման ։ Օ՛ի դու ես բարերար առ
ամենեսին , և հնարաւոր ենք քեզ ամենայնիք .
և ամենեցուն զկեանն կամիս , և զփրկութի՛ն
բազմաց ։

[19] Ա՛ղ ամենապարգև ձեռն յոի քոի , և առ
ի՛ս զարձիս կարկառմամբ ընարհի աջոյդ քոյ
սէր քնակեալ միացեալ , և ո՛չ հեռացեալ
յանձկութե՛ սրտէ սիրոյ սենեկիս . և [19] ան-
եղծականն քո նկարագիր՝ նշմար պանծալի
լուսոյ քրիստոնէական փրկաւէտ կոչմանն՝ ըզ
ի՛ս պահեցի , միջնորդեալ ընդ քեզ ՚ի մա-
տեան յաւիտեան՝ կատարած հինոց՝ հոգ-
ւոյդ աւետեաց՝ երկնից յօրինողիդ ։ Այլ
[20] քեզ միայնոյ պատճառիդ , և միոյդ ՚ի միոյ
պատճառէ , և ունողիդ զպատճառ միոյ , եր-
բեակ անձնաւորութե՛ և միոյ աճմունդ վայել
են փառք յերկնաւորացն վերհից , ՚ի սրբոցն
գասուց , յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն ։

---

(1) ՚Ի նոխազրութե՛ արժանաւորաց ։ Ես յետնեալս ՚ի նախ
եղեալ արժանաւոր և գովելի կարգաց , ըզ ՚ի հեղուէ ,
՚ի խոնարհութե՛ , ՚ի չքնարութե՛ , ևն . զորս նախ գա-
ւեաց քան զնորաքանչիւր ներհականս ։ Կամ, յետնեալս
յաւուրեբութե՛ անձանց՝ զորս կոչեաց ալաւնի , որպէ՛ս
և գառն ։ Յայսմհետէ յետնել գոլով ասէ , և անձամբ
ը պատժապարտան համարեալ , հայցէ՛ զողորմութե՛ ը
աղօթից ամենեցուն նց , կա՛ ը օրինակի աղօթից նոցա ։

Լ՚նդ

Ընդ նիւնա, ըստ երկիւղման, ըստ ակարա, ըստ արհամարհեալս. ընդ փարատրեալսն, ըստ այնասիկ ոչք նախ մեզոք օտարացան 'ի քէն, և ապա զքէնմէ գարձան: Ըստ այսմ իմանին և յաղորդքն մինչև 'ի ՀՀյԼ եւ:

(2) Ընդ երկոսպեալսն, և ձգմարտեալս: ըստ տարակուսեալսն նախ 'ի փրկուելէ, կամ 'ի պնդուելէ հաւատոյ, և ապա աներկբայացեալսն յուսով, կամ հաւատով:

(3) Ընդ ապշեալսն: 'ի մերսումն, ընդ ապաշխեալսն: և զինեվ. պղպեալս: 'ի մերսումն, պղպեջեալս:

(4) ՀՀյԼ եմ պարտիմ: 'ի մերսումն, ՀՀրդ եմ:

(5) ՀՀ- ծողովուրդն նախկի: 'ի մերսումն, նախնի:

(6) Ու կարօտացեալ երկնակէն: այժմեան կամաւ համայնապարտաւ խոտորանուելի առնեմ, զի մի կարօտացայց երկրորդ անգամ խոստովանելոյ 'ի տիեզերական ատենին:

(7) 'Ի հաւարան կենաց: 'ի հաստատուիլ կենաց գաւազան՝ բղխեալ յարմատոյն յեսսեայ. յոր յեղեալ կանգնեցայց անդրէն կիսայոր, կիսով մարմնոյս 'ի վեր ելեալ:

(8) Մէջ 'ի հեծանելի: 'ի մերսումն, մէյդ: Ասէք իմ ասէ՝ ցաւագին հայեցմամբ 'ի վեր նկատեն առ քեզ՝ որ մերձ էս 'ի հառաչանս մեզառորոց: Զլիճ լռեայս. զնոյն ասէ իմ յոր ժողովի լոյսն, ոմն չուրք 'ի լճակ, էս արտասուօք լցեալ, ապօթս յուսով հանդերձ վերընծայեմ, ևն:

(9) ՀՀզբռաւն բանի: ներգործիչ խօսից, շարժիչ լեզուի: հաւատոյ անչին, յր իրանաց կամ մարմնոյ. զի բովանդակ զանգաւն մարմնոյ Թոմէ՝ զգէմս, զգլուխ, զբերանն, ևն. ուստի անչն ոչ նշանակէ աստ հոգի:

(10) ՀՀնհամար կարգաց: կարգեալ կամ յարմարական անուանց. և փանց անբաժին, ուրոյն կամ որոշեալ բանիւց. զի աստ փոխն ըստ քերթողից խմանի: Անհամար անուանք առնէ՝ և զանազան կատարելութիւք պատշաճին քեզ. զոր ոչ կարէ բերան ձառել. և ոչ ձեռն գրել, և ոչ խղճք սրտի չափել:

(11) Օրինակաւ խորհրդոյ հերոց: նմանութիւք հերոց կնոջն՝ որով չնչէր զոտս քո, և որով նշանակիւր խոստովանուելն մեզոյն՝ որ 'ի զգայութիւնս մեր բուսանին, ընկալ զաս փէպ դարձն: Եւ համբուրելով շրթամիւքս 'ի ձաշակելիսն զիրկական հաղորդութիւնդ, ընկալ համալուպէս, խբրև մի հոգի եղեալ, զանդիպ դուրիկ իմ ըստ քեզ:

(12) Գրաւականեսչ: խրթին գրաւական հանդերձեալ երանութիւնդ ասացիս զմեծ պարգեւդ Թողութիւն: կամ հաստատեալ զայն փոխանակ վոքր հաւատոցս:

(13) ՀՀա փո անչկալի անուանդ: 'ի ձեռն սիրոյն՝ զոր ունիս առ քո բաղձալի անուանդ՝ խոստովանել 'ի ծառայիս քումդ

ՃԷ : կիմ ըստ ոմանց՝ առ քեզ սիրելն անուանն խոստովանիմ
ծառայիս , այլ առ տէրն իմոյ անուանն :
(14) Ի սիկ ախորժեցուբէ . Ի յօդ ախորժելն , մեզմ :
(15) Ղէկացն ընտարկմանէ : չարժմունք կիմ ձգումն ղեկացն :
(16) Խզէցին խաղբէն : Ի մերսումն , և հինն լուծ . հաղբէն :
լարեալ որոգայթքն :
(17) Քահէցին էղբէն : Ի մերսումն , կընդէն : Հինն լուծ .
էղէբ խմոնոյ զձողն՝ որ յառագաստին գլուխն է : Այ-
կայն Ի գլուխ փիլոնին և յայլ տեղիս քննեալ , առանձին՝ զի
այս բառ նշանակէ ղղեկ նաւի , կիմ ղգլուխ ղեկին՝ որով
այլոյ անգր ուղղի : Ասաղ առ և խմոնալն է , քակ-
տեցին զեկք , կամ փայտն՝ որով ղեկին շարժի . ըստ հրա-
պոյրք առաքեալն , նեղութիւնք նր , ցնորք մտաց , որով
դէն առաքեցուցանէ զնաւ հոգւոյն , և արկանէ Ի վը-
տանգ կորստեան :
(18) Հզրնս ֆառաց : Փոխանակ խաւարի և մթութեն մե-
զաց՝ և բանակացն դիմաց՝ լոյս փառաց քոց հասցէ յա-
մենայն կողմանց Ի լուսաւորել և Ի փրկել զնս , և եղիցի
նմ ինձ ծառութիւն առաւօտու՝ հոգւոյ գարնանոյ , ըստ բերոյ
դալնանալին օգոյ կիմ եղանակի . ընդ այնկալութեն , տալով
ինձ զլոյսն՝ որով սիրելիք քո ոտասեն քեզ :
(19) Հզնեղական տս նկարագիր : Կինիք քրիստոնէութե տպա-
ւորեալ միրտուքէն՝ որ անեղծանելի է : Ոչնորդեալ ընդ
էակ Ի մարքան . այն կինիք լոյսի միջնորդ գրելոյ անուանս
Ի գործութե կենաց :
(20) Քնկ դայնոյ պապաստիէ : Զաւարտ ապերիցս առ ինք
երկորգութեն գարձուցանէ . և փոխանակ անուան իւ
բաքանչիւր անձին՝ զնրեանց յատկութեն կիմ ղծանօթա-
լեին գնէ . վերջ ընդայրն ամէ՝ դայն պապաստ . զի այս
է նմա յատուկ՝ լինել պատճառ այլոց անձանց , և ինքն ոչ
պատճառեալ յայլմէ : Եւ դէպ Ի դէպ պապաստէ . ըստ որդ-
եդրդ , որ է միածինն , Ի միոյ անձնէ Ի հօրէ յատկելիեալ .
և այս է յատուկ որդւոյ : Եւ առնուիէ պապաստ դէպ . այս-
ինքն հոգւոյդ սրբ . զոր առէ ունել զպատճառ միոյ անձ-
ին . իսկ այս պատճառ ոչ կարէ խմանիլ հայրն . զի հայր
է պատճառ երկուց անձանց . և զի ունելն միայն զհայր
պատճառ՝ ոչ ցուցանէ ինչ յատուկ հոգւոյն . զի որդւոյ
ևս պատշաճի այդ : Ապա այն պատճառն միոյ անձին՝
խմանի որդին . ուստի առելն զհոգին՝ ունոյ զպատճառ
միոյ անձին՝ հարկաւ նշանակէ պատճառեալ կամ ելեալ
Ի յորդւոյ . և զի որդին զայս պատճառելն Ի հօրէ ու-
նի , ոչ և զայնն ամ , նմին իսկ զօրութե խմանի՝ ելեալ
նաև Ի հօրէ . և ահա այս լինի յատուկ հոգւոյն սրբ . ի

եւ ելանել ՚ի հօրէ եւ յորդւոյ : Այս այն բան է՝ որով բա-
ցատրեն ճշմարիտ վերապոք զկարգ ճշմարիտ ելմանց. զոր
եւ յիշէ առաքեալն. (Հարցմանց. երես. 105.) երբ զի
՚ի ներքս յաճ՝ հայր պապճաա դիայն է. Որդին՝ ՚ի պապճա-
ան, և պապճաա. Հոգին՝ ՚ի պապճաան, և ոչ պապճաա : Եւ
զայս բան ոչ հարքն այլով բացատրեալ բառիւք աւանդեն.
եւ որս և մեր Լուսաւորչին : (Ագաթանգեղ. եր. 153.)
առեալ. " Հայր յանձնէ, Որդի ՚ի հօրէ, Հոգին ՚ի նո-
ցունց՝ ՚ի նոսին : " Ոմանք եւ հին լուծ. զառեղն՝ առնողէդ
պապճաա դիայ, այլայլութիւ գնելով մեկնեն՝ առնողիդ վէ
պապճաա. այ զհայր : Սակայն թող զայն՝ զի ուներն զհայր
միայն պատճառ՝ ոչ լինէր յաւուրս հոգւոյն, այլ և զի
յասէն զհոգին ՚ի հօրէ և յորդւոյ, ասկաւթին մի պատ-
ճառ լինանին հայր և որդի, ուներով զմի և զնոյն յատա-
ջածիչ զօրութիւն : Թողեալ ասեմ զայսոսիկ, և կալով
միայն ՚ի վր բանիւ ոչ վերապոխս, կարի այլաբանք են ՚ի
միմեանց ասելն՝ զ պապճաա, և ասելն՝ պապճաա դիայ. վէ-
րայ առաջինն յայտ առնէ զմիութիւն պատճառին. իսկ երկ-
րորդն՝ զմիութիւն պատճառեցելոյն. մինչ զի ՚ի վր նոյն ի-
րի մին ձշմարտի, և միւսն ասի. զոր օրինակ ճշմարիտ
է ասելն. Աչ է զ պատճառ արարածոց. բայց սուտ
է ասելն. է պատճառ դիայ : Եւ ըստհակառակն՝ Արարածք
են պատճառեալք դիայ, բայց ոչ զ պատճառեալ : Այսպէ
լոյս զբանազանութիւնն ՚ի մէջ ասելոյն՝ առնողիդ վէ պապ-
ճաա, և ասելոյն՝ պապճաա դիայ : Տես և ՚ի բանն ի՛ր. գլ.
51 : Յաղագս բառին՝ պապճաա տես ՚ի բանն ի՛ր. գլ. 23 :

* * * \

լիամոլ՝ կնոջ բարեպաշտն : Յոր հաւատաց
լեաւ նոյնութիւնը ընդ երջանիկ սրտնկացն՝ ի
քէն ընկալեցոյն՝ յաւէտահրաշ յարուցանօք ,
պարարեցոյս մեծամեծս իմովս քանիւ նուա-
տիւ , ընկալեալ յանհաս և ի բարեբանեալդ
գլուխ բարձրելոյդ , անկշտամբելի ի բամբա-
սանաց սատանայի , մի օծեալ գտերև ոստոյ գա-
գաթան՝ իւղ մեղաւորին : [1] Այլ արասցես զօ-
րանալ կրկին յաձախութիւնը՝ բուրման խոս-
տովանութեանդ այսր մատենի՝ ի քաղցրա ազ-
դեալ , համասիրտ ամենատարած և աշխար-
հալիր տանն տեսակաւ , ըստ օրինակի հա-
մեմատութեանդ նոցայն յիշատակի . քանզի դու
նոյն ես զգաստացուցիչ՝ նախանձ չարախօրհից
կանանց մեղաւորաց : [2] Որոց առանձեալ զմար-
գարէին կերպարան՝ քումդ Հիմարտատիպ
պատիերի յեղանակեցեր , անտուստ առ ստ-
ացին անձառ ներքուծութիւնը՝ ի յիս վերաբե-
րեալ զծայրագոյն շնորհին հատարուածն :
Ընդ անատնական գարուցն կերտչոյ , զբազ-
մահամբար պատուղ ցորենոյդ՝ կենացդ հա-
ցի . ընդ ապականացու արծաթոյն , զարքու-
նականդ պատիեր . ընդ յիմարատար թըմբե-
լութենէ գինեցոյն , զբաժակդ արեան սրտրչիդ .
ընդ իւղոյն առեալ ի յայրատ հնոցէն հնոյ
ժողովրդեանն , զօծումն շնորհին առ իս գար-
ձեալոյ . ընդ ղերծման գլխաշուք հատուցն ,
զանապականութիւնդ վերարկուն . [3] ապարան-
քանին պճնութիւնը , զթափիչս բարեմասնութենէ ,
օրինիւնն և աւետարանաւն՝ հանդերձ գործ-
նական առաքինութիւնքն . [4] ընդ ուսկանն գըն-
ձի՝ վայելչականն զարդոյ , զանառուձեր յի-

շա-

շատակ ձրուընականդ ձայնի. ⁵ ընդ քայս պերձութեան լանջացն, գյոքնահասաք ա-
ւանդս ուղղութե քոյնակրօն լծոյդ քաղ-
ցրութե:

ԶԱայց զի՞ է յայսոսիկ ինձ պարծել, և
ոչ վերստին՝ ի սոյն պատկառել: Վ.ՀԼՅՀ
օրինակ փոխեալ զմտեանն մաղթանաց այսր
ողբերգութեան, որ ինչ ինձ է յարմարա-
ւոր, ամենայնիւ հատուցիչ գլպատիժ պար-
տուցս լսոյ մեղանաց, ⁶ ի մարգարէիցն տա-
ւից բերեալ համառօտս՝ ի սոյն յարկ մուծից
սաստիկ գատախազ. ընդ ողբոյ նոցին լծակ
ցեալ, քան թէ ընդ բերկրութիւն նոյ պարել.
յորս հառաչանս, ձայնս հեծութե, զողոքս
բարկութեան, նախատինս խորտակման,
լալուիս կարեւոր: Վ.ՀԼ մեծիդ այ գթութե՛
ամենաժամանակ՝ կանուխս ազդեցաւ յիմ յու-
սատրութե. առ որս՝ զղջմունս, խոստովա-
նութիս, աւետիս, պարգեւս, լուսոյ երեւմունս,
խրախոյսս ածայինս, փառաց ժառանգութիս,
հրաշից յայտնութե՛ս, աքանչելեաց տեսութիս:
Ո՞րոյ ոմանք յոյս ընձեռուին, և ոմանք վհա-
տութե՛ս բազումս մատուցանեն. յորս ես կա-
նուխ կործանեալ՝ կորստեանն վիճակեցայ:
Ո՞ւ ե՛թէ ⁷ զգեստ այ զվարագուրին սաստ-
ուկ ասաց եղեկիէլ, յորում արար ժողո-
վուրդն կուռս կարկատուն, որով պոռնկել
ասէ՝ ի նոսա. իսկ ծրքան պատիժ անմա-
քրութե՛ս եղիցի՝ զայծ զգեցողիս նեղեցոյ և
արտաքոյ: Ո՞ արմանամ, թէ զիա՞րդ ոչ
կիզում. հիանամ, թէ ի՞ր ոչ այրիմ. ախ-
շիմ, թէ ո՞ւր չյափշտակիմ՝ տանջել, լքեալ

ջարչարեալ, ջախեալ, մանրեալ, խորտակեալ, կարեալ, բաժանեալ [8] ի յօրինակէ ժանեաց կողուածին, ըստ գրոյն։ Այլ այս միայն է պահեցեալ ինձ նշոյլ յիշատակի՝ փրկութեանդ յուսոյ, վի քեռան աւետարանին՝ կեանս և աւրէնութիւն, [9] ի կերպարանաց պատկերի քոյ նին ծանուցեալ։ Որով առ մեզանի՝ գարձն. առ պարտիսն՝ շնորհն. առ եղծուածն՝ նորոգութիւնն. առ անօրինութիւնն՝ քաւութիւնն. առ մէրն՝ բժշկութիւնն. առ վտանգն՝ անպատրաստութիւնն. առ պատիժն՝ ներումնն. [10] առ պատերազմին՝ հանդարտութիւնն. [11] առ հուրն՝ անձրեւն. առ պատուհասն՝ պարգեւն. [12] առ անկեալ կարողութիւն՝ ստուգութիւնն՝ ձերն. [13] առ գործ աստուածութեան մահուն՝ կենացն պատուհասն։ [14] Այլ զի՞նչ է ինձ զայսքանեաց յիշմանց՝ ի թիւր արկանել, և ոչ զանձաւելիսն աստուածոր գոսակ։ Յիշատակաւ հօրն բարձրելոյ՝ յորդին կցորդութիւն. յանուն միածնին՝ առ հայրն ընտանութիւն. սոցին ակնարկութիւնք՝ ընդ հոգւոյն հաղորդութիւն։ Ասացին փրկիչ անուք. բանին սիտութիւն. [15] բարուք վարձ կամացս՝ առ կշռութիւն գիտողին. աւազանին կենսատարած՝ հաշտութիւնն միջնորդութիւն։ Այլ այլք աւետեանք անթիւք բարւոք՝ ի բազմութեան բարդեցեալք, [16] պատուք՝ ի հարկէ, պարգեւք՝ ի շնոյ, իշխանականք՝ և ոչ իշխեցեալք։ Այսոքիկ են՝ որ ինձ՝ ի մէջ գառնութես մահու՝ կեանս անտարակոյս աւետարանեն. քանզի եթէ ոչ զայսոսիկ ունէի, կանխաւ արդեօք կորուսեալ էի խակ և խակ մատ բանի երգողին։ [17] Ոչ վտքիկութեամբ

ըս-

ոդեւոյ՝ զհայր փառաւորեմ, ուչ նուճաստուե-
թիւ հոգւոյ՝ զորդի նախատասեմ. համա-
փառ ունիմ զերեսեան՝ և նոյն արարչութիւ :
Վասն զի և ի դէմս հոգւոյն սքի՝ այս են ա-
շակերտք, նախընծայ սիրելոյն տատարադին՝
յորում դասուդ երկնաւոր զենանի, զայս ա-
զօթեցեալ :

Ամէն, որ նախ քան զպատարագն
[18] Տատեսցուցանէ :

Ջ. Ամենակալ բարերար մարդասէր ած
բոլորից, յօրինող երկնութիւնից և ա-
ներեւութից, վերակոչ և հաստատող, խոնարհող
և խաղաղարար, հօր հոգւոյ հոգի, հայցեմք
բազկատարած մտօքիանաց գոչմամբ հեծու-
թեան՝ յանդիմանի եղեալ քեզ ահաւորիդ :
Ա՛ստղմամբ մեծաւ գոռալութիւն սաստիկ երկիւ-
ղիւ՝ մատուցանել նախ զբանականս զայս սա-
տարագ՝ քոյում անշնչին զօրութեդ, ի բա աթո-
ռակիդ փառակիդ և արարչակիդ՝ հայրենի ան-
հասուստ ատաստուդ, և քննուդի ծածկութե
խորոց խորհրդոց ամենակատար կամացդ հօրդ
եմմանուէլի՝ զքեզ առաքչի, վերիկի և կեն-
դանատուի և արարչի ամենայնի : [19] Ա՛ն ձեռն
քո ծանուցաւ մեզ երկրեակ անձնաւորու-
միաբանական ածութիւնդ, յորոց ոմն և դու Հա-
նապիւս անհաս : Վասն, և ի ձեռն քո առա-
ջինքն նահատեւտական տոհմին շառաւիղք՝
տեսանողք անուճանակոչեալք, զանցեալքն
և զգալոցն, զերեալքն և զոչ գոյացեալքն,
[20] անսասուերութեամբ բարբառով բանի վերա-

պատմեցին ։ Ոչի՝ այ քարոզեալ զքեզ մով-
սէսի , [21] որ ի գնալն քո ի վէր ջրոցն՝ ան-
պարագիր զօրութիւն , աճեալ շրջարկուէք տա-
ծողականաւ՝ թևաստարփակ պաշտպանող-
բէն՝ զթասխրեալ ի ծնունդս նորոգս՝ զա-
ւազանին խորհուրդ ծանուցեր ։ [22] Յոր կէր-
պարան օրինակութիւնն նախ քան զկատուցա-
նել զլոյծդ մաճուճած վերջնում վարագու-
րիդ՝ յօրինեցեր կարօղ տիրապէս զբովանդակ
քնութիւնս ամենից քնաւից բոլորից գոյից՝ ամ
էից՝ յանէից ։ Վասն ստեղծանին [23] ի նորո-
գութիւն յարութիւնէ՝ ամ եղեալքս առ ի քէն՝
յայնմ ժամանակի , որ է օր վերջին այսմ
կենցաղի , և օր առաջին՝ երկրին կենդա-
նեաց ։ [24] Վասն զի հնազանդեցաւ միութիւնն կա-
մայն որպէս հօրն իւրում , ազդակից քո՝
էակից հօր՝ անդրանիկն որդի՝ մերոյս կեր-
պիւ . զքեզ աւետարանեալ Զքմարիա՝ ած՝
հաւատար և համազոյ հօր իւր հզօրի , և
զառ ի քեզ հայհոյութիւնն անքաւելի քարո-
զեաց , և [25] իբր զճաճանարտին զքս հեստե-
լոցն՝ չարաբանական քերանս կարկեաց , և
[26] զիւրն չնորհեաց՝ արդարն և անարատն՝
զանչն ամենայնի . որ վասն մերոց մերոյ
մատնեցաւ . և յարեաւ վասն զմեզ արդա-
րացուցանելոյ . Նմա փառք ի ձեռն քո , և
քեզ բարեբանութիւն ընդ հոգւովն ամենակալի ,
յաւիտեանս յաւիտենից ։ ամէն ։

ցաւոյն եաւ երկնեսցի ՚ի նոյն կարգ բանի , [27] զնովք
վարահուածեանն լուսոյ հրաշագէս յայտնեսցի աղբեաւ
աւետարանել վերստին պիրկին խաղաղութիւն ։

Է . Ա՛ղաչեմք և աղերսեմք [28] արտասուօք
լից հառաչմամբ յամենայն անձնէ՝
[29] զփառաւորեալ արարչութիւդ՝ անեղծ և ան-
ստեղծ՝ անժամանակ հոգւոյդ զթածի . [30] որ
քաւարեխոստ եա վե՛ր մեր յանմեռուն հեծուխս՝
առ ողորմածդ հայր . որ զստուերքան պահես ,
և զմեղուցեալսն մաքրես՝ և տառապս կազ-
մես կենդանի և հեցուցիչ կամայ քարձրելոյ
հօր ։ Ա՛ռդ՝ ազատեա զմեզ յիւմ անմաքուր
գործոց , որ ո՛չ ե հաճոյ քումդ քնտիսութե .
և մի՛ շնջցին առ ՚ի մէնջ՝ լուսոյդ շնորհաց
փայլմունք՝ ՚ի տեսականացդ աչաց խաստից .
վասն զի [31] զքեզ ուսաք միանալ ՚ի մեզ ՚ի
ձեռն աղօթից , և ընտիր վարուց խնկելոց ։
Եւ քանզի մինդ յերրորդութիդ պատարա-
գի , և միւսդ ընդունի՝ հաճեալ ընդ մեզ
հաշտարար սրեամբ անդրանկի իւրոյ . խակ
դու ընկալցիս զմեր պաղատանս , և յարդա-
րեացես զմեզ օթևանս պատուական [32] ամ՛
պատրաստութե՛ ՚ի վայելուչն ձեռնակման երկ-
նաւոր գառինդ , առանց պատժոյ գատաս-
պարտութե ընդունել զայս անմահացուցիչ
մանանայս կենաց նորոյ փրկութենն ։ Եւ հա-
լեսցի ՚ի հրոյս յայտնութե գայլատգղութիս
մեր [33] ոն՛ մարդարէին կենդանախառոյկ կայ-
ծակամբն ՚ի ձեռն ունելեացն մատուցման .
զի յամենայնի քոյդ քարոզեսցի զթութե , ոն՛

որդւոյդ այդ հօր քաղցրութիւն. որ զանառակ որդին մերձեցոյց ի հայրենի ժառանգութեան, և զպոռնկական յառաջեցոյց յերկնային արքայութիւնն՝ արդարոցն երանութիւնէ։ Այո՛ այո՛ և ես մի եմ ի նոցանէ. և զիս ընկալ ընդ նոսին իբր մարդասիրութիւնէ կարօտեալ մեծի, ընդհօք քո ապրեալ, զարեամբ քովի սատակեալս։ Ով յայսմ աւուրնայնի՝ յամենայնի ծանիցի քո ողորմութիւնդ՝ ընդ հօր փառաւորել համապատուաբար ի սի կամս, և ի սի իշխանութեան գոլութենէ. զի քո է զթութիւն, և կարողութիւն, և մարդասիրութիւն, զօրութիւն, և փառք յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

---

(1) Ի խայբեայ հոգւոյս։ Եւ պտղոյ հոգւոյս։ Զյօրինուածս զղջական բանիցս ասէ՝ զոր յերգէից հոգւոյս քեզ նուիրեցի, վարձամանապէս, հաւատարատեսս հայրդելով ընդ նըշխերս իւղաբերիցն, խառնեայես յանդղկուղն մարիամա ինոջ Քրիստոսդի, մարիամա կղեոպասեան, կիմ մագդաղենացւոյն, որ յառաջն մեղաւոր գոլով յետոյ զքեզ պաշտեր։ Յոր հաւատարեալ, որով հաւատարեալ և ես նոյնոսիկ, նովիննըմանութեամբ ընդ երջանիկ պառնակացն, մագդաղենացւոյն և հնայեալ կինոջն, որք զղջմամբն երջանիկք եղեն։ Իբր զի ոչ զինջ անուշից օծութեան հաճութեամբ ընկալար, նոյնպէս իմովս նուիրեալ ազօթիւք զոճարձատցես. և ոչ յանդիմանեսցես բանիւ առելոսին, թէ ի՞ւղ մեղաւորի մի օծցէ դիերս ոսկոց, զհերս գլխոյ իմոյ։ Այլ արասցես և զիմ աղօթից բուրումն սիրել և առարծիլ առ ամենեսեան, աշխարհաւէր, լցուցանելով զաշխարհս, պանդ պէսպէս. որպէս առնն՝ որ օրինակ էր աշխարհի, լի եղեւ ի հոտոյ իւղոյն. (յովհան. ԺԲ. 3։) և ոչ զինջ յիշատակին հրամայեցեր քարոզել ընդ աշխարհս, այլնպէս և զիմ խոստովանութեանս ազատցես։ Քանզի դու նոյն ես, որ զգաստասցուցեր և յարուցեր զառաջին չարագործ կաթնայն՝ զԹամար, զտախաւ, և զայլսն. վերջ և զիս կարօղ ես զգաստացուցանել, և ի յարուցն առնել զհաստատուն թիւնս իմ։

(2) Որոյ առաքեալ գմարգարէին հերպարան։ Ահաւ զգջագին մե-

մեղաւոր կանանց օրինակ եւտուր զովեալ մարգարէին զբարձն, որ հրամանաւն այ էառ իւր կին զպոռնիկին. (ա. 2.) և զայլ միւս շնացեալ կին՝ ի վարձու կալաւ, զի մի՛ շնասցի. (գ. 1. 2: Մ՚եր օրինակն գնէ՝ վարձեէր. Թերևս նմանալով և զեզեկիէլ, զորոյ զբ՚անն առաքև բերէ: Քոմէ ձմարդապիեւ. զայն գործս ուղեալ՝ քեզ ձչգրիտ պատկեր և օրինակ դարգեցեր. անպոսպ առաւսին: զի՝ ի ընորհացն՝ որ առ այն զբՋացեալ կանայսն էին, զծայրագոյն կատարումն ընորհին առ իս ցուցեր. իբր զի դու անձամբ միաւորեցար ընդ պոռնկացեալ բնութեէ մարդկան առ՝ ի սրբել զսա. ոյր ովսէէ ընդ պոռնկին՝ առ՝ ի ոզջախոհ առնել զնա. և դարձեալոյն՝ ի շնութէ ած եւտուր գարի՝ անառնական կերակուր, և արծաթ ապահանացու, և դինի արբեցուցիչ, ոյր եա ովսէէ. (գ. 2. 3.) այլ եւտուր զմարմին քո և զարիւն, և զինիք ընորհացքոյ: Ընդ ի՛ղոյն ասէլոյ. փոխանակ իւղոյն՝ որով օծար՝ ի մեզաւոր կնոջէն, որ օրինակ էր հնոյ Ժողովրդեան, եւտուր զօծումն միւռոնէ: Կա՛մ հայն առ բանն եզեկիէլ, (ԺԶ. 9.) իբրև թէ փոխանակ իւղոյն՝ զոր էառ մեզաւոր կինն՝ հին Ժողովուրդն: Ընդ պէրճման, փոխանակ մերկացեալ մեզաւոր կնոջն՝ պէկխաղոփ, զծածկոյթ դլխոյն պիղատաէն, զի կարասցէ հերովքն ընկէլ զոտս քո, եւտուր զնատականութեէ ծածկոյթն: Կամ հայելով՝ ի բանն եզեկիէլ. (անդ. 7.) փոխանակ մերկութեէ դլխոյն մազովք լցելոյ՝ եդեր պատկ պարծանաց՝ ի գլուխ նր: (անդ. 12:) (3) ՀՀպարանջանին: Ասաի՝ ի վայր հայի՝ ի բանս եզեկիէլ. (անդ, 11. 12.) փոխանակ զարդարանաց ասպարանջանին, (պիլէզիկ.) որ գնի՝ ի գաւառսակ մարդոյ, եւտուր պրուիլ բարեմասնութե. զբարժմունս բարի գործոց՝ հին օրինաւքն, աւետարանաւն, և գործնական առաքինութեէքն. ձեռք մարդոյ՝ իբրև թևք, և գործք ձեռաց՝ իբրև թևք ոևիք են:

(4) Ընդ ոսկիան գնդէ: ՝ի մերսման, ընդ ոսկիական. փոխանակ գնդի՝ որ է օղ ականջաց, եւտուր զանմուաց յիշատակ ոծծային բանից քոց:

(5) Ընդ փայտս: ՝ի մերսման, ևս հին լծ. ընդ փառս. (յ՚ կերսանէլըն, կամ լէօփ.) փոխանակ այսր՝ որ է զարդ լանջաց կամ պարանոցի՝ եւտուր զբաղմապատիկ խրատս առաքինութեան՝ ի բառնալ զքաղցր լուծդ:

(6) ՝ի մարգարէիցն պատից: ՝ի գրութեէց մարգարէիցն յիշատակեալ համառօտս, համառօտիւ, կամ զհամառօտ բանս, ՝ի սոյն չարի, ՝ի սոյն ձառ աղօթից մուծից՝ իբրև յանդիման նիւ լինէ. ոլբոց նոցին հաղորդելով, քան թէ ուրախու-

լեզեն ըզ աւետիսն այդ : յորս , յոլովս նշ առասանեմ հատա-
չանս , ևն : Բայց ի վեր այնր ամի՝ մեծիդ այդ գլուխ
ամենաժաման , որ յամէ երթս , և ի առեղս , և ի ժամանակս ,
և առ ամենեսեան ժամանել , կանխաւ ծանուցեալ բանիւք
մարգարէից , և օրինակօք զղջացեալ մեղաւորաց , առ ի
տալ ինձ յոյս փրկութեան : Ազ- որս , ըզ որովք ազգեցեր
զղջմանս , ևն : յորոց ամանք , զղջմունքն , խոստովանութիք ,
աւետիքն , ևն , յոյս տան ինձ . և ամանք , երկմտութիքն ,
աքանչելիքն , կիմ առաջարկութիքն առ ընկալեալ պարգե-
գեալս այդ , վհատութիս տան ինձ :

(7) Ջգեսք այդ : Հայի ի բանն եզեկ . (ժէ . 16 :) ըստ առ-
քի թարգմանութեան , յորում ասի . * Աչեր ի հանդերձ-
ձիցն խոց : * զոր ոչ վերստին մեկնէ ի վեր վարագոյ-
րի տաճարին , կիմ վարագոյրն որբութեցն , որով ամբ եր-
կիր զգեստով ծածկեալ լինէր : Եւ եթէ ասէ՝ զայն վա-
րագոյր առնելով ինձացոց կուսաց կարկատուն , կամ
ի հանդերձս կուսից , այսու պոռնկել ասէ , ասա քանի
պատիժ կայցէ անմաքրութեանս խնդ , պիծ պճեղնիս ներփոյ ,
ի ձեռն մկրտութեան . և արփոփոյ , ի ձեռն հալորդութեան .
կամ նեղբոյ՝ ուխտիւ կրօնաւորութեան , և արտաքոյ՝ կրօ-
նաւորական զգեստով :

(8) ի յօրինակէ ծանեաց կորուսին : ի նմանութեան ժանեաց
կամ յօրինակական ժանեաց ոմնոյն , որք են բռնութիք
նը . ըստ գրոյն . (ը . օրին . լը . 24 .) * Ժանիս գազանաց
առաքելոց : *

(9) ի հերպաբանաց պապիերի : ի հանդամանաց կամ յանուա-
նէ բառիս՝ առեփաբան , Ճանաչէն՝ թէ ըզ աւետարանն ինձ
կեանք է . որով առ Ղեղանն՝ փրկին . որով աւետարանաւ
խոստացեալ լինել ի մեղանչելն՝ գալուձն , ևն :

(10) Ազ- պապերաշխ . որով ցուցանէ կեա պատերազմին
դիւաց կիմ աշխարհի՝ հանդարտութիւն լինել : կիմ գաղա-
րեն ի պատերազմ և ի հակառակուէ . ոչ ի գիշերի
մնանութեն՝ յորժամ պետրոս պատերազմիլ կամեր , քա
հանդարտեցոյց :

(11) Ազ- հուրն՝ անչրեն : առ հուրն փորձանաց՝ անձրև
այցելութեն : կիմ փոխանակ հրոյ՝ անձրև . ոչ որդիքն ղե-
քեզեայ հուր յերկինից իջուցանել ասէին , և քա զանձրև
ներողութե իջոյց :

(12) Ազ- ակնկալութի ապագմանն՝ յիրն : ոչ յրմբռնելն ղքա՝
փոխանակ սատակմանն , որում արժանի էին ըմբռնողքն ,
ձիր բժշկութե եղոյց յականջն մեղքոսի :

(13) Ազ- գործարան Տահաւն . ոչ սատակիչն ի խաչն անդ
զարքայութեն խոստացաւ :

(14) Զայսպանէաց չէմանց: Ընդհ՚ր զմտանաւոր հոգևորա՚ կան բարեան այլ յիշատակելով՚ ի լինել բերեմ. և ոչ զայլ անձառելեան՝ զբերայնացս և զնուիրայինս դնեմ առաջ նօր. որք են, չիշապախաս հօրն, հայր մեր կոչելովն զնա՚ յդորդ լինել որդւոյն միածնի: յանուն Տեառն, որդի այ կամ քրիստոնեայ անուանելովն մեր՝ առ հայրն ընդանի գալ: ասին ախնարիուրէ, համառօտ հօր և որդւոյն՝ մասնակից գալ հոգւոյն: Եւ՚ի վեր այսոցիկ՝ խաչին փրկագործումն. բանին սխոխանքն և միսիթարութեանն. ևն:

(15) Բարուք վարդ: մի յանձառելի գործոցն այ այս է, զի բարի հատուցումն առնել յօժարութեանց կամաց, թէ և գործն փոքր լցէ: կամ թէ այնոցիկ կամաց վարձս տայ՝ որ արդէն իսկ պարտական էր այ: և զայս առնէ ամէ ըստ գաւման ներոյ, որ գիտէ զսիրտս:

(16) Հաչափ՚ի հարկէ: անձառելի պարգևքն այ ազատու՚ թէ չնորհին մեզ, և ոչ բռնագատաւ ամ՚ի տալ, կամ ըստ նօրքն՝ յատնուլ: արժանի՚ի լծոյ. ազատք՚ի լծոյ պարտաւորութեան. զի այն բարիք՝ ոչ ըստհանուր մարդկութեան, և ոչ ներաքանչիւրոց առանձինն պարտականք են: ինչպանդանի. գերբնականք են, գերազոյն քան զբնական բնութիւն, կամ, ներանուրեան առաքեալք երբ և զնարդ և ուժ կայ ին. և ոչ էզնէցէալ՚ի ներբոյ կարողութեան բնութիւն, կամ ժամանակի, և տեղոյ և եղանակի:

(17) Այէոդիուրէ: Զայս յատելոս՚ի նախապրել բանն, իբր անցուցին լինչ, կամ յատաջարան վէր յայորդ աղօթիցն՝ որ առ հոգին աբ. ոմն թէ ասել. յայլ աղօթս առ հայր աղօթելով, և կամ առ որդին, ոչ ներէ զորդին՝ կրսեր առ հայրն գնեմ, և կամ առ հոգին ոչ աղօթելով, զինա նուազառա քան զորդի համարիմ. այլ զերբեսեանն համապատիս գա՚ տանեմ: վրանդէ և՚ի դէմս հոգւոյն, ՚ի նշանակ հաւասարութեան հոգւոյն ըստ հօր և որդւոյն՝ զայորդ աղաչանս մատուցանեմ: նախընծայ սկբան պապարագին. Ոմանք խմանան, թէ նբ վրդպաս՚ի քահանայանաչն՝ առաջին ընծայ արարեալ էր զայորդ աղօթս. և զայս մակաբերեն յատելոյն՝ աղաչեցէք: Բայց այդ երկբայելի է. քան զի և՚ի յայորդ բանն լիք. ւ, և շ. վէր աղօթիցն և դաւանութեանն ասէ. նուիրեցէք, վարդապետեցէք: գուցէ ասիցեն՝ թէ և զայսոսիկ յատաջագոյն արարեալ էր. բայց չուներ յուցանել: Ասէ հարազատ խմաստ բանիս այն է, թէ առաջին նուէր կամ պատրաստութեան սկզբան պատարագին զայս աղօթս յօրինեց. ոմն և յատաջ երթեալ ասէ. մատչելիք մատուցա՚

նել նախ զբանակատնս զայս պատարագ : Զոր և հայրա-
պետք աղգիս ընկալեալ կարգեցին ՚ի պատարագին ա-
ղօթեան . ոմք և սկիզն ներբոխս լամբօնացն բացատրել զայն
ըստ այլ աղօթս . և ասէ . * Զայս՝ անկեալ ՚ի վէր երեսաց
մատուցանէ , զայն յայտ առնելով , թէ մինչ դեռ չև եմք
՚ի քէն զօրացեալ , կորագրկեմ եմ և անհամարձակ ըստ
խօսելոյ . . . վն այսորիկ ՚ի վէր երեսաց անկեալ , զայս ա-
զաչանք անմեռուն ձայնիւ ՚ի սկզբանէ մինչև ՚ի կատար
աւարտ : * Որ և ցուցանէ Լամբրօնացին , թէ քահա-
նայն ասէ զաղօթս . Թէպէտ այժմ եպիսկոպոսաց միայն
պահեալ է ասել ՚ի հանդէսի պատարագին . իսկ եթէ
քահանայն ևս կամիցի ասել առանձինն , կարի դոլեալ է :
(18) Մատուցանէ : ՚ի մեղսն , տպ է :
(19) ՚Ի յեռանս փո ծանուցաս : զնորհուրդ երկրորդութեն հո-
գին յայտնեաց առաքելոց , և նոքօք ուխտարկի , ասէ Լամ-
բրօնացին : կիմ , զի երևմամբ հուրոյն ազաւնակերպ ՚ի
յորդանան , և ամպաձև ՚ի Թաբօր՝ ծանուցաս մեզ եր-
բեակ անձնաւորութեն :
(20) Ընդոսքերաբար բերեաւ , Մարդարէքն պարզ բանիւք
և առանց մանուածոց գրեցին զայսմանութեան , Թէպէտ և
բազում գազանութեն իմաստից և խորհրդոց գոյանի ՚ի նա :
(21) ՚Ի գնալն փո ՚ի վէր ջրոց : զբան մովսեսի ոչ հարք լ-
ծանան ՚ի վէր հուրոյն սեղ : Իսկ այլ մեկնիչք ըստ ձառին
իմանան զհոգի ուժգին՝ ոչ ՚ի բնական պատճառաց , այլ ՚ի
զօրութենն այ զարթուցեալ ՚ի զանդուածս ջուրց , որ ցա-
՚ի միտս՝ օրինակեր զհոգին ասէ : Թնաւպարքիկ պապպանոզ-
ըն : Թուի ձևացուցանել զբանս ըստ եբրայական բնագրին .
որ վոխանակ բառին ՚ի ջուր , ասէ՝ ՚ի ածիս , կամ ՚ի ածուիս ,
որպէս հաս ՚ի Թուոցցանել զձագս իւր : Ա յսպէս և
հոգին ասէ զթռասիրեալ ՚ի ծնունդս աւազանին :
(22) Յոր կերպարան : յօրինակ ծնանելոյդ զօրգիս աւազա-
նաս սկզբունքէ , յօրինեցեր ՚ի ջուրս զաւազանդակ բնու-
թիս տարերաց , յորոց գոյացան բոլոր զգալիքս . նախ փո-
պիտուցանել , նախ քան զբաժանել ջուրցն , և ՚ի վեր առ-
նուլ զմանն ինչ նոցն . որովք չնորհեցեր ոչնչէ ածուածս , ըզ-
հեղուկ թանձրութեն վերջնոյ վարպետութեդ : Ըստ կարծեաց
բազում հարց , ոմք համարին՝ թէ վերացուցեալ ջուրքն
մածոյց ասէ զբանն առաջելոյ երկինս , վերջին վարա-
պետաս խնամն նոյն առաջելոյ երկինքն . որ ՚ի ստորե
յերկիրն նկատելով , համարի երբեմն ծածկոյթ կիս անդր
պետ արքայութեն , կամ ոչ : Իսկ ըստ կարծեաց բազում
մեկնչաց՝ որք զվերացուցեալ ջուրան ասեն զնաելոյ
՚ի կամարն օդոյ՝ գոլորշեօք և ամպովք , վերջին վարապետ

բուեն

բաւն իմանի այս ըսելէն կամար . և ասի վերջին՝ նիա-
սեալով 'ի վերուստ յերկինից : Արդ՝ ասէ ոբ վրդպտս ,
թէ սահմանումն տարերաց նախ քան զբաժանումն և զվե-
րացումն ջուրց՝ նշանակէր զհոգևոր ծնունդս աւազա-
նին . մի՝ զի ոմք ընդ ջրովքն ծածկեալ կայքն Թանձր տա-
րերք , և սերմանք տարրական բազադրելոց , նոյնպէս ըստ
ջրով մկրտութեանն՝ հոգևոր ծնունդքն : Երկրորդ , զի ոմք
կարաց հոգին ոբ սահմանել զայն բնութիս յոչնչէ , այս-
պէս և զհոգևոր ծնունդս՝ յանծնունդ ջրոյն :

(23) 'Ի նորոգութիւն յարութիւն : Կայի 'ի բանն (առմ. ԺԹ . 30 .)
Առաքեա զոգի քո . և նորոգեա զերեսս երկրի : քև
նորոգին ասէ՝ յարութիւն ամ եղեալս . մարդիկ՝ յառնելով,
կամ երկինք և երկիր մաքրելով, 'ի վերջին աւուր կեն-
ցաղոյս , որ է օր առաջին երիցն կենդանեաց . զի անմահ
յարուցելոց աշխարհն՝ յայնմ աւուր սկսանի . և այնպէս
է օր առաջին , զի ոչ ոմն զերկրորդ և զերրորդ . այլ
միշտ միայ օր մի :

(24) Քէպ հնազանդեցաս : Արդին ոձ քեզ հնազանդ եղև ,
ստուերք կամացն , միաբանութիւք կամացն՝ այնպէս ոմք հօրն
իւրում, ծերոյն ներպիւ . զայս հնազանդութիւն արար մե-
ծով բնութիւն . զի յառաջ հնազանդութիւնն պահանջէ
զգանազանութիւն բնութիւք և կամաց , և զնեղբոյ անկումն
միոյն առ միւսն . իսկ արդին ըստ ոձութիւնն ունելով զնոյն
բնութիւն և զնոյն կամս ըստ հոգւոյն , անմարթ է ասել ըստ
ոձայնն կամացն հնազանդեալ հոգւոյն , բայց եթէ կարի
անյօտակաբար՝ խոնարհեալ զլոկ հաճութիւնն 'ի նոյն գործ :
Զայս տեղի այսպէս պարտ է որոշել կեանց , և ոչ յա-
րել 'ի յաջորդն ասելով . ներովն ներպիւ պէտ ասէպարանեաց .
զի ոչ միայն յարմարութիւն բանին զառաջինն պահանջէ ,
այլև մեր օրինակն այնպէս զասանէ . և նոյնպէս գնէ և
մեկնէ Լամբրօնացին 'ի պատարագի անդ : Իսկ ապաւէն
առել զորդի առ հոգին՝ նշանակէ բնութեանէից , կամ զի
երկոքեան 'ի նոյն հօրէ յառաջ գան , թէպէտ այլ և այլ օ-
րինակաւ :

(25) Իբր պէտ մարդիկն ասս հեսպելոյն : 'Ի մերում , իբր
պէտ մարդիկ զի ասս հեսպելոյն . իսկ յօրինակ լամբրօնաց-
ւոյն , պէտ ասն : Զհարսանիսն բերանս առաստամբելոյն 'ի քէն՝
պատանձեղոյց բազում բանիւք . ցուցանելով զնոս ոձա-
մարտս լինել . զի ըզհիմ յայտնի սքանչելեացս ոչ հակա-
ռակէին , և ոստոստալի զօրութիւնն ընծայէին : (մատթ .
ԺԲ . 25 :)

(26) Զինչ պնորհեաց : ոմանք մեկնեն՝ զնոր բարիսն չնոր-
հեաց . բայց այս օտար է 'ի հարցն բանին . այլ իմանի ,

թէ զառ՚ի քեզ հայհոյութիւնն անթոյլն ասաց . խակ զառ
ինքն հայհոյութիւնն՝ ներեաց :

(27) Մինչև վտահութիւնն լուաւ : յօրինակին լաբրօնացւոյն
գնի . մինչև վերահայեցութիւնի լուաւն հրաշափառ աղերսալ յայտնէ
ցի : համառօտ բանիս է . զարձեալ կրկնելոյ զկարդ աղօ
թիցս , որ մինչև ցարդ օրհնութիւն էր և բարեբանութիւն .
փոխեալ զայն ՚ի նախդրաճաշս . մինչև ծագումն լուսոյ
հոգւոյն սրբոյ ազդեցեալ ՚ի միաւս իմ . ոյր զգալն լոյսն յա
ռաւօտուն ժամու : կամ ըստ լամբրօնացւոյն , մինչև լոյս
զօրութեդ՝ զոր ՚ի վեր և բացակայ յինէն տեսանելի , առ ինս
ձգեացն : Արտ հաւատարիմներուցն ՚ի հոգիս կրկին խաղա
ղութիւնն՝ զոր ետու քո աշակերտացն ՚ի վերնատունն , և ա
ստուա ընդհատեալ նոյ փչմամբ վհոգին : (յովհան . ի . 19 .
20 . 21 . 22 :) խակ եթէ վտահութիւնի գնիցեն , նման . մին
չև համարձակուիլ ասացն լուսոյ մտացս . զի ոյր աչք հա
մարձակ տեսանեն ՚ի պայծառ լոյսն , այսպէս միտքն ՚ի
յայտնիլ հոգւոյն սրբոյ :

(28) Ընդունելէն : ՚ի մերումն , արժանալէն :

(29) Ջխոտորելու արտրտութիւնդ : այլ արարիչդ ՚ի մերումն ,
պիտոպրելու : յօրինակ Լամբրօնացւոյն , պիտոպրելէ :

(30) Ոչ բաբեխօսէ եմ : պատճառաւոբար խնդրէ այս , այլ որ
ուսուցանես բարիոք աղօթել առ հայր՝ ըղձիւք սրտին ,
որ անմուռունչ հեծութիւնք ասի : Ա յայտէս բացատրէ նա
խնդրն որ վարդապետս յառաջաբանի երկոց . (երես 19 .)
* ՚ի հեծութեն աղօթիւնն քո՝ հոգին որ ուսուսցէ քեզ ըղ
բանս օրհնութիւնք՝ անբարբառ անմուռունչ : * խակ յասելն՝
առ ողբմածդ հայր , դիմորոշականս է ոչ դնի փոխանակ առա
ջական դերանուանն . ոյր թէ՝ առ հայր քոյ . այլ փոխանակ
ցուցականի՝ որ զմերձաւորն լսողին ցուցանէ , ոյր թէ՝ առ
այդ հայրդ : յայս միտս բիլմ ուրեք դնէ որ վարդապետս .
ոյր և ասա առորև . բաբեխօսէլ հօր . . . դնէ ցերկրորդութիւնէ ,
և դեպ : Ա յսմանէս լիք . 2 . առնուն հոգի խօսելով դնէ .
արդեօք դիտցնի . այլ այդ որդւոյ՝ որ քեզ մերձ է , ևն :

(31) Ջխելոտած դիանալ : ՚ի բաղում բանից որ գրոց ուսաք
միանալ ընդ քեզ աղօթիւք և մաքուր վարուք . ոյր և այն .
* Որ մերձենայ ՚ի նմա , մի հոգի են . * (ա . կորնթ . ի . 17 :)

(32) Ընդհանուն պարտատուիրէ : ՚ի մերս , ամենապարտատուէ :

(33) Ոչ մարգարէին : ոյր անմանրուիլի շրթանցն եսայեայ
սրբեցաւ հնդրծնախօսոյն կայծակամբն , կայծակամբն՝ որ ըղ
կենդանի շրթունս նր այրեաց . կամ այնպէս այրեաց՝ որ
զկենդանուիլի շրթանցն պահեաց : Նոյնպէս սխալուցիս
մեր ՚ի մեզ՝ հալեալ սրբեցի հրով որ սեղանոյն , կամ
մարմնոյն քոյ :

Վ ԷրատԷն յաւԷլուճաճ Էրկէն հԷճուԼԷան՝ նորէն հա-
Էղէ , աս նոյն աղԷրս Տալ Լանայ Էանի ։
Լ՝ Խորոյ սրտէց խօսՔ՝ ընդ ՈՅ ։

ՐՒՆ Ի Լ ։

ա. [R]ղ՝[1] աս այսօրիկ Թշնամուացեալ ընչոյս Խմոյ Խղճք , և աս քեզ գաւա-
նուԹիք յարմարականք , որ բռնանդակես քանիւ զՅամ՝ ա՛ծ , զոր ՛ի նախանին Ճառեալ՝ և յերկրորդումն ցուցիլ ։ Նակ[2] յանդիմանու-
ԹիՆ գրաբանականս՝ ՛ի կոյտս բաղմուԹԷ ազգաց , և ԹարգմանուԹիՆ՝ ժողովրդոց , զայս արգահատուԹԷս մաղԹողականս նուՀԷ-
լիլն , զոր ներքնաշարԷալքդ սահմանադրեն գոՀաբանուԹիՔ ։

Ի ՀանդԷսարանս Խօսիլ ապԷՔն՝ քանս Տալ Լանայ , որով Հոգին ՅՈՅ[3] Հաշտեալ՝ Հասանէ յօգնականու-
ԹԷՒն ։

բ. [R]զաչԷմ զանԼուԼուխԷլն տէրուՆ ամե-
նատէր Հոգւոյդ Հզօրի , առաքեա՛ զՀ-
ցոյ քաղցրուԷ քոյ , և [4]բարԷգործԷա՛ ՛ի յանձին՝ և յիշխանական ազգմանդ զգայուԹԷ՝
զամենալից ընտրՀս բաղմապատրաստ քո ողորմուԹԷ ։ Լե՛ Հերկեա՛ զբանական անդաստան՝ մարմնեղէնս կարծրացեալ սրտիս , յընդունակուԹի արգասաբեալ Հոգեւոր սԷրմանդ ։
Վ՚ուտ աննիմաստ էուԹԷդ խոստովանիմք զամենայն պարգեւս ՛ի մեզ ծաղկեալ և ա-

չեցեալ . որ ձեռնադրես առաքեալս . լցու-
ցանես մարգարէս . ուսուցանես վարդապե-
տս . բարեբաւեցուցանես հաւատս , և բանաս
զիմաստեալ ականջս խլիդ . ոյք ազգակիցն քո՝
էակիցն հօր՝ անդրանիկն որդի , քոյին դո-
ծակցութիւբ ներգործելով զայս ամ՝ քահա-
զեայ զբեզ՝ ասծ հաւատարակից խոհութեդ
հօր : Ո՞ նուիրեա և ինձ մեզաւորիս խօսել
համարձակութիբ զկենդանարար խորհուրդ
աւետեաց աւետարանիդ . հեռևել արագա-
թռիչ ընթացիւք մտաց՝ ընդ անհուն աս-
պարէզս քոյինաշունչ հոգւոյդ : Այլ ի
մատչել իմ՝ ի դլուխս հանդիսի՝ մեկնութե քա-
նի՝ նախաժամանեսցէ առ իս գթութիբ քո ,
խօսելով ինս զարժանն և զպիտանիսն և զը-
հաձոյսն քո՝ ի ժամանակի , ի փառս և ի
գովեստ ասծութեդ քո , և ի լրութիբ շինու-
թե հաւատացելոցդ եկեղեցւոյ : Այլ հարկա-
ւեա՝ ի վեր իմ զամենասաբեր աջ քո . և զը-
նայ զինս շնորհօք գթութեդ քո : Զարմանա՛
ի մտաց իմոց զմեզ մեծութե մուսայութե ,
ասպարինեալ ընդ նմին զիսաւար մեզաց , ամ-
բառնալ ուշիւ իմաստից՝ ի կենցաղոյս եր-
կրե՝ ի բարձունս : Ուսաւուրեա՞ ի յինս վե-
րստին՝ զծագումն անստուերս հրաշից գիտու-
թե ասծութե քոյ՝ հրճուզս , արժանի լինել
առնել և ուսուցանել յօրինակ բարեաց ասծ-
ասէր լսողաց : Այլ քեզ առնեսցի փառք՝ յաւի-
տեան , ընդ հօր առնակալի , և ընդ որդւոյդ միած-
նի և բարեբարի , այժմ և յանվախձան յա-
ւիտեանս . ամէն : Ոսկ զհաւատոյ սահմանս
քանի՝ ընտրութե ընծոյի՝ կենաց հանոնի՝

7 առ համադոյ զբե երկրորդութիւնն՝ զայս վարդապետեցեալ, զոր շաւիղ կարդիդ վերագնիարկ:

8 Երկրորդութիւնե անայլայլական նորոգ սրեղծաբանութիւնե, սպրեալ յայ, յոր ինչ՝ ի նիկիայն ահմանեցաւ հաւատոյ:

Ջ. Պոստոլականիմբ և դասանեմբ, պաշտեմբ և երկրպագեմբ զերրորդութիւն միութիւն ամենաճշմ երրորդութիւնն: Ճշմութիւն անձառ, միշտ բարի, նոյնադոյ, հաւասար թագաւորիւ, անհաս իմաստիւ Թևոց սլացմանն, ի վեր քան զօրինակ և անդր քան ըղձմանութիւն, գերազանց գոլով սահմանի՝ անպարագիր բացարձակութիւն, ոչ յառաջ քան զկիմն յաւիտեանցս անտարրագիտակ էութեց, ստեղծականացս կարգաց, օրհնաբանութիւն անթարգմանելեաւ՝ ամենահարուստ մեծութեամբ՝ յաւէտ պահակեալ. հաստիչ ժամանակաց՝ և որ ի ժամանակի էն հերսաւորեալք. լինքն պատճառ հանդերձիչ՝ և յարմարապես յօրինիչ՝ տեսակեանաց և անեղութեց: Ոչ անուամբ չափեալ, և ոչ յօրջորջմամբ նշանակեալ. ոչ որակութիւն նմանեալ, և ոչ քանակութիւն կշռեցեալ. ոչ օրինակաւ ձևացեալ, և ոչ որպիսութիւն ծանուցեալ. ոչ ի թերութենե տարաշխեալ, և ոչ ի լրմանե ամփոփեալ. ոչ ոք երբեք երբեմն դրաւեալ, և ոչ ի տեղւոջ վայրի երևեալ:

Ժե P նուրց

նուրց՝ որ յերկինս և որ յերկրի, [11] քայ՝ի քա-
նէն միայնոյ՝ որով զնա՛մ լինչ ունիս: Ստեղծիչ
և տուիչ չնչոց ամենից, [12] քայ՝ի հոգւոյն
խակակից՝ որով զհամայնն կազմեաց:
Ե. Ինն յերջանկափառ համազօր ա՛ճա-
ռութիւնէ երից անձնաւորութեանց [13] լոս-
նարհեալ՝ի վերուստ՝ աստուստ՝ի ստորինս.
որ էրն խակ՝ի քնէ անբաժ՝ի նոքունցս՝ ան-
կապուտ միաբոյլ փառացն աթոռոյ, և ան-
կարօտ զիմացն [14] ծնողին իւրոյ: Ստեալ՝ի
սենեակ հուսին արդանդի [15] պարզաբար, և
ելեալ անտի յօդաւորաբար մարմին եապէս՝
անորոշելի, անթերի մարդկութիւնն, և ան-
պակաս ա՛ճութիւնն: Ի որդի հօրն միայնոյ,
և միածին անդրանիկ՝ ա՛ճամայր տիրածին
հուսին, [16] արարչին՝ յեղակարծուա՛ն մարդ է-
լոյ Աչմարիտ սկզբնածին. ահա ո՛չ զկնի եղե-
լոց երկրաստեղծից նմանութե՛ն, այլ նո՛ր և
չքնաղ, Քաղաւորաց վերհասիտա՛ւ, որ ո՛չ ցո-
ցաւ՝ի գարս, և ո՛չ գոյացաւ՝ի ժամանակս,
անդրանիկ՝ ըստ սաղմոսողին, քան զա՛մ լեա-
ռաւորս երկրի. [17] անսպառական խաւսնութի՛ւ
կերպացեալ զմերս՝ի մարմին, ըստ օրինի հո-
գւոյ ընդ մարմնոյ, և ոսկւոյ ընդ հրոյ, և կամ
յայտնապէս խակ ասել՝ լուսոյ ընդ օդոյ. ո՛չ
փուխխեալ և ո՛չ անջատեալ: Այն ինքն ե-
կեալ կամաւորութի՛ւ՝ի խաչն մահու, իբր
զգառն անարատ՝ի սպանդ վարեցաւ, և
հանդերձեաց զօրեղ ինքնիշխանութի՛ւ՝ զա-
րարածոց իւրոց փրկութի՛ն. [18] չարչարեալ խա-
կութի՛ւ կենդանեօք՝ եդաւ՝ի շիրմի անորոշե-
լի յա՛ծութի՛ն. Եւօրեայ թաղմամբն՝ ի

դե-

գԺոխս սանդարամետականացն 19 վհատե-
լոյն զանտարդելոյն՝ զարոզեալ ցուցաւ նո-
րոգումն և լոյս : 20 Եւ աւարտեալ զտնօրէն
նախանացն գիրկանաւորն զտնտեսուէն , ածա-
պէս վերակենցաղեաց . և կառավարեալ ՚ի
Թևս հողմոյ՝ երեալ ՚ի քրովբէս՝ ամպով ան-
քննութեամբ ծածկեցաւ . համբարձեալ դեր ՚ի
վերոյ ամ երկինս , նստաւ ձախսութեամբ յաթոռն
իւրական սկզբնաժառանգ հօրն հաւասա-
րութեամբ , յորմէ և ընաւ իսկ ոչ մեկուսացաւ ,
անկորուստ առեցելոյն , և աննուազ սեպհա-
կանօքն : Որով և եկեսցէ ՚ի դատաստան հա-
տուցման , քննել զծածկեալսն կշռութեամբ
չափոյ՝ արդար իրաւանց . որում սպասեմք ,
և յոր աղօթեմք , հաւատացեալք յանմի՝ ամին
ամենակալ տերութեամբ նր . 21 որ արդարս մինն
ի միայն ՚ի միայնոյն՝ ՚ի միոյն փառակցութեամբ
յաւիտեան երկրպագեալ :

Ջ . Բարեբանեմք միշտ և օրհնեմք ընդ որ-
դւոյ և ընդ հօր՝ և զհոգի էութեամբ նոցին , ա-
մենազօր , Չքմարիտ , կատարեալ , և տէր . որ
յանէից գոյացոյց զբոլոր եղեալքս ամ . ինք-
նագործ 22 հոմիչխան երկուցն և ընդ նմին՝
անեղծ և անսպասման թագաւորութեամբ . որ
ինչ պատճառն առաջին , և բանն ահաւոր նո-
րին ինքնութեամբ , նոյն ինքն և հոգին զարմրա-
ցեալ : 23 Բարի ինքնակալ , ամենից բաշխիչ
զհօրն պարգեւս՝ ՚ի գոլեստ անուշան փառաց
միածնին . որ ազդեաց յօրէնսն . շնչեաց ՚ի
մարգարէսն . 24 ուխտիւք ազգակցին տպաւո-
րեցաւ յառաքեալսն . 25 կերպիւ աղաւնւոյ
ցուցաւ ՚ի յորդանան՝ ՚ի մեծութեան փառաց

եկեղցին . փայլեաց [26] ի գիրս աւանդականաց. արար հանձարեղս . զօրացոյց խմաստունս . լցոյց վարդապետս . [27] օծ արքայութիւն . օ՜ժանդակեաց թագաւորս . եւ վերակացուս . հրամանատարեաց փրկուչիս . չնորհեաց ձիրս . հանդերձաւորեաց քաւութիւն . զմկրտեալս ի մահն քրիստոսի՝ ի բնակութիւն իւր մանկտազարդեաց . զոր հայր եւ որդի , չնոյն եւ հոգի ինամեր գործեաց . եւ ինքն է որ խնկեալ տիրապէս՝

ամէն յաւիտ :

Է . Պանդխտ [28] ոչ նախանձուելոյիւ յերկրորդութենէն՝ որ մեծ ինչ քան զիւսան . եւ կամ զկնի անուանիկն՝ նուաստագոյն առ նմանն . եւ կամ՝ ի միոյն ասելոյ խառնակութիւն գոլ դիմացն . եւ կամ յերիցն տրտհաւմն՝ ուրոյնութիւն եւ կամացն : Պանդխտ անմեծար հայր ամիւր , եթէ ոչ զբանն ունիցի ինքեան զօրութիւն . ոյզ ոչ գոլով ընդ նմա հոգւոյն՝ անհագագոմն եւ անկենդան՝ եւ առ ամէն հրամանն նուաղեալ : Իսկ բանն՝ եթէ ոչ անուամբ հօրն ծանիցի , որք ոմն՝ եւ կիր լքեալ , եւ կամ [29] ի մահացուէ ուսմունէ ոչկի : Որպէս եւ հոգին՝ եթէ ոչ ի պատճառէն նշանակեացի , [30] ասպաշուք ոմն թափառեալ՝ իբր զշունչ ինչ անդասելի : Այլ եթէ որ հակառաւական բանիւ՝ [31] յաւակնի հաստել զհայր ի յիւրմէ բանէն , որ թէ էր երբեմն , յորժամ եւ չէր , եւ անբանութեն բամբասանօք պատուել վարկանի զվերինն մեծութիւն , եւ կամ ստիպութիւն տացէ բռնադին՝ ոչ բնաւորապար գոլով հոգեւոր , որով այլ ինն գոյութիւն օտար՝ մուծանել , եւ կամ ամբոխութիւն ինչ այլայլական՝

յա-

յանապատ պատիճ միութեանն երկրորդութեան, պայծառեսիան՝ քարամբք պարսից՝ հաւատոյ բանից, իբր զդժնդակ գեւս դիմամարտիկս պատերազմականս՝ հերքեալ ի միջոյ՝ ի բաց հալածեմք. եդեալ ինդրոյս զնոյնս ընդ նոսին, պահեմք ընդդէմ նոցին զկենացն մուտ եկեղեցեայսն գաւթի։ Զսուտ զոր երկրորդութիւնն փառաւորելով ի նոյն ձորութիւն միաւղղորդ հաւաստարուեն, զուգաձայն սրբաբանութիւք, հանգուցանատիպ հարթութիւք, օրհնեալ և փառաւորեալ յերկինս և յերկրի, ի ժողովս անդրանկացն, և յաղջս երկրաքնացս բանակացս, յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

ը. Եղբ՝ զոյս [32] գոչումն ծածուկ խորհրդոց կերպաւորելոց յայսմ մատենի, ամենայնաւր ականջաց մեծիդ ոյ ընծայեցուցի. սակայն ազատազինեալ, և առաս մտի ի հանդէսն։ Այլ ոչ եթէ կարօտեալ իմոյս ինչ ձայնի այսու մեծանաս, որ մինչեւ սաեղծեալ եր քո զնամ՝ նախ քան զլինելն երկնի, [33] փառաբանչօքն անմահից՝ և երկրաստեղծս բանաւորօք, դու քեզին ի քումդ լրութ՝ փառաւորեալ իսկ եիր, այլ զի զմերժեալս զիս յայդեսցես՝ անձնու քաղցրութի, Ճաշակել ըզքեզ բանիս հաղորդութիւն։ Նակ զինչ արար իցէ ըստ արքունական հրամանիդ՝ կենաց հանոնիդ՝ առեալ ազնային ոչ, և զհրամայեալ պատուիրդ ոչ առնել. որ ինձէն իսկ զիս [34] զսակեղէն տախտակս խօսուն՝ նոմիրեալ քումդ պատգամի, զրելոյ մատամբդ ոյ՝ եղծի, որ և խորտակելն ե իրաւացի. և ես

տխրատեսակ մրոյ՝ զերկրորդն նմանութիւն առեալ հայթայթեմ ։ Այլ արդ՝ քանզի [35] բազմօք պատճառեցայ դրուձակօք խանդաղատութեանդ, որ ոչ ե դրեալ ի յայս կարդ ձայնի, լուր քարեգութ, ըստ սմին բանի՝ այնմ ամենայնի ։ Ընդէմ և այս ազերս քար բառոյ հայցմանն աղօթից՝ յօդեալ ընդ նոսին. Թերևս ի մաքրոց և ի կամարարից այս նուիրեր հացի՝ [36] պանիոյ բաղարջոց՝ իւղով զանգելոց՝ ի սեղան փառացդ քոց մատուցեալ ։

Իբ. Այլ դու բարերար և յոյժ մարդասէր, քեզ ով՝ այ միոյ. հզօր և ամենակալ. որ յաղթես գթութիւբ խնամոյ քաղցրութեանդ քո, [37] ոչ հատարակականաց միայն մարդկութեանս՝ իմոց գոյակցաց, առ որս յաւէտ է ամբողջութիւն և բիւրամանեայ հակառակութիւն, այլ և հրեշտակացն անախտականութենէ. նաև՝ և ևս քան զայս՝ սրբամանելոցն անարատութիւն, յորոց ով էր և հեղհեղաս. որոյ գոյցք խըստութիւնն՝ ի քարեբ լերինն նշանակեցաւ յերիս օրինակս, ի շարժումն մեծ, ի հոգին ուժգին, ի հուրն կիզանողական. իսկ քոյդ հեզութիւբ երկայնմտութիւբ՝ ի հանդարտութիւն մեղմութիւբ օդոյն քաղցրութիւբ. քանզի [38] ի մայ ողորմութիւբ՝ դու միայն ես, ըստ գրեցելոյն ։ Ոսան գլ. թ և հաճոյք դատան մերոսաերքս՝ առաքինութեբն յերանակեալ յայլ նմանութիւն վերնային, սակայն երկրածինք են և նոքա, ընտրեալք ի մարդկանէ. իսկ դու ոչ ունիս չարանալ՝ իսկութիւբ բարիդ. յաւիտենական օրհնեալդ. ամենևին փրկուիդ.

ամե-

ամենայնիւ հանդիստ . համայնից անդորր
րութիւն . համօրէն ախտացելոց՝ դեղ առող-
ջութիւն . աղբիւր ջրոյ կենդանւոյ , ըստ երե-
միայ : Ա՛ւր առ իս և ողորմեա՛ ինձ . որ
այնքան ծարաւես պասքիս անկարօտդ ես՝
լսեսցէ վրկութիւնէ , մինչ զի զօնարհնոցն երկ-
նից անմահից օրհնաբանողաց [39] քան իմն ըն-
ծայեցեր մարդկօրէն վրկական քահանայա-
պէս և քաւչապետարար՝ անեղծական յարա-
կայութիւն՝ միտնջենաւոր պատուատանս օրհ-
նեալդ քո դիտութիւնէ՝ ի մերոց դիմաց կենդա-
նականաց՝ վասն իմ լքելոյս հաշտութիւնէ մաղ-
թել , ողորմեա՛ երուսաղէմի . որ ի լուսաւոր
խորհուրդ յայց ելանելոյ մեծիդ յայտնուէ ,
առ հրեշտակականն թափուր տեղի ստորան-
կելոյ , ի ձեռն մարդկան՝ քո կցորդութիւն՝ ա-
ւետարանեալ առաքեա՛ այսր օրինակականս
երուսաղէմի :

Ժ . Ա՛ղաչս լսեա՛ քո՝ բարեգութ . անաստգեր
թափուր . ունկնդրեցեր կեանք և յոյս . ի
միտ առեր երկնաւոր . յարդեցեր հը՛զօր .
նկատեցեր ծածկադէտ . տեսեր խը՛նամա-
կալ . կարեկցեցեր անպատուամ . խոնարհե-
ցար՝ միշտ բարձրեալ . նուաստացար ամենաւոր .
յայտնեցար անձառ . ամփոփեցար անսահ-
ման . քանակեցար անքննին . [40] մածար ձա՛-
ռադայթ . մարգացար անմարմնին . շօշափե-
ցար անքանակ . կերպաւորեցար անորակ .
լցեր խոկասէս [41] զաղաչողացն քաղճանս :
Ո՛ւր խոկ եղեր թշուառացելոյս ինձ՝ ձայնիւ
զօնարհնոցն՝ բարի բարեխոս . միջնորդ կեն-
դանի . սատարող անմահ . սպանդ անվախ

Ամէն . նոճէր մաքրուԹԷ . ողջակէզ անճախ . բաժակ անսպառ : Ա՛հա ծոլորմած , մարդաՀաՏէր , օրհնեալ , միշտ կատարեսցես [42] առ մեղսուցելոյս զբարեբաստուԹիւն կամացդոց կենդանատուՀացդ , դողլեալ երկայնամիտ . և քեզ վայել է փառք յաւիտեանս . ամէն :

---

(1) ԱՀա այսոսիկ : առ այսոսիկ են իղձք Թշուճառաւս հոգեւոյ . և առ քեզ դաւանուԹիւնք : ըստ ՝ի նախնին . զոր ՝ի յառաջընԹաց աղօԹեան ծանուցի , և յայս եկերգս ցուցից :

(2) ՅանդիմանուԹիւն գրաբանական : ՝ի բացայայտուԹիւն , կամ ՝ի հրապարակական բանս՝ որ ՝ի նը գրոց : կամ գրաբանէն ասէ՝ Թերևաւս զի ՝ի գիր անցուցեալ զբանն՝ այնպէս խօսէր յաւեՏի ըստ սովորուԹե առաջնոցն . ոմք և Շնորհալին արար զաւեՏական խօսան առ Ժողով հայրապետացն . և ասէր . " Զլսելիս մատուցանել գուշնաքեայ այսոցիկ բանից , որ ոչ ՝ի լսելիս հպեալ , միանգամայն և յօդս ցնդեալ . այլ արձանացուցեալ գրով ըստ գերագոյն հմտանոցն օրինի : " Արդ՝ վասն այնպիսւոյ առեՏնական վարդապետուԹեց , զոյս յաջորդ արձակուԹիւն , աղաչանս նոճիրեցի . զոր ներքոյ եդեալ աղօԹական բանիդ ցուցանեն :

(3) Հաւաքեալ : ՝ի մերումն , պատրաստեալ : որ և այս յարմարի . իբրև ԹԷ՝ որով հոգին նը հայցեալ , աղօԹիւք կամ պաՏատամբ պատուհասեալ : վասն զի բառքս պաՏուոն և պաՏտել բազում անգամ դնին փոխանակ բանաւոր կամ ձայնաւոր աղօԹից և օրհնուԹե :

(4) Բարեփոխեա : ընդհանուր կամ յօրինեա զամենասւոյն ընդհանրապէս՝ ՝ի յանյին , ՝ի հոգւոյն , և յիշխանական պաՏման պիտոյուԹե . ՝ի լեզուս՝ որ իշխան և ազդարար է զգայուԹեց : կամ , ՝ի միտս՝ որ իշխանաբար տիրէ զգայուԹեց , որ տիրապետ զգայ և ազդէ զիմանալս գրոց :

(5) Ընդ անհուն ապարՀեսդ : Անցանել կամ գնալ արագ ընԹացմամբ մտաց ըստ անանցանելի ընդարձակուԹիս ստծոյ շունչ գրոց : Առաջնոց վարդապետաց սովորուԹիւն էր՝ զաւեՏական Ճառս կամ զբարոյս խրատանց յօրինել ՝ի վերայ բանից նը գրոց , մեկնաբանելով զնոսին , ոմք առնեն ոստկեբերան , եփրեմ , և այլք . վասն այն ասորև ՏկնուՏիւն կոչեն զայն :

(6) ՝ի չքնաղ վերսին : ծագեա յիս վերատին զաստծային գիտուԹիւն

տուել քո, ոչ միանգամ ծագեցեր ի լուսաւորուել
սկրտուելես. յայնժամ ծագեցեր առ ի ուսանել ինձ,
այժմ ծագեա առ ի ուսուցանել այլոց:

(7) Հա համագոյ ընդ երրորդութեանն: Ջսահման գաւանութեանդ հաւատոյ որ առ ընդ երրորդութեանն, զայս՝ կամ այսու օրինակաւ աւանդեցեր, յօրինեցեր, ըստ որում յաջորդ բանդ երևեցուցանէ: Ջայս գաւանութեանդ յայն սակս դնէ ընդ վերպատս, զի օրէն է քարոզչաց բանին՝ նախ զուղիղ հաւատոյ հիմն արկանել:

(8) Երրորդութիւն անայլայլական: Ըստ գաւանութեանդ երրորդութեանդ, կամ Հառ և բան յաղագս սրբոյ երրորդութեանդ: Ջի առ վորութեանդ է զմակագրութեանս գրոց կամ Հառից՝ ինևիւթոյն առնուլ. ոչ գիրք մովսեսի կոչին՝ Հ բրածդ, Ելք, Ղեւտ, Եւն. զի են բանք զլինելոյնդ արարածոց, զելից ի յԵգիպտոսէ, և զԹուոյն նոյ. այսպէս գիրք առակաց Ջգօնուի կոչի. զի են իրաւք խնամատուութեանդ: Ընդանաւ յարտաքնոցն՝ Իւթա ասի բանաստեղծութեանն Հոմերոսի՝ յորում խօսի զելևոնական պատերազմն. և օփուիա կոչի միւս ևս բանաստեղծութեանդ նր, յորում զոգևսեայ Հաուէ. ըստ այսմ և այլք բազումք: Կամ, եթէ կամիցի ոք, երրորդ ի խնամալ՝ երրորդութիւն, ըստ երրորդ անգամ կրկնութեան գաւանութեանդ հանգամանակին. զի նախ՝ յառաքելոց աւանդեցաւ. երկրորդ անգամ՝ ի ժողովս նիկիոյ և կոստանդնուպօլսոյ բացայայտեցաւ. իսկ երրորդ անգամ ինքն առաւել ևս ընդարձակէ առաւ: Ջայս գաւանութեանդ երրորդութեանդ անայլայլական առ՝ ըստ Հնմարտութեանդ բանիցն և ըստ մտացոյ հաւատոյ. զի մի՝ ի տգիտաց ոք կարծիցէ՝ թէ յաւելմամբ կամ այլայլութեամբ բառիցն փոփոխէ զնմաստս, և բազմացուցանէ զհաւատալիսն: Կորգ սբէղ ձաբանութիւն, ըստ բացայայտութեանն նորոգ եղանակաւ ընդարձակ յօրինեալ: ապէս յայ, այս գաւանութեանդ ազգեցաւ յայ ըստ հանգամանակին, որ՝ ի ժողովն նիկիոյ աւանդեցաւ, ոչ և՝ ի յաջորդսն զմտաւունս նկատական հանգամանակին ընդարձակ ձևացուցանէ:

(9) Յառաջ քան զհին յառիքեանցս: Ոմանք զհրեշտակաց ի մտանան. բայց լաւ ևս իմանալի՝ յառաջ քան զսկիզբն առեղծեալ ժամանակացս, անդորրափակ էութենէդ. յորում էութեք առեղծեալ իրացս ոչ էին փակեալ ընդ տարերօքս, այլ ծածկեալ՝ ի միտս այդ, նա անձառելի օրհնութեանդ իւրոյ ամենահարուստ մեծութեն պատկեալ էր. իբրև թէ՝ անկարօտ էր արարածոց փառաբանութեանդ. զի յառաջ քան զնոցայն լինելոյնդ նր մեծութեն է փառք իւր, որպէս զկնի առ ի համարն ը:

(10) Ո՛չ ՝ի ընդունել պարագեալ: ոչ յառաջն թերի և անկատար գոլով, ապեցաւ ՝ի կատարելութենէ: Ա՛ռ ո՛չ ՝ի ըմպանէ, ՝ի կատարելութենէ նուաղեալ կամ պակասեալ: ո՛չ ա՛ր էբէ+է. ոչ ըստ ժամանակաւ երթեք փակեալ, և ոչ ՝ի առեալ պարփակեալ:

(11) Բայ ՝ի բանէն: Հայր՝ է ածէ ամենեցուն, բայց միայն բանին կամ որդւոյն ոչ է ածէ ըստ ածութենէն, թէպէտ և է նոր ածէ ըստ մարդկային բնութենէն: Ոմանք ՝ի հարց նաև ըստ ածութենէն մեկնեցին զասելն քրի (յոհան. ե. 17.) առ ածն իմ: Ոմն սէն կիւրեղ. (կոչ. ընծայ. գլ. ժե. հայ մար. 21.) ասէ. * ԱՀլաղագ իմ, որդի լուեալ է, բնութեալ և միածնութեալ:* ՝ի ոմն միտս խօսի և սէն ևլարիոս. (գլուխ. ը. յիշատ երիցութենէ. հմմ. 11. 12. և գլուխ ձ. հմմ. 53:) Բայց այս մեկնութեն ոչ է հաւատարակ և հարազատ:

(12) Բայ ՝ի հոգւոյն խոկալն է: Հայր է ստեղծող և կենդանացուցիչ ամ ընչաւորաց, բայց միայն հոգւոյն սէր ոչ է, որ էութենէ ըստ հօր ունի զկենդանութենէ, և ըստ նմա կենդանացուցանէ զամ:

(13) Խոնարհեալ ՝ի վերուստ՝ ասպառաք ՝ի սպրդենս: ՝ի մերում, խոնարհեալ ՝ի վերուստ անպառաք: ըր ՝ի վերուստ անտի, կամ յերկնից: որ էրն խոկ ՝ի բնէ. ըր բնութենէ կամ յառաջնմէ կամ անբաժանելի ՝ի ներքնոցս:

(14) Ծնողին խրոյ: ՝ի մերում, ծնողին սէրոյ:

(15) Պարզաբար: իբրև պարզ և անմարմին. կամ պարզ բնութենէն. և իբրև անտի չօշաւորաբար, չօգաւոր կամ բազադրեալ մարմնոյն և հոգւոյ, մարդին էապէս. մարմին խակութենէ, ձմարտապէս և ոչ կարծեօք, որ անբաժանելի էր յածութենէն:

(16) Ամբարիշն չեղականաւոն: Բանն ածէ արարիչ՝ յերկական կամ ՝ի ստեղծեալ մարդն լինելով մարդ ձմարիտ. ակբնածին. ըր առաջին ծնունդ կամ անդրանիկ մորն: կամ առաջին ծնեալ ՝ի կոյս մորէ: Ամհաւ ևինէ. ոչ համեմատ կամ ըստ նմանութենէ այլ մարդկան յերկրէ եղելոց, այլ նոր և սքանչելի, թէ ըստ ծնեցելոյն, և թէ ըստ եղանակի ծննդեանն: Բաւն՝ ևինէ յայլ գիրս ևս երբեմն նշանակէ՝ հաւատամ, կամ ըստ. ոյզ Լատերոն. (Ճառ յիշատ աստիճ. եկեղեց.) * Ամ օրինքն ոչ դիւր է, և զկնի բնութեա:* ըր համեմատ բնութե մերոյ: զոյն դնէ և (՝ի մեկն. սաղմ. ժշ:) Ընտիրաբար վերափոխ. զերաւիտ քան զծնունդ. թագաւորաց, որք ամենևին բնութենականէ իբրեանց մորն ծնանին, և իբրև զայլ աղքատս առանց խնամոց, այլ և բառնալով զկուսութենի ծնողացն: Իսկ բանն ածէ կուսածին՝ ասէ անբրանիկ ըստ սաղմոսէրին քան զամ Թագաւորս,

(սաղմ.

(առակ. ՃԼ. 28.) Որ ի միջոցին կայ բառս՝ ինչ, որ բարձր քան զամ Թագաւորս: Բայց նա վարդապետս հայեցուցանէ զոյն և առ բառն անդրանիկ. խնամալով առաքինի քան զամ Թագաւորս ոչ միայն իշխանութեամբ, այլև ծննդեամբ իսկ մարդկութենէն. վասն զի միայն քան ծնաւ Թագաւոր, իսկ այլք ոչ ծնանին Թագաւոր, այլ ի մարդկանէ հարկին:

(17) Ընդդիմանալ խառնուածք: անշփոթ և անայլայլելի խառնուածք, որ ներքին սերտ միաւորութեամբ. ներպոցեալ զերս ի մարմին. յինքն առեալ զմեր բնութիւնս մարմնով, կամ զմեզս հոգի ի մարմնի անգ: ըստ օրինի հոգւոյ, ևն: Այս օրինակք հոգւոյ, հրոյ, և լուսոյ՝ այնչափ միայն ունին յարմարութիւն, զի ոմն անշփոթ և գոյացական միաւորի հոգի ընդ մարմնոյ, և հուր ընդ ոսկւոյ, և լոյս ընդ օդոյ, այսպէս անշփոթ և ի ներքուստ իրօրէն միաւորի ածութիւնն ընդ մարդկութենէ ի մի քս:

(18) Զարհարեալ խոկութիւն: չարչարեալ Հնմարտասպէս, ևն. պանէօփ, որ ի կենդանութենեն միայն, և ոչ յետ մահուան, ոմն ոմանք հայհոյեցին՝ թէ հոգին քոյ ի գժոխս տան ջեցաւ, որք և դիւահարեցան: կամ, ևն պանէօփ նման այսպէս. Հնմարտասն չարչարեցաւ ի մահ մարմնովն, կենդանի և անմահ միաբով ածութենէն:

(19) Վհապետն բանտարգելեցն: ոգեցն՝ որք ի բանտ լինելոյն արդելեալ կային, և յերկար ակնկալութենէ վրկչին վհատեալք էին, որ հաչեալ և վատահակեալ: կամ, եթէ վհապեալ խնացիս յուսահատեալ, արդարև յուսահատք էին իւրեանց զօրութենէ, կամ այլոց բարեխօսութենէ զերծանիլ անտի: Իսկ եթէ որ յաղագս մեղաւորացն առցէ զբանս, ապաքէն և նոյ քս փարիզեալ ցսաց նորոգութիւն, և ոչ, ոչ զի ինքեանք նորոգեցան և լուսաւորեցան յայն ժամ, այլ զի ծանիցեն՝ թէ ոչ հաւատալոյն ի նա, և ի քարի մեռանելոյն՝ զրկեցան ի նմանէ: Բայց զոգեցն ազատութենէ յայտնապէս առ նա վարդապետս ի բանն խնդ. 5 տես անգ:

(20) Զանօրինականացն: Կատարելով քոյ մահուամբն ընդմարդեղութենէ իւրոյ զփրկագործ խորհուրդսն, ածապէս յարեաւ. և գնալով ի ննաս հոգմոյ, ըստ ասմ. (ԺԷ. 11.) որով նշանակի արագութենէ վերելոյն յերկինս, նստեալ ի քրովբէական կառս՝ ծածկեցաւ ամպով անխնուրէ. ըստ բանին դործոց. (ա. 9): զի ամպով ծածկելն յայտց ազաքելոց նշանակէր զանհասութենէ փառաց և մեծութենէն քոյ: Այսու օրինակաւ համեմատեալ յերկինս, նստաւ փառօք յաթոռն սեպհական՝ ակնթարթանգ հօրն հաւասար

քոյ

թուիլ : Այս է մեկնուիլն ասելոյն՝ ընդ այլ հօր. այլ հաւատար հօր լսէ ածուածն՝ իբրև բուն և առաջին ժառանգն իւր. յորմէ ոչ բնաւ ելեւասցու , այլ հետացաւ : Անկորուսաւոր առնելոյն , պահելով զառեալ զմարդկայինն , և անտա կաս աչխատանօքն , լսէ ածոյին յաւուրկ փառացն :

(21) Որ արդարս դիմն է : մի որդին՝ ի դիացնոյն հօրէ , ի դոյն հոգւոյն վառակցութիւն :

(22) Հոմիլեան երկուցն Աս : Հոգին սբ ինքնին իւրով զօրութիւք է գործօղ , և իշխանակից երկուցն Աս՝ հօր և որդւոյ , որք ըստ նմա են միշտ , և իշխանակից է մի և նոյն անմահ և անսպառ թագաւորութիւն : Որ ինչ է պատճառն ասացին , այլ հայրն ածն , և որ ինչ է բանն ածն էակից , նոյն է և հոգին սբ լսէ երութիւն և լսէ կատարելութիւն :

(23) Բարի ինձնակալ : ինքեանմէ կամ ինքնաբուխ բարի , և ոչ ստացմամբ : Ամենք կեսուիս զատանեն՝ բարի , ինձնակալ . բայց լաւ Աս է միայնոյ ընտրեռնուլ լսէ մերում օրինակի :

(24) Վերմոյ աղբիւրին : վերամբ որդւոյն այլ՝ որ ազգակից սուն վեր բնութենակից գոլոյն , այլ ասացաւ (բան . լուկ . գլ . 24 :) Ամենք յայսմ բառէ կամեցան ձեռնարկել , թէ որդին ոչ է բաւական հոգւոյն սրբոյ . ապա թէ ոչ՝ ոչ ասիւր աղբակից . այլ ասեն՝ հայրն ածն զօրով յաւուրկ ածօղ որդւոյն և հոգւոյն՝ ոչ սուն նոցա աղբակից : Սակայն եթէ քննութիւք խօսէին զայս , գոանէին նորին խոկ այլ վարդապետին՝ զերկուս անձինսն Աս աղբիւրէ ասացեալ (ի գործս առաք .) ուր գրէ . * Հայր՝ Որդի՝ Հոգի՝ ի մի շար դասեալ , զմիւսն պատուհասալ և օրհնաբանեալ երիցս աղբիւրոյ՝ երկուասանն վերանկարէ : * Այս ուրեմն նաև յաւաչածօղ և յաւաչածեալ անձինքն ասին միմեանց աղբակից : Սոյնպէս ի բանն հբ . 7 . առ . Ընդ պատուհասն աղբիւրոյ :

(25) Ներգիծ աղաւնոյ : Հոգին սբ ի նմանութիւն աղաւնոյ հանգեաւ ի վր քրի ի մկրտիլ նր : Զայսմ աղաւնոյ կարծիք է ի վարդապետս . ոմանք ասեն՝ թէ եր լոկ երևոյթ աղաւնոյ . այլք՝ թէ էր ճշմարիտ և զգայուն աղաւնի . և զայս կարծիս նախնեացս յիշէ կիւրեղ երէմիայ : (կոչ . ընծայ . գլ . ԺԵ . համար 8 :) և լսուն մեծն օգոստինոս . և լսէ նմա Թովմաս ագուինացի . (ձ . մասն . խնդ . լիբ . պր . է . այլ և ի մեկն . յովհան . գլ . ա . ընթերց . ԺԲ .) իբրև առասել հաւանական ընտրելով . թէպէտ և յաւաչն զմիւս կարծիսն եդեալ էր . (ի ա . դիրս վճռոց . ԺՀ . խնդ . ձ , առ 3 :) Սակայն այսու ոչ բնաւ համոզեցան նոքա , թէ հոգին սբ անձնաւորաբար միաւորեցաւ ի քնուլ աղաւնոյ . և ոչ խոկ առաց ագուինացին .

Թէ

թէ էառ զՀնչմարիտ աղաւնոյ բնութիւն. այլ ըստ հակառակն
ասէ. * Թէպէտև ոչ էառ զայն ի միտս անձինն: * Եթ
ոչ լսէ Հնչմարիտ աղաւնի ասելն՝ հակառակ լինչ է աւե-
տարանչացդ. զի նոքա ասեն՝ թէ հոգին ա՛ր իբրև աղաւ-
նի երևեցաւ, և ոչ ասեն՝ թէ երևեալ աղաւնին էր նրբև
աղաւնի: Այլ յասել՝ թէ ի՝ նմանութիւն աղնոյ յայտնեցաւ
ի Յորդանան, կի՛ նման հոգւոյ էջ ի վերնատունն, ոչ նմա-
նի՝ թէ ամպն և հոգին ոչ էին Հնչմարիտ ամպ և հոգի:

(26) ի փիլ աստիպականաց: ըստ աւետարանչացդ, և այլոց
առաքելոց, որք զաւանդեալն ի քէ ընդ գրով արկին:
Ահա նմանատ է առաւել հարազատ, քան թէ զնարգա-
րեից նմանալ. զի նախ ասաց՝ աղդեալ յօրինեան, ընդեալ
ի մարգարէին. ուստի մնայր գնել զնաստեղն յաւետա-
րանն, ըստ կարդի բացատրութեան մերս հանդիպանակին:

(27) Օծ արքայութիւն: ըստ արքայս, որ զգաւթի, զմեծն
Կոստանդեանոս, զմերս տրգատ, և ն: օծանդակեաց, զօրա-
ցոյց, յաղթօղ արար զհեդանոսս: Հրամանագրեաց գիրս
ընդ. իշխանութիւն պարգևեաց, կի՛ հրամայեաց տալ աղա-
տութիւն ի մարմնական և ի հոգեկան փորձութենէ: հան-
դերձեաց, ներգործեաց քաւութիւնս մեղաց և պատու-
հասից. կի՛, կարգեաց քահանայապետս յեկեղեցի:

(28) Ո՛չ նախանձիլոնէ: Յերրորդութենէ յորժամ մի անձն
նախ լծոյն քան զմիւսան, ոչ եթէ այսու զնախանձոտեալն
համարիմք կատարելութեամբ մեծ, և զերկիցն փոքր և նը-
ուաստ. այլ միայն զկարգ ածային յատուկ յատկութեանցն յոր-
ցանէմք: և կամ ի գինն ասելով. յասէն մի զերկիս անձինսն,
այսու ոչ զանձինսն շփոթեմք: և կամ յերկին պրոհոստն, և
կի՛ յերկիս զանազանելովն՝ ուրոյնաբէ եղ, որոշումն կամ
ատարբերութիւն դոյ կամաց նոցա, ըստ նմին և բնութեան: Ապա
այնչափ անբաժան և հաւասար գաւանեմք զնոսա, մինչև ան-
մեծար հայր, անտարակոյս կամ անզօր լինէր, եթէ ոչ ունէր
զիւր բանն անձնաւոր: ոչ ոչ ունելով զհոգին ա՛ր, ան-
հոգի, անշունչ ունի և անկենդան լինէր:

(29) ի մահացուէ: առանց հօր այ Հանաչելով զբանն, ե-
րեսէր ի մահկանացու հօրէ ուսմանէ ոչ գոյանալ ծնեալ:
ի մեր օրինակն. և կամ մահացու է ուսեալ ասէի. այ երևեր՝
թէ մահկանացու որդի է ուսմանն մեռեալոյ:

(30) Հպարտ ոմն: եթէ զհոգին ա՛ր առանց բովանդակն և-
մասցուք, լինէր անարդ ինչ հոգի տատանեալ, զոր ոչ
գիտեա՝ ուստի գայ, կամ յո՛ երթայ. և ոչ գասի ի թիւ
անձնաւոր գոյացութեանց:

(31) Յառաջնի հապպել: յանդգնի զբնիւլ զհայր յիւրմէ բա-
նէն. և ընթանալ. (ի մերում, անբանալ) բամբասանօք,

անարգանօքն՝ որով անբան առնէ զնայր, կարծէ պատուէլ զՔրիստոսէն հօրն, և կամ նուաստութեն ասցէ բլսոզլնն, ոչ բնաւորաբար գոլով հոգիոյ. ըստ ոչ բնութիւն ունելով զհոգին՝ այլ աստուցական իբրև օտար էութէ ինչ, զոյնպիսին փարատէ պարտաւակաց, ըստ բանիւք հաստատոյ հերքեմք և նզովեմք: Ա՛յս է բանն նիկիոյ ժողովոյն՝ եդեալ զկնի հանգանակին. Խոկ որք ասեն եր ընբէհ, և ոչ ի կայնոդն. Ասոսի պիե երբորդութիւն ետաստուածլով, է բանն մերոյ Լուսաւորչին. Խոկ մեք փառաւորեսցուք և ոչ Աստանօր դադարեցուցանէ ոչ վրդովեաս զբան դաստանութէն, ոչ խոսելով ինչ զպիղ եկեղեցւոյ. զորմէ չկոք յիշատակութէ ի բուն նիկիական հանգանակին: տես վե այսր ի բանն հե. լուծ. ւ:

(32) Գոլգոթա ծածկոկ խորհրդոց: զկայանի խոստովանութէ գաղտնի խորհրդոց ասծութէդ, կերպարանելոց, բացայայտելոց յայսմ ձառի դաստանութէ, քեզ ընծայեցի. որով զննեալ մարդ ի հանդէսն աստիճանասցուէ:

(33) Փառաբանօքն անմահիդ: ըստ անմահ փառաբանչօք, կամ հրեշտակօք: Ա՛ինչև աստեղծեալ կիսր զերկինս և զերկիրս՝ հանդերձ հրեշտակօք և մարդկամբ, դու արդէն փառաւորեալ կիսր ի փոմտ լրուն. ի մերումն, լրուն, ի քո աստիական լինութէ. զի աստեղծմամբ բանաւորացս ոչ յաւելաս քեզ նոր կատարելութէն, ուսոսի և ոչ նոր փառք ներքին: վե որոյ խնով խոստովանողական դաստանութէս ոչ իբր կարօտեալ մեծանաս ի քեզ, այլ զի հաձեցար յայտպել զնա, ըստ ունելով զքեզ բանիս հաստատոյ՝ որով աս քեզ դոչիցն:

(34) Ջոհեղէն պոխպոխս: զհոգիս իմ, յորում ի միտոսն մատամբ քո չնորհացդ՝ և ոչ խնով աշխատութէ գրեցեր զսատագաման օրինացդ, եղծի մեղօք. և ես այժմ պոբափեսոկ մրով, մերանաս արտասուաց և ձգնութէ զերկրորդ տախտակն ատաշխարհութէ հայեայիեմ, ջանամ կազմել:

(35) Բաղմօք պաղատեցայ: յառաջադոյն բազում ողբական բանիւք պաղատեցայ. որ ոչ են գրեալ ի ձայնս դաստանութէս: Յայտնի է, թէ զայս դաստանութէն յետոյ քան զայլ ասլօթան յօրինեալ է: կամ, թերևս ակն արկէ յայլ ասլօթս՝ զոր ձայնիւ առանց գրոյ մատուցէր հր առ ձեզ:

(36) Պանիդ բաղարջոյ: բաղարջ կամ անխմոր սլանիդ, ըստ գնատակաց հացի. (ասմուն.) Բառն բաղարջ բազում անգամ իբրև ածական՝ նշանակէ անխմոր. ոսլ (ելից. ժբ. 39: լեւ. 2: գատաստար. ը. 20:) են:

(37) Ա՛ւ հատարակիանաց դիոյն. Գիտութէք ըստ յաղթես ոչ միայն

միայն հասարակ մարդկան, որք իբր բնութենական[ք] բնա-
ւորութեամբ պարտին գթասէրք առ միմեանս լինել, և սա-
կայն քաղցր անգամ ամբոխամոլք կրնց և հակառակու-
թիւն անգթութեան առ նրեսս : Ա յլև հրեշտակացն անախ-
տանութիւն, հրեշտակաց անախտ բնութենն՝ որով բարե-
սէրք են, գերազանցեալ գթութիւն. իբր զի նոքա քաղցր
անգամ անհնարին լեալ չարութեամբ մարդկան՝ պատուհասին,
թէ ոչ արդելուին. ոյր ցուցաւ (՚ի ք. Թագ. ին. 16 :
Աթան նախ քան զայս արբասնելոյն : ոչ միայն հրեշտակաց գը-
թութենն յաղթեաց, այլ առաւել քան զայս՝ նաև անախտ
տուութեանն արքացելոյն ՚ի քէն, աղերսահամուռ, դաւթի, հ-
ղկայի, և այլոց, որք շնորհօք առաւել հաղորդեցան գթու-
թենն այ, քան թէ հրեշտակք իւրեանց բնութիւն. որոց և
գործով ներողութենն ուսոյց ամէն, թէ պարտ է արդա-
րոյն լինել մարդասէր : (խնաստ, ժք. 19 :)

(38) Կամաց ողորմութեամբ : հայի ՚ի բանն (միքի. է. 18. * Զի
կամեցօղ ողորմութիւն է :* կիմ լը ոմանց, ՚ի բանն, * Զողոր-
մութիւն կամիմ, և ոչ զզոհ :* դու միայն ես ասէ՝ ազնիւ
կամաց ողորմութիւն. քան զի բնութիւն յողորմելն ես յօժա-
րեալ. մինչ զի նաև ՚ի պատուհասելդ՝ զողորմութիւն կա-
միս : Զի և որք ՚ի մարդկանէ առաքինութիւնն երկնայինք
ելեն, բնութիւն երկրաւոր գոլով՝ երբեմն նուազեցան յո-
ղորմութենէ. իսկ դու ոչ ունիս տարանաւ, ոչ կարես խոտա-
նալ բնութիւն բարիդ :

(39) Բան ինձ ընծայեցեր : Ո՛չ միայն արդելուս զհրեշտակս
՚ի պատուհասելոյ զմարդիկ, այլ և ազօթս եռուր նոցա
իբրև միջնորդաց քահանայից և քաւչաց՝ անդադար զա-
զատել վը մեր առ քո գթութենդ ասելով, ողորմեա երու-
սաղէմ. որ է ազօթքն հրեշտակին, (զաքար. ա. 12.)
և օրինակաւ երկրաւորն եղէմի խնդրեր այց առնել եր-
կնայինն եղէմի՝ գասուց հրեշտակաց, լցուցանելով զտե-
ղի անկեալ հրեշտակացն : Պարանիելոյ : ՚ի մերս, պարան-
հեցելոյ : օրինակիանս : ՚ի մերս, օրինակիանս. ըստ հրեական
եղէմի :

(40) Մածար ճանապարհ : Թանձրացար ՚ի մարմնի անօսր
բնութիւնդ :

(41) Զաղաղաղան բաղձանս : կատարեցեր զբաղձանս հրեշ-
տակաց, (զոր վերագոյն յիշեաց :) Եւ նոյ ապաստանօքն
ընդհատոցելոյս ինձ, ՚ի մերս, ինձ, եղկելոյս լինիմ եղեր
բարի բարեխօս՝ մարդանալովդ, ևն :

(42) Ամս ծերութեան. միշտ կատարեացես ՚ի վեր մեղուց-
ելոյս, կամ առ մեղուցեալս՝ զբարի պարգեւս կենդանարար
կամաց քոց :

Ա Երարէն յաւելուածք էրկին հեծուելեան՝ նորին հա-
կողէ , առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի ։
Ի խորոց սրտից խօսի՝ ընդ այլ ։

ՐԱՆ ԼԱ ։

ա . Լսեալ արդ՝ ա՛ր զօրութենէդ . մեծութի-
ահեղ, [1] անտարակոյս տեսաւորու-
թեն , կամք ամենընդարձակ , առատութիւն
անսպառական , ոմ՛որ զօրեսցէ տօնել հանդի-
սիւ [2] պարերգութի՛ւ ի միոյ կաթուածոյ ցո-
ղոյ քումդ բարութեան , որ ցանկ դեգերիս
պատրաստել պատճառս հնարից՝ խմուա փրը
կութենէ ։ Լսե զոր մեծն է գրեցից՝ պատմե-
յատպառնիսն . քանզի [3] ոչ անուանեցար հրեշ-
տակասէր , և որ զպետութենէս նոցունց հաս-
տատեցեր , այլ և զերկինս ղամբարօք նոցին՝
զմատանոյ քոյ գործ , ոչ գրեցեր երբեք սի-
րել զնոսա . այլ առեր ի պարիսպ մեծաց գո-
վեստից՝ առաջին գասեալ զմարդասիրութիւն ։
Ո՛ան որոյ կրկին մեծացուցեր քեզ անուն
անձառ ի խորհուրդս սոսկալիս . [4] զերկ-
նայինս լուսաւորելոյդ կոչեցեր զնոսին սպա-
սաւորս և գլխաւորս յատուկ մատակարա-
րութենէդ . խնկ զստորնայինս ծնունդս մահկա-
նացուիդ՝ տիրական և ահաւոր պաշտելի
անուամբդ պերճացուցեր ։ Ընդեռ վերստին
ըստ սահմանի կշռութեան չափոյ , լայնեցեր
քեզ կտակս գրոյ՝ ձառից անբաւից՝ զանա-
պակ ծովմանն ծայրագունին վերնում բա-
րութենէն ։ Լսա և ի մարդանալդ քո [5] միշ-

յեռութիւն, ոմանց վասն լինքեանց, և ևիսոց
վ'ս այլոց՝ զերզեր առաստութիւն զտուրս կե-
նաց. արուճեստս բազմօրինակս. սքանչելիս
ածադործս. նշանս ձշմարտատեսիլս: Ալ-
սպես զի թէ անդամալուծին պակասեալոյն՝ ի
հաւատոյն, [6] հոդատբարձացն առաջարկու-
զթոյլս յոսոյն՝ զթացեալ ողորմեցար, և որ-
չափ զօրեացն առաւել քան զո ամենակալ՝
առ ախտալից մարմնոյս մաքրութիւն աղաղա-
կողիս հաւաչման. քանզի արդարև մեծ են
չափք հրաշից՝ [7] քան զանմաքրեալս հոգի՝ ձե
հաստել, զլուծացեալս պատկեր՝ անտկրելի աղ-
տոյ ներգործել. նա զի և երկրորդս առա-
ւելութեամբ յաւուրսն ընծայ յաձախեալ
զփառան հայրենի բարձրացուցանէ:

Ջ. Դու ես ա՛ր որ սրբեաս զմեզ, ոչ ընտ-
րեցեալն քո [8] նախատոպաւորեցեր մովսէսի.
դու ես, որ ի մեզս և յանօրէնութիւնս՝ վե-
րակացու երեր տոհմին յակոբայ, մինչ յե-
գիպտացւոյն երկրի՝ [9] ընդ խաւարն հեթա-
նոսաց ընտանենայինն: Դու ես, որ օրէնս
պետ առնես զմեզաւորսն ի ձանապարհի,
ըստ բանի երգողին դաւթայ. դու ես, որ
[10] փոխատրես զբարեզէնն սրտից կարծրուն՝
ի լոյծ կակղութիւն՝ մարմնոյ զոյութիւն՝ բա-
նի ընդունելութիւն: Դու ես, որ քաւեաս ըն-
ձեռել սիրտ այլ, և ձանապարհ ոչ՝ երկն-
չել ի քէն՝ զբովանդակ կենացն սահման.
դու ես, որ տաս զերկիւղ քո ի միտս խրա-
տութիւն՝ առ քեզ ուշ ունել հաւատովք, ըս-
մարգարէիցն ձայնի:

Ջ. Օ՞ [11] ողնեալ քո շրթանցդ զուշխարհա-

ատեղծ բերանոյդ՝ զնուագեղէնն անձրևացդ զկե-
ցուցանողդ կաթուճաճ՝ մատոյ լսելեացս դը-
րանց բացարան, որով զօձին խորամանկու-
թիւն՝ բանասարկուճին թիւնից՝ բարձցես և
բժշկեսցես։ [11]մենակալդ ձեռօք՝ զխօսնա-
կանացս շարժողական գործն ըմբռնեալ՝ ազ-
դեա զբերուելոյն ձայնի, որ տաս բնաւից ըն-
տրուելոյն բանի. [12] զի գաստիարակել զպատ-
շաճականն՝ մի յանդգնաբար խօսել իբր
զնախանին՝ լքայց՝ ի յուսոյդ, և անբանուելոյ
մատնեցայց վանեալ յորոշէն։ [13]ուսաւու-
րեա վերստին զխաւարեցեալ հոգւոյս աչս՝
կենդանաբաշխ աջոյդ կարկառմամբ, զի մի
համարձակուելոյն շինել լաստեր՝ ընչմամբ
վիշապին՝ ի ներքոյ գրոնանին ատորածած-
կեցայց։ [14]Ամրձ զանօրէնուելիս իմ ո՛ր, և
ընկեա՝ ի խորս ծովու. [15] որ է փոքր առակ
մեծուելոյն քումդ անբաւուելոյն, ըստ մար-
գարէին, զիմն ընկղմել չարուելոյն։ [16]Կանգ-
նեա կործանեալս անձին՝ նշան վատահու-
ելոյն, զի մի յուսահատուելոյն կոթող կա-
ռուցեալ՝ զծածկեցելոցն բողոքեսցէ։ [17]Այց
հղօր և զթած՝ զբժշկարանիդ կենաց վար-
դապետարան, զի զաւա՛ր ի ներքոյն մշակու-
թենէ կորուսչին սերմանց՝ մանկաղաւա կամացդ՝
հուպ առ արմատ խուզեալ հնձեսցես։ [18]Ահմ
եղեալ հետևել առ քեզ բոլորիցդ ՚ձա՛՝ պետ-
րոսեան օրինակուելոյն, ՚ի կենցաղիս ծո-
վու մեղանացս աչեաց՝ ընկղզուելոյ. [19] մատո
ժամանեա զաջդ կեցուցիչ՝ յոդնականուելոյն
ինձ սատանեցելոյս։ [20]Ընդ քանանուհւոյն ձայ-
նի՝ ՚ի խորոց սրտիս պաղատիմ, սովեցե-

ցյս

լոյս [17] աստիականաստատ կազկանձողական ա
մենաթշնամուս վտանգաւորիս, ապրուստ կե
ցուկրոյ վշրանաց հացի՝ ի բազմազեղդ քո
սեզանոյ մանուածոցեաց : Զրա փրկութի
[18] նիւթոյ խորանին՝ որդւոյդ գառնութեան,
որ եկիր խնդրել և կեցուցանել զիս զկորու
սեալս : Օ՛ քո է մեծութի, յաղթութի
և զօրութի. և դու ես քաւութի և բժշկու
թիւն, նորոգութի և երանութի. և քեզ
վայելէ փառք և երկրպագուն յաւիտեանս.
ամէն :

---

(1) Հնապաքոյս պեսաորութիւն : աներկբայ սեսողութիւն, կամ ճանաչումն :

(2) Պարբերգութիւ : ի մերումն, պարսեբերգութիւ : Որ կարաց ես յայտնի գովութիւն հնչակել ի մեզ կանուճածոյ, զիրքերիկ մանն ինչ ի միոյ կանճուճածոյ բարութիւն քո, որ միշտ պա
րապես պատրաստել հնարս փրկութիւն իմոյ :

(3) Ո՛չ անուճանիցես հրեշտակաւեր : Թիւղէս և զհրեշտակս սի
րէ ճաճ, ոմն և զերկինս զմբաբօթ նոցին, առատզօք, և զամ ա
րարածս ըստ իւրաքանչիւր ազնուճուէ, սակայն ոչ առացաս
ի դէպս յայտնապէս սիրել զինս, կամ ի սիրելոյն զինս ոչ
առաս ոյ անուն մակադրական. այլ ևս մարդոյ բազում
ուրիք առացաս սիրել ոյ, և ի սիրոյ անոն անուճանի
ցաս. ուսոն մեծ փառս հասարկ իւր զմարդասիրութիւն :
Որով և հրկինն մեծացոյց իւր անուն. զի ի վր Աճ ան
ուճանն՝ որ արարչութիւնն է, ընկալաս և զմարդասիրն, որ
անձառելի անուն է, նշանակիչ առակալն խորհրդոց սի
րոյ նր. զի Աճ անուճամբն՝ որ ճանաչի. իսկ մարդասիրն
հոչմանբն՝ իւր հաւատարիդ և բարեկամ մարդկան :

(4) Զբնայինս լուսաւիրպիոն : զհրեշտակս՝ որք լուսակիրոք
և հրանիւթ ասին վր անմարմնութիւնն և մաքրութիւնն, և
վր զմեզ լուսաւորելոյն, հոչեցեր պաշտօնեայս և գլխա
ւոր, իշխանս, վերակացուս յոպոկ տոպիաբարութիւնդ, մաս
նաւոր գործոց նախախնամութիւնդ և փրկագործութիւնդ :
Իսկ զմահկանացու մարդկի՝ մեծացուցեր պէրանն ի ճա
կան անուամբդ. ասելով նոցս, սիրել ճամ երկրի. և զմն
հոչելով ճաճ փառաւորն. և զայլս՝ Թէ ճաճք իցէք, ևն :

Ա՜յս գԹուԹԻ քո անցեալ քան զաՀման ՀաստղուԹԻՀ մատց, ըայնեցեր էԼ կիպաս. Հարձակեցեր մարդկան՝ ար՜ ձանուցուցանել անԹիւ Նաուս զանխաուն և զծայրագոյն Հեղմանէ ազգային բարուԹԻՀդ:

(5) Մի դեյեուԼԻՀն: միգ յիՀծուԼԻՀ. այսպէ խմն և՛ի խիՀ. 2:

(6) Հոգաբաշխյան առաջնորԻՀ պտոյտս: ԵԼԻՀ անգամաԼուծին՝ որ ոչ ինքեամբ պատատեցաս, այԼ Հոգաբարձաց Նոր առաջի առնելուն կիՀ ցուցանէլով զնշանս յուսոյն, ոզորմեցար, որչափ առաւել զօրեացէ բան զո՛ի մարքրուԹԻՀն անձինս, որ ինձէն ազատեաԼ, ԼԻՀ:

(7) Ուրան գանմոփբեալս: քան զանմաքուր Հոգիս արբեԼն՝ առաւել մեծ սքանչելիք են զարդին մարքրեալն անազատ պահել. վա՛ զի նախկինն է գործ առաջին ընորհաց. իսկ երկրորդս ենԹադրեԼով զառաջինն ընորհան՝ պահանջէ և զգանանազանդ նպաստս զօրաւորս ըզեմ պատերազմաց մարմնոյ և դիւԼին: Նայի՜ Ե երկրորդս, անազատուԹԻՀն ընորհաց՝ առաւելապէս յատպանին ընորհ յաճախեալ, ի վե՛ր ընորհաց մկրտուԹԻՀ յաւելեալ, կիՀ գերազանցեալ քան զաւազանին ընորհ, ըս որում զի այն ի մանկուԹԻՀ առանց մեր կամաց և գործակցուԹԻՀ ընկալեալ, իսկ անազատ մնալն ի ընորհս՝ մերով կամօք և գործակցուԹԻՀ. որով պէտուն հայրենի առաւել բարձրացուցանէ, այ ԹԷ զայն միաւան՝ որով ինքն ած միաւորի, և ԹԷ զայն՝ որով մեք միաւորիմք յած երանուԹԻՀն:

(8) Ելախոպաորեցեր մովսէսի: այսու կամ զայն խմանայ, որ ասացաւ (ելից ԼԻ. 7.) * Բառնայ զանօրէնուԹԻՀս և զանկրաւուԹԻՆս: * և կիՀ խմանայ զարբիլ ձեռաց մովսէսի՝ ի բորոտուԹԻՀ. (ելից. ՊԻ. 7:)

(9) Ընդ խաւարն հէԼիանոսաց: ԵբրայեցկիՀ յեգիպտոս կալով, ոչ միայն զհեթանոսական պաշտամունս ուսան, այԼև բազմուԹԻՀ հայրդեցան ի նոյն պաշտամունս, ոյր յետու յանգիմանէ զնոս. (ԼԻՀ. 14.) * Ի բաց արարէք զածս օտարոտիս, զորս պաշտեցին հարք ձեր յայնկոյս գետոյն, և յեգիպտոս:*

(10) Փոխաբէս. . . ի լոյծ կակղուԹԻՀ: փոխեա ի լուծուԹԻՀն կակղուԹԻՀ, կիՀ ի լոյծ կակղուԹԻՀ: Զխոտացեալ սիրտս փոխեա ի կակղուԹԻՀ մարմնեղէնն՝ առ ի ընդունել զաբրոն ածային բանիդ: Բառս ընկեռել, կարօղ ես ասել զսիրտ նոր, և զնանատարհ բարի՝ առ ի երկնչել ի քէն զամ ժամանակս կենաց:

(11) ՋալխարհապետիՀ Բերանոյդ: բերանոյ՝ որ աչխատիս առեղծիլ ՀՀ. ՀՀ ՀԼի ոյդ. զի ոյզ մարմինն՝ այ ասի վա՛ միաւորուԹԻՆն յանձն բանին ոյ, ոչնոյզ մասունք մարմնոյն՝

և ձայ մարմնոյքն՝ ոչ ասին : Սոյնպէս աչխէղէն անիրաւ ասի Թուքն , յր ոչ , կիր առ ձօծ բանն վերաբերեալ : Ըստ այսմ և զկնի ասի՝ ամենակալ յԵռն . և այլուր , արարչագործ յԵռն , բաղդ . և՛ն . յր ամենակալին ձեռն , արարչագործին բազում :

(12) Զի դասպիարակեալ զպարտաճանն : Աչխալին ձեռագիր կալեալ զկերտս իմ, որ է գործի իսաելոյ , առ նմա զբռնութիւն ձայնի . ոչ զի ուսեալ զպատուհաս իսաս , և մի յանդգնութիւն իսաելով իւրով վնասին ագամ, անկայց՛ի յուսոյդ . և անբանութիւն մանեցայց , անպատասխանի եղէց : ՛ի մերում , անբանութիւն , և մարթ է խմանալ , անբաւ վշտաց և տանջանաց :

(13) Որ է ֆոթը ասաք : Ծուխն է փոքր օրինակ զո անբաւ մեծութեդ :

(14) Ընդ վտահութիւն : արձան , կիր ամրութիւն յուսոյ . զի մի յուսահատութեանն կորոյզ , քար կանգնեալ . (տիքիլն Թաշ .) յր՝ զի մի յուսահատութիւնն իւրև կոթող կանգնեալ ՛ի սրտի խորհրդ , զծածուկ մեղս իմ հրատարակեսցէ :

(15) Զէֆէկարանէդ էնոյ : Բայց զմաաեան ուսմանց , կամ զվարդապետութեդ հոգևոր բժշկութեդ . որով զա՛ ՛ի ներքոյն , զնեղլքն բողքոքս սերմանց սատանայի՝ մանգաղաձև քո հրամանիդ յարմատոց անոյ խոշեալ կտրեսցես . զի՛ զի սերմանք ձծայնի բանիցն զոճարթութիւն ընկալեցէ՝ ՛ի բաց հանեն զքոյս սատանայական սերմանց :

(16) Մարդ ժամանէ զաղջ : յր ժամանեա և մատ , կամ մերձեցի զաղջ :

(17) Հովպանապաս : Հին լծ . ասէ՝ լաւին է , զոր տան շանն : և լը այսմ ոմանք խմանան՝ շան կերակրոյ ապաւոզ : Ինձ զքառն սոպանի խմացուք շուն որսական , ըստ այսմ սոպանապաս նշանակէ՝ իւրև զշուն սպասող կերակրոյ կիմ փշրանաց : Սակայն ձշդիւ քննեալ , սոպանի ՛ի պարսիկ բառէն սագ կիմ եսպ , (յր ձի ,) նշանակէ ձիաձոր որսորդ . վը զի ՛ի գիրս փիլոնի . (ծննդ . բան ՟ը . հնի ՀԼԵ .) եսաւ կոչի սոպանի փոխանակ ասելոյ՝ հրմուտ որսոյ . և սպա մեկնեալ և՛ս ասէ . * Աստղականին լը շունս և լը գազանս ասէ զիւր զդեգերումն վարուց :* յր որսորդն շունս լը իւր չըկեցուցանելով , յանկէն և ՛ի գազանաբնակ անտառս դեգերի : Յայս միտս հայի և ՛ի գիրս Պետրոսի . Թ . ՟ . ասելն Յղգս որսորդուբ . * Հեռատեսութիւնն զատակնեսին հոգւոյ :* յր զբաղմունքն որսորդացն : Աւրդ՝ լը այսմ սոպանապաս՝ նշանակէ սպասաւոր կիմ ծառայող որսորդի . ոչ է շունն որսական :

Իակ կաղխանդողական՝ նշանակէ (վրնկ վրնկացող :)

(18) Ընդունայ խորանիս : յր , ոչ ՛ի ձեռաց բաղեշացւոց , և

առ մահաբայեցուվքն ՚ի ձեռաց հեթանոսաց փրկեցեր զաղտաս խօսանին և տաճարին, նոյնպէս փրկեա ՚ի ձեռաց դիւաց զանձն իմ, որ նիւթ եմ խօսանի քո եկեղեցւոյ՝ հաւատովքս, այլև կրօնաւորութիւք և քահանայութիւք։

✻ ✻ ✻

գործեացես ։ Ա՛ւ զհայհոյչացն [6] հնարաւոր լա-
րաքանչիւրն կապտեցեր , որ ղլուանին պատ-
կեր՝ երանգաւ արեան [7] գունեցեր , ղև զան-
համարձակ լեզուս՝ ի գովեստ քեզ ղօրա-
ցուսցես ։ Ա՛ւ նախատողացն մոլեգնութեան
սաստեցեր , որ զտարերս սաստանեցեր , ղև
ղթշուառացեալս ղլուխ՝ ղթութեանդ օծ-
մամբ խղեսցես ։ Ա՛ւ ի մոլորեցուցչէն կար-
գալ ղքեզ ածասպանիցն՝ զօգուտ ծնօտիցն
քաժանեցեր՝ քակտե՛լ ի միմեանց , որ զկար-
ծիսութեն վիմացն հերձեր , ղև զանուանակս քա-
րեայ հոգիս՝ ի քերմանէ ընդունայնութե
ողորմութեք հանդարտեցուսցես ։ Ա՛ւ զպա-
հապանացն սուրս՝ [8] ընդերայ իւրեանց մա-
տուցեր , որ զորովայն օձին սահեցման հո-
ղոյ մատնեցեր , ղև զտառապեալս մարմնոյ
ոսկերս՝ իբր ի գանձարանի պահեալ , կե-
նաց յարութե արժանացուսցես ։ Ա՛ւ ի կրն-
քելն զչխմին վտակաս՝ [9] կենդանակիր քո
պերեզմանին՝ անդրէն յորսայսեալս զնոսին՝
յանդունդս երկրի սուզեցեր , ղև ի տապա-
նակի անձինս՝ զնշխար լուսոյդ հանդուսցես ։
Ա՛ի համբաւելն զքեզ կորուսեալ , և [10] իբր
զերկրաւոր մարմին դողացեալ , համայնա-
ջինջ և ամենասպառ՝ զսերմն ծննդոցն կրճ-
ճատեցեր , ղև զևս զանարժանս յիշատակի
ընտրութե բարեաց՝ անկորուստ և անվնաս-
սելի՝ ընդ փրկեցելոցն հաղորդեսցես ։ Ա՛ւ
յարծաթոյն [11] կրկնակապէն կաշառաձգու-
թի , որ ի գանձարանէ հօր քումմ նուիրեալ
քեզ դրաւ մատնութեան և անարդութեան
մանաւորեցին՝ զուրացողացն մոլեգնելոյ ,

ըստ հին հարուածոց հանուցն մոլաբուս՝ ի յարձան քարի յեղանակեցեր , զի զնս զլխով պեալս ի հաստատուԹենէ՝ և ընդ իշխանուԹիւն մնհու վաձառեալս՝ արեամբ քո փրկեալ՝ ի հաստատուԹեն վիմիդ կառուսցես : ()րհնեալ կրկին , օրհնեալ վերատին , յաւէտ միշտ օրհնաբանեալ՝ յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

---

(1) ՀՀ պարտաւոր եմոյ . միշտ գերազանցուԹիւն առաւելեան փրկաւէտ գործք շնորհացդ՝ առ ի առաւելուլ զպարտս իմ առ քեզ :

(2) Զոփ ամփոփիլ : զոփ ամիսոզիլ կամ ժողովիլ առ հոգւոց , և արարոզիլ առ գոյացեալոց : Հայն ի բանն յոբայ . (Ժ . 8 .) " Զեռք քո արարին զնս : " և (ԺԲ . 10 .) " Ո՛չ ի ձեռն նոր իցէ շունչ առ կենդանեաց , և ոգի առ մարդոյ : " Զայսոսիսն ասիզ ի խաչն հեղուսէր , քեւեռեցեր . ասղ զի չէնանարիուԹիւնէ եմ . ի մերումն , չէնանաչախուԹիւնէն եմ , այ զչանդգնուԹիւնէ իմ ընդիմանալոյ կամաց քոց՝ բարձցես , խափանեսցես :

(3) Ոպիղ կեցուցանողաց՝ յանարգելուԹենէ պաշտաս ի պարգեւս զերկուսին ոտս կեցուցչիզ սնդեցեր ի խաչափայտին ի վեր իմոյ անարգելուԹեան կիզ անհանգստուԹեան : բայց ի մեր օրինակն . ոպիղ կեցուցողաց՝ յանարգելուԹենէ պաշտաս՝ պաշտպանի գոյիւն . այ սնդեցեր ի պատժարանէ փայտին՝ որ եղև պատճառ իմոյ անարգելուԹեան ի նահատակուԹիւն , յորժամ մերձեցան յարդելեալ ծառն : զի պիսակուցեալս վայրագուԹէ , զկատարելուԹիւն , ընդհատուցելոյս . ի մերումն , ընդհատեցելոյս , գրաւականեցոյս , նուճատեսցես . զպղեսցես :

(4) Զեռաց կոփղացն : ոչ հրամայեցեր ցանաքիլ ձեռացդ հարկանողացն օրհնեալ գագաթանդ :

(5) Զխոսփովանելոյդ աչ : չարուԹիւն գանողացն զնոսատ վանեալդ ասէ՝ ոչ ապատնացար . որ պարսուեակն , զարեգակն մեԹացուցեր : Զայս բան փոխանակ արեւու դնէ և ի յիշատակարանին , այլ և ի գովեստ առաք . և մեծ նայ . և ի պատմ. ասացր . խոչնն : Ծանիր զի մեր օրինակն սովորաբար գրէ պատուեակ :

(6) Հնարաւոր չարախոսուԹիւն : նենգաւոր չարախոսուԹիւն : կոպեղնէր . լռեցուցեր , պատպանձեցուցեր :

(7) Գոռնէցեր : Ներկեցեր զլուսինն ՚ի գոյն արեան . զի լուսինն յորժամ բովանդակ խաւարի, արիւնագոյն երևի :

(8) Ընդերաց . աղեաց : զսուրբ պահապանացն յաղիս նշոյ ոչ մխեցեր :

(9) Կենդանակիր ֊ գերեզմանին : ՚ի կնքեցին զդուռն գերեզմանիդ՝ որ կրեր յինքեան զմարմինդ կենդանի ածուբեն, ուչ յորացուեալը , յերկիր կործանեալս զնա յանդունդս ընկղմեցեր . զի ՚ի փապանակէ , ոտ զի ՚ի գերեզմանի մարմնոյս հանդուցեալ ընդէաւ լուսոյդ , զմնացուածս սը օծման քահանայութենէ : Կամ, ոտ զի ՚ի հոգի և ՚ի մարմին իմ հանգուցեալ և անլռեալ պահեսցես զմնացուածդ լուսոյ շնորհացդ :

(10) Իբր ջերմաւոր : իբր զհասարակ կիր զփտեցեալ մարմին այլ մարդկան, որ անխնամ և անպահպան մնացեալ, դիւրին է ՚ի գողանալ :

(11) Կրկնակապէն հաղուստիցդ : հատկինք և վարձք շնացեցոց կիր պատկաց . զոր նմանութեամբ առեալ, յորժամ ասէ՝ կրկին վարձս չարուբ իբր կաշառ ՚ի գանձարանէ հօր քո նուէրաց , ՚ի մերումն , նուէրանոց . այ ՚ի գանձարանէ տաճարին առեալ, ձէպ, վնո քո, գրաս մոպնուրէ , յատուցեալ հոլուրեն մատնութեամբ յուդայի , և անարգուրէ , զի վատաչհամբաւութեամբ ՚ի ձեռն զինուորացն , մանաւորելոյն . քաշխեցին կիր ետուն յուդայի և զինուորացն : պրպատողացն մոլեգնելոյ , զդատս ծերոցն և գրոց և փարիսեցւոց՝ ոչ փոխարկեցեր ՚ի քար ըստ հին պատուհասի հանուցն մովսէսու , կնոջն զոհատոյ , որ եղև հանկ (մատ) մովաբացւոյ : (Ծննդ . ԺԹ . 37 :)

Ա էրպին յաւելուածք կրկին հեծութեանն՝ նորին հաղորդելոյ , աս նոյն աղերս մաղթանաց բանիւ :

ՐԱՆ . Ա՚Ի :

Ա՚ի խորոց սրտիդ խօսք՝ ընդ ա՚յ :

Ա ՚ստ . ՚ի ստոյգ դատաստան վերատեսեր զիս , զի զեաւ բարեշնորհութենէ քոյդ պարգեւաց առ իմս երախտիս , ոչ ամենագութեամբ բարերարդ գոլեալ և ամենազօր , թէ և սա կատ

կաբք չարապրեցան աստանօր եդեալ, այլ արքայազօնք են, և իշխանականք ինքնակալութեց. որդիք զօրութեց, ծնունդք վեհից. մեծափառք, լուսանորոգք, և հրաշապատիւք։ Յայլ թագաւորական վերամբարձութիւն՝ դրօշիւք հռչակեալք ըստ դլխոց դլխոց՝ ասպետական գեղազարդեալոց, [2] բերեալ ընդ ինքեանս անթիւ պետուխս օրհնաբանողաց, համբոյրս՝ հեզս՝ երջանիկս և խաղաղականս՝ ձեռային հարազատութեց՝ այնոցիկ նահանգաց, զորոց մարգարէն մաղթեաց ասելով, զարթո՛ ՚ի զբօրութենէ քո, և ե՛կ կեցուցանել զմեզ. [3] ոյք յոյժ զօրին հալածել զմեզ, և դանյուսութենն կարկուտ հալել և փախուցանել, քան թէ նախամարտիկն վինուՀորուն երկնային պարոնն՝ զիշերավարն խաւարասեր սկզբնաներհակ՝ բարւոյն ՚ի չար։ Վանզի և զբնաւն այսքանեաց ձրիւ՝ որ ՚ի բարձրեալոյն ինձ անձրևեցաւ, տկարիս՝ թշնամւոյս՝ և ապախտաւոր ծառայիս, անձառ է ասել. խոկ եթէ համարձակեացի ոք զօրել խօսել, զսակաւս ՚ի բազմացն՝ քան թէ [4] զնակութենէ համանգամայնից. առ այսոսիկ՝ զառաջինն նիւթն յիշելով յորմէ հաստեցաւն, իբրև զտիար ոք նկուն՝ [5] ՚ի զօրութենէդ մեծէ հերքեալ պարտեսցի։

Ը. Այլ [6] թէպէտ և այսպէս գրեցի, և դարձեալ զնոյն վկայեմ առ թերի խակուն հողոյս՝ և կատարելութիւն հաստողիդ, և առ բարին՝ իմ չարժանութիւն, սակայն ամենայնոյս աննախանձ և բազմազեղուն գովեալ արարչութենդ զօրեղութենէ վանեալ են կարծրու-

ծրութիք արտաբերութէ սրտի քանատրկ
ուքին . որ քարին առաքաւ՝ յուսահատն վհա
տութէ , սպառնամբք խոպանացման աղբե
րացս երկուց , որ ՚ի զգայականս եդեմայ բըղ
խել պատրաստեաց տնկօղն , զի ոռոգեալ
ծառկեսցի նովաւ՝ որ ՚ի յիս բարեգործութէ
կենսատունկն դրախտ , ահա մի ցամաքուք
արտասուաց՝ աղանդահնար սպատրանօք՝ չա
րաչար խորամանկեսցէ վերստին հանել ՚ի
փափկութէ նախնում վիճակին : Նոկ [7] յոր
ժամ կացցէ ան՝ համբարձեալ հրաշիւք ար
ուեստից՝ ՚ի մէջ աստուածոց հաշտարա
նացն խաղաղութէ , բարձեալ ընդ ինքեան
ղընորհացն կտակ , առ որ ամենայն փնաստա
կարուիք խարդախութէց՝ և կարձմտութիք
սրտնեղութէց , իբր ընդ վիմաղէն լերինս
անդուրէ բաղխեցեալ ցնդին՝ ջրոյ օրինա
կաւ սակաւու հեղեալ , և կամ հուլոյ՝ խոր
տակմամբ փշրեալ :

ԷՒ . Ո՞րդ՝ չև իմ կշտամբանքս՝ ըստ ձայնին
յոբայ՝ ՚ի մարդկանէ լցեն , այլ յամենատես
աչաց վերին հրամանիդ՝ մտեալ ընդ խղճիս
տադնապ երկիւղիս , [8] սոսկմամբ սաստանեալ
յաւմ կարծեաց , ապաւինիմ և արդ անձամբ
բեկելով ՚ի յոյսդ հաստատութէ կենդանի
անեղծ . զի ողորմութիք նայեցեալ ՚ի յիս՝ իբր
՚ի պարտաւոր կորստեան պատժոց , առաջի
բարերարուե երկնայնոյդ յանդիման եղեալ՝
[9] ապաձեռն անթոշակութիք , զքոյդ երախ
տիս անպատում փառաց բերելով ընդ իս՝
յուշ քեզ արկանեմ . որ ոչ մուռացմամբ զգ
քաղեալ նորհես , և ոչ թարթափմամբ աչաց

ընդ-

ընդ միջեալ՝ զհեծութեն կրից անտեսես : Եւ
թացո յինեն աղաչեմ զքեզ , խաչիւդ լուսոյ
զնեղդ վառանկես . հոգարկութեք տրամու-
թեդ՝ զտարակուսելի տխրութիւնս . փշանիւթ
պատկաւն՝ զբոզբոջ մեզայս . զարկուճածոյ
գանին՝ զհարուճած մահուս . ապտակին յիշ-
մամբ՝ զկարիս ամօթոյս . թշնամանօք թքոյն՝
զանպատանելի պարշութիւնս . լեղւոյն ճաշակ-
մամբ՝ զհոգւոյս գառնութիւն : Ո՛հա քո են
այս ամ բարութիւնք անբուսանդակելիք՝ այ
միոյ միածին որդի . առ որովք զչարութիւնս
իմ յիշատակեաս՝ զամենօրհնեալ անուն քո
հարդամ բարձր աղաղակաւ [11] խմանալեացս
պաղատանօք : Ցե՛ս ի խոստովանութիւն զղջ-
ման պարտութեան ամաչեցեալս , և ուժգր
ողորմութիւն որդւոյս սատակման մահուն ան-
մահի . զի ի բազմութե խնդս մեզաց՝ վերըս-
տին կրկնեալ նոսին ածեցմամբ առաւելու-
թիւ՝ քո ողորմութիդ աւետարանեսցի , հզո-
չակեալ հնչմամբ ահաւորութե յերկնի և
յերկրի : Ա՛ն քեզընդ հօր հոգւովդ սրբով
փառք յաւիտեանս . ամէն :

---

(1) Ձայն գոռոզութիւն : խումբ , կամ կարգեալ բազմութիւն վերոյիշեալ քոյ պարկեշտդ , առ նմա երթալիս , առ ի բաժ
ներարձել ինձ : Ասուածոր ձեր վրիպատս ղգանազան մա
տունս և զպատուս չարչարանաց փրկչին՝ օրինակէ ի բա
նակ ազատագունդ զօրաց՝ որոշելոց պետին գրօշակօք
յաղթողականօք առ ի պատերազմիլ ընդեմ մեղաց և սա
տանայի : Աստղ առէ՝ թէպէտ և սակաւս էիմ , այլ
արիացաբանք են , ևն . վա՛ղ քան զորքային են կիրք , և նոր
ինքնակալութեն գործք . ոչ նահապետաց վաստակք , ոչ
աջոյ միջնորդութիւնք , ոչ հրեշտակաց պահպանութիւնք , զի
այսորիկ ծառայից են , և ծառայականք : Դարձեալ . ոչ

իբրև զմովսէսական օրէնս՝ ակառք, այլ ոչխ զօրութեանց, զօրաւորք առ ամ բարեգործութեան մեր. ծնողաց վնասից, յամենայնի եղիցուք անտեսեալք. զի հայր մնանեսայ, որդին կրեսց, հոգին հաւատարմացոյց: Որով մեծ֊ փառ են քան զերասխոս արարչագործսն. լոսանորգփ, նոր լուսով ամծայնի սիրոյն փայլատակեալք. և հրաշափա֊ փառ յաղթողական վերամբարձութիւնք. հրաշալի պատուով պայ֊ ծառացեալք, յաղթօղ բարձրանալով՝ ի վեր մահու և դը֊ ժոխոց և սատանայի. և որ սիրարձն է՝ յաղթելով չա֊ րութենէ և խաւարտուտէ մարդկան. զի որոց ոչ յաղ֊ թեաց զօրութիւն և մեռուցանելոյն, յաղթեաց սիրոյն և մեռանելոյն: Այլ և ինքնին այրն ասէր առ հրեշտակս. (ետայ. կիբ. 3.) * Ճմլեցի զինս բարկութիւն, և լիզուցի յերկիր, և զամ հանգերձս իմ թաթաւեցի: * ընդերկայնիր անդ և զայլ յաջորդսն, որք զամ վերադրեալդ հաւա֊ տարմացուցանեն. և ասլա ամս՝ ի բերան և՝ ի սիրտ քո զայն միւս ասացեալն մարգարէին. (անդ. հմի 7.) * Զո֊ զրմութիւն ամն յիշեցից, զքաջութիւն ամն յոչ արարից, յամն զոր հատուցանէ մեզ ամր, * ևն: Դրօշիւք հռչակէսք ըսպ գլխոց գլխոց, զանազան դրօշիւք ծանուցեալք ըն պետից մասանցն՝ պեղեցիկ պատկաս զարդարելոց. զի այլ դրօշ է նախատանաց և հայհոյութեց փրկչին. այլ դրօշ զգպար֊ տութենէն. այլ դրօշ ինքնագործ նեղութենէն, և այլ դը֊ րօշ յօտարացն կրելոց: Դարձեալ, այլ դրօշ վշտաց հոգ֊ ւոյն, և այլ՝ ցաւոց մարմնոյն, այլ՝ խոնարհութենէն, այլ՝ հնազանդութենէն, ըն այսմ և յայլսն:

(2) Բնբեալ ընդ ինքեանս: Ալյս հանդերձք չարչարանաց փրկ֊ չին ունին ըն ինքեանս՝ ի զննին զպերտութենս հրեշտակաց օրհնաբանողաց. որք օրհնեն զչօրութիւն, զպերն և զպատիւ չարչարեցելոյն, և ոչ թէ օրհնեն նմա: Համբոյր, ունին զպերտութիւնս համբոյրս, ըր քաղցունս, հեզս, ևն: Ընդ այս պերտութիւնք են ամծայնի հարապատութենէ, յամծայնի ըն֊ տանեացն, կամ՝ ի ներքինն պաշտօնէից ամ, այնոցիկ նահան֊ գաց, այնոցիկ գաւառաց երկնից, զորոց մարգարէն գա֊ ւիթ խնդրէր, (սաղմ. հիե. 3:) պարեա՛ ամր զչօրութիւնս քո. զչօրութիւն զարթի՛ ի գովեստ և՝ ի զարմացումն սիրոյ քո առ մարդիկ, ե՛կ ի գեղս միայն՝ ի կեցուցանել զմեզ:

(3) Այս յոյժ չօրէն: այս ոչ ցուցանէ զհրեշտակս, այլ զհանգերձս չարչարանաց փրկչին, որք իւրեանց չօրութիւնք և մեր յիշատակելով՝ առաւել կարեն հալածել զմեզս և զչուտահաւատութիւն, քան ըն նախամարգիկն չինուորութիւն, յա֊

մեքայեկ՝ պիղերովարն, զարուսեակն սատանայ, որ առաջ
չին ներհակ կանգնեցաւ բարեղին ոյ:

(4) Զխոռվիչ համառփամայնին: զբուն չար բռավանդակ պարդևացն քո ոչ կարէ խօսել, այլ զսակաւս 'ի բազմացն: Սակայն և առ այսոսիկ, 'ի վեր սակաւուց ձանաչմանն, յիշեցուկ զառաջինն նիւթն զհողին՝ յորմէ կազմեցաւ, ըստ նմին և զսակարուելիսն իւր, յայլմէ՝ սեռականելով զինքն անկարօղ 'ի ձանաչել և 'ի բացայայտել զայն սակաւն:

(5) 'ի զբուիչ: 'ի մերումն, 'ի զբաւորէ:

(6) Թէպէտ և այսպէս: թէպէտ և ասացի, թէ վեր հողագին տկարուելիս մերոյ ոչ կարեմք հասու լինել նաև սակաւ պարագայ քոյ, և դարձեալ զնոյն խոստովանիմ առ ընդի խոռվիչ, վեր ծանուցանելոյ զանկատարուելիսն կամ զանյարմարուելիսն հողեղէնն բնուելիս, և զկատարելագուելիսն արարչէդ, և առ բարիս՝ իմ լրջանուիչ, և վեր ծանուցանելոյ զանարժանուելիս իմ առ բարիս տակս մեզաց իմոց, սակայն ամենազօր և աննախանձ արարչիդ վանէալ են կարծրուիչ: ըստ յայլմէլն են նաև խռատարուելիք սատանայի, վեր որոյ ոչ կարէ նա արտաքս բերել զզգջումն. տակս ոչգտաւ ևս յայլմէլն է տկարուելիս հոգւոյս՝ առ 'ի ձանաչել և յիշեւնել զպարգևս քո: ոչ փոքրն առաքո. ըստ ոչ և սատանայ ըստ նմանուելիս կարծր քարի՝ յուսահատուելիք չանայ խռատացուցանել զսիրտ իմ, ցամաքեցուցանելով զերկուս աղբիւրս աչացս, զորս եդ ածծ 'ի բնուելիս՝ առ 'ի ողոգանել զբարեգործուելիս դրախտին: Ա յայլէս զորուիչ բայ խմանալի է 'ի բանիս առ 'ի ամբողջ տալ զխմաստն. ըստ չանայ խռատացուցանել, ևն: Խակ ասելն. Ա՛հա ոչ ջոջ տաւրուիչ, խմանի, վեր ոչ ցամաքեցուցանելով զարտասուս, աղանդահնար պապրանօք, 'ի ձեռն մոլորեցուցիչ խաբէուիչ հնարեացն զրկել զնա 'ի փափկուելիչ անմեղուելիս վինամկին: Բառն, բաղմաչեղուն, 'ի մերումն և 'ի հին լուծ. դնել բաղմաբեղուն: Սոյնպէս խոպանացման, 'ի մերումն, խոպանման:

(7) Յորժամ կացցէ: յորժամ քո ածծ կացցէ յաւուր դատաստանի՝ բարձրացեալ հրաշիւք արուեստիդ, ոչնչեցիլն գործեօք խմաստուելիս իւրոյ, 'ի չէջ ապստամբոյ, 'ի մէջ առաքելոց և մարգարէից (ըստ սաղմոսին. ձա. 1:) հաշտարանաց խաղաղուելիք. որք հաշտեցուցիչք եղեն մարդկան ընդ ածծ՝ զնաղաղուելիսն ածծ քարոզելով, յայնժամ բարձեալ ուն իւր ընդ ինքեան զնորհացն կոչ, յանդիման առնէ զնորհս փրկագործուելիս իւրոյ. յորմէ ամ նեղգուելիք սատանայի, և յուսահատուելիս մարդկան ցնդելն՝ իբրև չուբ բախեալ ըստ վիմելէն լեառն:

(8) Սուիմամբ սատանէալ: 'ի մերումն, սուկամ սատանէալ:

(9) Հպատիէոն անհոգախոհ : ունայնաձեռն անպատրաստ
սուրբ պաշարի :

(10) Զխեղդ վհանիս : զդուստահատութեն՝ զոր երբ խեղդ
արիանէ սատանայ ի սիրտ իմ :

(11) Խմանալեացս պաղպանօք, մտացս և հոգւոյս պաղատա-
նօք աղաղակելով, և ոչ զգալն ձայնիւ : Տէս ի խոպովա-
նութիւն. հայեաց ի խոստովանութեն զքնութեան՝ զոր առնեմ
ապաւինելով ի չարչարանս քո, և ողորմեա արժանացե-
ցոյս մահուան անմահի, յաւիտենական գառատարութեն :

✣✣✣

իւր . փեսայն՝ և պարաւորք իւր . [4] դշխոյն՝ և օրիորդք իւր . [5] փեսաւերն, և հանդերձանք իւր . [6] ապատուԹիւն՝ և չարհք իւր . այցելուԹիւն՝ և ձեռն իւր . խոտուն՝ և քաւուԹիւն իւր . պահպանուԹիւն՝ և աղ իւր . պարգեւն՝ և զարդ իւր . նշանն կենաց՝ և ամուսնուԹիւն իւր . կնիքն՝ և նկարագիր իւր . ամպն և հովանի իւր . արուեստն՝ և հրաշք իւր . հոգին՝ և անեղծուԹիւն իւր . քանն՝ և կատարած իւր . ուխտապրուԹիւն՝ և լրումն իւր . զօրուԹիւն՝ և հրամանք իւր . լուացարանն՝ և սքանչելիք իւր . մանանայն՝ և անապականուԹիւն իւր . վէմն կենդանի՝ և վտակք իւր . սիւնն հրոյ՝ և ՃառագայԹ իւր . սուտումն՝ և ազդմունք իւր . յոյն վերին՝ և փրկուԹիւն իւր . ծառն օրհնուԹիւն՝ և պտուղք իւր . բարուենակն՝ և բարուԹիւք իւր : Այլ զի [7] մի զբնաւն ասելով յամենայնէն վրիպեցայց , եթէ յարեգակնէ այլայլեալ աչայ տկարուԹիւն , ՚ի շատն ասել լռեցից՝ և ՚ի սակաւն ժամանեցից , բաւական նացեալ այնպիսւոյ կարի՛ :

Ջ . Այլ աւաղ յաւէտ աստանօր՝ ԹշնամացուԹեան եղկելի անձինս . քանզի կարդ բանիս բերէ ինձ խառնել ընդ ձայն աւետեացս՝ զողոք գուժիս . վա՛ղ ըզ այսոսիկ առընԹեր սոքին գայ , արդարուԹիւն՝ և կշիռքն . վճիռն՝ և հատուցմունքն . քննուԹիւն՝ և լոյսն . [8] յանդիմանուԹիւն՝ և զամբարքն . մերկուԹիւն՝ և պատկառանքն . յայտնուԹիւնն՝ և ամօԹն . ամբիծն՝ և վաստակքն . Թիւրեաքն՝ և պատիժքն :

Ջ . Արձեալ վերստին աշխարՀ կրկին եղ-

կելոյս . քանզի գայ Հաստանէ [9] առ Հասակ Հասակիս՝ անհնարին բարկութիւն , մանգաղն՝ առ Հունձան . դատաւորն՝ առ ատեանն . Հրեղէնն՝ առ բեմն . սպառնագիրն՝ առ կոչումն . բազուկն՝ առ դատաստանն . գաւազան խրատուն՝ առ Հարուճածն . սպառազէն նուիրեալն՝ առ նախանձն . Հովիւն՝ առ ընտրութիւն : Քանզի բանն՝ զոր խօսեցար ընդ իս , նա դատի զդատապարտեալսն ի վերջնումն աւուր Հատուցմանն : Այլ կանխեա բարեգութ , [10] նախընծայ քաղցրութիւն՝ առ նուազ հեծութիւն վարանական երկիւղիս . և զօրութիւն ընձեռեա ձեռամբդ օրհնութեան՝ ի յետին տագնապիս՝ առաջինդ քո օգնութիւն միխթարել բժշկել , քաւել և կենդանութիւն : Եւ քեզ փառք յաւէտ՝ յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

---

(1) Ոչ ի սկզբնաւորականացն : Ոչ յայլում բանի՝ որ ի կարգի առաջնոցն , եթ ի բանն ել , գրեցի զծնունդս գլխաւորս մեզայն , որք են օրէնք և անդամք մարմնոյ (ըստ առաքել . Կորնթ. Ե . 23 . ը . 2 :) այսպէս յայտ քանի յիշատակեցից սակաւուք զազատարար օրէնս հոգւոյն՝ որ ի ձեռն քո : Եւ ապա ի կարգ արկեալ յիշէ զերախտիսն եայ , և զգործս զօրութիւնն :

(2) կայաբեանդ անդ : երախտիք փրկագործութիւնն հանճառութիւք այլերախտեայ են իբր կայաբեանք , յիս բարձրագոյն կարգի գոլով , ըստ որում լսեալ են Թոշակաւ ընծայից :

(3) Թռիչասուր՝ և սիրելեաւք իւր : Ասէ մինչև ցայն , էնոյն , և պարտուր իւր , հայրն յոյժ կամ ի նմա ըստ անուանմանն Թադէոսի , յայտնական , զօրագլխի , ևն . և առ իւրաքանչիւրան ըստ համեմատութիւն առնելոյ դնէ կամ զսէս , և կամ զմեծութիւն ինչ եայ . որովք յայտ առնել կամի , թէ նոյն ինքն յոյժ ամ օրինակաւ , և համօրէն սիրք նր պատուական բովանդակ յերախտիս մարգական :

(4) Դշխոյն՝ և օրիորդ իւր : որք Աշճանին, և կուսանք հետևողք նը , և կիմ հրեշտակք :

(5) Փեսաբէն : յովհաննէս մկրտիչ, և հանդիպիմ իւր , քաղցողութիւն նը , և մկրտութիւն ապաշխարութիւնե , որով հանդերձեր Աստուածհարհ առքը :

(6) Աղաւնին : փրկագործութիւնե ժամանակին , և շնորհք իւր , զանազան պարգևք հրեշտակք : Այծեղջերուին , այց առնելն մարդեղութիւնը , կամ քաղցողութիւնը , և յետոյ իւր , բարեբարութիւնն , կիմ յաջողութեան պէսիկ գործոց : խաղողոն Թագուհի մեզայ , և փառուրեի իւր , արքելն գինեղ և զսպաւոխս : պահպանուրեին , խնամք պահպանութեանն , և աջ իւր , անվնասել զօրութիւն նը : պարիսն , հաստատմունք բարեաց , կիմ պարգևք հոգւոյն սրբ , և պարտ իւր , վայելչութիւնք պարգևաց , կիմ զանազան ձիրք սքանչելեաց , լեզուաբանութիւնե , և , որք իբր զարդ են ի վր եօթն պարգևաց հոգւոյն : նշանն կենաց , որ խաչն , և ամրուրեի իւր . պահպանողութիւն իւր յամ փորձանաց : Կնիքն մկրտութիւնե , և նիշ բարիք իւր , նմանութիւն որդւոյն աց ի մեզ , ըստ գալատ . (գ . 27 .) * Որ միանգամ ի քն մկրտեցարուք , քն զգեցեալ էք : * Աղմուկն , և հովանի իւր , ամպն հովանաւորյայտնակերպիլ քն է , որ նշանակէր հովանաւորութիւնն իւր ի վր մկրտելոց : Աղբիւրն , սքանչելագործ զօրութիւնն , և հզօր իւր , հրաշալի գործք ա : Հոգին որ ոտնեալ հաւատացելոց , և անդիմադրելի իւր , ուժգութիւն , սրբութիւն նը , կամ անեղծ պահելն զընդունելոն : Զանն քն է , մարգարէիցն , և առաքելոց . և կոպրած իւր , անդադիպ կատարումն նը : Ոսկրպատրուրեին . ըստ այնմ , (ղուկ . ի . 3 .) * Եւ ես ուխտեմ ձեզ՝ ոմն և հայր իմ ուխտեաց ինձ արքայութիւնն : * Զօրուրեին , տիրական իշխանութիւն քն է , և իշխանութիւն իւր , պատուհէրքն , օրէնքն : Լուծպարանն , աւազանն սրբութիւնե , և ոսկանչելիք իւր , սքանչելի գործք նը : Մանանայն , մարմինն քն է , որ անապական առնէ զճաշակողն . ոմն և ձէթն ինդանի , քն , և վաճառ իւր , արիւնն անմահական : Ջայռոսկի այլաբանութիւնք առնու ի մանանայէն և ի վրն՝ որ առ ինքեաւք , ոմն և գինեհատեալն , ոխանն հրոյ , որպոտն , և , որովք ի նորս խմանին հոգին սրբ , և ճայնն հայրական ի վր քն ի յորդանան : Յոյն վերին , հանգերձեալ կենաց ակնկալութիւնն , և փրկութիւնք իւր . կատարումն յաւուրն՝ սոսկմամբ կենացն : Ծառն օրհնութիւնն , ծածկիմ քն անկեալ ի դրախտն արքայութիւնե , (ըստ բանի յայտնութեան . ի . 2 . 14 . 19 .) և պտուղ իւր , վայելումն սոյ և քն : Բարձանան , երանութիւնն սոյ՝ որ յայլ շարադրելոյ , և բարձրութիւնք իւր , բարիք երանութիւնն :

(7) Մի՛ պէնաան ասէլդի՛ զև մի՛ կամէլով զնա՛մ երախտիք
ա՛յ ասել, յամէն զրկեցայց, և ո՛չ զմինն պայծառ Հանա-
շէլով. ոա՛ր որ կամիցի զբովանդակ պայծառութի՛ն արե-
գական նկատել, մ՛ծանալով աչացն՝ և ո՛չ զտակաւ լոյս
նո՛ր և կամ զայլ ինչ յատակ կարէ տեսանել. վա՛յ լռեցից
՚ի շա՛տ ասել, ՚ի խոզութա՛ն ասելոյն, չատացեալ ամենևին
տակաւ կարողութի՛ն Հանապա՛նա:

(8) Յանդիմանութի՛ն: հրատարակութի՛ն գաղտնի գործոց,
և զամբարտա՛ն. վկայութի՛ն խղճի մտաց, և հրեշտակաց. և դի-
ւանաց: ԱՀմբիծն, արդարն, և վսեմական. վարձուց արժա-
նի գործքն: ոա՛ր և ընդ՚ընդէաեն, մեղաւորն, և պարիշտն:

(9) ԱՀա հասի հասակիս: հասանէ առ կեանս մարմնոյս՝ հան-
գաւն մահու առ՚ի հնձել, և յետ մահուն դարձեալ քա՛ղ
առ պէհանն առանձնական: Սպասաւորէլն, ազատնացօղն՝
առ Տէրոջն, առ՚ի դատաստարուել, և՛ն: Քանզի բանն
քո գաւոի զյանցաւորս ՚ի վէրջնոյն առաւ, թէ՛ իւրաքանչ-
չիւր կենաց, և թէ՛ ըՀանուր աշխարհի:

(10) Ղաղնդայ փաղչրուի՛ք: գթութի՛ւն կամ ներողութի՛ւն՝ որ
ընծայեալ լինի նախ քան զՀատանել մահուն: Եւ զօրացո՛
զնս օրհնեալ ձեռամբդ ՚ի յերկին պաճնապէս, որ այժմ, և
ար ՚ի ժամ մահուն, առաջինդ տո օգնուի՛ք. որով նախ ա-
ռաջին ՚ի ծննդեանն օգնեցեր շնորհօք մկրտութե՛ն: կամ,
որով յառաջն ՚ի կենդանութեա՛ն ողորմեցար:

Ի երկրին յաւելուա՛ծ երկին հեծութի՛ւնն՝ նոցին հա-
կառակ, առ նոյն աղբիւրս Տաղնապացոյ բանի:

ՐՈՄԿԼԱ:

՚ի խորոյ սրտիկ խօսի՛ ընդ ա՛յ:

Ա՛ր քանզի ՚ զկերտարարանն առաջինն լքի՛ ՚ի միաստուածութեան թեւատրութի՛ւն՝ խոտել ծուլութի՛ւն կորուսեալ հոգւոյ, զուգոյ արդ այժմուս զկնոյն յիս տեսակ. ողորմելի հեծութեամբ թախծեալ ՚ի հոգի, անաչառ խոստովանօք հրատարակաւ ՚ի յերկեղ-ցիս քաղմութեան ազգաց՝ վերապատմեցից քարձր ձայնիւ, քարբառուլ մեծաւ աղաղա-կելով:

ե. Ա՛ստեղանս ընչական՝ բարդեալ՝ ի յինքեան [2] ներքոյ և արտաքոյ ողջոյ՝ և վայր՝ և ձայնս, ըստ տուման տեսլեանն եղեկիէլի. քաղաքս անպատուհար և անմահարձան. յարկըս ունայն՝ ի դռնափակաց ամրութեանց. աղբ տեսակաւ, այլ ո՛չ համեղութիւն. ջուրս աղտաղտին՝ անախորժելի ծարաւեաց արբմանն. դետինս՝ անօգուտ հերկապօրծութիւն. տահմանս լքեալ [3] հեղեղակայրս կնկնոյ. խոպանացեալ և տատասկաբեր անդաստանս. ճաճանամբ երկիրս անձնաւորք, որ քանասիրին պատրանաց մշակեցայ. [4] եւ զընծիւղ փայտս ստղակօրոյս. հատանելի ծառս ունայնաբոյս. [5] կրկնամեռ՝ խօսուն տունկս անոյս. աներեսաշէջ ճրագարանս անլոյս: Ա՛յդ՝ վերըստին առ սոյն բերեալ զայս [6] նմանութիւնս աւետարկանաց, բազմօք կրկնեցից. որ ամենայն գառն պատուհաս՝ պահեալ կայ հնոցայս, կրճռումն ատամանց, և անհնար լալումն աչաց եղկելոյս. հայրական [7] ցասումն անըմպելի՝ դառնութիւնե որդւոյս. ապականութիւնն անհնարելի՝ մեղուցեալ մարմնոյս: Ո՛չ հիւծամբութիւն զտուիս չարեաց՝ ախտացեալ հոգւոյս. [8] տարտամ տագնապն տարակուսանաց՝ ելից զբերելոյս, զոր երկնային զօրքն մատուցանեն՝ թշուառացելոյս. ի խրճունս որոմանցն վկայելով՝ վտանգեցելոյս. ի ձայն ահարկու՝ զանբժշկութիւնն ազդել լքելոյս:

ե. Ո՛ճա արդարև երգս կատակերգութիւնե [9] ջնարահար ատենիկն. յածեալ և կոծեալ քաջ հնչեցուցեալ, ողբս ողբալիս և ղկըծե

ծեղուցիչս, ըստ առաքելոյ քանին եսայեայ՝ որ ՚ի պատգամին տիրոջն։ Օ ի Թէ նա ըզդիպուածն փոքր անցից ապառնեացն՝ ՚իմոտոյ ինն տպաւորեալ, բողոքեր զիմակս զիմակի՝ կերպից կերպից աւաղականաց, ըն կոծողացն կաքաւելոյ, իսկ առ հս ողջախոհս և ոչխս ձայնս մրմնջելոյ վկայուցիչս. որ գալստեանն ՚ին տպաստեալ առանց վերնագրոյ, մնացեալ անպատրաստ և անհանդերձելիս։ Ա. զի՝ եթէ զպատասխանացն ահաւորութիւն կրկնելոյ, բազմացուցից ինձ աշխատ. ՚ի ասես եթէ զիտելն իսկ Թէ ցուցից, յաճախել ինձ երկիւղ. իսկ եթէ զկերպարանացն տեսիլ զրեցից, առաւելուն ինձ հատուցմունք, զի հանխատ նկատեալ զայն՝ և ոչ անադան ապաշաւեցի։ Ա. յլ խընայեա յիս՝ զլ՚Թաճ, մարդասէր, Տէր զօր, բարերար, ամենապարգև քո Թագաւոր, օգն նեա յաւիտեանս. ամէն։

---

(1) Ջ ՚Ներպարան առաջին։ Որովհետև զանմեղութիւնն գերկիւղութիւն Թոյլ ՚ի բաց՝ յորդորմամբ առաքեալ, ցուցից այժմ զոգեղ հերպարան հին մարդոյն ոգեանց։ կիմ ըզհին լուծ, զկերպարան հնոյն ՚ի ել և գերութիւն նր. որ ոչ այնչափ յարմարի։

(2) Ներփոյ և արփոյ։ ըս օրինակի տեսլեանն եզեկիելի (ը. 9.) ՚ի արտ կիմ ՚ի միաս, և ՚ի բերանի լցեալ ոչ նեղով ողբս։ կիմ, ներքոյ՝ առաջին ոյ, և՝ արտաքոյ՝ առաջի մարդկան։ կիմ, ներքոյ՝ վն մեղաց խորհրդոյ, և արտաքոյ՝ վն մեղաց մարմնոյն։

(3) Հեղեղավայրս կնիանոյ։ ըզուտ տեղիս՝ յորում բուսանի կնիւն. (աղ.) և ոչ բանջար պիտանի։ Հին լուծ. տես վն կնիւնոյ, Թէ ՀԱԻՆ է, որ ՚ի հեղեղատս բուսանի, մանրուքբոլոր ՀԱԻՆ։

(4) Ի՚ղընծիղ ֆայտս։ ՀԱԻՆԻՆԻս։

(5) Կրկնաձեռ պատնէս։ կրկնակի մեռեալ, մի՝ սկզբնական մեղաց, և երկրորդ անգամ՝ անձնական մեղաց։

(6) Ընդառաջ առաքեանաց : Երանակ առաքեան բանից :
(7) Յառաջս անապատիէն : Մեկնի՝ աննահանջելի : Ի մեր բուսն , անբուժելի :
(8) Տարաժ պագնապի : Վարանուցն տագնապիչ, եւ ի գերեզման , երանելոյս ի մարմնոյ, կամ ժամու մահուանն . զայն տագնապ մուսուցանեն ինձ հրեշտակքն , օրինակաւ որոմանցն վկայելով զայրուցն , և աղեղով զանբժշկելի գոլն իմ յայնմ ժամու :
(9) Ջնարահաբ պոռնկի : քնարահար պոռնիկ կնոջ , ըստ նմանական բանին եսայեայ . (ին . 15 .) ուր ասէ զուխտառակ , թէ յետ եօթանասուն ամաց աւերածոյն , *Երկնչի իբրեւ երգ պոռնկի միոջ .* զոր ըստ նմանին համանման մեկնիչք զվերատուն չինուելիք ներ , և զմեծապանծ վաճառաշահութիւնն , որով զայրոց տեղեաց վաճառականաց առ ինքն ունէր ժողովել , ըստ օրինակի յայտնի պոռնկաց : Բայց ոչ վրիպատս սյլազգ յորմանէ խրատ բանին . իբրեւ թէ՝ ոչ պոռնիկքն ի կործանիլ տխրութեան՝ քնարօք զաղէտս իւրեանց և զողբս հնչեցուցանէին վասն կորուսանելոյն զանարժան շահս իւրեանց , այսպէս և ես զիրաւացի ողբս իմ հնչեցուցանեմ վասն կորուսեան հոգւոյս , և եկեալ հասեալ դատապարտութեանս : Զի ընդ այս , եթէ եսայի զպատահար եօթանասնամեայ գալոյ կործանմանն տխրութեան՝ որ յոյժ փոքր է առ յաւիտենական դատապարտութենէն , իբր մերձաւոր ձեւացուցանելով , զուշակէր դէմ դէմ տալս , ազգս ազգս , հերձիս հերձիս , զանազան աւազակելի նմանութեանց , ապա ոչ իմ որոմոյն տարակուսանելի ձայնս մրմնջեցից , լռելեայն ողբերգելոյս , որ անվրէպ և միտաճառ գալստեան ոճն ապատնելով , տակաւին անդադարատ մնացի :
(10) Ահպա երկն ղէորյն . եթէ զփորձ կամ զառհասատուչեայ դատաստանին , խոհուեմ , մտանաւորաբար կամ ճշդութիւն ցուցից , խորհելով և յառաջ բերելով զպանազան ատտս բարկութեանն այլ , զոր ըստ ժամանակս ժամանակս եղեալց , ոչ առ Ջհեղեղսան , առ սոդոմացիս , առ քանանացիս , և առ այլս :

Ա Էրապին յաւելուածք էրկին հեծուելեան՝ նորին հա-
կողէ , առ նոյն աղերս մաղկառնաց բառնէ :
Ա՛ խորոց արուեց կատ՝ ընդ այ :

ՓԱՌ, ԽԱ :

ա . Ա՛ մենակալ ամ քարերար ստեղծիչ
բոլորից՝ լսէր հատուցանող ձայնիս
վտանկի , և յերկիւղէ տագնապի ապատ-այլ
յըն կարծեաց՝ փրկեա կարօղ զօրութ զերծել
՛ի սարտեաց . քանզի քաւական ես յամենայ-
նի՝ առ ամ հնարս զօրանալ անքաւ ամ-
թէ և խամաստութէ անսահմանելեաւ :

բ . Ա՛ քանզի ուշիմ մտաց՝ տեսեալ՛ի հե-
ռուստ զհանդերձեալն լոյն հանդէս ահաւորա-
փայլ՝ նկատեմ ինձէն աստանօր կանխաւ [1] ըզ-
տուչն լուսոյ՝ որբոյն յուսոյ, զօրն խաւարի՝
պատժապարտուիս պատուհասի . ուստի ո՛չ զօ-
րէ ոք յէնց՝ առ պատապարան փախստեան :
Ա՛չ [2] անդունդք խորոց . ո՛չ վիհք վհից . ո՛չ քարձ-
րութիք լերանց . ո՛չ անձաւք քարանց . ո՛չ
հարծրութիք արձանաց . ո՛չ ծերպք ծակաց .
ո՛չ փապարք փոսից . ո՛չ ստրք հեղեղաց . ո՛չ
քաւխղք խորշից . ո՛չ շառմարանք յարկաց . ո՛չ
ծածկութիք աեղեկաց . ո՛չ եմակք հովտաց .
ո՛չ ծործորք դժուարատ . ո՛չ վերադրութիք
բլրոց . ո՛չ արձակմունք ընդոց . ո՛չ անքաւու-
թիք ծովուց . ո՛չ սահանք յորձանաց . ո՛չ հե-
ռաւորութիւնք եղերաց . ո՛չ ողբմունք ձայ-
նից . ո՛չ հեղեղք արտասուաց . ո՛չ տատան-
մունք մատանց . ո՛չ համբարձմունք ձեռաց .

ոչ պաղատանք շրթանց ։

Ե. [3] Յոգիկ սաստկութեյ մասանց անձն ղօպրելեաց՝ դու ես ա՛ր քո՝ հնարք և դադարք պիւրութե և անդորրութե փրկութե ամենասիրդս Տուդւոյ . արդ՝ հայեա՛ ի յանդերձ վտանկից շրջադրուն՝ միայնդ քաղցր առ ամենեսեան ։ Նզեա սուսերաւ յաղթականս [4] կենադիցն խաչիդ՝ զգանցս վարմիս , որ յամ կապից պաշարեն ի մահ զդերիս . և հան ի յանդորր՝ զոտս սասանեալ թիւր ընթացողիս ։ Նժշկեա զհրատապ ջերմնականս տոչորումն՝ մղձկեալ սրտիս . մերժեա զդէմ հային [5] չարահնարութե՛ս շրջուկ՝ զո պարտաւորիս . հալածեա զյուսահատ անձկութե Տուդւոյս մթութե՝ չարի կենակցիս . ցրուեա զծխամած թանձրութի՛ [6] քունութե մեղացս երեսոյթ՝ մտելոյս ի յիս . կորո զզաղիր թխաւոիս կրնցս՝ ապականութե՛ս կարիս ։ Նորոգեա զսպատակեր լուսոյ՝ պայտեցեալ փառաց մեծութե անուշան հզօրիդ՝ յոդիս . զօրացո զընդհարնդ փայլուն՝ ի գեղ դիմացս , և ի կերպարան տեսութեան մտացս հոդեղինիս , յարմար յերիւրմամբ կացո յարդարեալ՝ որ զքոյդ բերէ նկատուն՝ նշուլազարդ մաքրութե զտեալ զմտայլս մերազաւորիս , ածոյին կենդանի՝ անեղծ՝ երկնաւոր լուսով զո ծածկեալ [7] յօրինակս երիս ։ Օ՜ ի գու միայն ես օրհնեալ ընդ հոր՝ ի գովեստ Տուդւոյդ սքի՝ յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն ։

---

(1) Զփետն լուսոյ ։ Հայեցեալ ի հանդէս գատաստանիդ՝ առաւանեմ զայն օրն՝ լինել աջոյն տիւ լուսոյ , իսկ մեզ[ա]

ւորիս՝ օր խաւարի • ոյզ յեգիպատոս՝ ի՞նչ ացուցն լոյս ի՞ր, և եգիպատացւոց՝ խաւար • (իմաստ, ԺԷ • 19 • 20 : ԺԸ • 1 :) Եւ յայնժամ ոչինչ յերեւելոցս կարէ լինել պատասխանի փախչելոյ :

(2) Ամենեքեան խորոց • ի՞ յոյժ խոր անդունդք : ըստ այսմ 'ի հեսաւեսական՝ յորս նոյն բառ, կամ համանշանակ բառ կրկնի, սաստկացուցանէ միայն • ոյզ վիհ վհից • ի՞ յոյժ խորին վիհք : Ծերպ ծակաց • ի՞ յոյժ ներքնատգոյն ծակք • ևն : Սրտ հեղեղաց • խորին փոսք գործեալք 'ի հեղեղաց : Բաւիղ խուրձից • քոնաւոր ծածկոյթք խորշից • (սաչախ,) որք աներեւոյթ առնեն զերեսաւն 'ի ներքս : Էմախ հովտաց • խոնարհագոյն կողմանք կամ ծոցք հովտաց : Ծործոր դըժ- ուաբաց • լեռնային խոռոչք ապառաժուտ վայրաց : Վէ- բաղբռնէ բլրոց • 'ի վէր անկումն բլրոց : կամ, խիտ առ խիտ բազմութիք բլրոց բարձրացելոց, ուր դիւրին է 'ի միոյ բլրոյ 'ի միւսն փախչել : արյակմոնէ ընդոց • ուժգին յա- րուցմունք հողմոց : կամ եղմունք Թանձր դոլորշեաց : ահանէ յորձանաց • գահավէժ հոսանք յորձանաց • (տաճկ • կիրտասով :)

(3) Սասպիռնէ ծասանդ : եթէ այսպիսի սաստիկ պատա- հարաց և երաց՝ յորոց մերով զօրուբէ չկարեմք ազատիլ, դուք միայն էս հնարք, ապա ոչչափ ևս ահաւոր քո դա- տաստանիդ՝ զերծանելոյ հնարք 'ի քէն միայն լինի • վայ հայեաց յանզերծանելի վտանգիս ընդարձակութիւն, պաշարումն, որք շուրջ զինև եգեալ են :

(4) Կենագէն խալիդ : խաչիդ՝ որ է զէն կենաց կամ ապրա- նաց : 'ի մերումն, խալիծ :

(5) Ջարահնարութիւնս ղնոկ : դիմակաւն նենդութեան ամբո- խումն, խռովութիւն :

(6) Բանութիւնէ ռեղայս երնոյն : ցրուեա զթանձր ծուխն՝ կամ մուրն, որ է երևոյթ կամ կերպարան տիրացեալ մեզաց :

(7) Յօրինակս երիս : ըստ հին լուծ • 'ի մարմին, 'ի շունչ, և յոգի : ըստ այլոց՝ 'ի միտս՝ 'ի բանն՝ և յիշողականն, որք օրինակք են առաջինն՝ հօր, երկիցն՝ որդւոյ, երրդն՝ հոգ- ւոյն սրբոյ : Բայց լաւ ևս պարզի բուն բանիւք սրբոյ վար- դապետին • որ հայցէ մաքրելով զմիտս մեզաց՝ վերա- նին յինքն տպաւորել զնմանութիւնն աստ ասելով • նորոգեա պատկեր • ևն : Եւ զայս նախ՝ յոգին՝ 'ի հոգին՝ որ օրինակ է հօր • գոլով հոգին արուեստ ամ յատկութիւնց և կատա- րելութիւնց մարդոյ, ոյզ և հայր՝ ամ ամենայնոցն : Երկրդ, 'ի գեղ դէմսոյ, ընդհօք մաքրութիւնք զգեստարանացն • դէմքն՝ օրինակ որդւոյ, որ կերպարան է հօր • և զի մարդեղու- թիւն երևելի եղև մեզ : Երրորդ, 'ի կերպարան պէսութիւնս

Տպաց,

Տիրայս, ոչնչով և պայծառ ձանաչելով զնծայինսն. և ըստ այսմ միտքն՝ օրինակ հոգւոյն սըբոյ, որ քննէ զամ, և ըզխորս ամ : Դարձեալ, յօրինակս երից, իմանի երբեակ ե զանակ կամ նմանութենէ պատկերին ամ. այ բնականն՝ ի ձեռն խնայականութենէ. գերբնականն՝ ի ձեռն արբարար ընորհաց. և երանականն՝ ի ձեռն պայծառ տեսութենն ամ՝ ի հանգերձեալն. զոր և յայտ առնէ վերջին բանիւքն. ածային՝ հնդեանի՝ անեղ՝ երկնաւոր լուսով ոս ծածկեալ. այն ե լոյս փափաքելի երեսացն ամ, որով ի նոյն պատկեր նորոգիմք փառաց ի փառս : (բ. կորնթ. գ. 18 :)

✻✻✻

դիս, այլ կեցուցանել. [1]Թող ինձ զանթիւ
չարիսն իմ՝ բազում ողորմութեդ. ղի դու
միայն ես [2]յերկնի անձառ, և յերկրի անզննին.
[3]'ի տարր գոյն, և յեղբս ծագաց աշխարհի.
սկիզբն ամի, և յամի. ամենայն լրմամբ օրհ-
նեալ'ի քարձունս. և քեզ ընդ հօր և հոգ-
ւոյդ սքանչ փառք՝ յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Խոչին կապանք: Ասա, և յաղորդեքն՝ կամ մարմնաւոր բռնակս խնամին, ըստ որում ամօթային զօրութիւք եղոյծ քո զկատանս բազմաց, ոմն զպետրոսին, զպօղոսին և զշէն զայն. կենդանացոյց զմեռեալս, առողջացոյց զհարբածածեալս, ևն: Եւ կամ խնամին հոգևորապէս 'ի վէր խմանալ զկատանաց, ցասաց, ևն:

(2) Յերկնի անձառ: Դու միայն յայտի որ յերկինս են՝ անձառելի ես, և դու միայն յերկրի անգնին, յայտ երկրաւորս անգնելի մեօք: Կամ, դու միայն յերկնաւորաց հրեշտակաց անձառելի ես, և յերկրաւորացս անհասանելի:

(3) 'Ի տարր գոյն: 'Ի բնութիւնէ կամ յիսկութիւնէ գոյացելոց 'ի նեբբս կաս, այլև արտաքոյ նոցա յեղբս ծագաց աշխարհի: Կամ ասա, 'ի տարր, ըստ 'ի սկիզբն իրաց գոյացելոց, ըստ որում բառս տարր նշանակէ և սկիզբն կամ առաջին յիրս. և այսմ համեմատ գայ յաղորդն, յեղբս ծագաց. ըստ որ ոչ կաս 'ի սկիզբն իրաց, նոյնպէս 'ի ծայրս ամ իրաց աշխարհի:

✣✣✣

յիշեա զիս յորժամ գայցես արքայութիւնդ քո՝ ա՛հաւասիկ՝ հնչէ՝ բարերար՝ և ամենասքանչ կենդանին՝ գովեալ՝ ամենակատար ; մերձ ՚ի հնծութիւն [1] համայն եղելոց : Ընդ խաչեցեալն ընդ քեզ՝ պահանջեմ, որ ոչ՝ ըմբռնեալ վասն քո՝ և ոչ կասկածեալ, ոչ կախեալ՝ և ոչ բևեռեալ, ոչ հագիեալ յանուն մեծիդ՝ և ոչ անարգեալ, ոչ լսիեալ՝ և ոչ նշիահեալ, ոչ խորտակեալ՝ և ոչ մահացեալ, և արքայութիւնն արգարոց՝ մասին [2] անձկալեաց լուսոյ՝ արժանի ցուցեալ, իրաւամբք ուխտի երդ ձնակատաս ամենիւն ազգեալ զանխուխտս թէ բանեայն տուեալոյն, փառաւորեցեր առ յոյս փրկութեան խոպան լքելոյս :

ք . ( ) րհնեալ օրհնեալ, և գարձեալ օրհնեալ, և զիս ընկալեալ նովին հաւատովք, կանգնեա՛ ի կործանմանէս՝ բարերար . քաջըզ կեա ՚ի հիւանդութեցս ախտից՝ ողորմած . յերերայ մահուս գարձի զիս ՚ի կեանս՝ կենդանութիւն . քո եմ և ես , կեցո՛ ընդ նմին՝ ա՛ պաւինութիւն . անձամբ մեռեալս՝ կենդանացո՛ զանձինս ընծայեցո՝ յարութիւն կեանք անմահութիւն . անպակաս բարութիւն , անապատ հնարհ , անխոփոխ ներգործութիւն , ա՛ստ ամենազօր , ձեռն ամէնիշխան , մանն ամենամերձ : Ամէն ասա՛ տէր՝ և փրկեցայց . ակնարկեա՛ միայն գթութիւն՝ և արդարացայց . ասա՛ բանիւ՝ և ապրեսցի ծառայ քո անարատ գուսան . [3] մեռանիցիմ գթութիւն չարեացն՝ և անդստին համարձակեցայց . առաւտաձեռնեա՛ և արդէն ՚ի բեղխակ պատուհասատեցայց . փառաւորեալդ յաւիտեան . ամէն :

(1)

(1) Համայն եղելոց : մերձ եւս ՚ի հառաջանս ամ՚ մարդկան :
(2) Ընդհակառակ լուսոյ : Աւազակն որ վա՛ իւր յանցանաց՝ եւ ոչ վա՛ քո մատնեցաւ ՚ի խաչ, իւրովք դատաստովքն արժանի ցուցաւ արքայութենն արդարոց, որ է մանն կամ քաջին փափաքելի երանութեցն լուսոյ, այր երկնային երանութեցն : Որում իբր ոսխոյ էրդիահանաւ ամենիւն, ամեն ասելովն, որ է եղանակ երգման, ապէնալ զանխոտորոտութեն, ծանուցանելով զանփոփոխութեն խոստման քո, եւ արքայութենն՝ զոր եւտուր նմա, ֆառաոորէոնէ զնոյն իսկ աւազակն ՚ի խաչն անդ անարգութեն. որով ինձ մերժելոյս եւ յուսահատելոյս եւտուր յոյս փրկութեն :
(3) Մոռացիր, անուն ասա, եւ անդսպին, անդէն վաղվաղակի, կի՛ իսկոյն համարձակեցայց :

Ա Ղրաքին յաւելուած երկին հեծութեան՝ նորին հաղորդի, առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի :
՚Ի խորոց սրտիդ խօսա՝ ընդ ինձ :

ՈՒՂՂ. ԽՍ :

ա. Բժշկական կրթութենէ ՚ի մեզ նախորդ հնարաւորութեամբ՝ պատճառ կենաց անախտութեան, թագաւոր գթութեան երկնաւոր՝ ՚ուր չի՛ քո. ահ ամենեցուն, խոնարհաբար եւ տեսականաց. [2] ահա դու ՚ի չիս, բստ մարգարէին՝ որ ընդ առելոյն՝ նոր կցորդութեան. առ որ բարեխնամդ դաշամբ այս բանի՝ ընդ քեզ միւռե, լուսաւորեցայց կրկին կենդանացեալ ընչով եւ մարմնով, առնոյնիւ կարօղ եւ անվանելի :

բ. Ոչ ոչ կարօտանաս սպեղանեաց, առ պատրաստուն պատանայ՝ հոգեկան վիրաց. ոչ ժամանակի. ոչ միջնորդի. ոչ աւուրց երկարաձգութեն. ոչ [3] փոփոխս մատուցանելոյ. ոչ հատման. ոչ խաւսման. ոչ սրտագործութեն,

ըստ

ըստ երկրաւորս գեղատուժութեանէ, [4] առ որս միշտ ի վերնալութեան և ամենասխալ տարակուսութեան: Այլքեզ արարչիդ հոգւոց և մարմնոց, ամ ինչ՝ լուսաւորեալ է. ամ ինչ՝ առաջին է. ամ ինչ՝ գրեալ է. ամ ինչ՝ գիւրին է. համային՝ հնարաւոր է. [5] իմաստն՝ գլխաւորեալ է. խոստումն՝ լցեալ է. կամքն՝ կատարեալ է. քո կատակն՝ աւետարան է. քո վէհն՝ աղատութիւն է. քո մատեանն՝ ընծայ է: Ա՛ն փակեալ ես ընդ օրինօք. ոչ պարտնակեալ ես ընդ կանոնաւ. ոչ արգելեալ ես նուիրապութեամբ. ոչ խոնարհեալ ընդ հնազանդութիւն. ոչ պարադրեալ ընդ փոքրկութիւն. ոչ չափեալ ես ընդ սահմանաւ. [6] ոչ վրիպեալ ի բարկութենէ. ոչ այլայլեալ ինչ ի ցասմանէ. ոչ սխալեալ ի խստութենէ. ոչ ամբոխեալ ի խռովութենէ. ոչ դղրդեալ յանդիտութենէ. ոչ փոփոխեալ յողորմութենէ. ոչ պակասեալ ի բարձրութենէ. ոչ լքեալ յայցելութենէ. ոչ տկարացեալ ի վրկութենէ: [7] Այս սկիզբն՝ և լրումն ամ. և ի քէն և ամենայն. և քեզ փառք և երկրպագութիւն յաւիտեան. ամէն:

---

(1) Աղաչեմ հնարաւորութենէ: Ամենևին տեղեակ չարտարութենէ բժշկական իրեականութենէ, բժշկական հմտութենէ կամ արհեստի, պատճառ ես անախտ կենաց, ևն:

(2) Աղա դու ի՛նչ: վարվարակի լեր դու ի՛նչիս, ըստ... նոր հոգեշնորհն, մերձաւորութենէն՝ խոստացեալ ի ձեռն մարգարէին, թէ ընդ ասելոյն մերձ գոյացի. որ է բանն եսայ. (ծբ. 9.) * Մինչդեռ խօսեցիս, ասացի՝ թէ ահա՛ասեմ հասել կամ: * Որով դաշամբ այսր բանի միանալոյ ընդ քեզ, ըստ առաքելոցն, որպէս և ասէր. (անդ. 8.) * Յայնժամ ծաւալեսցի կանուխ լոյս քո: * Կրկին ողջ

ցեալ

ցեալ հոգւով և մարմնով. ոմն և ասէր. "Բժշկութիւն քեզ վաղվաղակի հասցէ:"

(3) Փոխոխս մոռացանելոյ: այլև այլ գեղս մատուցանելոյ, կիմ զնոյն գեղ առեպ նորոգելոյ:

(4) Հաշ որս ծիպ է: 'ի գարնանն մարդկային բժշկաց' ծիպ, յր բազում անգամ է սխալուն՝ կամ 'ի ձանձրել զպատ ձառ ախտին, կամ 'ի տալ զանյարմար գեղ, կամ ոչ 'ի ժամու, ևն:

(5) Խոտան գլխատրէալ է: խորհուրդն կամ մուածութիւն գործով վճարեալ է: խոտոտն բացարձակ՝ լցեալ է: նոյն պէս և բացարձակ կոչի կատարեալ է: վճիռն՝ կենաց կիմ թողութիւն՝ և գործովք ազատել կիմ վրկել: մոլեանն՝ որով օրէնս կիմ վարդապետութիւն աւանդես, ընդհ է, պարզեալ է, և ոչ բեռն. կիմ շնորհատու է 'ի կատարել զհրամայեալսն:

(6) Ա՛ւ վէրպէալ: չիք 'ի քեզ բարկութիւն որով սխալիցիս. ոչ ցասումն՝ որով այլայլիցիս. ոչ խռովութիւն՝ որով ամբոխիցիս. ոչ տրտունն՝ որով շփոթեալ տարակուսիցիս:

Ա երբոյն յաւելուած կրկին հեծութեան՝ նորին հաչ կողէ, աս նոյն աղերս մաղ լնանայ բանի:

'Ի խորոյ սրտէ խօսէ՝ ընդ այ:

ՐՈՒՆ ԽՊ:

ա. Ա՛ծ աննահման, ծնունդ այ հարա զատ անթարգմանելի. արարիչ բնաւին եղելոյ, քո թագաւոր. լոյս 'ի խոր սարի սրտից մ թագնելոյ. ընդ մեղ լսմամբ, և ընդ առաքչիդ խոկութիւք. մերայնոյս ըզքոյինոյդ ծանուցանող հրաշատես: Այլ քո սրհնեալ երկնաւոր անձառ՝ որ առաքեացդ զքեզ 'ի վերուստ, ոմ փուռակիցդ ես ա ղարչութիւք, այնքան հոգացաս վրկութեան մոյ աարատգրեալ գերւոյ, մինչև զքեզ խակ հատնեաց մարդկան: Խոկ գու կարօղ գո

լսել ՚ի վեր քան զվիշտս՝ զտանեսութիւնն ա-
սարեալ խորհուրդ, հաձելար ընդ պատե-
ցելումն՝ զմահուն ձաշակել բաժակ՝ անթե-
րի մարդկութիւնք, և անպակաս ճշմարտեաւք։
Ա՛ն հոգիդ ոբ կենդանարար՝ որպէս քո, և
հօր քոյ խոկակից, և համասպատիւ էութիւն
ծնողիդ՝ և ծնիցելոյդ։ Ա՛ի երկրորդութիւն
կատարեալ ՚ի գիմաց երից անորոշելի հատ-
ուածոց. անսկիզբն և անժամանակ. քնա-
ւին բարերար. հանգոյն կենդանարար. քո-
ղոցին խաղաղարար. ստեղծիչ գոյից, և յօ-
րինիչ ամենից. անքակտութիւն՝ և միավ բնու-
թիւն փառաւորեալ։

Ե. Ա՛սէ եթէ հայրն գթած երկնաւոր հզօր՝
միւն յէութիւն՝ վ՚ս մահապարտիս յանցանաց
մատոյց զմիածնակ ծնօնդդ յանբննին ծո-
ցոյն, ոչ անխայեէ յորդիդ ՚ի համապատիւդ
և ՚ի սիրելիդ, այլ հանաւ նուիրեաց մա-
հու՝ չարչարողացն զինու, բուռ մարդարէու-
թիւն զաքարեալ. վ՚ս զի զարթնուլ սրոյն ՚ի
վ՚ս հոլովին, և հարկանիլ նոյն լինքն հօտա-
պետին, և ցրուիլ ոչխարացն հօտին, ոյք որ-
նակն ՚ի նուրբ նախադրին՝ և ուխտադրուժ
խորանին՝ և նուիրումն արեան սպանդին՝ և
առակ խորհրդոյ աբրահամեան պատարա-
գին, զիրկութիւն թշնամեացելոյս ՚ի հատոյ
հեղուցչիդ յառաքելոցն նկարագրեր. և արդ
հիմարտումն՝ անձն իմ ՚ի կործանեալ՝ ոչ յայծ-
ուստ հնարաւորութեց, այլ ՚ի քումդ լինք
նադրոյ հակամիտութեց. հատ ընդէր զիս
խոտելոյ՝ յուսահատութիւն ստանայակեանաւ
զվիտս հարեալ. յուսոյ յայծ, խոստովան լեր

նմա, և նա հոգւոյ վճռոն քո, ըստ դաւթեան
սաղմոսին, և [6] այլ մարգարէի հեթանոսաբար
խոյան բանի։

ՃԵ. Ասէ յեզանակ խոնամարկելոյ հաստոցին՝
'ի վեր է քան զսահման հզօրութեան մտաց
հրեշտակաց և երկրակոնաց. և եթէ բիւրա-
կրկնեսցի, ոչ լինի չափեալ. քանզի անբո-
վանդակելոյն՝ և բարերարելին է անձառելի։
Նաև[7] ոմն օրհնեալ՝ զոմն օրհնաբանել յեր-
րորդական համագոյութենն առաքեաց. իսկ
նա 'ի հաճութենէ կամաց առաքչին մեռաւ. և
միւսն ահաւոր՝ 'ի յերկուց հաւանութիւն
մեծացեալ բաղձանօք մաղթէ։ Ասէ [8] համա-
բարոյ միակամութենն ցուցանէ՝ առ 'ի զնոյն
բարի ներգործել, որպէս հոգին՝ կենդան-
ացոյն, և բանն՝ բանականին, պայծառութե-
վիառացն, և կերպարանն՝ էութեանն։ Ա՛ու
կիւանան փոյթ. առ ողջմտութիւնն սթափ.
առ ձեռնկալութենն պատրաստ. առ փրկու-
թենն կատմ. առ առաստութեն յորդ. առ յա-
ջախութենն վերացուն. առ անքաւութենն լի.
առ անխոնջութենն փառաւոր. առ երկայն-
մտութեն ձոխ. առ անհասութենն բարձրեալ.
ոմն երկրորդութենէ կատարեալ 'ի յանձանց և-
րից. օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն։

---

(1) Ընդ ձեզ լերմամբ։ ընդ մեզ եւս կատարեալապէս մարգե-
լութենն. և ըստ առաքչիդ հօր խոհուեցաք, իսկապէս բնութեամբ
ձածութենն։ Ջերայնոյն, մերով մարդկային բնութեամբ զքոյին
ձածութենէն ծանուցանօղ հրաշալի օրինակաւ։
(2) Ա՛ոմ ֆառոխիդ եա։ 'ի մերումն, որոմ։
(3) 'Ի վեր քան զվիճակ։ կարօղ լինելով առանց վշտաց զնոյն
կատարեալ խորհուրդն կատարել, հաճեցար ընդ պա-

պէղէտոմ, փոխանակ պարտաւորելոյս մեռանել:
(4) Նորընախատգին. որ օրինակին գալոնն նախատուին, ըմ հաբէլն. որ անպարտ սպանեալ, առաջին տիպ եղև քան զենմանն: կամ, ըմ հին լուծ, օրինակն մովսեսի՝ որ բազկատարածութեբն եղև օրինակ քան լսաչելութեբն. և ըմ այսմ նախատգիբ լմանն առաջին գրոցն: և ոխպատրուեբ խորանին, զորով ցանեաց մովսէս զաբլուն ուխտին ըմց: (եբր. թ. 20. 21:)
(5) Կործանեալ՝ ոչ յաջողապ. կործանեալ ոչ յաճախելն հարստահատոցն, այլ 'ի քո կամաւ գործեալ հպհատրուեբդ, յո ժարութեբց կիմ գիմեցմանց 'ի չարն:
(6) Եւ այլ մարգարէի: Բազում են առ մարգարէս այսմ նման բանք. ոմն Եսայ. լա. 31: Ողբ. ե. 24. 25: Նահում. ա. 7. ևն: բայց թուի լմնալ և զոզնէլն բանն առ յովսափատ արքայ յուդայ. (բ. մնաց. ի. 15.) * Ո՛չ է ձեր պատերազմդ, այլ ըմց:*
(7) Ոմն օրհնեալ, հայր ըմծ, զոմն օրհնաբանեալ, զորդին միածին առաքեաց. և ինան ահասոր, հոգին սբ 'ի յերկուցն հանուրեբ, 'ի հանդուն հօր և որդւոյ ինքեան բազմանօթ մաղրեբ, ամ կամաբ միաբանել. ուստի երեքին անձինբ ևս պատուական են 'ի խնամս քո ամենն իմ պարտաւոր:
(8) Համաբարոյ: Եթե խնդրես ասէ՝ ցուցակ կիմ օրինակ այսր հատուածոյն միակամութեբե երից անձանցն առ 'ի զնոյն բարի ներգործել, այնպէս իմա, ոմն հոգին՝ էնդեանուցն. ոմն կենդանին ոչ կայ և ոչ գործէ առանց հոգւոյ. և ոչ բանականն առանց բանին կամ մտաց. և ոչ փառքն արտաքին առանց պայծառութե. և էրպարան՝ էուրէն, և ոչ էուն իրաց առանց կերպարանի կիմ տեսակի նց: Այսպէս ոչ է, և ոչ գործէ հայր առանց որդւոյ և հոգւոյ: Ուստի երեքին ևս միօրինակ են առ էանան գոյն, ևն: Բառն՝ համաբարոյ ոչ է տեսական, այլ ուղղական, և նոյն իսկ համաբարոյ բառն՝ իւնիւ գրեալ ըմ սովորութե բազում ձեռագրաց. զի և յայլ բառս առնեն. ոմն գիշերաւոյ, մարգոյ, թաքոյն, վայրենաբարոյ. ևն:

✣ ✣ ✣

ոչխիւք առ վերհան գոռոզութիւն. զհպարտու-
թիւն՝ [10] եւ զ ամբարտաւանութիւն գոռոզին
չարեաց: Ո՛ակամայիցն՝ ընդ կամաւորացն.
[11] զբռնասիրելոցն՝ ընդ հաւանականացն. զե-
կամտիցն՝ ընդ բնաւորականացն. զանօրի-
նութիւնն՝ ընդ ապաստուածութիւնն. զխոր-
ընդ սաստկապունիցն. զնուաղունն՝ ընդ յո-
լովիցն: Ո՛անձառիցն իմոց՝ եւ զձառելեաց
գիտողին. զանգրելոց միաստուցն՝ եւ զնկա-
րելոց տեսողին՝ ի յարձան [12] մարդնեստիս վի-
մի. զթեթևապունիցն [13] առ խտիր մտաց՝
եւ զստուգար ծանրութեան բեռանց. [14] զինդիր
չափոյ ծածկելոցն՝ եւ զչքնաւոր սրահանցուածն
սատերն սակի՝ ի բերանոյ կիտին կորուսնի՝ զ-
րերգրամեան կշռութիւնն. [15] զանդնդակա-
նացն գործոց՝ եւ զի յանկանջս ոչ արար ժո-
մանելոց: Ո՛այսոսիկ յաձախեա կուտեա
կրկին յանձնառութիւն, վերստին պատմեալ ա-
տանօր մեծաւ հեծութիւն [16] զչէոցն՝ եւ զե-
ղելոց, ընծայեալ ոչ զպարտութիւն վանեցեալ
անձինդ. զի ընկալցիս ի փոխատուէն զնո-
հօք Թողութիւն [17] պարտուց մեղաւորին. զոր
ոչն արդարացոյց, և հրաշափառասիրս հըր-
չակեաց, առնասլատիկ ներբողիւ կրկնեալ
զբովեստ զղջմանն՝ քան զպարտաւանս մե-
ղացն:

Ք. Ա՛ռարկեա և դիպեա անձինդ մեղասիրո-
տի՝ քամբառանս յոգունս, զքոյն [18] խոհերս
քաղմամանեայս՝ անձն իմ կշռատմբեալ յոգ-
նախթանդ քանիւ: Ո՛չարութիւնն, զանօրի-
նութիւնն, զվրիպութիւնն, [19] զառ՝ ի մարտին
հանդիսեր փախուստ. զպարտութիւնն, զմո-
լե-

քեզնութիւն , զամբարշտութիւն , զապշտութիւնն , զվհատութիւնն , [20] զքունն արթնամիտ , զառ ի լերեսաց՝ զնորհումն , զխորհուրդն օտարոտի , զբանիցն նանրոսի , զզազրութիւնն հաճոյի , զյամենայն ի՛նամին , զիսափազելն՝ ոչ ատելեացն , զաներկիւղութիւնն , զանսաստութիւնն , [21] զանհարթութիւնն զվերութիւնն . զթիւրութիւնն , զլուծութիւնն , զձիգութիւնն , զանկասկ արձակումնն : Օ ծխծաղականան , զվրնջողականան , զկատակերգականան , զգայթագղականան , զպատրոգականան , [22] զանդէպ քաջութիւնն , զանյարմար մարտն , զառանց օրինի արիութիւնն , [23] զկեղծմունս հոգւոյն , զոտատանողականն զերկչոտութիւնս , զբազմաստեղնեան ձկնէն զրահետականս . [24] զանպատկառ փառասիրութիւնն , զգժտութիւնն , զգժդմնութիւնն , [25] զանդատ ատելութիւնն , զմարմանջմանն դիւրըմլանողականս , զվոգունցն զանկշռութիւնս , զկռոստմանցն գժրոզութիւնս , զուխտից մռռացումս , [26] զնմանեացն այլակերպութիւն , զկեղծեացն գողարկութիւն , զվատամոլութիւնն մորոսութի , [27] զյօնից յաւելնութի , զասկրատութիւնն , զինքնասիրութիւնն , զնախատաճխոյն տենչութի , [28] զհաստուցանելն երէոնականացն , զնոցինն՝ զանշահ աղաւատանն , զվայրապար բերմունն , զընթացակցութիւնն խորամանկութէ զանսարկումն : Օ զանկն [29] սերմնակաթութի , զվաճառուածն կենացն՝ ըստ զնոց աստուածմանն , զկորուստ աւանդից , զհայրենեացն ծախս , [30] զիսպարտանն ձգողական՝ զվոկով լծոյ երն

ջոց անխղճելի ըմբռնմամբ՝ զանօրէնութիւնս, [31] զյարաճաճաս տղմաբնակութիւնս, զլքումն լաւացն, [32] զընթադրութիւնս անկարծելոցն, զկնի դարձին՝ առ նոյն դարձ դաժանական։ [33] Ո նորոդ մտացն, զօտար խորհրդոցն, զանկայուն կամացն, զհաչման հապադին, զէութիւն ընչոյն, [34] զևան քան զսահմանն կանոնացն դրութիւն՝ զինչհանականին զամենատիւս բայարձակութիւն. և զոր չի՛ ձաւռելն, և կամ դրելն, և կամ պատմելն, և կամ յերեսս դիմաց բերելն։

Ճ. Ա՛ւ արդ՝ զիարդ բժշկեսցիս՝ անձն իմ եղկելի, ի յայսբանեաց տիզաց խոցոտեալ, քարձեալ թողեալ այր մի [35] տարադիր անող. Ջանալն, ըստ մարգարէին. քանզի մի՛ ի վերադրելոցդ՝ քաւականասպիս զօրէ սատակմանն, թէպէտև այսքան դասք սպանողաց՝ դըժնդից գահձաց՝ շուրջ պաշարողաց։ Ա՛նաւանդ զի [36] ո՛չ այսու և եթ նմանադրութիւք կշռի տարացոյց տարժանեցելոյս. այլ զոր օրինակ անթիւ քաղմութիւն կայտառուց կարճաց խայթողականաց՝ ի տապրին մասունս ծայրից տանջոյն զօրհասական թոյնս բերելոց, և յամեն մաշկեղէնն արկեալ՝ ամիսով զելոյն շաւիղ՝ կապարանին շրջափակութիւք. ցուցանի արտաքուստ բարիոք, իսկ ի ներքուստ համբարձք չարի, և պահեստ. կորստեան, և կոյտ կսկծմանն, և գործօնեայք սատակման, և մշակք մահու։ Ա՛յդ՝ [37] այսքիկ են ամբարեալքն քո՝ անօրինութիւն տաժանեաց թշուառաբնութեան թոշակք՝ [38] անձն պարտական կրկին սատակման. որ կամաւ-

րա-

բաբար ընկալար ՚ի քեզ, զոր Թշնամին սեր մանեաց ՚ի վերայ ցորենոյն՝ յապարակի աշխարհիս. ոչ այր անմաքուր՝ ամբարիշտ և ծոյլ, բնաւին ատեցեալ, սիրօղդ մտացդ այ խորժմամբ զլցեալան ամ անառակութիւք. և զոր առաքեալ ցուցանէ զԹիւնս քանիցն՝ սարսափելեացն կշտամբօղաց, աստուստ սկսեալ մինչև ՚ի կատար կանոնի այնր պայմանի, և որ հասեալ են ասէ՝ յայ իրաւանցն վերայ, եթէ սրբ զայսպիսիսն գործեն, և կիմ համակից են, տրժանի են մահու: Զդր՝ ես ինձէն [39] զիս ինքն պարտս վարկայ կրկին հատուցման՝ կորստեան սատակման՝ ՚ի մահ դատապարտութիւնէ. այլ [40] անխոյեա յիս ո՞ զորմութիւք՝ բարեգութ, կենդանի, Տէր զօր, հաստատ, կարօղ, հնարաւոր, օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Զկրկնապատիկ խորհուրդսդ: զկրկին մասունս երիկամանցդ որ է գործարան ցանկականին կրկին պղտորիչ խորհրդոց, յր ախորժութիւնէ առ հեշտալիսն կիմ առ չարս, և անախորժութիւնէ առ արհամարհսն կիմ առ բարիսն. կիմ զի կրկին կիրք ծնանին ՚ի ցանկականն, յր ցանկութիւն չախորժելին, և փախուստ չանախորժին: Զդր՝ պնտեալ ասէ հաւատովք զմեզս ցանկականիդ, խոստովան լեր բանբարբին ա՛յ, որում ամ լինէ չայտնի է, զմտաց մերոն իրիւ զգործոց, զաներևոյթն իրիւ զտեսեալ, ևն: Ա՛յ այսպէս խոստովան լեր. իսկ քահանային՝ այնպէս՝ ոչ և իրօք եղեալ է. յր զմտացն իրիւ մտաց. զչացն իրիւ աչաց, ևն:

(2) Զանդիսութիւնդ: զհայեցուածոցն. ՚ի մերում, զանազանութիւնդ, որ համաձայն է այլ հատուածոց, իբրև զզրէնադիոց մեղանաց. իրիւ արդեամբք կիմ արտաքին գործովք եղեալ մեղաց:

(3) Զպղեղ շրխանդդ: զիսօսեղն կիմ զբանս բերանոյ խոստովանեալ իբրև ՚ի գլուխ եւեղոյ տրեալ, իբրև գործովք վը-

Ձարհեալ չարեաց : 'ի մերսումն , լարկ :

(4) Զչեռագոյ չգոյմ : զբարկութիւնն չարժուման ձեռին խոստանեա իբրև 'ի հնդոյն արեան գործոյդ , ասլատասոյն կամ գործոյդ 'ի հեղուման արեան , կամ , գործոյդ վհեղուման արեան :

(5) Զչիչաղէն բնաւին , զհամարձակ և զանխոհեմ ծնիցաղելն , իբրև զխամաւորական . իբրև զկամսս թուլանալ 'ի բնութենէ համեստութենէ և զղջանել սրտի . զի անժամ ծաղր նչան է թուլացելոց 'ի բարեկրթութենէ . ոչ ասաց հայրն մակար : (Վարք հարց . 23 :)

(6) Զէրդհանն : զերդնուլն առանց հարկի , թէպէտ և 'ի հանդէսս , 'ի սգաստաց իրս իցէ , և թէ 'ի պարապէս , յանդիպ իրս . զի երգսուն թէ և ձեմարիս իցէ , սակայն առանց հարկի արարեալ անխոհեմ , անպատուհուել է անձնեան ոչ , և վասնզ սովորելոյ յանարժան և 'ի տեսս երգմանս : Այդ՝ զայսպիսի երգմնական բանս խոստովանեա իբրև զգործակցութենէ խաբողին սատանայի , կամ իբրև զնման գործ խաբեբայ մարդոյ :

(7) Զմեղաւորն , զթուլանալն 'ի գործս առաքինութենէ , իբրև պարտաւորէ , իբրև զյաղթիչ զօրաւոր առաքինեալ : կամ ոչ թէ յաղթեալ իցէ զօրաւորն մեր քո . զի քեռն զնձորին՝ համարի քեռն զօրագլխին . ոչ սակ զքոյն յոգայէ մակաբեան . (ա . մակ . թ . 7 .) թէ 'ի վատասարտիլ զօրաց իւրոց՝ լուծաւ , լքաւ , անկաւ :

(8) Զապաշխանութիւնն : զանհնազանդութենէն , զդիմադարձութենէն խոստովանեա իբրև զնոյն իմն անգթութենէն , իբրև զծնողսն անողորմութենէ . զի անհնազանդութեն մեծ վիշտս հատուցանէ բարի հրամայողին : կամ զի յանհնազանդութենէ առ իշխանս՝ բազում ձիսաք ծնանին 'ի քաղաքն և 'ի ժողովուրդն :

(9) Իբր ալէկոծ : զլոկ ամբարհաւաճիլն խոստովանեա իբրև ոչնչ գոլով կամ ունելով՝ գոռոզանալ ընդեմ վհատից կամ իշխանաց :

(10) Իբր պամաւոր : 'ի մերսումն , պնդակոր , ոչ կամաւ կոչեալ 'ի հարազատութենէն սատանայի :

(11) Զբռնաբելոյն , զմեղացն գործելոյ 'ի բռնութենէ կամ յերկիւղէ՝ խոստովանեա ընդ հաւանականացն , ընդ մեղացն որք գործին ինքնայօժար կամօք : պէկամպին , զսատակացն մեղացն , կամ զոր չար օրինակաւ և խրատու այլոց գործեմք , խոստովանեա ընդ բնաւորականացն , ըստ մեղացն որք գործին 'ի բնական կարիս կերակրոյ , ըմպելեաց , քնոյ , ևն : կամ ըստ մեղացն որք յատկանութենէ բնութենէ ինքնին ծնանին . ոչ եկամուտս է հայհոյութենէ , գողութ-

ողանութիւն, ևն. իսկ բնաւորական՝ ծուլութի, անժուժկալութիւն, վանձն արդարացուցանել, ևն: Յայսմիսկ բանս նախադրութենն ընդ, կամ խնամի հանդերձ, ըստ զսահմանն խոստովանեա հանդերձ կամաւորաբք. ևն: և կիմ խնամի փոխանակ, իբր ասել, զսկսեալսդ մեզան խոստովանեա փոխանակ կամաւորի, զեկամուտսն փոխանակ բնականաց, զիրքունեան փոխանակ մեծաց, ևն: Զանազնէն գործան խոստովանեա ընդ ապիծրութենն, փոխանակ անձծութենէ, կիմ իբրև ուրացութիւն ոյ. զի անզգամն ասէ 'ի սրտի իւրում, թէ ոչ գոյ ած: (սաղմ. ծբ. 1:)

(12) Մաճնեսիա վիմ: մագնիսեսաց քարի, ըստ յոյժ կարծր:

(13) Հաղ խթիր մաղ: զմեզս թեթեւ կարծեցեալս ըստ գաւառան կիմ հասարակաց մուաց՝ խոստովանեա իբրև ընդ ծանրութենէ բեռանց մեղաց:

(14) Զխնդիր լափոյ: զբննութենէ որքանութենէ մեղացն ծածկեալոց 'ի սրտիդ. ոյզ ձգով պահանջեաց զսոսի սաւերին ծածկեալոյ 'ի փոր ձկանն: (մատթ. ժէ. 26:) Սաթեր, բառ յունական՝ ապաքէն. որ ուղղական է, այլ սաս իբր սեռական գնի փոխանակ ասելոյ սպիերի: Վճռանակէ զգեղեամ լինչ երեւելագոյնն կոչութենէ, չորս տրամ ծանրութենէ. որոյ ալծաթինն ըստ աժէնին էր իբր մի զշեւաթայ:

(15) Զանդնդականաց: զի խորս սրտի եղեալ մեղացդ խոստովանեա իբրև յերկինս ժամանելոց:

(16) Զընոն: 'ի մերսումն, պընէին. որ առաւել սովորական հոլով է. բայց գոյ և առաջինն. ոյզ ('ի կոչ. ընծայ. ժշ. հմր 7:) *Իսկ ած էոյն: * Ընդ՝ ասէ, զնեղելոյն կամ զղջացածեալ մեղացդ պատմեա իբրև զնեղելոյ, ոչ սուբ, այլ Աշմարտութենէ. այնու զի թէ ոչ իւր պահէր զքեզ, անկանէիր 'ի նոյն մեղս. յօժար գոլով 'ի չարն, և անգադար գրգռեալ 'ի դիւէն. ուստի վն նոյ ևս պարտապան էս ամ իբրև պահպանողի: կիմ, պընէոյն, խնամ զնեղեալ մեղաց, որք թէպէտ և ոչ գոն այժմ, բայց գոյ խոստովանեա իբրև թէ եցեն: ընծայեալ ամ. խոստովանեալ ամ զյայտնել քո, կիմ զպարտաւորելդ:

(17) Պարտաւոյ ռեղաւորին: 'ի մերսումն, ռեղանաց: Ընդ յայ մեզաւոր խնամի կինն պոռնիկ, զոր արդարացոյց քն, գոյ վերոյ զղջմամն նր: (ղուկ. է. 44:)

(18) Խահէրս բազմամանեայս: դիզեա քեզ գանձս, կիմ ընդգարշութենս բազմազանս, յոգնախնամս բանիւ, յոյժ, կամ բազմօրինակ խնդոյ բանիւ, կակծեցուցիչ բանիւ:

(19) Զաս 'ի մարպին հանդերձ: զկախչելն 'ի հոգևոր պատուերսդ. ըստ, 'ի նեղութենէ, յաչխատութենէ, ևն:

(20) Զդոռնն արընոխան: զննջելն յարմնութենէ ժամանակի.

զան-

զանհոգութիւնն ՚ի ժամ գործոյ :

(21) Զանհաւրեռութիւն : զբրտութիւնն, զանմարդութիւնն : կամ զանհաւատարմութիւնն և գիտիտական լինելն ՚ի բարին : պճղտութիւն . զկարի խնայութիւն ընչից , մարմնոյ , և ն : ոմն ը հակառակն , վանական աշխատութիւն , զանզգաստ կամ զանչափ ը ծարաւակութիւնն յուսոյ , ՚ի խօսել , ՚ի մխել , և ն : պչրնջողականն : զցանկական շարժմունն :

(22) Զանդէպ փայլուն ն : զանկարգ քայլութիւնն . ոմն արկանել զանձն ՚ի վտանգ . ձեռնարկել ՚ի գործ քան զկար . մեծամտանել ՚ի դիտութիւն , և ն : վանչարմար մարդն . զնաւն կամ անպատշաճ հագանակաւ մարմնչելն . ոմն թէ ը գեմ որկորամոլութեն մարմնչել լուսթիւն , և ոչնուազութ կերակրոյ . ը գեմ բարկութեն հակելով , և ն : կամ անորոշաբար մարմնչել ը գեմ մեզաց , և մոլութեց , ոչ հայեցեալ ՚ի գլխաւորսն . ՚ի փոքունն առաւել խղճելով՝ քան ՚ի մեծամեծսն . կամ ոչ ընարելով թէ կայ մեզք և մոլութի՝ որում յաղթելն է փախչելով . ոմն հեշտասիրութեն . և է՝ որում յաղթելն է ՚ի վր յարձակելով . ոմն անհամբերութեն , և ն : Զառանց օրինի արիութի ն . առանց կանոնի ՚ի գործարկն ձեռնարկել . ոմն անառաջնորդ և ինքնագլուխ վարիլ յառաքինութեա , առանց աշակերտութե վարդապետանալ . մինչև անցել ը մարքական Հանապարհն , գիտաւորութեն ը այ խնդրել , և ն :

(23) Զխեղդուռնա հոգեայն , որ յանկարգ արտմուէ : պատպանական ընդկղպութի ա : ՚ի մերումն կեանի զաւթն . այ զաւարակուռանա և զերկչոտութեա ՚ի ձեռնարկութե հոգեւոր վարուց , կամ ՚ի վր թողութե մեզաց , և ն : պճաղտանական . զբաղում առեղամբք շառաւիղեալ ձիւզս ը քահկպականս , անպատուս , անգործս . այսինքն զանգործ մոածութիս :

(24) Զանպատեհ փարափռանան : Զայս բառ իմացան ոմանք ը հին լուծ . այլ և այլ , կամ ոչ կարմարութե , որ ոչ կարմարի բանիս : Ա կրթել եղանել ՚ի պարսիկ բառէն պարափ , այ շուն . որ ՚ի գիրս եղիչէի . (երես . 207 .) գրի քարափ , և կայ հին ժողոված բառից գրի՝ փարափ . ուստի և փարափուշ , նշանակէ զանհամակաւ գործ շան . որով մարթ է իմանալ թէ զինական տուփանս , և թէ զընդհանուր կատարումն շանց , որով անպատկառաբար զմիմեանս խածատեն . և այս իմաստ համեմատ գայ այլոց մեզաց՝ զոր զինի գնէ . այ պճպտուն , պճպտնուն , և ն . զի այ վարգապետաց սովորաբար զնմանան առմիմեանս մերձ գնէ :

(25) Զանդաղ ապէլուն : զառանց քննութե ելեալ , կամ

ղանիրաւ առելուհան և զնորշուհի յայլոց : պմարմանչմառանա պէ-բըմբռնողական : 'ի մերում , և հին լծ . պմարմաջմառանա . որ ուղիղ ևս է : Սովորաբար մեկին՝ եռացումն ցանկութիւն , որ դիւրաւ ըմբռնէ զղեցկութիւնս : Սակայն զգայնակութեցն յառաջագոյն առաց . վայ թռչի իմանալ զընդդէմն նախընթաց բանին , յր անդադար առելութեցն . որոյ հակառակն է՝ անբան և անճնահաճոյ սէրն առ այլս . որով դիւրաւ ըմբռնի ոք 'ի բանս այնպիսի սիրելեաց , համեմատ բանի առաքելոյն , (բ . տիմ . գ . 3 .) * Կու-տեսցեն խրեանց վարդապետս ըր մարմնջելոյ լսելեաց խրեանց : * Ջիւռնեն պանիտուրիս : ոչ կշռէլն , կամ ոչնչ համարիլն զփոքր բարիս , կամ զթեթեւ մեղս :

(26) Ջնմանեացն այլակերպութիւ : 'ի նմանակեցս օտարաբար ձեւանալն . ոմն 'ի կարգակից կրօնաւորաց այլակերպ վարիլն 'ի հանդէրձս , 'ի կերակուր , 'ի բնակութիւն , և ն : կամ, նման գործովք բարեաց՝ այլակերպ լինել՝ն 'ի սրտի : Յորմէ և պիղծեացն փոքրիկութիւ . սուտ բարեպաշտութիւ իբր զոզով ծածկիլն : Բայց զերկուսին զայս մարթ է այլազգեւս իմանալ . յր ինման չար գործս այլակերպ համարիլն , ոմն զանկարգ վարժմունդրութիւնն , որ է գործ բարիւք , համարիլ իբր ձշմարիտ նախանձ բարւոյ . և սա 'ի հատանեցուցանել զայս՝ առնուլ պատրուակ զսուտ պատճառս կամ իրաւունս :

(27) Ջյօնէին յաւակնութիւ : զյօնսն բարձրացուցանելն , որ է գործ ամբարտաւանութեւ և գոռոզութեւ :

(28) Ջհպարտանելն եղբնոխականացն : զչար հատուցանելն չարտարտաց : պնդինան , զնոյ զանչտհ աղճատանան , չարաբանութեւնն՝ թէ զոր գու առնես զնոցանէ , և թէ նոյ պատճառ լինիս առնելոյ :

(29) Սէրհակառութիւ . զմոռացութեւ ածելոյն բանին : կամ զչատախօսութեւնն , և զերծուիլ թուլութեւ չիմ խօսս : Բայց առաքինին չարմար է չարգոյ բանիցն , զվաճառատուն կենացն , յր զհոգևոր կենսաբեր պարգևս վաճառել ըր ժամանակաւոր իրաց՝ որք են գին սատակման . կամ զերկնային կեանսն վաճառել ըր մեղաց : պկորուսոյ սանդիին , շնորհաց սիրտութեւ , և այլ պարգևաց : պհայրենեացն ծախս , զվատնումն բարեացն ասէ :

(30) Ջկապարանն ֆիղական : 'ի մեր օրինակն կեսուիւ զսատանի այս 'ի չարգոյդէն . բայց երկոքինն ևս հային 'ի բանն եսոյ . (է . 18 .) և նշանակեն զչար սովորութիւնս՝ որք իբր կապ բռնի ձգեն 'ի մեղս :

(31) Ջչարաբարս = միշտ թաթաւեալ , կամ շաղախեալ : 'ի մերում , պաչբաբարս . պղծաշաղախ , պղծալից : պչարս-

ըստացան : զԹողուըն ըստացան կամ առաքինեաց . որ կրկին խնամեն , եթէ կրաւորաբար , այ . Թողեալ լինելն կամ լքանելն ի բարի ոգւոյն իբր անուղղելի . և Թէ ներդործական բար , այ Թողուըն զբարի արս՝ հեռանալով ի նոցանէ :

(32) Ջընդարբուքիս անկարծիից : զներքոյ անկանիլն անկարծելի Թշուառութեաց և մեղաց : Բայց մեր օրինակին դնէ անխափիից . և խնամի առ ոտն հարկանիլն կամ արհամարհելն զնուաստս և զանարգս , կամ զանկեալսն ի մեզս : Մարթէ և նաև զբառն անխափիից՝ ըստ այսմ մտաց առնուլ . զի այսպէս նշանակէ (ի մեկն . ասկեբեր . ը . 4 .) * Ոտսաի ծնանիցին իրքս այս . . . բայց եԹէ յանկարծ՝ ի վատԹար ազանց : * Ասյս երկրորդ խնդաս առաւել համեմատ է նախընԹաց բանին . ոչ Թէ ասել . զլսան և զառաքինիան Թողլ . խոկ զանարգսն կամ զմեղսագեալսն արհամարհեցի : Ջինի դարձին . յետ դառնալոյն ի մեղաց՝ վերստին առնուս նոյն մեզս դառնալն , որ առաւել քան զառաջինն :

(33) Ջնորգի Ֆաւցին : խոստովանեաւ զանկարգութիս մտաց Ծուլիցն՝ որք միշտ նորանոր ծնանին առանց գործոց : զանկարգութիս զջփաբ խորհրդոյն , որք հակառակ են աստուածպաշտութեան , կամ կրօնաւորական յանձնառութեանն : զանկարգութիս զանկատան կամացն , անհաստատ յօժարութենէ ի բաց քան : զանկարգութիս գնալման հոգւոցն , վայրապարոյս խօսից , կամ ապազամաւ խօսելոյն : Ջէսուիէ ընդդէմ , զեացուցանելն զընկատուղ մտան , այ սիրացուցանել զզգայականն , քան մեծ ինչ գնել զայն , նման անասնոյ և ծառայել : Կամ , զնմարմինն որ մեռեալ էր աստգանաւ , վերստին հայցուցանել կամ կենդանացուցանել :

(34) Ջնան փան գամման . որոյտոյ սահմանին օրինաց , պիտի հանապատին , զկատարման մտանն՝ զամենասփիւռ Բոյսարշաւութիւն , յամենից ընտրականին , կամ կարի յոյժ հեռաւ նոյն և օտարանալն :

(35) Տարագիր ըստ մարգարէին . երեմ . (իբ . 28 . 30 .) * Գրքուկաւ զայրագ զայգ՝ այր ատրագիր : *

(36) Ա՛ւ այսու ևԹէ : այսոքիւք վերոգրեալ օրինակօք մեզաց ոչ ջատիլ որպիսութեան աշխատելոյս ի բարիս . այլ են իբրև զբաշխութեան կարճաց . ևն , որք զբհամատեսք , զմահաբեր Թոյնս ունին . զոր այս զիւրն ի տատանն իբրև յամման մանկիկն արիւեալ փսիկ պչելոյն շահիլ , զծայր ատամնի և որ Թոյնն արտասր ելանէ , կապարանին ընդդէմ , շուրջ չանակի գնատակերպ կտրելով զհատցեցն :

(37) Ա՛ յսոցին են : Որք կարծեն արտաքուստ բարեպաշտ երեւիլ , բայց ներքոյ ի տատան ամբարեալ ունին զմոլոնս կրքոտութիս և կակծեցուցիչս , որք պատճառք են տատակման ,

այս-

այսպէս և ես արտաքուստ բարեկրօն երևեալ, բայց ներքուստ լցեալ կամ ասացեալ չարեօքս, որք են անօրէնութեան վաստակող ընդհատափրկան ընդդէմ, ըստ վարդք առացեալք քըրիստոսիկք ընդհատուածք, կամ ընդհատացուցչք:

(38) Ընդդէն պարսիկան: Ի մերում, անդէն իմ պարսիկան:

(39) Ընդ ինքն պարս վարկայ: ըստ արտաստուր դատեցայ կըրկին հանուցմանն, ևն:

(40) Ընդ անհայեաւ: Ի մերում, խնայեաւ:

Վերսին յաւելուածք կրկին հնդհատնեան՝ նորին հաղի, աս նոյն ազբրս հաղնանայ բանի:

Ի խարտոց արեւից ճաշ՝ ընդ այ:

ՐԱՆ· ԽՕ:

ա. Ընդ՝ վրիպեալս ես յաւէտ առնատպատիժ, միշտ դժնեայ վայրենատքարոյ՝ անձամբ անձին [1] մահու կշտամբիչ. արածօղս զերամակս զազիրս՝ վայրագասունս խաղից արօտականաց՝ զարշուրեանն մերձաց, [2] նախատս վարձկանութեան: Զոմիսա տածողաքահան [3] զհօրանս ուրացոյն առնացաբնակաց՝ ի վրանս հովուացն, ըստ երգոյն երգոց առ իս առակին. որ ոչ իսկ ծանեայ զիս երբէք գիտել, թէ չոլ, և չոյր պատկեր, և վճռ ոչիւ գոյացայ:

բ. Ընդհա՝ ի յոտս առնողականս կրօղաց եղկուց՝ միակցորդ խորհրդականաց, [4] ըստ ձեռս հրեշտակի հատուցաւ, երբ՝ ի թռիչս թևոց կրկնաբարձ բազկաց վերատանողաց՝ յաշխարհն հայրենական հայել. ոչ յիմար, զիարդ քեզէն հօրացար յերկիր, զառաքեացս միշտ հօրացեալ զիսրհուրդս, ընդ ցիս ա-

հաս-

նապատականս համարեցար : Եթէ զձրագ լուսաբերանեան՝ ի յաշտանակի մարմնիդ հաստեցաւ [5] զվայդ բոլորութիւն , զի և այսու ի յօրինակէն շնորհէ մի օտարասցիս զնծծ տեսանել , և զմնայականացն խմաստասիրել : Անանկանութենն յարդանօք [6] կըը կին ձօխացար , զի զյաղթանակ բարեմասնութենն՝ որ առ քեզ եղեն , անարդել լեզուաւ խօսեացիս : Զեռինդ հաստմամբ՝ [7] յարմարօտեան մատանդ շառաւեղօք՝ զպօրծնակինդ անօրինել զտնտեսութի , եթէ կցորդ համայեղութեբ ամենաբաշխ աջոյն ոյ՝ ոծ կոչեցար : [8] Երից հարիւրոց՝ և տասանց վեցից յօդիւք շաղկապեցար , յարեաւ՛ի քեզ ը նոսին ՛ի նոյն՝ և պատշաճական մասունս չափոյ աղդողականաց՝ հինդ զգայութեբ , զի մի և երևելիդ նիւթականութի քումդ տեսութե՝ մտացդ դիտման անդատ եղիցի . զի ոմանք ստուերք են և զօրաւորք . և այլք փոքունք են՝ և պիտանիք . կէսք կարծրակերպք՝ և ազդողականք . են և [9] զողտրականք՝ և պատուճականաձոյնք . դարձեալ կարևորք՝ և պատկառելիք : Սակ [10] թարգմանութիւնք սոցին տեսութեան՝ ՛ի քեզ են նկարեալ իբր յարձանի անջնջականի՝ անձն իմ երկեղի . ոչ զի և տարր ժամանակաց՝ և շարունակ հետևման աւուրցն առ պատկ ամին , իբր կանոնաւ իւիք ստհմանել մատամբքդ՝ անսխալ և անայլայլելի պահեցի :

Եւ . [11] Արձեալ այլ օրինակ հոգևորական , որ զսիրոյն յօդուածդ շաղկապէ ՛ի մի առ ի կեղեցի , քև խորհրդածէ . իբր զի առանց

քնա-

քնաւից զուգամանութեանէ՝ կապակցել ընդ
հաւանականաւ զվերնն ընդ փոքրոն , ինա-
սեալ է հաստուածոյն անարատութիւն՝ յա-
նուն քրիստոսի ժողովելոցն . ոմն ՚ի հատուածն և ՚ի
նուիրագրեն միոյ յանդամոց անարգացս պա-
տուհասելոցս ՚ի մարմնի , հրաժարեալ ինքն է
յօրինուած կազմութենէ [12] մարմնոյ քումդ սե-
նեկի զգայականի , և շրջեալ է ընտանութեն
պատկերին յանարգ փոփոխութիւն : Այս արդ՝
այսպիսեօք , և ևս բազմօք անզուգական
հրաշակերտութեբ [13] եղական պատկեր ՚այ՝
կշռամբեալ խոպան ոգի՛ իմ զերի . և թէ-
պէտ յառաջինն համանուէն կողոպտեալ զտար
պատուիրանին յանցաւորութեբ՝ ՚ի դրախտին
կենաց , այլ աւազանին լուսազարդ շնոր-
հիւն զհոգւոյն փչումն առեալ , և նմանու-
թեբ ես կերպարանին . և արդ ընդհէր կորու-
սեր զփառան երկնաւորս , իբր նախատառեղծն
երբեմն [14] զվիճակն երկրաւոր՝ յադին դարաս-
տանի . ընդհէր փակեցեր քեզէն քեզ զերկին ,
և զլերելոցն դուռն աղխեցեր . ընդհէր խառ-
նեցեր ընդ ջրոյն մաքրութեբ՝ զախտ արտա-
ւոյդ տարժանութեբ . ընդհէր զլուացեալ
զձոյլ վերակոչին՝ զարշելի գործովք զաշ-
րացուցեր . հիմ զեղեալ հանդերձին մերոց
պատմուճան՝ անառակութեբ վարուք քեզ ար-
կեր . ընդհէր զտանուցեալդ ոսկոյ սրբութեբ՝
ձանապարհաւն ժանդիւ աղտեղեր . ընդհէր
կրկնեցեր իրաւադատին՝ զուխտազանցութեբ
հին պատուիրանին : Ընդհէր մերժեցար ՚ի
պտղոյն ընտրհաց , իբր զադամ ՚ի ծառոյն
կենաց . ընդհէր [15] նենգեցեր քեզէն քո հա-

մաս-

մաւ՝ զանաստուածեր յուսոյն յարակայութիւն
ընդէր [16] պատկառանք անհամարձակելիք
քոյին դիմացդ նազառաեցեր. ընդէր զինեցար
ընդդէմ քո ներհակ, ոմ ընդունայնան խոհ
լատարութիւն. ընդէր որսացար [17] ի ծուղակ
մահու՝ թողեալ զարահետան վստահութիւն.
ընդէր [18] կարծիս պատրանաց ածար՝ հաս
ցուցդ մարմնոյ կենդանատարին։ Այլ վերս
տին յուսացեալ ինամ՝ կարդաց նմա, [19] ասա
ւէն և լոյս, քաւիչ՝ նորոգիչ՝ փրկիչ՝ կեցու
ցիչ՝ և կենդանատար. ոգւոյմած խնամոյ
մարդասէր և անոխակալ բազմագութիւն, օրհ
նեալ յաւիտեանս. ամէն։

---

(1) Ա՛ահա նշաման՝ Եա ինքն խոստացութեան կշռամբեմ զմահ մեզացս։ Կիմ, ի մահ կշռամբիչ, ի պարտատուիչ։

(2) Նախատ վշտիանալ՝ նախատանել, անարգ վարձիանալ, նուաճել, կիմ ծառայութեան։

(3) Զհօրանս ուրացան։ Հովհ. ը. արմատով զերամակս վայրենի ձագուց այծից, ի գառնութեան մեզաց. և այս վասն այնորիկ՝ զի ոչ ինչ ծանեայ ընդ նոսա. ոչ զմտաւ ածի զարժանաւորութիւնս իմ ի բնութեան և ի հնարից. վասն այն յանարգ ծառայութեան մեզաց դարձայ։ Եբ այս է բան երդոյ. (ա. 7.) և յայս միտս մեկնէ զայն ոբ վրդովեսս ի բուն մեկնութեն. (երես 31։) գիպեալ ինչ ինձ, ինչ գոյացոյց ի մարմնոյ, և ի հոգւոյ, և ի խրատքանչիւր կարողութեան։ և յայլ նմանութեն, և վասն որոյ պատճառի, զորս և ի յաղորդման բացատրէ։

(4) Ըստ ձեռս հրեշտակի։ Ոչ եթէ մարմնոյ կերպարան ընծայէ հրեշտակի, այլ զի մարդս երկու ոտիւք միայն հպեալ երկիրկիր, և երկու բազկօքն երկու թևօք վերամբարձ կանգնուն կայ դէպ յերկինս, այսու ձևով յայտ առնէ՝ թէ ոչ է երկրաքարշ, այլ երկնաթռիչ պարտի լինել երկու ոտիւք հրեշտակ, և հայելի երկինս երկու ի հայրենիս։ Ահա՛ ի ձև մարմնոյն նմանութեն հրեշտակի, և վախճանն՝ երկնից փափաքել։ Իսկ դու ասէ՝ երբ քաւուռանի անուսուն՝ զերկրաւորս միայն հոգացար, և համարեցար ընդ

(5) Գլխոյդ Բուրուրիէ: գլխոյդ բոլորակութեին զանազան զգայութիւնքն հաստատեցաւ իբր ճրագ բազմաղոյս ի վերմարմնոյդ. զի և այսու ի յօրինուածն ընդհէ, ի վայելչութիւնէ համ ի յարմարութիւնէ օրինակին մի օտարատոհմ: օրինակ համ զճրագն ասէ, զի ոչ ճրագի լուսով տեսանելիք ի գիշերի, այսպէս լուսով զգայութեցս տեսանելով զարաբածս, ի նոյն աղօտաբար տեսանելիք զարարիչն իբրև ի մէջեան: և համ օրինակ ասէ՝ զնոյն իսկ արարածս, որք իբր հեռաք են արարչին ոչ. ուստի ասէ՝ ոչ զգայութիք տեսանես զարարածս, նոյնոյ մի օտարատոհս նոքօք տեսանել զնա՝ ոչ զնարդ երևի ինձ:

(6) Կրկին Ճոխացար: ի վերջ զգայութեցդ յաւելաւ և բանականութեին, կիմ խօսակական զօրութեին, զի զգալոցն հաղորդութեիք բարեացն որ յայ, քարոզեսցես:

(7) Յարարոպէան մարդանդ: ի մերում, յարմարոպոյն մարդանդ: Զձեռագ հանդերձ մատուցիքդ հաստեաց ած, զիարքնականացն. զարհեստական գործոց իրս վճարել. զի բոլ նման լինելով արարչական ազգին ոչ, ած խոչոր, ոչ առեղծիչ յօրինող արհեստական իրաց, ոչ նա՝ բնական:

(8) Երէց հարիւր: երեք հարիւր և վաթսուն մատամբք կազմեցար, յաւելեալ ի նոյնս և զյարմար թիւ լափոց ազատականաց, զգայուն մատանց ինիդ զգայութեց. որով ըստ ամենն լինի 365: զի ոչ ես երանելիդ նիւնականութիւն, զգայութիւիդ տուան, զի մի արտաքին նիւթական կազմութեն մարմնոյդ՝ տեսութեն մատացդ անդադ եղիցի, անծանօթ կիմ անյայտ մնասցէ. այլ տեսանելով և քննելով զզանազանութեն, զղօրութեն և զգործ իւրաքանչիւր ոսկերաց և յօդից, անսի ծանիցես զզօրութեն և զնմաստութեն ա րարչին. և ի մէտ առցես՝ թէ մարդս իբրև փոքր աշխարհ՝ բոլանդակի 365 մատամբք, ուստի ընդհանուր աշխարհիս ժամանակն պատկի 365 աւուրբք: Զի յիշատակեալ թիւիդ ոչ է մարթ խմանալ ի վերջ ոսկերացն միայն. զի նոքին ըստ երևելի անդամոցն՝ ոչ անցանեն քան զ304, առամամբքն հանդերձ. առանց որոց ոմանք գնեն 249, այլք՝ այլազգ: Ապա զի նոքա վրիպասս զկնի ասէ՝ ոմանց լինել փափուկ և տզդոսական, և ոմանց կարևոր և պատկառելի, որ ոչ պատաշաձի ոսկերաց: Ասաւ երևի Թուխեալ զնմ ոսկերս հանդերձ անդամօքն և այլ մատամբք մարմնոյ ըստ հաշուելոյ բժշկաց այնր ժամանակի:

(9) Դողպրախոտ: փափուկք, կակուղք, ուստ լեզու, թոքք, սիրտ, ևն:

(10) Թուրմանուրիէ: բացայայտութիքն համ խորհուրդքն

այսպիսի կազմուածք մարմնոյդ նկարեալ են՝ ի թիւ մա-
ճանց մարմնոյդ • որպէս պէ՛ս ե՛ պատ ժամանակաց, լեր պէ՛ս և
փոքր մասն ժամանակաց, ե՛ շարունակ հեպեմոն, և հա-
նապազորդութեն յաչորդութեն աւուրց, ա՛ս պահ ասէն,
մինչև՛ ի լրումն տարւոյն, իբր կանոնս ի՛ճիւ, ըս կանոնի
սահմանեալ մասանց մարմնոյդ՝ անարատ պահելոյն. յո-
ոմ առ անարատութեն մարմնոյդ՝ նաև փոքրիկ մասին
հարկաւոր է և զգուշալն, այսպէս իմացիս՝ թէ և փոքր
մասն ժամանակի բռնկանդակ տարւոյն զգուշութե՛ ի կիր
արկանելն է։

(11) Ա՛չ օրինակ։ ՚ի միաւորութեն և ՚ի կարգի մասանց
մարմնոյն՝ խորհրդածէ դարձեալ զարտաքին միաւորու-
անդամոց եկեղեցւոյ • լեր պէ՛ս ոմն ՚ի հատանիլ միոյ ան-
դամոյ՝ ոչ մնայ ամբողջութեն մարմնոյ, այսպէս առանց
հաղորդակցութեն իւրաքանչիւր հաւատացելոց՝ հպատա-
կելով վայրագութենէ առ մեծն, միասին ամբողջութեն մար-
մնոյ եկեղեցւոյ։

(12) Մ՛արմոյ փոմ աննէի։ ՚ի մերում, մարդոյդ փոմ։ զոր
մարթ է իմանալ ՚ի վե՛ր հոգւոյն, որում մարմինն է իբրև
կենդանի սեռեակ։ ՚ի հատանիլ կիմ ՚ի պահանիլ միոյ յա-
նարգ անդամոց մարմնոյդ, կազմութեն նը կրճատաւ. և
շրջի կիմ փոխի ընդանութե՛ պատկերին, հարազատ կիմ բնա-
կան հանգամանիք կերպարանաց մարմնոյն։

(13) Եղիւան պատկեր ա՛յ։ առեղծեալ կիմ արարեալ պատ-
կեր ա՛յ։ Իսկ զնմանութեն պատկերին՝ յայս գլուխ ըստ-
մանեալ բացատրէ, ո՛ր ե՛ մարմնոյ մասին. ե՛ որում ու-
զիլ ձեռ մարմնոյն՝ ցուցանէ զերկինս լինել իբր հայրե-
նիք, ուր ա՛յ սեռհսկան տեղի ասին երկինք. նորագործ
ձեռակերտօք ցուցանել լինել արարիչ արհեստականաց,
ուր ա՛ծ՝ բնականացն. մասամբք մարմնոյն բռնկանդակ
յինքեան զչրջանս ժամանակաց, ուր և ա՛ծ յիւրում յա-
ւիտենականութեն։ Իսկ զնմանութե՛ պատկերին ՚ի կող-
մանէ հոգւոյն և շնորհաց՝ ստացանօր հարկանցն յիշէ ա-
սելովն. ե՛ նա բազմօք անդրագիան հրաշակերտութե՛, ո՛ր, բաց
յատացելոցս՝ առաւել ևս բազում անհամեմատ և հրա-
շալի կազմութե՛ հոգւոյդ և օծմանէ շնորհաց՝ հաղորդեալ
պատկեր ա՛յ։

(14) Ջվիճակն երկաւոր։ Դու՛ն անձն իմ՝ որ մկրտութե՛ն
վերատին եղեր նմանութե՛ ա՛յ՝ շնորհօք, ընդէ՛ր դարձեալ
կորուսեր զերկնային փառան, ուր ազատ կոչոյս զերկրա-
ւոր լինելոն, ո՛ր զանմահութե՛ մարմնոյն, զանցաւութե՛ն,
զանտրտում զուարճութե՛ն, յաչին դարասպանիդ, յեգեմա-
կան դրախտին։ Վա՛ ձեր փակեցեր զերկինն. և ինքեւ՛ն,

ջգուռն ելանելոյ՝ ի վեր յերկինս՝ եբրև դռնափակօք պըն-
դեցեր : ընդ ջրոյն . ը կրաւ մաքուր աւազանին միրտու-
թե խառնեցեր զցաւալից ապտաստա ապաշխարութե :
դիոյ . զհանդերձ մարմնոյդ՝ որ միրտութը լուացաւ , գալ-
շելի գործովք աղտեղեցեր : պէտեալ , զզգեստս պատմու-
ձանին մեղաց՝ զոր ի բաց եդեալ էիր , վերստին արկեր
զանձամբ , անառակուե , (՝ի մերումն , անառակ) վարուք :
(15) Ներգեցեր : խարդախութը ապականեցեր զանապուհեր
յոտոյն յարակայուե , զհաստատութե անմոռանալի յուսոյն
առ ած :
(16) Պատկառանք անհամարձակէլիք : ամօթս՝ որով ոք ոչ հա-
մարձակի երեսիլ , ՝ի դէմս քո նպաստելոյ , արկեր եբրև
նպաստ և ծածկոյթ գարշութե քո :
(17) ՝ի ծուղակ : ՝ի մերումն , ՝ի ծուղակ . ը յորոգայթ : պա-
բահէպն վոպահուե . զհատարակաց ձանապարհն՝ ը որ ան-
երկիւղ գնան :
(18) Կարկինս աչաց : ըմբռնեցար պատրուականի կերով՝ դու
որ հաղորդ եղեր կենարար մարմնոյն քոյ :
(19) Հպարտն և լոյս , փուել : ՝ի մերումն , պարունակ փուել :

✣✣✣

նօրինելոյ կամաւ առ ի մահ՝ զնորին պոչուն
երկրորդելոյդ և ես ընդ նմին . մեղայ ահր՝ մե-
ղայ , և անօրէնութեց իմոց լինձին վկայեմ ։
Խնամեալ ընդ նմին զբանս յիմաներորդն սաղ-
մոսին , անթիւս զրեմ [3] զպարտուցս սակ
անձինս մեղանաց՝ [4] քան զհիւղ երկրի հող-
մահոս վիշտոյ՝ ընդ օդս աւերնայն տարած-
ցելոյ ։

Ե՛ղայ յերկինս և առաջի քո , ընդ ա-
նառակ որդւոյն պատկառեցեալ՝ հայրենի
դթոյդ վերստին դարձեալ՝ թախանձ արկա-
նեմ . զողորմելին ձայն աղերսանաց՝ արտօս-
բածին ողբով դոչման՝ ի տխուր դէմս մա-
տուցեալ առաջի քոյ ատրամանեմ՝ հայր զը-
թութեց՝ ած բօլորից , [5] չէմ արժանի կոչել ,
և ոչ քնաւին առ այս անուանիլ , ոչ միայն որ-
դի , այլ և անպիտան ապաբան վարձկան ։
Ընկալ զսուղեալս տարագրականդ , պարտա-
կանս ինասուց . և զդատ քաղցոյս՝ [6] ընդ-
դոյս նուաղեցելոյս՝ կենաց քո հացիւդ բժշ-
կեացես ։ Եր ըզ առաջ քո ողորմութեդ՝ [7] ի
սիզբնաւորս ապաւինութե . զբեցդ զթած
և անխտիր՝ անօրինեալս մեղապարտի՝ ըզ-
նախահաստուտ հանդերձին ծածկոյթ . ա-
ւանդակորոյս ձեռացս աղտեղեալ մեղօք՝ ըզ-
կնիք մատանւոյն համարձակութե՝ ամենա-
ուստ կամօք մատուցես . զպարշապարացս
թշուճառութի մերկութե ոտից՝ պատսպա-
րութե աւետարանական [8] ամրակերարկու օ-
դեցս կոշկաց՝ ի յօձին թիւնից միշտ ամուա-
ցուսցես ։ Օ զրճարակդ պարարուկի էլինդ
երկնայնոյ , որ ե միածին որդւդ քո օրհնեալ
իսկա-

խնդասիրութիւն՝ կարօտեալքդ քաջ բեաց՝ նոքիրեա . որ մատուցեալ միշտ՝ և անդադար մնայ ի լուծել , ՚ի յարակայ գենեալ ՚ի տպանդարանի անթիւ սերտնոց անսպառութիւն , բոլոր յամենեսեան՝ և քնաւ յամենայնում , հնութիւն յերկինս՝ և խակութիւն ՚ի ստորինս , աննուճաղ մարդկութեամբ՝ և անթերի ճշմարտութիւն . փրկեալ՝ և քաշխի ՚ի մատուցեալս անհատս , զի զհամայնն հաւաքեսցէ առ ՚ի նոյն մարմին իւրում գլխոյ . քեզ փառք ընդ նմին՝ հայր ողորմութեան յաւիտեանս . ամէն .

---

(1) Ըստ մարգարէութեան : քաղում են ՚ի մարգարէս այսպիսի բանք . բայց զոր ոչ վնասուս ազդէ՝ երեմիային է . (Ոզբոյ . գ . 28 .) "Նստցի միայն լռիկ ՚ի տան իւրում ." ձր , ՚ի սրան : և 29 . "Տացէ հողոյ զբերան իւր , մի՛ զի կայ յոյս : " Եւ յայս հայի հետևորդ բանն . ահա ՚ի բարոյն կարէաւոր ՚ի յոյս . այր լռեցից ՚ի սրան , հաստատուելով համ վստահելով ՚ի յոյս ողորմութեն այ :

(2) Խնդր մարդս : յաւ կամ հարցուած մտացս՝ առաջի առնէ զնոյն ձայն իրնոխական եղբերգութիւն , առաւել կատարեալ ողբերգութիւն :

(3) Զպարտասդս սակ . զհանիւ կամ զթիւ սպարտուցս : անյինս ՚ի մերում , ՚ի վերայ :

(4) Քան զհիւղ : այր քան զիմոշի : ՚ի մերում , քան զհոդ :

(5) Ընդ արքանի կուիլ , ՚ի քէն սիրտպատիս , և ո՛չ բնաւին յայլոց անուանիլ որդի քո : կամ , չեմ արժանի կոչիլ որդի քո , և ո՛չ բնաւ ես այս , բայց յայսմանէ , կամ ՚ի վեր այսր անուանիլ վարձկան քո :

(6) Ընդոյս նուաղեցելոյս : նեղութիւն նուաղեցելոյս , կամ թուլացեալոյս ՚ի բաղցոյ :

(7) ՚Ի սկզբնաւորս ապաւինութիւն . ՚ի նախկին կամ ՚ի նախընծայ ապաւինեցես . ոչ զանառատին տեսանելով նախ առ քեզ դիմեալ , ըստ առաջ գնացելոյ նմա :

(8) Հմշրվերարիս , ամուր կամ այնպատճառն ծածկոյթ օդոյ , ապաստեղեացս ասէ . ոչ կոշիկ , ոտնդալ , ևն :

(9) Յարակայ գենեալ : միշտ մինչև ՚ի կատարած աշխատիմ

ելենեալ քո խորհրդաբար, ի պանդխտանէ, ի տեղւոջ ուր
ասանդք կամ ուսուել անասունք ելենեալ լինին. և նմա
նուիրել լմնալն որ տեղան պատարագին: Բոլոր յամենայն,
բոլոր քո յամ տեղանս և ի ձայակօղս. և բնաւ յամենայ
նոսա. և ամբողջ քո յամ մսան նչխարին, կամ բաժակին:
Էուրիբ յերկինս. գոյացութիւն մարդկութեան յերկինս, և ի
ֆուրիբ ի պորկինս. և նոյնն ձկնարտասուք յերկրի ի որ խոր
հուրդն՝ բովանդակ մարդկութիւն և անթերի ծածուկն:
փչրեալ ըս տեսակաց հացին, և բաշխէ ըս տեսակօք հացին
և գինւոյն, ի մասունս անհապո, բաշխի ի նեղքոյ անթիւ
մասանց նչխարին կամ գինւոյն՝ որք բաւական լցեն զա
հել զտեսակս իւրաքանչիւր նոցա: կամ անհապո, իւր մարմ
բայ՝ անհատաբար, առանց հատանելոյ կամ բաժանելոյ.
այ քո ըս մասանց հացին կամ գինւոյն բաշխի բոլորն ա
ռանց բաժանելոյ իւրոյ: Զբաժանումն խորհրդական
տեսակաց հացին և գինւոյն՝ ընծայել քոն ի խորհր
դեան անդ, առաքելական ձմ է վարդապետաց. յորոյ վըս
և ասկեբերան ասէ (Տես նիւ. ի մեկն. ա. կորնթ. ժ.
16.) ի բանն, Հացն զոր բեկանեմք. * Բնկանի մարմինն
քոն ի հաղորդութիւն, որ ի խաչին ոչ եղև, այլ ըս հա
կառակն առաքեաւ, ասկր նոր մի փչրեացն. և այնպէս շըր
ոչն կրեաց ի խաչին, կրէ վըս քո ի պատարագին, մանր
րելով առ ի ընդունել զամենեսեան: * Զսոյն նմանատս դնէ և
մեր վըդպատս (ի մեկն. երգ. երես. 165:) Զի պհամայնն
հաւատէոցէ. զի զբռվանդակ եկեղեցի Ճաշակողացն միաւո
րեացէ ի մի մարմին էութեան գլխոյ, այ գլխոյն եկեղեցւոյ,
որ է ինքն քո: կամ էութեան լմնալն՝ քոն. այ զի միաւո
րեացէ զամենեսեան ի բարոյական մարմինն այ հօր, որ է
գլուխ քոն: Եւ բայայայա իմաստ բանիս է, թէ քո
ամբողջ բաշխի իւրաքանչիւր հաւատացելոց, զի ամենե
քեան միով հոգեւոր կերակրով սնուցանէ, շնորհօք միաւո
րեացին յայծ՝ իբրև ի մարմին խորհրդական: Յայս հա
մառօտ բան աւանդէ նը վըդպատս զնոմ ուղղափառ Ճըշ
մարտութիւնս խորհրդոյ հաղորդութեանն ընդդէմ նորաձայն
աղանդոց լուտերականաց և կալվինականաց. զի գտեա
նի՝ թէ Ճշմարիտ զոհ է պատարագն քոն, յորում ինքն
Քրիստոս գոյացութիւնն գտանի. և ինքն բոլոր բաշխի հա
ւատացելոց, և ոչ թէ գոյացութիւն հացին կամ գինւոյն.
և ի Ճաշակօղսն ներգործէ իւրով զօրութիւն զշնորհս միաւո
րութեան ըս նոյ:

Աղերսին յաւելուածք երկին հեծութեան՝ ուրին հաղորդէ, առ նոյն աղերս Տաղաւնոյ բանի։

Ի խորոց սրտից խօսք՝ ընդ այս։

ՐՈՒՆ։ ԽՍ։

ա. Բարձրեալ, հզօր, անսկիզբն, աներեւոյթ, անբովանդակելի, աննկրկնելի ամենայն նկատօղ, ծնօղ անքննին փառաց միածնիդ, [1] երաւացուսցես զհոս ողորմութիւն հերքեցելոյս ընդունելոյն՝ առ երկնայինս և առ երկրաւորս։ Ցօնեա զկեանս կորուսեալոյս՝ վերնականացն պատերզութիւն. աւետարանեա բանիւդ օրհնութիւն՝ զկենդանութիւն իմ մահացելոյս. [2] զբարեբաստութիւն կամացդ յայտնեա գովելոյ՝ բոլորից դոյից եղելոց. ստացիր անուն քեզ՝ անձառ, և ինձ թշուառս՝ նորոգ փրկութիւն. կորուսցես զդէր մարդկական ամբաստանութենէ. զվճիռ հոգւոյս մահու՝ ջրեացես կայլակօք արեան որդւոյդ սիրելոյ. վատահութիւն փրկութենէ բարեաց՝ արեամբ քով քո նկարեացես. ցոյց զսքանչելիս քո բարեգթութենէդ՝ ի ձաշ հաղանեաց քում հարազատի։ Ա՛ի փակեսցես դիմելոյս առ քեզ զառաջաստ սրտին՝ կենացդ յարկի. մի տրտմեսցես ի բազմականացդ, և ի բարեացդ քո զրկեսցես. մի պահեսցես ի գանձարանիդ զնիւթեալ իմ պարտուցս աչ նորհնութիւն. մի կնքեսցես իքսակ բարեացդ՝ զզաղտուեց իմոյ գարշութիւն. [3] մի երկարս

ինձ զվէր մեղացս՝ ՚ի յախտակից մարմնիս
ծաղկեսցես. 4 մի՛ զփտութիւն նեխութիւն ցա-
ւոցս՝ ինձ տնկակից մահու մնացուսցես. այլ
քարձ քանիւ քոյդ. ողորմութիւն՝ 5 զժանտու-
թիւն ստակամարար, որպէս զի զատեալ ՚ի
հիւծմանց սխտից՝ առողջութեն պատրաս-
տեցայց. Կնտրաւորեա զթութեամբդ հայր
մեծ խոցոճածոյս՝ զօրեղ սպեղանիս, 6 կարե-
ւոր կօրծանմանս՝ բարի այցելութիւն։ Ո՛վ քո
եմ ՚ես ոչեսեր, 7 թէև առ մի նոճադ բիւրս
մեղիցեմ, բայց ոչ գրեցայց համայն մեղու-
ցեալ՝ տուիչ կենաց իմոց բարերար՝ ՚ի ընդհ
պարգևաց կենաց քոց ապաւինեալ. զի ձա-
նաչելդ զքեզ՝ բովանդակ արդարութիւն է, և
գիտել զքեզ՝ զօրութիւնդ քո՝ արմատ անմահու-
թեան, ոյր և կանխաւ իսկ գրեցայց խմաստուն. և
պարձեալ՝ տիրելդ քոսակ՝ ամենեցուն, խնայ-
եալ տայ քեզ յիս. և պարձեալ՝ մծտ ես քեզ
յորժամ և կամիս, կարօղ գտանել։
Ք. ԱՅս սողոմոնի յուսոյ աղերսանք՝ իմոյս
առեալ տիպ. քանզի ոչ այլ ոք բազմամեղ՝
8 որ քան զնա՝ ինձ զուգաշափիլ։ Երբեմն
որդի, ապա առեալ. երբեմն միջնորդ խաղա-
ղութիւն՝ ՚ով ժողովրդեանն, և յետոյ խստոց
որոշման՝ բազում խռովութիւն. երբեմն օրինաց
կենաց կացեալ, և յետոյ մուրհակ մահու
հաստատեալ. զերկնաւորին պաշտօն ընդուն-
նեալ, և զօտարին անուն ծանուցեալ։ Ընդ
պատճառ օգտոյ. 9 անկարօտ զրկոյ. անաս-
ւելի զոդ. զրկեալ տրտնջոյ. փառկացեալ
փախստական. 10 սեղանանենաց սարտուցեալ.
անպատասխանի վնասատարս. քաղցրանոյց

հոյհոյիչ . զաւակ հայրատեաց . [11] կտակաբանանացն մատնիչ . մոլեխոհ չարախօս . մուաց օդ երախտեացն . խմաստուն սխալականաց . աւենադէտ յանցաւոր . ամօթաստարտ զղջացեալ . [12] տարակուսել աշխատօղ . [13] աղաչաւոր կուապաշտեաց . [14] յամրային գարձաւոր . կաղալկարծ ընկալեալ . կասկածաւոր հաշտութեան . յապաղս յիշատակ . յերկբայս փրկութեան . չաւստակն գիւտ . [15] 'ի մանանէ անացօնած . խաղդաւանեալ գերի . [16] կիսակատուր սրծեալ . կամաւոր անձնամատն . տմարդի յղփացեալ . զազմավէպ հանձարեղ : 'ի յընթացս քանից [17] երկեակ որոշմանց՝ ամ ուրեք քանսարկեալ ողբոց և ձաղանաց , մեծ պատճառ՝ և փոքր գովեստ՝ իբր 'ի վերայ ինքնագրաւ կռապաշտականն , երգիծանուն խաւնեալ ընդ աշխար . քան նէ՝ թէ լադիւ բարգաւանձու թէ ամ հասակն , և խոտորումն նորին՝ 'ի շրթունս քնաւից՝ թառանչ թախծութեան ողորմելոյս ինն ագդեալ :

ԵՂ . ( ) արմանամ , վհատիմ՝ տարակուսեալ ապշութեբ . զի թէ նա այնքան գթեաց , ինձ զինչ պատահէսցէ . զիարդ անկաւ ամբարձեալն . զիարդ սասանեցաւ հաստատեալն . զիարդ կործանեցաւ հաւուցեալն . իբր օ տարացաւ ծանուցեալն . զիարդ [18] զակատեցաւ զաւակն ընտրութեբ . զիարդ [19] սրացաւ վերձաւորն . զիարդ աղօտացաւ փայլեցեալն . զիարդ պատանդեցաւ ազատեալն . զիարդ անօրինեցաւ ուսուցիչն . զիարդ նոճազեցաւ հռչակեալն . զիարդ [20] անարգեցաւ փառաւորն . զիարդ փոքրկացաւ մեծատունն .

զի-

զիաիրդ ամբարշտեցաւ բարեպաշտն . զիաիրդ ամբարհաւաճեցաւ ընտրօղն . զիաիրդ ուրնայնացաւ պատարուննն . զիաիրդ կործեաց զուխտն՝ որ ընդ բարձրելոյն ։ Պատկառեմ ասել , թէ՝ և ընդ սանդարամետականին կապեցաւ . զի՞ հայր նորա՝ և կուռց . ուստի՞ ածրն ընդ պատկերաց . [21] վասն կ՚ըլ կամքն ընդ խորանաց ։ Օ՛ իարդ ոչ յիշեցաւ յանդիմանուին սամուէլի՝ առ սաւուղ եղեալ . հմայք ասէ՝ մեղք են , և ցաւս և աշխատուք թէ ածէ թերաւի՛ ի վէր ։ Օ՛ իարդ ո՛չ հայրեցնի յանդիմանուքին , կուռք ասէ՝ հեթանոսաց՝ դեւք և անշունչք են , և նման նոյ լիցին պաշտօնեայքն նոյ ։ Ո՛ր միայն ածէր գնա , մոլեխս նախատրեալ յառաջաձայն ձաղանօք՝ սաստիկս լինն ամբաստանէ , ո՛չ էր ընդ նա սա ասէ ածս օտարոտիս , զոր ո՛չ Ճանաչէին հարք նոցա ։ Ա՛ր է մահամատոյդ այլազնեայ [22] արձանն փաղաւրայ . ո՛ր տգեղն և [23] անպանծալին սիզոնացւոց՝ իդական ամենանըշուլ ձուլածոյն . ո՛ր կանացի կերպին անգրելին խայտառակուքէ զաղիր տեսակին , որով ամօթոյ մարգարէքն զանասնօրէն դիմեցուցին անխտրաբար , յանուն չարուքէ անժուժ հալ դիւին՝ անանձաբար ձօնել մոլկին ։ [24] Տալ զաւրաւ զէուքէն բարեբաստուքէն՝ որ զնախնինն որսաց ՚ի կորուստ . յաղթեաց մեծուքէն՝ խնաստիցն առաւելուքէ . զերեաց զուռզուքէն . յիմարեցոյց փափկուքէն . վնեաց արծաթն ծառայեցուցիչ . [25] յոգի զատեցաւ զայրն տանելի՝ հին զինն կործանողն . ՚ի զրկացն սոյ հանեալ ՚ի յոտս ստամբա-

բակլին դԹեցոյց. մեռոյց մեղկութիւն. Թմբ
ըեցոյց ծուլութիւն. արբեցոյց շոճայտու
Թիւն: Ալ դիւրապատիր մարմին երկրածին,
որովք ձայնարկուքք զբեզ աւաղեցից. քան
զի ոչ տիրապետ առ նա հանդիպակ ընդդէ
մաբանութիւնս, այլ ամենից սխալողաց՝ կա
մաւ վերնալոց. վ՚ը զի նուաւաւ է իմանալ,
Թէ [26] անիրաւ է պարծել յիմաստս մարմնոյ,
եԹէ ոչ աստուածով դատեաւ ընտրեացի. որ
զի Թէ առ այս պայմանի՝ յիմար ոք լեր, և
՚ի հաստչին կամս յուսացի, ոչ ևս ՚ի նո
րոյց անտի ինչ կրեսցէ:

Ա. Ալ քանզի սաստիկս և քստմնելիս ու
նի սողոմոն զդարձին իւրոյ յիշատակարան՝
ինքնասպարսաւն կշտամբութեամբ, իբր մե
ռեալ իսկապէս համայն աշխարհիս անձնա
սիրութեամբ. զոր եԹէ զնոսկն ոք նկատեսցէ,
[27] ունայնութիքն է իմանալի. [28] այլ և ՚ի մա
տեանս քահանայիցն՝ և ՚ի գիրս աքիայ սի
լոնացւոյ, [29] յորում զփոյթն իւրում ընԹա
ցիցն՝ արտասուէլիս լինն յերգանակէ: Ո ուր
ջան. անօգուտ վաստակ. անմիտ հետևուածն.
անշահ արշաւանք. անկայուն երկք. [30] օտա
րին խմաստք. [31] ոչընչից հոլովք. թամբաստե
լի բերք. անյարմար վարկածք. անոտի սեր
մանիք. [32] աւազատիւղ շինուածք. ապակա
նայու ստացուածք. քամահանաց տաժան
մունք. [33] ինքնամարտ կռիւ. ընդ ոգւոյ ի
րում դատ. [34] ընդունայնաԹոյ քերտն. վնա
սակար փսփսաք. կորստական շաւիղ. վերն
ալակ ձանասարհ. կործանական կրԹութիւն.
մոլորապատիր վարժութիւնն. հանապազա

սիրալ

սխալ տեսութիւն. [35] ակնայայրատ պչրութիւն. պոռնկակերպ կերպարան. ախտաբոյր քոք նիւթ. [36] գժնեատեսիլ գոյն. յոքնատը խուր գեղ. [37] յօդսկաւեղծ ծուխ. շոգի ցրիւ գնել. [38] վաճառ մերձ ի յատ. տաղտուկր քակտելի. ընդվայր ազատակ. անպատճառ ուսուր ծաղր. [39] արհամարհելի առպարէզ. [40] անձնավաճառ գիր. սատակչական եղք. անուծ մտածմունք. ստայօդ ձառ. գայրացուցանող զրոյցք. [41] եպերանաց խծբիծ. խեղաթիւռ խնդիր. ամօթանաց ցոյցք. խայտառականաց յայտնութիւնք. առակ ապատնեացն. ապաշաւանաց գործ. [42] ըմպահկատնաց պատմութիւն. հեղգացելոց օրինակ. խորխորատ ծածուկ. որս խաւարային. մահագուշակ վիհ. անյատակելի անդունդ. [43] երևոյթ փախչելի. խաբօղ շողքորթ. ատնոտոյ մատնիչ. ընդդէմ գործելոյն հակառակութիւն: Օ այս ամ մասունս քանից խոստովանական կանոնադրութիւն, ի սիրտս քննութեց նախատերմանեաց ժողովոյս՝ կանոնադիր գրել գարձելոց զղջման. ոյք [44] զի մի պարծեսցի ոք ի մարդկանէ քամբաստաւորք զինչ ընտրեալ նետիւք՝ զանձն և զընկերն խոցոտեսցուք. քանզի կատարիչ է քոյոյ ծածկեաւն, որ զկերպարանն միայն ունի, և զոչ ախտ

ժելիս ստեղծչին հատարել:

Ե. Ա՝ն արդ նա՝ որ [45] ոչ այնքան մեղաւ, որքան զղջացաւ, մի խափան պախարակիս

ցի.

ղի . այլ յիշեսցի այրն այն ՚ի բարի , եթէ
զհինն յուսադրութեանէ՝ ՚ի նորունն ոտն դնել
լոց, յորժամ հոգւովն կ՚ըլլայ յայցելուն ածուքն
անբաժանելեաւ՝ կենագործել զանդ խոս
տովանեալն . զոր մեռեալքն՝ ահա կենդա
նեացս անտարակոյս բերելն աւետիս : [46] Ընդ
որում մաղթեալ իմ պարտաւորի՝ իմաստու
թեանն ՚ի ժամանելոյ , ՚ի մեղանացն մահն
կարդեալ , բարեբանեալ մեծիդ պաղատիմ.
լից զնուճաղդ իմ բանադրութենէ՝ ՚ի յերջան
կին հանձարեղութենէ . նիւթեսցին ներկայիս
հայցմունք՝ ՚ի բարգաւաճին յարգաւորու
թիւն՝ ՚ի գերաշխարհան արքային աղերս . այ
ցելութենէ խնդրոցս գիցի քո ընտրեցեալ վեհ
արքայորդւոյն , զոր միածնիդ օրինակեցեր :
Յարեանն կցորդութենէ՝ զքո փառակից աշ
շակեցաք . տուր փրկութենէ քոյոյ ծառային՝
ամենահնար զօրել ահաւոր , ՚ի ստեղծողիդ
փառս աձեցուցեալ՝ զանքաւելի մեղացն ջնջ
ջումն : Յիշատակաւ խորհրդոց բարեաց՝ ընդ
ողորմեալսն նորոգեսցես . որ ամենահամառ
խորժաձաշակ բազմապատկոյ առատագրութ՝
զիածուիդ քո քարոզեալ՝ ՚ի մատեան լուսա
զարդ կուսակի եկեղեցւոյ , ընծայեաց հետս
բարութենէ՝ խոստովանութեամբ մատչել առ քեզ՝
հայր : Կանգն ՚ի հեռու յողորմութենէդ առ
այս ցոյց բանի ես իմանալի , թէ անյուսու
թեանն կաթուածք չէր անկեալ ՚ի յերանդն
սրտին ըղձից , որ զձեռ զղջմանն փոքր ինչ
կասեաց :

Ձ. Աղէտ [47] ՚ի յոյշ բերեալ զոր ՚ի քեզ ան
ձառելի բարեմասնութիւնք , զգթութենէն քո

ող-

ողջունեացեք. որով զկոշկահարեալն ի քազում դարուց՝ բամբասանաց քարաձգութեք, երաշնուլեք վերարժանացո. որ յաքնահոսան արտասուաց ելիւք՝ զմեզ յատակի յարկին հեղգեղեալ՝ ապարանիցն իւր խրախճանութեք՝ սաստկակսկիծն ապաշաւանօք, հօրն կրնցն գերապանցեաց՝ ողորմել լի ոգւոյն հեծութեք. զոր ի յաչաց բանիդ քո արտօսր՝ առ որ մերում ի յիւրն ախտակրեաց, երկայնամիտդ ներողութեք՝ միացուցեալ խառնեացես՝ զբաժած. և զանյարմարն առ նա կարծեցեալ զսաղմոսին քարեբանութեն, ի փառս էակցի որդւոյդ՝ կնքելով նովաւ՝ կեցուսցես զնա քաղցրութեամբ՝ ընդ աղքատս ժողովրդոց։

Օ այս [48] սուէետիկոս ոմն քարեշնորհ՝ արփաւիատեր ըն սողոմոնի, ամենայնիւ վարձս վարկուցեալ համակցորդ զուսաճայնութեք՝ իբր կենդանեօք նովաւ՝ ըն նմին վե նորին աղերսել առ քեզ, զոր յաւելուած կարդիդ առտեսակ։ Վանզի և աստացուոյն ի նմանե ստեղծեալն՝ բազմահրաշատուրն՝ մարդասիրեաձառն պատմադրութեն՝ ածութենն արդարացուցիչ՝ զսողոմոն ողորմեալ կարդէ. որ զի անպարտաւ է աղօթեքն, քան չարաբաստնել վե նորին։

Է. Օ որ և ես մաղթեմ մեծ վստահութեք՝ նմանակից այսր հեծութեան՝ և զիմս ընդնուին ընծայել դուռնդ. զի թէ կորուսցես զմեզ դատեալ ըստ գործոց, ո՛չ պակասին փառք քո, զի լրատամբք քո ձանաչիս. իսկ եթէ գտցես, [49] այնքան քարձրանաս, որքան մեծութեդ քում վայել է. քանզի յաւէտ օրհ-

օրհնաբանելի ես դու երկրորդաւն՝ ողորմած
ծուլթ՛ , քան նախահրամանն աստուածքն :
Դարձիր տէր՝ դարձիր քաղցրութ՛ ի խըն-
նամն գթութեան՝ ձրի և ամենաւատ պար-
գեւօք սիրոյ՝ մխիթարել յաւէտ[50] զտրտմեալ-
քըս համաշաւիղ ապաշնորհաւ տապոյ տոչորը-
մանն անբժշկականի : Ձեռն եդեալ փրկուէ՛
նորոգեսցես վերստին , քաւեալ և պատսպա-
րեալ , ի մեղսակործանս խորտակմանէ : Այլ
քեզ[51] միայնոյ սկզբանդ և անսկզբանդ , ըն
սկզբանդ , և սկզբնաւորիդ սկզբանց՝ աբ եր-
րորդութ՛եդ և միութ՛ ամծութ՛եդ՝ փառք և
իշխանութիւն՝ յաւիտեանս յաւիտենից .
ամէն :

---

(1) Իրաւացուցէս պինս : Իրաւացի ցուցցես , կամ հրաւա-
րակեսցես զողորմութ՛եդ որ առ իս՝ յերեսանելն գհերքեալս :
(2) Զբարեբասպուրէ կամացդ : զբարեյաջողութ՛ն , կամ զբա-
րերարութ՛ն կամացդ :
(3) Մի երկար ինձ : այս . մի ընդ երկար ծածկեսցես զվէր
մեղացս : ի մերսումն , ոչ երկարես : և հին լուծ . ոչ երկա-
րեսցես :
(4) Մի՛ դիպուրէ : ընդխաւար փսուն հոգևոր յաւուցս մի՛
թաղացուսցես ինձ փնկուէդ մահու , գործող կամ բերող
մահու :
(5) Զծանրուրէն ապականարար : ի մերսումն , զծանրուրէն
ապականարար :
(6) Կարնոր կործանմանս : այլ , աստիկ կործանմանս : ի մե-
րսումն , կործանմանս :
(7) Թէ ևս ոչ ոչնչագ : Թէպէտև ի միում աւուր բնու-
անդամ մեղանչիցեմ , բայց ոչ գբնոյց , ոչ համարեցայց , կամ
երկեց խոպառ՝ կամ ըստ ամի մեղսագեալ , ապաւինելով ի
կենաստուծ ընորհ քո : Ասյս , և հետևեալքն՝ են բանն
իսրաստ . (ԺԵ . 2 . 3 . ԺԲ . 18 :)
(8) Ու փան պինս : ի մերսումն , որպան պինս . այլ երբևէ զնա-
ռուզ զաղտմանն ինձ համանմանն :
(9) Ամնարօգ պրիօշ , զրկելով զնձ ի փառաց իւրոց , կամ

գոռ-

գուցէ նաև զԺողովուրդն՝ ծանր հարկօք. ոչ արտանջեցին առ առաքեալսն որդի նոր: (գ. Թագ. ԺԲ. 4:)

(10) Սէղանանէնգ սարսռօղել: ի սեզանոյ բարեացն այ վայելեալ, նենդեաց և ի բաց եկաց: կիմ, սեզանոյ առ ձարին այ նենդեաց, յանդիման որոյ խոստացաւ պահել զօրինս նոն:

(11) Կրակարանաղն մոպնիլ: զանց առնելով զՀրամանաւ օրինացն, չբազմացուցանել զկանայս յայլազգեաց, և չյարձիլ ի կուռս նոյ: որով և Սողոմէոն. ըստ որում օրէնսդրեցաւ նոցա ի Տեառնէ, իբրև անպիտանաբան ցուցանէր զմնովսէս:

(12) Տարակուսեալ աչխարօղ: տարակուսանօք առաչնարօղ, թէ հասցէ արդեօք Թագաւորէն մեղացն:

(13) Հղալատոր կոսպաչնել. աղօթաւոր այ, և յետոյ պաշտօնեայ կուռց: կիմ, աղաչանօք կանանցն կուռսպաշտեալ:

(14) Յամբայնն գարչատոր: անապատն և յետ յամելոյն ի մեզս՝ առատ գարձեալ: ուստի և խաղախրդ ընկալեալ, երկրացեալսն՝ ընկալեալ լինելն յայ, հաշտուելն, փրկուելն: յապայս չէզոպակ. առաքեալ Ժամանակի եկելոցն՝ յիշատակ երկիւղի, զգուշութեանն, խոնարհութեանն, ևն: չոսոպալի գիտս: ի մերումն, չհասոպալի. իբ գԺողարարհաւատալն գիւտն հոգւոյ նոր, ոչ ի կոչմանէ զօրութեանն այ, այլ ի գիտութեանն մեզաւ, և յանդիմանեալ յայ, ոչ զղջասցաւս. և ոչ նոր գիրն յայտնի լինչ ասանդեաց զապաչխարութեն նոր. քան զի և զբարձրաբանդակն՝ զոր չինեաց կուռցն, ոչ երարձ, այլ յովսիա արքայ կետոյ քակեաց: (գ. Թագ. ԻԳ. 13:) Ա յոգնիկ են պատճառքն՝ վն որոյ բաղուկք ի վարդապետաց ասեն զսովսմն անապաչխար մեռեալ. թէպէտ այլք ևս ասեն ապաչխարեալ. ուստի յերկբայս մնայ փրկութեն նոր: Տես գնխ. կոտ. 27, և յայլսն:

(15) ի մանէ ճացուածք: ըստ մասին միայն մնացուած թագաւորութեն. զի ասան ցեղքն ապստամբեցան:

(16) Կիսակտուր պրծեալ. կամ ըստ փրկութեն, զի ոչ անմեղութեն, այլ ապաչխարութեն ապրեցաւ. և կիմ ըստ ձրութեն յորդին իւր. զի կարեցաւ Թագաւորութեն:

(17) Երիւնակ ոսոմանց: ի խոտս՝ երիւս զանազան կիմ հաճիատակ բանից յայմ տեղւոջ բանս արկեալ, զոյգ եղեալ զսովսմնէ. մեր օրինակն, բանաստեղծեալ. այ նախատեալ, այպանեալ: Խոկ կրկին բանքն են՝ ազէտ վասն անկման այնմիսւոյ առն. և ճաշանաց, գարսովանաց վն գիտութեն և հասանե և անպատճառս օտարանալոյն յայ. որով մեծ եղև պարսաւ նոր, և փոքր՝ գովեստ խնամատութեն և ապաչխն անմեղութեն: Երգիչանոսվի, մեղադրանք խառ-

նեալ ընդ աչխատ, ըստ ողբոց կամ ցաւակցութեանէ : վարդապետութեան նոր ընդդիմիր բարգաւաճմանէ, խրատիչ բարեվարուց ամ մարդկան. իսկ խոտորումն նորա յայ՝ ի բերանս ա մենեցուն՝ բառանդ բանիդ , որոմագին հատաչանայ նիւթի՝ ողորմելիս ինձ , ողորմելի օրինակաւ կամ ցաւակցաբար խօսեցեալ :

(18) Զախափեցաւ ցասկն . թիւրեցաւ , խորթացաւ : կամ մոլեգնեցաւ , չիմարեցաւ :

(19) Սրացաւ մըչխարն : փախեաւ , հեռացաւ :

(20) Ամնարգեցաւ : ի մերկութիւն , անարգացաւ :

(21) Վա՛յ էր կամն ընդ խրթանաց . յօժարութիւնն՝ ըստ կռատացի լիշտ անուան պաշտամանէս , յորոց խորհին օրէնքն այլ :

(22) Ամբչանն գազվրայ : փեգովը , որ և վատգովը և փոգովը , էր կուռք մոլորացեալ , որում զբարձրաւանդակն չինեաց սողոմոն . (ի . Թագ . ԺԱ . 7 :) ուր անուամբ քամոսայ գնի . զոր քաջ մեկնիչք նոյն համարին ըստ փեգովրայ : Աբդ՝ ասի մահամատայ . ի այն կուռք եղև պատճառ կուսորածի որդւոցն Իսրայէլի՝ քան և չորս հազար ամբանց . (Թուոց . իե . 9 :) այլաբնեայ , այ այլանդակ տեսլեամբ . զի ըստ ոմանց՝ կազմեալ էր ի սեաւ քարէ՝ կանացի կերպարանաւ : ըստ այլոց՝ առնուազն կազմեալ էր՝ և ամենայն տեսակաւ : Ոմանց Թուեցաւ , Թէ այս բառ գըրեալ էցէ՝ այրագնեայ . բայց այսմ չկայ հիմն՝ ոչ յօրինակացն նախնեացն , և ոչ ի հաւատոյ ծանօթութենէ վերստրեալ կռոցն փեգովրայ :

(23) Ամպանձալին սիդոնացւոց՝ էշխան : խանդի աստարտէս չաստ սիդոնացւոց . զորոյ բարձրաւանդակն կանգնեաց սողոմոն . (ի . Թագ . ԺԱ . 5 :) Լուսին էր սա , և արձանն եղջերաւոր կազմեալ , կամ ի ձակատ նր եղջերաձև լուսին եդեալ . իգական ձևով յայտառակութեամբ ի դարչութիւնս գրգռելով զպաշտօնեայս իւր . որք և մերկ անդամ ծառայէին՝ ըստ հաճոյից այնպիսի աստուածոյ :

Ա՛յս է առաջեալն , որով ամօթոյ մարգարէին , ևն :

(24) Տարաւ զնաւթի : եբարձ ի սողոմոնէ զառատաձաձս երկանկութեանն , այ խնամատուութեամբ նր , ածականաւն , ևն , կինն՝ որ զադամ որսացաւ ի կորուստ :

(25) Յոգի դապեցաւ : ոսկան հոգւով զայրն գովելի , կինն՝ որ եղև առաջին զէն սատանայի :

(26) Ամբրաւ է պարծել : ի սողոմոն ունկնդիր խնամանալ , Թէ ջար և ընտրեալ է վստահել ի մարմնաւոր խնամատուին , Թէ ոչ ետ դապեաւ ընդբնոյն , քննեաւ զդուշացն , կամ յայ առաքինորդեացն ի գործս : որ չի ընդ . իսկ եթէ ըստ այսմ ոգւոյնմանէ , այ ըստ մարմնական խնամատուութեանէ ոգեւս եղէ ոք ,

յուսալով 'ի կամս ՚ձյ՝ կարէ ներծանիլ յախտաւորս զոլ
ծոց աղօտմանն ։

(27) Ընդառնուելքն է ինդանալի ։ 'ի մերումն , առնայնուելքիւն ։ ՚ձր 'ի գրոց ժողովողին ունիմք լսանալ զապաշխարութիւն աղօտմանն . քանզի յետ մեղացն գրեալ համարին հրեայք , հերոնիմոս , և բազում մեկնիչք . ոչ և հայ Նախադրուն գրոցն ժողովողի յայս կարծիս յօժարի . թէպէտ այլ մեկնիչք՝ ոմանք անհաւանելի ասեն , և ոմանք անյայտ թողուն ։ Սոյնպէս յաղագս գրոցն Առակաց համարեցան ոմանք գրեալ յետ մեղացն . ըստ որս և հերոնիմոս ։ Եւ նա ինքն կիւրիղ եղէմացի . ('ի կոչ . ընծայ . գլ . ը . հմր . 14 .) ասասկ ցուցանէ զապաշխարութիւնն աղօտմանն ասելով . *Եաւ աղօտմանն յանցեաւ . այլ զինչ ասաց յետոյ . յիշուստ ուրեմն ասէ՝ և ես ապաշխարեցի ։* Այս բան գտանի առակաց լիբ . 32 . ըստ օրինակի լինչ եօթանասնից . որ ոչ գոյ յայլ թարգմանութիւն . այլ և 'ի մերումն այլազգ գնի . ՚ձր . *Եւ ընկալեաւ զնա , ասպաշաւեա .* կամ ըստ ձեռագրացդ . *Եւ յորժամ ընկալցիս զնա , ասպաշաւեսջիր ։* Արդ՝ ոչ վրիպեաց մեր ըստ առաջին կարծեացն համարելով , թէ զիժողովողն յետ մեղացն գրեաց աղօտմանն , ասէ՝ Թողեաւ զայն յիշատակարան իւրոյ գարձին , ան՝ ձամբ զանձն պարտաւորելով և կշտամբելով , երբև բոլորովին մեռեալ սիրոյ անձին և աշխարհի ։

(28) ՀՀյնէ 'ի մափեանս փահանայիցն ։ ըստ . մնաց . ԼԹ . 29 . ոչ յիշեին մատեանք քահանայից , այլ բանք նաթանայ , և աքիայ սիլոնացւոյ , և յովէլայ տեսանողի ։ Բայց գուցէ ոչ վրիպեաց 'ի վըր մատենից քահանայից առնու զասացեալն (գ . Թագ . ԺԲ . 41 .) *'ի գիրս բանից աղօտմնի ։* Այս գիրք Թէպէտ և այժմ չեն 'ի միջի , սակայն ոչ վրիպեաց , ոչ և այլք ոմանք՝ կարծեն , Թէ յայն գիրս գուցէ պատմեալ կայր ապաշխարութիւն աղօտմնի ։

(29) Յորմ պիտին . յարաբերականաւ՝ յորմ ոչ ցուցանէ զգիրս քահանայից , կամ աքիայ , որք ոչ գոն այժմ , այլ զգիրս ժողովողի , յորում ասէ՝ զիւրս իւրոյ անցեալ ընթացից կենացն ցաւելով բացայայտէ ։ Եւ ապա զյորդանան անուն հաւաքէ , որք կամ ըստ բանիցն , և կամ ըստ խնամատարացն միայն գտանին 'ի ժողովողն . և երկար լինելք առ զնուազաքանչիւրոց տեղեան նշանակել ։

(30) Օպարին խաղոպ ։ խորհուրդք օտարք 'ի լուսոյ բանին , կամ Թիւր , մոլար ։

(31) Ընդէղ հոլովք ։ ոչինչ , կամ անցանելի իրաց չըմանք , կամ փոփոխութիւնք . ոչ և ասէ . (ա . 6 .) *Գնայ հողմ , և 'ի չրջանս իւր դառնայ հողմ ։*

(32) ՀԱռաջնորդ ընծայեցաւ : վեր առաջոյ հիմանն փլել չկնիք :
(33) Ինքնամարտ խոխճ : սէր աշխարհի և ախտից՝ ըստ անձինն
ծայր կուռիլ . ըստ բանին . (ը . 23 .) " Եթէ աւուրբք նորա
ցաւոց , և արտմուէ զբօսանիք նուր . " ասէ : (ևս է . 26 . 27 :)
(34) Ընդունայնաբանութ էրպն : յընդունայն հարուճածոց կամ
աշխատութեց ծնեալ . քիրան . կամ ընդունայն չարչարող :
(35) ՀԱնայայրաց պէրոնէ : ազատելոյ կամ հեշտացուցիչ
ասց անհամեստ զարդ :
(36) Դժնեպաչխել գոյն : ընդ հակառակն առաքինոյն՝ որք
աշխարհի՝ որք խորշելիք են և անհաճոյ ներքս զդժնեայ
կերպարանս . ոչ խոշորութեի զգեստու , ցամաքայնին կե-
րակուր , ևն :
(37) Յուվամեդ ծոխ : յոյժ թանձրամած ծուխ :
(38) Վաճառ ՏԷՅ 'Ի ՅԱՈ . յո մերձ 'ի յափշտակութեի , գիւ-
րաբառնալի . զի իրք աշխարհի արագ յափշտակին՝ կամ
'ի մարդկանէ , կամ 'ի մահուանէ , կամ 'ի ժամանակէ :
(39) ՀԸհամարհելի առպարէզ : խոտելի վեր փոքրութեն , կամ
վտանգին : այսոյ խնդալի աշխարհս , կամ ընթացք կենաց :
(40) ՀԱյնաւհաճառ գիր : յարիշն յաշխարհային իրս՝ է իրք
ձեռագիր վաճառելոյ զանձն , կամ առուկ լինելոյ :
(41) Եպէրանաց խծբիծ : պարսաւանաց հետաղօտութեի :
(42) Ընդահկանաց : առգուանաց կամ խոյտառակութեն պատ-
մութիւն :
(43) Երեսոյն գնալելի : առաջօք տեսիլ գիւբանցանելն :
(44) Չի մի պարծեսցի ոք : Չի մի ոք հայելով՝ թէ ինքն
ոչ կռատաշտեցաւ իբրև զսողոմոն , կամ որպես զայլ թե-
րահասուս , պարծեսցի յանձն , բամբասանաց նետս ձգե-
լով յայլս , որով զինքն և զինակերն խոցոտէ : քանզի բաս
վերոգրեալ բանից Ժողովողին՝ կռատարիլս է և աշխար-
հասէրն՝ որ քոզով ածպաշտութեն ծածկեալ 'ի վերին ե-
րեսս , զանհաճոյն ոչ գործէ :
(45) Ու այնքան մեղաս : Թէպէտ և մեղք առոմանէ յայտնի
են , իսկ զղջումն անյայտ մեզ , սակայն մեղք նր գոր-
ծալք միայն եղեն՝ և ոչ վարդապետութեք . իսկ զղջումն
ոչ միայն գործալք , այլև վարդապետութեք Ժողովողին .
որովք ոչ միայն առ մարդիկ իբրոյ ժամանակին արձանա-
ձոյց զիւր զղջումն , այլ և առ Յամ յապա եկիւղոյն եղոյց չա-
նատարհ զղջման . և այսու մատամբ զղջումն նր առաւել
ասի քան զմեզան : վոյ յիշելի է այրն 'ի բարի իբրև զիւ-
ասպրութեն , ոչ զդվսաւոր յոտատրիչ , 'ի գրոնէ ոսկն դինելոյ
ձի առաչնարոյոց և գարձելոց առ ածն : կամ այնոցիկ մե-
ղուցելոց՝ որք զղջմամբ մեռեալ յոտս փրկչին գիմացին ,
յորժամ հոգոյն բանականաւ՝ յորմէ անքաժանելի էր ած-

ուԹիւն, էլ ՚ի լինելոյն՝ կենագործել զանդ խոսփովանելան. փրկել զյառաջուց հաւատացեալս նը՝ որք անդն կային: Զոր ձեռնալին. ցի մեռեալքն՝ որք յարեան ՚ի մահուանն քում, մեզ կենդանեացս եառն աւետիս ազատուԹե հոգւոցն արդարոց. զի այն յարուԹե մարմնոցն՝ նման էր ազատուԹե հոգւոց. և ոչ քո մարմնոյն մեռելուԹքն՝ զմեռեալ մարմինն կենդանացոյց, նոյնպես հոգւոյն լինելն ՚ի մահն՝ ՚ի սուրբնս՝ հոգւոցն արար այցելուԹի. և որպես ՚ի մեռելոցն՝ միայն զրջոյն մարմինս յարոյց, նոյնպէս յարգելեալ հոգւոցն՝ միայն զարդարան ազատեաց: Եւ ոչ ոք ոմանք հաւատարակ վճիռ վարդապետաց համարեցան՝ ասել, Թէ յիջանելն քո ազատեցան այնոքիկ՝ որք հաւատային ՚ի քո, եԹէ յիւրեանց ժամանակին եկեալ էր յաշխարհ: Այս ոչ միայն չէ հաւատարակ վճիռ վարդապետաց, այլ և անհնին. զի ըստ այդմ պարտ էր համարիլ, Թէ նաև ակնբարեացքն, և սիգռնայքն, և սոգոմացքն ազատեցան ՚ի դժոխոց, և օրհնեան այժմ ըստ արդարեամբ և ըստ խաչհայ. վասն զի ինքն քո վկայէ զինոցանէ՝ Թէ ապաշխարեին, եԹէ առ նոս գեալ եին զօրուԹիք իւր. ուստի և հաւատային ՚ի քո: (Մատթ. ԺԱ. 21. 22. 23:)

(46) Ընդ որս. ցի ըստ ոգոմանն, կամ վասն ոգոմանն մաղԹեմ ես պարտաւորս, որ խնայուԹե նը ոչ ժամանեալ՝ մեղացն հաղորդեցայ: Լոյս զնուաղ ինձ. խաւնեա զսակաւ բանքս իմ ՚ի հանճարել բանս երջանկին, փառաւորեցեալոյն ոգոմանն: (՚ի մերում. ՚ի յերջանիկն հանճարեղ.) Նախընէոյն, միայոյն առաջնկոյ հայցուածք իմ՝ որ վասն յարգուԹե Թագաւորին, ցի Տնօրացելոյն, ՚ի գերաշխարհն, ՚ի յոյժ աշխարհս ազգային ազերսանս, կամ ՚ի յոյժ զգլխոյն ազգանս նը: Աղյնելուն, հաւատարուման կամ ընդունելուԹի, Թանդրոց իմ և նը յաղԹողեացն մեծ արքայորդւոյն. զոր հաճեսցի օրինակեղբ, օրինակ եառս խնայուԹեն, ԹագաւորուԹեն, օրինադրուԹեքն, չինուԹե տաճարին, ևն: Փրկեա զծառայդ քո, ՚ի փառս առեղծողիդ բարձրացուցանելով զընկալումն գժոժարին մեզաց նորա՝ խգաւորուԹեն և հեռապաշտուԹեն: Յիշատակաւ խորհրդոյն, խրատուցն բանեաց նորոգեա զնա ըստ ոգորմեալն. որ ասորժելն և բազմանան առակօք զնծուԹիդ քո քարոզեալ ՚ի գիրս Աստուածայց, Ժողովողին, և երգոյն, աւանդեաց զնոյնս կատակելեցոյ՝ խոստովանուԹե մատչել առ քեզ: Քանզի ոչ հնոյ ցաղցմուրն. հայելով ՚ի ցոյցս բանիդ ոգոմանն, խնամանալ Թէ ոչ յերկար ժամանակաւ հեռի մնայր ՚ի ներողուԹենն, ընդ անյոսահարելն խոնուժ, եԹէ շարժուն ինչ յուսահատուԹ ոչ էր եղեալ ՚ի սրտի նը, որ զփոյԹ զգլմանն փոքր ինչ

յատաղեցոյց, խոյհելով զմեծամեծ պարգեւսն ոչ հղեալ առ նմին, եւ զկրկին զգուշացուցիչ ապդեցութեանն ոչ. զոր ոչ անասառեալ, խոտորեցաւ յամօթալսն. յոյսպնեալ մոռացութիւնէ ծանրումն մեզոյ իւրոց՝ տատամնեցաւ սիրան, եւ յաղեաց ի զղջմանէն:

(47) Ի յոյն ԲԷրեալ: Ա՛յլ գուշիւրով զանձաւ բարեաց հաղորդութենէ, ցոյց զգիտութիւն քո ի տղոյն. եւ զպարտաւեալն ի բազում ժամանակաց՝ երանութենէդ արժանի արար: կամ փոխանակ բանիւտանացն՝ ի գովութիւն գործոյ զնա, որ բազմանգիտ պատասխանիք պնդէ յարիւն: զբովանդակ յաղագ ապարանիցն ընդոյր: Ա՛յս աւանդութիւն է ունանց, եւ ոչ ի գրոց: Արդ գերազանցեաց քան զաղաչեսարութիւնն դաւթի հօր իւրոյ. զի նա ի գիշերի զանկողնոյն միայն Թանապր պատասխանիք, եւ որդին զապարանն՝ զտեղի խրախճանութենէն ընդոյր պատասխանիք: Ջոր խաւնեացն ասէ՝ յարտասուս միածնի քո, աս որ ճերվո, մերոյ մարդկային բնութեան, կիմ մերոյ բնական կրնքա ախտակրեցաւ յիւր ածայնին անձն: Ե՞ պանյարմարն աս նա կարծեցեալ, զասլմոն հա. որ թէպետ և մակագիր ունի, ի սողոմոն՝ սաղմոս, սակայն անյարմար կարծի նոյն, կամ զի ոչ նր է պատմեալ զոյն, և կամ զի բանքն առաքեալ հայեին ի նորն սողոմոն ի քր, քան թէ յառաքինին: Ա՛յլ դու ասէ՝ զայն սողմոս ի փառս ողդոյ քո դարձուցանելով, ի մեղուցեալն սողոմոն կատարեա զայն բանն. "երբ արատչ աղքատաց ժողով ողեան երդոյ, և կեցուսցէ զորդիս անահնից." (Հմր 4. 13.) երբ ասէ. Թէ ոչ ը անմեղն, գոնէ ը ապաշխարողն փրկեսցի:

(48) Վոնէպիոս ոմն: իմաստուն ոմն, արգոհապէր. հոգեյոր կիմ ապաչէր վր սողոմոնի, բարեգործութենի համարելով ը նոյն երբև ը կենդանւոյ ազօթակից լինել, և ապերսել վր նր առքեղ: զոր յաւելուածդ կարգիդ, զոր և յայլորդ բանդ ցուցանէ. Թան գի և ասպատոն. այ գիրքն կիմ պատմութենն յորոյ մարգարէական հոգւով ի սողոմոնէ շարադրեալ, յորում ածայնն նախախնամութենն արդարացուցանի, ցուցանէ միանգամայն և զսողոմոն ողորմեալ յայ, կամ այսու՝ զի մարգարէութենէ՝ արար գնա գրիչ նր գրոց, և կիմ նմանութենէ անցեալն յորոյ. երբ գի ոչ յոր ի մեծութենն անկեալ, յետոյ կրկին ևս մեծացաւ, ասյնպես սողոմոն ի հնարհայն անկեալ մեղաք՝ ապա զղջմամբն անդրէն բարձրացաւ ի հնարհս: Որ գի անպարտս է. այ վայ անմեղ դրելն է աղօթեցն վր սողոմոնի՝ յուսալով Թէ ապաշխարեաց, քան Թէ անապաշխար համարելով՝ չարաբանել վր նր: ի սողոմոնէ գրեալ գիրոն յոբոյ՝ համարեցան և

այլք ՚ի վարդապետութ , ըստ որս դասեն ոմանք և զԴրիգ
գոր ածաբանն . իբր զի ՚ի Հաւն էր . առ յուլիանոս հալ
կատիս , յիշելով զբանն յոբայ . գ . 13 . կոչէ յանուն առ
զոմանսն : Իսկ թէ ո՛չ էգէ պոճեսիկոսն , որ ապաչէր վա՛ռ
զոմանսն , ոմանք վնիւսացին գրիգոր ասեն . սակայն ՚ի գործս
նր՛ ոչ գտաւ այնպիսի ինչ . ոյզ և ո՛չ ՚ի գործս ածաբա
նին , կամ բարսղի , կամ ոսկեբերանին : Ոմանք վեպխիան
կարծեցին , ՚ի մեկն . սաղմ. հա : Ա՛յլ ինձ Թուի զսկիզբն
իմանալ . (զոր ոչ վրդովիս անուճամբ իմաստիսդ սովոր ես
կոչել . առա . Ը . 3 . ևն :) Ա՛րդ՝ սկիզբ (գլ . խէ .) յետ
պատմելոյ զմեզս սողոմոնի՝ յաւելու ՚ի հմին 24 . * Ա՛յլ ածծ
ոչ Թողցէ զաղօրմաւն իբր , * ևն : որ արդարև աղօթական
բան է վա՛ռ անձինն սողոմոնի , և ո՛չ վա՛ ործոց նր՛ ՚ի յաջող
գոն Թիւբրուեն . վա՛ զի ՚ի ժամանակս յետնում և ործոյն նր՛
սիրաքոյ վաղու ևս բարձեալ էր Թագաւորութիւն յուդայ :
Ա՛տոնիօր ոչ սիկաք ինդիր , արդեօք փրկեցաւ սողո
մոն , Թէ դատապարտեցաւ . քանզի և յուսալիոց հարցն
ոմանք զայս ասեն , և ոմանք զայն . և յետ նց՛ վարդա
պետաք՝ մեկնիչք , և ածծաբանք երկուստեք քննեալ զպատ
Հառն՝ վճիռ արտադրեցին , Թէ չերկիցայ էրկուրէ : Եւ
ասա ինքն սբա գրիգոր մերթ զինն ցուցանէ , և մերթ ըզ
միւսն . զի ՚ի հմին բ . ասէ . կաղակաբք ընկալեալ , կասկածա
ւոր հաղորդութիւն , չերկիցայ էրկուրէ . լատապալի գիտ : Իսկ ՚ի
հմին ձ և ե , ՚ի գրոց ժողովողին՝ առակաց՝ և յոբայ ցու
ցանէ զնա ապաշխարեալ և փրկեալ : Ա՛յլ կինիք բանիցդ
Եբրայ զայս դնէ , Թէ յաւելին եկեղեցւոյ լաւ ևս է դո
վութիւ յիշատակել զնա , քան պարսաւել . և Թէ աղօ
Թելն վա՛ նորա ընտրելի է քան զանիծանելն : Ա՛յլ Թէ
զնարգ աղօթել վա՛ նորա արժան համարի , զի ՚ի հմին ե
ցուցանէ ազատեալ յիմանելն քո՛ ՚ի բանս արդելեալ
հոգւոցն , ասելն է նախ՝ վա՛ զի երկբայութիւ ասէ զայն
ազատութիւ , և ո՛չ սասպութիւ , վա՛ այն մնայ տեղի օ
ժանդակիչ աղօթից . զի միայն վա՛ անապաշխար մեռելոց ,
կամ վա՛ յայտնի երանելոցն յերկինս՝ աղօթել չէ օրէն .
քանզի վա՛ երկբայականացն՝ ո՛րչափ և բազմաժամանակեալ
մեռեալ էցեն , չէ անդէպ աղօթել , մանաւանդ յառան
ձին աղօթս : Եւ այս ՚ի վե՛ր սողոմոնի առաւել հատա
ռոյ , այնու զի վա՛ նր՛ միշտ ՚ի միտս հաւատացելոց կայր
կասկած ը յուսոյ . մինչև ը գրելոյն ալափիսեայ մեկն
չէ՝ յիւրաքանչիւր ժամանակին մեծանուն քարոզիչ ումն ՚ի հռոմ՝
հրապարակաւ պատմեաց զյայտնութիւն եղեալ առ սբեա
նէր ումն , Թէ սողոմոն յայնմ ժամանակի զերծեալ ՚է
պատժոց՝ հանդեաւ յերկինս : Ո՛չ հաստատեմք զյայտ

նութ

նուիրեալ , այլ այսու զբարեյուսութիւն հաւատացելոց ցուցանել դիտեմք :

Երկրորդ , այս աղօթել վասն տաղտկանաց՝ ի ցոյցք գիտոյ և սիրոյ առ արժանաւորութիւն այնպիսւոյ առն : Այսպէս աղօթեմք կատարման կամացն ասլ յարարածս , և վասն հաստատութիւն փառացն սբոցն . Թէպէտ և գիտեմք թէ առանց մեր խնդրոյ՝ կամք ասլ անվրէպ կատարին . և սբոցն փառք միշտ հաստատուն են :

Երրորդ , այս եղանակ աղօթից՝ բերումն է բանաստեղծական հոգւոյ . որ սովոր է զանշունչսն հոգիացուցանել , և զանշարժսն գնացուցանել . այսպէս և գիհեւաւորն և զանցեալն առնել մերձաւոր և ներկայ : Ապա և ըզբազմաժամանակեայ մեռեալն զտղոյն՝ ձևացուցանէ իբր կենդանի , և այնու օրինակաւ փրկուճն աղօթէ : Այս եղանակ խնդրուճածոց գտանի և յայլ աղօթս եկեղեցւոյ . զոր և որք վըդովս ակնարկէ ասս 'ի հնին՝ ասելով վասն խնամոնոյն՝ թէ իբր կենդանեօք նովաս ընդ նմին վասն նորին աղերսել . ըստ . իբր կենդանի գոլով աղօթեմն՝ նովաս հանդերձ ասլերսել :

(49) Հայնփան Բարբարաս : 'Ի գտանելդ զմեզ 'ի կորստենէ հոգւոցս , այնքան փառաւորիս՝ որչափ վայել է քոմ անհուն մեծութեդ . զի Հանապն՝ թէ անհուն է զօրութիդ . անհուն՝ սէրդ , անհուն՝ երկայնմտութիդ , և՛ն :

(50) Զարդեալս համալսարիդ : Մխիթարեա զտրտմեալքս վասն մեղաց՝ տագնապալս , որ նմանակից է անձկութեն աղօթից :

(51) Մխայնոյ սկբանդ : Ազատիր առ ամենայնք երկիւղ թին աւարտէ զփառատրութիդն , և փոխանակ անուճան խրատքանչիւր անձինն գնէ գյատակութիս նոյ . ոչ արար և 'ի բանն լիր : Աւասն վասն անձին հօր գնէ , սկիզբն և անսկիզբն . զի յատուկ է հօր՝ լինել սկիզբն այլոց երկուց անձանց՝ առանց ելանելոյ յայլմէ : ընդ սկբանդ . այսու զորդի նմանայ . զոր եթէ ոք առցէ սկիզբն ըստ արարչութեն , այդ ոչ յատուկ է որդւոյ , այլ երից անձանց հասարակ . առա սկիզբն ասէ զորդի նկատմամբ այլոց ածելոյն անձին . և զի լոկ սկիզբն ասաց՝ առանց յարելոյ՝ անսկիզբն , յայտ արար զորդի լինել այնպէս սկիզբն՝ որ չէ անսկիզբն . և ահա այս է յատուկ որդւոյ միայն : և սկիզբնաւորեդ սկիզբանց . այսու խնամն հոգին ըստ . և եթէ մեկնեցցէ ոք , (ոչ ոմանք առնեն) թէ սկիզբն է արարածական սկզբանց , կիմ սկզբնաւորիչ է ըստ հօր և որդւոյ , այդ ոչ յատուկ ինչ է հոգւոյն սբոյ . զի պատշաճի և հօր և որդւոյ՝ լինել սկիզբն արարածական սկզբանց , և զի նաև

հայր է ակզբնաւորիչ ըստ որդւոյ և ըստ հոգւոյն. ոմն և որ
պէս ըստ հօր և հոգւոյն: Ապա առ՛ի լինել յատուկ հոգ-
ւոյն՝ իմանալի է, ակզբնաւորիւդ, ՚ի յատակէկելոյդ՚ի
ակզբանց, այս է՝ ՚ի հօրէ և յորդւոյ. և յոքնակի ասելն՝
պիէնդ, ոչ զբազմութեի ակզբանց նշանակէ, այլ զբոլոր
անձինսն, զորս յատակլին մատուցս բանին պիէն կոչեաց.
ուստի առ՛ի ցուցանել թէ յերկուսին և յատակ գոյ հո-
գին՝ յոքնական եդ պիէնդ. թէպէտ և մի և նոյն բոլո-
մամբ յատակ գոյ ՚ի նոցանէ, որով մի ակիզբն բղխման
լինի, և ոչ երկու: Ա յս է հարազատ իմաստ բանիս՝
ձեծաբանութիւնն քննելով: Իսկ ոմք յայլ միտս ձգել կամին,
ասելով թէ որդին պիէն կոչի նկատմամբ արարածոց,
և հոգին՝ պիէնաւոր ասի, ըստ ակիզբն կամ ակզբնաւորող
այլ արարածական ակզբանց, այսու մեկնութիւ ոչ միայն
խոտորին ՚ի մտաց սրբոյ վարդապետին, որ գիտէ իւրա-
քանչիւր անձին զնւր յատուկն ընծայել, ոյք ասացեալ,
այլև օտարանան նախ՝ ՚ի կարգէ բանին. զի յատակլին
մտանի յատկէն զհայր՝ պիէնդ անպիէնդ, զբաւն ակիզբն՝ և
մանան նկատմամբ որդւոյ և հոգւոյն. իսկ ՚ի հետեւեալ
մատունս զնոյն պիէնդ բառն հայեցուցանեն առ արարածս.
որոմ ջնջին և ոչ մի ինչ պատճառս: Իրկրորդ, օտա-
բանան ՚ի յատուկ նշանակուէ բառին պիէնաւոր, որ ոչ
նշանակէ ակիզբն, կամ ակզբնաւորող, այլ ունող ակզբան,
կամ ակզբնաւորեալ. որպէս և այլ այսպիսի ածանցական
անուանք. զոր օրինակ լուսաւոր, ջրաւոր, գունաւոր, ևն,
ըստ բուն նշանակութեի իւրեանց նմանին՝ ունող լուսոյ,
ջրոյ, գունոյ. կամ լուսաւորեալ, ջրաւորեալ, գու-
նաւորեալ: Ըստ այսմ ասի (Աթանագէղ. երես 162.)
*Ջնարդ կարիցեմք քննել... ակզբնաւորիչ զանակզբա-
նէն.* ըստ ակզբնաւորեալքս զանակիզբն: Յայս միտս և
մանալով և տաթեւացին. (Հարցմանց, եր. 63.) հար-
ցանէ. *Յանակզբնէն՞ բղխէ հոգին, թէ ՚ի ակզբնաւոր-
բէն:* և յետոյ փոխանակ պիէնաւոր բառին դնէ պնեալ:
Ապա ասէն զհոգին ոչ պիէնաւոր պիէնդ, յայտնապէս
նշանակէ՝ ակզբնաւորեալ ՚ի ակզբանց. զի յայսպիսի բանս
սեռական անունն զբոլոքեի բացառական է. ոմն և յայլ
բազումս գտանի: ըստ այսմ ասելն (երեմ. ժգ. 18.)
Վիրաւորիչ սրոյ, իմանի՝ վիրաւորեալք ՚ի սրոյ: Ոմն և
ոչ վրիպատս ասէ (՚ի գով. մծբն.) *Ալյլ կայսերայ
հրովարտակաւոր.* ոչ ՚ի կայսերայ ունող զհրովարտակ,
կամ պատգամաւորեալ: Ա յսչափ ինչ համառօտեցաք
միայն ՚ի տուգանել մեկնուեն. իսկ զընդարձակ հատ-

Ա Երասին յաւելուածք կրկին հեծուելեան՝ նորին հո-
գւոյ, առ նոյն աղերս խաղ լանաց բանի:
Ի խորոց սրտից խօսք՝ ընդ ամ:

ՐՈՆ ԽԱ:

ա. Լսեա արդ՝ մի տիրեսցեն անօրէնութիք
[1] քում պատուիրիս կայսերականի
արքայութեդ վերնում՝ ամ քոլորից լուսոյ. մի
հասցեսցէ զոտոզն ասպատամբ՝ զգաստդ միշտ
մանդ ընորհի՝ ի քո ստեղծեալս կերպէ. մի
թագաւորեսցէ մեղքն խափանեալ՝ մարմնոյս
մահացուի՝ առ ի գրաւել զիս ի նոյն: Զիք
իմ թագաւոր առ իշխել ընչոյս՝ քաց ի քէն
քա, որ անբռնադատ հնազանդեցուցանես
լծոյն քաղցրուե. որ քառնաս զկարիս մեղաց
[2] ամենակատարդ բանիւ. որ արեամբդ քո
ստացար, և մարմնովդ կերակրեցեր. որ
կարզեալ սահմանեցեր [3] ուխտ հենաց ան-
փոխադրելի. որ յոգի քո կնքեալ կայդ քեզ
գրելով՝ հօր քում մատուցեր ժառանգակցա-
պէս. որ յանուն զենման միշտ յիշատակաւ
քո չարչարանաց՝ առ նոյն բարերար ազօթել
համարձակեցեր, ստեղծիչ ամենից և կեանք:
Լուր ես ամ ամ հոգւոյ, որ մեծացուցեր
[4] զայս տուրս ընորհաց՝ քան զամ դործոց քո
հրաշս. ոչ զերկինս իւրովքն զարդուք և հրեշ
տակացն պայծառութիք. ոչ զերկիրս և զմ-
մարդկութիս, և որ առ սոսա են զարմա-
նութիք. ոչ զսահման լայնութե ծովու, և
որ ի նմա են էդե լութիք. ոչ զանդունդս

աղ-

աղխիւքն հանդերձ, և որ ՚ի նմա են անբաւ
ւութիւք. ոչ բարձրացար յօրինմամբ այսքա
նեօք վեհիւք, որչափ առ իմն կարեկցութի՝
յասելն քո ՚ցբ մարգարէին՝ քաղցրութեց
յուսոյ բարւոյն, ոմն ես ՚ուծ իբրև զիս կա
րող, Թողուլ միշտ զմեղս և ընկալ զանօրէ
նութիւս: Ո՞հա արդ խնկեալ են բանք քո՝
ձղորմած, և խոստովանեալ բարերարութիք.
փառաւորեալ խորք խորհրդոցդ, և երկը
պագեալ զեղմունք ընորհացդ:

Ա՛րդարև ոչ ոք բաւէ յէից Թարգմա
նել խօսիւք նիւթական լեզուի՝ ՚ի մասանց
այտի քումդ զԹուլթեց՝ զոր առ իս ցուցեր՝
յօրինիչ. քանզի և ՚ի մեծ իսկ ես զօրութի՝ ըզ
հնարեալն անդրէն նորոգել ըստ առաջնումն
պայծառութե, քան յանգոյից ստեղծագոր
ծել: Այս զի ոչ ես քո տկարութի, որ զօրու
Թիդ ես ամենայնի, առ որ քան քո միայն
ասղեալ՝ զլրութի գործոցն գլխաւորէ, ահա
յարիցես փառաւոր լինել՝ բարեգործ, ՚ի ըս
տացուածս այս կրկին անյուսալի փրկուես.
ո զի իրաւամբք ուխտի բարձրասցի, հաստա
տուն եղեալ մեծասիս՝ օրհնաբան աւետեաց
քո ձայն ՚ի քաւելոյդ ընորհ ծանուցեալ, ողոր
մութե լուսովդ ուղերձեալ, քան ՚ի Ճանա
պարհ ստեղծանելոյն: Ով զի առ միոն՝ արա
րիչ միայն Ճանաչիս. իսկ առ միւսն՝ առաջ
նով կոչմամբն՝ և երախտաւոր. ընդ կեր
պացուցանելոյն՝ և քաւիչ. ընդ նորոգելոյն՝
և բարերար, ընդ հաստելոյն՝ և ողորմած.
ընդ կազմելոյն՝ և հնարաւոր. ընդ յօրի
նելոյն՝ և հեզ. ընդ նկարելոյն՝ ամենազօր.

ընդ

ընդ առաքինութեանցն՝ և լոյս . ընդ տաճկ-
ելոյն՝ հուպիւ . ընդ դարմանելոյն՝ խնամիչ .
ընդ ողջ պահելոյն՝ բժիշկ . ընդ ձեռնկա-
լութեանն՝ զօրավար . ընդ անպարտութեանն՝ թա-
գաւոր . ընդ արարչութեանն՝ քաղցր . ընդ ա-
մենատուր պարգևացն՝ առատ . ընդ միշտ ան-
սալոյն՝ ներող . ընդ ոչ բարկանալոյն՝ անդ-
խտակալ . ընդ կարեացս վշտակիցելոյ՝ ծածկա-
դէտ . ընդ յանձանձելոյ գթոյն՝ ապաւէն .
ընդ գերութեանակ զօրավոյն՝ ուժ . ընդ անսպառ
բարութեանն՝ օրհնեալ յաւիտեանս :

Ե. Ա՛ղբ՝ ոմն սահմաներ միանչ ոչն խակ կի , և
ծանուցար ինձ զոյացուցիչ , և այժմ վկայ
մարգարէիս մարմնոյս տապալաւորաւ՝ յարդա-
րեա անդրկին վերստին յանապատուէ մաքուր
արբուլիճ՝ նախանի լինելութենն . զի բազմաց-
ի առաւել աձեցուն եղեալ՝ յաձախ տուչ-
ութիւն անսահմանելի [7] քոյդ սքանչելեաց՝ նո-
րոգ ներկայիս , քան զանցելոց հնոյն լսաց-
ուբերութիւնս : Եւ ընդ ձառելոյս գլխոյս մե-
ղայս՝ օրքան մտացս թիւս ընթանայ զանքե-
րելիսն յիշատակել , արդարացայց յանուն քո
հզօր . և՝ ի պատմելս ինձէն զանձինն խոյզ բիծ ,
և դու թողեալ զամբարշտութիւն բազումս մե-
ղանաց խոստովանելոյս՝ հզօր ծածկատես ա-
մենատիրակիչ . [8] զի մի ծայրագոյն լրութիւն ա-
ւետեացս , զարձեալ նախնուամն կարօտացայց՝
երանելով սաղմոսիչն՝ զինարհօք փրկեալսն
միրտութեն . և փշովք մեղաց յոգի խոցո-
տեալ , ձեռն քո մեծացի յիս առաւելապէս
այժմէն վերստին , ծանրս առնելով զբեռն
պարտեացս՝ քան զքաղցրութիւն պարգևացդ .

այլ

այլ՝ աղաւեա զիս օրհնաբանեալ հոգւովդ սրբով, աղաչեմ զքեզ՝ ըստ ամենայնի, յօրինաց մեզացն և մահու։ Վասն լինի, թէ անկցի ընդ տիւրութիւնք սահմանաւ Հմարտութեդ ծագումն՝ իբրև զգերոյն օրինակ. քանզի ուր քաւուն է թագաւորեալ, վտարեալ են մեղք. և 'ի խրախոյս կենդանի բանիդ, ոչ է յոլ սահատութիւն. և [10] ամբարձեալ քոյոցդ շնորհաց, հալածեալ են պարտիքն. և մերձ գոլով ձեռինդ ոյ՝ ոչ գոյ անհնարութիւն, այլ ամենևին լուսաւորութիւն, բռնանդակատիպ զօրութիւն, անպատրելի կարողութիւն։ Վասն է փրկութիւն. կենդանութիւն. նորոգութիւն. ողորմութիւն, միանգամայն և քաղցրութիւնն, արքայութիւն, անեղծութիւն, և փառք յաւիտեան. ամէն։

---

(1) Քառ պապէրէս. Մի սխրեացեն մեղքն՝ հոգւոյս, որ է թագաւորական պատիւը կամ նմանութիւն արժանաւորեալ ձեռնադ, վերին և գերագոյն թագաւորութեդ, յո կամ ատրութեդ 'ի վերայ արարածոց, որում հաղորդ արարեր զմարդս, կացուցանելով 'ի վրայ ամ ձեռակերտացդ. և կամ երկնային երանական արքայութեն, որում նմանութիւն է մարգս 'ի ձեռն սրբարար շնորհաց և երկնային փառաց,

(2) Ընդնակապարդ բանիս՝ 'ի մերումն, ամենակալդ։

(3) Ո-նպ կենաց։ Սահմանեցեր անխոխոնելի ուխտ կենաց, յո զնորհուրդ որ պատարագին, կամ զբովանդակ խորհուրդս նոր օրինաց. որ յոժն ո կնքեալ, ակրատութեն և գրոշմիւ հաղորդ քեզ առնելով, ասե հայր քո մատուցեր երբ որդի ժառանգակից քեզ։

(4) Ջայս պատրս ընդհաց, փրկագործութիւնք, սրբարարուն, կամ խորհրդոյ որ սեղանոյն՝ մեծացուցեր քան զայլ հրաշալի գործս քո։ ոչ պէրէնո. զօրութիւնք իմա, այնպէս մեծացուցեր՝ հանդերձ ամ զարգուքն, և գեղեցկութիւնք հրեշտակաց։ ոչ այնպէս մեծացուցեր զերկիր և զաղգ մարդկան / և որ առ ոսոս ընդ պարծանութիւն,

և

և ոչ զանգուածս մեծացուցեր աղխտին հանդերձի, որով և մանեն փառասէրք և խռովչք ի խորս ծովու : Ո՛չ բարձրացար կամ փառասիրեցար յօրինմանէ այսպանեօք վեհիւք, որ այսքան գերազանց իրաց, որչափ կարեկից լինելոյդ ինձ Թողուլ զմեզ, ևն :

(5) Մեծ ինչ է զբօսիլ : զպատանուս բանիս բացատրէ զինի յաստէն, Զի առ ինն արտիլ դիայն ճանաչիս, ևն :

(6) Զի իբառամբէ ոսկիդ • զոր խոստացար եսայեաս (լը• 10 •) ՝ Ահդ՝ յարեայց առէ ինր, արդ փառասիրեցայց, արդ բարձրացայց : * Ահա ձայն աւետեաց քոց բարձ լսացին, ի փառելոյդ ընդհ ծանուցեալ, որ յառնելդ և փառասիրելդ ծանիցի ընդհինձ քաւեալդ, քան Թէ առեալ ծանեալդ :

(7) Քոյդ սփանչելեաց • ի մերում, փոյդ : Վերատին նորոգ գեա զնս հոգեւոյ և մարմնով յառաջին անարատութեին՝ որ ի մկրտութենէ • ոմն զի բազմապատիկ լինելոյ տուչքն սքանչելի ընդհայդ նորոգ ներկայիս, նոր օրինացս՝ քան զինն օրինացն, յորում յաձախ էին յանցմունք, և նուազ Թողութենն :

(8) Զի մ՛ ծայրագոյն : զի մի յայտնապէս բազմապատիկ առաւելութեն նորոյ ընդհացս՝ վերատին կարօտացայց առաջնոյն, Թէր նորոգ սրբել մկրտութենէ • որ ոչ գոլով հնարաւոր վասն անկրկնելի լինելոյն, երանելոյ զայնոսիկ, որ մկրտեալքն սրբին, բանիւ առքմանն • (լը• 1 •) * Երա նի ում Թողութենէ եղև մեզաց : * Իսկ ես խոյեմամբ մեզացս յոգի խոցոտեալ, ձեռն բարկութ քո վիրացն կիս • և առաւել ևս ծանրութեանն պարսպեալս քան զպարզեալդ քո, ըստ նոյն սաղմ• 4 • * Ծանրեալ ձեռն քո ի վերս իմ, զարձայ ի թշուառութենէ, զի հարան կիս փուշք, * ոմն և ի վիրատին • (լէ • 3 • 5 :)

(9) Ազպատ՝ զիս : Հայի ի բանն (հռովմայեց • ը• 2 •) * Օրէնք հոգեւոյն կենաց ի քս յն ազատեցին զիս յօրինաց մեղացն և մահու • * վայ քաւ լինի՝ Թէ ծագումն ձգմարտութենէ նոր օրինացդ անկցի ըստ տկարութենէ հնոյն • զոր մէ առէ անդ • 3 • * Որ անհնարին էր օրինացն, որով տկարանայր մարմնով : *

(10) Ազբաչէալ փոյդ ընդհայ : զի գերազանցեալ, առաւելեալ • կամ ի վերանալ, ի զօրանալ ընդհայ քոց :

Ա Երապին յաւելուածք երկին հեծութեան՝ նորին հա-
ղորդ, առ նոյն աղերս մաղթանաց բանիւ:
Ի խորոց սրտից ցոյց՝ ընդ այլ:

ՐՈՒՆ ԺԸ:

ԱՅԼ արդ՝ քանզի որպէս ոչ է առանց քո՛ւն այլ՝ ոչ[1] առանց տեսանն աչաց՝ առ լոյս զուարճանալի, և կամ առանց արուսեակին նշուլից՝ արևուս երթեք քաղցրութիւն, այսպէս և ոչ առանց խոստովանութեան ծածկութիւց՝ և ստգտանաց անձին՝ քաւութիւն: Ով զինչ[2] օգուտ քեզ է մաքրութիւդ, եթէ ըստ փարիսեցւոյն դատես ցիս. և կամ զի՞նչ վնասեսցեն զիս պարտիքս, եթէ ըստ մաքսաւորին գովեցայց. և կամ ուր սակ պարսաւեսցես մարգարէն յոլիլ, երիցս հրկնելով զանձինն եղկութիւն. և կամ զի՞ գուցէ[3] սըգոյն դատաստան՝ առ՝ ի յիշատակ աւուրն մեծի. և կամ ի՞բր արդեօք անմաքուր լսացի շրթամբք եսայի՝ հեռուն՝ ի գործոց տանն իսրայելի. և զիարդ ասէ պարտաւոր պաշտպան ազամեան մարմնոյն՝ լսոյս հարեւցեալ յանցաւորապես առ հայր աղօթել. և կամ յորս թարգմանի առաջ առակին, թէ[4] սիրտ իւ մասունոյն՝ ի տան սգոյ, և սիրտ անմտին՝ ի տան ուրախութեան: Ով որ զսխալեցն ազատմայ՝ անձին իւրում ոչ գրեացէ, և[5] զմեղս ամենից՝ լինքեան ոչ համարեսցի, իբր[6] ելը ջանիկն արքայից զհարցն, հորոյս զիւրն արդա-

պարութիւն՝ ոչ անախտակիր զոլ բնութեամբ։
և 7 ոչ բերկրի սիրտ՝ առ զօրարթութիւն երե-
սաց աւետեօք յուսոյն, ըստ ասացելոյն, եթէ
ոչ յառաքելոյն քոյ ուսեալ՝ ամենայնիւ ահա
լսատ ասյ տրտմեացն ։

Բ. Արդ՝ ըղձալի է ինձ յաւէտ աստանօր
8 խրատն հին՝ նորոգ ընկալեալ՝ հոգևոր հան-
ձարեղին, զոր ասրն իսկ երկրորդեաց, եր-
թալ նստել, ոչ յառաջին բարձին հպարտից
ընդ ամբարշտացն նանրախոհուրդ ժողովե-
լոց, ուստի դաւիթ և երեմիա՝ ուխտիւ կա-
նոնի սահման հաստատեալ հրաժարեցուցին.
այլ ընդ ղղջացեալսն սրտիւ պատկառեալսն
մեղօք՝ և ի դատաստանաց մեծին պակու-
ցեալ ահիւ հատուցմանն, յետնոյն հաւասա-
րեալ աստէն ի յերկրի կամաւ խոնարհու-
թեան, ուստի բարձրեալն ածէ պարարեալ
բերկրի. որով ընդ նախադասեալսն ի բաղ-
մահանդն երանութեանն համարձակեցայց, 9 թէ
ես՝ և թէ նա՝ հետևեալ սովիմբ ։ Ա՛ր որ
զերծել՝ի բամբասանաց զանի մարգարէին,
որ՝ի վեսս ոմանս ակնարկի, մի՛ յիս ասէ՝ մեր-
ձենալ՝ մաքուր եմ, և ոչ զիս տեսանիցէ ։
Ա՛յլ զանկշիռն խոնարհութիւնն երջանկին
դաւթի՝ ինձ նպաստ առեալ ասել ընդ նմին,
ես իբրև զանասուն համարեցայ, հերքեալ
՝ի գիւրութէ. և հասին չարիք ինձ շուրջա-
նակի. և նեխեցան և փտեցան վէրք իմ՝ ի
յանդգնամիս անբժշկութիւն ։ Ա՛յլ զայլոց ո-
մանց 10 ընտրելոց՝ ի յաստրեստանի՝ զկամա-
ւորն կշտամբութէն մեղապարտութեան՝ ան-
ձանցն անարատից. ընդ օրս և զերզրի մեծի

քա-

քահանայի պատճէն. ես ինձէն առեալ բար-
բառիմ, թէ և ոչ զերեսս բառականի իցեմ
համբառնալ ի վեր առ քեզ՝ ա՛ծ։
ՃԵ. Ա՛յդ՝ ես [11] ձշգրիտ պատկեր ամ երկ-
րի՝ զիմս խառնեալ ընդ նոցին պարտիս, և
ի նոցայոցն զառ իս դառնութեի կրկին առա-
ւելեալ, նոքօք հեծեծելով. թէպէտ և չի
ինչ պիտոյ գարշութեան գումոյ՝ դարձեալ
տգեղութեի։ Ա՛հա արդ մեղայ՝ զի անմտու-
թեք գործեցի զոչ հաճոյսն քո՝ բազմօք սխա-
լեալ յանցաւորութեք. նայեա՛յիս գլ՛թած,
ոպ երբեմն յուրացութենն ըմբռնեալ պետ-
րոս, զի յոյժ ունայնացայ։ Ուսաւորեա՛
ինձ զողորմութեդ քո ձառագայթ՝ ամենևին
բարերարութեի, զի ընկալեալ զօրհնութիւն
քո ա՛ր, արդարացայց կենցիկ և մաքուր եղից
[12] յանստեղծիցն քո՝ լմոց լկիողաց։ Զուսիմ
համարձակուն զմեղսագարտ ձեռինս հաստա-
ուած՝ առ քեզ տարածանել, մինչև մատուս-
ցես զօրհնեալդ քո զաջ՝ ի նորոգութեի դա-
տապարտելոյս։ Ա՛յդ՝ յաղթեա՛ վերստին ի
մումն յամնուրութե՝ քոյին հեղուածդ առ իս
ժամանեալ մարդասիրասէս. և զայն յաւի-
նայնի ամենայնիւ քո կարողութեդ, [13] զա-
ռաջին չարիսն՝ միջնոքն և վերջնականսքն
Թո՛ղ ինձ հնարաւոր անհատից՝ քո Թագա-
ւոր լուսոյն արդարոց։
ՃԵ. Զեմ արժանի յիշել զանուն քո օրհնել,
զի [14] միասակար եմ բարեգործիդ՝ մահու
հարուածոց։ Ա՛ւ ինձ. առ շնորհն. առ
փչումն. առ սպարգևն. առ աւանդն. առ ձի-
րըն. առ անուանն. առ որդեդրութենն. առ

պատիւն արքայական . առ պատիւերն . առ
պրոշիմ . առ օծումն . առ Հոխութիւնն . առ
Համարձակութիւնն . առ ընտանութիւնն . առ
կեանքն . առ լոյսն . առ երանութիւնն . առ
յոյսն . առ փառսն . առ անխոնարհելի բար-
ձրութիւնն . առ սրտակն անկապտելի . առ
խոստմանն Դաւիթ կեցե՛ցոյն , որ քե՛ւ՝ ա՛ր քո՛ ,
բազմօք աւետարանեցաւ ինձ յամառելոյս՝
խիւս և քարբիս՝ [15] ունկնախիղ և լսելափակ
անլուր ականջացս . որ միշտ յառաւելութե
քումդ բարութիւն՝ յոքնատպատիկ յաւէտ քան
զսոյն չարիքն իմ յաճախեալ , խոպան կոր-
ծանեցին . մերժեալ՝ ի կենաց՝ ընդ մահ կա-
պեցին ; Դառայ կարգեալ ապականութեան :
Կո՛ւ արդ՝ դո՛ւ միայն լրաւակիւռ և ճշմար-
տադատ քարերսայ՝ օրհնեալդ՝ ի գթութե ,
մեղայ քե՛զ՝ անօրինեցայ՝ անիրաւեցայ . վա՛
րոյ և եղծայ՝ զեղծայ՝ յանցեայ՝ ամբարշտե-
ցայ . և ո՛չ լուայ խոստովանեալ և երկըր-
պադեալ զամէնայ քո բանիւդ . որ [16] դու իսկ
երևեցար անձառելեաւ քո սիրովդ , զոր զը-
րեն իսկ ունծ է , և նշանակէն սարսափելի :
Վերջ արդարութե և փառս և մշանջենաւոր
զուարթութե , և ինձ պատկառեցեալոյս ՝ի քէն՝
խնամոկալ , քաւութե և ողորմութե և բժշ-
կութե , օգնութե և պահպանութե սրտի և
ոգւոյ . բարեբանեալդ յաւիտեանս .
ամէն :

---

(1) Հմմտ. պէսան ասէ : Օրինակօքս կամի ցուցանել՝ թէ
ոչ գոյ քաւութիւն մեղաց առանց խոնարհ խոստովանութե
և մեղադրելոյ անձին . այլ ոչ գոյ փրկութիւն հոգւոց ա-

առանց քեզի, և ոչ զուարճութիւն լուսոյ առանց տեսողութեան աչաց, և ոչ առանց արուեստին յառաջընթաց լինելոյ՝ երևի քաղցր ծագումն արևու:

(2) Օգոտ էնէ է: Ի մերումն, օգոտ է էնէ:

(3) Սբէոյն դապասպան: Մինէ անմեղ ոք՝ պարտաւոր դատաստանի կարծիցի, այնու զի սահմանեալ ըզրն գատաստանի: Եւ կամ ինքը, ո՞ւր անմաքուր ըղձամբք համարեացի եասայ՝ ըզ ասելոյն զինքն՝ պղծաշուրթն: Եւ պիտոյ ածէ, զրպինն այ ագամեան մարմնոյն խմուամ տկարութեանս կարեկցելով, իբր յանցաւոր սղոթէ առ Հայր զանցանել բաժակին, մինէ այսու իբր պարտաւոր պաշտել կամ ճանաչել:

(4) Սէրպ խմասպնոյն: Է բանն ժողովոյն. Ես. 4:

(5) Ջմէղ ամենէ: Եթէ զայլոց մեղս ոչ համարի ինքեան վասն բնութենական գոլոյն, և դիւրաւասն ի մեղս իբրև զայլս, այլ ամբարտաւանէ իբրև զփարիսեցին, այնպէս աւելի կորուսանէ զիւր արդարութենն ըզ ամբարտաւանութենն, ոչ անախտակիր գալ. որպէս թէ ոչ ի ներքոյ ախտից բնութեան անկեալ էցէ, կամ իբր անկարեկից այլոց:

(6) Երջանիկն արժայէ: գաւթի, (սաղմ. ճԸ. 6.) * Մէ զաք մեք ըզ հարս մեր:*

(7) Ու բէբէնէ սէրժ: ըստ ասացելոյն (առակ. ԺԸ. 13.) * Սրտի բերկրեցելոյ երեսք ծաղկին, * եթէ ոչ ուսեալ յառաքելոյն (ը. կորն. Է. 10.) ըզ այ տրտմեցի վասն մեզաց:

(8) Խրապն հէն: սղոմոնի. (առակ. իԸ. 6.) * Մի ի ամենից մեծամեծաց մատչիր, * և ըզ: զոր և ասրն երկրորդեաց. (ղուկ. ԺԸ. 8:) Զայսոսիկ բանս հոգևորապէս խմանայ ասբ վրիպատ, մի ըզ արդարս ուսնել զանձն. զի է աթոռակից լինել նանրախորհուրդ հպարտաց. յորմէ ղուսցոյց գաւթի. (սաղմ. ա. 1. իԸ. 4. 5: և երեմ. ԺԸ. 17:)

(9) Թուէ էս, և ըէ նա: Թէ ես մեղուցեալս, և թէ նա անմեղն, որ նախագահ է արբունեացն, սովին խոնարհութեամբ գնալով, համարձակիմք ի բազմականս սրբոյսուբ: Ազգր ղերծեալ. որով ազատիմք ի կշռամբուն Թէ մարգարէին, զր ա՞ վնաս, առ բարձրամիտս հայի, և է բանն ետայ. (հէ. 5.) * Ոսկ ասէին՝ ի բաց կաց յինէն, մի մերձեր նաղ յիս. զի սբ եմ:*

(10) Ընդրէսդ ի յաստրէսպանի. մանկանցն բաբելոնի: Զոր ինչ ցոյսվայր ասաց սբ վրիպատ, էր լուծումն տարակուսանաց ընթերցողաց ոմանց, որոց խոստովանողական բանք իւր կարէին երևիլ քան զնախն անցեալ:

(11) Ճշմարիտ պատուէր : Ի մերում , Ճշմարիտ : Նոյս ասէ՝ իբր ամենևին նման պատուէր ամ մեզաւորաց , Ի նոցայոն , Ի նոցայն՝ զգաւառն որ կայ՝ կրկին աձեցուցանելով , հաւաչեցից , թէպէտ և Ի վեր գարշելի յատուկ մեզացս՝ ոչ էր հարկ և զայլոց մեզս յաւելուլ :

(12) Յանոպէղէնէն ֆո : Ի մեզացս՝ որք չեն առեղծուածք քո , այլ իմ , և զնս չարչարեն :

(13) Ջատաչին ապրիան : զմեզան՝ որք նախ բուսանին Ի մանկութեէ , և գործին Ի ապիտութէ . Ցկնովփն , մեզոքն՝ որ Ի յաձեցեալ հասակի գործին՝ և Ի տկարութէ վն բուսնուլեէ ախտին . և վերջնականօփն , որք գործին Ի կատարեալ հասակի , և գիտուլեէ և կամակարուլեէ , որք և ըստ չարուլեեն վերջին են , ցի ծանր և գժուարայնչելի :

(14) Վնասակար եմ : Ինաստապարտ , կամ պարտաւոր եմ մահաբեր հարուածոց և չարչարանաց բարեգործիդ : Կամ լաւ ևս , մահու արժանի յանցաւոր եմ առ բարեգործդ . իբր զի յանցաւոր եմ առ ինէն մկրտուլեէ , ևն :

(15) Պառնախէդ և ըսելափակ : խցեալ ունկամբ , և փակեալ առ լսելուլեէ . երկոքին ևս նշանակեն՝ անլուր : Որ դէպ . որչափ քո բարուլեիդ առաւելոյր առ իս , այնչափ բազմապատիկ ևս աձէին չարիքն իմ :

(16) Դառ խոկ էրնէցար : կամ զմարմնով երևումն յաչխարհ ասէ , և կամ զմտանաւոր երևումն առ սբեա , ոյզ ասացաւ Ի բանն . Ն . կ . 10 . և Ի՛ . կ . 16 :

✲✲✲

գահից ելեալ, անցաւոր և ընդ ինքեանս և իրեանցն բարուքի. առ եղբայր որ հարա-
զատ ելեալ, կարօտ և հեռի լոյն առ անձինն
անդորրուքի. առ հայրն իմ երկրաւոր ելեալ,
պակասեալ են խնամականքն ընդ աւուրց
նուազուքեն. առ մայրն իմ որ երկնեաց
ելեալ, կասեցան գթուքիքն ընդ նահանջել
կենդանուքեն. առ թագաւորութիս աշխար-
հի որդեօք, [3] որք զմահացուցանելն միշտ
արուեստաւորեն, քան զկենսատուծելն. այլ
առ քեզ՝ բարերար ածծ օրհնեալ՝ ի բարձունս,
որ կենդանի ես՝ և զկենդանուքի տաս ամի-
որ և յետ վախճանին զօրես անեղծապէս
նորոգել:

ք. Որ ելեալ փախնումք՝ ի քէն, դու զկին
ընթանաս. ելեալ տկարանամք, զօրացուցա-
նես. ելեալ վրնպիմք, շաւիղ դիւրուքեն ուղ-
ղես. ելեալ սատկաւեմք, քաջալերես. ելեալ
ախտանամք յանձն և՝ ի մարմին, բժշկես.
ելեալ դարշանամք մեղօք, մաքրես. [4] ելեալ
ստեմք, քո ճշմարտուքեդ արդարացուցա-
նես. ելեալ յանդունդս նեղքինս սուղեալդ լը-
րիցիմք, յերկինս ցուցանես. ելեալ՝ ի կամայ
մերոց ոչ դառնամք, դու դարձուցանես. [5] ե-
լեալ մեղանչեմք, ողբաս. ելեալ արդարա-
նամք, ժպտիս. ելեալ օտարանամք, սդաս.
ելեալ մերձենամք, ուրախ լինիս. ելեալ տամք, ընդ-
ունիս. ելեալ յամրանամք, երկայնամտես.
ելեալ մեք ժխտեմք, դու առատապէս շնոր-
հեալ ընձեռես. ելեալ լքանիմք, տրտմիս.
ելեալ արիանամք, խնդաս:

է. Որպէս [6] հարիւրորդ երկրորդ սաղմոսն

օրհնաբան հրաշալորակաւ՝ զվհատելոյս լուսաւորեալ սիրտ սիտիւ, և մեծ յոյս կենաց աւետացանէ առ փրկութենն հանդէս. որ յաղթականն է դիւաց, և տարակոյս բանսարկուին. որ իբր զնաչին ուրուն նշան բարեբաղդ պանծալի սքանչելափառ՝ անխռնարհելի բարձրութիւն լուսոյ և անպարտելի վերնոյն զօրութիւն՝ կանգնեալ է ախոյեան անվհանակաև անշարժական՝ ամենայնիւ յաւիտենական՝ ընդդէմ անբարի բարուց բռնութենն բեւեռացոյց. որ ունի յինքեան զանձս հոգևոր օգտից դիտողաց մտաց՝ ընծայեալս զպարտուցն մահու և զլուծումն մեղաց, և յոյսս կրկինս՝ յերկուս յաւիտեանս, և զնորոգութիւն խոստման անեղծութենէ արդարոցն, կանոնս քաջ բեհրաւէրս և կենդանատուրս՝ զբեալս հոգեւոյն ոսկ. ոմն ամենայն խակ երջ սաղմոսացն՝ մաքուր սրտից է տեսանելի՝ կտակ կենաց մարդկան նկատեալ:

Ջ. Ո՞վ թէ ի նախնումն [7] տիար կերպաբանն՝ զայս աւետիս և վստահութենէ ընդգոհեալ ունէր՝ կործանման մահու նախաժամանն մեծ աւետագիր՝ և կեանս երկնակրօնս վերնակենցաղս՝ միշտ անձառելիս. և այն՝ զնջական գիրն, և յեղանակաւոր օրինակն, և այաշտօնն դատաստարտիչ վհատութենէ յանցաւորացն, և խափանելի կտակն երկրային, և տիար հաշտարարութենի միջնորդացն, և թէ րութենէ բանից մաղթողացն: Որ զի թէ մանասէի փրկութիւն խոստովանելի է, անտուստ վկայեալ կէտ այնքանեաց մեղանաց անբժշկականաց. որ արեամբն արդարոց եղից զնը-

Հիրեայն մեծի Թագաւորին հրաշանուն քա-
ղաք հայրենի, ըստ մարգարէիդիր անսուտ
պատմութեն. որ և [8] զմեծն իսկ տեսանո-
ղաց՝ բազմերախտիս ձեռնկալութե՝ խնամո-
ղքն պաշտպանութե՝ նախնակերտ յար-
կին տեսչութե, մանկավարժ ինքեան և նախ-
նի, մերենայիւ մահու սղոցեաց, ի յերկուս
մասունս խզեալ՝ դժնդակ տանջանօք մաշեաց
իբր խորհրդով ապստամբութե՝ զյուսոյն
փրկանակ կտրեալ: Ո՛ւր որով զջար յաւե-
ռաճն մելեզնական [9] զքրիստական վերնամար-
տուն՝ ի բարձրեալն յանդգնութե. քան-
զի ոչ պատկառեաց երբեք զտեղծողին պա-
տիւ և [10] զանուն՝ յիւրաքնակ խորանին մեր-
ժել. հալածեալ զնոյ հոգին, բելիարայ
զանձն դաւանեալ: Վ՛անզի զնոյն տաճար
տիրական՝ խնկարկութե հաստոցին սահ-
մանի՝ հուչակաւորն երկրի տեսարան՝ զսար-
սափելին աղանց արբարան. ուր տեսիլք հրեշ-
տակականք և ահագին հրամանք յաղթողա-
կանք՝ լուսաւորապես յայտնութե ազդեալ
երևէին. զոյն վայր երկնանման ահաւոր
աքանչելատես՝ [11] քևանայ ուսեցին քառադէ-
մակի՝ նախանձարկու պատկերի՝ աւերածոյն
անապատի, պաշտօնեատեղ գարշելի և դիւա-
չէնձեր զոհարան պատրաստեալ կալմեայ:
Օ՛ րկեալ զարքայն երկնաւոր՝ ի յարքայա-
կանն կայից. զամենահարուստն՝ ուրոյն ի
ստացուածոց իւրոց. զտանուտէրն՝ անհան-
դիստ և Թափառական տատանեալ: [12] Ո՛վ
հեղգ եղբուզայ ձեղուն նկարեալ, և զանուն
ահել՝ վտարանդի արարեալ. զերկի տարեալ

զա-

պաւանդ դուխելոյն , ողբալի զոյզոյմանճին
մանն նոճաղեցուցեալ . աղօնեսոն փոքու
ասպարանք՝ զսրահն լուսոյ կարդեալ, և բնա-
ւից ունողին՝ և ոչ դլխոյն առպաւար [13] յիւ-
րայնոցն եդեալ . հատեալ զյանկ հպօրին ,
բախտից հմայից՝ զսեղանն ոսկեծախսհուրդ
արեանն սրսկման՝ երևեցուցեալ : Այնեալ
հետս քաղաւմն՝ ընթացելոյ՝ ի գայթակղու-
թիւ . հովիւ կորստեան՝ հօտին սատակման .
մոլորութիւ բուսն վարդապետ . և [14] այն՝ զի-
տուքիւ կրօնից օրինաց , հայր ունելով զգ-
ա . Այնքան ստացեալ գտմունս չարեաց ,
որ և զայ պատիւն՝ որ զարքայութենն փառս
ընծայեաց նմա , հայհոյեալ և թշնամանեալ .
և [15] զաղօթից երջան լազմութիւն սուսերաս
մահու խողխողեալ : Ընտանի գաւազան .
մերձաւոր վատնիչ . հնարագլուխ սատակիչ .
կայտղակից սպանօղ . Եւ ահ ոչ գոյր գաւ-
նալ, զի ուրացեալ էր զնա . զաբրահամ ոչ
էր յիշել, զի խորթացեալ էր ի նմանէ . ի
սահակաւ ոչ էր աղօթել, զի նզովեալ էր ի
նմանէ . խորայելիւ ոչ էր պարծել, [16] զի տա-
րապիր էր անուճան կոչմանն մեծախորհուրդն
ընդրկի . զդաւթեան երգ ոչ էր նուագել,
զի կշտամբիչ էր նորին . [17] ի քաւարանն ոչ էր
մերձենալ, զի պղծեալ էր զնա . ի տապա-
նակն ածափիծ ոչ էր ապաւինել, զի ըստ-
շուէ ձուլածուին էր փոխանակեալ . առ
մովսէս ոչ էր կարդալ, զի անքաւելի էր պար-
ատիքն՝ որ առ նա . առ ահարոն ոչ գոյր աղա-
չել, զի վնասապարտ էր առ նա . առ մերձա-

ւոր մարգարէիցն գուշակ ոչ էր գիտել, զի ապանօղ էր նոցա։ Լու՛ր քաւութի՛ւն ինձ, և արքայութի՛ւն Թագաւորութե՛ն վերստին պարգեւեալ տո՛ւր։ զի քեզ՝ բարերար, քաղցրացուսցես կարկէսցես գովեստս անձառս և անլռելի՝ ի յաղգս տոհմից և ի գարս ժամանակաց. և ղգուռն յուսոյն մտից անփակելի պահեսցես՝ ի փառս քոյդ բարձրութե՛ն և ի փրկութի՛ւն դատապարտելոյս. անմահութե՛ց պարգեւաց տո՛ւիչ քո՛ , գովեալ յաւիտեանս. ամէն։

---

(1) Պաղափեցայք։ ի մերում, պաղափեցայ։ և կարէ յարմարիլ ինատաւ բանին. այլ. եթէ առ երկրածին ոք պաղատեցայ, ընդունայն է, այլ առ փեղ պաղատեցայց Բ՛րերար, ևն։

(2) ԵՐԷ։ ի մեր օրինակին առ հասարակ այս շաղկապ զատանի կուտիւ ի նախընթացէն, և յարի ի յաջորդ բանն այսպէս. ԵՐԷ ընդունայն է աղաչելն. ԵՐԷ առաք էին խրկուելն. ևն, կարէ և այս ունել զնոր ուղիղ իմաստս երբեմն հոգևական շաղկապ, եթէ զակիզբն բանին առցուք երբեմն հարցական ի ձև առարակուսութե՛ն այսմ։ Եւ արդ՝ առ երկրածի՛ն ոք պաղատեցայց, թէ ընդունայն է աղաղակելն։ Այս ամենայնիւ բանական պաղատեցայց, թէ առաք էին խրկուելն, ևն։ յորս ԵՐԷՆ նշանակէ (եօթնամ։) Եւ արդարև, ի գնելն զքոյն պաղափեցայց, և ոչ պաղափեցայ, առաքել ընտրելն է զԵՐԷՆ երբ հոգևական յարել ի յաջորդն. զի երբ Թէական շաղկապ գնել ի վերջոյ բանին՝ յոյժ օտար է ոչ միայն ի հասարակ կանոնաց քերականութե՛ն, այլև ի Հարստասանական ըստ ձակութի՛ն. և ոչ իսկ յայլ անտուոր ձևս սկզբ վրիպեսիս այսպիսի խոտորումն երևի։ Այլ զի, զայս հարցական և տարակուսական իմաստս յայտ առնէ ի վերջին անդամն՝ արդեօք շաղկապեալն առելով. Հա՞ ԵՐԷՆ ԱՂՈՐԿԻ՞ ԱՐԴԵՕՔ, որ վհատողականն, ևն։

(3) ՈՐ՞ վհատողականն։ Իմանալի է ի վե՛ր յանցաւորաց, առ որս Թագաւորն սովորաբար զպատուհասն ի կիր ածկանն՝ քան Թէ զնեբելն։

(4) ԵՐԷ ապէ՞ս, ևս Ճշմարտապէ՞ս արդարացողանէ։ ի՞ զի-

Ձմարտութեանդ տալով մեզ, արդարացուցանեա՛ ի սուտ լեզուէն։ Այսպէս ի սոսկալն պետրոսի՝ թէ ոչ ճանաչեմ զայն, հայհոյաւ ի նա՛յն, և պետրոս դառնապէս լալովն դառնացաւ զձմարիտն և արդարացաւ։ Բայց մեր օրինակին ասէ. Եթէ սպէմ ես ճշմարտութեանդ, ի՛ր եթէ սխալեցաք ի՛քո ձմարտութենդ, դու լուսաւորեալով արդարացուցանեա. ոմն պօղոսի արար, և այլոց։

(5) Երբէ ոչ պանէմ, ոչբաս։ առ քո՛ խնայեալ ըս մարդկութենն, արդարև յերկրի աստ ոչքաց և ագացաւ զմեզ մեր։ Բայց քանզի անորոշաբար առ ա՛ծ խօսի աղօթքս, այսոքիկ նմանութե՛ն նշանակեն զդութն ա՛ծային, կամ զառելութենն առ մեզս. ոմն և ծպրել իմանի հաճութենն այլ ըս մեր արդարանալն։

(6) Հարիւրդդ երիդդ։ ի մերում, հարիւրերդդ. որ է սաղմոն օրհնութե՛ն. Օրհնեա՛ անձն իմ զտէր, և ամ ոսկերք իմ։ յորում ցուցանելով զհայրական գութն ա՛յ առ մարդիկ, զերկայնմտութենն, զնեղոցն, և՛ն, ա՛ծ յոյս կենաց աւանդէ մեզուցելոցս. իսկ դիւաց՝ ահարկութե՛ն է, և մեծ տարակոյս. որ և իբրև զխաչն ո՛րսնական՝ կանգնեալ է՛ ի մէջ եկեղեցւոյ՝ ի դիւերային պատուհասանն՝ անվանելի ախտեան ըզդէմ հնարից սատանայի. զի մատուր երբեմն ծանուցանէ պարբեռն Մահու և գլուխ ոճն ջեղաց. ասելովն. * Ո քաւէ զմեզս քո, բժշկէ զա՛մ հիւանդութենս քո։ * և յոյս կրկնոյ, ասելով, * Ո՛ ընդ՛ի բարութէ պատկութենէ քո. * և պիտոպետն անեղծութե՛ն արդարոյն, ասելովն. * Կորզեսցի՛ ոմն արծաւոյ մանկութենէ քո։ * և՛ն։

(7) Տիրէ իբրպարանն։ Հին օրէնքն՝ որ էր տիպար օրինակ նոր օրինացս, յինքեան ընդգրկեալ, փակեալ ունէր զայս աւետիս և զայս թողութե՛ն մեղաց և այլ բարեաց, իբր յառաջընթաց աւետարեր կործանման մահու՝ որ քո՛վ լինելոց էր. և այն զի՝ գրաւորն այն օրէնք չնչելի էր, և չեղանակաւոր, փոփոխելի օրինակին. և խափանելի կամն էրկային. զաս օրում խոստումնէքն և սպառնալիքն, պատուհասքն, արբութենէքն, խորութենէքն, և պաշտօնեայքն՝ ամեն էին երկրաւոր և մարմնաւոր. Թէպէտ և վախճան նոցա հոգևոր էր։ և տիպար էր հաստարարութե՛ն, զի բարեխոսութենն կի՛ն նոր երկրագործութենէ միջնորդացն քահանայից. և ընդունե՛ն, անկատար ինալ բանիւ, աղօթիւք մաղթողացն. (՝ի մերում, բնաւին,) զի ամ մաղթողաց անկատարութենն։ Զայսոսիկ հանգամանս հին օրինաց առնու յառաջելոյն. (Եբրայ. է. ը. թ։ և ժ. կորն. ե. 7. 8. 9։) Դիտեա՛ զատանաւօր, զի՝ ի չորրորդ համարոյ սուտ անկատար

ընդ

ընթանան իմաստք բանին մինչ ՚ի վախճան դլխոյս. մի՛ զի կամելով ոք վրիպան ՚ի Թողութէ մեղաց՝ որ ՚ի հին օրէնս լինէր, առաւելութիւ եղծակացուցանել զնորհաբաշխութիւն նորոյս, դնէ միայն զառաջարկութիւնն առելով: Զի թէ յառաջինն այն ՚ի տկար օրինակին կայր առեալք Թողութիւն. ոչ պիտ ընդ նմանութիւն իրիցն, որ այն չափ զի նաև մանաւանդ փրկութիւնն խոստովանելի է ըստ անառատ վկայուն գրոց. Թէպէտ և բազմապատիկ յանցեաւ: Եւ յերկար ցուցանելով զսէրս մեղս նորա և զիժռնարութիւն Թողութեանն, ՚ի վախճանին ածէ ՚ի վերայ. Թէ այսպիսի մեղայ փառուիկ, և արհայուիկ նախատուիկ պարկեշտել փոխանակ, առ՚ի բազմացուցանել զգովեստս փրկողին: Եւ ապա ՚ի փառս աստուածութեանն՝ առանց դնելոյ զնշանակութիւնն, Թէ ևս առաւել ՚ի նորումն յուսալի է Թողութիւն գժռնարութեան մեղաց, ևն: Արդ՝ վայսր դուցէ Թուիցի ոմանց՝ Թէ զայն եղծակացութիւն լռելեայն Թողու խմանալ: Բայց մեզ առաւել հաւանելի է ասել, Թէ ՚ի յայլորդ դլուխն ծը յուսալ բերէ զայն, ուր զսկսուածն յայս դարձուցանէ, Թէ գէր փան պատ ա՛ինս նախանձայն՝ անսահման առաքելութիւն կրկին ընդ դէմ հաճեցար հեղել... ՚ի շնորհաբաշխութիւն նորոյ. և որ զկնի այլ բանք՝ ՚ի սոյն բաղդատութիւն հային:

(8) Զնձգն ՚ի կի պեսանողաց: զեսայի մարգարէն, որ բազում երախտեաք ձեռնարկ եղև եղեկիայի՝ հօրն մանասէի. և աղօթիւք պաշտպանեաց՝ նախանձիւք յաբկին, ՚ի նախնեաց նր չնեաւ ապարանիցն և տաճարին. Մանկաւարժ, դաստիարակ մանասէի, և նախանձ, ծերագոյն յազգատոհմի նորա. զի ըստ կարծելոյ ոմանց՝ էր եղբօրորդի ամասիայ արքայի յուդայ, յորմէ հինգերորդ էր մանասէ. յաւելուն ոմանք ըստ կղեմայ աղեքսանդրացւոյ և ըստ հերոնիմոսի, Թէ եսայի՝ աներ էր մանասէի, ամուսնացուցեալ նմա զիւր դուստր:

(9) Զէրեխան: ՚ի վր այսորիկ չար յաւելուած տպարք գրեմ ստրուկ կամ երեսանցն այ գործեալ վերնամարգուին, պատերազմն, որ էր զառաջարկն այ՝ բնականան առնել կուռց:

(10) Զանուն՝ չիւրաքնաւ խորանէն ներքել: ՚ի մերումն, զանուն ներաքնաւ խորանին ներքել, այ զանուն խորանին կամ առաջելն այ՝ փոխել յանուն կուռց:

(11) Վրնանայ ասէին: Ոմանց Թուիեցաւ երանել ՚ի յոյն բառէն փիլօս, կամ կիլօս. ոմն գնի յայսան. իս. 16. և նշանակէ՝ քառակուսի յատակ կողմանց. զոր հայ բառիւ առեմք՝ խորանարդ, և ՚ի գիրս փիլոնի, ոմն և յայլ գիրս ասի՝

փոքեայ , առեալ 'ի յոնաթանէն : Եւ ըստ այսմ զյաջորդ բաւն՝ փառապէմակէ , համարին թարգմանութիւն բառին՝ խառնայ , կարծելով՝ թէ կուռք էր ջրերքուսի չինեալ : Ձին լուծ , ասէ՝ թէ քեւան կին էր պոռնիկ , զոր յետ սատակմանն 'ի պաշտօն առեալ , ձուլեաց մանասէ զպատկեր նր , և կանգնեաց 'ի ջրս դէմ տաճարին : Անյայտ աւանդութիւն : Վայ մեկնիչք այլազգ ասեն . ըստ ալափէ տեայ՝ ունին համարին՝ թէ փէվան , է նոյն իսկ եբրայական բառն փոռն , կիր փօն , որ դնի ամենայն է . 26 . զոր եօթանասունք եդին՝ ռեփան . և 'ի մերս , ռեմբա : (ոչ 'ի բանն է . կծ . 17 :) Իսկ այլք ասեն , թէ զոր եբրայերէն քլուն կոչեն , արաբացիք և պարսիկք ասեն քիվան , կիր քեվան : Իսկ թէ զինչ կուռք էր , բազումք ասեն զսատուռեսեան . իսկ կալմէթ մեկնիչ ասէ , թէ ասորիք՝ արաբացիք և պարսիկք զերևաւին կոչեին քեվան , որոյ արձանն՝ (ըստ գրելոյն եւսեբ . պատրաստ . ուետ . գիրք ը . հմր 10 .) ունէր ջրոյ աչս 'ի գլուխն , երկու յատակոյ , և երկու յետուստ . և 'ի փակիլ երկուցն՝ այլ երկուքն բացւին . ունէր և երկու զոյգս թևոց 'ի թիկունն : Ալ թողեալ զհեթանոսաց գիցաբանութիւն առասպելս , համառօտելոյս միտրնակ ձգմարտի , եթէ փառաւ զարուսեակն խնասցուք , կիր զերևաւին , կամ զայլ աստղ . զի ամ զսուտ երկնից արար մանասէ սեղանս 'ի տաճարին . (գ . թագ . իը . 5 :) Եւ փառապէմակ ասի՝ կամ վասն ջրից աչացն ըստ եւսեբեայ , կիր զի 'ի քառակուսի խարսխի հաստատեալ կայր . և կիր ըստ ոմանց՝ ըստ չորս կողմանս տաճարին կանգնեալ էր : նախանձարկու պապիզի , այր , 'ի նահանձ բարկութիւն չարժօղ զայծ . և հայի 'ի բանն եզեկիէլ . (ըստ . 3 .) որ հոգւովն ասրեալ 'ի տաճարն , եւսեւս անդ զայն պատկեր . զի թէպէտ յովսիա եբարձ զսպծուն թիանն 'ի տաճարէն , բայց յաջորդքն վերստին գարձան 'ի կռատմունքն մանասէի . ոմն ասի (գ . թագ . իե . 32 . 37 : իզ . 9 . 18 : և ըստ . մնաց . իզ . 22 :) և ցուցանէ եբեմիա . (լը . 34 :) Ամենայն անապատ . կամ վասն քաղաքին և տաճարին ասէ , զորս վասն կռոցն յանապատս աւերակ գարձոյց այծ ըստ բանից մարգարէիցն . և կամ զի զայնոսիկ կուռս պաշտեցին նէգացիք յանապատին . վասն 'ի բարկութիւնն այ աւերեցան մահաճամբ :

(12) Բհեղբէրուայ : Ձանձիկ այծոյն ակկարոնի , հեղուն , յարկ բնակուսէ արտաքսել զտուն այ : պերբելով պատանդ գովելոյն , զպահեստս արքունի գանձուց և տաճարին , զորս ժողովեաց գովելին եզեկիաս , 'ի պաշտօն կռոցն ծախեաց մանասէ : կիր զարբազան անօթս տաճարին գերելոյ պատ-

Ճառ եղև : Ողբալն օրինակաւ պակասեցուցեալ կողմանցն Տառն , զհասս տաճարին և զբաժին քահանայից ան : կիմ ըստ ոմանց՝ նուաղեցուցեալ զբաժինն ան զնել կռապաշտութիւն :

(13) Յիւրայնոցն էդեալ : ի մերում , յիւրոցն : Զսրահ տաճարին , կիմ զբուն տաճարն՝ ալօճեսուն սատանայի տպարանք արար . իսկ այլ որ ըստմ ունի , և ոչ գլխոյն տեղի եթող յիւր տաճարէն : Հապեալ գլանի հղօրին : բայձեալ զվարագոյր սրբութեանցն , կիմ տաճարին , հմայէր ի վր սեղանոյ արեանն՝ որ զնորհուրդ մատուցման արեանն քրն նշանակէր :

(14) Ե՞ այն գիպուած : ի մերում , անգիպուած , որ վրն պակ թոռն . բայց մարթ է և մեկնել , այնչափ քաջ վարդապետ եղև մոլորուեալ , մինչև անգիտանալ կամ մոռանալ զնշմարիտ կրօնս օրինացն , թէպէտ և հայր ունէր զնծն եղեկիաս զնծատաշեան :

(15) Ջաղրիէրացն : զբազմութեն ազօթականաց , կիմ աղօթողաց . ըստ մարգարէից և քահանայից :

(16) Ջի փարափէր էր : Ոչ կարէր ասէ՝ պարծիլ յիսրայէլ էլ , վր զի զուրկ և օտարացեալ էր ի մեծ խորհրդոց որ չնորհէ տյնր անուանն , որ Թարգմանի՝ ձեռնասէս :

(17) ի փառանն . ըստ ի տաճարն , որ էր տեղի քաւուեն : ի փառանէն ձեռագիծ : զի ձև և չափ նր յայ առնեալ էր . կիմ զի ի նմա պահէին ձեռագիծ տախտակքն . կիմ զի տապանակն զնծ երևելութեանէր :

Վ ԷրապԷն յաւելուած կրկին հնձաւորեան՝ նորին հայհոյէ , առ նոյն աղերս մաղխանայ բանի :

ի խորոց սրտից ասէ՝ ընդ այ :

ՈՒՂՂ ԾՈՒՐ :

ա . ( ) Երկնեալ ամրացար ի քումդ էութենէդ , անապականել և անփոխատրելի . խակատէս բարւոյ , ի պատուոյն լինիկելի , և երջանկութեն ի տալ ամենապատրաստ տեսուն . զքեզ ողորմած , որ ոչ պահես ոխս քազմութեանդ

ամոյ մեզանայ՝ քթթել մի ական . որ հրա-
շաւորս զարմանալիս՝ զեր քան զամ ազինա
նախնեացն՝ անսահման առաւելութիւ[3] կըր-
կին ըստ միոյ հաձեցար հեղուլ զողորմութիւն
վերնահոս վտակս ամենախնկաւորս ՚ի շնոր-
հաբաշխութեանս նորուս : Այլ[4] զանտուստ
զմեռուս լուսարանի պատուհանին անձկու-
թիւն նշուղիցն ազօտականաց , չափով գիտու-
թեանն ըստ սորոմանն , և լուր իսկ նմին , և ինձ
ընդ նորին՝ բացեր ընդարձակեցեր թշուա-
ռացելումն զառագաստն անջրպետարան և-
լիցն ողորմութիւն՝ ձրի պարգեւացն ճծակա-
նաց . [5] զոր ընդ մէջ իմն մանաւորօք աւե-
տաւոր յիշատակաց և ՚ի հնուամն զայսր տպա-
ւորութիւն օրինակաւ նկարագրեր , զդարձա-
ցուքդն առ իս , և ես դառնամ առ ձեզ . և
յորժամ դարձիս և հառաչեսցես , յայնժամ
կեցցես : Այտ և[6] զաղջամղջին սեւութիւն
դունոյն՝ փոխարկել ՚ի ձեան պայծառութիւն .
և զարանցն արեամբն ներկելոցն՝ յեղանակել
՚ի պատահումն գեղման , ըստ եսայեայ և զա-
քարիայ . և ՚ի մէջ բարկութիւնն՝ դարձեալ
[7] զոյգ զողորմութիւն . քանզի անսպատանալ
քաղաքացն Իսրայէլի , և[8] դարձեալ բնա-
կիլ . և ձանապարհացն ամոյն լինել ՚ի չգոյէ
մարդկան , և[9] անդրէնն հետևիլ . և լքանիլ
՚ի սովոյն ոչխուի , և դարձեալ զօրանալ ձե-
ռամբ . և գնալ այր ՚ի տեղի իւր զայրացմամբ ,
և դառնալ ողորմութիւն . [10] ըստ ներողութիւն
գեղն , և ՚ի մէջ սաստիցն սպառնալեացն՝
կրկին պաշտպանութիւն , և ՚ի սրտին խոտո-
րութիւն՝ յուզուածն լռնամոց գթութիւն : Այս մար-

գա-

գարեխցն ձայն լսնկելի, որ [11] զօրհնեալդ քո գալստեան զաղատարարդ հրամայն կանխաւ ազդեին։

ՃԲ. Այլ զոր չէ բանիւ նկուճելոյն լեզուիւ ընդ Թիւր ասկանել վա՛ն անբաւութե՛ն, փոյ քունք են և նոճասղունք օրինակք և նմանութի՛ք, [12] հինք և ժամանակաւորք՝ առ աւետեացդ քո յայտնութի՛ն, և խաչիդ փրկագործութի՛ն։ Որ յայմ վայրի կառուցեր զհօրանն վկայութի՛ն արեան քո ուխտի, որք մեծաքարբառ միշտ աղաղակեն՝ [13] քան զդատակնիք մահուն հաբելի՝ զյաղթանակ բարեաց քումդ հանդիսի, կենանս կրկինս և անմահականս՝ ընտրհայդ, մկրտութե՛ն, յարութե՛ն, նորոգութե՛ն, առ քեզ ընտանութե՛ն, ընդ հոգեւոյդ սէրդ միութե՛ն, քաւութե՛ն, ազատութե՛ն, լուսաւորութե՛ն, միանձնեանաւոր մաքրութե՛ն, խակասիկս երանութե՛ն, ընդ վերնայնոցն կցորդութե՛ն անկապուտ փառաց։ [14] Ի շրթունս մեր ձայնիւ բարձրելոյն հաշտեցուցիչ բանից աղաչանք։ Այլ զոր ահաւորն է ասել, կարգեմ աստանօր՝ յիշատակ եղեալ մեծիդ երախտեաց՝ [15] ա՛ծ խակ լինել ընտրութե՛ն ընտրհին, և ե՛ հաստողիդ միանալ՝ առաւելն մարմնոյդ ձաշակմամբ, և ընդ լուսոյդ կենաց խառնութեամբ։ [16] զոր կատարումն երջանիկ խոստմանն, ըստ պօղոսի բանին, ո՛չ ուներ օրէնն։ Այլ դու փրկութե՛ն, եկիր հայրենիդ քո հարստութե՛ն, արարեր և կատարեցեր [17] զյուսոյն յերկարատձգութիւնն, որ առ քեզ պահեալ անհամատեսելի՝ քաւիչ առնայնի։ Այլ քեզ փառք ե՛ն հօր քում՝ ի գովեստ

վեսա բարեբանութիւնէ Հոգւոյդ քո սիրելի, յա-
հիսեանս յաւիտենից. ամէն:

---

(1) Պալծոն խնկելի: արժանի պաշտաման խնկոց. այսինքն աղուեցի պաշտելի:

(2) Երկայն յուսոյ: երկայնաժամանակեայ յուսոյն արդարոց՝ ամենապատրաստ գնաութիւն, ամենեցուն, կամ ամենևին պատրաստ և հաստատուն սեռուլ, կամ խնամարկուլ:

(3) Կրկին ընդ դէմ: Ի նոր ընդհատաքիւութիւնս՝ փոխանակ միոյ խոստման կամ բարւոյ հին օրինացն՝ կրկին պարգևեցեր. զի այն՝ մարմնաւոր բարիս խոստանայր, կամ լոկ թողութիւն մեղաց. իսկ նորս՝ սրբութիւն ընդհայց և երանութիւն փառաց, որք անբաղդատ առաւել են քան զմարմնաւորս:

(4) Ջանդաստ գմուտս: զայնր հին օրինաց զնեղ լուսամուտսն՝ ընդունակս աղօտ ճառագայթից, ցո լուծով գերծուցեալն, չափաւոր և նուազ ծանօթութեց նոր օրինացս, ընդ առդմանէ: Ախոռս խնամեան ոմանք ըստ հին լուծ. զբան ժողովողն ԺԲ. 3. * Խաւարեսցին որք տեսանեն ընդ ծակս: * Բայց լինի այլ երկու լինչ թուին աւանդեալք ի առդմունէ. մին օրինակական. զի ի տաճարին արար պատուհանս հայեցիկս ծածուկս. (գ. Թագ. ը. 4.) ընդ որս նուազ լոյս մուտանէր, և նշանակէր զնուազ ծանօթութիւն նոր օրինացս: Երկրորդն վարդապետական՝ աւանդեալ երգոց. ը. 9. * Յառեալ ընդ պատուհանն. * զոր ոչ վրիպեաս ի մէկն. անդ. (երես 49.) խնամոյ ի վեր մորգարէից. և առէ. * այսինքն թէ յառաջ նոքօք զլոյս ածութիւնն ի մեզ նշուլեաց: * Այսմ յարմարին յաջորդ բանքն. զի առէ՝ թէ բանիւք մարգարէից ընդ մասին յայտնելով զնորհաբաշխուն նոր օրինացս, իւր ինքն նմին, ինքեան առդմանի, և ինձ ընդ նմին՝ բացեր զառաքեալսն հիմ զպատարճակն անջրպետքն, որ անկրպետէր կիմ արգելոյր զեզ ողորմութ ածային պարգևացդ:

(5) Ջոր ընդ մեջ իմն: զոր միջնորդութ, կիմ ի ձեռն մտնաւոր սեռուսոր չէպատոյ, բանիւ: կամ ընդ մեջ իմն, այսինքն, կիսակատար մանուսոր բանիւք սեռուսոյ՝ զնըմանուն այսր չնորհայ նկարագրեր, նկարագրեցեր, ծանուցեր սեզրով. Դարձարուք առ իս, ևն: (Զաքար. ա. 3: Մաղաք. գ. 7:) Եւ թէ Յորժամ դարձցիս, ևն: (Եսայի. ը. 15:)

(6) Ջաղջամղջին անուն: ըստ եսայ. (ա. 18:) և պատանդն արեամբ, զարիւնահեղիցն կարմրութ, չեղանուիլ, ար-

որ

փոխեցին յասր սպիտակ : (եսայ . անդ :) Իսկ պատրիարքն սա
սեցին՝ է բանն (գԼ . ԼԹ . 7 .) * Եւ բարձից զարիւն նոցա
'ի բերանոյ նոցա , և զգարշելիս նոցա 'ի միջոյատամանց նոցա .
և մնասցեն և նքա ոչ մեռուա : *

(7) Ջոյժ պաղորմուիչ : զօրութիւն լսոյ չիշել . (ամբակ . իգ . 2 :)

(8) Դադարեալ բնակիչք : լնուլ բնակչօք , չէն լինիլ : (եսայ . խգ . 26 :)

(9) Անդրէն հեպահիլ ի անցանել ըստ այն անցաւորաց :

(10) Ըսպ նեղոպուիչ : ըստ թոյլ սալոյն , կամ յետ լքանելոյն՝ չէնն , զհնարս , կամ զօգնականուիլն :

(11) Զօրհնեալդ ես գալոպեան : Սկսեալ 'ի բանէն , դպիր և պաղջամղլին սնուցիչ , մինչև յայն , Ահա մարգարէիդ հայն , զմի կատակցուիլն ունին , իբր ասել : Անյն զի զանազգեալն սոխոտակացուցանելն , և զարիւնանեղիկն յատրագոյն փոխելն , 'ի բարկուիլ զողորմուլն յիշելն , անապատանալ քաղաքաց՝ և գարձեալ չէն լինելն , և այլ հետևեալքն , այս ամ ձայնք մարգարէից Թէպէտ առ սեղեալն նշանակելին զնոսանն ոչ առ ինչ , բայց խորհրդեամբ զքո գալստեան ընորհաբաշխուլին ծանուցանելին : Կամ բացատրելով ըստ կարգի չարագրուիլեն՝ խնամալի է . Ահա ամ է սխորժելի ձայն մարգարէիցն , որք ոչատքիք կանխաւ ծանուցանելին զազատարար զօրուլ քոյ գալստեան յաշխարհ : Սակայն այլազգ յարմարին խնամալք տեղացս ըստ մերում օրինակի , որ զասելն , Ահա հայն մարգարէից , 'ի գլխոյ սկսանի , և յարե 'ի յայրզին , և ոչ ըստ բանիւ , ևն . և խնդիր ոչատիս : Ահա ձայնք մարգարէից՝ որք զքոյոյ գալստեան ընորհն ծանուցանելին , և ոչ , ոչ զոր և զմարգեղուլեդ ընորհ չէ հնար բանիւ թուել , ֆոռանք , փոքունք են այն բանք մարգարէից , օրինակք միայն և նմանուլեք՝ համեմատեալ առ յոյանուլն ա ւետեաց քոց , և առ իրկագործուլն խաչիդ : Ահա չարք բանից առաւել յարմարագոյն թուին մեզ :

(12) Հինք և ժամանակաւորք : բանք մարգարէից առ ինչ՝ հինք են համեմատուլեք նոր աւետեաց . և ժամանակաւորք՝ զի զառաժամանակեայս խոստանային , և առաժամանակ մի . զի գարձեալ անապատացան քաղաքք նոյ , և ճանապարհք նոյ անկոխ գարձան , ևն :

(13) Քան պապակիք : քան զքոզքուին մանուն հաբելի առաւել մեծամայն գոչն խորանք սրեան քո՝ զյաղթականակ բարեաց հանդիսի չարչարանաց քոց : Կեանս կրկնագոչեն կամ ինդրեն կեանս կրկին ընորհաց՝ և փառաց . կամ մարմնաւոր և հոգևոր , որ են կեանք ընորհաց , մեռուլե , ևն :

(14) Ի ՀՐԵՒԱՆԴ ՄԵՐ ՅԱՅՆԻՆ ԲԱՐՁՐԵԼՈՅ : ԵԹԷ ԿԱՑ ԱՌԱՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ԲԱՌՔՍ ՅԱՅՆԻՆ ԲԱՐՁՐԵԼՈՅ , ԹՈՒԷԼ ԼՄԱՆԱԼ ԶՀԱՅՐ ՄԵՐՆ , ՈՐ Է ՁԱՅՆ ԱՒԱՆԴԱԼ ՄԵԶ Ի ՔՅՆԷ , ԱՂԱՂԵԼ ՆԱՀԱՒ ՈՐ ԴԻԱՊԷՍ ՁՆԾ ՀԱՅՐ , ԵՒ ՀԱՇՏԵՑՈՒՑԱՆԵԼ ԸՆԴ ՄՇԻԱՐԻՒ : ԻԱԿ ԵԹԷ ՉԱՒԱՆ ԲԱՐՁՐԵԼՈՅՆ ՈՒՍՑՈՒՔ ԲԱՒԱԼՆ ՀԱՒՔԵՑՈՒՈՒԷԼ , ԵՒ ԱՅՍՄ ԱՒԵԼՆ , Ի ՀՐԵՒԱՆԴ ՄԵՐ ՅԱՅՆԻՆ , ԼՍԱՆԻՔ ՁԱՅՆԱՒՈՐ ԱՂՕԹՔՆ ՀԱՒԱՏԱՒԱԿԱՑ ՊԱՇՏԱՒԱՆԱՆՆ : ԵՒ ԴԻՏԱՒՈՐՈՒԹԻՆ ՔԱՆԻԱ Է , ԹԷ ԱՅՆՉԱՓ ԸՆՏԱՆԵՑԱՔ ԱՅ , ԵՒ ԿՑՈՐԴՔ ՀՐԵՇՏԱԿԱՑ ԵՂԱՔ , ՄԻՆՉԵՒ ՈՐԴԻՍԱՊԷՍ ԼՍԵԼ ԸՆԾ , ԵՒ ՀՐԵՇՏԱԿՈՐԷՆ ՄԻՄԻՆՈՐԴ ՀԱՇՏՈՒԵԼ ԼԻՆԵԼ՝ ԹԷ ՅԵՐԿԻՒ , ԵՒ ԹԷ ՅԵՐԿԻՒՆՍ ԲԱՐԵԽՕՍ ԼԻՆԵԼՈՎ ՎՒ ՄԱՐԴԿԱՆ :

(15) ԱՀԻ ԻՍԿ ԼԻՆԵԼ· ՁԻ ՇՆՈՐՀՕՔ՝ ԱԾԵՂԷՆ ԲՆՈՒԵՆ ԼԻՆԻՄՔ ՀԱԼՈՐԴԱԿԻՑՔ : (Ը· ՊԵՏՐ· Ա· 4 :)

(16) ՋՈՐ ԿՈՓԱՐՈՒԾ· ԶԱՅՍՊԻՍԻ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒՆ ԿԻՄ ԼՐՈՒՄՆ ՇՆՈՐՀԱՑ ԵՒ ՓԱՌԱՑ ՈՉ ՈՒՆԷՐ ՄՈՎՍԻՍԱԿԱՆ ՕՐԷՆՆ· (ԸՍՏ ԵԲՐԱՅ· Է· 19 :)

(17) ՋՅՈՒՅՆ ՅԵՐԻԱՐԻՓՈՒՆԻ : ԿԱՏԱՐԵՑԵՐ ՁԵՐԿԱՅՆ ԱԿՆԸ ԿԱԼՈՒԼԻՆ ԱՐԴԱՐՈՑՆ , ՈՐ ԱՌ ՔԵԶ ՊԱՀԵԱԼ ԱՆԿՈՂՈՓԱՏ ԼԻ , ԱՌԱՆՑ ՀԱՏԱՆԵԼՈՑ , ԿԻՄ ԹՈՒԼԱՆԱԼՈՑ :

Ա ԵՐԱՓԷՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ ԿՐԿԷՆ ՀԵՁՈՒԱԼԵԱՆ՝ ՆՈՐԻՆ ԿԱՑԿԱՂԷ , ԱՒ ՆՈՅՆ ԱՂԵՐՍ ՏԱՂԼՈՒՆԱՑ ԲԱՆԻ :
Ի ԽՈՐՈՑ ԱՓՈՒՆՑ ԼՍՈՒ՝ ԸՆԴ ՁՅ :

ՌՈՒԹ· Ա·

ՁՒ . ՏԵՐ ՄԻ ՁՕՐՈՒԹԵՑ՝ ԶՈՂՈՎԻՑ ԳՈՒՑԻՑ ԹԱՓԱԳԱՒԱՐ , ՕՐՀՆԱԲԱՆԵԱԼ ՈՂՈՐՄՈՒԴ ՁԾ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ : ՈՐ ՅԱՂԹԵՍ ԱՍԿՄԱՆՆ ԼԱՅ ՆԱՏԱՐԱԾ ԸՆԴԱՐՁԱԿՈՒԹԵ . [1] ԱՄԱՆ ԶԱՒՈՒԹԵՑ ԴՈՒ ԵՍ ՈՐՔԱՆՈՒԹԻՆ . ՄԻՆՉ ՁԻ ԿԱՐԾԸՐՆ՝ [2] ՔԵԶ ՀՈՍԱՆՈՒԱՏ Է , ԵՒ [3] ԼՈՅԾՆ՝ ՔԵԶ ՍՐՆԴԱԿԱՁՄ , ԵՒ ՉԻՔ ԶՈ ԻՐ ԱՆՀՆԱՐԱՒՈՐԱԿԱՆ՝ ՅԱՂԹՕՂ ՁՕՐՈՒԹԻՆ ԱՀԵՂ . [4] ՀՈՒՐՆ՝ ՅՕՂ ԼԻՆ Է ԶՈՎԱԿԱՆ , ԵՒ [5] ԱՆՁՐԿԱՆ՝ ԶՈՑ ԿԻԶԱՆՈՂԱՑԿԱՆ : [6] Օ՞ ՔԱՐՆ ԶԱՒԵՍ ՅՈՒՑԱՆԵԼ ԿԵՐՊԱՐԱՆ

ԼԵՔ Ի ԱՂԴ-

աղէման , և զբանականն դնես անխօս և
անշունչ արձան : 6 Պարտաւորն ողբեալ
պատուհասական առնես , և զկարծեցեալն մա-
քուր՝ իրաւամբք քննեալ դատիս : 7 Ո՛մ-
տուցեալն ՚ի մահ՝ բերկրութիւք զարեաց՝ ար-
ձակես , և զամաչեցեալն՝ զուարթ տեսու-
թիւք օծեալ՝ դարձուցանես : 8 Կանդնես զմատ-
նեալն հաղթից գլորման , և զսասանեալն՝
՚ի վստահութիւն վիմիդ հաստատես : 9 Ո՛վ ան-
տացեալն բազմահառաչ՝ երջանիկ կարդես ,
և զյաուաջատեալն՝ դարձեալ անդրէն ՚ի
յետս նահանջես : Ա՛ւ յորժամ սպառնն առ-
՚ի մինչ բարիքն , զառաւել զարմանալին
յայնժամ ներգործես . քանզի վ՚ոչ զի տես
Թողուլ զմեզ՝ և ջնջել զանօրէնութիւնս , և
քաւիչ լինել անխրատութեց՝ և զմեզ մեր ո՛չ
յիշատակել , ըստ եսայեայ և երեմիայ :
ՔԼ. Ա՛յլ 10 առ հնարս նորոգ վրկութեն՝ բազ-
մօք գոհաբանութիւք հեառնեալ , ՚ի յաձա-
խութիւն անբաւելոյն՝ լռեալ առ ամէն խակոյն
կարկեցայ . քանզի կրկնեալ զլուսոյդ ան-
սպառ բարիսդ , որ ՚ի քէն առ իմ 11 յամառա-
թիւնի , քոյին աղերսիւ առ քեզ մաղ-
թելոյ , յարմարեալ դարձեալ ՚ինձ բա-
նիս զտառ ողբերդութիւնէ այսր մատենի , լցից
թախծութիւք և հեծեծանօք : Ա՛յլ առեալ
խաւսելոյ ՚ի տուընդիւդ հաձութիւն , ընդ յա-
ւոյն՝ զդեղն . ընդ վկայատութենն՝ զխրախոյան .
ընդ յուսահատութենն՝ զյիշատակդ անուանն
հաստոդիւդ . ընդ տխրութես՝ զսիրտ անդ .
ընդ խմուամն դառնութենէ՝ զբաղցրութիւն կե-
նարարիդ . 12 ընդ պատիժ օրինին՝ զնորհն .

ընդ

ընդ պարտս անիծիցն՝ զազատարար օրհնու-
թիւդ · ընդ մարմնոյ մահուն՝ զամենայնիւն նո-
րոգութիւդ ։

Եչ · ❧ աւաւտամ հզօրիդ բանի , ուստի վը-
կայեմ · լուր ընդունելութիւն սրտիս՝ տէր յի՛ս , որ հըն-
չումն է առ քեզ մեծութիւն ձայնի երկար զո-
ղելոյ ։ Եւ մարմնակից և պատկերակից մեր
եղեալ , և [13] քահանայապետատպիս անօրի-
նակդ՝ զօրինակին խորտակեալ զլուծ , ընդ
զենումն մահու անասնոցն՝ բարեբանեալ
մարմնոյդ նուիրմամբ , անմահապէս միշտ
մատուցանիս , և աննուճազաբար քաւութիւն
շնորհես , ոչ սակաւամեղիցն միայն , այլ և
[14] որոց հատեալ է ակնկալութիւն առ ելս կե-
նաց ։ Օ՛ [15] ողբան զօրէ մարմնոյ անդամոց
առ մեզս կենդանութիւն , թէ և բիւրուց ամաց
ունկնդիր երկարաձգութիւն , յորժամ ածդ զո-
ղորեցուն վճռ սորին կամաւ և յօժարութիւբ զե-
նուամն ընկալեալ , մահու համբերես բաշ-
խեալ ի քաւութիւն ։ Օ՛ ո՛չ եթէ մաքրու-
թիւդ աղբիւր՝ պարտական գոյ մահու յօրըս-
տօրէ կատարիչն , այլ կամօք քումբ՝ հնդ-
գործակցութիւբ , ի հաձութիւն հօր՝ և ի մեր
հաշտութիւն ցանկ մատուցանիս ։ Ոչ եթէ
ամենից՝ ածդ անքննին՝ [16] իմոյս վճռ իմ առ
իմ փրկութիւն , ի գէմս իմ, լաւ թէ ընդ քոյդ
էութիւն ես իջեմ մարմնով՝ պարտնակողիդ
հցորդ միացեալ · և դու բարերար , յաղագս
իմ՝ նիւթս կերպի՝ փոխանակեալ ընդ իմում
պարտեաց , և մահ ընկալեալ անպարտդ՝
զմահապարտիս վնասուց պատուհաս , և ի
յիմ անուն յանցաւորապէս , որպէս թէ կա-

մաւ ընդ քեզ ես կրիցեմ, բաղումն մեռեալ՝ և մնաս կենդանի. ոչ ուրացողացն ձեռօք, այլ դաւանողացն հաւատովք ածապէս նոքին

ռեալ և՝ ի մասունս անհատս բաշխեալ։ ՟Ք. Ասեր [17] ոմն ողոքաւոր՝ հաւատալեացն պաշտօնատար. մեծ ինձ և անկշռելի առ սմին դատեր՝ անյարմարագիր անձին յուսացդեր, հաւատամ զփառս և զերջանկութիւնն, քան թէ մարտիրոսութիւնք իսկ՝ թուղ թէ ուզղութիւնք լսեմ թշուառութեանն [18] յանցաւոր մարմինս վախճան ընդունել։ Իսկ [19] զանձառութեն խորհրդոյս՝ այսու դիտեցի. դաւաներ իսկոյն, որ զի և մաքրոցն անձինք առանց նոքիրման այսր յիշատակի՝ չէ՛ են իսկապէս կատարեալք հասանել, եթէ ոչ ընդ այս հրաշակերտութեն մեծութեն՝ հոգւով հասանեսցին։ Այս թէ [20] մեղաւորիս մասին՝ կրկին մատուցեալ բաժին ասելով՝ յուսացեր, իբրև այն թէ ես ինքն եղեր ձշմարտիւ, գրաւել զիմս դաժանութեն ընդ քում հաւատովքեն, սատարագեալ քոյինանիւթ զանգուածոյն ընդ քաւեալ կենաց լուսոյ։ Այսու ամենայնիւ [21] ի վերնատանն նախանոքեր քարեշնորհութեն՝ անհնարաւոր ախտիցն ձարակ՝ զմարմին և զարիւն իւր քաշխեաց ի քաւութեն, ի վեր կարծեցուցաներ քան զնահատակի վկայեցելոյ արեամբ կատարմամբ. [22] յուսոյս օրինակ յարգաւորութեն դրել զիս ի փառս, այսմ փրկանօք հաւատալի երևեցուցաներ, քան թէ քաւելոյ և ողորմելոյ և շնորհելոյ, որ չափ ածականիդ առ մարդ զօրութեն. և տիրական ածականն մարմնոյն համաւորական

նոքին

նուիրութիւն առ անսասնական ապանդին մատուցումն. և անմահն՝ առ մահկանացուս. լոյսն ահաւոր՝ առ ստուերայինս. յաւիտենականն՝ քան զանցաւորս. բարձրեալն՝ քան վերկրաւորս. անստեղծն՝ քան զեղականս. բարին խակութիւն՝ քան զնիւթեալս բնութիւն. մանաւանդ զի ինքն է կամելն, և իւր կենսագործելն. օրհնութեանն առիթ՝ քան զանիծիցս պատճառ։

Է. Արդ[23] տուր խոցելոյս ի սիրտ և յոգի՝ աղաչեմ զքո՛ւթած, զառ ի յերկինսն ընծայեալ զքեզզ կենաց. մատիր քաղցրութիւն՝ առ ախտացեալս մեղաց. քաւեա՛ ի պարտեացն՝ առնակատար բաւականութիւն։ Ահա[24] առ ի լինելն՝ այս է ձիմարիտ և անխաթելի կերպարան քանի, որ զի հաստուդ առնիցի՝ ի սքս բնակես. և ըստ տարազու սերմանն՝ և հնձելն է իրաւացի, ըստ ձիմարիտ քանին պտղոսի. և աչացաւացն՝ ի տապ արեւու ոչ է զօրաւն։ Այլ դու բարերար հաստիչ յոչէից՝ յարգես յաւէտ իսկապէս համայն, և զգաւանելն զքեզ՝ բաւական առ կենդանութիւն. և ոչ ես ընդ սահմանաւ փակեալ օրինի, այլ յոգիս՝ մանաւանդ թէ խղես զկապ կանոնի, և[25] դուն միայն միաս պայման աւետեաց՝ համօրէն յանցաւորաց տարակուսելոց։ Ահա քեզ ըստ հօր՝ հոգւովդ սրբով փառք և իշխանութիւն յաւիտեանս. ամէն։

---

(1) ԱՂՕ անբաւութիւն։ ամ իրաց՝ որք կամ մեզ անբաւ կարծին, կամ յինքեանս հետ զչեռուէ յանբաւս կարեն ածել ըստ թուոյ, ըստ մեծութեան, և ըստ կատարելութեան, ամն նշ

եթէ եղեւոյն, և եթէ լինելեացն՝ զոր ես չափ և սահման։
(2) Քէպ հասանուպ։ կարծրն՝ քէզ հեղուկ լինի. ոյզ ջուրն յատաւաժ վիմին, կամ ամուր պարիսպքն երկաթովի ինքնին հոսեալք։
(3) Լոյծն. ոյզ ջուրք կարմիր ծովուն առ մովսեսիւ, կամ յորդանան առ եղիսեիւ։
(4) Հուրն՝ ցօղ։ ոյզ ՚ի հնոցն բաբելոնի։
(5) Ամնիրն՝ բոց։ ոյզ առ սուսանացիսն հուր անձրևեաց յերկնից. և առ եգիպտացիս նոյնպէս. (իմաստ. ԺԹ. 17. 19։)
(6) Ջփարն բաւէս։ զբարն կարես ցուցանել խոստոզ. ոյզ ասէր. (ղուկ. ԺԶ. 40։) և զբանական խոստունն առնել անխոս, ոյզ զկնինն զուտայ։
(7) Ջմապուղեալն ՚ի մահ։ զմերձեցեալն ՚ի մահ՝ ուրախուքէ արձակես. ոյզ զչուշան. (դանի. Ժբ. 63։) զպետրոս. (գործ. ԺԲ. 11։) զպօղոս. (գործ. ԺԲ. 18։) և զոմանս ընծայեալն զուարթերես դարձուցանես, ոյզ զաւաքեցան, որք անարդեալք յատեանէ հրեից՝ գնացին խնդուքէ։ (գործ. Ե. 41։)
(8) Կանգնես զմապնեալն։ այս, և յաջորդն հային (՚ի առակ. ՃԺԶ. 13։ ԼԲ. 3։ ղէ. 18։)
(9) Ջախտացեալն բալմահառաւ։ ոյզ զերեզկիսա, զոր վասն արտաստուհացն առողջացոյց, և առաւել ճոխացոյց. և զյառաջապեալն, զյաւաջացեալն յընթացս իւր զարեգակն՝ յետս դարձոյց վե՛ր նր։ ՚ի վերատացեալ բանադ՝ զմի կամ զերկուս օրինակս միայն յիշեցաք. բայց մարթ է և զայլս յորում խնամել։
(10) Ամս ընդհնորգ էրկուքէս։ Ցախտակարգեալ խնամք քո լինելին և ՚ի հնուքն. իսկ առ բարիս նոր փրկագործուքեն՝ բազում ազօթիւք յառաջապէն հեպնեալ, ցի ՚ի խլնդիր եղեալ քննուքէ, երբև անբաւք յաճախեցին՝ լուել սպասանձեցայ. փանդի կրկնեալ, վայ այժմ կրկին յիշեալով զնոյն բարիսդ, փոյն աղերսիմ, զո սպարգևօքդ զքեզ ասպետեցեալ։ կամ լե հին լուծ. զո ազօթիւքն՝ որով առասցեր, խնդրեցէք և առնուսցուք։ Յարմարեալ ՚ինքնին բանիս, ՚ի նիւթս մալքեզեկեան բանիս կարգելով զղջական ողբս ասասցուքէ և հատուցանօք։ Բայց խառնեցից միանգամայն լե զղջման զոյսն, ևն։ ՚ի փոխադիր համարուքէ, ՚ի մերսումս և ՚ի հին լուծ. ՚ի փոխադիրն։
(11) Յամառս ընդհառաւուքէ։ ՚ի մերսումն, ընդհառաւուքէ։
(12) Ընդ պապիծ օրինին։ ընդ պատժողական սպառնալիս հին օրինացն խառնեցից ընծայն, զներողուքէ նոր օրէնիս ընծայ։

(13) Քահանայապետապէս անօրինակէ : Երբեք քահանայապետ՝ դու ոչ ըլ ածուելճ անօրինակդ ես , զօրինակին , զկին օ ըլինաց զծանրուելճն բարձեր , փոխանակ զենման անապ նոց՝ տալով զքո մարմինդ , և՛ն :

(14) Որոց հապեալ է : այնոցիկ՝ որոց ՛ի մեծամեծ չարիս աղբելով , պակասեալ է յոյս թողուելճե և փրկուե , դու քաւուելճն չնորհես մարմնոյդ պատարագաս :

(15) Ո՞ր‌էն զօրէ . զի՞նչ զօրեացե կամ ըդհանայցե յօժարուելճ և շարժուձն մարմնոյ առ մեղս՝ թէպէտ և հաղա բաւոր ամ յամեալ եցե ՛ի նոյնս , յորժամ դու ինքն ածքո կամաւ պատարագեալ բաշխես ՛ի քաւուելճ վե այն պիսեաց : Զի ո՛չ էրէ , երբ պարտական գոլով մահու՝ օրըստօրէ պատարագիս , այլ վե մերոյ հաշտուելճ :

(16) Իմոն : Եթէ ածդ բոլորիս մատուցանիս իսով բնութեբս , վ՛ էմ , վե օգուն իմոյ՝ և ոչ քո , և այն՝ ա՛ռ իմ էրըկուրէ , վե յաւիտենական օգուն փրկուելճես , ՛ի զէմո էմ , ՛ի կողմանէ կամ յանձնէ իմմէ , ոչ թէ ես ըստ էուելճդ միայեալ կցորդ եցեմ մարմնով՝ որ պարտականդ զայսու օրինակաւ վե իմ՝ փոխանակ եղեալ պարտուց և մոյ , յանուն իմ երբեք յանցաւոր , ոչ թէ ես ըստ բեզ կամաւ չարչարեցեմ , բայց՛ոմո մեռեալ , բազում անգամ պատարագեալ մեռանիս խորհրդաբար , և ճաս կենդանի , ըստ և խակուելճե : Ա՛յս խորհրդական և անարիւն մահքո ոչ լինի ապրաղային չէ՛օփ , ոչ զարիւնաւոր մահն խաչին , այլ ձեռամբ քահանային գաւանողաց զքեզ : ՛ի մա առնս անհապս : տես ՛ի բանն Ղե . գ . 9 :

(17) Ո՞ ողջասոր : Ա՛յս տեղւ բովանդակ՝ խրթնուելճ ունի վե ոչ գիտեցոյ մեր հաւատոյեաւ՝ ո՞ր եցե ողջասոր , և ո՞ր , կամ զինչ եցե առաջեալ : Ա՛յս ինչ հաւատոյ Թովմի , թէ եցե մի ոք ՛ի գարձելոց հեթանոսաց՝ ՛ի պարսից , կամ յայլ գենե , ոչ մոգպետքն՝ որք ՛ի ժամանակս աբգ զևռնդեանց գարձան ՛ի քրիստոնէուելճ , և գրով և անգիր զմեր Ձնմարտուելճես քաջրզեցին . (եղիշ . երես 27 . 149 .) ուր և յետինն այն հաղորդեալ ՛ի մարմին և յարիւն տն , ասէր . (երես . 153 .) * Ճաշակումն անմահ խորհրդիս (լեցի) ՛ի ժառանգուելճի երկնաւոր որդեգրուելճեն : * Ա՛յլ քանզի այնպիսի գրուելիք նոցա անյայտ մնացին , վե այն չէ մարթ որոշաբար յայտնել զմիտս բանիցս : Բայց նկատել արժան է , զի նբ վարգատես յառաջ բերելով զբանս ինչ նորա , յաւելու ՛ի նոյնս զնւր խորհրդածուելճն . և յայսմանէ լինի այլափոխուելճ դիմաց բանին , մերթ յերրորդ դէմս խօսելով , մերթ յերկրորդն , և մերթ յառաջինն : Ապա ըստ կարի

պարզեսցուք զխրճնութեանն:

Ասէր աղօթական ումն, լաւապալէոցն պաշտօնապար, կամ պաշտանեայ, կամ քուրմ: Եւ թէ զինչ ասէր, յայտագրա՛ ոչ խորհրդոյ պատարագին՝ մեծ և անհնարելի վնաս տայր ինձ, թէպէտ և քան զչարին անցեալ գոլով, երկիւղ անյաղթապէս անկն յառաջիր. ՝ի յոյսապրութենէ՝ որ ներ անձինն անյարմար էր, ոչ գոլով քաջուածոյն յաճախելոյ կամ անյարմար էր ներ գրեալն, զի թէպէտ և ըստ մասին ինչ չնմարիտ էր, բայց ըստ այլ մասին ոչ զպուշաւոր. և պուճե՛ ի հեթանոսական կարծեաց յառաջ եկեալ, որք զնմատուցումն զոհից առաւել համարէին քան զնշումն մարմնոյ և քան զայլ գործս առաքինութենէ: Այսպա թերը ևս ըստ այսմ խորհելոյ այն աղօթաւորն, ասէր՝ թէ ձա՛ չակմամբ ներ խորհրդոյն՝ հաւատամ ընդունել ՝ի վախճանի մարմնոյս զքա՛ և ընդ՝անիրե՛ն, քան ըն՝ տրիրուրե՛ն խոկ, քան թէ նահատակ լինելով վե՛ հաւատոյ, ըմ՛ն ուղղուրե՛ն ինձ ընծաուրե՛ն. Թմն թէ ապաշխարութե՛ն և կրթութե՛ն բարի գործոց ուղղելով զախտաւոր կեանս իմ, և բարի կենօք վախճանելով. զի մեծ է մարտիրոսութե՛ն մանելն, քան թէ ապաշխարութե՛ն ձանձրացարհաւ. և ե՛ թէ առանց ձաշակման ներ խորհրդոյն ոչ զօրէ մարտիրոսութե՛ն առ միտս, ապա ևս առաւել չզօրէ ապաշխարութե՛ն, Ա՛րդ՝ նա այսպէս ասելով, այնչափ հարկաւոր համարէր զներգործութե՛ն ձաշակելն ՝ի ներ խորհրդոյն, մինչև առանց այնր զմարտիրոսութե՛ն և զբարեգործութիւնն կենանն անբաւական համարէր առ փրկութե՛ն. որ չէ ուղիղ. զի եթէ մարտիրոսն, կամ բարեպաշտ քրիստոնեայն ՝ի մահ մերձեցեալ, ոչ ժամանիցէ ձաշակել ՝ի ներ խորհրդոյն՝ առ ՝ի չգոյէ ժամանակի՝ կամ քահանայի՝ կամ հաղորդի, սակաւին զօրութե՛ն արդեանցն քո՛՝ փառաց հասանե՛ այնպիսին:

(18) Յանդա՛ւոր մարմնոյ վախճան ընդունել: Կասկածեմ վասն սակ լինչ սպրդեալ աստանօր վոխանակ ասելոյ, յանդաւոր մարմնո՛ վախճան՝ ընդունել, զի այսպէս պահանջէ յարմարութե՛ն բանին. և յարելն է ընդ առաջին հատուածին այսպէս: Հաւատամ զնիստս և զերջանկութե՛ն ըստանել ՝ի վախճանի անցաւոր մարմնոյս:

(19) Ջանձաւորե՛ն խորհրդոյս: Ա՛յս բան՝ սկզբ վարդապետին է: վերոգրեալ բանիւ ողբաւորին ասէ՝ դէպ է, ըզ նկատել, կամ յուցանել կամեցոյ զանձաւորե՛ն զօրութե՛ն խորհրդոյ պատարագին. քանզի թէպէտ և այն բան ողբաւորին ոչ ամենեւին յարմար էր, սակայն այնու գոնէ ինչ, ըզ հաւատոեաւ կամ անկրեալ, թէ նաև մարդ

ան՝

անձինք մարտիրոսաց և բարեպաշտից՝ առանց նոճիբմանճ պատարագին քան ոչ են ամենևին կատարեալ. մինչև յայս հրաշալի գործ ջօրուձեն ոյ գոնէ հոգով չկատարեցին: Արագ կամի ասել ոք վրիպասս, թէ Թէպէտ և փըրկուելի մարտիրոսաց և այլ բարեպաշտից կարէ լինել առանց ներգործութե՛ւն ի ոք խորհրդոյն հաղորդելոյ, քան վերոյասացեալ մասցն, սակայն ոչ առանց նոճիբման պատարագին. զի արդիւնք մարտիրոսութե՛ւն և այլ բարեգործուեցն հաստատեալ են յարդիւնս մահուն քան, որ պատարագաւն հաղորդի ի մէջ. և նոյն իսկ մարտիրոսութե՛ւնն հաճելի է և ջօրաւոր առաջի ոյ, քը որում նմանուել է մահուն քան, որ ի ոք պատարագին խորհրդածի. և զի այս մեքուր անձինք՝ թէ և իրօք ոչ ժամանեացին հաղորդի, սակայն յայտնի կիմ լսելեացն պարտին բաղձալ այնմ, որ է հոգով խառնիլն: Դարձեալ, եթէ զիտառաց մարտիրոսաց և այլ սըց խնդոյն բանս, ոչ է օտար. վ՛ զի սբվ պատարագաւն լինի յաւելուած պատահական փառաց նոյ յերկինս. ոյ հաստատեն ձօթաբանք ը սբյն Թովմայի ապուհինացւոյ. (՛ի փ. գիրս վճռոց. գանազան. ժբ. պր. ա. խնդրակ. բ:)

(20) Մէղաւորքս ասին: Այս բան՝ ողբաւորին է. վ՛ մեղաւորիս ասէ՝ քան թէ վ՛ արդարոց կրկին ծանրագոյր բեռնի. ք կրկնակի պատարագեցար, կիմ վ՛ կրկին պատճառ. մի վ՛ Թողուեցե՛ք բաղում և մեծամեծ մեղացս. և երկրորդ՝ վ՛ արժանի լինելոյ երկնային փառաց: Արդ՝ զայս ասելով ողբաւորն, յոյսոյ՝ ասէ ոք վրիպասս, իբրև առ քն խօսելով, ըն ես ինձն էղեր. ք փոխանակ իմ եղեր. և իբրև ես ինքնս մատուցայր պարտաւոյն և պարտ՝ ի հաշտուեցի մեղացս և յընդունելուեցի փառաց. գըտեալ զիմ դաւնուեցնս մեղաց և պատժոց փոխանակ քո քաղցրութեդ. և պատարագեցար փոխանակ քո քաղցրութեդ, ի քէն նիւթեալ կամ կազմեալ զանգուածով մարմնոյդ, որ է նշխար կենդանոյ լուսոյ:

(21) Ի վերնոցանն: Այս բան՝ ողբաւորին է, և ասել կամի. այսու՝ զի քո յաւուցն ընդհատութե՛ն՝ որ ի վերնատան, իբր դարման անհնարին ախտից հոգւոց մերոց բաշխեաց զմնորմին և զարիւն իւր, ի վէր կարծեցուցաներ, ծանոյց՝ թէ դերագոյն է այս խորհուրդ և ջօրութե՛ն նր, քան զարդիւնս մարտիրոսի:

(22) Յուսոյս օրինակ: Այս մասն բանիս առաւել սբյ վարդապետին է. այսր յուսոյ օրինակաւ ասէ՝ հաստատի ընեցուցանէր ողբաւորն, թէ յարգասուք՝ ք առաւել մեծ

Ծարդոյ գրէ զնս ծծ 'ի փառս 'ի ձեռն այսր փրկանաց պատարագի , փան ըն փաելոյ , քան թէ իբր իմով ձգամբքս քաւեալ , ողորմեալ , և ներուսն գտեալ . վն զի փրկանք և աժէք պատարագին է յանհուն արժանաւորութէն քո ոյ . իսկ ձգունք ապաշխարութէ՝ ըս լինքեան են 'ի մարդկայինն արժանեաց . ուստի առաքինն այնչափ գերագոյն համեմատի առ երկիս , որչափ ածուեդ զօրութէն առ մարդն . և սրունի ածախառն մարմնոյն նըշիրուն՝ առ մատուցումն անբանից . և անմահն առ մահկանացուն , ևն : Նանաանդ պի իւր է կոչէն . մանաւանդ զի ասէ՝ ոչ միայն իբրև պատարագ անհուն ազէս ունի , այլև իբրև ձծ ըստնոզ պատարագի՝ իւր է կամէն զմեր փրկութէն , և կենագործէն 'ի փառս : Օրհնութէն առէ , այս 'ի նախապրեալ օրինական յարէի է ըս նոյն բաղդատուէ :

(23) Տ՛ւր խոյելոյս : Ասի միևչև 'ի վախճան առ քն խոսի ոբ վարդապետեան :

(24) Ա՞ւ 'ի յինէն այս է : Թէթ 'ի նախատացեալ բանս ողքաւորին կոյցէ ասէ՝ Թերութէի լինչ , յինէն այս է հաւատոյ բան . զի դու 'ի սրբեալս հոգեով բնակես . և ըս սերման բարի գործոց՝ հնձեմք զարդիւնս խորհրդոյ նոր պատարագիդ : և ըս հակառակն՝ ալոյաացն , որոց աչք հոգւոյն տխատացեալ են ապիտուէ և մեղաք , ոչ զօրեն վայելել 'ի չերմութէի ածոյին սիրոյդ , որ 'ի խորհուրդ պատարագին փայլէ : Ւս Թէպա այս են օրէնք ասոլորականք քո նախանշանմութէդ՝ ըս պատրաստութէան և ըստ վաստակոց մերոց մանաւորել զքո բարիդ , սակայն դու բարերար՝ արարիչ գոլով յոչէից , բազում անգամ առանց մեր արժանեաց ներդործես զքո բարիդ , և յարգես , հաճարիս զգաւանէն զքէդ՝ բաւական առ կենդանութէիւն հոգւոց . զի ոչ ես փակեալ ըս կանոնաւ . այլ ըս հաճոյից քոց բազում անգամ յաղթես , և զանց առնես զօրինաց 'ի բնականն և 'ի գերբնականս , և մնաս դու միայն քէզ կանոն անփոփոխ՝ յաւէտս ամ յանցաւորաց :

(25) Դառ դայն ճաս . 'ի մերում չէք դայն :

Ա Էրապն յաւելուածք կրկին հեծութեան՝ նորին հա-
կառակ, առ նոյն աղերս Տաղաւանաց բանի:
Ի խորոց սրտից խօսք՝ ընդ այս:

ՐՈՆՈՆ:

ա. Ա՛ր արդ՝ յամենայնի առ ամ ակնակա-
լութիւն քո է ողորմութիւն, [1] սկզբնա-
լոյսդ աչաց տեսանելեաց և սրտի խմաստից՝
յո. քո է բարերարութիւն, կեանք և անմա-
հութիւն: Ո՛ւարձ առ իս դթութիւն, և հան-
դերձեսցես [2] դառնալ ինձ առ քեզ կրկին
բերկրութիւն. զի առանց քոյ կամաց՝ ոչ ու-
նիմ լինել նորոգ փոփոխեալ. և եթէ ոչ
կամք քո գթասցին, ոչ զօրեմ փրկիլ մահու
պարտականս. և [3] եթէ ոչ կառավարդ յար-
դարեսցես պատրաստել ինձ հետս ձանա-
պարհն՝ որ առ քեզ բերէ, վիհ է ինձ խորոց
յաջմէ և յահեկէ:

բ. Ա՛հա ոչ պարծիմ՝ ամ ինքօք նախատեալս. ոչ
պանծամ զարուեստս. ոչ խրոխտանամ լքեալս.
ոչ ամբծաբանեմ պատանձեալս. ոչ ըմբռնա-
նամ ձաղեալս. [4] ոչ երջանկանամ եղկելիս.
ոչ արդարանամ ամբարիշտս: Օ՛ի ոչ երբեք
հարթ ընթանայ երիվար՝ առանց սանձակա-
լի. և ոչ նաւ [5] համբառնայ հանդէպ՝ ա-
ռանց ուղղչի. և ոչ արօր կշիռ ինչ գործէ՝
առանց մաձակալի. և ոչ երկաթօրեակք ըն-
ծոյն ՚ի ձահ ձեմեսցին՝ առանց եղոզի. ոչ
ամպ վերանայ՝ առանց հողմոյ. [6] ոչ աստեղք
ցըն-

ցնդին և կամ դումարին՝ առանց ժամանակին . [7] ոչ արեգակին փոխաբերեաւ ուր շրջ-
ջանակի՝ առանց տարրական օդոյ . և ոչ ես
նոքօք հանդերձ՝ առանց բարեգործիդ հրա-
մանաց ակնարկուածիդ : Ով դու միայն ես
առաքիչ կենաց բանականաց , և խնամիչ կար-
գաց հոլովմանն արարածոց , և՛ քեզն ե լինել
փրկութիւն , ըստ սաղմոսողին . և դու ձայ-
նես բարբառ խնդալոյ աւետեաց հնչմանն՝
յականջս լսելութեան ամենայն հասակի ,
եկայք՝ ի հանգիստ իմ բնաւին աշխա-
տեալք , և ես մաքրեցից զձեզ՝ ի պար-
տեաց : Ասէ զի՞նչ օգուտ՝ ի լուծայմանին , ե-
թէ կրկնակի զաղբայցդ . և կամ ո՛ր օգուտ
՝ի ձաշակմանին , եթէ գեհենին մատնե-
ցայց : Այլ կամ զիա՞րդ յաբրահամ պարծե-
ցայց՝ խորհեալս՝ ի գործոց նորին . ոչ
գիս գարշուածք հօր ամուլհայցոյ , և մոր
քեռայցոյ կամ քանանացւոյ , [8] ըստ մարգա-
րէին որ առ իս՝ յանկաւոր ձայնի . [9] ժառանգս
մերժելի եթողեալսդ՝ և ոչ սենեկին սառայի ,
ըստ տեսանողին առ իս առաքէ . [10] եղբայրս
շամրնի՝ և կամ գոմորայ . [11] համբակս անլ-
սելոյ և անսաղելի՝ խաւակուածս պղտոյն խա-
կուածք ոտիայ և ոտիղիքայ , ըստ եղեկիելի
կրկնանախատն հշտամբուածք :

Է . Այլ քանզի [12] ՚ի ծուփս բազմամեռանդս
աղետանց հոգւոյ սաստկասպես զգուշեալ՝ ուժ-
գին լլկանօք խոպատ տագնապմամբ ՚ի ծո-
վին, փոխեալ ընկեցեալ ՚ի վտակն վայրենա-
կան ոդոզիչ . առ որս՝ զմատուցս ձեռացդ
այսր անդր տարաբերեալ , իբր ՚ի հոսանուտ

բըռ-

բանութեանց զարմանալեացդ զեւտոց , արտա-
ձգեալ յակամայ ընթացս ողորմագին դըր-
ման՝ ջրակոխ ոգեսպառ պղտորարբուքիւ
զաժանահոտ սկախառն մամռարմատ խատ-
նախուիւ՝ մահաբեր երկամբք վանեալ , ըստ
որոց յուղխեցն հեղեղիցին՝ հեղձուցեալ ։
13 Եւ յոյս առակաւ ևս եղկելիս՝ խօսին , և ոչ
խմանամ. զոչեն , և ոչինչ լսեմ. բարբառին ,
և ոչ զարթնանամ. 14 հնչեն , և ոչ փոխա-
զրիմ. փողեն , և ոչ զուսմարիմ. վիրաւո-
րիմ , և ոչ ևս ղգամ , կուռցն զարշուրեն նման-
նեալ՝ թափուր յաղդմանէ բարեաց իմաս-
տից ։ Եւ զդարև չար առաւել յաւէտ խակա-
պէս 15 քան զօրինաւոր՝ ձիմարտութիմն , ա-
առելն և մեղադրելն , և առեղծին քան արժա-
նապէս մատնելն ։

Եւ 16 ըստ քանզի անդառնալի ուղւոյն յիշա-
տակ՝ աստեացս պարտեաց՝ զայս կտակ թողլն
որոց ընթեռնուն , խոմսս բանիւ առ ոճ կար-
դալ հանապազորդութիւ , այս կացցէ սահ-
մանն 17 յանձնառական խոստովանութեան՝
մշտնջենաւոր ձայնարկու առաջի քո՝ ամե-
նակալ. զոր գիրդ ընդ մարմնոյս , և բանդ
ընդ հոգւոյս , զանսահմանելիդ միշտ թա-
խանձեացէ , իբր յանեղծական մաղթողէ ըն-
կալեալ աղերս ՚ի յիմոյս ձայնէ՝ բարեգու-
մարդասէր , օրհնեալ յաւիտեանս . ամէն ։

---

(1) Սկիբնալ՚նոյ ալաց ։ առաջին լուսաւորողդ ազգս մարմ-
նոյ , և մտաց ։ Ա յսպէս կոչէ զքս թէ ըստ ոճոյ թեան ,
որով ստեղծ զարեգակն և զայլ լուսաստուս , և միանգա-
մայն ինքն պարգևէ զնմա խնամատարութիմն մտաց . և թէ ըստ
մարդեղութեանն , յորում ինքն եղև առաջին լուսաւորող

զ՚ի

զի ծնեալ կոյրս , և առաջին քարոզ և ուսուցիչ Հնմաքս առաքեալ նորս օրինաց :

(2) Պատասխան ինչ առ ինէ : Ի մերումն , պատասխան առ ինէ ինչ :

(3) Եւ ոչ խոտորէր : Եթէ ոչ գոյ առաքինութիւն Հանապարհ մի մեր առ քեզ՝ ուղեցոյց զնա , ընդ ո՞ւ ընդ ինչ խորոց , յոյժ խորին վիհ պատահեն ինձ յոմանք բարեգործեալ , յորում առանց առաքինութեանն ոչ գնալով , վասնզ կայ հպարտութիւն , և բազմապատիկ խաբէութեաց ատամանայն . և յահէն չար գործոց , յորում անտես Թողեալ , անկանիմ ի վիհ յուսահատութիւն և անզգայութիւն :

(4) Ո՛չ երջանկանամ . ոչ համարիմ զնս արժանի երանութիւն , կամ գովութիւն : ո՛չ արդարանամ . ոչ ձևանամ արդար , ոչ ջատագովեմ զանձն իմ :

(5) Համբառնայ հանդէպ : ոչ ընթանայ նաև յառաջկոյս , կամ վերանայ ի վայր աչեաց՝ առանց ղեկավարի : Եւ ոչ արօրն հէնց ինչ գործէ , այր ուղիղ , միօրինակ , հաւասար հերկէ . և ոչ ցայգը յծեալ եզանց ի ճահ ճէմէոյն , պատշաճ կամ ուղիղ գնայցեն , առանց եղդի . ըստ ումանց՝ առանց վարողի եզանց : բայց լաւ ևս , առանց միաւորողի կամ կապող զնոցն : զնս բառս էաղղ , եզանէ ի բառէն էղ , այսինքն մի , միակ :

(6) Ո՛չ ապիղէ մոլորեալք , ընդէն , հեռանան ի միմեանց , և կամ գոմարքն , հաւաքին և մերձենան առ միմեանս , առանց ժամանակին , առանց ըստհանուր ժամանակին , որով չապիղին և բացատրին յատուկ շարժմունք նոցա : Մարթէ և իմանալ ևս զայլոց անմոլար առաւելագոյ , իբր զի երբեմն ընդէն , այր ծածկին . և երբեմն գոմարքն , այր ի յայտ ելեալ առանձին՝ ըստ գալոյ և գնալոյ արեւուն . և առանց այսր առնչեցնայնի և դիտելոյն ժամանակի ոչ լինէր յատուկ զան զիտմունք :

(7) Ո՛չ արբգին փոխաբերեալ , փոխեալ՝ ի տեղւոջէն՝ ուր ընդ նախ , ուր պատրաստ կամ հոլովի , այր ի ծիր զոդիակոսին , կամ զնւորով առանցնուք , առանց փորձական օդոյ . այս կամ ըստ կարծեաց նոցա ասի , որք զինչոյն յերկրէ մինչև ցաստեղս համարին օդով լցեալ . և շարժմամբ այնր օդոյ առնն շարժիլ արևուս , և կամ զազդեցութիւն և զուռայն հաղորդութիւն առնէ , որ ներգործի ի տարրինս միմնորդութիւք օդոյ :

(8) Ըստ մարգարէին . (Եզեկ . ԺԱ . 3 .) ուր ասէ մարգարէն վասն ընդայսոցա՝ ծննեալ յերկրէն քանանացւոց , զի անդ ծնանիցի հարեսաք նոցա . և ըստ գործոցն ևս նմանեցան քանանացւոց , ամբարշտացւոց , և քեռացւոց : ի սոյն միտս ինքեան յարմարէ նա զվիպասս՝ թէ զայս բան , և թէ զյաջորդսն :

(9) Ժառանգս մերձենի . զաւակս հաւատոյ ենթադրեալս ,

տը

որ ՚ի բաց հանաւ ՚ի ժառանգութենէն աբրահամու : ըստ
դէսանողին , (ամովս . Ը . 7 .) * Ո՞չ ապաքէն իբրև զորդիս
եթիովպացւոց էք դուք ինձ՝ որդիք իսկ : *
(10) Եղբայրս ամրնդ : այր առևտրական , (ըստ եզեկ . ԺԷ . 46 :)
(11) Համբակս , մանուկս , անլուծաց , ոչ լուացեալ , և ան-
պղնձեալ , ոչ յարեեալ . խակխոտն . այս բառս առաւել ՚ի վեր մանր
կանն խնամն , և նշանակէ՝ տարաժամ ծնեալ , կամ վիժեալ .
խակ եթէ յարեացն ՚ի յայլորդ բառն՝ պղպտոյն , խմանն՝ խակ
կամ մանկահասակ արգանդին ողջոյ և ողջիեայ . այս ան-
ուամբք նշանակեաց եղեկիէլ (ևթ . 4 .) զբաժանեալ ազգսն
Իսրայէլ , առաջնումն՝ զտասն ցեղսն , և երկրորդ զցեղն յուդայ ,
որովք կշտամբեաց զկուռապաշտութիւն և զայլ անօրէնու-
թիւնս Իսրայէլացւոց . զոր և նոքա վրդովեալ առնէին՝ կրկնադարձ կըշ-
տամբութիւն . վասն զի ՚ի մի յայս բան միացուցանէ զասա-
ցեալսն եղեկիէլ ՚ի պշ . ԺԷ . և լիգ :
(12) ՚ի ծոփս բաղմավիպագիս : Պատերազմանէ զանձն՝ հեղ-
ձուցելոյ ուժիք , որ ՚ի հոլմակոծեալ աչխս անկեալ խեղ-
դիցի . կամ բռնութիւնք առեալ ձգիցի ՚ի հոսանաց գետոց
նաւայր գետոյ , ՚ի գալնան առատակացեալ գետոց , որք ուժ-
գին յորդութիւնք ընթացեալ , զամ զոր գտանեն կրնթացան՝
վարեալ տանին , ըստ զկաւ կամ զտիկս , զմամուռս քարանց
կամ ընձաց , զխուխս , և ն . որովք պղտորի ջուրն , և գա-
շահոտ լինի : Ասաւ անկեալն յայնպիսի ուղիս՝ ողորմե-
լի գլորմամբ ձգեալ , ջրախուռ , կլանի և կլանէ ջուր , և
լինի ագեռպատ , շնչարգել , պղպջաբխութիք , բմպելով զպղտոր
ջուրն , ախտոտն , խառն տղմով կամ կաւով . մամռաբմպ ,
արմատուկք մամռոյ և այլոց խոտոց . խառնախուճ , խառն
խուճուկք : Ասյս բառք կամ իբր մակբայ խմանին , և կամ
ածականք են գործնական անուանն՝ եղիմէփ : Եւ առնէն՝
ըստ որոց , խմանն վն որոց , այր վն այնպիսի մահաբեր վը-
տանգաց՝ յուղիսից անսոն ձգեալ առյին հեղձեալք : կամ
ըստ որոց , այսինքն ըստ օրինակի այնոցիկ՝ որք յուղիսից
հեղձանիցին :
(13) Ահ յոտ առակս : ՚ի մերումն , այս առակս ոչ հեղ-
ձուցեալն յալեաց ծովու , կամ ՚ի հոսանաց գետոց՝ ՚ի
խոսել այլոց՝ ինչ ոչ խմանայ , այսպէս և ես ասէ՝ հեղ-
ձուցեալ ՚ի բազում մեղացս՝ ՚ի խոսելն ածեալին բանից ,
ոչ խմանամ , ևն :
(14) Հնչէն , սաստիկ բախմամբ փայտի կամ այլոց գոր-
ծեաց , և ուր փոխադրիմ . ոչ շարժիմ ՚ի տեղւոջէս :
(15) Քան զօրինակդ՝ ճշմարտութիւնս : քան զդարշուն կուռսն ,
կամ բազմացն՝ որ է օրինակ նոյն գարշութիւնս , առաւել
քան է իմ հոգևոր գարշութիւնս . զի նոցայն արտաքինն է՝

ի մոլորութէ պաշտողացն. եւ եւ իմ գարշելութէն՝ ի կամացս է: Վասն, զի զօրինակ հեղձուցեալքն՝ ի բռնութէ գեւոց՝ առաւել չար է իմ հոգւոյս հեղձումն. զի նա ցաւելի է եւ անմեղադրելի. եւ ես առելի եւ մեղադրելի վն կամաւոր խեղդմանս:

(16) Ընդառանալ ի ողորմն: Անհնապարհի մահուն՝ որ անդառնալի է ըստ այժմու կենաց, թէպէտ եւ դառնալի ըստ նոր կենաց յարութեանն: յիշատակ ասպետաց պարտեաց, յիշատակ վն առաքինեաց սպարտեացս մեղաց՝ թողն զկատակ մաւտենիս. ոյզ զի միշտ աղօթասուր կացցէ առաջի քո: Ուր գիշեր ընդ մարմնոյս, դիւշաճած գրոցս վոխանակ մարմնոյս, եւ բանդ ընդ հոգւոյս, խնասատ բանիցն վոխանակ հոգւոյս՝ միշտ թախանձելոցէ զանազահմանդ ասծ. որով իբրեւ յանմահ խնդրոցէ ընկալցիս զաղաչանս՝ ի ձայնէ աղօթիցս:

(17) Յանդնատակեան խոսոփովանութէ: ի մերումն, խոսոփովանութէամբ:

✣✣✣

առ արդեօք՝ և ինձ շնորհեացես, շնորհօղիս
զպարտիս իմոյն ։

ՔԵ. Այս արդ՝ վինչ քեզ աղերս հաճոյական
[4] ի յայսմ և ի սոյն, և ծուխս անուշից ընդ-
դունելի խնկոց մատուցից՝ գոլեա՛լ թագա-
ւոր երկնաւոր քո, եթէ ա՛յլ գառ ի լինիցն ա-
նիծեալն՝ օրհնել մաղթեմ. զկապեալսն ար-
ձակել. ազատել զդատապարտեալսն. [5] քա-
րեգործել զնզովեալսն. պսակել զթշնամա-
նեալսն. սփոփել զտրտմեցեալսն. [6] դարմա-
նել զվնասուածսն. խնամել զսպարտուցեալսն.
պատսպարել զնեղեալսն. զվիրաւորեալսն
ի մարմին՝ յոգւի բժշկել։ Այլեւ օրհնութիւն
քանիւ առ ոք մատուցայ, լուծիցես. իսկ եթէ
անիծիւք, ալ՛ հայեսցիս ընդունել զբ՛նաւծ ։
Այս տառապեալս ամենաթշուառ՝ [7] ի վերս
ջինն սպասաւորութիւն մաղթանաց այսր մա-
տենի, ի բռնկանդակ մտաց շնորհեցի իմոյն՝
[8] փակեալ առ ի քէն զանիծիցն զժնդակ
ըղձից չարաշուք ձայն. և [9] զժնդից նենդա-
զանց իմոյ՝ ընդ բարիսն ի բոլոր սրտէ հաշ-
տութիւն արդասաւորեցի. վասն որոյ և ծունր
պաղատանաց կրկնեցի. ողջոյն գուս լինիմ ա-
հա յայց երեսաւ առաւել ողորմութիւն ընդ քոյդ
մեծութեան՝ գոլեա՛լ խնամակալ, կեանքդ՝
մահացուիս. հզօրդ՝ տկարիս. ամենակարդ՝
վարանելոյս. խմաստութիւնդ աղբիւր՝ յիմա-
րիս և թմբրեցելոյս ։ Վանգի յաւէտ սխա-
լեալ անկայ [10] իբրև զողոջակ մթայինս ոչ
ընդելական՝ ի հաղեսս մահու անզգայապէս.
չիմացայ զկորուստն. չգիտացի զորոգայթն.
չտեսի զըմբռնող որսոյն ծածուկ մեքենայս.

չկարծեցի զնաբուծն Հերովդիանոյ կեղծաւոր վարմին . ընկալաւեցի զգայթագղութիւնն շուրջանակի . չըշտիեցի [11] զպատանդիչըդ ցանցարկ կարծիքն . [12] ժամանեցին ինձ չարիքը , և ես ոչ կարացի չանապէհ , ըստ սահմանողին :

ՃԵ . Բանդի և ոմն [13] իմաստակի ումեմն արտաքնոյ բարուք Թուխեցւոյ , չար ասել զմահ[B] առ չիմանալոյն պատճառի , և ես վկայեմ լսուիլս բանիւ . քանզի իբր զանզգայ պատճառս անասնոյ մեռանիմք՝ և ոչ զարհուրիմք . կորնչիմք՝ և ոչ հիանամք . Թաղեցեալ լինիմք՝ և ոչ խոնարհիմք . տարապրիմք՝ և ոչ տագնապիմք . եղծանիմք՝ և ոչ զղջանամք . մաշիմք՝ և ոչ մտաբեմք . պակասիմք . Ի և ոչ պատրաստիմք . գնամք՝ և ոչ զգուշանամք . դերիմք՝ և ոչ ևս զգամք : Նոյն Հանդիսաստ ասել երջանկին յոթեայ զվախճան մարդոյ , և ես խոստովանիմ զսոյն ընդ սէրն , եթէ ոչ ունէի զբեռն աշխաւոյս մահկացու գործոց բաստնձնել : Այո՛ , ոչ ունի զի՝ ոչ ոք զայն գաղտնի , և հնարադէրն անհերևակի . [14] տարր ժամանակիս յանէից , ունելեաւն անյայտ , և ասպատնին կարծողական . ես անհամբեր , և քնոտ Թիւն Թերահաւատ . ոտք անհաստատուք . և միտք ցնդեալք . կիրք հարկաւորք , և բարք անժուժկալք . մարմին մեղսամակարդ , և յօժարութիւն երկրասէր . դիմամարտու Թիւն տնկակից , և խաւնուԹիւն ներհակ ոգւոյն . բնակուԹի կաւեղէն , և անձրևք ուժգնագիկք . կարիք անԹուէլիք , և պատահարք ամենագրաւք . միտք չարախնամք , և ոչ ոք մունք :

մունք բարիատեացք. կեանք առօրեայք, և
15 զմբաղք սակաւաւորք. խաբմունք յիմա-
րութեան, և խաղալիք տղայականք. աշխա-
տութիք ընդունայնք, և վայելմունք երա-
զականք. համբարք ոչնչից, և սահեսաք հող-
մոյ. նմանութիք ստուերաց, և կերպարանք
ծխածաղկիք։ Վ՚անպի իբրև եկն ետհաս պատ-
ուիրանն, ըստ պօղոսեան քանին, մնպատ-
րաստ գտեալ ինք ինքեան, մեղքն կենդա-
նացան յանդիմանեալ յարդարութեցն, և ես
մահացայ կենացն, և կենդանացայ կորս-
տեանն։

ՃԷ. Վ՚ոզացան օտարք չարին դուռնարք՝ զըս-
տացուածս սրտին իմմստից, 16 ըզ գրոյն կան-
խաբանութե. որում եկն ետհաս իսկոյն ա-
տանօր իմաստութե ինձ նուաղանալ, ըստ
առակողին, և առաւելութ՚ չէ բարւոյ ցանկու-
թի։ Ա՚չ յառեցի զակն ոգւոյս՝ ի գլուխն իմ
կենաց քո, որում ընդ ուզիսն հետևեցայց։
Վ՚անպի 17 համեմատ ուժգինս ընթանալ՝ ընկ-
լայ աստուածպես. յանչափին ձգտիլ՝ իմոյն ո՛չ
հասի. ՚ի մեծագոյնն ամբառնալ՝ աստուստ
գլորեցայ. յերկնայինն ուղղոյն՝ անդնդոց մատ-
նեցայ. ՚ի զգուշանալն առաւել՝ յաւէտ վնաս-
աեցայ. յանարատն պահիլ՝ մանր խորտակե-
ցայ. հարծեալ ընդ ահեակն մրցիլ՝ յաջն
պարեցի. 18 ՚ի զերկրորդն խուզել՝ զնախնինն
կորուսի. ՚ի խնդիր սակաւուն՝ ՚ի կարեւո-
րացն զրկեցայ. ՚ի յուխտին պահել՝ դաշինն
դժրեցի. առ սուղորութեն կորիլ՝ կորուսիչս
դտի. ՚ի փոքունցն փախուցեալ՝ մեծամեծացն
մատնեցայ. զոր ես ինքն ինձէն ստեղծեալ

չարաչար դատախազ անձին կարդեցի : Յո-
րոց փրկել զմատնեաւ գերիս դու միայն զօ-
րեացես , կենաց մատուցեալ՝ զընծայեալս մա-
հու՝ զՀոգիս . [19] զի դու միայն՝ ա՛ր չա՛ , Աս-
նաչիս բարերար , անսահմանի փառաւք՝ ընդ
Հօր և Հոգւոյն սքեայ օրհնեալ յաւիտեանս
յաւիտենից . ամէն :

---

(1) Ջոփ համեմատ ինչ : ՚ի մերումն , համեմատ պոփ ինչ :

(2) Ջրաւելեան ապաղաչին : որ է (ղիւ . 16 :) * Ո՞ յարիցէ ընդ
ես ՚ի վէր չարաց . * ևն . որ Թէոփիլէտ ըստ գրոյն իմանէր
յաղագս պատերազմելոյ ընդ երեւելի կամ ընդ աներեւոյթ
ճշնամին , սակայն ոչ վրիպաւս յարմարէ յանձն իւր , թէ
ով կարասցէ համեմատիլ ինձ ընդ բազմաւէ մեղաց : Ջայս
բան առէ ասէ՝ ինձ եթէ գտաւղանաւոր գործաւոր , վերա-
կացու գործաւորաց , որ գաւառական ՚ի ձեռին կայ հանա-
պազ առ ՚ի հարկանել զծուլացեալսն : (առձկ . մեյմար
չուհատարը , կամ մուպաշըր :)

(3) Ա՛ր այոր իրաւունս : Թէոփէտ ասէ՝ վերոգրեալ բան
ապաշխարին ճշմարիտ յանձն իմ , և գարձեալ վկայելով
կրկին հաստատեմ , սակայն ՚ի վր այսր իրաւունս համա-
րիմ ինձ միայն պէտ անել , ըր փոքր չար համարիմ՝
զի ես միայն կորնչիմ , քան ինձով բանիւ անիծանաց՝
թշնամանաց՝ և վտիտ խնդրուածք , բազմաց պարագրել , բազ-
մաց յանցաւորելոց առ իս մերժիլ յարքայութէդ . զի թե-
րևս այսու ներողութիւ՝ և դու ինձ ներեսցես :

(4) Ե՞ ծուխ անուշիդ . . . Տպաւորիչ : այսպէս առանց նախ-
դրի դնէ մեր օրինակս , համեմատ անցելոյն , պէտք հա-
ճոյական : յառաջինն ստացուիս կայր , ե՛ ՚ի ծուխ , ևն :

(5) Ք՚արեգործել պնդվէալն : բարեաց հաղորդ առնել :

(6) Պարմանել պէտրպակէալն : որք վր առ իս յանցանելոյն՝
ապաւաշարօք ինչ խորտակեցան յանդամս մարմնոյ : պատ-
պուհալն . որք մերժեցան յընտանեաց , կամ ՚ի քաղաքէ :
պնենգեալն . որք նենգութիւն յայտոյ կրեցին : պէրատո-
րեալն , որք ՚ի թշնամւոյ վերաւորեցան ՚ի մարմնին :

(7) ՚ի վէրջին ապաւաղուրէ : վերջին ասէ՝ ոչ ըստ այժմու
կարգի աղօթից , զի գիտէ այսր գան բազում այլ ա-
ղօթք , այլ Թերևս ՚ի սկզբանն յետոյ քան զայլ աղօթս
կարգեալ էր այս ՚ի սկիզբն : Ումանք վերջին իմացան՝ ոչ ըստ
կարգին , այլ ըստ ըղձից , ոյք թէ զայս աղօթս իբրև յե-

տին

տին կտակ արար նը վըճռական, ըստ նմանութեանն, քան՝ որ
ի ժամ խաչելութեանն անօխակալութեամբ տակս խաչահան-
ուացն աղօթեաց: Հին լուծ. նմանայ՝ զինքն վերչին ա-
տել նը վարդապետին. այս ես ուսուսուցանեմ՝ որ վերջին
կիմ անարդ եմ յաղաչօղան այսու մատենիւ:

(8) Փակեալ ատ՝ ի բէն: արդելեալ՝ ի քէն. այ ապաշխարու
գքեզ՝ զի անգործ արասցես զբանս անիծանացն՝ զորս ե-
սու նոց չարաբարոց:

(9) Պ֊ծնէբ նէնգողաչն: գԺնդակ ինաստղաց իմոց՝ ընդ բա-
րին, վը բարեաց նոյ, կիմ երբ վը բարերարաց, հաշտու-
ը արգահատիցի, աղօթեցի կիմ հոգացեալ զհաշտութեանն:

(10) Իբրև պղպղակ: Անկայ յորոշեալ երբև զորացօղ՝ ի
նեղբոյ ջուրց՝ թէ մարդ եցէ, և թէ ձուկն. վնասին, որ
հայ ըստ մուծին խորութեամբ ջուրցն. ու ընդ ելանէ, անփորձ
և անհմուտ: Հին լծ. պղպղակ նմանեալ զհեղեղատ փոսիճ
կորեալ, յոր մարդ անկանի՝ ի մէծագին ժամանակի:
Բայց անյարմար է տեղւոյս:

(11) Ջապաքանդէլ, յաւմ կողմանց պաշարօղ և ըմբռնօղ. ըն-
դանդարկ, զցանց կորնին, յորում հատատաեալ է նաև կարճ,
այ Տանկ, կիմ ասեցին:

(12) Ժամանեցին ինչ: (սաղմ. լէթ. 13.) * Հասին ինձ ա-
նօրէնութիւնք իմ, և ես ոչ կարացի տեսանել: * այ խաւա-
րեալ՝ ի մեղացս՝ ոչ կարացի նմանալ զերկեալ հասեալ վը-
նասս և զպատուհասս մեղաց: կիմ, հասին ինձ որոգայթք
և վտանգք մեղաց. և ես անմտացեալ չխնացայ. և չայս
միտս առնու նը վարդապետս:

(13) Խռոփակէ ասէն. այ փիլիսոփայն ուսեմն. զոր ոմանք
զպլատոն ասեն, և ոմանք՝ զԱրիստոտէն. լար ասել պմահ, որ
է բանն՝ զոր և մերս եղիշէ բերէ. (երես 13.) * Մահ
ոչ խնացեալ՝ մահ է. մահ խնացեալ՝ անմահութիւն է: * Խակ
չար ասել զմահ ատ՝ էնմոնալոյն պապճոռէ, այ վը ոչ խնա-
նալոյն, ոչ չայն միտս ասէր փիլիսոփայն, երբ զի ոչ ի-
մանային զոր և զժամ մահուն. և ոչ նը վերպատս առէ
զայս վը յանկարծագէտ չարեաց. այլ զի ոչ խորհին մար-
դիկ զպատճառս մահուն՝ թէ ուսոյ եմուտ, և ոյզ չամ
հեշտալեաց զրկէ զմարդ. և թէ զիարդ նեխի մարմինն,
և հոգին չինչ վնասակ փոխի, ևն: Ջայսոսիկ ոչ խորհե-
լով մարդ, անասնօրէն կեայ, և անասնօրէն մեռանի
զնմանութիս մահն՝ ոչ միայն ըստ մարմնոյ, այլև ըստ հոգւոյ:
վնաս չարէ զպատճառն, զի երբև զանզգայ անասունս մե-
ռանիմք, և ոչ զարհուրիմք չարագայ պատժոց. ոչ հիրանա-
ըստ մարմնասիրութեամբ մեր. ու խոնարհիմք, տեսանելով ըն-
մեզ մահկանացու և ապականելի, ևն: Խակ ընդ հակա-

ասէն՝ որք խորհին զայսոսիկ, քանաւոր կեանս վարեն, չափաւորելով զհեշտասիրս, ոչ տալաւինելով 'ի մարմին, խոնարհելով յանձինս, երկինչելով 'ի հանդերձեալ պատուհասից, զղջանալով 'ի չարեաց, պատրաստելով զբաւիս. և այսպէս մահն խմացեալ և խորհեալ՝ լինի պատճառք անմահութեան: Վասն այսորիկ պարտական առեալ 'ի սէր Քրիստոսի՝ զնմանատասիրութեանն սահմաներ, խոհուման մնալ: (Ընդհատ. սահմ. պր. ը:)

(14) Տարբ ժամանակիս. զոյութիւն ներկայ ժամանակիս, կամ ներկայ ժամ՝ որ իբր տարր կամ սկիզբն է ապառնի ժամանակն, յաննէից, իբր անգոյ կամ ոչինչ է. զի միայն անբաժանելի վայրկենիւ մնչ ներկայ է, և միանգամայն անկայուն, հազիւ թէ ներկայ եղեալ, խափան անցանէ:

(15) Ջմբաղ սակաւաւորք. վայելմունք կամ զուարճութիւնք սակաւք թուով և տեւողութիւն:

(16) Ըստ գրոյն. ՝ի յոբայ. (ԺԷ. 2.) զոր որ վնասական այլ լսելոյն 'ի վերս հոգևոր առացուածոց հնարիցէ և խմաստութեան:

(17) Կամելով ուխտիլնս: Վերագոյն առաց՝ թէ նուաղեցայ յիմաստութէն սո (ըստ բանին առաքելոց. Ը. 1. 2.) և ոչ հայեցայ 'ի գլուխն իմ քրիստոս ընդունելոյ 'ի հոգևոր ճանապարհին: Ապա յարէ զայցս անմիտս և թիւր ընթացիկն. քանզի ասէ՝ կամելով ուժգնիս ընթանալ, ՝ի առանց ընտրութեան և վազվազակի ստանալ զառաքինութիւնս, ընկայ առասպատիս. ընկղմեցայ 'ի ծանրութիւն գրժուարին առաքինութեց. զի ոչ ամ բեռն՝ ամ հասակի տանելի է: 'Ի ձեռագրէնն ամբառնալ. 'ի բարձրագոյն առաքինութիւնն կամելով վերանալ, ապաթապ գլորեցայ, ասէն իսկ 'ի ստորին կամ 'ի գիւրին առաքինութիւնս ոչ միայն կանգնուն: 'Ի վերանալն առաւել. անխոհեմութիւն զգուշանալով, առաւել ընտաեցայ. ոչ կամելով ոչ պահել զչափ, նաև 'ի կարևորսն լսկէ: Յանարգն պահել. ոչ խոհուի պահելով զմարմինս, մանր խորհեցայ. մանր կամ գալանի խորհրդով սրսկ, կամ հայեցուածով, կամ խոսիք ազատելոյ խորհակեցայ: Կամ յարտաքին մեղայ գործով անարատ պահելով զինս, ներքին մեղաց սրսկ, կամ մեղաց զանցառութիւն ընտաեցայ: Կարծելով ընդ ահեկն, ընդդէմ մեղաց և սխալից պատերազմիլ, յորն գլուեցի. 'ի կռիւն առաքինութիւն կամ բարկ գործոց անխնամառութիւն գտեցի:

(18) 'Ի չերիւրդն խաչել: 'ի խնդրելն չերկրորդ առաքինութիւնն, զնախնին կորուսի. զինամին առաքինութիւնն՝ որ գեռ անհատատատ էր՝ կորուսի: կամ խնդրելով զսակաւ հոգ-

ՀԱՐՑ ԵՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա Երպէն յաւելուածք հրկին հեծուելեան՝ նորին հա-
ղորդէ , առ նոյն ապէրա Մաղնանայ բանիւ :

Ի խորոյ արփեայ խօսի՝ ընդ այլ :

ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ :

ա. Ոսկի ՚ւ զառիթեան մահուդխարճաճս՝ դէ-
ժոխարմատ ծառոյս դառնութէ ալե-
տուղք , ընտանիք թշնամիք , հարազատք հա-
կառակք , և ուրիք դաւաճանօղք , ստորա-
պրեցեալք մասամբք նշանակելոյ՝ գրեալ
յանուանէ , որ են այսոքիկ :

բ. Սիրտս նանրախոտրհուրդ , բերանս չա-

ձաւոր և զաղտուն բարկին , զառաջինն հարկաւորն և զհրա-
մայեալն կորուսեալ : ոյզ փարխեցիք ՚ի խնդիր տատանող-
գայ և պատարագաց՝ զանց առնէին զերաւամբք և զսի-
րուքն ձոյ , և զողորմութիւնքն զնկերին : ՚Ի խնդիր ոսկաւոն ,
հոգ տանելով մարմնոյ սկսայոյց՝ կերակրոյ , հանդերձի ,
և՝ ՚ի կարեւորաց հոգեւորացդ զլեզոյ , աւելորդ հոգովք և
զբաղմամբ : ՚Ի յոխորին պահել . ՚ի պահել զնոստաւուն ա-
զատ բարուցն՝ որ առ ոճծ , դաչնին՝ որ առ մարդ օրինաք
եդեալ , չծրէնդ , որ է անկարգուԹիւն մեծ . զի պարտք օ-
րինաւոր դասին՝ է ՚ի ձիշդ արդարուԹէ . իսկ պարտք
ոչխարին՝ ՚ի կրօնէ . և երկոքին այս՝ արդարուԹիւն և կրօն՝
ոչ հակառակին միմեանց . վասն այնպէս պահելն է ոչխարն ,
զի մի եղծանիցի դասն : Այսպէս անկարգանայ ոք՝ որ
կամելով ընծայել յեկեղեցի զնուէրն՝ զոր ոչխարն է ,
ոչ վճարիցէ զպարտս ընկերին : ՀԱՀ առնորէն կորիւ . առ
՚ի բառնալ , կիմ փոխանակ բառնալոյ զյար ստէպ ուղորդուԹիւն
ինչ , կորուսիւ գոն , զայլ առաւել ինքնակար ստէպ ուղորդուԹիւն
առացայ : Այսպէս յուզեաս փոխանակ բառնալոյ զյար
ստէպ ուղորդուԹիւն ազահուԹէն , զնաճուէ փրկչին հնարեաց .
և առ ՚ի բառնալ զմեզս մատնուԹէն՝ զյուսահատուԹիւն
և զանձնասպանուԹիւն եգիտ :

(19) Ջի դու դիայն ես , ճանաչիս բարերար ... ընդ հօր և
հոգւոյդ : ՚Ի մերումն . դի դու ես , ճանաչիս դիայն բարե-
բար ... ընդ հօր և ընդ հոգւոյդ :

ըախօս , ակնս յայրատատես , սկանջս վրէ-
պալուր , [2] ձեռնս մահաձիգ , երիկամունքս
անփորձ , ոտնս մոլորաշաւիղ , ընթացքս ա-
ներկիւղ , հետք խոտորնակ , [3] շունչք ծխա-
խատն , դնացք խաւարային , գոյութիւն լեր-
դի վիմական , խորհուրդ ծորեալ , կամք ան-
կայուն , չար անփոփոխ , բարեմասնութիւն
սասանեալ , անձն տարագիր , աւանդ վա-
ճառեալ : Վասպան վիրաւոր . Թռչուն նե-
տահար . փախստական քարայրի . ըմբռնե-
ցեալ վնասակարաց . աւազակ ծովակուր : Ո՛վ
նո՛ր նենգաւոր . մարտիկ անպատրաստ .
սպառազէն անժուժկալ . մշակ հեղգացեալ :
Ո՛վ ըօթական անխրախոյս . [4] քեմնական ատո-
նաքարշ . քահանայ անկնդրուկ . օրինական
աննոսիէր : Վասիր կշտամբեալ . խմաստակ
խելագար . ճարտասան անճոռնի : Վերակ
անպատկառ . դէմք անամօթ . [5] երեսք լըռըր-
շեալ . գոյն անհամբոյր . սիսկ տմարդի .
պեղ ծանաւիեալ : Խորտիկ խանդարեալ . ճա-
շակ գարշելեալ . [6] այգի գաղձնաւոր . որթ
որդնահար . պարտէզ փշաբեր . հասկ ուտ-
ճահալ . մեղր ի մկանց ճարակեալ . անպա-
տասպար անկեալ : Ինասպարծ յուսահատ .
[7] անհամոզելի նզով . անհաշտական բաժա-
նեալ . ուննայնաբան շաղակրատ . պաճա-
րանիտ գուռզ . անասնօրէն ասկրատ . գժ-
խոյին ագահ . աներեսան յանդուգն : Ո՛ւ-
ղեգնութիւն անմած . ձեռնամէտութիւն սպա-
նող . տատասկայան երկրագործ . երջան-
կութիւն եղկելի . մեծութիւն վատթա-
րեալ . վայելչութիւն անշքեալ . կարողութիւն

տկա-

տկարացեալ. քարձրութեի խոնարհեալ. փա-
ուաւորութեի ընդոտնել. պատուիրանապան-
յուն յարակայ. սխալանք ինքնակամ։ Ա՛ա-
տակարար կամակոր. խորհրդակից նենգա-
ւոր. քարեկամ հատուճածեալ. հնազարա-
պետ գողամիտ. մերձաւոր կծծի. բաշխօղ
ժլատ. վերատեսուչ կարկամ.[8] ոդի անախ-
տակիր. խղճք աններ. բարք տեղօղ. աղիք
անգթականք. գնացք անխոհեմ. աներև-
ոյթք փնասեալք. ծածուկք անիծեալք. դիպ-
ուճածք թշնամանեալք։ Ա՛աճառական վատ
նիչ. շահարար շուճայտեալ. պաշտօնեայ աղ-
քեցօղ.[9] գանձուց ոստիկան երկմիտ. պատ-
գամաւոր բանսարկու. գունապան քնեաճ։
Ա՛ղբատ հպարտ. մեծատուն ժխտօղ։ Վնո-
ճանսլետ անօրէն. պահապան մատնիչ.
քնակակից չարախօս. սուրհանդակ անժա-
մանո. թղթաբեր պարտաւոր. առաքեալ
խռովարար. միջնորդ անիմաստ։[10] Ա՛ղբայ աղ-
տալած. թաղաւոր թարմատար. կայսր ոգե-
կործան. իշխան տիրապաւ. զօրավար զրկօղ.
պատուաւոր ակնառու. ռամիկ ինքնագործ։
Ա՛նախատողն ծաղր. սիրելոյ աշխար. բանա-
գլուխ դպրոց. յանդիմանչն դատախազութեի։
Վ՛անդն և [11]՚ի վերհապուննիցդ կոչմանց՝ էր
ուրեք արդեօք՝ զի էի. իսկ ՚ի վատթարակա-
նացդ մասանց՝ եկն երբեմն եհաս՝ զի էղէ։
Ա՛րդ՝ այսքան փնասակարութիք խարդախու-
թեց յանդիմանութենից, յորոց յոմանց խա-
բեցայ իբրև զիմար, և յոմանց տիրեցայ
իբրև զտկար՝ կամաւ մատնեալ զիս ինքն
մահու։

Ա՛րդ՝

ե. Աստ՝ զնա՝ ի վերապրելոցդ մասանց՝ քեզ առեալեաց, և իմ կորուսչաց՝ ի սպաս պաշտամանն քեզ ընծայեցից. զսրպախս ապականութիւն պարագրեալ՝ առնասուրբդ քո մեծութիւնէ հանդէպ կացուցից. և կամ ոչքանեօք երկայնմտութիւնք համբերեսցես այսքանեաց պարտուց. ոչքան ներես. ոչպէս լռեսցես. զնաղդ խակ անսայցես. ինքը ոչ մատնեսցես հարուածոց գանից զարժանիս սատակման մահու: Աստ՝ այսոցիկ աննշոյլ մխուելոցդ՝ հոգւոց խաւարի՝ ոլորմութիւնք լուսոյ քոյ պատահեսցես՝ բժշկել քաւել և կենագործել՝ զօրեղութիւն անլքատրելի. և քեզ փառք յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Զառիլեան մահուդէպուճաչ: Զ յառաջընթաց բանն ա՛ առատեաց, առելով զինքն, ընծայեալ մահու. վայ անոր առնու զսկիզբն առաջնիկայ բանիս. ուր որոշ ընծայի խնամատարութիւնն, եթէ զբառան՝ մահու պիպուճաչ առցուք իբրև բարդ անուն. զի գան և այլ անուանք՝ ի սեռական հոլովել բարդեալք. ոմն. Ալեանառու, Բարեացատարար, Լեն: ուստի միաք բանին լինի. զպատճառան մահաբերս կիւ մահագործս՝ որք են պտուղք գառնութեանն ծառոյս, Լեն, յաջորդ բանիւքդ նշանակեցից: Իսկ դժոխարմատ խնդի՝ դժնդակ կիւ խառնիխուռն արմատս ունօղ, կիւ դըժոճարաբեր խլելն, կիւ թիւնաւոր:

(2) Զէռնս մահայիգ: ՚ի յօժարեալ ՚ի սպանութիւն, կիւ ձգեալ յայնպիսի գործս՝ որ մահ բերեն հոգւոյ: Էրինաստանեպս անդորձ: ՚ի ոչ փորձեալ, կիւ ոչ մաքրեալ յաղտեղի ցանկութենէ:

(3) Ընանչ ծխախառն, ՚ի խառնեալ ծխով բարկութենէ: գոյութենի ընդդէ: կազմութենի կիւ որպիսութիւնն լերդիս իբրև զվէմ խստացեալ անդթութենէ: խորհուրդ ծորեալ: մուաց ծուռթիւնն անհատատատ, կիւ անգործ, որ թափի ՚ի մուաց մոռացմամբ, կիւ անհոգութենէ: լար անխոխոխ: ՚ի դըժոճարաշարժ ՚ի բարկն: Բարեմասնութենէ սասանեալ, բնականկիւ դերբնական բարեաց հաղորդութենն՝ անհատատատ:

(4) Բ ԷՄԱՆԱՆ սպրդնափարշ, այր սարկաւագ, որ մարմնով՝ ի բեմն կացեալ պաշտէ սեղանոյն, այլ հոգւովն յերկրաւորս ձգի։

(5) ՀՐԵՒԵ ԼՈՂԱԼ։ այր անամօթ, լիրբ։ գոյն անհամբոյր, այր, անախորժ, զզուելի։

(6) ԱՂՑԳԻ գաղէնաւոր։ յորում ցցեալ է գաղէն, այր պատաժ առնէ բոյն ինասակաց։ ոմն (եափշլանն, ևն։) հասի ոտք ճահիճ։ կերեալ և ապառեալ յոսոխէ ձՁեաց, կիմ՝ ի ցեցոյ,

(7) ԱՂՆԱՀՈՊՆԵԼԻ նզով։ անմիջնորդելի նզովեալ, այր զրկեալ՝ ի հաղորդութենէ հոգևոր բարեաց։

(8) ՈՒԷ անախտակիր։ սիրտ անցաւ, աննկարեկից։ աներկայնաչէաւնեալ։ խլձիք և խորհուրդք սրտի ապականեալք։ ծաղծռուկ անիծեալ։ գաղանի ներհակութենիք կիմ խռովութիւնք սրտի՝ անիծիւք ընկալեալք, կիմ առանց համբերութեան։ դիպուածք ընդդիմանալ։ սրտաբին պատահարք՝ ի մարդոյ՝ կիմ յայլ կրաց՝ սրտնչմամբ տարեալք։

(9) ԳԱՆՁՈՒՑ ոսկիան։ գանձասէր անհատատարիմ։

(10) ԱՂՕՒՑ արփալոյծ։ հալածեալ յիշխանութենէ կիմ յերկրէ իւրմէ։ ԼԱՓԱՐԱՐ ԼԱՐՄապար։ անպտուղ, կիմ լոկ անուամբ ևթե։ ասդի ինքնագործ։ այր ինքնագլուխ, անհատան հրամանի։ ՆԱԽԱՓՈՂՔ ծաղր։ չարաճոճ՝ նիւթ ծաղրու եղէ։ խակ սիրելոյ՝ աշխար, բարեկամի՝ նիւթ լալոյ։ ԲԱՆԱՓԷՔ դարձ, բանաստեղծի կիմ ճարտասանի՝ ընդարձակ նիւթ պարտաւանաց։ խակ յանդիմանէ, որ՝ ի սիրոյ կիմ յիշխանութենէ յանդիմանել զնա առ՝ ի ուղղել, ոչ լսելով՝ եղէ դապաղաղութիւն, նիւթ ամբաստանութենէ։ կիմ առանձակեալ, եղէ ընդդիմնոմ գառաքեալ։

(11) ՝Ի ՎԷՀԱՓՈՒՆԴ կոմանդ։ ՝ի գերագոյն անուանդ բազմութիւն վիճակեցան ինձ յոյժ հոգևորին։ զի եղէ զինուոր, աշխարհաւար, քահանայ, մատակարար, գանձապետ, արքայ, ևն։ խակ՝ ի վարձատրանդ։ ՝ի պարտաւորելն անձանդ բազմութիւն ևս ըստ գործոց իմոց պատշաճեցան ինձ։ զի եղէ նենգաւոր, երկչոտ, անհնազանդ, կամակոր, անհաւատարիմ, արտալաճ։ ևն։ ԱՂԸ այսպէս, այր ահա այսքան են վնասակար և բազմապատիկ խաբէութիւնք, կիմ պատրողական վնասուն։ յորոց ոմանց, այր յայնցանէ որք յաւուրս գան՝ ի բնաւոր ապականութենէ, ՝ի ապիրատութենէ, ՝ի պատրանաց դիւին, խաբեցայ երբեմն զկնայր։ Եւ յոմանց, այր՝ ի չար ուսմանէ կիմ սովորութեանց յաղթեցայ երբեմն զսկայր։

Ա ԷՐԱՊԻՆ ՅԱՒԵԼՎԱԾ ԿՐԿԻՆ ՀԵԾՈՒԼԵԱՆ՝ ՆՈՐԻՆ ԿՈՂԷ ; ԱՍԱ ՆՈՅՆ ԱՂԷՐԱ ՏԱՂԼԱՆԱՑ ԲԱՆԷ ։

Ի ԽՈՐՈՑ ԱՐՓԷՑ ԼՈՑԱ՝ ԸՆԴ ՈՐ ։

ՐՈՄԱՆՈՑ

ԱՃ. Քո՞ւ ՈՁ ԱՆՈՒՆ ԱՀԱՒՈՐ . [1] ՄԵԾՈՒԹԻՆ ՏԵՍԱԿ . ԱՆՔՆՆԻՆ ԲԱՐՁՐՈՒԵ ԱՊԱՏԿԷՐ . ԱՆՍԱՀՄԱՆ ԶՕՐՈՒԹԻՆ . [2] ԿԵՐՊԱՐԱՆ ՎԻՒԿՈՒԹԻՆ ԼՈՒՍՈՑ . ՊԱՇՏՊԱՆ ԿԵՆԱՑ . ԴՈՒՆՆ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՆ՝ ՎԵՐՆՈՒՄ ՀԱՆԴԱՍՏԵԱՆՆ . ՀԱՃՆԱՊԱՐՀ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՆ . ԱՊԱՒԻՆՈՒԹԻՒՆ ՆՈՒՈՂ ԵՒ ԱՆՏԽՐԱԿԱՆ ԵՐԱՆՈՒԹԻՆ . [3] ԱՄԵՆԱՀԱԼ ԻՆՔՆԻՀԱՆՈՒԹԻՆ՝ ԲՈԼՈՐ ԷԱԿԱՆՈՒԹԻՆ . ՕՐՀՆՈՒԹԻՆ ԿՈՉՈՒՄՆ . ԱՒԵՏԵԱՑ ՁԱՅՆ . ՔԵՐԿՐՈՒԹԻՆ ԲԱՐԲԱՌ . ԱՆՄԱՀՈՒԹԻՆ ՊԵՂ . ՈՐԴԻ ԱՆՁԱՌ ԱՅ ՄԻՈՅ ։ ՈՐ ԻՆՁ ԱՆՀՆԱՐԻՆ Է , ՔԵԶ ԴԻՒՐԻՆ Է . ՈՐ ԻՆՁ ԱՆՀԱՍՆ Է , ՔԵԶ ՍԱՀՄԱՆԵԱԼ Է . ՈՐ ԻՆՁ ԱՆԱՆՑՆ Է , [4] ՔԵԶ ՀԱՊԱՒՈՐ Է . ՈՐ ԷՂԿԷԼՈՑԱ ԻՆՁ ԾԱԾԿԵՑԵԱԼՆ Է , ՔՈՒՄԴ ԲԱՆՈՒԹԻՆ ՄԵՐՁԱՒՈՐ Է . ՈՐ ԻՆՁ ԱՆԿԱՐԵԼԻՆ Է , ՔԵԶ ԿԱՏԱՐԵԱԼ Է . ՈՐ ԻՆՁ ԱՆԿՇՌԵԼԻՆ Է , ՔՈՒՄԴ ԱՆՁԱՌՈՒԹԻՆ ՉԱՓԵԱԼ Է . [5] ՈՐ ԻՆՁ ՅՈՒ ԱԱՀԱՒՈՒԹԻՆՆ Է , ՔԵԶ ՍՓՈՓԱՆԱՑ Է . ՈՐ ԻՆՁ ԱՆԲԺՇԿԱԿԱՆՆ Է . ՔԵԶ ԱՆՎՏԱՆԳԵԼԻ Է . [6] ՈՐ ԻՆՁ ՀԵԾՈՒԹԻՆՆ Է , ՔԵԶ ԼՆՆԴՈՒԹԻՆ Է . ՈՐ ԻՆՁ ԾԱՆՈՒՆՔ ԵՆ , ՔԵԶ ԹԵԹԵՒԱԳՈՅՆՔ ԵՆ . ՈՐ ԻՆՁ ԵՂԾԵԱՆՆ Է , ՔՈՒՄԴ ԶՕՐԵՂՈՒԹԻՆ ԴՐԵՑԵԱԼ Է . ՈՐ ԻՆՁ ԿՈՐՈՒԱԾԵԱԼՆ Է , ՔԵԶ ԸՄԲԱՆԵԱԼ Է . ՈՐ ԻՆՁ ԱՆՁԱՌՆ Է , ՔԵԶ ՀԱՄԱՐԵԱԼ Է . ՈՐ ԻՆՁ

ՄՈՒԱՅԼՆ

մեռայլն է, քեզ ձառապայթ է. որ ինձ անթիւն է, օրհնեալդ քումմ ձեռին բովանդակեալ է. որ ինձ սոսկալին է, քեզ հեշտալի է. որ ինձ վախչելին է, քեզ վանելի է. որ ինձ անմատոյցն է, քեզ դիւրահերքելի է. որ ինձ մահաբերն է, քումդ հականութիւնդ ջրոլթիւ՝ ըստ ոչխարյան համարեալ է։

ը. ԱՅԼ դու ծղորմած ես բոլորից որ կամ քո, և [7] այսմ զօրես առ ելիցն հնար՝ եթէ դիմասցիս. վասն անուանն փառաց մեծութիւնդ հօր քոյ օրհնելոյ, վասն կամաց դիմութիւնդ ոչ ուրդ քոյ սիրէ, տես՝ ի տաժանաւորս կրից յանդիմանական յայտնութիւն, և՝ ի խորոց սրտի ինքնամատոյց դատախազութիւն. նայես՝ ի քնութիւնս [8] ամենապատառ խախութիւն, և սարդևեան բժշկութիւն վիրացս, և հնարաւորութիւն հորստեանս. զերծումն քաղմամասնեայ մահուս, և շաւիղ կենաց ապականելոյս. նորոգութիւն եղծմանս, և մուտք յուսոյ ամբարշտելոյս։ Այնէ՞ք ես [9] զանմանին ինձ կամ ցուցի, որչափ առաւել դու զքնաւորդ լսականդ քո զընտանի քարերարութիւնդ. եթէ՝ ի փշոց սպառուղ ընծայեցաւ քաղցրութիւնդ, որչափ առաւել՝ ի ծառոյդ կենաց՝ ձաշակ անմահութիւնդ. եթէ ես իմոյ ատելեաց [10] ողորմութիւնդ մաղթեցի, դու քոյոյս զիարդ ծչ կրկին մատուսցես հրէշտ՝ յանմոռաղդ առատութիւնդ։

ձ. ԱՐԴ՝ տես՝ ի քոյդ մեծութիւնն՝ քարձրեալ, նայեցեալ՝ ի յիմս փոքրկութիւն. ընկալ զսակաւ խոստովանութիւնս անհամար մեղացս, որ զքնաւն համայն տեսանես. և որ-

պէս

պես [11] զլխովն դիմել՝ ոչ զրեցեր, և զաւա-
զոյս փոքու սասանել՝ մի՛ համարեսցիս. և
[12] իբրև զդաւթին՝ ընդ մեզայն ասել՝ խակոյն
անցուցեր զպատուիժ պարտուցն, և առ իմ
ձայնիս հեծուիլն՝ զնոյն զօրծեսցես երկայն-
մտուիլն. որ տաս ամենեցուն առատապես
անսպառուիլ՝ ոգի յաղթօղ բարի բազմիմաստ.
և ոչ նախատես զյետանեալ ստրուկս՝ ոգի ո-
զորմած և ամենատես եղջ. ստացիր վերստին,
և [13] մի՛ կորուսաներ զբուժեալս արեամբքդ,
և զբուծեալս ստեամբքդ՝ գլ՛խաճ։ Օ՛ւ քո՛
է փրկուիլն, և՛ զքեզ է քաւուիլն, և
քեզ վայել է փառք յամենայնի յաւիտեանս.
ամէն։

---

(1) Մէծուիլ՝ պէսակ։ մեծվայելչուիլ հօր երևեցուցիչ. կիմ անհուն ձնհուիլ և հարատուիլ ունակ։

(2) Կերպարան էրիուիլ։ ցոյցք կիմ նշանակ ազատուիլ՛ւ խոտարէ՛ւ լոյս. կամ, պատճառք լուսատու փրկուիլին։

(3) Հղիանակալ ինփնիչխանուիլ. ինքնազօր սիրուն բուղդ եակ նու՛ւ, բոլոր էիցս, կիմ արարածոց։

(4) Քէզ հպատոր է՝ ի՛ մերումն, էէզ հպատուիլալ է։

(5) Ու ինչ յոտահպատուին։ ոգի գժուիլին պատահարք, ծանր փորձուիլք, բարձրագոյն առաքինուիլք, յորս իմ՝ ակարուին յուսահատի, էէզ սփոփանոց է. դու զբաւարձանաս՝ յայնպէս ալ գժուիլին ցուցանել զզօրուիլդ քո և զգիտուիլն։

(6) Ու ինչ հեծուիլն։ ոգի պատերազմ մարմնոյ և դիւաց, կիմ հիւանդուիլիք, որք տան ինձ հեծել, էէզ խնդրուիլ է, տեսանելով զյաղթուիլդ իմ, կիմ զհամբերուիլ. ըստ բա-նի առաքելոյն. (ա՛. կորն. ժա՛. 9։) Ասասի ասէր երա-նելի նահատակն չամուենան. (ա՛. մակաբ. է, 6.) * Հոյլ ասի ձեզ ի՛ հնչուիլդ պատերազմին մերոյ, և՛ ի ծառայու-իւր միսիթարի։ *

(7) Եւ այժմ զօրեղ. ըստ այլ գործս կարօղուիլդ քո՝ զորս թո-ուիցեն, կարօղ ես և այժմ, զի ոմ իրօք պարտաւորելոյս հնարս ազատուիլդ գտցես, եթէ զթուիլդ կամիցիս։

(8) Հղիանպատիժ խափուիլ։ յամ ինատակարս յօժարեալ և պատաղեալ անխրատուիլն։

(9) Զանազանն ինչ կամս: Հին լուծ. խնամոյ զաղօթեցն վա-
ճառաւորաց՝ որ ի բանն ծէ: Սակայն ասա առորև ա-
ռանձինն դնէ զայն որ վերադոյս: Աշխարհարանդս խնա-
նալն է, թէ զինքնակամ յայտնութեն մեղաց՝ և զդատա-
խաղուն անձինս՝ ամենեցուն հրապարակեցի, որ հակառակ
էր բնութեան. զի մարդ ի ծածկելն է բնաւորեալ. և հա-
զիւ յանձն առնու յայտնել քահանային ի ծածուկ: Եւ
այս խոստովանութեն է պատուղն ընծայեալ ի փրկոյ. ոչ
և առորև ասէ. Ընկալ զսակաւ խոստովանութիւն, ևն:

(10) Աղերսութենէ մաղթելոյ: վա՛ ողորմութեն խնդ առեւտրացն
աղաչելոյ: ի մերսումս, աղերսութենէ:

(11) Զվնդն գրել: զպետրոսի գայթակղելն ուրացութե՛
ոչ մեծ համարեցար, այլ անտես արարեր, նեղեցեր. այլ
պէս զերծուիլ իմ, որ առ նր համեմատութե՛ իբր առաջ
եմ, մի համարիր, անտես արա:

(12) Իբրև պատրվին: մեր օրինակին, իբրև պատրիլ: ոչ պատ-
ճիւ պատուիժ մեղացն խակոյն Թողեր ըզ առելն մեղայ, նոյն-
պէս առ հաւաչանս աղօթից խնդ զնոյն ներ ողութե՛ ա-
րասցես:

(13) Մի՛ կորուսաներ զբոնաձեալս արեամբ փո, և զբոնձեալս ը-
պեամբ փո՝ գրեաց: ի մերսումս այսքան միայն դնի. Մի՛ կո-
րուսաներ զբոնաձեալս արեամբ փո՝ գրեաց:

Ա Ղբարին յաւելուած կրկին հեծութենան՝ առբին հա-
կողէ, առ նոյն աղերս տաղնանաց բանի:
ի խորոց սրտից ելօտ՝ ընդ ամ:

Ո Ր Հ. Ծ Ր.

ամ. Որհնեալ ամր յն ընդ հօր, ի կամն
հաճութե հոգւոյդ քո սրբոյ. և
որհնեալը ամ առ ի յաւորհնեցեալդ որհնեցան.
որհնեալ միայն՝ որդի որհնելոյ. չինք իմ թագ
գաւոր իշխեցող ընչոյս քոց ի քէն՝ քէ: Ա՛յս
է որհնութե յակոբայ՝ առ եսայի, յորժամ
քարձից զմեղս նորա:

ըստ

ըստ նախնիդ քո սովորութիւնէ, և օրհնեա զա-
նօթս քո բանական, ըստ ձայնին գրաւթիւն և
ըստ մովսէսի. զի քանիւդ քո փրկութիւնէ ժա-
մանեալ, հասից քաւութիւնէ օրհնեալ առ ի
քէն։ [1]Ծապէս լինիմ հրաշագործեա՛ զողորմած
արքայ երկնաւոր, [2]ոյ անկելոցն ի բազմա-
ժամանակեայ մահճացն խշտից, ժողովելոցն
ի սրահին բեթհեզդայ։ [3]Որոց մի էր և կըր-
կին թերահաւատն՝ երից տասանց և [4]ութ
միոյ ամօք ախտացեալ յօդից լուծմամբ, ո-
րում [5]ոչ անխայեցեր զբժշկութենն ձեռնտուր-
թիւն, իբր դիտեալով զանզոյժ չարութիւնն՝
որ նիւթեացն քեզ յաւուր մատնութիւնէ դառն
գիշերին ախտամարտութիւնէ՝ երախտաւորիդ,
ուծիդ և բարերարիդ։ Որ թէպէտ և կան-
խաւ նմին զգուշացուցեր, թէ մի՛ մեղանչէր՝
զի մի՛ կրկնեսցին կրկին քեզ չարիք, ոչինչ
վերջացաւ լինել ձեռնէրեց սկզբնաւոր ան-
համբուրելի՝ դատաղային զքեզ՝ի խաչին։ Այլ
զու այնպիսւոյ [6]անյարիր ջատուկ մահու
ծնդեցեալ չարաշուք առն ողորմեցար, ան-
ձառ բարութիւն. սխրալի մարդասիրութիւն.
սարսափելի ներողութիւն. սոսկալի երկայն-
մտութիւն. անքաւելի քաղցրութիւն. փառա-
տրելի հեզութիւն։ Որ միշտ [7]յոտնիս՝ի գե-
թաւթէ, և ոչ թշնամանիս. պարտիս յողոր-
մութէ, և ոչ պարսաւիս. բռնադատիս՝ի
մարդասիրութէ, և ոչ անգոսնիս. [8]հարկիս
՝ի քարուէ, և ոչ հայհոյիս. տխմարիս՝ի սէ-
րոյ, և ոչ բամբասիս։ Պատատիս զարձին
իմատ քեզ, և ոչ ձանձրանաս. արագես զկնի
ապերասանիս, և ոչ լքանիս. ձայնես չլսե-

լիք

զիս,

զիս , և ոչ սրամտիս . [9] փուճաս մեղկեցոյս , և ոչ խաւխանիս : Ո՛ւռ չարս՝ ես բարի . առ ամենասպարտս՝ ես ներօղ . առ մեղաւորս՝ ես քաւիչ . առ խաւարեալս՝ ես լոյս . առ մահ հայեալս՝ ես կեանք :

Ե . Ո՛յս [10] են գիրք ամ հոգեշունչ օգտակար կարուածիդ , որ յաձախս ծնանին երկնաւոր պտուղս՝ անձառս և զարմանալիս : Ո՛սա և [11] ինձ ընդ լծոյ առաքելումն՝ օրհնեալ ամենասպարդև , արի՛ առ զմահիկս խաչացդ մեղաց՝ ի վայր կործանմանդ , և հեռևեալ ժամանեա յանդորր հանդիստ անաշխատ կենաց : Ողբացեա ամենակարօղ առաքեալ քանիզ հրամանի՝ [12] զերիզապնդեալ մահաշղթեստս պարփակուածի՝ դժոխապնեալ կատանացս . և քոյ ընդ ինձ զհանգոյցս խեղդողականս ոգեպահանջ սատակուածիս , առաքելով զարժանաւորս մահու՝ յաղտաւորն վերին անանց բերկրութեանն , կենաւքեր և ճծային քո քաւնիչդ : Ո՛ի տակաւ տակաւ ազդեացես , և մի՛ օր՝ի յօր յերիւրաձգեացես , զի մի՛ ըստ ոճար ծանրուածիդ բեռանցս մեղաց՝ տկրեսցէ թիկանցս ազգերայց , և կործանեալ զիս կորացուսցէ՝ հայել՝ի դժոխս . և ուժգնակի գոռալ բանուածիք՝ [13] անպարապ հոգևորականացն զինեան արարեալ , մահու ծառայեցուցէ : Ո՛յլ օրհնեա ինձ՝ քաւի՛չ վշտակից՝ հեծուածիդ կարեացս մահու երկանց , առեալ յինէն [14] զիայտ սատակմանն , որ՝ի երբեմն յուսոյ պահակին . որով կառուսցես զվայելչականն յաղթանակ՝ ի զօրուածէն , պնդացես հաւատով յուսոյն կործրութեան՝ ընդ

քեզ բևեռել անասյթասքելի : Այլ քեզ ընդ հոր՝ հոգւոյդ սրբով՝ վասն և իշխանութեն յաւիտեանս . ամէն :

---

(1) Օրհնէալ ես : Ամենեցուն օրհնութենն յերկինս և յերկիր կրկի՝ ի քէն ընդհեցաւ քոզ օրհնեալ . որ միայնոյ ես թագաւոր խնդ հոգւոյս : Եւ զի ըստ հայկոյ՝ օրհնութեն յայհոբայ է բառնալ զմեզս նր , Ազդ ողորմած ինչ ես բառայամ օրհնութեն , ասէ : Ի բանն հայկոյ , (ծնե . 20 .) փոխանակ օրհնութեն դնէ ոխք . և բոլոր բանն այլով չարաչարութեք ասի անդ . բայց որ վերոյն բերի զայն ըստ բնագրի առաքելոյն . (հռոմ. ժա . 27 .) " Եւ այս նոյ որ յերնէն ուխտ՝ յորժամ բառնայց զմեզս նոյ : "

(2) Որ անկեցոյն : Ասուս ակնարկէ որ վերոյս , թէ քաղցեալ ախտաժետաց՝ ի պրոպատիկէ աւազանին բժշկութեն ընդհեցաւ քո . զոր չէ հարկ լմնալ անընդմիջաբար արարեալ ի քեզ . զի յովհաննէս զմիոյ ևեթ բժշկութեն պատմէ անդ . այլ թէ միջնորդութեք հրեշտակի ամենայն ներգործեաց զառողջութեն բազմաց , յուզելով զջուրս աւազանին :

(3) Երկիր ընդահաւասիկ : Ընդամանալոյծն՝ որ յերեսնևեւթն մեայ հիւանդութեքն բժշկեցաւ . և ասի կրկին կամ երկիցս թերահաւատ , նախ՝ զի զծանուցանելն նր առ քահանայապետն՝ թէ յն բժշկեալ զնա , (յովհ . ե . 15 .) որ մանր համարին աւետարանել երկիր , ի մատնութեն գիշերին ասեն առատակեալ զքն , և ըստ այսմ կարծեաց ինչն առատակեալ : Սակայն բազում այլ վերապաք՝ ոսկեբերան , կիւրեղ , օգոստինոս՝ գովութեք յիշատակեն զայրս զայս՝ ազատ ի վերոգրեալ կասկածանաց :

(4) Ի-ի դոյ ամօթ : ի մերումն , ոչ դոյ ամօթ :

(5) Ու անհոգեղեր : ոչ զլացար նմա զբժշկութեն նպաստոն . էր գնպէտ , թէպէտ դիտէիր կանխաւ զանբժշկելն քոյրութեն նր , զոր արար ըստ քեզ ի մատնութեան գիշերին : Եւ թէպէտ յառաջագոյն զգուշացուցեր՝ մի այլ մեզանչել , սակայն ոչ դադարեցաւ լինել առաջին ձեռնարկող ընդեմ քեզ , անխրատ և խնամ ի մէջ գառոցացն զքեզ , ևն :

(6) Ազնարէր : որ ոչ կարեր յառնել և կանգնիլ : Ցպտուկ . առնորաբար խնդան՝ կախարդ , դիւահարի դիւթութեց հետեւող : Բայց զի՞նչ յարմարութեն առ անդամալոյծն , թէ բնա կարծիցի յառաջն կախարդ լեալ , և ապ այն պատժեալ . կի՞ թէ ի կախարդութեք ինչ ախտացեալ : Հին

լուծ .

ջուծ . մեկնէ՝ խարօղ . իբր զի սատրօղ և կեղծաւոր բա-
նիւ ասէր՝ ոչ զրաք ունիմ . ոմն թէ բարձօղս և քերօղս յա-
ւազանն ունէր , իսկ ընկեցօղս ոչ ունէր : Սակայն թէ ար-
դարև սուրբք ասացեալ էր նոր զայս , անարժան լինէր
բժշկուձն քոյ : Վայ կասկածիմ , զուցե յաւազն գրեալ էր՝
լապակ , քո անկար , և ապա գրեալ՝ լապակ , և ապա լոպոկ :

(7) Յաղէս ՚ի գիւռէ : միշտ գիծուածիդ զօրանայ քան
զարդարուածիդ յայսմ աշխարհի . և սակայն վա՛յ այսր ոչ
բնաւանդ , ըստ հակառակին երկրաւոր իշխանաց՝ որոց միշտ
գիծալն պարսաւելի է : ՚ի սոյն միտս հային և յայլսդիք :

(8) Հարկէս ՚ի բարուէ : ՚ի մերում , ՚ի բարերարութէ :

(9) Փուռնաս ռեղիէլոյս : փուռնաս կամ հոգաս վասն Թու-
լացեալոյս :

(10) Եւ գէր՞ ամ : Յայս յաւատարութէն հային , և քարոզէն
ամ գիրք աձաշուհնդ և օգտակարք , (ըստ ե . սիմ . ի . 16 .)
որք վարդապետութէն և օրինակօք գործոցն ամ յաձախ
պատուղս երկնաւորս ծնանիլն ՚ի հաւատացեալս : Ապա ըստ
օրինակի անգամալուծին առաւ և լինէ , և՛ն :

(11) Ինչ ընդառաջելոյս : ՚ի մերում , ինչ ընդառաջեցեալոյս :

(12) Զերիզապնդեայ : ՚ի մերում , զերիզապնդեալ : Խզեալ
հզօր հրամանաւդ զմեռելական պատուհմն , որով և զազգս
այնգեալ էր , զերիզապնդեայ , զերեզմանական կապանացս :

(13) Ամենապրաթ հոգեւորական գինոն : անկարօղ առնել զիս
՚ի պարտականէ կամ ՚ի կիր առնուլ զհոգևոր զինս ալօթից ,
պահոց , աչխուհթեց , և՛ն :

(14) Զքայլ ոտիկանն : զպարտաւորութէն մեզաց բարձ-
ցեալ լինէն , ոմն զփայտ խաչին բարձեր յուսոյ սիմոնի կիւ-
րենացւոյ՝ յերանել քո ՚ի գողգոթա . որով հառոտոցս , կանգ-
նեցեալ , պվայելչական յաղթանակի , զայն՝ որ պատշաճի յայ-
հմուհթէ աբէ զօրութէն . վա՛յ զի զայլոց բեռն և զծանրուհթի
բառնալումն՝ յայհթէ թշնամուն՝ մեծի արուհթէ և քաջու-
հթէ գործ է : Ա յսպէս սամիսոն զգրուհնս գաղացւոյն
բառնալով նշանակ քաջուհթէ կանգնեաց ՚ի գլուխս լե-
ռինն : (Դատաւ . ժէ . 3 :) Հին շէ . մեկնէ . կառուցա-
ցեալ ինձ զվայելուչ պատկին , որ արհամարհից զօրութէնդ
է պատրաստեալ :

Ա Երապին յաւելուածք կրկին հեծուելեան՝ նորին հա-
հաղէ, առ նոյն աղերս Տաղլեանաց բանի:
Ի խորոց սրտից ասեմ՝ ընդ այլ:

ՐՈՍ. ՕՐԱ:

Այ. [redacted] աւատամ և վկայեմ մատց գիտու-
թիւ՝ ի քէն ազդեցեալ ոգւոյս ի
մաստիւ ուշիւս տեսանն. զի լցեալ են քեզ
բանիւքատր, [1] աղաչանք մեզաւորաց՝ քան զինն
գրուածս արդարոց: Օ ի մինն [2] գայտրտու-
թիւ անձինն յայտնեալ՝ ընդոհիդ քո սպասել.
առ որ ծանուցեալ զբնութիւս չափ, և մեծ
կշտամբիչ աստէն համբարձեալ՝ [3] ինքնագոր
մարտակից նմին իսկ ինքեան, և գառն գրա-
գումիչ և ծածկատես գատախտակ: Իսկ մի-
սին՝ յարդիւնս բարեացն իւրոց նայելով,
[4] յանձին հարեալ ձեռն վաստհութիւ, մի-
ռանալ զսահմանն քնութիւն, և սպարգևալ
քան ողորմութիւ գիտեալ ակնարկի: Ա՛ւ
որոյ [5] առ մինն՝ անթիւ ինն ստեղծուածք չա-
ռից, որ գողորմութիւդ քո՝ փառս բարբա-
ռոյ աղդե. իսկ առ միւսն՝ լռեալ են քոյդ
անքննին ահաւոր և աներևոյթ. սմանչեմ
ասել, թէ և երկրաւորիս գործոց պատմու-
թիւ զքոյդ յառաջեալ: Ընդ՝ արի՛ր, և
[6] մի՛ զօրացոյ քան զքոյդ՝ աչ հոգեղինդ. մի՛
կշռեացին ողորմութիւնք քո՝ ընդ չանից
մարդկան:

Ե. Ա՛ւ արդ՝ առողջ՛ն անդամք՝ անկա-
տոմք

բօսք են բժշկութիւն . և առաքողականքն
աչօք՝ չունին պէտս առաջնորդի . և փար-
թամքն ընչիւք՝ ոչ դեղերին առ դուրս լի-
ցին . և ամիծ յղփացեալքն ոչ սպասեն փրա-
նաց սեղանոյ հացի . և սէքն վարուք՝ [7] ա-
պիկնիազ են ողորմութեան . Կա արդ՝ ինձ
պ թասոյիս ողորմել՝ բարձրեալ երկնաւոր հը-
զօր , ամենատեսուր վարանեցեալս : Կանգն
թէ կի իբրև զյօթ , ասէի զանձն իմ իբրև
զնա արդար և անարատ . թէ իբրև զմոլ-
սէս , ասէի վստահութիւն զնորայոն , ծանե-
ցէ ինր զայնոսիկ՝ որ իւրն են . եթէ իբրև
զդաւթի , ասէի՝ արարի զնրաւունս և զար-
դարութիւն . և դարձեալ՝ զմեծն քան զբնու-
թիւն մարմնոյ , զմեզս թէ տեսանէի ’ի սրտի
իմում՝ մի լսէիցէ ինձ տէր : [8] Կոչ կի իբրև
զերկիա , ասէի զանձն իմ այր ոչ . թէ կի իբ-
րև զերեմիա , [9] զբոյդ ձչնարտուն յանձն օրի-
նակին . թէ կի իբրև զեզեկիա , պարծէի
զբարութեան և զնրաւացին՝ զնացի առաջի ք
արդարութիւն . թէ և իբրև զյօզդա , ասէի
զնս բնաւիարան՝ ազդարան՝ և ընդունարան
ոչ բանին : Կայլ ես անօրինս ’ի մէջ զիտուե
օրինացն , ոչ միայն չունիմ զանձն իմ քեզ
ընծայել յարդանօք բանից իբրև զնատա , և
զբնաւին չարս՝ ոնձ զբարիսն զայնոսիկ առա-
ջի ք ես յիշատակել , այլ և ոչ [10] զամենեսեան
զոյիոյ զբարեհաչակեալ անուանդ հզօր՝ ամ-
բարշտեալս լեզուիս զոլել : Կայ զոս առ
նոմ հնարս զօրաւոր՝ մատոյ ինձ ոչխ փրկուե
ա ի պաշտպանուե . ձեռն այցելութիւն . հրա-
ման բարւոյ թէ . լոյս ողորմութիւն . բան նո-

բոզութիւնէ . պատճառս քաւութիւնէ . գաւազանն կենաց օգնութիւնէ : Օ՛ի դու ես յոյս ապաւինութիւնէ՝ որ յիս քո , օրհնեալ ես յաւիտեանից յաւիտենից . ամէն :

---

(1) Հրեշտակ մեղաւորաց . Ահա աղաչանք մեղաւորաց՝ զոր առնեն վա՛ր Թողութեանէ մեղաց իբրեանց , առաւել ըղձալի են քեզ , քան պինդրուճածս արդարոց . ոչք վա՛ր այլոց կամ վա՛ր իբրեանց հոյցեն բարիս , կամ ոչք յարդարութենէ իբրեանց վստահացեալ խնդրեն . Ա՛յսպէս առաւել ըղձալի եղեն գթած հօրն՝ աղաչանք անառակ որդւոյն՝ քան պինդրուճածս երից որդւոյն անմեղի : Յայս միտս խնամ կ՛անես . ասա թէ ոչ՝ արձակաբար խօսելով , առաւել ընդունելի են այ խնդրուճածք արդարոց՝ քան մեղաւորաց :

(2) Զպարտութենէ անյիշման : Մ՛եղաւորն՝ ի զղջական բանս իւր՝ զպարտիլ կամ զյաղթիլ իւր՝ ի դատաստանին այ խոստովանեալ : կամ ըստ որում ածանցեալ՝ ի պարտ բառէն , և նման՝ զպարտաւորութենէ անձինն յայտնելով , միայն ընդհանուր ոգորմութենէ ակնարկի : առ որ ծանուցեալ , ի վե՛ր այսր , կամ բաց յայտնանէ ճանաչէ զանի տկար և ապականեալ բնութենէս , և սաստիկ յանդիմանօղ և ամբաստան լինի զանձինէ , և՛ն :

(3) Ինքնագոյ : լինքն ըստ ինքեան հակառակօղ : այսմ նման է և յաջորդն , մարդասիրէ նմին իսկ ինքեան . այ՛ պատերազմօղ ըստ ինքեան :

(4) Յանյիշ հարկեալ եմ : Իսկ արդարն յարդարութիւն անձինն վստահացեալ , մոռանայ զսահման բնութենն , զսխալութիւնն կամ զնախանձութիւնն բնութենէն . չկիշէ թէ յառաջագոյն ի մեզս ծնեալ էր , և միայն հնարօքն այ արդարացեալ , և նովին հնարօք կացեալ յարդարութենէ : պարգեաց՝ քան ողորմութենէ , վարձուց՝ քան թէ ազատ հնարհատուցութենէ ակնարկի : Զայսոսիկ եթէ զամբարատուական և զանձնահաճ կամաց խնայուք , յայտ է թէ այնպիսին ոչ ևս է արդար . և ոչ խնդրուճածք այնոսիկ՝ են հնդրուճածք արդարոյ , այլ անընդունելիք այ և մեղանչականք : Իսկ եթէ առանց ամբարտաւանութենէ խնամոցին այսոքիկ , թերևս թէ արդարն անխոցոտ գոլով զանձնէ , և վստահացեալ յաջողութենէ իւր , ի խնդրելն լինչ այլ՝ ոչ նոր մեզանչական ոք մատչի , այլ նոր բարեկամ և վստահակատար առաջի այ , այս ոչ հակառակի արդարութենէ . այլ և ե-

ղե-

զեկիաս արքայ՝ զբժշկութիւն անձինն խնդրելով, յիշեցուցանէր առաքն ոյ զարդարատարծութիւն իւր. (ի. Թագ. ը. 3:) Եւ յայս միտս առաւել հայն բազդաւորութիւն ունէր վարդապետիս. զի ցաւագին աղաչանք մեղաւորիս առաւել յողորմ շարժէն զնա, քան զբարեկամական հայցուածս արդարոց. իբր զի յառաջնումն՝ պատճառ է միայն անհոգն ոլորմութիւնն ոյ. իսկ յերկիդումն՝ չափաւոր բարեկամութիւն արդարոյն ընդ մեզ մանանէ՝ իբր մերձաձառ պատճառ արդիւնաւորիչ:

(5) ԱՀա դիւն անբիծ են. առ մեղաւորն, կամ առ ընդունելութիւն ապաշխարոց մեղաւորին՝ անթիւ են յօրինուածք գովեստից՝ ի գիրս կամ ի բերան մարդկան, որք զբո ողորմութիւնդ ամենեցուն ծանուցանեն իբր փոխով: Իսկ առդուն, առ արդարն կամ առ ընդունելութիւն ապօրինից արդարոյն, լռեալ են փոյթ, ոչ այնչափ քո ողորմութիւնդ քարոզել. այլ մանաւանդ ամաչէմ ասել, ըե՝ ես երկրաւորիս գործոց պատմութիւն, երկրաւոր արդարոյն առաքինութենէց պատմութիւնն, պէտ յառաջեալ, քան զբո ողորմութիւնդ առաւել հռչակի: Վա՛ զի այս է մարդկան սովորութիւն, յորժամ տեսանեն զինդրուածս արդարոյ կատարեալ, առաւել արժանեաց խնդրողին ընծայեն, քան գթութիւնդ տուողին ոյ. ոյզ թէ ձեզ յայնպիսի խնամս իւր՝ առաւել շարժի ի բարեկամութիւնէ արդարոյ, քան յկրմէ գթութիւնէն: Այդ ասէր ողիս Իշխանն ցյուդիմ. (ը. 29.) * Աղաչեա դու խնդրուածս քո զինձ. զի կին արդար ես դու: * Ընդ այսպիսի սովորութիւն մարդկան դժուարեալ սքն պետրոս՝ առաց առժողովուրդն. (գործ. ի. 12.) * Ա՛րդ ի՞նչ կայցէ, զի զարմացեալ էք ի վր այսորիկ, կամ ընդ մեզ զի՞նչ պղծեալ, իբրու թէ անձին զօրութիւնբ ինչ, կամ քաջութիւնբ առարեալ իցէ գնալդ դմա: * Ընդ թէպետ ճշմարիտ է, զի ասծ բազում անգամ ի սիրոյ և ի բարեխօսութիւնէ արդարոյ շարժի ի գթալ մեզ, սակայն և այս՝ գործ գթութիւնէ նոյն է. զի ինքն իւրով ողորմութիւնբն արար և պահէ զնոյն արդարս, և նովին ողորմութիւնբ կարդեաց զնո միջնորդս և բարեխօս. այլև յընդունելն զբարեխօսութիւնդ նոցա՝ ողորմութիւնբ ընդունի, և ոչ բռնադատեալ իբր պարտաւոր. վասն յաճախ ներգործել և զօրանալ գթութիւնին ոյ՝ եթէ առ մեղաւորս, և եթէ առ արդարս. և այն է յաճախ քարոզել: Ա՛յսմ՛ի դէպ առէ մեծն վարդան ի մեկն. սաղմոսին, ի յառաջաբանին: * Թէպէտ Թոմին ամենք խընդրօղք, և կէսք տուօղք, այլ մի՝ որն է՝ որ շարժէ զոմանս ի խնդիր, և զկէսս՝ ի տուր: *

(6) Մի՛ պղտոյն փոյթ. մի՛ երևեսցի զօրաւոր քան զբո

ազգումեւթիդ ալ հաղէքինէ , արդարութէ մարդոյն . և մի
ինչ ինոյն ողորմութէ + ս , մի չափեսցին գործք ողորմութ քո
ընդ ջանից մարդկան , էլ առաքինական վաստակոց արդարոց :
Այլ թէ ասել . եթէ միայն զարդարոց խնդիրան կատա-
րեսցես վ առաքինութէն նոցա , երկրի՝ թէ ողորմութիւն
քո ոչ է կարօղ ընդունել առնել զաղաչանս մեղաւորաց .
և եթէ օրչափ արդար է ոք , այնչափ առնիցես նմա բա-
րիս , կարծի՝ թէ ողորմութէ քո ոչ է աւելի քան զբա-
րութէ մարդկան : Ապա զի մի այսպէս կարծիցի , առա-
ւել եւս դթած յաղաչանս իմքեան ի հայցուածս արդարոց :
(7) Հաղէնիաւ էն ողորմութէ : արդարքն իբր արդար՝ անկա-
րօտք են քաւչական ողորմութէն , թէպէտ և միշտ կարօտ
են պարգեւական ողորմութէնն ձեր :
(8) Թէ էի ինձ վէրիա : ի մերումն , ըստ նէրսէս : այսպէս
է և ի հետեւեալն , ըստ նէրսէս վէրէնիա , ըստ նէրսէս վէղէնիա :
(9) Ջէոյդ ճշմարիտ է : Երեմիա բազում իրօք եղև օրինակ
քրիստոսի , ըստ յարգանդէ նուիրմամբն , հռչակութէն , մարգա-
րէութէ , քահանայութէ , առ հեթանոսս քարոզութէն ,
պուշակելով զկործանումն տաճարին և քաղաքին , և յետս
կործանման լալովն , ոյր և ձեր պուշակեաց և եղաց . այլև
վիշտս հրէից ինքեմ ժողովրդենէն վ անաչառ քարո-
զութէն . յորոց ի գուբ ձգմոյ արկաւ իբրև ի գերեզ-
ման , ուստի և հանաւ , յօրինակ Յովնան և յարութեան
տիրոջն :
(10) Ջամենասպ գոյիդ : զանազանդ բարեհաճակեաց յամե-
նայն արարածոց :

Ա Երանելի յաւետարանիչն հրէից հեծութենէն՝ նորին հա-
կառակ , առ նոսին ասէրս Տաղնանաց բանիւ :
Ա ի խորոց սրտից նոցա՝ ընդ այ :

Ր Ա Ն . Ա :

Ա . Ա Ե ՝ ոյզ զի ոչ վայել է օրհնաբա-
նութէն ի բերան մեղաւորի՝ ի գիտութենէ
ճշմարիտն առակէ կանխաւ իսկ ուսոյց ,
զիաւրդ յաւետից հրէիցն գովութէն ասէ-
ցաւորս բառնալոյ զանոնք , որ հանապազ ընդ

տե-
ր, ի բարեաց՝ գէտուղիդ դաղտնեաց արգահատ-
յանքծուԹԷ իմում գնացի։ Օ իմոր օտարս
ալաւորեցից, Թէ գծատ արա ինձ ՝ զի ես
ջանկին սարծանա՝ Թշնամուացելումն կեր-
տացն աՀաուս բամբասեցից։ Օ իմոր զեղ-
ծամբ ինձէն զատուԹի իմ ծանաւկեցից՝ ասել
իմ։ Օ իմոր ՝ի մէջ նանրուԹէ զամբարշ-
ընդ սբյն, Թէ լուսացոյց սրբուԹէ զձեռս
ձամբ ինձէն զատուԹի իմ ծանաւկեցից՝ ասել
ըստ սրբուԹէ ձեռաց իմոց։ Օ իմոր ան-
տուսոյն ինձ ՝ի ըստ արդարուԹէ իմում, և
անբիծ ընդ նմա։ Օ իմոր զմիւսն, Թէ հա-
ցայց երեսաց քոց։ Օ իմոր, Թէ և ես եղէց
սին, Թէ ես պահեցի զձանապարհս իմոս։
Օ իմոր զևան, Թէ ես արդարուԹէ երես-
դաԹէր անկրաւուԹի։ Օ իմոր զյաջորդն
պՀԹուԹնանենդաւորս՝ և զլեզուս մեծաբանս։
Օ իմոր, Թէ փորձեցեր զսիրտ իմ, և ո՛չ
հուր և ծծումբ։ Օ իմոր, Թէ սատակէ ՝ի
ալաւորի և չարի, և զայն որ զկնի։ Օ իմոր,
Թէ աՀեղասցէ ՝ի վերայ մեղաւորաց որոգայԹ
կատարեսցին չարիք ՝ի վերայ մեղաւորաց։
ընտ անբծուԹէ իմոյ որ կիս։ Օ իմոր, Թէ
դատ արա ինձ Տէր ըստ արդարուԹէ քո,
Հեսցեն առաջի աչաց քոց։ Օ իմոր, Թէ
տաւորեցին զիս ՝ի ձեռաց թշնամեաց իմոց։
Օ իմոր դարձեալ, Թէ ոչ անօրէնք բնա-
նել, Թէ զատամունս մեղաւորաց փշրեսցէս։
Օ իմոր ընդ գաւԹի Համարձակեցայց ես
պրկի՝ վտուր ընդ շուշանաց ժողովեցից։
ձանացուցից նախատինս. և ՝ի մերկուԹէս
Թէ՝ ի լիքը երգեցից ինձ վտանգս, և ար-
գործ անէծս ՝ի սուլմոսէս քաղեքաստուե-

տեցից , թէ մի՛ համարիր ընդ ամբարիշտս զանձն իմ։ Օ իարդ ես ինքն գոլով՝ պայս անիծեցից , ի՞նչ տուր նոյ ազդարձս նոյ . և ՚ի կարգ բանիցն համարձակեցայց ։

ՃԲ . Վանդի թէ [4] գիտիմս բանիցն՝ առաջնովքն աստանօր եդից , կրկին ծանրանան ինձ ցաւք , և յաձախեսցեն գառնութիւնք ։ Պայց [5] ՚ի շեղջեցելոցն արտաստուճաց՝ գոյզն մի չափեալ , բաւականացայց հանապազորդեան յանդիմանութեամբ սաղմոսարանին ընտանի ձայնիւն , որ զպարտաւորեալս միշտ կըշտամբէ . առ որս՝ և սպառուճած քառամներորդի ինն երորդի հատուճածի բանի յանդիմանողի [6] դիս գարշեցուցեալ , հանապազ խոստառակէ . խոցեալ զբերանս ՚ի վառաբանութեանէ , եղկելի զանձն իմ ցուցանէ . ածոյին ձայնիւն գատախաղեալ , յակնկալութեանէ կենաց լքանէ , միանգամայն և [7] վիրգս մատնու ինձ՝ իբր ՚ի պատնէշ առաքէ ։ Վանդի թէ չար է անէծս առնուլ յօտարէ , ապա [8] անձամբ զանձն անիծանել՝ կրկին չարաչար . իսկ եթէ չառնուլ նախատինք ՚ի մերձաւորաց՝ օրհնեալ են , ապա [9] ՚ի աւետոզէն հոյել զայսոսիկ , կրից արեան տաժանմունք՝ վիշտք աղէտից , և խեթք մտաց ։ Պայց թէ առ խոնարհութեան անձին իւրում մատնեսցի , [10] ջնեալ և կշտամբեալ անիծիւք ՚ի լեզուէ իւրմէ , ՚ի խոստովանեալ և յամենիշխան շրթանց բերանոյ վերնոյն՝ օրհնեսցի . զի ձշդրտեալ թարգմանեաց զգարձն իւր առնա՝ զհետս կենաց ոչ լքանելով . [11] սահմանաւն սիրոյ՝ զպարտեացն արմատ կրձատեաց ,

ոչ

ոչ տիրեալ ՚ի խորդաւանաց չարաբանողաց ։
ոչխար հօտին քոյ պատաւ բժշկեալ՝ դիմե լոյ
՚ի յատն բուժիչ [12] աղեացն արկածից ։ Այլ
և ան բանական բարոյից է՝ [13] ասուն կէն
դանեաց ՚ի մէջ դալարոց ծաղկածին վայրից՝
կենաձիր բանիւ՝ Թմբրութիւ մատց ՚ի յա՜
րօտս մահու չարաչէր ։

Ե՛ւ արդ՝ քանզի [14] ի՞մ է առակս վերջին
կշտամբողական, և առ իս ակնարկէ զդիպ
ուածոյն չար պատահմանս. որ ինձէն անձին
նիւթեցի միշտ զերմանս կիզանողականս հրոյ
տոչորման, հոսեալ ՚ի յերկնաւոստ զգոյիւ դա՜
դաթանս իմաստնոյական բազմակիս ։ Ան՜
զի վնասդ ՚ի յարդիւնս ինձ օգտից սաղմոն
էակեաց, յորժամ անպտուղ ՚ի բազմերդու՜
թիւն լինիցիմ, ոչ նուճագել հոգւով, լսա
թէլադրելոյն պօղոսի ։ Օ՛ խարդ ընդ մարգա՜
րէին և զարուանին խաւնեցից՝ մեծս մեղա
ւորաց՝ նկուններս պիտանեաց՝ ասել ընդ սմին,
թէ ՚ի բաց կացէք յինէն ամքն՝ որ գործէք
զանօրէնութիւն ։ Օ՛ խարդ ոչ ունելով ՚ի բազ՜
մանն պատուիրանաց կատարեալ՝ շնորհին և
օրինին՝ բարբառեցայց զերջանկին, որ նախ
ինքն արար՝ զոր մեզ կանոնեաց, թէ քանզի
ծառայս քո պահեցի զայս. և որ զհետն գան
ասացեալքն ։ Օ՛ խարդ Թաւիւրս ՚ի լռութիւ
իմաստից կենաց՝ ընդ երկիւղածս ինն օրհնե՜
ցից ։ Օ՛ խարդ ընդ մեծին մադթանաց զին՜
յօդեցից, թէ զինն խնդրեսկ ՚ի ինէն՝ զտեսիլ
վայելչութիւն նորա, և [15] զհրամանատրութիւն
առաջարին նր ։ Օ՛ խարդ ՚ի հրաժարելին ինձ
ձեռնամխեցից, յորժամ լսեմ, թէ ուղղեց

վայ

վայել է օրհնուն : Օ խորդ շրթամբք խմով
զանձն իմ անիծից՝ ասելով զինն յոլովից ա-
ռեալն , թէ երեսք ՚ին ՚իվր չարագործաց՝
սատակել զյիշատակսնոցա յերկրէ . զիարդ
զիւեան դարձեալ , թէ չարք վարվարակն սա-
տակեսցին : Օ խորդ զկերտարանացն իմ՝ ըմ-
մանուելն , թէ բոզուկք անբարեշտաց խոր-
տակեսցին : Օ խորդ սատակմանն ինձ պատա-
տեցայց , թէ ահա մեղաւորք կորիցեն :
Օ խորդ զբռաղմայածեան լեզուս [16] ՚ի յօրհ-
նեալն բան ւխեցից , թէ առացի պահել զճա-
նապարհս իմ , զի մի՛ մեղայց լեզուիւ իմով :
Օ խորդ վիշոյք մեղաց հեղձեալ՝ զանարա-
տին պարծեցայց , թէ այլ զիս յանբծու-
թեան իմում ընկալար : Օ խորդ ես մե-
ղաւոր և կրկին պատժաւոր՝ զհանգուցա-
կիցան դժոխոյն ասրել ՚ի նոցունց , թէ
՚ի մարդոյ մեղաւորէ նենգաւորէ վրկեա՛
զիս ա՛ծ :

Ջ . Օ խորդ երբ ոչ կուսապաշտել անպատ-
կառեալ պերճացայց ունայն պանծանօք ա-
նել ընդ դաւթի , վիթէ մոռացեալ էիր մե-
զանուն այ , կամ ձգեալ զձեռս ՚ի մաղթանս
օտար աստուածոց . քանզի ոչ ՚ի մեզ գալ-
շուելճ խոնարհեացի , առաջի հայ նորին կա-
ռուցեալ սուրբ ՚ի պաշտօն [17] յաւանականացն
ախտարծարծից պոռնկութեամբ պատկե-
րացն կերպարան՝ [18] աստուրտայ և քամոսայ և
մեզքունայ արուեստից , և [20] թարտահա-
տայ թարմատուրն , ընդ զաղղոտեացն [21] կա-
նացեաց՝ իշանդամոյն պատկառանք՝ անվե-
րակուռ ծանակուելիք : Ո՞վ երբ ոչ պատկառե-
ցից

ցից սուլիմք ասել ընդ նահատակին, որ զայս
[22] դիմադրաւութի առ բարին ունէր միշտ,
թէ վա՛ քոյ մեռանիմք զօրհանապազ. և ոչ
՚ի կարգին ե սորին՝ սաղմոս ։ Ո՛ընդ յիմարս
յարս և վատթարս՝ ասել ժպրհիմ, թէ քե-
րան իմ պատմեսցէ զնմանութի, և սիրտս
զհանձար. ի՛ընդ [23] մարդեղլոյդ կերպարանաւոր՝
զմարդահաճոյիցն ոսկերս ցրուել մաղթեցից։
Ո՛ընդ [24] զկրկին երկրորդեալն մեծանուանն
բարեսիս, թէ հաճոյ եղիցի առաջի նո՛ն յերկ-
րին կենդանեաց ։ Օ՛ նարդ ուսնօղս անբաւից
մեզաց՝ զարդարոյն առեալ կարդացից, թէ
ոչ մեղք իմ և ոչ յանցանք. առանց մեզաց ընդ
թագոյ, և ուղիղ եղէ ։ Օ՛ նարդ զնս ինքն մատ-
նեցից կորստեան՝ յասելն զայս բան, թէ մի ո-
ղորմիր գործողացն զանօրէնութի ։ Օ՛ նարդ,
թէ ոչ հալի մոմ առաջի հրոյ, այնպէս և մե-
զաւորք յերեսաց նո՛յ ։ Օ՛ նարդ գրգեալս ա-
պականացու փափկութի՝ սահմանեցից զան-
նմանն ինձ բան, թէ խոնարհեցուցի պահօք
զանձն իմ. և զաղաւակիցս նոցին ընդ նոյն,
թէ ես ՚ինեղել նո՝ քուրձ զգեցուի. և ի բերկ
զգաւառ և զտրտում՝ խոնարհ առնէի ։ Ո՛ր-
պէս հանդարտեցից [25] զնմանեացն իմ պա-
տուհաս միշտ յիշատակել, թէ սակայն մրուր
բարկութենն նո՛յ ոչ սպառեսցի, և արբցեն ՚ի
նմանէ ամ մեզաւորք երկրի. ի՛ընդ և զևան առ-
ամին, թէ զնո՛ եղջիւրս մեզաւորաց փշրեսց-
ցե ։ Օ՛ նարդ զսպերախտութին յակոբայ
[26] ՚ի ձառ առեալ հենդնեցից, որ ընդ ստո՛ե-
րին զձեմարտութին ընկալեալ, մուռացայ
ընդ նոսին՝ նոցին թերութի զերախտիսն ընդ

ա՛ծ-

աճապարութիւնքն արուեստիւք խաչին փրկանաց, քան նոքա զզօրավարութիւնն մահուան՝ ցպոյն սքանչելեաց, որ զօրինակն նկարագրեր ետուն նախան տնտեսութեանն։ Օ յանդ զյարուցեալն՝ ի վէր՝ դիւաց զաղէտս ցուցից, իբր նոքա զօտարացեալից խուժադուժ ազգացն՝ սասելով, թէ արկին զչխակունս բաբեացն որ՝ ի մէջ՝ կուր ջնաասակարացն թուչնոց, այս է՝ այսոցն օդայնոց։ [27] որպէս զանկեալ զսերմն բանին՝ ի Հանապարհին, և զմիտբանեալ զկամն ընդ չարին՝ որ անտճանեցից։ Ի բրև պնմանակիցն առ՝ ի նոյն շաւիղ չարին սատերային՝ գուպար գաղտնամարտ մտացս օգտեղոց, զոր ես զօրացուցի՝ գործակցեալ հնազրից բանսարկուին։ Դու ոչ ունիմ աղերսել, թէ մի լռեր և մի դադարեր՝ ա՛ծ. և խորհեցան [28] ի վէր սքոց քոց և ասացին, զոր ի կարգ ոչ սաղմոսիս և ազօթել։ Վանդի [29] յոյժ պատեհագոյն է առնուլ զայսոսիկ ի վերայ քոնութեանդ մարդկան դիւաց միշտ Հակառելոց՝ առ ներկայիս խռովութեան, և ընդ նոսին՝ նոցին մշակաց։

Ե. Որոց դու ա՛ր քո՝ որդի բարձրեալ մեծիդ այ՝ պահեսցես և ամրացուսցես, երկնային զօրուդ շրջաւիակութեա՛ յաւէտ ընթացից խաբողին հոգւոց՝ խաչիդ լուսոյ զմեզ պաշտպանեալ. որ զի՝ թէ և դացին յիս անօրէնութիւնք բազմօրինակք, այլ ոչ հայհոյութիւնք։ Այլ ոչ հանդեաւ՝ ի կոտուստանամանեացն իմոց ամբարշտեցոց, այլ [30] առնագորով թափանձամբ ընդ եղծմանն չքուղոցն զաղբատպղծաց՝ կրկին վշտացար, առաքիալն զմահու

նո-

հոգիա դևսպուճածն քե զգրեցեր, ասելով զզար-
մանալին լսողաց բան, ածեալ զմտաւ ոչ
ևս յաւելից անխծանել զերկիր վ՚ւ գործոց
մարդկան։ Այլ մխիթարիս մեծ լինն պարա-
բեալ ընդ կեանս անմահքիւ՝ և պարտաւո-
րացս սատակմանն. որ երբեմն առաւակաւ գգմե-
նուսն՝ զանխայելն ՚ի կործանելիսն ցուցեր՝ ո-
ղորմած. և [31] առ այլ ուսմունն՝ նեղեցար սահ-
տիկ վտանգեաւ, ընդ յամրանալ անձրևին
առ ուրացողացն դարման։ Ընձաւեալիս ցու-
ցեր բարութեանդ տեսակս յիշատակաց տօնելիս
՚ի վերջին աւուրս. քեւ ՚ի ձեռն առաքելոցն
քոց՝ ողջոյնս հասարակաց անհամբուրիցն
հեռաւորաց քաղցրաձաշակս հրամայեցեր։
Ընդ հոգւոյդ սրբով փառք՝ յաւիտեանս.
ամէն։

---

(1) Ոչ պի ուշ վայելէ։ Իբր զի, կամ որովհետև ոչ վայելէ
օրհնութեն ՚ի բերան մեղաւորին՝ ուսայ ՚ի ՃՀմարիսն առա-
ջին։ ամանոց թուխեցաւ բան (սաղմոս. խեթ. 16.) * Ա-
կայն մեղաւորին ասէ ՚ած, իսկ դու ընդէր բնաւ պատ-
ասխանի չարդարութեն իմ։ * Սակայն զայս ՚ի հմին 2. դնէ ՚ած
վարդապետս իբրև այլ բան յաւելն՝ թէ ասպատուճած խեթ
սաղմոսին ինոր զբերանս ՚ի փառաբանութեն։ ուսոյն աս-
տանօր յիշեալն է բան ախրաքայ. (ԺԵ. 9.) * Ո՛չ է գե-
ղեցիկ օրհնութեն ՚ի բերան մեղաւորի. զի ոչ ՚ի ժանէ ա-
ռաքեցաւ։ *

(2) ՚Ի սաղմոսիս բարեբասպութեն։ ՚ի սաղմոսերգութեես՝ որ
զբարիս մատեն և շնորհէ, ես անէծս ընդունիմ։

(3) Ընդ արդարութեն ֆո։ է (՚ի սաղմ. է. 9.) բայց անդ
դնի. ըստ արդարութեն իմոյ, համեմատ այլոց թարգմա-
նութեց, միայն եթովպացւոցն դնէ, ըստ արդարութեն ֆոմ։

(4) Զչեփինս բանիցն. զչեռսին տուընս ինչ սաղմոսին, առաչնովն, առաջինն տամբքն: Զհարդ համարձակեցայց ասել՝ վճարել զկարգ այնր սաղմոսին. վը զի եթէ զչեռսին և զառաջինն տուընս նը յիշեցից, յորս սաղմոսերգուն երգե զչոյս իւր առ ձօ, և զլաւութիւն՝ որոյ օրհնութե արժանի լինի, և ի միջին տունսն գնե զանէծս ամբարչաց, ես տեսանելով զնս անիծից արժանի՝ և ոչ օրհնուբեն, այսու իրիւն ծանրանան ինչ ցաւք:

(5) Ի ընդհեղելոյն արքասուձաց: Ի բազում կուտակեալ արտասուելի բանից սաղմոսին, զսակաւս առս յիշատակել, շատ լեալ ինձ հանապազորդեան յանդիմանութիւն բովանդակ սաղմոսին, զոր յամ աւուր իբրև ընդունի չայն, իբրև սովորական աղօթս կատարեմ:

(6) Զի փարշելի կիմ առելի ցուցեալ, կիմ զնս վշտագնեալ:

(7) Վիրփս մահու: քարինս մահացուցիչս ի վը իմ արձակէ:

(8) Հղոյամբ պանին անիծանել: Ճանաչելն զանձն անիծից արժանի, և անիծանել զինքն՝ մեծ գաւն է, քան թէ յանիրաւն անէծս յայլմէ ընդունել:

(9) Ի փեսողին հայել. յայ՝ որ զամ տեսանէ, ակնուսնել նախատանաց՝ արեան ցաւոց արժանի է:

(10) Քննալ: հարուածելալ, գանեալ: Ի մերսումն, ընկեալ:

(11) Սահմանաւ սիրոյ: չափով կիմ վճարմանէ սիրոյն ըզպարտան լուծ հատոյց. ոչ զմեղաւոր կինոջէն առաց քո. (ղուկ. է. 47:) ոչ սիրեալ ի նենգութէ չարախօսացն դիւաց. ոչ այն կինն ոչ սիրեցաց ի չարաբանութենէ վարխեցւոյն:

(12) Հղէաղն արկածից: ախտից կիմ հիւանդուբե ազեայն:

(13) Հչսուն կենդանեաց ի մէջ գալարս: Ի մերսումն, անասուն կենդանեաց ի մէջ գալարս: Առաջինն յարմար ևս է, և խնամն ասել. առաւել անբան բարուց գործ է՝ յորում աւուն կամ բանաւոր կենդանին ի մէջ գալարն վայրից ձծային բանիցն՝ անմտութէ զնահաբեր խոտս ճաշակեն. զն և անասունք խորշին յայնպիսեաց, և զգաստակարան ճարակեն:

(14) Ինչ է առակ: Առակ՝ կիմ օրինակ, զոր ի վերջոյ եդի, ըստ ի մէջ կենսաբեր բանից զնահաբերն ճաշակել, ինձ յարմարի. քանզի ի հոգեւորագ բանից սաղմոսերգութենն՝ միայն զանիծից և զպատուհասից բանն գտաք նեմ ինձ յարմարեալ. և անմտութէս անշահ ինամ յօդ տակար բանիցն՝ որ ի նմա. վը այսորիկ այն պատճառք կան բանքն լինին ինձ իբր հիզդատական զերմունք հրոյ, հառել ի չերինոսոպ, չերինոյին բանից սաղմոսին, զիրչ

գագաղանս, զկաղմուածքէ գազաթանն, կամ զդէմսովս, որ է քաղցոց խնամատուածէ վեր խեղասատակին: Վասն զի որպէս ՚ի յարդիւնն ինչ օգիոյ, օգուտ լինի գործեացէ սաղմոսն, յորժամ յաճախ երպէտով զայն՝ տակաւին անտատուղ մնամ:

(15) Ձհրամանապրուածէ. ՚ի մերումն, զհրամանապատրուածէ:

(16) ՚Ի յօրհնեալն բան .... զձանապարհս իմ: մեր օրինակին. ՚ի յօրհնեալս բան .... զձանապարհս ս:

(17) Յաւանականացն: Զայս բառ ոչխարս զրեն օրինակք. մեր ընտիր օրինակն նախ զրեալ յաւանականացն, յետոյ զգբ- լուխն նուին քերեալ առնէ՝ յաւուականացն. և այլ օրինակ գնէ յաւուականացն, և այլք յաւանականացն, որ և եգաւ յա- ւաջին տպագիրս, իբրև երեալ ՚ի բառէն յաւնի, կամ յօնի, (որ ընդվզի.) և նշանակել առաքարտաւանն աչօք, կամ ակ- նարկութ գրգռօղ ՚ի չարիս: Սակայն այժմ քննեալ, հա- րաշաս թուեցաւ յաւուանականացդ գնել, որ երանի ՚ի բայէն յաւանուլ, որ տուիլ, ոյր մերկին ՚ի հին ժողովածբառից. զի այսոյր գնի և օրինակն հին լուծմանց, և մերկին՝ որը փողոց. առեալ վկայութիւն ՚ի գրոց փիլոնի, թէ երիտա- սարդք ՚ի բազս յաւանուին:

(18) Հաւատացայ ես ամաւայ: զայսցանէ ասես ՚ի բանն իսր. կդ. 22. 23:

(19) Ա՛եղծայ արուճաչեան: մեկնեմ, որ և մոլոր, կր չիծ ամենայայտ. զորոյ առնն չինեաց սոզոմոն. (ի. Թագ. ժա. 7:) իսկ արուճաչեան, ըստ ումանց նշանակէ յարուճական արձան ձևացեալ, կամ առն մարգոյ հերոսարանաւ: Եւ ասի ՚ի բառէմայ, թէ արձանն ոչ արարեալ էր ՚ի ոչինչոյ, և հանգուցեալ յաթոռ ոչինչի. ընդ որով հուր լուցա- նէին, և զմանկունս ՚ի գիրկս ոչ եգեալ այրէին առ ՚ի զոհ: Յայտնեալ կասկածեմ, թէ այս բառ թերևս գրե- լի էր եղեր, արուարչեան, ոյր յարոյրէ, կամ ՚ի փայլուն ոչինչոյ կազմեալ արձան:

(20) Թարահապայ Ռաբմագարէ: ոյր անուանէ, ոչինչ: Իսկ թէ զինչ իմանալ թարահատ, հին լուծմունքն ասէ անորոշա- բար՝ այնպիսի կռատոք լինել, ոյր քամուցայն: Ալլք ՚ի ստուգաբանուել բառին հայեցեալ, ասացին լինել կռատոք լինչ լինեալ ՚ի Թարայէ՝ ՚ի հօրէն աբրահամու: Ապաքէն գիտեմք ՚ի գրոց՝ Թարայէ պաշտեալ զկռատս. (յեսու. իգ. 2.) և վարգապետք առեալ հեբրայական ասանդ- դումէց՝ առին զԹարա գործօղ կռատց. ոյր գրէ ոակիբ. (Ծառ. ե. Յղգս առաշխարուածէ.) և եպիփան յայտնա- գոյն ևս ասէ, թէ Թարա եգիտ զսովորուածն արձանաց, և զկռատս ՚ի հրահալելեաց, ՚ի քարէ, և ՚ի փայտէ: Եւ

յայտնաբանութիւն, յունվար. ի. ասի՝ ի խառնան տուն կուռց
չինեալ Թարայի, եւն: Սակայն այս ոչ բաւական Թուի
ի բացատրութիւն այսր տեղւոյ. զի ասաւ նաթահապաս զնա-
նաւոր կուռս ինչ իմանալ յոր վիճակն. եւ ոչ գտանիմք
որպէս զայնպիսի կուռս կոչեցեալ յանուն Թարայի:
Գտանիմք ի գիրս խորենացւոյն (ը. 26.) զկուռս ինչ
անուանեալ Նաթաղայ: Աւրէ Թէ այս էր չիշեցեալն ոմն
վարդապետին, եւ կամ այլ կուռք, հաւաստի ասել ոչ
ունիմք:

(21) Կանացեաց: ի մերում, կանանցեան: ընդ գաղտնի
կուռսն կանացի ձեւով կազմելոց, որք են աստուածուհիս եւ
քամոխ, եդեալ կան եւ իշանդամիցն պապիսառանի, արուա-
կան կուռքն մեղքոմ եւ Թարահատ, որոց անուն ոմն
միայն իշոյ նման կազմեալ էին՝ մերկանդամ եւ առանց
ծածկուլթի. այս է՝ անվերարկու ծանաւորիւ: Հին լուծ.
զբառն իշանդամ իմանալ ի վերջ կանացի անդամոյն: Բայց
անյարմար է. զի եղեկիէլ. ին. 20. զայս բառ ի վերայ
արուեցոյ ասէ. եւ առաւելոր եւս նոքա չիշին կանացի կուռքն,
եւ ապա գնի իշանդամ վերս առնանձն կուռոյն: Աղտ՝ միայն
բոլոր բանին է, Թէ որ ի մարմնական մեղս ալաւելիս
յօժարի, այնպէս է ոմն Թէ պաշտիցէ զանասունարծ
կուռս հեթանոսաց, յորս ոմանք կանացի հերոպարանաւ
կազմեալ էին, եւ ոմանք առնոցի. ուստի որ ի կանայս
ալաւելանայ, զկանացի կուռս պաշտէ. եւ որ յարուս
անասնութեանց, զարուական կուռս պաշտէ:

(22) Դիմագրաւուիք առ երկին: զյօժարութիւն կամ զնիւթ
առ բարին:

(23) Մարդեւոյ հերպարանաւոր: որ ալատաքին հերպարանօք
ձեւանալով՝ օրոյ զմարդիկ:

(24) Զկնի երկրորդելոյն, երկիցս առատեալ մեծամեծ բա-
նութեան: Ասյսու կամ զյաջորդ բանն իմանալ * Հաճոյ
եղեց առաջի ոն, * եւն. որ երկիցս դնի ի սաղմոսն. ՟ի
ծն. 13. և ՟ի ծն. 9: և կիմ զառատացեալն ի սաղմ. ին. 13.
* Հաւաստացի առնանել զբարութիւն ոն յերկրին կենդա-
նեաց. * ուր և հմմտ 4. երկիցս հայցէ. * Ջմի խնդրեցէք
ի ոնէ, և զսոյն աղաչեմ, բնակել ինձ ի տան ոն զամ
աւուրս կենաց իմոց: *

(25) Ջնմանէացն ըմ: ի մերում չկայ ըմ:

(26) Ի ձառ առեալ հենգնեցեր: Որպէս զառեբախառութիւն
հրէից ի բերան առեալ ծառոյ արարչից, եւ՝ որ ընդ սիմէ-
ոնէն, ը հին օրինաց ուներով և զձմարտառուն նորոյս, ու-
ասցայ ը հրէիցն նոցին ներբողիք, ը նոյ յանցանացն՝ զե-
րախտիս քոյն՝ որ ի ձեռն ոձծահրաշ փրկանաց խաչին.

քան

քան թէ հրէայք զառաջնորդուն մովսէսի՝ որ ի ձեռն հրաշալի գաւազանին, որ օրինակն էր միայն քան առաքելն :

(27) Որպէս պանծալ : զնարդ զաերմն բանին՝ որ անկաւ ի ձանապարհի մռաացուածէ, և զկամս իմ՝ որ էզև ձանապարհ գիմելին՝ միաբանելոյ ընդ նմա, ես անուճանեցից : Այսպէս հարցական լամանալն է բանս, և ոչ սորոտասական, ոյզ եգեալ էր յայլ տպագիրս. նոյնպէս և յաղօրդն. քնելա պնդանակիցն առ ի նոյն ջաւիղ. այ որպէս զՀեսաւուծն ի նոյն գործ պատերազմին առաքեալ՝ ես անուճանեցից, որ զօրուածք լամանի : Խոկ առացեալ նմանակիցն՝ է գուպաբ գաղանամարթ տպաց. այ գաղանի պատերազմող զօրքն առնուտամբ մռաց, որք են խորհուրդք և իղձք անափառուածէ, նախանձու, ապահուծ, և՝ն. որ իբրև թշնամի զօրք խոցոտեն և սպանանեն զաերմն հոգևոր, գործակից լինելով նենգուածէց առաքելոյ :

(28) ի վր սբց տոց : (առղ. ձբ. 4.) այսու ես լառիբ այլաբանէ կամ զաերմն ձծային բանին, և կամ զիւր միտս և զկամս. զոր ես ասէ՝ ի ձանապարհ մեղաց սրկանելով, և ը կամս առաքելոյ միաբանելով, զնարդ ոչ անուճանիցեմ, և գանգատիցիմ զգիւճաց, թէ խորհեցան ի վր սբց քոց, և՝ն :

(29) Յոյժ պապնհագոյն : Թէպէտ և վերոգրեալ առղմոն ձբ. ը ձառին լամանի զպատերազմն այլազգեաց ընդեմ իւրեանց, սակայն ը մտացն՝ յոյժ յարմար է ասել՝ լամանալ ի վր բռնուածէ գիւճաց, որք միշտ պատրաստեալ են առ ներկայիս խռովուածէ, առ ի հակառակուծէ այժմու ժամանակիս, այլև ի վր նոցին հզակաց, չարաց մարդկան, և առաքեալ մռաց և կամաց մերոց, որ գործակից լինին գիւճաց :

(30) Ազնագործով լախանդմամբ : յոյժ գործալն տրամուբ ի վր կօրտաեան չըղծող պաշտպուծոց, չըհեղհեղաբ հեղձուցեալ չարագործացն : Տրամուծ նմանուածբ ասէ զայ, ը որում ակամայ պատժէ զնարդ : Սոյնպէս մխիթարիս ձծ էջ, լամանի՝ մեծապէս զոճարձանաս ը կեանն անմաքրից ապաշխարուածբ, և որոց արժանի են մահու : ոյզ օրէնսակաբ գամենեցուն ցուցաբ առ յունեան : կրկին վկայօդ, այ երկնից. միանգամ յաբելն. (ծննդ. զ. 6.) Ստրկացայ զի արարն զմարդ. երբ թէ՝ զոր յարդարուածէ ստիպիմ ջնջել : և միւսանգամ յետ չըհեղհեղին յաբելն, ածեալ զմռաս, և՝ն : (ը. 21 :)

(31) Ազ այլ ոմեն, առ եղիայիւ՝ որ զերիս ամն արգիլ զանձրև, վկայացար. և հրամայեցեր երկնից երևել աքաաբայ, զի

քոյ , և ալօթել՝ զի եղիցի անձրեւ առ ոռքայոզային պարմայն , ՚ի դարման և ՚ի պէտս պաշտօղացն զկուռս : (ՓՓ . Թագ . ԺԸ . 1 :)

✲✲✲

զանօրինեալսն , որ և ոչ զբօսանեալ բնծս հոգ-
ւոյս իմոյ մեռուցի . Օ Տէր ստեցից զբո-
ղին չէ յայտնելոցն , թէ զմնխիր որպէս հաց
կերայ . զիարդ , որ ոչ միացուցի յիմոցս կրից
կաթիլ մի պղտոր՝ ընդ յստակ արտօսր աղ-
բերց երդողին՝ ասեմ ընդ նմին , թէ զըմ-
պելիս իմ արտասուօք խառնեցի . և արտա-
սուօք իմովք զանկողինս իմ թացի : Օ ծրս
+ ինձ զրեցից մեղօք մահացեալս , յորժամ
սիրօղն ՚ցոյ ՚ի բոլոր սրտէ՝ զյանցմունս նախ-
նեացն ինձ վարկանիցի , թէ մեղաք մեք ըզ
հարս մեր՝ անօրինեցաք և յանցեաք . և որ
՚ի վախճանն յանդի սաղմոս՝ երաւամբք առ
նս , քան առ խորհիլ : Որովք ՚ցարդե-
ցայց դասիլ ընդ բարիսն , յորժամ՝ մարդ-
կային հնարից այս դեղ պատուճեցաւ՝ որ ոչ
յինս գտաւ , ՚ի փարշուճէ կերակրոց ՚ի մահ
առնիցեաքը՝ և յաձախուճէ ձգանց ՚ի հո-
գւոյ նուճադրեալք , ըստ խտրուճէ ինքնօրէն
կրօնից՝ հրէից և հեթանոսաց : Օ Տէր ար-
դարուճիւն իմ մնայ յաւիտեանս , զոր ոչ
քնաւ խոկ կատարեցի :

Ե . Ո՞ւր դի մի տաղտկացայց յամեալ ՚ի բա-
նիս , հանդուստ զտայն փուճացայց : Օ ինչ
անխիտասէր ՚ի տեղի բանիցն՝ զոր ընծաշունչ
Հայննոճագեաց օրհնեցդոյն դաւթի , թէ
բոլորով սրտիւ իմով խնդրեցի զքեզ . զիարդ
ընդ սմին զմեծն քան զայս , թէ յաւերնայն
Հանապարհէ չարեաց արդելի զոտս իմ . ի բեր
ըէ եղեալս և զայն մատուցից , թէ ՚ի սրտէ
իմոմէ թաքուցի զբանս քո՝ որպէս դի մի մե-
ղայց քեզ . Որպէս ? զրնայնուճեանցս իբր

զլրութենէ չառեղից ընդ պարս մաքրոց, թէ
'ի պատուհրանաց քոց իմացել, [8] առեղի զնամ
չանսպարկս չարաց։ Օ իարդ [9] զհեղոյն հրէ
մարտութի իմում առութես միտնջենական
երդմնահարութի կարդեցից՝ ուխտեալ ընդ
հաւատարմին, երդուիմ զոր հաստատեցի
պահել զդատաստանս արդարութեան քոյ։
Օ իարդ ինձ հրեշտակ մահագոյժ [10] անհրա-
ժեշտ վճռի՝ զբանին պատգամ կրկնեցից,
թէ հեռի է 'ի մեղաւորաց փրկութիւն։
Օ իարդ չարս խոկասէս՝ զբարեացն գրեցից՝
որք 'ի տունկ առնուն զնոյն հաւատոցումն՝ զոյս
տուն յեղյեղել, թէ քարի առնէ տէր ուղ-
ղոց սրտից։ Օ իարդ [11] զհամառօտն փոխա-
տութի անաչառութեան՝ վերնպեցեալոյս ինձ
սահմանեցից, թէ զթիւրեալն յանիշտակու-
թիւ՝ տանի ընդ այնոսիկ, որ գործեն զա-
նօրէնութի։ Օ իարդ զիմաստնին պատ-
ճառս՝ ամաչեցեալոյս ինձ պատուհասուեցից՝ ա-
սել զնորայն, թէ տէր ոչ քարձրացաւ սիրտ
իմ, և ոչ զբօսան աչք իմ. և որ յետ ստ-
ղին պատմին ասացեալքն։ Օ իարդ [12] զան-
ձառն քան զմարմին քան՝ 'ի ցոյցս առից քա-
ջալերութե վհատելոց, ես գանձ գերհենին՝
ասել ընդ օծեալն տայ հոգւոյն, թէ յառա-
ջադոյն տեսեր, զի ոչ գոյ նենգութի 'ի լե-
ռնի իմում, [13] 'ի սկզբնաւորն նախաձայնեալ
սաղմոսին՝ մինչև 'ի լրումն աւարտման քա-
նիս։ Օ իարդ գաստակցութե գժնդից մար-
գոց հանգչեան՝ այրս մահու և որդիս սա-
տակման՝ քարբառիմ զբարեշնորհին, ոչ ա-
հա զատելիս քո՝ տէր զատելի. և զմնացուածն

ստ

առին կարգի : Օ Տէրդ մեծաւն [14] վստահու-
թիւն տանելի վիհին՝ անձն իմ և դու աշխատ
աշխարհի՝ զանգատ քո ոչի յառաջ ընծայ-
եալ՝ մեծացուցանես ընդ սրտակիցն , թէ
փորձեա զիս՝ ո՛ր և տես , թէ իցէն անօրէ-
նութիւնք ՚ի ձեռս իմ . և զյաւելուածն որ
գՀետ առին : Օ Տէրդ [15] ես գոլով՝ և յայ-
լոց աղօթեմ ապրել՝ յուսացելոցն յոյժ ձայ-
նակցեալ , պահեա զիս՝ ո՛ր ՚ի ձեռաց մե-
ղաւորի , և ՚ի մարդոյ չարէ : Օ Տէրդ [16] հաս
բարձայց ընդ փառաւորեալն մաղթել սոյ ,
թէ դու ես յոյս և քաջին իմ յերկրին կեն-
դանեաց : Օ Տէրդ [17] իբր հանդիսացեալ ընդ
Հինաւորին՝ զմիջանակն յաղթանակի Թագա-
ւորին մատուցանելով՝ զառաւելեալն ընդ զօրի
նակ առեր աղօթից , թէ [18] ինձ սպասեսցեն
սրդ սրբք քո վինչև Հատուսցես ինձ :
Ք . Ապաքանեալ և այս լմնատ Հոգևոր՝
և [19] ուրուն գործոյն նմանի , որ զփորձիչն
պատկառեցոյց , յորժամ զամենայն արհա-
մարհիւք՝ և զսկզբնապատճառն եղելոց միայն
ընտրիւք՝ ասելով , թէ [20] երանի ժողովրդեան,
որոյ ուր ուժ է նմ : Ա՝ուծ է և այս բարձ-
րութիւն շնորհի՝ և զգուշական համարձակու-
թիւն լցեալ երանութիւն , թէ սէր քո օրհնե-
ցեն զքեզ : Ա՝ղաչի է և այս ընտանութիւն
մերձաւորական Հոգևոր Հաղորդութիւն՝ յոյժ
յուսալ և ՚ի նոյն արձանանալ՝ բանիւ սաղ-
մոսին բերկրեալ , թէ զկամ երկիւղածաց
իւրոց առնէ ուր . և զկարդ բանին կատա-
րէ , մինչև [21] զոլբասլին և զզուժարձալին աղ-
դեսցէ , թէ պահէ ուր զամենեսեան որ սի-

բեն զնա. և զամ մեղաւոր ատտակէ ած.
՚ի գլուխս լսման գրոց նոճապատանաց սաղ-
մոսիս՝ իբր թէ զօրինակն լիակ եղեալ վերջին
հատուցման՝ արդարոց և մեղաւորաց: Օ՜ ու-
գակցողք են միմեանց և զկնի երդեցեալքս.
զի թէ ընդունի զհեզս ած՝ և խոնարհ առ-
նէ զամբարտաւանս մինչև յերկիր, ապա ինձ
ոչքան եղկութիւնք կան առաջի. իսկ եթէ
հաձի ած ընդ ժողովուրդ նա, և բարձր առ-
նէ զհեզս ՚ի փրկութենէ, ապա հերքեալս ՚ի
բարեմասնութենէ ես՝ ոչր հաստատեցայց.
իսկ եթէ օրհնելի է ած ՚ի սբս նր տիրա-
պէս, ապա օտարս ես ՚ի մաքրութենէ՝ ընդ-
որս դասեցայց. իսկ եթէ [22] ՚ի կանխերդիսն
մերձ այսր եղիս յիշատակարան ինձ կշտամ-
բութենէ, թէ սիրեցիք զոր սբք նորա, զի
ստուգութեն խնդրէ ած՝ և կրկին հատուցա-
նէ ամբարտաւանիցն, ապա յորմէ դնդի ես
դատայդ՝ գերեալս ՚ի գաղտնեաց դատողին ա-
րեաց: Վ.անզի զօրօրինակ տատանին տաղ-
նապաւ տերևք տնկոյ [23] եղևին ծառոյ՝ շար-
ժեալք ՚ի հոգմոյ ուժգնին քախելոյ՝ հոսելք
՚ի խոնարհ, այնպէս ջանացաւ ջարդել [24] զըն-
թացից իմոց վերարձակութենէ քաջաբեր ու-
զիշ՝ զյարմարեալս ձեռամբ անեղ մշակիդ:
Օ՜ որ հաստատեցեալս արմատացուցեալ վե-
րանին դարձեալ՝ նոր պտղաւորութեանս
հանաս, յանդաստան հինոյ խնամոյ քոյ
կամայդ՝ ամենասպարգե՛ Թագաւոր քո, օրհ-
նեալ յաւիտեանս. ամէն:

(1) Բնաւն որ ի սաղմոսին : զամ այսպիսի քանս սաղմոսին յառաջ բերել, որք լինէ ի նախատինս և յանէծս յարքայէն, միշտ կան, կամ պատշաճին, հանապազ զնոքին երգել խնդով բերանով իբր տաւղօք :

(2) Զկարգադրութիւն պանցն : զկարգ հետևեալ տանց հարկ իբրդ սաղմոսին, որք են ընդակիզ կայից, սեպհական կամ սովորական կարգին կամ վարուցն դաւթի, որ օրինաւոր էր, ըստ աշակերտ հին օրինաց, միանգամայն զնուիրեալ, թափաւոր, և մարմնական խնդան՝ զբաղել ի զանազան հոգս, և սակայն այնպիսի կարգս վկայէ զանձինէ, որ և երկնայնոցն հրեշտակաց, կամ երկնաւոր վարուք զարդարելոցն են ախորժելիք : Զի ասէ անդ, Թէ զգաստ խօսցին զընկերին՝ հալածէի . ըստ ամբարտաւանին և ագահին՝ հայ անգամ ոչ ուտէի . յերկիւղածս ակնածէի . զամբիծան առնուի ի պաշտօնեայ, և՛ն . (տես սաղմ. ՃԱ. 5 . 6 :) Արդ՝ ես զայսպիսի բանս ասելով, զնարդ ոչ յուսահատեցոյց ի կենաց, որ աշակերտ գոլով նոր օրինաց՝ և քարոզիչ, կրօնաւոր և քահանայ, զուրկ եմ յայնց ամ բարեկարգութեց :

(3) Մահու պինդեցայ : մեռուցից, կամ սպանից, պահպանողին, նմանութիւն առաւօտուն, որ նշանակէ՝ Թէ ի սկիզբն արթնութիւն պատրաստ լինել պարտ է ընդդեմ մեղաց . ոմն ասէր դաւիթ ի նոյն սաղմ. Ճ. 8 . " Ընդ առաւօտս սպանանէի զամ մեղաւորս երկրի : " Արդ՝ ես զնարդ այսպէս զինեցայց, որ զամ մեղանչական մարմինս և ոչ գանիմ խրատեցի, Թոզ Թէ սպանանել : Այլև զայնջորդն զնարդ կարեմ ասել . * Սատակեցից ի քաղաքի ամենեսեան՝ որ գործեն զանօրէնութիւն . * որ և ոչ զպատուս հոգւոյս՝ զպար ախտան մեռուցի, Թոզ Թէ զայլ անօրինեալն յուզուցի ածելով՝ սատակել զպարսն նոյ :

(4) Ինչ գրեցից : զոր յանցանս կամ պարտաւորութիւնս ընծայեցից լինէ, յորժամ գաւիթ ածասէրն զյանցմունս նախնեացն՝ իւր անձինն համարելով ասէ (սաղ . ՃԵ .) Մեղաք մեք և հարս մեր, և որ ի վախճանն յանգի, և որ այլ բանք նոյն սաղմոսին մինչև ի վախճան, որք առաւել յիս ձնարհին քան յինէ : Փոխանակ բառին յանգի, ըստ սաւարի, ի մերումս դնի՝ յորգի, ի գործ դնի, կատարի :

(5) Յարգեցայց պատիլ : ինչ պատուհեցայց կամ համարձակեցայց գաւիթ և բարեան, յորժամ ոչ պատաւ յիս այն գերզգոր և մարդկային հնարքն մեծ համարեցան : նոքա զի ի գարշելիք ինչ, վնաս խորհելոյն կամ ժուժկալելոյն ի կերակրոց՝ ի տհաճ ուվեցեալ . ի մերումս , ուվայնալ , ըստ մանր հոչակ քաղցեալք : Եւ վնաս բազմութիւն ձգանց , ցրտոյ ,

Ցաս-

ծարաւոյ , տքնութիւնէ , աշխատութենէ , ևն , ՚ի հոգւոյ նուաղելութիւն , յուժոյ և յառաջութենէ պակասելոյ : Զայսպիսի մարդկային հնարս պատուհասին հրեայք և հեթանոսք խոստովանէին ինքնօրէն լրծանել , յինքեանց օրինադրեալ կամ ինչ նակամ կանոնաց՝ առ՚ի չահել զառաքինութենէս և զիմաստութենէ : Իսկ ՚ի յիս ոչ գոյան այսոքիկ , ապա զնարդ է այնպիսի բարիւն պատուհասոյ :

(6) Օրհնեցիոյն դառնի : ՚ի օրհնութենէ երգոյին , կամ ապաշխարութենէն : Մեր օրինակն . օրհնեցիոյն :

(7) Զառնայնութիւնս : զնարդ զուշայն և զանկատար բազմանայս՝ նբրև զկատարելոյ գործովք պատմեցից ընդ մեքս , թէ ՚ի պատուհասոյն քոց , ևն :

(8) Ամպեցի զամ ճանապարհս ելոց : ՚ի մերում , ապեցի զճանապարհս ելից :

(9) Զհերցն ճշմարտութիւն : զնարդ զհերցն գաւթի զհատատարմութենէն խոստ պեցից հանապազօրեայ տուտերգմութենէ , թէ երգոյ և հատատութեցն պահել , և սակայն գործովք ոչ պահեմ :

(10) Ամնհրաժեշտ վճռի : ՚ի մերում , վճիռ :

(11) Զհամառօտն խոհապրութենէ : զնարդ զարագ կամ զանվրէպ հատուցումն անաչառ՝ ինձ խոստացեալոյս սահմանեցից , վճռեցից , կամ յարմարեցից :

(12) Զանճառն փառ գմարդին : զբանն որ ՚ի վեր է քան զմարդկային բնութենէ , կամ քան զմարմնական տկարութենս , զնարդ առից ՚ի քաջալերութենէ տարակուսելոյ՝ ես որ գանձ կամ պահեստ եմ գժոխոյ , ասել զգաւթի՝ թէ չիք նեղ գութենէ ՚ի լեզուէն իմմէ : Ոչ ասել բնաւ , կամ չդանցանել լեզուաճ՝ է գժոխարինն յառաքինութենս , և զերազանց քան զմարդկային տկարութենէ . վայ այնմ այդպիսւոյ տարակուսին և երկնչին ասել . և սակայն գաւթի վկայէ զայն զանձնէ , ցուցանէ հնարաւոր լինել , որով ասացքաջալերս արդարոց : Բայց ես ասէ՝ որում դիմօք բերից զայս ՚ի քաջալերութենէ այլոց :

(13) ՚Ի սկիբնատուրն նախանձայնեաւ : յառաջին բանէ նախատացեալ սաղմոսիս չէզ , մինչև ՚ի վախճան :

(14) Վստահութիւ փոնելի : Զնարդ գու անձն իմ որ տգբաղիս ես աչխարհի , վստահութիւ երջանիկ իշխանին գաւթի՝ յառաջ ընծայելով պանդապ փո ոգի , զանփորձ , զանքնծայ ոգի , պարծելցիս է նմա՝ թէ փորձեա զիս , ևն :

(15) Ես գուշի : ես ինքն գոլով մեղաւոր և ջար , զնարդ աղօթեմ առրել յայլոց մեղաւորաց , ևն :

(16) Համբաւայոյ ընդ խոտորութիւն : զնարդ իշխելոյ է վաւտարելոյն գաւթի աղօթել ՚ի , ևն :

(17) Իբր հանդիսացեալ: զնարդ ես իբրև հանդիսակից կի՞ հայտնդ ձգանցն գաւթին՝ զյաղթանակ ձգնուքեն մատուցանեալով այ, ասացից զայն աղաչանս՝ որ 'ի վեր է քան զբնական, կի՞ յոյժ զերազանց:

(18) Ինչ սպասէցէն: մեր օրէն. ինչ սպասեն:

(19) Տէրունի գործոյն: Յոյժ գովելի է և այն խնամոտ ապրմանէն՝ յորում զնա արարածս արհամարհելով, զնա միայն ընարել ասելով, երանի ժողովրդեան, ևն: Իբ այս նման է քան զնի գործոյն՝ որով յամենի արար զիսորհիչն ասելով, * Տէն այ քում երկիրպագցես, և զնա միայն պաշտեացես, *

(մատթ. գ. 10:)

(20) Երանի ժողովրդեան, որոյ: 'ի մերում. երանի է ժողովրդեան, որոյ:

(21) Ջողբալէն, որ ասէ, զնամ մեզաւորս սատակէ: և պատուիրանէն, որ ասէ. պահէ որ զամենեսեան՝ որ սկսեն զնա: Որով 'ի վերջ կատարման աղմուկացն իբրև թէ ծանոյց զբնական վերջին հատուցման արդարոց և մեղաւորաց:

(22) 'Ի խանխերգէն: 'ի յատակագոյն երգեալ աղմուկացն:

(23) Եղևէն ծառոյ: հին լուծ. զերգևինն մեկնէ, ցանկ է ձանձրալ արմատ, այր սաղէտաւոն եղևէնն ասի, յայգիսան բուսանի, աւել կատեն զինքն: Բայց այսոցիսի առունկ զնարգ ուներ փայտ աղնիւ և ամուր, յորմէ շինուածք լինիցին: Ամանք խմանան զնոսին. (սերվի:) Ալ ասատ ոչ յորմարի. զի սերունք նոսցին մանրիկ և խիտ գոլով, ոչ այնչափ սատանին 'ի հողմոց, և ոչ թօթափին կերկիրը. այլ խմանալն է մայր ծառն. (չամ աղաղձը,) որոյ սերունք դիւրաշարժք են և թօթափելիք:

(24) Ջ ընդացից էմոյ: Ջանացաւ սատանայ չարգել զնարգ նպատին ընթացից շառաւիղման պարարտ ուղիւն. այսինքն զմարգկային կենցաղ զօրութենան՝ զմտաց և զկամաց, և զզգայութեց. զորս ամէն յարմարեաց 'ի ծառ բնութեն: Բայց մեր օրինակն դնէ, զընդացից էմոյ վերծանէ. այր զշառաւիղս՝ որ արձակին 'ի ծառոյն. և ըստ այսմ հետևեալ բառքն՝ փաթթեր ոստիցս, լինին բացայայտիչ բառիս՝ վերարձակութեր:

Ա Երարին յաւելուածք կրկին հեծութիեան՝ առին հա-
կառակ , առ նոյն աղերս մաղկանայ բանիւ :
Ի խորոյ սրտից ցոսք՝ ընդ ամ :

ՐՈՒՆՈ ԱՄՈՒ

ա . ԱՅՍ արդ՝ ընդհէր ոչ՝ ի վերապրեցեալսն սաղմոս նախաձառաւակաւն՝ և յայլ մարգարէիցն մանն մինչ յօդեցից : Վանզի զինչ վայելուչն էիցէ կերակրոյն , եթէ անըզգայեալ ցաւոյ զաւակ ուտիցեմ . և կամ զոր շահ սաղմանն ունիցի , եթէ ոչ՝ ի միտ առնուցուս : Վանզի նզովեմ զիս ինքն՝ ի նոսին , և ոչ իմանամ . լուծացեալ լինիմ , և ոչ պայծառանամ . արևու ծագեալ , և ոչ լուսաւորիմ . մեղը ձաչակեմ , և ոչ քաղցրանամ . [1] ուեստնիւ ընանիմ , և ոչ բժշկիմ . միշտ կանխեմ ՚ի նոյն , և դատարկ երևիմ . հանապազ ձուլիմ , և ոչ երբեք խրատիմ . ողբիմ զաղ ձեալ , և ոչ զդասատանամ :

բ . ԵՂԻՍԱՐԵ՝ մեղք և անօրէնութիւնք իմ կին , և ես մնալիմ ՚ի նոսին , [2] ըստ մարգարէին՝ որ ՚ի դիմաց պարտաւորացն՝ բանէ . և ահռելական առակին հինն ասէին և նոր գինուցն : Ա ասն զի թէ սատակին անօրէնք և մեղաւորք՝ ՚ի միասին , ըստ եսայեայ ձայնին , ասէ և ինձ դժնեխս նոյն բաժին հանդերձեալ պահել : Վանզի ասեմ զսաղմոսն , թէ հատուցանէ այնոցիկ՝ որ առաւել առնեն զամբարտաւանութիւն . և կզօրդեմ ամին ընթերցուածն , թէ օր ասն ՚ի վէր հատը.

տից

տից և ամբարտաւանից . ասեմ , թէ օտար
եղեն մեղաւորք ՚ի մօրէ , և որ ինչ կարող
սորին ցուցանէ . յարեմ առ սին , թէ կոր-
ծանեսցին անօրէնք երկրի , և ամբարիշտն
բարձցի յերկրէ , և անիրաւք մերժեսցին ՚ի
նմանէ : Ա՛ղեք ինձ կարդացէք առ ձայնն ,
թէ զօրօրինակ վառի եղէգն ՚ի կայծականց
հրոյ , այնպէս այրեսցին մեղաւորք ՚ի բոր-
բոքեալ բոցոյն . լացէք առ սաղմոսն , թէ
արկցես ՚ի վէր նոցա կայծակուընս հրոյ . աշխարս
պատմեցէք ՚ի քանս ոճեան վճռին՝ մարգա-
րէին ապդեցեալ , թէ ո՛չ կամիցէք լսել ինձ ,
սուր կերիցէ զձեզ . կոծեցարուք առ սաղմոսն ,
թէ մահ հովուեսցէ զնոս . աղի արտասուս՝
ողորմ հառաչմամբ ընդ հեծուխս իմ յար-
մանեցէք , յորժամ բարձրեալն ընդ ինձն և
ինձ ասասցէ քանիւ սաղմոսին , թէ ժողո-
վուրդ իմ ո՛չ լոեաւ ձայնի իմում . աւաղ կար-
պայէք թշուառասցեալս , յորժամ այլ մար-
գարէ զնոյն գիտէ , վայ նոցա՝ զի վաղեցին
զինեւ : [3] Ա՛ստբեան փողեցէք ՚ի սիրտ մղձկեալ
նոր աղաղակի , յորժամ տեսանիցէն աստու-
ծոյ ամաչեցուցեալ զնս կշտամբեսցէ՝ ընդ
առաքեալսն տանն յակոբայ , տեսէք արհա-
մարհօսք՝ զարմացարուք և եղծարուք :
Ե . Այլ դարձուսցեմ և ամխոխեսցեմ զբար-
ձրացեալ զսուր բարկութեան ահաւորիդ
սպառնալեաց՝ ՚ի սարտուցեալսյ յերեսաց մե-
ծի՛դ . և խնամովք աջոյդ բարեբաշխութե
առ իս ժամանեալ , օծումն հենաց պարգևա-
տրեացես քո աղաչողիս : Ա՛ւ քեզ փառք՝ յեր-
կին ՚ի բարձունս , և ՚ի մահացուսաց յեր-
կիր

կիր ՚ի խոնարհ, ՚ի սահմանս քո լոյր աղանց
և յաւիտեանս յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Ոչ եպանիւ ընանիմ: ոչ առնեն է խիժ ծորեալ ՚ի ծառոյ
ոմն (չամախլըզը, թիրեմինթին.) ևն: այսու այլաբանէ
ձգ վարդապետս զնծայսին բանս ՚ի ոսկեմոսաց և յայլոց
մարգարէից, որք գեղք են վիրաց հոգւոյ: Հին լուծ,
զոր ևն մեկնէ, համօրէն քաղցր գեղոյ անուն է, զոր
շարբաթ առնեն:

(2) Ըսպ մարգարէին: ըս բանիւ մարգարէին եսայեայ (ծ. 12.) որ ՚ի գլխոց յանցաւորացն ասացեալ: և ըս ուրուանական առակին հին փոխն, ոչ գինի նոր մաշէ զհին տիկս, այլ անօրինութիւնք իմ յիս մաշեն զիս:

(3) Բարբառ ժողովոյ: բարբառ նոր ազազակի երբ վտղով հնչեցուցէք մշակեալ սրտիւ:

✻✻✻

ոչ խակապէս ընդ անպարտսն , և ոչ համայն ընդ պատժաւորսն : Որ զլուծուԹիւն ծուխն ահանաց՝ իբր զկարկառս քարանց կառուցեալ էին յեղանակեցեր : Որ զկարծրանիւԹ վէմն անսպատին՝ [2] ՚ի վիժակս վտակաց հոսեալ բղխեցեր : Որ զյորդանանու ջրոյն սրտաշարժ վայրեկուԹիւն՝ հրաշաւոր անդրադարձուԹիւՔ՝ [3] ՚ի յետնորդս հեԹանոսաց լուսացուաւն աւազանին ՚ի Թիկունս առաքեցեր : Որ զպատուական սարիսապն երիքովի , յորինակ կործանման բռնուԹեան սատանային՝ իբր զԹեւուԹիւն յարդի ցնդեցեր : Որ զինաստակալ ջուր նորին [4] ՚ի յառակ այլայլուԹե առ ՚ի բաղին փոխարկուԹիՔ՝ քանանացւոցն փրկուԹիՔ՝ խորհրդական աղիւՔն հաւատեալ անուշեցեր : Որ զմեռանային դառնուԹիՔ , իբր զմտաց անհաւանուԹիՔ , կենացն փոյթիւՔ ՚ի քեզ յարմարեալ՝ պիտանի արարեր : Որ [5] զառեալն ՚ի գետոյն՝ ՚ի գծատրուՔ անսահմանդ քո հրամանի անորակիդ գունակուՔ՝ ՚ի նոր երանգ բոսորային՝ մածեր արիւն ՚ի ցամաքի : Որ [6] զանկենդան ցուպ գաւազանին , ՚ի կերպառուԹիՔ՝ առ ՚ի զբոյդ մերոյս նկարագրիլ , այլ և յօտարազնիցն ընտրուԹիՔ՝ ՚ի տիան ապաԹոյն կերպիւՔ վիշապի՝ նմանեալ ցուցեր : Որ զերջանիկ ձեռն աջոյն մովսիսի , [7] ՚ի ցոյցս տեսուԹեան ապառաժոյնս հրաշիւ մարդեղուԹեդ քո՝ բանձրեալ , և քիւ ախտաւոր մարմնոյս մաքուր լինելոյ անփոփոխ փոխատրուԹիՔ՝ կրկին գուշակեցեր : Որ [8] յայսքանեաց շրջապտուԹիՔ , բարեխնամապէս արուեստիՔ սիրոյ զանազինկանն գիւտ մեղաւորաց կորս-

տա-

տականաց , [9] նշանակեցեր՝ օրհնեալ ամե-
նապուճ .

ը . Որ բուսուցանես յերկրէ դալարի [10] ումե-
ուեալն՝ յանշնչականէն . որ զանշարժն՝ իբր
զընթացօղ կատաւարես . որ յանապատ արգան-
դէ՝ կոչես քեզ պատկերակից . որ տաս սպատա
նեւկաց՝ [11] աղօրիս ըմբռնելիս . որ՝ յայտս մա-
քուրս՝ հերս ընծայես . որ զսաղարթ սեռուիճ
վարսից՝ ի ձեռն կերպարան զարմանագործես .
ցուցեալ՝ թէ առ ամ սահման հեռաւորա-
կան՝ յաղթօղ ես հզօր . որ փոփոխես [12] զըմբ-
ռնուն բնաւորականս , բստ բանին յոբայ ,
՝ի կամ հաստատիմն , Որ առնանես զերկիր ,
և [13] զսիւնս նորին՝ ի հիմանց , նշանակեալ հաս-
տուածքին գոյիւ՝ թէ գուժ միայն մնաս ան-
կորնչելի . որ [14] հոլովես զտարերս՝ իբրև զան-
ցաւորս , և գարձեալ՝ ի նոյնն կասես՝ իբրև
զյարակայս . յայտ արարեալ՝ թէ և առ մե-
զաց բազմութիւն՝ դիւրաւոյս առնել կամ թո-
ղուլ գոյնպէս զօրաւոր իցես : Որ [15] զարուես-
ին անզգայ էութիւն՝ իբր երանեանաւ ինն դա-
տուիարակես . երևեցուցեալ այնր նրի հերիւնի՝
թէ զբնութիւնս չար դիմեցուին՝ յորժամ և
կամիս՝ հանդարտ առնուցես : Որ զանբարբառ
բոլորակ լուսնին՝ կարգես ունայնս և սպատա-
ռուածս . [16] լուսաւորեալ զպատճառն առ աւե-
տիս տեսողաց՝ թէ ՝ի նուճարութիւն բարեաց
պարտաւորս մարմին՝ գու ածես ՝ի լրութիւն
առաքինաստեղծ հարստութիւնն : Որ զպատ-
կերս անխոտս աստեղաց՝ [17] իբր զդասակս գոյից
հօտից՝ տրոհես և ժողովես . յոյս լինն կենաց
առ այս խորհրդաբերեալ՝ քաղցրահայեցից

ընդ առ-

տեսութիւն. Թէ և անաղաչաւորաց լերոյն՝ կարողասիկս քաւեսս ողորմել։ Որ ՚ի միջ մեղ
հու և կենաց՝ շաւիղ վտահութենէ ուղիս ՚ի ծովու. վկայութիւն եդեալ հաւաստի, Թէ և
յանկասկածաւորն վայրի՝ քեզ պաշտպանիմք
անդայթագղելի. [18] որ իբր զջուր կաթսայից
՚ի հրոյ եռացեալ, որպէս զմեղաց մրրիկ
պղտորեալ՝ բանիւ կռմաց քոց խաթիւցանես։
Որ հայիս յերկիր և տատանես զսա, ղն անքանինն՝ զմտաւորս զգաստացուցանես. որ
[19] իբր զակատն ի անձուկ նաւի՝ ՚ի վերայ շարժուելիք աշխատ՝ զանբաւ Թանձրութիւն գետնոյս զգրգես, որով ծանուցեալ լինիս ամենից հաստոճածոց՝ Թէ իցես աներկբայելի,
որ ՚ի բան քո զօրել՝ հիմնացեալ ունիս զամ։
Որ [20] սերմանես զաստաչնչացեալ մարմինս
յերկրի, և զնոյն անկորուստ պահեալ՝ կրկին
կենդանացնես. որ ապականացուս աւանդեալ՝ անեղծս առանաս. որ ընդ մահացու
նիւթոյս՝ զնշխարդ կենաց խառնես. որ հրամանաւ ակնարկութենէ [21] ՚ի խուն վայրկենի
կազմեցեր՝ պատրաստ կացուցեր զանպարտութիւն ամենից եղանակաց։ Պ.ն և զօրութիւն և
կարողութիւն, որ [22] շրջանակես զժամանակս
ամաց հոլովման աւուրց՝ յայլ նմանութիւն քաղեպատեհ տեսողութենէ։ Որ կարդաս զանմըռունչն՝ իբրև զկենդանիս. որ ազդես
միայն, և նոքա ընթանան. որ միայն [23] հենուս անկանես անձառ արուեստիւն հնարագիտութեամբ և առաւօտ։ Որ [24] յետնախաղ
կարգ յօրինուածոյն առաջնաստեղծ լինելութենն, արարեր զփառաւորեալն մեծա-

մեծս հրաշակերտին հանդիսից, ըստ գրոյն
երջանկութե՛ կանխահիացն զարմացման
այլ լիցի գոյացութի՛ ծանելի տեսակի՝ անեղծ
աչխարհապարծութե՛ եւ քան զոյն՝ ի մարդ
դանալդ քո, որոյ ո՛չ գոյ թիւ։
ՁԲ. Որ ահա ցնծան մեր՝ քեզ գրեցեր. որ
զարդարութի՛ն քո՝ մեզ հնարհեցեր. որ ընդ
քեզ կրեցեր զհաշտութի՛ն մերում փրկա-
նակ. որ ո՛չ երբեք լքանիս յողորմութի՛ն.
պարձո զամբարշտեալս՝ ի պաշտօն բարւոյ եր-
կիւղի. զխմբերեալս՝ ի զգաստութի՛ն արթ-
նութե՛ սրտի. զանմաքուրս՝ ի սրբութի՛ պայ-
ծառեալ կերպարանի. զազգմաբիծս՝ յան-
քծութի՛ն հանդարտական աբբ ապաւերի.
զբեկեալս՝ յողջութի՛, [25] որ՝ ի դիպմանց ո՛չ
խորտակի. զլացեալս՝ ի խնդութի՛ զուարթ-
թութե՛ անտխրելի. զյուսահատեալս՝ ի սէր
միաւորիչ անքակտելի. զամաչեցեալս՝ ի վըս-
տահութի՛ հաստատութե՛ անշարժելի. զխա-
ւարեալս՝ ի լոյս երանութե՛ անմերձենալի.
զմահու գերեալս՝ ի կեանս, որ ընդ եզջ
մամբ ո՛չ անկանի։ Ո՛վ ի փառաւորեացդ անուն
քո՝ յի՛, խոստովանեա՛լ յամենայնի, ընդ հօր
եւ ընդ Հոգւոյդ սո՛ր՝ ի բարձունս երկնի եւ
[26] ի ստորեւս երկրի՝ եւ ի բնակիչս նոր, յաւի-
տեանս յաւիտենից. ամէն։

---

(1) Ջնեփնեալ զինին, զովասյ՝ որ յետնեցաւ ի բաղեայ, ջր
ի հատարմանէ հրամանին ոչ ջգաստնալ յետս, կամ յետս
ձնաց ի բարի ընկերացն՝ ի զովասյ եւ ի գաստերացն, հակ-
ադակի գոյիւ, փոխարկելով զնա ի նքար եւ յաղ, նահանջէր.
նահանջեցեր, կամ խափանեցեր ի գառնալոյ ի սոգմա.
որով երկեակ բնութի՛ն երկնի ի նոյն արդանի, ջր խառն բնութի՛
քարի եւ աղի։ Եւ այսու երեւեցաւ ինձնա արդարութի՛ն

ոչ,

ձայ, միանգամայն և դիմուելն. զի յարձան փոխարկելովն պատժեցաւ ի՛ անհնազանդութենն. և խափանելովն գառնաղ ի՛ սոդոմ, պահեաց զնա ամբ ի՛ պղծութենէ և ի՛ հարուածոյն սոդոմացւոց: Վասն ոչ ը անպարտ գտեալ զայն ապրեցաւ, և ոչ ընդ կորուսեալ սոդոմացիսն կորեաւ. զի հայելն ետ՝ ը բազում վնասուց՝ էր մեղք նոցա, ներգործել յերկիւղ և ի կանացն թերհաւատութէ:

(2) ի վէթաւէ: ի հոսմունա վաճակայ:

(3) ի յէռնոդոս հնդկանոյց: զյորդանանոս արագաշարժ ընթացսն ի վայր՝ հրաշիւք յետս գարձուցանելով, ի հոգեւոր լուացումն միրտուելոցն յետնորդ հեթանոսաց ազգաբերս:

(4) ի յոտակ այլայլութիւն: Ջնշուսակար ջուր երկրովն յոբինակ փոխարկուէ ի բարին, այ փրկուէ քանանացւոց հեթանոսաց, անուշեցեր ի ձեռն եղիսէի: (գ. Թագ. ը. 21:)

(5) Ջառնալն ի գերդն: Ասյս բան ոչ հայլ ինչանն զոր արար մովսէս առաջի փարաւոնի. վն զի անդ զբովանդակ գետն արիւնացոյց. (ելից է. 20.) այլ հայի ի նշանն արարեալ առանձինն առաջի եբրայեցւոց ը հրամանին այ. (գ. 9:) Ջայն ջուր առէ՝ Թանձրացուցեր յարիւն ի ցամաքի, որ էր նոր երանգ բռնորայն, այ նոր կիր անբնական գոյն կարմիր, ի տիպ կամ յօրինակ ամենազօր հրամանիդ անորակիդ գունակուելոյ: Ասել կամի. զանգոյն ջուրն նեղեալ գարձուցանելն յարիւն՝ էր օրինակ անմարմին ածուդ ըստ նեղոյ զմարմին և զարիւն մարդկութեաս:

(6) Ջանկնդան ցոպ: զանկենդան գառազանն մոգեսեալ փոխարկեցեր ի կերպարան անթոյն վիշապի. ի նեղոսառուի առ ի չոյդ ձերով նկարագրիլ. յօրինակ նկարագրելոյ կիր ձևացուցանելոյ զքո բնութենդ մերովս բնութեամբ առանց մեզաց. միանգամայն յօգարաշնին ընդունի, յօրինակ բնութենէ օտար ազգաց հեթանոսաց, որք երբեմն զգառազանն անկենդան էին առ ածգիտութենի, և փոխեցեր զնոս յիմաստութենին այ, տալով նոցա զհոգեւոր գիտութեան օձի առանց չարութենէ: Բայն նկարագրել երբ ներգործականն է, և թերևս ի գրչաց մատեալ է փոխանակ գնելոյ՝ նկարագրել: Հին լծ. օգարաշնին իմանայ զդիւթեան՝ առ որս ընծայիր եցոյց ածգ զմովսէս գառազանաւն: Բայց անյարմար է:

(7) ի ցոյցո գեղուելէ: զձեռն մովսեսի բորոտ առնելովն. և ապա բժշկելովն՝ եռուր յօրինակ ապագայ բժշկութեանն. զորս ի մարդեղութենդ արարեր, այլև յօրինակ մաքրե-

լայդ զախտաւոր մարմինս մեր ՚ի մեղաց : անփոփոխ գոհաց-
պրոնքե. ՚ի հաստատուն փոփոխմամբ ՚ի յառաջդուքեն և
յանախտուքեն : Իսկ կէնին գոլ-ակէցեր ասելն՝ կամ հայլ
՚ի բժշկուքեն ձեռացն մովսեսի, որ միանգամ արարաւ
՚ի քորեբ առաքի ՚ից, և երկրորդ անգամ յեգիպտոս ա-
ռաքի ժողովրդեան. (եվից գ. 6. 7. 30.) և կամ զերկու
ինչ գուշակելն ասէ, ՚ի զմարմնաւոր բժշկուքենն քրիս-
առ հրէայն, և զմեր հոգևոր բժշկուքենն :

(8) Յայսպանեալս ընդդարձակ : այսքան օրինակաց յառա-
խոսք զգիւտ մեզաւորաց յայտնեցեր : Յայսավայր ՚ի սքան-
չելեացն ՚ից էառ զօրինակ գթուքեն ՚ից առ մեզաւորս.
յետ այսր ՚ի բնականացն առնու :

(9) Ընդանակեցեր օրհնեա՛լ ամենագոլ : Որ բոլոցանէս, լէն :
այսպէս ՚ի մերումն կէտաւգրի. զոր և ընտրեցաք համե-
մատ բովանդակ ընթացից գլխոյս, զիւրաքանչիւր հատ-
ուածս որ յարաբերականաւս սկսանելով : Իսկ այլ տպա-
գիրքք գնեին. Ընդանակեցեր : Օրհնեա՛լ ամենագոլ, որ բոլո-
ցանէս :

(10) Ջընդանալն յանդնականն : զսերումն՝ որ ՚ի հոգ արկեալ
մեռանի փոխուքե, կենդանացուցանես յանկենդան հո-
գւոյն : պանդրգին. զանշարժ ծառան՝ իբրև զոտանաւորս կա-
ռավարես, զարմանաս նոյ ե հոգով գնացուցանելով :

(11) Ամդրնս ընծոլանելէս : Յանարգ արգանդէ մեր կազ-
մելով մարդ պատակերակից քեզ, առ սակաւ սակաւ փո-
փոխմամբ յառնումն վերաբերես. մինչ մանուկ են, ՚ի փա-
փուկ լինդս նոցա բուսուցանես աղորիս, ՚ի առաւմունս
ծամոցս. ՚ի լերկ այտս կամ ՚ի ծնօտս՝ բուսուցանես գհերս :
Իսկ ՚ի ծերանալ հասակին, պաղարն անուրէ, զսեաւ հեր՝
որք իբր տերևք են գլխոյն, զարմանալի օրինակաւ ՚ի սպի-
տակ գարձուցանես : Ա՛յսու փոփոխուք բնուք՝ որովիրք
՚ի միոյ ներհականէ ՚ի միւսն անցանեն, ցուցանես՝ թէ
կարօղ ես առ ՚ամ գործ՝ արդարև և հեռի կամ օտար ՚ի մի-
մանց իցեն :

(12) Ջդրնուն բնաւորականս : բանն յովբայ (ժբ. 20.) ա-
սէ. *Փոփոխէ զբնծուն հաւատարմոց :* զոր վարդա-
պետք բազմօրինակ մեկնեն. ՚ի անգործ առնէ զբանս և
մաստնոց, որոց խորհուրդք իբրև պատգամ համարեալ
էին, ոչ զսքիտուիելոյն արար. (ե. Թագ. ԺԷ. 14 :)
կամ, Թոյլ տայ՝ զի քաջ խորհուրդք հաւատարիմ խորհր-
դականաց՝ չկատարեսցին յօգուտ ուրուք, կամ առ-
ղեն : կամ ե ոմանց՝ Թոյլ տայ զի լեզուք մարգարէից կամ
վարգապետաց երբեմն սխալեսցին, ոչ իզի մարգարէին
ծերոյ՝ որ ՚ի բեթիէլ, (գ. Թագ. ԺԳ. 18 :) կամ լուեցու-

ցանկ զայնոսիկ՝ որք զանձինս ձեմարտախօսս կարծեն, կիմ ըստ խնդրոյն, զբերեցնս հաւատարմացն 'ի վըր օրինաց իւրեանց՝ փոխոխ 'ի հակառակն. ոմք զՀրեշտեան ջատագովս մովսիսական օրինացն՝ փոխեաց 'ի քարոզութիւն աւետարանին, որում նախ հակառակէին: Ըստ այսոցիկ մեկնութեց խնդրոյն գիտաւորութեն յովքայ. զի կամի ցուցանել զերութիւնն այ 'ի փոխոխել զկարհուրդս և զբանս մարգկան: Այլն է և միտք սըբ վարդապետիս, որ փոխանակ հաւաքիչ բառին՝ դնէ բնաւորական. ըստ բնաւորեալս կամ սովորեալս 'ի խօսել զուրկին. որ է ասել՝ աղաչօս: Եւ ըստ այսմ յայտնդին, 'ի նմա հաւաքիմս, հայկ առ բառն բնաւորական: ոմք թէ ասել, զբրիծունս բնաւորեալս կիմ սովորեալս 'ի կամն հաւատարիմս: Իսկ և թէ զայն բառան ածցուք բային՝ փոխոխս, ոմք թէ զբնաւորական զրիծունս փոխեա 'ի կամն հաւատարիմս, յայնժամ իմաստն լինի, թէ զպարկ կամ զրկ բանս զրիծանց փոխեա 'ի հաւատարումն գործոյն: Որպէս զհամանայ լրկ բանն՝ որ ըստ վաւաւորեցոյն արտաշէսի՝ զոր ոք կամի, դարձոյց 'ի կատարել գործով 'ի վըր մուրիքեցի: կիմ զլրկ բանն ներքինւոյն՝ որ ըստ փոյտոն արատասուեցոյ, եւս կատարել գործով 'ի վըր համանայ: (Եսթեր ջ. 10: է. 9:) Սակայն առանց հայելոյ յիմաստ բանին յովքայ, և ուշ դնելով միայն կարգի բանիդ սըբ վարդապետիս, այլ լինչ թուի հարազատ իմաստ տեսլոյս. զի 'ի նախադրելոյն խօսի զփոփոխութիւն հաւատացեալ մարդոյն. ապա ըստ այնմ կարգի և այս բան իմանի, թէ զբնաւորական խօսս կիս զերազս ոմանց՝ որք նախ առանց ընտրութեն լինին խոսեցեալք, ուսան և չեն հաւատարիմք, առ փոքր փոքր փոխեա յընտրուն կամաց, որով լինին հաւատարիմք:

(13) Ջրեանս նորին: Սիունք երկրի իմանին պնդակազմ մասունք նր 'ի խորս, յորս իջեալ 'ի սիւնս հաստատեալ կան այլ ոկատ մասունք. զորս և շարժէ ամէն պետնաշարժիւ, կիմ պատատմամբ. ցուցեալ հաւաքմանցին գոյիւ, հանգամանօք կազմուածոյ երկրիս, թէ ամէն միայն ձեռայ անշարժելի:

(14) Հրաշիք պարբեր: Ձին չը. իմանայ զորս եղանակս առաքեայ, զամուսն յաչսն փոխելով, նոյնպէս և զայլսն: Բայց լաւ ևս իմանին չորեքին առաքելքն, որք կամ 'ի միառնս շրջան առնուն, յորժամ չուրն անօգտացեալ, կիմ հոսն մանրել գառնան յօգս, և ըստ հակառակին՝ օգն խառնն 'ի չուր կամ 'ի հող: կամ նոյն առքը՝ յինքն հոլովի. ոմք չուր շոգիացեալ վերանայ, և միւսանգամ թանձրացեալ յինքն ժողովի անձրևով: և կիմ առաքելքն խառնու-

Թէ՝ ի բաղադրեալն՝ և զարձեալ լուծմանցն՝ հոլովին և կապին : կի զարձեալ, հոլովին տարերք մանաւանդ ըստ հետեւողք, որով ջուրն ի հոլ ամբառնայ, և զօդն գրաւէ, և անդրէն զինչանի. կամ այլեւս ըստ հակառակին հոլն բացեալ լինի : կամ, յորժամ հոլմամբ օդ և ծով տարաբերին, և զարձեալ կապին հանդարտեալով : Ա յսու շրջանաւ երկին տարերքն իբրև պանդուրս, ի տեղափոխ լինեն և ի լուծմանին. և իբրև պատկայ, ի զազարելն ի տեզեալ խրեանց, կի խառնուք ի նոր բաղադրեալս : Ուր սովաւ ցուցանես ասէ՝ Թէ զջրաւոր ինչ, ու կարօղ ի ներբել կի ի կապել զբազմաւթիւն մեղայ : Մեր օրէնսն. զջրաւորինսն, ու զօրեսցես :

(15) Ջարուխէին անպիտ : զանկենդան բնաւն կի կազմած արեւուն իբրև երասանաւ զասես, յորժամ յամառային Թողուս բարձրանալ ի հիւսիսակողմն, որով տապալացուցանէ. և ի ձմերային ի հարաւակոյս ցածուցանես՝ առ ի մեզմել զտապն. ցուցեալ այսու՝ Թէ զչար հակամիտութիւնս բնաւթէ մերոյ հանդարտել կարօղ ես : Ոմանք իմացան զայս նաև ի վերջ անբնական ընթացից արեւու, որով երբեմն դադարեցոյց զնա ետ, ոչ առ յետս, կամ յետս դարձոյց, ոչ առ եղեկիայիւ : Սակայն ասա զբնական ընթացից նոր խօսի բանս :

(16) Լուսաւորեալ պպտճառն : Ջդունդ լուսնի ամեցուցանելով և նուազեցուցանելով, յայս առնես զնորհուրդն առ աւետիս՝ յուրախութիւն կի ի յոյս տեսողաց, Թէ կարօղ ես և զմարդ նուազեալ ի բարեաց՝ յառաջին հարկս տուն դարձուցանել : Մեր օրինակն դնէ, լուսաւորեալ, համեմատ այլոց բայից՝ որք ի վեր և ի վայր դնին յանցեալն, ու յապ ապրեալ, երեեցոյեալ, եւն : Իսկ յայլ ազգիրս, լուսաւորել :

(17) Ինբ պտսակ : զանբան ատտեղս՝ իբրև զջոկս տակաւ ոչնարաց երբեմն պրուհէս, բաժանես կի հեռացուցանես ի միմեանց. և երբեմն ծաղկէս, մերձեցուցանես, որ յատկապէս լինի զմերոցական ատտեղոյ : Ա յսու յոյս ինն խորհրդաբերեալ, խորհրդաբար ծանուցանէ սի փաղաքշահայեաց փեսուկն է, քաղցրագութն ինամակալուն, Թէ նաև համբ կամ անկեղծ մարդոյ ազգին : Զբառն փաղաքշահայեաց փեսուկն մարթի է և այլ յարել ի բոյն այսմ. յոյս ինն վերկարար՝ խորհրդեամբ յայտնեալ առ այս քաղցր գիտուԹիւն, Թէ նաև համերոյ ազգին :

(18) Ոբ ինբ ղջուր : զծովն՝ որ երբեմն խառնի իբրև զջուր եռացեալ ի հրոյ, որպէս պնդող ցրտի, նմանապէս զմերկին մեղայ՝ որ յառնէ ի մեզ, հրամանաւ կամոյ քոյ խափո-

ցանէս , խաւխանես , արդելուս :

(19) Իբր պակաս մի : ՚ի յոյն բառէն՝ ապագիօն , նշանակէ՝ մակոյկ , նաւակ : Ոչ զինքը մակոյկ նաւն միով ՚ի վերայ ալեաց՝ այնպէս շարժեա ասէ՝ զբովանդակ թանձրութիւն պետնոյս . որով յուցանէ ամ արարածոց՝ թէ դու կաս առանց երկբայութեան . կամ , առանց երկբայութեան դու ես այն՝ որ ՚ի բան հրամանի հաստատեալ ունիս զամ :

(20) Սերմանէս ապրպալեայեալ մարմինս : Ոմանք իմացան զսերմանց բուսոց : Բայց ոչ յաղորդ բանիցն յարմարի , և ոչ բառին՝ արբալեայեալ , որ նշանակէ՝ հանեալ զշունչն , ՚ի մեռեալ . և զի զբուսոց առաց ՚ի սկիզբն ը համարոյս : Ալ իմանին մեռեալ մարմինք մարդկան . զոր սերմանես ասէ՝ թաղմամբն և ՚ի հող լուծանելովն . բայց և անկ բուսոյ պահելով ՚ի գիտութիւն քումն խրատանչիւր մարդոյ զիւրն մարմին . զորս դարձեալ կենդանացուցանես՝ ոչ ապականացու իբրև զառաջինն , այլ անապականն յարութիւ . և ը մահկանացու նիւթոյ մարմնոյն խառնես ասէ պնչաթոյր կենաց . ՚ի մերումս , և ՚ի հին լուծ . պնչաթոյն կենաց , ի զհոգին բանական . զի ՚ի մեռանել մարդոյն՝ հոգին միայն մնայ կենդանի իբր նշխար : իսկ պնչաթոյր ասէ իմանի՝ ը որում հոգին բանական՝ և պատկեր և հաղորդութիւն անմահ կենդանութեն այ . Արթ է և սա իմանալ զկենդանական զօրութիւնն՝ որ անեղծ պահէ զմարմինն յարուցեալ : Ոմանք իմացան ՚ի վերայ ուրուհական մարմնոյն՝ որ հաղորդութիւն խառնի ՚ի մեզ : Սակայն ասա զյարութիւնն խօսի ոք վրիպասա . յորում ասէ՝ ը մահկանացու նիւթոյս՝ ի մարմնոյս , խառնես զնշխարն կենաց :

(21) ՚ի խոռն վայրկենի կալմեջէ : Եթէ իմացուք ՚ի միում բնական վայրկենի յօրինեալ զաշխարհս , և կարծիք բազում հարց , յորոց առեալ ոչն օգուտ , ընդարձակ մեկնաբանեաց : իսկ եթէ համարիմք ՚ի վեց աւուրս զանազան արարել ամ զամ , տակաւին չմարիս է՝ ՚ի խոն կամ ՚ի սակաւ վայրկենի առել . զի ոչ եթէ ՚ի բովանդակ աւուրն առ սակաւ սակաւ դանդաղանօք գործէր ամ , այլ լոկ հրամանաւ ՚ի մի անզգալի վայրկեան իբրաքանչիւր աւուրն վճարէր զգործն . ոչ առն զբովանդակ ժամանակ առեղծմանն ՚ի մի հաւաքեալ , հազիւ զմի վայրկեան մերոյ ժամանակիս կացուցանէր : պապրասպ կացուցեալ , ամ հանդերձեալ զարդարեցեր զանզարդութիւն ամ ը զանակաց . ամ ամ գործոց և արգեանց՝ որք լինին կիւրաքանչիւր եղանակս տարւոյն :

(22) Ընդանէս պճամանակ : Կառավարես կամ փոփոխես զընթացս աւուրց տարւոյն՝ յայլ նմանութիւն , ՚ի ձմերայնոյ

'ի գարուն, և 'ի գարնանուց յառաջն, և յառաջագնուց յաշուն, և խրատանիլը եպանակքս ունին զիւրեանց բռնատուհ վայելչութիւն և զօգուտ: Ոմանք ըն հին լուծ. խնացան զիսոխումանէ լուսատուրաց յետ աւուրն գուտասատանի. քայց ոչ 'ի դէպ. զի տեղիս խօսի զբնական փոխուիլ նոցա:

(23) Հէնոս անհանէս: ըս նմանուիլ ոստոյնի կամ կատաղոյ գործոս զմի օրն, ըզմանէ արևուն առնելոյ ժէգ, իր գիշեր. և եղմանէն առնելոյ առաւօտ, իր տիւ, ցերեկ. որով մի օրն լինի իբրև երկոցն կատար՝ գործել 'ի սևոյ և 'ի սպիտակէ:

(24) Յէպ նախակարգ: յետ առաջինն արարչութեան՝ արարեալ զիսառաւարան հրաշակերտին հանդիսոյ, հրաշալի գործոյ՝ ըս յառաջագոյն զարմանալոյն յոբոյ. (Ը. 10.) Ա՛յն հրաշալի գործք էին այլ ևս գոյացուիլ, այլ լինն արարած կիսկ յօրինուածք փոնելէ փեսակի, խնդալն կիսկ օրհնաբանելն և զանակի, այն է սքանչելի գործք մարդեղութեան քո:

(25) Որ 'է դիպանոց: 'ի հարմանէ, կիսկ 'ի պատահարաց ոչ խորտակի, կիսկ մի խորտակեսցի:

(26) 'Ի սպրնա էրնէ: 'ի մերսումն, 'ի սպրնեալս:

Ոչ էրսպէն յառելուճաջ հրկէն հեծուելեան՝ նորին հոգի, աս նոյն աղերս հաղևանայ բանի:

'ի խորոց սրտից ձոյս՝ ընդ ա՛ց:

Ա՛ Ա՛, ՚ն, ՚ա՛:

ա՛ա. Ա՛ր արդ առ ա՛մ քան՝ յաւելնայնի ոչ ղիղ ես՝ ա՛ծ. խրատուիքք դատիս. արդարուիքք կշռես. ձչմարտուիքք չափես. [1] օրհնուիքք հետևիս. քարոզք ընթանան. ստուգուիքն սիրես. յստակութիւն կամիս. [2] լուսատուուիք համբուրես. փորձիչ յանդիմանես. երկայնմտուիքեամբ քննես: Ա՛չ ունիս նենգուիք՝ և ոչ գտուողուիք, այլ ամենևին հեզուիք, հանդարտուիք և ողորմուիք:

ք. Արդարացար վերին խնամատուքիդ անայլայլական հօրդ հանձարոյ՝ կրկին վկայեալ անպեղծ դուխտիւ յորդեգրեցելոցն ընտրհօք, ըստ բանին սրբուքիդ՝ որ աւետարանաւն կենաց՝ ի քէն ընկալաք. որ [3] ոչ՝ ի կոծելն ողբացայն, և ոչ՝ ի փողելն կաքաւեցի։ Ասացեր անօրինիս՝ թէ մի՛ անօրինիր, և ես՝ ինոյն չարիս պնդեցայ. մեղաւորիս՝ թէ մի՛ ամբաստնար եղբուր՝ ի բարձունս, և ես զընդդէմն քեզ գործեցի. և ոչ զգացի երբէք զաւաճեալս, թէ՝ ի ձեռին քո՛ են եղբարքդ արքայութիւնդ՝ հպարտից ամբարձելոց, խոնարհեցուցանել և բարձրացուցանել, ըստ ամբաստումդ, դաւթի և զաքարիայ։ Որհնութիւնդ ինձ կամեցար՝ ողորմած, և ես անիմաստս՝ մեծ տարագրութիւնդ խոտորեցայ յարժանին ինձ մանն. սիրեցի բարկութիւն՝ և ոչ բարութիւն. հեշտասիրեցի ըստ գրոյն՝ զխաւար՝ և ոչ զլոյս. կենդանի ձայնիդ քո դո՛ղաճ՝ ապաստումս պատասխանեցի։ Օրդնի՝ անմահ ասացեր բանիւ եստեղծայ, և զհուրն՝ անշէջ, և զկրտամբութիւնն՝ անվախճան, և զտեղին՝ յաւիտենից, և զօրինակ նմին՝ տոհմական, և ես ոչ խնացայ, ըստ սաղմոսողին, և ոչ մտառեցի. այլ՝ ի մեայլ մեաւորական կուրութիւնդ դնացի։ Ցուցեր մարդարէիդն, թէ զօրհնութիւն ստասցի՝ [4] որ զօրինս դնէ, և ես հաճառօտել զնոյն փութացայ։ Արձան հոգևոր վիմի գրեալ մատամբ քո՝ ա՛ր յա՛ր քո, [5] զդաւիթ իւրովքն բանիւք կանգնեցեր, ասելովիք ինքեան ընտրութիւն առ սոյն, թէ պահեցի զօրինս քո յա՛ւիտեան, յաւիտեան. անդրադարձ

զարձուածք քանին միջնորդեալ զկրկին հատատուածին, թէ և յաւխտեանս յաւիտենից. ընդ որս՝ և զսորին նմանիս զարծանաց՝ առիմն խրախոյս, և սէզ զկծեցեալ. Հեսեցայ[6]'ի տունս բանհաղու, և սէզ ոչ. 'Իսերկուս[7] հետս երկմտուածք կրկին կաղացի կատեալ'ի բառեաց, ըստ երգիծանելոյն հեղինակ։ Ընդիմ զմովսէս իւրովքն օրինակօք՝ եկեալ'ի մեռելոց, և զտառս մարգարէիցն՝ գրեալ'ի յոդի, և զմատեանս առաքելոցն՝ ընդ մուտս մատն յեռեալ, և զմարդ հասարակաց՝ կտակաւն աւետեալ՝ յորոցեալ'ի թաղմանէ անթիւ ննջեցելովք. և անհաւատագոյն քան զկնքեալն եղբայրակցութիւնս այնր մեծատան, որ ի առակ իմն յարմարական, նմանեալ զդայակնացն մասանց՝ անողորմին յզփայելոց, մնայի երբեմն զսուլ[8] դարբնաց անուամբ՝ յամառեալ քարացեալ սրտիւ, որպէս օրինակին ի բեղմարայ, և ոչ ապաշխարեցի։

Եւ այլ ազգեա վերստին առ սոյն կերպարան լքեալ կրկին ողորմութիւնն՝ բարի, այհաւատ, մարդասէր, խնամակալ, կենդանի, ծնրդ, լուսաւոր և անվախճան թագաւոր, զորութիւնք պանծալի խաչիդ խորհրդոյ, 'ի կարծրացեալս մեզանջ անբեր անդաստան՝ երկիամանցս յիմարութիւնե և անպտուղ սրտից լքութիւնե. զի առեալ նպաստ օժանդակութիւնե 'ի դթութիւնէ կամաց աներեսակալիդ,[9] որոտասցի քեղեսցէ հոգիս, ընծայեալ աչաց վշտացեալ զնեցելոյս՝ վտակս արտասուաց արբուցանողաց՝ ինձ 'ի փրկութիւն և 'ի մաքրութիւն, և քեզ 'ի հաճութիւն ընդունելութիւնե՝ ամենա-

ապար-

պարզև ուրդ բոլորից, փառաւորեալդ յաւիտեանից. ամէն:

---

(1) Օրհնութիւն հնչեաց: ի հեաւիլդ մեզ, կամ յորժամ զինեալ մեր գան խնամելով և պաշտպանելով, օրհնութիւն ընդունելու: կամ, զհետ փախուցելոյն ի քէն՝ օրհնութիւն գնաս, և ոչ անիծանելով: կամ, ի գալդ քո՝ օրհնուն բերես:

(2) Խոստովանիմի համբուրէս: գյայտնութիւն, կամ զպայծառութիւն մտաց, խնամութիւն, և սրտի ախորժես: Փութիր յանդիմանէս: քննելով յանդիմանես, և ոչ անքննաբար:

(3) Ո՛վ ի կոծելն: Յանձն իւր առնու զառաքին մանկանց՝ զոր ուրն ասաց ի յանդիմանութիւն հրէից. (մատթ. ԺԱ. 16:) Զոյն առակ իբրև խաղ ինչ առլորական ի մէջ հրէից համարին մեկնիչքն՝ կուռնելոս, մենոքիոս, կալմելթ, և այլք՝ առեալ ի թէոփիլակտոսէ: Ասդ՝ ես ասէ, ոչ ըստ առաքեալսն կոծեցի, և ոչ ընդ արդարան խնդակից եղէ: կամ, ոչ ի սգառնալն զարհուրեցայ, և ոչ ի խոստմունս բարեացն յորդորեցայ: Ասաւ արդար ցուցաւ խնամութեդ հօր՝ ի գառելդ վնս. Իւիւն վէյեաւ, յարդարոցն՝ թէ այժմ, և թէ յաւուր դատաստանի. անչէզ, ըր հաստատուն և անփոփոխ գոլեստիւ: կամ Իւիւն, ըր գործով և բանիւ:

(4) Որ զբէնս դնէ: ըստ սպս. (ձիք. 8.) օրհնութիւն արժանի լինի՝ որ զբէնս ուղիղս հաստատէ, կամ ի գործ դնէ. խակ ես չանացայ համառօտել զբէնս՝ զանցառութիւն:

(5) Զգաւիթ խրովէն: Իբրև տախտակ օրինաց գրեալ զըստութիւն քով՝ կանգնեցեր զգաւիթ ի ձեռն օրինապահութեն, որպէս և ինքնին վկայէ՝ միշտ պահեալ զօրէնս քո: ընդ որս, ըր ընդ որ բանս և զայլ նման բանս պանծալիս վկայէ, ևն: կամ ընդ որս առեալ իբր էզական, ըր ընդ որս, իմանալի՝ ընդ գաւթի զնորա նման պատուիրանապահս կանգնեցեր առ ի յորդոր լինել, և ոչ յօժարութեցայ, կամ ոչ ի սրտի ամաչեցի, ևն:

(6) Ի պատնս բահաղաս: ի մերումն, ի պօնս:

(7) Հէպս էրկմտութիւնէ: Երկմտութիւն ոչ զհաւատոցն ասէ, այլ զդժոխոց: կալոցի յերկուս ճանապարհս բարւոյն և չարին անհաստատ գնացիւք: կամ, ի ծառայութիւնն այ խառնեցի և զծառայութիւն դիւին, ըսպ երգիծանելոյն, ըստ նախատելոյն կամ մերազդելոյն էղնայի: (ա. թագ. ԺԸ. 21:)

(8) Դաբբնաց անասպ: ըր անշարժ. ի մերումն, անընդոսպ: անշարժ մնացի առ ի բարին ըստ նմանութիւնէ սատանայի:

(9) Ընդդէմ Էլիեսոյ հոգիս : Ա. յայտ եղեալ ըմ մերում և ըմ այլ ևս օրինակաց՝ համեմատ խնամոյ բանին, իբր ասել. սիրտս գոլով իբր անգաստան կարծրացեալ և անպտուղ, օժանդակեալ ՚ի գիտութիւնդ որոտացդ հոգիս զղջմամբ, և բղխեսցէ զարտասուս իբրև անձրև առ ՚ի ուռգանել զսիրտս, ևն : Իսկ յառաջինն տպագիրս ե- դեալ կայր, որով պայն, ևն. որ չյարմարի նաև շարա- կարգութեանն՝ յետ ասելոյն զի առեալ նպաստ օծան- պահութեան . . . յարեալ, որով պայն : ևն,

Ա էրատին յաւելուածք կրկին հեծուածեան՝ առաջին հո- հոգի, առ նոյն աղբիւր մաղխանայ բանի :
՚ի խորոյ սրտիդ հոսէ՝ ընդ այ :

ԲԱՆ. ԿԱ :

ա. Ձնորհեա ինձ տէր՝ ես նախանձս տանջարշտութ- դլուխս մեղաւորութ. սիեռս անկ- բաւութ. առաջինս պարտաւորութ. պատկերս յանցաւորութ. [1] ատելիեցիս ըստ վիստիա- բութեան, այլ ոչ ըստ բարեբաստութեան, ահա զանձառիցն իմոց ձառեցի. զպատկա- ռելիսն խոյտառաւակեցի. զգազանիսն հրա- պարակեցի. զծաճուկսն յայտնեցի. զթա- քուցեալսն ցուցի. զամիսիսելսն տարածե- ցի. զգառնութիւնս մաղձ ժայթքեցի. [2] զգու- ծակցութիւն չարին՝ մատնեցի. զամբարեալ թարախս վիրիս՝ քամեցի. զխորս սպարտեայ իմոց՝ ծանուցի. զպատրուականն կեղծեաց՝ ա- ուի. զքօղ տգեղութիւնն՝ վերացուցի. զամօ- թալեացն զգեստ՝ մերկացուցի. զդարչելիսն՝ յանդիմանեցի. զմուրն մահու փսխեցի. զպալատս հոգւոյս խաժուճածոց՝ քահանայ- ապետիդ քրիստ բացի : Յանձինս վտանգ՝ ո՛չ

ան-

անխայեցի . մարմնոյս սկսոյ՝ ուչ աչառեցի .
3 զարմանան հնուԹիւն՝ տեսիլ արարի . քնու-
Թեա կարեաց՝ ուչ ողորմեցայ . զմիաբանու-
Թիւն կապ՝ խզեցի . զդղեակ սրտիս քանդե-
ցի . ընդ կամացս ոտոյ՝ նըւ ընդ դարանա-
կալի մահու՝ կռուճեցայ . զպահեստ անյայ-
տիցն՝ արտաքս հանի . զմԹերիցն գանձ՝ մե-
ծին գուշակեցի . զդատախազն՝ դատաւորին
հանդէպ կացուցի . զապաւանեացն զիւրձ՝
այժմէն խակ դոտ . զդաշն կործանողին՝ կըր-
նեցի . զուխտն խաբողին՝ ցրուեցի . զկատա-
րած մարտին յաղԹուԹիւ՝ ի քէզ տէր յի՝ ա-
պաստանեցի . զպատերազմին խուժք՝ դըր-
պռեցի . զդիմադրուԹիւն դիմեցմանն՝ բանիդ
ոյ յուսացայ . զնաւարատիրացն փաղանգ՝ լու

սեղինացն զինուց սադրեցի :

Ք . Ի՞նչ արդ՝ ստեղծիչդ ամ եղելոյ քո որ-
դի բարձրեալդ ոյ , զաստէն դարուվեսլոյ յայս-
պիսեաց բանից , և զկարուճածեալս յայսքա-
նեաց դանից՝ մի կըտամբեսցես կրկնակի դա-
տել ի մեծի աւուրն : Ա. Հա հզօր անքննին
անձառ բարերար Թագաւոր անմահ , առ այս
կերպ պատկառանաց՝ ինքնատպարուսաս խո-
նարհուն , որ ինձին զանձն՝ մեծաւ ձաղանօք
յոգի դատեցի , լից նուճապօք այսր մատնի՝
անարգանօք ամօԹոյ՝ զդէմն սատանայի . և
զերեսս կերպի պատկառելոյս՝ նշանաւ խոյ-
ղիդ զօրացի : Ա՝ իսայի հնչեզ լուսոյ՝ ի գեղ-
տեսակիս . ամրուԹեդ նշան հաստատեսցի՝
ի տիպ դիտակիս . երեսակ կենացդ վայելչ
ձեւացի՝ ի պատկեր այսոիս . արուճեսուդ հրա-
շից՝ ի ձակատիս շուք նշանակեսցի : Ա՝ ի ա-

լոյս

ցայլեսցի յինէն՝ դիտիմք լուսաստաձոյ. մի
բարձցի ՚ի տեսանելեացս բերայ՝ ձաձանչք
օրհնութիւն. մի մերժեսցի ՚ի դլխոյս՝ առհա-
ւատչեայդ վստահութիւն. մի սասանեսցի ՚ի
բերանոյս ամրութիւն սէմոյ՝ փառք ահնապրու-
թեդ։ Պահպանակդ երկրպագելի ՚ի ղգայ-
ութան արտիս միասոյի. ջրինցս նիւթոց ի-
մոյս գոյութիւն քաւաթեւիդ նշոյլ ապդեսցի.
ձեռինս կարկառման՝ փրկչիդ ինչնատութիւն
օժանդակեսցի. մատուցման հաստուածոյ
մատինս՝ խորհրդարանդ համարձակութիւն քա-
րեգործեսցի։ ՚Ի մեկնելս իմում, [5] մի հե-
ռասցի արքութիւնդ. մի լքցի պատիճս ՚ի պա-
տիճն պարտաւորիս. մի մերժեսցի ՚ի յոգւոյս՝
անդաւաճանելիդ փրկութիւն. մի ջնջեսցին
գիծք կենդանատուիդ՝ ՚ի քո գրեցեալս շնչ-
ջոյ. մի եղծցի նկարուածն արեան զօրութեդ՝
՚ի տիրատիպ խորանիս։ [6] ընդ նս քնաւիեսց-
ցի յիմում գերեզմանին. ՚ի ծորել մարմնոյս
թշուառի՝ օծումն շնորհիդ առ նս պահես-
ցի. ՚ի նորոգութենն աւուր՝ սուրբ հանդի-
պեցայց վառաց փեսայիդ։ [7] ՚ի քոյոց այտ
ծանուցայց, քոյովքդ վաստակօք պճնեցայց,
երախտեօք մեծիդ յարդեցայց, աւազանին
զգեստիւ պերձացայց՝ քաւեալ ողորմութիւն։
Ա՛ստո բարեգութ՝ զվերարկուդ անապակա-
նութեան տաժանեցեալս մերոջ մարմնոյս.
[8] մի յարիցէ ընդ քոյս՝ բանսարկուին. հնա-
ցուցիչ հոգւոյս՝ վատնեսցի. խաւարաբնա-
կացն սատիրք՝ մի ըլնիս վերտրեսցին։ ()ր հ-
նեսցի անուամբ քո գլխաւոր՝ վիհն իմ հան-
գստեան. ողորմութիւք քո լցցի գոյքն իմ

գե-

գերութեանէ. ընդարձակեացէ՛ քեւ լինի՝ տեղին
ի շուրջառութեան. անդ՛որը եղիցի խը՛նամօղ՝
լինի բանան քարկութենէ. [9] մնուացի՛ զնս առ
յաձուամն՝ արդանդն մթութենէ. յուսով քո
շուրմարանեացի՛ զնս՝ յարկն այն անձկութենէ.
ձեռամբ քո պահեցայց՝ ՚ի խշտին տարտա-
մութեան. թևօք քո ընկալայց՝ ՚ի տուընն
տագնապի. դու դնվեալ ես իս՝ ՚ի սենեակն
վտանգի: [10] Լ՚սայս լինի աստանօր՝ ՚ի թիւս
հազարաց, զի երբեմն էի վերնային, և այժմ
անդնդային. երբեմն տօնելի, և այժմ աշ-
խարելի:

Ե. [11] Ա՚յժ և արդ՝ կրկին դու օրհնեալ ՚ի
բոլորից գոյից՝ յերկնայնոց և ՚ի ստորնայնոց՝
և ՚ի սանդարամետականաց մեռելոց՝ անպար
տականդ այս տարագրութենէ: Լ՚ս վրիպեցայ.
ես օտարացայ. ես յիմարեցայ, պարտեցայ,
և խոտան գտայ. ես լքայ, կամեցայ, և կոր-
ծանեցայ. ես մոլորեցայ. ես մատնեցայ.
ես մերժեցայ. ես խորթացայ, գերեցայ,
և գայթապղեցայ. ես նզովեցայ. ես թըշ-
նա՛առացայ, սրբեցայ, և վատթարացայ. ես
ընկլուսպայ. ես խաբեցայ. ես անօրինեցայ,
ես ապականեցայ, մահացայ, և խոպաո եղ-
ծայ. չի՛ք քո առ այս՝ [12] զինչ մանն չարի, որ
ես մեայն անհոտիոխ գարի: Լ՚րդ՝ կամք քո
կի՛ս, և [13] խաւարն լինի Հառաջայեր. Հրաշ-
յուսոյ քո անդ, և գիշերն վաղորդայն. մարմ-
նոյ քո հաղորդեալ, և յամօթոյն կարծեաց
ապրեալ. Լ՚սկ ես [14] ո՛չ գրեմ զանձն իմ կեն-
դանի՝ վասն անհաւհչելի վախճանին. դար-
ձեալ՝ զնս ո՛չ վարկանիմ կորուսեալ՝ վասն ա-

հեր-

ներկևան նոյոզ մանն : Ալր և փակեալ հա-
մարիմ ինձ զեր կենացդ՝ վասն անքաւելե-
ցըն պատճաց . դարձեալ՝ բացեալ ինձ զգ-
դրախան՝ վ՚ս փրկութենն աւետեաց . քանզի
ոչ այնքան վհատութենն գոյժ տագնապէ՝ որ-
չափ փրկութեդ քաջալերեալ ձեռն կարկա-
ռէ : Ա՚րդ՝ տուր ո՚ր՝ տուր ողորմութիւն ,
ստ ամ ձայն գոհաբանեալ , օրհնեալ յաւի-
տեանս . ամէն :

---

(1) Ապիւնեայ : Աստուկէ էր գաւառ սքայիոյ , կամ եզեր-
գայ , որոյ մայրաքաղաք էր ամէնք՝ ամուռ գիտութեայ
և օրինայ և քաղաքականութե . յորմէ ապիւնեայ՝ նշանա-
կէ ամենայն . և զի ոմն իմաստութե անուանի էր այն
գաւառ , նոյնպէս չարութենն և մանաւանդ՝ անպատկա-
ռութե . կամ զի յաւային ՚ի չինութե խրատ բարեբաս-
տիկ գոլով , յետոյ կործանմանն բնաւ անարգեցաւ , վ՚ր
այսպիսկ ապիւնեայ ասի առաւելեալն յերկաքանչիւր ներ-
հակն , այր ևթ ՚ի բարեբաստութե , և ևթ ՚ի վատութ-
բութե : Ա՚և յոյնս՝ ասել , աստուկեցի հայեցուած , նր-
շանակէ՝ անպատկառ , լիրբ : Սոյնպէս , աստուկեցի պան-
գուխտ , լմանի անմարդի գրացի : Եւ ընդ հակառակն՝
աստուկեցի հաւատարմութե , վկայ , քաղցրաւենիք , և՚ն ,
լմանի՝ գերազանց , ընտիր :

(2) Զգործակցութե ետրէն : զնմ գործակից լինելս աստա-
նայի՝ մաքնէցի , յայտնեցի : պօղ փգեղութե . ՚ի բաց առ
զծածկոյթ ապեղութե , այր բացի զապեղութե իմ :

(3) Զարմանն հնութե : զնին և զիտեր արմատն , այր զանատ
հին մարդոյն , կամ ապականեալ բնութե՝ որք իբր ար-
մատ ՚ի խորս թաքուցեալ կային , փեխիլ արարի , ՚ի վեր
հանի ՚ի աես ամենեցուն , խայտառակեցի : Բնութե՝ կա-
ղեայ , այր ամօթոյ , պատկառանոց ոչ ողորմելոյ : Վնաբա-
նութե , զմիաբանիլ իմ ընդ զգեայական կամացս , կամ զդաչն
ընդ գիւրն՝ խղճի խոստովանութե : Ղեղեակ , ղբերդն , այր
զգալանութե սրտիս , յոր ապաստանեալ կային ախտքն
և մեղք , քանդեցի հրատարակելով : ընդ կամաց , ընդ կա-
մաց մարմնոյս՝ որ է որս սատանայի , իբրև ընդ խղճմտոյն
զնահ հոգւոյս կուռնեցայ , զանհաճոյս ՚ի գործելով : Ղեղ-
ծարեցի . զընդդիմանալն յարձակման սատանայի՝ քեզ

ամ քանիզ յաւուցայ , ի յոլսով յանձնեցի : պնաւարապետ
բոյն , ղևսումբա գիմացն , լսուելինայն պինուց , հրեշտակաց
պինուցն կիմ զօրուԹենն սաՀրեցի , յանձնեցի կիմ մատնեցի :
'ի մեր օրինակն , պինու . զոր իբր գործիական առեալ ե-
մանի , պնոտիս հրեշտակաց դրգռեցի զժողով պատերազ-
մաց դիմացն : ոմն առ մակաբեիս հրեշտակ ամ վառեալ
պինու երևեցաւ , և պատրաստեր յարձակիլ : (ե . մա-
կաբ . ԺԱ . 8 :)

(4) 'ի փիլ դիպակիս : 'ի կերպարան երեսացս՝ հաստա-
տեսցի նշան իսաչին՝ փոխանակ ամենայն : Երկաի կենացդ ,
երևելի կամ ձև իսաչիդ տպաւորեսցի յայտս իմ , ամ յե-
րեսս : արուեսպ , հրաշալի արուեստագ կիմ գործիդ փերը
կուԹե՝ 'ի պատիւ Ճեսկատուս նշանակեցի : 'ի մերումն ,
նշանեցի : Ցայս ամ բանս՝ այլևայլ օրինակաւ զմի ինչ
իմնդրե . ամ անպակաս առնել կինքեան և յանդամն իւր
պնչան և զլօրուն սկզ իսաչին : Խոհրդարանդ , ամբ իսաչդ
որ ե տոհիչ կամ ամեռս հատարձակուԹե առ ամծ , էարե-
գործեցիչ , օգտեցիչ կիմ յաջողեցիչ մատուցման մատնիս
'ի յալօԹել , 'ի խաչակնքել , 'ի կատարել զնորհուրդս ե-
կեղեցւոյ , ևն :

(5) Մի՛ հնոտասդ : 'ի բաժանիլ խմում յաչնարհե , կիմ 'ի
բաժանիլ հոգեւոյս 'ի մարմնոյ՝ արբուն զնորհացդ մի հե-
ռասցի : 'ի պապիշն , յորժամ պատանօք ամիսփի մարմինս ,
մի բարձցի պատիւն քրիստոնէական , կիմ պատիւ պար-
կեշտուԹենն : գինւոյ կնդանապուծիդ , դրօշմածք կամ նմա-
նուԹիք կենդանացուցչիդ՝ որ 'ի ձեռն խորհրդոց եկե-
ղեցւոյ , և 'ի ձեռն շնորհաց , մի ջնջեսցին 'ի հոգեւոյս՝
զոր դու դրեցեր 'ի քո նմանուԹիդ . կիմ , 'ի հոգեւոյս՝ որ
քո ե դրեալ , ամ հատարեալ :

(6) Ընդ նս բնակեսցէ : նշան ամենազօր արեան քո , նմա-
նապէս և օծումն շնորհիդ՝ ընդ նս մնասցէ և պահեսցի 'ի
դերեզմանին : Իմանալ պարտ ե ըստ զօրուԹենն . վա զի
ներգործուԹիք խորհրդոց եկեղեցւոյ և շնորհք ամրաձք
'ի հոգեաջ են՝ որ չմնայ 'ի գերեզմանին . բայց վա շնորհաց
և արժանաւորուԹիդ հոգեւոյն պահէ ամծ զմարմինն կամ
զնչխարս մարմնոյ՝ անմերձ 'ի դիւական ներգործուԹենէ ,
և յինչէ նոցէ անպատուհուԹիէ :

(7) 'ի փոյոյ այգի : 'ի յատնել խմում երևեցայդ լինել 'ի
ծառայից քոց և 'ի սիրելեաց : փոյվէդ վասպիօփ , զօրուձ
չարչարանաց քոց զարդարեցայդ :

(8) Մի՛ յորինէ ընդ փոյ : Ը քո բարիդ կիմ պարգևս բե-
նուԹե և շնորհաց , որպիսի է կինիք միրաուԹե , դրօշմի ,
և քահանայուԹե , մի յատնիցէ էանապարհին , ամ գործք կիմ

գիւռք ասատանայի, որք են մեզքն, կիմ պարտիք մեղայ։
(9) Անուանէ պիս։ դերեզմանն մեծին՝ երբեմն արքայիդ վերա-
տին ծննդեան՝ պահեսցէ զիս յաճմուժն յարուցեալ։ Ընօփ
պո, աչեզ պաշտպանութեանդ քո ընկալեալ եմ։
ղեց, եղայց ի տուն մահու ի դերեզման։
(10) ի բիւռ հոգւոյց։ քո, հազար անգամ աւաղ ինձ։
կիամ, այս աւաղ ինձ պատշաճի ընդ այլ հազարաւոր անձ
անոյ։ զի խօսի զիշխանութենէ մարդոյ ըստ մեռանելոյն։
արուալ այն որ վերնոյին էր, քո ի վեր երկրի ելոյծ, և փոնէ
ւէ, ուրախալի, մահուամբն և թաղմամբ լինին անդնդոյին,
ի նեղութեան հոգոյ։ և աչխարհի, ողբալի։
(11) կրկին դու օրհնեալ։ թէպէտ ինձ հազար աւաղ պատ-
շաճի, բայց դու կրկին ևս օրհնութենէ ես արժանի՝ երբ
անպարտական այսմ խնդ տարապարութենս մահուամբ։
վա՛ զի ես վրիպեցայ, ևն։
(12) Մ ասն լարի։ մեր օրինակն։ ծոփն լարի։
(13) Խաւարն ինչ։ յորժամ կամք քո լեցին կիս, իսկոյն
խաւար դերեզմանին լինին ինձ ճառագայթ, ևն։
(14) Ա՛ւ գրեմ։ այժմ մինչ առողջս եմ, և շունչ իմ կիս է,
ոչ համարիմ զանձն իմ կենդանի, վ՛ անդամալիւն վախճանին։
վ՛ անդերծանելն մահուանն։ զի ոչ վնասեալ է մեռա-
նել անվնաս, իբր արդէն մեռեալ համարի։ Քայց մեր
օրինակն գնէ, վ՛ անլափելի վախճանին, զոր մարթ է ի
մանալ ջամանակէ մահուան, զի ոչ գիտեմք զչափ կա-
տարման նոր։ Դարձեալ, պիս։ ի մերոսմս, ևէ։ Սոյնպա ոչ
համարիմ զիս կորուսեալ մահուամբն՝ վ՛ աներկնաւն նորոգ-
տանն, վ՛ աներկեայ նորոգմանն ի ձեռն յարուցն։ ի քո
վանդակ բանիս ասել կամի։ ոչ ի կենդանութենէ իմ վըս-
տահիմ, վ՛ զի մեռանելոց եմ։ և ոչ ըստ մահ իմ տխրիմ,
վ՛ զի յառնելոց եմ։

Ա երապին յաւելուածք կրկին հեծութեան՝ նորին հա-
ղիւ, սա նոյն աղերսս տալ նահապետ բանիւ։

Ր Ն. Ա Ո. Ց։

ի խորոց սրտից իմոց՝ ընդ ըս։

Ա ղերսական ամենայն հոգւոց՝ որ ունի զայս դեղ մաղ-
թանաց այսր, մատունն ողորմելոյս հա-

կանի պաշտել սուտաւ, եթէ ՚ի մեղաւոր
բաց լեալ մատուցեալն, եղեց և ես խմով քա-
նիւ կցորդեալ նմա. իսկ եթէ յարդարող
գուցէ յառաջեալն, գտայց և ես սուիմք
ընդ նմին ողորմեալ նուաւա: Այսպա թէ եր-
ջանկացեալ այնպիսին ինքեամբ՝ ինձ միայնոյ
գրեալ զերկուքիւնն, և ես ինձէն վկայեմ
այսմիկ: Դայց յիշեացէ՛ նա ղսողոմոն և ըղ-
բանա նր զհոգեշունչս, թէ [2] ծիլ ոք վստա-
հասցի սիրտ ՚ձք ունել, և կամ ծիլ պարծե-
ցի մաքուր լինել ՚ի մեղաց. և զի ՚ոչ յարեաւ
մարդ երկրածին՝ աղատեալ ՚ի պատասխա-
նեաց. և ՚ոչ ընտիր՝ ինքնարերաւ վաղիւքն, և
՚ոչ՝ թէ և ՚ի թռուչս ամբարձման թռուց բե-
րելոյն. առ որ զգոյշ լինիցի [3] կրկին երկուցել
՚ի վիմին իսկ հաստատուածէ՝ ուսեալ ՚ի սո-
զոսէ, զուցէ անկեալ ՚ի յերկիր՝ [4] սահմա-
նադիր այսմ կանոնի իրաւադատի՝ կշռեալ նը-
մանեացի: Այլ առցէ զայս կշռաւմբուածիւն
մաքուրն՝ նիւթ պատկաց, առ ՚ի չիջանել ան-
ընտրոյսաբար յանձեռնհասն քարձրուածէ.
և պատժապարտն՝ առիթ ազատուածեան, ո-
րով ամբարձեալ ՚ի կործանմանէ հոգևորա-
կան մահուն՝ ապրեացի յուսով: Իսկ ինձ եղիջ
ի պատուական այս բանի՝ արձան փորագրել
աներևոյթ անեղծանելի, որ փոխանակ իմոյ
եղկելոյս անձին մահացուի՝ անդադար հնչէ
մամբ հեծութեանէ լալոյ՝ առանց լռելոյ միշտ
աղաղակէ: լինի և ոսկերացս քակտեցեալ
՚ի հողապատեան շիրիմ վերարկուին՝ անմո-
ռուն ձայնիւ զայս խոստովանել. հասցէ և
մաքրեալս ՚ի հող լուծելոյ՝ քարբառով ինքն

անապրեալ՝ ծածկատեսիլ զսոյն պա-
ղատել։

Ք. Տէր զթութեանց, աղբիւր պղծմա-
թեանց, պարգեւք բարութեանց, որդի
բարձրելոյ ես՝ որ յո՛ ք՛ս, ողորմեա[6] խնայեա,
մարդասիրեա. նայեա՛ի վտանգս. ակնար-
կեա՛ի բեկութիւնս. խոնարհեաց՛ի թըշ-
ուառութիւն. տես՛ի տարակոյս[7] անձեռն-
հաս տագնապիս. հասի՛ր հաղորդել կորս-
տականս կարեաց։ Ո՛չ գտանիս բժշկասէս՝
զսաստիկ ախտաւորութիւնս. ունկն
մատուսցես քաղցրութե՛ր՝ ողորմագին հե՛ծու-
թիւս. լո՛ւր՛ի խորոյն անդնդոց մահուն զե-
րեզմանի՝ անմունչելի հառաչմանս. մոգի՛ յա-
կանջս առնուաղուր լսելեացդ՝ ձայն պաղա-
տանաց վաստակաւոր անդամոյս։ Նո՛ւ վասն զի
[8] զրաւական կենդանութիւս անապական ե՛ս,
անվտանգ լինի և սիրոյդ քո զթութի՛ւն. կը-
ցո՛ւդ լեր հեղութի՛ւ՝ տաժանաւորս տիւարու-
թի՛ւ։ Ա՛ռեալ պատկերիս՝ մի՛ ոխս պահե-
ցես. ընդ անշուշունչ հերսպարանիս՝ մի՛՛ի դատ
քննութի՛ւ մտցես. մահու տանջեցեալոյ՝ մի՛
հարուածս յաւելցես. ընդ բեկեալ խեցե-
ղէն անօթոյս՝ մի՛ ուժգնութի՛ւ մարտիցես.
վշտաւոր կոչկոճելոյս՝ մի՛ բարկութի՛ւն կրկնես-
ցես. կործանեալ շինուածոյս՝ մի՛ պատուհաս
մատուսցես. շանս սպանելոյ՝ մի՛ քարինս ար-
ձակեսցես. լուծոյս ջախջախելոյ՝ մի՛ սաստիկս
որոտասցես. հոգւոյս անպատուհասելոյ՝ մի՛ երբ
ամբարհաւաձի ուժգինս մեղչեսցես։ Ո՛վ
խիրս մերժելի՝ մի՛՛ի դատ քննութի՛ւ կոչես-
ցես. զխոշիս ցնդելի՝ մի՛ երբ զբո զեմամարտ

զըստ

գոյեա . զխնդմա տաղտկալն՝ մի իբր զ-
ասա վարկանիցիս . զգաստութիւնս անգամանել՝
մի իբր զբռնաւորական վանեսցես . զինչ-
՚ի քաց ընկենուլ՝ մի նիւթ գիւղնին պահե-
ցես . զայսքանեաց բազմապատիկ քանից
հշտամբեալս՝ մի վերատին յանդիմանես-
ցես ։

ՃԻ . Ա՞յս ամենաթշուառ և՞ խաւարտիկ
հիմին են ահա սրտաբեկ և յոքնաձախիծ
արդահատութիւք . հառաստեսոյ օրհնեալդ
քո բան՝ անփոփոխական լինել, ըստ սրտի
արդահատելոյս . քանզի և այժմ մինչ կեն-
դանեօքս խօսիմ, մեռեալ համանհատիդ . ոչ
՚ի կորուստ մահուն առտակման՝ ամենազօ-
րիդ հրամանի՝ անձիդ եմ հաւատովքս ։ Ա՞րդ
աղաչեմ զքեզ՝ ո՛ր յո՛ք քո, հայեաց յիս ողո-
մութիւք , և մի թողացուսցես լինել անակն
լինձ բերկրարար . և զմահադիւցդ առատանին
ազգութեան անկենդանասուրն Քնդման՝ Թրջ-
ուեսան Թագման՝ ազատակ ձայնի հառաչման
լաւեաց՝ բեզ հաշտեցուցչաց՝ յարդեսցես լսել
միայն բարեգործ , հոգեսէր , հոլով , մարդա-
սէր . և հոգիդ քո բարի քնաւիսցի ընդ խո-
րոյս առնելոյ լինձ ՚ի խաւարին ։ Ա՞ռաջին
ընդ խս ի՞ կենարար քո հրոյ պաշտեցեալ մո-
ռանք. զի իբր զաւանդ զանձու զիս պահեալ
՚ի քեզ, կենաց նորոգման ընծայեցուսցեն .
օձաւոք անլատնելի զինուց լինձ պատիանեա-
ցին , ընդ խս յարտկայեալ քարինք պարսից՝
հոգեւոր հնարիւ՝ զբարին հալածել զդուն-
Ա՞արտն ոչ առ խս՝ քեւ ո՛ր վանեսցի . զի
եթէ յորիցէ ՚ի վերոյ իմ պատերազմել

տեսեալ զբաղաքն ունայն ՚ի զօրաց՝ և զսպզ-
դողականացն գործի ասպաճայն, զքեզ՝ ա՛ր
ունիմ մշտնջենաւոր և աննիւրհելի պահա-
պան։

ԺԲ. ՚ի եթէ այժմ իսկ կանխաս սրտագնել
յառաջ քան զօրն կատարածի, և անշուխղ
արգելան ինձ պատրաստեսցէ, առաքեմ[12] զա
զօթեան տէրունականս՝ նմին գան մնհու. ե-
թէ ՚ի վայր գիս հնարի կործանել, զծնրա-
դրուելն արարչին. եթէ[13] ՚ի մխիթր երկրի
թաւալել ձեռն բերիցէ, երեսացն ույ ՚ինոյն
մածուցումն՝ զնա հերքեսցէ. [14] եթէ վաս-
տակս ինչ ցաւոց նիւթեսցէ, քրտունքն յու-
թի արեամբն զանգեալ փրկչին աշխարհի՝
զնա խոնեսցէ. եթէ[15] յընթացից քարուց
զշունչս իմ պատանդեսցէ, կապանք ամե-
նատեղծին՝ զիս արձակեսցէ. եթէ[16] յուրացու-
թի պարգևաց լուսոյն քննադատեսցէ, հայ-
հոյութենն համբերութիւն յիածամարտից՝
զնոսին ընդ նոյն կարկեսցէ. եթէ հարուածս
նետից գազանաձիգ զինուց՝ ինձ արձակես-
ցէ, կարթ հնարից աղեղան փառաց հօրն
հասարձից՝ նմին պատահեսցէ։ Եթէ[17] քո-
ղով լուսոյ խաւարականն՝ մտանել ընդ աչս
անամօթեսցէ, կռփուամն գլխոյն ձորձուլ պա-
տեցեալ լոմանն ամենից՝ զնա տանջեսցէ. ե-
թէ մուխցի[18] զվստահուելի ձեռինս կապել,
եղէգն մատուցեալ ՚ի յաջ գոյացուցչին՝ զնա
չարչարեալ ըմբերանեսցէ. եթէ ձաղանօք
այպանման՝ զիս կատակեսցէ, տանեքն ծա-
ղուս ամենատօրէն՝ զնա հենգնեսցէ։ Եթէ
[19] քաժանօք ինչ յօտութից՝ կախարդեալ լու-

լա-

թամանկեսցէ , ասլտակին զնմաց հղօրին ՚ի՝ զնա սաստկապէս ամաչեցուսցէ . եթէ ՚ի մուտս գիշերային մթութենէ խաւարաւ խա՝ բեութենէ [20] լինեալ մարտիցէ , ՚ի Հառաջայ՝ թից լուսոյ երևման քո ՚ի՛ խայտառակեսցի . եթէ ՚ի միջօրէական տապոյ փորձութեանցն՝ արեգակնակէզ վատնիչ խորշակին՝ զնա ՚ի յարմատոյ խախտել կարծիցէ , ՚ի զօրութէ՝ նշանիւդ լուսոյ խլեալ զօսասցի : եթէ ՚ի փըչ՝ մանն շնորհէ ուրախ զնա առնել հնարաւո՝ րեսցի , թուքն զոր ընկալաւ ՚ի բերանոյ՝ ընդ մեղաւորիս , զնա պատկառեցուսցէ : եթէ ժանիք խածօղք ինձ ցուցանիցէ , լուս՝ թի երկնաւորին թերանոյ՝ զնա պատանձե՝ ցուսցէ . եթէ [21] խածմունս աղօթականս հոգ՝ ւոյս աղդեսցէ , բևեռացն հարմունք հաս՝ տուղին բնաւից՝ զնա կսկծեցուսցէ : եթէ յըն՝ թացս անկրաւութենէդ խորհրդոյ զնա մոլ՝ րեցուսցէ , սևեռք ոտից անհասանելոյն՝ զնա կապեսցէ . եթէ հրապոյրս ինձ դժնեայս ար՝ գուսցէ , քացախն ընդ լեղւոյն խառնեալ ՚ի յարբուն քարերարին՝ զնա դառնայուսցէ : եթէ [22] առաջին ձաշակմամբ փայտին զնա դատցէ , սոսկալի խորհրդով խաչին ըմբըռ՝ նեալ՝ խոպատ պարտաւորեսցի . եթէ ընդ՝ վզգել ընդդէմ հնազանդութենէ ՚ին հրամա՝ նի զանձն իմ ուսուսցէ , բերումն պարանո՝ ցի անսահմանելոյն՝ զնա կործանեսցէ . ե՛ թէ ՚ի մահ սաստկման զնա վանեալ վիրա՝ ւորեսցէ , ատոնքար տէր զինու մխելոյն ՚ի կող՝ սաւղծչին ադամայ՝ զնա հերձեսցէ . ե՛ թէ երկամբք [23] վշտաց դժոխականաց զնա

պարիսակեսցէ , պատանեայն կտաւ՝ եւից ոչ նոքին՝ զնա ըմբռնեսցէ . եթէ յատակս մտ- հաս հայել զիս խարդախեսցէ , բնակել կեն- դանւոյն՝ ի վէմն մահու՝ զնա մեռուսցէ . ե- թէ խնդասցէ ընդ մարդիօրէնս իմ գայթագ- ղուլիւն , կրկին կորասցի կարկամեալ կամաց , յորժամ անմահն ածէ յարուցեալ փառօք՝ ընդ իւր նորոգեաց զբնաւ մահացեալս : Եթէ ընդ լուծանել փոքր [24] կապանաց հազարամիւք՝ քերկրեսցի , դողասցի կրկնեալ վերստին իւ- րոյն ընդ վերջին շղթայս անղերծ տատնապին ըմբռնման սաստկապատուհի յանվախճան տան- ջանարանին : Եւթէ [25] ընդ առաջին հարուածոյն գժոխարեսցի , զոյժ կորստեան յետնում սատակմանն անշէջ գեհենին՝ որ պատրաս- տեաւն է նորա և նորին հրեշտակաց , նմա պատմեսցի՝ որ յաւուրն մեծի՝ մեծին ա- տենի :

Ե . Եւ [26] ինձ ապաւինելոյս ՚ի քեզ՝ ամր յո, միայն թափուր ինքնակալ զօրեղ՝ արարիչ երկնի և երկրի՝ և ամ զարդուցն որ ՚ինամա , որ գալստեանդ քոյ ակն ունիմ, և ողորմութիւնդ սպասեալ յուսամ . ՚ի յոտս քո անկա- նիմ, և զգաչսպարիւդ հետս համբուրեմ . [27] զպարտութիւնս խոստովանիմ, և զմեղանս հրապարակեմ . կշտամբանաց քոյոց կո- ծիմ , և հառաչանօք սրտիս տապանամ . ՚ի խեթ խղճիս խոցոտիմ, և բոցով ընչից ձեռն- ձերիմ . ազի ցօղով արտասուաց այրիմ, և [28] երիկամանցս աղմամբ կիզանիմ . յուսա- կտսեր օգով ցամաքիմ, և գառնաշունչ հոգ- մով շիջանիմ . [29] Թափանձանաց բանիւս է-

րե-

բերիմ , և կողկողալին հեծութեբ դողամ. տաժանելի կրնաք տուչայտիմ, և տապնապաբ հոգւոյս տատանիմ . ’ի կոծ մրրկաց ծփիմ, և ’ի բախմանէ ալեաց սասանիմ . [30] ’ի լրու- թէ համբաւոյն սարսեմ , և յիշատակաբ ա- հին կորնչիմ. կերպարանօք ատենին հալիմ , և սպառնալեօք մեծիդ մեռանիմ, լուր՝ լռու- մդ , քաւիչ , մարդասէր և երկայնա- միտ . քաղցրութէդ անձառ , օր բարի և տիւ տենչալի : Ցանզի կարօղ ես յամենայնի և առ ելս ընչոյս իմոյ՝ [31] փրկութէբ մեծի . և քեզ ընդ հօր հոգւովդ սբով փառք՝ յա- ւիտեանս . ամէն :

---

(1) Մոպենի պարկեշտականի : ՚ի չտիաւոր կամ խոնարհա- կան մտածենիս : Որոք միանգամ ասէ՝ առնէ զգեղ աղօ- թական գրոցս, եթէ մեղաւոր իցէ , և ես հաղորդ է- ղէց բանից նը : Իսկ եթէ յարդարող գոսդէ յառաջեալն , իցէ յառաջ կացեալն յաղօթել , եղէց և ես առվիմբ աղօ- թիւք՝ ընդ նմին արդարոյն ողորմեալ նովաս , վը արդա- րոյն , կամ միջնորդութէբ նը : Ապա եթէ երջանիկ կամ անմեղ համարիցի զանձն , (տես ծդ . լծ . 4 .) զիս միայն համարեալով եղկելի , վը իմ վկայեմ ձչմարիտ լինել . բայց վը նը յիշեսցէ զսողոմոն : (2) Ոչ ոք վստահասցի : է բան առակաց . ե . 9 : Եւ յայլորդն . ոչ յարեաս մարդ , է բան նորին սողոմոնի (է . Թագ . ը . 46 :) Իսկ առացեալն . Ա ՚ն ընդէր ինձնաբրաս . ՚ր . և ո՛չ քաջ կամ յաղթօղ լինիմ ոք իւրով բնական արագընթացու- թբն , Թոնէ հայել ’ի բանն ժողով . (է . 11 .) * Ոչ թե- թևաց են ընթացք , և ո՛չ զօրաւորաց պատերազմ : *

(3) Կրկին երկոցեաւ ’ի վերին խոկ հատուածոյն՝ ասելով ’ի պո- ղոսէ : ՚ր բաց ’ի բանից սողոմոնի զգոյշ լինելոյ դարձեալ, երկնչելով յորժամ նաև ’ի վիմի հնազանդեալ իցէ , ոմն դաւիթ ասէր . (սաղմ . լբ . 3 :) կամ , առաւել ևս եր- կեցէ հատուածեալն՝ ըստ խրատուն պօղոսի . (ա . կորն . ժ . 12 :) Ասա բառդ վէմ ո՛չ նշանակէ զնբն պետրոս : Մեր օրինակն այլազգ ընթերցուաձս , ՚ր , երկոցեալ ’ի վերին . խոհ հատուածոյն ասելով ’ի պօղոսէ , ևն .

(4)

(4) Սահմանողի այսմ կանոնիս՝ զի մի անզգուշութեն անկեալ՝ նմանեացի անկելոյն առակաւն, որ վճռեաց զայս ձկնորիս կանոն՝ թէ որդարոյն ևս պարտ է երկնչել, ևն: Հին լուծ. սահմանող իմանայ զնոր վարդապետս, իբրև թէ նմանեացի ինձ սահմանողիս զայս կանոն զղջման:

(5) Ի հողապատեան ընթիմ: Համարեա ասր, թէ ոսկերքս քակտեալք ի ծածկոյթ ոսպանին հողով պատեալոյ, կամ ընդ հողով թաղելոյ՝ այսու ձայնիւ աղօթիցս աղաչակեն առ քեզ: Իբր մարմինս հոլացեալ բարբառով լինի անզգայեաւ զայս պաղատանս մատուցանել, թէ Տէր գթա՛ս, ևն:

(6) Խնայեա՛ մարդասիրեա՛: Ի մերսումն չիք մարդասիրեա՛:

(7) Հրէշտեառնդա՛ս փափագիս: Յո՛ր անդարմանելի կիր անհնարաբաւոր նեղութեանս: Իսկ ի վեր ասելն անյեռանդաս բարձրութենէ, իմանալի՝ գերապատիւ, վսեմական, ևն: Հասիր հաղորդել. յո՛ր օգնել կարեաց մահուն:

(8) Գրաւական կենդանութիւնս: Հոգիս՝ որ է պատճառ կենդանութեան, և առհաւատչեայ յարութեան մարմնոյս: Հին լուծ. իմանայ նաև զմասեանս. իբր ասել, թէ և ես մեռանիմ, սակայն գիրքս՝ որ անապական մնայ զինի իմ, է իբր փոխանորդ կենդանութեան:

(9) Խաւարգիել ընդմէն: Յո՛ գերեզմանին՝ որ արդելու կիր ահեղ զնս ի խաւարի: Վերոյասացեալ պաղատանքս ասէ՝ են յաւապին և բազմատրտում խնդրուածք, զորս ի գերեզմանէն առնեմ առ քեզ. վա՛յ հաստատեա զնոյնդրուածքս՝ լինել անփոփոխապէս ընծայեալ առ քեզ: Եւ ոչ ընդեմ լինէ ի մեռելոցն խնամ առնել զայսպիսի խնդրուածս. վա՛յ զի այժմ ևս մինչ կենդանիօ՛ս խօսիմ, կենդանի գոլով խօսիմ, քո անհաս կենացդ համեմատել իբր մեռեալ եմ. ուստի ոչ այժմ կարեմ խնդրել, նոյնպէս և ի մահուանն: Իբր դարձեալ, զի և ի մեռելոցն ի մէջ մեռեալ կենդանի եմ հաւատովք յարուցեալ. ապա իբր ի կենդանոյ լուր զնոյն խնդրուածս: Վա՛յ ապաչեմ զքեզ՝ պահպանիչդ փապանին ապրուստ, զնոյն ձայնն դերեզմանին, կամ զձայն գերեզմանին՝ որ է նշանակ մահուան, անկենդանաւորն ընդման, զձայն Թնդման գերեզմանին, որ առանց կենդանութեան ի բախմանէ լինչ կամ ի շարժմանէ Թնդիւն առնէ, իբրև ապտակ լալագին հառաչման յարդեանցս, ընդոնելի համարիցիս, կամ հաճելի ցիս լսել:

(10) Կենարար փո՛ւխ: Ընդ իս մնացեն զանազան ջարչարանաց կիր անօրէնութենէ քո մատնելոյն կիր զորութեն. զորս և ի կենդանութեանս ունիմ գեղ ընդեմ բազմազան հնարից սատանայի. ոչ դնի կարգաւ ի համարն ոչ: Օ՛ճառ, լե-

հնչելն ինձ գործի կամ հնարք անմաչելի ընկնուց, ընդես յարակայեալ, ընդես մնալով միշտ՝ իբրև քարինք պարսատկաց առ՝ ի հալածել զդունդն սատանայի:

(11) Մարդն ոչ առիս: Պատերազմն զոր՝ ի մահուն իմ, կիմ չեա մահու առնել ընդես սատանայ, քև ոչ չի վնասել. զի յորժամ չառնէ նա մարտնչել ընդես՝ տեսանել զվերձեցեալս՝ ի մահ կամ զմեռեալս իբրև քալուք մի ունայն՝ ի զօրաց, և պատրաստական գործի, պբերանս կամ զնչուց՝ որ իբրև փոշ ազդ առնէ դպալոսաս թշնամեաց, ապաչայն, անձայն, լռեալ, չայնմ վանդի զբերդ ունիմ պահատան, ևն: Ծանիր զի չայս դլուխս առ քո են դեմք ալօթիցն. բայց՝ ի չաչորդ համարն ոչ չերբորդ դեմս խօսի՝ բայց չերկուց հատուածոց. և ապա դալ ձեռալ առ քո փոխէ՝ ի համարն ե:

(12) Ջաղօթան պրոնականս: զաղօթան՝ զոր մատոյց քո ոչ մեր:

(13) ՝ի մոխիր երկրի ընտալել: ՝ի մերումս, ընտանել:

(14) Իրէն վասպախս ինչ: ՝ի մերումն, ինչ: եթէ նեղուլթիս չաւոյ արասցէ չիս սատանայ, փրպանէն չոռնէ, չորդա հոս կամ առատ քրտունք փրկչին՝ խառնեալ արեամբ՝ խոչեոցէ, տատապեցուսցէ զսատանայ:

(15) Յընկալից բարեաց: եթէ զնդոքն իմ, կիմ զկոչս սրտի չրնկալցից բարեաց չեռս ձգեսցէ, կիմ սրդեչցէ, ևն:

(16) Յուրայուրէ պարգևաց: եթէ բռնադատեսցէ զնս սատանայ ուրանալ զպարգև լուսաւոր չարութենն, կամ չաւետենից կենաց, փրկչին հաստերբէն հայհոյութեցն՝ զոր լինէին յածամարտ հրեչցն, պնոսին ընդ նոյն, զնրկայն ընդ սատանայի պատպանձեցուսցէ: Եւ եթէ գալոն նի նեռս խաբէութենէ չիս արձակեսցէ, կարի հնարիցէ, հնարքս ուսուցանել կիմ ձարտարագործ կարծին, (յոր չինկիչ, կիմ զանձայ) ձգեալ՝ ի կատարձից հօրն, կիմ քոն, նմա պատասխանի տացէ և չեռս գարձուսցէ:

(17) Քօղակ լաոոյ: եթէ պատրուճակաւ բարուոյ ինչ հանդարձակեսցի սատանայ մոռանել ընդ աչս իմ, ոչ՝ ի վնասու կարս կիմ չանարժանս խոտորեցուսցէ զաչս իմ, կռփուն ծածկեալ գլխոյ չմանն ամենից, չրացուցչին կիմ կատարողին ամենից, զայնինքն քոն փրկչին, զսատանայ տանջել:

(18) Չխոպահուելէ չեռնէս: եթէ չանդգնեսցի կատել զհանդարձակուելթիս ձեռացս չաղօթել, կիմ՝ ի գրել զաղօթիս, կիմ՝ ի գործել զբարիս:

(19) Բծծանօթ ինչ: կախարդական կատանօք, կամ ծրագրօք ինչ:

(20)

(20) Լինել։ յո անտամբեալ, յանդգնեալ։ ՚ի մերում, ընկնել։

(21) Խաչմուռնս ագռաւական։ մեղմ կիր անուշակ խածմունս, որք են ցանկական խլտամունք։

(22) Ձաղկին ճաշակմամբ։ Լեմկ ըստ պատուհաս առաջին ճաշակման ագռաւոյ գայլ զնս, յո ՚ի նենգէն ախոյ՝ որ ՚ի մեզանն ագռաւոյ, զորութիւն վայոյն խաչին ըմբռնեսցի, ասէ։

(23) Վշտաց դիմախառնաց։ եթէ ցաւովք մահաբեր վտանգս զնս պաշարեսցէ, ասէ։

(24) Կապանաց հալածմէն։ Ձհաղորդմեայ կապանս առանայն՝ զոր գրեաց սէն յովհաննէս (յայտն. ե. 2.) ոմանք ՚ի վարդապետաց խմացան Ձդիւ, երբև թէ յետ հաղար ամաց գալոստեան քոյ՝ լուծանելոց նոցա ասաս նայ. ոմն խմանայ և ասրգիս մեկնիչ. (ե. յովհ. Ճառ ե. եր. 773։) Քայց այլ վարդապետք խմանան զմիջոց ժամանակին՝ որ ՚ի քէ մինչև ՚ի կատարած աշխարհի, յորում առ նեռիէն լուծանելոց է առանայ, յո թոյլ տայ ած՝ զն ՚ի ձեռն նեռին մոլորեցուցէ զմարդիկ։ Ա յտպէս ի մանայ և անդրէան կեսարացի՝ մեկնիչ յայտնուէ։ Ա յլ և սա ինքն ոչս գրիգոր. զն յարէ զկնի. դողացի՛ կրնեսէ զերկրին իսկոյն ընդ վերջին ձղնայս, ասէ, յո յետ լուծանելոյ ՚ի հաղարամեայ կապանացն՝ իսկոյն գաբձեալ կապելոց է ՚ի վերջին ձղնայս չաւխտնոսկան արգելմանն. յորում ոչ ևս կարող է մոլորեցուցանել զմարդիկ. և բացդատուէ զայս չաւխտնական կապանայ՝ զառաջին կապանն կոչ է գործ։

(25) Ընդ առաջին։ Լեմկ գժոխարբեալս սատանայ ըստ առաջին հարուածոն՝ որ քնեալ եղև, ըստ որում խորտակեաց զղորութիւն նր, գոյժ կորպեան, յո խոտան պարտաւորս լեմկն՝ որով ՚ի կատարածի աշխարհիս քոլորովքն խորտակ զղորութիւն նր, և ձեայ ժիայն պահեանն, յիշեսցի նման։

(26) Ինչ ապաւինելոյս ՚ի փեղ։ Ա յս բան աւարտի և կապի ըստ յետնոյ բանին, լուր բանգաղաւ, փաւիլ, ասէ։

(27) Զպարտաւորելոս խոսովանիմ։ յո զպարտաւորութիւնս, ոչ և ՚ի բանն ծնե. կե. 2։

(28) Երկիւղանաց ապրմամբ։ Հնոն լուծ. զցանկական շարժմունս խմանայ։ քայց անյարմար է. այլ խմանալն է կըսկիծ կիր նեղութիւն ցաւոց որ յերկնաւորսն։ յոսափսոր զրան. յո նոքաղեաւ ընդալ՝ որ զոյս իմ կարէ։ կիր, յոսառ հատիչ հոգմոյ մոռացութեանց և փորձութեանց ցանկալիս։

(29) Թախանձանաց բանիւս։ յո թախծանոց կիր արտմանէ։

(30) ՚ի ւրուքէ հոմբատոյն։ ՚ի լոյ կամ ՚ի լսելութէ հասկ քառոյն։

(31) Փրխուէ ռեչի : նաև յելանել հոգւոյս իմոյ՝ կարօղ եմ փրկուիլ մեծի , այսինքն ՝ի յաւիտենական փրկութիւն իմ :

✻✻✻

սողնոց նմանեցոյց , զիս իւրովին անուամբ կնքեաց :

ԻԲ. Եսկ ես զերախտիսն այլ ըմի՝ զայսքա-
նեաց բարեաց արարողի , և չարին զկնի մո-
տեցայ՝ հայել ընդ նմին յատակս դժոխոց՝
ահա անարժանս բարեաց . [4] անձիրս ե-
րախտեաց . անընդունակս սիրոյ . տոհմովք
մեղաց ձգեալս . յերկիւղամուն խորոյ խո-
ցեալս . քանցեալ ծառս արմատնուոյ . զե-
նիս յեղաշրջեալ . ցորեանս հեղհղեալ . մուր-
հակս ջրեալ . վճիռս պատառեալ . կնիքս
այլակերպեալ . նմանութիս փոխեալ . ար-
կանելիքս կիզեալ . լսմպանակս կորուսեալ .
նաւս ընկղմեալ . մարգարիտս մանրեալ .
ակնս պատուական ուզեալ . տունկս գօսա-
ցեալ . նեցուկս խորտակեալ . փայտս ամե-
նևին փտեալ . [5] մանրագործս աղաւաղեալ .
յարկս տապալեալ . խորանս խարխլեալ .
բոյսս արմատաքի խլեալ . ձէթս հեղեալ [6] ի
գետին աղբևաց . կաթնս հոսեալ ի կոյտս
մոխրոց . այրս մահու [7] ի յարեանց գնդից :
Վանզն միշտ խրատեալ ընդ երուսաղէմի՝
առաքեալ քաքեղոնի՝ ի մարգարէիցն ձայնիւ՝
անձն իմ ողբալի , և ոչ ինչ խրատեցեալ . ու
աստէն անդոհնեալ եմ , և անդէն խայտա-
ռակեալ . աստ դատովեալ , և անդ կշտամ
բեալ . աստ ձաղեալ , և անդ նախատեալ .
աստ թշնամանեալ , և անդ յանդիմանեալ .
աստուստ ապշեալ , և անդանօր լքեալ : Աստ
հեծումն , և անդ հառաչանք . [8] աստ կարծիս ,
և անդ կատարած . աստ խէթ , և անդ հա-
տուցումն . աստ արկածք , և անդ հանդիպք

դա-

պատասխանի, ուր ոչ է՞ քան իրաւանց, և ոչ ձայն պաշտպանաց. ոչ թիւք աւուրց, և ոչ երկ ժամանակաց. ոչ ուղք յուսոյ, և ոչ դրունք ողորմութեան. ոչ աչ պաշտպանուի, և ոչ ձեռն այցելութեան:

Ե՛. Այլ ամ ապաւինութեան. դու լինքն վերկաութեան. դու այցելութեան, դու և քաւութեան. դու երանութեան. քեզ քաջկութեան. քո ողորմութեան, մինչն հղօր՝ կենդանի՝ անձատ սիրոյ քո քեզ քարերար ամբ. օրհնեալ՝ օրհնեալ, և պարձեալ օրհնեալ, ընդ հօրդ քո սիրոյ յաւէտ քարձրացեալ՝ ի փառս հայրենի խակութեն մեծիդ՝ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

---

(1) Յոյժ արդար է բան: քննութեն արդարութեն այ առաքեալ պարտաւորէ զնս քան զաստանայ. զի նա թէպէտ և սկզբնահայր քարեաց եղև, սակայն յետոյ ոչ տուեալ նմա տեղի թողութեն. ոչ ընդհեցան նմա բազում քարիք ընդ հայ. ոչ վն նր չարչարեցաւ քն. զուրկ մնաց ի կենաց. վանեցաւ խաչեն. հերքեցաւ ի լուսոյ, ոչ տուեալ նմա հանգիստ և յերկրի. յոյս նր կարեցաւ. յանարգ կենդանեն արգելաւ, և նշ նմանեցաւ: Իսկ լինձ այսոցիկ ամենեցուն հակառակն պարգևեցաւ յայ. և ի վր այսր ամենս տակաւին լքի զերախտիսն այ, և զհետ չարին գնայ: Ապա առաւել է իմ պարտաւորութիւնս քան զաստանային: Ա՛յս բաղդատութեն սիր վրդովիս ոչ հայի քաղաքակաբար յառաւելութեն մեղաց և պատժոց մարդոյն քան զաստանային. (զի աստանայ գոլով գոյէ մեղաց, և երբոր չամ մեղուցելոց, միանգամայն անյապ ի չարութե, ետ են նր մեղքն և պարտաւորութիւն քան զմարդոյն.) այլ հայի միայն ի մեղս ապերախտութե. զի եթէ ըստ սրունի վճռոյն՝ որում շատ տուեալ, շատ խնդրեսցի ի նմանէ, ասլա և ի մարդոյն՝ որում բազում երախտիքը շնորհաց եղեն քան աստանայի, առաւել պահանջի. ուստի մարդ ի մեղանչելն առաւել ապերախտ ան ամ քան աստանայ:

(2) Ա՛ռեալ պերպատնէ, զմարգիսային քննութեա բուղ է

առնէ, ամբողջ եականան, զհոգի՝ զմարմին, զմիտս, զկամն, հանդերձ ամ զդայուքք և անդամօք. հերպին խոստանէ, եթ եակական բնութիւն մեծին այ՝ յանձն որդւոյն առեալ զմեր բնութիւնս, դացոյց, միաւորեաց ընդ ինքեան անբաժ խառնեաց, եակական կամ իրական միաւորութիւք:

(3) Կարեաց պահանապէնայ. այ զհաստատուն յուսոյն, կիր զհաստատումն այ առ սատանայ՝ որ նախ քան զմեզանչելն. որով խոստանայր նմա զիարառ՝ եթէ կայցէ ի չնմարտութիւն. և ի չկալն նր քակեաց ամ զհաստատումն իւր: Ա պիտ, զնմ առհասարակէական յուսոյն, կամ խոստմանն այ՝ նաև յետ մեզանչելոյս՝ առանց խղելոյ յարկոյէաց, յերկարեաց կամ միշտ պահեաց, տպատեալով զարձն իմում:

(4) Ազնիւս: ոչ տոհմօղ զձիւր. այ անչնորհակալս երախտեաց:

(5) Մանրափոր աղաղաղէաւ. այ երգեցող, տպականեալ: Խակ մանրափոր է բառ յունական. զորոյ նշանակութիւն բազմութիւք պլև այլ օրինակաւ մեկնեն. բայց առաւել հաւատամ է նշանակել զտոնկն՝ որոյ արմատն է նբրև զդեմս մարդոյ, ուստի և անուանին՝ մարդատակ. և այլով անուամբ լծլեակ. ուստի պտուղ նման խնձորոյ՝ անուշահոտ, ոյր և ծաղիկ նորա անուշահոտ է. և միով անուամբ մանրափոր ասի տոնկն, պտուղն, և ծաղիկն:

(6) Ի գոլիս աքենաց. ի փղոյ ոսկեաց: չէօխլիւկխանա:)

(7) Ի յարբանդ գնդէդ. ի գնդե կամ ի ժողովոյ արիւնահեղաց՝ եա եմ այր մահու, այ մահատարտ: Բայց յայլ օրինակ ասի. ի յարբաց գնդէդ. և առաւել պատշաճ թուի կարդն բանին. ոյր թէ ի գնդե առաքինեաց կիր քոյոց՝ եա միայն եմ մահատարտ:

(8) Ազապ խրձիս. առտ կասկած երկիւղի, կիր առտ կարծիք յուսոյ՝ թէ դուցէ առրեցայց ի տանջանաց. և անդ կապարձ, կատարումն երկիւղին, կամ ի դերև ելանել յուսոյն:

(9) Քան իրաւանց. քան չառաջորմութիւն կամ արդարացուցանելոյ: ոչ ինչ տառ. ոչ գոն ի հանդերձեալսն թիւք առուրց. և ոչ եւս քառանակաց, վախճան ժամանակաց. ոչ աղբ յուսոյ, ուղիք կիր Ճանապարհ յուսոյ: այ, անվնաս են տանջանքն, և անյուսալի՝ ազատութիւնն:

ՐԱՆԱԿԱՐ։

ՈՅ. ԼՒ ԱՐԴ՝ Ի ԻՒՇԱՏԱԿ ԱՀԱՐԿՈՒԹԵ ՎԵՐԱԴԱՐԵՑԵԼՈՑԴ՝ ՈՐՔ ՅԱՃՈՒԱՏ ԵՆ ՈՂՈՐՆԱԼԻՔ ԻՆՁ ԺԱՄԱՆԵՑԵԱԼՔ , ԶԻՍՐԴ ԴԱ ԴԱՐԵՑԱՑՑ Ի ՆՈՐՈՂ ՈՂԲԵՐԴՈՒԹԵՑ , ԵՒ ԿԱՄ ՕՐԱԿԱՑ ԶՑԱՄԱՔՈՒՄՆ ԱՒԱՂԵ ՀԵՂԵՂՔ ԱՐՏԱՍՈՒՆԱՑՑ ։ Ո՜Վ ԵԹԷ ԶՀՈՐԵՔԼՈՒԱԿԵԱՆ ՈՒԱՂՋ ԴԵՒՈՑԴ ՅՈՐԴԱՀՈՍԱՆ ԾԱՒԱԼՄԱՆՑԴ , ՈՐ ԶԵԴԵՄ ԵՒ ԶԵՐԿԻՐ ԱՒՀԱՍԱՐԱԿ ՈՂՈՂԱՆԵՆ՝ ԼԻԱՑԱԿՑ ԲԱՒԱԿԱՆՈՒԹԵՔ ԲԱՇԽԵԱԼ ՅԱՄԻ , ԵՒ [1] ԸԶ-ԲՂԽՈՒՄՆ ԵԼԵԼ ԻՒՐԵԱՆՑ՝ ԱՒ ԱՑՍ ԼԻՄ ԵԴԵԱԼ , ԶԱՆՁԻՆՍ ՄԵՂՍՑ ԱՍԱՏԿՈՒԹԵ ԶՔՈՑ ԶՈՒԼԱՑՈՒՑԱՆԵԼ ՈՉ ԲԱՒԱԿԱՆԱՑԱՑԻՆ ։ ԼՒ ԿԱՄ [2] ՄԱՐԳԱՐԷՆՆ ՍՔՅ ԸՂՁԱԿԱՆՈՒԹԻՆ՝ ԿՐԿԻՆ ԻՆՁ ԼՑՑԷ ԳԼՈՒԽՍ ՋՈՒՐՑ ԲԱԶՄՈՒԹԻ , ԵՒ ՀՐԱՇԱՐԱՆ ՏԵՍՈՒԹԵՑ ԿԵՐՊԻՍ՝ ԱՂԲԵՐՑ ԿԱՅԼԱԿՄՈՒՆՔ , ԸՆԴԵԿՄԱՆ ՈԳՈՑՈՑ ՀԱՓԵԼ ԶՎԱՏԱՆՔ՝ ՈՉ ՁԵՌՆԱՐԿԵՑԷՆ . ԵՒ ՈՉ [3] ԵՂԵՐԱԿԱՆՔ ՋԱՅԼԻՑ ՀԱՄՈՐԵՆ՝ ԲԱՆԱՀԻՒՍԻՑ ԿԱՆԱՆՑ ԼԱԼԱԿԱՆԱՑ՝ Ի ՕՐԱՏ ԵՒ ՅՈՂԻ ՎԻՐԱՒՈՐԵԼՈՑ , ԶԱՂԷՏ ՎՏԱՆԿԻՆ Ի ՅԵՐԴ ԱՐԿԱՆԵԼ , ԵՒ ԿԱՄ Ի ՆՈՀԱՏԱ ՁԱՅՆԻՑ ԲԵՐԵԼ ։

ՅԵ. Ի՛Մ Է ՕՐՆ ԼԻՆԵԼՈՒԹԵ ՆՊԱՎԵԱԼ , ԵՒ ՈՉ ՅՈՒՅԱ՝ ԿԱՄ ԵՐԵՄԻԱՅ . ՔԱՆԶԻ ՏՕՆԵԼԻ Է ՕՐՆ ՆՄԱ՝ ԶՈՐՈՑ ՄԻ Ի ՆՈՑԱՆԷ ՈՉ ԱՐԺԷ ԱՇԽԱՐՀ , ԵՒ

ոչ տարադրելի. ապա օրհնեմն [4] զինս նկատ
եղեալ զոչ արժանիս լուսոյ՝ և կամ միոյ մաս
նաւոր բարւոյ, զհանդիսապուճն աւուրն սնե
ծին՝ յորում ես գտայ կորստեան որդիս և
մահու դրացիս, միակս մեղաց և արբանեակս
անօրէնութեց: Որ ոչ կացի յուխտին կենաց՝
զոր դու սահմանեցեր՝ ա՛ծ բարերար. ոչ
գնացի ՚ի քո պատուիրանն կենդանական
անմահացուցիչ. ոչ վատաբկեցի ՚ի հունձս
արմտեացն, որով ՚ի մուտս ձեռանն [5] աւուրցն
խառնիլեմ՝ կերակրել պատրաստեցայց. ոչ
կառուցի ամիսս ՚ի որմոց՝ և ոչ ձեղունս յար
կաց ձգեցի, որով ՚ի ընդմանել մրրկաց օդոց
պահեցայց. ոչ համբարեցի նշխարս պաշա
րաց ՚ի յուղին անեղբայրական, որով զտապնապ
սովոյն իմ բժշկեցից. ոչ հանդերձաւորեցի
քեզ աղերս աղօթից, որով առաջի քո կալ հա
մարձակեցայց. ոչ կազմեցի Թոշակ փրկու
թե՛ վարուց մաքրութե, որ [6] զնորոգութե
ննձ երաշխաւորէ. ոչ ետուս զընտրութե հա
շիւն ՚ի կենցաղոյս Նահապարհն՝ լմոյ մանր
ջին, զի ՚ի գաւառսն ձեռանէ՝ առաքեն իսկ
[7] փրծայց. ոչ լրութե ձեռին օրհնութեան
մատեայ յանդիման, որով օրէնադրին մաս
նակից գտայց որբեցեալ: Ա՛յ զիմաց ետուս
զգուշութե, և ոչ թիկանց պատասպարութե.
ոչ աջոյս իմ զինուորուե, և ոչ [8] ահեկիս պա
տածածկութե, որով ՚ի պատերազմիս վտանգ
գե զերծայց. զերկնաւոր ոչ զգեցուցի զրահ
նք, և ոչ զմարտիկս՝ սպառազինութե, ո
րով զՀակառակն յաղթարեցից: Ո՛ կանուխն ոչ
կապեցի պտուղ, և անուգանին ոչ ժամա

նե-

նեցի, և ահա տարակուսիմ ունայն ի քա-
րեաց. մաքրութեանէ ծաղկի ոչ ունիմ, և ոչ իւղ
օդոմութեան, և գիշերոյն մայլ անհնչել. ի
նիրհումն մահու ննջեալ եմ, և տագնապ
կոչողին փողոյ սոսկալ. զգաստ հարսանեաց
կրկին մերկացայ, և զհեթ վարուցն վերստին
լքի, և դուռն մտին հարսանեաց առասիկ
փակի։

ԺԲ. Այս արդ՝ զիարդ առից միխիթարութեի
այսքանեաց վշտաց, և կամ [9] ընդ որքանեաց
տարակուսանաց խառարի՝ լուսաւորութիւն
յուսոյ կենաց խառնեցից. և կամ որբ ար-
գեօք զգարշապարս ոտին կառուցից. և կամ
յոր վստահութեի զաչս իմ յառեցից. և զինչ
անդորրութեի ծփանացս նկատեցից. և կամ
յոր ըղձական դիւրութեի ձեռն համբարձից։
Օ՛ի եթէ ի ձեղուն բարձրութեէ երկնի,
անտի անձրևեաց հուրն սոդոմայ, ոչ ապա-
ցեալ է. իսկ եթէ [10] յատակ խորութեէ երկրի,
սա եբաց զկոկորդն ըմբռնողական՝ և եկուլ
զդաժան բանակօքն աբիրոնի։ Այթէ յան-
գգնեցայց փախչել յուշողին, գուցէ կալցի
զիս վիշապն ահագին։ Այթէ ընդ գազանս
ինչ թափառեցայց, արագունք են խնդրել
զվրէժ ստացողին առաւել առ իս՝ քան երբ
բեմն զեղևսեկին՝ առ մատաղ [11] մանկունս քե-
թեղացիս քրմորդիս։ Այթէ յամենատարած
օդոյս պարզութեի, այն եղև եգիպտացւոցն
խաւար շօշափելի։ Այթէ ի թռչունս բար-
ձանց, նոքա են կոչեցեալք ի սպանդն զոհին՝
[12] բստոտայ դիականցն։ Այթէ ի տկարան խիղ
զախեցից. վասնիմ [13] ի պիճակացն, և զի

սիտոյ են ինձ առիւծունք : Եթէ յարջոյն պատառուզաց ապրեցայց , մի՛ իմն սրեան ծարաւիք ինձ պատահեսցեն : Եթէ յանհոգս ուրեք նատիցիմ , [14] մի՛ղուկքն անապատ պատոյնք՝ իբր ցնցուղս հրոյ եւացման՝ գինեւ մաղեսցին : Եթէ յեղջերւէ միեղջերուոյ վախնուցում զերծեալ , նկուն [15] ձիրանք աղկատ կայ մնոյն մոլմոքոզաց՝ զիս կերզեքեսցեն : Եթէ ՚ի սենեակս շտեմարանաց խորշից զբղեալ ամփոփիցիմ , տաղտկատեսակ գարշուն գորտոյն՝ [16] մեզաց օրինակքն՝ զիս զապրատացուսցեն : Եթէ ՚ի վայրս ինչ անդաստանաց կայեալ դեսեղեցայց , շարք [17] չանաչ ձանձոյն տարմից՝ գինեւ պատեսցեն : Ողորմ ասել [18] զխատանիձն և զջորեակն զբօրն զօրաւոր՝ ընդ Թուխատորն Թրթուր , և ընդ անկենդանական երեխեն , հանդերձ ջրակործ կարիտիճն , և ապականագործ եղեմամբն . որ առ աչաց տեսիլ՝ ապազինք և նուճատատ գոյնք , քայց ՚ի յանկարկեղն այ՝ յաւէտ գոռոզաբար ուժգնութիք հարին՝ հանին՝ վանեցին զհպարտն ամբարհաւաձնութի՛ փարաւոնի քունութեն բուռն գաւազանին՝ յաղթող վիձակաւ . որ են կերպարանք թաքուցելոյն կրից լկտոզաց՝ անձնականացն աներեւութից՝ եզ խստացուցն անօրէնութեց՝ [19] յոգիս ՚ի մահ տանջոզաց՝ գաղտնի վնասողաց :

Ա՛ . Այլ դու ամենազօր արարիչ բնաւից ամէն բաղդ բաղդից , ՚ի յատեանն հանդիսացիր հեր քել զնս . և ինձ ողորմած կրկին գթութի՛ ձեռն մատուցեալ փրկութի՛ տարակուսեցեալ կոչմամբ վարդեալ ՚ի մահ պարտ

ան-

ասէլոյս : Օ ի դու միայն ձանապհս ՚ձեզ փա-
ռաւորեալ միշտ ընդ հօր հոգւովդ սրբով՝
յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

---

(1) Զբղխոտն էլիէզ՝ զակն՝ ուսոյն եղանեն չորեքին գեռաքն . եթէ սակ՝ զարեսին գեռաս եղեմայ՝ և զակն նոյ յոյժ իմ ե-
գեալ բղխիցեմ, ոչ են բաւական զովացուցանել , ևն :
(2) Մարգարէին սէյ : եթէ ըս բաղձանաց երեմիայի՝ (ե-
ղ .) կրկին ևս քան զնորայն լցոյն գլուխս ջուր բաղմուի ,
՚ի մերումս , բաղմուի : առաջինն առաւել համաձայն է
բնագրի մարգարէին , որ ըս ձեռագրաց գնի . * Ո՞տայր
զգլուխ իմ ջուր . * ով ո՞ առնէր զգլուխ իմ երկիր ջուր :
Ըստ այսմ և բան սէյ վարդապետիս իմանի . ով լցոյ գլուխս
երկիր ջրոյ բազմուեի , կամ երկիր աւազան ջրոյ : Սակայն
առաւել մեկն և ըստ կարգի տայ զնմանան , եթէ չարա-
պրուեին այսպէս զասցի . Ե՞ կամ մարգարէին սէյ ըզչակառ-
ուի ինչ էրկին ինչ լոյծ , ով առաւելապէս չիս կատարեսցի . գը-
լուխս լինելով ջրոյ բաղմուի , և ճրագարան պեռուի ինչ կերպիս ,
առեանելիքս լինելով աղբերց հայկմոնի , հասմունք ,
կամ հասիչք աղբերաց : Եթէ այս ևս լինիցի , տակաւին
զվտանգ խորտակման հոգւոյս մեզք՝ ոչ չեռնարկեցին ,
ոչ կարասցեն ցուցանել ուրչափ է :
(3) Եղերական ջայլէյ : ուչ եղերական ձայնք ոլբոց , կամ
ոլբագին եղանակք լալականաց՝ կարասցեն լինով երգել
զաղէտ վտանգիս :
(4) Զիս նկատ եղեալ : Յորժամ յոբ և երեմիա նզովեն զօր
ծննդեան իւրեանց , ուչ այնչափ զիւրեանցն գիտեն նզո-
վել . զի օր ծննդեան այնպիսի սէյ պօնելի է , ով ուրա-
խալի : Ալ զիս նկատեալով , կամ չիս հայելով , որ չեմ ար-
ժանի լուսոյ կամ այլ ինչ բարեաց , այնու անիծեցին զօրն ,
ևն : Բայց մեր օրին , և հին լուծ , գնեն , զիս նկատ
եղեալ զոլ արժանիս , ևն . և իմանի ոյսպէս , զիս նկատե-
լով՝ երկիր արդէն եղեալ կամ ծնեալ՝ զանարժանս լուսոյ :
(5) Հաւրոյն խառվուի : ՚ի մերումս չիք խառվուի . և ի-
մանի՝ ՚ի սկսանել աւուրց ձեռանն :
(6) Ընդգոուի ինչ երաչխաւորէ . ով յաղագհովացուցանէ ,
հաւաստէ :
(7) Փրծայց : ՚ի մերումս , պրծայց : Ուչ վհարեցի զհաչիւ մե-
ղացս ըս մատնչին սատանայի , որով առաչն աղաւեի ՚ի ձե-
ռաց գառաւարին : ՚Ինչբուի յեուին : Թոռչի հայել ՚ի բանն
Ելից . (լբ . 29 .) * Այժք զձեռս ձեր այսօր ուն իւրաքան-

չիւր յորդի իւր , և իւրաքանչիւր յեղբայր իւր՝ առ ի վէր ձեր այսօր օրհնութիւն . * ի կատարելցիք զկամս ձեր ի վէր որդւոց և եղբարց ձերոց՝ ապականեալ զնոսա . ուստի և օրհնութիւն ոչ լինի ի վէր ձեր : Ըստ այսմ և ձեր վրիպատուսէք , ոչ լցեալ զձեռս իմ ապականելով զանդաման իմ զիւրաքանչիւր . որով օրհնեալ , մանաւանդ լինէի օրինադրին մովսէս , սրբեալ և նոմիսրեալ ոչ իբրև զորդիսն ղևեայ :

(8) ՀՀՀԵԿԵ պարծանիւրէ : ձախակողմնոյն շուրջանակի ծածկութիւն ի ձեռն վահանի :

(9) Ընդ սրթանէաց պարախուանաց խառարէ՝ լոռաուրուրէ յոսոյ կնոյ խառանէդէց : ի մերումն , Ընդ սրթանէաց պարախուանաց խառար՝ ի լոռաուրուրէ յոսոյ խառանէդէց :

(10) Յապակ խորուրէ երկրէ : ի մերումն , յապակ երկրէ խրուրեան :

(11) Մանուռնս էբէրէլացիս փրմորդիս : ի պ . թագ . բ . 23 . ոչ յինչատակի՝ թէ յորժց էին մանկունքն . բայց քան զի ի բերելոյ երկին նոքա , ձգ վրիպատուս համարի լինել որդիս քրմացն՝ զորս յերկրորդում կարգեաց ի վէր բարձանց երկնից բերելոյ . (ոչ թագ . ժբ . 31 . 32 :) Զի և կատարել նոյ զերկնահէղ՝ կարծի արարեալ ի խրատուէ ծնողացն , զորս վասն այն կոչեաց մարգարէն՝ որդիս յանցանացն և դառնարկուել :

(12) Բռռարայ գիսկանցն . արիւնաշաղախ գիսկանցն : Ե բանն եզեկիէլի , (լգ . 17) :

(13) ի պիծակացն . որք են քայլթիչ կենդանիքն նման մեզ ծուի . (էշէկ առըսը :) Տիխփն , մկեղունք , (մուծակ . սիմըլ սինէկ :)

(14) Մշտաւիփն . փորբրիկ ձանձք գինւոյ կամ խաղողոյ , էէր ցնդուղք հրոյ , իբրև ցայտմունք բոցոյ (յն խըվըլճըմ .) պէ նա Տաղնացին , ի վէր իմ մանր թօթափուացին իբրև ի մաղէ :

(15) Ճիբանիփ , ձանկքն , ագիաղիայ ճտոյն , անզօր մնոցն , որք են փորբրիկ մժեղիք : Բայց ի մերումս , մրջնոյն :

(16) Մեղայ օրինակին : այս չիք ի մերումս , և օտար խակ թուի ի կարգէ բանին . զի ձգ վրիպատուս յիշելով զընտանացան պատուհասս ոչ՝ որ յեգիպտոս և ի բանտանացիս , գի ոչ միայն ցուցանել , թէ զորութիւնն ոչ նաև փոքր և անշօր իրօք պատուհասիւ զմարդ առանց զերծանելոյ . և ոչ գիտէ յայտ առնել , թէ այն կենդանիք որոյ օրինակք են . ուստի յայլ բանսն ոչինչ այգպիսի բացատրութիւն յաւելու : Եւ ոչ ևս թուի , այգ յաւելուած յայլմէ եգեալ ի լուսանցսն իբրև լուծուածն , կամ յի գրչաց ի բուն բանսն մուծեալ է :

(17) Ընտանձանձոյն պարիզ : բազմութիւնք կիմ ժողովոյ շանաց

Ձանձ

Ճանճից, որք են (կէնէ ։)

(18) Զխառնիճն և զլուբէին. որք են այլև այլ տեսակք մարախոյ ։ անկենդանական էրեխէն. անշարժ փոքրիկ ոչիլ բուռոց, որ իբր անկենդան երևի ։ Ասյոքիկ հային 'ի բանն յովելեայ. (ա. 4 ։ բ. 25 ։) Չբակաճ կուխրէն. Ջուր կարծեցեալ, բայց իբրև քար հարկանիօք և այրօք ։ Ասյս բառ էրբեին կարծիւր նշանակել 'ի Ջոյլ կարծրացեալ և սառուցեալ. Համարելով թէ բառն կարծր, էրբեին կորուսանէ զնեսին ը տառն, բայց այդ ոչ սուռգեցաւ ։ Որ սա ալայ պէսիլ ։ Ասյս ամ յիշատակեալք ըն տեսուածք աչաց անդէն, կիմ տկար գոլով և անարդ, 'ի հրամայէն ձոյ սասանիկ զօրութիւ հարին զհպարտութիւն փարաւոնի բուռն գառապանին, հզօր ասրութեն, յաղթօղ վէճակաս, ըի հարին յաղթօղ լինելով, յաղթանակ կանգնելով 'ի վր բռնասուրբին, Ինչ են սոքա օրինակք անելոյն և հոգևոր տանջանաց՝ չարչարողաց 'ի հոգի մինչև 'ի մահ, 'ի պատիժ և դիսլատական անօրինութեց ։

(19) Յոգի և 'ի մահ պանջաղաց ։ 'ի սերտման չիք 'ի մահ ։

Ա Էրսպէն յաւելուածք հրկէն հեծուելեան՝ նորին հա-
կողէ, սա նոյն աղբրս մաղևանաց բանէ ։
'ի նորոց սրպէց խոսք՝ ընդ այց ։

Բ Ա Ն Ի Ս Կ Ա Ն ։

այս . Ես արդ՝ վա՛ղ ալ 'ի ձեռն մեծիդ և ա-
մենահնար արուեստասորիդ իմո
եղանութե՛ն ան և այ՝ իբր [1] 'ի բերայս ընտրու-
թե՛ վասն ոյ քոյ սիրոյ՝ հանապազ եռամ, և
ոչ էրբեք պարզիմ. միշտ խառնիմ զուրդիլ
և ոչ ևս միանամ. ահա զուր՝ արծաթ-ապրիշ-
երկնասուր՝ իմ Հարտարապետ, 'ի սնոտիս
վաստակեալ առ իս աշխատիս, ըի մարգա-
րէին յայտնի առակի, և չարութիւս իմ ոչ
հալեցաւ. զոր ինձէն մոխիր չարաչար՝ իբր
զնեսլոզատ դիւտբախ իմն ողորմելի [2] յան-
դգնեալ անկարգս խոսիմ՝ զնմա զպարտիս

աչեցուցանել, քան հաշտութե՛ն հնարս ինձ այսու հայտնել։ Եւ զի մի[3] անընդհել դիպ ուծած՝ և անկերծի պատահումն՝ և անհաւատ սար հանդիպումն՝ պատրաստուն՛ք հանդերձ ձերոց տանջանարանացն ինձ երևեսցին, առնևին անմոռաց պահեաց աստատին՝ իւիմուտ մարմնի՝ նշխար մնացուածոց նախնուն անի ծիցն. զոր՝ ի փոքուէ տարրէ անարգէ՝ զմեծն ի ուսանել։

Բ. Վանդի[4] խաղալն ինքնաբերական գիւաք որոլայնի՝ բոտոտք ձապուկք շարժողա կանք, և ազգի ազգիք. որդունք աղեաց պատնակուրք,[5] խաղաւարտ հրակայծակք. և բիծք բոցակիծք. և անիծք անկերպաւորք. և երամակք ոմանք քրտնածինք զազրաթոր միք կսկծեցուցիչք և մարմնջողականք։ Ո՞ պատակք[6] այլոց վայրենեաց, ըն նմանուե՛ն գիւաց գիշերամարտից՝ և մեկնաբէն քար քարոս գնդից խաւարասիրաց, և գաղտնու թեամբ քանասար գայլոց արաբացւոց՝ կորա կոր գնացուքն, արջնաձոյր դաւնուքն, կրկնապարոյր կուածաբ կացուն, որ զօրէն ունի խայթոցաց կարճի,[7] իբր գժնիկ վիշակք խոցոտեալ՝ ծծեն ձգեն զարեանն խոնաւուե՛ն, և յանկողնիս մահճաց հանգստեանն՝ վաստակս կրից ցուցանեն։ Եւ կարկառելուրուք ձեռն՝ հատուցանել զհատուցումն նց նոցին, վաղվաղակի զգան զինաս վտանգին[8] զոր ազգեն մարմնոյն. և անգէն խսկոյն լերկա մարմին փոքր հասակաւն՝ իբր թևաւոք կին թռչուն արձակեն, և ըստ մարախի ձևոյ ոստոստեալ՝ այլոր անդր տարածերին. և ըստ

բուզ

քաղմապատիր նենգութեամբ քարոյից դաւօղ աղուէսուց՝ խորամանկեալ խուսափեն [9]՚ի պատուճաճս քաղցրմելից, զի յերկիւղէ մահուն ապրեցին։ Եւ այնքան չքօտի և անքատ անձամբքն՝ ոչ միայն զուամիկան և ըզխաւնիճաղանձս, այլ և զթագաւորս հզօրս և ահագինս՝ փախուցանեն հանեն տարապերեն՚ի դստիկոն յարկի ապարանիցն քարձրութեամբ, և կամ՚ի քայի քնակեցուցանեն. քաջք արանց արեաց, որք իշխեցին ամբոխից, և տիրեցին ժողովրդոց, և առին զքաղաքս ազգաց, զպարտութիւն իւրեանց զոքաւոր ձեռինն՝ ինքեանք վկայեն, թէ քանզի ոչ կարացաք՚ի դիմի հարկանել վհուցն բերնութեամբ, վասն այնորիկ խոյս տուեալ հասաք յայս տեղի։

ՃԵ. Եւ զինչ է ինձ [10] զիոքունց և զանկաճից ծաղրականաց ումանց գոյութեան՚ի կիր արկանել, որք զօրեղ և անհերքելի ջատագովք են ճշմարտութեան՝ յիշատակել ինձ զհանդերձեալն, որք՚ի մարմնոյս անօրինելոյ՝ ընծային պտուղք դառնութեան։ Ընդ որս և ես կամուտ սատակչականացն ախտից դիւտք, և կերշացն կոյտք անողոքելիք. յորոց չէ զերծանել, քանզի հարկաւ մարմնոյն վտանգի՝ զօգտագոյնն սոքօք խմաստասիրել. և ոչ տեղի է գտանել ապաստանի՝ փախստեամբ անկանել առ նոս. այլ առանց կամաց քումդ ակնարկութեամբ՝ և մարդկային կարք և հնարք վրիպեցան։ Իսկ դու բարերար՝ զամ ունիս բաւականապէս զկենացն հնար՝ եթէ կամիս փրկել, նորոգել, քաւել, բժշկել և

և կենսագործել. և քեզ փառք յաւիտենից՝
յաւիտեանս յաւիտենից : ամէն :

---

(1) Ի տրայս ընթրուելէ : Ի ձեռն արարչիդ լմոյ՝ խնամով սիրոյ քո իբրև ի քրայս մաքրուելիք միշտ եռամ, և ոչ երբեք պարպիմ, մաքրիմ, սրբիմ՝ ի ի մեղաց : մեր օրհն, Տարբէմ : Մ ինչ խառնիմ առ՝ ի լինել վճռոյ զուտ առանց երկպառակուելիք ախտից . և սակայն ոչ դիանամ ըլ իս և ըլ քեզ խաղաղութիք . վնաս ի զուր աշխատիս ի վր իմ արծաթագործդ իմ երկնաւոր՝ ըսք Տրփարբէին . երեմիայ . չ . 29 :

(2) Յանդգնեալ անարգս խօսիմ : Ո՛չ զբանս ապօթից ան կարգս ասէ , այլ զի ըլ ապօթից ոչ ուզեմ ասէ՝ զվարս իմ, և զսիրտ . վն այն յանգուգն և անամօթ եղեալ խօսիմ, այլ լինէ ի բերանի կրեալով, և այլ՝ ի վարս իմ. ո րով առաւել պարտաւորիմ ապօթիւքս , քան թէ հաշտուելիք գտանիմ. Ապա առ ի ղջտատացուցանել զինեալդ ելիք իմ, զհանգերձեալ տանջանաւն յառաջ առից՝ օրինակաւ պատուհասին , զոր առաւին կրեմք :

(3) Ամընդէն դիպուած : զի մի հանգերձեալ պատուհասքն երևեսցին ինձ անծանօթ գիպուածք . անկէրև , անսովոր պատահումն , անհաստատ , աննման հանգիպումն : Վայ ի յիշատակ հանգերձեալ տանջանացն՝ եթող ի մարմնի ք մոռ զինացուած լինէ նախնուժ անէծիդ , որ անիծիցին՝ որով անէծ ած զերկիր , բուսուցանել փուշ և տատասկ . յորում ծածկատէս լմացեալ լինէր , թէ մարմինս մեր ծնանելոց է վշտագնիչ կենդանիս և ախտս , ոտ զնձի , զոլդն , զանիծ , զոչխլ , զգու , զևատաբատրաս , զլծիս : Եւն : զոր ի գոռոհէ պարբէ , ի փոքր և յանարգ կրտց անասի՝ որք զմեզ չարչարեն , կարեմք ոտանել զմեծ տանջանս հանգերձելոյն : Զվերոգրեալ վշտագնիչս՝ ասէ յառաջին անիծիցն ծագեալ ի մեզ . վն զի այսոքիկ ծնանին ի մեզ յանմաքուր հիւթոց , յապականելոյ , կիմ յօտար ջերմութիք արեան . որք ոչ լինէին յանտապական վիճակին անմեղութեան :

(4) Խաղալն ընդնաբէրական : Ծնանելն կիմ հառացումն ինքնագործ գիւտից օրհասին , որոյհսն են բոպոփ Ճապոխ , յր ձձիք որովայնի՝ փսփսուկք և կակուղք , որք ի փորն ծնանելն և մեծանան . որդոտնէ աղեաց , որք կան յաղիս մարդոյն , գազանախուրխ , ի մերսումն , գազանախուրխ , որք գազան ուտեն զմնուցիչ հիւթս կերակրոյն , կիմ մաշեն զսպիս : Դիտեա առաքինոր , զի յայսմ առեղծէ սկսեալ մինչև

ի

'ի վերջ անկատար ընթանալ բանն առանց բայի. այլ յարել ի յայն որ ասէ, յորոց չէ պէտ անել, ևն: Իբր առնել. ինքնածին ձևիք և արածք մարմնոյ՝ լուս, ոչիլ, և այլք ևս բնածինք և եկամուտք, յորոց չկարեմք պերծանել, զինչ ծանուցանեն մեզ՝ տանըն հարիւր մարիոյն չպանգի՝ պապագայիցն առօք խոսափարիլ:

(5) Խաղաղարար հրակայծակ. ուռոյցք մարմնոյ Թարախառք, պատճառեալք յատականուլճէ արեան. (չիպան. հիմ ակվիլճիկ.) որք երբև հուր այրեն, կամ կարմրացեալ ծայրիւն երբև կայծակն երևին: Ա բիծ բոցակիծ. մանր բիկ բուշաք կարմրագոյնք, որ երբև բոց կիծանեն կիմ եռացուցանեն: անիծ անիլպաւոր. յոյժ մանուկք, որք երբև ձու՝ երևին անձև, ոմք 'ի դէմս մանկանց և կանանց. Ա էրամիծ ոմանք. բազմուլճիք ոչըց, որք յատակ քրտանց ծնանին, և զազուլճէ լցեալք են, և եռացուցանեն զմարմինն:

(6) Ձյուղ վայրենաց: բազմուլճիք լուծոց՝ որք առաւել 'ի գիշերի տանջեն խոյլճէլով, ջինապէն բարբարս. ինքնագլուխս զինուորեալ անողորմ դնդից, ոմք են առատաձիկ զօրքն. զի լուք առանց միաբանուլճէ մարտնչին, և նըմանին փանասար գայլոց, գիշատակ գայլոց: Ջբառն փանասար. հին լուծ. մեկնէ՝ արաբացի. բայց ոչ վրիպան զսա գնէ զայն բառ: Ա յլ թուի լինել պարսկական՝ 'ի բառն էջմ, իմ չար, ժանտ, և սէր, իմ գլուխ, յորմէ և փանասար նշանակէ՝ չարագլուխ: Կամ, թէ բուս 'ի յոյն բառն փանոս, և փանօս նշանակէ պատատօզ, լափօղ: ԵՒն: Ձրջնաւոյր գոռնոփ. սեաւ կիմ թուխ գոռնուլճ. որոց կըտուցն երկնագոյր, կրկնեալ և շրջեալ 'ի բերանն կոյս: Ա ծաքափ, տալորաբար մեկնի՝ ծայրն կեռ. բայց թուխ բարգեալ 'ի ծոռ բառէն. իբր որոյ ծայրն ամուր կիմ հատուատուն է, կիմ կռեալ և ողորկ, որ ոնդն զնամանուլճէ խոյլճոյն կարճէ:

(7) Իբր գիննիկ գոչէ. գիննիկն կամ երբև գոյական խնդնի փոխանակ ակբանի. (ապ ակբէն.) և կամ երբ ածականն, գիննեայ և գիննիգակ փշոյք:

(8) Ջոր ապրէն մարինդն: 'ի մերուսն, մարդոյն:

(9) 'ի պապռաճծս. 'ի խորշս կամ 'ի պատյոս բազում էնդոյ, բազում ձանապարհաց փախստեան:

(10) Ջիծուռնոց և զանիածնոց: յոյլ տպագիրք եգեալ կայր, ճուռնոց, սակայն ուղղեցաք ըստ մեր օրինակին. զի զպատմական հոլով պահանջէ բանն. ոմք և յաջորդն՘ զանիածնոց. ըստ. բայց եթէ 'ի ցուցանել՝ թէ հզօր և անյաղթելի պատ-

պանքը

ալանք են իրաւանցն այ. և ոչքա այնոքիկ են, որք ի նոյն իսկ ի մարմնոյ մերմէ ծնանին: Ընդ որս և Եւամոպ: Հին լուծ. եւամնւա ախտ իմանայ զլուն. զի ոչ ի մէնջ ծնանի ասէ, այլ արտաքուստ գայ: Սոյնպէս կերևոյն կոպք, իմանայ զոչինն, և զայլս: Բայց երկոքին ևս անյարմար. զի երբ վարգապետն՝ ըստ բնածինս կարծեաց զլուն, և զոչինն. և ապա յաւելու, թէ բայց ի սոցանէ՝ որք ի մերմէ մարմնոյս ծնանին, են և արտաքուստ մուտք ախտից ասասկիչք, այ զանազան հիւանդութիւնք. որք յատկանուելիք օգոյ՝ կամ ի թուոնոյ ներգործին ի մէզ: Ասլէ զանազան բազմութիւնք կերջաց, կամ ապականողաց, այ մարախոյ, մկանց, գայլոյ, առիւծուց, օձից, և այլ գազանաց, որք անուղորմք են, և ոչ կարելիք զերծանիլ. այլ ի վտանգ մարմնոյ անկեալ ի նոցանէ, բռնադատութիւք սաքօք զապագայ տանջանան ի միտս բերել. և չիք տեղի ապաստանի՝ անխնել առ նա, այ փախչել յայն տեղիս: Եւ եթէ երբեմն մարդկային հնարիւք զերծանիմք յայնցանէ, այ ի հիւանդութենէ, կամ յայլ վնասակարաց, կամքք բարերարութիւն զոյ յաջողեն այն հնարք, և ոչ ի մերմէ ձարտարութենէ:

Ա Երապին յաւելուած կրկին հեծութիւնեան՝ նորին հաղորդ, առ նոյն աղերս մաղխանայ բանիւ:

ՈՒՂՂ. Դ:

Ա. Ա՛ր քանզի համբարձեալ զընթացս բանիս ի փոքունց ասեն երկրայնոց՝ ընդ ոտս եղելոց՝ ի մեծագունիցն տեսակս, ասացից զտունեղի հանդիպս իրաւանց ահաւորին անաչառութեան: Ար զի թէ մերձաւորապոյնք էին այ՝ երբեմն ընտանեաց հայրապետութիւնն, և կամ մերձագոյնք՝ ոմն մարգարէին, կամ առաքեալն, կամ բնծաւոյնք՝ երբեմն զառաքեալն, կամ ընտրեալագոյնք՝ ոմն մարտիրոսին, եթէ ոչ գոնէ

մուղ

մարդասիրեացեա անմուռաղ բարիդ՝ և անխո-
փոխ խնամակալութիդ՝ և անպակաս ողոր-
մութիդ, ընդունայն է ինձ փրկութիւնն առ
՚ի նոցանէ։

ՔԵ. (՚) Ի եթէ առ նոյն ինքն աբրահամ
ձայն արձակիցեմ, իբր ոզորմագին առաք
ընչեղին ինձ վարդապետ, ՚ի տապոյ ան-
ոի պապակեալ, կաթիլ մուոյ ջրոյ ոչ բաւա-
կանանայ. քանզի և նա վհատեալ է [3] ըստ կա-
րեօք հասարակաց անհնարութեան։ Իսկ եթէ
առ մովսէս, և նա զգաստեալ է տկարութեան,
որ ոչ զօրեաց առնն փրկութեան, որ [4] գինոյ-
ութեամբ կրկուտն ՚ի պահպանութեանն
աւուր ժողովէր։ Իսկ եթէ առ ահարոն,
և նա ինքնին խոկ կարօտացաւ մոլթոյն։
Իսկ եթէ առ դաւիթ, ՚ի մէջ բարեացն ա-
ւաւելութեան՝ ստգտեալ է և նա։ Իսկ եթէ
առ նոյ՝ և յոբ՝ և դանիէլ, զայս եզիկիէլ
մարգարէ մեկնեաց՝ յանուանէ իսկ յիշատա-
կեալ զնոսա, և զայն ընդ նոսին իբր ՚ի դէ-
մայ այլ ազգեալ, կենդանի եմ ես՝ ասէ տէր,
թէ ոչ ապրեցուսցեն զուստերս և զդստերս
իւրեանց ՚ի գարկութիէն՝ որ հասանիցէ, բայց
եթէ ինքեանք միայն ապրեսցին։ Իսկ եթէ
առ պետրոս վէմն հաւատոյ, ՚ի քուէդ [5] խնա-
մոց խուն մի խիթացեալ՝ և նա ընդ կրնաք
լինն գրաւեցաւ։ (՚) Ողորմ առել զբազմացն
դումարութեն՝ [6] խոնարհեալ առ կարիս կա-
րիս, թէև յաւէտ երջանիկք լինեն։ [7] Ընդ որս
և յովհաննու ոմն մարգարէի՝ ՚ի մէջ ութաւորաց
ապաստաւորութե՝ մարդկօրէնն զայնքազգու-
թի՝ ինայ յոլովից անթարգմանելի, թէև ՚ի

դէմս

զկամ ինձ մերկնուլթէ ձեռակերպեացն։
ՇԲ. Եւ քանզի չտիրեալ տահմանեցաւ զը-
լուխն վրկուլթէ մարդկան, և ցուցան նո-
քա ողորմեալք բարերարիդ՝ և զօրացեալք
ամենակալիդ. կոչեցեալք պաշտպանողիդ՝ և
քաւեցեալք հնարաւորիդ.[8] հնօրհեալք ազա-
տեցուցչիդ՝ և թժշկեալք անախտականիդ. կե-
նագործեալք անմահականիդ՝ և լուսաւորեալք
նորոգողիդ, այսուհետև դիտացեալ զտակն
որքանութեայ հողածին բնուլթեա,[9] որք մին-
չեթար են օրինակաւն նմանութեար հարտալ-
ատպես վհատուլթեան յուսահատելոց, ահա
աւ քեզ դիմեցից՝ ուրդն ոչ կենդանուդ քե-
օրհնեալ յաւիտ։ Ա՝ անաւանդ[10] զառաքն ազ-
գակից այսմ մաղթանաց աստանօր կիշեալ,
զվերապրելոցդ քան վերսանն արդարացու-
ցանէ. քարի է, ըստ իմաստնոյ ումեմն եր-
ջանկի, անկանել՝ ի ձեռս ան, և մի՝ ի ձեռս
մարդկան. զի որպէս մեծուլթի նորա, և
ողորմուլթիւն նորին։ Եւ այս բան՝ թէև
զդաւթին իմն գծագրէր, որ վերեքմաս-
նեան հարուածն ոճեան առաջի եդեալ՝ ըն-
տրեաց ինքնին կամաւորաբար զդատաւկնիք
մահուն սատակման՝ քան զկենդանի քան հա-
ւատոյն յաձախուլթե, քան զերկուսն և
այլ փոքրկուսնս՝ որք տանջինն և ոչ ողորմին.
սակայն և իմն օրինակուլթի բանիս պատ-
կերի[11] Հարակեցելոյ հնարս կենաց կորու-
սեալս անձին՝ ոչ է այլայլեալ յարմարուլթէ.
զի ոչ եթէ զվրկեալսն՝ ասատացուցանեմ
՚ի մահենի այսր ողբերգուլթեան,[12] առանց
որոց ոչ է մատչել առ ան, այլ զվրկողին

ա

անուն սրսակեմ, և զընաւր նորին՝ առ սմե-
նեսին բարեհաճակեմ. և զբնաւսին քար-
ձուանս ի թռիչս վարուց՝ խոստովանիմ քա-
նիս պայմանաւ, յաւէտ [13] կարօտեալ ողոր-
մութեն դեղոյ:

Ե. Նայ դու կեանք, դու փրկութի, դու
քաջկութի, դու անմահութիւն, դու երա-
նութիւն, դու լուսաւորութիւն, արա՛ ինձ
անդորր ի մեղացս աշխատութենէ, [14] զի և
քէզ լինի հանդիստ ի միտազատս հեծու-
թենէ՝ ձանձրացուցիչս թախանձանաց. որ ո՛չ
այլ ինչ իք, քան թէ փրկութեամբ մարդկան
պարարիս, օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Ի ջնջագոնէին պէսակս: Ի փոքր կենդանեաց անուն, որք չհամարին ընդ գոյս էղէլոց, ի սահեցեալ էակս. (երբ զի ի թիւս արարածոց ոչ յիշատակի անուն լուծոյ, ոչ յոյ, ևն.) համբարձեալ զընթացս բանիս ի կարգս մեջնագոնէին, առասիս զգործ անաչառ կրաւանցն այ. երբ զի ո՛չ միայն սակաւ սահեցուածքն վրէժխնդիր են այ ի տատժել զյանցաւորս, այլ և գասք մեծագունից սքեց անհատոցք. են ի մեր փրկութի, եթէ ոչ մարդասիրեաց ոչ ոք:

(2) Թէ ջերմաւորագոյն: որովհետև թէ և առաւել մեր ձաւոյք իցեն այ ըստ նախ ածածանութենէն, ոչ նահատեսք, ևն:

(3) Ընդ կաթեօփ հասարակաց: Զայնիկն աբրահամ ներքոյ անհետ էր սակաւութի յայնպիսի կրս՝ որ հասարակաց անհնարին էր. ըստ որում առ մեծատունն, թէ վիհ մեծ կայ ըստ մեզ և ըստ ձեզ, չիք հնար անցանել: (ղուկ. ԺԶ. 26:)

(4) Ջհայթայնանաց հրեշտակն: զասպրանաց կամ զպիտոյից խոսուիեն առ ի այլոց, ի պահպանութենէն աստուծ, ի շաբաթուժողովեր: Ջայս այր ասէ՝ ոչ կարաց ապրեցուցանել մովսէս. զի համարի՝ թէ գնեցին զինա ի պահ, և յաւիտենից զնայաւիժ նորա, էր վասն ապրեցուցանելոյ զինա: (Ծննդոց. ԺԸ. 32:)

(5) Խոսան ի խիճացեալ: սակաւ մի վրիպեալ կամ գայթակղեալ,

ղեաւլ, ընդ հրէից երկիւղն լսեցաւ :

(6) Խոնարհեալ առ նորին : Թողում յիշատակել զայլ բա-
զումս, որք վրիպեցան յայլևայլ սխալմունս, ՚ի սէնսէս
յանցմունս ոչխարուԹէ :

(7) Յովասու ասի, առն այր, որ եկն յերկրէն յուդայ առաք-
մամբն այր՝ յանդիմանել զկռասպաշտուԹիւնն յերոբովամայ.
(Ի. Թագ. ԺԳ. 1 :) Զսա յովաս կոչէ, առեալ որպէս
կարծեմ, ՚ի պատմուԹէ ինչ մարգարէից՝ եղիսեանու կար-
ծեցեալ. յորում յովաս անուանի այս մարգարէ : Իսկ
յովսեպոս, և այլք ըստ նմ կոչեն ադդով, կամ յադդով. ուր-
ուռլիանոս կոչէ սնէքաս. կղեմէս ալեքսանդրացի՝ սա-
մէաս. բայց ամենայնին՝ անյայտ : Ասդ՝ սորա մարդիօքէնս
գայլախղուրէ, այր խաբէին ՚ի բեթէլացի մարգարէէն, հայ
յուվէյ անուարգմանէլի. բազմաց անիմանալի մնայ, Թէ
զիարդ անասց սուտ մարգարէուԹիւն բեթէլացւոյն, կամ
Թէ անասլոնէս ծաՀնր մեզաւ, Թէ ներեւլի. եԹէ ներւլի,
ըստ մեծասէս պատժեցաւ մահուամբ. և եԹէ ծանր,
ուստի նմա այն պատուիրել, զի մարմին նր անծախ պահե-
ցաւ յառիւծոյն, և ոսկերքն անկեղ Թողան ՚ի յովսիայ
արքայէ : Ասոքիկ ասէ՝ բազմաց դժուարխմանալի
մնան. ընդ ո՞ր ՚ի գէմս նմին ռէնուրէ յեհէրպէսդի. որ Թէև մի-
նուԹիւ ինչ գտանիմք լուծուն, ասելով՝ Թէ Թոյլ եւս
ած ձգմարիտ մարգարէին խաբել ՚ի բեթէլացի մարգա-
րէէն, զի յեւոյ պատուհասելով զնա՝ այլոց կռապաշտե-
լոցն խրատ լիցի. զի եԹէ ըստ փոքր յանցուածն ծառային
իւրոց զայրացաւ ած, զիարդ զմեծամեծ յանցանս այլոց
անառես առնիցէ. և զի ձգմարտելով բանիցն ոն ՚ի վերոյ
մարգարէին յանցուցելոյ, խմասցին՝ Թէ նաև այլ բանք
նր ՚ի վր յերոբովամայ՝ ՚ի գլուխս եղանելոց են : Իսկ Թէ
զիարդ մարգարէ այր գոլով, խաբեցաւ ՚ի սուտ մարգա-
րէուԹէ բեթէլացւոյն, ասեմք՝ Թէ խաբեցաւ ոչ իբրև
մարգարէ, այլ իբրև մարդ. զի ոչ միշտ զամ ինչ յայտ-
նէր ած մարգարէից. քանզի և նոսիան մարգարէ էր.
և ՚ի հարցանել ցնա գաւԹի՝ չինել զտուն ոն, պատաս-
խանի եաս՝ առնել ոյր և հաճոյ է նմա. և սակայն ՚ի գէ-
չերին յայտնուԹի առեալ յայն, գարձոյց զբանն՝ չինել-
լն : (Բ. Թագ. Է, 3. 4. 5 :) Ասպէս և այլն այր
համարեցաւ՝ Թէ գուցէ բեթէլացի մարգարէին յայտ-
նեաց ած գառնալ ՚ի տուն նր, զոր ինքեան յայնժամ ոչ
յայտնեաց. և Թէպէտ կարօղ էր և պարտական՝ քննել
զձգմարտուԹիւն մարգարէուԹէ նր, բայց ոչ արարացաւ և
զանց արար. որով և յանցեաւ՝ Թէ և ներւլի՝ ըստ հաստ-
ատակ կարծեաց վարդապետաց. ուստի և պատիժ նր ե-

ել արտաքին մահ մարմնոյն, որով ի հայրենի դերեզմանն ձգեն զկնի։ Իսկ եթէ ծանր ևս համարեսցի յանցումն նոր, սակայն յետոյ ծանուցեալ զղջացաւ. ուստի և ամ՛ի պատուհասեն զնա՝ պահեաց սակաւն զպատիժ ծառային իւրոյ։ Այսպէս, և այլ ևս բանիւք՝ զորս թողումք վասն համառօտութեանն, մեկնի ըստ իրաց ինչ մարդկօրէն գայթակղութեանն մարգարէին ոմն, զոր միայն գիտէ աստուածն որ վրիպեաց, առ՛ի ցուցանել՝ թէ արդարոց ևս պատահէ անկումն, որով ողորմութեանն ոմն կարօտին։ Այլ ոչ գիտեմ ասել, թէ երկոցունց ևս մարգարէութեանն Հնամարիա էր, և թէ ամ՛ էտ նոր հակառակ միմեանց մարգարէանալ. (որպէս ոմանք կարծեցին անպատշաճաբար։) Այդպիսի մտաց և ոչ նշանախեց մի կայ ի բանս սըկզբ վարդապետին. նաև կարելի իսկ ոչ այդպէս կարծել, յայտնապէս ասելով գրոյն. (ա. Թագ. ԺԳ. 18.) Թէ ասեաց նոմա բեթհէլացի մարգարէն։

(8) Ընդհակառակ ապրեցարուք։ այր նեղութեան գտեալք յաղագ տեղեացչեք։ Այսպէս զօրութեք բացատրական են ամ՛ ուռւական անուանքն՝ որ յայսմ բանի։

(9) Որ միքիա՛ն են... վկայեսցէ։ ի մերում, միքիայեն... ձնպահուրէ։ երկուքին ևս ունին զպատաշաճ միտս, այր տեսանելով՝ զի և սըկզբն ի քէն գաին զօրօրմութեք ի մեզանչելն, և այսու գիտելով զայն կարօղութեք հոգեզին բնութեն ի սխալմանն նոյ, նոքա իբրև համակարկիք մեզ՝ ի բանից օրինակաւ մխիթարիչք լինին վհատութեք յուսահատելոց. կամ մխիթարեն ի վատահութեք յուսահատելոց կամ լքեալոց. վայ և ես առ քեզ գիմեցից, ևն։

(10) Ջոռան ապստիւ։ զլճինեն՝ որ նման է այսմ մեղքիս նոց. և է բանն սիրաքայ. (բ. 22.) զոր և գաւթի ասաց առ գագ. (բ. Թագ. ԻԴ. 14։) Այս բան սիրաքայ՝ ընկ և զգաւրին ինչ գծագրէր, թէպէտ և զգաւթի ի բնից հարճածոց ընտրութեն յայտ առնէր, որով՝ ի տալոյն՝ ի հալածմանէն՝ և ի մահուճանէն՝ ընտրեաց զվերջինն՝ զմահն, որ յայլ լինելոց էր, ուստի հանդերձ ողորմութեք. միանգամայն յանձնառութեք ի կամս այ մեռանելովն՝ կենդանիք լինէին հաւատովն յարութեք ի ձեռն քրի. իսկ այլ երկուքն՝ տուլ և հալածումն թէպէտ և փոքունք քան զմահ, բայց անմիջապար յերկրորդ պատճառաց լինելով, անողորմաբար տանջէն։ Արդ՝ թէ և գաւթի և սիրաք զընտրութեք պատժոյն առաջին, ես ընդդէմ օրինակեմ ասէ՝ յընտրութեք բարերարութեն, լաւ համարելով անկանիլ առ այս, քան առ արդարս ի մարդկանէ։ Եւ այսու ոչ եթէ նոհատատացուցանեմ զբանն,

այլ զանուն փրկողին մեծացուցանեմ, և հնօրհաց ՝ի և ողորմութեանն զամենեսեան կարօտ խոստովանիմ, որով և սքեղն պատիւ առաւել մեծանայ. քանզի առաւել վատք են նոցա յայ ունել զիմ, քան յինքեանց. ոչ առաւել պատիւ է մարդոյ ՝ի ձեռանէ Թագաւորի հանդերձ զգենուլ, քան թէ խրտուիլ դրամովք առնել զայն և ապանել: Ասաւ (յայտն. ՟ք. 10.) սքեղն զպատակս իւրեանց դնելին առաջի աթոռոյն ու, նմա ընծայելով զիմ փառս և զպատիւ. նշանակէ թէ այս խոստովանութեն՝ էր նոցա պատակ փառաց:

(11) Ճարտիեղէնոյ հնարս կենաց: Իմա իբրև ներգործական, որ ճարակողն կիմ խնդրողն հնարս կենաց:

(12) Ազատանց որոց ոչ է մոռնել: որ առանց միջնորդութեանն սքեղ: Բայց զայս իմա ոչ բացարձակապէս և առհասարակ յաղագս ամ բարեաց՝ զոր յայ ընդունելոց էնք. զի այսպիսի բացարձակ և ընհանրական միջնորդ՝ մի միայն ե յն քն ատ մեր: Այլ իմա զհամարձակ մատչելոյն առ ած. զի սքեղն արժանաւորութեն և հանարձակութն՝ տայ մեզ առաւել վստահութ մատչել առ ած. այլև ըստ ջութ մանաւանդ բարեաց՝ զորս ած առհմանեաւ ե ընդհել մեզ բարեխօսութ սքեց: Ոչ բարեկամացն յոբայ առհմանեալ էր տալ թողութն աղօթիւք յոբայ: (Յոբ. խբ. 8:)

(13) Կարօտեալ ողորմութեն: Ակն ոչ հակառակի առասպելոյն ՝ի բանն ծթ. 2. վն սբգ, թէ ապեհիպ են ողորմել: Զի արդարք դժուով, չեն կարօտ քաւչական ողորմութեն. հիմ ներողութե, այլ արժանիք պարգևաց: Ասէ առաջնոր խօսն ըստ մարդկային սխալմանց նց, առ որս կարօտ գտանն ձ ողորմութեն ՝ի ներել, և երբեմն՝ առաւել քան զայլ մեղուցեալս՝ վն բարձրութե չնորհացն:

(14) Զի և փչ լիցի հանդիպ: Գիղեցիկ ապաբանութե ե քեհետ հոգւոյ ՝ի յորդորել զգուն ածային. առաջ թէ ոչ՝ ած ոչ նեղի ՝ի զղջական հեծութե մեղաւորին, այլ երբև ՝ի ձայն քնարաց զուարճանայ:

Ա Ջրաւրն յաւելուածք կրկին հեծուելեան՝ նորին հա-
ղորդ, առ նոյն աղերս մաղկանաց բանի ։
Ի խորոց սրտից խօսի՝ ընդ այլ ։

ՐՈՆ ՀԻ ։

այ. Եւ քանզի [1] երջանիկքն և փառաւո-
րեալք սքանչ պարգև, յորոց ոմանք
զոյգն ինչ զթեցին, և յաձախագոյնս հաս-
տատեցան. փոքունս սաստանեցան, և մեծա-
զոյն վաստմամբ նշուլից հոգւոյն մաքրութիւն
լուսաւորեցան ։ Յորոց [2] մինն՝ զգանկուճա-
ծոյն յայտնէ զհաստարակաստեղծն տկարու-
թիւն, իսկ միւսն՝ զբերազանցն քան զբնու-
թիւնն օրէնս, վարս և առաքինութիւնս հրեշ-
տակականս ։ Եւ արդ՝ նոքա որ օրհնեալքն
են յամենիշխանն բերանոյ այծուելեան հօրն
քոյ, ընտրեալքն՝ տօնեալքն՝ խնկեալքն և
բարեբանեալքն, իբրև զանդամս քոյ պաշ-
տեցեալք, և իբրև զօթեվանս հոգւոյն սքանչ
յարդարեալք. [3] յորս չինք ինչ նշմարանք և
կամ հիւծք խաւարի, այլ ամենևին անկեղ-
ծութիւն և լուսաւոր արդարութիւն, և որքան
մարթ է՝ զմարդն այլ՝ այլ նմանեցուցանել ։
Յրեսք պարզք և անպատկառելիք. կրօնք
բարձունք և անխոնարհելիք. կեանք ըզ-
ուստք և անստգստանելիք. [4] պաշտօն առ այծ
բարձր և անվհատելի. ընթացք արիա-
նք և անկասելիք. Ճշմարտութիւն միատարր
և անյոգնելի. դիմադրաւութիւն զօրեղ և ան-

հերքելի. տեսաւորութեի պայծառ և անասքելի. իմաստասիրութեի վերնական և անկոխելի. պատկեր մաքուր և անաղարտելի։ 5 Օ՛ որոց կերպարանս և զհիշատակս անուանեցեր աղաչել՝ ուժ իսկ վարդապետեաց, և նոքօք հաձութե՛ի մէջ խոսելութե՛ն՝ արարչիդ բան լուսաւորեաց։

(6 Խոնհ պանհալիհ հալոեցուցիչ ։)

Ե. ԱՅԼ ես անպիտանս յաւմի, և ծրքան բան զօրէ՝ պարսաւեալս. որ մինչդեռ ապրեցուն եմ, նկրհեմ. մինչդեռ զգաստերևիմ՝ թմբրիմ. ի բարեպաշտելս ի մուտ՝ գայթագղիմ. մինչդեռ աղօթեմն՝ և վրիպիմ. ի յընթանալս իմուտ՝ և կասխմ. յարդարանալս իմ՝ և մերանչեմ. ի խաղաղանալս իմուտ՝ ամբոխիմ. մինչդեռ արշաւեմն՝ առ ի յետոյն հակամիտեմ. ի ջնջելն իմուտ՝ ընդ կրունկն դառնամ։ Ընդ լսոյն մասին՝ և խաւար յարեմ. ընդ քաղցրութե՛ն ձաշակ՝ օչնդր խառնեմ. 7 ընդ կուզս բարեացն՝ չարիս հիւսեմ. ընդ կանգնելն՝ և կրկին գլորիմ։ Ծաղկիմ, և ոչ պտղաբերիմ. սաեմ, և ոչ առնեմ. խոստանամ, և ոչ կատարեմ. ուխտեմ, և ոչ վձարեմ։ Պարկաուեմ, և անգրկն ամիսիմ. ցուցանեմ, և ոչ ընծայեմ. մերձեցուցանեմ, և ոչ մատուցանեմ։ 8 Ի ձարտակե խոցոճածոյս՝ անգրկն վիրաւորիմ. ի հաշտեցուցանելն՝ վերստին խոսվեմ. 9 զուր հանդիսանամ, և իրաւամբք պարտաւորիմ. 10 գլիմ, և իսկոյն եղծա-

ճանիմ. նաւեմ, և [11] ի դիծն Թուլանամ, ակսանիմ, և ի հանգիստն ոչ ժամանեմ: Պարտիմ, և դարձեալ սասանիմ. լնանիմ, և կրկին հեղուսմ. [12] շարունակիմ աստ, և անդ ի ստորևս հոսիմ. քարդիմ, և անդէն տոչորիմ: Ինձ արկանեմ, և ոչ գլխատորեմ. սակաւ վաստակիմ, և բիւրս վատնեմ. գոյն գանձեմ, և անթիւս սպառեմ: Ոչ այլ խրատեմ, և ես ինքն անփորձ եմ. միշտ ոչ ասանիմ, և երբեք [13] ի ձշմարտութենի գիտութեն ոչ հասանեմ. Ո՜չ շինչեալ չարիան նոյն չափ արծարծեմ. ուռղ ինչ քաջալերիմ, և առաւելապէս լքանիմ. լարիմ, և իսկ և իսկ ստնանին մեղկիմ. զայս կարկատեմ, և զայն պատառեմ. խլեմ [14] զեղիձն, և տատասկ առնեմ: [15] Ինդ ամբառնայն՝ և այսրինն բերիմ. մտեմ ի լոյնն աղաւնի, և անտուստ աղտաւ ելանեմ. գամ սակաւ մի սպիտակ, և սրանամ գառնամ քնաւին անհայեցող. աչսեմ գիս [16] քեզ դաւանել, և սպանողին նըմանիմ. ընդ յանդիման լինել, և թիկունս դարձուցանեմ: Ա՜չքիմ, և այլ մրձռտիմ. լռանիմ, և նոքին զաղբանամ. կերպարանիմ ղդաւթին, և գործք զսուտ ոգոյն կատարեմ. շրթամբք ձշմարտեմ, և սրտեմ ընկամամբք. աջով մատակարարեմ, և ահեակ կողմամբս աւերեմ: Ինդ երկրապագծուլեան ցօրենոյն՝ որոմն սերմանեմ. [17] ի բարձրագոյն խմաստին՝ վայր իջեալ ես լինքըն գտանիմ: Երեշտականամ յերեսս, և ի խորհուրդս դիւանամ. [18] ի յոտս հաստատիմ, և ի միտս տատանիմ. սուտ ձևանամ,

և իրօք խոտորիմ. կեղծաւորիմ արդար,
և արդեամբք ամբարշտեմ: Ասիմ ՚ի
պարս հեղոյ, և ընդ այսս կաքաւեմ. ՚ի
մարդկանէ գովիմ, և ՚ի տեսողէդ պարսա-
ւիմ. ՚ի հալածնելոցս երանիմ, և յորդւոցն
լուսոյ աւազիմ. հաճոյանամ յեթին ոամ-
կին, և թագաւորիդ մեծի յաչաց ելանեմ:
[19] Ո ստեանն դատաւորին Թողեալ, խառ-
նակրօնից աղերսեմ. հերքեալ ՚ի վեհից,
[20] սոսկականացն սպրդիմ. մարմնոյս արտա-
քուստ պճնիմ, և անձամբս [21] երինիւք ձայլին
ձանաչիմ. հպատաւրիմ դաչն հաստատել, և
ուխտակորոյս արտաքս մերժիմ: Յայսր մա-
քուր հոգեկիր, և վազիւ մոլի խեղաւար.
վճռուն պատուհէրն լքեալ, թեղադրուն-
օձին հետևիմ. արիանամ զօրասիս, և վաս-
թարագոյնս ընկրկիմ. զծանրուն աւուրն
քաշնամ, և ՚ի ժամ վարձուն անմահն ելա-
նեմ. ՚ի քացուստ ձռեամն խօսիմ, և [22] ՚ի պա-
տանեստուն ապահու պատանձեալ
կարկիմ. [23] ՚ի յելս արևուն հարուստ երևիմ,
և ընդ երեկս ունայն դեգերիմ: Ի յաթոռս
ծերոց բազմեալ, և խեղեղից կցորդիմ.
ննջեմ խեթիւ, և արհաւրօք զարհուրեալ
զարթնուն: Ո անդաստանս կամացս՝ չարա-
չարս հերկեմ: [24] Ոյլ խնամով ՚ի չարիս. մեղ
անառակ որդիս. անդարձ տարապրեալս. ան-
ղղջական զառածեալս. անմխիթար տրտ-
մեալս. ինքնագրաւ գերեալս. մահու և ա-
պականուն ծառայեալս. անողոքելի տան-
ջեալս. անիրկեղի մատնեցեալս. անպատուա-
ւեալ հատուածեալս. անարծարծելի շիջուց-
եալս.

եալս. անկազդուրելի խորտակեալս. անհանգիստելի կոտծանեալս: Այլ եթէ պարտ է զսաստիկն աստանօր ասել անօրինեալս անձին նախատինս, ահա գրեմ, գրեմ և [25] ա՛յլ անխայեմ՝ ի խռիմս նիւթեալ գեհենին: Աստուածածս [26] նախանձու նորոյս ազատեալ երկնայնոյ, ոմն և հայհոյեն առաջին՝ հնոյն և հողեղինին. որ ունիմ զբնաւն աստուածս՝ ի յանձին զնշանակ ամբաստանութեանս, ա՛յլ զբանիցս կշտամբութիւն:

ը. Այլ արդ՝ ո՞ր նցեն վիրաւորիքն, ուր սկզբնահայրն հաւատոյ՝ ի յուսահատութենն վայրի՝ զանդթուածեն իմ չարիս կրկնէ. մեծըն մարգարէից՝ քարամբք բանից կոշկոձէ. [27] աբէն քարեփառ՝ աշտէին նիզակաւ՝ ի մահ սատակէ. [28] պատիւեր ձիմարտին՝ ընդ աքաղաւ համայնիւ ջնջէ. [29] ճածարեանն վէհից՝ յարատզողացն վրիժուց մատնէ. [30] մարգարէածին տեսանօղն՝ ընդ ամաղէկացւոյն աւազի ներն սպանանէ. [31] նախանձաւորն ոչ՝ երկնատեզաց բոցովն վատնէ. տուՀերին լըռութիւն՝ և նորոյս սկիզբն՝ հեծանոցին ընտրութիւն հոսէ. պետն առաքելոցն՝ ընդ սակիւրայի՝ ի կենաց զրաւէ. զարմանալին քննութիւն հոգւոյն՝ բուրումն ինձ մահու՝ ընդ կենայն քարոզ խառնէ: Այլ՝ [32] անաչառ և ինձ կաճառք երջանկայն, և ուժգնութիւն հրամանի վերնոյն՝ արի սպառազինք. ընդ հրեշտակայն՝ և մարդիկ. ընդ տիեզերաց երկրի՝ և տարերք. ընդ անդգայիցն՝ և շարժողականք. որովք դատեալ միշտ լինիմ տուժկութ

լնիանոյ՝ յօրինակ և յիշատակ առակաբեացն ա-
պագ ոյից . իբր հոգմոյ վոլթորկի ալեաց յա-
եէտ մինչեաւ կենացս վատահութիւն , միոյ
անկայուն՝ ի հաստատութենէ : 30 Որ եթէ
ոք իմաստութիւ՝ ի քննին առեալ խուզեսցէ
31 զբուզակացն բազմատեսիլ զանազանութիւն,
զմանուկս փոքունս ընդ մեծամեծացն դա-
սեալ, որ առանց թոհմոյ և քանակութեան
համարոյ՝ 34 թինդս առեալ անբաւ երամոց,
եւան զեւան սլանան՝ ի մարմնիս ծովու , վը-
կայեսցէ և հաստատեսցէ ձշմարիտ լինել զա-
սացեալսն քանագրութիւն :

Ե . 1 Այլ դու ինքն օրհնաբանեալ անմահ
Թագաւոր՝ բարի երկնաւոր մարդասէր քո ,
ոյ կենդանւոյ միածին որդի , հզօր բարձրել
անքննին անձառ բանիւ ածեալ , առաքեա՛
՝ի ձեռն ամբարհաւալ ալեաց ոչխարս ծխանաց.
35 արձանացոյ զծաւրաւս մոլեգնին շարժմանն
օրհիս խաւարոյ թե . ընդոստեա՛ ի սանձս կա-
պոյ երասանաց ըմբռնման՝ զդնդեալ մտացս
վայրագութիւն : Դղիոյկ խաղաղութիւն հրամա-
նաւ մեծիդ 36 ամենակարող քոյոյ սաստնե-
ման . սատակեա՛ խորհանեա՛ զբազմապլխեան
անդամս ուրուանկանս գազանեալ ամօթոյն՝
երկրակենցաղս հինից , Վրեայեա՛ 37 աղօթս
մուսայացս զոյս նորընծայ տաւ ողորմա-
ղերս Թախծագին ձայնի ողբերգարկութե
ոյսդ մատենի : Ձայն՝ ի խորոց մահուս անդն
դոյ՝ չքնաղ ոսկերեաւ ընդ մորգարէին վը-
կեղոյ . ընկալ զխոստովանութիւն անձնատաւ
բանիս 38 ի հոտ անուշից . շնորհեա՛ միխիթար
գառնութե վշտաց ուժգին հեծութե յոյ-

սահատելոյս : Եւ քեզ ընդ հօր հոգւոյդ սրբոյ փառք պատիւ և իշխանութիւն՝ յաւիտեան . ամէն :

---

(1) Երջանիկն և փառաւորեալ : Սկսուածք բանիս կամ զոքանչելոյ բանիցն բայ ինչ պահանջէ . իբր առել , երջանիկ են և փառաւորեալ սրբոյն պարք , ևն : Եւ կամ յարեալն է ըստ այնմ , որ օրհնեալքն էն , ի բայ թողլով զթարմատոյ բառս ինչ . այն է առել . երջանիկ և փառաւորեալ սրբոյն պարք՝ թէ և ոմանք զթեցին և հատատեցան , սակայն ամենեքին օրհնեալք են յայ հօրէ , ևն :

(2) Յորոց ինն : այ զթեցին սրբ՝ զբնութեան մերոյ զհատանակաց սակարութեին ի բարին՝ յայտնէ . իսկ ինն . կանդնութիւն և հատատատուն նոյ ի բարիս՝ ցուցանէ զկրեչտականն վարս նոյ , որով զերազանց գտան քան զմարդկէղէնն բնութիւնս :

(3) Յոր էին ինչ : Խօսի զրբ ոչ ի վիճակ անկատաբ կենաց աշխարհի , այլ ի վիճակ կատարեալ շնորհաց և բանութեն , յորում ոչինչ նշմարանք կիս գոյծ խաւարային ախտից գոյ ի նոս : Զմարդն այ՝ այ նմանեցուցանել : զմարդն՝ որ իբր բնական պատկեր՝ այ է , այ նմանեցուցանել ի զերբնականս շնորհօք և փառօք : Կամ , մարդ այ , խոնարհ մտաց առաքելոյն . (ա . տիմոթ . գ . 11 .) այ մարդ նոքին բնել այ , ի պաշտօն ծածկին կարգեալ : զայսպիսի մարդն նմանեցուցանել ասէ այ՝ զերազանց վարուք սրբոցն :

(4) Պաշտօն աս այ : Ընդպաշտութեն նոյ հատատատուն և սերտ . մինչդն ի մէջ ալեաց կատարեալ ոչ իւիք տակաւ բացաւ , ոյ սրբահամուն , յակոբայն , յովսեփայն , և այլոց : Ճշմարտութեն հատատոց սրբոյն՝ պատարք , միօրինակ , և անդնդելի , անկորուստ և անվրիպելի : զիմագրատուն , զմեցուածն , յարձակուածն նոյ ընդդէմ գիւաց , ախտից , և զշնամեաց այ , հզօր : ի մերում և հին լուծ . զիմատրութն : պնատատրութն . տեսութեն մտաց յածծայինն՝ պատճառ և անչիսթ : խոսպատրութն վէրնական . խոնատութեն սրբոյն՝ երկնային , և անխնելի . անյաղթելի յերկրաւոր իմատութեն , կիս անխոնարհելի յաշխարհական խոնատս :

(5) Զորոց հերպրանս : զվատատակս առաքինութեց նոցա և զյաջատակ անուանցն ազալել , առնուլ ի միջնորդ և ի բարեխոս , այ իսկ վարդապետից , ուստից ի հին և ի նոր օրէնս . և ի ձեռն նոյ հայտիլ ը խոսվելոց , կիս բառնալ զխոսվելութիւնս՝ բանն այ ընտրելոց , ծանոյց :

(6) Բանի պանդխտի : Այս մակագիր ի մեր օրինակին գնե

'ի լուսանցան. նշանակեալ թէ ոչ է սքէն, այլ յայլոց ի-գեալ. զոր յետոյ գրիչքն 'ի նեղքս մուծեալ են. և ոչ ինչ հաւանելի է՝ թէ ոք վրիպան զնոստովանողական բանս իւր կոչեսցէ՝ պանծալէ: Վա՛ որոյ ըմ կարդի յառաջին քանան յարելն է յաջորդն. զի յետ բարձրացուցանելոյ զկրօնս սքէն, առ նմին զանձին իւրոյ Թերուլեհան խոստովանի ասելով. Ձայն էս անպիտանս յաշխ, ևն:

(7) Ընդ կուռս բարեացն: կուզ է ոլորուածք կամ կրկնուածք չուանաց, կամ խոտոց 'ի միասին. (զաթ:) ըմ ոլորուածս բարի գործոց ասէ՝ չարիս խառնեմ. զոր օրինակ, 'ի պատհելն, 'ի լռելն, յաղօթելն, ևն, խառնեմ զչարն հպարտութիւնն. 'ի յանդիմանելն զյանցաւորս՝ խառնեմ զբարկութիւն, ևն:

(8) 'ի ճարակել խոցուածոցս: 'ի դարմանիլ կամ 'ի բժշկիլ մերոց խոցուածոցս:

(9) Զոր հանդիսանամ: առանց իրաւանց յատեան ելանեմ, և 'ի քննուելն՝ իրաւամբք պարտաւորեալ դատիմ:

(10) Գրէմ, 'ի գպրութիւն կենաց բարի ինչ գործով, և ինչն էդձանիմ, դատնալով 'ի չարն:

(11) 'ի գիշեր ըստանամ: 'ի նահատակ յուղիլ ընթացիցն, կամ յառաջիկայ ձանաուարհէն Թուլանամ. կամ անհոգանամ յուղել զնաւն:

(12) Շարունակիմ ասել. չարիս և կարգիս յայս ինչ առաքինութիւն, և անդ 'ի սպարնս հասիս, և յայն 'ի միւս առաքինութիւնն քայքայիս և 'ի վայր թափիս:

(13) 'ի ճշմարտութիւն գիտութիւն ոչ հասանէս: 'ի բնագիր առաքելոյն. (ը. տիմ. գ. 7.) դնել. 'ի գիտութիւն ճշմարտութիւն, այս է՝ 'ի ծանօթութիւն ճշմարտութիւն կամ ճշմարիտ վարդապետութիւն: Գուցէ և ոչ վարդապետս 'ի բանն գրուածս իւր եդեալ էր, 'ի ճշմարտութիւն գիտութիւն. կամ գիտէ ասել, 'ի աստուածութիւն հոգևոր գիտութիւն ոչ հասանեմ. զի այսմ նման ասի 'ի փիլոնի բանն առ լինել ամենեքեան. "Խափան լինի առ 'ի ճշմարտութենն գիտութիւն:"

(14) Զէդէն. որ է (ըստ ոսկան խոսն.) փափակ. (առմիր առքէնդ.) զիտքը ջարն, կամ զնուազ վնասակարն խլեմ ասէ, և զառաւել ջարն կամ զվնասակարն անկեմ:

(15) Ընդ ամբառնալն: 'ի վերանալն մեռոց յերկրաւորացս՝ խակոյն 'ի խոնարհ ինձանեմ դարձեալ: Տպէմ 'ի բոյնն. 'ի սենեակ իմ մտանեմ իբրև առանձնասէր և աղօթական. և սակայն ձանձրացեալ անհանդարտութեբ, արտաքս ելանեմ յաշխարհական իրս:

(16) Քէզ պառանել: քեզ ոսխտել, կամ ընծայել:

(17) 'ի բարձրագոյն ինասպինն՝ վայր ինչեալ ես ինչն գիտանիմ: 'ի մէ-

մերումն լաւ ևս որոշի, 'ի Բազբազան խմաստին 'ի վայր ի՞ ջնալ, ես ինչ գիտանիմ. այլ. 'ի հոգևոր խնամատարէն կամ 'ի խորհրդոյն զրկեալ, գոանիմ ոմն էն յաւետին՝ ախտաշատ սէր, երկրաւոր, ևն:

(18) 'ի յոտս հասպարիմ: 'ի մերումս, հասպարիմ 'ի յոտս. այլ ամրմնովս կամ հաստատուն 'ի մի տեղի, այլ մօքս այսը անդր տարուբերիմ:

(19) Խառնակրօնին աղբերեմ: Թողեալ զօրինաւոր և զարգարադատ գատաւորն, զանօրէնան՝ կիմ որք ըստ հաճոյից և վէր շահու անձանց գատեն, ասէ՞մ:

(20) Սոսկականաց սպրդիմ: 'ի մէջ ոսոխաց խառնիմ:

(21) Երկինք ճայեն: բնական անարդ գտնուլ ճայեն երևիմ:

(22) 'ի պապասխանապատճառելն: 'ի մերումս, 'ի պատասխանուելեանն:

(23) 'ի չէս արնոտն: ընդ առաւօտս հարուստս երևիմ զանազան բարի՝ բայց անգործ յառաջադրութեք. ուստի ըստ երեկս գատարկ գտանիմ 'ի գործոցն:

(24) Փոյթ խնամով 'ի ջրէս: այս 'ի մերումս չկ՞ք:

(25) Ու անհայեմ 'ի խոխ՞ս: 'ի մերումն, պխոխ՞ս: երկրքին հոլովք ևս յարմարին բայն անհայեմ:

(26) Սպասաճաց նախանձոտ: որգիս բարիութեն նորոյս ապտակ քաղէ, ոմն եղև կայեն հնոյն ադամայ. որ սպասաճայ կիմ ծառանգութեն առացաւ, ասկայն եղբայրասպանութեքն և անզղջութեքն եղև չար առացուած ծնողացն. ուստի և ես երբեմն զնա կրեմ յանձին զնշանակս ամբաստանուեաս, ոչ պնդելոյ պատճառութեն, ոչ զկենդանութեքն կիմ զպահպանելն 'ի մահուանէ, որ առաւել կայենի առ 'ի մշտագոյ գատախտագութեքն անձինն, այլ զկշտամբութեքն բանից, որք են երբեմն նշանն եղեալ 'ի կայէն:

(27) Հրէն բարեխոս: փնեհ հէս որգի եղիազարու, որ քահանայ գոաւ և միառաւոր 'ի սպանանել աշակերտ զպատնիեալն:

(28) Պապիեր ճշմարիտն: յետու՝ օրինակ ճշմարտին յոհ:

(29) Հրէ ջրեալն վեհից: գատիմ արքայ, յարտգուշն վերածոյ, գաբաւոնացեցոյն վրէժխնդրութեք մատնեաց զորդիս ոսոխացն: (ը. Թագ. իա:)

(30) Մարգարէածին փեսանօքն՝ (յր սամուէլ.) ընդ ամպել֊ կայացոյն առաջի պն սպանանէ: Ահա բան չկ՞ք 'ի մեր օրինակն:

(31) Նախանձաւորն ես, եղիա. սպուեբին լրոտն, յովհաննէս մկրտիչ. զարմանալին փնտուրեք, ոտոտս:

(32) Հրեղէն ե ինչ: Արդ՝ ըստ օրինակի յիշատակելոցս՝ անհաշուք են առիս նման գտնդք սրոց, որք սատակիչ հրեշտակներն ես զինուորքն և պաշտօնեայք են, ևն:

(33) Ջլոպակաց : Ի մերսումն , ջղոպակաց . զծռվոր կենդանեացն , որք լսելան Ի ջուրս :

(34) Թինդս առնել : Թնդալով , ուժգին ընթացիւք կայտառալով . Լմնասս բոլոր բանիս է , թէ ամ արտրածք հակառակ լինէ յարուցեալք , իբրև զծով ալէկոծեալ կամ յամբոխման : Իսկ ծովու նմանեցուցանել զիս , ի մէ զնաը մինս՝ ամ ոք վկայեսցէ , Ի քննելն զբազմազան ախտս մարմնական՝ որք իբրև ձկունք մեծամեծք և փոքունք զերան Ի մարմնիս անբաս Թուով :

(35) Ազիանաց զծարաս : գադարեցոյ , խափանեա զծարաս : Յայսմանիկ մաղթողական բանս դիտէ զնմանուիլն անցեցն յոլնանոս մարգարէին : ընդոծնեա Ի առնջս . իբր ըստ ասելոք արդէլ առնձին զտառապեալ մահացս կատարել , ոմն զվիշապն յոլնանոս :

(36) Ազինավարան բէոյս : յամ կոլմն յերօզ ձիւնախառն հոզմոյս : ջբաշխագլխեան անդամս . ոմն զանդամս վիշտալ ձկանն՝ որ եկուլ զյոլնան , խափանեա առ՝ զսխտս մարմնոյս . որոց իբրաքանչիւրն ունին գլուխ . և առին անդամք հոգեւոյն՝ բայց ոչրուճխան , ցր նմանական կիմ օրինակաս . երկբաւենցալս հինից , որք են իբր հինք (զոբասանոք) շրջեալք կիմ բնակեալք յերկրի մարմնոյս . կիմ են հինք ցասաքայինք որք շրջին Ի ցամաք երկիր բնուԹես :

(37) Ազօնս Տպամապոյս : զայս գրաւորական ոչոց ձայնս՝ համարեա իբրև զաղօԹս յոլնանոս , զոր մուօք մատոյց Ի փորոյ կիսին :

(38) Ի հոպ անուշէց : ընկալ զայս խոստովանուԹեն փոխանակ պատարագին՝ զոր խոստանայր յոլնան յաղօԹսն , և մատոյց քեզ կեռ եւանելոյ Ի կիսէն :

Ի էրապին յաւելուած հրին հեծուելեան՝ նորին հոդի , աս նոյն աղերս Տաղնանաց բանի :
Ի խորոց սրտից կոչ՝ ընդ այ :

Ր Ա Ն. Ի Ր.

Ա յլ ահա ձեզ ասեմ ոչ եկեղեցիք միանձանց՝ և աշակերտուԹիւնք կրօնաստանաց , որք մերկամարմին մատանցէք ձե-

ձեւուք՝ առ ակնկալութիւն յուսոյն պարգեւաց
բարեացն անթառիւ՝ ամն զինուորութիւնդ, որոց
զայս սեղան հանդերձանաց խորհրդոց քա-
նիոց ընծայեցուցի, ընկալարուք զայս աւան-
դութիւն խոստովանութեան՝ ի շինուածս փրկու-
թեան հոգւոց։ Ողաներուք սովիմք զմարմնոյս
պարտութիւն. յիշեցէք զմարգարէականն՝ ըս-
տացաքելականին առեալ մեզ ի խրատ, զի
մի պարծեսցի ամ մարմին առաջի ումեք, և զոչ
ոք ի արդարն և ոչ մի։ Ողաւրնականն մի
մոռանայք, ի կատարածն իսկ պատուհրա-
նին զոգիսն զձեզ ծառայս անսկատանս. մի
եղիցի լինել ձեզ որսք խաբողին. [2] զգուշա-
ցարուք և զրոյն, թէ կեցուակուրք նոր ընտիր-
քըն։ Ողանգի և ես իսկ, որ զայս նուիրեցու-
թիւն մանաւոր պտղոյ ձեզ չամբեցուցի,
վկայեալ զանձնէ կամաւորական ստիպանօք
քուր բամբասանաց՝ անբժշկական մեղանաց,
[3] ի սկզբնահայրն սկսեալ մինչև ի սպառուածն
ծննդոց նորա՝ կամայականն յանձնառութիւն
հասուցի երէն զնա աներեսպիտ պարտականն
չարեաց։

Ք. Ոչ այ [4] յուսամիմ ոչ պարտաւորել, և ոչ
հաձեցայ, ի յասելն նոր անյարմարապէս առ-
այն, որոյ առաջի ոչ է արդարանալ մարմնոյ
երկրածնին, թէ ոչ երբեք ընացայ, ոչ պոռն-
կեցայ, և ոչ զաշխարհիս ինչ համբուրեցի
ձաշակս մահու։ Ողայլ ոչ ընդհատ ինչ յա-
նուրիչնութիւնէ. թողցի նմա ուր ուշ զայսոսիկ.
թէև ձչմարտիւն իսկ գրեցաւ, ոչ ընթացաւ,
որքան թէ գթեաց, ի յասել զանյարմարն
զոր ի գիտաց ժողովրդեանն խորհելի քա-

նիւ

նիւ զաքսոխոյ , օրհնեալ եր , և մեծացաք , որ ե փարիսեցւոյն ձայնի կերսյարան : Այլ ես քանզի գիտողին ոչ մատանեալ եմ դատաստանի , որ զկնիրս աներևութիցն մտաց ի կշռոս եդեալ՝ հատարի դատել զիս նաքօք ամենիրաւ հատուցմամբք , ոչ կերսյանեցայց տեսողին . ոչ կեղծաւորեցայց քննողին . ոչ ստեցից զոչ գործեցեալսն նկատողին . ոչ խաբէութիւն ընդ միտ կինչ մտից մեծին . ոչ ի տեսիլ բարւոյ ցուիւթիւն՝ զբարս զողարկեցից . ոչ ի պատկեր ընտանի՝ զապիկարս երբեք յարդեցից . ոչ խենեշեցայց ի զարդ օտարոտի . ոչ պղծնեցայց այլով պայծառութիւն . ոչ պաճուճանս յարմարեցից տըգեղութեանս գեղոյ : Այլ ոք մեղաւոր երբեւ զիս . ոչ ոք անօրէնն . ոչ ոք ամբարիշտ . ոչ ոք անիրաւ . ոչ ոք չարագործ . ոչ ոք վրէպել . ոչ ոք սխալեալ . ոչ ոք մոլեգնեալ . ոչ ոք խարդախեալ . ոչ ոք շաղախեալ . ոչ ոք ամաչեցեալ . ոչ ոք դատապարտեալ . ես միայն եմ , և այլ ոչ ոք . ես ամենայնն , և չիս ամենեցուն : Այլ հեթանոսք , զի ոչ գիտէին . ոչ հրէայք , քանզի կուրացան . ոչ տըգէտք և խաւարնիաղանջք , քանզի չիմարք էին լմաստից : Պետ վարժից կոչեցայ՝ յանձինս դատաստող . ոսոխ ոսոխի անօրէնեցայ , և զգուեստն առ ինձ՝ եղծի . քաղքենացայ՝ առ եղկութիւնն ժառանգութիւն . ընդ վկայեցայ ի մարդկանէ , որ եմ անմաքուր առաջի ինչ . արդար դատեցայ՝ առ իրօք ամբարիշտս . հեշտացայ ի գոլեստ մարդկան , զի ծաղր եղէց յատենին քրիստոսի . յաւա-

զա-

զանէ կուբեցայ արիւնն, և ես՝ի քուն մա-
հու ննջեցի. ՚ի փրկութենն աւուր հսկող
յորջորջեցայ, քայց զզգաստութենն աչս կա-
փուցի: Ահա դատաստան. ահա յանդիման
նուիրի.[8] ահա նոր կշտամբանք, և հին դա-
տապարտութիւն. ահա ամօթ դիմայ, և
տագնապ հոգւոյ. ահա[9] խնդիրք փոքունց,
և կշիռք մեծամեծաց:

Ո՜վ դու միայն՝ որ ամ մարդասէր,
անօխակալ և երկայնամիտ, համարեաց մե-
զասպարտս անձին՝ ընդ վերջին պարտաւորու-
թիւնե աւուրն ահաւորի՝ զայս կսկծեցուցանող
ինքնաբանական նախատինս: Ո՛ւր լուայց՝ ի
քէն զայսոսիկ՝ գլխաւոր, փոխանակ զի ես
ինձէն անձինս գրեցի: Ասդ՝ բարձցեա և[10] վե-
րացուսցես զսոսկ պարտաւորութիւնե կանոնիս՝
ընդ քեզ կատելոյս տենչանօք հոգւոյս: Ոչ՝ այլ
զնախատինս արտիւտուանաց խայտառակու-
թեաս. ծածկեա՛ աջովդ կարողութենե զտգեղ
տեսակ մարմնոյս մերկութենե. մատո՛ հան-
գստեան[11] զթոպեալս ուժդին մեղացս քե-
ռամբք. կարկեա՛ ինձ սահման հետոյ բա-
րութենե՝ ոտ երս կենացդ. պահեա՛ յիշատակ
ինձ ողորմութենե՝ և զկնի մահու՝ կեանք ա-
մենևին, օրհնեալ յերկինս, և գովեալ յեր-
կրի. բարեբանեալ միշտ յամենայնի՝ յաւե-
տեանս յաւիտենից. ամէն:

---

(1) Ազաւերտուն: Աշակերտեալ անձինք, կամ ժողովք
միաբանակեցաց, որք ձերնադրին, անզէն ձեռօք՝ ակնկա-
րութիւք անբաւ բարեացն զինուորեալ էք ընդ, որոց ևս
զսեղան աղօթիցս ընծայեցի, ևն:

(2) Զգուշացարուք ե գրոյն: պահեցէք կամ յիշեցէք զբան
գրոյն.

գրոյն • (Ամբակ • ա • 16 :) զոր հին լուծ • սխալմամբ ընծայէ յօբայ :

(3) Ի սկբնահայրն սկսեալ : յարդամոյ սկսեալ մինչև ի վերջ ջին ծնեալն՝ զամենեցուն յանցանս և զվրիպմունս վկայեցին զանձնէս՝ իբրև ամենայնին պարտական :

(4) Յոմեհն ու պարպաորէ : Զայս մարթ էր խնդալ ի վր հպարտ փարիսեցւոյն, թէ ոչ յաւելցոյր զինել նր վարդապետս, ևս ոչ ինձ. զոր վր փարիսեցւոյն ասել՝ ոչ յարմարի : Ասաւ խնդրն զայլմէ ուժեմնէ բարեկրօն անձնէ առ իւրով ժամանակաւ. յորմէ զայնպիսի պարծենոտութիւն բանս լուեալ էր, և թերևս ի պատճառս աղօթականն բանից սկզբ ասացեալ էր նորա զայնպիսի բանս. իբր ոչ հաճելով ը ամենատարտ խոստովանութեանն սկզբ, և սուտ բանիւ ձևանալ կարծելով. ոյզ թէ ասել, ես ոչ շնացայ, և ոչ պոռնկեցայ, և ոչ գողացայ, ևն. և զիարդ ասպա առ ինձ մատուցեալ խոստովանիցիմ այնպիսի մեղաց պարտական գոլ : Սակայն ոչ վարդապետս լուծանէ զխնդիրն նր, և անկրաւ ցուցանէ. զի խոսեալն զայնպիսի բանս առաջի ոյ՝ ոչ է հետև յանօրինութիւն, յորժամ պարծանօք ոչ ասիցէ. և զի խորհրդով սխալելն յայնպիսի յանցանս՝ ը գործով սխալեալս պատուոյ կացուցանէ. և ոչ կարէ ասել ոք, թէ ես և ոչ խորհրդով բնաւ յանցեայ յայսոսիկ. ապա յորժամ առ բասանէն զանձնէ առաջի ոյ՝ ոչ խօսի սուտ : Վր այսորիկ ընկ և ճչմարտիւն իսկ գրեցաւ. ոյ թէ և ձչմարիտ էիցէ նր պարծանքն, սակայն ու ընդոծաւ, ի գնացս առաքինութիւն յառաջելով, որոն ընկ գրեցաւ, ամբարտաւանութիւն, ոյզ թէ ասել զանցարմար բանն ինքացոյ՝ զգրեան ի զսքար • (Ժա • 5 •) օրհնէաւ ար, և ձգծաղ, ոյ գոհութիւն առաքն ոյ վր կարծեցեալ կամ սուտ մեծութիւն առաքն նուաստից, որ և է նման ձայնի փարիսեցւոյն :

(5) Զու գործեցեալն : ոչ ասեցից այնմ՝ որ նաև զոչ գոլ ծեցեալն առնանէ. ոյ կամ զորս արուսքին գործով չեմ արարեալ, բայց խորհրդով հաճեալ եմ. և կամ թէպէտ այժմ չեմ գործեալ, բայց յետոյ գործելոյ եմ : ընդ դիպ ինձ նպէ : ոչ խաբէութիւն հաճոյացայց առաջի ոյ : Ու ի պէսիլ բարոյ ոգիոնրն՝ զլուս. ոյ ոչ ը կերպարանաւ բարի համարձակուն՝ զգոյ համարձակութիւնս ծածկեցից : Ըստ այսմ ոչ է ուղիղ դնել բուն ի վր բառին՝ բարոյ, ոյզ եզեալ էր յայլ տպագիրս : Ու ի պոպիէր : ոչ իբրև ընդառանի ոյ առաքինուն, կամ իբրև պատակերակից ոյ՝ յայլ գեցից զանարգս :

(6) Խէնէէցայց : ոյ անպատկառապէս զարդարեցայց օտար

զարդուք առաքինութեանբ : Ի մերում , խնդրեցայոյց :

(7) Եւ ամենայն : ըր վերոգրեալ զանազան յանցաւորքն քաւանդակ եւս եմ. և չեւ ամենեցուն . ուր մեղուցելոց յանցանքն և պատժապարտութեանն չեւ գտանին :

(8) Աչխա նոր էղամբանք , առեալ ի նշանակութէ անուանս զի գրիգոր կոչեցայ ի միրտութեն , որ թարգմանի՝ հսկող , արթուն . և սակայն գործովք թմրեալ և անզգայ եղէ , որով և անուն լինի ինձ կշռամբիչ : և հին դպապարտութէ , նոր կշռամբութեանն անուանս հատուտուկ զառաքինի գաւառ պարտութեն՝ զոր արգէն յանձին կրեմ սակս այլ մեզացս :

(9) Խնդիրք ֆոխանց : ահա և վե անպատուհուտ անուանս քննութեանն լինել , որ փոքր է քան զայլ մեզս իմ :

(10) Վերացուսցէ զպահ : բարձցէս զկայ կամ զարգելանս անձնագաւ բանիցս , զորս իբրև կանոնական ապաշխարանս , կամ բանագրանս անձին իմում եդի :

(11) Զնոպեալս : զհարուճածեալս , կամ այսր անդր ձգեալս :

[1] Երապին յաւելուածք հրկին հեծութեանն՝ հարին հոգի , աս հայն ասէրս մաղխանաց ընդէ :

[1] Ի խորոց սրտից հոգի՝ ընդ այց :

[2] Ի ը՛ն . ՀՀ :

ա . [illegible] ապաւէն քարձրել հզօր ահաւոր՝ օրհնեալդ միայն ետր յիս քս , քո է փոխարկել յանսակնկալս հեղեալ յուսահատութեանէ զատակիչ անէծս՝ աս հեգուցանող օրհնութիս . զպարտաւանս վհատութեանէ՝ աս զըճարթացուցիչ գործոյ . [2] ընդ ամօթոյն՝ համարձակութեն . ընդ պատկառանացն՝ աս տիս . ընդ տարապրութեանն՝ յոյս բարութեանէ . ընդ բաժանմանն՝ ակնկալութիւն միութեանէ . ընդ սպառնականացն բանիդ՝ ողոքական ըս վուխանս . ընդ միանգամ դատապարտութեանն՝ [3] կրկին ազատութեանէ :

ք. Պղծութիւն ասէր՝ մանաւանդ մեղապարտիս յա-
ւուրս արձակման ընդդէմ կենդանութեանն, մինչ
աչացս ողորմագին հայեցուածս՝ ի բարձունս
հոգւոցդի, [4] զբաղմարկածեան ուղւոյն զան-
գիտէր ընթացիցն զանվախչէլին ձանապարհ
յաչս բերելով՝ մտացս տեսամարք ամենայնիւ
վտանգիեալ. և՝ ի յերդ քնակութենէ յարկիս
նկատեալ լինելոյն շաւիղ, թշուառացեալ կի-
սամեռութենէ, դիմօք այլայլութենէ, տաւտան-
մամբ մատանցս, կարկամ հառաչմամբ, նը-
ւաղ հեծութեամբ՝ նրբական ձայնիւ, յոգի
թախծութեան յոքնամամանեայ տարակուսա-
նայ՝ ի խորոց աներեւութենից զգործեցեալոցս
ողբալով հառաչեմ։ Կարծր ես բարեդութի՝
[5] և անդ հրաշագործել յաւէտ զօրեղութենէ՝
ասելով, թէ ոչ եղիցի յոգւոյդ խորտակ-
մանէ. և կամ թուլեալ լինիմ քեզ մեղանք
քո. կամ թէ երթ՝ ի խաղաղութիւն սրբեալ
՝ի մեղաց։ Աւ զոր յայնմ ժամու ոչ ժամա-
նեցից պաղատել, այսօր ընկալցիս մարդա-
սիրապէս, ոչ երկայնամիտ բազմաշնորհ ա-
մենակեցոյդ։ Յորժամ՝ որ այժմ [6] բանա-
պատճոյ խորհրդատաճարն սիգացօղ բարձրապա-
րանոց՝ անկեալ դնիմ դու անկենդան. կար-
կեալ՝ ի խօսից. կաչկանդեալ ձեռօք. լքեալ
անդամօք. խլիեալ շրթամբք. կաւխուցեալ
աչօք։ Տախտակ անշարժուն. կոճղ կիսայ-
րեալ. արձան անզգայ. պատկեր անբան
քաւ. գոյութիւն անշունչ. ողորմելի տեսիլ.
աշխարհի կերպարան. ողբալի օրինակ. եղ-
կելի դէմք. արտասուելի նմանութիւն. լռե-
ցեալ լեզու. ցամաքեալ խոտ. թօթափեալ

ծա-

ծաղիկ · ծորեալ գեղ · ընկեալ զամբար · պա-
տարկ կոկորդ · խոսանացեալ սիրտ · [7] աղ-
խեալ աղդարան · սպառեալ աղբիւր · թաւ-
կացեալ մարմին · ժողխեալ որովայն · քակ-
տեալ տաղտուար · կոտորեալ ոստք · բաժա-
նեալ յօդք · հատեալ ծառ · սղոցեալ ար-
մատ · թողեալ տուն · հնձեալ արտ · [8] ստո-
րսխուզեալ քոյս · օտարացեալ բարեկամ ·
մոռացեալ պահեստ · թաղեալ գարշուքի ·
մերժեալ ատելի · քարձեալ խեթ · անար-
գեալ կմախք , և իբր զանպիտան առ ոտն
կոխեալ : Պարօտեալ այլոց մաղթանաց , որք
ղհաւատոց Քրիստոսի՝ ձայնիւ նուագեալ
աղերս հառաչանաց , ցօղով արտասուաց՝ բա-
րերարիդ գԹուխե 'ի քարձունս տարածա-
նեն : Օ տա՛ քեզ [9] գարձն յերանաւէտն յար-
գահատելոյ , զոր օրհնեմ. զնչան խաչիդ փր-
կուխե , զոր երկրպագեմ. զյարուխեն Քրիս-
մարտուխի , որուն հաւատամ. զփառացդ
քո յայտնուխի , զոր փառաւորեմ. զդատաս-
տանիդ ահաւորուխիւն , զոր խոստովանիմ.
զբանիցդ յանդիմանուխի , յորմէ զարհու-
րիմ. զհոգւոյդ սուրբ ինձ ուղեկցուխի , զոր
պաշտեմ. [10] զօծմանդ տեառնապրուխի , զոր
և համբուրեմ. զխաչաւորեալն ընդ քեզ՝ ա՛ր
յե , որուն պաղատիմ : Վասն [11] լքեալ՝ մեր-
ժեցեալ՝ քարձեալ՝ տրտմեցեալ՝ փախեալ՝ արա-
ցեալ՝ տեղի եւ կցորդուխի զուգուխե կեն-
ցաղիս կենդանուխե . և [12] յուսոյդ որ 'ի քէն
պարգեւ՝ մնացական և անքնջական յիշատա-
կարան պահեցաւ :

Ե . Տէս ողորմուխի 'ի տարակուսանս վր-

տանպէլոյս՝ միայն բարեգութեամբ[13] փառաւո-
րեալ որդի սայ, քաւել՝ բժշկել՝ կենդանդրո-
ծել՝ պաշտպանել՝ նորոգել՝ նկարել՝ կանգ-
նել՝ հաստատել՝ վերստին ստեղծագործել
յերջանկին անարատութեան. քո է կարողու-
թիւն, քո է փրկութիւն, քո օդնմութիւն. չէք
քո անկարութիւն, այլ ամենևին զօրութիւն,
բարձրութիւն, իշխանութիւն, անվախճան թա-
գաւորութիւն, իսկութիւն, ինքնութիւն,[14] ամե-
նատեղի բացարձակութիւն, բարերարութիւն,
լուսաւորութիւնն. փառաւորեալ միրածիս,
անսպառիս և անյատակելոյ,[15] ինձիկեալ խորը
հրդոյ անթափանցելեաւ յերրորդութեանդ
սրբութեամ, զոհաբանեալ յաւէտ և ևս առ սը-
մին 'ի նոյն պաշտօն հաւատարութեանդ միասո-
ւիւ զուգականութեանդ, երէկ և այսօր՝ և յա-
ւիտենից յաւիտեանս. ամէն։

---

(1) Յանախնկալ ՚ինոյ յոտահափուրէ: ՚ի յուսահատութեան՝ որ անախնկալ է կենաց, փոխարկել զանէծսն յօրհնուէ:

(2) Ընդ ամօրեայն: փոխանակ ամենայն՝ ընդհանուր համարձա-
կութեան. ըստ այսմ և յաջորդքն:

(3) Կրկին ապաքուէ: փոխանակ միոյ յաւիտենական գա-
տապարտութենն՝ ազատութեամբ ՚ի մեղաց և ՚ի պատժոց:

(4) Զբաւմարիծեան ուղղայն: ուղղայն կամ ճանապարհն մա-
հուն՝ յորում կան բազում արկածք և վտանգք: Զայնը անփախչելի ճանապարհին զգենայն յուշ բերելով մահու, և ՚ի պատուհան յարկի բնակարանին՝ որ է շուրխ կամ տեղի ելանելոյ արտաքս, հայելով ողորմելի կիսամեռու-
թեամբ, ևն:

(5) Ե- անդ հրաշագործել: յայնժամ ևս կարող ես հրաշա-
գործել զաւազութեան հոգեւոյս, ևն:

(6) Բանապատոյց: որ այժմ բանիւք ճոխանամ. խրոխտա-
յայն, իշխանաբար ստատեմ կամ ոտատնամ. ահագոչ. ՚ի քայլելն ամբարտաւան անձամբ գնամ, յետոյ ՚ի մահ ոճանս անկեալ դնեմ զի անկենդան, ևն:

(7) Ազնեալ ապերան : Իբրև աղխուք կամ փականօք արգելեալ գործի ազդելոյ՝ բերանն կամ լեզուն : Հին լծ. իմանայ զայս և զսկանչս : Ծաղնեալ որովայն . հարեալ կամ լուծեալ ի գարշ հիւանդութ որովայնին :

(8) Սորախառնեալ բոյս : յարմատոյն խուզեալ կամ կարեալ բոյս : Մոռացեալ պահեսպ . մոլորինն՝ որ ի պահ գնել ի գերեզմանն , լինի որդնահար և ապականի իբրև զմոռացեալ ապահեսպ : Բարձեալ խելն . իբրև վիսուչընդակն աչաց կամ ոտից բարձեալ լինի մոլորինն : Կմախք . ցամաքեալ ոսկերաւոին :

(9) Դարձն չեղանակէն : զգաւնալն առ քեզ զղջմամբ յիշեցուցանեն և առեալ յառաջ բերեն : Զայս , և զայլորդ բանսն առնու յաղօթից քահանայապետին :

(10) Զօճմանդ փնագրուէ : հիմանայ զօծմանէն , որ լինի ի մոլորին ննջեցեալ քահանային . զոր և յաղօթս քահանայապետին յիշեն . Ա յս օծումն առանդի և բացատրի ի գիտնեալոսեան գիրսն յաղագս եկեղեցական քահանայապետ . գլ . է . բնաբան . է . իբրև հատարակաբար նաև յաշխարհական ննջեցեալսն ի կիր արկեալ . և այսպիսի առաքեալք վկայեն յիշատակք առաջնոց , ոչ և ի մերոց ինչ յունաց երևի . և մինչև ի ժբ , դարն պահիւր եկեղեցին աղեքսանդրիոյ առաքելոյ զմոլորինն ննջեցեալ քահանային , ոչ վկայէ պատճառն յոյն :

(11) Լաւ ներքնոյս : Թեպէտև մահուամբս թողաւ , բարձաւ , փախեաւ , հրաժարեցաւ հաղորդուն կենաց աշխարհի , բայց յուսոյդ փրկութէ և յարութէ պարգևին՝ մնայ ինձ անջնջելի յիշատակ :

(12) Յուսոյդ որ ի էն պարգև : ի մերում , յոյսդ որ ի էն պարգև :

(13) Փառաւորեալ արդի : ի մերում , փառաբանեալ :

(14) Ազնապետի բացյիակութէն : ընդարձակութէն որ ընդ ջնոյ առեղ :

(15) Խնկեալ խորհրդով : օրհնեալ ի յաւիտենից անձառելի խորհրդով ի ոք երրորդութէդ , այլ և գոհաբանեալ միշտ միանգամայն ի ժամանակի՝ նովին հաւատով պաշտամամբ համապատիւ միութէ , ևն :

Ա ԷրսուԹիւն յաւելուածք կրկին հեծութեան՝ նորին հա-
կադիր, առ նոյն ազգերս Տաղաւնանաց Բանի ։
Ի խորոց սրտից կոչեմ քեզ ։

ՐԱՆ ԺԴ ։

ՈՒ. Երբայ երկնաւոր՝ որ զորեցուն, ասա
ամ զան՝ յումի միշտ երկայնամիտ,
որ կենդանւոյ անքննին որդի ։ Հա՛ այնդ ե
ողորմելն իսկապէս, յորում հատաւ ակնկա-
լութի վաստակոյն. այնդ ե բարեգործելն,
յորում տեսութի նմաստից խափանեցաւ.
յայնմ ժամու ե մարդասիրելն, յորում տը-
կարութենն վտանգ պաշարեալ տիրեաց ներ-
քոյ և արտաքոյ ։ Ընդանօր ե բժշկութիւն
ախտացն քոյ ձեռնդ, յորժամ + քնաւ ան-
գամոյն տեղի ետ կենդանութին. այն վայր
ե այցելութե, յորում ելք հնարից ոչ գոյ ։
Այն ե քո մեծութի, յորժամ զյուսահա-
տութե վերն ողջացուցանես. այն ե հարա-
զատ քումդ ազգակցութե, եթե յանակն-
կալն ժամու արուեստաւորեացես փրկութի ։
Այն ե հանդիստրան քոյ յաղթանակի,
եթե զփակեալն մուտս կենաց ի սպառումն
ընչոյ՝ բացես. այն են քո չնորհք վայել-
չականք, եթե զչարեացս իմոց մոռացեալ
զբարեացդ քո յիշեացես ։ Այժմ ես անոխա-
կալ, եթե ապախտաւորիս՝ ընդ երախտաւո-
րացն յանամարկեացես. ի սոսկն ծանեալ
գիտացից, եթե նայեցար ի նաւիկդ քանիս՝

նախ-

նախանձ գԹուԹիւնդ , եԹէ զսովորուԹիւն չա-
րեացս բարձցես :

ք . Յաղագս այսորիկ [8] հիւանդն քանզ , և
եղանակին նուաճագերգուԹիւնք , յորժամ տէրն
քարի՝ չարն ծառայի՝ զբարեգործայն պատ-
գևեսցէ . որ մինչ իրաւամբք մնասցէ քան-
տի , նա յարքայական ապարանս զինա հան-
գուսցէ . մինչ հրաւիրեալ է՛ի գուբ տըղ-
մոյ , նա՞՛ի բազմականս աներևոյթիկս գա-
հոյս գրգեցուցանիցէ . մինչ [10] բրելոյ զայնն
պիտեսցէ , նա՛ի բարձրուԹիւն բերկրուԹե
հայեցուցանիցէ . մինչ ծայրատուԹեան մա-
տանցն ապաստ , նա մատանի հաստարձակու-
ԹԵ մատուցանիցէ . մինչ հայի հարուճածոց
գանից , նա գԹոց գերկիս արկանիցէ . մին չ
պատրաստեալ յուսոյ կորստեան , նա երև-
ելի տեսողաց բազմաց առնիցէ . մինչ ան-
ունի սատակման մահու , նա ընդ կենացն
և փառս ընծայեցուսցէ . մինչ հատման գըլ-
խոյն նայեսցի , նա զնոյն պսակաւ պայծա-
ռացուցանիցէ : Ո՛յ պատուղք օրհնուԹե
գը՛Թած , սքանչելարմատ քումդ շառաւիղդ .
այս արդասիք կենաց՝ արարչականդ քո հը-
րամանաց . այս նշոյլք լուսոյ՝ ա-
մենասիրուդ ՁառագայԹից . այս ախորժու-
ԹիւնՁաշակաց՝ բարեբանեալդ քո քաղց-
րուԹեան :

ք . Ո՞ւր միայնոյ են այսոքիկ [11] ա՛ր . ի քէն
ոց այտի պարգևեալ չնորհէա . բայց ա՛ր
յատուկ աղերս աղաչեմ՝ օրհնեալ , ի քոյ-

զգանձս քո բարիս, ըստ ակերսանաց առաքինին։ Ա՛ի խաւանեսցես [13] ի համբարս բանեացդ քոց՝ ի չարեացն իմոց. մի՛ շտեմանեսցես զատելիսն քո՝ որ են օխտութիւք և ցասմունք, ընդ սիրելիսն քո՝ որ են գթութիւք և ողորմութիւք. մի՛ պահեսցես ի տառացուածս քո պաշտելիս՝ զանախորժելիսն քո՝ որ են մեծութիւք և գաժանութիւք, և զիմ ճշտասելիքն՝ որ են մեղք և թշուառութիւք։ Ա՛ի գրեսցես աջովդ օրհնութեամբ [14] ի մատենի կենաց՝ զմարդհակ պարտուց իմոցս ածնիծից. այլ [15] զանհնարաւորսն ինձ համարեսցես՝ մեծացուսցես կրկին առաւել զանուն քո ահի՛ ի նասին, ցուցանել զդոյն ինձ դիւրին և հեշտականապոյս. Ե՛ այս են իմ պարտութիւք և անգթ քան զքիւ. այլ [16] ոչ այնքան դիւրաշարժիք իբրև զքո զողմանութիւնդ. քանզի՛ են մեզանիք, այլ յաւէտ են նուաղեալ առաջի քոյդ ներողութեանդ. յաճախ են չարութիւքս, այլ յոտքթափան են համայնից՝ հզօր ամենակալ քոյդ մարդասիրութեան. ինձ են անհամար՝ իմոյս անձին բիծք, այլ քեզ՝ յոյժ դիւրաւեալ են ընծայմանաւ։ Ա՛յ են այնքան զօրութիւք առ կենդանութի՝ [17] զինք մեզանից պատկառեցեալ պարզաբերութեան, որքան յիշատակ մահու կենդանւոյդ՝ առ վանուցն խոյծանողին բառնութեան։ Օ՛ ինչ ազդեսցէ [18] միոքդ խաւար՝ առատդ այ. զիարդ բաւեսցէ զգոյն ինչ աղբամուղջ՝ մեծիդ Հառաջայթից. զիարդ հասցէ կշռեսցի ընդ խաչի և կրից՝ [19] խակուքթի հեշտութիւն՝ մարմնոյս ախտութիւնք։ Օ՛ ինչ երևեսցի յաչս ա-

ան-

մենակալիդ քոյ առաստութ՛ե՝ կոյտք մեղա-
նաց ամ տիեզերաց. ահա [20] կոշտ մի հողոյ
դիւրափխրելի՝ ի կարծրութ՛է քահման վա
նեցեալ, իբր զպղպջակ անձրևոյ քազմա-
պէղ հոսմամբ քո կամացդ՝ չքացեալ պայ-
թեալ անդստին: Օ՜ինչ պիտոյ են քում
զօրութ՛եդ ամենահնարդ կարողութ՛է՝ ժա-
մանակաց առաւելութիւն՝ առ յանցուածոց
իմոց քաւութիւն: [21] Ա՛յլ քթթել մի ական,
ո՛չ խուն մի տեսութիւն ածանցական, ո՛չ
սակաւ մի նայեցուածք փայլական, ո՛չ կի-
սամանեայ յամրութ՛ի, ո՛չ փութացեալոց ո-
տից յեղեղումն, ո՛չ յերկից քարձրութ՛է միոյ
կանգնոյ կաթի անկեալ, ո՛չ գլուխ մի չափոյ՝
մտաց հետևեցեալ, ո՛չ նշուղից արագութ՛ի,
ո՛չ չնչոյ տուրևառուն, ոչ ինչ յայսմ յանգ-
և յանտպաւորական նմանութ՛էնէ անձև օ-
րինակաց յաւէտ անկայից՝ այնքան առժա-
մայնք, կամ հարևանցիկք, որքան եղծմունք,
ցնդմունք և հալմունք մեղաց սառնամա-
նեաց պահեստի՝ քումդ զօրութ՛է՝ ա՛ծ ամե-
նայնի ա՛ր յո՛ քո՛ որդի անքննին կենդանեցոյդ
ա՛յ: Ա՛ր տաս պարգևես արև քաղցրութ՛է՝
չարաց ընդ բարիս. և անձրևես երկաքան-
չիւրոցն անաչառապէս: Ա՛շռես սահմանես
իրաւամբք՝ և [22] զվտանգս կրիցն հաւասա-
չափեալ. որոց մեծ է հանգիստն առ ակըն-
կալութ՛ի պարգևին, փոքր խնդանաւ փոր-
ձութ՛է՝ զսակաւութիւն պարտուցն աստէն
վճարես. իսկ որ ջերմիկ ընտրեցին, ներես
ողորմութ՛ե, տալով և սոցա զարման ընդ
նոցա՝ միշտ առ քեզ դարձին ապաստես: Ա՛յս

քեզ

քեղ փառք ամենազօրիդ՝ առ ամենայն հրաշագործութիւն բարեխնամող երկայնմտութիւն, օրհնեալ յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Աղա՝ ամ բան: առաւել քան զամ բան և զվիրաւ՝ երկայնամիտ էս յամի:

(2) Աղնիւ է ողորմելն: յայնմ, կամ յայնժամ կառարի տիրապէս ողորմութիւնն, յորժամ չկայ անկնկալութիւն վառատակող բարի գործոց:

(3) Տեսութիւն խմասիէն: ի ձգտարարութիւն կամ հնարք մուտք խափանեցաւ:

(4) Բնաւ անդամոյն: յորժամ կենդանութիւն կամ առողջութիւն ամ անդամոյն բարձաւ, կամ հեռացաւ:

(5) Ողջացուցանէս: ի մերում, առողջացուցանես:

(6) Քոմդ ապիսիցուրէ: այն է սովորական քո ընտանի բնութիւդ, կամ զօրութիւդ:

(7) Ի սուրն ծանէալ: յայսոսիկ ծանուցեալ դիտացից ըզհաճելին քո յընծայ աղօթիցս ըզ առաջինն դիտութիւդ, և թէ զչար սովորութիւնս իմ բարձցես:

(8) Հիւսին բանի: յօրինին բանք գովեստից, և երգառաքին ձայնք օրհնութեց, յորժամ լեն:

(9) Ի բազմանաւ ամենապարիսն, ըզ ամ երթք զարդարեալս գահուց գրգեցուցանիցէ: ի մերում, գահիճ գբգուճեցուցանիցէ:

(10) Բրելոյ զալան դիպեցուէ: ըզ ապատեացէ, մնայցէ: ըստ այսմ և ի յաշխարհն՝ հայել, յոտաւ, խնամին՝ ապատել, մնալ, կատիաճել:

(11) Խոսովանէալք տո: Ա՛յս են իղձք սրտից մերոց՝ աղաչեալք ի ծանուցեալ կամ յօրհնաբանելի փափաքանաց քոց, որովք չիամիս զնահ մեղաւորին, այլ զդառնալն և զկեանն, ևն:

(12) Աղաչեցաս գրնել ինէ: ի մերում, ի գրել ինէ: Գոհ քոյով վարդապետութէ և սքանչելի գործովք, այլև ներքինն լուսով մատցս և յուսադրութէ կամացս շարժեցեր զնս գրել զայսոսիկ: Աղհա դիտէդ յապուէ աղերս, ըզ վն որոց զքո ուսուցեալ և ազդեալ աղաչանս՝ ի քոց շնորհաց դու կատարեա: կամ, զքո յատուկ աղերս՝ որով ասես առմեզ, դարձարուսք առիս, ևն, դու զնոյնն շնորհեա դառնալ զով առ մեզ. և բայց զգանձս ողորմութեց քոց, ըստ աղերսանաց առակին: հայել ի բանն առակաց. (ը. 21.)* Բաշխեցից սիրելեաց իմոց զմեծութիւն, և զգանձս նոցա լցուցից բարութէբ:*

(13) Ի համբառս ելանէր : Այս , և յաջորդ բանքն ոչ ի մանկին ի նեղքս յաճ , այլ ի գործս նոր՝ զոր ի մեզ երևեցուցանէ . ոյք թէ ասել . ի գործս հնարհաց և ողորմութեան մի՛ խառնեսցես զպատուհասս , որք արժանի են չարեացն խոց : Մի՛ ցուցցես զգործս սխալել և ցասման՝ (որք քեզ ասելիք են ,) ըստ գործս դիմել , որ քեզ սխրելի են : Ի պաշտելի արարուածս քո՝ մի գայթին ատելիքն քո՝ մխուրիթ , գործք արամութեան . և գաճանուրիթ , գործք խաւարութեան , և միանգամայն իմ ճանաչելիքն , ընտրակալքն՝ մեղք և թշուառութիւք :

(14) Ի տապէնիէ կենաց : Ըստ սովորութեան գրոց՝ այլ և այլ ասին մատեանք կամ գպրութիւք , յորս գրին արդարք և մեղաւորք ըստ իւրաքանչիւր գործոց . ոյք ի յայտնութեան . Ել . 12 . * Եւ գրեանք բանային . և այլ գիրք բացաւ կենաց : * Այլ քանզի այն մատեանք իրօք ոչ այլ կինչ են՝ քանզի մի և նոյն անվրէպ գիտութիւն ճշմարիտն մտաց՝ յոյժ պաշտօնն արդարոց և մեղաւորաց , նմին իրի ասասնօք ասէ ոչ վրիպոտս , թէ մի գրեսցես ի մատենիդ կենաց զվէմն ոտիցդ խոց . ըստ յաճախին միտս՝ որ է մատեան կենաց , մի գրեսցի վէմն գատաստարարութեան :

(15) Ջանհնարաւորն ինչ : Ասասանօր կարգ շարագրութեն այլափոխ է . և ոտիկն այսոյ . այլ զանհնարին ինձ համարեալս ցուցանել ինչ դիւրին ն հելպանոփոյնս . որով ճգնաւորութիւս կրկին առաւել զանոն տս ոչ՝ ի նոյն անհնարինան : և կրկին ասէ , ոչ իբր բարերար յորդմէն , և իբր առնաղօր ի դիւրել զանհնարինան :

(16) Ա՛ւ այնպան հրալիւք : Թէ և անթիւ են ոտիկնք մեղացս , այլ ոչ այնչափ զարմանալի՝ հայելով յատկականութեն բնութեն , ի տկարութեն , ի տգիտութեն , ի զանազան փորձութեն առատանալն , և ի պատճառս մեղաց : Բայց զոր անկարօտ բնութեդ ողորմելն և ներելն առատ ըստ խոց և թշնամեաց՝ ի վեր ն քան զնոյ զարմանալ :

(17) Ջենի Ղեղանաց : զինք կամ զորութիւք մեղացն՝ զոր պատկառեցեալս պատասխերեցի , ոչ են այնքան կարօղք ընդեմ կենդանութեն , ոչ առ ի տպանանել , որքան յինչ տակ մահու զո ի վանել զառատանալ :

(18) Փուր խաւար : Գործք մեղացս՝ որ առ քո զորութեդ համեմատեալ , են իբր փուրք մթնոլն և խաւար առ ոչ , զինչ կարեն աղդել : Կամ , փուրք խաւար մեղացս՝ զինչ ևս առ ճշմարիտ լոյսդ :

(19) Խաւրիէ հելպուրէ : խոկ կիմ անատնական հեշտուն տկար մարմնոյս՝ զնարդ հատատարեցի ընդ չարչարանաց խաչիդ ,

(20)

(20) Կոչ մի հողոյ : Հաւատքոմն մեզոյց համ աշխարհի զի՞նչ երևեսցի առաջի ամենակալ առատութեդ , բայց իբրև կոշտ մի հողոյ՝ որ դիւրաւ փշրի ՚ի կարծրութենէ բախման , ՚ի չամանանէ կամ ՚ի հարմանէ կայծր նիւթոյ : Եւ իբրև պղպջակ անձրևոյ՝ որ պայթեալ անյայտ լինի ՚ի ջերմանէ հատոյ քոյ :

(21) Ո՛չ ելլելն մ : ոչ թաղթել մի աչաց : ոչ փոքր սեաւ թիւն ածանցական , արագ անցանօղ : ոչ սակաւ նայեցուածք , սեաւիլ կամ երևումն փայլական՝ որ լինի յամպոյ : ոչ կէս առաուանէայ յամբութենէ , սակաւ կիմ փոքր մի յամեցումն , զե գերանք : ոչ արագաշարժ ոտից չնշեղութիւն , փոփոխումն : ոչ ՚ի ծայրէ կանգնաչափ բարձրութենէ կռնի անկելոյ , այ ժա ամանումն յերկիր կաթի անկելոյ : յայլ տպագիրս եդեալ էր , կռնի ակնառնելոյ . որ չէ յարմար . վնյ ուղղեցաք ըստ մերում օրինակի : ոչ գիծ մ . ոչ գիծ մի չափու կիմ ձևոյ երևակայուել կիմ մտոք ընկռնեցելոյ՝ որ յոյժ արագ կատարի : Ո՛չ արագ ծագումն և ծաւալումն նշուլից լուսոյ . ոչ անդադար տուրևառութի չնչոյ : ուրինչ յայսմ անգոյ . և ոչ մի յատակեալ անհաստատ և անյարմար օրինակաց յաւէպ անկայնոյ , յոյժ անկայունն և անտևական եղելոց , այնքան առ՚ամայնք , տակաւ՚ժամանակեայք են և դիւրանցիկք , որքան եղծմունք և ջնջումն դանձելոց մեզայս :

(22) Ջկանգս կրնդն : Ոչ զվայելումն բարեաց աշխարհի անհաստատութեն պարգևեաս չարացն ըստ բարեաց , նոյնպէս զիսորհանս նեղութենց երաւամբք կշռեաս հաւատարմոյ արդարոց և մեղաւորաց , ոտքա՝ զի արժանիք են . իսկ արդարոյ՝ զի նոյ ակնկալութենէ հանգստեան պահն յերկինս . և աստ փոքր վշտօք զտակաւ պարտս մեղացն վճարեալ մաքրես . բայց երկրաւորացն նեղես՝ տալով զդատման կենաց ընդ արդարոցն . զի միշտ գարձն նոցա ստասես : Կամ , տան և մեղաւորաց զվնշման իբրև գալման անպաշտպանութենէ , ստասելով գարձն նոյ :

(1) Երախն յաւելուած հրկին հեծութեան՝ նորին հա-
ղորդէ, առ նոյն աղերս մաղկանաց բանիւ:
(Ի խորոց սրտից ելոյ՝ ընդ այ:)

ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ:

ա. Ա՛ր արդ՝ ընկղմեալ զմայլեալ և իա-
պատ ծածկեալ՝ ի յանձառութիւն առաւելութեան՝ քազմամանեայ յաճախութեան մեծիդ երախտեաց, որ ամենատուստ լըր-
մամբ աննուճազելեաւ՝ յաջմէ և յահեկէ[2] ի՛ ձո-
դումաց և՝ ի թիկանց համբարեալ կան ան-
քաւութիւնք:

Ղադրչեալ առ նմին[3] հրկնապապուկ երկրորդութիւն՝ ձայնին հոգեուէն աղերսեալ, որ ինչ յառաջելոյն սահ-
մանեցաւ առանդութիւն՝ առ այ լուսաւորութիւն եկե-
ղեցւոյ գառնութեան՝ մեկնապէս երթեալ ապաշնորհ:
Ձա՛ որ առ անշնչականս նուիրեցին՝ յուցանէ երանե-
լոր հերպատրութիւն անձառելի:

բ. Ա՛ատուցանեմ ընծայեմ գարձեալ
աստանօր առանձ[4] գովեստի գո-
հանման ձշմարտականին: Օ՛ի ոմն երբեմն
[5] հերձուածականին չարաչիտութիւն՝ առե-
նապատիրն խաբէութիւն՝ նենգաղին կարծիւն
հատուածեալ՝ ի քաց հերքեցայ՝ երեալ՝ ի
գրախտին, արդ միաւորականաւս այսու ո՛ր
դիպ ամբծութիւն՝ ի յաւանդ խոկացեալ շնոր-
հի՝ անդրէն միաւանգամ համբարձեալ առ
զմիմբ:

վիմէ՝ ի Թուիչս Թևոց լուսոյ, ահա յերկինս
ժամանեցից հետևեալ։

Զ. Այլ[6] քանզի յարդանդէն յորում յղաց
ցայլ հոգևոր երկամբք ծնիցեալ, զմեծ և
զերջանիկ դշխոյ անարատ[7] ամենից կուսից
իսկուհի՝ զպանծալի մայրն իմ դուխելի՝ սիրտ
ե կանոնաւ սահմանի քանի արձանագրել
յայսմ մատենի. զի ծանիցի յուզցի՝ և այլոց
ևս ասպատակից աղբաց պատմեսցի սրբա-
նուելիւն փառաց խնկելոյն[8] արժանաւորա-
պէս պաշտամամբ պատուհաս՝ երբ մաքուր
մարմին[9] ընդ դշխոյ մարդեղուելիճ քանին
ինչ, ի յիշատակ Հաւատոյ երկրորդու-
թեն դաւանուելիճ։ Նա արդ[10] ի յայս օրի-
նակ հոգևնկար պատկերի քանի, որ զիսորա-
նէս լուսոյ յարմարի, ընկալ զիս՝ զթած օրհ-
նեալ, քաւեցեալ և սրբեալ ի սմին։ Այն
սուրբ ի հոգւոյս զնախատինս մերացս. ան-
մեղս և անբիծս ընդ հոլմանեաւ սորին քաղ-
մեցի.[11] յաւել զտկարս ի տունն դաւթի,
և անտուստ փոխեալ ի տունդ ինչ, ըստ մար-
գարէին ձայնի՝ որ ի քեզ յ՚ե ակնարկի։ Ի
[12] սուկ զմտից, և մի անօգուտ զելից հե-
տևուելի արասցես. մի զհաւատոյս ջերմու-
թիւն ցուրտ համարեսցիս, և մի զհամբոյր
ողջունիս՝ անկարդ ինչ վարկանիցիս. մի ըզ-
պաշտօնն՝ ասպաշնորհ գործեսցես, և մի զերկր-
պագութիւնն՝ անխորհուրդ լքցես. մի ակռը-
տուղ լինի տեսականուելիճ պատկերին, և
մի աննշոյլ կերպարանին սքանչելուելիւն.
[13] մի անհուր ողջակիզին սպանդ մերոյ, և
մի պատարագ ուխտի այս Հաւատոյ՝ արտաքոյ
ցրեա-

ցրեսցի. մի՛ ձաշակդ լուսոյ՝ լինիմ մահու լինի, և մի՛ բաժակ քո կողիցդ արեան՝ ՚ի դատա-
պարտութիւն եղիցի։

ԺԴ. Ազաչեմ զքեզ՝ տ՛ր յ՚ս [14] միդ յերկուքիդ, որով զգիտութիւն հօր քոյ և հոգւոյդ սրբոյ ձաշակեալ ծանեաք. քանզի [15] ՚ի քէն իսկ վարդապետեալ զամենապարդև կարգս եկեղեցւոյ, [16] և ՚ի սմին աղօթանոցիդ լուսարան կենաց փրկութիւն բարեաց, տարածեալ զսիրտս՝ ձեռաց համբարձմամբ՝ զայս կնդրուկ բանիւ բնակողիդ ՚ի սմա՝ տիրողիդ քնաւից երեքսրբեննիդ մատուցեալ, յաւէժ ընծայեցուցանեմք այսու բարբառով բարեշնորհութեան։

Ձայն որ ՚ի նիկիայն սահմանեցաւ քան, այլ ինն խոք հրաժարեալ ձայնին աւանդեալ։

ԺԵ. Փառաւորեմք վերադայնեալ նուիրագործ օրհնութիւն երգոյ՝ ՚ի հաւատ պաշտամանն քանի՝ զբարեհրամանն պատճառն եղելոց՝ զերկրորդութիւնն անսկիզբն՝ անհամեմատ բարձրութեամբ՝ անհասանական խորհրդոյ և անրմբռնելի իմաստից, անքննելի ըզգայութեանց և [17] անբերելի եղելոց. [18] քանաւկութիւն վերնականն երկնի, և անսահմանն ներքնային խորոց. [19] լրութիւն սպասումանց, և նախատրութիւն սկզբանց. [20] մի՛ յերից անշփոթ հերսից, և երից՝ միոյ անհատուցածելի խաչութեց. [21] ՚ի վեր քան զմտաց անարգելութիւն՝ յարաձգեալ ամ ուրեք բովանդակ։ Անխոփոխ բարի. անասասանելի ուղղութիւն.

22 անխառն ի երկպառակութենէ . միաձուլեալ անյաջորդ . բարձրութեան անխոնարհելի . 23 անվատնելի տեսականութեան . բարեբարութեան աննուաղելի . կամք կայուն . հրամանն ի նմա դանի . ակնարկութեան փրկչական . երանութեան ձկմարիտ . ակնկալութեան հաւաստի . խոստումն անսուտելի . 24 աւանդ արդասաւոր . առոյգ աւետիս . 25 վերամբարձութեան անձեռնարկելի :

ջ . Ա՛ի հայր՝ միայնոյ որդւոյ՝ միակամ հոգւովն պատուեաց . ամենահարուստ բարութեա՛ն ամենևին ունայն՝ ի չարէ . օրհնութեամբ՝ անքննելին ներբողիւն գովեալ :

է . Ա՛ին բարձրեալ ահաւոր անուն՝ 26 համապատիժն կցորդութենէ , անպատուութեան զգայականութենէ , եռալուսեանն զուգակցութենէ , անյաւելուածն լրականութենէ , ինքնակիշեան կամաւորութե՛ն պատուհասիրեալ աւետարանն հայրն հանգուցեալ՝ գործակցութե՛ն հոգւովն սրբութե՛ն խոնարհեալ ի յերկինս , անհուն գոլով յընտանին միաւորին , հաճեցաւ մտանել յարգանդ մայրենի ուխտածին կուսին մաքրութե՛ն . յորում 27 աճեցոյց զբոյն օրհնութե՛ն՝ ի լուսատահման անդաստանին անապատութե՛ն . ընդ ամենակատարն էութե՛ն համամանեալ յանանջրպետ միակատնութե՛ն , թափանցեալ խառնութե՛ն յիւծութեն ոչ թաղկացոյց զգոյութե՛ն ընդոյս հրաշապէս : Որով 28 անսատամբակիր երանանաւանդեալ կրթուե՛ զստահակութե՛ն իմ հանդարտեցոյց . և կամաւ ընծայեալ խաչին՝

ամբարձաւ ծաղիկն պտղոյն կենաց՝ [29] ի ծայ-
րըս լուծէ անմահականն անկոյ. ի մահ վէ-
բաւորեցաւ՝ [30] ածուածէն անընդմիջել ի մե-
ռեալն մարմնոյ, որով կենացդ զգործին
պարտեաց, արարչութէն խափուծէ՝ ի նմին
յաւէտ անբաժանօրէն ընթանալոյ մարմ-
նոյն վշտացեալ: Ինքեալ ի վայրս խաւարային
գժոխոց, եհան զկատուտն իւրեաւեղծ՝ ի
կատանաց օցտոզին. և իբր՝ ինքնիշխանէ քնոյ
զարթուցեալ, յինքն նահանջէ զդիմեցուածն
մահու, կանդնեցաւ կենդանացաւ ածաւալէս՝
էլեալ՝ ի յերկրէ հայոյ կենաց և հովիւն հո-
ւոյ քանաւորականաց: Հաւատարիմ եղև
յաշխարհի. և [31] երևեցեալ նոյնութէ՝ ա-
մենևին անսուտաղէլի, ոչ էկն հասոյն, և
համբարձաւ բովանդակ. բազմեցաւ նստաւ
՝ի գերութենական գահոյս՝ [32] նախնականին սար-
գութէ՝ արարչական փառաւորութէ: Օ՜ որ
խոստովանիմք ասծ բարերար և աոր բոլորից.
ոչ գաստ զնմ երկիր արդար ընտրութէ յաւ-
ուրն մեծի. որ [33] ինքն է սկիզբն՝ և ինքն կա-
տարած. նոյն առաջին՝ և նոյն աւրհասոյ,
անպակաս բովանդակութէ թագաւորեալ
՝ի լոյս անմատոյց:

Ը. Երկնաբանեալք ընդ հօր և որդւոյ՝ և
զանբաժանելի բոլորութենոյն փառակից հո-
գւոյն տերութէ: Որ սահեղ զբնաւս և կեն-
դանծնել զնմ. որ [34] անդադարն իսկ՝ ի բնէ
համատարածակ մերութէ աշխարհական մի-
գի՝ շրջեր նկարեր և կերպարաներ ամենու-
նակ ջուրբքն անբաւութէ երկրատարածն
ծովու՝ ի կատարումն արգեան խորհրդոյն՝

զնոր աւազանն լուսոյ ։ Ալմա արար, և այժմ գործէ. զոյացոյց, և միշտ կատարէ՝ որ ունետու, սքանչելիս, նախատեսութիւն արար-անելոց, [35] ազգ մուննա ածօրէնս, զօրութիւնս զարմանասոյս, մարգարէս, առաքեալս, վարդապետս՝ վարժօղս կրթութենէ հանձալոյ ։ [36] Ո՛ր արքայարան մատուցման արեանն քոյ՝ յորդարբեաց. քաւութիւնս անձանց՝ ազատութիւնս մարմնոց՝ լոտ նմանութենէ քոյ՝ ողորմութիւնք հրամայեաց ։ Ո՛կատեաց և [37] զեր քան զքնար, ինքեան միայն քաւականութիւն՝ նորոգեաց լուսաւորեաց. հանապատ նովին քարեգործութիւնք զօրանայ ։ Ո՛կայեաց միանձնին ածութենէն՝ ի հոսանան յորդանանու. օրինակաւ առեալ ամպոյ՝ ցօղացաւ ձայնիւ հօր ի լերինն Թաւիւրական ։ Ո՛ նոյն ախոյ նմանութենէ՝ հովանի եղէ յակոբեան տոհմին՝ ի յերեսն եգիպտոսի. յոչնչացութենէ զօրաւորութենէն մահկանի՝ հոգմով աստուածութեանդ ընկղմեաց ։ Ո՛ահանայս կատարեալ գործէ. խմաստունս կացուցէ. հաստատուն զօրացուցանէ. քաւութիւնս ընձեռէ. կենանս շնորհէ մահացելոց՝ ի նորոգութիւն յարութենէն ։ Այն ինքն է [38] օծութեամբ մարգարեցեալն այ. միանձնաւոր հաւատարմութիւք ընդ հօր երկրպագեալ՝ ի պատիւ մեծութենէ որդւոյ. անսահման փառաւորութիւք օրհնեալ յաւիտեան. ամէն ։

39 Լուրն առաքեալ ի խորհուրդ աբեղայոց, ընդդէմ պիղծ աղանդաւորացն Ռոնդրակեցւոց, նոր հանիւթեցւոց:

ԹԻ. Պատահեմք ի հատատ ուղիղ և անխոտորնակ ամբծութեանն՝ համբուրելոյ զիւր ջրհանց ողջունեալ [40] զկատուցեալս խոցան յանչնչական արձանաց՝ ածային բնաւորութեանն եկեղեցւոյս շինուածոյ: Ալ [41] գետակաղանց գտաւ և երկնի ամենազարդ քարքրութեանն. որ ի նոյնի խոկ [42] յատաքելական նացն դասուց հիմնեցաւ, յաշակերտաց վերնոյն խնկեցաւ, ի սպասաւորաց բանին պատուեցաւ: Ակնդրն առեալ կենայս այս գանձս՝ ի վերնայարկն սրահէ, խորհրդակատարն վայրէ, զոր հոգին սուրբ լցոյց, փայլեցուցեալ ինձս զջրութիւն՝ յաւուր մեծի պենտակոստէին. նախ զտուընն բարեաբեխիլ յօրինակ սրբութեանն կատարման ընդրկի այսր եկեղեցւոյ [43] կանխամեծար առաւելութեանն, յորում ապա և ինձին բնակչացն՝ տուընաւ լուսանորոգ բարեխառնութեանն: Ուստի արիւնհզօրին սուրբ բաշխեալ մատուցանի՝ [44] յաւէտ քան զհաթելին մանու գուժարկու, մեծաւ բարբառով ձայնի բերկրութեանն կենդանութեանն անմահութեանն ի սմա աղբերոյ: Վանդիմ ոչ ի կար զջրութեանն ուրուք ընդ երկնաւ յանդիման արեգական՝ ի սպասաւորուն խորհրդոյ այսր ահաւորութեանն ձեռնարկել, եթէ ոչ ընդ թեւօք սուրբ պահեսցի. նա զի [45] ոչ երկնիւք բաւականանայ այսոցիկ երրունի մարդ-

ձեոյ , եթէ ոչ կայս ձերոյն օրհնութիւն ծածկ-
կայթ ունիցի . վա՛ղ ի մահու անիծիւք հերձի
այր ըստ օրինին , որ արտաքոյ խորանի այս
վկայութիւն՝ զնիծային պատարագն մատու-
ցանէ . մանաւանդ ի [46] պատրաստուր արեան
կոչեսցի , որ ոչ [47] զանձինն օրինակ արիւն՝
կայս նուիրոյն ընծայեցուսցէ : Ա՛ի ՚ի սմա
լուացումն ՚ի մահն քո՛ի , [48] ի՛ մի յանգիտա
անարգեալ ընծուքինն ՚ի ծանուցեալսն զգ-
նախանձն կրեսցէ : [49] Ա՛ի ձեռնադրուքի ՚ի
պատիւ օծուքե լուսոյն , ի՛ մի յանբծու-
քինն խաբէուքի խաւնեսցի : [50] Ա՛ի և չնոր-
հօք , քան թէ ապաչխարուքէ՝ քաւուքի ,
ի՛ մի ձկմարտուքինն կերպարանօք խորամանդ
կեսցի : [51] Ա՛ի յընտրուքինն ապատանի՝ հա-
ւատա , ի՛ մի ապաստնալիք հատուցմանն՝ զ-յ-յ-
ինչ օտար համբաւոյ գրեսցի : Ա՛ի երկաքան-
չիւրոյ [52] գոյուքենէ մերոյ իրաւամբ կշտամ
բուքի , ի՛ մի կիսամանեայ առ մարդնեզ-
քին և առ արտաքին՝ չարի և կամ բարւոյ
փոխատրուքինն՝ կարծեցի յանմահ զօրուքի
արքայական որդեգրուքենն . ի՛ ընդելուքէ
երկրայնոյն՝ առաւելուքի վերնումն Թագա-
ւորուքե յայտնապէս ձկմարտեսցի : Ա՛ի
յոյս կենդանուքեան [53] առ անեղծուքինն
աչք , ի՛ աներկեւանուքիւն խոստացեալսն
՚ի միտս ունկնդրացն ծանուցեալ հաւատ-
տասցի :

Շ . Ա՛յս [54] դշխոյ պաշտելի՝ անշնչական և
կեղեցի՝ տայ կեանս , և մահու խլեհ , ըստ
օրինակի ագամեան պատկին յարմարապէս ձև
շակերի . գերազանց քան զբանականսն՝ յան-

շրիք

շնչութեն հրաշագործ։ մինչ դի կատարումն
ընձեռէ և նորոգ հաստատէ, [55] վերատին նիա-
բեալ ՚ի մեզ վիերպարանն փառաց լուսոյ։
Վրեալ եւս է [56] տեսակ մեծութենէ վերնումն
կամարին՝ սկզբնաւոր յառաջակառոյց քան
զբնակիչս հոգեղինացն ՚ի նմա զօրութեց։
Ա՛ր իմն ընծայէ [57] թռչուն մարմնոյ՝ ընդ թե-
թեւեաս հոգւոյ, պատուհանին հարստու-
թե՛ զանարգն յարգաւորեալ։ Ա՛ն [58] ինքնա-
կիր մեզօք զաղբանայ, եթէ ուչ՝ ՚ի մարդոյ
չարայ, և կամ անհաւատից կռոցից։ [59] Տնօ-
րինն է զարմանաւոր՝ յաղթօղ իմաստից մեր
տեսութեց. անբանն ՚ի քանաւորէն կառու-
ցեալ, նմին օժանդակեալ՝ երբ վերհագոյնն
յաւէտ նոճաստի։ Ա՛եծ է քան զմարդ,
[60] որքան ընտրեցեալոյն մովսիսի՝ յուսոյն յաղ-
թողական. առաւել քան զբանաւոր, որքան
պահարանն՝ գաւազանն խորհրդական ծաղ-
կեցեալ. զերազանց քան զմտաւոր, ուչ միայն
քան վերնաս և վերնոյս՝ գետահերձ մաշ-
կեամն սքանչելահրաշ՝ փայլեալ արուեստիւ։
( )գնութեն պարգեւէ կրկին ամենակատար
[61] որբանեալ ձեռաց՝ մաքրաբար, քան թէ
պինատիս. մարմին նիւթական՝ [62] քարի և հո-
ղոյ գոյակից, հարազատ գոյակիցնայ և
սրբոց։ Ա՛րդ զվիճն անմահ կենդանի՝ ՚ի կոր-
ծանումն է և ՚ի կանգնումն. [63] ոմն զդատա-
ւորն ամենից հոգւոց՝ հանգիստանոյ հրաշա-
պէս ազդմամբ՝ յանէծս և յօրհնութիւն.
իբրև տեսօղ աներեւութից՝ զոմն հրապարա-
կէ, և զոմն տաճէ. առ ինքն կոչէ զբեալ յա-
ռաքանէ՝ իբր զանիրօղ հրամանատարի էից։

Իբր զլեառն յաւիտենական՝ անհարուածել
լի է ի դիմամարտից. [64] ըմբռնել զհոգևորս
իբր զնաւատրուսի մեծին արուեստի. [65] ան-
մեզս և անվրիպութիւնս՝ ըստ քոյ հետոցն ըն-
թանալ. բարձր ձգխութիւնք անպատկառաբար
համարձակապէս՝ զօրէն դավել լոյ դլուխ ամ-
բառնալ։

ԺԵ. Ո՞յնքան մեծ ունի սրբութիւն, մինչ զի
զոյս ըստ պատկերի այ եղեն, [66] կանոնաւ
խտրել։ Ճետ յոգւոյն ընտրութեց փորձիչ՝
թէ համարձակեսցի մարդ ոք սխալեալ՝ ի
գաւթնանորին մտանել՝ ուր պղծի, այլ ըստ ան-
պատուաստին թերութեց դժուարի. ուչ նպատ-
այլ տեղի տայ ոչ դիտողացն զննարկին զբաժ.
ուչ լքանի ինքեամբ՝ պատուաւոր իւրումն գտնել,
այլ ի մերոց գործոց խորհնանայ. ուչ թոդա-
ցուցանէ [67] երկիցս մատչել յըմբռնութեն ոտիցն
կենդանատուչաց, ըստ տիրական անձառ
խորհրդոյն. [68] ուչ կրկին յաւուր՝ զնոյն ցու-
ցանել, զի մի անբնտրաբար՝ նուիրանն խայ-
տառակեսցի։ [69] Ո՛չ շտակեղ կարեաց զօրապէս՝
իբր անախտակիր ապականութեց՝ որ ի մեզ
շարժմանց. առանց բարբառոյ տիրապէս
հրամանաւ դասի։

ԺԶ. Ա՛յս զի և տոպան իմն է մաքրական, [70]
կրկին երջանկական, ի հեղձմանէ կենցա-
ղոյս սէտաց պահապան։ Ո՛չ բազմօք անբաշ-
նիւք գաղանաց դասուք՝ և սակաւ մարդ-
կամբ, այլ ըստ երկրայնոցս և զվերինսն յինքն
հաւաքէ. ուչ յաչիս խտռվութեն բերի, այլ
ի բարձրութենն երկնի համբառնայ։ Իբր
զաշակերտ հրահանգել Հոգւոյն այ [71] փախ-
չի

չի՛ ի նենգուէ. [72] ոչ՛ ի բաղդք մահու՝ մարմ
նոյ հարուածոց, այլ՛ ի կենայն աւետիս՝
ըմբռնեալ ածէ. ոչ նոյին ձեռնարկեալ պղ
ծի, այլ հաստոցին հրամանաւ չինի. ոչ մոռ
սէս ընդ բեսեալին, այլ միածինն ամ՝ հոգ-
ւոյն սրբով զսա հանդերձէ. ոչ [73] յարա-
շարժ հանապազաւոխս, այլ մշտակառոյց հո
մարք անսասանելեաւ զսա հաստատէ։ Ասր
ձեալ իբր զտապանակն անխոս փայտեղէնս
մածեալ տախտակօք առանց զդայուն՝ տե-
ղականոց մեզ առաջնորդէ. [74] որպէս կեր-
պարան անբանակ էին յառաջ հետևեալ՝ ի
հանդերձանս լուսոյն կենաց՝ տեղի պատրաս
տէ։ [75] Ինդ ոգիեալի անտուաստ սատակէ, ե-
թէ ոչ խաչապէս յոգի բերիցի. սպանանել
վատնեալ վաղվաղակի առաժամայն, եթէ ա-
շաւանայինն ընակցուբ երկրասիրաբար դե տ
նակոխ սայլիւք՝ իբր զանօթ լինչ ձեռնադնին
բարձեալ տանիցի։ Ոչ [76] լեզուաւ մարդոյ,
այլ բանիւ հրեշտակաց խօսի. ոչ ունկան
գոյականուն, և արուգապէս մտառեալ լսէ.
ոչ ձայն կերպաւորական բարբառոյ, և զպատ
գամն գործոցն յոլ՝ համօրէն ազանց պատ
մեալ հաչակէ. ոչ խաղալեաց շարժականու
թի, և ամօտնով ինն կենդանուն հազա
գաւ ազդէ։ Ոչ ոսկերաց և ջլոյ յօգուածք,
և [77] երկուք հազարօք կանդնօք լայնուբ՝ իբր
զգուշդն անհամար՝ բարձրեալն ամ, զկեն
դանական զօրուն գումարտակ՝ հնգապատկեան
վառեալ ամբոխին, և այժմ ընդ նոսին՝ իբր
զանմարթուս՝ իսրբուէ զոմանս ախտիւ մե
ղանոց ջնեալը՝ հատուածեալ լինքեանե,

հետէ ուղեկից , ապրեցեալն ի տաժանաւոր
աղիւսարկուածէնն ։ Այն իսկ [78] Դուքինն այ
մարմին եղելոյ՝ անուշամբ այս վիճի նշանակե-
ցաւ , պատառամամբ կողին վէրնաւս արբուց-
ցեալ ։ Այլ [79] արեան երակաց ընթացք , այլ
լուսոյ վէրնոյն շառաւիղք՝ թափանցանց միու-
թիւք զսոյն կենդանացուցեալ նորոգ պաշտ-
պանել ։ [80] ոչ սոզոմեն կամ զօրաբաբել՝ մահ
կանացուածոց ոստիկանութիւն , այլ ամենից ու-
նողին իմաստ զսա գծագրել ։ ոչ աննուէրաս-
կան հասարակաձաշակ իւղով առ ի յակոբայ
պարսպել , այլ ահաւորին արեամբ՝ և փառօք
մեծին օծանել ։ [81] տուն երկրային նուիրեալ
քան թէ մարմին երկնային լուսոյ այ՝ զսորին
որդիս կնքել ձեռնադրել ։ ոչ կենդանագոյ յերկ-
րէ յղացմանս , այլ արքայաւէնն երկնից ծա-
ռանդս կրթել ։ զի ծոց իւր գրգեալն՝ գո-
գոն աբրահամու ընծայեցուցանէ ։ Քեսայ
[82] հարսնութիւնէ սորա՝ որդին այ կենդանւոյ ։
օրիորդք խնձոյից սորին՝ հայրապետացն գու-
մարք ։ Այն կնքն [83] մուրացումն առնէ այսա-
կիր բարձանցն կռամոլուէ , զի վերկնայնոյն
այ ունի զծանօթութիւն ։ օտարութիւն է ամիւ
պիսի գրոշելոց , զի ի համօրէն քարինս սո-
րա՝ քո երկրպագի ։ քակտումն է յայտնապէս
ուրբաթական ըղձիցն անտառոյ , զի ի քնաւից
մարդկան աշխարհի՝ նմանութիւք կենացն փոխ-
ան՝ ի սմա տրն նոսիրի ։ խորտակումն է հա-
մայն դիւապատիր յուսոյ թիւնն արձանաց , զի
քարն գոլեալ կարկեհան ակամբք և վիմօք
կենդանեօք՝ այսրէն հաստատի ։

ժէ ։ Այս յայսմ էքնազ և ասծընկալ [84] ու

զսոյս

գնաց և միանգամայն՝ ի յամենուստ ծառայու-
թիւնէ . ոչ [85] օրինակ վերնոյն սիոնի , քան թէ
ձգնարտուքիւն նմին Հանդիպէր . ոչ [86] կռապաշ-
տուքենն կապալ՝ բազին , և կամ լծուլ օրի-
նին՝ տեղի պարտաւորուքե , այլ ճշմարտին քա-
րերարուքենն պարզևատան՝ ի մէնջ համբու-
լի : Ոչ [87] սասանի երբեք՝ յայլ ինն կերպա-
նան ձևոյ փոխարկեալ , այլ՝ ինոյն շուք փա-
ռաց մեծապէս ընդարձակի . սոյն ինքն և եր-
կինն երկնի՝ յերկրի լուսատպայծառ կերպիւ
հրաշակի : Որպէս չէ [88] առանց հօրն քոյ , և ոչ
առանց այսր մեր արգանդի յոգի կատարիլ :
[89] Ընտուն շրջի անբովանդակելին , եթէ ոչ
՚ի սմին տան տաղաւարեսցի . ոչ ունի տեղի
գլխոյն հանգստեան՝ ուրն բոլորից , եթէ ոչ
՚ի յայս կայարան կենաց մտեալ ազգանիցի :
Վ՚ան [90] ՚ի կամար վերնայինն երկնի՝ ՚ի յայս
հիւթաւոր բնակուքի առաւել սարծի . [91] ան-
քաւուքի ածեան լուսոյն , ոչ գրկմն մար-
դարէին՝ և զօրինակս սորին ծածկեցին , ոչ
փախեան ՚ի փառաց երեսաց նորին , և նման
նուքե սորուն՝ որ ՚ի տաճարին՝ ոչ հանդար-
տեցին , ՚ի տօն հանդիսի մեծի գալեստի , և
՚ի բանականացս գաղուտ խմբեալ նուճապէ :
Այս օրհնի կրկին բազձանօք , քան ՚ի դրախ-
տին վայելչական :

ԺԲ . Այս մայր հոգևոր՝ երկնաւոր՝ լուսա-
ւոր , քան թէ երկրաւոր՝ ընչաւոր՝ մարմնա-
ւոր , զիս գգուեաց որդի . կաթն ստեանց
սորա՝ արիւնն քոյ : Եթէ [92] ածածկին իսկ
պատիւք զսոյն ոք գրեսցէ , ոչ անօրինի : Որ
ընշան խաչին վրկուքե՝ զօրուքիս զարմա-
նա-

նաչանն՝ և արուճեստս բազմերինակս կատա-
րեալ հրաշագործել. քեմ ահաւորին սահենի՝
ի սմա հաստատեալ տեսանել. սուաս խոր-
հեաքարոյիցն հերձուածոցաց՝ մոլեգնաձաւ
բերանք կտրկին։ Ունի և [93] քարինս իմն իմա-
նալիս և բանաւորականս, որով զդազանաց-
միտս անմաքուրս՝ բացուստ ի բաց տրոհեալ
տարագրէ։ Ընդանի և [94] այծս ոմանս եղա-
կանս՝ պատկերս մաքուրս՝ միոյն այ քմէ։ Ու-
նի և [95] զդերն իւր ընտ արևելս՝ ի տեղի խոստ-
մանն բնակուելոցն մերոյ առաջնոյ. ձեռամբ
իմն ցուցանել յայտնապէս՝ զդալստեանն այ
շաւիղ. զիայլականն առակ տիրական՝ ի դէմս
բերեալ մեզ վարդապետէ. զերկուքին ի
յելից անտի ծագմանն արուսեկին՝ քեռեան ե-
րևմանն ի վերջնուստ աւուրն, արարածոց
երկրի թարգմանել։ Ցաւս հալածէ. ախտա-
ժէտս բժշկէ. դիւաց բռնութեց զօրէ։ Ընդ-
պանդ որովայնի ծորին՝ աւազանն կենդանա-
րար. ի սար հարսանեաց տրա՝ գաւազ առա-
քելոցն։ Ընքան ձախացաւ բարգաւաճեալ
երանութիւն, մինչ զի նոյն ինքն [96] փրկչին ան-
ուամբ՝ վայելչապէս յորջորջեցաւ. տիրամօրն
լուսոյ կուսմամբ՝ ի մերձաւորաց միածնին ձայ-
նեալ հնչեցաւ։ Ովքեզոց մեղաւորաց՝ նա-
ւահանգիստ հանդարտութիւն. խրախճանա-
նան՝ վերնոյն դաստուց. բժշկարան անսխալե-
լի՝ տարակուսեալ պարտաւորաց։ Կրկորդու-
թիւն անպատուհաս՝ ի սմա փառաւորի՝ օրհնել
յաւէտ նայնի։

ԺԷ. Ուակ եթէ ոք [97] ձեռն չարութիւն՝ ի վե-
րինն արքայութիւնն յանդգնաբար համբաւ-
նայ

նայցէ , և գիւտ ինչ մարմնաւոր , և կամ հո-
նարք մարդկային , և կամ արուեստ երկրա-
կենցաղ՝ զսահմանեալ աւանդութիւնս առ ձե-
ռակերտս եկեղեցի վարկանիցի , և ոչ պար-
զև առաւել կենաց , և [98] ակնկալուն ածոյին ,
և հոգւոյն սքղ յայտնեալ՝ լուսանորոգ նա-
խադրութիւն , և երախտեաց բարձրելոյն՝ ա-
մենատուր լիանանութիւն , և կամաց արարո-
ղին՝ խնկաւարեալ խորհրդարան , և առաքե-
լոց ձեռինն աջոյ՝ բարեհանձար հիմնարկութիւն ,
և միանգամայն ասել՝ գուռն երկնից , և քա-
ղաք ոյ կենդանւոյ , և մայր կենդանեաց՝ ա-
զատ ի պարտեաց , և ձկդրիտ տեսակ կերպի
երևակիս քանականի , իմանալին՝ խորհուրդ
հոգւոյս , և շօշափելին՝ պատկեր մարմնոյս ,
և սրբութեցն անպանձառիս՝ գերազանցեալ
նոր սրբութիւն , և քեհանան նշանաւ՝ պայծա-
ռատարած պսակեցեալ , զայնպիսի ոչ խոստո-
վանօղն՝ մերժէ յերեսաց իւրոց Հայրն ամե-
նակալ՝ ի ձեռն բանին իւրոյ էակցի , բար-
ձեալ ի նմանէ և զաւանդ շնորհն հոգւոյն
փառակցի . փակեսցէ զգուռն կենացս այս ա-
ռաքաստի յանդիմանն նորին : Նակ մեք զօրս
պրեցաք՝ ամին և վկայեմք , հաւատացեալ ո-
րում կարդեցաքս . յանուն և ի փառս ամե-
նակալ երրորդութիւնն և միութիւն ,
յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

[98] ԱՀ չն եմ հաւատ յերկրորդութիւնն . և այս՝ ի հայրն
եմ լուսաւիտս՝ խոստովանեալ գաւանութիւն :

(1) Վերոյին յաւելուած : Ի մեր օրինակին, և ի հին լուծ, և յամենա նախնի ասպագիրս չիք այս մակագիր. այլ փոխանակ զայս դնի յաջորդն. Դարձեալ առ նոսին, ևն : Եւ առաւել հարազատ թուի այս. վասն զի սկիզբն գլխոյս ևս նախաշաւիղ և հետևեալ բանին՝ Մոռոցանէմ ընդայէմ, ևն. ուստի ոչ ունին պէտս այլևայլ մակագրի : Եւ զինչ թուի թէ այս աղօթք ևս կարգի արարեալ իցէ յետ ելից բանին, յորում զգաւանութիւն հաւատոյ արտայայտեաց ևս նիկիական հանգանակին : Եւ քանզի յայնմ հանդանակի լուաք ժողովն նիկիոյ զնոսան՝ ի վեր քան եկեղեցւոյ՝ որ կայ ի հանգանակին առաքելոյ և կոստանդնուպոլսի ժողովոյն, նմին իսկ և քան վերջապես ոչ արար անդ բացատրութիւն ի վեր եկեղեցւոյ, զոր ասա առնել ըստ ձակ : Ա յսմ կարծեաց առաւելապէս հնին ասոյ մակագիր բացնիս յառնէն. Դարձեալ առ նոսին երկնապարիկ երկրորդութիւն որ ինչ յառաքելոցն սահմանեցաք առանցրութիւն առ ամ լուսաւորութիւն եկեղեցւոյ, ևն : Ա յսոցիկ կրկնական բառք գլխոյ յորմանդուն ունին ըստ հին բանին՝ որ նախ քան զայս. բայց կարի քաջ յարմարին ըստ լիր բանին՝ ուր միայն ըստ նիւթոյն, այլև ըստ սկզբանցն. զի ասա առնէն. Եւ արդ՝ ընկալեալ ես խոպան ձեռինեալ ի յանձառութիւն առաւելութիւն բազմամանեայ յանձնարութիւն մեծիդ երկնից, ևն, ցուցանէ յայտնապէս թէ նախ քան զայս՝ զերախտեացն սոյ Ճառ արկեալ իցէ ընդարձակաբար. որ ուր այնչափ հայի ի բանն հին, քանզի ի բանն լիր, յորում ի վերջին տասնն կուսանացն ըստ առաքելոցն զերախտիսն սոյ, ուստի կարի յարմարութիւն ընդհետ գոյ առնէն, եւ արդ ընկալեալ, ևն :

(2) Ի դիմաց և ի ընդհանոյ : ըստ յառաջոյ և զինով : Զորեակին դիցս մարմնոյ յիշեալ, առել կամի, յամի կողմանց պաշարեալ էին զմեզ անբաւ երախտիք Հոգւոյն ի մեզ :

(3) Կրկնապարիկ երկրորդութիւն : Վերատին երկրորդութիւն առանցրութեան զգեցեալ ըստ ինչ յառաքելոցն ասմանեցաք ի պայծառութիւն գաւանութեան եկեղեցւոյ, ընդ նմին, բացայայտաբար եգեալ առաքելոյ : Ընդ նմին խորհրդածութիւն՝ որ ինչ ի ննութեան եկեղեցին կամ ի առաքն ցուցանի երանաւոր հերպետութիւն, հոգևոր նշանակութիւն՝ որով զկերպարան երկնից յինքեան բերէ :

(4) Գովէսպ գաւանան : ի մեծութիւն, գաւանական :

(5) Հերձուածականին : Հերձուած մանանաւորաբար առել, է կամաւոր բաժանումն ի հոգևոր միութենէ : Իսկ չարաչար փառութիւն՝ յամառ մոլորութիւն ի հաւատոյն. Թէպէտ ի մեր գիրս հերձուածն անխտիր վոխանակ երկուցն ևս դնի : Արդ՝ զերկուսին ևս հնարեցաւ առանձին առնել

խաստեղծան, Թէ՛ւր մեկնելով զբան պատուիրանին մոյ, և այնու բաժանելով զնո՛ւ ի հպատակութենէ օրէնսդրին։ Եւ այնպէս յադամ հերձուածական չարափառութիւ՛ն, որ է կարի առատանալի, որոշեցայ ասէ՝ յոյ, և մերժեցայ ի դրախտէն։ Խակ այժմ այսու միաւորիչ դաւանութիւ՛նս գարձեալ վերացայց յերկինս։ Հին լուծ. Դաւորականաւս՝ խնամոյ գաւանութիւ՛ն ընդունիմ, որ միական է։ Քայց առաքինն է յարմար բանիս, ի՛ միաւորիչ՝ նըւ հակառակ հերձուածականին։

(6) Վհանդէ յարգանդէն։ Աստանօր փանդին Թարմատար է, և խնամս պարբերութենէն այսպէս պարզի։ Պարս և արժան է ի՛ կիչատակ Ջառնս ընդունի՛ նաև զբովէլի մայրն իմ զեկեղեցի ըս կանոնի հաւատոց արձանագրացանել ի՛ մատենիս, յարգանդէն, ի՛ յաւազանէն, կիմ իննիւթական տաճարէ անտի՝ յոյսամ հոգևորապէս ծնայ ի՛ միրտուն։ Որ զի ծանիցի լեսոյ եկեղցոյ ազգայ մեծութի՛ն փառաց նանէլայն, ի՛ գովէլսյն՝ որ է եկեղեցին, արժանաւոր պաշտամանբ բանի և մեծարանաց պատուի՛ն յամենեցունց՝ նրբև մարմին մաքուր ըս գլխոյն քրի։

(7) Հրդնէց խոսէց։ ամ կուսակրօնից ի՛ մարդկանէ ձըշմարիտ մայր է եկեղեցի։ կիմ, Թագուհի ամ կուսից։

(8) Հրջանաւորապէս։ ի՛ մերսումն, արջանապէս։

(9) Ընդ գլխոյ մարդեղութի՛ն։ եկեղեցին նրբև մաքուր մարմին՝ պատուհասցի ըս գլխոյն, որ է մարգացեալ բանն ամէ։

(10) ի՛ յայս օրինակ։ այսու հոգևոր պատակերաս աղօթիցս, որ զեկեղեցւոյ յաբմարէ, յօրինի, կիմ խորհրդածի լինին՝ որբեան զնս յաղօթիւս ի՛ սմին։

(11) Յաւէլ պիսբս։ լինակ կամ յօգեան զանպիտանս ի՛ փուռն դաւթի, յեկեղեցի քրի, և անտի փոխեա ի՛ փուռդ այ, յարբայութենէ երկնից, (ըս զաքար. ԺԲ. 8։)

(12) Սուկ պիսբոն։ զմոռանալն յեկեղեցին, և զեանելն անտի՝ մի ունայն կամ անօգուտ արասցես, ի՛ Թողեա լինել ի՛ հետևեալսն կարգաւ յինչելով զբարեպաշտութենէ գործան՝ որք լինին եկեղեցւոյ, ասացէ՝ զի մի վայրապար և անպտուղ անցցեն։ Եւ նախ՝ զհաւատոյ գաւանութենէն՝ որ լինի ի՛ սկզբան ժամերգութենէ, կամ ի՛ սաղմոսգի հանգանակաւն, ասացէ զլինել ցուցս։ Եւ համբայր ոզջունին՝ որ ի՛ պատարագի՛ մի լեցի անկարգ, խառնիխուռն, իբրև զմարմնական ոզջոյնս, այլ պարկեշտութի՛ն ի՛ նշան հոգևոր միութենէ և սիրոյ։ կիմ, խնամն համբոյրն արարեալ յօրմանէս և ի՛ սեամն եկեղեցւոյ։ Եւ պաշտօն ժամերգութենէ, կամ խնկարկութենին մի լեցի ապաշնորհ, խառան, անընդունելի։ Եւ նոյնպէս ընդ

Ծնրադ

ծնրադրութեան՝ որ լինի ի ժամերգութենէ, ի պատարագէ, կամ արբազան իրաց՝ խաչէ, պատկերաց, նշխարաց սրբոց, և՝ ի նիւթ անխորհուրդ, անբանաբար արարեալ արուեստիւն ձեռով միայն: Եւ պետականութենէ պատիւն, հայեցուածք ձեռոյ եկեղեցւոյն, կամ տեսուն քահանային, որ պատրիկեր է քեզ, և խորհրդաբար զբեցեր, մի լինիլ անպատուական առանց քննելոյ զնորհուրդն: Հին լծ. պատկերաբաւ խոնարհայ զհայ և զբինի պատարագին, իբրև թէ առքա պատրիկեր են քեզ: Մարթ է ասել զայս ըստ մտայ ինչ. այր կամ ի վեր հայեին և գիտեսցին նախ քան զքահանայապետութենին, կամ յետ այնր՝ ըստ խորհրդական տեսակացն միայն. և կամ զի երևեցուցիչ է արիւնաւոր պատարագի խաչին: Եւ ձեռքպարանին ոչանչելութենէ, աքանչելի խորհուրդ և նշանակութենէ տեսակի տաճարին և զարդուց նր ի էին աննշոյլ, աղօտ և անճանաչ ի միտս իմ: Եւ պատճառ ուխտի, հոգևոր կամ բանաւոր պատարագ աղօթիցս, կամ նուէրք ընծայից՝ զորս ըստ քեզ պատարագին մատուցանեմ, մի մեր ժեռոյն արտաքս իբրև անընդունելի: Եւ ձայնակուսին մարմնոյ և արեան քո մի՝ ի դատապարտուն ինձ գոյիցէ:

(13) Մի՛ անհուր ողջակէզին սպանդ ջոջ: ի մերումս, հաւասցի: կրկնակի նմանի անհուն, կամ իբրև մակբայ, այր առանց հրոյ սկզբնդ՝ մի զենուին ողջակիզի մարմնոյ քո ջոջ, այր կատարեսցի: Եւ կամ իբր անուն ածական՝ ողջակիզին, այր առանց հրոյ մատուցեալ ողջակիզին զենուին մի մեռցի ի միտս իմ: Եւ ըստ երկրորդ մտացս՝ առաջել յարմար է ասել հաւասցի:

(14) Մէտ յեսուէտ. այր մի յածուածիդ: ըստ այսմ նման յորժամ ասի. ինն յինուէն, և՝ զոր այլ բազում ուրեք ասէ ըստ վարդապետաց:

(15) ի փէն ինչ վարդապետել: ուսուք քեւ, և ի ձեռն առաքելոց՝ զանձնապարգեւ կարգս, ամենեցուն և հաւատացելոց սպարգևեալ կարգս, կամ ևս բարեաց պարգևօղ կարգս եկեղեցւոյ: Այս կարգ է՝ առնել նախ քան զնոմ՝ գաւանութեն ուղիղ հաւատոյ, զոր քո առաջին պահանջէր յամենեցունց՝ որք մատչէին առ նա. և ինքնին ուսոյց՝ թէ զնարդ պարտ է գաւանել զհայր և զորդի և զհոգի սրբ. և ի ձեռն առաքելոց բացայայտ առանդեաց զկարգ հաւատոյ ի հանդիսականին. զոր և եկեղեցւոյ ընդունելեալ, նախ քան զնոմ զհաւատոյ գաւանութենին պահանջէ և մատուցանէ: Հին լուծ. իմանայ զկարգ առաքելական առաքելոց եկեղեցւոյ. իբրև թէ քո զանազան գործովք եղ ցոյց զաստիճանըն[illegible], կիսատարկաւ, և այլն:

Բայց առաջինն յարմար է առնլոյս:

(16)

(16) Եւ ՚ի սմին աղօթանուէրը · ըստ այսմ կարդի առէ յեկեղեցւոջս , որ է տեղի նուիրման աղօթից , և լուսարան փրկաւէտ բարեաց , մատուցանելոյ զայս կնդրուկ գաւանութիւն , քեզ՝ երկնաւորելոյդ երկոյս ոգի երկոտով , այսու բարեաւով բարեշնորհուիցէ , այսու բանիւ օրհնութիւն կամ գովաբանութիւն :

(17) Ընդունելի եղիցի : անսասանելի կամ անպարտագրելի յաբարածոյ :

(18) Քանակուիցէ վերնականն երկնի · քանակիչ , ըստ լուանդաւկիչ կամ առհասնիչ վերին երկնից :

(19) Լուսիչ սպառնոյ : լրացուցիչ , կամ վերջին վախճան ամ մանաւանդ վախճանայ : կամ , սպառեալ և եղծեալ ի բայ լրացուցիչ ըստ որում՝ ի բնութիւն իրայ՝ յատկական ինչ միոյն՝ զայլ փոխանակ նր յարուցանէ ած : կամ , լրութիւն և կատարելութիւն ծայրից իրայ · ըստ դերազանցութեան յիւրաքանչիւր սեռի · իբր զի ած է լրութիւն դերակատար խնամատուութիւն , դերակատար զօրութիւն , դերակատար սիրոյ , ևն : Եւ նախապրուիչ անդրանց · ՚ի մերում , նախագրուիչ : ըստ նախկին ամ անդրանց , և է նախկին գոյութիւն , ըստ որում առաջին քան զամ անդրանս՝ ած գոյ : նախկին արարչութիւն , ըստ որում ինքն գոյացոյց զայլ անդրանս : Նախկին շարժողութիւն , ըստ որում ինքն զինն շարժէ և մերձեցուցանէ ՚ի գործ :

(20) Մի յերդ · մի էութիւն յերից անշփոթ անձանց , և է ըմբռ , երեք անձինք միոյ անբաժանելի էութեան , ըստ իսկութիւն կամ էութիւն : Յոքնականն փոխանակ եզականի եզեալ : ՚ի մեր օրինակն · երդ՝ ՚ի գոյ անհապճաղելի խոստովանիմ , զոր մարթ է այսպէս ևս պարզել , երից անձնաւորականն իւրութեց կամ անձանց , որք անհատուածելի են ՚ի միոյն , ըստ յէութիւնն : Խոստովանիմ փոխանակ անձին ասի և այլուր : (Յաճախատաւամ . գլ . ե . եր . 39) ուր Հայր ած կոչի , Պատճառ նոցունց իսկութեանցն : ըստ անձանց որդւոյ և հոգւոյն :

(21) ՚ի վեր քան զմարդ անարգելուիցէ՝ յարձակեալ ամ ուրեք բռնի վանդակ . ՚ի մերում , յարձակեալն կեանս զատանի ՚ի հեռուեալ բառիցն : Իմաստն է , առաւել քան զնորութիւնն կամ զանօսրութիւն միտաց՝ որով անարդել մտանէ և ընթացնոյ յամ ուրեք , ած անդր ևս ձգի անչափութիւնն , որով բռնի վանդակ ամ ուրեք լինի :

(22) Ընդհատան ՚ի բերպերան : իսկութիւն սիրոյ՝ որ անհատն է յանհատուէ , ՚ի շահատիրուէ , ՚ի մեծացուցիչ խորհրդոց :

(23) Ընդվզանել ՚ի փետականուիցէ : անտակարանալի առատութիւն կամ անեղծանելի տեսիլ , և գեղեցկութիւն :

(24) ՀՀանդ աշխատասը : տուլիք ևի պարգև բաղմապիեն : կամ, պահեստ՝ որ ՚ի մնալն ածեցուցանէ արտասխ բա-
րեաց :

(25) Վերամբարձուելի : դերազանց բարձրուելի, յոր չհասա-
նէ ձեռն մտաց, կիւ զօրուելի և իշխանուելի :

(26) Համապատիճն կոչեցուելէց : Ընայս, և գյաջորդան նման ՚ի Թանձրացեալն. յո համապատիճ կոչորդելոյն, անուա-
ռում՝ աղբակցացն, երեքբուսեան զուգակցացն, անյաւել-
ուած լրացեալոց, յո կատարելոց :

(27) ՀՀձելոյց ընոյն : Կազմեաց գմարմինն՝ որ էր տունկ օրհնուի՝ ՚ի լուսաւորս և յանապատս անդաստանի արդան-
դի կուսին : Զոր ըզ ամենակատար էուլիք ածուէն հա-
մանէալ, յո գոյակից արարեալ գմարմինն յանանչրպէս հիւս-
նուելի, անբաժանելի միաւորուելիք, նախանձոյն խառնու-
լիք, նեղբլին և սերտ կառակցուելիք, չածուելէն ոգի, յան-
մարմին ածուելին քաղաքրեաց զգոյուելի բանական հո-
գւոյն : Որովք ասել կամի, անձն որդւոյն ոչ յիւր ածու-
ելին միաւորեաց անբաժանաբար գմարմինն, և գհոգին
բանական :

(28) ՀՀնոպամբակելի երասանաս : Մ խառնելով անբաժանե-
լի գմեր բնուելիս ըզ իւրաւմ ածուելէն, այսու իրը ան-
գերծանելի սահմիճ գիմ ապատամիուելիս կիւ անհնազան-
ելիս հանդարտեցոյց :

(29) ՚ի ծայրս լրուելիք : Ծաղկին կենսատու վերացաւ ՚ի
բարձրուելի անմահականն պնոյ խաչին, որ եղև գործի ան-
մահուելիք : ՚ի մերումն, անսահմանական, յո որ անսահման
եղև ըզ զօրուելիք և ըզ սերոյ. գի զօրուելի նոր յերկինս
և յերկրի ներգործել, և պատուել ոչ միայն յերկիմ, այլ
մինչև ՚ի ծագս սիերերաց :

(30) ՀՀնուելին անընդհնելի : Որգին ոճ մարմնացեալ՝ ՚ի
մահ վիրաւորեցաս, ածուելեանն անբաժանելի գոլով ՚ի
մեր նմանական մարմնոյն, որով կենսատու արար գինաչն՝
զգործին մահու : արարչուելին խոստիք, խոնա ՚ի Թանձրա-
ցեալն, յո արարչին ածիք ՚ի խաչի անդ միշտ առանց բա-
ժանման կրելով ըզ նիւթական մարմնոյն :

(31) Երևելոյ նոյնուելիք : ՚ի մերումն, նոյնաբնուելիք :

(32) Ասխնականին պարգևուելիք : յո նոտաս հանդերձ առեցե-
լով մարդկուելէն ՚ի դերակայ փառան՝ զոր նախ ունէր
ըզ պարզ ածուելէն :

(33) Ինքն է սկիզբն : Ասնու զբան յոյան. իբ. 13 : * Ես
եմ ալփայ և ով, սկիզբն և կատարած, առաջին և վեր-
ջին : * Եւ այս պատշաճ քան ոչ միայն ըզ ածուելեանն,
այլև ըզ մարդկուելէն, որով ՚ի կարգի շնորհայ և փառաց

ինքն է սկիզբն և վախճան ամի :

(34) ՀԱՆԴՊՊԻՆ իսկ ՝ի ԲՆԷ : ՝ի սկզբանէ համառարած խա
ւարին՝ որ կաշխատ ունէր զաշխարհս , ամենածին Լուսիքդ
ծովուն երևեցուցանէր զնա աւազանն մկրտութեանէ , ՝ի կա
տարումն , արդէոն , այժմեան խորհրդոյս :

(35) ՀԱՂՊՈՒՆ , ՝ի ներգործութենիս , գործս , ՁԾՕՂԻՆ ՝ի
մերումս , ՁԾԱՅԻՆ :

(36) ՋՐԲԱՐԲՆ ՄԱՓՈՒՑՄԱՆ , այսինքն զեկեղեցի , կամ զնո
ւեղանն սրբարար , յորում մաւոտուցանի արիւնն քրիստոսի , յար
դարեաց , ևն :

(37) ԳՆԷ ՓԱՆ ԶՋՈՒՐ : զերագոյն քան զՋրոյ մկրտութիւնն՝
ներգործեաց յառաքեալսն . յորս բաց ՝ի ներքին սըր
բութենէ շնորհաց՝ որ լինի մկրտութենէ , ազդեաց և զայլ
սարգևս՝ լեզուագիտութենէ , աքանչելագործութենէ , մար
գարէութենէ , ևն : ԱՅԼ և զկուսանելեանն մկրտեաց ա
ւազանց Ջրոյ՝ ԻՋանելով առ նոս լեզուացն այլատարազութ :
(գործոց , Ը . 44 :)

(38) ՕՃՈՒՆ ՄԱՐԳՈՅԵՑՈՅՆ : զհոգին նոր օծութեան կամ օծանիօղ
ասել քրիստ , պէսպէս խնդիր : Ըստ գոյացական օծմանն՝
որով մարգկութիւնն ՝ի քրս ասի օծեալ անձնաւորական միա
ւորութենէն ընդ բանին , հոգին նոր ասի օծանիօղ՝ ոչ ՝ի նոր
քրստոս , (զի ընդ այսմ բանին ամէն է օծանիօղն .) այլ արտա
քրստոս , ընդ որում գործ մարգեղութենէն արարչագործս յա
ւաջեկեալ ՝ի բարութենէ և ՝ի սիրոյն նոյ , առանձին լինի օ
ծինակաւ ընծայել հոգւոյն սրբոյ , որպէս և ասի յղանալ ՝ի հոգ
ւոյն սրբոյ , ևն : Ըստ պատահական օծմանն՝ որ ՝ի ձեռնադ
հասոյարարոյ շնորհաց , հոգին նոր է օծանիօղ մարգկութեանն
ևիմ բանական հոգւոյն քրիստ , ընդ որում գերագոյն լրութենէ
շնորհաց ՝ի ներքոստոս միաւորեալ էր ընդ նմա ՝ի սկզբանէ
յղութենէն : Պարձեալ , ընդ իշխանական օծմանն՝ հոգւոյն
սրբոյ ընծայել օծանելն կամ կացուցանելն զքրս ընդ մարգկու
թենէ՝ թագաւոր , քահանայ , և մարգարէ : Ասյս կոչումն
հոգւոյն սրբոյ , և իմաստք նորա հաստատեալ են ՝ի բանն Ա
ստուծոյ . (կաս . 1 .) * Հոգի տէրն ՝ի վրէ իմ , վասն և օծ իսկ
զիս : * ՈՒր և ՝ի սաղմ , (խէ . 8 .) * Վասն օծ զքեզ Ա
քո Ա
ստուծ ուրախութեամբ , * ևն :

(39) ՆՈՐՈՅՆ ասացեալ : Յետ ընդարձակելոյ զգաւանութիւն
երից ծածկին անձանց , անցանէ ՝ի գաւանութիւն եկե
ղեցւոյ ըստ կարգի հանդիսականին , որ ասէ . Հաւատամք
և ՝ի մի միայն ընդհանրական և առաքելական եկեղեց
ին . զոր նոր վարդապետս սահմանէ առ կենդանին եկեղե
ցին , որ են հաւատացեալքն , և առ անշուշտ եկեղեցիս ,
որ են տաճարքն : Բայց մեր օրինակս այսչափ միայն գնէ

զմահագիրս : ՔՀասցնել ևս եկեղեցւոյ ընդդէմ մանիէեցւոցն , որ են մոլիկեանք · սարսուն լինել , պղծիկեանք : Ա յս մահագիրս ոչ ինձ եգեալ ի սէն վերդիպեն , այլ յայլոց՝ առ ի ցուցանել զիաւաւորութիւն յաղորդ բանից դաւանութեան , եւ զի գրեաց ընդէմ Թոնդրակեցւոց , որք սակս խաչնակութեանն զանազան աղանդոց՝ զանազան անուանս ընկալան , իբր մանիքեցիք , պոլիկեանք , կիմ պաւլիկեանք , են : որք զեկեղեցի արհամարհէին , և զամ որ յեկեղեցւոջ կաթսարն , ծաղր առնէին : Եւ զի սորա ի տանեբորդ դարն վիճանդամ բազմացան ի հայս , նմին իսկ վարդապետք ժամանակին ըստ բերելոյ պատեհութեան գրէին ընդդէմ նոցա զոլեատս եկեղեցւոյ , խաչն , մեռոնն , և այլ սրբազան անօթոց կիմ արարողութեց : Յորս և անանիա վարդապետ նարեկացի գրեաց զսաստմութիւն և զվերծուծումն սիրջ Թոնդրակեցւոցն , զոր և յիշէ ընդհարձակն ի Թուղթն ի միջագետս : Դէպ և այլ ձառ ներբողական ի վերեկեղեցւոյ՝ անանիայի ուրուն , որ կամ սոյն այս նահատակեցաւն է , և կիմ այլ անանիա : Ի սոյն պատճառէ և սէս գրիպոր գյաղորդ ձառդ յօրինեաց · ոմն և զբանն՝ յաղագս փայտի ժամահարին , և վերս սրբալոյս Աստուածին : Ջկատարեալ աւղեկութիւն Թոնդրակեցւոց առ ի պատմութիւնս :

(40) Ջկատարեալս խորհ : Դաւանեալք ասէ՝ զսաստիարս եկեղեցւոյ չինեալ յանշուշդ բարւոյն , իբր ոչ երեք լոկ ըստ մարմնական չինուածոն դնելով նիւթ հաւատոյ , այլ բոլոր որում նուիրեալ է ի բնակութիւն նոյ , և ի կատարումն արքային մատակարարութեց , և իբր այսպիսի՝ պատուհանել , և օրինադրեալ յառաքելոյ անուն ի նորումս , ոմն և յայլ խոկ ի մովսիսական օրէնս · վասն այնմ դարս և յոզդս՝ ուրացօղք և արհամարհօղք պատուհոյ և պիտանութեան եկեղեցեաց՝ ըստ հերետիկոսս դասեցան : ոմն և պետրոբրուսեանքն ի գաղղիա՝ յերկուտասաներորդ դարուն . որոց առաջնորդն հրով ընկալաւ զսատակումն :

(41) Գերազանց գիտ : Ոչ է բաղդատութիւն ըստ երկնի եւ բանեբեաց կիմ ըստ արքայութիւնն , որում երկրաւոր եկեղեցիքս՝ օրինակք են և իբր գաւիթ , այլ ըստ երկնի աստեղայոյ · որ Թէպէտ և բարձր է դրախտ և աստեղազարդ , բայց երկրաւոր եկեղեցիս ասէ՝ ամիւ զարդարեալ է հոգեւոր շնորհօք , և բարձր ըստ խորհրդոյն :

(42) Յառաջելոանոյն : Վկայեն բազում պատմութիւնք , թէ ի ժամանակս առաքելոց չինեցան եկեղեցիք և մատրունք ըստ ներբելոյ աւղեացն . և զնոյն իսկ բան առաքելոյն · (ա · կորն . ժե . 22 .) * Եթէ ղեկեղեցեաձն ոչ արհամարհէ

ցէք, " յաղագս նիւթական եկեղեցւոյ ևս իմանան բաղաձեղ, ասկեբերան, հերոնիմոս, օգոստինոս, և այլք: Կայ և հաստատուն ասանդուիլն, թէ զվերնատունն սիոնի առաքեալքն եկեղեցի արարին. զոր և կիւբրեղ եղեմ. կոչէ եկեղեցի առաքելոց: (Կոչ. ընծայ. ժդ. 37:) Եւ որ վըդպեաս ասէ զկնի, թէ 'ի վերնատանէն սիոնէն եղև հիմնարկուիլն եկեղեցեաց. և յօրինակ սրբուիլն ասցա՝ հոգին որ նախ զատունն եղեց հոլմով, և ապա 'ի քնաքեալսն 'ի նմա հանդիսաւ հրեղէն լեզուօքն:

(43) Կանխամէջ առաւելուիլ: 'ի մերն, առաւելուիլ:

(44) Յաւէպ էան: արիւնն քրիստոսեալ յեկեղեցւոյ՝ առաւել է քան զհաբելին. զի սա եղև հանու գուշակող. զնահն և զվրէժխնդրուիլն բողոքէր. իսկ քրիստոսի արիւնն առաւել ևս աղդասպաղն զկենդանուէ մեր հայցէ: (եբրայ. ժբ. 24:)

(45) Ո՛ւ երկնից: պատարագն քրիստոսի ոչ չատանայ 'ի բացի 'ի նեղքոյ երկնից մատչիլ, եթէ ոչ ծածկոյթ 'ի վր ոնոյն զձեղուն եկեղեցւոյն:

(46) Պարպատոր արեան: 'ի մերումն, պարպեան:

(47) Զանյինն օրինակ: զարիւնն՝ որ էր օրինակ հոգեւոյ, արտաքոյ խորանին մատուցանել՝ արդելեալ էր յօրէնէ նոցա: Զօրինչ ցայսմայր առաց ոչ վըդպատս՝ չատանայ ոչ մատուցանելոյ զնծային պատարագն արտաքոյ եկեղեցւոյ, հայի 'ի մերժուիմն պիղծ ազանդոյն Թոնդրակեցւոց. որք զոչ խորհուրդն անգամանէլին իբրև զանխոխ սեղանս, ուստի և ոչ պարտ համարէլին խարիլ զուղղն մատուցմանն: Ապա թէ ոչ՝ հարկն որ ոչ գիտէ զբնէնս, բազում անգամ սահիլէր արտաքոյ եկեղեցւոյ՝ յայլ պատշաճաւոր տեղւոջ և մատուցանել հանդերձ կարևոր յարգուիլքն. ոմն 'ի ժամանակս հալածանաց, 'ի բազմըբեայ պատերազմունս 'ի մէջ բանակին, և յայլ դիպուածս կարևորս: Զի և որ գրիգոր լուսաւորչին՝ զսեղան շարժական ըէ իւր ընծայեցուցանէր, ոմն չիչէ յովհան իմաստասէր 'ի կանոնն. ժբ:

(48) Զի ոչ չանգչպս անարգեալ: 'ի մերումն, զի ոչ անարգեալ չանգչպս: Եկեղեցւոյ մի է լուացումն կամ մկրտուիլն 'ի տահն փրկ, (ըստ առաք. հռոմ. գ. 3.) այր 'ի զօրուիլն մահուանն քրիստոսի, կամ յօրինակ մահու նորին թաղմամբն 'ի ջուրս: Ապա ոմն միանգամ էր մահն քրիստոսի, նոյնպէս միանգամ և մկրտուիլն. զի ոչ չանգչպս անարգեալ, զի ոչ ածն բան՝ որ չանգչտ հրէիցն, կամ անգիտուիլք անարգեցաւ 'ի խաչն, վերատին 'ի ծանուցելոցն պնախնին հրեայք. այր 'ի ձանաչոյն կամ 'ի հաւատացելոյն զառաջինն մահն կրեաց:

Ա. կնարկէ ՚ի բանն (Եբրայ. Է. 4.) ուր ասէ առաքեալն, անհնար է միանգամ սկրտեալսն՝ եթէ կործանեսցին ՚ի հաւատոյ անտի, միւսանգամ նորոգիլ սկրտութիւ. իբր զի հարկ էր վերատին ՚ի խաչ հանել զորդին Աստուծոյ, և դարձեալ խայտառակել, որ ոչ կարէ լինել:

(49) Մի յեռանդրուիլ: իմանալի ձեռնադրութիւն; թէ դրոշմին, (որ սովորաբար ՚ի նը գիրս դրութիւ ձեռաց բացատրի. տես գործոց, ը, 17. Ժէ. 6:) և թէ քահանայութիւն, որք զկնիք տպաւորելով՝ անջնջելի են, ուստի և անկրկնելի: Եւ երկոքին լինին ՚ի պատիւ օծութիւ լուսոյն, պատուհասի օծման մեռանիլ. զի օծութի՝ պատուհասական և արքայական նշան է անկաւար. միանգամայն ղրուսաւորութիւ նշանակէ, և չնորհէ օծելոյն: ալէ մի յանդգնուիլին. այս ձեռնադրութիւ և օծութի ՚ի գործածի յեկեղեցւոջ, և այն միանգամ լեալ, ոչ զի ՚ի կողմանէ դրոշմին՝ յանդգնութիւ հաւատոյն՝ զոր ընկալաք սկրտութիւ, մի խաբէութիւն ուրացութիւ կամ մոլորութիւ խառնեսցի: և ՚ի կողմանէ քահանայութիւ, զի մի յանարատ կարդ քահանայութիւ սպրդեսցի խաբէութիւ անարժան մարդոց, կամ ոչ քահանայից. Վ՚ զի ընծայեալքն ՚ի ձեռնադրութիւ դրոշմին և քահանայութիւ՝ հաւատոյ վկայութիւ և տեսութիւ ընդէմ իւրեանց, և անուանք նոցա ՚ի գիր անկանին ըստ կանոնականաւորութիւ եկեղեցեաց. որով խաբէութիւ ուրացողաց, կամ կալպաճողաց, կամ ոչ քահանայից ՚ի յայտ եկեալ յանդիման:

(50) Մի և չնորհօք. Զայս ոմանք ըստ հին լծ. իմացան ըզքաւութիւ՝ որ ՚ի չնորհաց սկրտութիւ. սակայն զսկրտութիւն յառաջագոյն եդ նը վերոյիշեալ: Ալ ըստ կարգի՝ յետ սկրտութիւ, և ձեռնադրութիւ դրոշմին և քահանայութիւ՝ իմանալի է զեկեղեցական ապաշխարութիւն: Եւ նախ՝ զնորհրդականէն. որ քանզի նւրով զօրութիւն բերէ զքաւութիւ, և ոչ ասէ՝ ՚ի գործոյ գործեցելոյ, վասն ասէ, չնորհօք, ցանկէ ապաշխարութիւ, ցի քան թէ զօրութեամբ ապաշխարողական գործոց բերէ զթողութիւն: Ուստ զայս մի ասէ, իբր ոչ եթէ միանգամ եւթ արձակելոյ իշխանութիւն ունելոյ եկեղեցին՝ ըստ չարափառութիւ նովատիանոսացւոյ թէ ոչնարիտ զղջացելոյն՝ միով բանիւ եւթ և միանգամայն քաւին ամ մեղք: Զի մի ճշմարտուիլին, ցի բայց միայն՝ զի ճշմարտութիւ զղջմանն և ուղղութիւն՝ ապատարկին կերպարանօք մի ձեռացն: կամ զի մի ճշմարտութիւ նոր օրինացս արտաքուստ միայն կարծեսցի սրբել և քաւել իբրև զհին օրէնսն: Երկիր, իմանալի զկանոնական ապաշխարութիւ, որ լինէր հրապարակաւ ՚ի երեսս մեղ

ղաց՝ հուսպառութիւնէ, մարգասպանութիւնէ, չնութիւնէ, եւն. յորում քաւութիւն պատուիրեալ՝ ի շնորհաց բոլոր կիսահեղեղացոյ լինելը, քան՝ ի զօրութիւն ապաշխարութեանն: Ապա եթէ յայսմանէ ապաշխարութիւն միանգամ եւեթ լինէր ընդ կանոնաց, ոչ վկայէ տերտուղիանոս (՝ի գիրս յիշխ Ապաշխար. գլ. է:) Այլ եւ աբէն ամբրոսիոս. (գիրք ե. Յղիս ապաշխ. գլ. ժ.) ուր ասէ: "Ոչ մի է մկրտութիւն, նոյնպէս մի ապաշխարութիւն, որ հրապարակաւ կատարի: " Այսոյիք եւ աբէն օգոստինոս. (՝ի Թղթ. ՃԾԷ. կիս ծէ: Չի մ՝ ձմարտութիւն: ըր զի մի յաճախութիւնք այսպիսի ապաշխարութիւնք՝ ձմարտութիւն քրիստոնէական կրօնիս եւ ահագանութիւն՝ կեղծաւորութիւնք ընկալցի՝ ի կրկնամեզ քրիստոնէից, կիսիբր կերպարանօք յանձն առեալ կալ-

ծեցեալ յանհաւատից:

(51) Մի չընդրուիցէն ապառնի: մի հաւատք քարոզի յեկեղեցւոջ՝ ի հանդերձեալ յարուցին, որով հանդիսանայ ընդառութիւն արդարոց եւ մեղաւորաց. զի մի ապառնալիւ հապաղմանն, մեղաւորաց իբրեւ լոկ բան ինչ նորածայն վարդապետութիւնք կարծեսցի. ոչ՝ ի քարոզել պօզոսի առ աթենացիսն զյարուցին մեռելոց, առէին՝ զինչ է նոր վարդապետութիւդ, եւն: (գործ. ԺԷ. 19. 20:)

(52) Գոյուցէ ջուր. ՝ի մերումն ջիւր ջուր: Երկուց գոյութիւնց որ ՝ի մէջ, ջր հոգւոյն եւ մարմնոյն, մի նրաւաց գաւառացան՝ ի վերջնումն աւուր՝ քարոզի յեկեղեցւոջ. զի մի նիւծամանեայ. զի մի հոգւոյն միայն լինելով հաւատացումն, թերի փոխատրութիւն կարծեցի յանմահ պճրութիւն արդէպայական որդեգրութիւն. յանմահ յարութիւնն՝ որով արդարքն որդեգրաբար պատկին յարքային ոյ. զի յարութեան որդիքն՝ ոյ որդիք են. (ղուկ. Ի. 36:) Ապա զի ընդելութիւն երկրայնովք, ջր հաղորդութիւն կիս մատակարութիւն երկրայնոյս մարմնոյս Թէ ՝ի փառն, եւ Թէ ՝ի տանջանս, կատարեալ աւրութիւն վերին Թագաւորութիւնն ոյ յայտնապէս ծանիցի, Թէ ուր է հոգւոյ եւ մարմնոյ, եւ զերկուքանչիւրան է-

րատարիք գոյիւ:

(53) Ամա անէծքութիւնն աբէն: ՝ի մերումն, եւ ՝ի հինն լծ. առանէծքութիւնն: Ա յս վերջերին բանք, սկսեալ անտի, Մի ՝ի սմա լուծցուսի, ունն ընդարձակ բացատրութիւք յետին մատանց Հանդանակին, որ ասէ, ՝ի ջր թիրութիւն, եւն:

(54) Դրախտ պաղեստին: Թագուհի յարգելի: Երկեղեցի սուրբն՝ առ յոյնս իգական է. վ՚ր այն իգական անուամբ Թագուհւոյ նմանեցուցանէ. ըստ որում իբր Թագաւորութիւն իշխանութիւնք պայ Քնանս հոգևոր՝ խորհրդով հաղորդութեան. ե մանուս ինչ, մերմեցով զմեզ մեզաց ՝ի

ձեռն սիրտութիե և ապաշնարհութիե . այլև ՚ի մարմնաւոր մահուանէ ապրեցուցանելով զիսախուցեալսն ՚ի նա , ըստ օրինակի պատմեան պատգին , ծառոյն կենաց , որ առկեն- դան գոլով՝ ձաշակողին կեանս տայր , և ՚ի մահաբեր ախ- տից պահէր :

(55) Վէրսպին նկարեալ : զբանական պատկերն ոչ զմարդն՝ զոր բանական ծնօղքն ծնան , եկեղեցին անշուշտ՝ կատա- րէ և կրկին նկարէ ՚ի ձեռն ընորհաց :

(56) Տէսակ ՚ի ծառոյն : Եկեղեցին ձևոյն և ներդործութիե- նամանութիե համարեալ է կամարին երկնից , սկզբնաւոր յա- ռաջիկառոյց : Ա՛յս՝ եթէ զերկնից իմացն , իբրև թէ յա- ռաջ քան զհրեշտակս կառուցեալ լցէ չոյ , էր կարծիք սակաւուց նախնեաց՝ ակակիոսի , և գենադիոսի , զոր և աբ վարդապետս Թուրքի ակնարկել ՚ի գանձն եկեղեցւոյ, յասելն : * Որ յերկրքենաձեռն յառաջակառոյց զոյս կեր- պարան հրաշագարդ իրի հաձեցար լինել . նախ՝ զբնակին, ապա զբազմեալն : Զգեցեր զերկինս , և անդ զերկնայ- ինան , ևն * : Բայց այս չէ ըստնելի ըստ հասարակ կարծեաց: Սակայն ըստ կարգի բանին՝ Թուրքի ինձ զեկեղեցւոյ իմա- նալ , իբրև թէ եկեղեցին՝ որ նմանութիե է երկնից , յա- ռաջակառոյց է քան զբնակեալսն յեկեղեցւոջ հրեշտակա- կան զօրութիան . զի եկեղեցին նախ կառուցանի , և ա- պա օրհնի տուն ոչ , որով լինի բնակարան հրեշտակաց : Եւ այսու դիմագրական առաւելութիե լինչ ընծայէ եկե- ղեցւոյ , քան երկնից . իբր զի երկինք ոչ կառուցան յա- ռաջ քան զհրեշտակսն բնակեալս . իսկ եկեղեցի յառաջ քան զբնակիլ հրեշտակացն կառուցանի :

(57) Թռչուն մարմնոյ : Նորօրինակ Թուչուն կամ Թևա տայ մարմնոյ մերոյ՝ ըստ ընդնուելիս հոգւոյ , Թևթևութիե կամ Թևթևացուցանելով զհոգիսն ՚ի մեղաց . և զի զհոգիսն երկնային պարգևօք յերկինս Թռուցանելով , ըստ նմին և մարմինքն Թևակից լինին . որով պատճառանին՝ հոգւոյն հարատութիեն , վանաբգ մարմինն մեծարէ : Մարթ է և այ- իմանալ զյարութիե մարմնոց այնոցիկ՝ որ ըստ հովանեաւ շբ եկեղեցւոյ Թաղին . իբրև զի որբութիե տեղւոյն պ- յայ՝ Թէ մարմինքն Թռչելոք ըստ նր հովանեաւ՝ յարիցեն ՚ի կեանս փառաւոր :

(58) Լուսակիր մեղս : Եկեղեցին ոչ պղծի յբերոց մեղաց կիր աղտեղութիեց . այլ միայն յօրժամ կոխի ՚ի մարդոց չա- րաց՝ որոց մուտն արգելեալ է ՚ի կանոնաց , և կիր անհա- ւատից : մերն , յանհաւատից :

(59) Տէպ ինն է : է կինիք լինչ պարմանալի յորում գաղտնի ճարտարութիե վակրն ՚ի վեր քան զմիտս . և ոչ անկենդան

կինիքն

ինքն յարհեստաւորէն չինեալ, օգնէ բանականաց ՚ի վե-
ձիւս և ՚ի մեբհակս, այսպէս և եկեղեցին:

(60) Որթան ընդբէնելոյն: զօրութիւն կրկնելի և փանն. այ որ-
քան քան զընտրեալն մուխէս՝ մեծ է յուսոյն յաղթուել-
կան: Այնպէս յաջորդն, որթան զհարուածն, այ որքան քան
զահարուիլն: Ըստ այսմ և հետեւեալն, որդէ փան զնեղեալս, ՚ի
մերումն դնի առանց փան բառին:

(61) Սբբանեալ յեռաց: Թուի ակնարկել ՚ի վէմսն՝ որք ը-
բաղկօքն մուխէսի եղեալ, զօրացուցանէին զձեռս նորա
ընդդէմ ամալեկայ. (Ելից ԺԷ. 12:) Այսպէս եկեղեցի
ԼԹև ՚ի վիմսոց շինեալ, օգնութիւն սարդևէ ձեռաց քահա-
նայից՝ կրկին կատարելութիւն, քան զոր ոտայր վէմն մով-
սիսեան, մասբերով, մաքրելով զձեռս քահանայից, քան-
ԼԹէ պինաբար, իբր զէն լինելով:

(62) Քարէ հողոյ գոյակէց: ՚ի մերումն այսպէս զատանի.
մարմին նիւթական փարէ ևս հողոյ, գոյակէց հարազատ զգոյականաց
ձ սբէց: այ նիւթ գոլով ՚ի քարէ և ՚ի հողոյ՝ բնութենական
և հարազատ երևի զգայնոց և սբէց:

(63) Որ զբաժանէն: Զքաւականելութ ներգործութիւնս
հակառակ միմեանց՝ ընծայէ եկեղեցւոյ, զի որ զվէմն
քրս՝ ՚ի կործանումն է անհաւատից, որք նախանձին ընդ-
դայծառութիւն նր. և ՚ի կանգնումն հաւատացելոց, որք
ինդան և մեծացուցանեն զփառս նր: Իբր գառօղ հո-
գւոյ՝ անիծանէ զանհնազանդան, և օրհնէ զհնազանդեալս:
Իբր քննօղ գաղտնեաց՝ զոմն հրապարակէ, զբանադրելին հր-
բատարակէ. և զոմն պահէ, զզղջացեալն դարմանէ, կամ
անուցանէ: Ա՛ւ ինքն կոչէ յանուանէ զերախայան, և զզ-
ձեռնադրելիս:

(64) Ընբանէ վհոգևորս: որսայ զհոգևոր մարդիկ, իբր զինա-
բաբերուիլ, իբր ուսական՝ արուեստիւն այ կազմեալ: կամ,
իմանայ և որպէս զհոգևոր մարդիկն ՚ի շնչաւորսդ՝ իբրև
հնարիւք կամ ձարտարութիւն գիտութիւն այ: ՚ի մերումն
դնի. վէմ ճաբրուիլ, այ իբրև հիմնարկեալ ձեռամբն այ:

(65) Ձղնդղս. անմեղութիւն և առանց սխալանաց ընթա-
նայ զինի հետոյն քրի: Ա՛յս՝ բանական եկեղեցւոյն յա-
ւէտ պատշաճի ըստ առաքելոյ. (Եփես. Է. 24. 27:)

(66) Կանոնաւ խոբէ: Ա՛յնչափ մեծ որբութիւն ունի յինք-
բեան նիւթական եկեղեցիս, մինչ զի զբանականան եղէ-
ՙի պատակեր այ, խոտրելով առինքն ընծայի. զի այլ կար-
գաւ և կանոնաւ ընծայի զերախայան, այլով՝ ընտրականութ-
եան, այլով զիւբաքանչիւր դաս ապաշխարողաց. այլ կա-
նոնաւ զաշխարհականս, և այլով՝ զեկեղեցականս: Խոկ
ԼԹէ յետ այնպիսի ընտրութեց՝ բանադրեալ ոք, կամ

երախայ, կամ առաքեալօրէն, կամ այլ ոք անարժան մնանի-
ցէ, ինքն ոչ պղծի, և ոչ նզովի, այլ փեղի պայ. ըստ ներսէ
անբիծութեան զգաի սրբութեանն նր: կամ թէպէտ յինքեան ոչ
պղծի, սակայն յանձն առնու արտաքուստ համարիլ պղծ-
ծեալ վասն ոչ գիտութեան զսրբութեանն նր. զի յետոյ սրհնու-
թեանն ցուցցի՝ թէ սրբութեանն պահանջէ եկեղեցին:
Ու լսանի, փակմամբ կամ աւերմամբ՝ վասն նորոյ յանցանաց,
այլ վասն մերոցն:

(67) Երկիւղ ասպնէ: Ոչ թոյլ ասէ հաւատացելոց երկիւղս
յաւուրն մատնել յընդունելութիւն որ հաղորդութեանն, որ է
նոքա ընդունել զկենդանարար ասա քրիստոս, ըստ բերկան ան-
ձամբ խորհրդոյն. ոյգս ասրն ոչ թոյլ եա մատղաղենացոյն
երկիւղս ընդունել զասա նր. (Յովհան. ե. 17:) այլ միանգա-
մայն միայն ընդ այլոց կանանց. (մատթ. իբ. 9:) Եւ այս
անտեսութիւն փրկչին ունի զմեծ խորհուրդս. որոց միոյն
այս էր, զի ոչ երկիւղս յաւուր ընդունել զնոքա խորհուրդն:
Կամ, ոմանք խորհուրդ լսեն զնոյն իսկ խորհուրդ հա-
ղորդութեան. և միաբան ձեռնադիր այսպէս. ոչ թոյլ
տայ երկիւղս յաւուրն մատչել յասա քրիստոս ընդ ընդունելու-
թեան խորհրդոյ մարմնոյ և արեան նր:

(68) Ու կրկին յաւուր: ոչ երկիւղս յաւուրն պատասխանէ՛ ի
վերայ նոյն սեղանոյ. ոյգ էր հինն սովորութիւնն, մանաւանդ
արևելեցւոց, զոր և յայժմ պահեն յոյնք: կամ, ոչ երկու
անգամ յաւուրն, այլ յառաւօտու և յերեկոյն թոյլ տայ
պատասխանել. ոյգ՛ ի հինն օրէնս սովորութիւն էր առնել
պատասխան առաւօտուն և երեկոյին. (Թուոց, իբ.
4:) Իսկ եթէ՛ ի վերայ նոյն քահանայի խմացի՝ ոչ պատաս-
խանել յաւուրն երկիւղս, այս հայի՛ ի սովորութիւն արևել-
եան եկեղեցեաց. զի յարևմտեան եկեղեցիս դոյ մի-
շտաւոր յեօթնեւրորդ դասէ անտէ, թէ չէր արդեօք
քահանային նոյ կրկին պատասխանել յաւուրն: Զի մ ան-
ընթբեաց. զի մի յաճախ պատասխանելովն՝ սովորութիւն
եղեալ, անմտութիւն և առանց յարգութեան՝ նուէրքն
նուէր պատասխանին արհամարհեսցի: Ոմանք ըստ հինն չէ.
խմանան՛ ի վերայ սեղանոյ պատասխանին:

(69) Վասն էն կարեաց: նոքա բժիշկ առողջ՝ վշտակից և դա-
մանիչ լինի ամ պիտոյից հոգւոյ և մարմնոյ, էէր անախտա-
կէր, ինքն ազատ գոլով յամ ապականութենէ աիտից. զի
եթէ ասձարն առղամնի լինէր գարման ամ պիտոյից հո-
գեկանաց և մարմնականաց, ըստ ասթեղծին նր. (գ. Թագ.
ը. 29.) որչափ կա առաւել եկեղեցիք քրիստոնէից, քան
ասպատանին մեղաւորք, հիւանդք, դիւահարք, փոր-
ձանաւորք, և այլք:

(70) Արիէն երջանկական : կրկին եւս երջանիկ քան զնոյեան առաքեալն . զի ոչ միայն զօժանդակեալսն ՚ի նմա՝ պահէ ՚ի հեղձմանէ մարմնոյ և հոգւոյ , այլ և ծնանի և բազմացուցանէ զկրտութիւնն , սնուցանէ հաղորդութիւնբ , և զարդարէ այլովք խորհրդովք . Թող զայլ առաւելութիւնն՝ զոր ՚ի կարդիդկիէ մինչև ՚ի բանն Դաւիթեալ էբէ պապանին :

(71) Փախէ ՚ի նենգութենէ : եկեղեցին իբրև հեաւօլ հոգւոյն , (Իմաստ . ա . 5 .) ընտրի չինքն զանձրեան առ ՚ի սրբել , բայց ոչ զնենգաւորս . ոյզ և առաքեանն նոյն ոչընկալաւ առեն զօձն :

(72) Ո՛չ ՚ի բաղփ : Տառքեան նոյն՝ չինութիբ իւրով զմահ բողոքէբ ամ մարդկան . իսկ եկեղեցին կեանս աւետարանէ ՚ի չինել իւրում :

(73) Յարձարբ : ոչ իբրև զառաքեան նոյն , կամ զնորանէ վկայութիբ՝ անգադար չարժի և փոխի տեղւոջէ ՚ի տեղի . այլ հաստատուն կառուցանի ՚ի տեղւոջն . զի չէ օրէն փոխել զտեղի եկեղեցեաց , կամ զտեղի՝ ուր եկեղեցի հիմնեալ է , փոխել յաշխարհական չինուածբ : հաստատէ ՚ի մերում , հաստատեալ է :

(74) Որպէս կերպարան : Նիւթական եկեղեցին իբրև նմանութիբ ունէր , աննիւթ կամ անատմանելի էին այ , ոյզ և առաքեանքն մովսիսեան՝ որ զօծ երևեցուցանէբ , առաջնորդ լինելով՝ տեղի պատրաստէ յերկինս :

(75) Ընդ ուղիէն . ըր ոգայ : (ք.թագ.չ.7.) անփոյթ , անդէն վաղվաղակի սատակէ , երբ ուշ խուշապ , իբրև զնաչ ՚ի չորից հողմանց լծակսն , յոգի բերէ , յանձին կամ յուսս բարձցի , կամ՚ի հոգւոյ կրնցի . քան զի և ոգա յայն սակս պատուհասեցաւ՝ առեն ոմանք , զի ոչ ըստ հրամանին այ լծակօք առնէին զառաքեանքն , այլ ՚ի սայլն եդեալ երինջովք ձգէին : Ն յատկս և եկեղեցի պատուհասիչ զայնոսիկ , որք ոչ մերձին առնա հաւատովք և երկիւղածութիբ , այլ անառնական երկրպաբարչ հոգւով մատչին իբրև յանօթ լինչ անոբ և ձեռամբ չջափելի :

(76) Էլիսաե մարդոյ . ՚ի մերում , մարմոյ : Ո՛չ մարմնեղէն լեզուաւ խօսի նիւթական եկեղեցին , այլ բանիւ հրեշտակաց , որ հոգևորապես , կամ միջնորդութիբ հրեշտակաց . ոյզ ՚ի մովսիսեան խորանին և ՚ի սողոմոնեան տաճարին բազմանգամ պատգամբ լսելի լինէին ՚ի ձեռն հրեշտակաց : կամ գարձեալ , հրեշտակ լսեր զառաքնորդս և ղբաժանեալս ըստ պօղոսի . (ա . կորն . ժա . 10 :) որոց լեզուաւն խօսի եկեղեցին : Ո՛չ ասկան գոյականութիբ . չունի հաստատ ականջս , և սակայն արագապէս լսէ զաղաչանս , ղօսխս , զարհամարհանս , և զանէծս մարդկան : Ո՛չ այն ,

չունի ձայն յօդաւորիչ, և սակայն զհրամանս և զդործս իւր ամենեցուն ծանուցանէ ի ձեռն պատկերաց, և բարբառուիլ պարտական է: Ուր խոշոր է, չունի զբարժուանն խաղաղասէր ընչափոյթն, և սակայն երբ ահագին կենդանի հապաղ աղդ առնէ:

(77) Երկոտ հազարօտ: ոմն վն տասանակին հրամայեաց յեսու, զի երկու հազար կանգնաւ հեռի տարցի ի ժողովրդենէն. (Յեսու, ի. 4:) և այնպէս ժողովուրդն թէպէտ և էր գունդ ահ, և կենդանի մնացեալք ի հարցն անապատին, սակայն վն անարբուքեն հեռի ի տասանակէն գնային: Ասպէս և այժմ եկեղեցին ընդ նոսին, ընգ հրէից՝ հեռացուցանէ չինքենէ երբեմն անձինս զայն քրիստոնեայս՝ որք չեռեալ են մեղաց ախտիւ. և հետ ի ձեռն բանադրանաց և կանոնական տապալտարութեբ ոդեհոգի, առաքնորդէ տպրեցելոցն յեդիպատական աշխատաւորութեց, որք են անհաւատութեբ և այլ մեղք:

(78) Էուրին ահ: Աճն մարմնացեալ քո անուամբ եկեղեցւոյ վէմ կոչեցաւ. (ա. կորն. ժ. 4:) որ և յաղթերկ կողմն արբոյց զամենեսեան, ոմն զնորայեալսն՝ վէմն յանապատին:

(79) Ազբան էրակոյ: Ո՛չ եթէ արեան շարժմունք կերակս կենդանացուցանէ և պահպանէ զեկեղեցին, որպէս յայլ կենդանիս, այլ շաւաւիղք ածային լուսոյն ի նեղբս թափանցեալ:

(80) Ո՛չ ողոման: ոչ ողոմանի կամ զօրաբաբելի ոսպիանութեբ, վերակացութեբն կամ գործակալութեբն, որք մահկանացուք էին, այլ ամենակալին ահ ձարտարութեն գծագրէ զեկեղեցին ըստ խորհրդական նշանակութեցն: Եւ թէպէտ զգծագրութեբ տաճարին և նոյ առաքնորդութենէն ի ձեռն գաւթի ընկալաւ ողոմոն, սակայն այժմու եկեղեցեացս շինութեբ՝ խորհրդական և կոյժ բարձրագոյն է, և այլն:

(81) Տուն էրկրային: Յակոբ անուր և հաստարակ իւղով օծանելով զվէմն, տուն ահ կոչեաց զտեղին. (Ծննդ. իե. 19:) Ասկ ահ արեամբ միացնելն օծանելով զեկեղեցին՝ ի ձեռն պատարագին, ոչ եթէ տուն նիւթական կինքն զորդիս եկեղեցւոյ, այլ մարմին երկնային և լուսաւոր, իբրև զհրեշտական՝ որք երանեկին և իքանեկին ըստ սանդուղսն:

(82) Հաբնոտ ուրբ: Նիւթական եկեղեցին՝ անուամբ քարոյական եկեղեցւոյ ասէ Հարան. զի ոմն այն՝ քան նը ոճիրն հաւատով, այսպէս և շինեալ եկեղեցիք օծմամբն ընծային քան: Երէոդտ ուրբն, կառուցանողք՝ օրհնիչք՝ և պայծառացուցիչք եկեղեցեաց՝ երեն ահ հայրապետքն:

(83) Մատաղաւոր առնէ : Ասու զնայհոյիչ ստուերէ թոռն դրաւեցեալն՝ ի գլուխ նոցին շրջէ , որք զեկեղեցիս աղտհամարհէին իբրև հեթանոսական շինուածս , կամ ի նոցին առնուլ ուղղութիւն առեալ : Ի՛չ այդպէս ասէ , այլ մանաւանդ մռայլութեան զդիւաբնակ բարձունս կռապաշտից՝ ըստ զՀմարիան ոճ ամենեցուն ծանուցանէ : օտարացուցանէ զսուտ դուշեալս՝ ըստ քո՝ ի սմա երկրպագել : քակտիչ է կեղծեալ անտառաց հեթանոսաց՝ ըստ քո՝ նմանուելոյ կենաց փայտի դրախտին՝ ի սմա պատարագել : խորտակիչ է ամ յաւելին աչխանաց , կախարդական քարանց՝ ըստ վէմն քո գովեալ՝ ի մարգարէից , այլովք քարամբք՝ առաքելովքն և սրբովք հաստատի՝ ի սմա :

(84) Ազատ է : Ի՛չ միայն բարոյական եկեղեցին ազատ է՝ ի լծոյ հին օրինաց , այլ և նիւթական եկեղեցին ազատ է՝ ի հարկաց իշխանաց , և յայլ քաղաքական պարտեաց՝ ըստ որում անկանին այլ անձինք տեղիք : Ակնարկէ՝ ի բանն՝ գաղատ . (գ . 26 .) * Վերինն եղեմ ազատ է . * ևն :

(85) Օրինակ : Նիւթական եկեղեցին ունի այնպէս օրինակ է վերին սիոնի՝ ըստ որում էր երկրաւորն երբեմն . զի սա իբրև ստուեր՝ մարմնաւորապէս միայն երևեցուցանէր զերկնաւորն եղեմ . իսկ եկեղեցին մանաւանդ ճշմարտութիւն նմին ճանաչի . ըստ իբրև բուն իսկ վերինն սիոն հաստարի՝ ունի մատն նոր և նախատօնուն . զի ի սմա սկսանին ամ ճոխութիւնք արքայութե , և անդ կատարին . և զի ի սմա իրօք բնակիչ քո ամ ի խորհուրդ նոր սեղանոյն :

(86) Կռապաշտութիւն կապաս : ունի ըստ կապոյ , կամ ըստ բռնադատութե կռապաշտական օրինացն՝ բագին , տեղի պատկերոյ սուտ ճշմոյն , յորոց ոսկանալիք պատմոց լսելի լինէին . և բազում անգամ դիւական զօրութիւք պատուհասէին զմարդիկ : Ե՛ կամ ընծայ օրինին . ըստ պարտաւորութե հին օրինացն՝ տեղի պատուհասից օրինազանցիցն . զի յանցաւորիք հին օրինացն՝ յառաջ կոչէին ի խորանն վկայութե , և անդ յանդիմանեալք յայ՝ պատժէին . ունի ահարոն և մարիամ , կորխ , դաթան , ևն : Իսկ եկեղեցին ըստ հակառակին՝ է տեղի պարգևաց բարեբարութե՝ ի այ , և տեղի հաշտութե յանցաւորաց :

(87) Ասուն էրէփ : այսուհետ դնի ի մերում , և յայլ օրինակս . ուր այլ տպագիրք ասեն , ու ակոսի : բայց առաջինն առաւել յարմար է . ըստ ոչ խախտի կամ այլայլի յիւրմէ ձևոյն . այս ոչ միայն ըստ տեղութե՝ նմանի , իբր զի մինչև ի կատարած աշխարհի լինելոց են կառուցմունք եկեղեցեաց , այլև ըստ արտաքին ձևոյն . զի ըստ հնութեան

ձև կամ արարուածք եկեղեցւոյ միօրինակ պահչի յաճախեալն
աղքս. ըստ որոշումն խորանին և բեմին, և դասին, և տա-
ճարին, և գաւթին. և եթէ յայսոսիկ մանր փոխխուէք
լեալ լիցեն, կամ լինիցին, միշտ յառաւել փառաւորութե
եկեղեցւոյն լինին. զի ուր միայն արբանեան կատարողու-
թիւքն ե երկին երկնի, այլ և նմանութիւ կամարայարկ ձևոյն,
և որոշմամբ կայանիցին, յորում զանազան գործք առաքե-
նաւորաց՝ և ոչ առաքինաւորաց՝ որոշեալք տեղեօք և
պաշտամամբք՝ երևեցուցանեն զընդհանրանութիւն գաւառաց
հրեշտակաց յերկինս:

(88) Ամանդ հօր: ոչ չէ հնար կատարել հոգւոյ, կամ
վերածնանել առանց հօր այ, նոյնպէս և ոչ առանց ար-
գանդի մօր եկեղեցւոյ, ըստ առանց աւազանին միրառնէ:
(89) Ընդունի զրջէ: ի մերումն, յանդուն, իբր մակբայ,
առանց տան, կամ բացօթեայ չըջի անբռնականալ ձեզ.
եթէ ոչ կայցէ եկեղեցի. ոչ պատուականին ասէր ձեզ.
(ը. Թագա. է. 6:)

(90) Ի համար չէրնային: Առաւել պարծի ձեզ ի նուիրա-
կան եկեղեցիս՝ քան յերկինս. յորում եթէ երկինքն առ-
ցի ըստ բնական վայելչութեն, ահա յայտնի է բաղդատու-
թիւն. զի ատ յեկեղեցւոյ անբաւ վայելչութիւք չնորհաց գտա-
նին: Իսկ եթէ երկնիւք խնամոյն արքայութեն, ձշմարտի
բաղդատութեն, ըստ որում յարքայութեն՝ ձեզ երանա-
գուցանէ զարժանաւորսն՝ որ է գործ արդարութե. իսկ
ատ յեկեղեցւոյ՝ արժանի երանութեան առնէ զանար-
ժանսն, որ է գործ անբաւ ողորմութեն այ, որով առա-
ւել մեծարի ձեզ՝ քան առաքինութիւն. ոչ ատաց և ի բանն
ժէ. ւ: Ասաի ըստ այսմ մասին, (և ըստ այլ ևս բաղդա-
տութեց, զոր Թողումք վասն համառօտութե,) եկեղեցին
առաւել պարծելի է այ, քան արքայութեն երկնից. մէ-
պէտ և ըստ գերազանցութեն՝ առաւել է արքայութեն քան
զեկեղեցին:

(91) Ամենաւելի ձգեան: անբաւ փառքն ձեզ այնի՝ որ իբ-
րև լոյս երևեցաւ ի դէմս մովսէսի, և յօրինական եկե-
ղեցւոյ՝ որք են խորանն վկայութե, և տաճարն սողոմո-
նի, ի բուն եկեղեցւոյն՝ առաւել խմբեալ նաճագի ի բա-
նականացս. զի ատ թէպէտ և ոչ երևի զգալի լուսով
բայց ներգործութեքն առաւել ճանաչի. և զի անդ յօրի-
նական՝ առաւել ի զգալի լուսոյն զարհուրելին, քան ի
բուն մեծութեն այ. իսկ ատ ընդհակառակն:

(92) Ամենայնի իսկ: Եթէ ձեզ ձեռնհասին պատկեր և նմանու-
թիւն համարիցի որ եկեղեցի, ուր անօրինի, ուր արտաքոյ
ճշմարտութե խորհի, ուր սխալէ. ըստ որում և եկեղեցին

կոչ

կուսութիւն՝ ի ձեռն աւազանին ծնանիլ որդիս Աստուծոյ, ոչ եւ առնել զինքն։ այլ եւ զնոյն ինքն քո օրէնս օրէնս ծնանիլ խորհրդաբար՝ ի պատարագին։

(93) Քարոզ է։ Զ օրինակի լերինն սինայ, յորմէ քահանայքն արձակէին՝ ի մերձենալ գազանաց, ունէին եւ եկեղեցին քարինս խմանալիս՝ վարդապետութիւն, կամ բանադրանաց, որովք զգազանամիտ հերձուածօղս, կամ զանիրաւ քրիստոնէից չթողուս մերձենալ առ ինքն, կամ՝ ի ներքս մտանել։ Թերեւս ակնարկէ յանցան անտիոքոսի եւ հեղիոդորայ, որք՝ ի տաճարին քարամբք՝ եւ այլ գանիւք հարուածեցան։ (Ը. մակ. ա. 16. գ. 26։) Ա յս զուրուագիր առաւել պատշաճի բարոյական եկեղեցւոյ. սակայն երբեմն երեւի եւ՝ ի նիւթական եկեղեցիս. ոչ զմարիամ եգիպտացին ոչ թողոյր՝ ի ներքս մտանել։ (Վարք հարանց. երես. 506։) ՝ի բաց փոխեալ։ ՝ի մերձս, ՝ի բաց հալածեալ։

(94) Հաճո ամանս։ Եկեղեցին ժիրտուրիւնն ծնանիլ որդիս ոչ ընդհօք, որք են ստեղծեալ ածք՝ պատկերակիցք Հրեշտակաց եւ բնական որդեդոյն ոչ քո։

(95) Զէրն էր ընդ աբէլ։ Կայինի սովորուն էր յոմ քրիստոնէից, զի յաղթէն՝ յարեւելեան կողմն հայէին, որպէս վկայեն բազմօք յառաջնոցն. ոչ աբէն բարեզ. (՝ի գիրս Շիզս Հոգւոյն սբ. գլ. իէ.) ասէ՝ յառանդուրիւն ունիմք յարեւելս աղօթել։ Սոյնպէս գիրքն խնդրոց առ ուղղափառս, յուսահինոսի ասացեալ, խնդ. Ճ. յառաքելոց անուն ունիմք ասէ։ Ցիշէ եւ տերտուղիանոս, ՝ի Ջատագովուրիւնէ գիրքն. այլ եւ ՝ի գիրս ա. Շիզս. Աղգաց։ Եւ սբն օգոստինոս. գիրք բ. Շիզս քանից ինն ՝ի լերինն. գլ. թ։ Այլեւ գամաւկացին կերպար իսկ, ՝ի գիրք է. Շիզս ուղղափառ հաւատոյ. գլ. ժէ։ Այսմ սովորուրիւնէ զայն խորհրդական պատճառս ան վերոյիշեալ վարդապետքն, զոր եւ աստ տայ սբն Գրիգոր, եւ վն որոց մինչ նախապատիւ համարի արեւելեան կողմն յեկեղեցական պաշտամունս։ Արդ՝ յայսմանէ նէ նաեւ զրկուին եկեղեցեաց՝ կամ զսեղանոյն կողմն յարեւելս հայեցուցանէին սովորաբար, որպէս վկայեն տաճարքն կառուցեալք ՝ի հին ժամանակս. որ եւ աւանդէ յառաքելական ատացեալ աստիճանադրուրիւնն. գիրք բ. գլ. ծէ։ Բայց ոչ անխախտ էր այս սովորուրիւն. ուստի պատմէ սոկրատ. (գիրք է. գլ. խ.) Թէ տաճարն անտոքայ հակառակ այլոց եկեղեցեաց ունէր զդիրսն, զի տեղան նր ոչ հայէր յարեւելս, այլ յարեւմուտս։ Եւ յետ ժամանակաց այլայլեցաւ այս սովորուն ՝ի կողմանս ինչ

եւ

եբրայեցոյ՝ առնու բազմութիւն քահանայից պատարագողաց։ Թէպէտ յարեւելեան աղգս պահն միևնոյն ցայսօր։

(96) Փրկիչն անուամբ։ Զհեթէզեկի՝ փրկչին անուամբ կոչել՝ ոմանք իմացան, թէ վա՛յ զի օձեալ կոչի հեկեղեկին, այլ և տուն և տաճար այ, և վկայ, որք են անուանքն քո։ Սակայն երեքին անուանիւքդ՝ յատկաբար հեկեղեցւոյ պատուհասին։ և ի՛նմանէ փոխաբերին առ քո։ տես ի վեր։ լուծ։ 78։ իսկ օձեալ կոչն յիւրմէ օձմանէն ի՛ ձեռն մեռանի, և ոչ յանուանէն քո։ Վայ իմաստ բանիս այն է՝ զի բազում հեկեղեցիք նուիրեալք քո՝ նորին իսկ անուամբն կոչին Փրկիչ, կամ Հզնաւթիւն։ ոմն և միևնոյն ցայսօր առեալ։ Ասելիկ պատմիչ (ի։ 14։) յիշէ զհեկեղեցի ի մուշ եբ թիւիւ անուանեալ։ Սոյնպէս առեալն, պիրամօրն լուսոյ կոչմամբ, ոչ իմանի թէ վասն զի հեկեղեցին մայր կոչի ի գաւառին։ այլ զի նովին անուամբ Հզիածին կոչին բազում եկեղեցիք հինեալք ի պատիւ նը, և այս՝ ի ծերպաւորաց դիպանին։ ըստ յառաքելոց անուն։ ոմն ասէն բարեգուղխմէոս զհեկեղեցին՝ յոր եդ զհրաշալի պատկեր ուխտաւորին, կոչեաց Հզիածին։ ըստ գրելոյ խորենացւոյն, ի թուղթին առ սահակ արծրունի։ և Յայսմաւ։ օգոստ։ 15։ 20։ Սոյնպէս եկեղեցին հինեալ յերեւսիա ի սբին Թադէոսէ՝ կոչեցաւ Հզիածին։ Ըստ այսմ եկեղեցիք յայլ քրիստոնէից ևս կոչին Փրկիչ, Հզիածին, ևն։ Եւ ոչ վարդապետաց կամի նոքա յայսմ կոչմանէ ցուցանել զինքեանս ուսուցանել և զայրպ եկեղեցեաց։

97) Զեռն լարուածէ։ ոմն նկատողք, որ ասպատնայր զուսանարն այ այրել։ (բ։ մակ։ ժդ։ 32։ 33։) Ասեն որ զօրինադրեալ հաւուցմանս եկեղեցեաց արհամարհիցէ, համարելով մարդկային ինչ դիւտ, կամ երկրաւոր շինուած, այնպէս է՝ իբրև ընդդէմ երկնից արքային զձեռն համբառնալ։

(98) Հզկնկալուածէ աճայն։ Եթէ չհամարիցի զեկեղեցին՝ տեղի աճայնի յուսոյ, կամ ակնուանելոյ աճայնի սպասգևաց։ ի մերում, ակնարկուածէ աճայն։ ըստ յայ ակնարկութենն կամ ի հրամանէն սահմանեալ։ Եւ ի հոգւոյն սբոյ յայտնեալ լուսաւոր նախագրուածէ, յառաջադոյն գուշակութիւն ի հին օրէնս՝ խորանաւն վկայութիւն, տապանակն, և տաճարաւն։ Եւ երանելեացն ոչ ամենապատ էնկանուածէ, ամենասպարգև առաքութենն տեղի։ Եւ մայր ի՛ենդանեաց, հնարհօք ի ձեռն աւազանին՝ ապա ի պարգեաց ցաւոց և անիծից՝ հակառակ եւայն։ Եւ յաւուրն նմանուածէ երանելի բանականի, երևելի բանական բնութեա, ըստ օրում իմանալին՝ զօրութենն հնարհաց, թժշկութենէ, ևն։

է նշանակ հոգւոյս մերոյ. և զլափելին՝ ձևն և կաղմուն յօրինակ մարմնոյս: Եւ սրբուհեցն անդանձաւթէ, նոր սըբ- բութիւն գերազանց քան զսրբազան կազմածն՝ որ՛ի հին օրէնս անդ դալանիք էին, զորոց գրէ առաքեալն. (Եբր. Թ. 5.) ոչ է այժմ ասել մի ըստ միոջէ: Արդ՝ եթէ ոչ այսպիսի խոստովանիցի զեկեղեցին, զայնպիսին մերժէ յերեսաց իւրոց ամ հայր, փակելով ընդ իմ նմա զդուռն այսր առագաստի կենաց:

(99) Ամէն ինձ հասապ: Յայլ տոլագիրս, Ամէն ինձ հասապ. բայց լաւ ևս համարեցաք դնել ըստ մերում օրինակին. զի բովանդակ դասանական ձայնս ունի երկու մասն. ա- ռաջինն՝ ի նոր Եբրդուին, և երկրն՝ ի նոր եկեղեցին. ուստի ասէն, Ամէն ինձ հասապ, իմանի՝ առաջինն այն է իմ դաս- նուրդ՝ ի նոր Եբրդուին. և այս երկրի կամ վերջինս է խոստովանուն՝ ի մարդն իմ նոր եկեղեցին: Եւ զայս բան դնէ՝ ի կատարածիս իբր իւր ձեռնագիր և կնիք՝ ի հաս- տատուրդ դասանուրդեցն:

Ա Երապին յաւելուածք կրկին հեծուելեան՝ նորին հա- հոգի, առ նոյն աղերս մաղկանաց բանի:

Ր Ա Ն Ի Ն Ա Ծ:

Ա ՚Ի ճ ողորմած, քաղմադուրդ՝ հզօր՝ ահաւոր՝ մարդասէր՝ օրհնեալ հեղդանի՝ անձառ.[1] որ ոչ ելանի երբեք ըստ քան քո՝ իր անձեռնարկելի, որ և մտաց և անհնարաւոր: Վո՛ւ է հատուցանել պատուղ քաղցրուրդեանդ[2] ընդ փշոց խստուրդե, սկզբնա- հայրդ այսմ նորոգ և զարմանաւոր կանոնաց կենաց. քանզի բարւ առնել ատելոյն, և աղօթս՝ ի վերայ հալածչին, և փրկուրդիւնս հայցել խոցողին, և սպանողին ներուս խնդ- րել՝ ի քէն ընծայեցաւ պատուղս այս հրաշից. որոյ քաղցրուրդինն անձառ է քան զօրինակ, և

քա-

քարեբանեալ կամաց քոց ախորժելիք , և գովեալ շրթանց քոց ձաշակելիք . հոգի եւ բեսաց՝ և զօրութիւն գեղոյ մերոյ ՚ի՛ր քո օրհնեալ ՚ի բարձունս : Այլ մարդք երկրաբինք և ամենաւերկոտք, և բարեմասոյց ձեռաց՝ չարիս դարձուցին . իսկ դու լոյս՝ և տաճ ի լուսոյ՝ ոչ լսես անկծս . ոչ ախորժես չար . ոչ կամիս կորուստ . ոչ ըղձանաս մահ . ոչ յուզիս ՚ի խառնուրդէ . ոչ տիրիս ՚ի ցասմանէ . ոչ հարկիս ՚ի բարկութէ . [3] ոչ մթանաս ՚ի սիրոյ . ոչ այլայլիս ՚ի գթութէ . ոչ վոխխիս ՚ի բարութէ . [4] ոչ թիկանոց շրջուիս, և ոչ երեսաց անդրադարձութիւն , այլ ամենևին լուսաւորութիւն՝ և նկատուիս վրկութեան :

ՔԵ . Եթէ քաւեսցես , կարօղ ես . եթէ բժշկես , զօրաւոր ես . եթէ հնդանացուցանես, բաւական ես . եթէ ընդհես , առատ ես . եթէ ողջացուցանես , հնարաւոր ես . եթէ պարդևես , ամենալի ես . եթէ արդարացուցանես , ամենարուեստ ես . եթէ վախթարես, ամենիշխան ես . եթէ նորոգես , ամենակալ ես . եթէ հրաշագործեսցես , ամենաթագաւոր ես . եթէ վերստին հաստատես , արարիչ ես . եթէ կրկին դոյացուցանես , ճար ես . եթէ հոգւոյս ընդ մեր , ամենատէր ես . եթէ կորզես ՚ի մեղաց , այցելու ես . եթէ չարժանեացս ընձեռես , օրհնեալ ես . եթէ յորսողէն ղերծուցես , փրկիչ ես . եթէ ղեղես ՚ի քոյոցդ ՚ի մեզ, հարստատ ես . եթէ նախ քան ՚ի մէնջ խնդրելն՝ դու կարկառեսցես , անկարօտ ես . եթէ լայ-

նես նեղուԹիւն , անդորրիչ ես . եԹէ զվէԹ ջացեալս կոչես , խնամակալ ես . եԹէ զսաստանեալս հատուտես , վիմ ես : եԹէ պատքեւոյս արբուցանիցես , աղբիւր ես . Թէ ըզծածկեալսն երևեցուցանես , լոյս ես . Թէ զօգտակարսն իմ ծանուցանես , բարի ես . Թէ զբիծսն անտես առնիցես , երկայնամիտ ես . Թէ ընդ միոքուս ՚ի դատ ոչ մուտանիցես , բարձրեալ ես . Թէ ծառայիս ձեռն մատուցես , ատացօղ ես . Թէ աջմէդ քո պաշտպանեսցես , յանձանձիչ ես . Թէ վհատեալոյս դարման մատուսցես , կերակրիչ ես . Թէ զանգէտս պարարեսցես , վարդապետ ես . Թէ զդիմեալս առ քեզ ընկալցիս , ապաւէն ես :

Ե . Եւ արդ՝ քո են այսոքիկ՝ որ ողորմութե՛ ոչ միայն գրեալ , այլ կատարեալ և գլխաւորել՝ նախանձահատակդ համբերուե վկայից. որ վ՚ս լոյս փրկուե հանգիստացար զօրապետ յաստպարեսի Ճակատուն , զի կակղեսցես զքարծր բունութի՛ մարմնոյս զուսոգուե վարժմամբ կրթուԹե՛ չարչարանացն վտանգի . և յանպարտակիրդ մարմնի չափեալ զբնուե՛ս մերում զտաժանականն տագնապ տուժի , զի զգԹուԹի՛դ որ առ մե՛զ՝ արդեամբք ցուցցես ՚ի քեզ օրինակեալ . օրհնեալ յաւիտեան . ամէն :

---

(1) Որ ու ելանէ : Ա. տառաքոյ բանի հրամանիդ ոչ գոյ իր անկարելի . որ Ե. Ֆաց , Թէ և մտաց անհնարին է իմանալ :
(2) Ընդ էջոյ : փոխանակ խնամ փշոց մեզացս՝ հատուցանել քաղցր պատուղ՝ քեզ է սեպհական , որ առաջին հայր կամ վարդապետ եղեր աքանչելի կանոնացս՝ Թէ բարի

առնել առաքելոցն, ևն: Այս հրաշալի պատուիրք՝ ի քէն ընծայեցան, որոց քաղցրութիւն՝ ի վեր է քան զբնական, և ախորժելիք են օրհնեալ հոգւոյ քոյ, ևն:

(3) Ո՛չ մրնաս: ոչ ապօտանաս, այր ոչ նուաղիս՝ ի սիրոյ: կամ՝ ի սիրելդ ոչ մթանայ միտքդ ահնառութիւն, կամ շաղհասխրութիւն, կամ ոչ պահելով զպայման սիրոյ:

(4) Ո՛չ ընկանի: Աճ յիւրմէ կողմանէ ոչ անտես առնէ զմարդն՝ ի խնամոյ, որ նշանակի շրջմամբ թիւկանցն. կամ երեսայ անդրադարձութիւն, այր յետս դարձուցմանէն. այլ մարդն դառնալով՝ ի սուղձուածս, թիկունս դարձուցանէ առ ած, և մերժէ զնոսաս նր. որով և ած սուր դարձուցեալ զերեսս. ըստ սաղմոսին. (ԺԷ. 27:) * Ընդ թիւրան թիւրեցիս:*

(5) Ած պատէղոյս. ծարաւեղոյս: ի մերսումն՝ աստ, և՝ ի հեռանալան գնել, ընդ:

(6) Ո՛չ դայն գրեալ: վերոգրեալ բանքս քեզ պատշաճին՝ ոչ միայն իբր ձմռնատապէս գրեալք, այլ զի կանխաւ արդեամբք հատարեալ և վճարեալ են՝ ի քէն առ քո, նախ նի նահապետ, յաւուրն՝ երբ ած վկայից, որ նախ հանդիսատար յատարեզն նեղութեանց, առ՝ ի ձնշել զաղատամբութիւն մարմնոյս, և՝ ի քեզ ըստնելով զկիրս բնութեան՝ արդեամբք ցուցեալ զգիտութիւնդ առ մեզ:

✻✻✻

ձայնի հեծութիւնէ՝ [2] զոհարձախտաւն էրկիւղիւ, ահա ըղձալի համարիմ ասել աստանօր՝ ի քայց այսի՝ զոր ընդ իմ կրեցեալ՝ ա՛ծ քո լսից։

ը. Այցեր յատենի քում ստէպծուճածոյն իմոյս կերպիւ. ոչ խօսեցար՝ տաճիկդ քանի. ոչ բարբառեցար՝ հայատիզդ լեզուիւ. ոչ ձայն արձակեցեր՝ սասանիզդ երկրի. ոչ մանչեցեր՝ առնապզդեցիկ փոդդ մեծութիւն. ոչ երախտեօքն քո յանդիմանեցեր, և ոչ չարեօք նոցին ըմբերանեցեր. ոչ մատանեցեր ամօթոյ՝ զմատանիչան զքեզ տանջանաց մահու. ոչ ի կասկէն զքեզ զիմադարձեցեր, և ոչ յապտակէն դժուարեցար. ոչ ի թքնուէն թշնամանեցեր, և ոչ ընդ կափէն երեսիդ խոռվեցար. ոչ ընդ կատակէն սրամտեցար, և ոչ ընդ խաղ արկանէն երես փոխեցեր։ Ո՛երկայցուցին ղդեստ պատմուճանին իբրև ի տկարէ, և գործեալ ազուցին իբր անփորձանաւոր ըմբռնեցելոյ։ Այլ ոչ էր [3] արբեալ կրկնակի քացախ՝ զանգեալ ընդ լեղւոյ, ոչ էր հեղեալ մաղձն իմ մթերեալ նախանձի գառնութենէն. Ձաշակեաց վհատութիւն, և արբեալ անդէն տարակուսանօք. առին մոլեգնագայլ, և գործեալ մատուցին անպատկառապէս։ Պանիւ հարուածոյ յետին անարգօրէն ի մէջ խաչնիձաղանջն ամբոխի գառապարտեցին. ծունր կրկնեցին նախատանաց, և պատակ եդին արհամարհութիւն։

ը. Ո՛չ եւտուն հանգիստ կենդանարարիդ, եթէ ոչ զգործն մահուն կրել քեզ պատրաստեցին. ընկալար իբր երկայնամիտ. առեր

իբրև զՀէզ . քարձեր որպէս համբերօղ ,
4 ըստանձնեալ իբր զպարտական՝ զիայտն
վճտաց : Որպէս զծաղիկ շուշանաց հովտաց՝
ուսով բերեալ զգինն կենաց , զի յարհաւրաց
գիշերայնոց՝ 5 զիւրակերտս դահաւորակս
մարմնեղէն գոյութեն՝ պահպանեսցէ ի դա-
տապարտութենն վայրի՝ իբր ի խրախճան
խնձոյից : Նանին արտաքս իբր զողջակէզ .
կախեցին իբր զնոյն սաբեկայ՝ ձգեալ զեղջե-
ւրսոյն . տարածեցին ի սեղան խաչին իբր ըզ-
պատարագ . լեւեռեցին ոտն չարագործ . պըն-
դեցին իբր զապստամբ , զնաղաղութենէնդ
երկնաւոր՝ իբր զաւազակ , զանկատուտ մե-
ծութենէդ՝ իբր զտառապեալ , զաւ ի քրով
բենից պաշտեցեալդ՝ իբր զքամահեալ , զսահ-
մանդ կենաց՝ իբր զալժանաւոր սատակմանն
մահու . զաւետարանիս նկարիչ՝ իբր զՀայ-
հոյիչ օրինին . զնր և զկատարումն մարգա-
րէից՝ 6 իբր զհամառօտիչ գրեցելոցն . ըզ-
Ձառապայթդ փառաց՝ և 7 զինիք անքննին
խորհրդոցդ հօր՝ իբր զներհակ ծնողիդ կա-
մաց . զօրհնեալդ իսկապէս՝ իբր զտարա-
գրեալ . 8 զկապոյ օրինին լուծիչդ՝ իբր զայր
ինզուա գրեալ . զհուրդ ծախիչ՝ իբր զհեր-
քեալ իմն կալանաւոր . զահաւորդ երկնի և
երկրի՝ իբր զհաւատոյ պատժաւոր . զի ըստ
անմատոյց ծածկեալդ՝ իբր զհոգածին ըմ-
բռնեալ :

Ը . Ով քաղցրութենդ և երկայնամիտ թա-
գաւորութենդ ողորմածիդ զԹուխէ , որ վեր ա-
պահոտաւոր և անօրինեալ ծառայիս՝ ետուր
քոյոցդ՝ զայս ամ կամաւորապէս և հաւանո-

զա-

զական ? ՀաձուԹիւ տարեալ՝ մարմնոյդ միու-
ԹիւԹ ՛ի քեզ ընկալար . և մինչև ՛ի քնաւրան
շիրմին տապանի՝ անպակաս ՛ի լրումն ամ
դողջ նոյնուԹիւն ՝ձոյ անքննին՝ զնոյն կրեալ
նախատինս անձուս համբերուԹիւն , յարեալ
կենդանի ինքնիշխան բարձրուԹիւն լուսոյ՝ ան-
նուազ մարմնով, և անԹերի ՝ձուԹիւն : ( )րհ
նեալ միտաւք , գովեալ գԹուԹիւն , բարեբա-
նեալ միշտ ողորմուԹիւն , յաւիտեանս յաւի-
տենից . ամէն :

---

(1) Լուսանորոգ: Օր ուրբաԹուն չարչարանաց, յորում լոյսն արեգական՝ որ ՛ի վեց ժամուն խաւարեցաւ , կրկին նո-
րոգեցաւ յիններորդ ժամուն : կամ նորոգեցաւ լոյսն ՝ձո-
գիսուԹիւն : կամ նորոգեցաւ լոյսն ՝ձոյ կենդանուԹիւն կամ քաժանման երկուց մասանց աւուր , ի տունկնէից և գի-
շերոյ . զի ՛ի միում ցերեկի եղև միանգամայն տիւ և գի-
շեր : կամ, որոշման ընտրուԹիւն արդարոց և մեղաւորաց . որ ցուցաւ յերկուս աւազական : աբրածոց սաստուԹիւն , յորում արարածք իւրաքանչիւր ըստ իւրեանց պայմանին սասանեցան . արեգակն և լուսին՝ խաւարմամբ . երկիր՝ շարժմամբն . վէմք՝ պատառմամբն . դերեզմանք՝ բաց-
մամբն . որ է օրինակ չեղանաչելոյ յայլ ինչ էուԹէ , փոփո-
խելոյ յայլ որպիսուԹիւն ոչ միայն մարդկան , այլ և ամ ա-
րարածոց , որոց նորոգուն եղև քան զարչարանսն : ամբա-
յեցան գիՀաց կործանման , և մեզ կործանելոցս՝ կանգն-
ման և բարձրուԹիւն :

(2) Ջուաբճախառն երկիւղիւ : ՛ի մերում , երկիւղ : գրեմ
ասէ՝ զայս աղօԹս երկիւղիւ խառնեալ ըն ուրախուԹիւն :
Երկիւղ, զի չարչարանք սրկչին՝ վրէժխնդրուԹիւն և դա-
տաստան են իմոց մեղաց , և ես նոր մեղօք անպատուղ
առնեմ զնոյնս , և աղերսախառուԹիւն դատաստանաւ պար-
տաւորիմ : Եւ խնդուԹիւն , զի այն չարչարանք՝ վճարումն
են մեղացս , և փրկանք հոգւոյս , և յաւաղուԹիւն քա-
ւուԹիւն նոր պարտեացս . որով լմանամ զանբաւ սէրն ՝ձոյ ,
և զՈՒծուԹիւն ընդհաց նր , և զպատուհասականուԹիւն հոգ-
ւոյս : Եւ այսպէս նոյն չարչարանք ՝ձն ըն այլև այլ բա-
նի լինին պատճառք խնդուԹիւն և երկիւղի , որք միան-
գամայն լինին ՛ի սրտի բարեյաւէտս միայն՝ մին յաջորդե-
լով միւսումն , և ոչ ֆիլիգապէս :

(3) Հրէից կինաւի : միանգամ նախ քան զխաչելն՝ մատուցաւ գինի ըստ լերկն խառնեալ . (ըստ մատթ . ի՛ . 34 .) ի՛ր զմեռեալ (ըստ մարկ . ժԵ . 23 :) Երկրորդ անգամ՝ ի խաչին՝ քացախ ըստ լերկոյ . և զերկոսին ևս փաղաքս կոչէ ոտք վրիպոյս : Յառաջնումն ճաշակեաց Վհապոնէ , լքեաւ և թողացեալ գոլով՝ ի զօրութենէ . բայց արգել անդէն , խակոյն պաղեսաւանօք . զի մի երևեցուսցէ՝ թէ առ չզգալոյ ցաւոցն ճաշակէ . ուր լինքն յոյն առակս ճաշակեաց , զի զգայցի զգաւոնութեանն , առանց խափանելոյ զցաւն :

(4) Ըսպանդնեալ էին . յանձն բարձեալ զնաչն նոր պարտականութեան փոխանակ մեր , ի՛ր ըստ կարծեաց հրէից : Յայսոսիկ տեղիս՝ բառքն էին , ոմ , երրակի խմանին ըստ յարմարուե իւրաքանչիւր բանին . ըստ մի յայտնողական՝ ըստ ձևմարտութեանն , ոմ ասելն , էին էլիայնադիք , էին հելի . և՛ն : Երկրորդ՝ յայտնողական առ կարծիս հրէից . ոմ ասելն . էին պոլոպոմք , էին պաապակ , և՛ն : Երրորդ՝ նմանական , ոմ ասելն . էին գնոյն սաբէկայ :

(5) Ջիւրվէրսս : զառ յինքեանե կազմեալ սմթռաս կամ քաղցցս հոգւոյս՝ զմարմինն , պահպանէսցէ ըստ նաչն ի գիշերային երկիւղալեաց , ի դադարպարտուելեն վայրէ , ի ժամ քնոյն՝ որ է պատիժ մեղաց , և ըստ արուեստ պատակելը մարդոյ՝ հոս՝ նշանակէ զպարտաւորիլ մեր ի մահ :

(6) Էին գհամառօտիւ . երբե գկրճատիչ կիր լուծիչ գուշակութեց մարգարէիցն : Ըստ այլ մատց՝ ձևմարտութեըն ա՛ն քո հատուածոյ օրինաց , ըստ բառնալոյ զաւետարանին վերածելոյ ըստ բանին հատմ . (ի՛ . 28 :) * Ջբանն հակիրճ արասցե ըստ , * և՛ն :

(7) Ջինի անգնին : զբուն նշանակ և զնաւատաւորութիւն խորհրդոց ըստ հօր՝ երբե գնոսակառակ կատաց ներ :

(8) Ջկապոյ օրինին : զլուծիչդ պարտաւորութե հին օրինաց՝ խաչելոյն երբե գնգամեալ ի նոյն օրինաց : ի մեչտեան , գկապոյ օրինին , ըստ զլուծիչդ պարտաւորօղ կամ բառնագաւոյ օրինաց :

(9) Հաճարէք փարեալ : ի մերումն , խոպարեալ : Ջայս ամ անտրժանական կամաց կրեցեալ , ի ձեռն միաւորութե մարմնոյդ՝ ի փեղ յանծայինն անձնդ ընկալաւ . և մինչև ի գեղեցկեան անպակաս և նոյն ած գոլով , կրեցեր գնոյն նախատինս անձառելի համբերութե :

Ա էրարին յաւելուածք կրկին հեծաւալեան՝ նորին հո-
գիէ, առ նոյն ազգերս Տայլնանաց բանիւ :

Ա՛ խորոց արուեց հօտ՝ ընդ այլ :

ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ :

ա. Ա՛ ուրդ՝ անկեալ յերեսս [1] հզօրանիւթ կերպիւն, ի վայր խոնարհեալ ծընդրական երկրպագութիւն, զբարեկարծիք ողորմածութիւն՝ զկենդանարարս ասս համբուրեմ, զայս օրինակ մեզ թանոց ուծիք ընծայեցուցեալ :

բ. Ա՛ ւչեմ զքեզ միայն խնամակալ, մնր գասուր, գթած, կեցուցիչ, հր՛զօր, այցելու, պաշտպան. [2] մի ունայնասցի վաստակն աշխատութիւն փրկականդ կրից մարդասիրդ վասն իմ ։ [3] մի սոսկ եղիցի քրտանցն կաթիլ ուած խառնեցեալ արեամբ՝ ի մատնութենն աւուր գիշերին. մի լիցի սոսկալ լուսոյդ երախտիս, զոր ձրի և առանց փրկանաց շնորհացեր մեզ պարգեւեցեր. մի ջնջեցին շնորհացդ աւետիս, զոր կողից քոց կայլակք նորոգեցին. մի անշահ եղիցին կրից պատուիրք, զոր կարօտութես իմում մատուցեր : Ա՛ի պարծեսցի բանսարկուն վանեալ զքո ստացեալս իւրացուցանել. ահա յաղթեցեր կամօք քո՝ ըղձից չարին. վերստին առ շեսցի միանգամ զարհուրեալն. կրկին պարտեսցի խոպան դատեցեալն : Ա՛ի անխտիր

[4] զաղաւտարարդ քո բան, որ զատեղծեալս քո

քեզ ընծայեալ՝ վերստին առ քեզ դարձուցա-
նէ. զանձառն սրարեր բարերարութիւն՝ յա-
նակնկալ ժամուն յուսահատութենէ, յոր-
ժամ քնաւ խոկ կտրեալ և օտարացեալ էր
կենդանութենէն շարժողութիւն. մեռար ան-
մահդ՝ և զմահացեալս նորոգեցեր. 6 եթէ
զկանոն հատանէուք օրինին փոխեցեր, արդ
զդրլրինն և զհեշտակոնն և զևս հնարաւորն
մի արգելցես՝ սիրելնաձիր ողորմածութենէ քա-
րեգութ օրհնեալ և երկայնամիտ Թագաւոր:
Ո՛զդեա բանիւդ ամենազօրաւ, որ զգոյութիւն
լուսոյն ստեղծեր՝ ինձ ախտնուճն աւուր, և վաղ
վազակի փոխոխեալ գոյացի՝ ի լաւ անդր. և
փոխանակ զի ես ոչ խնդրեցի հետևել լու-
սոյդ, դու ելցես ինձ յայց՝ Հաւատոյ Թագ-
մանն հայրենի կերսիդ, և կոչեցայց աւազն
քո ծառայս Քրիստոսի՝ ողորմեալ ընդ-
հեալ առ՝ ի քէն. 7 ոչ է ժամանակ յերկա-
րաձգութենէ առ՝ ի զպարտսն հատուցանել,
ահա ընդհեա ինձ տառապելոյս զերեսս քո
լոյսդ՝ ի խաւարի սրտից վհատելոյ: Ո՛զդէ
և հնչեա 8 զընթացմունս եղիցեն, որ միշտ զե-
ղուն բարիքն հոսեալ՝ ի յուշոյս իմ տեսու-
թիւնէ. պահեա ինձ զընդոհ ամենասպայծառ
գանձուդդ մնացականաց. որով պատուհա-
ւան գտեալ՝ քո անուանեցայց, պաշտպանեալ
՝ի քէն՝ անսահման բարի:

Ե. Ո՛հա ողորմեա ինձ՝ գթած, աղաչեմ
զքեզ ողորմեա ինձ՝ հզօր, կրկին ողորմեա:
Ա՛ի փոխարկեր երկուսնա ցաւոց՝ ընդ չարեաց
իմոց բարիդ ամենևին. մի բառնար՝ ի վե-
տանդելոյս՝ զառ՝ ի քէն պարգևեալդ ընդհ-

մի

մի կապտեր զիչուն ամենօրհնեալդ Հոգւոյ. մի լուծաներ զնոկեալ [9] զկնիք արքունական պատկերիդ ։ Ա՛ի յայտնեսցին [10] փուշք մեղանացս՝ ՚ի սրբութիւնս մտացս. մի խղեր զկապ միութե՛ն՝ զընդ քեզ սիրոյն պնդութե՛ն. մի մերժեսցես [11] զարուեստ զօրութե՛ն՝ լեզուոյս յարմարուե՛ն. մի պակասեցուսցաներ զաջողուած աջոյս՝ առ ՚ի զլուսոյդ մատունս բաշխել ։ Ա՛ի գրեր [12] ՚ի գպրութեան կենացդ մատենիդ՝ զմահուն պարտիս. մի պահեր. մի ինձ համարիր. մի յիշեցուսցաներ. մի ամաչեցուսցաներ. մի նախատեր. մի ոտն հարկաներ. [13] մի արձացուսցաներ ըզմեզկուե՛ն. մի ամբարեր զկորստեանն. [14] մի իբր ստուեալ լինի ամբաստաներ ։ Ա՛ի յարուսցես ընդ նա [15] զծառն անիծից. մի արձակեր ՚ի կոյս զսաղարթ վնասուցն. մի ընծիւղեր զծաղկի մեղացս. մի բերցես ընդ առաջ զնամակ պարտուցս. մի արտաքերեր զէութե՛ն պտղոյն ։ Ա՛ի թուհեսցես [16] ՚ի ձիւղս երկրաստեղծ մատանցդ՝ զգիւտս գործոյս. մի մատուսցես քան ընդդէմ ահեղ՝ զանօրէնութե՛ն իմ յիշատակել. մի մատնեսցես ի մոռս կամաց զաւանդս Հոգւոյն՝ վարել ՚ի գերութե՛ն. մի աստէն զնս փառաւորեր՝ զնս անտանօր դատապարտեսցես. [17] մի նուճազութե՛ն այսր անցաւորի՝ զյաւիտենական բարիսըն տուժել. մի ՚ի սակաւում այսմ ժամանակի՝ զանվախճանելի զփառսն չափեր. մի ընդ հոլտիս վշտաց հեծութե՛ն՝ զանախտականն զկեանսդ գրաւեր. մի ընդ ստուձերի այսմ մթութե՛ն՝ զանձառեալդ լոյս փոխանակեր.

մի

մի՛ զերասանակ մատաց լքցես՝ ըստ արտու-
ղի հետս հետևել. մի՛ [18] զկամուրջ կենցա-
ղոյս զբեսցես՝ ինձ հանդստանեան թաւակա-
նութի. մի՛ [19] զհովիտ հանձարոյս ստուերա-
կան պահեր՝ ի հանդերձեալն ինձ հրապա-
րակել: Այլ ամբարես զառանց համարոյ
գործոցս իմ չարիս, մեռայց կենդանւոյն.
եթէ շտեմարանես ի սրտի, աստուածն կե-
զեալ անբոց այրեցայց. եթէ քննեսցես զա-
նօրէնութիս, առանց յանդիման քեզ լինել
լոյ՝ խոպառ հալեցայց. [20] եթէ տնկակից ինձ
թողցես զմեզան, ի նոսին վատնեալ մա-
շեցայց:

Ե՛ւ Կիւնարկեա մի՛շտ զօրեղ ամենակարող՝
փախանուլ չարութեցս որ կիս, զի քարիւք քո
եկեալ փոխանարդեսցէ. հրամայեա գՅաճ,
խնամակալ, գծովեալ, լոյս անշիջանելի, զո-
րութիք անսահմանեալ, զի [21] նոր հաստա-
տեսցէ գոյութիդ քնութես մարմնեղէնս յար-
կի անդամոց. յորում հանդուցեալ անլքա-
նելի՝ քնակեսցես բազմեալ ախորժ տենչա-
նօք՝ միութիք հոգւոյս իմ ընդ քեզ. զայսպա-
հանութի մեզացս մերժեալ խոպառ՝ յանա-
րատութի զիս պատրաստեսցես՝ ամենակե-
ցոյց Թագաւոր անմահ ուր կիս քո, օրհնեալ
յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Հոդանիւթ կերպիւս: Ի մերում, կերպիս:
(2) Մի՛ առնայնաւոյ վասպակն: Ի մերում, վասպակի:
(3) Մի՛ սուկ եղիցի: մի՛ անգործ և անզօր եղիցի կաթ-
ուճած քրտանց քոց, խառնեցեալ արեամբ: Ա յսպէս առաց
և ի քանն կիզ. 4. որ հաստատակ զհաստատակ կարծիս մեկն-
չաց՝ թէ քրտունք խառն ընդ արեան հոսէին ի մարմնոյ
մերմէ

երկչին՝ ի դիշերի մատնուլճե : Իսկ կայեսանոս համարի՝ թե յետ ապառնլոյ քրատանցն բովանդակ արիւն անխառն հոսէր :

(4) Զաչապարարդ փո բան : մի խնայեր զբաւուճե քո բանդ, որով առէիր . Թողեալ լեցին քեզ մեղք քո . կամ Արձակեալ եւ ի հիւանդուլճէ քումմէ, ևն :

(5) Յանախնհալ ֆամառն : Որ առ անդամալոյծն՝ որ երեսուն և ութ ամ անօգնական մնացեալ, կայր ի յուսահատուլճէ, անակնկալ ցուցեր զբարերարուլճիդ . նմանապէս և առ մեռեալ միամօրն՝ որ ի նային, այսպէս և առ մեղուցեալ բնուլճիւն՝ որ անշահ մնացեալ ի բնական օրինաց, և անօգնական ի գրեալոր օրինաց, կայր յուսահատեալ ի բժշկուլճէ, և օտար ի հոգևոր կենաց, գու ի վերջնում դարու յանկարծ երևեցար, և զանձառ բարերարուլճիդ ցուցեր, մեռանելով վերդ մեր :

(6) Եթէ պիանոն : եթէ զկանոն օրինացն՝ որ հնուստատ յանցանացն չափէր զպատիժն, ասելով, Աչին ընդ ական. կամ հրամայէր . Անձն որ մեղիցէ՝ նոյն և մեռցի, գու փոխեցեր . զի ոչ միայն ի մէնչ ըստ յանցանաց ոչ պահանջեցեր զհատուցումն, այլև մեր փոխանակ անպարտագ մեռար : Ամ, եթէ զայս կանոն օրինաց բնուլճես, զի ի մեռանիլ մարդոյ՝ հարկ է եղծանիլ անձինն, գու փոխեցեր՝ մեռանելով մարդկուլճիդ, և անմահ մնալով անձամբդ, եթէ զայսոսիկ՝ որ ըստ ինքեան մեծ էին և դըժուարին, արարեր ողորմուլճիդ, ապա մի արդեօք զգիւրինն և զնեղեալսն, թէպէտ և առ քո զօրուլճիդ՝ ամ ինչ միօրինակ գիւրին է :

(7) Ո՛ւ է ժամանակ : ոչ պիտոյ է քեզ երկար ժամանակ առ ի զպարտս իմ հատուցանել, այլ բաւական է երևեցուցանել զերեսս քո : կամ, մի յերկարաձգեցուես զհատուցումն պարտուցս . այլ վաղվաղակի շնորհեա, ևն :

(8) Զընդացմառնս ելէին : խափանեա զմուռացուլճիան, զի քով արագապէս ընծացեալ երանեն և հասին յուշոյ իմ մէ բարիքն քո . այլ պահեա ի միտս իմ զշնորհն գանձուց երախտեացդ :

(9) Զինէ , շնորհացդ , որ է նմանուլճի ետճուլճիդ :

(10) Փոռչ մեղանցս : մի վերստին ծնանիցին մեղք իմ ի սրբուլճիս հոգւոյս, ի հոգիս իմ, որ սրբեցար ապաշխարուլճէ : Թուէն ակնարկել ի բանն Եսայեայ . (Ե . 6 .) ուր ըսյսգոյ ասե՝ որ զհնոլճին նշանակէ, ասե . * Ըստացի ինձ ժողով իբրև ի խոպանի : * կամ առակէ զանցս տաճարին առ մակաբէացւովքն, յորում ի սրահն սրբուճե Թուխք բռնաբեալ էին . (ա . մակ . դ . 38 :)

(11) Զարհէսք : Մի բարձցես զյաջողութիւն կամ զձարտարութիւն լեզուի և բանի ՚ի բարոզիչն : կամ, մի արհամարհեցես զյօրինուածս ձայնաւոր աղօթիցս : կամ, մի արգիլեցես զքո շնորհեալ արուեստս պատշաճաւոր աղօթից : Առաջին իմաստն առաւել յարմար է յաջորդ բանին . մի պախարեցուցանէր զաջողուածդ ոչյո , և ն : Եթ մի երբեմն յարձանէ բարձցես յինէն զշնորհ քարոզութե , և մի զարժանաւորութիւն ձեռնինա՝ ՚ի բաշխել ժողովրդեան զկնոր հոգեւոր մարմնոյ քո :

(12) ՚Ի դպրութե ՚ենոյ : Տես զնման այսմ բանի ՚ի հղ . լուծ . 14 :

(13) Մի՛ աչխանացուցանէր : ՚Ի մատենիդ կենաց մի հատուածս նշանակեացես զնեղութեն , զյանցանս հեղգութեց իմոց : Եւ մի ամբարեր զերծպեանդ , զգործս արժանի կորստեան :

(14) Մի՛ էբէ սպգպեալ ինձ . ՚ի մերումս , էբէ գթեալ ինձ :

(15) Զծառն անէծից : Մի թոյլ ոտացես՝ զի ընկս յարկեք ապականուն բնութեն , որոյ վնասակար սաղարթ կամ տերև են չար մտածութիք . և ծաղիկ՝ անկարգ յօժարութիք . իսկ պտուղ՝ գործք մեղաց : Վայ՝ ի՛ արփաբէրէր , մի ՚ի յայտ բերեր , մի երևեցուցաներ , կամ մի արդհնացուցաներ զնեութե պղծոյն , զկատարումն գործոց մեղաց : Ախորիկ երևին ՚ի մերաւոր յարուցեալսն . ուստի՝ զի մի ըստ նոցա վիճակին լինիցի և իւր յարութիւնն :

(16) ՚Ի ճիւղս երիւսպեղծ : Նմանուք աղաչէ՝ չթուրել ճղիւ զիւ և մի ըստ միոյէ զգործս մեղաց . զի որք կամին որոշաբար թուրել իրս լինչ , ՚ի վեր մատանցն համարեն մի , երկու , և ն :

(17) Մի՛ նուաղուիք : Մի նուազ կամ սակաւ վայելմամբ անցաւոր կենացս՝ զյաւիտեանական բարին տար լինիմ կորուսանել . մի զանվախճան փառսն ՚ի սակաւ ժամանակիս տացես լինիմ վճարել . մի զանախտ կեանդ ըստ հովտոխս արտմութե փոխել :

(18) Զկամաւոր կենդաղոյս : զնել և զտաժանելն անցս կենդանոց աշխարհի՝ մի համարիցես լինիմ բաւական հանգիստ :

(19) Զհովիւք հանճարոյս : զհիշատակարան մտացս մի թողցես ՚ի խաւարի , որով անծանօթ մնացեալ իմոց մեղաց՝ ՚ի հանդերձեալն հրաժարակեացին լինիմ :

(20) Երէ փնկիից : Երէք անհնդակից լինիմ թողցես զմեզանդ , ինչպէս ընդիս առնել , և ընդիս յաւնել , նոքին բաւական են ՚ի մաշել զհոգիս . ուր պատուաղնիմ կամ բազկեն բոյսքն՝

ան-

անհակակից սրբ Ծառոց գոլով, պատուին ընդքօք և անպիտան առնեն :

(21) Կամ հաստատեսցի : զի նորոգեսցի բարոյապէս կազմուածք մարմնոյ անդամոց . որ լինի հպատակութիւք մարմնոյն առ հոգին , և զբայութեցն առ միտան , և մտացն առ ած , և հաստատուն նոր մարդ լ.քա :

✣✣✣

դէս գեհենին՝ + զարդ մահուն յաւիտենա-
կանի. բարձ զամօթոյս պատրես, որ սա-
հեալ է յայտնել Քրիստոսական կետին ա-
նենին յանդիմանութիւնն։ [5] Խրատ խաղաղու-
թիւն՝ յաւուրս պատերազմ ողորմութիւն քո ընծայ-
եցի. զի մի անտանելիցն ահաւորութեան
՝ի ցոյցս ինձ եկեալ կերպարանեսցին, ան-
յոյս սպառնալեաց ընդ կենաց զղջման առաջի
կարգեալ, գատաստանն ահաւոր. անկա-
շառ և անխաբելի գատաւորն. ամօթն սոս-
կալի. կշտամբանքն սարսափելի. յանդիմա-
նութիւնն անփախչելի. տագնապն անձոռո-
պրելի. պակասութիւնն անխրախուսելի. դո-
ղութիւնն անվհատելի. լալումնն անախտելի.
կրձտումն ատամանցն անդժկիելի. սպակա-
նութիւնն անողջանալի. անէծքն սարսափելի՝
ձեռային քո բանիդ. փակումն դժոխոյ, և
արձակումն ողորմութենն։ [6] Որ ընդ գալա-
րելն երկնի՝ և ընդ երկրի դղրդելն ել կարծ-
րութիւն յատակիս, ըստ կատակելոյ կոհա-
կաց խառնելոյն ծովու, եթէ փախստեան կերպ
ցուցանելով, մի զնոյն հետս խաւխանեն կա-
տեալ յերկոցունց. և [7] տատանեալ սասանել
լայնատարած գետնոյս թանձրութիւն՝ ի հի-
մանց անտի, ընդ ուժգնակի թափման թըն-
դելոյ ներքնային խորոց՝ հարթել զլերինս,
և հաւասար հրդեհին բնութիւնք վիմաց և ամ
տարերաց գոյից. այլայլին երկինք՝ յանեղծ
փոփոխութիւն, և յեզանակին ոտարածք տա-
րերաց իւրովք՝ ի նորոգ նմանութիւն։ [8] Ած-
կուածիւնք գործոցս հրապարակին, և ան-
բեւոյթք կրից մեր յայտնին. վարք կրօնից

ներ-

ներշնչեցելոց՝ [8] ի մարմինս մեր նկարին։ Պատասխանի երկնից՝ յատենի նատի, վէճիս հատուցմանն ի ձեռին իւրում։ [9] Հա՛ վայ ինձ եօթնիցս անգամ կրկին եղկաւթիւ, ըստ չափոյ կշռութեան այսր համարու, որ զամբաստուԹիս Թուոյ պարապիրէ։ Օ՞ի՛նչ գործեցից ոզբալիս հոգի՝ յայնմ մեծի աւուր վըտանգի. քանզի սաստիկ է յիշատակն իսկ յառաջեալ քան զհանդիպումնն. զոր [10] ոմն մարգարէ՝ զօրինակին նմանուԹի՛ ի դէմս բերելոյ, զձեզ տագնապի անպերճ փախստեանն նշանակէ ասելովն. զմրօրինակ եղիջ փախնուցու ոք՝ ի ձեռաց առիւծու, և պատահեսցէ նմա արջ. և փախնուցու յերեսաց արջոյն, և մտանիցէ՝ ի տուն, և յեցուսցէ ըզձեռն իւր՝ ի յօրմ, և խածանիցէ զնա օձ. և դարձեալ կրկին սաստկացուցանէ առ նոյն հերետարան իրի՝ զտեսիլն քստմնելի, ո՛չ ապաքէն՝ ասէ, խաւար է օր նո՛ն, օր խաւարոյ և մԹոյ, օր ամպոյ և մառախղոյ։ [11] Յորժամ հրեշտակն պահապանողական կենակից, հզօր ոստիկան՝ իրաւամբք ամբաստանեսցէ, և հատուցանօղն ահաւոր՝ արդարուԹիւն տանոյ խնայելոյ խուճապեն, զրմանս՝ ի կեանս հրաւիրեն, և զոմանս յամՁին գատաստարտեն. կիսոց՝ դէմս լցեալ ծաղրու ցուցանեն, և ինձ՝ ահարկուս և քստմնելիս երևեցուցանեն. ամանց՝ սպակս լուսապաճոյճս մատուցանեն, և այլոց՝ կորստեան մահու լծոլքեն. արդարոցն ձայն աւետեաց, և ինձ գոյժ անվախձան վշտաց։ Յորժամ

աս

առ քարիւն՝ մահու յայլթուլթի խոպառ մե-
ռանի, և ինձ չարագործիս կրկին յարակայի.
ուր դրանն բացվիլ՝ ուչ ինչ ազդիցի, վնար
եղեալ գթուլեն առ իս։ Յորժամ [12] գալրու-
թիք հրաշիցին զարմանալեաց, որ են ծած-
կեալբն յայժմուցս հասարակաց վարուցն տե-
սանիք՝ մարդկային բնուլթեանս գործոց, յա-
ղագս որոյ եղեն գոյուլթիք ամ կոյ՝ յիւրա-
քանչիւր մարմինս անպակաս գրուլթիք իս-
կոյն երևին. և խորուլթիք անձառիցն կըն-
քեցելոց յիմաստից աստեացս՝ առաջի աչաց
մերոց կերպարանին։ Ուր այժմ [13] շահավա-
ճառուլթիւնք ողբոց և արտասուաց զերկինս
գրաւեն, և անդ իբր զասպաժանան ընդու-
նայնուլթիք՝ արհամարհեալք լքանին. հա-
ռաչմունք հնձուլթե՝ ուչ կանխաւ աստն ա-
ռաքեալ, չիչ երբեք գտանել անգէն. ողբը-
մուլթիք ձգտալ սերմանեալ, ուչ պայծառ վառ-
մամբ գնան առաջի։ Ուր [14] տապանն նա-
խայանցիցն, և կտակարանն տիրանարդիցն,
և նշանն ահաւոր այժմուցս՝ յանդիման է-
ղեալ մեծաձայնս գատախազեն. յորում սոս-
կալի վայրի՝ ոմն զուխտն կցորդուլթե հայ-
րենի, և ոմն զխորանն վկայուլթեան անտե-
սիցն, և ոմն զարիւն մեծին նոյ՝ ամբաստան
ինն իրաւացի [15] առաջի իմ տարածանեն։
Ո տանջանարանն բազմապատիկս՝ անձամբ
անձին աստէն իսկ պատրաստեցի, զնարդ
մխիթարեցայց [16] համառօտեալս յուսոյ. զի
եթե զօրքն լուսոյ՝ գաստուք արդարոցն, որ
փառաւորեալքն են երանուլթե, [17] սարսեն
գողալով, ուչ քաւեն բերել զահաւոր տեսիլ

երեսաց մեծ դատաստանին, եւ եղկելիս՝ ա-
ւանդակորոյս սատակմանն որդիս՝ ոչ երեւե-
ցայց. որ ոչ միայն չէիր պսակելոց, այլ եւ
պատուհասն իմ անտանելի՝ եւ կորուստն ան-
սպառելի։

Եւ ՚ի[18] այլ արտաքեա ամենասպարդեւ՝ զօրու-
թիւն անձառ՝ ձեռն մերկութեանդ ՚ի կորուստ պե-
րելոյս. զի օգնեալ ՚ի քէն՝ դարձայց միւսանգ-
դամ ՚ի դրանց դժոխոց, ամենատպատրաստ
հանդերձեալ ամենևին անվատանդելի՝ պըղը-
ծեալ ՚ի պատժոց. աստանօր տեսեալ մտացս
խմաստիւք զապագայիցն դիպուածս, քաւա-
կանայեալ ՚ի լուր երկիւղին ՚ի տագնապէ
տանջանացդ՝ ահին համբաւով, կամօք քո քա-
րեաց վերծեալ ապրեցայց. եւ ոչ մատնեցայց
կորեանցն առիւծուց, որք խնդրեն ՚ի քէն
զիս ՚ի կերակուր՝ ծախել ստամոքքն դա-
զանութիւն. զի զօրավոյն մահուն լցուցեալ
զաստուստ պարարեալ՝ անդ ձգեալ հալէն,
ուր անսպառ պահի մնացուածք մերելոցն ՚ի
ծախուսին յաւիտենից։ Օ՜ի դու միայն քա-
ւեա կորզել ՚ի ժանեաց սատակմանն ՚ի կեանս
եւ յերանութիւն, քնաւից ապաւէն թագա-
ւոր լուսոյ՝ տէր յիս քէն, օրհնեալ յաւիտեանս
ամէն։

---

(1) Զամենընդհաս պարագիտուն։ Զննեա իբրեւ բժիշկ՝ զսա-
րածուածն արեանն, որ ընդհանայ յաւիտ մատուն մարմնոյս
ի ձանապարհ երակացն. եւ խմանին հոգիք եւ յօժարութիք
մարմնոյ. եւ ՚ի քննելդ այսպէս, տեսանես՝ զի մերկ եմ
հաւատիւ, ոչ յօժարեալ, կիր քնաւորեալ մտօք խաղոյն,
անմատուցիք եւ թիւր խորհրդովք յայն ինչ, ՚ի չարն, ոյզ
եւ դու անատուա ճշմարտութեանդ վկայեցեր. (ծննդ. ը.

,21 :) Վայ իրաւացն է հատարիլ, թէ եա ըզ մարդկօրէն ախալէտէն կրկին յաղթեալ եմ և պարտաւոր իբրև ջերկրածին ախտաւոր մարմին, քան զո բանիզ տուա է բևեր :

(2) Գինակ իոկ էա : 'ի մերումն, գիտէա իոկ : դիտեա՝ թէ չար է արարն, ապականեալ կամ անկարգ է արարուածն մեր, այ ծնուանդն վր սկզբնական մեղայ, և ընտրեցա զբուկին մեր, բնական կամ 'ի ծննդենէ յօժարութենն առչարն : և ա՛ չ խոխոխին խորհուրդ մեր. խորհուրդքն ազգէ՛ք 'ի մարմնոյ և յարենէ՝ ա՛չ փոփոխին 'ի չարէն, այ միշտ 'ի չարն հակամիտեն : Չայս բան ասայ խնաստուն. (Ի մասա. ԺԲ. 10.) զբանտնապետոյ՝ վր մատնաւոր պատճառն անիծեցն, ըզ որով անկեալ էին. ոյզ և յարէ զինի. (Հմր 11.) *Չի զաւակ անիծեալ էր 'ի սկզբանէ. " (ըզ ծննդոց. Թ. 25 :) Եւ որ վարդապետա յարմարէ զայն ատ ամ մարդիկ՝ ատկս ընդհանուր պատճառն սկզբնական մեղայ :

(3) Չասպիտուիէ փանչանայն : զծանրութենէ յաւիտենական տանջանացն՝ ՌԲԼասյո՛, այ բարձ չինէն քաւութէ մեղայս : կամ, նուաղեցյո փոխարկելով 'ի ժամանակաւոր տանջանս :

(4) Չարդ Մահոն : այ պատշաճեալ կամ վայելուչ յաւիտենական դատաստանութենէ կամ դժոխոց. ըզ այսմ գոլն ատ զարդ կախապանի :

(5) Խրապ խաչապուիէ : Պատուհաս հաշտութենէ ընդ քեզ՝ ոյժմէն քո ոգորմութենդ այծ 'ի վէր կամ. զն մի՛ անպանէլիւն ատուսորուիէ, երկիւղալիքն ահաւոր մեծութենէ քո կամ դատաստանիդ. կամ, զն մի՛ ահաւոր անուանելիքն յանդիման աչացս եկեալ երևեսցին. անյուսալն ապրութենէ ըզ ինձնոյ ըզման, փոխանակ կենսաբեր զղջման առաքն դնեցամ : Ա՛ն անուանելիքն են պատուպանն ահաւոր, ևն :

(6) Ընդ գալարէն երկնէ : Գալարուման երկնից՝ խորհրդեամբ յոյժ և այլ միտս առեալ է 'ի վարդապետայ. ('ի մեկն. յայտն. ՇԸ. 14 :) ոմանց զերկրորդ գալուստ քոյ կամանալով, և այլոց՝ զնրեշտակաց վշտակցելն ըզ կործանուման երկրի. և կիսոց՝ զեկեղեցւոյ անյայտիլն յաւուրս նեռին : Քայց յո ձառն ոչ ըստպէս իմանան մեկնիչք ըզհատարուն և զպատել Թանձր և մթագին ամպոց զերեսաց երկնից. որով խոպատ ծածկի իբրև զմագաղաթ փաթթուիեալ. և լուսատուքն՝ որք նոր գրուածք են 'ի տարածուիել երկնից, աներևակ լինին : Կամ, գալարուման նոյն զպատոյտս խոտ ասնոց, որք 'ի միմեանս չըրջանակելով երևեցուցանեն զերկինս գալարել : Ընդ որս և երկերս գոլորգեալ, շարժի ընդ կարծրուիէ յոպակիս, 'ի

սկզբն

ընդառաջե գեանոյն՝ իբրև ի լոյծ ծովոյ :

(7) Տապանեալ առաւնեալ լայնապարաձ գէպռոյս Բանիդրուէ : ի մեր բառս, պապանեալ առաւնի լայնապարաձ գէպռոյս Բանիդրուէ : Այն շարժուն երկրի՝ ոչ իբրև զբնական գեանաշարժս՝ լինել ի մանաւանդ տեղիս , կիմ առ երեսօք գեանոյս . այլ բռ վանդակ հոզագունաս ամ Թանձրուբեն դղրդի . ի՝ ներս քին խորոց անոն գոլորշեացն հոգմ ուժգին յարուցանել զոլ . որով լերինք առապարն , և հալին բնուրեի վիմայ , ի ծծմբաւառ հրոյ . կամ հալիլ առ ջմանր փշրելն : և այ բեաղ եղծանին բնուրեիք պարբոյ գոյիդ . ըր գոյացեալոցն ի առլերայց , որք են բազադրեալքն ի նոցունց . զի բուն առլերքն մաքրին միայն ի հրոյն , և ոչ ապականին : Այ ւայլին երկին , երեսք երկնից կամ օդքս մաքրին յօտար խառնուրեից . և ինան այնուհետև յօտակ և անեղծ . ա չեզանակին աբարաչ , փոփոխին նիւթական արարածքս՝ պա ըերօք խարուք , բազադրիչ սկզբանիքք իւրեանց , ի նորոգ նմա նուրեի , ի նոր կերպարան . որով իմանի՝ Թե մարմնաւորքս ամ կերպարանափոխ լինելն :

(8) ի մարդնս մեր նկարին : գործք արգարոց և մեղաւորաց երևին ի մարմնս նոյ ապտաքին նշանօքն ուրախուեք կիմ արտմուրեիք , և գուցե այլ ևս նշանօք , ոմ առ կային ա բար ասծ :

(9) Վա՛յ ինի եօվնէյս : Յայտն . ը . 13 . երիցս վայ ասուաս երկրի . իսկ լինէ ասէ՝ եօվն անգամ վայել է . և այն՝ դրկին եղնուրեի , Թե վը հատարակաց ապերածոյ երկրի , և Թե վը խմոյ ասանձին կորստեանս : կիմ, եօվն վայ վը հոգեւոյս , և եօվն ևս վը մարմնոյս : Այս եօվն Թիւ ղանբաւուրեի Թշնաւառուրեես նշանակէ . զորմէ աւս ի բանն լը . ը . 9 :

(10) Ոչ մարգարէ : ըր ամուս , (ը . 19 . 20 :) բայց վերջինն բանն՝ օր խոստոյ , ևն , է ասփոնիայ . (ա . 15 :)

(11) Կընդակէյ : այսու յայտ առնէ՝ Թե հրեշտակն պահապան ի ծննդենէ կարգեալ ի խնամս մեր , ը մեզ միայ մինչ ի մահ :

(12) Պարուրեի հրաչէյն : մատեանք հրաշալի գործոց մարդկան՝ որք այժմ ծածկեալք են՝ Թե յայլոց , և Թե յիս բաքանչիւր անձնէ . զի ոչ միայն զայլոց զբարիսն կիմ զբերիսն ոչ ճանաչեմք այժմ հաւատով , այլ և զբաղումս ի մենջ գործեցեալս : Այս մատեանք՝ են խիղճ մտաց իւրաքանչիւրոցն , այլ և յայտնուրեին ճշմարիտն , որ իբրև ի գրի ծանուցանէ ամենեցուն զգործս իւրաքանչիւրոց : Եւ ասին հրաչ , կիմ հրաշալիք զարմանալեաց . զի անկարծելի ևրք յայտնին յայնժամ . բազում բարի կարծեցեալ գործք՝

ցուցանին լինել չար, և չար կարծեցեալքն՝ բարի. փոքր չար համ անլիսաւ համարեալն՝ սեռանի լինել մեծ. սեռանին յայնժամ անբաւ սեռք և տեսակք և պարագայք չարութեց, որք ապշեցուցանեն զմիտս. սեռանի և անհասանելի ապերախտութեն մարդկան առ անհամար եւ բախտիան աշ: Այս ամ սեռութենք չիրափանչիւր մարմնոյ, ք՝ի կիրս գիմոց իւրաքանչիւրոց, այլ և՝ի խոտովանութենէ բերանոյ նոց անպակաս գրութենէ, ձիշդ և անվրէպ ծանօթութեամբ երևին. զի կիրք գիմոց՝ և բանք բերանոյ՝ են իբր գիր՝ի մարմնի: Ես խորութենէ անձառին, գալանել խորք անձառ խնամոյն աշ, նախախնամութենն, փրկագործութենն, երկայնմտութենն, նեղբին ազգեցուեցն, պահպանութենէ հրեշտակաց, փառաց արդարոց, և տանջանաց մեղաւորաց, ևն, որք անծանօթք են յայժմու մեր գիտութենէս, անդ՝ի գատաստանին յայտնաւոր ծանեցին: Ես այնպէս գործք մարդոյն՝ և գործք աշ երևեցին իբրև երկու լերինք, յորոց վր կացեալ աշ գատաստ զմարդիկ: (զաքար. չ. 1. և ժդ. 4:) Յայս իմն և զսաղմոսն. (լէ. 7:) *Արդարութենք քո որ լերինք մեծ, իրաւունք քո՝ որ խորս բազում:*

(13) Շահավաճառութիւն ազգաց: Ի մերում, և՝ի հին լուծ. Շահաբաղահութիւն: Ուր այժմ շահեկանութենէ ազգաց զղջման զերկինս կարեն առանալ, անդ յետ ասոյ կենացս իբր պապաժման ընդունայնութիւն, իբրև զանագան հասել, կամ ոչ՝ ի պատշաճ ժամու արարեալ անպետսն գործս՝ այլ հատարկին:

(14) Տապանն Նոյին: Տապանն Նոյի երևեցոյց՝ ի յանդիմանութեն առաջին յանցաւորացն՝ ի բնական օրէնսն: Ե կապարանն՝ փրկարգիչն. սահմանակք օրինացն մովսէսի երևեցոյն հրէիցն անարգողաց զքն. ոմն և խաչն քրիստոսի երևեցոյ այնմոցս, քրիստոնէից՝ որք՝ ինոր օրէնս: Զևաւցուցանէ զսեռսիլ աւուրնին քրիստոսի՝ ըստ օրինակի նմանի, որք զինոյ երևեցուցանեն տապանաւն, և զմովսէս՝ սահմանակքն: Ապա թէ ոչ՝ նիւթական տապանն՝ և սահմանակքն ոչ միանգամ մինչ յօր գատաստանին, քանզ՝ ի խաչափայտէն քրիստոսի, զոր յաւերտս գիտեմք միայն և երևեալ՝ ի գատաստանին: Եպիսիան՝ ի վարս մովսէսի ասէ ասել ըստ ոմանց կարծեաց՝ և վր սահմանակաց մովսէսի երևել յայնժամ. այնպէս և վր նոյեան տապանին ասի՝ ի գիրս ինչ՝ կարասիս լինել հանդերձեալ աւուրն: Բայց այսոքիկ յանընդունելեաց կարգի են: Ապա միտք սէյ վերոյասիս է, թէ նոյ բնական օրինօքն՝ (զոր կոչէ՝ սէյ վերոյասիս է, թէ նոյ բնական օրինօքն՝ (զոր կոչէ՝ տեսիլ հայրենից) յանդիմանէ զառաջին մեղուցեալսն. և

Մովսէս՝ նաև դպրաւորական օրինաքն կշռատմբէ զՏրէայեան։ Եւ զՔո նաև աւետարանական օրինաքն՝ զբրիստոնեայս։ Ասէ ինձ ասէ՝ երեքին ևս դատախազ լինիլն։ զի երկուքն ևս խրատեցայ, և յերիցն երախտիս վայելեցի, և ոչ ուղ-
ղեցայ։

(15) Հաշտ է իմ պարագանէն։ Զպանջանարանն բազմապատիկ՝ անյամբ, ևն։ Ի մերումն այսպէս դնի։ աշտ է իմ պարագանէն, պանջանարանն բազմապատիկ, որ անյամբ անյին աւ-
պէն իսկ պոպրասպեցի։ Զիարդ մոխրաբեցայց, ևն։ որ այս-
պէս լսանի։ զերեսին օրէնսն առաջի իմ տարածանեն՝ իբրև բազմապատիկ տանջիչս, զորս անձամբ լսով աստ
ինձ պատրաստեցի։ Վայ զիարդ մխիթարեցայց, ևն։
(16) Համառօտեալս յոռոյ։ պակասեալս ի յոռոյ։ աւելս ի բանն ձ. չծ. ։։

(17) Սրսէն դողալով։ Դողալն հրեշտակաց և սքց՝ լսանել ապստամբել որդիսպէս յահաւոր մեծութէ դատաւորին։ և ոչ յերկիւղէ դատապարտանելոյն իբր յանցաւոր կամ դա-
տելի։ Ա յոռ օրինակաւ խոսի և ոսկեբերան (Նառ ա-
աւ թէոգորոս մեղսացեալ.) վասն ընդհանուր դատապարտ-
նելն։ * Երկիւղ անհնարին պաշարեսցէ զնոյն իսկ հրեշ-
տակս, և ոչ միայն զՏրեշտակս, այլ և զՏրեշտակապետս, զաթոռս, զիշխանութիւնս, զպետութիւնս, և զզօրութիւնս։ զի ասէ՝ զօրութիւնք երկնից շարժեսցին։ վասն զի ծառայակից-ք նոցա պատիժս ընդունելոց են վասն անցեալ կենաց իւ-
րեանց։ *

(18) Հրագէտ։ կանխեցոյ յառաջ քան զօր դատաստա-
նին՝ յետս էրկուքէ, զօգնութիւն փրկութէ։ որով դարմա-
նիցաս, ոսկ յայլ անգամս առաչնարութէ, ի ջրանց ծծ-
կոց, ի պարտաւորութէ ժոխոց։ և բարի գործովք ամրճ
պատրաստ եղեց՝ անվտանգ ազատիլ ի պատժոց անտի։
և այժմ մուօքս տեսանելով զստացուն ահաւոր դիսե-
ռնածին, բաւական լինի ինձ լուր երկիւղի տանջանացն։
և մի մատնեցայց նրբնանդ աստիճանաց, դիւացն՝ որք կամին
որսալ զիս ի ճէն, ի շնարհայ քոյ հանել։ ոսկ զի զբովչն
տհաճոն, զմնհացուցիչ որովայնս իւրեանց լցուցանելով։
պատրաստ պարբերս, զիս՝ զոր ատս պարարեցին մեղօք,
անդ ի գժոխս հալեսցեն, և առանց ապաւէնոյ ծա-
խեսցեն։

Ա երթալն յաւելուածք էրէին հեծութեան՝ ասելին հա-
կառակ, առ Տայրն երանութեանն աղերս Տաղկանապ բանիւ:
Ի խորոց սրտից խօսք՝ ընդ պերճախօսին :

ՐՈՒՆ Զ:

ա. Եւ արդ՝ ի վերայ այսքանեաց[1] յու-
սահատութեց և ահարկու սրտա-
քեկուածեց, պակուցանողական սաստիկու-
թեց ծածկային բարկութեց, տագնապեալ
ոգւով Թախծութենէ խոպատ, աղաչեմ ըզ-
քեզ ած ծածկին : Երեշտակ ի մարդկանէ.
մարմնատեսիլ քեռվըէ. երկնաւոր արքայու-
հի. ոնխատուն իբրև զօդ. մաքուր ոտ ըզոյս.
[2] անշտապախ ըստ նմանութենէ պատկերի արու-
սեակին բարձրութենէ. զերազանց քան զքնա-
կութենէ [3] անկոխելին սրբութեց. երանաւոր
խոստմանն տէրն. եղեմ հնչական. ծառ կե-
նացն անմահիկ [4] բոյեղէնն սրուէն պարուհնա-
կեալ, ի բարձրեալն հօրէ զօրացեալ և հա-
վանացեալ, հանգստեամբ հոգւոյն հան-
գերձեալ և մաքրագործեալ, բնակութ սրդ-
ւոյն յարդարեալ և տաղաւարեալ: Ի հաճին
հօր՝ և քեզ անդրանիկ. սրդի քո ծննդեամբ՝
և ձեր ապարչութ : Ի նդ. անաղտ [5] մաքրութեդ՝
և անբիծ բարի. ըզ անարատ սրբութեդ՝ և ինա
մակալ բարեխոս. ընկալ զմաղթանս այսր
աղերսանաց՝ [6] քոյդ դաւանողիս, և մատո
ընծայեա ընդ սմին խառնեալ [7] զբանն իմ
նախանձ՝ մեծիդ ներբողի՝ ի քոյդ պատգամանա-

Հիսեա միացո զմեզուցելոյս դառն հեծու-
թիւն ընդ քումդ երջանիկ և խնկաւորեալ
հայցուածոյ՝ տնունկդ կենաց պատկոյն օրհ-
նուիցէ. զի ի քէն միշտ օգնեալ և բարե-
գործեալ, և ի մաքրական քո ծնեալութիւդ
ապաւինեալ և լուսաւորեալ, կեցից քիւ ոչ
դադոյ քոյ և ամն։

ք. Ժանդակեա թևացդ աղօթիւք՝ խոս-
տովանեալ [8] մայրդ կենդանեաց՝ և ելից իմ
յերկրէս հօվտե, առանց լրկանաց հետևել
ի կեանս օթեվանացդ պատրաստութիւն. զի
թեթևասցի կատարածն իմ ինձ՝ ծանրացե-
լոյս անօրէնութիւն։ Ազրատացես տօն ինձ բեր-
կրութիւն՝ զօրն իմ տագնապի՝ ողջացուցի՛ չ
երկանցն հեացի. բարեխօսեա խնդրեա ա-
զաչեա, զի ըստ անձառելի մաքրութեանդ
և ահա զբանիդ հաւատամ ընդունելութիւն։
ղ Ազրատաստ՛օր օգնեա վտանգեցելոյս՝ դո-
վեալդ ի կանայս. [10] ծաւնր խոնարհեցո առ
իմ հաշտութիւն ծնօղդ այ. ընդ իմոմ թերա-
ռնասիս հոգւոյ խորան բարձրելոյն. ձեռն
տուր անկելոյս տաճար երկնայինն. փառաւո-
րեա զոտդիդ քո ի քեզ [11] ածօրէն լինձ հր-
աշագործել քաւութիւն և ողորմութիւն աղա-
չելոյն այ և մայր. բարձրացի պատիւ քո լինել,
և ցուցցի փրկութիւն իմ քեզ։

ե. Ազրեք զիս փացես՝ տիրամայր. [12] թէ
լինձ ողորմեսցիս՝ սրբբուհի. թէ զկորուսեալս
շահեսցիս՝ անարատ. թէ [13] զհարթուցեալս
յանձանձեսցես՝ երջանիկ. թէ զանմչեցեալս
յոտսդ մնատուսցես՝ բարեկնորհ. թէ յոտսդ
հատելոյս լինձ միջնորդեսցես՝ միշտ ըզ կոյս.

թէ զմերժելն ընտանեցուսցես՝ մեծարեալդ
այ. թէ յիս ցուցցես զքաջութիւն լուծիչդ անկ-
ծից. թէ զծփելն հաստատեսցես՝ հանդիստ.
թէ՝ ի խառնիմ թեցս յուզմանդ փոխեսցես զիս՝
խանդաղատարար. թէ վերիպելոյս ինձ հնարաւո-
րեսցես՝ գոհանալ. թէ վասն իմ [14] մացես՝ ի
հանդէս՝ մնհուն նահանջիչ. թէ զդառնու-
թիւն իմ անուշեսցես՝ քաղցրութիւն. թէ զբա-
ժանմանն իմ խաղոյ քակտեսցես՝ հաշտու-
թիւն. թէ զանմաքրութիւնս իմ բարձցես՝ եղծ-
մանն ընդոստնիչ. թէ զմատնեալս մահու վերը-
կեսցես՝ կենդանի լոյս. թէ զլսելեացս ձայն
հատցես, բերկրութիւն. թէ զկորտակեալս
կազդուրեսցես՝ դէղ կենաց. թէ՝ ի կործա-
նեալս յիս ակնարկեսցես՝ հոգեբոյս. թէ ողոր-
մութիւնդ ինձ պատուհասցես՝ [15] կտակ նուի-
րել, օրհնեալդ միայն՝ ի շրթունս անբիծս
ընդունել զուարճացդ երջանկաց. ահա [16] կանխել մի կա-
լիցին՝ քումդ կուսութեան՝ յանձն իմ անձրև-
եալ՝ կենաց ինձ գոլոկ, մայրդ բարձրելոյ տնո
յեալ արարչին երկնի և քնաւին երկրի: Օ որ
անճառապէս ծնար [17] բովանդակ մարմնովիդ
և համայն տիեզերութեանդ, որ փառաւորեալն ե
րնդ հօր և հոգւոյն սրբոյ էութեամբ, և անբընդ
նութեամբ մերոյին բնութեամբս միացելով, [18] ամ՝
և յաւիտենից յաւիտեան, մի յերկրորդութենէն. նմա
փառք յաւիտենից յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Յուսահատութիւն: յուսահատիչ իրաց՝ և դիպուածոց,
զոր ցայս վայր կրեցի և դրեցի: Յաղագս բառիս՝ յու-
սահատիլ, յուսահատութիւն, կամ անյոյս լինել, անյուսութիւն, և
նմանեաց առնին, գիտելի է, զի պէտպէտ օրինակաւ վա-
րին՝ ի գիրս. երբեմն նշանակեն զյուսահատեցուցիչ իրս.

եւ

երբեմն զմեծ դժուարուն իրաց. երբեմն զմեծ և զստո-
ւիկ արտմուն: Բայց յատկաբար նշանակեն զշարժուն
բազձոլական մասին մարդոյ՝ ի բարւոյն՝ զոր չէ հնար
առանալ. և ըստ զանազանուելոյ բարեացն՝ և անհնարու-
ելոյ նոցա, յուսահատուելոյն ևս լինի բարի և օրինաւոր,
կամ անբարի և անպատշաճ: Եթէ հայի՝ ի գերբնական
բարիս փրկուելոյ՝ իբր անհնարինս առ առանալ նաև զը-
րուելոյն այ, միշտ է չար, և մեղք ըղեմ հոգւոյն սըր:
Եւ սակայն յայտ է թէ այ ըստ այմ մտաց՝ ի կիր առնու
զբ վարդապետս, որ ասէ թէ խոստովանիլ զնա՝ կա-
րող ամ անհնարից, և միշտ հայցէ զնորհս և զփրկուել:
(տես՝ ի բանն ժա:) Իսկ եթէ յուսահատուելոյն հայի
՝ի բնական բարիս՝ իբր անհնարինս բնական զօրուելոյ,
կամ՝ ի գերբնական բարիս՝ իբր անհնարինս մարդկային
զօրուելոյ, կի նաև ըստ կարգի հասարակ նախախնամուելոյն
այ, ըստ այմ յուսահատուելոյն բարի է և օրինաւոր՝ յոր-
ժամ անհնարուելոյն ձշմարիտ է: Եւ այս միտս խմանալ
լի է՝ ուր ասէ թէ վարդապետս զինքեանէ, կամ զայլոց
հինգանի մեղաւորաց դնէ յուսահատեալ կի պակասել
՝ի յուսոյ. այլ՝ ի բանն հա. 4. ՝ի վերջն. Հերձուածող յուսա-
հատիչ է: և հը. 2. յանդիմանիչ ձամառն յուսահատուածող է: և հե.
3. համառօտիչ յուսոյ: և առա. 3. ըստ յուսահատիչոյ ինչ
մեկնուդեսցի: ըստ այմ և լա. 3: ժբ. 1: իզ. 2: Վասն զի
ծանրուելոյ մեղացն՝ զոր խոստովանի, յաձախուելոյ վտա-
ռուելոյ և որոգայթից սատանայի, դիւրաւսահուելոյն ՝ի
մեզս, ապերախտուելոյ մարդոյն, արգահատելոյն այ, են.
այս ամ անհնար առնեն զազատուելոյ մեր յայնցանէ՝ ոչ
միայն մարդկային զօրուելոյ, այլև բազում անգամ լսա-
հատակ օրինաց նախախնամուելոյն այ. ուստի յայսմ
կոզմանէ յուսահատուելոյն ներգործի ՝ի մարդն: բայց
քանզի ազատել կարող է ամ բացարձակապէս, և ան-
բաւ ողորմուելոյն կամի և խոստանայ տալ ձշմարիտ հայ-
ցողացն, վնկ մնայ աւելի յուսոյ խառն ըստ երկիւղի: Թող
զի սովորաբար ըստ կիրս յուսահատուելոյ կից գոլով տրտ-
մուելոյն, և ըստ մեծուելոյ յուսահատուելոյ՝ մեծ տրտ-
մուելոյն, նմին իրն բազում անգամ յուսոյ հոգեբուժ նը-
շանակէ սատանիկ տրտմուելոյն, և յուսահատել նշանակէ՝
կարի տրտմեալ, լքեալ, և այլն: Ջայս համառօտիւ
ծանուցեալ, ուչ միայն վասն բանից սրբ վարդապետիս,
այլ և վասն այլ գրոց՝ յորս գտանին այսպիսի բառք.
ոյզ և այն՝ որ ՝ի շարականն յարուելոյն ասի. * Մայր
խաչեցելոյն, զի լաս յուսահատեալ, * ուր յայտնա-
պէս զնական յուսոյն խօսի՝ որով անհնարին էր բնա-

կան

կան Աստուածհաճ կենդանի տեսանել զորդի իւր. յորմէ և անհնարին թախծեալ կայր, և ոչ եթէ զգերբնական կամ կամ զաշխարհական յուսոյն; որոյ պակասութենին միայն է մեղք ընդէմ հոգւոյն սրբ: Իսկ զայս այլազգ և մանաւանդ՝ այնպէս խոտորնակ է, որ եթէ ոք զասելն առաքելոյն. (բ. կորն. ա. 8.) * Մինչև անյոյս լինելոյ մեզ և 'ի կենաց, * խնդրեսցէ՝ անյոյս լինել 'ի զօրութենէն այ, կամ 'ի յաւիտենական կենաց, ուր բանն է զազատուիլ 'ի նեղութենէն բնական Աստուածհաճ: Այլ զգուշալի է՝ զի մի ոք ապիւտաբար այլընդ այլ խնդրոյն զուգիլ գրեալն, կամ առդառանիցէ զբօղն, որով զանձն ապէտ ցուցանիցէ:

(2) Ամենազաղթ: մաքուր, յատակ՝ իբրև զտեսիլ արուեստին քրիստոնէ. այր ասեղն առաւօտու, յորժամ բարձր է, և յառաջընթացս լինի արեգական:

(3) Ամենախնայելին սրբութեանդ: քան զտեղի սրբութեան սրբութենէն, ուր ոչ կոխէին քահանայքն և ժողովուրդքն: (եբ. ա. 7:) և որ կոյն գերազանց ասի քան զայն, զի անդր միանգամ յամին մտանէր քահանայապետն՝ մատուցանել զարիւն անբանից. իսկ 'ի որ կոյն ոչ երբեք եմուտ մարդ, այլ միայն ածն բան՝ առնուլ 'ի նմանէ մարմին:

(4) Բռնէղէն սրտի: Հրեշտակաց պահպանութենէ պատեալ էր որ կոյն՝ ոչ զի 'ի խնամոյ նոր անձնական մնասցեն մարդիկ երբեք զծառն գրախտին, այլ զի կուսութենէ նոր անմերձենալի 'ի մարդկանէ լինիցի, և գազտնիք մեծութենէ նոր թաքուն պահեսցին 'ի դիւաց:

(5) Մաքրութեդ: 'ի մերումս, մաքրութիդ. ըստ անհաս մաքրութենէ կուսութենէդ՝ միանգամայն բարի էս՝ ոչ միայն այլովք առաքինութենէք, այլ և հաղորդութենէ քոյ բարեացդ 'ի մեզ: Այնպէս զանարատ սրբութենէ ունելով, ոչ զարշելոյ յանուսուրբ մեզաւորացս, այլ լինիս խնամակալ բարեխօս:

(6) Քոմ գաւանողիս: որ գաւանեմ զքեզ Մայր այ, և միշտ կոյս, և ամ սիրտոյիդ խնդոյ զօրելոյ բարեխօս:

(7) Ջբանն իմ նախանձ. զգուշմունքն խմբեցան առաջ, զոր ամենք ինչ յառաջ յօրինեալ էր. Թէպէտ և չէ յայտնի՝ քանի՞ աստղ յառաջ:

(8) Մայրդ հնդպանէաց: 'ի մերումս, հնդպանուհի:

(9) Ամբաստօփ օփնէա: Բանաստեղծօրէն՝ զգեցեալից զգեստ չանուն կոչէ արտասուս, իբր նշան փոխանակ նշանակելոյն: Կամ, զարտասուսն՝ զոր 'ի չարչարանս սիրելին եհեղ, աղաչէ ընծայել այ:

(10) Ծոռնր խոնարհէցս, ոչ զմարմնոյ ծնրադրութենէն ասէ, այլ զխոնարհական պաղատանան:

(11) ՔՀՏօրէն ինչ հրաշագործէիր, որ ի կանայ գալիլեացւոյ՝ զգինին, որուամ միջնորդ եղեր, ոչ զի դու փառաւորեացիս, այլ որպէսզի ՝ի քէզ :

(12) Թէ ինչ ուղղութիւն : Բովանդակ բանքս՝ որք էրէ շաղկապաւ կազմեալ են, կրկնակին նկատուին : Մի՛ յարելով ընդ նախընթաց բանին, ցուցցէ էրէ՝ եթէ, այսպէս : Ցուցցի փրկուածն իմ քեզ, եթէ զիս գտցես ոմն ախրամայր : Եւն : և ըստ այսմ ամ պատուհոյ անուանքն ընծայեալք ամենայնին, նմանին իբր կոչականք. ցի ով սրբուհի, ով անարատ, ով երջանիկ, եւն : Երկրորդ, նկատուին իբր նոր գլուխ բանի. և ըստ այսմ պատուհոյ անուանքն ոչ են կոչականք, այլ ուղղական, այսպէս, եթէ զիս գտցես, ախրամայր ես, եւն : Ա յսմ մասց նպաստ մեր օրինակին, որ զասացեալ անուանագ շեշտ ՝ի վերջն, դնելով, փերամայր, սրբուհի, անապատ, եւն :

(13) Ջհաւրհուցեալս : զնորոգեալս, կամ զակնկարեալս :

(14) Ո՞դնս ՝ի հանդէս. զինեացիս, կամ մատակեցս ընդէմ թշնամեաց հոգւոյս :

(15) Կարի՛ դառնչել : կտակ ես սրբազան, որով ձեզ թողու մեզ ջփառանգուելճէ ալքայուելճէ : կամ, իբրև կտակ հոգևոր գրեցար ՝ի ժամ խաչելուելճէն, Թողեալ մեզ յորդեւդ մայր հասարակաց :

(16) Կաւրհել զ կաւրհն : մի միայն խնդրուածք կուսականն գըլխուելճէդ՝ զորէ առնուլ յայ զկեանս վը իմ : կամ, կուսականան վարուցդ մի միայն առաքինուելճէն յանձն իմ երևելն բաւական է ինձ ՝ի կեանս :

(17) Բովանդակ մարմնոյն, ամբողջ մարդկուելճէն, և հոմայն ածուելճէն, ցի ուշնելով զկատարեալ ածուելճէն :

(18) ՔՀՆնայն և յանմահ : տես ՝ի բանն զՀ. գլ. 6 :

Ա ՂԲԱՓՆ յաւելուած կրկին հեծուելեան՝ նորին հաղորդ, առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի :

ԲՒ. և. ԶՒ.

՚ի խորոց սրտից ես աղաւ՝ ընդ այ :

Ա ղբատ ածածկեսցի մաղթանաց՝ ասէ և ղվերնոյն անմահ հրեշտակացն լուսաւորիչ հայցուածոց, որ վասն իմ

իմ գոչեն առանց լսելոյ հանապազորդեան
արդահատութիւն [1] մաքուր բերանոց՝ ընկալ
բանիդ ։ Որք են բարիք բարեգործեալք
ի բարերարէդ՝ [2] անկիրթք չարեաց, հաս-
տեալք յամենիշխանն հրամանաց էիդ ։ զօրու-
թիւնք հզօրք՝ ակնարկութիւնք բարձրելոյդ ։ սէրք,
մաքուրք, անարատք, օրհնեալք, վայելչա-
կանք, յաղթօղք և անպարտելիք ։ և ըստ ըն-
թացից տեսութեան մտաց՝ արագունք
ք ։ Որք և պատշաճորոյս անկոյ թղթենւոյն
[3] եռամեանն դատարկութիւն, որ զբնաւ յա-
ւիտեանս պարունակէ ժամանակին՝ զանցելն
ընդ ներկայիս և ընդ ապառնւոյն, յամայր
յամրութիւնն յերկարաձգելոյ՝ յայդ աշխար-
հիս արմատացելոյ, սէն սաղարթիւնն պա-
շաճելոյ՝ զրկեալ ի պտղոյ, որ ի հիզրնա
պատկեր թշուառ մարդկութեես, սոքա բա-
րեխօսք՝ հանդերձիչք՝ այլ և խնամակալք ։
որ դեպերին հանապազ առ մեզ՝ ըստ մերում
[4] կրից կարեկցելով, բարեմասնութիւնն մեր
սպասեն ։ և [5] յաւիտենականն կենդանութիւն
փրկութիւնն մեր ակօթեն՝ զայս բան ասե-
լով, զգործս ձեռաց քոց մի՛ անտես առներ ։
Վանալի արգարև [6] մեր են այս աղաչանք ի
բարերարէդ ։ այլ վա՛ մեր կարդեալ առ նա ։
զի [7] նոքա բանիւ են ստեղծեալ, և մեք ձե-
ռօք ներգործեալ ։ Որք և գալոց են ըստ միած-
նիդ՝ վկայք սոսկալի դատաստանին հատուց-
մանն, ձշմարտաբան դատախոսքք յանցաւո-
րաւէ երկրայնոցս, յահաւորին ատենի՝ յայտ-
նիչք իրաւամբք զմատակարարութիւնն՝ որ առ
մեզ ։ [8] որ և անտանօր կարեկցեն աղեաւ հա-

ռաչ-

ռաչմամբ զմիտանուէրն նուիրագ ձայնի , ողոր-
մեա՛ դու ստեղծեր մի՛ կորուսանես ։
ՁԴ . Աղդ՝ ընդ դոհաբանութեանէ ձայնիցն խն-
դրուածոց՝ անմահականացն վեհից՝ և՛ ի մեզ
հեծութեամբ հոտոտեացիս՝ քնաւից արարիչ ,
որ [9] յաղթես դիմութեդ քո վերնոցն և ստոր-
նայնոցս . քանզի քո է բարերարել զմեզ
և առ նոսին ։ Աղդ՝ վա[10] բարեզարդութեանէ
անախտականացն , հրաշատեսիլ հրակերպ
պիծն , անշաղախ մաքրոցն , անմեղիցն , բռ-
նանութենիցն , հոգեղինացն , և անվանելեացն .
[11] ամենաձեռն առաւելութեանէ՛ ի բարձրն
ընտրականութենի՛ գերափայլ յաձախ գիտու-
թեա՛ անցուրտ ջերմութեանէ ջեռուցանօղ՝ լինք
նաբուն տագնապէն ապծխրութենէ ըստ ինքեանց
զմեզս սառնասեր սրտիցս անբորբոք շինօւմն,
այրիլ անպաղատ՛ ի մեծախորհուրդ սրբում
սեղանիս՝ որ՛ ի խորանիս , առանց նիւթհելոյ
և դանդաղանաց ապաստել հրամանաց երա-
նելականաց կեցուցիչ կամաց ամենաստեղծիդ .
քրովբէականն առաքինութեանէ յաճ միացեալք
անբաժանելի ։ Աղք երկնաւոր պետութենիք
էն մեծք , և զինուորութենիք անբիծք ահա-
ւոյք, երկնաւորիդ ա՛յ՝ [12] ազատագնեայ պաշ-
տօնեայք , ի յամպոյդ լուսոյ՝ ցոլք նշու-
ղից ։

ՁԵ . Աղոյք և ինձ մեզաւորիս հոգեղինի մար
դասիրեացիս ողորմել՝ յինսուս [13] աղաչանօք
իմոյն հրեշտակի , դարձուցանելոյ զիս ա՛ր՝
ի բարիդ քո հետս լուսոյ . զի զատանդ հոգ-
ւոյս իմ պաշտպանութենէ , զոր հաւատացեր
նմին տեսչութենէ , զընկալեալն ի քէն՝ ի կեն-

ցաղ աստեացս՝ ուրախութիւք սրտիւ յիս բերել
կրեալ, անմերձադրելի ոտ ՚ի քէն օրհնեալ՝
խնգալոյ գիմաց գոհարձուիք՝ քեզ արքայ
բարձրութեան փառաց անհասոյ՝ ՚ի խրախճանս
կենդանախառնեալ բերկրեցելոյն պարուց մա-
ուցեալ ընծայեցուսցէ՝ գովեաւ օղորմած ։
Նա քեզ անքննելի ընդ հօր անհասի՝ Թուխա-
կիսելիք հոգւոյդ անձառի՝ վայելել փառք
պատիւ և երկրպագութիւն, յաւիտեանս յա-
ւիտենից . ամէն ։

---

(1) Մաթոր բէրանոց ։ Բերանք հրեշտակաց՝ են միաք նոց, որք մաքուր կոչին հակառակ պղծաշուրթն բերանոյ մարդկան։
(2) Հնդիերե տաբեաց ։ իբ անուարձք . զի զբաղին ընծայից՝ զոր յարարչութեանն ընկալան, ոչ կորուսին իբրև զայլ հրեշտակսն . և յետ այնր եղեն անըմբռնակք մեզաց ։ Այլ ելեալոնք, լցեալք վայելչութիւք , գեղեցկիք ։ կիմ վայելչագոյք քարեաց ։ ասի ընդ այդ, ըստ չարժման տեսութեանց մերոց՝ յոյժ արագ են հրեշտակքն . զի միով հայեցուածով ընդունին զէութիւնս իրաց , և զյաւուրսն նոց . նովին ձանաչմամբ և ճանան զպատճառս և զգործս ։ Կամ, արագաշարժք են ըստ ընթացման մտաց , իբր մտաց ներգործութիւք չարժին տեղւոյէ ՚ի տեղի . զի անմարմին բնութիւն մտօք միայն կարէ տեղափոխ լինել ։ Կամ գարձեալ, արագ են հրեշտակքն ըստ օրինակի չարժման մտաց . զի ոմն արագ և ՚ի վայրկենի բերին միտք ՚ի միոյ ձանաչմանէ յայլ, նոյնպէս հրեշտակք ՚ի միոյ տեղւոյ յայլ տեղի ։
(3) Եռամեանն գաղաբիոնքիք ։ Թզենւոյն երեքամեայ անպտղութիւք , ուստի և յամայր չամբոնքին , երկարաժամանակ կեայ հեղգութիւք կիմ արգելմունքն չերկարաձգելոյ , ևն ։ Կամ զի պէնաս յաւիպեանս , զբռնականք գարս աշխարհի զաղբուռնակէ ժամանակին երից ամաց , իբր զանցեալ գարս , ընդ ներկայս , և զգալոցն ։ Ընդ կամ Թզենւոյ անիւելոյ չարչարս հինս , և ուսոյն տերունւոքն զարդարելոյ առանց պտղոց . (որ է օրինակ պղծմանէն մարդոյս ,) հրեշտակքն են բաբէ-
խոսք ևն ։
(4) Կրէցս կաբեիօնէլով ։ գարմանս տանելով մերոց հոգեկան և մարմնական կրից , և ոչ երեք չինքեանս զգալով զմեր կիրս։
(5) Յաւիքնականն կենգառուրքիք ։ մշանչենաւորս կիմ անդա-

գաւ

դար ձայնիւ աղօթեն վա՛ մեր փրկութիւնէ :

(6) Մ՚ես ես այս՝ ՚ի դիմաց մերոց կիս վա՛ մեր են այս ա՛ղաչանք, ՚ի բարեբարեխ կարգեալ սո՛ւն : Ա՛ւանդութիւ՛ն ասի ջհրեշտակապետաց աղօթել առ ա՛ծ : " Ողորմեա՛ դու ըստեղծեր, մի կորուսանիր. զգործս ձեռաց քոց մի՛ անտես առներ : " ոյզ երկեմք և ՚ի թուսաւորքն հրեշտակաց :

(7) Կո՛ւտա բանիւ՛ : Ա՛յս որոշումն՝ թէ հրեշտակք բանիւ ստեղծան, և մարդն ձեռօք, առեալ է յերկանակէ խօսից ա՛ր գրոց, և մանաւանդ Ծննդոց, որ զերկնից և զեր՛կ ստացուցանէ իբրև արհեստագործ ինչ արարեալ յա՛յ. (Ծննդ. ը. 6. 21. 22 :) Ապաթէ ոչ՝ ակրտակէս խօսելով, ա՛մ արարածք մարմնաւորք և հոգևորք ստեղծան բանիւ հրամանին ա՛յ : Եւ ը հակառակն՝ ամենեքին ևս ա՛յսմ գործք ձեռացն ա՛յ, և ձեռակերտք, ձեռամբ այլոց բանելով զգօրութիւնն արարչական :

(8) Ու՛ և անփանօղ. ա՛յ ՚ի գաւառատանն անդ. Հոգան, խըն՛ամ տանին. ապ՛էաւ հառաչմա՛ք. եթէ զհրեշտակաց առցէ հառաչումն, խմանի այլաբանութի՛ւն կարի գոլ և փա՛փաք նոցա առ մեր փրկութի՛ւն : Բայց մարթ է խմանալ զհառաչումն մարդկան, զոր ՚ի կենդանութենն արարին զըն՛մանէ, և զոր հրեշտակք ՚ի գաւառատանն անդ յիշեցուցանեն առաջի ա՛յ : Զայս խնամն հրեշտակաց և զողորմութի՛ն հայցելն՝ ոչ է պարտ խմանալ վա՛ ամ գաւառէից առ հասարակ, այլ միայն վա՛ զըն՛այեալ հաւատացելոց, և զայն ևս իբր մեկնողաբար, ա՛յ առաջի առնել ա՛յ զգործս զըն՛ման նոցա, կա՛մ զայլ բարիս, ոյզ երևի ՚ի պատմութեանն պարադրեալ, պետրոսի մաքրասրին, և այլոց. (վարք հրշ. երես. 113. և 291 : Ապաթէ ոչ՝ պարզապէս ողորմութի՛ւն հայցել վա՛ ամենեցուն՝ ևս և անզեղչից, հակառակին ոչ միայն այլոց բանից սո՛ւրբ վարդապետաց, որովք անողորմ խոստովանի զգաւառատանն ա՛յ, ոյզ ՚ի բանն ը. 1. " Անողորմ են հրեշտակքն . . . և անողորմ հաւատք մունքն : " և հա. 3. " Ա՛րդ՝ անաչառ և ինձ կաճառք երկանիցն . . . ը հրեշտակացն՝ և մարդիկ. " ասս և լ՛ը. 2 : հի. 2. 3 : Ա՛յլ ը դիմանայ և առաջիկայ բանիցս, ո՛ր զողորմ զհրեշտակս ՚ի գաւառատանին ասէ՝ ճշմարտաբան պատգամաւո՛ր. իսկ գաւառատա՛ն՝ և բարեխոս՝ հակառակ են միմեանց : Ապա խմանի ը այլ և այլ անձանց, առ անհաւատս և առ անզեղչի՛ գաւառատա՛ն են, իսկ առ զըն՛այեալ հաւատացեալս՝ բարեխոսք :

(9) Յաղթե՛ս գլուխ : գերազանցես զմտութի՛ւն քան զհրեշտակս և զմարդիկ. քանզի դու բարեբարեա՛ս մեզ և ա՛ր

նոսին. առ մեզ շնորհաբաշխութիւն և ներողութիւն, իսկ առ հրեշտակս՝ շնորհաբաշխութիւն միայն. վասն որոյ հրեշտակք պիտան ի մեզ, առաւել ևս դու:

(10) Ես բարեպարտուիմն: Ես վայելչութեան բնական և գերբնական ձրիցն՝ որովք զնոս ճոխացուցեր: Կամ ես բա ընչարմարութիւն հրեշտակացն՝ շնորհեա և մեզ ջերմանալ սիրովքդ ի ժամ աղ խորհրդոյն. զի յայնժամ պարակից են մեզ հրեշտակք՝ բորբոքեալք սիրով ածութեն. և ե թէ մեք մերով ցրտութիւք մնայցուք, անմիաբանութիւնս մեծ է: Հին լուծ. աստ ակն իմանայ զմիտան ի խորա նի մարմնոյ: Բայց զայն չէ մարթ կոչել մեծախորհուրդ, ե առաքե. այլ իմանալի է սեղան սքեայ պատարագին, որպէս ասացաք:

(11) Ազիւնաձեռն առաւելութիւն: Յոյժ գերագոյն աշխարհ կամ կատարելութիւն, ի բաղձն ընդրկանութիւն, ի բարձր վիճ ակ կամ աստիճան, յածախ գիպութիւն, առատ դիտութեամբ բնականաց և գերբնականաց: Կամ, զայս գործական ի ման իբր սեռական յատկացուցիչ, այ ի բարձր աստիճան առատ կամ բազմազան գիտութիւն: Յորս բնական գիտու թիւն կամ ճանաչմանն այ՝ զհետ գայ բնական սէր ածողին, որ անշրջանելի է ի հրեշտակս: Իսկ գերբնական գիտու թիւն կամ ճանաչմանն այ հատատով՝ մինչդեռ ի ճանապարհ էին, զհետ գայր սէրն հեզական, զոր և անշէջ պա հեցին հրեշտակքն, յորմէ առա անցեալք ի գիտութիւնն երանական, լցան երանական սիրովն անշէջանելեաց: Ե այսպէս անդորր չէրմութիւն անմեղկելի սիրոյն խաբեանց չե ւեցանեն ինձնաբուռն փապաղ ածնորոնիւն, այ բնածին առ պոմն. որ յատկապէս իմանի զբնական սիրոյն հրեշտա կաց. կամ եթէ ինձնաբուռն իմացուի՝ ոչ իրրև ի զօրութիւն կամ յարդեանց բնութիւն ծագեալ, այլ իբր հասեմատ բնու թիւն բանականին, ըստ այսմ ասինաև զհեզական և զերանական սիրոյ հրեշտակաց՝ և մեր. զի թէպէտ և այս երկու սէր՝ գերբնականք են ըստ սկզբանց և ըստ արդեանց, բայց և կարի վայելուչք բանական բնութիւն: Ա յսու առաւել ասէ՝ ընդ մացուցանեն զնոսա առանասէր, առանակերպ, կամ առաւե ցեալ սրտից անբորբոք ջինջուն, գժոխարար վառելի զինջութիւն. այ զսակառութիւն սիրոյ: Ի կատակցութիւն շարագրութիւն տեսլոյս՝ զբառն ընտրեցանօք պարտ է իմանալ սեռական՝ իբրև զայլ անցեալան. այ, անդրէյն, հոգեբինայն, ընտրեալ ցանողոյն ինձնաբուռն փապաղն, ևն: Ա յլև ի սկզբնէ անտի. Ազդ վն բարեպարտուիմն, ևն, մինչև յայն, այրիլ անաղօթ, անհատար է բանն. և զօրութիւք այլ բայ պատճառէ՝ յարիլ ընդ նմա, այսպէս. Ա րդ՝ վն բարեպարտուիմն անսխատա

կանացն , եւն , չնորհեա կիմ պարգեւեա այրել անապօտ ի
ոբ սեղանիս , եւն :

(12) Հաշտարարեայ պաշտօնեայ . ըստ որում Թէոդիա և ծա-
ռայք են , բայց և որդիք և ժառանգք այ . և զի ազատ
յօժարութիւբ ծառայեն այ . այլ և բնութիւբ աշնուականի
գոլով , ի սպասաւորութիւն անարգացս յօժարին :

(13) Հաշտանօթ իմոյն : Պղտրեա ինձ սրաչանօթ խոյ պա-
հապան հրեշտակին , դարձուցանելով զիս ի բարի և ի
լուսաւոր ճանապարհս քո . որպէս զի զնոգի իմ զաւան-
դեալն ի պահպանութիւն և ի խնամս նուբ , զոր ընկա-
լաւ ի քէն ի ջնջոդ ապէսյս , ի կեանս աշխարհիս . (զի
յետ մահու դադարէ մանաւանդ պահպանութիւն հրեշտա-
կին .) մատուցեալ ընծայեացե քեզ փառաց արբայիդ ի
խրախճանս դասուցն արդարոց , ուրախ սրտիւ խնդա-
լով ի վեր իմ . և վա հաւատարիմ պահպանութիբն՝ անդ-
ղարելի , ջ գտանիբ օրհնութիբ ընդունելով ի քէն . վա
զի յաւելուն ի հրեշտակս պատահական փառք՝ փրկուբ
պահպանելոցն ի նոցանէ :

* * * \

ամենայնի՝ յայլսն եամն պաշտեցի, և ինձ
ողորմեացես [3] յիշատակաւ սիրոյ նոցին ընտ-
րութեանն : [4] Ե՛ւ եւս ինձ եղիցի նոքօք՝ և հան-
դերձեսցեն յերանութենն փափաքելի. ձայն
բարի հովանութենէ նոցին՝ ի յողջոյն ինձ կե-
նացք քաղցր լսելի : Ա՛մէն կալայց [5] ի յանեզ-
ծութենէ փրկութենէ տօնեցեալ յուսոյն՝ ընդ ա-
ռաքելոցդ կենաց, սկզբնաշնորհից պատ-
ուոյ, փառաւորեալն գասուց, գեւտոցն
բանականաց, աւետարանչացն բարձանց,
իշխանացն սանձահլեաց, լուսատուացն Թա-
գիւ պճնելոցն, ի զարդ անկասկած զօրու-
թենէ շնորհին պայծառացելոց, իւրովին զուար-
թութեամբ տիրական լուսոյն կատարելոց :
Ե՛. Ընդ աշակերտաց մեծիդ Հրամանիք բար-
ձրեալդ ՚ոյ քոյ՝ և [6] մարտիրոսացն քնտրելոց
նահատակութենէ, որք մահացու և վշտաբեր-
չացն մարմնով, վտանգաւոր և ամենակիրն
անդամոք, երկրաւորական և հողաշաղա-
ւճան քնութենէ՝ մարտուցեալ [7] ընդ տարր
գոյից ՚ամ նիւթից՝ պսակեցան բարձրացան
և կենդանացան հոգեպէս. արիաբար ելեալք
՚ի կերկրէ, [8] ըստ մարգարէին, վկայք Աշմա-
րիտք [9] ամենափորձն մնացին. խմանալեացն
անտեսին և ծածկելոց՝ աներկբայ բարեացն՝
յուսով տեսելոցն աստէն նկատիչք. աշա-
կերտք առաքելոցն և չարչարակիցք նոցին.
որ [10] հաւատարեալ գործովք ընտրեցան, կատա-
րեալ լրմամբ անպակասեալեաւ՝ պարեն ՚ի
խրախճանս անկէտն երանութենէ. որոց հա-
ճոյական և ընդունական մաղթանօք, արիւն
ընծոյ վաստականոցն [11] քրտնակնդրուկ ա-

ղէր-

զերախոյն յարդմամբ՝ ընկալ զիս նորոգ [12] ըստ նոցին մասին անեղծ փրկութե՛ ի քեզ արձա-
նացեալ :

Ե. [13] Ընդ խաղաղեալսն հօտիւք և տուսերք՝ արեամբ ներկիւղոյն, և [13] Ձգնաւորացն սքեղ հարցն միանձանց՝ և [14] քեզ հետևեալոյն որդի-
ոյ, անպարտելի քաջութե՛ և անպատիր ըզ-
պատուութե՛, ընդ գծնեալ գոռոզի մարմնոյս բռնութե՛ սրխատիպս մարտուցեալ, տալիմբ վանեցին զանմարմինն բերխար. և Ճշտամարտ հանդիսիւ յաստպարիսի կենցաղոյս՝ առանց ըզ-
ոճանաց ծանրաբեռնուե՛ ի լայնածաւալ ծիւս նոց աշխարհիս ծովու՝ տապանակաւ մարմ-
նոյս թանձրութե՛ զթեթևութե՛ հոգւոյն թռուցեալ՝ ի նաւահանգիստն կենաց հա-
սին. և իբր սիրոզք [15] վերնում վիճակին՝ ա-
ռանց յետնոցն մոռանալոյ՝ զթափն յաղ-
թութե՛ համարձակապէս՝ պայծառ Հոխու-
թե՛ պճնեալ խոհասիրս՝ ի գլուխ կատարեցին. վ՛ն նոցին արժանաւոր մաղթանաց և նուիր-
ական հայցուածոց՝ և զիս զմեղաւորս ի պատժականաց՝ ընկալ ընդ նոսին :

Ե. [16] Եւ ահա խառնեալ զանմարքուրս բան՝ ընդ նախատրեալ երջանկացն վարուցա-
կան աղերսարկութե՛, որ վ՛ն իմ դողջն քեզ ի հաճութե՛, և ես ընդ նոսին՝ իբր գառնու-
թե՛ եղեալ ընդ քաղցու, կամ [17] տատասկ ընդ ողորկութե՛, տգեղութե՛ ընդ վայելչու-
թե՛, և սիրմ ընդ գեղեցկութե՛ մարգարտի, կամ հող ընդ ճոխութե՛ ոսկւոյ, և կամ քա-
րինս անարգս ընդ պայծառութե՛ արծաթոյ, [18] բացատութե՛ն ընդ Ճշմարտութե՛, [19] կամ ա-

աւազ ինչ ստամբառու ընդ կակղութիւնէ զանձ
գուճածոյ հացի. արդ լսեալ հզօր հնարաւոր
գոլեալ, [20] զնոցայն վճռիմ, և զիմն ընդ նո-
սին՝ ի նոցին գոլեստ, ի փրկութիւն իմ և ի
փառս քո՝ ամենագութ, բարերար, օրհնեալ,
երկայնամիտ, կարօղ, անքննին, անձառ,
անեղծ և անստեղծ: Որ են պարգևք, քա-
ջն ընդունիք. դու սկիզբն և պատճառ բա-
րեաց ամենայնի: Ես դատապարտիչ, այլ
ազատիչ. ոչ ես կորուսիչ, այլ գտիչ. ոչ ես
մահացուցիչ, այլ կեցուցիչ. ոչ ես տարա-
պրիչ, այլ ժողովիչ. ոչ ես մատնիչ, այլ ապ-
րեցուցիչ. ոչ ես ընկղմիչ, այլ վերածիչ. ոչ
ես դլորիչ, այլ կանգնիչ. ոչ ես անիծիչ, այլ
օրհնիչ. ոչ ես վրիժառու, այլ ընդունիչ. ոչ
ես թշնամատացուցիչ, այլ միսիթարիչ: Ես եղ-
ծանես, այլ գրես. ոչ սասանես, այլ հաստա-
տես. ոչ ոտն հարկանես, այլ սիրտս. ոչ
պատճառս յօդես մահու, այլ հնարս խն-
դրես կենաց. ոչ ես ի կամս շարժեալ սա-
տակմանն, այլ ի փրկութիւն ողորմութեանդ: Ես
մոռանաս զայցելուն. ոչ լքանես զբարին. ոչ
արդելուս զդթութիւն. ոչ բերես վհատ կո-
րստեան, այլ կատակ ազատուես: [21] Ես թշնա-
մանիս յառաստութենէ. ոչ բամբասիս ի ընդո-
հաց. ոչ հայհոյիս ի պարգևաց. ոչնախատ-
տիս ի ձրի ձրից. ոչ անպտղանիս յերկայնմտու-
թեանց. ոչ եսերիս ի ներութենէդ. ոչ բան-
սարկիս ի բարութենէդ. ոչ անպատուիս ի
քաղցրութենէդ. ոչ քամահիս ի հեզութենէդ. ոչ
առաքին այսոցիկ տրտնջմունք, այլ անլռելի
գոհաբանութիւնք: Ընդէր զմեզ լսիմ հզօր.

լսիմ

ընծ զանկծս իմ օրհնեալ. քաւեա զպարտիս
իմ ծղօրմած. ընկեա զյանցանս իմ գլ՛թած.
մատ մատն այցելութենէ, և անդստին խակ
կատարեցայց. զի՞նչ քեզ ետր՝ քան զսոսին
գիւրագոյն, և կամ զի՞նչ լինիմ պարտաւորիս
կարևորագոյն: Այլ կենդանագրեա քա-
զելնամ քոյինաստեղծ պատկերիս՝ փչումն
կրկին՛ի շունչ նորոգման լուսաւորութեան
մաքրական շնորհի՝ զամենամեղս ոչի պաշտ-
պանեալ:

Ի. Ա՛ի ածեր ծղօրմած՝ լինիմ [22]օր տարաժամ
՛ի համառօտս երբի՝ անթոշակ ապաձեռնու-
թիւ՝ ընդ անկատար ուղին հետևել. մի մա-
տուցաներ բաժակ գառնութիւն՝ ՛ի ժամ ծա-
րաւու. [23] մի վակերը գլ՛թած՝ իմ հանդիպ՝
զյաջողօճած հոգևոր օգտիս, և մի իբր յան-
կարծագէպ հինից ապատատակ՝ դիշեր մահուն
լինիմ պատահեսցէ. [24] մի տապ աօթոյն յան-
պատրաստ պահուն՝ զարմատս հատեալ ցա-
մաքեցուսցէ, և մի լուսնական դիպուածք
հասեալ գաղտնեօք միասեսցեն. մի պահե-
ցի լինիմ սառն մեղայս, և մի հոսանք ուղխից
կենցաղոյս վիս ողողեսցեն: Ա՛ի [25] հանգիստն
մահ բերիցէ, և մի ննջումն ՛ի տատակումն
յառաջեսցէ. մի քունն լինիմ կորուստ լիցի,
և մի նիրհումն ապականութիւն գործեսցէ.
մի վախճանն անյարմար՝ ՛ի վերայ իմ արշա-
ւեսցէ, և մի ընչոյս վերարձակութիւն ըմբռ-
նեալ՝ ՛ի խոնարհ լքցի:

Ջ. Ո՛ւր ես ՝ի՛ր. ո՛ւր գլ՛թած. ո՛ւր բարե-
բար. ո՛ւր երկայնամիտ. ո՛ւր ամենակարօղ.
[26] առ՝ ՝ամ քան անհասուկ անձառ զօրա-

աւր, քաւել՝ փրկել՝ կենագործել, լուսաւորել, վերստին հաստատել, ի ժանեաց կեր չայ գազանաց՝ և կամ յատամանց վիշապաց ի կեանս կորչել, ի խորոց անդնդոց ի լոյս բերկրութեան ածել, և ի հեղձմանէ ծփանաց մեղաց, [27] ընդ արդարս երկանիկաց՝ փառաւք բազմեցուցանել։ [28] Վասն այսորիկ ոչ քեզ աչխարհաւ յուսով ապաստ, կարօտեաւ քումդ շնորհաց. եթէ երկնայինք, և եթէ երկրաւորք. եթէ անկածն մեղաք, և եթէ ամբարձեալն արդարութեամբ. եթէ տէր, և եթէ ծառայ. եթէ տիկին, և եթէ աղախին. և ի ձեռին քո է շունչ կենդանական բոլորեցուն։ Այլ քեզ ընդ հօր և հոգւոյդ սքանչ փառք՝ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

---

(1) Մինչև ի սոսկալի եղեալ փառաց՝ պատճառն մարդկութիւն, ընդ ամենայնի ածուելեդ, և ամենակատար ածուելեդ՝ և սքանչ հօր բազմեցուցանելով ի փութալի անձինդ։ Հին լուծ. նմանակ զկատարելութեն երեւոնամեայ հասակին քոյ։ Բայց անյարմար է։

(2) Ջրոյ պճղնապն։ Ջընդարձակ Հառն ասէ՝ զոր յօրհնեալ ի ծր առաքեալսն և յեօթանասունսն։ Բայց չէ յայտ թէ քանի ժամանակաւ յառաջ քան զալօթքս առաքեալ եղէ։ Ոմանց Թուեցաւ՝ և այլ երկուց Հառից Խաչին և Աշածնի տարածեալ ի նոսին ժամանակի։ Սակայն ի յիշատակարանի այնց Հառից ոչինչ այդպիսի նշանակի. և ոչ մակագիր Հառն առաքելոց ցուցանէ զկատարելութիւն ինչ ընդ նոսա, ոյք այլոց երկուց Հառից մակագիրս ցուցանեն յայտնապէս։ Մանաւանդ կարծիս առնուն՝ եթէ քան զայն Հառն արարեալ զառաքելոցն յառէն սքանչ վարդապետին ի սկզբան անդ. * Քանզի առ ձեզ և յաղագս ձեր ի գործարանէ լուռելոյ չարժեալ կայզգ բանիս, * են։

(3) Յիշապակաւ սիրոյ։ յիշատակաւ սիրոյ քո՝ որով զնոսա ընտրեցեր։ կամ, յիշատակաւ ընտիր և գերազանց սիրոյ ձոյ առ քեզ։

(4) Շաւիղ ինչ էլիցի նոտօտ և հանդերձեցոյն : Ի մերում . շաւիղ ինչ էլիցի նոտօտ հանդերձեցոյս . որ ըստ կարգի ևս էլեւի : Զայն բարի . ձայն առաքինութեանց նոցա , որ իբրեւ պրովէքն Ի մեզ հասանէ , լուծիցի ինձ իբրև ողջոյն կենաց , զոր աւանդելոյն աշակերտելոցն ըստ հրամանին քոյ . (մատթ . Ժ . 12 :)

(5) Ի չանէդեսուքէ էլիսուքէ : Հաղորդ պատուոյ չանէզծ փըլիսուքեան՝ յոր յուսամք , ըստ առաքելոյն՝ ոչք քարոզութեան առաքինութիւն կենաց : սկբնաղնորհիցն պատուոյս . ոչք եղեն առաքինութիւն առաքինութեան պատուոյ :

(6) Եւ մարիբոսացն ընդ ելոյ : Ամենայն բանիս զկատարումն առնուն յաւարտ անդր՝ ուր սուրբ . Որոց հաճոյական և ընդունական մաղթանօք , ուսան կազմել և պատրաստ : Ընդ աշակերտացն մեծիդ՝ նաև մարտիրոսացն նահատակութիւն և հաճոյական մաղթանօք ընկալ զնա միաւանդամ , ևն : և ըստ այսմ որոյն՝ յարտաբերելով զբառն՝ մարիբոսացն , կրկնի նոյն միայն Ի բացայայտութիւն , և Ի կատակցութիւն բանին :

(7) Ընդ պարզ գոյից : ըստ ամենայն ազգ տարերաց մարտեան ոչ մարտիրոսքն . ըստ հրոյ՝ այրմամբ , ըստ ջրոյ՝ ընկղմամբ , ըստ օդոյ՝ կախմամբ , կամ Ի բարձանոյ ընկեցմամբ , կամ խեղդմամբ ընդոյ . ըստ հողոյ՝ տրամաբնակութիւն , թաղմանէ , ևն :

(8) Ընդ մարգարէին : Ելանէլն յերկրէ ըստ մարգարէին , եթէ խնայեսցի՝ ըստ նմանութեան մարգարէին , կամ նշանակի առանձէլ , զոր կինն վճուկ եաեա էլեալ յերկրէ նբրև ձածկ . (ա . թագ . իբ . 13 . 14 .) և կամ ցուցանէ զելիա , որ հրեղէն կառօք աւիբարձաւ յերկրէ . (պ . թագ . բ . 11 :) Իսկ եթէ խնայեսցի՝ ըստ քանի մարգարէին , ակնարկէ զբան սաղմ . (ձէ . 7 .) * Ելս եղ Ի մանկ իւրում Ի հովանեա տրամունեսն : *

(9) Ընդ ներաֆրէն տահա : զնամ փորձանս կամ զվնասս կրօղ մահուամբ՝ վկայք եղեն ճշմարտութեն : կամ , ամենավնասս մահուանն քոյ վկայք :

(10) Հաւատարեալ գործովք : ըստ առաքելոյն հաւատարեցան , գործովք վկայելով և հաստատելով զճշմարտութիւնն քարոզեալ Ի նոցանէ :

(11) Ի բրիանդրաւկ աղբիւրին : աղօթիցն՝ զոր Ի կնդրկաց հատ քրտունս տանջանացն մատուցանէին նահատակքն :

(12) Ընդ նոյին տառին : այսուհետ Ի մերում , և յայլ օրինակս , զի ոչ ոք ուրուք , այլ Ի սխալմանէ գրչաց , կամ տպագրութենէ մերոյ տպագրեալ էր , ընդ նոյին տառին . Ե ընդ նոյն տառիւ , այլ Ի սխալմանէ գրչաց , կամ տպագրութենէ մերոյ տպագրեալ էր , ընդ նոյին տառին . Ե ընդ նոյն տառիւ :

(13) Եւ ճգնաւորացն սէց : Ա յս սեռական՝ է ոչ բայիւն , տարփոյնալ . ըստ . ըստ արեամբ նահատակելոցն՝ նաև ճգնաւորացն :

տրացն ոչ ըստ մարմնոյն իւրեանց արիացի մարտուցեալ, վանեցին, ևն : Ասաւ ցնոսին մաղթանաց՝ և զնա ընկալ, ևն :

(14) Քնդ հեպհելոյն : ի մերսեան, փո հեպհելոյն :

(15) Վէրնամ վիճակին : իբր սիրօդք երկնային վիճակին, կամ գերագոյն առաքինական սրբութեան, առանց չեպհոյն տիւ ծուռնէ, առանց խորհելոյ զմարմնաւորս, կամ առանց հայելոյ յանցեալ ձգնութիւն՝ օր ըստ օրէ յառաջադէմն կանայինս :

(16) Ընդ նախագրեալ երջանկացն քառապրկան : ի մերսեան ընդ նախագրեցեալ երջանկացն քառասուրկան :

(17) Տափառ ընդ ողբիուրնէ : փշալից բոյս ըստ ողբոյ շառաւիղի, կամ ըստ յղկեալ գաւազանի :

(18) Բացասուրնէ : ուրացումն Աշմարաին, կամ առանիօսեան :

(19) Կամ ասալ, որ ի հաց խառնեալ, պատճառս լինի ցայրզելոյ զառաքմանսն ի ծամելն, և շանչիւն առնէ :

(20) Ջնոցայն վա էմ : լուր զաղաչանս նոցա որ վա իմ. և պէմս ընդ նոսին, և զիմ ազաչանս ըստ ազաչանաց նոցն, որ ելից նոցա ի գովութիւն, և ինձ ի փրկութիւն ի փառս քո, ևն :

(21) Ել ընդ առանիս : Յառաջաձեռնելդ քո՝ Թէպէտ և կարի մեծ լիցէ, ոչ Թշնամանիս իբրև շռայլ : այնպէս ի շնորհելդ, յերկայնամտելդ, ի ներելդ, ի հեզութեան գըշնալդ, ևն, ոչ պարտաւոս իբրև անխոհեմ, կամ ակար. և ոչ արտունչ ի մարդկանէ առնուս, այլ գոհութիւն. զի ի գործել քո զայս ամ՝ ցուցանես զբարութիւդ, զիմաստութիւդ, և զօրութիւդ. և ոչ ումեք զլկանս առնես : Ապա եթէ ոք կամ նախանձոտ այլազդ խորհելոյ, արանձնացեալ, կամ մեղադիր լինիցի, նրաւամբք յանդիմանի. ոմն առաջին կոչեցեալ մշակքն՝ ի տրտնջելն ընդ տանուտեառնէն լսման, եթէ չտնկեցիմ յիմոն իշխանութիւն՝ առնել զինչ և կամիմ. (մատթ. ի. 11. ևն :) Սոյնպէս երկեայ որդին գժուարութեալ ըստ ընտանեկանն, լսեալ պատասխանի. ոչ էր արժան խնդալ ըստ կենդանութիւն և ընդ գիւտ եղբօր քո. (ղուկ. ժե. 28. ևն :) Թերևս ասիցես՝ և երեմիայն գանդատեալ զնոցա վա երկայնմտութենն աս ամբարիշտս. (ժբ. 1 :) Այլ ոչ էր գանգատ, այլ մարդկօրէն զարմանք ըստ անհասակացութեանն սոց. զորոց զպատճառն գիտեալով ինքնին բացայայտ զինի (հմմ. 3.) * Ժողովեա զնա իբրև զդեսերս ի սպանդուն : * այ յաղողէ նոցա ամ՝ զի յանգարձ մնալն գառնացի զնա իբրև ոչնարս պարարեալս : Ապա անպարտաւ է ամ յամ՝ ի գործս նը. և մարդիկ միայն լինին պարտաւորեալք, յորժամ անչափ առատաձեռնեն, կամ

ներքեն յանցաւորուց. զի ոչ են ինքնատեսութք ընդից եւ բեանց, կիմ իրաւանց արգարուիլ:

(22) Օր պարտեմ: ըր անողաողջած, կամ անագան, 'ի հատատօպս էրէի, 'ի կարճ ժամանակիս, անհնարին ապաչեանուբ, անողաշար գատարկուիլ բարի գործոց, ընդ անկոպար ուղին, ընդ անվախճան ձանապարհ մահուան գնալ: Ա՛յո՛ս, և յայնորդ բանիւքն ապաչէ՝ մի յանկարծ օրհասաւ մեկնիլ 'ի կենաց՝ անպատրաստ և ունայն 'ի բարի գործոց:

(23) Մի՛ խոնէր: մի Թոյլ սար խոսիանիլ ինձ 'ի յայնոցուածոյ հոգևոր օգտիս՝ ապաշխարուիլ և այլ բարեգործուիլեց, որը խոսիանին արագահաս մահուամբ. զի ըր նմանուբ յանկարծահաս հինից բառնայ զնամ բարիս:

(24) Մի՛ պապ փօխոն: Ա՛տաանօր ակնարկէ 'ի բան սաղմոսին. "Ա՛րեգակն 'ի տուէ բեզ մի մեղիցէ, և մի լուսինն 'ի գիշերի:" իսկ պապ կամ նմանոց զբնական կերպին մահաբերը, որ արագ ցամաքեցուցանէ զարմատ կենաց. և կիմ գնոգեկան տագնապ գիշերական փորձուեց 'ի ժամ մահուն: Եւ մի լուանալ, պատահարք որ 'ի լուանոյ՝ մի յանկարծ կամ գազանատէս ինատեսցին. և զայս ևս նմա կրկնակի, ըր կամ զբնականն, ոչ ախտաժետուելք 'ի լուանոյ ներգործեալք, կամ ուժածք մահարարք, ևն. և կիմ գնոգեկանն, ոչ են փորձուելք 'ի մարմնոյ ծնեալք:

(25) Հանգիսիս՝ նահ: Ա՛յսրիկ ևս ըր կարգի նմանալի են ըր մարմնականին, ըր մի հանգիստ մարմնոյ 'ի մահիճ՝ մահ բերիցէ, ևն: Եւ մի վախճանն անյարմար, ըր մի վաղեսցէ 'ի վէր իմ յանկարծ մահն բառնական՝ որ պատահէ անկմամբ, ընկղմամբ, այրմամբ, և այլով օտար ձանապարհաւ, որք չեն ըր բնական կարգի հղծման մարմնոյ: Կամ անյարմար ասի մահն հասեալ 'ի ժամ քնոյ, որով 'ի վտանգաւոր յայնմ ժամանակի ամենևին անզգաստութեամբ եղանե մարդ յոչխարհե: Եւ մի ընդոյս վերաբերուիլ, եթ լուծանե կիմ տուրեւոս ընդոյս մի 'ի նոքոսա արգելոյն խեղդմամբ. կիմ, արձակուծն հոգւոյս 'ի մարմնոյ մի 'ի գիշուց արգելեալ 'ի ստորև խոսիանեսցն: կիմ, տագնապ հոգեվարուելոյ մի տանջեսցե:

(26) Հո՛ ամ բան. տե ամ իրս անհատանելիս կիմ անհնարինս՝ անձատապէս գործատար:

(27) Ընդ արտաս երջանկոյ: ըր ըր արգարոց երջանկութ կիմ երանելեաց:

(28) Հղկնան ոգի: ամ բառնատար քեզ ակնկալեալ, յոտով սպասե, ոչ ամն միօրինակ՝ այլ զանազանաբար. այլազգ երկնային, հրեշտակքն, և այլազգ՝ երիցատուփ. ոմն այլազգ՝ մեղատուրն, և այլազգ՝ արդարն. այլազգ՝ ամրն, և այլ

ազգ ծառայն, եմ: Այդ՝ հրեշտակաց յուսով ապաքէն և կարօտիլն շնորհայ՝ եթէ լինասցի ըստ բնութեան նոցա, և յառաջ քան զերանուելն, ահա յայտնի է բանն. զի յուսալն առ ած՝ և նորին շնորհաքն կայցին յանմեղութեան, և երանացան: Բայց քանզի բանս 'ի ներկայումն խօսի, եբրև այժմ ևս յուսացօղս և կարօտեալս շնորհայ, ըստ այսմ ոչ լինանի զնորոգ առացմանէ շնորհայ, այլ զհանապազորդութենէ առատեալ շնորհայ և երանութենն. զի ոմն զինի ասէ, 'ի ձեռին ոյ է չունչ կենդանական ամենեցուն՝ թէ ըստ բնական, և թէ ըստ զերբնական զօրէյն: Այսմ բանի համեմատ խօսի սքն առաքելոս ('ի մեկն. առակ. ԺԺը. թիւ 29.) * Այլազգ կարօտ արդարութեն ոչ հրեշտակին: և այլազգ մարդն. այլազգ պէտս ունի զորմութենէ հրեշտակութեան, և այլազգ մարդն.... Ահա պէտս ունի զորմութենէն ոյ, զի մի կարասցէ մոլորիլ, և մի անկեալ 'ի հնորհայն ոյ, յախտս գլորեսցի:"

Ա էրսպէն յաւելուածք էրկին հեղինակութեան՝ նորին հաղորդ, առ նոյն աղէքս Մաղխանայ բանիւ:
'ի խորոց սրտից խօսք՝ ընդ ոյ:

ՐՒՆ. ՁԹ:

ՈՒ. Բարձրեալ անբննին. զօրութիւն ահեղ. տէր արարածոց. թագաւոր երկնի. ստեղծիչ հրեշտակաց. [1] գոյութեան մուտ. հաստիչ հրեղինաց. պետ բարի հոգւոց. աղբ ապաւինութենէ. անդորրութիւն հանգստեան. [2] տեսարան լուսաւորութենէ. սփոփանութիւն քերկրութենէ. Հանապարհ երանութենէ. պատճառ կենդանութենէ. առիթ զանազանութենէ. փրկութիւն [3] առանց չարութենէ. առաջնորդ խաղաղութենէ. պարիսպ ամրութեան. պատուար պահպանութենէ. [4] յանկ գոցոյ մեծի օրհնութեան. ստահման անսխալականութենէ, [5] յիշեա յայսմ ողբերգութենէ մատենի բանիս

հատ

խոստովանութիւնէ՝ և զոր ի մարդկայինն աղնիւ
Հշնամիս մերմէ՝ ի բարի, և սրա կատարեա
նոցին քաւութիւն և ողորմութիւն : Ա՛ի բար
կացիս նմա վա՛ իմ՝ ա՛ր, իբրև զնոսա բամբա
սողաց՝ առ յաձախ սիրոյդ որ կիս, այլ որ
պէս զարս հշտամբողաց և իրաւամբք նա
խատողաց՝ ներեա յանցանաց նոցա : Ա՛ւ արդ
մատուցեալ երկաքանչիւրոցս առաջի քո՝ ա՛ր
պարագատ, [6] ամանք առ մեզ ձեռաւակարա
գոյնք՝ սակաւուք Թերևս՝ և յիրաւի բամբա
սելոցս, և ես առ քեզ՝ ամենատարդև, ան
Թիւս և անիշխելիս բազմօրինակ ուխտազան
ցութիւս :

Ջ. Ա՛րդ՝ կիշեա զքո մեծութիւնդ՝ ա՛ր. նայե
ցեալ ի կիմս անարդութիւն. և ընդ խնդրելս
իմ՝ ի քէն բարի իմոյն ատելեաց, [7] և դու
առ քոյս՝ ըստ քումդ մեծութիւդ՝ անձատելիս
հրաշագործեալես : Ա՛ի սատակեացես [8] զիմն
խաճանօղն, այլ փոխոխեացե՛ս. խլեալ ըզ
խոտանս բարս երկրաւորս՝ զբարիսն արմա
տացուսցե՛ս, և կիս և ի՛նոսին : Ա՛նաւանդ
զի դու լոյս ես և լոյս, և ես խաւար և կիմար.
[9] դու իսկութիւք բարի գոլէդի, և ես համայ
նիւն չար ապիկար. դու ա՛ր ստորից և երկ
նից, և ես անիշխան ընչոյս և հոգւոյս. դու
բարձրեալ ի կարեաց զատեալ, և ես տա
ժանաւոր և վտանգաւոր. դու ի վեր քան
զկիս երկրիս, և ես կաւ անարդութիւնէ գոր
ծեալ. դու՝ ըստ մարգարէին, ծնաս յաւի
տեան յանբաւ բարձրութիւնէ, և ես միշտ կորն
կիմ՝ ըստ նորին բանին. ի քէդ ո՛չ կ մեռա
նիմ կամ նեղիս, և ես [10] բամբանդակն ինակ

եմ

եմ՝ որ զաւանութն իմ ոչ պահեցի ։ Զայն զիս
՚ի բանտէս ։ արձակեա ՚ի կապանացս ։ [11] զեր-
ծո ՚ի շղթայիցս ։ փրկեա ՚ի խեղդմանէս ։
ազատեա ՚ի տապնապէս ։ քակտեա ՚ի կեր-
կասութեան ։ լոյծ ՚ի պաշարմանցս ։ [12] արտաք-
սեա յերկմտութեանցս ։ սփոփեա ՚ի տրխ-
րութեանցս ։ հանգո ՚ի նեղութեանցս ։ փա-
րատեա ՚ի վշտացս ։ հանդարտեա ՚ի խռով-
ութեանցս ։ ապաքինեա ՚ի լալոյս ։ մերժեա
՚ի հեծութենէս ։ հեռացո ՚ի յողբոցս ։ կաղ-
դուրեա ՚ի կականմանցս ։ Զի ողորմութիւն
և պարգեւատու քաղցրութիւն, մի զդրաւեալս
արեամբ հղօրիդ՝ անտես արարեալ ընդ-
վայր կորուստեան ։ կանգնեա զՀասեալս յա-
փրն մահու՝ ՚ի բազմավտանգ հիւանդու-
թենէս ։

Զ. Նդա բարդեցան հուսեցան շրջանակք
ամաց ընդունայնութեանց, յորմէ հետէ յայտ-
նեցեալ ցուցայ յոջախտս երևեալ, ՚ի յան-
դաստանէ մերմն իմոյ սենեկի՝ փուշս դժնկի՞
ոչ զաց շառաւիղի ։ Մի լինիր ինձ խայթող ըն-
ծոտիչ՝ ոչ ամբ [13] տոհմին յուդայի, և կամ
զաւակին եփրեմի ։ Այլ քանզի քուստուցեալ
անկեցի յուխս՝ փոխանակ ցորենոյն բարեսերդ
մուխ՝ [14] խոտս խայթողականս ինքնաթոյնս
ընդարմացուցիչս, ըստ գրոյն քանի՝ որ երեկոյն
է քան զաւետիսն, զիարդ ոչ կուշեցից զանձն
իմ՝՚՚ գարշելի անդաստան անիծաբեր փշովք
մերայ հեղձեալ ։ Ա՛չ սերմանեցի արդարու-
թիւն, ըստ բանին յովսեայ, և զիարդ հնձե-
ցից և ժողովեցից զկենսաց պտուղն ։ Ա՛նկաւ
ամինք կուսուրեան՝ անձինս մաքրութեան, ըստ
մար-

մարդարէին բանի՝ որ առ խորայէլ, կարծէ
ես ար՝ ի նոյնն հաստատել։ Այնելն ընդ-
դարձակեցի, ըստ մելեկան բարուցն յուդայի,
զանկողնին համացս՝ դիւացն հոմանեաց, ի
ձեռս քո՛ կ ամփոփել դարձեալ ի նոյն զգաս
տուԹի։ ԵւԹէ [15] մարմնասէրքն կցորդուԹի
ընդ տեսանողին՝ անարատ գործեաց զայոց-
նիկն, իսկ դու՛ փրկուԹիւն՝ հոգեպէս միա-
ցեալ ի յիս՝ կրկին մաքրեացես. եԹէ արե-
գակնս այս անկենդան՝ ստեղծեալ առ ի քէն
երկրիս մատակարար, և [16] ջկարակուծն մո-
լոց ցամաքէ, և զտհաս պտուղս հասուցա-
նէ, իսկ ստացօղդ աւետիս՝ հոգիդ այ՝ որ-
քան զօրեացես զտիւմ չարեաց աղտոյ՝ և ըզ-
Թարախ պղծուԹե՛ մեղաց մԹերից՝ իսկոյն
սպառել։ Եւ ան այսր կանխաւ իսկ ժամա-
նեցի հայցել առ ի քէն քարի՝ ատելեացն ի-
մոց ի կարդ այս բանի, զի զհերքեալ վնա-
սակարս պարտուց մահու՝ յաւելնասիրամ ա-
չաց հզօրիդ մի՛ մերժեացես՝ օրհնեա՛լ զԹու-
Թի. արդ՝ կենագործեա զիս զամենաւեղս
անդամոք մարմնոյս՝ [17] ընդ քնուԹե՛ հոգւոյս
խորհել միշտ զբոյսդ։ Իսկ քարեգործացն
խնդրել քարիս, քնուԹե՛ են օրէնք՝ [18] անբա-
նադատ կրկին յարակցապէս առ սոյն բե-
րուին։ Վանդի արդարև առ միդ այդ պա-
տուհէր՝ ամ հասակ զօրանայ. իսկ միւսոյդ
երկրորդի՝ առաջնոյդ խնամով հանդիպել,
ճշմարիտ է նմանուԹի. յաղագս սոյր երի՝
նախնի դասեցի զԹշնամեացն խմոց աղբը-
սանս, քան զերախտաւորացն քարիս։

Եւ արդ՝ յիշեա՛ զնուազս [19] կրկին ընդ միոյ,

որ

որ ՚ի քո անուն բարձրացեալ՝ զանարժանս
զիս ընկալան. և տուր նոյ ամենատառատ
բարերար և անսխալական, վարձս արդարոյ և
մարդարէի, թէ և ես յաւէտ թափուր ի
ցեմ յարժանեաց, ըստ հաւատոյ նոյ և առ
յոյս նոցին ակնկալութեան, որ առ պարտա-
ւոր գերիս՝ ոչխարիս կամաք ակնարկեն, ոչ
թէ [20] ՚ի մասանցդ քո հեղուչքս՝ ՚ի պահպա-
նարան հոգւոյս ծածկութիւն՝ լինել ունիցիմ։
Այլ զպատժաւորս՝ [21] անամփոփելի ՚ի քոյ տե-
սութենէ, և յանխոցելի ՚ի յուղիղ կշռութենէ
քոյդ զթութիւնդ անսահմանելեաւ մերձե-
ցեալ առ իս՝ մաքուր արասցես, անխայտա-
ռակելի պահելով ՚ի տիեզերական յանդիման
նութենէն։ Այլ ոչ զոք իմն վայելչական դը-
նել ախտիժեն ինձ անարժանին՝ սիրելիքն քո
վան քո, նայեցեալ ՚ի կրծս զգեաւոյս բա-
րեկերպութեան, չգիտելով զբիծս գաղջ-
նեացն՝ երջանիկ կարգան եղիցեյս, և գնա
հնարաւոր ամենասպարգև օրհնեալ մարգա-
պէն՝ առ բնաւս ողորմած, վասն ամենաթըշ-
ուառիս հեծութեանն՝ հաշտեաց զնդ նա ըստ
հաւատոյ նոցա. ընծայեալ նոցին մատոյ պար-
գևեա զանեղծ մեծութենդ՝ և զանթառամե-
լի՝ զպսակդ՝ յահաւոր աւուրն յետնում՝ հա-
տուցմանն ամենաւիրուն ընտրութենէն։

Ե. Ո՛ի դու էս՝ գրաւ փրկութենէ մեծութե
անվատանելի և [22] անծախ գանձուց ստիկիս և
սովեցելոյս, ՚ի վաճառ վերնային շահու օգ-
տութենէ՝ բանիւդ որ ՚ի քէն՝ յարգեալ Ճոխա-
նամբ։ Կատո՛ւ ինձ սահման՝ ըստոյ հանդստեան-
արձանացդ անվհատիս՝ պատրաստական վըս-

տա-

տահուԹիւն. կարդեաց օրհնաբանեալ[23] անկեղակարծ յուսոյ ամրուԹիւն. տուր ամենակալ Տէր նամ դու՝ անսպառ պաշտպանուԹիւն. ապաստանելոյս՝ բարեաց անդորրուԹիւն. տարակուսելոյս լուսոյ ապաւինուԹիւն. աշխարհելոյս՝ մեծ երջանկուԹիւն. վհատելոյս՝ կենաց օգնուԹիւն. լքելոյս՝ անդադարելի օժանդակուԹիւն. նահանջելոյս՝ անսայթաք վերընթացուԹիւն։ Օ՛ի քո է թնաւոր, և՛ի քէն է ամենայնի, և՛ի ձեռն քո[24] բաշխին հաստատուԹիւնք պիտանացուածոց համայնից կենաց. և քեզ վայելէ փառք՝ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

---

(1) Գոյարան տպաց. այ գոյացուցիչ մտաց և ուղղիչ խորհրդոց։ կամ, միտք ասէ՝ փոխանակ իմանալի և հոգեղէն գոյացուԹիւն։

(2) Տէսարան լուսաւորուԹիւն։ երևեցուցիչ լուսոյ։

(3) Հաւանց լսուԹիւն, այ փրկուԹիւն ազատ ի վնասակարացից, կամ ի վանգաց, որ է ասել, անվտանգ փրկուԹիւն։ կամ, փրկուն ի պատժոց՝ առանց տուգանաց կամ գանից։

(4) Ցանկ բոցոյ։ ցանկ կամ պարիսպ հրեղէն. (ըստ զաքար. է. 5.) որ ունի զբոց մեծ՝ ուր այրելոյ իբրև զբոցեղէն սուրն շրջապատող ծառոյն կենաց, այլ օրհնուԹիւն, զի է բոց սիրոյ։

(5) Յիշեա յայսմ։ ի կարգի ղղջական աղօԹից յիշեա ի բարի զԹշնամիս մեր՝ որ ի մարդկանէ։

(6) Ոմանք առ մեզ ընտանեբարեգոյնք՝ սակաւուք ընդրկեալ։ Այլ այս կեռասդրելով, իմաստն լինի. ոմանք ընտանեօք մեզ բանիւք կամ գործովք, և Թերևս սակաւ ընտանեօք։ կամ զԹերևան յարելով ի յաջորդն՝ չերաւ բամբասելոցս, իմանի. Թերևս սակաւ քան զոր արժան է, և արդարապէս բամբասելոցս։ Բայց լաւ ևս որոշի ըստ մեր օրինակին դնելով, ոմանք առ մեզ ընտանեբարեգոյնք սակաւուք, ընդրկեալ ևս չերաւ բամբասելոցս. այ չարախօսք և չարարարք մեր՝ սակաւուք ընտանեկարք են մեզ, քանԹէ մեք առ քեզ. Թերևս նաև յիրաւի բամբասելոցս ընտանեն։ Լաւ ես առ ինձ. առատ զօրուԹիւն անուն ինչ իմանի. այ գործող. իբր առել. ես

եր-

երկոքին ևս առաջի քո մատչիլք, այնք որք սակաւուք
ձիաւորքք են առ իս, և ես գործօղս անթիւ ոխատա-
ղանցութեանց առ քեզ։

(7) Եւ դու առ ինձ։ Ի խնդրելս զբարի վն իմոց առեալ
լեայ՝ և դու առ քո առելիս՝ անձառելի բարիս պալ-
դեւեցիս ըս քոյմ մեծութենէ։

(8) Զինձ խաճանօղն։ որք լեզուաւս խաճանեն զիս բամ-
բասանօք կամ զրպարտութենէ։ Յայսոսիկ բանս թերևս
ակնարկէ յայն չարախօսս՝ որք զնոր վրիպական մոլորեալ
համբաւէին՝ ըս պատմութենն։

(9) Դու խոնարհէ։ Ի մերսումն, խոնարհէ։

(10) Բռնադատին ինձ եմ, որ զառանդն ու պահեցի։ Ի մերսումն,
բառանդին ինձ էրեմ, որ զառանդն իմ ու պահիցեմ։

(11) Զերծո՛ Ի շնութենէս։ Ի մերսումն, պէրծ, Ի պերծումն
բայէն։

(12) Ազբաթեա՛ յերկնաւորէն։ արտաքս հան Ի կասկա-
ծանացս։

(13) Տոհմին յոռեցի։ Ե բանն ովսեայ. (Ճ. 12.) * Եւ
ես իբրև զնառով եղէց եփրեմի, և իբրև զհայրենոց տանն
յուդայի։ *

(14) Խոպս խայտառականս։ Փոխանակ բարի սերման ցորե-
նոյն՝ անկեցի Ի յոգւոյս խոտս խայթիչս, ոյք եղեմն և
այլ փշալից բոյսք։ Ինփռաւոնս, բնութիք Թռուիաւորս. ոյք
մրափնդն և այլք, որք սասանիկ ցուրտ գոլով կամ ջերմ,
Թոյն լինին։ Ընդարմացուցիչ, Թմրեցուցիչ. ըստ գրոյն Բա-
նի, յոբայ. (լը. 40.) * Փոխանակ ցորենոյ բուսցի ե-
ղինճ, և փոխանակ գարւոյ՝ մոլեռնի։ * որ երեցն է Թան պա-
տէփան. որ նախկին էքան զաւետարանի առաք որոմանցն։

(15) Մարդապետն Հոյրդոմ։ ամուսնահաւն ովսեայ։ (ա. 3։)

(16) Զկարաւոն մօրէն։ զդարշ խոնարհութենէ ասմոյ ցամա-
քեցուցանէ։

(17) Ընդ բնութենէ հոգւոյս։ Աստղային զմեղուցեալս ամ
անդամոք մարմնոյս, զի և մարմինս միաբանեալ ըս բնա-
հան յօժարութենէ հոգւոյս, զբոյսն խորհեցի։ Կամ, կենդ
գանացն զմեռեալ մեղօք անդամս մարմնոյս, հանդերձ
աստականեալ բնութենէ հոգւոյս, որ է ասել՝ զմարմինս և
զհոգիս։

(18) Ազնբանադատ էրէնն։ վն երախտաւորաց բարիս խնդ-
րել՝ օրէնք են բնութենէ, ոչ միայն բանականիս՝ այլև ընդ-
հանուր ամ կենդանեաց, ուստեղով Ի սոյն գրութեան կամ
զհակումն ինքնայօժար կրնդն կամ ախորժակաց, յարակո-
պէս, երբ ընդաբոյս և անբաժանելի։ Վն զի առ մեզ այդ
առ Ի բարերարել երախտաւորաց՝ ամ մարդ ըս իւրա-

քանչիւր հաւատակի, կիմ ամ կենդանի կարօղ է և յօժարել։ Իօկ դ-սոյդ երիրդէ, բարիս կամելոյն Թշնամեաց հանդէպել, առացօղ լինել, առաջնովէ խնամով, հանգերձ բարեխնդրութեբ երախտաւորաց՝ է նմանութեմ ածուեբեդ։ Վեկ նախ վը Թշնամեաց աղաչեցի՝ քան Թէ վը բարեբարացս, որոց վը այժմ խնդրեմ, Եւ արդ չիշէ՛, ևն։

(19) Կրկին ընդ դէմ։ կրկնատատիկ փոխանակ միոյ երախտաւեաց նց չնորհեացեա. և տուր նց վարձս ըստ արդարոյ և մարգարէի. զի Թէպէտ ես յոյժ պակասեալ եմ յարժանաւորութէ արդարոյ և մարգարէի, բայց նք այսու հաւատով և յուսով հայեն յիս, և բարերարեն։

(20) Ի մասանդ փո։ Բարերարօղք իմ համարին, Թէ յաւաքնական գործոց՝ ոբք են մասունք քոյոյ սրբութեդ, լիով ունելցիմ՝ ի յոգւոյն։

(21) Ազամֆոթէլի՛ ի փոյ։ անԹաքչելի կիմ անծածկելի՛ ի տեսութէ քումմէ և յանսխալ գաուսատանայ քոց։

(22) Ազնախ գանձոյ։ անապատելի գանձուց։ Ա յս հատուճած բանի՝ սկսեալ անտի. Զի դու ես գրաս, կապակցի ը նախընԹաց բանին, ոտ Թէ ասել. վը իմոց երախտաւորաց՝ ի քէն հայցեմ զհատուցումն բարեաց. վը զի ինձ անանկիս գու ես գրաւ կամ աւհատատչեայ մեծուԹէ անապատ գանձուց, ի վճաս, ի բաշխումն երկնային օգտոյց։ Բանիւ որ ի էն, բանիւ լչնանութէն քահանայութէ և վարդապետութէ, որով ի քէն յարգեալ ձոխացաւք։ Երբու Թէ՝ այսպէսի լչնանութէ գոլով կարգեալ մատակարար չնորհաց քոց՝ լչնեմ՝ ի նոյն գանձուցդ առնուլ մատն վը իմոց բարերարաց։

(23) Ազնէղակուճ յոտոյ։ ի մերսումն, անիաղակուճ. աներկբայելի։

(24) Բաշխէն հատպատուէփ։ ի մերսումն, հատատպատուէփ. ցրտոշմունք կիմ ջափք սիտոյից։

Վ ԷրատԷն յատեչուճաճ կրկէն հեճուուԷան՝ նորէն հաղի, ատ նոյն աղէքս մաղչնանաց բանի։

Ի խորոց սրտից կոչ՝ ընդ աչ։

Ր Ս Ի Ն. Զ Ի.

Վ. Ա ըջայ երկնատուր. Թատգատուր բարձ
րեալ. տր քոյոցն. ամենից ակընկալեալ. Ա

կալու Թէ. ստեղծող տեսակիանաց. հաստիչ
խոնարհեաց. պատճառ երանութեց. կազ-
միչ հանդերձելոց. տուիչ լուսոյ. [1] առիթ
առաւօտու. պատրաստիչ վաղորդայնի. և
բնեցուցիչ երեկոյի. [2] տարրիչ խաւարի. [3] ար-
ուեստաւոր բարեհնար. խնամատուիչ գոր-
ծոնեայ. [4] քաւարան օրհնեալ. հալիչ մեղա-
նայ. հալածիչ ցաւոց. քակտիչ գաւնուեց.
պահպանարան հանդստեան. [5] հնարք նիրհ-
ման. յարմարիչ քնոյ. պարգեւիչ ննջման.
շնչոյ յարակարգուԹիւն. զգայուԹիւն տեսո-
ղուԹիւն. ցրիչ ցնորից. յեղանակիչ անրջոց. փո-
խարկուԹիւն զարհուրմանց. այլայլուԹիւն
տխրուԹեց. խափանիչ խիԹամանց. ընդարձա-
կիչ կարծեաց. [6] համադրուԹիւն ծիւնանց. ա-
հաչնուԹիւն խարդախմանց. հարուածիչ
դիւաց. վախուցիչ ախտից. ընկղմիչ գայ-
լայնուԹեց։

Ը. Պաշտպանեա երկնատաւեղջ ձեռամբդ.
զոլացն բարձրացեալ քո աջովդ. ամիսիսեա
առեղակալդ Թեւօք. ծածկեա ածեան խնա-
մօքդ. ամրացո վերակացուԹիւբ վերնայնոցդ.
շուրջանակի պատսպեա՝ դումարտահօքդ ան-
մահիդ. ի յաւիտեանս պարսիսակեա՝ կյորդու-
Թիբ հրեշտակացդ. վանեա զընդիմամարտն
իւր՝ զինուորուԹեամբ զոհարձնոցդ. պա-
տսպարեա զսասանեալս՝ ածածկիդ մաղ-
Թանօք. զբանակս անդրանկացդ՝ [7] բարե-
կարգեա ինձ պահապան։ Նայ ընդ աչսդ
զինդ՝ և զմտացս իմ տեսանելիս. զբա՛ստ
արա ընդ ոտիցդ՝ և զծանրաբեռն կրից
զանդադրուԹիւն. վերացո ա՛ր ի զգայուԹեցս՝

զմա-

զմահեաս յիմարութիւն. բարձ միայն քա-
բեղործ[9] զպատրաստակիս թանձրութիւն: Ընդ
սկզբան[10] բերմանս լուսոյ՝ ղողմութիւն քո
ծագեաւ. ընդ երից արեւուն՝ արդարութեանդ
բեգակնդ՝ ի յանձկութիւն սրտիս մտցէ. Ձա-
ւագայեաւ քո փառացդ[11] ի յիմաստից խոր-
հրդանոց ջահեացն. խաչիդ առաւնապրու-
թիւն ընդ շունչս և ընդ մարմնոս համատիպ
տարածեսցի: Ձանձն առնեմ քեզ յաւուրս
զքո յարմարեալ տաղաւարս պահպանաս ոչ-
ոյս՝ որ ի սմին: Օ՛ի գու ես ամբ անքնին
նին, առ սմանեալն քաւականդ, և յամենայ-
նում զօրանդակ, օրհնեալ յաւիտեանս. ա-
մէն:

---

(1) Հաւիլ առաւօտու: պատճառ առաւօտեան ժամուն, յորում ծագէ արեգակն: պաբաոպիւ վաղորդայնի. յարմարեալ ժամուն՝ յորում բարձրանայ արեգակն:

(2) Տարբիւ նաւապի: գոյացուցիչ գիշերային ժամանակին: Յայսմհետ բանս՝ ամբ ասի պատճառ առաւօտու, վաղորդայնի, և գիշերոյ, ըստ որում նա առեղծ զարեգակն և զլուսին, և զնոցա ծագումն և զմուտս այնոյ կարգեաց, զի անվրէպ կանոնաւ յաջորդեսցեն միմեանց առաջեալ ժամիք:

(3) Հաբէսպաւոր Բարէհաբ: ըստ որում ամբ հնարեաց՝ թէ զուղիղ բան քնութէ իւրաքանչիւր նրաց, և թէ զմարդկային արհեստս, լուսաւորելով զմիտս մարդկան ի գիւտս այնց, և ի բարւոք կիրառութէն նոցա, ըստ յովհան. (ԸԸ. 36.) * Որ է ամանակ իմաստութեան ստացանելութէ. * ասէ:

(4) Վաստան: քաղիք մեղայ և պատժոց:

(5) Հնարք նիրհման: ըստ որում ամբ կարգեաց ի քնութէ կենդանեացդ զհանգստութիւն գոյութեացն ի խելամտատուին, զի լոյս ծանրանան և թմրին զգայութէքն, այս է՝ նիրհումն: որում զհետ գայ քունն, այն է՝ կատարումն զգայութէց. և քնոյն զհետ գայ արթնութիւն, այն է՝ յերկար հանգիստս զգայութէցն, և բոլոր մարմնոյն: Ի յայսմ անդգայ հանգըստեան մարմնոյն՝ տակաւին պարգևէ ամբ ընդ յարաճարտու-

ՔՂ, զհանապազորդութեն տուրևառն ընչոյն: Յրուէք ըղդիւնական երևմունս յերազն. զինաստակար երազս փոխարկէ՛ ի բարին: Խոնարհութենէ պարհուրմանց. փուխոխ կիք բառնայ զղարհուրանս՝ որք լինին յերազն կիմ յարձնութեն: այլայլութենէ փերութենէ. փոխէ՛ ի հանգութեն զարտմութեիս կիմ զուրտմանէն իրս, որ յերազն կիմ յարձնութեն: Խափանէ խիղճանց, խաւիանէ զնոքիչ ցաւս, կիմ զանձկութեիս սրտի, որ նեղդործին՛ ի հաւաքմանէ արեանն: ընդարձակէ կրծքոյ. փարատիչ վարանական խորհրդոց եւ բևակայութեն՝ որ լինին՛ ի քուն կիմ յարձնութեն:

(6) Համարբութենէ ծխմանց: հանգարտութեն կիմ խաղաղացուցիչ խառնութեանց սրտի: ահագնութենէ խարդախանց. ահա ցուցիչ խարդախութեանց դիւոց կիմ մարդկան, որք՛ ի քուն կիմ յարձնութեն կամին ինասել մեզ:

(7) Բարեկարգեա՛: ՛ի վերուստ, բարեգործեա՛:

(8) Ջմաշխեալս չինարութեն: զանդգայութեն հոգևոր խնամոյ՝ որ՛ ի թմրութեն զգայութեցն ծնանի:

(9) Ջպարբուճակիս բառնրութեն: ուչ զնարմնոյ բնական թանձրութեն խնդրել բառնալ, այլ զնորս թուլութեն և զգեցուցանել մարմնական ախորժակաւք:

(10) Բերմանս լառայ: այսու բանիւք, և այլովքն ևս յայտնի տեսանի՝ զի ոք վարդապետեան վր առաւօտեան ժամուն ասացեալ է զաղօթքս:

(11) ՛ի չինապիղծ խորհրդոյն: ՛ի գլուխս իմ, որ է տեղի խորհրդոց խնասուիչ, փայլեացէ Ճառագայթ փառաց քոյ՝ լնապատութեն, խոհականութեն, ևն:

Ի էրապին յաւելուածք կրկին հեղինակեանն՝ նորին հոգի, առ նոյն աղերս մաղկառնոյ բանի:

՛ի խորոց սրտիս ելոյ՝ ընդ այ:

ԲՈՒՆ. ՁԻ:

ա. Ասէ արդ՝ վ՛ր զի ՛ արքնականն մեր զնճարութենիւն՝ քեզ ննջումն իմն է համարեալ, իսկ ՛ի խոր թմրութեն լռեցն՝ զայն ուղիղ Հաւատոյն ՛ի քեզ՝ անթափանց բացութեն աչաց, ուղղեա՛ Հոգւոյդ քո խնամ

տուլթը [2] զյասլօղուճած ձեռինա գործոյ՝ ընդ հեծուլթեան ձայնին մաղթանաց ։ Օ օրացո՛ ես՝ ՚ի հանդէս բարի Ջգնաւորական [3] արի վաստակոյ ։ կցմրդ լեր կարեացս տկարուլթե։ [4] Թեթեւս կացո զաշխատուլթես այս սկիզբն ։ արագեա միշտ կարօղ՝ զյաուսլադրեալ ձեռակերտս ։ դիւրաւորս ընծայեցո ՚ի յաւարտ տուն լըմանն ։ ՚ի վախձան կրին՝ քերկրուլթը զիս հասո ։ ժամին կացուսցես՝ ՚ի հանդիսումն յուսոյն ։ կցմրդ լեր ուզոյն՝ [5] Ջանասպարհիս ընծայից ։ ՚ի Թուիչս ամբարձմանն՝ փուլթացուսցես յօդտակարն ։ ընդ աչմէ լիմ լինիս՝ ՚ի վտանգէ ծանրուլթեանն ։ զձայն քո լսէ՛ ՚ի յանձկուլթէն պահու ։ ձեռամբ քո կեցո՛ [6] ՚ի կոտտեանն ժամու ։ մատամբ քո ազդեա՛ ՚ի սահմանին անձկուլթէ ։ հարթեա զնստրոց՝ ամենասլար խոպանմանն ։ հոգեղինին աւաքմամբ , ըստ ամբակումայ , լինձ հնարեա ։ քան լինձ շնորհեա՛ ՚ի յստեղնի քաղմուլթեն ։ խմաստուլթի չիս տնկեա՛ ՚ի հանդիսման քննուլթե ։ [7] Ո՞մպուլ կամաց քոց հոլանացիր հրաշատես ։ հանդարտեցո փայտիճդ կենաց՝ զծովուս մրրիկ ։ սանձեա զստեաց կենցաղոյս պատկեր՝ քոյին հրամանաւդ ։ քանզի թէ աստ ողորմուլթի քո ե՛ր՝ կամեսցի , այս լուծուլթիւն կոհակաց կարծր է քան զվէմ ։ եւթէ ՚ի ցամաքի անտես առնիցես , իբր զանկայուն՝ պնդուլթիւն յատակիս ՚ի ներքոյ աստի հոսեալ սասանի ։

ջ ։ Ո՞րդ ընկալ չի զպատգաստանացս ձեռնաթափ կուլթի՝ քեզ ՚ի հաճուլթի , և արա՛ լինձ [8] զա-

ամենակարծն զայթափղութիւն՝ մեծ վստահու
թիւն : Որպէս՝ ի ջրահեղձոյն ամենակործանն
գարու , որք՝ ի հոգւոյ տապաճման գեանի ա
ռանց երկիւղի յանհոգս կեին , յողորմելէդ
ամայի միտգեալ՝ կորուսան . իսկ ընդ հուսա
նատուր՝ մածուածոյ լաստիճն յոգնատատան
հիմանն հայթայթանօք՝ յանուն գթածիդ
յերեալ պահեցան . ընդ որս՝ և զաղաչօղս
միտատատան՝ ի նաւահանդիստն խաղաղու
թեան մարդասիրատես արծեալ տպեցիր .
10 վարձս՝ ի քոյոցդ ընդ իս թերեալ հոգևոր
շահից , զտօրսաբերս այս ստուարութիւն պար
տուցս ըրեալ բանիդ առաւիւս , ՚ի քեզ տէր
անկոյց միտգեալ իսպառ անբաժանելի օրհ
նեալ յաւիտեանին : Եւ կցորդելով այսմ մաղ
թանաց հոգևղինքն աւետամաքուրք՝ ընդ հո
գևղինացն միաբանութեամբ , որք չքուէ և հրով
վարձեցան , և 11 յերկից զերծմանն ընդ մեզ
խնդրեցին , և մեզ յիշատակ ծոցին օգնու
թեան , ասացին ընդ մեզ համբառնաքար
ղուդամանութիւք՝ եղիցի եղիցի :

---

(1) Ազբնականն ՝ եր : Մարմնով միայն արթուն լինելն
ասի՝ առանց հոգևոր զգաստութեան , առակի որ նման
համարեալ է . ըստ այնմ (Եփես . Ե . 14 .) * Արի որ նիրհես
կեաց : * և ընդ հակառակն՝ ՚ի խոր քուն կալն մարմնով՝
քեզ երբեմն անփակ բացուածն աչաց համարեալ է ՚ի տե
սութիւն ուղիղ հաւատոյն առ քեզ որով աչք միտացն միշտ
արթուն են . ըստ այնմ . (առակ . Լիբ . 15 :) * Աչք իմ
յեմ ժամ առ ՚ի քո : *

(2) Զյաջողածէ յԵռնեն գործոյ : Ուսանիլ խնդացան զյաջո
ղութեան ազօթական գրոցս : Բայց ՚ի կարգէ բանիցն յայտ
նի է՝ զի և այս ազօթք ՚ի տառաւօտեան ժամուն առա
ջեալ է . ուստի հայցէ զյաջողութիւն ամ գործոց՝ զոր յա
ռաջն առնելոց է երկրաքանչիւրոք և նորում վիճակի և

պատճառանաց. խնդրելով՝ զի յաւարտ հասուցցէ ձեզ զնորաքանչիւր գործս ըստ իւրոյ հաճոյից. և զընտանականսն իւր զարդեան խափանեսցէ:

(3) Հոգի վտիտիկ: ՚ի գործ պահոյ, լուռթիւն, առլմտութիւն, ուղիղ, տքնութիւնց, ևն:

(4) Թէրեւս հայր: Օգնելով տկարութեան՝ թեթեւ արա ինձ զսկիզբն այսր աշխատութեան. և արդեօ՞ , յառաջեցոյց զառաքինիսդ ձեռագործս: Դիւրաւորս, գիւրաւ յաջողեա ՚ի վճարումն գործոյս. և այնպէս խնդրութիւք հասո ՚ի կատարած իրացն, և ՚ի հանդիպոտն յոյսոյն, ՚ի ոստացումն յուսացեալ երկնի, հաւ օգտին՝ զոր ակնուսիմ ՚ի գործոյ առեալ:

(5) Ճանապարհիս ընդայիս: ընթացից սկսեալ գործոյն: կիս, տուղտութիւն, զոր վըճ հոգևոր կամ մարմնաւոր գործոյ առնէ ոք:

(6) ՚ի կրպեհանն ժամս: յորժամ վտանգ ինչ լինիցի: ՚ի ահմանին անկնութիւն. ՚ի ժամու գժուարութեն գործոյն՝ մատուսն քո օգնեա: ամենալոր խափանմանն. բարձ զարգելս աշխատակաց խափանմանն: հոգեղինին առաքմամբ. առաքեսմն հրեշտակին ինձ ձարակ շնորհեա ՚ի ստվոս, կամ յայլ անհնարին դիպուածս, ուր գանիցէ ստարեր ՚ի ձեռն ամբակութեայ: ՚ի հանդիպման փնռութիւն. խնամանացս գնա ՚ի քննելն զբանս որ գրոց, կիս զչմարտութիւնս հաստատ, և զմոլար վարդապետութիւնս:

(7) Հմպով կամաց: Զանցս ինչ յայցեսց ընդ ծուխն կարմիր՝ յարմարէ ՚ի բանիս. ՚ի նահատակին իմ ասէ՝ ամպ խնամոց քոց հովանի լեցի. և զօրութիւք ոչ խաչին հանգստութեայ զմտրիկս. առանձնա գնտութեալ ծուխն, որ է պատկեր վրդովեալ կենցաղոյս: Վա՞ զի յոգորմիլ քո՝ լոյծ առնիք ծուխս կարծր լինելն քան զվէմ. իսկ եթէ ՚ի ցասութիւն առնես առնիցես, պնդութիւն գնտութեան գանկայուն լինէ ՚ի խորոց անուն թուլացեալ առանն:

(8) Զամենակարծն: զկոյժ երկիւղածին գոյնականութիւնն կիս վտանգն՝ փոխեա ՚ի մեծ վստահութիւն: ՚ի մերում, զամենակարծն. յո զկոյժ կարծր կիս գժուարին սրտիցս գործոյս:

(9) Մաքուռածով լսոպիւն: տալտատակումն չինուածով տապանին, յոճնապատան հիմանն հայրապետիս, նպատակ շարժական հիման տապանին՝ որ տատանէր ՚ի վեր Ջուրցն:

(10) Վարձս ՚ի տոյոդ: արժանաւոր գործս բարեաց ընդ քեզ բերելով ՚ի քո հոգևոր շնորհացդ. սրտիս նպատակն զիջ հինգամեան հանին ՚ի տապանին քեզ ՚ի պատարագ, զոր բաբեր այս, զվայրահակ ծանրութիւն պարտուցս՝ առանձն

Թողով, բանիդ առաքեա, ըստ նմանութեանէ յիշատակեալ քաղնիդ փրկութենն նոյն. որ զտառաբար կազմութեն տապազնին եղեալ, և միայն ըստ պատարագաքն երեալ, քեզ յանդիման եղև: Հին լուծ, 'ի յաջորդն յարեն զայս, որպէս թէ առ հայրն ասել. ըստ օրինակի բանիդ 'ի քեզ միացոյ հայրն, ոյզ և նա. զի ասաց. հայրն դու յիս, և ես 'ինձ, զի և նոքա 'ի մեզ եղիցեն: Այսպէս մեկնէ, ոչ հայեցեալ թէ առ քո է աղօթքս. ոյզ և առեսանել 'ի հմրն ըստ. Աղէտ ընկալ յո պղպեպանաց, և ն: Վայ ըստ այդմ մեռաց առեալ ևս, և առ քո ուղղեալ, այսպէս խմանալի է. ըստ բանիդ քո քո՝ որով ասացեր, եղիցեն 'ի մեզ, միացայց և ես անբաժանելի:

(11) Յետ չերծմանն: Մարտիրոսք՝ որք 'ի մահուն իւրեանց վա մեր խնդրեցին, և յիշատակ օգնութեն Թողին զվարս և զնչխարս իւրեանց, համարձանաքար զուգամասնութենէ, միաձայն կցորդութեն ասացեն ըստ մեզ, Ամեն:

✣✣✣

թև. զմին զոլ և զմիւսն հրայինն. զի զնմադրութիւնն ի հակառակացն հարթ պահեցեալ՝ արդար կոչեսցուք հաւասարիմ հաւասարութեանն. [5] և ի յայսմ դարման առաքինութեանն վերաբերեալ ընդ ամբարձելոյն, զիսնարհութիւնն առ կաւն դիտման անմոռաց պահեալ՝ պատկ ընկալցուք Հիւնաւորական։ Այլ քանզի յայսմ կանոնէ ուխտն վերիպեցաք, և անաւանաբար սահեցմամբ ըստ հողոյն զինջման՝ ընդ երկիր մածաք, [6] այլ ոմն ախտիւ՝ և այլ ոմն անգիտութեամբ. միւս մանն մնայութեամբ ամենաբաղձ կերակրոց՝ իբր դազան մշտաբոյծ՝ յարտակոյ կապեալ ընդ քնութեանս։ Իսկ ի քառեցս [7] ոմն անբմբռնելի և անողոքելի սլացմամբ ի բաց աստուգեալ՝ վայ բենասիւս ամբարտաւանիկ. եթէ ջեռնութեամբ տապալ սիրոյն որ ի քեզ՝ նշխարաւ բոցոյն որ ի մէզ, ցուրտն առընթեր կենակից նմին՝ զնոյն կասեցուցեալ, քարոյն ընդվիժէ. եթէ օդականաւն հրեշտակայնութեամբ յառիցիմք ի քեզ, ծանրութիւն թանձրու անդրանիկ նիւթոյս այս հողոյ՝ ի ստորև քարշեալ խափանէ։

ը. Պէս արդ [8] յամենուստ պարտեալ և խոպոտ լքեալ՝ իբր զաղիկար հաշմեալ հերքեցոյ կորեալ վանեցոյ. վատնեալ ի քազմոց՝ ի մահ զրաւեցոյ. վն որոյ ի պարզևականէն զրկեցեալ՝ յողորմութենն հողմ նայիմ. և պատկառեալ դիմօք համայնից ուղղ՝ զբնաւից աղերսագոհեմ զմեռելոցն՝ քեզ կենդանեաց. քանզի կարծէ ես յաւէտ հնարիւք և կոլոտակնաւոյն ըստ իս մեռելոցն.

լոյն . ամենայն ինչ քեզ զօրեվի է . նա պի՛
և ընդ անտիպ կարելոյդ՝ և համելդ է ա-
խորժելի :

ԺԵ . Ա՛ռդ՝ այսց [1] երկուց բարդաւաձ ընդ-
հայ նորոգչայ՝ առ միմեանս եկեալ՝ կարելի
ընդ կամելն , բարձեալ երկոցն և յուսահա-
տութենն վհատութենէ տղիտայ մեղաւորացդ .
և ժամանեալ հասցի աւետեացդ լոյս՝ հոգ-
ւոյ բժշկութենէ քումդ հրամանի՝ ո՛ր ասի,
օրհնեալ յաւիտեանս . ամէն :

---

(1) Որոց հապեալ է : Անտեղի է կարծել, թէ այսու բա-
նիւ խնդրեսցէ ոք վերստին զողորմութենի վերայ յուսահատ և
անդիջ մեռելոցն . զի այդ ոչ միայն օտար է ի ձեռնարուե-
թենէ, այլ և հակառակ բառում բանից՝ որովք ոք վերստին
յաղօթս նոր ցուցանէ, թէ անդիջ մեռելոցն չիք ողոր-
մութիւն ի հանդերձեալն . ոյք ի բանն հիւ . 2 . * փակուաւն
դիմոյն , և արդելուաւն ողորմութենն : * և զինի . 3 . * Ու-
ր դրանն բացեսցէ ոչինչ ապրեսցէ , վասն երեալ գթութենն
առ նա : * և զինի . Հառաչմունք հեծութենէ , ևն : (տե՛ս և
ի բանն ձա . կ . 8 :) Ապա հարկաւ զայլ միտս ակնարկ
կէ առաջելոյդ : Ոմանք խնդացան՝ ոչ գիտեալ մարգոյ ,
այլ զիւնդանեացն՝ որք ի գոն ծուլութենէ ննջէն : Ընդդէմ
զայդպիսեացդ ոչ ձգնարան առնէն , թէ հատեալ է ապիսա-
կութենէ փրկութենէ . և նոյն իսկ մեռա բանիւն ցուցանէ՝ թէ
վերս մարմնով մեռելոց է ապօգուտ . զի ասէ . Ը այլ խնդա-
ուճածս՝ զոր զանազան օրինակաւ կարգեցի , և ամենից հո-
գեոց ողորմած . ոյք թէ ասել , վերս կենդանեացն բազմօրինակ
պատասխանի , այժմ և վերս մեռելոցն ապերասիմ ողորմել ,
մանաւանդ վերս այնոցիկ հոգւոց՝ որոց ակնկալութենէ փըր-
կութենէ պակասեալ է : Վասն իմանալի է բանս վերս այնոցիկ,
որք ի մեղաց դարձեալք , ծուլութենէ կամ արագահաս մահ-
ուամբ փոխեցան յաշխարհէ՝ առանց ապաշխարութենան .
որոց ոչ ևս միտք յոյս՝ ի բերանոց արժանաւոր գործոյք
փրկիլ ի պատուհասից արդարութենն այ , այլ կրնաք պատ-
ժոյն վճարել : և ի սոյն միտս յարէ . որ՞ ննջեցին անապաշ-
խաւեալ , ջն առանց պատրաստութենէ բարի գործոց . զի
թէ պէտ զղջասցեր հաւատոյն ունէին , և զսեր առ փե-
սայն ջն նորոգեցին՝ յաւնելով ը առաջ նը , այլ չունէին

զիւղ

զնեղ բարեդործուձեն : Ա յսպիսիքս ասէ՝ առաւել ոչ ունին ողորմութիւն . զի ոչ ասէ ՚ի բանն . հդ . 1 . * Ընդ է ողորմելն խնդասէս , յորում հաստատ սիմնադրութիւն վասն սակոյն : * Ա՛րդ յիշեա զնոր որ իմ , ևն :

(2) ՚ի յայս ևս պատճառս : Սմանք մեկնեն , այսու պատճառաւ՝ զի վը այնպիսի հեղգացելոց ողորմութիւն հայցեմ , դու ևս իրաւունս համարեա ինձ ողորմիլ : Սարթ էր և այսպէս խնդրել . այսու պատճառաւ , ը ողորմելովդ այնպիսեաց , ՚ի վը իմ՝նոր իրաւունս բարերարութիւն գրեա . կիմ , զնս համարեա քեզ պարտական : Սակայն առաւել համաձայն կարգի բանին այսպէս խնդրել է . Թէպէտ և յիշատակեալ անապաշխար մեռեալքն անկեալ էն ՚ի ձեռս արդարութիւն քո , և վը հեղգ կենացն չեն արժանի ողորմութիւն , բայց դու յայս խնդիրս իմ առաջ ինձ իրաւունս , կիմ իրաւացի համարեա : Զպատճառս իրաւանցն ՚ի յաջորդն ցուցանէ :

(3) Քանզի ընկա ՚ի ձառս : Համառօտ խնդասք բովանդակ բանիս այսպէս պարզին : Թէպէտ և ՚ի ցոյց սքանչելի զօրութիւն քո՝ հակառակ տարերաց յարմարեցեր զմարմին մեր , զի հակառակութիւն միոյն՝ միւս նեղչահատն չափաւորեալ , պահեացի ՚ի մեզ արդար հաւասարութիւն՝ մեք ՚ի բնական առողջութիւն , և մեք ՚ի բարոյական ուղղութիւն : Բայց քան զի անաանաբար վարեցաք , նոյն իսկ հակառակութիւն տարերացս խափան եղև մեզ առ բարին . զի յօրժամ հրով սիրոյ Հոգւոյն Քրիստոսիմք , ցրտութիւն Հոգւոյն զնս Քաւցանէ , ևն : Վասն ՚ի կազմութիւն մերում մեզաքն առաքհանելոյ՝ կան արգելք բարւոյն , և հակառակն ՚ի չարն : Եւ յայսպիսեաւ դիմամարտութիւն տկարացեալ մեզանէմք . և հեղգանամբ ՚ի գործս առաքհաւորութիւն . և յայսմ պատճառէ լինիմք ներելի ողորմութիւն : Ահա այս է իրաւունքն որոյ վասն համարձակիմ խնդրել ողորմութիւն վը անապաշխար մեռելոցն . զի ցուցա և Թանձր բնութիւնս մեր կատեցոյց զնս ՚ի փութոյ ապաշխարութիւն :

(4) Զամ ծանր : առաւանօր ամն և ամս ոչ զմարդոց ասէ , այլ զաստիրեալս . զամն ՚ի հակառակացդ ասէ՝ երկեր ծանր , ը գնդն , և զմիւսն ընկնէ , ղօդն : զմին՝ ըմն , ցուցա , ը ընդ գնդն , և զմիւսն հրայէն , կերամ , ը գնդն :

(5) Եւ ՚ի յայսմ գարման : և այսու գարմանաւ առաքինութիւն , ը հաւատարութիւնն , վերաբերեալ ընդ ամբաստելոյն , ՚ի վերանալն կիմ ՚ի բարձրանալն ը հոգւոյն որ վերնականն է . կիմ , ընդ ամբաստելոյն , ը ը հրոյն՝ որ ՚ի բարձրն գամէ , պնդանարհութիւն առ կան , զնսնարհութիւն և զնուաստութիւնս մեր հայեցմամբ առ հոգ մարմինս՝ անմոռաց պահեցողք .

արով ընկալցուք զյաղթականակ Աքինուեին : Ի մեր օրինակին
և հին լուծ . և ի յայմ ի գաղմանն . և մնալ և մեկնել .
այսու որոշմամբ կամ ընտրութեամբ առաքինութեամբ :

(6) Ամէն ոճ անպիծ : Իբրև զանասունս ի հոլովելենս յարե-
ցաք , ունի անտիւ գիլըութեանց մարմնոյ , որ յառաւելութեանց
կերմանն և խանաւարին լինի : Եւ այլ ոճ անգիտութեան . միւսն՝ բար-
կութեան . որ ի հոգւոյն մաղձ լինի , և ի գոլորշեաց՝ որք
օգոյ նման խառնին զնեկտար : և այլ միւսն՝ որկորամոլու-
թեան , որ ի ցանկութեանէ կիս ի ցրտութեանէ հոգւոյ լինի , կիս
յանցաւորութեանց կերմանն՝ որ առաւել գիւերակութեան : Սոցա
իւրաքանչիւրն կատարեալ կոյր ընդ բնութիւն , ընդ քնական
խառնուածոյն՝ իբրև գաղան դիպաբոյծ , միւս մնուցեալ
յիւր ախորժական կերակրոց : Ապա բանիւ ոչ եթէ
առգուանէ զբնական խառնուածսն , կիս զնա ասէ պատ-
ճառ իւրաքանչիւր մոլութեանց . այլ զի մարդն անաւանաբար
վարելով , ըստ բերման խառնուածոյն գործէ , և առաջայ
զմոլութիւնսն :

(7) Ոճ անբծանելի : Պատահէ՝ գի ի չորից տարերացս՝
կիս խառնուածոյ՝ վինն անաւանձ լինելով թոյլատուութեամբ
բանականին , ի բաց վազէ ի միաբանութենէ այլոցն . և
իբր վայրենի՝ ամբարտաւանէ ի վէր հակառակին : Զգալիս
եթէ երբեմն կերմանաւոք ի սէր քո բնական կիս գերբնա-
կան ի ձեռն ընտրհաց քոց , նշխարաբոյծն՝ որ ի մեզ , մնաց-
ուածով կերմութեանն՝ որ ի բնութենէ մերում , ցյարուցին
որ առ նմա է միշտ , մեղկասցուցանելով զնոյն , բարձրն ընդ-
դէմ , արգելլ կիս խաղաց լինի բարեաց : Երբ օգնական
հրեշտակին , օգայնին թեւեւութեամբ կիս նրբութեանն՝ որ ի
նմանութենէ հրեշտակի , կիս հրեշտակայինն վարուց , յաւէ-
ժիմ ի փեղ , մոգս առ քեզ թռչելովք , ծանրութեամբ թանձր
հոգւոյս ի վայր քաշելով խափանել : Խակ անբծանիկ նշան
ասէ զՀոգին , այն է՝ գի յառաջին արարչութենէն նախկին յիւ-
շատակի ըստ անուանդ երկրի . և գի ի կազմութենէ մարդոյ՝
հոգի առի առաջին հինն և նիւթ մարմնոյ : (Ծննդ . ը . 7 =
ճ . 19 =) Բայց վն ամ առացելոցդ ծանիր , գի որ վար-
գապետան ոչ եթէ զարակութենս առաքեցոյն համարի քան
ինքեան պատճառս բարեաց կիս չարին ի մարդն , այլ ի
քնական դիմամարտութենէ նոցա բարոյապէս խոր հրդածէ
զբիմամարտութիւն ըղձից և յօժարութեանց հոգւոյն և մարմ-
նոյն . քան գի այսու բարոյական դիմամարտութենէ՝ բաղդա-
ւոր ըստ պատահման պատճառս լինի դիմամարտութեանս
առաքինական , յորժամ բանականն հաւ հակէ , և կամ ան-
հոգեանայ ի կանոնել գինս :

(8) Յանդուգն պարծեալ : Կամ կոչմանէ , կիս կամ գործս յայլ

Թեւով

Թեաչ վե հակառակամարտ յօժարութեցս , էէր պապինաք հաշեաչ , իբր զանկար ոք կծկեաչ անդամոքն , հեղքեցայ և վաանեցայ ՚ի բաշմ , ըս ՚ի բաղում բարեաց , կիմ բաղում փորձութիք և մեղք : Վ՚ուր ՚ի պարգեաիանէն , յաուաքինական վարուցն զրկեցեալ , որով արժանի լինէի պարգեաց վարձուն , ապաստանիմ ՚ի կողմն ողորմութեն : Եւ ուիոյս ամենեցուն մեզաց՝ աղերսաբանեմ զքեաչդն՝ էեզ հնդպանեաց , վե ամ մեռելոցն՝ որք քեզ կենդանի էն . (ըս շուկ . ի . ՅՁ :) Յայլ տպագիր եդեալ էր որոշութեն, զքեաչդն էեզ հնդպանեաց . ոչ թէ խնամալով վե մեզաւոր կենդանեաց՝ որք առաձ մեռեալ են : Բայց վե ննջեցելոց լինել աղօթիցս՝ ցուցաք ՚ի սկզբանն : Քանզի կարօղ ես և հնարաւոր՝ և կրօպականացն ըսպ ես մեռելոցն . իբրև զնս՝ արժանի կորսանեան եղեալ մեռելոցն , ըս որք իբրև զնս աանց բարի գործոց ննջեցին :

(9) Երկու բարգաւաճ ընդհաց : Յորժամ միաբանեացին հաքելդ և կամելդ , (որք էն երկու առատ և անպակաս ընդհք արտաքինք , ըս որոց պատճառաբար ներկործեն ՚ի մեզ զքամ ընդհս ,) այնուհետև բարձցի յոտահափուինն վնափուինէ , լքուցին յուսոյն՝ որով ըս գործոց ինքեանց իբրև անյոյսք ՚ի փրկուինէ մնացին մեզաւորքն՝ թէ կենդանիք , և թէ մեռեալք . զի ոչ կարեն անձամբ արդարանալ ՚ի մեզաց , կիմ աղաւիլ ՚ի պարտեաց մեզաց : Վ՚այլ զարացուցանելդ զմեզաւորն յաստի կեանս , և ՚ի թողացուցանելն զպարտս մեզաց ՚ի հանդերձեալն , այսոքիւք ցուցանես զզօրութիդ , և զկամն բարերարութե :

✣ ✣ ✣

կրկին չար ոսկրուԹիւնք : Ապա ելից կարդեցեր
սահման աւետեաց սինիայուԹենէ դառապար-
տելոյս՝ ասելով, ոչ են կամք առաջի Տեր խոյ
եԹէ կոմնչիցի մի օր ՚ի մորքիանոս . և զայլ
ձեռն, այս են կամք Տեր խոյ՝ զի զամենեսեան
ինձ յանձնապատեսցեն ոչ կորուսանիցէ :

[1] Ահա օրհնեալ ես ՚ի դԹուԹենէ . բաղե-
բանեալ միշտ ՚ի քաղցրուԹենէ . խոտոռանեալ
յերկայնմտուԹենէ . ծանուցեալ ՚ի յայցելու-
Թենէ . քարոզեալ ահր ՚ի մրկուԹենէ . ներբողեալ
զոս յաւետաւորուԹենէ . պատուհասեալ ՚ի պաշտ-
պանուԹենէ . [2] փոխատուեալ ես ՚ի մրկուԹենէ .
երկրպագեալ յանբաւ բարձրուԹենէ . պար-
տեցեալ ՚ի յանքննուԹենէ . զոմեցեալ միայն
՚ի յաղԹուԹենէ . վերադայնեալ ՚ի մեծ զօրու-
Թենէ . խնկաւորեալ յոգւոյմածուԹենէ . համբա-
րեցեալ յանձնառ հեզուԹենէ . [3] Ձաշակեցեալ
՚ի խոնարհուԹենէ : [4] Ընդ քեզ և ծնօղդ քո երկ-
նաւոր ոճդ [4] բոլորից միխիԹարուԹենէ . բոլո-
րօրեայ հոգիդ քո ՚ոչ բարուԹենէ , որ զան-
կեալ [5] զգրեաստ Թշնամանոյն՝ և զգայԹաս-
ղեալ մարդն անբանուԹենէ՝ իանոնեցեր ոչ
անտես առնել : Արդ [6] երախտիս հոգւոյդ ՚ի
կիս , և առաքինուԹենէ ոճդ ՚ի բարձունս
ոճնեալ անդադար յանվախձան փառաբա-
նողաց . որովք զայս ձայն ազերսակեան յար-
դեալ ընկալցիս՝ մարտիրոսացն պարգեւատուօք
՚ի հօտ հաձուԹենէ բոլորման անուշիդ : [7] Եւ այ-
սու վրկանօք հաշտարար բանի՝ զնախնեացն
պարտս և զանօրէնացդ վերս՝ միկնոյնքն և
վերկնոյնքն մահացուցանողօքն զանձն և զոգ-
մարմին բժշկեա՝ ամենակալող . զներբինս

և

և զարտաքինս · [8] զխոպքն և զդիմքն , և զլ-
խարանս հարուածոցն · բարձեալ և մաքրեալ
դեղովք ողջմուխեդ զկաթեալ խածուածս
բազմադունիս , ոչք գարշելիս ընդ ախոյ-
ժելեացն քեզ ցուցանեն զէութիւն բնու-
թեանս :

Ք · Եւ եթէ [9] հասից յամս ծերութիւն քո
առաջնորդեալ՝ ազատանիս մահու , մի թող-
ցես զսիսրութիւնս · մի անարգեր զաչիսն ·
մի կորացուսցես զկորճանեաւն · մի զնջոյս-
ցես [10] զկքեաւն , մի վայրաբերեր զկոնաթ-
հեաւն · մի ընդ ամենայն հողմոյ մատներ զառ-
ծեաւն · մի ընդ պահիկեացիս զդեղեւեաւն · մի
անվերարկու ատներ զատուցեաւն · մի ան-
գործման լեր տագնապելեան : Մի առանց
տածելոյ՝ [11] յայնկոյս խորխոռելոյ · մի անպա-
տիւ՝ պատկերն հնացեալ · մի պարարտուն
անհամեալ · մի շուք ընդհին անարգեալ · մի
հնութիւն քոմահեալ · մի նաև հոտոյս աչե-
կոծեալ · մի երիարուն յուսոյն կտրեցեալ · մի
լար շաւղին խզեալ · մի ուշ իմաստին բար-
ձեալ · [12] մի դոյն կազմած զեղծեալ · մի ամ-
բարձմանն Թևք փետտեալ · մի զուարթուն
դեղոյն տգեղեալ · մի ձաձանչնչուելին քաղել ·
մի պատուհանք աչացս փակեալ · մի լուսա-
տուութիւն նորին խափանեալ · մի պատկերն
խոսուն անկեալ : Ահա ասացեալ զքեզ՝ քաջ
լեզութ, ամենայն արբոյք պատգամիմ, [13] լուր
ասելն ինձ կանխաւ , զի զանազանն մի մո-
ռասցիս : Զոր առաջնորդեցեր ինձ , ըստ
ասելոյն , և ապրեցուցեր , հանն ասի՝ ընդ
երգոյն՝ և ի կարծեացն կասկածանաց , յոր-

մէ

ամէ երկնչիմ։ Ոչ ես չեմ արժանի ի քէն՝ և ոչ [14] հասարակական կերակրոյն վարձու, այլ զու կարօղ ես սովորաբար՝ և առ ըզլացօղս բարեգործել։ Ոչն զարմանալիք անձաւից քարեաց՝ միայն հրաշագործ առ ամէն երկայն մտուլթէ, ընդ հօր և հոգւոյդ սըբ օրհնեալ հանապազ՝ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

---

(1) Ընդ այդ բանիդ։ ի կատարման աղօթական գրոցս՝ շնորհեա ինձ, զի և քար սովորութիւնք իմ վերջացին։

(2) Փառաւորեալ ես։ ի մերումն, փառաւորեալ ես։

(3) Ճաշակեցեալ ի խոնարհութէ։ առ քեզ ասէ, որում իբրև մարդ՝ պատշաճի խոնարհութիւն, և ոչ իբրև ած, որ և ի խորհուրդ հաղորդութէ ճաշակի ի մէնջ անձաւ խոնարհութէ։

(4) Բուրվոյ պիւրաւորութէ։ Ը քեզ օրհնեալ է ասէ՝ և հայրդ երկնաւոր՝ ածն ամենեցուն մխիթարութէ։ ի մերումն, պիւրաւորութէ. իբրև թէ, որ բոլորից է մխիթարութիւնն։ ըսպ որոմ հոգիդ։ ոյզ և հոգիդ քո ինձ օրհնեալ է Ը քէզ։

(5) Ջգլուսպ ընդնաղոյն։ եւից լիէ. ՟. ի մեր բնագրի դնի՝ զգրասաս ընկերի։ բայց այլ թարգմանութիւք, եբրայականն, քաղդէացին, յոյնն, և լատինն դնեն՝ ընդնաղոյ. ոյզ անգ (հմր 4.) նաև մերս՝ համեմատ այլ թարգմանութէց դնէ ինձամ տանել երկին ընդնաղոյ։ Ե՞ պիայրագրեալ մարդն ի կանոնէդ՝ չառնել անտես զանկեալ գրասան, օրինակաւ ծանուցեալ՝ չառնել անտես զմարդն գայթակղեալ տիւ տութէ ի մեզս, կամ ի մոլորութէ։ կամ, այլ բանիւք ոչ գրոց աղդեցեր զգայթակղեալ երբարս յարուցանել, կամ չտալ պատճառս գայթակղութէ։

(6) Երախիս հղօրիդ։ բարերարութիւք հղօրիդ ի կիս ներս գործին։ իսկ առաքինութէ ձեռիդ, զօրութէն քո կամ առաքութէդ ի յերկինս փառաւորի ի հրեշտակաց. որովք, ըզ հրեշտակօք, կամ Ը փառաբանութէ նոյ ընկալ և զայս մաղթանս՝ խնդրուածովք մարդկերօրայն։

(7) Փրկանօք հաղարար։ Ա յստու հաստուցմանէ հաշտեցուցիչ բանից՝ մաքրեա զնախանձն պարս. եթէ խմացի ես իւր մեղացն, նշանակէ՝ զառաքինն ամայն կամ զմանկուձ մեղան, և զգաղտնի վերս հոգւոյն. ինքնվին, հանդերձ մեղօք պատանութէն, կամ երիտասարդութէ. և վերջնովին, մեղօք կատարեալ հասակին և ծերութէ, ոչք ասանա-

նեն գնոպի և գմարմին : Բայց եթէ զայլոց մեզաց նման ցուք զայս բան , հայցէ՝ զի աղօթական բանիւքս քաւես ցնմ զաշ զսպարոս առաջնոց մեզուցելոց , այլև զնեբիայից և զառաքելոյն զմեղան : ՊՆԵՓՆԻՆ , գնոպևաղ մեզս խորհը դոց , և պարփաֆինո , գնարմնական մեզս գործոց :

(8) ՋՓՆՓՓՆ : գմնացորդս մեզացն , յր զջար ունակութենն , զակարութենն առ բարին , գնայթ խղճին , ևն . ոչք նբրև հեռաք են անցեալ մեզացն : Ն ՊՓԲՓՆ . գերկարութենն , կիմ գմերասին անկուժն ի նոյն մեզս , որով մեղքն նբրև գիծ լինչ շարունակի , և տարածի առ այլս ջար օրինակաւ : Ն պնարանո հարուածոցն , գնարեալ սեղնան կիմ ըզմերան՝ որ ի հարուածոց հրացեալ նեսոյն առանանայ . որով խանեին ջար յօժարութենքն՝ դրդռեալք ի վարձուեց գնոցց : պՓԲԱԼ կաՃոՀաՃո . գնարմանք եղեալ կառուհածս բազմազանս , ոչք գարշելի առնեն սգ գնոպին մեզս , ընդ ախորժելեացն , յր փոխանակ ախորժելի նրացն շնորհոց և առաքինութենե : կամ կառն ըզ ախորժելիան սգ երևին ի մեզ , յր զբարին բնութենե , ոչք հաձելի են սգ :

(9) Հոսէց յաՆո : Ա յաոս տայ խնամալ , թէ չև երբ հասնել ի ծերութենն ի յօրինելն զաղօթքս :

(10) ՋԿՓԲԱՆ : գմեխբեաշն մարմնով , գկծկեալն , որոյ գառնկին կորացեալ է : ընկան հոգով . գկեանս ծերութե՝ որ նբր ձրագ առկայծելմերձ է ի շնջանիլ , մի տար յանդ կարճ պակասիլ : Ա ընդպՀկՓոցնս պրեբեաշն . առնորս գար մեկին , մի հեղքեր , մի մղեր , մի անառես առներ ըզդողգոչեալն : բայց ըզ այլոսմ՝ եզանէ առ ի բառնն՝ պահակ . (յր անկարելոյն բառնուած .) յորմէ նշանակէ՝ մի բառնագառեր ի գնալ , կամ մի ծանրաբեռներ զգաղտուչեալն ի ծերութենէ , կիմ յայլ ցաւոց :

(11) ՅարԻն խորհուրդ : ՋծերութենՆ նմանեցուցանէ զաշխատան նրաց առաքանելոյ . և ի խնդրելն՝ չառնել անպատիժ կամ չանարգել , գնծայնն խնամն առ չգաղտեցուցանել , և ոչ եթէ զառ ի մարդկանէ պատիժն ինդրել : Ա պարարտութենն . մի նբրև գկծռեալ խոզ անոյնման Թողցի : Ա ջուռ գնորհն . մի յարդ գեղեցկութենն անարգեցի : Ա երկարութենէ յոսոյն . երկարութենն յոսոյ գարձուցն՝ որով ի ծերութեա յերկար ապասեմ , մի կարեցի անվարձ մնալոս : կիմ , մի վե երկարութենն Թուղացի յոյս կամ : Ա լաւ շաՀեցին . լարն՝ կամ չՀանն , որով աղաՀորդեմ ի ձանապարհ բո , մի խղեցի , յր հաւատքն , ըսաւորութենէ մոաց , ևն :

(12) Ա ի գոյն կապած : ի մերսան , կապուած . յր կապած մած մարմնոյս , կիմ գգայութենց մի խանգարեցի : ա

քարչմանն ընթ. բազուկք և ձեռքն մի լինկին անպիտան ինքթև զիեսուեալ Թևաս Թռչնոց : ճաճանչ նըմուլին . մի լոյս աչացն նուճազել : և պատահանի ալաց , արտևանունքն Թուքանալով մի փակեցկին : և մի լուսատուրութի աչաց խաֆանել , բժիշք ինչ՝ որք արտաքուստ խափանեն զտեսութիւն : Եւ մի պատիէրն խօսուն , կենդանի մարմինս անկեալ գնիցի անդամալուծութիւք , կամ անկարութիւք ի չարժիլ :

(13) Լուր սոյն ինչ : լուր ինձ յայժմու աղաչանս՝ նախ քան զծերանալն . զի պանափանն , զնոսանս քո որ ի ծերութիւն՝ մի մոռացիս :

(14) Հասարակաց կերակրոյն : Թէպէտ ես չեմ արժանի նաև վարձու հասարակ կերակրոյ իբրև զվարձկան , բայց գու կարող ես առնել , ըստ քումմ սովորութիւն նաև առ ղազարոս՝ առ ապերախտս՝ բարիս առնել . վասն զի քո են զարմանալի գործք բարիոց , և դու միայն ես հրաշագործ ծօղ ամ երկայնմտութիւն :

✻✻✻

տեղի այսր ողբերգուԹԻԵ . և գրեալ գրոյ-
ւեցես յարձան յատխտեան [2] ընդ հաճոյա-
կանացն սպասաւորուԹիւս : Պացցէ առաջի
քո միջնջենաւոր , և յիշատակեսցի ՚ի լսել-
սըզ քո հանապազ . բարբառեսցի շրԹամբք
ընտրելոց քոց , և խօսեսցի [3] բերանովք հրե-
տակաց քոց . տարածեսցի հանդէպ աԹո-
ռոյ քոյ , և ընծայեսցի ՚ի սրահ սրբուԹԵ
քոյ . խնկեսցի ՚ի տաճար անուանի քոյ , և
բուրեսցի ՚ի սեղան փառաց քոց . պահես-
ցի [4] ՚ի գանձարանի քումմ , և համբարեսցի
՚ի ստացուածս քո : Պատմեսցի ՚ի յականջս
ազգաց , և քարոզեսցի ՚ի լուր ժողովրդոց .
նկարեսցի [5] ՚ի դրունս խմաստից , և տպաւո-
րեսցի ՚ի սեամս զգայուԹեց . իբր կենդա-
նեօք՝ ընմա պատմեսցէ խոստովանեալ զա-
նօրէնուԹիւն . և ԹէպԷտ վախճան ընկալոյց
իբր զմահացու , այլ յարակայուԹիւք բանի
այսր սուիերի՝ գրեցայց կենդանի : Ո՞նասցէ
սա անեղջ ՚ի կամս քո տէր [6] ինձ պատժա-
պարտիս Համբարձեալ միշտ՝ անդուլ դատիչ .
անաչառ կշռամբիչ . անպատկառ յանդիմա-
նիչ . անանխայելի դատողիչ . անողոքելի պար-
ատաւիչ . անհամբոյր ծանաւիչ . անմարդա-
սիրելի մատնիչ . անխիղճ տանջիչ . անկա-
շառ կատաւիչ . անխնայելի յայտնիչ . ապա-
ռուժ հրատարակիչ . աշխարհալուր քողո-
քիչ : Պողով մեծուԹեաց ազգմանս առանց լռու-
ԹԵ և կամ դադարման՝ զիմոցս պարտեացս
խոստովանեցի :

Ե . Այն պէս՝ իմովս ձայնիւ [7] իբր զիս ընդ-
քեմ աղաղակեսցէ , տարածեսցէ զծածկեալն .

հոչակեսցէ զդատաստիսն . կականեսցէ զկա-
տարածն . հնչեսցէ զմուսացեալսն . յայտնես-
ցէ զաներևոյթսն . բարբառեսցէ զբարուրսն .
քարոզեսցէ զխորհսն . պատմեսցէ զմեզսն .
մերկացուսցէ զանտեսիցն . ցուցցէ զկերպա-
րանս թաքուցելոցն ։ Ո՞չ օշափեսցին [8] սուրբ
որքն . գայլին գայլաձգուածքն . յանդի-
մանեսցին անձառք . քամեսցին չարեաց
միտքն ։ Եւ թագաւորեսցէն կեանքդ
ընդհատ ոչորմուածք քո ք՛ե ՚ի գանձս [9] պա-
հեսցի ոսկերացն ցամաքելոց . որով ՚ի ժա-
մանակս կենդանականս սկզբնաւոր լուսոյ
մեր գարնայնոյն՝ նորոգմանն աւուրն պայծա-
ռացեալ՝ քոյովք յօդիւք յոգի առնելով այսու
փրկութիւնք անմահականաւս , և անցամաքելի
վերամբարձութիւնք շառաւիղս ձգեալ լմնանա-
լեացն բարեաց՝ գարձեալ գալստեացդ և
հրկիզին ծագկեցելոյդ , ըստ քոյինաշունչ գրոցն
յուսադրութիւնք ։ Եւ քեզ միայնոյ փրկողի՝ և
հոգւոյդ քոմ հօր խոկակցի՝ միասնականս
ոհրութիւնդ և անձառս երրորդութիւնդ՝ խորհր-
դական գովեստիւ փառք և երկրպագութիւն
յաւիտեանս . ամէն ։

---

(1) Ջուր կամայ ։ Ջկնքումն կամաց , և կաթիլս արտասո-
ւեաց ՚ի բեկմանէ հոգւոյս հեղուլ , պմարգարէին յիշեցու-
ցանեմ , թ՛ զջուրն սամռէլի , ոչ առնել , անաւառակաւ ,
եհեղ առաջի տն ։ (ա . Թագ . է . 6 ։) Ասր ոչ վարդա-
պետս զհեղումն կոչեն՝ այլ լմնանալ ՚ի վեր հեղման արտասո-
ւեաց , ոմք ոմանք համարին ըստ յայտաւորութեաց և ըստ հին
լուծ , այլ ՚ի վեր հաստարակ և բնական կոչ . ասս ծողվը-
պեանն օրինակուածի , օրինակելով այնու զնոտասխունն , և
դնոտասխանութիւնք գործն ժողովրդեան առ ած ։

(2) Ընդ հաճոյականացն ։ Զայս մասեան աղօթից գրեսցէս

յան-

յանձնելի արձան՝ ըստ ծառայութեան կամ ըստ վաստակ քոյ հատոյցելոց ծառայից։

(3) Բէրանով հրեշտակաց ։ Վասն զի աղօթք մարդկան՝ միջնորդութեամբ հրեշտակաց մատչին առ Աստուած ։ կամ, հրեշտակս առաքէ զպատշաճութեան եկեղեցւոյ, (ըստ առաք. ա. կորն. ժա. 10.) որք կամ առանձինն, կամ ի վերայ հիւանդաց ընթերցուն նոյն զայսոսիկ աղօթս ։

(4) Ի գանձարանի տուր, յընդունելութենէ քումմէ իբրև հատնէ ի ընծայք ։ կամ, պահեսցի յեկեղեցւոյ քումմէ ։ և համբերէսցի ի սպասուածս տուր ։ ժողովեսցի ի համբար քոց առաքինաձայց՝ իբրև քոյով ղօրութենէ սերմանեալ, բուսեալ, և պտղաբերեալ ։

(5) Ի դրանս եմասպին ։ Տպաւորեսցի ի յիշողականն, կամ ի լսելիս՝ ընդ որս մտանեն բանք խմաստութեան ։ Ի սեամս գիտուածոյ, ի շրթունս. ոտն զի էջ կենդանւոյ, իբր կենդանի դողով իմ, կամ մատուանս իբր կենդանի զբ՝ պատմեսցէ զանօրէնութենս իմ ։ Զի թէպէտ մեռանիցիմ ես, բայց միշտ մնալով այսր աղօթական գրոցս՝ համբուրեցայցէ կենդանի ։ Ա՛յսու բանիւք հայցէ նոր վերպատ՝ զի անպակաս լցեն այս աղօթք ի մատս և ի բերանոյ ժողովրդեան. և սեռանեամբ՝ զի կամօքն ոչ կատարեցան այս խնդրուածք երանելոյս. զի գիրք աղօթից նոր յածին ի ձեռս ամենեցուն. և բազումք ի բերանոյ ուսանին, և անյապաղ փախչիցեն զնոյնս աղօթեն ։

(6) Ինձ պարձապարտիս ։ Ինձ մեղապարտիս ասէ՝ եղիցի սա անդրադարձ դարձիր, անդադար գառօղ, ևն ։ Զայս ի տատամսութենէ զղջմանն ասէ. և թէպէտ այսպէս փափաքեր և խնդրեր երանելիս, բայց յարդեանցն սեռանեամբ՝ զի այս մատեան ոչ ևս է նման անուշադիր կիրառելոյ, այլ գովելոյ յաւերժական. իսկ մեզ անդադար յանդիմանիչ. զի բիւրապատիկ առաւել մեղուցեալք, չունիմք գոնէ սման ինչ ի նոր զղջմանէն ։

(7) Ինէր ալիս ընդ իմ ։ ոտն թէ ես կենդանի իցեմ, փոխանակ իմ աղաղակելոյ ։ կախանեցէ ալիսաբաժն. ողբասցի յայտնեսցէ զկատարած մեղացն, և զկենաց, կամ զվախճան պատուհասին ։ Բարբառեցէ ալբարուն, մեծաձայն ծանուսցէ զստգութիւն անձինս ։ քարոզեսցէ ալխուրն, զարմանս կիր զնեբքին ակզբունս մեղաց ։

(8) Սովս որսին ։ Ա՛յսու գլուխ ի ձեռս եկեսցին գաղտնի պատրանք բնութեան, կամ սատանայի, որովք որսայ զմարդ ի մեղս ։ Գիպչին գայթագղելիքն, յայտնեսցին նենգք կիր պատճառքն գայթակղելոյ ի մեղս ։ յանդիմանեսցի անճառն ։ կերևան եղեգն անսասելի կիր ծաքուցեալ մեղքն ։

փառիսի՛ն, իսպառ Թափեսցին կի՛ սպառէսցին Ննացորդք մեղացս: ոմո՛ղ ըն Ռագաւորէսդն յոսկերս իմ կեանքդ շնորհ հաց, և այլն:

(9) Պահէսպի ոսկերացն: 'ի դանձս պահեստի ոսկերացս, ըզ 'ի գերեզմանի, Ռագաւորէսդն, տիրեսցեն կեանդ շնորհ հաց, կենդանացուցիչ զօրուն քո, որ է շնորհք մարմնոյս. զի անմահ յարուԹին՝ ձրի և գերբնական է մարմնոյն, և ոչ ըստ բնական սկզբանց նորա պատուաձեալ լինէ: Ա՛յլ յորժամ մաքրի մարդ 'ի մեղաց միրտուԹէ և սպաշխարուԹէ, և գործովք ապաշտուԹե սրբի մարմինն 'ի Ննացոճաձոյ մեղացն, և ըզ խորհրդոյն Ձաշակմամբն անանի, յայնժամ պահի 'ի նմա զօրուԹիւն ապային իբրև սերմն կենդանուԹե: Որով 'ի ժամանակս էնդպանոկանս, 'ի ժամանակի կենդանանալոյ, պարհանային սկսման նորոգ լուսաւորուԹե, որ այն ինքն է գարուն յարուԹե, օր պայծառուԹե արդարոց, փոյվր ցօղով, աղգարար հրամանաւ փողոյն, կի՛ 'ի զօրուԹէ արեանդ քո, յոգի ածէ ցեաւ, կենդանական շնչովն ապեցեալ անմահ յարուԹէ, անԹառամ վերամբարձոՒԹէ, ըզ ընձիւղմամբ շառաւիղս արձակեալ ի՛մանալեացն բարձոյ. ըզ հոգևոր քարիք շնորհացդ և փառաց հոգւոյն իբրև շառաւիղս արձակեալով զիարաւ մարմնոյն, որ են պայծառուԹիւնն, անօսրուԹիւն, ԹեԹեւուԹիւն, և անչարչարուԹիւն, այսու օրինակաւ կրկին գալարիմ և ծաղկիմ մարմնովս՝ գերազանց քան զառաջինն կենդանուԹիւն: Ըստ փոխնակնոն գրոյն, ըստ յոսացուցանելոյ 'ի քէն աղբեցեալ գրոյն, որ 'ի բազում տեղիս ասացեալ է զայս յարուԹէ, ոմո՛ (Եսայ. իզ. 19.) *Յարիցեն մեռեալք, և կանգնեսցին որք իցեն 'ի գերեզմանս. զի ցօղն՝ որ 'ի քէն է, բժշկուԹի է նոցա:* Ա՛յլև եզեկիէլ. Էի բայց Թոռի և չյոբայն խմանալ. (ժբ. 7.) *Զի գոյ յոյս ծառոյ, զի Թէպէտ և կտրեսցի, միւսանգամ ծաղկեսցի.* և (12.) *Եւ մարդ ննջեսցէ, և ոչ յարիցէ:*

Աղերսին յաւելուածք կրկին հեծութիւնեան՝ առնին հո-
գոյ, առ նոյն աղբիւր մաղթանաց բանիւ:
Ի խորոց սրտից խօսք՝ ընդ ամ:

ՐՒԼ. ՁԱ:

ամ. Ճ և ամր. կեանք և արարիչ. ողոր-
մած. գթած. լոյս. երկայնամիտ. անօխակալ. մարդասէր. ամենագութ. պարգեւատու. փրկիչ. օրհնեալ. գովեալ. քարեբանեալ: [1] Դարան ամրութիւն. պատ պարան վստահութիւն. առանց նենգութիւն քարի. առանց խաւարի ձառագայթ. քաղցիչ մեղաց. ողջացուցիչ վիրաց. անհատնելոց հնարք. [2] անմատչելեաց հպատակ. անյուսութիւն ելք. անուն քո խոստովանեալ ամէն որդի. և հօր քո ընդ քեզ հղօրի և ահաւորի, և հոգւոյդ ամենակալի՝ և ընդ քեզ երկրպագելոյ՝ փառք և պաշտօն գոհաբանութիւն՝ յաւիտեանս. ամէն:

---

(1) Դարան ամրութիւն: անքոյթ տեղւոյ ամրանալոյ՝ ի ձեռաց գիւշաց: առանց նենգութիւն. յո անննենգելի բարւոյ: կամ, այն պիսի բարի և անկեղծ, յոր ոչ կարէ խաւարիլ նենգութիւն: տայ և առանց խաւարի, անմթանալի ձառագայթ, կամ, լոյս՝ որում ոչ յաջորդէ խաւար:

(2) Ամենամատչելեաց հպատակ: անմատչելի տեղեաց մերձ. ալ յերկինս է, և ի խորս անդնդոց: ըստ ասելոյս. (Ձլը. 8:) "Թէ ելանեմ յերկինս," ևն: անյուսութիւն էպ. յանգ յուսալի իրս՝ հնարք և դարման:

****

✻ ✻ ✻

5 նախաշաւիղ սիրոյն ընթացից . Ճանապարհ
կենաց , որ առաջնորդես քաղցրութ՝ դիմե լոյս
՚ի լոյսդ վերին : Ձեռնհասու մեծ վստահու-
թե , որ ոչ թողացուցանես դայթադղելոյս
՚ի վայր հոծանել . յուսոյ կերպարան , 6 Ար-
մարիտ առհաւատացիւք աղաչողաց մատանց
յայտնի երևեալ . ապաւինութե հանդ ըս-
տեան , որ ոչ երբեք մատնես վտանգի դա-
տապարտութե : Ազատութիւն ընծայհաձիր ,
որ տաս լիապէս առանց փոխատրութե փըր-
կանաց . առատութիւն անսպառանձելի , որ
քոյին վտառատրութե՝ զանարգ նիւթ հո-
գւոյս Հոխացուցանես : Պայծառուել անբաս-
ուեր , որ Հառագայթիւք ահեղ բարձրու-
թե պատածած կեալ զքեզ՝ ամենայն բար-
գաւաճառնես : Վաւիչ մեղանաց բազմաց ,
որ զհերքեալս ՚ի փրկութե առաջնոյն պայ-
ծառութե նորոգեալ՝ վերստին վայելչացու-
ցանես : Հնարատար դիւրահաս՝ 7 առ ամե-
նեսեան դերամբարձուել յաւէտ յառաջեալ .
ելք վստահութե առ խոստացեալն վայել .
երանութե անձկալի , 8 յոր զկենդանութիւն
ընդոյս լքանելն է ախորժելի , զի զքեզ զը-
տից՝ կենդանի : Կամք անխոնարհելի՝ առ ՚ի
քաւութե գերոյս զօրացեալ ամենազօրելի .
անսխալելի գեղ կենաց , որ և մեռելոց՝ քնա-
ւին եղծելոց առնես զարթանչելիս : Ամենա-
սաեղծ անեղութեալի , որ զհուրբ կիզեալն ,
և զհոգիսդ հոսեալն , և զժանեօք գազա-
նեայ ծախեալն , ՚ի քթթել ական 9 նովին
հիւթականութեամբ անպակաս յարուցա-
նես : 10 Ընդհատատար հանդարձակութիւն ,

յորում ածօղքն սանձանօք պարծելն ի ի-
րասացն ։

Ձ . Այեակ ա՛ր՝ յերկնից զուարթ քաղց-
րութիւն յամենակործան վտանգ նեղելոյս , և
արա՛ անդորր հանգստական դիւրաւոր՝ ՚ի
քաղմատագնապս հեծութէ ։ Նա զյարու-
ցեալ դուսմարս սատակչացն , եթէ սպառա-
զինք այսական դժնեայ հնարուորութեան
[11] քուռն մարտակցաց պատկանեալ զինուք ,
եթէ մեղայ տգեղ և քո ատելի կերպարանք ,
եթէ ցասող և ախտից վանիչ և կորստա-
կան նշմարանք , մերժեսցես հանցես հատ-
ցես խափանեսցես և հալածեսցես՝ հեռի սահ
մանաւ խոպառ տարագրեալ անդարձ որոշ-
մամբ վերստին կորստեանն . և կառուսցես
կացուսցես նկատակ կենաց և ամուր մահար-
ձան՝ զնշան խաչիդ՝ ասպաւինելոյս ՚ի քեզ՝
փրկութէ ։ Նա յայսմ [12] անսպառ և ան-
պատիր և անվհանելի արուեստից ահաւորիդ
մեծութէ՝ լուծցին որոգայթքն գաղտնածած
ծուկ սատանայականք . կոտրեսցին մեքե-
նայքն . վանեսցին գայթակղութիւնքն . խայ-
տառակեսցին հաղթից դրօշիւք . յայտնես-
ցին երևոյթք որսոյն . գտցին նենդողին ծու-
ղակք . վերասցին վարմին վերադիւք . տո-
չորեսցին որոմանցն բոյսք . նզովեսցին բըր-
նաւորին չարութիւնք . կտրեսցի լար խա-
բէութէ ՚ի մահ որսողին . պարսեսցին պա-
տրոյղին բանսարկուիւք . պակասեսցին զինք
զրպարտողին . անկցին սուսերք մեղաբերին .
սուզեսցին սադրողին պատրաստուիւք . արձա
կեսցին տոհմունք տագնապողին ։ [13] Ա՛յլ-
լես-

լեսցին սուտ կերպարանք կեղծաւորին. սատակեսցին խրոխտականացն խիստ յարձակմունք. ցրուեսցին կցորդութիւք կերչացն. բաժանեսցին աղինք աւազակացն. քայքայեսցին բոյլք բարբարոսացն. քանդեսցին ամրոցք ապստամբողացն. արգելցին ամպրոպք յանդգնելոցն. փարատեսցին փորձողին անձրևք. հալեսցի և ցամաքեսցի եղեամն աղանդաւորին։ Խորտակեսցի եղջիւր գոռոզին. մանրեսցին [14] ամբաւնալիք դրօշից կերպարանաց. փչրեսցին ամբարհաւաճութիք հպարտացելոցն. նահանջեսցին դիմադիմունք ձակատելոցն. քակտեսցին միաբանութիւնք զօրացն բերլիարաց, թէ անմարմինք, և եթէ մարմնաւորք. փախիցէն ընդ նոյն ձանապարհ՝ ի մի շաւղայ հետոց՝ [15] յեօթն տարակոյս. ՚ի գուբն ինձ փորեալ՝ ինքեանք ընկճեսցին։ [16] Ձեղանակեսցին ձմերունք ձանձրացուցչին. հատցի կապն կցորդութեանն՝ մշտայեան աւաղակին. նողկասցի մտացս կայից՝ համբոյր շողոքորթին. ընդմիջեալ մեկնեսցին՝ նետաձգութիւնք նեղչին. կացցէ ՚ի սասանման՝ նաւ խարդախողին. խլեսցին յարմատոց անտի՝ ատամունք խածանողին։

Ա. ասն փայտիւ օրհնութեանն կենաց, յորում պրկեցար ածդ անըմբռնելի. յիշատակաւ բևեռացդ, որով [17] զվիշապն մեծ կարթիւ ածեալ որսացար. լեզուին դառնութիք՝ զոր արբեալ, [18] զպեղատուծութեն կորուսչին արտաքս հեղեր. [19] պատմաբանութիք ըղձալի

կան

հան Ճառիւք կրնայ սարսափե՛լեաց, զի՛ զըզ-
ըզբուեցի հակառակողին ըմբերանե՛ալ ա-
մաչե՛ցուցեր. անոնց ամբղ անհատականալ ա-
ռենայնիւ անթափանցելոյդ, յորմէ դո-
ղան և դատաստարանին առակացեալ առաքե-
սարտութեամբ՝ բնութիւնք ամ [20] երեւութից
և աներեւութից, եղիցին [21] այս ամ պարտիք
ընդհաց՝ խոստովանե՛ցայս՝ ի պաշտպանութե՛ն,
՝ի բժշկութե՛ն և՝ ի քաւութե՛ն: Այս մահա-
բեր [22] դառնաթոյն օձին, և որ՝ ի նմա ա-
դեաց սիեղերադաւ ջարդութե՛ն, ՝ի առաս-
կուցն եղիցի նորին. նոյն ինքն՝ ի կորուստ
և յանբժշկական հարուած տանջանացն՝ ո-
վաւ մատնեսցի, կապեսցի և ըմբռնեսցի:
Եղիցի ողորմութե՛ն առեղծողիդ ընդ հս, և
շունչ ոգւոյս իմ ընդ քեզ անբաժանօրէն կա-
տա միացեալ՝ ի սէ:

Է. Այս որ ոք ընթերցցի զայս աղերս ձայ-
նի՝ մաղթանաց գոչմամբ՝ աղօթից հայցմամբ
[23] ծերոց և տղայոց, կուսից և երիտասարդի,
և եթէ յաղախնաց ոք պատահեսցի ընծայ-
ութեամբ, հաւատարմութեա՛ն անաչառութե՛ն ըն-
կալցին՝ ի քէն մատն երանութե՛ն՝ պարտուց
ազատութե՛ն, հաստեալ վերատնին յանարա-
տութե՛ն նորոգ մաքրութե՛ն, [24] նիւթարեալ դաշ-
ձեալ ղբոյդ կերպարան անխտիտխեալ: Այս-
տիրապետ Հնարաւոր՝ զօրե՛ն՝ անպատում ան-
հաս՝ անհմանալի, [25] տեսչե՛ս ստուգիւ՝ ի հա-
ւատացեալ կոզիզոմանաց այսր հեծութե՛ն, որ
՝ի բոլորից շրթանց ընծայեալ քեզ մատու-
ցանի, վա՛ հօր քո երկնաւորի և քաւերարի,
և հոգւոյդ սո՛ր միաւակի և կենդանա-

ստե՛ի,

տուի, ՚ձ ծածկելով բարեխօսութիւբ, և խնդրել
ուսածովք ամենայն սրբոց : Օ՚ի դու ստեղծեր
զնոսա . և ՚ի քէն եղեն ամենայնք . և դու տէ-
բես ամենայնի . և քեզ փառք յամենեցունց՝
միով յիսկութենէ անժամանակ երկրպագութենէդ,
զուգակցապէս փառաւորեալ յանքաւս , և
յաւիտենից յաւիտեանս . ամէն :

---

(1) Փոխարկիլ կաբէաց : բնական կարեաց մարմնոյ՝ ՚ի քաղ-
ցու , ծարաւոյ , քնոյ , խոնջման , ևն , փոխարկիլ , կամ
դադրանիլ . վ՚ր զի կամ արդելու զայնս , ոչ արար առ
բազումս ՚ի սոցա , որք անկերակուր և անջուր կացին ,
անքուն պահեցան , անխոնջ աշխատեցան . ևն : և կամ
բնական դադրանօքն բառնալ զայնս . զի զկերակուր կալ-
պեաց ՚ի դէզ քաղցու , ոչնոյ և յայլսն : կրճատուրիւ հրէց .
՚ի բնական կրից հոգւոյն , սիրոյ և ատելութե , ցանկու-
թե և փախստեան , յուսոյ և յուսահատութե , ևն . զորս
ՁԾ կարգեաց ՚ի բնութես , և ինքն ուղղե ՚ի բարուքն
կիրառութե : առնէարիս ընդհէ . զսպող լեզուի , ոչ միայն
պատուիրանօքն արդելով զանարժան խօսս , այլև ըղ-
նական կազմութեամբն , փակելով զլեզուն առատմամբք
և շրթամբք :

(2) Շրջապատուիբ ընդ : շուրջ ըմբռնող կամ արդելիչ ընդդ .
զի ՚ի ձեռին ներ է շունչ ՁԱՄ կենդանեաց : կամ , յարմարող
և ամրափակող ընդդ . զի յԱՄ կողմանց շուրջ փակեաց
զիմոքան , ոչ զի ՚ի ներքս առեալ օդն՝ անդրէն ար-
տաքս ընդեացէ : կաց-ոյիւ հակառակ . լուծուցիչ հատագի կամ
ձայնի : կամ , արարող հատագին , ՚ի ծայրն ընդարձակին .
զոր ոմնառքն և փոքր լեզուաւն յարմարեաց ՚ի յօդել
զձայնս և զբառանակս : Ա՚ռաջին խնամոք երկուց բանից՝
առաւել համեմատ են այլոց նախընթաց և հետևորդ
բանիցն :

(3) ՀՂմդոփիլ խորհրդոց : ըմբռնող և առնօղ խորհրդոց մը-
տաց : կամ ըստ որում յարմարեաց զլեզուական՝ յոր
մտածութենէն ժողովին : կրկնաբան կամաց , հրահանգիչ կամ
վարժիչ կամաց յուզիլ ախորժմունս : արձանագրոյիւ յոգւ-
նանց . խափանիչ խառնուրիւե օդոյ , կամ հոգւոյ :

(4) Ջրնոց ամենընդոց : թևաւքն խմանի զլեզին , այլև թև
թռչնոց . և այլաբանութիբ՝ երագութիւն մտաց և տրուք

թիւն

թէ կառոյց , որովք անձնիշխանականն մեր յամ իրս ձգի ։ Զայսոսիկ ասէ՝ ունիս և ըմբռնես , և առ քեզ դարձուցանես ։

(5) Նախալաւիղ սիրոյն ։ Առաջին ծնօղ և առաջնորդ սիրոյ ըստ ներգործութեանն՝ եղև ածի , ըստ որում յաներաս սիրոյ բարութեանն իւրոյ չարժեալ , նախ ինքն սիրեաց զնմա արարածս , հաղորդեալ նոցա զբնական բարիս ։ և նախ ինքն սիրեաց զբանական արարածս , հաղորդեալ նոցա զգերբնական բարիս ։ Այլև ըստ պատուհրանին՝ առաջինն օրէնսդիրն սիրոյ եղև ածի , աւանդեալ զայն ի բնական օրէնսն , ի գրաւորականն , և յաւետարանականն ։ յորում խոչ և նոր պատուիրան կոչեաց քեզ ։ (յովհան ։ ԺԳ ։ 34 ։ ԺԵ ։ 12 ։) Դարձեալ , ըստ վախճանին և ըստ առարկային՝ առաջին եղերիչ սիրոյ՝ ածի է ։ զի ամ ինչ սիրելի է՝ իբրև բարի ։ և բարութիւն նոցա է հաղորդութիւն բուն բարութեանն ։ ուստի յամ իրս՝ զկնաւոր սիրեցեալն և բարութիւնն ածական , յայտնի՝ կամ լռելեայն , ունի իմաստասէրն ասելն Թովմաս ազգի ինայի ։ (ա ։ մ. խն ։ չ ։ պր ։ ա ։ և խնդ ։ ին ։ Յղէր Աշմարա ։ պր ։ ը ։)

(6) Ճշմարիտ առհասարակ ։ Դուռ եմ պատուիրեր կամ ցոյցք յուսոյ՝ առոյգ խոստմանդ , կամ փարձիւ զանազան ոտրմանութեցդ , ազատեալ մարդոյ , աղաչօղ անձանց յայտնի երևեալ ։ Աստանօր՝ տպն խեղճամտութիւն ձևով փոխանակ բոլոր մարդոյ դնի ։

(7) Ահա ամ անբաս ։ Դուռ հնարօղ եմ դիւրաւ կամ անարգ խաւար՝ առ ամ անկարելի կամ անչափ բարձրութեն ժամանօղ ։

(8) Յոր վիճակաւորն ընդոյս ։ ի մերումն , ոչ ։ և մարթ է իմանալ՝ որով ։ կամ իբր չարկապ՝ մինչ զի ։ ըստ այնչափ ցանկալի երանութեն եմ , մինչ զի ահագին ժեղն Թովմաս զկնաւոր անձամբ ։ կամ բարոյական մահուամբ , ասպանանելով զմարմնոյ ախորժակս ։

(9) Նովին հիւանդութեամբ ։ Նովին կազմութեամբ մարմնոյ ։

(10) Ահագոչաւոր համարձակութեամբ ։ անհամեմատ համարձակ կուռն ։ յոր առաւել կարեմք վստահիլ , քան յայլ ամ ինչ ։

(11) Բռնաւ մարպանոյ ։ զօրեղ պատերազմողաց , պարկեշտ նեալ զինուք ։ պատրաստեալոց զինուք ։ Ջհոզովա սատակիչ զինուց վնասակարացն՝ որք յատնիցեն ի վր իմ , թէ իցեմ զինեալ զիւրական գործովք զօրեղ պատերազմողաց՝ ամրացեալոց զինուք չարութեն , թէ իցեն զանազան տեսակք գործելի մեզաց , և թէ իցեն կորուսիչ ցաւք և հարուածք մարմնականք , զամ մերժեսցեմ , և հեռացուսցեմ անդրէն ընդմէնէ , առանց վերատին դառնալոյ նոցա ի կորուսանել զիս ։

ջիս : կամ, զղևան տարապբեսցէս անդարձ հեռացմամբ յերկրորդ կորուստ իւրեանց . ոմն միանգամ կորուսեր զնոս յարդարացուցանելն զիս : Եւ ընդէմ առցա կացուս ցնս լինել զնշան խաչիդ իւրև ամուր մահաբեր , մարտկոց կիմ աշտարակ պատերազմի :

(12) Ահնպարք : անյաղթելի , կամ անպարտական , ե անպատիր , աննենգելի կիմ Աչմարիտ , արուեստիդ , կրից չարչարանաց , կիմ զօրուելոց : իր . յայտ անյաղթ կամ յանպարտական և 'ի Աչմարիտ չարչարանաց ահաւորիդ քոնի լուծցին գաղտնի որոգայթք սատանայի , և ն : Յայտնեացին էրևայիք ոչոյն , հանդամանք որսանացն , կամ կազմուել լծակարելին : բարձցին վարին վերուիւք , ծածկոյթք վարժին :

(13) Ահյաչեոցին : յայտնեացին , երևեացին ըզ բուն կերպարանին սուտ դեմքն կեղծաւորին սատանայի : ցուցեացին նորոգուելիք ներշոյն . միաբանութիք կերչաց կիմ յարմատակոյց : ապինք սաղակոյն , ժողովք աւազակաց :

(14) Ահբառնալիք զրօչին : ձողք նշանաց զրօշակացն սատանայի՝ մանրեացին , խորտակեացին :

(15) Յեօթն փարախոյս : Ընդ նոյն ձանապարհ՝ ընդ որ յարձակեցան 'ի վէր իմ , փախիցեն 'ի մի հետոց յեօթն կիմ 'ի բազում բաժանեալ ձանապարհս . որով խնամն , ցեր և ցան փախիցեն :

(16) Զերծանք յանէրացուցչին : Փոխեացին 'ի ջերմութիւն ցրտացուցիչ փորձութիք դիւին , որովք չանայ ձանձրացուցանել զմիջ : կապն նորոգուիք . կապն՝ որով ըզ ինքեան կամ առնքն արգելեալ ունի զիս , կտրեացի : նուիրեալ , պարշելի և զզուելի լինի մարդոյ հայեց , ձակատուս՝ յորում կայ ուղեղն՝ տեղի խորհրդոց , համբոյր խաբէութիք դիւին : ընդունելու , արգելեալ կիմ նահանջեալ հեռացին վերացուցիչ փորձութիք նր :

(17) Զվերջան մեծ : զսատանայ արեամբդ իւրև կարմիր ընծառնեալ որսացար , ըզ բանին յոբայ . (գ . 8 : ևս . 20 :)

(18) Զդեղափուռուիք : 'ի մերումս , ղեղափուռուիք : զմահաբեր , կիմ զկախարդական դեղ սատանայի արատաբս հաներ :

(19) Պափաբանուիք : քարոզութիք և լսողութիք ըղձալի ձառից սարսափելի չարչարանաց քոց :

(20) Երևուիդ և աներևուիդ : երևելեաց և աներևութից քնութիքն դողան յանուճանէ քումմէ : 'ի վէր հրեշտակաց՝ դողալ կինչ միտս խնամալի է , ասացաք 'ի բանն հնգ . լուծ . 17 : իսկ դափապարփն ասէն՝ խնամն 'ի վերայ չարք հրեշտակացն դիպեաց :

(21) Ահյո ամ պարգեփ : Վո այլ խաչիդ ասէ՝ և յիշատակ

կաւ

կամ՝ որ բնաւորեցի, և այլոյք մնասուքք չարչարանացդ, այն ամ ընդհակ՝ զոր հայցեցի ի կործանման սատանայի և պատրանաց նորա, եղիցին ինձ ի պաշտպանութիւն, ևն: Այսպէս ձևանայ կազմուիլն բանիս՝ եթէ պարգեւ բանիւն խնացուք զհայցեալ ապաւորիլեան ի բանութեց սատանայի: բայց եթէ պարգեւ խնդանաք զմասունս չարչարանացն փրկչին՝ զորս նախ կարդէ, ըստ այսմ ոչ պատշաճ լինի յարմարութեան բանին ասել, եթէ ի նոյն խաչիդ և յիշատակաւ բևեռացդ, և այլն, եղիցին այս ամ պարգեւք ինձ ի պաշտպանութիւն, ևն: Ալ պարտ էր զսկիզբն բանին՝ ի գործիդ օրհնութիւնէ մինչև ի բայն՝ եղիցին՝ յարել յանգեալ բանին, ևրբ ասել. խորտակեացդն, մանրեացդն, քակտեացդն, փախուցեն, յեղանակեացդն, ևն, ի գործիդ օրհնութիւնէ, և յիշատակաւ բևեռացդ, և այլն: Իսկ բայն եղիցին՝ լինի առանձին պարբերութիւն սկսանելի զառ առանգլիով, ոյր դնէ և մեր օրինակն:

(22) Գառնալոյն ծիւն: Պարգևիք ընդհակ չարչարանացդ՝ որք լինէ ի բժշկուն լինելն, եզկցին ի սատակումն գառնացն օձին. այլև նորին, ըստ սատանայի՝ որ ի նմա ի նոյն օձն ազդեալ գտնէզ զարգացաւ կիր զաչխարհաւեր չարութիւնն: Նոյն ինչ սատանայ ի կորուստ մարդկան ևս վաս, զորութիւն չարչարանացդ:

(23) Ծերոյ և պատոյ: Ալ սեռական անուամբ հայցին ի մանկական անուն որ ոչ. զի երբեմն ի սեռական հոգևոր դնի բացառական խնդիր այսպիսի մանկան անուանց, և իմանի ասել, որոք ի ծերոյ և ի տղայոց, ի կուսից և երիտասարդաց ընդհերցին զայս պատերս, ևն: բայց մեր օրինակն այսպէս զատանէ կէտիկ, հայցման ծերոյ և պատոյ, իբրև թէ որոք ընդհանուցաւ զաղերասական պիսս տղոյն՝ պատշաճելոյ ծերոյ և տղոյ:

(24) Նկարեալ դաչնաւ: վերատին նկարեցուք ի հոգիս իւրեանց զքոյդ կերպարան չնորհացդ՝ որ ի քեզ անվախճան էլ է: կամ, անփոխելի ևրբ մակեայ խնայեալ, նկարեալ առանց փոփոխութեան՝ հաստատապէս զքոյդ նմանութիւն:

(25) Տեսչ ապառնի: հայեացիս ի հառաչանս զղջման քոց նախ՝ որ ի բերանոյ ամենեցուն ընծայի քեզ, ևն հոգ ի՛ն ակրոյդ առ հայրդ երկնաւոր, ևն:

Ա ԷրարԷն յաւելուածք էրկին հեծուելեան՝ նորին հա-
կողէ , աւ նոյն աղբիւս մաղկանապ բանէ :
Ի խորոց սրտից խօսի՝ ընդ այ :

ՐԱՆ. ՁԱՆ:

այ. Տ՛ր՝ որ զթութեանց և ած ողորմու-
թեանց . անուն մեծութէ . ձայն
ահաւորութէ . հոչումն սաստկութէ . լուր
անհասուէ . բարբառ զողութէ . հնչումն
հիացման . յուսադրութի բարերարութեան
ամենայորմ քաղցրութէ : Յորմէ երկուցեալ
սասանին ամ բնութիք եղելոց . [1] ի քո սպառ-
նալեաց ահիդ պակուցման՝ սասառնին ա-
րուեստք . ամլուին քերուեք . պարսպին պարք
ըստակերպին . երկնչին հիացմամբ բոլոր
պետութիք վերնոցն . նոյնք ընծան զողու-
թեամբ մեծաւ ի մի նաւակատիս բերկրու-
թէ . զարհուրին գնք . ընկրկին չարութէն
գունդք . պակասին խաւարասիրացն հոգիք .
անդնդոց մատնին [2] հրեշտակք օտարին : Կա-
պին նշանաւ խաչին՝ յարձակմունք դիմամար-
տին . փակին ի սուրին քանտի՝ [3] քինասուր
ամպարէկացիքն . անխղելի հանդուցիւք պա-
շարին խուամբք հակառակորդին . [4] արգելին
անղերծ զընդանաւ՝ մահազինացն կամաւք .
այնպին ի մեռանել ահեղ հրամանիդ՝ [5] այ-
սականացն գումարք . պապանձին կարկեաւ՝
ընդդիմաբանիցն դասակցութիւնք . պարա-
ւանդին հնձմամբ կորստեան աներեւութիցն

ժողովք. անլոյծ շղթայիւք նեղին [6] առաքե-
լութիք դերասքրիստոսին :

Ե. Ահա կարկառեմ մատամբք ձեռինս՝ ըզ-
տեառնապտուղն նշանիդ՝ ի ժամ գիշերիս,
որ ոչ մեծանայ խաւարաւ անդիտութեամբ՝ ա-
մենևին տեսականութիք, քան թէ՝ ի լոյս
անմատոյց հանդուցեալ բնակեաց : Ընկալ
զազաչօդս վտանգաւոր դահաբան՝ ընդ պահ-
պանութիք թեւոց հզօրիդ. փրկեա՝ ի ցնորից
եկամուտ պղտորուեց. սէրք արա զպատ-
արան հայելեաց՝ սրտիս նկատմանց. ամրաց-
ո փայտիւդ կենաց՝ ի տխրակաս անրջոց.
արեամբք քո սրակեա [7] զչրջարկուելս կայից.
զհետս ելս մտիցն՝ կաթոճածոյ կենարար կո-
ղիւդ ծածկեա. [8] երդոցն պահպանարան՝ քա-
ւականիդ ձեռակերպութիւն եղիցի. հան-
դէպ տեսութիք աչացս ամբարձման՝ փրկա-
կանդ քո կրից խորհուրդ առդիցի. [9] ընդ քա-
հաւոր յարկիս՝ չարչարանաց քոց գործի հա-
միցի. զծառայդ օրհնութեամբ՝ հաւատոք յու-
սոյ լիոյ կախեսցի : Ընկալ ու՛ր սուրբ զաւտա
կինն հոգւոց. մոցի՛ անխափան՝ պաշտպանեն
լուսոյ. և [10] ընդ սաստիկ ծանրութիք ցաւոցս՝
և զբեռն պարտեացս թեթևացո՛, զոր՝ ի լը-
ուարանի մտացս ամփոփման մնձամբոյս ան-
հոգին՝ ուշաբերեալ զյուսահատութեանդ դա-
ւրն պտղոյն՝ խոստովանիմ ամենագիտիդ
զանհամար մասունս գործոց չարաչար անօ-
րինութեանս :

Ե. Պանդիր զվաստակեալս [11] ի լաւմանծու-
փրս աշխատութիք. քարձ զտադնապ տարա-
հուսանաց ոչխարս հովիտանման, [12] զդատնու-
թիւն

թին ընդ վշտացն. զհեծութիւնն ընդ կա-
րեսցն. զանձկութին ընդ թշուառութեցն.
զհառաչմունսն ընդ խորտակմանցն. զբե-կու-
թին ընդ ապշութեցն. զթմբրութիւնսն
ընդ շռայնացն. զարբեցութին ընդ յիմա-
րութեցն. զվերամտութին ընդ խելապա-
րութեանցն. զսառուածն սիրոյն, և զհրային
ջերմութիւն աղօթիցն ախտին։ ( )ժանդակ
լեր տկարութեդ բազմաախտս տարտամո-
թիւ, բարեգործ աջովդ շնորհի. 13 ձեռամբդ
նորոգովդ. մատամբդ կենսաբաշխի. վա-
ռօքդ մշտախոյզի. յարակայութիւք անեղծի.
երեսօքդ զոհարժանի. խոկութեամբ էիդ
պաշտելի. բարձրութեամբդ երկրպագելի։
14 Ձառն զբարեաւէր հեծութին՝ հորստականնա
խոնդմանն. զնոր գիւտ չարին. զկին խաբ-
դախութիւն քանսարկուին. զօտար ազդեց-
մունս՝ ի մահ կրթողին. զանյարմարութիւն
երևոյթս՝ հանապազորդեան եղեռնագործ-
ծին. զառ աչս հնարագրութիւնն դժնդակ
պիւնն. զդողքական բռցաշնչութին ձգօղ կա-
խարդին։ Պահեա՛ ի տեղւոջ հանդստեան
մեռօրինակ այսր գազարմանն, 15 յաներևոյթ
մտածութեց. ի մանսաւոր սիսալութեց. ի
սեծագոյն գայթագղութեց. ի փոքրագոյն
ծանաւութեց. ի խաբեբայ չար ձանձրու-
թեց։ Ձեռայդ 16 զանհանդիպ մտածուինն ի
ղգայուեցդ ծառայիս յանցաւորի. 17 զկիրս բաւ
րելիս. զվարս թշնամանելիս. զդիւթածածս
պատկառելիս. զհետս վերիմելիս. զպատիժս
ձաղելիս. զխորհուրդս անգօսնելիս. զաւե-լա
բանութիւնսն հատելիս։ Ընծայ հոգւով և մա-

ընդդէմ մարմնոյ զապաւինեալս ՚ի քեզ հանդերձեա , ՚ի հնչմանէ հոգւոց . [18] ՚ի զայրմանէ հնէ բառնալոյ . ՚ի բախմանէ փոխադրելոյ . ՚ի յառնանէ մրրկայ . ՚ի յարձակմանէ գազանայ : ՚ի կամիմն աչացս՝ հայեցուածք սրբոյ ոչխս մի՛ սառներասցի , այլ զուարթասցի պայծառասցի վայելչասցի՝ ընդ քեզ փայլեսցի՝ ո՛ր չե՛ք , լուսաւոր վառմամբ անշէջանելեաւ : Կանխէ զո սրբեա [19] զպատուպարանս բազմահանիս ՚ի խորամանկութենէ , ՚ի զբաղմանէ , ՚ի քո առելի չիշատակէ , ՚ի վերնամարտ մտածմանէ , ՚ի քրիստեան մրոտութենէ , ՚ի ախրանենդ անչնորհութենէ , յառաւօտընդդէմ հերձուածոյ : Կնդհուպ վերնայնոյդ՝ վերակացու ինձ լիցիս , պետութեք , իշխանութեք . [20] զօրաւորօքն անյաղթականաց՝ մարդու մատակարարից՝ ըզ ամօթ ՚ի քէզ . [21] առաքեալքն՝ աւետեաց աւետարարք . մարգարէքն՝ կտակարանօքն . մաղթանք երջանկացն՝ ՚ի կատարած աւուրն ընծայեաւ : Կրօվք նկրտեցից [22] երկիւղիւ ըզքեզ՝ տրտմութեք , և զարթեայց շնորհօք քո՝ կրկին ուրախութեք . [23] եթէ վկատութեամբ ննջեցից , յարեայց զարձեալ հոգեւորական քերկրութեք . եթէ ընկղմիցեայց մեղանօք , յանդգնեցայց վերստին զատեալ ՚ի խղձէ ա-

նաղտ ամբծութեք :

[1] Ուր խնդրուածոց առնուահատաչ ձայնիս հնծուիք՝ միայն բազմագութ , բարեխօսութեք սէր ածանկիդ . և առնոյն ար դարոց , և նահատակաց ընտրելոց : Կրնքեզ վերստին յառնեցուանց՝ խնդրս զոչմամբ վերս-

ոս

ձաքեցեալ[24] սրբոյն զուսարձանացն անմահ-
կանաց գաւուց՝ ի գովեստ հօր ըստ այլ մե-
ծի, և հոգւոյդ սիրոյ բնաւից հաւատոյն և
հաստատի, յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն։

---

(1) Ի փո պատանալեաց։ Ի քո սիտաւոր ապատնալեացդ ի վերայնացաւորաց՝ սատանին, զվեհս յածեցուցանեն սերով քեզ ի նշանակ երկիւղի և պատկառանաց։ Ե- նայն որք յահաւորութիւն քումմէ երկնչին, ցնծան պատկառանօք ի դէ նաւակափս, ի մի ժողովելոցն գաւուց խրատուց ընդունել արգասրոյն ի մարգիանէ։

(2) Հրեշտակ օթարին։ գնքն՝ որք են հրեշտակք սատա- նայի՝ օտարացելոյն յոյ։

(3) Քինաւոր ամաղեկացին։ ոխակալ ամալեկացիքն, կամ որք քինուն և վրէժխնդրութեն ոյ պահեալ էին։ (Ե- լից. ԺԷ. 14։)

(4) Ահրեքեին։ ի՛ արդելանին։ ի մերումս, արգելոյին։ ընծայեն յանդերձ բանս ծահաչինացն կաճառ, խոստիք ո- նոցայն զնահաբեր զինս, կիմ զինեցոյն ի մեռուցանել։

(5) Ահյահանացն։ ի՛ այսոցն կիմ գիւմայ գոսմորք՝ կտակին ի մեքսաք, յարգելանս ահեղ հրամանիդ։

(6) Ահոսելուիչ դեսպերիսոյն։ հրեշտակք սատանայի, որ է սուտ քո։

(7) Զընջալուիչս հայէր։ զնամ կռմնանս կամ զգրմուհս հայտարանիս։

(8) Եղբոյն։ տանեաց անեղկիս՝ պահպանիչ լեզի ձև խաչիդ։

(9) Ընդ բաշտոր։ ի սեռսն սեղեկիս գործիք զարշարա- նացդ հաստատուեցին։ պիտոյդ օրհնուիչ. զնաչէդ կա- խեցի յուսալից հաւատոք իմ։

(10) Ընդ սասպին։ ցխերևս ցսուս ինչմարինոյ կրկեր երանե- լիս, զոր ողաչէ թեղեւացուցանել հանգերձ բեռամիք մե- ղացն, զի կարասցէ զչափաւոր քնոյն սիտս վճարել։ զոր ի լուսոնի. զոր յանկոզինն՝ որ է անզբաղ սեղի հանդար- սուէ մուսց, ուշաբերեաւ, յիշատակելով զգաւան պսակացն յուսահատութեց, ևն։

(11) Ի բամպիսիս ալխապուրէ։ Ալ է հայցէ հանգչել յայ- խատուէ ազօխական բանիցս, զի այն ախորժելն էր նոս. այլ յաշխատութէ խոսվութեց հոգւոյն, կամ ի ասնկիենային զբաղանաց։

(12) Զշանուիչն մոզին, ընդ վզսաց հոգւոյն։ պիեքուէն ի վերայ անցեալ մեղացն, ընդ խրնաց ցանկութեց՝ որք

զարձեալ ի մեզս գրգռեն : պանիկոսին , զնեղութիւն սըր-
տին , ընդ ըղձաառութիւնն , ձախող պատահարացն , որք ա-
ռաւել նեղէն զհիրան : վհատաշտոնն բերանոյն՝ ընդ խոր-
պակնանն , առատիկ ախորժութեց և լքմանց սրտին : պիկո-
լիան , զթուղութեան մարմնոյն , ընդ ապշութիւնն հոգւոյն :
պլմբրոսիան զգայութեց , ընդ ընդմանն , ըստ յանկարծ երե-
կիւղական ընդունմանց աչաց կամ սրտի , որ լինի ի քուն
կամ յարթնութենէ : պոբիացոսին , զանզգաստութիւն ի գործս ,
ընդ յիմարութիւնն , ըստ թիւր դատողութեցն : պիերամսուին ,
զանխոհեմութիւնն , ընդ խելագարութիւնն , ըստ խելագար գոր-
ծոյն կամ բանից : պսոսոս , զզգայութիւն ձայնին սիրոյն ,
և զհակառակ ներմուծել աղաչական ախոյին , հնչառակ ամե-
նեցուն ցանկութենէ , որ ըստ ի քուն :

(13) Ձեռամբդ նորոգողի : ըստ նորոգօղ ձեռամբդ : այսպէս
ասի և զհետևեալսն , ըստ կենսաբաշխ մատամբդ , մշտա-
վայել փառօքդ , և ն. յորս զաճականն յետագաս գնէ ա-
ռանց համաձայնութենէ , կամելով ի ձև նմանեալք ոտա-
նաւորի կազմել :

(14) Հոգի՛ պլարատար : հայտ կամ բարձ զատատիկ հեծութեան
հրոպիանոս խեղդման , խեղդիչ որսմանութեն՝ որ ի կորուստ
յուսահատութենէ կարէ արկանել զինս : պնոր գիւտ լարին .
զայս ի վր՛ խեղդմանն մարթի ել խնամով , զոր ի կերր ա-
ռատանայ ի մատնիչն յուդայ , և յայլս ևս : և նոյնն հին
հարբախութենէ բանաւորիւն , ի կայլն , յաքխոտութիւն , և յայլս :
Ոգոյց զայսպիսի մարթի է և յայլ խնդուս առնուլ . ըստ նոր
գիւտ խնամով զնորագործ մեղան , և հին հարբախութենէ՝
զսովորական մեղս : զօրար պղեցմանն , զհրապոյրս տռապս
ի բնութենէ կամ յօրինագ , ի մահ հրաւիրին , ի մահ ձգողին ,
ոչ ոմանց ազգեր առատանայ ի ծով կամ ի խորս ընկենուլ
զանձն , առաւելս կամ ծարաւատանս լինել , ևն : պանդարմ-
յական երևոյթ . զհատանիխուան երևակայութենս երկիւղալիս
կամ ազոտելիս , զոր յարթնութենէ կամ ի քուն ձևացուցա-
նէ : պոս ալս հնարագրութենէ , զառաջս խաբեական տեսլեան ,
ոչ պատկերս կանանց , գազանաց , հրեշտակի , ևն : պշ-
ղոփան բոցաշնչութենէ . զմեղկացուցիչ հրեղէն շունչն , զոր
յայտնի կամ ծածուկ խորգահութենէ փչէ սատանայ ի
տափանս սիրոյ :

(15) Յանէրնոյն մտածութենէ : յանդգնօրէն կամ ի անառակ մտա-
ծութենէ՝ որք չերևին ի գործ : կամ յանկարծ մտածութենէ՝
որոց ոչ երևի կատարածն՝ բարի կամ արդելք , կամ չար :
ի մանաւանդ ախալսութենէ , յանառակ սխալմանց : ի ջերմագին
գայլայլութենէ . ի մեծ և ի ծանր մեղաց զլորմանէ : ի
ճոխ բարգին ախնութենէ . ի փոքր կամ յանկամայ յանցանաց ,

և

և պատահմանց բնութե՝ որք լինին ի նքուն, և արգելուն ըզհամարձակութե սկզբան առ ածս յաղօթս, և յայլ սրբազան պաշտամունս: ի խոբէբայ ըստ յոհաննէս, զորս երբեմն բեթ սատանայ ի զարհնուրենե յառնել ի պաշտօն աղօթից:

(16) Ջանհանդէպ մտածութիւն: ի մերում, զանդէպ:

(17) Ջինըս բառնէին, ըմ պարապաւելիս: զպատերս ճաղէին, զպատարան ծիծաղելիս: զաթէլբառութիւն նշխահնէին, զաչերզրդ բանս, կիմ զանհաւատալի իսում արհամարհելիս:

(18) ի զբխմանէ բառնութենէ: Անձնեաս հոգւով և մարմնով պահեա զիս ի բաղխանանէ ջուրց հեղեղաց: ճութիւն, յանկարծական սատակիչ հողմոց. (իայ:) ի յոսփմանէ մրրկոց. ի յառնելոյ պատուհաս հողմոց:

(19) Ջպապպարանս բաշխանութիւն: զառատաձառ կիմ զծածկոյթ անկողնոյս: կիմ լաւ ևս, զանհնական՝ ուր բաղխիմ, սրբեա ի վերնամարդ, յածամանուս մտածմանդ հպարտութենե, առանձնման, գառաղուե, ևն: ի փրկական մարդութենէ, ընդդէմ ածային մեծվայելչութենեն եղեալ յիմարութենէ, ոմն հայհոյութիւն, յանդգնութիւն, ևն:

(20) Ջօրաւուրօքն անյաղթականաց: անյաղթելի զօրաւորքն, կիմ զօրութիւնք, մաքուր մտաւոր մտածմանց, մնքուր մաստակարաց քոք կամ պաշտօնեից ածութենեդ: Ջայս ոչ այլուր ևս գտանէ ձեռ վարդապետաս, ի գործիական անուն գոյական՝ յարելով զածականն ի սեռական հոլով, և կիմ ըստ հակառակն: տես ի բանն ըստ. լուծ. 14:

(21) Ամառաբեալքն: աստանօր կրկնելն է զօրութիւն բայն, վերադարձ լեցին առաքեալքն աւետարանաւն. մարդատրեքն հին կտակարանօքն, աղօթք երջանկացն արդարոց ի նպաստ ածոյն, զոր յերկոցին, կիմ ի կատարած հնազանդ նայ լուրեանց ընծայեցին քեզ:

(22) Երկնաղիմ ըսպ փեղ: ննջեցից հոգւով երկիւղիւ, և ձչ մարմնականաս, պրպտութիւ ի վերս մեղացս: Ջբաւն ըսպ փեղ մարթ է առնուլ ի վերս յաջորդին, ըմ ըստ քեզ կիմ ըստ ձայ արտմութիւ, ոմն առ առաքեալն. (ըստ. կորն. է. 9. 10:)

(23) Երդն վհապութիւ: եթէ ննջեցից տխրութիւ սրտի կիմ առարակուսանօք, թէ մի արդեօք անդէպ ինչ անցցէ ըստ ի ժամ քնոյ, յարեալց հոգւոյ ուրախութիւ՝ տեսանելով թէ ոչինչ ի կատակածելոցն պատահեաց: Երթէ ընկոյզնեցայց մեղօք կիմ ուներով զմեզս, տուր զղջումն յանկողնի՝ որով կանգնեցայց անսխ աղաս ի խլէն մեղացն:

(24) Սբծվի զճարնոցն դասուց: ըմ հանգերձ սրբովք գասուք զճարնոցն: Ասս ըստ հակառակն վերադրեալ ոչ ձոյն ի լծ. 20, զածականն գնէ ի գործիական հոլով, և զգոյականն ի սեռական հոլով:

[1] Ի փայտն երկանիկ բարեբաստութեան՝ ձառահարին խորհրդածութեան. աղաչանս եղեալ ընդ հեթպատանս Քարփմանութեան։

Ր Ա Ն. Գ Ր։

ՈՀանամ զքէն բարեգութ՝ միոյն մարդասէր, արարիչ երկնի և երկրի, որդի ոյ կենդանւոյ, [2] այն ինչ զարթուցեալ՝ անձկութէ սիրոյ քոյ լի շատակի՝ ի լուծի հնչման՝ փայտիդ հրաւիրմանն։ Արուէ քահեալ [3] զձայնարձակութեցն զազդուրատան, անթափեցաք կանգնեցաք, ի վեր յարուցեալ՝ ի մեռօրինակս Թմբրմանէ. ուստի իբր կոչմամբ սիոփանաց քանի՝ բերեալ ձգեցաք՝ ի ժամ պաշտաման օրհնաբանութեան, յանդիման լինել քեզ ուրախութէ՝ հանդէպ հատուցմանս բեմի։

Ե. Ո՞հա փառք քեզ՝ անսահման անուն՝ և անբովանդակելի զօրութի, որ այսքանեօք հնարաւորութէք՝ [4] ընդ փրկութէ իմում հոդացար. զոհաբանեաւ անեղծ խակութի, որ կերպարանեցեր [5] հրաշիւք աստուածին զհանդերձեցն նմանութի, հանդարտ գործեաւ վայելչականաւ փայտի անօթոյ՝ առ քունս անյարիր՝ սաստիկս որոտացեր։ Արուէս թէ ընդ ծուլութեա գանգատութի՝ զյանդիմանութի լսարատուդ խառնեցեր. ի հայրենի սիրոյդ հնգուութի՝ զուժգնութի ձայնիմանն յարթեցեր. [6] յընդոստ զարկոճած երկուց

միջ

միջնորդաց՝ մարդասիրասիրտ քաղցր անձրևե-
ցեր . ոչ մեղմութե՛ [7] մեղմական վանդիճ-
նիրհմամբ ընկղմեցեր , և ոչ անխնամասիրաբար
ահաւորութե՛ զտառապեալ հոգիս զսրհու-
բեցուցեր : Ընդարձակեալ երկրպագութի՛ն
ստեղծչիդ քոյոյ , որ այժմ՚ն ցուցեր հա-
մայն յայտնապէս՝ զօրինակ ահեղ քարքա-
ռոյն՝ մեծի աւուրն յարութե՛ . կենդանա-
ցուցեր ՚ի դադարմանէ [8] դժոխական անքա-
նութե՛ . ՚ի խնդիր ելեալ կոչեցեր զպակասա-
միտս՝ ՚ի գինիդ ուրախութե՛ . արարեր զսոյն՝
քինել [9] հանդերձիչ անարատ հարսինն՝ առ
սեր վեհապետ . երկուցեր վտքր այս խնդանաւ՝
[10] զապարատանին զվիճելարութիւն . լուծ
ատեան կրճտութե՛՝ ատամբակին ուսոյ՝ զայս
եր գործեցեր . վարագոյն վանիչ՝ չարաձօսին
կզակաց եդեալ կապմեցեր : Պատասխանեալ
յաւէտ անքաւ բարձրութի՛ն մեծիդ այ , որ
փոխարկեցեր [11] զփայտին պարտիս՝ յաղատու-
թի՛ շնորհիդ կենաց . խմաստնացուցեր վերա-
տին գարձեալ՝ զյիմարս ցնդեալ՝ հոգևորա-
կան հանձարովդ . կարկատ կռճմամբ՝ զանբժշկուն հարուճածոյ օձին՝ առանց մոռաց-
մանն միշտ թարգմանեցեր . [12] ընդ երկորդու-
թե՛դ գծագրութիւն՝ զկատն երեքկին՝ իմ
մնասակարին ՚ի կատարած սուլիմք կրկնե-
ցեր :

Ջ . Պատեստ ներբողից՝ գուրմամբ խնկոց
վերատաքեմ քեզ՝ ամենախնամ , զի ՚ի ստա-
պատիր կռոյն քաղմաստուճածութե՛ [13] առա-
ւել յաձախագունիւք որսայսր զանձն իմ
պարտաւոր ՚ի քո երկրպագութե՛ . խրոխտ և

ահագ

ահարկու նուիրեալ փայտիւն՝ զձիմարտու-
թիւն քարոզեցեր . մեծացուցեր այսր պատ-
ճառաւ պատշաճականաւ՝ զնոր աւետարա-
նութեդ պատիւ : Այն ինքն ազազակ բարձ-
րուեն գոչման սպառազինուեդ քո՝ արքայ պե-
տուեց կայսերաց երկրի ձեր քոյ . նշան խոր-
հուրդ աւարտման հանդիսի մարտի քո՝ յո-
րում իմանալին փարատուն կատարէ ըմբռնեցաւ
կռուիչ հանապազորդեան՝ գլխոյ դատաստան
հպարտացեալ չարագործին՝ շերտս այս տաշե-
ցեալ : Սուաւ գուսարին ի պատերազմի որ-
դիք սիոնի ընդեմ աշխարհակալին խաւարի .
[14] ոօճ իմն ածաւանդ կրթուհե կարդեալ ի հե-
ռուստ՝ այս գրոշուճած իւղեալ՝ աւանց հնա-
նալոյ և կամ խափանման . նշանակիչ ժամա-
նակի ապագայիկն հատուցման ի բացուստ
անդր ծանուցմամբն . [15] աղգակից հանգու-
նանման կենացն փայտի՝ որ ի դրախտիդ ոյ .
կոչարան բարւոք հաւաքման փոյթ ընթա-
ցիւք՝ ի յարկն օրհնուհե . պատկեր տեսա-
կի [16] տնկոյն գիտուհե՝ ի կարգ ընտրուհե
բարւոյն և չարի . յինչատակ մեծ [17] տեառնա-
գրուհեան յերեսս կերպիս հոգւոյդ սրբոյ՝
զնշան խաչիդ . [18] նախատրեկոյց աւետամատոյց
փառաց գալստեան՝ ի գշխոյն պահել որ
Թագաւորիդ . յորդորիչ քաջալերական՝ մա-
քրասիրին խրախճանուհե . [19] անսխուտա-
կան սիրարկու՝ անձնահամբոյրն կիսորդու-
հե՝ շքեղաշուք քողընծայ ամենածին հու-
սի Թագուհւոյ , յարդարիչ ծածուկ սձնու-
հե , որ ի հոգին և վայելուհի . [20] նմանու-
հի պատգամին սինոյ , որ ի տէրունեացն

ար-

արտաքս առաքիւր . միշտ օրիորդ պանծալի
անշաղախ որդւոց մայր անարատից՝ սուրբ
փառաւորեր :

Ղ . Վերադրյն քան զերկրաւորին [21] փոխն եղ-
ջերեայ՝ զբռնութեանն բեւրատոյ՝ սուրբ հար-
թեալ տապալեցեր . քարինս ուղղակեցեր պար-
սիս այսու փայտեայ՝ ընդդէմ դողիադու .
[22] գայիսոն նորոգ կատուցեր՝ վկայ ահարկու
կործանմանն սատանայի . գ'ի խոր աձեցեալ
արմատս մեղացն՝ մերթենայիս այսու խլե-
ցեր . զմոռացեալ գործոցս իմ պարտիս՝ այսր
երախտեօք ընդ իս կատեցեր : Օ որ եթէ
այլ ինն ձայն բանիդ՝ ով անուանեմ նախա-
պատուս եկատուսութենն՝ ոչ սխալիմ, քան
թէ չհնարտեմ . գ'ի տիար ամենս այս նուիրոյ
հոգեկրի՝ մեծութեն գործոցդ յայի՝ առաւե-
լապէս պատուեալ հուշակի . բեւրատուր օգ-
նականութիւնս վերնապարգեւս և քոյինա-
տուրս՝ գ'ի յայտ անպատմապար առաքինու-
թիւն՝ երկրակամաց զարմանագրեցեր :

Ե . Ոստոտմանեալ անուանդ անքննին՝ մար-
գասիրիդ բարեխնամութենէ , խնկեալ [23] խոր-
հրդով սրբամանուսութեն՝ անդծագրելի կեր-
պարան լուսոյ . որ կրկնաձիր նշանաւս այսու՝
նետս արձակեցեր հեռաձիգս ձայնատրա-
կանս՝ օգաչուս և յարմարութիւնս՝ ուսոյս
յինքեան հոգի կենդանի . որով անսխալ հան-
դիպմամբ ընդատակին խաւարային աղերնա-
ւորին զատանութեն՝ յաւէտ կործանմամբ գ'ի
յետս ընկէցեր : Որ [24] զպատնէշս ամրաբերձ
բերդամարտութեն՝ հանդիսաւորս անվայրատ
հիւլիս՝ աստուստ անատանոր զիտել դիպուածս

այս

այս փայտն զարկման՝ հրեշտակ կամարար
Թշնամւոյն ներհակ վերստաբիեցեր։ Նա-
նիւ հրամանի մեծիդ ակնարկութեանդ [25] օծու-
թեամբ ընտրեցիդ սրեամբ քո խաւնեալ՝ զայս
եղջիւր խեթիկիչ՝ մոլի գոռոզին, իբր զեռա-
չիդ փրկանակ յեսանեալ սրեցեր։ Ի մեծ
ազդմանէ այսր աղաղակի [26] գեր քան՝ ի վեր-
նոյն՝ քանդեալ վերացաւ դրանդն ամրութե-
կամայ՝ անվայելուչ և ամենևրկիւղ խնդ-
շութե կարձամտին, ընդ հրէական սրտին
իմաստից՝ և ստուերական տանն կործանու-
թեան։

Ջ. Փառաբանութի քեզ վերընծայեմ՝ ան-
մահ Թագաւոր։ զոր արարեր և հաստատե-
ցեր աջովդ քո հզօր՝ աղաչեմ զքեզ՝ կրկին
ներգործեա։ Ընդուցեր ստեղա հերքեալ սա-
՝ի մէնջ [27] զնեթ դժնդակ խորամանկութե
քանսարկուին։ զտաժանական տապ մեղայ։
զհոգմն դառնութե չնչման խաբողին։ զտուր
արիածից մահու երկիւղի։ զառ՝ ի յօդից ցնդ-
մանէ միաստուած քերմուն տէրեցուցիչ։
զայսոսիսան հեծեծութե Թալիացուցիչ։
Ցթողեա վերստին քոյինարդին հեծանաւս՝ ո
ժանդակէ Թևաւք նշանիդ՝ զամպս հրաձինս
զերծումնոնս կարկտաբերս։ [28] զցաւագին ցող-
մունս հրախառատ կեղծաւորութե փշտան՝
բազմոտանի վիշապին։ զառուր սատակման,
զձնակատամարտ գիմեցման, [29] զկարուցելոյն
՝ի վերայ վայրենական խորհրդոց։ զպնուտն
կաքաւս։ Ցորմէ զարհուրին յայսմ երկ փո-
քոյիկ՝ տեղի տուեալ մեծաւ գողութ, կիսկի
նին ծանօթութե յայտնի գնատացեալ, Թէ

յայս

30 յայս աղէտ ձայնի՝ յատնէ ուր՝ ի գաւառատան ։
Ա՛ւ խրախուսին յոգի արուեստք՝ զրահեալ
սնոտապէս առաջեւոյն հոգւոյն՝ 31 ածաւրեալ
մարտիկք ամենայն՝ ի ձեւ կանոնի այսր յի-
շատակի , որ զամենատիրձն հրոյն ընտրուեցէ
գոչմամբ անկերպագրելեաւ՝ համօրէն ա-
շանց քարոզէ ՝ի յօրինաւոր աստիարէզ՝ երջան-
կաբար նահատակութեանէ ։

Եւ . Ահաւասիկ 32 միոջ աւազակաց, հան-
քարձաւ առաջաւ ածծ օրհնութեանէ . պատմեցաւ
սակիմբ ամ՝ երկրի . հնչեաց ՝ի լսելիս քա-
ժանման հեթանոսաց . ձայն պահապանաց
ուծին զօրացաւ , ըստ բանին եսայեայ , և
՝ի նոյն քարեբաւ առհասարակ ցնծասցուք ։
Ընդ եցան ջրոյն առակաւ՝ ՝ի ձեռն սորին՝
Ընդ ամիք խաչին . անպատուհասեցաւ Հաշակն
սատրոյ 33 առաջին փայտին . տօնեցաւ նիւթ
այս խորհրդական՝ կենաց անուանեալ . 34 ա-
նարդեցաւ երկաթի՝ առ ՝ի պէտս պատերազ-
մի . իբր զարբուքին ան՝ 35 ՝ի սանձս երկնա-
րին ուծին նշանի՝ այս փայտ կենաձայն յար-
մարադրեցաւ . ամիսուսեցաւ օծեալս ցոյս
հոմոլին երկնայնոյ՝ 36 սուր իշխանութեան
մարդկային ձեռին ։ Ա՛յ գծեաց ՝ի քար տա-
Հարին 37 մուրճ ինչ գործողի . իսկ յածակերտ
առս խորան՝ փայտս այս նուիրեալ ընդ խաչին
Քեւոց սլացեալ զօրէ ։ Ա՛յ ՝ի գլուխս ամօցն,
և կամ յեօթնիւս եօթնեւորդս յոբելինեանցն՝
յանկեան ուրեք խաւսանամարք փողէ, այլ ընդ-
ծագս տիեզերաց՝ և ընդ ծիրս եղերաց՝ ՝ի
ծոցս ջուրց բազմութեանէ ծովուց և հղգեաց
նոցա՝ յաշխարհս սահմանս՝ անարգել Հայքա-

մանք

մամբ ինն ածայնով հնչեցեալ աւետարանէ ։ Կատարեցան [38] սուսերք սատակողին՝ այս վայելուչ ցուցմամբ, յանօգուտակարէ անսովն մեզ վտանգեալ՝ ի խոտիս և՝ ի մանկտոց ։

Ը. Ո՛չ [39] արձագանք արձանաց՝ ի խորոց ինչ գանձուածէ՝ խիստս առաքեցեալ, և ոչ զբնդակապիկս, ըստ իմաստակին ումեմն օտարի, զօդ վիրաւորեալ. ոչ անահասրժ սրոցթեամբ ընտանի մոռեալ, և ոչ՝ զամանն ուղղոյն անկամակուածէ չար թնդեցուցեալ, ոչ սակերոյն փուշ խրտուցման՝ յանձն բուսուցեալ, և ոչ մատոյն այլայլ ապշուածի առաջի արկեալ. ոչ զանգակնիւթոյ սղնձոյ դանգաչեցուցեալ, և ոչ քար ընդ վիրդս սակի առանց քաղցրութէ առ նոյն զարկուցեալ ։ Պարիսակարան անխորտակելի նորոյս սեռիւ. մի սա՛ ի սպասուցն կազմուածոյ արարչաւանդիցն զլխաւորագ, զոր եկեղեցականքս քրիստոնէից՝ ընտանեաց՝ զբռնաւորագն՝ զքուշաւորագսկս [40] բարձեալ յանձանձեն. օրինակ [41] ձայնիւ հնչելոյ, զոր առակողին քան՝ հաւատն կոչ մամբ այսու տեսակաւ զայն տպաւորեաց. նոր գործի չնորհի նուճապատանաց աւետարանին՝ զարթուցիչ [42] հոգւոյն այ առ մեզ, քան առ օրհնաբանութէն տազմոսարանին՝ ի վերայ եղիսէին ։ [43] Սկզբնատպաւ նախընթացութեան աղէյարմար ջուխտակաց՝ բարետաւիղ ոչ բերդարկութեանց՝ բարեացուցչական քամ քան բառացի քարտուղութէց. սրինակ նոր տոգ այլ ինն տեսակաւ աւետաւ մեզ՝ ընդ հնոյն փոխանորդութէն. ոչ հեթանոսօրէնն [44] ոգւոյ ածական հնչման, և կամ հրեաբաւղ խաչա-

խոր-

խորհուրդ է, զոր մարդարէն տեսանէ ազգե-
ցոյց՝ ի քաց սրա լինէն, այլ զսա վերեաց
և կրկին պատուհեաց մաքրական տաճմամբ՝
ահարկու դիւաց և ամենայն չար պատա-
հարաց։

ՃԻ. Եւ արդ՝ [45] ընկալ օրհնութիւն յարդեաւ
զուարճութիւն զայս տուր սրբութիւն՝ ինձ պահ-
պանութիւն և քո փառաւորութիւն. քո պաշ-
տօն՝ և իմ գոհութիւն. [46] անապականդ սրտիւեաս
բարձրութիւն՝ արարչական փառաւորութեդ։
Ա՛տոյ [47] ձայնդ այդ ետճարեալ՝ ընդ պատ-
ուհասս յօդիցս շաղկապութիւն, հանել՝ ի
հոգւոյս զպատիրս դիւաց՝ և զմուտս անկ-
ծից՝ և մեղաց ապականութիւն։ Ա՛րասցիս
լինել [48] զայս իր՝ նշանակիչ ջնար ջահաւո-
րական՝ անջրելի նամակ՝ ջատագով անխա-
փանական երրունական տնօրինականացդ։
Ա՛հա պարգեւեա տուեալ՝ բարեգութ, աղա-
չեմ հլ՛ զօր՝ կրկին մեզ ընդհեա պահպա-
նութիւն՝ ի դիմամարտից՝ յաներեւոյթ և յեր-
եւելի։ Ընձեռեա մեզ [49] ձեռն ամենալի, որ
բանաս՝ և մատուցանես պատրաստաբար
բաշխմամբ՝ ի մասունս բազմասխիս, օգոց
քաղցրութիւն, անձրեւաց շահեկանութիւն։ Պա-
հապետին քոյով հրամանաւ այսու բարբա-
ռով՝ հոգմ տապալեսուն, ընչուաց ցաւաբեր,
յարձակմունք հինից չար խարդախութեդ։
տուեալ խափանեսցին ամ դիմամարտութիւք
զինուորութեդ դժնեայ մատնչին։ Հալեսցին
հատցին և մեռցին յերջանիկ ձայնէ՝ օծեալս
այս վայրէ՝ որդւն և ուստիչ, և ամենայն
նմանք սոցին, որ՝ ի մերոց մեղաց զօրացեալ

ընդ մեզ պատերազմին : Ապա տացո մեզ
50 սուաւ տունկ երանութեանց զյուսոյդ իքեզ
մեծ պաշտպանութիւն՝ ստեղծիչ բոլորից տե
արարածոց , զայս ծառ սաբեկայ , որ ունի
կախեալ ի դիտակ ոստոցն՝ զաւանդ երբ նո
րոգ՝ այժմու փրկութեանս ծաղկեալ քո՝ ք՛ա
ի պտուղ կենաց անմահականաց : Պահպ
ցեր յանկուն հեռատես խորին խաւարի
այսր փայտի փառաւորելոյ բարեպաշտից ձայ
նարձակութ 51 նէսաղք ներհակք ստասպատիրն
ստորնականաց՝ բազմանձեռնեան խարդաւա
նոզաց : Երժեսցին սուաւ ի յանդոց
52 պղտատոհմական արօրադրութեանց մերոյ
սահմանաց՝ և ի քո մշակեալ կենդանի երկ
րի՝ վերք վատնիչք , և հոյլք մորմոքեցուցիչք
կարեսցին սուաւ՝ 53 յաւերժածք կրկնատոհ
և անվայելուչ պատահմանց՝ ի հնարից չա
րին ի մեզ յայտնելոց . խափանիչ վանեսցէ
սուաւ , ոչք 54 յերկաքանչիւրոց բնութեանց մե
րոց վերերևին ինքնատաճղծութիք մերձաւո
պաւաձանողաց , յուսեցին օտարին վրիպակ
մտածմունս , և յայլուսն դարչ դոյութիք
անմաքուր վեհանոյն ապականողաց : Փրկեա
ա՛ր յո աղաչեմ զքեզ , փրկեա բարերար
կարկառեա առ ինս զաջդ սմենապուլ , և օգ
նեալ ինձ սուաւ՝ զերծին զիս յամենեցունց

ընդդիմացողաց :

Շ . Աւանեսցի միասցի հրամանն քո ի սոյն
առ ի փոխարկել 55 զանդամանդեայ սիրտ
յիմարեալ՝ ի քոյին բանիդ արդիւնատուո
թիւն . հարցես մսեսցես 56 զայսոսիկ հրաշի
քութիդ սքանչելեաց՝ ի սիրտս ծորեալս և յո

զիս լքեալս, և հաստատեցեալ կազմեալ
զնդասպէս՝ ի կայուն ուղիղ անսասանելի.
իսկ [57] զանընդոստան կակղացուսցես զարթ-
նուլ և զթաթ լինել յոգի հեզուլեն՝ ճճա-
ւանդ քո պատուիրանիդ, որպէս զպօղոսն և
զմատթէոսն: Յիշեցո՛ մարդասէր պատ-
ուէրն այս փայտիւ՝ զերախտիս խաչիդ, որով
զանձատան ներդործեցեր. բարձ լինէին՝ կէ-
ցուցիչ, զվտանդ պարտեացս՝ [58] պանծալի
քծախօք ամբառնալեաց նոր տապանակիդ:
Վաղելն կամօք քո հր՛զօր՝ ի յայս ձայն կէ- 6070
նաց՝ լսելիք սրտից յամառեցելոց. լուխիցեն
յայս մեծի բարուլեն քումդ ակնարկուլեն՝
ականջք խլից. պարզեսցին ի ձեռն սօրին՝
լեզուք համրացելոց. լուսաւորեսցին ի սոյն՝
տեսարանք աչաց, հայել մաքրասիրս ի քեզ
պղուցեալ անապականաբար. զղջասցին զարձ-
ցին [59] կամք յափրացելոց. ընդ-
ձեռեալ տացես ա՛ր՝ տագնապելոյս անձրև
արտասուաց՝ զղջիցի քեւ սա՛ռ՝ լուր ցնծուե-
ձայն ուրախուլեն. բարբառ երկրուլեն.
[60] նուագ հանդստեան. նիւթ երանուլեն.
պատճառ փրկուլեն. առիթ քաւուլեան.
մերժուսցի վշտաց [61] խզուսցի խնդմանց. ըն-
դարձակուլիւն նեղուլեց. համառօտուսցի
խեղճանց. հալածուսցի հեծուլեց. թե-
թեւուլեն թառաչմանց. յաւտահոլուլիւն
կարեաց. կարգադրուլեն կրից. սփոփուլեն
վհատմանց. բժշկուլեն ցաւոց. տեւական
նուլեն հեղգուլեն. ուշադրուլիւն անտե-
սից:

ԺԱ. Յայս [62] կամուրջ ցանկալի անխոտոր

և անխոտորնակ, և ՚ի վերնաշաւիղ քարձրաբերձ սրբահեծ սանդուղ երկնաչուս, առ հայր քո օրհնաբան ահաւոր անուն՝ ձգեալ մատուսցես՝ բարերար, հոգւոյդ առաքնորդութիւք միանալ ՚ի քեզ անընդմիջելի. որով և սէր մով՝ միայնոյ և միաբանական նուրբութեամբ՝ և անեղծ ազարչութեամբ՝ ՚ի կենդանեաց և յանշնչականաց հաստելոց՝[63] վայելչական դասուիք փառք և իշխանութիւն յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

---

(1) ՚Ի քայդ երջանիկ: Յաղագս օրհնեալ վայրին՝ որ դուշ ծի լինի հոգևոր բարեբաստութեան՝ հակառակ վայրին անիծից: Ժամահարին խորհրդաւորէ, խորհրդաւոր ժամահարին, յր կոչնակին, որ ունի զնորհուրդ յետին վարդին. կիմ ժամահարին՝ որ հրաւիրէ ՚ի սրբազան պաշտամունս: աղաչանս եդեալ, աղօթքս կարդեցաւ ընդ ներքոյ նահանջն, հանդերձ տեսութիւք մեկնութեան, կիմ ըստ օրինակի բայցայտութեան: Այս մակագիր թուի եգեալ ՚ի սկզբ վարդապետին, ուշ և ոչն յուշանէ: իսկ թէ արդեօք ինքն եղ զայս ձառ ՚ի կարդ աղօթից, թէ յայլոց եղաւ, չէ յայտնի. զի մեր օրինակն ՚ի յիշատակարանի անդ՝ թուէ զիր աղօթս, և ըստ թիւն նոցա ասէ՝ յաւելանն բանքն որ վերջ ժամահարին, և վերջ սրբասաց Մեսրոպին: Այս ինչ յայտնի երևի, զի զերկասին զայսոսիկ բանս արար յետ վարդապետին ընդդէմ բարբանջանացն Թոնդրակեցւոց. (զորոց տես ՚ի բանն հե. գ. 39:) Եւ զի աղօթական ձևով արար զայնս, նմին իրի դուցէ այլք ՚ի հարդ աղօթից դրեցին, յարմար դատեցուալ զկնի երեկոյեան աղօթից դնել զայս՝ իբրև առաւօտեան: Եւ չէն ինչ զարմանք՝ թէ Թոնդրակեցիք արհամարհէին զաղօթուիլն ժամահարին. քանզի և յարևմտեան երևելեացն աղանդաւորքն, որք զինչմունս զանգակաց արհամարհէին, փոխանակ սաղմոսի կոչէլով:

(2) Ամէն ինչ վարեսցեալ: Նորոգ զարթուցեալք փափաքանօք սիրոյ քո, ՚ի լրութիւն հնչման, ՚ի լուր, կամ լսելով զինչսումն փայլուիդ հրաւիրման ՚ի պաշտօն քո:

(3) Ջհայնաբիակուներն վաղեղաւրան: զլսելիքս՝ որ է առեղ ազդման, կիմ զլսացօղ ձայնիւ՝ բազմեցեր ժամահարուն, որով

որով զբաստացոյք և յարեաք ՚ի մեռելականէ թմրութէ քնոյն : յանդիման լինել քեզ առաջի հաւատացեալ բէից , ալբեռնական բեմիս , կամ առեալս՝ ուր միք զննութեան լսելի և զայլ պաշտօն ծառայութեան մերոյ հաստացնել քեզ , և զոր քան քում առաստութէ՝ զվարձս աշխատութէ մեր հաստացանել :

(4) Ընդ երիցս է : Աչքան զարմանալի միջնորդօք հաստատեալ վէր փրկութէ լինի :

(5) Հրաշիւք ապրեալն : զարմանալի օրինակաւ առաքն կամ այժմիկն ձեռացուցեր ընդ երեքեցեալսն , զապստամբելոցն նմանութէ . ղն հանգարտ գործեաւ ժամանակին՝ առ փառս անյաղթէ , առ անկանգնելի խոր քունս կամ ուժգնին որոտացեր , ոչ առ մեռեալսն ՚ի կառարածէ աշխարհիս՝ որ առաջոց էս գաբրիէլեան փողոցն . ուստի ձայնմամբ ձայնին՝ զծառանութիս կամ յանդիմանեցեր . խոկ վայրեայ՝ և ոչ երկաթի գործեաւն՝ զկեզուաթէ քո ցուցեր : Հին չծ , առա զբառն անյարիր մեկնէ՝ անյարմար . զի ասէ՝ քունն անյարմար է բանականի : Սակայն ազդեցաք ՚ի բանն ժէ . չծ . 3 . թէ այս բառ նշանակէ՝ անկանգնելի . վայ ոչ միայն միւս նշանակութէնն անյարմար է բառին , այլ և առաքեալ պատճառն . զի մարդս ոչ է լոկ բանական , այլ և կենդանի , որում յարմարի քունն . ուստի և ասէ վարդապետս ՚ի վերադրոյնն (բան ձէ . 1 .) կոչեաց զնա .

հնազբ ներհմանն , յարմարիլ փնոյ , պարփնիլ ննջման :

(6) Յընդոստ ջարհուճաք : ընդոստուցիչ ջարհուճածոյ երկոցդ ժէնորդաց , ըզ առաքեալսն և զանակալն , ըզ փայտեայ կառնէն : կամ , երկուց կառանաց ըստ հարմանէն անձրևեցեր առ իս ջաղբութէնդ քո , ոչ բանականէ առնդոյն ըզնաքան անձրևն ընդունէս : Ոմանք գասեն , երկուց ժէնորդաց , ասելով՝ զմիջնէն երկուց ծայրից՝ ոչ խնամս , և ոչ մեղմ : բայց այս օտար է ՚ի գրոյն :

(7) Ա՛եղմական վանգիճ : ոչ փաղաքշական բառիւ կամ ձայնիւ ՚ի քուն ընկղմեցեր , ոչ ապայոց առնէն յօրոցին : և ոչ խաստութէ անհաւատ ձայնիւ զարհուրեցուցեր , որպէս պիտեաց առնէն : Ա՛արթ է գարձեալ զերկուսին ևս ի միանալ ՚ի վէր ձայնի ժամանակին , իբր զի հնչումն նոր՝ ոչ այնչափ մեզմ է , որով առաւել ընկղմէր ՚ի քուն՝ քան թէ զարթուցանէր . և ոչ այնչափ սաստիկ՝ որով ՚ի զարհուրանէր զարթնուցանէր և ս :

(8) Թ՛ախիճական անբանաւոքն : յարուցեր զմեզ ՚ի գազաթունս պետ գերեզմանական անզգայութէնն , ըզ Թմրութէն որ յանկումն , որ գերեզմանի նման է : Եւ կոչեցեր զքնութէնդ՝ ՚ի գինեէ սարսափութէ , ՚ի ժամերգութէնէ , ՚ի սարսափութէնէ , որ գինի է ուրախացուցիչ ածասքանչ :

Յարմարէ զբանն առակաց • Ի • 4• 5 :

(9) Հանդերձիլ անարապ : զգարեժուցիչ ժամահարն արարեր պատրաստող եհեղեցւոյ 'ի պաշտօն փեսայիդ :

(10) Ջապրասանին պվիխատուիէ : Փայտիւ կոշնակիս՝ երբ զիս փոքր խոձանաւ (մահմուզով) ասրսեցուցեր զանասունձ դիւին զահագին մեծութիւնն : Եւ արարեր զոս երբև Թանձր լուծ նուաճելոյ զուս ապստամբն սատանայի : և երբև վարպան վանիլ, օղ զսպիչ կզակաց սատանայի : Բայց զերեքին զայս բան մարթ է 'ի վէր մարդկան խոնարհալ· ոմն Թէ կոշնակաւս երբ խոձանաւ չարժեցեր զանհաւանան 'ի պաշտօն ոյ , և երբև լծով կրծուիլն զուս հեղգացելոյն ծանրացուցեր· և երբև կաղ բերանոյ աքսորեր չարախօս Թմնդրակիեցւոյն , ոչք արհամարհեն ղժամահարս :

(11) Ջեայպին պաբիս : զգարեխան՝ որով եղև գործն խաբէութեանէ , փոխարկեցեր յաղաւաւուիէն քո չնորհիդ· առնելով զայն՝ գործն ածպաշտուաէ· և որ առաջին փայ աւիշն չիմարեցաք , սոլաւ խնամանացուցեր զմեզ հոգևոր հանձարով : կարիաս կամմամբ , ըր կարկառմամբ կուանին հնչեցուցանելոյն, կիմ բացնելով զաւետաւակն՝ զանբծչկեր զի հարուածս օձին անմուռաց մեզ ծանուցեր· երբև Թէ՝ օձն փայտիւ խաբելով զմեզ, դու ևս հարմամբ նշմարիս ևիս միշտ ղգլուխ նր հարկանես :

(12) Ընդ երբուիէ : 'ի գծագրերն զանուն որ երդուէդ 'ի դէմս իմ՝ յորժամ զարեժուս ձայնիւ ժամահարին , դու զերեքկին կիմ զանլոյծ կապանս սատանայի՝ որով 'է կապաւծին կապեալ է , այսու հրինեցեր , կամ հաստատեցեր : Բայց լաւ ևս ըստ գրոյն այլ խնդաս ունի· զի սովրուն է 'ի հարկանել զժամահարն՝ Թէ՝ 'ի սկզբան և Թէ 'ի կատարածին՝ մինչ կուանաս երկոցս հոգիել , 'ինչպանակ որ երդուիէ· ուստի 'ի կատարածին ևս հրինեալ զերկոցս հոգիսն , այսու հրինեցեր ասէ՝ զերեքկին կամ զանլուծանելն կասն սատանայի : Ա՛յս սովրուիէ կոփելոյ երկոս 'ի սկզբան և 'ի կատարածին՝ սահն մինչև ցայժմ նաև 'ի մէջ յոմնոց :

(13) Հաաւել յանախագաւնիփ : 'ի խաբէական պաշտամանէ կոծ՝ առաւել բազմագոյն կիմ զօրագոյն գործեալ և արուեստականաբ որսացար զնս 'ի քո երկրպագութիւնն· զի ոմն նաբուգոդոնոսոր ձայնիւ փողոյ և այլոց արուեստական ազգ առնէր ոտ ազգաց երկրպագանել իւրգործ արձանին , նոյնպ գու բաց յայլոց հոգևոր կամ մարմնաւոր գործեաց էուսր մեզ ժամահարս՝ հրաւիրգնակ 'ի քո երկրպագութիւն : Եւ ևս էիբեալ էայպիս· որ օրհ

նեալ փայտիկս , (ըստ որում դոյ ի մեջտեղն կանոն օրհնուճ
ժամահարին ։) ի հարկանել նորա՝ ձգմարտութեամբ քրիստո-
նէական կրօնի հաչակի ։ և պատիճ նորոյ աւետարանիս
հնչէ ի լսելիս ամենեցուն ։ Եւ է իբրև աղաղակ բարձրա-
բարձրաձայն բարբառ փողոց , ի ննջան սպառազինելոյ սր-
քային քահ , և խմբելոյ զօրաց նր պաշտօնէից եկեղե-
ցոյ ընդդէմ սատանայի ։ և նշան խրախուսիչ , ուրախու-
թեամբ ի վէր յարձուրեալ մարտին քահ ընդդէմ անմարմին փարա-
ւոնի , ոչ թմբուկն մարխամա՝ կեա յարձուրեալն ընդէմ
մարմնաւոր փարաւոնին ։ Եւ է իբր հանապազորդ ծե-
ծող դևոյն սատանայի՝ ընդրա այս , սակաւակս , կամ փայ-
տեայ կոչանն ։

(14) Տօն ֆռ ։ ի մերում , պռն ֆռ , որ առաւել յարմար
է . զի ակնարկէ յարձանն՝ զոր էօծ յակոբ ի սեզեմ սեւ-
լեանն , և զտեղին կոչեաց՝ բեթէլ , իր տուն ած ։ (Ծննդ-
ից . 18 , 19 . և ից . 7 ։) Ա յտպէս և ժամահարն՝ ուրա-
պատ դրօշեալ , և օծեալ մեռոնաւ ի տուր Ճակատ , էվև
իբրև տուն աջխաւանդ կրնուելէ , ոճծայնի պաշտօնան . որոյ
հնչմամբն անդր ժողովին ողջմտաւորք , ոչ իջ լացիքն ի
բեթէլ . կարգեալ ի հետուստ , օրինակեալ կանխաւ յար-
ձանն յակոբայ . առանց հնանալոյ . զի փայտն օծեալ անփո-
տելի մնայ , և նշանակէ զանխափան տեւողութիւն պաշտա-
մանն ած ։ Նշանակիչ ժամանակի , զձայնն ի հետաւորս ծա-
նուցանելոյն՝ նշանակէ զժամանակ տպագայ հատուց-
մանն , կամ գատաստանին ։ Օծութիւն ժամահարին է հինե
սրտպողութիւն , ոչ աւանդեն հին և ձեռագիր մաշտոց .
(զոր ի տպագրեալսն կրճատեալով ի բաց թողեալ էն .)
քանզի և առ լատինս մինչև ցայժմ սովորութիւն է օծա-
նել զզանգակն , զոր ի ներքոյ կոչմանէն ի տուր տեղիս
մեռոնին խաչաձև . և արտաքուստ յեօթն տեղիս օծանէն
այլ օրհնեալ իւղով . և զայս արարողութիւն կոչեն Մ կրթո-
ւն զանգակի ։

(15) Հ ղփակիս ։ նմանակից կենաց ծառոյն՝ ի՛ք բնութիւն ,
փայտ գորով և ինքն . և ի՛ք գործովք , զի կոչէ հատա-
կիլ յեկեղեցին , ոչ կենաց ծառն հրաւիրեր ի դրախտն ։
(16) Տնկոյն գիպուածք ։ նմանութիւն ծառոյն գիտութիւն , ո-
րով լինէր ընտրութիւն բարւոյն և չարին . այսպէս ժամա-
հարաւն Ճանաչին փոյթքն և ծոյլքն ի պաշտօն ած ։
(17) Տէառնագրութիւն ։ յիշատակիչ առաւնագրելոյ ի դէմս
իմ՝ ընդդէմ խաւարի . զի ձայն ժամահարին յիշեցուցանէ խա-
չակնքել դդէմս . մանաւանդ զի և հարկաւորն ի սկսա-
նելն՝ Յանուն հօր ասէ , և երկոցս կոխէ միով կռանաւն ։
(18) Ախոյեանութիւն ։ ժամահարն է յառաջապահն ծանուցա-

նօղ և իբր նախընթաց վառաւոր գալստեան քո՝ ի դէպ-
ի՛ն , առ եկեղեցին , որ սպասել է ոբ Թագաւորիդ .
իբր ղն սուգ առնէ ժողովիլ ի ժամերգութեն , որուն յա-
ջորդե գալուստ քոյն ի ոբ պատարագին՝ յարժանա-
ւոր հաղորդութեն հաւատացելոց :

(19) Հնախպական սիրելիս : Որ յորդորիչ է Տէրապարծին ,
եկեղեցականաց և կրօնաւորաց ի պաշտօն ոյ , սոյնպէս
անոնց սիրարկու է անչնահամբոյրն ներդրուելե , հոգևոր
համբուրիւ միանալոյ ընդ քոն , ըստ ընդհանուր , վայե-
լուչ քաղարկեալ կուսանացն կի հաւատաւորաց . որք ի
սպասմաներգութեն ժողովին՝ զատ յարանց . և կոչին ամե-
նայն , հոգևոր ծննդեամբ և ալօթիւք բազում որդիս
ծնանելով ոյ . և լագունի , իբրև Թագաւորին քոն հարս-
նացեալք . որոց ձայն ժամնհարին լինի յարբերել ծածուկ
պձնուելե , հոգևոր զարդարանաց պատրաստելոյ յալօթս ,
և ոչ մարմնական զարդուք , որ աչնարհահաճոյց է սուտ
բուելե : Ա յսպէս լմնանալ՝ առաւել յարմար Թուի կար-
գի բանին , քան Թէ իբրև զատ հատուածք բանի առ-
նուլ զատին . ըստ ընդհանուր սովորութեն ամենայնի
Թէ՝ ընծայօղ կի քաղարկու կուսին եկեղեցւոյ :

(20) Կ՚ամանուելի պապգանն : Քաջահնչող ձայն ժամնհարին
է պատգամ հրաւիրման առ ոձ , իբրև զսինեական պատ-
գամն առնելոյ ձայնիւ փողոյն , որ ի Քրոնեացն , ի սեղ-
ոյն՝ ուր ոձ կայր , արագութս հնչէր . (Ելից . ԺԹ . 16 .
ևն :) Ոմանք ի Քրոնեացն լսացան՝ ի միքայել հրեշտա-
կապետէն . իբր զի հրեշտակքն՝ ոտնի զօրութք ասին :
բայց օտար է . այլ լմնանի առ ոբ յաձախ կիրառութե
յոմնոց և լսանելագոյց , որք զատնձայնն կամ զսեղիս
արբեալս ոյ կոչեն Քրոնիկ , կի պերոնեանք . որպէս յայտ
առնէ նաև եւսեբի ի ններբոյ կատանգեանոսի կայսեր :
Ա յդ՝ ոտ ի պատրաստութե սինեական պատգամացն
լսնացաւ ժողովուրդն , (անդ . 14 .) այսոտ ի ձայն ժա-
մնհարին՝ մեզ օրինէ , միշտ պանծալի եկեղեցին՝ անոս-
քատ որգոյ մայր՝ հաստատէր , զարդարութ հոգևորատ :

(21) Փողն եղջերեայ : ի մերումն , հաղթն եղջերեայ :

(22) Գայիոն : յն նիւսակ , որով սգդ սրատ կենաւ գարա-
նակալացն՝ յարձակիլ ի կործանումն գայեայ : (կենս .
ը . 18 :) Ա յսոտ և ժամնհարն սգդ առնէ ժողովրդեան
յառնել ի կործանումն սատանայի . զի զարմանաս մե-
ղայն՝ որ են հեղգութե յածելոյն պաշտամանեն , և մո-
ռացութե զործոց մերոց , խլէ սոխակելոն ի ժամերգ
պութե . ուր ոձծոյն գրոյ բանիւքն վճռացեալ գործոց
իմ պարգեւս , զմեզս իմ , կի զպատրաս բարի գործոց՝ զորս

մեր

մոռացեալ եմ, յիշեցուցանէ : Վայ եթէ ղժամահարս՝ այլ ինչ յայն բանիէ կոչեցեմ իբրև զկատարեան յովհաննէս, ոչ սխալեմ. զի այս ոտար ամանուս նշոյլ հոգէկիր, նշանական լրի՝ որ օրհնութիւն կրէ զղօրութիւն հոգևոր, առաւելապէս պատմի մեծութիւն գործոց քոց. հրաւիրէ զամենայն ժողովուրդն 'ի լուր աւետարանին, յորում առաւելապէս ծանուցանին գործք քո, քան յովհաննու քարոզութիւնն : Եւ զի յովհաննէս նշան ինչ ոչ արար, բայց զոր 'ի յայսմ անպարտար ապաւինուիլ, այսու ոտար առատանաւս՝ երկրաւորացս բազում օգնականութիւնս զարմանալիս գործեցեր. զի հարմարք կոչնակին, ոտ և հնչմամբ զանգակաց՝ պահպանիմք 'ի մրրկաց, 'ի կայծականց, 'ի կարկտէ, 'ի ժանտախտէ. ևն. զորս և յիշէ զկնի. հմմ. ՀԲ. ՃԺ. այլև աղօթք օրհնութիւն ժամահարին ընծայնս հայցեն, ոտ տեսանի 'ի մաշտոցն :

(23) Խորհրդով արբանեակութիւն : Անուանդ քո քեզ օրհնեալ է խորհրդական բանիւք արբեբդութիւն, որում մանուկիկ են երեք անձինքն Աս : անգիտացելի, աննկարելի, կամ իմանալի կերպարան լուսոյ : Ոչ երևոյիդ նշանաւս, յետ խաչին երկրորդ անգամ շնորհեալ փայտիւս, կիմ փայտիւս, որ կրկին ձերս հոգւոյ և մարմնոյ ներգործէ, հնչեցեր ձայնս, որք իբր նետս շառաչօղս՝ օդագնացս յարմարանք Թռուցեալ հոգւով զօրութիւք քո, հարկանեն զնոպատակն սատանայի՝ զծուլութիւն, զանկրօնութիւն, զոտքխոտութիւնս ազգայնոց, ևն :

(24) Զպատնէշս : զայս 'ի բացատրական հոլով պարտ է իմանալ. քո իբրև յարմարատոյց՝ կանգնեալ, անվայրապիրելի. անկործանելի պատնիշոց, (ազիւն, մեթէրիզ.) ապաւոպ, 'ի սահմանակէ ժամահարին, կիմ 'ի տեղւոյն՝ ուր հարկանի, վկայեալ դէպուածս, զբաւեալ հարուածն այս փայտի՝ իբրև պատգամաւոր քո առաքելոցդ ընդդէմ թշնամւոյն սատանայի :

(25) Օծութիւն շնորհիդ : 'ի ձեռն մեռանիլդ օծանելոյիդ, կամ թէ հոգևոր շնորհգ իբրև օծուածն լինելով այսմ փայտի, արբեմբ զս խառնեալ, ոչ եթէ խորհրդական արեամբդ քում խառնեալ ասէ զմեռանիդ, կամ օծեալ զփայտն, այլ թէ զօրութիւն արեանդ քում խառնեալ 'ի յօծուածնն և 'ի փայտն, իբրև եղջիւր խեհիկ, հարկանիսդ սատանայի՝ ըստ նմանութեան խաչափայտին, չէսանելոյ, օծմամբն իբրև 'ի չէսանելի արեացդ : Ա յսու բանիւ 'ի ժամահարն յարմարէ զասացեալսն յաղագս սեղանոյ օրինացն, և եղջերաց նորա, զորս ըստ հրամանին ոչ պարտ էր օծանել խադով, և սրբել արեամբ : (ելից կէ. 21 : ղևտ. ը. 9 : Եբրայ.

(Ա. 19. 21. 22:)

(26) Գնէր փան 'ի վէրնոյն: առաւել 'ի ձայնէ ժամահարին վերացաւ դրանդն, քան 'ի ձայնէ սերովբէիցն ըստ առեալեանն Եսայեայ. (Ջ. 4.) զի անդ վերացումն դրանգեանցն, այր վերին սեմոյն՝ նշանակէր առ՝ զկործանումն հրէականն խնամակցին, և սառներակաան ասեն հինն օրինաց: իսկ 'ի ձայն ժամահարին բառնի դրանդն ամբառնէ կամաց, այս ազնուանալի կամաց՝ անարժան և ամենևին կրօտս խնդնեցուածէ, այս գանգատուածէ կիր վատուածէ կարձամիտ ծուլին: Բառս խնդնեցուածէ, 'ի դիտս Պետրոսիոց բազում անգամ գնի փոխառնակ վատուածէ, հեղգուածէ, ևն: իսկ բառն՝ անվայելուչ, 'ի մեր օրինակին գնի՝ անվայելուչ. իբրև թէ՝ անվայել լուրջ. այ զուրկ 'ի լրջուածէ, կիր 'ի զբաղուածէ, անջոկ:

(27) Ձխէր դէնդակ: զգինդակ յատս, կամ զորդայթ, կիր զբնանալուածէ, ևն: Ձայս՝ և զհետևեալսն մարթ է նմանակ 'ի վէր մարմնաւոր և հոգևոր փորձանաց. յորոց զերծանիմք կամ նոյն իսկ հարմամբ ժամահարին, և կիր ձայնիւ նր յաղօթս և 'ի պաշտօն այ յորդորելոյն: պարզ արհածէ, զպատճառ մնհաբէր փորձանաց: զաո 'ի յօդէ. 'ի յինդմանէ կիր 'ի թուղթս յօգուածոց եղեալ ընտանի դիտողուածս: զայսպիսեան, նեղուածէ կիր գործակցուածէ դիմել եղեալ հառաչմանեան նոճապեցուցիչս. ոմն յորժամ լինի 'ի սուգ մեռելոց, կիր 'ի կորուստեան այլ իրաց: Ձայսպիսին արհածս ասէ՝ ձայնիւ ժամահարին բազում անգամ անցուցեր 'ի մէնջ. արդ՝ զոր նախ արարեր, ա զպաշեմ զբեզ՝ գարձեալ ներգործեա. ցրուեա վերստին փայտանին հնձանաաս, քո զօրութիւդ զինուորեալ փայտանիւս ժամահարին՝ հանդերձ օգնականութեամբ նշաւ նէդ խաչի:

(28) Ձյաւագին ցուխանա: զցաւեցուցիչ աչաց, կիր զերկիւղալի ցուխանա գիշերայինս, որք ատեպ ատեպ փայլատակեն 'ի խաւարային ամպոց, և են օրինակք հրախառնուածէ ընդ ծառուածէ ստամանայն. որ խաւար գոլով՝ ձեռնոյ 'ի լոյս հրեղէն երբև հրեշտակ՝ պատարագական վիճակաւ խորհրդոյ:

(29 Ձյարուցելոյն: 'ի մերումն, զյարուցելոյն: եթէ այսպէս ելական առցի, հայի առ բառն՝ դիմեցման. այ զնախատատմարտ դիմեցումնն 'ի վէր յարուցելոյն: բայց յոքնական եդեալ, հայի առ բառն խորհրդոյ. այ դիմեցման վայրենի խորհրդոյն 'ի վերայ յարուցելոյ, կիր յարձակելոյ: իսկ յայլորդն՝ զդիւցազն կոչաս, զատ հատուածք է. այ ցրուածէ զկայթմունս դիւցազն, որք խնդան ըստ ինոս մեր՝ հոգւոյ և մարմնոյ: կիր յորդորամիտս առնելով զմեզ 'ի

պաշտօն քո՝ ցրուէա զաբեթաթուելի գիճացն, որք ինդան
ըն հեղգուելի մեր :

(30) Յայս ապգ յայնի : քաջ փորձիւ գիտեն գնք, թէ ձայ-
նիւ ժամահարին յառնէ ոգի ի գաւառատան, զգեան սանձ
ձեռով, զրզերգան ի գրկաց նոյ հաննելով, և զպաշտօ-
նատեղան պատակելով, ևն : կի, այսու ձայնիւ, ըն որում
օրինակ է յեսային փոզոյն :

(31) ԱՀՃարեալ մարդին : պաշտօնեայք եկեղեցւոյ ըն իւ-
րաքանչիւր կարգի՝ հոգևորապես զինուորին, ի յիւ նա-
ռնի, ըն ծանուցանելոյ ժամահարին. որ զընտրուելենէ
հրոյ դաւառատանին քարոզէ ամենեցուն՝ գալմամբ անուէր
պարբերեաս, անյօգաւոր ձայնիւ, ի յօրինաւոր ասպարէզ.
յեկեղեցւոջ՝ որ է օրինաւոր տեղի պատերազմելոյ ընդ
դիւաց, և երջանկաբար նահատակելոյ յաճախուելէ :

(32) Փող ասպափող : փող մեծաձայն : Աստանօր զբանս
ասղմոսին, (խղ. 6.) և եսայեայ (ծբ. 8.) յարմարէ
հարման ժամահարին, և հաւաքման ի պաշտօն այ :

(33) ԱՀասչին ֆայֆին : ծառայն գիտուելէ ճաշակումն ա-
նարգեցաւ ի ճաշակելն զպատուղ փայտի ժամահարին.
վն սա ձայնիւն լինի առիթ ճշմարիտ գիտուելեան. իսկ
այն եղև առիթ յիմանալուելէ : փօնէցաւ, մեծարեցաւ խոր-
հրդական փայտս ժամահարին՝ կենաց անուանելով. զի իր-
րև ղծաւն կենաց եղև գործի հոգևոր կենաց : տես ի
վեր. լծ. 11. 15. 16 :

(34) ԱՀնարգեցաւ երիաւ : ի գալ ժամահարին ոչ ևս պիտոյ
եղև երիամբ պատերազմի : տես ղկինն. լուծ. 38 :

(35) ի սանչո երիվարն : Յարմարէ զբանն զաքար. (ժէ.
20 :) ոգի թէ փայտ ժամահարին եղև սրբուելէ, կամ
նուիրեալ ևն, ի սանձ երիվարին ըն է, ոյ պաշտօնէից է-
կեղեցւոյ, նուաձելով զպղերգուելէ նոյ :

(36) Սար էլնանուէ : Օծեալ փայտս՝ իբր գաւազան հով-
ուին ըն է, հեռացոյց զսուր թշնամեաց. ոգի ցուցն յա-
կոբայ՝ զսուր եսաւայ, կի ցուցն դաւթի առ ղէնս գո-
ղիաթու :

(37) Մարշ ինչ գործուէ : ի քարինս տաճարին՝ ի կազ-
մելն անդ ոչ գծեալ կամ կոփեալ մուրճ (ֆէքիհ) քա-
րակուին. զի յատաչագոյն կոփեալ էին. (գ. թագ. է.
18 :) իսկ եկեղեցւոյ օրհնեալ ժամահարս՝ իբրև զիւս
որ խաչին համարձակ լինի : Ա յսու կրկին առաւելու-
թիւն ակնարկէ. մի՝ զի մուրճն երկաթի ոչ կարաց ազ-
դել՝ ի սիրտս հրեից. իսկ փայտահարս ժամահարս զօ-
րեզոյգ ազդէ ի բրիստոնեայս : երկրորդ, զի մուրճն չէ-
զև արժանի հնչել ի տաճարին, իսկ ժա-

մահարս իբրև պիտոյ խաչին համարձակ հնչէ ՚ի ձմարիտ եկեղեցւոջ : Եւ հնչէ՝ ոչ յամենապետին միայն , այլ առ հրեայս փողն ազդեցութեանց . և կամ յեօթնիցս եօթներորդս յոբելենիսն , որ եօթներորդ ամն , որ լինի 49 , որում յաջորդ յիսներորդ ամն՝ յոբելեան էր՝ առ Թոպութեան . զոր փողով ազդ առնէին . (Ղեւտաց . ԻԵ . 8 . 9 :) և ոչ յանկեան ուրէք ՚ի հրեաստանի միայն , այլ ընդ ամենայն տեղիս քրիստոնէից՝ յաճախ ասպիսութիւ , օր իւր օրէ առաւել հնչմամբ՝ անխափան ձայնմամբ ՚ի յայնու , որ զնոյն ձայնն նշանակէ , հնչեցեալ քարոզէ : Կիրառութիւն ժամահարի կայր յայլ աղգս արևելից . որպէս յիշէ մեռաւ փրաատէս ՚ի վարս ոսկեբերանին , և առբիոս ՚ի վարս Թէոդորոսի աբբային , և նիկոդոյ սիւնակեցի : Յիշէ և երկրորդ Ժողովն նիկիոյ՝ որ ընդդէմ պատկերամարտից , ՚ի չերորդ արձանագրութեան , պատմելով զխոխագրութիւնն նշխարաց անառատասոյ վկային : Յոյնք զայս փայտ կոչեն՝ սքիմանդրօն : Պաշտօնն յոյն մատենագիր համառօտիւ ընծայէ ժամահարին զայն նշանակութիւն , զոր ոչ վրիպոյս մեր ըստ ձակ խորհրդածէ . այլ լինել նշանակիչ հնչմանց եկեղեցւոյ , հրաւառակիչ աւետարանին , և օրինակ յեսայի փողոյն :

(38) Սոսնձ սպասաւորին : տուր Թշնամւոյն ատամնացի , այ հեղգութիւն , ապիտութիւն ամձայնոց , ևն , կոտորեցան ձայնիւ ժամահարին . յանօգտակարէ անպէ , ՚ի միաստակարաց անձն փոխարկեալք յօգտակարս , ՚ի խոչս՝ բերէր զկարծրութիւն սրտից , և ՚ի մոնկաղս , հնձելոյ զորդիսն ամձայնութիւն : իբրև Թէ զծուլութիւնն և զապիտութիւնն փոխեցաք ՚ի փոյթ և ՚ի ծանօթութիւն ամձայնոց : Բայց իւր մարմնաւորին և սա իմանալ . զի օգնութիւ ժամահարին խորտակելով արտաքին Թշնամեաց , խաղաղութիւն պատուիրէ , և փոխանակ կազմելոյ սուսերս՝ շինեմք խոփս և մանգաղս ՚ի գործ մշակութիւն : (Եսայ . իբ . 4 : Միքիա , դ . 3 :)

(39) Ամբիսպանք արիանոց : ձայն ժամահարին ոչ կ իբրև զանգ դրադարձ հնչմունս քարանց՝ ՚ի խորոց ինչ գանդութիւ , ՚ի գոչմանէ խոր և փառաբաշտ տեղեաց խոտորութիւ արձակ կեալ . որ ըստ իմոպակիոնէն , իւր հոմերոնի՝ զօգ վերաւորէ : Ո՛չ անախորժ արանոյ յականջս , իբրև զսուր ձայնս մըզձոյ , նետից , ևն : Ո՛չ զամանս ոչղոյն , զնեստորականսն կիպ պղծութեան Թնդեցուցանէ՝ իբրև զվնդիւն ամբաստարաց : Ո՛չ զսակերան քահանեցուցանէ (այ փշաքաղէ) իբրև զկրճիւն երիամոյ կամ պղնձոյ ՚ի քերելն : Ո՛չ մտաց կիս ըզգաստութիւ այլայլ ապրութիւ , շուռարութիւն բերէ իբրև զանկարծակի ձայնս ահաւորս ՚ի մեր օրինակին . այլայլ ապ-

ասելիք. և ըստ այսմ՝ այլայլեալ իբր զոյական՝ նշանակիչ այլայլութեան: Ա՛ն պանդակ. ուր իբրև զպինձն զանգակ դանդաչէ ըստ ձայնն իւր զլսելիս. և ուր իբրև քարի ուժգին զարկումն ընդ վէրջս ասէ, ըստ ոգոյիկեալ քարինս յատուածոյ՝ որ չուներ ինչ քաղցրութեան:

(40) Բարձեալ յանդանէն: Ի մերումն, բարձեալ յանդէն: Ըստ այլ գլխաւոր կազմածս եկեղեցւոյ գասն և այս, զոր սարկաւագութիւնք զգուշանալ բարձեալ ենամեն. զի և կանոնն օրհնութիւնք սեանդէ հանել զայն՝ ի բեմն ձեռամբ սարկաւագին. ոչ և վեհացիքն բառնային զսուրս առաջին:

(41) Զայնի հրեշտակին: Ժամահարս է նմանութիւն ձայնի հրեշտակին, որ յառաջօր յարութեն աղդ առնէ ամ՝ նըմն ըստ ջեջելոյ: Զայս ձայն հրեշտակին՝ առդանին (Ժողով. Ժէ. 4.) անուանէ հաւատն նշանակեաց, որ ըստ գրոյն նշանակէ զվարգապետսդն լինել ծերոց՝ ի ձայն աքաղալին. և ըստ այլաբանութեան՝ զհաւատարակաց յարութեն՝ ի փողել հրեշտակին:

(42) Հոգեսն այ աս Ղը: Ի մերումն, և հին լուծ. չիք այ: Ժամահարս առաւել զարմանայնէ՝ ի մեզ զհոգին այ, քան երբ առդմուտարանին՝ ի վր եղիսէի. (գ. Թագ. գ. 15:) զի անդ մարգարէութիւն առնէաւ՝ ի նոյնսա մարմնական ծառայ. իսկ աստ բազում նոյնսաք հոգևոր շնորհայ առնեալ լինին:

(43) Սկիզնապար նախընթացութիւն: Պարագլուխ յատուածընթացս այլոց նոնադարանաց, որք չեկեղեցւոյ՝ ի արտաքոյ հարկանին, ըստ որում ձայնիւ ժամահարին հաւաքեալք չեկեղեցին, ի պաշտամանն հնչեցուցանեն զայլ նոնադարանս. ի կատարեալ զպաշտօնն՝ ասպա դառնան ի մարմնական ուրախութիւնս այլոց նոնադարանաց, որք են՝ աղէյարմար ջուրախ, ըստ աղէօք կազմեալ երգարանք, (ասնթուռ, ի քէմին:) Բարեպաշիկ ոգիերգիւրնեց, քաղցրանուագ ոգեաշխան երգոց: Բարացուցական, զբաւս երգոցն ի մոդին ցուցանող և չարժող, բամբռան, զոր ունանք մեկնեն (չաշիտայ, զիլ.) և այլք՝ (Թամպուռա.) բառոյն Բարաձնուրնեց. բառիւք իսկ յատնարեալ ցուցումն բարուց մերոց, և այլ կենդանի համ անկենդան իրաց, և ոչ ձեռակերտութիւնք զդեստուց և չարժման մարմնոյ: Ի՛մ, զեկեցիկ յօրինել բանաստեղծութեց: Ջերիսոնն իմաստ ոտս ևս նշանակին այս երիս անուանք. և բանին ևս յայտ մարի. զի հարկանօգք չաշիտային ի՛մ Թամպուռային, յեր զեղ իւրեանց երբեմն յատաջ բերին զգեցմն այլոց՝ բանիւք, և ոչ կերպարանաւ. և երբեմն միայն վայելուչ բանաստեղծական բանս առնին: Ի՛ գարձեալ սրինգ Նորոգ, նոր

սրինդ՝ ոչ փչմամբ, այլ հարմամբ, առնեալ մեզ փոխա-
նակ սրնդի հին օրինաց ։

(44) Ողջոյնդ հնչման ։ անուն կիմ աննշան հնչման. զի հեթանոսաց նուիագարանք ոչ ունէին խորհուրդ ինչ, և քանիք նուիագացն՝ սուտ և առասպելք էին ։ Իսկ ոչ հրեայք եթէ խախտեցուին, ըստ հրէական Թանձր մտածուեբ, որով համարէին զայտաբին հնչմունս լինել հաձելի ոչ, և փա-
ռաւորիչ, և հաշտեցուցիչ. վայ և բեռանալ ամենայն (Ե. 23.) արդեւ ասծ. այլ ժամանակարն սիրելոյ, ընկալաւ, և առաւել պատուհասց Տէրնան պաշտամբ օրհնութենն՝ իբրև
ահարկու դիւոյ ։

(45) Ընկալ օրհնութիբ ։ Ի մերումս, և յայլս, ընկալայ, որ առաւել յարմար է. զի արդեն վկայեաց՝ Թէ ժամանակաւ ընդունելի է ոչ. ուստի ոչ մնայ խնդրել՝ Թէ ընկալ, այլ Թէ՝ ես ընկալայ օրհնութիբ և գոհանամբ զայս պատ-
ուիբ, պարգեւ սրբազան՝ ինձ Ի պահպանութենն, ևն ։ Վա՛
որոյ տպիբ յայնդ, ևն ։

(46) Ահնաղանդ արուեստ ։ անխարդախ, և անխարդախելի հնարիք կիմ գիւտ գերագանց. զի ժամանակարն ոչ յաղանդա-
ւորաց հնարել է, և ոչ կախարդանօք լինչ խաբեանիլ կարէ ։

(47) Զայնդ այդ ։ Զայն ժամանակարնն նբրև ձայն ձծոյին մտիկ ընդ կաղտ յօդուածոց մարմնոյս. և հանցէ Ի հոգ-
ւոյս զգաստանան գիւտց, և զմտեալ ախտս անիծից. ուր-
պէս ձծոյին ձայնդ հասեալ Ի մարմինս ախտացելոց՝ բըժ-
ժկիբք զնո յաւմ ցաւոց ։

(48) Ջայս էր ։ զայս նկատեցէն նբրև արատաւոր գանանչիբ ընծայ, խորհրդաւոր քնար չհաւաստիան, պայծառացեալ զօրութիբն և հնչմամբն նբրև զայսահալած քնար գաւթի ։ Ջբաւն գանանչիբ մարթ է ևս յարել Ի բառն էր. այ նր կիմ նկատ նշանակիչ ժամերգուբ, և այլ եկեղեցական պաշ-
տամանց. զի և յայնք Ի նշանակելոյն կոչեցին զսա պիտան-
դրօն. այ նշան ։ անընդունելի նամակ, անեզծանելի կիմ անհրա-
ժարելի գիր հրաւիրման յերկնեղեցի քո ։ Ջպատիւ անխափա-
նական, պաշտպան կիմ վրէժխնդիր անխաբման՝ տէրունա-
կան անօրէնութեանցն. զի սակաւ կանխել Ի հանդիսա-
ւոնիոյ ։

(49) Ջէառն ամենալի ։ Ընդրեա մեզ ոմ ամենառատ ձեռն՝ զօգոյ քաղցրութիբն. որ մատուցանիս զքեզ պատրաստ
կամ յօժարակամ բաշխմամբ Ի բազմապատիկ տեսակս
բարեաց ։

(50) Սովաս պատնէ էրանութիբ ։ ժամանակարաւս, կիմ հնչմամբ և ներգործութիբն նր տնկեա Ի մեզ զառնիկ էրանութենէ, որ է պաշտպանութիբն յօտարոյն մերոյ առ քեզ ։ զայս ծառ

աբէկայ, նման գործիական, այսու ծառայէ՝ ի ժամահա-
րաւս, որ երբև զծառն աբեկայ ունի՝ ի դէպակ ոտից,
՝ի ծայրին երբեմ զոր նայն փորագրեալ կամ հատատեալ
ոտ է նոր աւանդն այժմու փրկուածս, ծաղկեալ զնի՝ ի
բերել զպտուղ կենաց: Առել կամի. հնչմամբ ժամահա-
րին յիշեցուլ զոր նայն՝ զգործն փրկուածն մերոյ, անկեա
յայնժամ՝ի սիրտ մեր զկոյս կենաց:

(51) Նեսարփ: Զայնիւ փայտիս փախչելն յանհուն հե-
ռաւորուն նայարի զժոխոց՝ դևքն, չար ոգիքն, որք ըս-
տորնականք են, ի զժոխականք, և բազմայեռանեան, յոյժ
զօրաւոր կամ բազմազան օրինակաւ նայօղք:

(52) Պղպաոհմանան աշօշաղրուածն: ՝ի մեր պղպաբեր հեղ-
հատործեալ սահմանաց, այլ և ՝ի փո մշակեալ, ՝ի մարմ
նոյ մերմէ, որ է քո մշակեալ երկիր կենդանի, մերժե-
յին հոյէ մորմոքեցուցիչ, բազմութիւնք կսկծեցուցիչ կենդա-
նեաց. ոյզ ոչիլ, մժեխ, որդն, թրթուր, լու, ևն:

(53) Յաւելուածք երկնապգեղ: Եկամուտս պակասութիւնք պա-
տահարաց, որք ՝ի վէր բնական ազեցութենն՝ երկին աշ-
դեցուցանեն զմարմինս մեր, ոյզ կուրութիւն, կաղու-
թիւն, ձեռնատութիւն, կարկամութիւն, ևն: կամ, բորոտու-
թիւն, գոնջութիւն, և այլ ախտք մնացականք: կամ ցուցան-
քաւոր այլանդակութիւնք. ոյզ երկդէմանն լինել, ծամա-
ծուռ, թզուկ, ևն. որք ՝ի հնարից սատանայի բազում
անգամ գործին ՝ի մարդիկ, Թոյլ տալոյն ՝ոյ ՝ի պատիժ
մեզաց, կամ ՝ի ցոյց դեղեցկութենէ այլոց կատարելոցն:

(54) Յերևոյթանէ ի-ուց բնութենէ, ՝ի հոգւոց և ՝ի մարմնոց մե-
րոց երևին ինչ նշոյլք, անդամոն ՝ի ներքուստ ծնեալ
նշոյլք, որք երբ ընտանի նշմամբք նենդեն. ըստ որում յու-
նէ ՝ի հոգւոյ ծնանին օտար մտածմունք մեզանչականք.
և յայտնի, ՝ի մարմնի՝ անմաքուր զեռունք ապականիչք:

(55) Զանդամանդեայ ուրիս. ՝ի յոյժ կարծր և խիտ: Ազգա-
տոհ բառն յունական՝ որ նշանակէ զգոհար պատուական,
(էլմաս.) ՝ի մեր մատենագրաց դնի ՝ի նշանակել նաև ըզ-
մագնիսն, Թէ ՝ի նր կարծրութեան երկոցունցն, և Թէ զի
հնգկային գոհարն ունի ասեն՝ զքարշիչ զօրութիւն երբև
զմագնիս. և բան երկուց նշանակութեցս փոխաբերի ՝ի
նշանակել զկարծր և զկինդ նիւթս:

(56) Զայս նէոսկ հրաշէյ: զայս հրաշալի նեցուկ (տայան,)
դնիցես ՝ի սիրտս ծուրեալս, Թուլացեալս, և հատատեալ
ցնծս ՝ի կայուածն, ՝ի կանգնումն ուղիղ:

(57) Զանընդոսպան: ՝ի մերումն, զանընդոսպան, զանշարժն
արուիճ կակղացուացես զո հեղ ձայնիւդ, զգաստ լինել
ամենայն պատուիրանիդ, ոյզ զգօրս և զմատենէս:

(58) Պանծալէ լծակօտ. երկուք կամաւք ժամահարիս նը- ցև լծակօք առաջնակին՝ բարձցէս զծանրութիւն պար- աուցս:

(59) Կամ յափրացէլոց, առաջակացէլոց՝ ի հոգևոր սիրոյ:

(60) Ընտափ հանգիպեան: երդ հանդուցիչ հոգւոյս: զայս՝ և զայլորդան նման՝ ի վէր հոգևոր գործոյն, ըստ որում ժամահարն է գործի ձայնին պաշտաման, որով յաջոգի՝ ի մէջ հանդիսաւոր հոգւոյ, երանութեն, քաւութեն, են: Իսկ ըստ մարմնաւոր գործոյն՝ կարէ ժամահարն ներգործել նպատաւոր, ըստ որում օրհնութիւն նուիրեալ է, և ունի յինքեան զշնորհութիւն եկեղեցական աղօթիցն, ոյք զանգա- կըն, օրհնեալ Քրիստն, են:

(61) Խպրոն խնդրմանց: խրախճանց կապոյ խնդրմանց հոգևորաց կիր մարմնականաց: համառօտուն խնդրմանց: բարձուն ներ- քին ցաւոց, թէ հոգւոյ, և թէ մարմնոյ: կիր երկիւղալի կատկածանաց, թշնամութեց: կարգադրութիւ կրէց: չարիա- ւորութեն կրկնց հոգւոյ, ուրախութէ, տրտմութեն, բար- կութեան, են: փնտռութիւ հեղգութեց. երկայնմտութեն հեղգ բարուց կիր հեղգացելոց: ոչնդրութիւ անպէսիցն, հայ- ելցուն կիր խոհուն խնամալն նրաց, կիր հանգերձելոց:

(62) Կամարչ ցանկալի: ժամահարաւս՝ երբև ուղիղ կամիչ չաս, և երբև արբանէիք, մարթէր ասանդրովք մատուցանել զիս առ հայրդ ծ օրհնաբան, օրհնաբանեալ, կիր օրհնօղ գիեղ:

(63) Վայելչական գոհութիւ: ի մերումն, գոհաբանութիւ:

([1] Ա Էրատին յաւելուածք կրկին հեծաւելեան՝ նորին հանգիպէ , ասա նոյն աղբիւս Տաղլեանաց բանիւ :
Ի խորոց սրտից խօսի՝ ընդ այ :)

ՐԸՆՏ. Պ_Գ:

[2] Ի՞նչ ընարգմանութիւն վասն սրբալոյս եղջիւրն մեռոնի :

ՈՒՐՔ ԸՆԴՈՒՄ ԸՆԱՈՒՆ բարձրեալ անպատում . անձկութիւնք [3] վտիտք յատկանշելի . [4] ի սրբել դենից փառատրողաց միշտ սրբասքանեալ՝ քանակեալդ ի սրբուն . լի և ամենազեղուն բարութիւն առատաձեռն անսուաղելի . լոյս բարի, և ծագումն գալելի . [5] երկրպագեալ փառաւորելի , ահեղ և անպնեալի . [6] ամէն և յաւիտեանս : Ո՞յսու բանիւ [7] դաշամբք յուսոյ՝ ուխտ ընդ քեզ միութեանդ հնչ՛զօր , [8] այո , ամէն , ալէլուիայ . գալեալ Թագաւոր հանուրց . ահ թոլորից . առեղծիչ գոյից . և ահ կամարար . [9] միայն առիթ պատճառաւորեալ . փրկիչ և [10] օծեալ Աշտապաշտելի :

է . Ո՞ւսան [11] մեհենապէս Թագադրանեալ ի մեզ զոյս գանձ անլռաձառ՝ և հարստութիւն անիսկասպրելի՝ յո քո արքայ երկնաւոր . զբոլոր գոյութիւնք մեծաւ [12] սպասեն անմահանացն ահեղից լուսաբերան բոցաշնչութիւնք ,

կրկ-

կրկնեալ քեզ յօժարութիւն ի հաձութիւն, անխոտոր մտաց՝ ծունր գոհութեան. 13 առեղծօղ էութեանց, որ են ի տեսանն և ի ծածկուն։ Որ ետ և էիր միայն բովանդակ՝ ամենևին անպակասել, առեր զմերս խակապէս հոմանին, զի ի լրումն քումմէ լցուսցես. օրհնեալ և բարեբանեալ՝ ծանուցիչ յաւէտ միշտ անքննութիւն ողորմութիւն ուղ ի փրկուն, ի փառս և ի գովեստ անձառ բարձրութեան՝ ահաւոր ինդ բարերարուն։ Ակընառնկիր 14 օծմանս շնորհի՝ մեծախորհուրդ հրաշազարդութեան. 15 քանզի լոյս քո մեզ ծանուցեալ՝ ձառագայթք անհաս. ծագումն անսահման. արեգակն առնաչառասփիւռ. 16 աստղ սահմանիչ՝ երկայ կշիռ տարրութեանց. 17 ձրիպ ոսից՝ և լոյս հետևմանց, 18 որոյ՝ ի ցոյցս խնամատուց ևկեալ տեսութիւն՝ բանիս այս յարմարութեան, տունեմք սարերդութեամբ հրեշտակօրէն լրատուակամաբար՝ փրկչավայելուչ կնդրկաւ խնկեալ զպարգևաբաշխս առատաստութեան ամենիմաստիւ՝ յիւղ զուարթ անբիծ դասանման։ Քանզի ի սկզբան անդ 19 կատարեցեալ ողորմելի տխրահանութիւն ի փշանալ բարձրագոյն շնորհին՝ հայրն իմ սկզբնատեղծ՝ և հնացեալ յաւէտ մեղացն գերմամբ ի մահ դրաւեցաւ. կապեալ ընդ եղծման ապականութիւն անզերծ հանդուցիւք, ի ծառոյն սպատճառաւորեալ յանկումն անյարիւր ամենակործան գլորման, հերքեալ ի լուսոյ՝ այսր խաւարին վայրն մատնեցաւ. իսկ դու գթած ևր ողորմութ քանզի յաւէտ քան զնոյն ծանեար զոր ստեղծեր, 20 և զի չ[illegible]

ակնկալութիւնէ չէիւց յոր ինչ էրն , որով անկարողանայր իսկապէս տեսանել ՚ի լոյսն վերին անմատոյց գերակայութենէ անսահմանելոյդ , ուչ միտաւիայլ յարակայ վառմամբ անազօտելի տարածանեցեր , այլ գիշերայնոյն ոտնալափրծ մթին արհաւրաց՝ ձեռնկալութիւն ձիթոյ՝ շարամանութենիւթոյ պատրուակի ընդոյն զանգելոյ՝ յօրինակ քո անախտ միութենէ ընդ մեզ խառնելոյ՝ մարդասիրապէս հիւսեալ կազմեցեր . զի որ ՚ի ստուերս մահու տարածրեալ գտաք՝ կանխակորուստ տնկոցն սարտեաց , ՚ի պատճառս իրին՝ ազգակցաւ պտղոյն ջահաւորեցեալ հաւատոյն վառմամբ՝ ՚ի նոյնն դարձցուք խնկաւորուն . որպէս և փայտիւն մահու՝ մածմամբ քո ՚ի նա՝ ածեալ մածուցեր զմեզ , առակաւ մեծի խորհրդոյն՝ միաւորեալ ՚ի փայտն կեանց :

Ե. Եւ արդ՝ [21] որպէս ուչ է օր լրմամբ՝ առանց գիշերոյ , և ուչ տնօրէնութենի յարկի՝ առանց ձիթոյ պիտոյից կնդրոյ . քանզի իբր օրինակն հաստատակայնն ուչ նուիրաւոր՝ զմարմնաւոր աչաց տեսութենէ լուսաւոր առնէ , նոյնպէս և մաքրեալն քոյինաշունչ շնորհին ընտրութենէ անխմանալեաւ՝ զաներևոյթ հոգիս միութենէ ՚ի մեզ անտեսիդ՝ հրաշափառապէս պայծառացուցանէ : Օ ՚ի ոմն [22] յիւ ջուսն լուսարանի՝ եթէ աւազանին՝ լուացմամբ մարմնոյն՝ զանձինն հաւատոմբ առնուլ սրբութիւն , ոյնպէս ՚ի յօծումն իւղոյն պարարեալ յուսով՝ զհոգւոյն զօրութիւն տալիմբ և ՚ի սոյն՝ համարիմբ ունել անեղմանե-

լի ։ Եւ ոմն հրամանաւ տէրունական օրհնաբանեալ զքաւութիւն մեղաց ախտացելոցն
23 նախասքանչելիւք . իսկ ոչ հաւատ ունողացն առ այն բժշկութիւնն հրաշալի՝ յանդիմանական անտուստ առնմին մարմնոյն տեսակի՝ հաւատարիմ վկայ անդարձիցն հաստատեիր, ոյնպէս իւղս այս փրկութիւնէ լուսով կատարեալ՝ հեղեալ՝ի մեզ օծանել զարտաքինն խրատանս . իսկ զներքինն մարգս աներևակ՝ ծածկասպես մտեալ նոր կենդանածնել ։

Պատկեր պանծալի 24 այս զանգուածիս նիւթոյ՝ արարչիդ երկնի . քանզի որք զիւղոյն կրեցին օգտութի՝ որ յողորմութենն շնորհածայութի , և դու՝ի գոլեստ քեզ զայս քան սահմանեալ, թէ ողորմած եմ ես ասր . քանզի ոմն սիրոյն 25 անուանն կցորդիս ասծ , նոյնպէս՝ի մասնէ և այսու զինչեալ գծապրիս՝ ըստ տնտեսութենն որ առ մեզ ։ Եւ հաղոյն մեծութեան խորհրդոյ յարմարաւորութի՝ այս ձարպ պարարտութի՝ երկրի թանձրութի՝ հողանիւթ գոյացութի . զի ոմն սոյն մասն՝ի կենդանեացն՝ ոչ՝ի կերակուր հրամայիւր անդ՝ ըստ օրինին , այլ արարչութեդ բոլորովքին 27 պտուղ ոտիշիւր , նոյն նմանութի և աստանօր՝ 28 իբր զղջութի՝ ան մատչելի յայս աւանդ՝ հաձութի էիդ այ վայելչապէս տուչեալ նը՝ էիրի , հոգւոյս հարազատ զուգաձանապարհն, արարողիդ պահեալ և ուսեալ . քանզի ոչ շունչ արեան՝ և ոչ ձենձեր ինչ զուարթութի՝ 29 օրինակ հոգւոյս իմոյ և կարոյս՝ ընդանդամութիւս մոյն ծախի , այլ արբայու-

թեդ

թէդ վերնաւս վիճակի՝ աղուհասական բազմա-
կանին ձօնեցեալ Հաշակ՝ այս նիւթ ջահա-
ւորական մշտաբորբոք անապօտելի։

Ե. Ո՛չ էր մատչելի՝ ի նախապահուքիւն ա-
րու անդրանիկ[30] գառիչ քննողաց, եթէ ո՛չ
օծմամբ ինչ նշանակեր. ո՛չ քահանայուքի՝
՝ի յանկոխելին առեղ ձեռնադիկեր, եթէ ո՛չ
այսու կատարեալ լիներ։ Յակոբ զքարն[31] պատ
կեր վիճին՝ ՝ի խորհուրդ երկայ՝ խորանին
ընտրուքիւ՝ օծմամբն տպաւորեալ կերպա-
ցոյց. առ որ զկնճռումն անձառ բարձրելոյդ՝
առնուքիւ սանդղոցն յարմարուքիւն, և զնա
՝ի վեր տանելոյն անդուղեկցուքիւնն, զար-
ձանն իւղեալ կառուցց նպատակ՝ ՝ի ցոյցս ա-
պառնեացն յիշատակի։ Հարոնեան քահա-
նայուքիւնն սայծառուսի հրամանաւ մեծիդ
ՅՈՎ՝ օծմամբն Հոգեսնայր. որով՝ ի գլխոյ ան-
տի ՝ի մօրուսն գեղեաւ[32] գերապիտաւ իւղոյն՝
զարմանազան կենդանագրուքիւն, ըստ սաղ-
մոսողին, զփառաց նախնեացն առաւիկեր զան-
գրադարձուքիւն, և զընորհիդ կենաց սրբու-
քիւն՝ ընդ մեզ խառնուքիւն։ Զադաւորու-
քիւն ո՛չ էր պանծալի անդանօր[33] պատկերաւն
առեղծադործիդ, եթէ ո՛չ եզջերք իւղոյն
օրհնուքիւն ձեռնադրեալ՝ պսակաւ պճնու-
քիւն թադին՝ յանուն քո քո գլուխ ամբառ-
նայր։ Եւ զնաթդ զնախանձն վերհից մոռա-
ցոյ՝ զծառայն մեծիդ՝ և զկերպարանն ան-
պարագրելոյդ. ո՛չ ահա մերքիսեդեկ՝ յո-
րինակ Հմմարտիդ ահաւորուքիւն՝ ՝ի ձիթաս-
տանեաց լերինն, ուր յետոյ ոտք մարմնացե-
լոյդ՝ ՝ի գետեղեալ կայսին,[34] ՝ի վերնոյ անտի

հրեշտակաց՝ [35] ի պատոց տեղւոյն իւղեցաւ. ուստի [36] շնորհ սկզբնահօրն պաշտպան՝ եալիս կատարակեան արքայապատուիս ձնեսուք՝ ի քէն հանդերձեալ նստաւ, մինչև յայտնեցար ե թևեալ լրմամբ՝ հասոյն խնդուլ ազամային կենադործութեդ։

Ջ. Ա՛ւ արդ՝ քանզի քո են ընարհք, և քեզ վայելէն գոհաբանութիք՝ օրհնաբանեալ ոդդի ոյ, դու ինքն յարմարեա [37] բարենշմար տպաւորութիք զաղաչանս իւղստրականս՝ խնկասպատարս՝ զմռսալիրս՝ պատճառ քեզ փառաց, և ինձ մեղապարտիս առիթ բժշկութեան. մատո՛ ահր յա՛, վերացս աներևոյթ [38] զայս ձէթ լուսանիւթ. և արկ ի սոյն խարանս խոցոյ մահայոսի՝ զկաթուածած օրհնութեան իւղոյդ փրկութիք՝ անապակ գենեաւ սիրոյդ, միութիք արարչականաւ պատուսպարեալ պատանեօք խնամոց. զի յիշատակարանս թարգմանօրէնս քանիս մաղթանաց՝ վայելչական ինձն յարմարութիք՝ ի թևս հոգւոյդ զիարդ լուր գտայ։ Ա՛ւ վերայ գաւթի՝ հոգի քո բարձրեալ՝ յայնմ օրէ խաղաց, յորմէ օծութիքն նուիրեցաւ։ Պաւուղ յայր յայլ և ի մարգարէս ոմանս անստուտ խոկ գրեցաւ, յորժամ օծումն ժամանեցաւ դաւթեան նորին։ [39] Ա՛ղքայութիքն ասորեստանեայց՝ օծմամբն գրաւեալ՝ մատուցաւ ի կցորդութի տանն իսրայէլի։ [40] Պայսերս ոմանս նշանաւորս վեհս և երևելիս՝ ի խժադանայ բարբարոս ազգաց՝ նւէրս այս կենսատնչող ցօղով անձրևեալ՝ իբր կարիքիւ ոչ ասացաւ ի յընտանութի հպատակութե մե-

ծիդ

ծիծ. այլ : Եւ ասէր առ նմա[41] երկնաւորին պատուհասիւքն զօծեալն ձայն՝ նմին մեծ վարիա : Զայն սաղմոսողին[42] զեր քան զմարգարէսն՝ զօծեալն անուն նախայայտ մարեաց, կանոնափակ ընդ միջարկութիւբ պատուէրն աւանդեալ, մի ուրձենայք, և մի մեղանչէք : Ո՞ւ հեղհեղս առաքեալին՝ ածող[43] ին հրամանատարութենն , նշանակ լինի հաստնելոյ ի պաշտամանէ անտի բահապետ, զօծեալին ի քարեբ ազգեցոյ յերուսաղէմ : Ուղ Թաւիթեալ անուն փեսայիդ՝ ի հոգելից բանից իմաստնոյն վերամկայեալ հանեսաւ իսկ գրեցաւ .[44] ուղ զի հոգին՝ ոչ յաւէտ պատկեր և նշանակիչ , զի փոքուս զմեծդ կերպագրուն քե նկարագրեալ ընդ քեզ միասցուք առմամբ քո շնորհիդ : Է . Ո՞ւ զի և երկարս՝[45] պատուճածօրէնս՝ քառականատոյնս՝ գծագրականս և առակաւորս շարադրեցից առաջի վերնոյդ և ահաւորիդ մարգարոսական բանաստեղծուին . որդ և կենդանարարդ՝ արարչէդ երկնի և երկրի՝[46] ի յօժմանէ անտի սկսար քարոզել զաւետարանն արքայութեան . վկայեալ անաւետ ի յոհաննէ՝ օծեալ և դառն ոչ՝ քարձօղ մեղաց աշխարհի : Օ՛ի Թէպէտ ընդ օծմանն օրհնութեն՝ հոգին էր քեզ խոհաբար լրմամբ, և ածութեն խաւսնութեն բովանդակապէս , այլ անուանն պաշտի խորհրդեաւքն շնորհին հրաշափառապէս ազգելոյ ի սբեան . զի զըստութիւնն ազամեան մարմնոյն՝ մեծանալ յաւէտ ոյժու յորդորմամբ պատրաստ արուցեր : Ասացեալ զառաջս մարգարէութենն ե-

սայեալ՝ զոմ ինքն [47] ածութեամբ մարդացեալ՝ ընթերցար, հաւատարիմ առնել զքան ծառայից քոյ՝ ա՛ր. և իբրև ծանուցեալ էղեր օծութեանն՝ ի կարդ անդ բանին, թէ հոգի տէն՝ ի վերայ իմ՝ որով և օծ իսկ զիս, ապա [48] փակեցեր՝ ի հանգիստատիսառն օծելութէ՝ զորքանութէն երկաքանչիւրոցն յայտ արարեալ խստոցաւ սահմանի՝ ընդարձակ հեռացուրութէ մեծաս կնքեցեր, զմերս՝ կաթուածաւ ինչ ընդհատարդեալ, և զքոյդ՝ իսկութէ ընդ հօր՝ և ընդ հոգւոյդ հաւասարուրէ թարգմանեալ: [49] Նախածանօթ մերսիկեր սուրբն՝ պանծալի իմն գովեստիւ օծեալն կոչմամբ՝ ի հրեշտակապետ փառատրոզաց՝ առաքածոց երկրի ծանուցար: Օ՜ որ մարգարէն կանխաս գուշակեաց զի՝ յորդանան, և յընտրեալն լեառն Թաբօրական՝ հայրենի ձայնիդ եկաւորութէն, թէ [50] որ պատմէ՝ ի մէջ մարդկան զօծեալ իւր: Օ՜ որ առաքեալն ձայն կանխաս պատմէ՝ հզօրիդ փառաց զայս պատիւ [51] առ՝ ի զառեալդ ձեռնադրել լոյ, օծ զքեզ ա՛ծ՝ ա՛ծ քո իւղով ուրախութեան:

Ը. Հոգի երեսաց մերոց ա՛ր քո. որ է [52] օծեալ անուանդ խոկոյն, որով զմիշտս կենդանութէ՝ ի գէմս մեր լոյս՝ բարերարութէդ քո աղբեցեր. [53] իմաստութէ ուսուցին երջանկին՝ մարդասիրութէն խոստովանելն, ասելով առ ոմն, թէ եթ միայն աստուածն ոն օծեալն. զնոր աւետեացս միայեալով, թէ հոշիկս անգամ ոչ առն յամ մեղեալ: Երդոյն երգ՝ [54] իւղերիեցական գինի՝ զաստուածով ծա-

նաւ

նուցեալ զխորհուրդն՝ ի գոլեստ հարսին՝ որ
եկեղեցւոյս՝ զմեռս առաքինութեանց հանդերձ
ամառաջին իւղովն. և ևս զմեռս և կնդ-
րուկ մաքրութեանց վարուց ամ փոչեաց անու-
շով՝ իւղովքն զանգեալ՝ անդստին և այսր յա-
ռաջաբերեաց: Դանիել զկենսատու մա-
հու քո՝ ք՛ս թադաւոր երկնի, ի վեր քան զ-
լինակ կոչումն ձայնի՝ զայս անուանադրեալ
վկայեաց յայտնի, թէ զկնի վսեմասուն և լինն
եօթնեւորդացն՝ սպանցի օծեալն, և օծեալ
առաջնորդ՝ զբեզ յորջորջեաց: Ընդ ակիր
աշտանակին [55] զաքարիայ ադդովայ՝ որ ի բա-
նբեայ՝ [56] իւղոյն բարեբաշխ բացատրութիւ
ի մատունս եօթանց առաջադրութեց զրնդ
դիցն վառելոյ՝ ի ջահէ անտի զօրութիւ անե-
ւամոտքար վիճակաւորեալ, զ'իքոյդ լրու-
ի մէզ մրկութիւն և օծելութիւն զերաբնատես
նախահեկուցեր: [57] Օ որ ըստ օրինին ան-
տուստ գուշակմամբ՝ ի խորանին որ ի տա-
ճարին՝ ամենընդել լին կրթութեամբ ս-
վարաբար մատուցեալ լիներ, պանք քա-
զարջընծայք, և նաչիճք՝ իւղովք խառնե-
ցեալք, և զուարակք եղանց իւղարկեալք,
և տիրական անուամբ ձայնեցեալք, և հա-
ւուց ոսանց թաթաւսմամբ յաղագակից ձայ-
սին ի յարիւն, այսր խորհրդոյ՝ առձեռն
տեսակք և նշանակիչք յարմարականք քեզ՝
միածին ծնունդ օրհնաբանեալ մեծիդ այ.
միայն դու օծեալ նարոզ և զարմանալի՝ ինք-
նութիւ համայն էութիւ՝ իսկապես լրմամբ
սուիւ անսպակասելի:

Թ. Ի՛ւ զի՞ւս ևս ինչ բաղմապատիկս նշանա-

կել առ այս մեծ խորհուրդ անհասանելի,
[58] և ոչ ձեռնակել զբեզ՝ քաղցրութիւն. իմանալ
քեւ զայս՝ թէ զի՞նչ իցէ իւղն, եթէ ոչ՝ զտխ-
րութիւնն՝ ի փայտն պարտեաց՝ սովիմբ բժշ-
կեալ, ըստ սաղմոսողին, զսնարթ դործեալ
ցես: Եւ զի՞նչ պարարտութիւնն, եթէ ոչ՝
զկերակուրն մահու՝ սովաւ մոռացուք լցեալ
՝ի սմանէ: Եւ զի՞նչ օծութիւնն, եթէ ոչ՝ զը-
մխրոյն Քրիստոս տեսութիւնն՝ ՝ի ձեռն սորին
փոխարկեսցուք ՝ի պայծառութիւն յաւէժ ու-
րախութեան. անուճամբ քո փրկեալ յոդի զո-
րութիւն՝ հօր անուճանեսցուք: Եւ զի՞նչ ար-
դեօք մարգարէին Դաւիթ ըղձակիանութիւն
ամենատենչ քաղճանացն ինչ իմանալ, [59] ո-
րոյ ծերութիւնն առակի ՝ի ձէնթ պարարտութե,
և կամ օծանելն իւղով զգլխոյն վերամբարձ-
ձութիւն, եթէ ոչ՝ զհին խորդախութիւն սգոյն
սաստկութե ՝ի մահ կործանմանն՝ կենադոր-
ծեալ զեղումն այս կենաց՝ պատասպարեալ օ-
ժանդակեսցես: Եւ զի՞նչ [60] Հրագին լուսա-
ւորելոյ հնարհակալութիւն, եթէ ոչ՝ ՝ի մէջ
լանն անյուսութե մեղացն միտն և հուսապաշ-
տութենն խաւարի՝ կերպակցեալես միութե
՝ի յիս եմմանուէլ: Եւ կամ զի՞նչ մարգարէին
ճաճաբանեալ ՝ի սփոփանս զսնարթարարս օրհ
նութե՝ նշանակ յայտնի վայելչապէս ամանց
աւետ, օծելին իւղով ՝ի մերոյ պարզելոյ.
և կամ իմաստութեն՝ ՝ի դիմաց Հարսինն՝ ասէ
օրիորդացն, հաստատեցէք զիս իւղով, և
գեղեցկազարդ խնծորով յարկեալ ծածկե-
ցէք, և [61] ՝ի պարտէզ իւղենեաց տածեալ
գրգեցէք, եթէ ոչ՝ այսր ակն [62] ընտրական

նիւ-

նիւթիւ՝ հոգւոյդ քո լցեալ՝ ի սոյն լոյս տես-
ցուք զանխմանալիդ՝ ի մէզ բարձրութիւն գի-
տել։ Եւ արդ քէզ միայն՝ խնամակալ, պատ-
ճառ բարի [63] բնաւից եղելոց, ձեւան համ-
բառնամ տապածմամբ բազկացս՝ երկնա-
մանցս գործակցութիւն՝ սրտիս հեծութիւ՝ լեզ-
ուիս և շրթանցս ձայնարկութիւն, լուր աղեր-
մութիւն առ ի, պաղատանացս խնդրուածոց առ
քեզ կարդալոյս. Ընդհաւորեալ այսու սիրե-
գիւք՝ գոհաբանութիւն քեզ վերընծայեմ՝ հզօր
ահաւոր բարձրեալ անքննին, անիսկ փա-
փաքմամբ միշտ համբուրեցեալ, սիրբ սիրբ
և միայն միշտ սիրբ, օրհնեալ հանապազ
յաւիժ անդադար երգաձայնութիւք։ Ընձե-
ռեա առաւել բարերարութիւն՝ խոստաւվիր-
պելոյս. տնօր յոյս քաղցրութիւն [64] ոչ մասին
միոյ մատուցմանն լուսոյ՝ արժանաւոր լինչ
հանդիպելոյս, լսելիք քո բարի ընդբութիւն
ծածուկ խորհրդոյս՝ գրգռութիւն խառնեալ
ընդ ապերս՝ առեալ ընդ դաւթի, ընկալաբ
ա՛ծ զոզորմութիւն քո, և զծածուկս գաղտ-
նեացդ անտեսից՝ խոստովութիւք քոյ լայտնի
արարեր։

Ճ. Եւ արդ՝ մեծութիւն քեզ՝ ամենակալ ա-
ռատաձեռն աննուճապելի՝ ամենափոյթ առ
ի գթութիւն՝ մշտայօժար ի բժշկութիւն, զի
միտցուցեր խառնեցեր ընդ մերձաւոր դիւ-
րագիւտ [65] ընտանի նիւթոյս՝ գհրաշս ան-
ձառս քումդ սքանչելեաց ահաւորութիւն։
Կանգնի զոր երկին ամ բարձանց՝ երկրիս
լայնութիւք՝ և անդնդոց ներքնոց խորութիւք՝
ծովուց բազմութիւք՝ ոչ զօրէ տանել, այլ միայն

ըզ-

պէտքն ՚ի մեծ բերէ , ՚ի փոքր զոյս տեսա-
կանեցեր զօրութիւն՝ սահմանեալ Հիմնադրա-
պէս անհրապուրելի . զի մի՛ նորոգ իմն երևե-
լով յայլ էութիւն՝ առ աչս Հարեւանցի [66] եր-
եակատութիւնն ինչ վարկանիցի , վիրաւորել՝
քան թէ բժշկել անընտրաբար զկարծիս
մտաց : Վ.անգի [67] ոմն մարմին՝ քեզ Հաւատս
տապէս՝ օրհնաբանեա՛լ որդի ՚ոյ , խոհութիւն
և ՚ոչ օրինակ՝ ՚ի յարդեանցն յորինոյ արար-
ջապէս միշտ Հանդերձեցեր , և կայլակ կո-
ղիդ՝ զարիւն խաղողոյ , և արդանդ կենաց
Հոգևոր ծննդեանն՝ զառատութիւն ջուրց յո-
լովեր , նոյնպէս և զՀոգի անմահիդ փչման՝
տվաւ և ՚ի սոյն արդիւնատրեցեր . [68] երկունք
կենաց՝ որոյ կերպարան յառաջ եկեալն՝ և
՚ոչ Հեթանոսութիւն է փոխարկութիւն , որպէս
՚ոչ տեառնադրութիւնէ խաչական փայտի ինչ
երկրորդութիւն , նստելոցս յերկրի խաւարի՝
բանտնմանութիւնէ քո ա՛ր՝ ծագեցեր : Վ.անգի
[69] յայս կերպարան ընորհի՝ զանպակաս լրու-
թիւն անհասիդ յայտնեալ աշխարհի լուսաւո-
րեցեր , զի մի՛ տնանկին կարօտասցի՝ և մի՛ ըն-
չէղն բարձրամտեսցէ , ըստ օրէնի Հաւատոյդ
քաշխման , և լուսոյ արեգական տարածմանն ,
և ջրական վտակաց ղեղման . զի Հաւատարա-
պէս բաշխիր երկրածնաց մանանայիդ զոր
դամասնութիւ՝ փոքունցն առաւել , քան մե-
ծամեծացն :

ԺԱ . Ի՛սկ այս նիւթոյ [70] տեսաւորութիւն խո-
րին խորհրդոյ՝ և ՚ի բնուստ անտուստ հրա-
շապէս ունի զթափանցութիւն . որպէս զի ՚ոչ
երկիւղ ինչ շուքն ափուիք՝ անհատատապէս

զոհ-

զտեղի փոխել, և ոչ ընենդաղաբար զբնակուե
ինքեան լքանել. քանզի ոչ վերջնականօք ա
չառումք հերքի, և ոչ յընդդիմակից ուժեք
ողողեալ արտաքս ելանել: Այո զի ոմն [71] պա
տահումն զունոյ յէուԹէ մարմնոյ՝ անփոփոխ
ինն և անհրաժեշտ, որ զօրութիւն գոյացուցանէ՝
և ոչ զօրութիւն ապականէ, այսպիսեաւ ինն
յարմարուԹիւք՝ իւղոյս զօրուԹէն անդատին 'ի
յիւրոց անտի հերպատան զաւեալն ունողի՝
միատնական զուգուԹեամբ ընդ մեզ խակ
կցորդեցեր՝ ու՛ր յա քա, ընդ երին գոյն՝ և
զօրինակին լծակցելով. քանզի զանխմանալին
տեսուԹէ աչաց և մտաց ըղձից՝ 'ի գէմս բե
րեալ հերպատուցեր. 'ի պտղոց երկրի ձըն
շեալ մզելով՝ զարմանալեօք հրաշագործու
Թեամբ մատակարարիլ մեզ պատրաստեցեր:
Այ՝անաւանդ զի [72] ոչ յօրվիոյ խառնից 'ի մի
եկելոց խմբակցուԹէ զանազան ծաղկանց,
ըստ հնոյն և ստուերին բաղմաբուրեան այ
ցայլուԹէ, զայս նուագ օծուԹէ հրամանատրե
ցեր, այլ եթէ զօրինակ փոխեալ զայն առ այս՝
զոր ինքն խառնեցար 'ի սոյն մաքրուԹէն վեր
նադոյս ձևիդ: Այր Թէպետ անչաւեն համե
ղուԹիք քոմդ անուշուԹէ, և [73] ընդ օրինա
կաց իրիք ոչ համեմատի, այլ ծաղիկ գաշտի՝
և շուշան հովտաց՝ և նարդոս ընտիր՝ և եղեգ
նախանձ խառնեալ հալումբիւ՝ յարմարու
Թեամբ հոտոյ քրքմոյ՝ վերջ Թեալ ոգիուդոյ
և աղնիւ գինւոյ, ոչ սակ՝ քան Թէ իւղոյ մե
ուԹեամբ պատշաճատիպս օրինակեցար փա
ւաւորեալ անուանդ անքննելի, որ զնամ ընտա,
և յիրի իմեքէ ամենևին ոչ կարօտանաս:

Ոս-

Ասատի [74] ոչ չինել՝ ի հակառակաց քրտնադատութեց՝ քաժանեալ կամայ՝ մեկին առակի, այլ՝ ի սիրոյ հաւանութէ՝ ձգապէս՝ ի մէնջ պարարիս, վ՚ս մեր ըստ մեզ՝ առ ամենայն վայելչական նմանութէն օրինակեցեալ. առ որս լոյս բարի՝ և հուր ջեռուցիչ, տալ սիրոյ առանց մասին ինչ ընչման անպակասառնացրուութէ՝ այս զանգուած նիւթոյ՝ կամ ուսածոյ ձիթոյ՝ մաքուր մտաց տեսեալ իմանել, որով յիրաւի տալաւ՝ ի չոյծ և միաշնալն։ Ինդ սոզոմենն օծելոյ որդեգրեցելոյ այ՝ երգեմբերանուլ հարսինն՝ երկնաւոր փեսային քարեբան գոհաբանութէն, համբուրելով՝ ի յիղձս մտայ՝ զհոտ իւղոյ քոյ քան զամենայն խունկս. և իբր զբանս կենդանի յաւիտենականաց ունողն, ըստ հոգելոյ բանին լմաատանոյն՝ և [75] ածաբան աւետարանչին, զհետ քո՝ ի հոտ իւղոյ քոյ ընթացցուք. [76] լուսացեալ զերեսս ջուրբք կենաց, որ՝ ի վեր է քան զերկին օդոյս այսորիկ, և օծեալ զչլուխս անախտական իւղովք երկնայնոյ՝ յանդիման եղեց քեզ ուրախութեամբ, զըսուրբ ուսարթասին՝ և ոչ տխրաբար։

Այս իւղ խնկելի [77] պաշտելի և երապնելի, ոչ սոսկ օծութեն ուղղոյս աւենակի, և համ հերաց վարսից գազաթան նպաստ ինչ մատուցանի, եթէ ոչ աղուհացական կենաստու խաչիւդ ընդարբեսցի։ Այլ իւղ զարմանահրաշ օրհնութէն լուսոյ՝ զհրեշտն և [78] զխուժն՝ զընդիկն և զբարբարոսն՝ զակնթացին և զելլենացին՝ զդուժն զժնդեաբար՝ և զարհաւրատեսակ շանապղտութեն սոսկա-

վին-

վլիթխատ , զտէրն աղատ՝ և զստրուկն ծա-
ռայածին՝ քրիստոսեան արարեալ՝ անուամբ
քո կոչել . և հոգւոյդ սէր ընծայել , և հոգւոյ
երկնաւորին՝ հարազատ որդի հաստատել :
Վասնզի՞նակ են սուքա արուեստից տես-
մունք յատմարեցեալք ,[79] նախ նիւթոյն՝ ա-
պա գործուածին : Վանդի երբ անօթ փայտե-
ղէն մինչև օծեալ լոկ՝ դիւրաթաւր հերձի , և
անօգուտ եղեալ անպատուի , նոյնպէս և
մարդ՝ ոչ իւղեալ սուքա՝ հեշտեաւ խորտա-
կի , և մեհուսի եղեալ առ՝ իքէն՝ ոչ լուսաւո-
րի :[80] Վատն սա քո՝ յ՛ո , որով զհրաշալիսն
զարմանապրես . քանզի երբ անդծելի կազ-
մուածք կարծր պահպանակաւ՝ աներեսպատ-
րաստն շրջարկուածեամբ պաշտպանեալ՝ ծած-
կէ յայլապուճնակ խրթնի եկամտից . մինչ զի
այսու մեքրուածեամբ թաթաւեսցն՝ ի սմա՝
ոչ ներկի արեամբ , և ոչ տխրատեսակ երփ-
նիւ այլայլի : Վա՛ զի և թափանցանց ինքն
խառնուածեամբ հոգեպէս՝ ընդ թանձրուածն[81]
մերոյս գոյուէ մնալ անցանէ . զի թէ ա-
նէծք սաղմոսողին՝ ձիթոյ առակաւ՝ ընդ ոս-
կերս չարին համայնից բաշխի , որչափ և հո-
գեղէն սոյն Հարսոյ լուսոյ՝ զանարուեստ ներք-
նոյն տեսակս կենագործեալ ողջացուցանէ .
ազգումն տուեալ՝ ի խորոց անուն շնչմանն
հաւատոյն՝ մինչև՝ ի սպառումն ծածկոյթին եղե-
լոյ՝ զբնաւն ընկղմէ զկիզիչատակ մարմնոյ մե-
հուն արկածից . քանզի կենդանական զօրու-
թիւն միշտ ահաւոր՝ ա՛ր յա՛քէ՝ ի սմին խառ-
նեցեալ՝ ըստ սոյն իսկ բնական :

Ժէ . Վայս օծումն բարեսեպհ՝ և[82] առ երր-

նայ

նամարտիկ մերկամարմնացնակ ըմբիշն՝ իբր զօրաւոր հնարից կերպարան ձգնաւորական՝ անըմբռնելի ձեռաց ներհակին՝ օրինօք սրաշտի, դիւաց և ախտից հզօր սահարկու։ Կանգնի յոքնասպառնիչ սձնուելի բանին եղեւիւղ ի առ իմանալին փարաւոն, հենդնաւոր առակագրութեամբ՝ ողբականօք շարայարմանբեաւ, յորժամ էղեր՝ ասէ, և հանդերձեցար ընդ օձելոյ քերովբէին, ուր արձանքն հրեղինք հաստատեալ կառուցան։ ()րհնաբանեաւ ահաւորութիւն[83] ամենակալդ ձեռնկալութիւն, որ միշտ անձառ ես բանից՝ և գերազանցեալ քննութեան. որ աւետարանաւն կենդանագ խնկիս յարակայ՝ իբր նորածին օձեալ՝ քաղաքի դաւթի. և՝ ի քահանայապետին հարցմանէ, դու ես օծեալն որդի օրհնելոյն. և յերանաւորն դաւանուէ պետրոսի՝ օծեալ միայն որդի ես կենդանւոյ. և յայտահաւատքննողացն, եթէ դու ես օծեալն՝ ասեն, առ մեզ համարձակ. և՝ ի կանոնականացն քոյ՝ հաւատոյդ յօծեալդ ուսուցիչ և ես ամի. և հերովդէս յաւուրս քան զսոյն՝ զօծեալդ աշնուն յայտնապէս հարցեալ. և զինքդ գրեն՝ գու խակ ասացեր, զօծեալն ես զսէրն դաւթի՝ զանսկիզբն որդի՝ ժամանակաւ որդի։ Կանգնի այսպէս ընկալեալ վայելչապատզայս թարգմանեցեալ, որ՝ ի մեզ բերել ծայրն կատարման խորհրդական հոչմանն՝ վէրժ։ Ընչիք քրիստոնէից նախատատուհուե։ „Ինքան ունի ահաւորութիւն՝ միանգամայն և արքունի[84] իւղաւորական լնկաւորութիւն՝ ստակալի անուանս օծութիւն, մինչ զո-

որ-

որպէս ոչ է համարձակել ուրուք յերկրայ-
նոցս [85] ՚ի ձեռն անուանել՝ այլ ՚ի ձեռն յայնմ-
պէս ոչ քերդ մարմին՝ զբրիատոզ անուն
անձին հաւատալ, այլ զբրիատանեայն . ան-
տանելի [86] նախնեացն մեծաւոր ակրտչին՝ ջուրզ
զհոգին հրաւիրողին . քանզի չէմ ես ասէ՝
օծեալն , այլ առաքեալ առաջի նը : Սուրբ
շրջէին՝ ոչ զանն ազդէ աւետարանչին մար-
կոսի , [87] առաքելականացն ճշմարտութիւնք ,
եթէ աղքատիկ հարազատ ձեռինդ ոչ՝ այսու
վարեցեալք . քանզի իւղով օծանէին՝ և ա-
ռանց մարդկային հնարից՝ անուամբ քո բժշ-
կէին . Ո՞ւ զի ոչ խաւսար ՚ի լուսոյ՝ և [88] ցաւ
յաւուրջուրէ , դիշեր ՚ի տուընջենէ՝ և մահ
՚ի կենաց , այսպէս և ՚ի սոյն իրէ տերաւար-
գեալ՝ ոչ չարին երեւոյթք մերժին խաւխա-
նին և բնաւին ամիսսին : Վանզի որպէս
չանչք գտցիք՝ և փոքր ղեռունք սարդոյ և
[89] ուխնաամոխ՝ եթէ ՚ի գեղոց մահու՝ յայս-
նէութոյ սպառեալ պակասին , սոյնպէս լրու-
թեամբ ընորհն օրհնութէ սոյն իւղ զօրա-
ցեալ՝ և զայս վանէ , և զմուրհակս չարեաց
ջրէ . և զչէնու մահու պատառէ : [90] Ոչ է ա-
ւազան կատարեալ՝ առանց օծման օժանդա-
կութէ : [91] Նմին աւազակացն մահու խոց-
մանն զմարդն առաջին , [92] այս դեղ փրկութէ
մատուցեալ տուեալ . եթէ անչարակ վիրացն
յակոբայ և իսրայէլի , սոյն իւղ պատուհա-
կան յիշատակեցաւ . այս իւղոյ փափաքեալ
գաւիթ՝ եթէ ձիթենի պտղոյ ՚ի տանն ՚ի
[93] յուսոյ յարակայի , զբեալ զթլփատութիւն
անդամին , զմկրտութէս ընորհ գուշակէ :

Ա՛ր

Նա զի՞ է ինձ զայսմանէ ձառել, և համայնին կարծել հասանել, որ [94] և ոչ վերինքն զօրեն ձեռնարկուբք ինչ բանի՝ [95] զսոյն խոտհուրդ՝ ի մտանաւորէ ինչ ձառելոյ նշանակել, թողում ասել՝ թէ յ խիւէ ժէ. Պաւք քեզ միշտ և յաւել անմահ թագաւոր՝ ի յայժմու երջեցեալ [96] օրհնաբանութիւնս, զոր արարեր և կատարեցեր առ հն՝ քարեխնամ գթած և երկայնամիտ, հարուստ և առատ ամենայաղթօղ. անդ սակն՝ ի հալոցըն գծագրել զօրինակն՝ մինչև ի լուսին ածեր զիակութինն աչմարտասիս: Նոյ լոյս իսկ բնութբ և արեգակն միտասպածառ՝ և զաշակերտացն դաս՝ լոյս անուանեցեր, որով զարարածս ամ երկրի՝ ձառագայթիւբ երջանիկ շնորհն նոցին լցուցեր: Նկատար վիւղն անուշութե [97] յաւժմէ՝ ի յոտս, յորինակ ընդունելութե մաղթանաց առ քեզ. և ի միւամէ պոռնկէ՝ ի գլուխ, նշանակ սիրոյ գթութեդ առ մեզ. միտասիաւոբք բաղձանօք անսահմանեալդ՝ ի սոյն հոտոտեալ [98] մինչ զի ոչխատիճ անիծասպրելեաւ՝ օրէնս յարատկայս օրհնաբանելիս՝ քոյինահրամանն պատուճէրս կենաց՝ ըստ համօրէն աշխարհ քարոզել զաւակաւաձեան իւղոյն յարգաւորուն, զարմանս հրաշից լսողացն՝ առ ասպառնեացն յուսատպրութի: Նուբ օծութի ունիք զնշն՝ ասաց [99] երջանիկն առաքելութեանց, մեզ նեալ զնարհուրդն որ՝ ի մեզ զեղեալ՝ յառաւելութի կենդանարարիդ անպակաս բովանդակութե: Ասաի յաւետ ինն յարմարաւոր և հանդուսնատիպ՝ [100] առ՝ ի մանաւորնման

նուէին լուսոյդ և հոգւոյդ սէր՝ այս կաթ-
ուճած օրհնուէ ի վերնոյդ քարեբաստուէց՝
անսպառաւաքար սրսկեցեալ ի մէզ , և ասէ
լոյս , իւր զնախասէիւ գոլ ստեղծուճածոյ՝ և
արարչուէնէդ պատկերակից , որով զևաւստ
մէծուէնէ մէզաց հալածես . [101] խակ հուր ,
զի յիւմ տարր արարածոց հաւասարապէս
ունի զուգուէնի՝ ըստ էականին կշռոյ քաշ-
խուէնէ , ծածուկ և յայտնի , լուեալ և ծա-
նուցեալ . և եթէ ոչ ընդհարցի ի հակառա-
կէն , ոչ յինքնասաստ յօժարմտուէնէ քաղ-
ձայ բորբոքիլ : Վարձեալ [102] և օծուճն , զի
արքայաբար որդեդրեալ ընդ քեզ ի ժա-
ռանգուէնիւն հօրդ մատուցես . ողորմա-
լէնէդ ազգակցաւ նկարեալ ի մէզ անեղծա-
նելի , ի հանդերձեալ փառան փայլեցուք .
պարձեալ և հոգի , զի մաքրեալ զարկածս
խաբէուէնէն՝ որ ի բանսարկուէնն ներգոր-
ծուէ , նորոգ փոխոխմամբ հոգւոյ և չիմար-
տուէնէ՝ հօրդ երկնաւորի երկրպագեցուք ,
քեւեռեալ ընդ քեզ յուսոյն հաւատովք՝ ամե-
նասրգև :

Ժէ. Ա՜հա արդարև յաւէտ խակապէս՝ լուռ
այս լուսաստատատար [103] լինկաւլիր՝ վերնականոյ
սիրոյ տեսուէնէն : Ա՜որ և պօղոս խակ սատ-
շաչ վարկաւ ի չառն գոհաբանուէնեանն՝ ա-
սելով յայտնի , [104] որ օծ զմէզ ձեօք հանդերձ
ի քո յիւ՝ ասէ է , որ և կնքեաց զմէզ՝ և եա
զառհաւատչեայ հոգւոյն ի սիրտս մեր . և
պարձեալ , մի՛ ասէ , տրտմեցուցանէք զհոգին
աբ այ , որով կնքեցարուք յաւուրն փրկուէ :
Պատկառելի և անվանելի [105] օծուէնէս յոյ-

ջորջուԹի՝ Ըբը ՚ի նոտուսն՝ յաւէտ քան ՚ի հնուսն. քանզի քանն գաւԹեան առգմոսին՝ գոհրակեան անօրինականացդ սիզբնաւոր կրնդէդ լուսհուրդ՝ ձեմարտաբար վերաստահմանել, ժողովեցան կուտեցան իշխանք ժողովրդոց՝ վասն ան և վէճ օծելոյ նորա։ Զ՚ար գարեհուԹիւն մեծ առաւարեալ զանարքեղի արեանդ պարտիս՝ հրեախուսքը չար մոլեգնուԹենն՝ որ ՚ի ծորդ յանդգնուԹի, ոչ է [106] որ ձգիցէ զձեռն իւր յօծեալն ան՝ և քահանայէն. քանզի Թէև յաղգայնոյն սպանաւ տուաւ, այլ ոչ խոպան մերժեցան յամօԹ և ՚ի նախատինս ազգաց օտարաց, մինչև առնել ոյ հաղորդեալ գտան։ Զրաւականն մեծ յիշատակի առպատոյնցն ժառանգուԹենէ [107] ազօԹանուՀէր աղերսարկուԹի ասել առգմոսինն, վէճ գաւԹի սիրելոյ քոյ՝ մի գարձուցաներ զերեսս քո յօծելոյ քումմէ. և գարձեալ, նայեա և տես յերեսս օծելոյ քոյ, և արա ողորմուԹիւն ընդ օծելոյ քոյ։

ԺԷ. Զեռնդ քո՝ ք՚ա, երկրպագեալ պարզևատրուԹիւն՝ այս հիւԹ լուսաւիր. քանզի [108] ոչ այլ մեծ քարձրուԹիւն յարքայուԹենն ՁոխուԹէ՝ ասէ մարգարէն ՚ի գիմաց քո ան՚ր, քան Թէ՝ գոհ զգաւԹիծառայ իմ, և խոգով արբուլ նմանզ օծի զնա։ Ասաղ կիրԹ նմն յիշատակաւ՝ զքոյդ համբուրեալ լուսոյ օծուԹի՝ ան՚ր յո՛ք՝ ծանիցուք զքեզ անփոփոխ միտն ջենաւորուԹիւն, Թէ դու ես ան՝ և յոմէ միայն Թագաւոր ԹագաւորուԹենց, և Ձնմանէ ընտ օծեալ իւղելոց, փառաբանեալ երկրպագուԹեամբ, երէկ և այսօր։ Վ՚անզի

զնր

զնո օրինակ պատրոյկ թացեալ ՚ի Հարպտուս
ոչ երեեցուցանէ ինչ նշոյլ՝ մինչև հուրբ լու-
ցեալ վառիլն , ապրեսթէս և այս օճումի լու-
սոյ առ ՚ի մէջ հեղեալ՝ ՚ի հանդէպ ձեռոյն
Ջահատոին։ [109] Ա. յս է կերպարանքն մերինա-
ւոր բացերևութեան , ՚ինամխնեացն և այսր ե-
ղեալ բարեշնորհ ինն յատկութեամբ՝ հրա-
շատոյծաւ երանգաւ զարդեալ։

Ա. ՚ի՛ մէջ՝ այսոցիկ պատճառ [110] վերադրոյն
մասանց կերպուղչայ ՚ինամկանաց՝ արարչու-
թեանդ հարատառոց , [111] առանց որոյ ոչ ի
գրիլ ըմեան , և ոչ հնարելոցն անուանիլ ,
և ոչ յիշատակիլ յոյնիս յոտգոյն , և իամ
խրախոյս բառնալ յանուն այդ յակոբայ ,
այս [112] հիւթակատարութիւն օրհնութեան ձի-
թայս , յորում սէր երկրպագութեանդ խառնե-
ցեալ միաւորի . Հառատայի ընդհայ. [113] շուք
մերոյ գիմացդ . նկատողութիւն երեսաց . թա-
փէնուն պատասխանոյ . լուսաւորուն աչաց .
աննադրուն բերաց . վայելչութիւն այտից . զարդ
կերպարանաց . պահպանարան շրթանց .
[114] հանդերձիչ կրծոյ . յարմարիչ վարսաց .
շարվաւ հատաքմանց . զօրութիւն անձանց .
ուժգնութիւն գիմեցմանց . խաւիանիչ [115] յուղ-
թից . բակտիչ հմայեկաց . նահանջիչ ձեռ-
նածոցաց . խայտառակիչ կախարդաց . գոչիչ
աղանդից . բռնախոյեան դիւաց . փարատիչ
ցաւոց . [116] հատարիչ ինքեցելոց . տէնչանք
երախայից . [117] անդունդն արտաքնոց . հիա-
ցումն հեթանոսաց . նախանձարկու անհա-
ւատից . մերկացուցիչ գաղտնեաց . յայր-

լանանց . աձեցուածն տղայոց . հրձուճանք ծե-
ծոց . ձեռնապրիչ նուխլութեցոց . ղղուշութե-
մաքրոց . պատկ թագաւորաց . ձախտութիւն
արքայից . յառաջադրուն կայսերաց : Վան-
զն զոր օրինակ ասման ինչ կնքեալ՝ նշանա-
կիչ իմն է [119] ներքնայնոցն մեծապնութեան ,
նոյնպէս քարձրութե չնորհին ՚ի մեզ սուրբ
ծածկեցեալ յանուն քո՝ ա՛ծ ուր յա քա , վայ-
ելչական իմն տեսակաւ ծանուցեալ նշանա-
կէ : [120] Ոսկ անուանն խոկոյն անդաստին ՚ինոյն
յորջորջեալ կոչմամբ , ըստ հոդելոյ սրանց
իմաստնոց՝ որ յեգիպտացւոց անտի սկսեալ ,
՚ի գիմս ածելով զնորին կերպարան՝ ահաւոր
խորհրդոց սպատիկեր :

[121] Ոսկ սրբալոյս խաղայն մեռոնի :

ժե . Զանգի մեռոնս այս օրհնաբանել ,
[122] զոր մարդարէն կանխաւ լոյս
աչաց՝ գրեթէ զսոյն աղերսեալ խնդրեր ,
ըստ քերթուածին զասէ , որ ըստ խստութե
Հոմերոսի՝ թարգմանեալ [123] իմանի , ինձ
մայր . այսինքն է՝ առ ՚ի յինքն ձգօղ զմեզ
բնութի զօրապէս , և կայուն հաստատե
զքնած միսիսմամբ զջուրց ըստ ականութի՝
առ աւազանին լուսաւորութի . և նորին ըզ-
դեղ՝ մածուցիչ կաթին՝ ՚ի նոյն ինքն յեղա-
նակել զընդեալս իմ վայրապարութի , և զաղ-
բերց հեղեղեալ մշտահոսութի : [124] Ոսկ
մանանամուտ՝ որ և այս միւռոն , ըստ այլոյմ
բառի ցուցանի . այսինքն է՝ մթին , որ և
խաւարչուտ գոլ և ծածկեցեալ՝ կամ անտե-

աա

ակնարկեն, եղիցի՝ ասէ, լոյս խաւարել ի հուր։

Ի. Վարձեալ այլ ինչ կերպացուցանելոյ զբանն՝ առ ի նոյն պատկեր յայտնուէ խրի. վա՞ղ զի ոչ մոռանամ[127] զկնի նոցիկ[128] որ ի տան իմում ծառայեն ինձ։ Վարձեալ այլ ինչ կերպացուցանելոյ զբանն՝ առ ի նոյն պատկեր յայտնուէ խրի. վա՞ղ զի ոչ մոռանամ[127] զկնի նոցիկ[128] որ ի տան իմում ծառայեն ինձ։

զ[illegible]ութիւնէ մեծին քաղցրացաւ՝ վերատին զօ-
վեստիւ օրհնել զքանզի[128] մեռանի, որ է գոյ-
նութիւն, այսինքն՝ նշանակ լինի յարմարական
չարչարանացն կրից տաճարանման, որ և միւռոն
առուգաբանեալ մեկնողքն ըստ մեզ՝ մեռու-
ցութիւն աղբականութիւն: Քանզի այսու օծ-
մամբ հոգևորականաւ՝ խոչեալ կամ հատել
ի մեռոնիսեցն մահակիցութեան տաղտկա-
չարչարական հեշտութեանց հակառակողին, որ
օրհնութիւնք զքնարս ձայնատուա-
կան՝ և կամ զարկուածք վերածածկութեանն
մինարհեաս ուժգնաբարբառ խրոխտահրն-
չական կազմուածոյ թմբկին զործակցու-
թիւն՝ ջրացիր լինի դիջգութեամբ՝ անձայնելոյ
թուլատաշնակիւթ՝ ի սատև կորստեան քաղ-
ցի զօրինակ մերս գոյութիւն, կամելիք յուսալ
վերանին դարձեալ ընդ անչառ խորհրդոյ
խաչի քո՝ ք՛ս. Այրուեալք՝ ի մահ կենդանութեդ՝
անվախձան կենացդ սուրբ հաղորդիմք, ի
քեզ լուսաւոր համայնից խրախուսեալ՝ խոստո-
վանեմն անհատնելի:

Եւ. Այս լուր[129] զղջմամբ քաւարարեան
յանուն քո յիս՝ նշանի բարձրելոյդ հաւատոյ
հաստատ. շնորհ ընձեռեալ զօրագործող և
[130]նմանատիպ արեան կեցուցչիդ՝ նոյն ան-
վանելի փառօք պսակեալ մեծացուցանէ:
[131]Այսու անուանի լուրջ օրհնութիւն, ըստ
մարգարէին կանխատեսութիւն, ի հատա-
րակիչ կաղմելոյ բաւարար անտառաց զօրա-
ւէս ուղղեալ՝ ի խոկութիւն չարին սրկածից
և օտար կարծեաց՝ ի ստեղծողդ վերսրե-
լեալ աւ նոյն նիւթս կենաց՝ հատուն նեղ-

պատ-

դործէ ։ [132] Օ՛ն և որ ՚ի մեղ մտեցն պատու-
հանաց միտաբացիկ թափանցանցութիւնք՝ յա-
նուն մեծութեան ահաւորիդ ջօրութեն՝ ՚ի
խոհական իմն համեստութիւն քեւ ինամարե-
ցեալ առ ՚ի յըղձակերտ օթեւանն հոգւոյդ՝
անազդեւ ի պատրանաց չարին՝ խաւարահոգի
խարդախողին , [133] այսու լուսով զպեհալ ամ-
փոփիմք ՚ի նուաղ դոհութեն երեւորեան
պաշտամանն՝ ընդ երկնայնոցն զամբարտաց՝ առ
օրինակ վառման շնորհիւդ որ ՚ի մեզ . [134] ՚ի սոյն
յիշատակ փրկութեն քարեացն՝ տալաս տնկե-
ցեալ ծադի , և ծաղկաւէտ եղեալ պտղա-
ծնի . ՚ի սպաս ընթրեացն պատրաստութեն
յետնում դիշերի՝ ՚ի մեծիդ գալստեան ։
[135] Ո՞հա զայս լոյս ձրադէ հաւանարեալ ՚ի կիր
արկանեմք ։

Ո՞արձեալ՝ [136] ըստ պճաղրոյն պատա-
րութեն քահանէորիցն շարադրութեն՝ որ յա-
վուրեսաց անտի վերաթուի մինչև ՚ի քահա-
նեորդ երկրորդն կարգի , յորում զայս խոր-
հուրդ խորութեն անտուստ թարգմանեալ՝
ձաշակ հեշտալի որոց հաղորդին՝ ջամբել
պատրաստեմք առենահատմ յարմարութեբ .
քանզի յուԹանեորդէ անտի դուց՝ ՚ի չորեք-
հարիւրն փոխաբերեալ՝ ստուգաբանօրէն
քննութեամբ ընդ ձիթոյն անուշան՝ նիւթ
ձմարտատրի . որ է կերպարան արդեան
խմորոյ՝ յինքն ըստ ընտրի զպանդուճածն զօրե-
զաւոր . որ ոչ սակաւն ՚ի յօրիլէն պատրա-
գայի , քան Թէ ՚ի նոյն նրն դարձուցեալ ,
ըստ աւետարանական առակին , զնամ առ
ինքն վերաբերեալ ածեցուն առնէ ։

ԻԳ. Այն իւղ հեզութիւն՝ միշտ համբարձ-
ման և խոնարհութիւն օրինակ և նմանութիւն,
[137] առ ոմն կակուղ պատառաւ մատուցեալ
ջամբի, հարթակշիռ և քարեյարմար բանի
կերպարան. իսկ համայնից լուծականաց՝
հոտանուտ և ստորածորելի նիւթից՝ դերա-
փառ վերաշրջական հրաշափառ խորհրդոյ
պատկեր. քանզի և [138] յատան ինչ մորթոյ
արկեալ՝ ոչ ըստ դինւոյ ձևոյ և կամ ջրոյ թա-
ցութիւն՝ մերկէ, այլ՝ ի սահման պատշաճին
պահէ: Ա. յսպէս ընկալեալ զբոյոցդ քա-
րեաց [139] անհաւասար առաւելութիւն՝ որդի
ոչ կենդանւոյ, զսրբանուէր այս օծելութիւն
՝ի ձեռակատ դիմացս [140] արեամբ քո գրեմք. և
՝ի բնութիւն շնչոյս՝ հոգեւոյ քո տպաւորեմք,
հաւատացեալ խորհրդոյ մտացս, եթէ յա-
ւէտ յայտնեսցի նորոգ փայլեցեալ բազմա-
ձևանէ [141] ծայրարձակութիւնք՝ ի տարածումն
յոգնատեսիլ զարմանահրաշ ընդարձակու-
թիւն՝ պտուղ իւղոյ ընծայեալ զբոյս՝ ի փառս
ապաւանեացն հանդերձելոցն: Ա. յս ձարպ
հոգևոր երջանիկ և վերնանշոյլ՝ ի դեմս ե-
րեսաց իմս պատկերի՝ քումդ նշանաւ ջահա-
ւորեսցի:

ԻԴ. Ա՛ւ քանզի՝ երբ անհաս [142] ոչ ըմբռնա-
կան այս մեծ զօրութիւն՝ արագ սլացմամբ՝ ի
թևս թեւթևս մտաց պայմանի, անդր քան
զկարծիս ուշոյ իմաստից՝ անհուն հեռևման
անհետ փախստեան՝ լոյն իմն միջոցաւ խոպատ
որոշեալ, փակեցաւ յինէն. ոչ օրինակեցաւ
կցորդաւ. ոչ նմանեցաւ զուգամասնութիւն.
ոչ սահմանեցաւ ձևակերպութեամբ. ոչ

հշուե-

ՀԱՐՑԱՍԱՑ ԸՆԿԵՐԻՆ ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԵԱՆ ԿԵՑՈՒՑՄՈՒՆՔ՝ ՀՈԳԻԱՊԷՍ ԳԵՐԱՊԱՆԱՑԵԱՑ։ Եւ արդ՝ օրհնեա զմեզ ա՛ր սուրբ և՛ ոսկի. Եւս և [143] անուանդ քո ահաւոր, լուսաւոր, երկնաւոր և դարմանաւոր, և՛ գովեստ փառաց անձառիդ՝ մաքրանկրօնից գուրկ լեալ հանգեալ, սէրըք՝ ե՛ր, անքննին, անպատում, [144] բարձրեալ, ողորմած, վերերգեալ՝ ձգնաբնիտ, բարերար և ե՛ր, արա սուրբ փրկուն. տէր և քաւութի. պարգեւեա բժշկութի. [145] հանդերձաւորեա շնորհ. առաքաձեռնեա երանութի։ Յօծումն այս ձիթոյ՝ երկնանձրեւ լուսոյ՝ անարատ գոտւոյդ. յիւղեալս այս [146] թեզան բանաւորական՝ մի մոռիր, և մի գրաւես ցե տխրականութի աղտոյ մեղանաց՝ շաղախել երեսիք զոգւոյս կերպարան։ Ազիւղի սոյն ինքն որոց մատչին օծանիլ սուրբ՝ [147] հարցնասպաձոյլ պանծանօք պատնել գեղայօրէնից զեղծել ձայելչութի՝ երջանկասիպ յոգի զարդարել։ Ազիւղի հուրս այս լուսափառ և ոսկեձիր՝ մերձեցելոցն ի սոյն ընտրութի՝ [148] մուխ կրկնեռաց և բարեփափաք ջերմութե այլ յօրինուածոյ, որով ամիւ ամենապատրաստ պնդութե՝ ի կարծրականութիդ անսասան վիմիդ յարակայեցեալ միշտ արձանացայց՝ ի քեզ հաստատեալ աներկմտելի։ Ազիւղի նշանակ [149] վերնամրցանակ այսր պարգեւի սուրբ վառելոյն, ոչ ողողիլ ջուրբ. ոչ այրիլ հուրբ. ոչ ցրտանալ ի սառնութե. ոչ փչասակար հոտմով շինչանիլ. ոչ աղտեղիլ յուրուբականի

նել,

տնել, և ոչ՝ ի ստորև երկին՝ զմիմեանս պանծանել
կենաց՝ յիմարութեամբ արտաքս հանել. ոչ անպատուական մնալ՝ ի թևոց քոց օդնականութէ,
և ոչ զկացեալն՝ ի մեզ օծութեմ՝ անմաքրութեամբ ի բաց մերկանալ: Այլ երկնաւոր քո՝ ի
սոյն հրացեալ. սովիմբ պարարեալ. սուրբ
լուսաւորեալ. այսու արդարացեալ՝ աղաւաղեալ՝ պսակեալ և թագաւորեալ: Այս [150] քեզ
միայնոյ միայն օծեալդ՝ յամենեցունց օրհնութիւնք երգոց, աւետարանք ձայնից, յաղթանակութիւնք դաշնաւոր, բարեբաստութիւնք շրթանց, արքայութիւնք
սաղմոսաց, ընդ հօր և հոգւոյդ սըկզբ յաւիտեան յաւիտենից. ամէն:

[151] Ա՛յդ իմ ՅԵՌՈՒՍԱՂԷՄ՝ ի սբ ԲՈՒԼԻՈՒՆ, և այս
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ ի սբ ՈՒԼԻՆ սբ ՈՒԼ:

---

(1) Վերոյին յաՃախմած: Ա յս մակագիր չկայ՝ ի մեր օրինակին, այլ միայն յայլորդն, ՀՀղելի ԲարգմանօրէնՆ, ևՆ: Եւ
Թուի յօրինակողաց մուծեալ:

(2) ՀՀղելի ԲարգմանօրէնՆ: աղօթական բացայայտութիւնն՝ ի վեր սրբալոյս, որ կամ հոգևոր լուսոյ առիթ իւղոյն մեռուն: Վերայսր բանի՝ Թէ առ ինչ յօրինեաց որ վերոգրեցաւ, և կամ ինքն արդեօք եդ՝ ի կարգ աղօթից, Թէ այլք՝ ասեն՝ ի բանն ղԵ. ղԾ. 1: Ա ստանօր ծանիր, զի առաքեն կիւրեղ եղեմացի ունի ձառ՝ ի վեր մեռոնի, կամ դրոշմի, մակագրեալ ԽաչԱդրեաՃուՆ էրսէտ, որ Թէպէտ ոչ գոյ՝ ի հայոսմն՝ ի տպագրեալ կոչումն ընծայութեան, բայց խոստանայ (՝ի գԼ. ԺՇ. երես. 373.) ուսուցանել: * Որպէս գրեցաք ձեզ առաջ՝ ի հաւատարմութիւն հոգևոյն սըկզբ: * Ա՛րդ՝ սքեսզի գրիգոր բազում ինչ համաձայն այսմ՝ ձառի իսոսի յառաջիկայս. ոմն և ասորև՝ ի տեղիս ինչ յիշեացուք:

(3) ՓաՓաՓ յարաՃուՔԵԼԻ: ուՆեցանաց փափագ միջա ախորժելի, իբր անյագ փափագմամբ ախորժելի:

(4) ՝ի սբԵրգԵՆԵՑՆ: ՝ի նոր Նոր երգոյ փառաբանողացն, իբր

ի սրտիցէ միշտ օրհնաբանեալ, բնակեալդ ի սբեռա, ի սրբութենէ երկնից :

(5) Ինչպիսեաւ էաս-աբելի : ի մի բառս, փառաւորութիւն :

(6) Հզին . այ գոլ ես Ամենայն՝ գոյութիւն, զամ անխառն կատարելութիւնս ունելով ծայրագոյն օրինակաւ : սակայն ճառաւ՝ իբրև գոյացուցիչ ամի : գալոփարաւ՝ զամ իրաց խոհութիւնս ի քաւմ էութիւնդ երևեցուցանելով : Ասմնաւոր նոսա, յամ իրս գոյոյ էութիւն՝ իբրև ամենատեղծ, նե՛ր հայութիւն՝ իբրև ամենատես, և կարողութիւն՝ իբրև ամենակալ մենիչեան : Զայս առաց և ի բանն ա. 3 :

(7) Դաշամբ-յոսոյ : Ա՛յսու բանիւ խոստովանութիւնս իբրև յօտասգրիչ դաշամբ եղեցի ինձ ոխտ միութեան ընդ քեզ : Դաշն յոսոյ ասէ ընդհակառակն մարդկային դաշանց . որք ի վեր ածեն զպարտս արդարութենէ, և զիւրաքանչիւր դաշնաւորս պարտաւորեն տալ ինչ և առնուլ յօգուտ միմեանց : Բայց դաշն տա՛ ասծ՝ զմարդն միայն պարտաւորէ ձգիւք . իսկ ասծ պարտաւորի միայն յիւրմէ առատութենէն, և ոչ առնու ի մարդոյ գնորայն ինչ յօգուտ իւր . այլ մարդն առնու բովանդակ յոյժ՝ թէ զպահպանութիւն դաշինն, և թէ զհատուցումսն . վասն դաշն մարդոյ առ ասծ՝ է դաշն ակնկալութիւն բարեաց յոյժ :

(8) Հայ , ամէն : ձայնք օրհնութենց են՝ առեալ ի յայտն . (ա . 7 :)

(9) Մ ինչն առիթ : գոլ միայն պատճառ ամ պատճառաբանի , առեղծելոց , եղելոց : Հին լուծ . խնամոյ և գնայլ պատճառ որդւոյ և հոգւոյն : բայց անյարմար . զի առ քս են դէմք բանիս :

(10) Օծեալ Հպատպաղեալ : ի քս միշտ պաշտման արժանի : Զայս բան գնէ նոքա հինին յաղորդ մեկնաբանութենէն՝ ի վեր մեռանի . զի յօժմանէն քի ասծութիւնն՝ անցուցանէ զբանն յօժութիւն մեր ընորհօք , և յայսմ օժմանէ՝ ի մեռանն , որ է նիւթ օժմանն ընորհօք : Վասն այսորիկ առնու զայս Ղորդն :

(11) Ա՛սպի մեկնապէս լուրգմանեալ : ի վեր որոյ , կամ յորմէ , ի ի քէն քս , կամ ի քաւմէ օժմանէ բազմացեալ ի մեզ պայս գանդ օժմանս մեր ընորհօք, որ է անվճռաւորեալն , և հարատութիւն անփոփոխութիւն , անքաւնալն , անկորուստ յեղեցեալ :

(12) Սպասէն : սուսս տանին , ծառայեն հրեշտակաց լուսաւորեան բոցաշնորհ , ի քնութիւնքն՝ որք զբոյս օրհնութիւնդ և զբոց սիրոյ ընդէն, որք և յօժարակամ հաճութիւնամբ հոգւով ծառնր դնեն քեզ :

(13) Սրեղիօղ կուրնց , որ էն ի թեոման ու ի ֆաֆիուրէ : ի

ճրեքեքեաց և աներևութից : Բայց այս ըսան չիք ՚ի մեր օրինակն :

(14) Օխմանս ընդհի : զմեր բնութեիս առնլով, և լսութեք քո լցուցանելով, օծեր զնա . և այսու եղեր ծանաչել առաքին սարգևիչ օծմանս մեր հնարհք . որ ունի զմեծ խորհուրդ հրաշալի . զի այնու օծմամբ լինիմք և մեք ածաձեալք : կիմ, առաքին սարգևիչ օծմանս . ըստ որում ՚ի ձեռն առաքելոց կարգեաց զնա ՚ի նմանութիւն օծմանս :

(15) Քանդի լոյս ես : լոյս ածութեք քո , և լոյս օրինացդ մեզ ծանաչել՚ի ձեռն օծման մեռանի . ըստ այնմ (ա . յովհան . ա . 27 .) " Որ զի նոր օծութիւնն ուսուցանիցէ զձեզ : " Իսկ հետևեալքն կոչականք են , որ ոմն ճառագիայք անհաս ՚ի մտաւոր աչաց : ծագե՛ն անուանին , որ ոչ սահմանիս առնեաս , կիմ ժամանակաւ : արեգակն անաւասոփեռ . որ անխաւարար սիրես զլոյսդ յարդարս և ՚ի մեզաւորս :

(16) Հաստ սահմանիլ : Որանք լոյս հին լծ . զարեգակնէ ի մանան՝ ըստ որում կշռէ զքեմ և զցուրտ , զխիճ և զգիշեր : Բայց զարեգակն նախ եդ . այլ իմանալի է՝ արուաեակ որոշիչ կիմ յուցանող երիակէնթ փորձութեց , երկուց հատեմատ կիմ լծորդեալ գոյութեց , որ առնական և գիշերոյ , որք իբրև զմահիս կշռոց լծեալք ըստ միմեանս , ՚ի խոնարհիլ միոյն՝ ամբառնայ միւսն : Եւ սոյս որոշիչ կիմ գուշակ է արուաեակն . զի երբեմն յառաջընթաց լինելով արեգական՝ առաւօտ գործէ . և երբեմն հետևակ լինելով նմա , գիշերոյ է գուշակ : Աւրդ՝ և քո ասի արուաեակ (յայտն . իբ . 16 :) զի առիւծ է առաքելական հին օրենացն , և աւետարանիչ նորոյս՝ այլ և ՚ի անօրինութեան խորհրդոյ՝ մերթ ըստ հրէականին զառաքելաբերս գործս օրենացն առնէր , և մերթ զերջանից օրինացն՝ զգուստաւոր աւետարանին չաւիղս աւանդէր : Յարձեալ , զի միաւորութեն ունէր յինքն զածութեին երկու լոյս , և զմարդկութեին երկու գիրս և խաւար առ ածութեն . ըստ այնմ (յովհ . ա . 5 :) " Լոյսն ՚ի խաւարի անդ լուսաւորէ , " ևն :

(17) Ճրագ ոտից : Աչի՝ որ յինքեան արեգակն է հասուցոյածառ , չաւիղ լուսաւորելով օրինաց զնաստեաքս ՚ի խաւարի անգիտութեե , ասի ճրագ ոտից հոգւոյն , ՚ի լուսոզութեցն . և լոյս հնչականց , դնացից կամ ընթանալոյն ՚ի ճանապարհ ածոպաշտութեե :

(18) Որդ ՚ի ցոյգս ինդոպից : Լուսով քո առեալ զգաստանի և մատուռ բանիս այս յարմարութե , յարմարութեան խորհրդոյ մեռանիլն և լուսոյ ածութեդ , կամ և խորհրդոյ մարգզուեդ : Բայց ՚ի մերում , բանիս այս յարմարութե . և ի մանի , յօրինեամբ այսց Հաւուն , հոչակիւք պարբերութե հը-

քեշ-

էլպանօրէն, հրեշտակային՝ հոգևոր պարերգութիք, կամ պարելով ընդ հրեշտակս. յոպանամպատոր, յատակ և ուղիղ ճանաք. էրկնավայելուչ կնդրկաս. քեզ վերկնից վայելչական կրնդիկաս օրհնութեան, յիշ զնուարն, անբիծ գաւանութիք իբրև զոճարի խաղով, ինկելով զառաստութեն պարգևաց: Կիր պօնէմ զառաստութիչ պարգևաց ամենիմաստիդ, որ ըստ ոչխարոյից և ըստ պատշաճին գաւանես հնարս լուսաւորել

Լայ զմեզ: առապարուրէ: Ի մերում, առապարէ:

(19) Կապեցէլոյ. խնամ կատարեալ գոլով, ի զրկեալ հայրն առաքեալ ի բարձր շնորհաց անմեղութեն և խոստութեն, և կատեալ ըստ առաքանութեն անզերծանելի հանգուցիւ, կապով, ի ծառայն գնուրեն պատճառաւորէալ, ի բերեալ յանկուման անյաղթիր, անկանգնելի ի նոյն վիճակ անմեղութեն, ամենակրնան գլուխն, որով ամ բնութեիս գլորեցաւ. և այնպէս մերժեալ ի լուսաւոր կենաց դրախտին, խաւարային կենացս մնանկեցաւ՝ ապիտութեն և վրիպանաց: Զոր գու յաւէտ տան ընոյն, առաւել քան զազգամ ծանեալ զոր սիրէիդ, ի զիտան և զանմեղութեն նր, որով առեղծել, զբնութեիւն նր և զմեղանչականութեիւն, և թէ յոր քարձրութեէ յոր անարգութեն անկաւ, և թէ որ են նր պատշաճաւոր գործունէին:

(20) Ե՞ պէ էիդն անկալուրէ: և որովհետև յուսով ածանալոյ՝ որ չէր հնարաւոր, ոչ եկաց յանախութեն և ի փառան՝ յորում էր, որով և չէր կարօղ խոպէս, ի յայտնատուն առանց օրինակաց և առակաց հայել մտօք ի լոյս ածութեդ, վերկ ուղ նչափայլ, զկիտուն ածոյնոյն ոչ պայծառ յայտնութեէ աւանդեցեր, այլ նպաստիք և նմանութեէ զդալի խորհրդոց. ուստի և խաւարային ոպնալոիդ, ոտից սահեցուցիչ աբհաւաց, վտանդաց կամ երկիւղալի տեղեաց՝ կոպեցեր, կամ եւոտր զձեռնկալութեն ձրապն, զձէնն խաւնեալ ըստ պատրուգն, որ է օրինակ միաւորութեէ քո ըստ մեզ, ձէնի՝ զածութեդ նշանակելով, և պատրոյգ՝ զմարդկութեդ: Ասել կամ. ոմն ի գարման գնչերային վտանգաց կարգեցեր զձրապն, ոյնպէս ի գարման ապիտութեէ և գիւրաւահութեն՝ որ ի մեզանն ապաստոյ, եւոտր գնուղ մեռանին. ոմն զի որք ի խաւար մեզաց անկաք արդելեալ պատգոն, ի պապաճաւ էրն, ի գարման այնր երի, կիր վր այնորիկ՝ ապիտոյ պղոյն, նմանապիսի պատգով ձիթոյն լուսաւորեալք հաւատով, յաւաչլին խնկաւորութիչ՝ ի փառս անմեղութեն գարձցուք: Յայսմ քանէ սէյ վրիպիս երևի՝ թէ առ ժամանակաւք նր զմեռանն առնէին ի պատգոյ ձիթենեաց, և ոչ ի սերմանց շուշանայի. ոմն էր սովորութի առ ժամանակաւք Ընորհալոյն. զոր և

նշանակեալ էին յոյնք ՚ի հինդերորդ խնդիրն խրխնանց ։
և յիշէ նա ինքն զնորհուելին ՚ի Թուղքն առ ալէքս ։

(21) Ա՛ն է օր ընդմէջ ։ այլ ոչ է կատարեալ օր բնական՝ առանց գիշերոյ, այսպէս ոչ է կատարեալ լուսաւորութիւն հոգւոյ՝ և փրկութիւն յաւիտենական՝ որնմանի առնչեան, առանց ըղձալի խորհրդոյ, որք լեր գիշեր են վճ գալստեան՝ այլ և բազդատութիւն առ հանդերձեալն ։ Եւ այլ ոչ լինի գնօրինութիւն յոյնի, գործառնութիւնն առն առանց ձիւթոյ հրագի, այսպէս և ոչ կարգաւորութիւնք եկեղեցւոյ առանց ձիւթոյ մեռոնին ։ քանզի այլ հատարակ ձէթն ալ նշանիրատոր, ոչ օրհնեալ, լուսաւորէ զմարմնոյ աչս, նոյնպէս օրհնեալն անխնամալի ընտրութեամբ գոյնաչուքն ընդհին, քահանայապետական օրհնութիւնն կամ իշխանութիւն, որ լեր ՚ի բերանոյ քո օրհնէ ։ կամ, ընտրութիւն հոգւոյն սէյ, որ է շնորհ շնչեալ ՚ի քէն, զաներեւոյթ հոգիս մեր պայծառացուցանէ, միանալով քո ընդ մեզ առաքեալ ։

(22) Յիշեցէք լսաւարանի ։ յիշանելն ՚ի լուսարան ։ ՚ի մեր լուսոյն, պիշեցէք, և մարթ է խմանալ, զիշանելն ՚ի սէր աշակերտին հաւատացեալ՝ մարմնոյն լուսացմանէ առնուլ պանծին, զհոգւոյն սրբութիւն ՚ի մեզայ ։ Այսպէս ՚ի յօծումն գրոշմին մեռանուն՝ որով պարարի մարմինն յաւասիկ, զհոգւոյն զօրութիւնն հաստրիմք ընդունել ։

(23) Նախավճռէիր ։ ՚ի բժշկել զի զախտաժէտս՝ նախ իւր մեր քաւել զմեզս նոյ զպատճառս ախտիցն ։ Խոկ ոչ հաւատացեալն առ այն, ցի առ քաւութիւն մեզայն, զհրաշալի բժշկութիւն մարմնոյն վայելչակի յանդիման մարհայնոյ պէսպէսէ, մարմնոյ աչացն՝ հաւատարիմ վկայ հաւատացելոցն անզգալ թերեհաւատից ։ Որ առ անդամալուծսն՝ նախ զիմոզութիւն մեզայն առաջ, և յանհաւատանալ գպլրացն՝ եւս մարմնոյն բժշկութիւն, առ ՚ի պիտելոյ նոյ թէ կարօղ է և զմեզս թողուլ ։ (Մարկ ։ բ ։ 5 ։ 10 ։ 11 ։) Սոյնպէս և առ մեզ փրկաւէտս խոյ մեռանին՝ ձեռայնն օրհնութիւնն նոյն լուսոյ կատարեալ, օծանէ զարքեպիսկոպոսն խորհուրդ, զմարմինս ։ և զհոգին՝ ձեռնադրեալ նմա, դաշտանի ձեռայնն զօրութիւնն ներգործեալ, նոր կենդանացնէ, ցի զծնեալն մկրտութիւն՝ նոր օրինակաւս կենդանացուցանէ, ամրութիւնն առաքելոյ շնորհացն և հաւատոյն՝ դոր մկրտութիւնն ընկալաւ ։

(24) Ամէն զանգուածք ։ Խոչն պէսպէս օրինակաւ պատկերասան ասի ձեզ և քեզ ։ Բայց առաջնոյ միայն բուռ ողորմութիւնն նմանեցուցանէ ։ քանզի խնդասուն կուսանաց օգտին նոյնպէս ողորմութիւն ։ ուստի խոչն է օրինակ ողորմութեան ։ և ոչ ինքն սէր վիշապս առէ (՚ի մեկին, նոյ

գոց • էր • 43 •) * Իւղ՝ ողորմութեն կոչի : * զի և ՚ի յոյնն նման անուանս ունին, Ելէօս, ողորմութեն • Ելէօն, Իւղ : և զի ողորմութիւն է լինլն ասծ, այսու իւղն լինի պատկեր այ : Եւ ոչ սէր կոչի ասծ, նոյնպէս ՚ի Տառնէ, ըստ և վէպ՝ և այսու ղէղեալ, իւղոյ անուամբ զինչեալ ձևանայ, ըստ պնդեսուրէն որ առ մեզ, ըստ մարդ եղու թեն՝ որով իբրև իւղ զուարթացուցիչ Թափեցաւ ՚ի մեզ : կիմ, ըստ բարեխնամութեն որ առ մեզ :

(25) Հղնուման հոգիդիս : ՚ի մերում, անուման հոգդ ես :

(26) Դիմայերպուրէ՝ այս ձարպ : ասծի խորհրդոյ յարմար ընդմանուելուն կիմ նկարագիր է իւղս կիմ ձէթս, ձարպ ասացեալ, ըստ որում ոչ ՚ի կենդանիս ձարպն, այսպէս ձէթն ՚ի ձիթենին՝ է պարարտութեն Թանձր և հողալին մասանց նը : Աբդ՝ ոչ ըստ օրինացն՝ ձարպ զոհին ոչ էր ուտել, այլ այ նուիրել, (Ղևտ. է • 23 • 25 :) այսպէս ես և ապրանօք, այժմ իւղս օրհնեալ, էիր ղէղտուրէ, իբրև զնեը քին պարարտութեն և գիժ իրաց՝ գն մոպէնէ, այ նուիրել, և ոչ մարդկան, յայս ասանդ, ՚ի նոր օրէնս, հաճութեն քո մատուցեալ նուիրել. հոգոյս հարպոպ, հոգւոյս կարի նման, պուգճանոպարհ, հաւասար կիմ նման ընթացող. զի ոչ հոգին Թափանցիկ է ՚ի մարմին, այսպէս ձէթն ըստանօղ : Ուստի ոչ հոգին՝ քեզ արարողիդ միայն պահեալ, նոյնպէս և ձէթն օրհնեալ : Բայց ՚ի մեր օրինացն այսպէս զատանի բանս. նոյնպէ ՚ի Տառնէ և այսու ղէղեալ գիտացիր ըստ պնդեսուրէն որ առ մեզ վէհագոյն մեծութիւն խորհրդոյ յարմարաւոր ձէմայերպուրէ : Հղ յս ձարպ պարարտուրէ, ևն : իբր Թէ, Սա է ձարպ պարարտութէ, ևն :

(27) Պատղ որդիւբ : ՚ի մերում, որդի :

(28) Իբր ղէղտուրէ՝ գն մոպէնէ : ՚ի մերում. իբր ղէղտուրէ գն՝ անմոպէնէ : ոչ Թէ անհնազանդէլի կիմ անուտէլի ՚ի մարդկանէ :

(29) Օրինակ հոգւոյս : Աբրհամն և ձարպն, կիմ ձէթն որք են օրինակք հոգւոյս իմոյ. և խորոյս, կարողութես, ոչ են այրելի և անգամս կենդանութեն, այլ վերին արքայութեդ վէ ճակի, բաժին հանեալ լինին, իբրև աերուհական բաղմանին, սեղանոյն ընծայել կերակուր, այս նիւթ օրհնեալ ձիթոյս, որ միշտ բորբոքի և պայծառ վառի զօրութեն ՚ի մէջ եկեղեցւոյ :

(30) Պոպէլ գնուղայ : գաւառաւոր և գլուխ տանն : Անդրանիկ որ դնի ասէ՝ բաց ՚ի նախածնութենէն պարտ էր ուենել և զօծութեն առ ՚ի լինել նախագահ տանն. զի առիթ Թէ ՚ի հինան անդրանիկն վարէր ՚ի տանն զպաշտօն քահանայի : Հին կտ • առէ առա, յերկուց տարակացն՝ ըստ

այն

մին զենոյը քահանայն, և յարևնէին օծանէր զմանուկն։ Բայց ի գիտս չէր այդպիսի օծումն։ (տես զԼեւտացւոց. ԺԲ. 7. 8։)

(31) Պապկէր Վէրն։ օրինակ հոգևոր վիմին քրի. ի խոր հոսէդ երկաբ, ի հեւաւոր կիր ի հանդերձեալ խորհուրդ ընտրութիւնէ մովսիսեան խորանին՝ զքարն օծեալ կայոյց յատկութ։ ԱՀա որ, ի առ որով, կիր բաց յայնմանէ տպաւորութեաց նաև պէյջուն անձառ բարէբերէդ. զմարդեղութիւն կրանելդ ի մեր բնութիւն տեսլեամբ սանգղոյն, և զնս ի վեր պանելոյն, ի ի վեր տանելն, անդրոպէնոլոգիեն, անդր ընդ նս ուղեկից լինելոյն, կիր առաջնորդելոյն ինձ կեր կինս։

(32) Գէրաֆառ խոչն։ վիառաւոր կամ մեծապէն նշոյն՝ կազմելոյ նառնութիւն աղնիւ իրաց. (եզից. Ը. 23. ևն։) կրեալ ի գլխոյն ահարոնի ի մօրուան՝ պարմանական կենդանագրութիւն, զարմանալի ձևակերպութիւն, առաքէր պանդրապէյնի, նշանակէր զանդրէն գարձուածն կիր առացուածն վիառացն ազատայ, և զնառնութիւն չնորհացն ոյ ըստ մեզ։ Զի օծումն գլխոյն նշանակէր զօծումն քրի ոճծութիւն. յորմէ և չնորհք և վիառք ի նախահայրն կրանէին, որ վն հնութիւնն՝ մօրուքն նշանակի։

(33) Պապկէրաւն սպեղապէրծիէ։ Ալր թագաւոր իբր հաղորդ իշխանութիւնն ոյ, ասի պատկեր ոյ ի յերկրի. յաղագս փ փ, անուանեալ օծելոյ, որ է անուն քրի, ոչ առ բառնայր գլուխ՝ տիրելով հնազանդելոցն. զի առանց օծման ոչ մտանէին թագաւորք ի ժառանգութիւնս տէրութեանն։

(34) ի վերնոյ անփ։ Աւեալ է այս յերկար պատմութիւն քննչյուենց, որ կայ թարգմանեալ յայսմաւուրն. մարտի 25. ուր ի վերջն ասի, թէ մելքիսեդեկ կայր առանձնացեալ ի լեառն ձիթենեաց, (և ըստ յուենականին՝ ի Թաբոր.) առ որ երթեալ աբրահամ՝ օծաւ իւղով ի մելքիսեդեկայ. և լուծաւ ձայն յերկնից՝ թէ մելքիսեդեկ ձեռացեալ քահանայ յաւիտեան. ևն։ Եւ թէպէտ ի պատմութիւնդ անդ ըստ այժմու օրինակաց ոչ գրի յայտնապէս. թէ ի հրեշտակաց օծեալ էր մելքիսեդեկ, սակայն կամ յայլ օրինակս կայր գրեալ, և կամ յայնմանէ իբրև հետևեցուցանելով՝ ասէ ոք վարդապետս, թէ անդ ի հրեշտակաց օծեալ էր մելքիսեդեկ։ Ալս պատմութիւն՝ յառնէն աբէյն Ալթանասի հրատարակեալ առ յոյնս, ըստնելի եղև ոմանց. բայց ապա քննեալ առուգեցաւ՝ ոչ ամենեսեան գոլ, և ոչ ըստնելի։ Ալր ըստ հակառակին՝ ոսկեբերան. (ի մեկն, ծննդ. ՀԸ. լե.) գրէ այսպիսի ինչ, * Քա-

հանայ էր, թէրևս անճամբ ձեռնադրեալ, զի այնպէս էին յայնմ ժամանակի քահանայք. կամ զի հինաւուրց էր հաստատեալ, յիւրոց անտի ընկալաւ զայն պատուիրէ:*

(35) Ի պղտոյ փեղոյն խաղցաւ: Ի մերում, Ի պղտոյդ եաղդն նաղեցաւ: Ք յիւղոյ պատոյց ձիթենեացդ:

(36) Ընդ սկիբնահօրն: Ականատուիքն է առաքինոցն՝ առեալ ի հրէից, թէ նոյ զտակերս ադամայ ընդ իւր ունելով ի տապանին, յետոյ տնկեսցայ ի լեառն գողգոթա. որով տեղի գտաքանն անուանեցաւ. ուստի և վերեզմնեն ադամայ պահապան կարգեցաւ առն՝ մելքիսեդեկ, իբրև եպիսկոպոս և թագաւոր: Բայց ոչ կարացաք քաւել վէր ադամայ. մինչև յայտնեցաւ դու ընդմէնջ, բովանդակասէիս, համայն խոստովիք, զոր Ձեմարիտ քահանայդ կենսագործութեն ադամայ: Բայց մեր օրինակն դնէ. դնելն յայտնեցաւ ի եղեաւ ընդմէնջ. ոչ թէ, մինչև յայտնեցաւ, և եղեր կատարեալսէս Ձեմարիտ քահանայ:

(37) Բարեխնամ պատուրուիք: բարեհաճեսիլ կամ հաճելի կազմուիք յարմարեալ զայս ալօթս խոստուրականս, օծեալս եռանդիւ սիրոյ. խնկապատարս, առատապեսալս նոճիրմամբ ոծմասշտուիք. վճռալիրս, լցեալս գառնուիք զղջման:

(38) Ջայս ՅԷՌ: զղօրուիքն մեռանին՝ որով օծայ, մատն ի վերս հոգւոյս. և զներգործուիքն օրհնուիքն նր հանգերձ գինեաւ սիրոյդ արկ ի խոցոճածս հոգւոյս, պատռուիքով խնամուիք միուիքն ընդ քեզ. ոչ արարեր անկելոյն ի ձեռս աւազակաց. զի չիշապահարանս ընդ գմանօրէնս. ոչ զի այս մեհնոցական Ձառս մաղթանաց՝ վայելչասքեալ ի ընտրհոգեպէտ՝ առաքինութիքն հոգւոյդ սիրդ կարգաւորեսցի:

(39) ՀՀրէայուիքն ասուբսպանէայց: Ջայս խմայան ոմանք ընդ հին լուծ. ի վր ազգիդ ալքայի ասուրոց. զորմէ ասացաւ առ եղիա՝ օծանել ի թագաւոր ասորոց. (գ. Թագ. ԺԹ. 15:) Բայց ոչ յարմարի. զի նր վրդովեաս ասէ՝ թէ օծմանէն մատուցաս ի կցորդութի ոանն խաղայէլ. իսկ թագաւորութիքն ազգիդ եղև ի կործանումն նդ. և զի զգան օծմանն ազգիդ՝ յետոյ զատ յիշէ նր վարդապետս: Ա յլ թուի խմանալ զնրութիքն ասորեստանեայց՝ զնոճաձեռսն ի կիւրոսէ. վր զի կիւրոս հոգեցաւ օծեալ նդ ի ձեռն եսայեայ. (խե. 1:) և նա եղև առաջին հրամանատար և ձեռնտու դերեզմարձին հրէից, և շինութիքն տաճարին: Եւ յետ նր գարեհ առ զօրաբաբելիս, և արուսէս առ նեհեմեա և առ եզրասաս բազում նպաստս և պարգեւս արարին հրէից՝ նրբ զսեռհական թագաւորս իշխացեսց: (աեա ա. եզր. բ. գ. գ. 43. 47: բ. 4. 10. են:) Վ՚ոյ զ այսմ յարմա-

լն ասելն , Թէ օծմամբն՝ որ ՚ի կիւրոս , արքայութիւնն
առաքեալացն գրաւեցաւ և մատուցաւ ՚ի միաբանու-
Թիւն տանն Իսկլի :

(40) Կայսերս ոմանս : Ոմանք ըմ հին լուծ . խմացան ՚ի վերջ
հայսերացդ կամ Թագաւորացդ ՚ի ժամանակս հեթանոսուե .
ոտիզ կիւրոսի , դարեհի , ևն . և զօծումն նոցն ոչ իրակա՛ն ,
այլ նմանութիւբ իբրև մեղմացուցանելով զնա ՚ի դազա-
նութենէն , և ՚ի հնազանդութիւն իւր ձգելով : Բայց լաւ
ևս իմանալի է վերջ ժամանակի քրիստոնէութիւն . յորում
յայլևայլ աղգաց գերևեալն Թագաւորս՝ ԻՒղս այս կենագին-
ցուղ ցօղով , հոգևոր կենաց առնիչ ցօղով մկրտութիւն հե-
ղեալ ՚ի նոս , որսացաւ ՚ի հպատակութիւն այ քրիստոնէա-
կան օրինաց . ոտիզ գիտատանդիանոս ՚ի լատինացւոց , զոր-
դած ՚ի հայոց , գիտացով ըմ նուիրումն ՚ի պարսից , զա-
բեւոներ հայր յովսաւափայ ՚ի հնդկաց , և զայլս յայոցմա-
նից , ՚ի բուլղարաց , ՚ի Թաւթարաց , ևն :

(41) Երկնաւորին պատուհասէրութիւբ : բանն պատուհասն կամ մե-
ծարանացն , որով կամէր ասծ յարգելի ցուցանել գիւկիւ-
րոս , առաւել մեծ համարեցաւ նմա զօծեալ անուանն ,
(եսայ. խե. 1 :) քան Թէ կոչել գինա՝ Թագաւոր , ծառայ ,
ևն : գի Թէպէտ և չէր նա օծեալ օրինական իւղովն , այլ
գի ընտրեալ էր յայ իբրև յաւոտակ Թագաւոր իսրայէլի՝
գնամ տանել գերեզմարձի նոց , և շինութիւբ քաղաքացն և
տաձարին , գոր այն օծեալ առացաւ : Եւ ոբ վարդապետս
յայտմանէ ձեռնարկէ զառաւելութիւն օծմանն :

(42) Գէր տան պարգարերութիւբ : Առաւել քան զմարգարէն
պատուիր զօծեալ անուանն նախագասեաց , ասելովն . (սաղմ.
ճգ. 15 :) *Մի մերձենայք յօծեալս իմ .* և ապա դնե-
լով . *և ՚ի մարգարէս իմ մի մեղանչէք :* կանանափակ ընդ-
դիմարութիւբ , արգելողական որոշմամբ զատանելով ՚ի մի-
մեանց : իբր զի առ մարգարէսն՝ զմեղանչելն կամ զընդա-
ոեելն արգելու , իսկ առ օծեալս՝ նոսա զմերձենալն :

(43) Նշանակ իմն : Առաքումն՝ որ ՚ի հրամանէն այ , առ
՚ինչան Թէ հանելոց է զնեթանոսս և զինչ ՚ի պաշտամա-
նէն բահալոս , եղելոյն ազգեաց օծանել զյեհու ՚ի Թա-
գաւոր իսկլի , և զազգէ ՚ի Թագաւոր ասորոց :

(44) Ով ինչ հոգին՝ այ յաւէպ պարկեր ս նշանակիլ , գինչ գո-
գոս գնեցդ կերպագրութիւբ գս նկարագրեալ , ընդ գեզ գիաոցաւթ
ասամբ գո գնորհիդ : Անորոշ է խմաստ բանիս ՚ի սակս կար-
ծի շարագրութեանն , որով նոյն բառ կամ հասուածք կարծ
վերաբերիլ առ այլև այլս , և որով բառքս՝ ով ինչ , գինչ
գոգոս , հոգին այ , կարեն պէտս գիս իմանիլ : Մեք մանր
քննեալ ըմ մեր օրինակին , որոշեցաք կետիւքդ . և ըստ

ՔԵԼԼՈՒՄՆ՝ այսպէս իմանալի է : Անուն փեսայիդ 'ի տղամանէ դրեցաւ Իւղ Թափեալ, այ 'ի մեղ Թափեալ, ոյզ զի հոգին մեր՝ որ այ պատակեր և նշանակիչ է առաւել քան զայլ բնական, զի ինչու պիտի կերպարանիլ, 'ի փոքր բնական նմանութեան՝ զմեծդ նմանութիւն գերբնական՝ ես, զո Թափեմ քեզ նկարագրեալ, ընդ որ ես ի սկզբնատակիդ միացուք օծմամբ հոգւոյ : Կամ, զի ինչու, մարթի է իմանալ՝ 'ի փոքր իւղս կամ 'ի փոքր օրինակս իւղոյ . իբր ասել . ոյզ զի հոգին մեր 'ի փոքր իւղս զմեծիդ այ կերպարանիլն կամ օրինակիլն՝ յինքեան նկարագրեալ խոնարհութիւն , ըստ քեզ միացուք, ասէ : Իսկ երբ այլազգ ազգին բառքդ . այ ոյզ զին առնուլ իբր նախդիր , ոյզ զի հոգին . և զհետևեալ զին առնուլ իբր շաղկապ, յայնժամ այսոյզ իմանի . իւղ Թափեալ գրեցաւ անունդ , ոյզ զի հոգին , ոյզ զԹափեալ 'ի հոգին մեր . զի ինչու , որպէս զի փոքր հոգւոյս՝ զմեծ քո կերպարանդ նկարագրեալ, ասէ : Եւ երբ հոգին այ , իմացաք զհոգին որ , յայնժամ մեկնի . ոյզ զի հոգին այ՝ Թափմամբ իւղոյն՝ առաւել պատկեր և նշանակիչ զի փոքր բնութիւն զմեծ նմանութիւնդ ձեռացուցեալ, ասէ : Հին լուծ . յայլ ինչ օտարացուցանէ զբանս , 'ի դէմս հոգւոյն սկսեալ ասել . Ալ հոգի այ , որ այս երկու՝ առաւել պատկեր և նշանակիչ քո է , արասցէ՛ն՝ զի ըստ փոքունս զմեծդ ընդ քեզ կերպաւորեսցուք : Անդրադարձութիւն ինքնին յայտնի է . զի բովանդակ ընդ Թագդ բանիս առ քո խօսին :

(45) Պատճաճօքն : մանուածոյ , կամ խրթնաճաճուկ բանաստեղծութիւնս . բազմանագոյն , հեռաւորս , կամ մեկնողականս . գծագրականս , օրինակականս , նմանականս :

(46) 'Ի յօծմանէ անտի : յետ քարոզելոյդ՝ օծեալ , ասես ականատես քարոզել զաւետարանն , վկայեալ 'ի մկրտչէն . (յովհ . ա . 36 :) * Ակնարկ քո գաւն այ : * կամ յօրինակական օծմանէ անտի՝ որով 'ի մկրտութիւնն զհոգին ոչ մարմնաւոր տեսլեամբ ընկալար 'ի քեզ, ակնարկ քարոզել : Զի Թէպէտ ընդ օծմանն օրհնութիւնք , փոխանակ օրհնութեական կամ շնորհական օծմանն՝ 'ի սկզբանէ յղութեանն հոգին ոչ էր քեզ օծումն խոնարհ էրմամբ , էութիւնն կատարեալսէս ըստ քեզ լինելով, և ածութիւնն խառնութիւն , և միաւորութիւնն ոճծութիւնն բովանդակ էր օծումն մարդկութեդ , այլ անունն պակաս , սակայն անուն օծմանն կամ օծելոյ հոչակի 'ի մկրտիլդ , կամ յետ մկրտութեդ , խորհրդեամբ ընծրհին , 'ի խորհուրդ կամ 'ի նշանակութիւն շնորհական օծմանն , որ 'ի աբեան գործի . որով անուամբ զնուագութիւն ազատեան բնութեա մեծացուցես :

(47) ԱՀ ԶՈՒՐԵՔ ՄԱՐԴԱՑԵԱԼ : ՅՈ ՈՃԴ : ԲԱՂՁԱՄ ԱՆՁԱՅ Ա ասացաք , ԹԷ ՅՈԾՕՅԻՆԱՆ՝ ՎԵՐԱՑԵԱԼՔ ՓՈԽԱՆԱԿ ԹԱՆԷ ըսցելոց դնին :

(48) ՓԱԿԵՑԷՔ Ի ՀԱՆՊԻՊԱՓԱՌԱ ՕՃԵԼՈՒՆԷ : փակեցէք զդիւրն , ոյր ԹԷ զառանելով Ի հաւասար օճելոյն՝ զմեր օճումն . որով զրփանուրնի երկոփանէիւրցն , զո՝ և մեր օճմանն՝ մեծաս խորհրդաս զանազանեալ յոլոյեր . զմերս՝ իբր կամ ուճաճով շնորհայ , և զքոյդ՝ բովանդակ լիութ ՈՃՈՒՆՆ :

(49) Ի ՆԱԽԱՃԱՆՕՐ ՀԲԱՒԷՐՊՈՒՆԻՆ : Ի ՆԱԽԱԿԻՆ ՅԱՆՕՐՄԱՆ ՀԱՐԱՒՄԱՆ ՀԱՐԱՒԱՅ Ի ՅՆՆԴԵԱՆ ԴԻՇԵՐԻՆ , Ի ՀՐԵՇՏԱՒՀԱՅ ՕՃԵԱԼՆ ԱՆՈՒՃԱՄԲ ՔԱՀՈՂԵՑԱՐ ՀՈՎՈՒՃԱՅ : (ՂՈՒԿ . Բ . 11 :)

(50) ՅԻՐ ՊԱՊԸ Ի ՄԷՋ ՄԱՐԴԿԱՆ : Է ԲԱՆՆ ԱՄՈՒԼ . (Գ . 13 :)

(51) ՀՀՈ Ի ՎԱՌԵԱԼՔ ՅԵՌԱՊԱՏՐԵԼՈՅ : ԱՒ Ի ՎԱՌԵԱԼ ՄԱՐԴԿՈՒԹԻՒ ՁԵՌՆԱՊԱՏՐԵԼՈՅ ՕՃՄԱՄԲՆ : ՋԱՅՍ ՊԱՏԱՒԻ ՕՃՄԱՆ ասէ՝ պատմեալ գաւԹ . (առՁ . խԱ . 8 :) զոր խնդ ՅԵԱԼ ՂԱՆՁՆԱԵՈՐԱԿԱՆ ՕՃՄԱՆԷՆ , պատուի ասի՝ ոչ իբր վարձք արդարուԹեան քոյ . զի ըստ այդմ հետևէր՝ ԹԷ քո իբրև լոկ մարդ գործեալ ևսէ զարդարուԹի , և այնպէս արժանացեալ անձնաւորական միաւորուԹենն , որ նեստորական է . ուստի յաստէ ասելոյն . * Վո այսորիկ օծ զքեզ ԱՁ , * ևն , Վո այսորինն ոչ յայտ առնէ զարդիւնաւորման պատՃառն , իբրև ԹԷ Վո սիրելոյդ զարդարուԹի . և Վո ատելոյդ զանօրէնուԹի էօծ զքեզ անձնաւորական միաւորուԹեն . այլ յայտ առնէ զվախճանական պատՃառն , իբրև ԹԷ Վո այնորիկ էօծ զքեզ , ոյր զի սիրեցեա զարդարուԹի : ևն : Իսկ ԵԹԷ պապէ իմասցի փառք մարմնոյն քոյ , մեծուԹի անուՃանն , գաւոզական իշխանուԹենն , ևն . որով զ ևս ասի օծեալ պատահական և ատուածքին օծմամբ , ըստ այսմ ասելն Վո այորիկ , նշանակէ զարդիւնական պատՃառն . իբրև ԹԷ Վո սիրելոյդ զարդարուԹի , օծ զքեզ ԱՁ իւղով փառաց առաւել քան զընկերս քո , այ քան զմեզ երանելոս և փառաւորեալս , որք հաղորդուԹեամբ փառացն ասին ընկերք քոյ : ՋԱՅՍ ՏԵՂԻ ԱՍԱԼՍՆԱՆ ՅՈՍԿԷՆ ՈՐՈՇԵՆ ԵՒ ՄԵԿՆԵՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՔ ԵՒ ՈՃԱԲԱՆՔ . ԵՒ ՂԱՒՇՈՒԹԵԱՆ Է ՔՆՆԵԼԻ :

(52) ՕՃԵԱԼ ԱՆՈՒՆԴ ԽՈՅՆ : ՈՐ Է ԻՍԿԱԿԱՆ ԿԱՄ ԲՈՒՆ ՕՃԵԱԼ ԱՆՈՒՆԴ : ԿԻՐ , ՈՐ Է ԱՆՈՒՆ ԻՍԿՈՒԹԵՆՆ ԿԱՄ ՀՇՄԱՐՈՒԹԵՆՆ , ՈՐՈՎ ԿԷՏՈՒ ԿՆՊԱՆՈՒԼԵՆ , ԹԷ ՄԱՐՄՆԱԿԱՆԻՆ , և ԹԷ ՀՈԳԵՒՈՐԻՆ , ԼԱՅ , ՅՈ ԻԲՐև ԼԱՅ ԱՂՂԵՑԵՐ Ի ՀՈԳԻս ՄԵՐ : ՄԻԱԲԱՆԷ Ի ՄԻ ԻՄԱՍՏ ՁԲԱՆԱ ՈՂՈՑ . (Գ . 20 :) ԱՍՂՄՈՍԷՆ . (Գ . 7 .) և ՅՆՆԴՈՑ . (Բ . 7 :)

(53) ԽՈՒՈՊՈՒԵՔ ՈՍԿԻՆ ԵՐԺԱՆԻՔ : ՅՈ ՍԻՐԱԲԱՅ . (խՀ . 22 .)

Խաչ-

Տարբախրութիւն ես խոսովանելի : կամ առ նախատացել զանն յարելի ի այսպէս . բարերարութիւդ քո աղաչեցեր՝ և մատուցիր սիրաքոյ, ոչ մարդասիրութիւն խոսովանելի . ասելով ոչ ոմն , վա ուժեմն , այ վա սամուէլի , թէ եգ վկայութիւն առաջի գոն օծելոյն , այ ասուրդայ , զոր ոչ վարգապետս այլոբանէ 'ի քո . զնոր աւետարանի զոյն վկայելով բանիւն , թէ և ոչ կոչնակս առն յամ մարդոյ : Ասել կամի, սամուէլ յօծեալն ասուրդ զքո ուսմանելով, զնոր աւետարանի կանոնն պահեալ խոսովանիցի , զոյն՝ զոր քո ասանդեաց առաքելոյ՝ մի բառնալ կոչնակս :

(54) Խղէփեցւոյն գիրք : գինի կազմեալ ըստ արհեստի նշ զազգործոց՝ խառնուցեալ ազնիւ իւղոց , զով ծանօթեալ զնոր հոտիդն մարդեղութիւնէ , այլև զամ վարս առաքինութիւնէ և մաքրութիւնէ , անդորին և այսր , 'ի սկզբանէ անտի , կամ 'ի սկզբնէ գրոցն մինչև 'ի վերջին՝ անուսանէ զմեսոյ , կնդրկի , և ամ փոշեաց անուշից՝ իւղովք կազմելոց յաստուածբնեաց , արտասյայտեաց , ծանոյց : (տես երդոց . ա . 3 : ը : 4 . 5 : ջ . 6 : ջ . 10 . 11 . 14 , ը . 2 :)

(55) Զաւարեայ ազդովն՝ որ 'ի բաբէհեայ : Ասաանօր փոխադրութիւն կայ անուանց . զի ը գրոյն (զաքար , ա . 1 . 7 .) զաքարիա մարգարէ որդի էր բարաքեայ , և Թոռն ադդովայ . իսկ աստ եգեալս երկի ցուցանէ՝ որդի ադդովայ , և Թոռն բարաքեայ : Բայց խմանալի է այսպէս . զաքարիայ 'ի տանէն ադդովայ՝ մինչնորդութիւն բարաքեայ . և ը այսմ յարաբերականն՝ որ 'ի բարաքեայ՝ ոչ ցուցանէ զադդով , այլ զզաքարիա : Իսկ 'ի բաբէհեայ ասէլն փոխանակ 'ի բարաքեայ , վա ընդդուեն ասուիցն է . զի և երբ բայականն գրէ՝ ակերխիա . և ասորին՝ ակերախիա :

(56) Խղոյն բաբէհալ բացագրութիւն : 'ի մերումն , խղճի , և նոյն է խմաստն . այ . հաւասար որոշմամբ կամ բաշխմամբ իւղոյն 'ի մատունս եօթն աստղագրութեն , այ Հրագաց կամ բերանոց , գնդիցն վառելոց , Հրագացն վառելոց 'ի դնդին , 'ի ջահն անուի զօրութիւն անէկոմպաբար , զօրութիւ 'ի ներքուստ , կամ բնածին զօրութիւնն բաշխեալ , այսու զիրկութիւն մեր և զօծումն 'ի քումմէ լուսոյ գերբնաւոր , շնորհօք կամ գերագոյն օրինակաւ նախատիպոցն , նախաձանութեր : Ըստ այսմ խմացեալ , առաջինն ուղղական անունն՝ Հրագիկիր աղդանուն , լինի ասր բայնի վերձակատրեալ :

(57) Զոր : զորս միանգամ ըստ օրինացն՝ ամենայնդ իմն կրնութիւն , յոյժ ծանուցեալ սովորութիւ , նպատուեալ լինէր հրեիցն . այ զորս միանգամ սովորաբար ընծայէին հրեայքն 'ի տաճարին . որք են պանդ բաղարջընծայ , բլինիք հացի 'ի բաղարջոյ ապարեալք կամ անխմոյք : (այսպէս առանց կէ-

ան դնին ՚ի մերում և յայլս , համեմատ բանին եւից-
լիք . 2 . ուր ասի՝ Պանո բազարջա . և այլն ամ հրամայէ
լինել բազարջ ։) Ե նաչիփ , այ մանրամասն աչիւր ցորե-
նոյ՝ և այլ կազմեալքն ՚ի նմանէ՝ զանգեալք իւղով . (աե-
և վեա . ը . և է . 12 ։) Եւ զոճախակը եզանոյ խոշորիւեալ .
ամանք մեկնեն՝ ուղղակնոյք , պարարտք ։ բայց խմանալի
է՝ օծեալք . ըստ որում քահանային դնէր ՚ի գլուխ նոյ զօ-
ծեալ ձեռս իւր ։ (ահս եւից լիք . 10 ։ վեա . իէ . իէ .
ժէ ։) Ե փիրախան անուշամբ , այ ամրուն , կամ ամնական ձայ-
նեցեալք . ըստ որում նոճիրեվիք էին ամն . (վեա . ժէ .
8 ։) Ա յլև պատարագք հասուց՝ թանձաւմամբ միոյն
յարիւն միւսոյն , որ է ալգիակիոյ ճարպին , նմանակից ձար-
պին կամ իւղոյն . (վեա . ժէ . 6 ։) Ա յս ամ ասէ՝ կամ
իւղով զանգեալք , և կամ օծեալք , են այսր խորհրդոյ մե-
ռանին՝ առ Ջեան փեսակ , առաջնիկայ կամ յայտնագիմանն
օրինակք , և նշանք յարմարեալք քրիստ Ցիս , որ աբանչելի
նոր օծմամբ ամծուլեցեալ եղեր պատարագ և զոհ ։

(58) Ի՞ ու ճաշակել պիտի ։ Ջնչոյ ևս յերկար զօրինակն
հնոյն նկատեցից , և ոչ ճաշակեցից մսօք զօրինակեալդ
՚ի նա բազցրուլեն . խմանալով՝ թէ պիտի եղե իւն , զինչ
նշանակիցէ իւրն արկեալ ՚ի պատարագան , բայց եթէ
զարամուլեին՝ որ ՚ի ճաշակմանէն ազատիցէ , սովիմբ , ի-
րով մեռանին բժշկել . ըստ որում իւղ զոճարէ առնէ ։ Ե՞
պիտի պարարտուլեն , ճարպն , բայց եթէ զի զմահաբեր կե-
ղակուրն՝ մեռանաւս մոռասցուք , լցեալք ՚ի ամանէ ։ Ի՞
պիտի օծուլեին ձեռաց , գլխոյ , ականջաց , ևն , բայց եթէ
ըստ բանին եռայեայ . (կա . 3 .) զմեխրատեառակ որոմնա-
լեին այսու իւղով ուրախուլեն փոխարկեացուք ։ և ան-
ուշամբ ոտ , քաւական անուշամբդ փրկեալք , ազգ և զաւակք
այ անուշանեացուք (ըստ եռայ . կա . 3 . 9 ։)

(59) Որոյ ծերուլեին առակ ։ այ օրինակի՝ կամ այլաբանի ՚ի
ձէնի պարարտ . (սաղմ . ղա . 11 ։) Բաղձանքն գաւեթի՝
զի ծերուն իւր լինիցի օծեալ ձիթով , և օծանելն գլխոյ
նր (իբ . 5 .) զինչ այլ ասէ այլ եթէ պիտի զհոգին սրբոյ
զհին օձասլասիկ սուգն մահու կենդանարծել կամ բժշկել
դեղով մեռանին ։

(60) Ճրագին լուսաւորելոյ ընդհակառակ ։ ընդհան մասու-
յանեալն գաւեթի վէր լուսաւոր առնելոյն զհոգին . (սաղմ .
ժէ . 29 ։) Մարթ է զբառն լուսաւորելոյ ընդհանուր զան ,
լուսաւորելոյ . քանզի և ՚ի մեր օրինակին գնի՝ լուսաւոր է
ղէլոյ ։ Ա յս ընդհակառակ ասէ՝ զինչ յայտ առնէ
խորհրդաբար , բայց եթէ զի ՚ի մէջ խաւարի անուսուց-
լեն և հրաւարշտուլ՝ հերձուածոցն մերում հին-

ալի բնութեա միանալովք՝ 'ի յիս լինելոյ եւ իմմիննոութէդ։
(61) 'ի պարտեզ խոշենեաց։ 'ի բնագրին երկոց. չ. 1. գնի.
'ի ալարտեզ եւր 'ի դաշտս խնկոց. և 10. գնի.* 'ի
պարտեզս ընկուզաց։* իսկ ոչ վարդապետս գնէ խոշե-
նեաց. զի խնկենին և ընկուզենի՝ իւզայինք են։
(62) Ընթրական նիւթիւ։ բանն եսայեայ. (իե. 6.) օծցին
իւղով, և այլ բանք երկոցն զի՞նչ այլ ցուցանեն, բայց
եթէ՝ զի այսու նոմիրեալ նիւթով մեռոնին՝ յորում գոյ
զօրութիւն հոգեւոյդ սրբոյ, լուսաւորեալ տեսցուք զանխա-
նալի բարձրութիւնդ։
(63) Բնաւից եղելոյ։ 'ի մերումս, բնաւին եղելոյ։ Ա-
ռ քեզ որ պատճառդ ես ամ եղելոյ, ձեռն համբառնամ հառաչ
շանօք երկնաւանցս, լուր ողորմութիւն պաղատանացս առ
քեզ խոստովան, իբր կարդացողիս, աղաղակողիս. կամ,
լուր կարդալոյ պաղատանացս։ ընդհանուրեալ, ընդհազար-
դեալ պարգեւօք օծմանն, գոհութիւն քեզ մատուցանեմ,
որ բարձրեալդ ես, և անխոհ խոհափամբ, անյագելի, ան-
տատ փափաքանօք միշտ օրհնեալ, ևն։
(64) Ո՛չ ծառին դոյ։ և ոչ փոքր. ինչ լուսոյ մատուցմանն
արժանի եղելոյս՝ տուր յոյս քաղցրութե, լայնել ի՛ն, պար-
զել, բացայայտել քո լուսովդ՝ զբազմնիս մեռոնին. ոյր
զի գրգռութիւ, նրբութիւն բանիդ և խնամոյդ խառնեալ ի
աչերսական բանիդս, առացից՝ թէ ողորմեցար ինձ, և
զանյայտս խնամոտութիւդ քո յայտնեցեր ինձ։ (առակ. խէ.
10. Ծ. 8։)
(65) Ընթանի նիւթոյս։ ընդ սովորական հիմ հաստարակ նիւ-
թոյ ձիւթոյս մատուցեր զիրաւ անճառս, զզօրութիւն հրա-
շալի գործոց քոց։ երկիր լայնութիւ։ 'ի մերումս, երկիր
լայնութիւ։ Ա ստանօր բազդատուն երկրի և երկնի առ ած՝
ոչ է ըստ հակութէ, այլ ըստ բնական զօրութե նոցա առ ընդ-
հատու և սքանչելագործ զօրութիւնն ոյ։ Զոր բնաւից
ոչ զօրէ առնէ՝ առնել երկինք և երկիր, այլ եթէ ըստ-
ծոյ ի մեծ էերէն, ոյր զփոքր 'ի մեծ պարունակի կամ չտլեա-
հարի. զի բնական զօրութիւք նրոցա չտլեահարին 'ի սքան-
չելագործ զօրութիւնն ոյ։ Արդ՝ զայսպիսի զօրութիւ ա-
ռեալ, 'ի ծոցս գոյս, 'ի նոճաստս հակս ձիւթոյ պետականէդ զ-
գրութիւ, հացուցեր կամ երևելութեր հաստատութիւ, ուսո-
մանելով ձչմարտութիւդ անհրաժեշտիւէ, առանց պատրանաց.
պէ մ' նորոգ ինն. զի մի չորժամ նորահրաշ գործ լինչ ե-
լեալոյն եղեալ մեռոնաւն, (ոյր 'ի դրոշմին՝ այլ լերնե-
ցեալ, կամ մարգարէանալ,) չայլ եղիւք, չօտար հութիւ
ձիւթոյն, որ բնաւիս չուրն չինքեան զայնպիսի զօրութի,
առաջօք անցաւոյ տեսիլ լինչ կարծեցայն. որով միտք տե-

տալացն վնրաւորին առաւել թերեհաւատութիք, կամ ծաղր առնելով զկրօնս մեր, քան թէ բժշկին հաւատալ, և լուսաւորին: Ասել կամի. զնոսին այնպիսի մեծ զօրութիք 'ի ձեռին նուիրական՝ յոյժ հաստատութիք հաւատարմացուցեր յայտնի նշանօք, զի յորժամ սքանչելի գործ ինչ երևեսցի լեալ յայնպիսի տակաւ իրէ, մի կարծեսցի պատրանք ինչ գիւտական, այլ ճշմարիտ ներգործութիւն:

(66) Երևանոտնի ինչ վարիանեցի: 'ի մերում, երևանոտնի ինչ վարիանեսցի: ի՛ երկբայելի իր ինչ, կամ կեղծիք:

(67) Որպէս մարդն: ոմն զհացն ցորենոյ ճշմարտապէս քո մորմին արարեր արարչական զօրութիք, և զարիւնն խաղողոյ զգինին՝ հայեցակ հոգւոյ, արիւն քո արարեր. ասր ըստ կարելին միայն չիշէ, զի երևելի մասն էր ուրուհական աքեանն: Եթ ոմն զջուրն ճշմարտապէս արարեր արդանդ հոգևոր ծննդեան, նոյնպէս և զհոգի անմահիդ էլման. (այսոքն 'ի մեր օրինակն, և յայլս. խոկ հոգի անմահիդ ասելն՝ ոչ յարմարի.) նոյնպէս և զհոգիդ՝ զոր վիշեցեր յառաքելեան, ասվաս և 'ի սուն, մեռոնաս և ներքին զօրութիք նր 'ի յօ ծեալսն արդիւնապրէցեր, արդեամբք կամ խնդապէս շնորհեցեր: Ասր տեսանի յայտնապէս, զի համեմատութիքն ոչ է լր փոխարկմանն, այլ լր ճշմարտութեն և բան նկ գործութիք. իբր ասել. ոմն 'ի խորհուրդ հաղորդութիք՝ քահանայագործեալ հացն և գինին են խնդապէս մարմինն և արիւն քրն, և ներգործեն զշնորհս նոյ. և որպէս 'ի խորհուրդ մկրտութիք՝ ջուրն խնդապէս ծնանի զմեզ 'ի հոգևոր կեանս, այսոք 'ի խորհուրդ դրոշմին՝ մեռոնն խնդապէս տայ օծելոյն զհոգին նոր: Ասյսու օրինակաւ խօսի և սքն կիւրեղ յերկրորդ խորհրդած. զոր յիշեցաք 'ի լծ. 1. առ. * Զգոյշ լերը, մի իւղ մերկ և առակ համարիցես լինել. զի ոմն հայն հաղորդութիք յետ կոչմանն հոգւոյն սքոյ ոչ է նայ հաստատակ, այլ մարմնի քրն, նոյնպէս և նր իւղս ոչ կա է լոկ իւղ յետ կոչմանն, այլ քրն պարզևատան, և հոգւոյն սքոյ ներգործօղ՝ հուսկ գոլով ճշմարիտ նր: * Նոյնպէս և 'ի գիտնականան գիրս յաղագս եկեղեց. քահանայապետ. (գլ. ի. բնաբ. ի.) խորհրդոյ հաղորդութիքն համեմատելով, ասե. Զայս՝ ճշմարիտն առաքնորդքն մեր՝ ոմն համակարգ և նոյնագործ ժողովոյն նուիրագործութիք, (ի հաղորդութիք,) նոքումբք պատկերօք լր բազում իրիք, և խորհրդականօք բանիւ զարդութիքք և սրբազնագործութիքք գծագրեցին մեզ:

(68) Երկոտի կնայ: մեր օրինակն, ոմն և այլք, վերջաւ հետիւ զատանէ զայս 'ի նախընթացին, և լաւ ևս է:

Աահել կամի. զերկուսն կամ զծնուեղ կենացդ ծագէղը, յայտնեցեր ՚ի մեզ, որ կերպարան յատուկէիցն, ՚ի գեմք կիմ կնիք ծնեղջն հոգևարատես, և ոչ հեթանոսութ կիմ ուրացութէ կարէ փոխարկիլ. զի անջնջելի է կնիք զերծելն, ոչ և միրուելեան, որով և անկրկնելի. որպէս ու գնագրուիլ է, ոչ և ոչ օրհնուելճ կիմ օծման խաչն լինել երկրորդուիլ է, կրկնուելն. զի միանգամ օրհնուելճն առէ ՚ի նմա՝ ցորչափ անխորտակելի մնայ: Զայսպիսի անկրկնելի ծնուեղ օծման ասէ՝ մեզ նատելոցս ՚ի խաւարի ծագելեր ըստ նմանուիլ է ս, ոչ և քո օծումն մարդկուելճէդ միանգամ է, և անփոփոխելի:

(69) Յայս հերպարան ընդհի: ՚ի շնորհ մեռոնին զանպակաս լինուելճ քո ծանուցեր. որով ոչ ապքատն կարօտասցի, և ոչ մեծատունն քարձրամտասցի. ոչ և զոգն՝ և զղոյս արևուն, և զջուրս հաւասար ամենեցուն բաշխեցեր: Ա յսպէս կամեցար և զնորհ մեռոնին՝ ՚ի հաստատութէ բաշխէր, բաշխեալ լինելոյ երկրաւորացս ըստ նմանուելճ մանանային. ճէպէտ աստանօր փոփոխին, խոնարհացն հոգևոյ առաւել հաղորդն շնորհն, քէ ՚ի ծածկածոյն, հպարտացն:

(70) Տէսաւորուիլ: Ա յր նիւթոյ յայտնուելճն կիմ ներգործուելճն խորին խորհրդոյ՝ և ՚ի էնոսէս, նաև ՚ի բնաւորման հանդամանացն կիմ ՚ի յատկուելճէդ իւրոյ ունի զարմանալի օրինակաւ գլուխ գմանուիլ է, զուեկնուելճն կիմ զբազյայտուելճն իւր: Ո՞եր օրինակն գնէ. Ա՛ր նիւթ՝ պէսաւորուիլ է խորին խորհրդոյ: Ւսակ ճէ ոչ քէ են այն հանդամանքք, իւր զի ասէ՝ ձէճն ոչ էրիմ ինչ ընդունիլ է, ոչ հերկոյս ըստապմամբ լինչ փոխէ զաեղին, ոչ և անուիկն անհատատ. և ոչ նենգաղաբար, ծածկապէս կիմ առ ոսկաւ ոսկաւ ճողոս զանօճն, կիմ զայլ ինչ՝ յոր միանգամ շահսեալ է, ոչ ճողոս ջուրն՝ ցամաքելով մեղմաբար: և ոչ վերջնականօք աճատովք, յոյժ զօրաւոր մաքրողական նիւթովք հեղգի. և ոչ յընդդիմակն ասէ, ՚ի հակառակէ իւ մեքէ, ՚ի կրոյ՝ կամ ՚ի գինւոյ՝ կիմ յայլ իրէ լուացեալ է լանէ: և զայսոսիկ նմա յոյժ գժուարաւ եղանել ազատուով կիմ այլ իրօք: Ա րդ ասէ՝ այս բնական ճափանցումն ճիճոյն, և գժուարաւ ջնջուելն՝ յայտ առնէ զանջնջելի ներգործուճէն նր ՚ի դրոշմին և յայլ եկեղեցականն օծմունս. ոչ յօծանելն զեկեղեցի, զսկիւ, զկաթ, զղանգակ, և՛, որոց օծումն ոչ կրկնի՝ ցորչափ անեղծ և ամբողջ կան:

(71) Պատահուն գառնոյ: ոչ բնական գոյնն ՚ի գոյացուելճէ մարմնոյ անփոփոխ է և անկրաքէպ, անեբանելի. մինչ զի՛ պղպ իւր՝ գոյ և մարմինն, և չեղծանիլ իւր՝ եղծանի և

մնայ

մարմինն : (իմա զայս ըստ բոլորովին էղծման բնական պատճառի, և ոչ ըստ պատահական այլայլութեանց ինչ :) Այսպէս և խաղայս զօրութիւն, իմա հայցական, որ զգեցուցանէ զօրութիւն կամ զաղդեցութիւն իւղոյս, որ անդամին 'ի ցաւոց անդի ներպաստան, յիւրոյ ներքսագոյնից կամ 'ի հանգամանաց անտի՝ պատեալն առնուլի, ունի կամ ընդունել զառնելն, որ զտեղին կամ զանօթն՝ զոր միանգամ կալեալ է, դիմանական զտիցեր, իբրև համաբոյն կցորդութիւն ըստ մեզ կայսերեցեր : ընդ երին գոյ, ըստ ընորհացն կամ գերբնական ներգործութեան՝ որ ի երին նշանակեալ 'ի ձիթոյ անտի, և զօրինակն լծակիցելով, զբնութիւն ձիթոյն՝ որ օրինակ և նշան է աներևոյթ ներգործութեանն, յայտնարերելով : Որով և զներգործութիւն մեռոնին՝ որ անտեսանելի է աչաց և մտաց, իբրև երևելի ձևացուցեր բնական հանգամանօք ձիթոյն : Այլև զի 'ի պղոյ երիցն, 'ի ձիթոյ կամ 'ի շուշմայէ ձնդմամբ հանելով զիւղն՝ զարմանալի օրինակաւ մեզ 'ի կերակուր և յօծումն պատրաստեցեր : Որ և այս յարմարի հոգևոր ներգործութեանն մեռոնին. զի ոչ իւղն ծածկեալ թաքուն է 'ի մարմնի պտղոյն, և միայն ձնդմամբն երևի, այսպէս ներգործութիւն մեռոնին անտես գոլով աչաց՝ 'ի հալածանս և 'ի նեղութեան որ վերհասուցոյ՝ երևի գործովքն : Բովանդակ բանիւս զայն յայտառնէ, զոր և ամբարանքն ծանուցանեն, թէ նիւթք խորհրդոց թէպէտ և ոչ բնական զօրութիւն ներգործեն զհոգևոր գործս, սակայն ունին բնական նմանութիւնս ինչ ընդ այնց գործոց. ոչ 'ի մկրտութեանն՝ ջուրն բնութիւն լուացող է աղտից. և 'ի հաղորդութեանն՝ հացն բնութիւն է յօդեցուցիչ, և գինին բնութիւն զուարթացուցիչ, համեմատս հոգևոր գործոց իւրեանց : Այսպէս և 'ի դրոշմին՝ մեռոնն բնութիւն դիմաբերականէ է՝ համեմատ անչնչական ներգործութեանն իւրոյ : Վերոգրեալ բանն, 'ի նիւթոյ անփչերպատան պատճառն առնուլի, կարէ իմանալ և այսպէս, իւղոյս յիւրոյ հանգամանաց անտի՝ իբրև բնութիւն զառնելն ենթակայ առնուլ. իբրև նիւթ, զենթակային՝ զոր առնու, իբր բնական ինքեան ընդունի, կամ 'ի նր բնութիւնն կերպանայ :

(72) Ո՛ չուվին խառնէր : Ո՛չ հրամայեցեր զայս իւղ հազմել 'ի բազադրութիւն բաղադրեալ խառնեալ ծաղկանց և այլ անուշահոտ իրաց, ոչ հրամայեցեր մխանեալ 'ի հին օրէնսն. (ելից. Ը. 23.) այլ փոխանակ այնպիսի իրաց դու ինքն խառնէիր, ոչ բնութիւնք, այլ զօրութիւնն 'ի սոյն անհասան ձէրն վերնայոյս, տոհմով երկնային լուսոյ : Այս սուս ոչ եթէ աւետարդ կամ անպատշաճ ասէ զխառնութիւն

անուշահոտ խրատ ՚ի մեռանիլն , որ հինն սովորութիւն է նաև առ յոյնս , ոմն յիշէ յոաւաննու վկայն , որ էր յերկրորդ դարուն , ՚ի լանն ընդդէմ արիմոնի . այլ և յիշատակի ՚ի պլոնեախոսեան գիրս , յաղագս եկեղեց . քահանայապետ . գլ . ը : Այլ ասէ ևեթ , թէ ոչ հրամայեաց քի ՚ի նոր ըուսմ , ոմն հրամայեցաւ ՚ի հնումն . յայտ արարեալ , թէ այս խառնուրդ ոչ է ՚ի հարկէ խորհրդոյն , և ոչ յաճախին հրամանէ , այլ միայն եկեղեցական արարողութիւն և հրամանի ըս խրատական ազգի : Զի և վը խառնուրդ բազ ցասանի , որ սովորութիւն է առ լատինս և առ յոյնս , որոնց դեռն բազում ածաբանք՝ արարողութեց քննիչք , թէ հարկաւոր է առ նո՛ յեկեղեցական հրամանէ միայն , իբր զի նախ քան զվեցերորդ դարն չէք առեն՝ յիշատակ խառնուրդեան բազատանի : Այլ զայսցանէ յերկարել՝ ոչ է տեղւոյս :

(73) Ընդ օրինակաւ իջի : Թէպէտև և քաղցրութիւն քո միով օրինակաւ ոչ համեմատի , այլ զանազան իրաց նմանիս , ըս ծաղկի դաշտաց , շուշանի , նարդոսի , եղեգնախնկոյ , քրքմոյ , ոսկուզոյ , ևն . սակայն ոչ ոսկ , ոչ վայրապար , փան ընդ պարզաձաղս օրինակեցար ըստ դուրբ , միայն զարդ իւրովն օրինակեցար փառաւորեալ անուանդ , որ իւր ծա փիւռալ առացար յերգան . իբր զի դու զնմա ընուս , և ոչ խմիք կարօտիս . և այսու առաւել նմանիս ՚ի յիւրն . զի յնմ առացեալ ծաղկիս և յանուշահոտ իրս՝ փակեալ դըս ուանին իւզային մասունք , և նուաւ է ազնուութիւն նոց :

(74) Ո՛ւ չՓՐԵՂՎՓ : պարզ և անխառն իւզովն օրինակեցաւ , և ՚ի նա միանալով՝ պարարիս . որով ցուցեր՝ թէ ոչ խառնեցելովք ՚ի հակառակս բռնապատուիցն , յայլ և այլ հակառակ և աննման իրաց , որ է ՌՆԻՆ առակ , յայտնի օրինակ բաժանեալ կամաց և անմիաբանութե , այլ ՚ի միաբանական սիրոյ մերմէ ձեռամբ՝ իբր զի արարիչ մեր առաքարիս և գործարձնաս . ուստի և վը մեր ըսպ ՌԻ , ըստ մեր ակարութե կիմ խնայողութե՝ ամ յարմար նմանութիւք օրինակիս . առ որս , ըս որ նմանութեց՝ նաև նիւթ ձիթոյս մաքուր մատաց առեանի իբր զայս բարի , և հուր սիրոյ՝ անխառն ՚ի չնչմանէ առանձնագրութե . ՚ի մերումս , առանձնագրութե , ըս առաքեցուցիչ հոգւոյ անգիտութե :

(75) ԱՀ ՅԱՐԱՆ ԱՇԵՓԱՐԱՆՂԻՆ . յովհաննու . (ՁԳ . 69 :) ո՞ րում միաբան ասէ խնամատուն , (առակաց . ՓԳ . 10 .) * Ընկալ զբանս իմ , զի բազմասցին ամք կենաց քոց : *

(76) Լուծանել զերեսս : ՚ի կիր արկանել զբան ոն (մատթ . Ձ . 17 .) * Օ՛Ծ զՂՀԼուս քո , և լուա զերեսս քո : * ը ո րում և ես ասէ՝ լուծանել զերեսս կենսատու Քրիս

ար-

արտասուաց, որ ի ջուրն ի վերոյ քան զհաստատուելն երկնից. (Ծննդ. ա. 7.) և օձեալ զղջութիւս մտաց երկնային իւղոյդ լուսաւորութեանն, յանդիմանն եղէց քեզ յալօթս ուրախութեան, և ոչ արամութեան:

(77) Պապէի: յարգելի հոգևոր մեծարանք. և երանելի, գովելի. ոչ սուկ օծուած, յարգելի և գովելի ի ոչ ևրբեք լոկ օծանող և կակղացուցիչ ուղղոյ աննիկի, խելամտաւոր կիս, կիմ գազաթանս, որ ի անօթ ուղղոյ, և կիմ ըստ ըստ հերոյ գլխոյն նոպատ ինչ մատուցանի նոմաւ կակղացուցանելոյն. այլ ըստ որում արուեստական խաչիւն ոնտպրի յօրհնելն: ի մերումս ասի, եաղոյս աննիկի, ուր եւզ եղեալ ի փոխանակ ուղղոյ, ըստ որում այս ի ևրբ իւղ և պարարտացուելն գլխոյն:

(78) Ջխուժն, զխոշժաստանի մարդն. վնդրկն, զեղծուածոյն. վբաբբարոն, զպարսիկն. պնիւրայն, զգամաթարն. պէլլենայն, զհռոմն. պրոժն դժնէաբար, զվայրենի գազանաբարոյն. և պաբհաբապէսակ, զարհուրելի կերպարանօք զանազանելոյն, յոյն վայրենի ազգին՝ որ շան նման գլուխ ունի, առակաբերաբար, ահագին մեծուածք. ոյք էր քրիստոփոր վկայն: Ջայս ամ ասէ՝ իւղն օրհնուածք՝ քանզան ոչ ամէնն մի առնէ. և ևրբեք մի ազգ՝ երկնաւոր հօրն որ դի հաստատէ, հաստատելով զնորս մկրտուածք: Ա յսու ի կիր արկանէ զբան առաքելոյն. (կողոս. բ. 11:)

(79) Նախ նիւթոյն: բազում զարմանալի ներգործուածք առեանին նախ՝ ի բնական հանգամանս ձևոյն. և ապա զջրոցն, որք և խորհրդական զջրոցն նր յարմարին: Ոչ անօթ փայտեղէն ոչ օծեալ՝ գիւրաւ բեկանի, այսոչ մարդ ոչ գրաշմեալ, հնչիւնս խորհի ի հաւատոց՝ և ի ընդհանուր, զոր մկրտուածքն ընկալաւ:

(80) Մ ասն սա փո: Ա յս իւղ օրհնեալ՝ ի ևրբ հրաշագործ մասն քո, կրեալով յինքեան զզօրութիւն հոգւոյն սրբոյ՝ որ մասն ոչ ասի: Վ ի զի սա ևրբ անփչելի կալմանէ. ոչ ի փայտ կամ յանօթ օծեալ, իւղն լինի ևրբ պահպանի ըստ ժամ ջրոյ կիմ գուսոց, այսպէս մեռանն ևրբեք անմահ նեղի կազմած զրահն և ամուր պահպանակ, աննապարտաւոր ընդունելոյ, յամ կոչմանց հաստատուն կիմ զգուշացուր պարփակմամբ պահպանել զօծեալն յայլանգակ խրնդ էնմպիոյ, նահատակիչ օտար յաւելուածոց. ոչ ասի թեթևաւորն սուկ՝ ոչ ներկի արեամբ անպիտանել, մարգարտանալոյ, և՝ և ոչ մեծագին երփնիւ, գունով տըգիտանել, կիմ այլ մեղաց այլայլի:

(81) Մ երոյ գոյութ: որպէս ասէ՝ ձևոյն սարածական և թափանցիկ զբաղուածն. մինչ զի անկեալ ի հանդերձ կամ

'ի վայս՝ յամ մասունս նր տարածի և ընմանէ. ուս-
ուն և սաղմոն՝ զանէծս յն նմանուբ ձիմոյ սասց բաշ-
խիլ յոսկերս ամբարշտին: Ա յսպէս մեռանիս հոգևո-
րապէս ընդ քնութիմն մեր լծաւիանցէ հոգիդ նը. և ա-
ռողջացուցանէ զանէրևոյն ներքինոյն փչսակս, զկերպարան
հոգւոյն, կամ զանեբևոյթ վէրս նր. և օծանելով զնմ
անդամս մարմնոյն, ոյզ առնելիք 'ի դրոշմելն, տզդուն
տայ կամ նեբգործէ 'ի խորոց անփ ընկման, 'ի նեբքին ընչա-
փոխ անտի մինչև 'ի ծայրս մատանց ոտից. և մուա-
ցուցանէ զկնչատակ մահուն. զի օծումն՝ անապականու-
թիե է նշանակ. և զի յայս խորհրդական օծումն միշտ
միացեալ է կենդանարար զօրութիե քո:

(82) ՀՀ բանամարդիկ: Ա յս վայելչական օծումն՝ նահ-
ատ ըմբիշս՝ որք բռամիք ձեռաց կամ ուժով բազկի մարտն
չին, և ծերկամբոնակ, մերկ մարմնով կռուին, օրինօք պա-
պե. առվօրաբար իբրև օրինք 'ի գործածի. իբրև զօրա-
ւոր հնարից կերպարան ճգնաւորական, հանդամանիք կամ ա-
ռակ պատերազմական. ոյզ զի անբմբռնելի լինի ձեռաց
հակառակորդին: Ա յսոյզ խորհրդական օծումն 'ի մեզ
ահարկու է ընդեմ դիմաց և այլ ևնասուց: Քանզի դե-
ղեցկազարդ բանն եղեկիէլի ասէ առ խնամալին փարա-
ւոն ասսուրայ, ևն: Ա տանիօր յարմարէ զբանն եղե-
կիէլի (գլ. իբ.) որ ըզ զրոյն իսկ զկնչանէն ծուրայ,
և առ'ի միտս՝ զատտանայէ. յորում զկործանումն նորա
հնչփնաւոր առակագրութիբ, ըզ ծաղր նմանաբանութիբ և ոզ-
բական իսկութիբ յարմարեալ ասէ (հմմ. 13. 14:) Յոր-
ժամ հատուսանէցար, և հանդերձեցար 'ի պատերազմ ընդ
օձէդ փերվբէին, ցի ըզ օձեալ քրիստոնէին՝ որ իբր հր-
բեշտակացեալ է. ուր արիանդն հրեղէնք, յորում պարդևք
և շնորհք հոգւոյն իբրև հրեղէն քարինք պատրաստեալ
կային առ'ի ջաղխել զգեստս քո: Յայս միտս բերէ զայս
ոչ վրիպոն՝ յարմարելով անցելոյ բանին. Թէպէտ ըստ
ձառին սովորաբար յայլ միտս նմանեան մեկնիչք:

(83) ՀՀնաւայր յեռնկալութիբ: Ա հաւոր տրութիե, որ յա-
ւիտեան սէրըս օգնական ես և կարօղ, անձառելի քա-
նութիբ, և զերազանց քան զքննութիե մտաց: Ո՞ր աւե-
տարանաւն խնկէ, օրհնես, օրհնութիբ պատուհեալ յի-
շատակիս իբրև օծեալ ոգր, ոյզ առ հովիւան 'ի գիշերի
ծննդեան. (զուկ. բ. 11.) և 'ի քահանայապետէն հայ-
ցեալ 'ի մատնութ գիշերին. (մատթ. իե. 63.) և պետ-
րոս նոյնպէս զաւանեաց զքեզ. (մատ. ԺԶ. 16.) և 'ի
Թերահաւատ խնդրողացն նոյնպէս հարցար. (յովհ. Ժ.
24:) Եթ 'ի կանոնականացն ոչ, 'ի կանոնական խրատուց

կամ հրամանաց քոց , յորս ասացեր (մատթ . ին . 10 .) ուսուցիչ ձեր քո է , այնպէս հաւատամք և մեք : Եւ յաւել քան զայսոսիկ՝ հերովդէս օծեալ անուամբն հարցանէր զքեզ առ վարդապետս հրէից , (մատ . բ . 4 :) Եւ նոքին աւետարանիչք գրեն , թէ դու իսկ ասացեր , զնարդ դաւիթ զօծեալն ածՙ զնոր իւր և զանակիզքն որ գի այՙ կոչէ որդի իւր ժամանակաւոր : Ա յսմ հարցման հրէայք չկարացին առ պատասխանի . բայց հաւատացեալքս այսպէս ընկալաք զմեկնութիւն բանիդ , թէ կատարումն այնր խորհրդական կոչման օծելոյ՝ ի մեզ հայի : Ա յն է գերազանց վիճակ քրիստոնէից , նոր զի ժամանակաւոր ծննեալ որդիքս ադամայ՝ օծմամբ մեռանին հաստատիմք որդիք աՙ : Գիտելի է , զի ասացօղ յայտնագոյն լինին խմաստքն , եթէ զբայն գրեն ընթեռնումք եզական՝ գրէն , նոր ասել . Դու իսկ ասացեր , զնարդ գրե գաւիթ զանակիզքն որդին՝ ինքեան ժամանակաւոր որդի , ևն :

(84) Խոստովանի խնհաստուածութիւն : Գերազանց անուն օծութիւն զայնքան ահաւորութիւն ունի և զորբութիւն , և զամենատառաւ յարգութիւն , կամ օրհնութիւն , մինչ զի , ևն :

(85) Ա՛Ջ ոք ՚ի առելծուածոյս լսիլ ածՙ կոչիլ բնութիւն , (թէպէտ և հազորդութիւն կոչին երբեմն .) այլ աՙայն կոչին պատահարար , այ վերաբերեալ առ ածՙ նոր բնակարան , նոր պաշտօնատար , նոր հազորդեալ խմաստութեն աՙ , կատարութեն , մեծութեն , ևն . ըստ ատեմք , Ա ծային տէրն , Ա ծային առաքեալ . ևն : Նոյնպէս և զհանապազ խմացեալ զաՙայնն , ոչ ասի առելծուածոց . զի ըստ այսմ բնութիւն աՙ պատշաճի , որպէս ասեմք՝ ածային անձն , բանն ածային , ևն : Այնպէս և ՚ի բերանն մարդն՝ զքոյ անուանն իսկապէս կրել . (թէպէտ և սիրատակաբար ասի . ոյզ կիւրեղ . ՚ի խորհուրդս . մեռան . * Դրոշմիւն քոյ եղայք : *) այլև ինքն ոք վարդապետս բերէ յաՙծաբանէն (՚ի մեկն . երդ . երես . 94 .) * Քրիստոս գիտեմ զկենցեալն ըստ քոյ : * այս է ՚ի գովեստ աՙածնոյս . բան նոյ : այլ ըստ ՀՀմարիտ օծութեն՝ միայն քրիստոնէայ կոչմամբ :

(86) Կախնոյն ՀՀծութիւն : Օծեալն անուն անտանելի եղև մեծութեն յովհաննու մկրտչի , յասել նմ , չեմ ես քոյն . (յովհ . ա . 20 :) Կախնոյն ոմանք ըստ հին լուծ , խմանան ըստ հասակի , նոր վեց ամսով յառաջ ծննեալ քան զքոյ : բայց լաւ ևս խմանի ըստ գերազանցութեն արբութեն . այ գերազանց արբութեն յովհաննու՝ որով առաւելաւ քան զնամ մարգարէս , չեղև համարձակելի քոյդ անուն : Ընդ

ՀՈԳԻՆ, ՈՐ ՄԿՐՏՈՒԹԻՆ ԼՈՒԿ ԼՍԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆՆ ՍԱՏԱՐԱՏԱԵԱՑ. (ՄԱՏ. Գ. 11.) ԿԱՄ, Ի ՋՐԵՐՆ ՅՈՐԴԱՆԱՆՈՒ ՀՐԱՍԵՐԵԱՑ ՀՈԳԻՆ ՆԱԵ Ի ՎՐԴ ՔՆԻ:

(87) ԱՀԱՒԵԼԱԿԱՆԱՑՆ ԼԾԱՑՈՒՑԵԱ: ԱՌԱՔԵԼՈՑՆ ԵՐԿՈՒ ԵՐԿՈՒ ՄԱՍԱՆՈՒԹԵՆ (ՄԱՐԿ. Ը. 7. 13.) ԷԲ ԱՊՐԱՒԵՑ, ԼՈՂԱԼ ԼԵՐԱՆ ՔՈ ՁԵՌԱՄԲԴ ՎԱՐԵԼՈՎ, ԲԺՇԿԵՑԻՆ ՉՀԻՒԱՆԴԱ:

(88) ՋՈ ՅԱՌՈՂՈՒԹԵՆ: ՅԱՅՍՈՍԻԿ ՕՐԻՆԱԿԱ՝ ԶԱՆՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆ Ի ԼՐԱԹԱՆՉԻՒՐ ՀԱԿԱՌԱԿԱՅԴ ՊԱՐԱՏ Է ԼՄԱՆԱԼ, ԵՒ ՈՉ ՂԱԲԺՈՒՄՆ ՄԻՅՆ Ի ՄԻԱՄԱ. ՔՈ ՈՒՐ ՅԱՌ ՉԿԱՐԷ ԿԱԼ ԶԱՌՈՂՈՒԹԵՆ, ԵՒ ՈՉ ՄԱՀ ԶԿԵՆԱՑ, ՆՈՅՆՊԷՍ ԶԱ ՅԱԾԱՐԱՐԴԵՒ ԻՐԱՒՆՅՈՒ ՉԿԱՐԵՆ ԿԱԼ ՂԻՆՂԻԿԻՑԷ ԳՈՐԾՔ ՀԱՐԿԻՆ:

(89) ԱՆՆԱՄՓԻՈ. (ԱԿԱՆՋՄԱՈՒԿ. ՄՔԱՏ ՈՂՕՀԷԿԻ:) ԲԱՅՑ Ի ՎԵՐԱՄՆ ԵՒ ՀԻՆ ԼՈՒԾ. ԴՆԻ, ԱՆՆԱՄՓՈՐՓԻՈ: ՈՒՐ ՀԱՆԴԷՊ ԱՍԷ՝ ԵՒ ԱՐԱՐԴՔ (ՄԱՄՈՒԿ,) ԵՒ ՈՒՆԿՆԱՄՈՒԱՔ ՁԻ-ԹՈՎ ՄԵԱՆԱԼԻՆ, ԱՅԱՊԷՍ ԱՅՆ ՁԷԹ ՇԻՈՐՀՕՔ ՕՐՀՆՈՒԹԵՆՆ ՂԱԶԱՐ ՀԱԼԱԾԷ, ԵՒ ՁԱՓԱՐԱՏԱ ԼՐԵԱՑ՝ ՆԵՐԵԼԻ ՄԵՂԱՑ ՉՆՉԷ: ԿԱՄ, ՁԱՓԱՐԱՏԱ ՀԱՐԵԱՑՑ ՀԵՐԵՈՒԿՈՍՈՒԹԵՆ ԱՐԲԷ. ՁԻ ԱՌ ՀԻՆԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՆ ԷՐ՝ ՁԳԱՐԱՁԱԼԱՆ Ի ՀԵՐԱՃԱԾՈՑ ՄԱՔՐԱԿԱՆ ՕԾՄԱՄԲ ՄԵՌԱՆԵԼ. ՁՈՐ ԵՒ ՅԻՇԷ ԱՌԱՋԻՆ ՈՐ ԺՈՂՈՎԸ ԿՈՏԱՆԱՆՔՆ, Ի ԿԱՆՈՆՆ. Է: ՈՒՐ ԵՒ ՁՊՂԾԱԼ ԱԲԵԼԱՆ, ԿԻՔ ԵԿԵՂԵՑԻ, ԿԻՔ ԱԿԻ՝ ՍՈՎՈՐՈՒՆ Է ՕԾՄԱՄԲ ԱՐԲԵԼ: Ե ԿՆՔԻՈ-ՏԱՀՈ, ՁԱՓԱՐՏԱԱՐՈՒԹԻՆ ՄԱՀՈՒ ԲԱՒՆԱՑ ՆՇԱՆԱԿԱԱ ՅԱՐՈՒԹԵՆ. ՁԻ ՕԾՈՒՆ՝ ԿԵՆԴԱՆՈՒԹԵՆ ՆՇԱՆԱԿ Է:

(90) ԱՒԼ Է ԱՐԱՊԱՆ ԿՈՓԱՐԵԱԼ: ԵԹԷ ԱԱԶԱՆԱԱ ԼՄԱՑՈՒՔ ԶԱՆՈՑՆ ԿԻՔ ՁԶՆՃԱՑԱՐԱՆՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵ, ԱԱՒ ՈՉ ԼԻՆԵԼ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱՌԱՆՑ ՕԾՄԱՆ, ԶԻ ՅՕՐՆԵԼԸՆ ՁԱՒԱՂԱՆՆ՝ ԵՒԼԻ-ԿՈՓԱՆ ՄԵՌՆԵ Ի ՆԵՐՔՈՒԱՍ ՂԶՈՒՍ ԱՆԿԻՒՆԱՆ, ԵՒ ՔԱՀԱՆԱՅՔՆ ԶՆՈՑԻՆ ԱՐՏԱՔՈՑ ԿՈՂՄԱՆԷՆ ՕԾԱՆԵՆ. ՈՐՊԷՍ ԴՆԵՆ ԳՐՉԻ ՄԱՇՏՈՑՔ. (ՁՈՐ ՍՈՎԱՓՐՕՂՔՆ ՁԱՆՑԱՐԱՐԵԱԼ ԵՆ.) ԵՒ ՅԿԱՍ ԱՅՍՊԷՍ ՕԾԱՆԵԼՈՑ՝ ԱՊԱ ԿԱՏԱՐԵՆ Ի ՆՄԱ ՁՄԿՐԱՒՈՒԹԻՆՆ: ԻՍԿ ԵԹԷ ԱԱԶԱՆ ԼՄԱՑՈՒՔ ՂՆՈՅՆ ԻՍԿ ՄԿՐՏՈՒԹԻՆՆ, ԱՆԿԱՏԱՐ ԱՍԷ ՁՈՅՆ ԱՌԱՆՑ ՕԾՄԱՆ, ՈՉ ԶԲԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴՈՑ. ՁԻ ԱՌ ԻՈՐՀՈՒՐԴ ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՒԱԿԱՆ Է ՋՈՒՐՆ ԲՆԱԿԱՆ՝ ԿՈՉՄԱՄԲ ԱՄԵՆԱՆԱՔ ԵՐԸՈՐԴՈՒԹԵՆՆ. ՄԱՂ ԼՍՈՒԻ ԶԿԱՐԳԱՒՈՐՈՒԹԵՆ ՄԿՐՏՈՒԹԵ. ՅՈՐՈՒՄ ՕՐԷՆ Է Ի ԳՈՐԾ ԱԾԵԼ ՁՄԵՒՆՆ, ԿԱՄ Ի ՋՐԵՐՆ ՀԵՂԼՈՎ, ՈՒՐ ՄԵՐՈՒ Է ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆ, ԵՒ ԿԻՔ ՁՄԱՐԴԻՆ ՄԿՐՏԵԼՈՅՆ ՕԾԱՆԵԼՈՎ. ՈՒՐ ԱՌ ԼԱՒԻՆԱ ՔԱՀԱՆԱՅՆ ՅԵՍՈՒ ՄԿՐՏԵԼՈՑ ՁԵՐԱԽՍԱՅՆ՝ ՄԵՌՆԱՒ ՕԾԱՆԷ ՂԶԱԳԱԹԷՆ, ՈՐ ՈՉ Է ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԴՐՈՇԻ, ԱՅԼ ԼՈՒԿ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԵՆ: ԴԱՐՁԵԱԼ, ՄԱՐԹ Է ԼՄԱՆԱԼ ԶՈՐ ԳՈՐԾՈՑ ՄԿՐՏՈՒԹԵ. ՁԻ ԹԷՊԵՏ ԳՈՐԾ ՄԿՐՏՈՒԹԵ՝ ԶՈՐ ՈՐՈՒՄ ՇԻՈՐՀՔ ՀՈԳԵՒՈՐ ԾՆՆԴԵԱՆ՝ ԿԱՏԱՐԵԱԼ Է ԸՍՏ ԼՆՔԵԱՆ, ԲԱՅՑ ՀԱՒԱՏԱՏՈՒԹԵՆ ՊԷՏԱ ՈՒՆԻ ԱՌ Ի ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵՆ,

զոր տայ օծումն գրոչին :

(91) Եղիէ աստղախաղն : զօրութիւն նմա , եթէ աստղակացն ասես՝ մահաբեր խոցելոյն զադամ, որոյ օրինակ էր և ջեալն յերկիքամէ . (զոկ . ժ . 30 .) օծումն տուեալ դեղ . (հմբ . 34 :) Սոյնպէս եթէ անդամանեցի վիրացն յակո բայ ասես , սոյն դեղ յինքատակեցաւ : (եսայ . ա . 6 :)

(92) Ակն տեղ երկուքին : 'ի մերում , այս տեղ՝ երկուքի հա պասխել , ևն :

(93) Յուսով յարեայն : յուսով տևէ կամ մշտնջենաւորէ . զի փափաքեր լինել 'ի սանն այ՝ պատգամէ ձերձենի , որ մշտատև է . (սղմ . ծա . 10 :) Ալրով երբև թոյլեալ զմըբ փատուածին , զչնորհ միրտուածէ գուշակէ , ըստ որում կոյց է ըստ նմա օծումն : (տես լծ . 90 :)

(94) Եւ ո՛չ վէրինն : և ոչ դեղատանց վարդապետքն , կամ , և ոչ հրեշտակք բնաւոր ձանաչմամբ իւրեանց կարօղ են բացայայտել զգերբնական ներգործուածին օծման՝ գոնէ ըստ մասին , թող թէ կատարելապէս և ըստ խոկութեան : կամ , առ մեր ըմբռնուածն ասէ , թէ՝ և ոչ հրեշտակք կա րեն կազմուածք բանից մեզ իմանալի առնել գոնէ անկա տարապէս : Ապա ես զիարդ կարիցեմ ձառել բովանդա կատէս :

(95) Զսոյն խորհուրդ 'ի մանաւորն ինչ ճառելով նշանակել : 'ի մերում , զսոյն խորհրդեն մանաւորն ինչ ճառել նշանել :

(96) Օրհնաբանութիւն : 'ի մերում , օրհնաբանութիւն : այսու գովաստանական օրհնաբանութեամբ փառս տամք քեզ , զոր ա բարիք , վա՛ այնոր՝ զոր արարիր առիս . իբր զի 'ի հարց անո՛ ոմէ գծագրելով զօրինակս այսր օծման , զնշանակութիւնն 'ի մեզ կատարեցեր :

(97) Յուդեն 'ի յոպե : 'ի միոյ կնոջէ ընկալար 'ի յոռս , ըստ գրելոյն յովհաննու . (ժբ . 3 .) ուր նմանի մարխամբոյրն զազարու . յօրինակ ընդունելութեան . զի յաղաչելն զոք՝ յոռս նր անկանիմք . ուստի ըստնելով զօծումն ոսկեդ՝ նշանա կեցեր ընդունել զմահաթանս մեր : և 'ի հետէ պոռնկէ . և յայլմէ պոռնկի կնոջէ զօծումն ընկալար 'ի գլուխդ , ըստ գրելոյն զուկայ , (է . 38 .) ուր ինքն ասէն վկայէ (հմբ . 46 :) * Լուղով զգլուխ իմ ոչ օծեր . սա լուղով անուշիւ օծ * Աւդ՝ յայտնի բանս ոչ վրիպանի՝ այլ և այլ լինել յոռ ոյանէ զերկոսին օծանող կանայն , ըստ կարծեաց բազում հարց , թէպէտ այլք մի ասեն : Տեղւոյս ոչ է անկ 'ի խըն դիր մտանել , և ոչ հարկ ինչ կամ պէտանութեն յորդո րէ : Ապաւանդ զի բազմաքննին մեկնիչքն՝ եւտիոս և կալ մէթ՝ 'ի մանաւոր ձառի յաղագս այսր խնդրոյ , յառաջ բերեալ զպատճառս այլ և այլ կարծեաց , ինքեն զբանն՝

թէ անվճարելի է այս խնդիրս եւ ըստ տարակուսանաց։
(98) Մինու պի ոխիփ։ Ա՛յնչափ հաճելի եղև քեզ օծումն
մեր կնոջն ՚ի տան սիմոնի բորոսի, մինչ զի ամէն առելութիւ
իբրև երդմամբ, օրհնս յաբակայս, զօրութիւ բայ խնամի, ՚ի
հաստատեցեր կիմ աւանդեցեր հրաման մշտնջենաւոր՝ ըստ
ձայ աշխարհ քարոզել զսահաս խզդոյն պատմութեն։ (մատթ.
ին. 13.) ՚ի զարմացումն լսողաց, եւ ՚ի յոյս առաքելոյ։
(99) Երջանիկն ասուածելոցն, ՚ի առաքելոց՝ յովհաննէս։ (ա.
թղթ. ը. 20։)
(100) Հշ՚ ՚ի հանապարն։ իբրև առաւել յարմար աւ յա-
ռուկ նմանութիւ քեզ խնամալի լուսոյդ, և հոգւոյդ սէր,
այս իւր՝ որ է օրհնեալ կանխաճաճ փառաց կամ մեծու-
թիւ վերնոյդ, առանց ասպառելոյ՝ հեղանի ՚ի մեզ. և կո-
չի լոյս՝ իբր պնախաւիւ, նախատոյակ գոլով լոյսն քան զայլ
առեակս առեղծուածոց. զի լոյսն յառաջնում աւուր ա-
րարաւ, որ է արարչիդ պարիերակիդ, նմանութիւ և օրի-
նակ արարչիդ՝ յատակութիւն, բարձրութիւն, աղդեցու-
թիւն, թափանցութիւն, ևն։ Ապա սոյնպէս և իւզս կո-
չի լոյս, իբր նախաւիւ ՚ի կարգս խորհրդոց, հիոյ գոլով
ըստ սիրուութիւ, և ՚ի ճառս ՚ի գործ ածելոյն. և զի սակաւ
զնաւարս մեղաց հալածես։
(101) Իսկ հաւ։ հաւր կոչի իւզն ուր. զի ոչ հաւրն՝ սոյն-
պէս իւզս յայտ մարմնաւորութիւս հաւատարտակս կոյորգի. և
ոչ եթէ մեծացն առաւել, և փոքունցն սակաւ։ ըստ էա-
ջանին կղիս, ըստ հաւատար քաշխման էակունին ոչ, որ թէ
ըստ ձաւթեն, և թէ ըստ ընդհանուր նախանձառութեն յա-
ռենեսին գառանի անխարտաբար։ Ոմանք ըստ հին ըշ. զայս
խնայան գիրսն, իբրև թէ ըստ քանակութեան և ըստ չափոյ
ճարտարանչեր էակի մտանէ հաւրն։ Բայց զոյ խնամալ՝
յարմար ևս է. վասն զի բառն էակն բազում ասրեք նշա-
նակէ ինքնագոյ կիմ ինքնակայ, որ ոչ միայն պատշաճի։
Ոսկ (ագաթ. 117.) ասէ. * Ջայր յերկրէ գիտէ, և զերկ-
կիր յոչնչէ, և զոճ՝ էական։ * Եւ (եղնիկ. գէ. ը։) * Որ
շարժին և փոփոխի, չէ էական։ * և (գէ. ձ.) * Մի ի
սպառնալ ամենեցուն՝ և նոյն էական և մշտնջենաւոր.*
ևն։ Եւ ըստ այսմ առեալք, էական ոճ, էական ջոյս, էա-
կան բարի, ևն։ Ուստի ոսկ բառն ոճական՝ երբեմն իբր
գոյական նշանակէ՝ ոճոութիւ, (տես ՚ի բանն, ճէ. 3։ և
գործոց, ժէ. 29.) սոյնպէս էական առն նշանակէ ոճոու-
թիւ կամ ոճ։ Եւ ոսկ հաւրն յոսմանս յայտնի վառն, և յո-
սմանս ծածուկ և լռեալ կայ. մինչև հարեալ երկաթով
կիմ քարիւ՝ յայնժամ երևի, այսպէս իւզոյս բնութիւն ՚ի
զանազան պատուղս և ՚ի սերմանիս ամիոփեալ կայ. յո-

մանս յայտնի Թորմամբ երևի, և յամենից Հնչմամբ միևոյն եղանե: կիմ, երբեմն 'ի նիւթս ինչ ինքնին վառեալ ցոլանայ, և երբեմն ոչ վառի՝ թէ ոչ յայլ հրոյ պրպռեալ զարթիցէ: Ըստ նմին օրինակի և ներպործուն օծման օրհնէ իւղոյն՝ յամենս յայտնի երևի ընդհանուրքն, կիմ այլովք նշանօք. և յայլս ծածուկ կայ, և երևի 'ի յառնել փորձուածոյ և հաշածանայ հաւատոյ: Ըստ՝ ոչ յայտնիկ հուրն նմանի ոյ, նոյնպէս և առաւել ևս իւղն որ: (102) Իւ օծոտ: Կոչի զարձեալ օծումն, նէր արբայական նշանակ՝ որով զօծեալսն որդեգրելով հօր քոմ, քեզ ժառանգակից առնիցես: և աղերսուին ապաչաւ, իւզով՝ որ անուանի և ներպործուքն նմանակից է քո ողորմութեդ (առ ղուկ. 24) նկարելով 'ի մեզ անեղծաբար զարքայական որդեգրութեդ, 'ի հանդերձեալ վառան պայծառ առաջս իրն ևն ծնորդ նք:

(103) Խնկաւէր: Ըստ նախագրելոցս՝ ահա խոհապէս ցուցաւ, թէ լուսապատար այս իւղ խնկաւէր, ոյ յոյժ արդոյ և պատուական, է վերնականէ պերոյ, քոյ երկնաւոր սիրոյդ փեսուրէ, ցոյց և նշանակ:

(104) Որ օծ վեկ: է բանն ցե. կորն, ա. 21. 22: Խակ հեռանեալն, ոչ պրպռեցոյանէ, է 'ի կորս. գ. 30: Իւ թէ պիտ ունիք 'ի վարդապետուած զայսոսիկ բանս խնամած 'ի վէր օծման ընդհան, առկոյն բազումք ևս խնդան զօծմանէ մեռանիլն, ցե որս և կռանելոս մեկնիչ:

(105) Օծոռնէս յորջորջուի: կոչումն կիմ անուն օծման և օծելոյ՝ առաւել պատկառելի և գործառոյ է 'ի նոր օրէնս, ջ 'ի հինն. քանզի անդ առաջնորդական՝ և երկրաւոր թագաւորն էր պատիւ, խակ ասա՝ որդեգրոյն ոյ, և երկնաւոր քահանայութեդ, և որդեգրելոց ոյ: Բայց մեր օրինակին գնե, էբ 'ի նորոմս՝ յաւելու 'ի հնոմն. և խնդրի, ոչ 'ի նորումն՝ առաւել ևս 'ի հնումն պատկառելի էր՝ ոչ նկատմամբ մարմնաւոր օծելոյ, այլ նկատմամբ երկնաւոր օծելոյն քոմ. նբր զի պարզագոյն օծեալ առելով՝ ըզմեսիայն խնդրացին: Ասյ մատց նպատակ յայնոյդ բանս առգնոյն (ցե. 2.) Ժողովելոցն նշանակ վե ոն, և վե օծելոյ նր: Վե զի այսու Հմտարուեք նշանակել գաւթի զնոյդ հուրդ նշանացն՝ ակնհայտ երեւոյթ, ոյ ոչ նախ քան զկնիս համ զարշարանս տկրական անօրէնութեդ քոյ:

(106) Որ յԳեթսէ պէտն: (ա. Թագ. ին. 9:) Ասյս քան նիւ մեծ մարգարէութեդ ծանոյց, թէ անքաւելի են պարտս յանդգնութեդ հրեից առ քս. զի եթէ վե առաւոյց միայն առացեալ էր զայն, ահա նա ապանաւ յանցանքն պատանեցոյն. (ցե. Թագ. ա. 13.) զոր պղծային հոչէ-

համարելով հրէայ զոլ. և սակայն վա՛ն այնը ոտանաւորէ ոչ պատուհասեալ ազգն հրէից, այլ՝ յորժամ արեան ոլ զոյն ա՛յ պատրաստական գոան:

(107) ԱՂՕՂԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՂԵՐՍԱՐԿՈՒԼԵՅ: Ա՛յն աղօթամատոյց ա՛ղաչանքն՝ որով սահեմք՝ ի սաղմոսին, մի դարձուցաներ զե՛րեսս քո յօծելոյ քումմէ, և գրաւական ՚ի՛ջ, մեծ առհա՛ւատչեայ ՚ի յիշատակ ժառանգութեան ապագայիցս օծելոյ քրիստոնէից. կամ ՚ի յիշատակ ժառանգութեան ապագայ փառացն յորմէ՛ն ՚ի՛նձ: Վա՛ղ ելիցէ մարգնաւորն այն օծումն Թագաւորական գալ՚ի և այլոց՝ շարժէր զա՛ծ յոգոյմութիւն և ՚ի պաշտպանութիւն, որչափ ևս առաւել հոգևոր օծումն քրիստոնէական:

(108) Ո՛Չ այլ ևս ՚ի՛ջ բարերութիւն: ՚Ի բովանդակ սրբազանական Ձեռնադրութիւնն գալ՚ի՝ ո՛չ զայլ մեծ պատիւ յիշէ, քան թէ նստուցանել սրբել իմով օծել զնա. (տիմ. ձբ. 21:) Ասպե՛ հիմն ՚ի՛ն. յորմէ հաստատ լինի տեղեկութիւն զքո օծութեանդ իմոյ ցեակ, ծանիցուք՝ թէ գո՛ւ ես Թագաւոր Թագաւորաց, և Ձմարիտ օծեալ Է՛ղերց, քան զայլ օծեալս, որք էին միայն օրինակ: Եւ զայս, ա՛յ թէ զքո Ձմարիտ օծութեդ, և թէ զմեր հաղորդեալ օծութենն՝ ծանիցուք մանաւանդ ՚ի հանդերձեալն: Զի ոմն պարծի՛ լայեալ, տոգորեալ ՚ի Հոգւոյ, ՚ի Հարսդ կի՛ ՚ի ձէթ, ոչ տայ լոյս՝ մինչև ա՛ւիցի հրով, այնպէս օծութենն էղեալ ՚ի մէ՛ն՝ պայծառ երևի ՚ի մերձենալ հրոյ ՀՕծութեդ ՚ի հանդերձեալսն:

(109) ՀԱՅՈ Է ՀԵՐՊԱՐԱՆՆ: Ա՛յս, և այսպա՛ւ է հանդամանք նոց կի՛ մեծութեն մեռանին պարզ բացայայտութեն, ՚ի հնոց անուն մինչև ՚ի մեզ աւանդեալ պատշաճ օրինակօք և նմանութեա՛ք, որով՛ք երբեմն պայծառ գոնեով նկատաց գալ մեծութեն և զօրութեն նո՛ր:

(110) ՎԷՐԱԳՈՅՆ ՀԱՍԱՆՈՑ: Ա՛յսոցիկ վերադրոյն ձեծայինն գոլ ծոց կի՛ պարզեաց՝ պատճառ է իւրն սո՛ւրբ: արարո՛ւածէ հաբաստող, յի գործոց կի՛ պարզեաց՝ որք ընտանի և անոյ համան են արարչիդ: Կատարկութենէն լանիս պահանջէ զնահան բայ. և ա՛ր բայն ըստ կարդի խմնալն է ՀԱՅՈ հիւրևականութե՛ն. որով բանն կազմի այսպէս. ՀԱՅՐ՝ պատճառ այսոցիկ վերադրոյն Հասանց... և այս հիւրևականութե՛ն օրհնութ՚ն ՅԻՆՈՑ. յի այս մարդկական նիւթի օրհնեալ ձիթոյս, ևն: Իսկ այլ բանքն միջանկեալք են:

(111) ՀՈՍԱՆՈՑ ՈՐՈՑ: առանց օծման մեռանին ոչ լինի գալ՚ի քեսան: և իմանալ այս՝ կամ՝ զի յօծմանէն առեալ լինի ա՛ նուէնն քրիստոնեայ, և կի՛ զի միրուելն ևից է ըստ օծման:

ԱրժանացեալՔ, քրիստոնեայ հոգիքդ, զՀնչմարտութենէն

անուանան՝ վերատին ծննդեամբն առացեալք. զի միանգամ էր պարգևեալ ձեզ այս շնորհ, այնմ անուանն սիրատածս չէ՛ք արժանի. այլ յայն նկրտեցէք՝ զի լինիցիք քրիստոնեայք։* Ոչ՝ ուշ նաղվըեցի. և ոչ կրօնաւոր կոչիլ, կամ՝ի կրօնաւորութեան մնանել առանց օծման դրոշմին. զի նաղարէցի չեբրայականն նշանակէ զառաջել որոշեալ. և հրէայք իմանային այսու զհրաժարեալն՝ի մարմնոյ հեշտութենանց. ոմն են կրօնաւորքն առ քրիստոնեայս։ Ոչ՝ ուշ չեղապաղիլ յորդիս յոտգայի. և ոչ անուանիլ ելիզեցական առաքնական կամ իշխանութեամբ՝ առանց դրոշմի։ կամ առեալն յորդիս յոտգայի, իմանի՝ի թիւր խոստովանողաց, կամ՝ի խորհուրդ խոստովանութեան. զի յոտգա՝ խոստովանող լսի. և չէ օրէնք զնա ևս դրոշմեալն մեռանիլ՝ ընդունել՝ի խոստովանութեան։ Ոչ՝ համ խրախոյս բառնալ, յորդորիլ կամ դիմել՝ի նահատակ կութեան վերայ Աքմարիս հաւատոյ՝ առանց դրոշմի. զի այս ևս նոր ներգործութեամբ՝ զօրացուցանել զմկրտեալն՝ի պահպանութեան հաւատոյ։

(112) Հիւրականութեան։ Այս մարմնաւոր նիւթ օրհնեալ ձէթ թոյլ՝ յորում՝ որ երկրորդութեանն միաւորի զօրութեանն և շնորհք, և ոչ թէ անձնաւորաբար, է ճառագայթ ընդհաց, թէ՛ի հոգին, ներգործելով՝ի նմա զշնորհս հաստատութեան, և թէ՛ի մարմինն, բարեկարգութեամբ տալով անդամոցն։ Այնպէս զյայնորդան լման յերկուս միաս, ըստ հոգևորապէս և մարմնաւորապէս. զի երեւելի մասունք զլսոյն՝ զորս յիշէ, օծանին՝ի դրոշմին։

(113) Ընտ, զարդ կամ վայելչութեան մերոց դէմաց, ձևակառուն։ նկարագրութեան, գեղեցկագունութեան երեսաց։ Բարեյիւրութեան պաճուճանաց, ըստ բնական գունոյ երեսացն. զի լուզ զօճարթ առնէ։ բայց առաքնոյ կանգածիմ վրնտակ մերոյ երեսաց փոխանակ գրելոյ՝ պաճանց, զի գրոշմեալքն ամենքեան ծիծաղելով, բարեձև ցուցանեն զառաքնութեան։

(114) Հանդերձիւ կրօնից։ կարգաւորիչ կամ պատրաստիչ արուեստքին գործոց ճշմարտութեան։ ըստ հաստատակաց աղօթից, ապաստանութեան եկեղեցւոյ, ևն։ յարմարիւ ընդունողաց, բարեկարգող առանձին վարուց բարեպաշտութեան։ շաղկապ հաստատման, ժողովոյ հաւատացելոց։ ուխտգնութեան դիմեցնող, զօրութեան, կամ արիութեան դիմելոյ ընդդէմ թշնամեաց հաւատոյ։

(115) Յուսալից, կախարդական կամ հեթանոսական ծրագրից և նշանաց։ փակիլ, ՚ի մերումն, փաթիլ, ըստ բարձոյ հմայելոյ, անուռնատաչա կապոց. (համայիլ։) նահանջիւ ցեղանաճուճաց. արգելոյ կամ կապոյ այնոցիկ՝ որք ձեռամբ դիւթեն։ (քաշմի, կէօզպաղըմի։) գիւղաքաղաքէ, ՚ի յայս բե-

բոզ կախարդական ծածուկ կապից, կիմ ծածուկ հերձ-
ուածոց : Բառնախոյեան, զօրաւոր ախոյեան ընդ եմ դնեցայ :
(116) Կապարիլ կուեցեալոց· այ մկրտեալոց, նոր կնիք և հնարհս
տպաւորելով ի նոսա : Պէնիկոսէ երախայից, նորահաւատից,
որք բաղձան երախայական օծմանն, այլև բաց ի մկրտու-
թենէն՝ յանկեան և օծման դրոշմին :
(117) Հանդերձ արփոնոց : անգիտութեան անհաւատից, և ան-
կրնուք մարդոց, յորոց ծածկեալ լինելը խորհուրդ դրոշ-
մին· և ոչ ի նոցանէ միայն, այլև ի հաստատակ ժողովը-
դենէն· ոմք դրի ի գիրս յաղագս եկեղեցական· քահանայ·
պէ· ե· բնաբ· ե : կիմ, անմերձենալի յանհաւատից· զի
մեռանն յեկեղեցական օծմանս միայն ի գործ ածի, և ոչ
յաշխարհականս : հիացուած հերետիկոսաց, ի սեռանէն զատու-
գեա հոգւոյն սկզբ ի վերջ դրոշմելոյն, ոմք ի չերզուս խո-
սել, մեղսագործանալ, ևն : Ա յսպիսի հիացմանէ ըմբռ-
նեալ սիմոն մոգն, խնդրեաց զայն իշխանութիւն· (գոր-
ծոց· ը· 18 :) Եւ յայսմանէ լինին նախանձիարհս անհաւատից·
զի անհաւատք ի հրաշալի գործոց օծմանն՝ կամ ի բաղ
նախանձ քրիստոնէութեանն շարժին, և կիմ ի հակառակու-
թիւն դրդուին : Մերձաւորութիւն գաղտնեաց, յայտնիչ գաղտնի խոր-
հրդոյն ոյ, կամ մարդկան· զի հոգին որ բաղադ ան-
գամ տայր դրոշմելոյն զպարգև մարդարէութեան և հո-
գեւորութեան· ոմք ծանուցանէ առաքեալն· (ա· կորնթ·
ժդ· 24· 25·)
(118) Յարգանս չէիոց : պատիւ աղքատութ կիմ անարգից :
ոմք և սրբոց, գնածոս ծառայից· զի ամենեցուն հաստա-
տակ է օծումն դրոշմին, ուստի և կանանց զարդ է, և
պղայոց աճումն ի շնորհս, ոմք և ուրախութիւն ծերոց, որք
կամ ի ծերութեան մկրտեալ դրոշմին, և կիմ զառաջինն
դրոշմն յիշելով խնդան : Յեռնադրիւ նուիրելոց, ի քահանայ-
ութիւն և յեպիսկոպոսութիւն· որք մեռոնաւն կնքին ի
ձակատն և ի ձեռս : պիտոյիցն ի մատրոց, այ մկրտուր անձանց
կիմ անօթոց՝ որք ի նշանակ սրբութիւն օծեալ լինին : պսակ
ըստ սուրբ, որք ի պսակիչն թագաւոր՝ օծանին մեռոնաւ :
ձեռնադրի արփոյն, այնոցիկ՝ որք ի գերագոյն աստիճան կիմ
իշխանութիւն ամբարձեալ, նորոգութիւն օծմանն : յառաջա-
դրութիւն կայսերաց, գերազանցութիւն կիմ մեծ առաքման կայ-
սերաց, ուներով զառանձին օծումն կայսերական :
(119) Ներփնայնոյն մեծագործութիւն : Կնքեալ առնէն նշանակիչ
զպատուհասականութիւն ի ներքս եղեալ իրացն· առյնպս մե-
ծութիւնն հնարհս հոգւոյն՝ առաք, մեռոնաւ իբր կնքով
ծածկեալ ի մեզ յանուն փո, զբարութիւն քո· կիմ զի մեռոնն
յատնարէն կոչի ևս երբեմն, որ իբր կնիք է նշանակիչ ան-

(120) Իսկ անառն խոյն։ Ա՛յս ՚ի մեր օրինակն, ոչ և յայլս՝ վերջակետիւ զառաջն ՚ի նախընթացս բանէն. և խնդան եւ այնուհետև պահանջէ. եթէ ասել. օձմամբ մեռանիլն եթե կնքով ծանուցեալ նշանակի պատուհասանութեան շնորհին։ Բայց և անուն խոյն, ՚ի խոհութենէ կամ բնութենեան մեռանիլն՝ նոքին իսկ կոչմամբն ՚ի գնեալդ արանց խնամանոց, որ չեգիպտացոց անթի սնանէալ, իբրև թէ՝ զոր և ՚ի պետացեալք ՚ի գործ աճեն զմեռան անուանն, ՚ի ջնջ բերելոյ, յայտ առնէ զորոշմանութենի իրին՝ լինել պարկեր, նշանակ ահաւոր խորհրդոց։ Իսկ թէ զինչ է այն խորհուրդ, ՚ի յաջորդսն մեկնաբանէ, առաքեալեալ զանուանս՝ ՚ի ոչ միայն ՚ի յուհականն, այլև ՚ի հայն, և յեբրայականն։

(121) Սակս արբալոյս։ Ա՛յս մանգաղիր յայտոյ եղեալ թէ էն, և ոչ ՚ի սէյ վարգապետէն. զի յաջորդ բանն պահանջէ անմիջապար յայտիլ յանցեալն։

(122) Ջոր հարգարէն. գաւթի ՚ի խնդրելն լոյս ոչոյ՝ (առաք. ԺԲ. 4.) գրեթէ զայսր մեռանի օձմանն խնդրեր։

(123) Խմանէ՝ ինչ մայր։ Յուհական բառս ոմն, իբրև պարզ անուն ըստ սովորական նշանակութենն և կիրառութենեան՝ նշանակէ իւզ անոյշ, օծանելիք։ Իսկ սուրբ գաբանութենն՝ զոր առ դնէ ոք վերջոյս, հայի յայն իբրև ՚ի բարդել յերկուց՝ մ, ոն. ուսուի և ասէ, ըստ ԵՐԵՒՈՒԵՆ բառի, ՚ի ըստ քերականական կարգութենն, հայելով յառնան՝ յորմէ եղանէ. որ ըստ խորհուրդն Հոգեբանի. ՚ի ըստ պրոշմանն, կամ ըստ նշանակութենն՝ զոր առնէ յուհական անուանս օդոս. որ ՚ի նոյն արմատոյ եղանէ՝ յորմէ և բառն ոմն։ կամ, Հոգեբան խնայեալ փոխանակ յուհի, ասէ կամի, զայս որոշումն բառիս առնուլ ոչ ըստ հայոցն, այլ ըստ յուհականին։ կամ գարձեալ, Հոգեբան փոխանակ բանաստեղծի լինի, իբրև թէ ըստ բանաստեղծական որոշման ասէ, և ոչ ըստ սովորական նշանակութենէ բառին։ Եւ ըստ այսմ քննելով, մարթէ առնուլ զոմն բառն ՚ի յոյն դերանունէն ես, ըստ ինձ, և ՚ի բայէն ոմ, հասեմ. որոյ ըստ առնելութենի նեբիայ՝ ոմն, ըստ հասոյ. յորմէ ածանցին բայքն ոմս, բռնեմ, հասեմ. ոմս, հասուցանեմ. ոմս, ձգեմ, պահպանեմ, բռնեն հարկանեմ։ Ոմսոյ ասէն ես ոմն, նշանակէ՝ ինձ բռնող, կամ հասոյ. զոր ըստ վերջոյս բան ծնողութենէ խնամեալ՝ դնէ ինչ մայր։ Ա՛յսմ մեկնութենէ նոքասեան յաջորդ բանէն. զի մեկնէ, յինքն չգոլ զմեր բնութենս զրպաչս, և հայոսն հասպարել զառածութենի ջուրց, ևն. որ ՚ի կիսր արկանէ զինչ շանակութենի բայիցն ածանցեալոյ ՚ի ոմ բայէն։ ՚Ի սոսո-

զա-

գաբանութիւնէ առաւ խորհրդածէ գլխոյն գործ մեռ-
նելն. եթէ զի ոտք սնդուելոյ և արիւնութիւն՝ ի պահել զբ-
զբնաւորութիւնն՝ ընկալեալ մկրտութիւնն. ուստի զմեր
դիւրաւտահ բնութիւնս առեալ՝ յինքն ձգեալ սնդէ, և՝ ի
չարս աւազանին հեղեալ, հաստատուն առնէ զնոյնութիւն
չարին ըստ բուսաւոր ծննդեանն. և իբրև պղեղ մածուխ, երբ
նա զմանկտիզ արկեալ՝ ի կաթն՝ որով թանձրանայ և մածնու-
նայ, այսպէս մեռանն խառնեալ՝ ի մեզ, կիւր հաստատու-
թիւնն փոխարկէ զդիւրացնդելն վայրապարկի, անհաստատու-
թիւնն՝ ի բարին, կիմ զօտարատնաէն՝ ի բարւոք կենաց, այլ և
պաղիերդ՝ զչորից բնական մշտահոսութիւնն:

(124) Իսկ տառնամոտ, ըստ խոսւարազգեաց, կիմ մեծապին և
յուցանել այս տեառն՝ ըստ այլոսմ բառի, որ Թոմի լինել յոյ-
նական տառօս, ըստ սեռս, մեծին, ոտ և ինքն գնէ. որ
և այս կոչումն զիմաստասիրէ, փոխաբերեալ կիմ այլաբանա-
կան անուանս չէ օգտագործել, անհնման, անյարմար. զի ըստ ի-
րին կիմ գործոյն՝ անուանն յարմարի նմա. որոյ խորհուրդն
կիմ պաղանութեանն առաւել է քան զամ սրբոյն, կին
օրինաց, այլ և օրինակաւ ինչ քան զնոր օրինացս, ըստ քան
պիղատոսութեանն և գհալոցդութեան, ուչ ըստ գերազանցու-
թեան խորհրդոյն կիմ գործոյն, այլ ըստ եղանակի ներգործելոյն
ասնի գաղտնութեանն ինչ քան զնոր: Զի ուր երեք ըսոյ օրինա-
գաս, ուչ միայն զնոյն ըստ ամենայնի մնալոյն ազգին՝ յայտ
առնէ զըստացուածն հոգւոյն: Ա կամ հայի բնութեանն, ըստ բնու-
թեանն հայնին՝ ձաշակմամբն յայտ առնէ գհատատութիւնն
արտին կիմ հոգւոյն. այլ նոր յարմարութեանն՝ ի հասանս ապ-
դոզականացն, ի զգայարանան խորհրդաւոր փնտրէ, ի
ձև խաչն մատուցանի. և այս եղանակ մերձեցուցման՝ ի
զգայարանան՝ գաղտնապէս ցուցանէ զներգործութեանն նոր,
ըստ գհատատութեան հոգւոյն և զարիութեանն՝ ի հաւատս.
թէպէտ բնական հանգամանաւք իւղոյն երևեցուցանէ այն,
ոտ ասաց վերագոյն. ըստ. 70. 71: զի անհատութեան վերնա-
գանաւ, հոգևոր կիմ ձեծային ներգործութեանն գաղտնի է,
վնակ և զանուանն ունի անքննին, կիմ մեծին:

(125) Իսկ ո՞ւր է ըստ: խնդասէս՝ ի ըստ անմատոյց ա-
ռի ձեծ, ի՞ ծայրագոյն պատճառութեան. ասկայն ի՞ ան-
հատանելի գոլոյն՝ ի մերոց մտաց՝ ի խաւար ծածկեալ
ասի. (ասմ. ԺԷ. 12.) * Եդ զխաւար ի ծածկոյթ իւր: "
Այնպէս և այս օծութիւն թէպէտ և լուսաւոր՝ ասկայն՝ ի
գերազագոյն ունենց՝ ի ձահ ձերմռելոյ, յաւիտենական բա-
նատեղծութենէ կիմ խոսից, գրականապէս անուանագրուի,
մակագրական անուամբ՝ տառայ, մեծին կոչի, ըստ վերա-
գրեալ յատնական բառին, (ը. 124:) ի վերուստ գրի,

անուանափրութիւն :

(126) Հրէից անան : զերկուսեան յաձախին անուանց յինքեան ունի լիով. և այսու ամենայնիւ հոչակեալ հրկիղն մեծանայ իւրմէ այս. զի ըստ անուանն այլ հոչակ հոծ՝ վասնմանէն, և ըստ՝ հաւասարելովն. և այսմ՝ի գեպ յարմարի բանն եւ ասացեալ, (Ժ. 17 :)

(127) Զինն նուիրելիք : ոչ մնասանամ զիմ գառնալեաց գալ շուրթիւնն, որ՝ի քո գթութիւդ քաղցրացաւ. վասն այն այլազգք ևս ձեռացուցից զբանս, յարմար՝ի յայտնել զնոյն ձշմարտութիւն :

(128) Աբեայ. կամ Տաւա, յերբայականն՝ գառնութիւն նշանակէ, և՝ի հայհոյանս՝ զմեռելութիւն. և երկոքին հոմանի են յոռետական անուանն՝ Ղեռն, որ և է յարմար նշանակ մեռուցանող կրից. զի զգառնութեն մեղացն բառնայ, և տայ նանիւ զկեան մարդն մեղաց : Այս զի հոգևոր օծմամբս հաստատելիք՝ի մահաճանգոյն և՝ի փաղփաղատրական, զի զղջմելիք և՝ի պարշ հեշտութենց սատանայի. որովք խբեն օգտակար ՂեղիոՆԵ, խոնաւացուցիչ թութիւնք, պնդարս յայնափական, զսեթևս մեր, և զարնուածս, զվերածածկող արկանելին Տնարհեսք, մաշկաձև յօրինեալ, և սատանիկ հնչօղ հաղմուածոց ըմբիռն, Թմբկի ականջացս, Ռուլափաշնակեալ թութացուցանելով՝ի կարգաւոր ձայնարձակութենէ : Ասել կամ. ոչ լսելք քնարին, և մորթ Թմբկի խոնաւութեն օգոյ, կամ ցանմանէ ջրոյ թութացեալք, խանգարին՝ի հնչուն ձայնի, այսպէս սատանայ զազիր հեշտութեքն թութացուցեալ զսեթևս մեր և զայլ զգայարանս, ՝ի հրթռուտ մահու քարշէ զբնութիւն մեր : Կամ ոչ մեռանիցեն օծեալք՝ի մկրտութենէ և՝ի դրոշմին, վերստին կատարեալ ընդհանք զօրութեամբ ջարջարանաց փրկչին, և՝ի մահ նոր մկրտեալք, կենաց նոր հաղորդիմք :

(129) Ողբօշեան փառաւորեան : զկազմեալ խաչն յանուն քո օրհնելով և օծանելով, նշանի բարեբերեալ, բուն խաչահայեցիկ՝ յորում քեւեռեցար, հառաչաւոր հառիչ, ըստ զօրութեն սքանչելեաց, կամ ըստ յարգութենն. զի ոչ խաչափայտն քեզ՝ նոյնպէս օծեալ խաչք երկրպագութիւն առնուն, և սքանչելիս գործեն : Օրհնութիւն և օծումն խաչի՝ է հինն ապարդութիւն, ոչ միայն առ հայս, այլ և առ յոյնս. զոր ձե գրեաց ընորհալին՝ի թութիւնն առ ալէքս, և յառաջինն թղթին առ կիւս մանուէլ կայսր :

(130) Ոմանապիկ արեան : նման արեան փրկչիդ՝ զօրութիւն սքանչելեաց ընձեռեալ օծեալ խաչին, որ զարիւնանեալդ զնաւզդ երևեցուցանէ :

(131) Փայլ անուանի խաչ : Ընդառ զձիթենին խմանան

մայր

մարդարէք, (եսայ. խն. 19 : անգէայ. ը. 20 :) խոկ ասա փոխանակ մեռանի խմացան ոմանք : Բայց լաւևս լը կարգի բանին՝ նմանի նոցին, որ մեռանաւն օծեալ, փոյա նշոյց անուանի ասէ. այ իւղեալ փոյա օրհնութենէ. զոր մեռանի՝ ի հասարակաց կացմէն հաւատացելոցն՝ զկազմեցեալն ի հասարակ անկաց անտառաց՝ առնել, սրբեալ և մաքրեալ ի նախատինէ աշխարհի, ի մոլորութենէ դիւականի աղտեցմանց, և ի պաշտօն առեղծողիւ վերադրելոյ, առ նոյն նիւթոյ կենայ, առ փայտէ կենաց հասուսն ներփոքրէ. հասուցանել, հատուսարէ : Ասյսու ոչ կամի ասել, թէ ոչ օծեալ նոցա երկրպագելն՝ կռապաշտութենի է, այլ թէ արարողութենի օրհնութենէ և օծման եղեալ է ի գործածութեան. զի մի կարծիցեն՝ թէ փայտին երկրպագեմք, այլ այնմ նոցին յորում բնակեցաւ ոգին, յորոյ անուն օրհնեմք զայն և օծանեմք :

(132) Զի՞ ե՞ր ի մէջ: ոմն նոցին ասէ՝ յանուն քո օծեալ անապրի, այսպէս և որ ի մէջ են պատուհասից զգայուելոյ մտաբաղձի ընդհանրութենէ, միշտ բաց գրունքն կիսանցքն, լը որս անցանեն առաքեալք և մեռածութիւնք նոյ, յանուն քո, և ինչ ի ձեռն մեռանին սեռանապրին ի զգուշաւոր համեստութիւնն, առ ի լինել հաճելի ոչ թևան հոգւոյդ, և աննեղգործելի ի պատրանաց խաւարաշունչ նենգողին առատանալ :

(133) Ասյսու լռեաւ: ի մեր օրինակն վերջակետիւ զատանել այս ի նախընթաց բանէն, և առել կամի. Ասյսու լռեաւ մեռանին զատեալ զգայութիւքս լը երեկս, հաւատքիւք ի պաշտօն երեկոյին ընդ երիւանդոն ղամբարայ, լը առաքեալն՝ որք են օրինակ փայլման հնարհիդ ի մեզ ի ձեռն մեռանին :

(134) Ի սոյն չեզոփակ երկնուլ է: առ ամին՝ նաև յիշատակ հանդերձեալ բարեացն փրկութենէ՝ առաջ, լռեաւ մեռանին ունի ի սկզբան մեր. և ըղձիւք զղջման և սիրոյ ծաղկեալ, պատրաստ զանազան ներգործութիւնս ածպաշտութենէ, ի պատրաստութեն ընդհրեաց յեսուին գիշերի գալստեան :

(135) Ահա պայ : այսպէս առանգլխով սկսանի ի մեր օրինակին, վերջակետիւ զատեալ յառաջնոցն. և առել կամի. Ասյս զայս ճրագին՝ զոր ի գիշերապաշտամանն լուսյանեմք, հանարիմք յօրինակ լռեաւորութենէ մեռանին :

(136) Ըսպ գծագրացն : ի մերում, և ի հին լծ. ըսպ գրաց ծագն : Ամենք ըստ հին լուծմանց կանան յարմարել զայս բան՝ յոյն ալփաւիտառացն. սակայն վայրապար և օտարութեան, զի ոչ կարգի յունական գրոցն յարմարի աստ

ցեալ,

ցեալս , և ոչ Թուխանան նշանակութեանն նոյ : Ալ լսանել միայն ՚ի վէր հայկական գրոցն , ոյր և ինքնին ոչ վարդասնան բացայայտ ջինն : Արդ՝ ասէ , ըստ հաշուոյ կամ ըստ գումարման նշանագրացն՝ փառս և շնորհս աստուածեան , այսու կամ ջնորհ ալիսակերտացն յայտնութեանէ , որ ըստ յոսնոյ և ըստ այլ բազում ազգաց՝ 24 Թուոյ , Թէպէտ և մերս 36 է ըստ նախնեացն : և կամ առաւել զ20 , և զ4 Թուոյ բազդատութեանն ասէ . զորս բազմապատկութեամբ ըստ միմեանս շարադրելով՝ լինի Թիւն 80 . զի շորիցս քսան՝ առնէ 80 . ուստի և յաւելու . որ յաւիտենից անդի վերանհամ . ի յայսոսիկենէն ՚ի վերուստ Թուոյ զչիրն նշանակով 80 Թուոյ , որ է յ . և հատանելով մինչև ՚ի փառերորդ երկրորդն , մինչև ՚ի 22 գիրն կարգի այբուբենին , որ է ն . այսու օրինակաւ ասէ՝ զնարհութիւն մեռանելոյն բազմայայտեալ , ախտաժեղի ձայնակ պատրաստակից ընթերցողաց : Քանզի ՚ի 80 նշանակով գրոյն՝ որ է յ , մոխեալ ՚ի 400 , որ է ն , անվրէպ ըստ հինոյն անուանն , մոխանակ հինն բառն լինի երանէ նիւն : Այր առեալն , զի որ վերոյս զհինն ընթերցանու հինն , խրթև ՚ի նոյն արմատոյ եղեալ , և նշանակութեանն մերձաւոր . որով մեզ ձայն փոխանակեալ հինն լինի նիւն : Յորմէ և խորհրդածէ , Թէ նիւնն գոլով առաջին չիրս , և խրթև պատուհասիչ նիւնթելոյ , է օրէնսդիր և նշանակիչ արդեամն Քրիստոսի , նոյն կամ ներգործութեանն խնդրոյն , որ ինքն սակաւ գոլով՝ զբոլոր զանգուածս աշխարհն լինքն փոխարկեալ առնելոյ : Ոչ յայտ և մեռանն խառնեալ ՚ի բնութեան մեր , հոգւովն սրբով զմեզ հոգևոցացանէ :

(137) Աստ ոչ հակառակ : Իբրև կամ պարտ , և կամ խառնեալ չայլ ուսուցիս՝ հակիրութեանն մտանել ՚ի բերան . որով է օրինակ խոնարհութեան և հեզութեան . միանգամայն հարկաւորն , հատուածս և չարմանալ օրինակ բանի , Թէ ոճայիցն բանիցն , որ հեզութեանն և քաղցրութեանն առ մեզ քարոզն , և Թէ մարդկայինն խօսից , որք անդիմադարձ մտանեն ՚ի լսելիս , իսկ համայնից , այլ ամ լոյծ և հեզուկ նիւնթոյ դեր ՚ի վերոյ կացեալ , ՚ի վէր կամ չերեսս նոյ չղջին . որով է օրինակ բարձրութեանն , և անխառն լինելոյ ՚ի մարմնական անցաւոց հեշտալիս :

(138) Յանան բնէ : ՚ի ոսկին արկեալ խուլ , ոչ Թուլացուցանէ զայն և էզծանէ , այլ առնէն դինին և չառն . այլ ՚ի պատշաճ հակիրութեանն պահէ զոսկին . այսպէս և մեռանն զօծեալս խոր :

(139) Աստ հատուածս առաքելութեանն : անհամեմատ կամ անզգաստական առաքելութեանն , կամ պերազանցութեանն :

(140)

(140) Հրեամբ փո : զօրութիւն արեան զո գլխոյ ի ձախատ մարմնոյս , կամ հոգւոյն զոյս օծութեան . զի ներգործութիւնք ամ սրբազան իրաց՝ ի զօրուէ չարչարանաց նո յայտնին :

(141) Ծաղրեցին զնե . շառաւիղմամբ : Հաւատամ, թէ նորոգ յայտնեսցի բազմաձայնիւ շառաւիղմամբ այս պատուական իրս՝ մեռանիլ , ընծայելով զոյս ի հանդերձեալ փառսն՝ թէ հոգւոյն , և թէ մարմնոյն : Յորում ժամանակի Հրէայ ճարպ , իւղս հոգևոր ըստ ներգործութեան՝ հանդերձ նշաւ նաւ խաչիդ ի գլուխ իմ փայլեսցէ :

(142) Ո՛ւ ըմբռնեսցեն : Զօրութիւն մեռանիլս իրրև անբիծ նիւթ ինչ՝ Փառացեալ մուսաւոր թևօք , ի վեր քան զերկնաւորսն մեր մտոյ՝ անհնձն ձանապարհաւ , և անհետ ճանապարհաւ հեռացեալ , ծածկեցաւ լինէին . որում ի հին օրինաց՝ կամ յայլ բնական իրաց ոչ գտաւ հաւասար օրինակ , կամ մանակից , կամ ձեռակերտութիւն , և ոչ այլ ընկերք՝ ըստ որում կշռեալ չափեսցի , բայց միայն ածխան խաչդ և արիւնդ . ըստ որս հոգիապէս , հոգևոր զօրութիւն դերասանացեալ երևեսցաւ :

(143) Ընտրեդ փո ահաւոր : յօրինեալդ զո գիտակ մեռանելս , եղիցի և անուանդ զո սհատաւոր՝ գովեսցին անձառ փառաց , տէրակրօնիդ Բարձեալ , որդւոյդ կամ հրեշտակայդ ըղձիւքն՝ օրհնեալ :

(144) Բարձրեալ : ի մերումն , Բարձրացեալ :

(145) Հանդերձաւորեա : ի մերումն , հանդերձեա :

(146) Ցնծան : ըստ բառիս նշանակիչ գերկայն ժամանակի՝ որք կիսոցաւ անցուցանեն ըստ առեալս կտաւսդ : Նմանաւոր գնի փոխանակ զգայութեանց կամ կարողութեանց հոգւոյն , և կամ փոխանակ բոլոր մարմնոյն , որ նրբ կտաւ գործեալ է յոյժ : Յայս օծեալ ժեզանս ասէ՝ մի մոցէ . և մի ոք բեռցէ գերբանաւորիդ աղաղ , ապրելութիւն կամ սեռութիւն աղաչ մեզ :

(147) Հարսնապատճոյճ : իրրև հարսն զարդարեալ , կամ հարսին պատշաճեալ փառաք , գեղայօրէն , գեղեցիկ յօրինեալ հոգևոր գեղեցկութիւն :

(148) Մոռ կրնեսաց : Ա՛յս ածմատրգև հուբս եղիցի մեզանէ ընտրութիւն կամ ի մաքրութիւն քրիստոնէութեան մտացն կրկին եռացմամբ արարեալ , բարեփառագ հոգևոր ներմութիւն , այլ յօրինուածոյ . որով ի կակղութիւն փոխեալ ի կարծրութիւն , լինի այլ յօրինուած կամ գործածած : Առել կամի , ոչ ի հուր եղալոյ կամ ի յերացել ձէթ միանալ երկաթին՝ առաւել կարծր լինի , այսպէս զերութիւն մեռանիս եղիցի օծելոցն առաք՝ մտացն կրկին կամ առաւել եռացման . որով պնդեալ հոգևորապէս ,

ի

'ի կարծր և յանապատն վէմք հաստատուն մնացից :
(149) Վէրնամբցոնակ այս պարգեւ : Վէրին յաղթութեան պարգեւս , կամ վերնայաղթ պարգեւս՝ այս լինի նշանակ առաւել գնեցելոցն , զի մի ոտիցեցին ջուրք մարմնական հեշտութեց . մի այրեցին հուր . բարկութենէ , նախանձու , ևն : մի չրատացին 'ի ոտանաւորն սիրոյ . մի շնչականքին հոգմով փորձութեց . մի աղօթեզատացին յօրհնական , 'ի դիշերային կամ յերազական պղծութենէ : Ա՛ր պատհեալն , զանձինան՝ որք քեզ պահեալք են (՚ի յուդայ . Թղթոյն . 1 :) կամ զնոգի և զմարմին և զնոցա զօրութեանն՝ որք ոչ պատհեալք են , մանաւանդ սատանայի : Եւ մի 'ի սիրտ եդիցեն , 'ի վախճան եղիցին յաշխարհէ , կամ 'ի մահուանն զմեծութիւն դանձս գործոցն առաքինութենէ յիմարաբար կորուսանել : Եւ մի պատճառն , զընկալեալն 'ի մեզ օծութենէն՝ անմաքրութեբ 'ի բաց մերկանալ ՚ի գործոցն և ՚ի պատուհասն , թէ սեւ և ՚ի կնքոյ գրոշմին միշտ մնայ :
(150) Քէպ դայնոյ դայն օծեալ : 'ի մերում , ինչ դոյ դայն օծեալ : Քեզ՝ որ միայն և մի Հնմարիտ օծեալ ես , տացին ալէլուի , ուրախալից կարգացմունք լերզուած , հնչմունք յայնից նուճադարանաց : յաղթանակութիւն . 'ի մեզն , յաղթանդամութիւն գովեստից , ՚ի յաղթոզական պատասանութենէ : Բարեբասպութիւն , երանական բարբառք շրթանց : սրբաբանութիւն , սրբազան երկբեցմունք ատենից :
(151) Հաչն իմ յեռանարկութիւն : այսոր կայ 'ի մերում , որ ուռւսել յարմար Թուի . (ոմն և այլուր առասպաւ 'ի բանին հե . լծ . 99 :) Քանզի ձառքս՝ որ վերս ժամահարին՝ և վերս մեռանին , ունին առ միմեանս կապակցութենէ իբրև ընդդէմ Թոնդրակեցեաց առասելոք . ուստի այս յետին բան իբրև ստորագրութենէ ինչ հայի առ երիսանն ևս . վերս այն առեր , Ա՛յն առաջին բանն՝ որ վերս ժամահարին , է իմ ձեռնարկ կամ խոստովանութենէ 'ի սրբութիւն , 'ի ժամահարն , որ է լոկ սրբազան գործի եկեղեցական : Ե այս՝ երկրորդ բանս որ վերս մեռանին , է իմ արչանագրութիւն , հաստատուն գրութենէ գաւանական՝ 'ի սրբութիւնէն սրբութիւն , 'ի մեռանն՝ որ կրկին աւր է քան զժամահարն , իբր նշուլ խորհրդոց . և սրբացուցիչ եկեղեցեաց , և ամ սրբազան անօթոց :

Ա Էրսիէն յաւելուած կրկին հեծութեան՝ նորին հա-
կողէ, առ նոյն աղերս մաղթանաց բանի:
Ի խորոց սրտից ասէ՝ ընդ այ:

ՐՈՆ ՊՂՈ:

Այ. Ո՛ծ յաւիտենական. քարերար և ա-
մենակալ. ստեղծիչ լուսոյ, և յո-
րինիչ գիշերոյ. կեանք ի մահու, և լոյս ի
խաւարէ. յոյս ակնառնողաց, և երկայնմտու-
թիւն տարակուսելոց, որ ամենարուեստ իմաս-
տութեամբ քո[1] դարձուցանես յայդ ըստ-
ուերս մահու, աննուճար ծագումն և անմուտ
արեգակն. քանզի ոչ զօրէ ծածկել զիւաս
ուրութիւնդ քո խաւար գիշերոյ: Արուամ կրկնել
ծունր երկրպագութիւն ամ եղելոց՝ երկնաւո-
րաց և երկրաւորաց, և սանդարամետականա-
նաց. որ լսես զհեծութիւն կապելոց, և հայիս
յաղօթս խոնարհաց, և ընդունիս զինդրո-
ուածս նոց. ա՛ծ իմ և թագաւոր իմ. կեանք
իմ և ապաւէն իմ. յոյս իմ և վստահութիւն
իմ. յո՛ ձեռն ածդ ամի. սուրբդ հանգուցեալ
՚ի հոգիս սբից. մխիթարութիւն վշտաց՝ և քա-
ւարան մեղուցելոց, որ գիտես զամ յառաջ
քան զլինել նոց. առաքեա զսպասպանողական
զօրութիւն աջոյ քո, և փրկեա զնա յերկիւղէ
գիշերի և ՚ի դիւէ ցերեկի: Արարեր զնա ստեղ-
ծուած[2] շրթամբք հոգւոյ՝ ըղձութիւնք ընդ-
կեցիր պահպանեալ ըստ այնմանի՝ որ կարդան
զքեզ

զքեզ ՚ի բաղդ սրտի :

ՃԲ. Աղե՛ ՚ի դրախտ խաչի քոյոյ նշանիւդ , զոր ածային արեամբ քո ներկեալ նորոգեցեր , և ՚ի նոյն չնորհ ոդիդրութեան զմեզ միաբանեցեր , և ՚ի փառս պատուիրեի քո նկարեալ յօրինեցեր , այսու պարգեւօք ածականօք՝ ամենազիւ առատանայ. քակտեսցին մեքենայքն. բարձցին որոգայթքն . պարտեսցին մարտուցեալքն . պակասեսցին գինքն սայրասուրք . մերժեսցի մեզն . փարատեսցի խաւարն . մեկնեսցի մառախուղն : Նազուկ քո հովանոյդի , և աչք քո կինքեսցին . վա՛ զի պՃած է և ոգորմած , և անուն քո կոչեցեալ է ՚ի վերայ ծառայից քոց : Աղե՛ քեզ ըՃ հօր՝ հոգւովդ սրբով՝ փառք և իշխանութիւն յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

---

(1) Պաշտօնանէս յայտ : քո հնարաւոր խնամոտութիւն յատուցանես գործակցանես գիտելեդն , որ է պատիւդ մեծու : կամ, գիմառնես մեծու փոխարինես ՚ի բարեյաջողութիւն :

(2) Ընթամբէ հոգոյ : Ջ յիշատակ ոք անուանդ միշտ հոսմբուրելով բերանով հոգւոյս , և փափաքանօք սրտիս . որ է ասել , զանուն քո միշտ ՚ի բերանն ունելով ջերմեռանդն հոգւով , կամ :

(3) ՚Ի դրախտ խաչի : ՚ի անապրուժ խաչիդ՝ որ է նշան քո , զոր ածային արեամբդ ներկեալ նորոգեցեր , այ ՚ի փայտէ մահու՝ փայտ կենաց արարեր . և նոյնաւ ՚ի չնորհ ոդիդրութեան վերածեր զմեզ միաբանեցեր , և ըստ պատուիրեի քո յօրինեցեր զմեզ : այսու պարգեւօք , զայս ՚ի յաղօթդն յարէ մեր օրինակին . այ . այս պարգեւօք խաչիդ քո , և արեանդ և չնորհաց միաբանեցեր՝ ամալէոյն առաքեալ , կամ :

Ա Երարին յաւելուած կրկին հեծուելեան՝ նորին հե-
ղինէ , առ նոյն աղերս Տաղլեանոյ բանիւ ։

Ա՛ խորոյ արուիս խօսէ՝ ընդ ա՛յ ։

ՐՆՆ. Գ՛Ն։

ա՛ն . Երեգակն արդար . Հառաջայլի օրհ-
նեալ . [1] լուսոյ հերսպարան . փա-
փաք անձկութեամբ . բարձրեալ անբննին . զո-
րեղ անպատում . բանալոյ բերկրութեամբ . յու-
սոյ տեսութեամբ . գովեալ երկնաւոր . Թագա-
ւոր փառաց . քո արարիչ . խոստովանեալ
կեանք . Ն՛ա արդ՝ զԵերուսի վերնատոյ բաղ-
մասխալ ձայնի եղկելոյս՝ ամենաղօրդ բա-
նիւ լցեալ , մատուսցես յաղերս հաձուելի
հօր քոյմ բարձրելոյ ։ Որ վասն իմ [2] ի փորձ
եկիր անխիղճ , կերպարանեալ զիմ նմանու-
թիւն՝ ամենևին կենաց օրհնութիւն , վերնոյ և
ներքնոյ բարեխնամող տեսուչ համայնից ։
Օ՛ի թէ յանձն առեր մեռանիլ վասն իմ՝
ա՛ծ և արդ բոլորեցուն , ողջասի հաձեսցես
առաւել և այժմ վտանգաւորս կրից կարեկ-
ցել , ընդ իմ պարտաւորիս միշտ աղօթելոյ
[3] աղէտակցաւ մարմնոյդ առելոյ ՛ի մեզ՝ առ
համապատիճդ քո հայր ։

է՛. Ն՛ա մի արեանդ պատճ՛առանիդ [4] միշտ
մատուցելոյ ՛ի հաձուելի հոմանց առաքչիդ՝
բարձրին վտանգք մերոցեալ գառապարտե-
լոյս . Թողին պարտիքն . ապաքինեսցի ա-
մօթն . մոռացին պատկառանքն . [5] բառե-
դործեսցին դատաւկնիքն . առատակեսցին ո-

պուն

պունքն . վերատչի լալն . հանդարտեսցի կըր-
ձուն առամանցն . ապառեսցին ողբքն .
հատցին արտասուքն . մերժեսցի սուգն . հա-
լածեսցի խաւարն . վատնեսցի հուրն առաջ
կուրծ . հերքեսցին տանջանարանքն բազ-
մօրինակք :

ՀԵ . Լուիեսցին դիմումինք կամողիդ և պար-
գեւողիդ կենաց ամենից . ծագեսցի լոյսդ .
արագեսցի փրկումիդ . հատցի օդնումիդ .
ժամանեսցի այցելումիդ . կանխեսցի յօղդ
ողորմուե . յառաջեսցի արքուսցի զանդա-
տանս պատքեալ՝ անկեալ ոսկերացս Թշնա-
ռումիբ՝ ի վիհն մահու . ծաղկեցուսցի պա-
տաբերեսցի [6] բաժակդ երկնաւոր արեան կե-
նարարիդ՝ զերկիրս խնամեալ աւուրն լուսոյ .
որ անծախապէս [7] միշտ պատարագի յիշա-
տակ կենաց փրկումիդ հոգւոց ննջեցելոց :
Օ ի ամենայնիւ մահացեալ հոգիս մարմ
նոյն մեղաց՝ շնորհօք քո գըլեաց՝ ի քեզ ը-
նացեալքև նորոգեցայց , զատեալ ի մեղաց
անմահ կենդանութեամբ ի յարուցեն այ-
գարոյ , [8] հօր քոմ օրհնեցեալ : Ընդ որում
քեզ փառք , և հոգւոյդ սուրբ բարեբանութի՝
վայելչական գոհութեամբ , այժմ և միշտ
և յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն :

Վ Ա Խ Ճ Ե Ն :

---

(1) Լատ. հերպարան : բուն խոկումն լուսոյ , կամ հերպա-
նիչ և գոյացուցիչ լուսոյ : ֆոֆոտ անյիուրե , փափաքե-
լի յոյժ կարօտանօք սրտի : Բարու Բերիուրե , բարի կամ
առաքինի մարդոյ ըղձարժանութի : կիմ , բարի և ախորժե-

լև իրաց պատճառ բերկրեցուցանելոյ, կամ զուարճացուցանելոյ զմեզ: յոմանց գնդատակ կամ հատուածումն:

(2) Ի փոյթ եկիր: ի պատճառս իմ զփորձ անլիծից կրեցեր մնհոգամբ խոչն, առնելով զիմ նմանութիւն: Վայ եթէ այսու օրինակաւ մեռանիլ յանձն առեր վասն իմ, եւս առաւել հաճեացիս զլծերութիւն ազօթական բանիցս ընդ և ընդ իմ ազօթելով կարեկից լինել վտանգաւոր հետ, յաւուր ղղջմանս, կամ վտանգաւոր ախտից:

(3) Հղգիտիցս տարմոյդ: ցի ազգակից կամ բնութենակից մարմնովդ՝ զոր ի մէնջ առեր, որ է ասել. ցի մարդկութեանդ ազօթելով առ հայր, որում լուռ ածութեդ հանապատիբ ես:

(4) Մէյր տպուցելոյ: որ միշտ ընծայն յընտանեցուն ոչ, կամ ի խորհուրդ պատարագին:

(5) Բարեփոխչին պապակիփն: ի բարին փոխեցիչն վճիռք տարուսարութեան: ապակիչոյին որդուն: Տէրն յաւերաւ զանել անմահ առաց զորդն գեհենոյն. իսկ առաքեալ առ առակիլ առն ցի զերծանելոյն ի խածուածոց նոյ, նոր աշխատել. մի եղիցի կերակուր որդանցն: Ըստ այսմ իմանալի է և ցոր յաչխարհացն, ցի մի պարտաւորեցայց ի նշան, ի կրճռումն, յոյգսն:

(6) Բաժակ երկնաւոր: բաժակ արեանդ՝ զոր այն, որում ի կենդանութեան հաղորդեցայ, և զոր այն՝ որ ի մահ ժամանս մատուցանի ոչ պատարագաւն, այլ զաչերն արատ ցէ չերեր մարմնոյս, դարմանելով պատրն յաւոյ, վայ առնուն յատուածէ:

(7) Մէյր պապարագի, արիւնդ: բայց ի մերում, դէպ պապարագիս, գոռ:

(8) Հոր տոմ օրհնեցեալ: ի հօրէ քումմէ օրհնեցեալ:

Յիշատակարան Ստեփանէ Դրօշակեան։

Բաստ հոլովմանն ընթացից ամանակաց յառաջ շարժուելոյ, որ ըստ [2] լուսատատարն նշուլագեղն արփիաձիանչ լուսակիրն օրհնիչն մեզ ամենայնիւ ամենատարար՝ ահանն արևու՝ ստեղծականն արուսեակն, որ համարեալ հոլովել կուտէ ամաց յոլովութիւն՝ ի չափս դարուց՝ [3] ընչացեալ և կենդանանալոյ առուղեկան յաւիտենիս, [4] ի յաւարտուման կատարման իննհարեակ յոբելինին, ի սկիզբն սպակեալոյ մոլ տանեկին՝ Յաբեթեան տոհմիս տուման. կետ երից ամաց անցելոյ՝ որ ղկնի գալստեան ի կայս և ի կայս կոլմանց հիւսիսոյ դիմաց արևելելոյ՝ յաղթօղ և մեծ կայսերն Հռուոմոց բռնալն, յորժամ ընդարձակ և մակապաւեթ կանոնաւ սիւնս տարածէր՝ լիաստահման և անխտրող ի ստուերակարկառ հողոտոմս կարծր արձանաց՝ ի ձգումն ձեռին՝ և յանխզելի ըստ սահմանաց երկարագունից՝ անթարթաւք ի նոյն վերատեսանել ի յաջ և յահեակ՝ սեպհական նել յաւերտել բաժինս մասանց վիճակաց՝ [5] համբից աշխարհաց ի ծոց նոր։

Արդ՝ ի յայնմ անդորրուճ միջոցի, յորում եղեալ ընդատնեցաւ [5] թշնամիք եկեղեցւոյ, ստացեալ հինեցին, հառուցին, կարդեցին, կուտեցին, արձանացուցին, [6] դիպեն, բարեպեցին, կացուցին, ցուցին, հաստատեալ ի հրաշակերտուԹիւնն միաբոյ երկն՝ զբազմաստեղ

աստղնեան դրօշակս դրութեան այսմ առ
ինեւն արդասաւորն, եւ [1]Արիդոս[7] կրօնաւոր
քահանայ, յետին քանահիւսաց, եւ կրտսեր
վարժապետաց, գործակցութիւք եղբօր իմոյ
ընտրելոյ՝ Յովհաննէս հոչեցելոյ՝ նարեկայ
մեծահռչակ եւ բարձրապատիւ ուխտի վանա-
կանին։ [8]որք երբեմն զմի մարմին քանանեան՝ ի
յերկուց առ մի կերպարան շինեալ գիտացեք
կենցաղավարելով, ոչ միայն հարազատք, այլ
եւ միաշունչք միակրօնք համապատիւք գոյ-
գահաւանք, ի քաւից աչաց՝ առ մի եւ նոյն
շաւիղ խորհրդոյ տեսեալք։

Եւ՝ հայցեմք ի Քրիստոսէ յայսմ սե-
զանոյ յոգնօրէն եւ ախորժահամ հանգերձե-
լոյ[2] յիշատակել զմեզ ի մկրթանս ուղիղս
եւ ի պատկանաւոր խնդրուածս, սեռն մի-
րոյ ի միտս բարիս։ որոյ եւ գուբ եղիցիք
գրեալ ի մատեան կենդանեաց։ ամէն։

---

(1) Մատենիս գրութիւն։ ի
հազմուիմ մատենիս։ յայս
գրութիւն։ նոյնպէս ի Քա
նին։

(2) Լրատարկն։ միշտ
ետանին՝ որ վանայ և
նշանիւք կամ շաւաւիղ
կի հրատարակ։ օրհնիւն
գոհանալ։ անուա
յիչ աչաց։ սրեղծականն
(3) Ընտրեալ։ յատկու
յորում ոմանց շահնն ո
ոչ, և ոմանց կենդան
ղեկան, ան
(4) Ի յատարկուն։ ի կա
որ լինի 450 ամ։ ի ոմն

սուն. յետ երից ամաց գալատեան կայսերն Հռոմոց բաժ-
լե երկրորդել ի կոլմանս հիւսիսոյ, յաշխարհն ոտոյց՝ որ ի
հիւսիսոյ կոյ վառոտրանեան աշխարհին, յորում գրեաց
ոչ վերպատ. պէմոյ արևելից, և յարևելակողմն յուն-
առանն. յորում ժամանակի բազիլ կայսր զաշխարհն ոտոյց,
ոչ և զայլ բազում սահմանս անդրհակառակ յաւելլոյր
ի ծոց իւր. (զոլմկ տես ի պատմ. Հատ. ը. եր. 881:)
Համարձակեցաւ կանոնաւ, յայնժամ սահմանաւ. ընդհանուր
և անխտիր, ամենայն սահմանօք, և առանց ը մեղ մեռ-
նելոյ օտար սահմանաց, կամ. անխափան և անարգել ի
թշնամեաց: Ի սպառազինութիւն հոգւոյ, մեծամեծ հատորովք
հարկատեալ կոմսոցովք քարանց, զորս կանգնեաց վասն
յիշատակի, կամ յորոշումն սահմանաց, և վիճակաց: Ի
մերումն, սպառազինութիւն. ոչ թանձր կուռեալ, գիղեալ:
Ա յսոսիսի արձանք յիշատակաց պատմին և ի Պատմու-
նեացն ապատանից՝ յաւելն. "Յիշատակս քարոզելիս....
ի գեմս երեսաց պատկերաց անշրջակատանաց վիմաց մա-
տուցին," ասէ: Յիշէ զոյս և գլինիա յոյն պատմիչ՝ կանգ-
նեալ ի սահմանս բուլղարաց: Յանուանէ ոչ, երկայն
պատմութիւն չափելով զմիջոց սահմանացն. կամ նմանու-
նեալ, ոչ ը արձակ ձգուելոյ և բազմութիւն զրաց անյայտ
թիւոյ պատճառաւ զսահմանն:

Յաղագս վերադրելոյ Թոռնականին՝ յորում գրեցան ա-
զօթքս, գիտելի է, զի գալատան վասն կայսեր՝ զոր կի-
շատակէ ոչ վարդապետն, ոչ իմանն զգալոյ նոր ի փոքր
Հայս՝ յաշխարհն կիւլիկեցւոց, որ ը ասացիկայ (է. գլ.)
եղև ի Թոռնին նմին. զի կիւլիկէ ոչ է ի հիւսիսակողմն
վառոտրանեանն կիմ յունաստանի: Ա յլ իմանն զգալոյն
յաշխարհն ոտոյց ի ժամանակին՝ յորում մեռաւ գալիճ
հուլատայատա ոտոյց. որ անդրդե գոլով, ի կոյսր վա-
ոիլ եղոյզ կռակաւ զնրուելոյ իւր: Եւ Թէոդէս կեդրե-
նոս յոյն պատմիչ զնոյն գալիճ գնէ յետ 989 ամին, ոչ
նոր, սակայն մեր պատմիչք յետոյ ևս գնեն զնոյն գալ-
լիճ, ը նոքին և զգալատան վասն. զի ասացիկ (է. գլ.)
գնէ ի նմին Թոռնին: Լասոխլերոյին (գլ. ա.) ի նոյ:
Ասորեալ երկոյ՝ ի նոյն: Եւ այս առաւել հաւանական է.
ոչ միայն զի երկուք ի ոտոյանց՝ Ասորիկ և Լասոխլերոյ-
ցի մերձագոյնք են ժամանակաւ և տեղեաւ, այլ հաստա-
ձայն ևս է բանիւ ոչ վարդապետին. զի յետ այնր գալա-
տեան ասէ՝ երեք ամք անցեալ էին՝ յորժամ արար զա-
զօթսն. իսկ նոքա ը կիւլիկ". գալատան վասն լեալ էր ի
Թոռնին նմին, կամ նմին, երեք ամք ևս յաւելեալք, լինէր
Թոռնականն նոյա, կիմ նոյն. և այնպէս աղօթքն ոչ լինէին

'ի սկիզբն տասնեւորդ յոբելինին, այլ 'ի վախճան լինելոյ
բարդին : Ապա ըստ մեր պատմագրաց առելի է, թէ ա-
զգեցա վճռեցան 'ի Թուին ՆՃա, կամ ՆՃբ, կամ ՆՃգ :
(5) Ի-ընտիր Էկեղեցւոյ՝ պարսիկք, արաբացիք, և բուռ-
ղարք, ընդ որս պատերազմեցաւ բասիլ գործակցութեամբ
հայոց :
(6) ԳԻԷի : 'ի գիշանեմ բայէն, որ գիզեցի : 'ի հրաշակեր-
պութիւն դիտից էրի, 'ի կազմուելոյ միաբանն իրի, որ միոյ մա-
տենի, ԷբաշխապէնԷան դրուագս, զբազմաձիւղ կարգեալ
յօրինուածս այսր արդիւնաւոր մատենի ազօթից :
Ընդունուածոյ օրինակաւ ձեւացուցանէ զկազմուելոյն մատե-
նիս, և ըստ զանազան գործոց չինուելոյ յաձախել զբայն .
և ոչ քաղաքական չինուելոյն 'ի ժամանակի խաղաղուելոյ
յաջողին, այսպէս և ես ասեմ՝ յայսմ միջոցի անդորրուելոյ
երկրիս՝ զնեալս հոգեւոր չինուածոյ առացեալ և հաւա-
քեալ յաձախին գրոց, հնմանեցի՝ ակամանելով զաղօթքս՝
ուստի ազգան էր նախ սկիզբն առնել . և 'ի վեր նոր կա-
ուսցի զայլ և այլ խնդրուածս՝ իբրև որմունս չինուած-
ոյն . կարգեցի ըստ զանազան պիտոյից՝ իբրև սենեակս .
հարմեցի 'ի նոյն բազմազիսն զարդս և կարասիս հոգեւորս ,
ոչ հարեւանցի և անհաստատս , այլ հաստատուելոյ արձա-
նագրութեամբ . և ըստ այլ և այլ ախորժակաց աղօթողացն՝
դնելոյ և բարդելոյ զդրքնատպատիկ խնդրուածս նմանս
միմեանց . որովք և ցուցի իբրաքանչիւրոց՝ թէ որպէս սիրէ
սիրէ և բանիւ կարէն աղօթել առ ած . և զայս ամ բազ-
մազիւղ յօրինուածս օգտակար մատենիս՝ հաստատելոյ
իբրև ի չինուած հրաշակերտ . յորում անձինք ընթեր-
ցանդն աղօթասարաց ախորժանօք հանդիպեսին : 'ի հաստա-
տումն այսոցիսի աշխատութեան ոչ այլ ինչ խնդրեմք , բայց
սէրն սիրով հիշել զմեզ յաղօթս , ամէն :
(7) Կրօնաւոր փոխանակ : 'ի մերում , հրօնաւոր 'ի փոխանակ :
Յիւր դէմս առնու երանելիս զկազմուելոյն աղօթական
մատենիս . ուստի ոչ միայն յատանգաւորելոյ բովանդակ մե-
ծոյ ազգիս՝ անբաւելի գիտեմք զինս ինչն լինել յօ-
գուտ նաւրհեան աղօթից , այլ և յայսմանէ վկայէ հիւծա-
տակարան մատենիս . ոմն և 'ի կարդէ աղօթիցն (էջ . 2 .)
'ի գրիգոր անուանեցին առնու զյանդիմանութեան պարսա-
ւանս անձինն : Խոկ զոր յատեղս՝ գործակցութեամբ եղբօր
իմոյ յովհաննու , իմանալն է ըստ օգնականութեան ինչ 'ի
գրելոյ զտեղիս նը գրոց , կամ ըստ խորհրդակցութեան , կամ
ըստ գտանելոյ զգրեալսն : Ապա յառիթ փոքր գործակ-
ցութեան նր բառական էր առ խոնարհութեամբ՝
անուանել զինս վասնակակից իւր՝ հիշելոյ ազգանի :

(8) Ի յերկուց աստ ՚ի յերկուց մարմնոց՝ իբրև մի մարմին հոգևոր եղեալ կամաք, և միով կերպարանաւ դիմաց ՚ի մերումն, և հին լուծ. ՚ի միասին ըստ մարմնոյ հարպպոփ, այլև հոգւով միաշունչք, ևն: ՚ի փառէդ աւուց, չորիւք աչօք՝ ինն և եղբօրս ՚ի մի և ՚ի նոյն դիտաւորութեն մտաց փեսալ, հայեցօղք:
(9) Յիշատակել պետ: ՚ի մերումն չեք՝ պետ: Բայց սակայն ապաչեմք զբարեպաշտ ընթերցօղդ՝ խոստնել և զմեզ ՚ի յիշատակ մաքուր աղօթից ձերոց, զյօժարամիտ աշխատեալքս ՚ի բացայայտութեն գիծուածոյս բանից սքի վարդապետիս. կինք դնելով մեկնողական գրութեն զսքի Լամբրօնացւոյն զառացեալն յառաջոտ մեկնութենէ աղօթից՝ որ ՚ի պատարագի: ՚Ա յորմէ և զօրութեն բանից խորհրդոյ գոհան աղօթիցս հանճառօտեալ, բայց ոչ և ըղձակատ նութենն, այլ աշխատութեք տեղեկութենէ բանիցս՝ ըղձիցն և փափագմանն, հառաչմանն և արտասուացն ձանապարհ հարթել ՚ի յանձինս. զի մի լիցի լեզուաւ կալ ՚ի յաղօթս, և մտաց՝ անպատուական ՚ի նմանէ լինել:

Ց Ո Ւ Ց Ա Կ

ՀԻՆԵԼԻ ԲԱՌԻՑ ԻՆ ԴԱՐԵԿԱՆ.

Ագանիլ: կենդանի տեղ մի: օձոտւրապ ելմամբք: հե. 13:
ադին: եգեմ, պրախտին տեղը: խշ. 3:
ադոնայի: տեառքը, կիմ ամի. ՚այ անուն ի եբրայեցւոցն: լէ. 8:
ազատաշնեայ: տալով զառակ: ձիո. 3:
ազգականութեն: մեկ բնութեն ունօղ: հե. 7:
ազգակից: նման, ուչտուն: կ. 4. պէ. 3:
ազգարան: խառնարան տաքու, կիմ բան խմոցքնելու տեղ: խառնիկեան: կամ, խառնարան տուօղ. խմոցքնօղ, խոսօղ, ինչպէս բերանդ կիմ լեզուն: ծնի. 2: հէ. 2:
ազդել: ընել: ՚Ֆայտա ընել: քեար ելմամբք: իբ. 2: կիմ, խմոցքնել, խառնարան տալ: տուչութենք: ոո. 1:
ազդազարան: խառնարան կիմ ձան տուօղ: խառնբատար: պէ. 1:
ազգուածն: ձայն, խոսք: իբ. 1: կիմ, գործք, հասկեթ: ղ. 3:
ազգը: պուտ. խաչքայ: ծբ. 3:
ազն: ազգ. միլլեթ: ձիբ. 1: կիմ, ժողով: ձիւմհիւր: ղ. 3:
ալեղու: ալեղուխային կարաձը. օրհնուել. մեռ: պէ. 24:
ալեսանչ: տալգա ընօղ: միւնթէհվիճ: ծէ. 3:
ալիք: տալգա: լե. 3: կիմ, ձերմակ մօրուք: ձէ. 3:

տալ-

ալիսափեսաք = այբբենն : հէնէհ , էսմէհա : ղէ • 22 :
ախոյեան : դէմ եկող ձիավրն : հասխմ : է • 1 :
ախորժ : հաճ ընելու : խոշ : հէ • 4 :
ախտ : ցաւ , հիւանդութիւն մարմնաւոր կամ հոգևոր , մահ բաղ , խոց , տէրտ , ևն :
ախտանալ : հիվընտանալ : խաստա օլմաք : ծա • 2 :
ախտարծարծ : ախտ կամ դէշ խոցը վառօղ : կ • 4 :
աճանցական : շուտ անցնող : հէ • 3 :
ակաո : խայեխ : կէ • 2 :
ակն : աչք : կէօղ : կէ • 2 :
ակնայայրաո : աչքը մնատօղ : խը • 4 :
ակնատարաո : աչքը լեցընօղ կամ զոճարձացընօղ : (հիւնկրն :)
ակնատու : խաղերը նայող : ծղ • 2 :
ակնարկել : նայիլ : սապմաք : կ • 3 : կամ , խմացընել , ցըցնել : ոչխան էթմէք : ղէ • 19 : կամ , աչք ընելով հրամել : էմր էթմէք : հը • 4 :
ակնարկութիւն : կատք , հրաման : էմր : ձա • 1 :
ակուսիք : ժողով : ճիւմհուր , մէճլիս : խղ • 1 :
ահագնութիւն : զարհուրելի ըլլալը : հէյպէթլիլիք : ձղ • 1 :
ահեակ : սօղ : ծճ • 4 : կամ , սօղ գին : կը • 2 :
ահեկան , ձախ գիւղ : սօղ թարաֆըն : կ • 2 :
ահռնդ : կախարդական գրուածք , կամ կապ : ղէ • 18 :
ահռնդահներ : խարէական : կէ • 2 :
ահռնդաւոր : մոլորցընող , խաբէբայ : ղ • 3 :
ահաբեկել : սարսել ձեռքով , կամ խօսքով : սթօզմաք : է • 1 :
ահաւասիկ : սարսել , փճացընել : եօղ էթմէք : ը • 2 :
ահերս • ա • 1 :
ահերսահրկութիւն • ձը • 5 : } ահաչանք : եաղմար , նիաղ :
ահէյտրմաք : ահիքով չինած : քիրիշմի : ղը • 8 :
ահիա : սրսի ցաւ , կսկիծ : իւրէք էղինթիսի , իա • 2 :
ահիսպրմ : խնամ ողորմած : ժը • 2 :
ահուսահրկութիւն : թօղա կամ քէրիճիմ չինելը : հե • 12 :
ահն : փակ , դռց , կղպաք : քիլիտ : ժբ • 2 :
ահնել : կղպել , դռցել : քիլիտլէմէք : ժղ • 1 :
ահկատկ : ահար , խեղդ : սէֆիլ : կը , 3 :
ահձատանք : ապուռձռուպուռ խօսք : խե • 2 :
ահրկութիւն : սէկիրմէն : և նմանութիւն՝ ահուա : ախշ : կէ • 2 :
ահռու : կակուղ : միլայըմ : է • 1 :
ահռուական : կակուղ , հաղ ընելու : խոշ : կէ • 4 • ղա • 3 :
ահռուէս : թիլքի : ծա • 4 :
ահղամուղ : հե • 3 • } ամուիլ : գարանլըք , փուա :
ահղուիլ : իշ • 3 : }
ահսահոմն : ահն , շօա : ահը պէհիր : լը • 2 :

աղօթակեր : աղօթք ընող : առաձն : ծա • 5 :
աղօտական : մթնշաղ : ծբ • 1 :
աղօտանալ : մթնիլ , մարիլ : աչօնմէք : է • 3 :
աձառ : աղա հանելու շինած բան , ինչպես սապօնը , եւն : ղէ • 11 :
աձիւն : մսխիր : քիւլ : է • 1 :
ամայաբնակ : եռապանը կեցօղ : խէ • 1 :
ամայի : պարապ , երեսի վրայ ձգած : հաւասան , վէրան : է • 3 : ծբ • 1 :
ամանակ : ժամանակ , առեն : վագըթ , (յիշուկրն :)
ամբաստանելը դիւանից : պայրաքներուն կոմիտէրը : ղ • 3 :
ամբարել : ժողվել պահել. տէվէրմէք • սադլամաք : իշ • 1 :
ամբարձուղէշ : բարձր ձուլով : տալլը : լե • 2 :
ամբոխ : խառնափնդիլ , հաւլա : հե • 12 : կիմ , խռովութիւն , վէրվէրէ : ա • 2 :
ամբոխուիլ : նոյն է : լէ • 9 :
ամենաբաղձ : փէք հաղ ընելու : ձէշ • 1 :
ամենաբոլոր : պիւթովիթիւն , եէքփարէ : ժե • 2 :
ամենաբուժ : ամէն ցաւ բժշկող • խիտա օգուտակար : փէք հասխէթլի : խէ • 1 :
ամենաբուրեան : խիտա հոտով : փէք գօգուլու : ղէ • 19 :
ամենագործ : խիտա խղճացող • փէք րահմէթլի : կ • 5 :
ամենագլուխ : ամէնը առնող , գլուխ ընող : լբ : 2 : լէ , 1 :
ամենագղեցիկ : ամենուն լսելու : փէք քէսգին : հե • 2 :
ամենահինգաւոր : խիտա աշնիւ : ծբ • 1 :
ամենածախ : խիտա երօղ սիրող : Թէլէֆ էտէն : իբ • 1 :
ամենակարծ : խիտա վախնալու , կիմ վաանգաւոր : փէք գօրգուլու : ձե • 2 :
ամենակիր : ամէն Թիւրլիւ ուռնօղ : է • 3 : կիմ , խիտա չսրչօրուած : փէք էօրսէլէնմիշ : ձբ • 3 :
ամենամաքառակ : ամէն բանի սալմիշ ընող : ծէ • 2 :
ամենամարտիկ : ամէն Թիւրլիւ : խե • 1 :
ամենամարտիկ : փէք խարուած : ծա • 1 :
ամենամարտիկուտ : ամենով լեցուած : իւղիւ գարա : լե • 1 :
ամենամարտ : խիտա պարտուկան , փէք սուչլու : իբ • 3 :
ամենամարտ : պիւթիւն զայ եղած : շզ • 2 :
ամենամիխու : ամէն տեղ էապըլմիշ եղած : խե • 2 :
ամենամայր : ամէն տեղ հասնող : ղէ • 13 :
ամենամերան : փէք ֆէսաֆէսէլի : ա • 2 : կիմ , տարմատաշ ղըն ընող : հա , 4 :
ամենամեծ : ամէն բանի կիմ միշտ էապըլմիշ եղող : հէ • 1 :
ամենամեղայ : ամենուն վրա անձրևած : է • 1 :
ամենամեղկ : ամէն տեղ մտնող կիմ տարածող : հէ • 3 :

ամե-

ամենատես : խնամ վսեմապօղ : ղէ • 9 :
ամենատես : խնամ տրտուր : փէք մահզրան : իե • 3 :
ամենափորձ : փէք վտանգուած : խէ • 1 : կիմ, ամմէն բան
քաշօղ : ձէ • 3 •
ամենապիկար : խնամ տկար՝ կիմ վատուժ : ըը • 2 :
ամենընդարձակ : խնամ տեսար : փէք ոլոր : լէ • 1 :
ամենատուեսար : խնամ վտրտեա : փէք ուստատա : հղ • 2 :
ամենեկէտա : խնամ վսխկոտա : փէք գօրգաք : ղէ • 5 :
ամենընդեղ : սովորական : փէք աշխնա : ղէ • 8 :
ամենընթաց : ամմէն դի վազօղ : հէ • 1 : ղ • 1 :
ամոլք : նաւին գլխու գլուն երկու սիրկը : կէմինին սաղ
Թաթախըն ինչ սիրկին : իե • 2 :
ամպարհատաձիլ, կիմ ամբարհատաձիլ : սիրտը ուռեցուր
բիլ : պէպիւռէնմէք : ի • 2 :
ամպրոպ : հավայի խառնակութիւն : անա պատա կիւնիւ,
աֆան Թուֆան : չ • 3 : ղ • 3 :
ամրաւերձ : առուր ու բարձր : ղէ • 5 :
ամրոց : բերդ : դաշա : ղ • 3 :
ամփոփել : էա առնել : կէրի ալմաք : ժէ • 2 • կիմ, ժողո-
վել, պահել, ծածկել : ոեվ չիմմէք, էօրԹմէք : խե • 3 :
Եւ կրաւորականն, ամֆոփիս քաշուիլ, պահուիլ, քինչալ :
պղտիկնալ, եէն :
այգ : առաւօտ : սապահ վագԹի : ժչ • 1 :
այլաբանել : օրինակով խօսիլ : մէՀնաղէն ոէօյլէմէք : իչ • 1 :
այլապուհակ : օտար ըսէնկ, այլանդակ : ղէ • 12 :
այլասիրեայ : այլանդակ : պէդ : խը • 3 :
այլասոսիլ : կեղծաւորուիլ : ինչ խաղխըլէք լա • 3 :
այլայլ : Թիւրիմիւ Թիւրիմիւ : ղէ • 8 :
այս : դև : ձին : հա • 2 :
այսախաւան : սատանայի խառնուճէլտը կամ ձեռքտը ե-
ղած : ղէ • 6 :
այսական : դև, սատանայ : ձին : իա • 2 : ղա • 1 :
այսակիր : մէջը դև ունօղ : ձինլի : ժը • 2 : հե • 12 :
այտ : Թուշ, երես : եանաղ : կղ • 2 :
այտուցուիլ : ուռեցք : չիմմէ : ժը • 2 :
անագան : ուշ : կէտ : լժ 3 : նիւ, սօնղ քալտը, սօնղ Թուր-
Փանտա : իը : 2 : ձչ • 3 :
անագդելի : չիւսուելու : կիչ • 1 : կիմ, չիկրելու : ղէ : 21 :
անախտակիր : սխտ կիմ կիրք չունօղ, ոխ չպահօղ : է • 2 :
կիմ, ցաւակից չեղօղ չիսկածացօղ : ծ • ւ • ծչ • 2 :
անագանդ : հնազանդ : ղէ • 9 :
անագարտելի : չաբրելու : հա • 1 :
անագելի : չաղաց, հատած : դուզանկամարը : ծէ • 2 :

անտա

անապերասալի : չաղաչօղ : հալվատ օրմայան : ԼԹ. 2 :
անապօտ : ձա. 3 : } չնմրմնալու, չմմարելու :
անապօտելի : ղէ. 2 : } սէօնմէղ :
անասիսոխելի : չնեղնալու, չժողվուելու : ժէ. 1 : կմ, չնծածկուելու : ձէ. 4 :
անանձրեւ : չեղաւորելու : սէօղնմէղ : կէ. 7 :
անաչառ : խաղը կէօնիւլ չնայօղ : չ. 1 :
անաչառապիտ : առանց այրը սէչնի, կմ՝ պօղ պօղ հայ ժիւ ընօղ : ղէ. 2 :
անապակ : զրտ : սաֆի : ԼԹ. 1 :
անապրելի : շաշմիշ չըլլալու : հա. 1 :
անառակ : էօհպասիղ : ԼՀ. 2 :
անարգելուԹի : զապտ չըլլալը : ԼՀ. 1 : կէ. 5 :
անարի : ոկրա չունօղ : խրէքսիղ : կմ՝ վայրենի. բերա : էապանի : չ. 1 :
անարծարծելի : չնշրահրելու, չխաւուելու : է, 3 :
անարտասաբերելի : դարթա չելլելու : ԼՀ. 3 :
անբաժ : ԼՀ. 5 : } անբաժանելի. չկզուռուելու :
անբաժին : ԼՀ. 6 : } սպրդրմնալ, Թագսիմ օրունմամբ :
անբարդելի : չժողվելու : Ճէմի օրունմամբ : ԼՀ. 3 :
անբերելի : չի տարուելու : չէքիլմէղ : ժէ. 3 :
անբերրի : անպտուղ : գրեաղ : չ. 2 :
անբոյժ : չնժշկուելու. չըսըկնանալու : ծղրտըմամբ. ծէ. 2 :
անբոլբոք : չխնայուելու : ադէղնմէղ : ձա. 3 :
անբուժելի : տէս անբոյժ : չ. 2 :
անբռնադատ : առանց զօրի՝ կմ՝ ուզելով եղած : ձէ. 3 :
անգծելի : չնգծուելու, երկաթ չբռանելու : ղէ. 12 :
անգոանել : վար զարնել, բանի տեղ չնտեղել : գէմի էթէ մէք : ծէ, 2 : Անգոանելի : ղզուելու, գանելու : է. 3 :
անդ : արտ. Թառլայ : ղէ. 9 :
անդաձնուելք : մոմտոք : գուրսնԹու, էնտիչ : ԼՀ. 3 :
անդամալեԹիւ : բաժնած անդամներըը : ղէ. 4 :
անդամանդեայ : խնատ կարծր : փէք սերԹ : ղէ. 10 :
անդանձաւաք : հին օրէնքին ծածկուկ բանները : հէ. 15 :
անդասելի : կարգի մէջ չմտնօղ : օրըսայէ հիլմէղ : ԼՀ. 7 :
անդատ : անիսՀեմ, անիրաւ : նէհադ : խէ. 2 : կմ, չնՃանչցած : էապանՀի : խղ. 2 : կմ, չփորձած : ԹէրԹնու մէսիղ : կա. 2 :
անդարմանի : պէտ չեղած : Թիմարսըղ : ձէ. 3 :
անդորը : ընդարձակ, լաո : էնկլի : կէ : 2 :
անդորրիչ : հանդչեցընօղ, խաղաղեցընօղ : ԼՀ. 2 :
անդորրուԹիւն : հանդստուԹիւն : բահաԹլըք : ԼՀ. 2 :
անդուլ : չդադրօղ : ԹէՔ տրըմամբ : ձէ. 2 :

անդամալիցուն: հան միասին կերթալը, կիմ ասնիլը: ղէ. 4:
անդրադարձումն: ետ դառնալը, կիմ դարձընելը, թէքբարը ընելը, կիմ բանլը: կերի ախորժ, թէքբարլամասը: իմ. 1, հմ. 1:
անել: չելլելու, չիմալըսելու: չբռմազ: ը. 1:
անեհատնաբար: գրանէն չիգալով ներսէն: ասըլ-քէնոմէն ակն: ղէ. 8:
աներասան: կեմնիլ, խլարտըլ: ծէ. 2:
աներևակ: ղէ. 3:
աներևակէ: ծէ. 3: } աներևոյթ, չերևցող: կէօրնմէդ:
աներևութերակ: ծածուկ տատարնելէն քալօղ: ժը. 2:
աներկևան: սոյգ, հաստատուն: սահիհ, գալի: իգ. 1:
աներկմիտ: չերազկնտիղ: ճ. 2:
անզերծ: ջաղատուելու: ֆա. 3:
անզգուշելի: առանց նեղելու: ձէֆնատըղ: ժէ. 3:
անզննելի, չիքննելու, չիմանալու: խաե. 2:
անզովանալի: չիսլաղըշիելու: ժէմ. 3:
անզուգական: նմանը չունօղ: մենեհան էնք: գ. 1:
անզօրելի: ձար չբլլալու: Ջարէսիզ: խշ. 3:
անըմբռնելի: չիհամբերելու: սապռ օլմանազ: ը. 1:
անընդել: ալըշմիշ չելօղ, եռապանի: ֆէ. 3:
անընդհմիջելի: արալըխ չունեցօղ, չիբաժնուելու: խէ. 1:
անընդունա: չիշարժօղ: գըմըլտանմազ: ղէ. 10:
անընտիր: անպիտան, նեռելու: է. 2:
անընտրաբար: Թէվէքքէլլի: հէ. 11:
անհամամելի: չիթուռմելու: սօղմազ: ձէ. 4:
անհաղթահափ: առանց գոյելու բանալու: ձէ. 1:
անհափելի: չիխալըսելու: գուրթուրմազ: խշ. 2:
անհերի: լման: Թէքմիլ: էշ. 5:
անհոգակ: գահիրէսիզ: խշ. 2:
անհոգակութեի: ճամբու գահիրէ չունենալը: խէ: 3:
անժաման: տեղը չիհասնօղ: կերի գալան: ծէ. 2:
անիշխան: չիշխօղ: գաամիր օլմայան: ձէ, 2:
անլքանելի: առանց երեսէ ձգելու: հը. 4:
անխայել: խղճալ, խըլմիշ չընել: խէ. 4:
անխարդախ: չիխնասուելու. անփորձ: զարտարտըղ: ժէ. 3:
անխրախոյս: չիզօրանալու, սիրտ չառնելու: ձէսարէթսիզ: ծշ. 2:
անծագելի: չիլուսնալու: խշ. 2:
անծախ: էշ: 10:
անծախելի: էշ. 2: } չիմաշուելու, չիհասնելու: թէքէֆ օլմազ:
անկազդուրելի: չուժոլնալու: հա. 2:
անկած: անշահ, ցած: աչըռք: կը. 3: կամ, ընկած

անհամաչափ : անհամեմատ : ձբ. 6.
անհամառութիւն : հաղ չընդունելը : պնդամտութիւն : ղբ. 8 :
անհոգ : հնչ. 3 : } հնութեացող, անհաստատ : դարտակ-
անհոգաբար : ձբ. 1 : } սրդ, թեմեկսիկ :
անհանգիստ : հոգսեալ, թեզվիեաճ բանիլ : ասգուստաք : հիւ. 2 :
անհանդարտ : ըտբշխած չառնող : ըշ. 1 :
անհարգուտ : չիյաւիշտակելու : գաւիլմազ : ին. 1 :
անհաստելի : առանց գոգրելու, առանց վազ գալու : լ. 2 :
անհատար : վերջ կամ ծար չուենող : ասղտուղ : ձբ. 6 :
անհեղակարծ : չիւսդհեսիզ : ձղ. 5 :
անհերքատրելի : չիձեանալու : հօտատամ կէլմէզ : ղբ. 6 :
անհէտ : չիվերջանալու : ասղտուղ : լթ. 2 :
անհնդրուկ : պուհտուր չուենող : ծղ. 2 :
անհնչիւն : աննման, հաւասար չուենող : պիմէնէհտ : ճ. 2 :
անհշտութիւն : վիշտը, չիսէուելը : սայմամազ : խե. 2 :
անհոլին : սէօչէկ : ձղ. 3 :
անհովիտ : ձան չհանող : սէոխ քէսիլը : ժղ. 2 :
անհրեղի : ջուրնեիալու, օդրան ժամ չընելու : խթ. 2 :
անհցելի : չխիտանալու, չհիարկուռելու : պիմիչմէզ : խբ. 3 :
անհատատ : անշունչ : նէֆէսսիզ, ասլուղուք քէսիլը : լբ. 7 :
անհամուռատ : Երկան, չհկտրելու : ին. 1 :
անհամբոյր : նախս, սէրթ : խբ. 2 : կամ, պինջ. մուրտար : խղ. 2 :
անհամբուրելի : չհկակըմնալու : ծբ. 2 :
անհամոզելի : չհհաչուռելու : բհնաալըզ : է. 2 : ծղ. 2 :
անհանգերձելի : չհգործելու, չհբանելու : իշլէնմէզ : լա. 1 :
անհանդէպ : պէտի, ուչհուհտուզ : ղա. 3 :
անհատ : չհչատանող, անդակատ : թհիւքէնմէզ : խբ. 4 :
անհատուճածելի : չհբաժհուռելու : այրըլմազ : հե. 5 :
անհարթութիւն : անհարգութիւն. հօյտուղլուք : խե. 2 :
անհարուճածելի : չհզարհնուռելու : վուրուլմազ : հե. 10 :
անհէտ : իզ չուենող : ղբ. 24 :
անհետացուցիչ : չհհնուռելու : ապաշըլմազ : խթ. 2 :
անհերքելի : գէմ չհկէնալու : դարշըլանմազ : խէ. 2 :
անհուն : չանցնելու : կէչիլմէզ : լբ. 2 : կամ, չափ չուենող : ղբ. 24 :
անհրաժեշտ : էտ չհգտանալու, չհսէրնալու : կիւ. 2 :
անհրատարակելի : առանց խաբէութե. ըղտրգմնէ : ղբ. 10 :
անձաւ : մաղարայ : ին. 2 :
անձեռնարկելի : ձեռք չհզարնելու, անկարելի : դաւիլմազ : հղ. 1 :
անձկիլ : չհարհակալ չեղող : նամքէօտ : կէ. 2 :
անձկիլ : բաղձալ : արզուլամաք : խբ. 2 :

անձկական : նեղ : սըտը : ած • 1 :
անձկութիւն : կասկած : հասկնալ : ժբ • 1 : հիմ , քնչութիւն , պակասութիւն : հոգսըզըրք : ժդ • 2 : հիմ , նեղութիւն : սըտը գլխի , լիե • 3 :
անձնական : բանական : բ • 1 : հիմ , հոգևոր : ած • 3 :
անձնահամբոյր : հոգևորապէս պատուրաբերութիւն : ղբ • 3 :
անձնասպան : ինք զինք մատնող : կենդանին խայտին : խբ • 2 :
անձուկ : նեղ , ագահ : տառաջըք , տղամըք : ա • 2 : ժէ • 2 :
անձաթակ : ձար չունող : չարչարող : բ • 1 :
անձաղոտութիւն : չաղատութիւն : ած • 1 : ին • 3 :
անձուտն : պէտի , հոգըզըգալ : ծղ • 2 :
անմահարձան : խուլէ՝ հիմ պուրծ չունող : լծ • 2 :
անմնունդելի : կիչ • 2 : } տուսիկ , առանց ձայնի : սէսալ :
անմուունչ : լիե • 5 : }
անյաղթակելի : խիստ խորուկ : փէք սէրին : խբ • 4 :
անյապրիր : կիսանգնելու , վերելլելու կիսրցող : ժգ • 2 : ղբ • 2 :
անյարմարապէս , պէտի գրած , հօրմով չըսած : ծգ • 4 :
անչէզելի : կիսոխուելու : սէկկիշելմէզ : ած • 1 :
աննիրհելի : չիմրատիօղ : խբ • 1 :
անննչալ : մուտի : ըզըբալըզ : խղ • 2 :
աննուաղ : կիհատնելու : թիւրքէնմէզ : լծ • 3 :
անչաղախ : վաչք , թէմիզ : ձ • 1 :
անչամանգաղ : տուսմանարզ : ած • 1 :
անչաւել : անգք հիմ Հասկա չունող : չըգմաղ : կղ • 4 :
անչնորհուելի : ապերախտուելի : նամքէօսըզըք : ղա • 3 :
անչուշտ : առոյգ , հատուտ : առհիւ : կէ • 1 :
անչքեաղ : անշնորհցած : չիըգինչէնմիշ : խծ • 2 :
անսխուելի : ոխ չիպահելը : լա • 3 :
անսղոքելի : կիկակինալու : ձբ • 2 :
անսպայ : հատանկի , խօրհատ : խբ • 4 :
անսուտ : ասղին կիշարժող . գըմիչտանմազ : կղ • 2 :
անսրտակ : գոյն չունող : ըրկնքախղ : լբ • 10 :
անուշնակ : չունեցող , զուրկ : մնհրուտ : լղ • 2 :
անօրինելի : կիսինուելու . խղ չունող : բ • 1 :
անուլ : հալխայ : ժէ • 1 :
անուրեք : տեղի մէջ կիսրղմելու : խբ • 1 :
անուրջք : երազ , քնոյ մէջ խնչալ : ձբ • 1 :
անչափագիր : գծով կամ ջըղրջոյ կիչափուելու : չափի հոք : բ • 1 :
անպանծալի : կիրքին , նուխուսելի : խբ • 3 :
անպատիւ : կիսաքող , կամ կիսաքուելու : ալատաճմազ , ալատանմայան : բ • 1 :
անպատուհասաւելի : կիկցուելու : հրկէնմէզ : ղ • 3 :

անպատուհաս : պատ չունող : առանձնական : լՀ • 2 :
անպատսպար : տեղ մը՝ կի՛մարդ մը չունող : պիտարէ : ԺԷ • 1 :
անպարտելի : չկրնալ մեղ չնորհուիլ : ԺՇ • 1 :
անպարտաղ : բանն հետ չերթող, չկրկցող : գաւխրոնիզ : ծԸ • 3 :
անպարտուրելի : չխոնարհելու, չկռնացնելու : գաւխանիզ : ԽՇ • 3 :
անպարտաւ : չմեղադրելու : խԸ • 6 :
անպատում : չկայանիլ : եկենիմեզ : ղ • 3 :
անպարտականի : կրնալ կամ չարչարուելու պարտք չունող, առանձնաղ տեղը չարչարուած : հՇ • 3 :
անպարտութիւն : չկայանիլը : խՀ • 2 :
անկաուել : բաժնել : այրմանք : լՇ • 5 :
անկրելի : չկընճռուելու, չխորբոտելու : ԺՈ • 1 :
անկտրտուկ : բաժնող բան, արարքին մանող : պէօլմէ : իՀ • 2 :
անկտրտուել : բաժնել, հեռացընել : այրմանք : ԺԸ • 2 :
անասալ : մոխիր ընել, մաղել : ափինէմէք : իՀ • 4 :
անասայթաք : չխափրիլու, չխաւակ : սիւրչմէզ : ԺԸ • 2 :
անասաւուիլ : չմոռնալը • գլուխ քաշելը : իՈ • 2 :
անասուժելի : հոս չկրնալու : լՇ • 2 :
անասամբակելի : գլուխ չկրկրցընելու : հՇ • 7 :
անասգիտ : պահասող չունող, կիմ չկարասուելու • իԸ • 3 :
անախտելի : չմխիթարուելու : թէսէլլի օլմայ : հԹ • 2 :
անհայրարկելի : չհնգելու, չկարծանելու : երդըլմայը : ղԸ • 5 :
անհայրատակ : տեղ չկողմելու, սինոտ չունող : իՇ • 1 :
անհանգիստ : Ծա • 3 : } դէմ չկռնելու : գարշըլանմայ :
անհանելի : իՇ • 1 : }
անհառնելի : ղայ չըլլալու : ձՇ, 5 :
անհերարկելի : չկռարտուկուելու : էօրթիւլմէզ : իՇ • 3 :
անհիմար : Ժ • 2 : } չարըլըելու, չկռակելու, հաս
անհիմարելի : իՇ • 3 : } տատ : ակիրգարտար, գաղի :
անհոգ : չծուելու, չխաւակ : համբերող : ԼԸ • 2 :
անտատաւամ : չխռահասուելու : ւՇ • 1 :
անտարտափակ : տարեբերի մեջ չկողմելու : ԺՇ • 1 :
անտիրելի : աղտոտ : լՇ • 1 :
անտխուր : տրտմութիւն չունող : զամանղ : ԼԸ • 2 :
անտպատարական : տեղ կիմ նշան չընող, շուտ անցնող : հՇ • 3 :
անրջական : քունի մեջ եղած : ԺԸ • 3 :
անցք : հանդիպած փորձանք : ուէյայ : իՇ • 1 :
անփոխադիր : Ժա • 2 : } չխոհասուելու, չհեռնալու :
անփոխադրելի : ղՇ • 2 : } սէկիշմէմէզ :
անքանակ : շատ չունող : Էօղէնսղ : հՇ • 12 :
անքաղաք : տիար, խեղճ, ղայիի : կՇ • 2 :
անքոյր : ապահով : էմին, սաքին : իՇ • 2 :

անքօղ : չափաճիաճ , բաց : փերտեխիզ , այան : ժա . 2 :
անօթի : ասման : գաղ : ժբ . 2 :
աչխատ : ոպբ , լաց : ազատիլ , ֆիկան : լբ . 4 :
աչխատհանիլ : աչխատիլը բանիօղ , բոլոր աչխատիլը գոցօղ :
ախնեռայը Թուքիան : հէ . 8 :
աչտանակ : շատատան , կամ մաչալայ : ղէ . 8 :
աչտէ : խորտ : հա . 3 :
աչառել : խոսիլը նայիլ : կէ . 1 :
աչայտաւ : աչքը սախատ : ալիլ , քեօռ : ժէ . 2 :
ապաբան : բերանը գոցուճած : ապղը Թուքուզ : խէ . 3 :
ապաղօրժ : անպախան : պօշ , խչխ եալտաճալ : խէ . 2 :
ապաղէն : սկրահալը : է . 1 :
ապաժին : զինհիլալը : կբ . 2 :
ապաճանան : ուշհանօղ : հինհիլքմիշ : հլթ . 3 : կամ պէ-
վախտ : լթ . 2 :
ապախտ առնիլ : անապրդիլ , պօշ ընել : խէ . 3 :
ապախտաւտ : ապէրախտ : էյլիք պիլմիզ : չ . 2 :
ապակոնարան : աւրօղ , ձնտաւօղ : խթ . 2 :
ապահալ , կամ ապատահ : հայզը բանած հինիկ : լ : 2 :
ապահատաս : անհատաս : պինախիլ : ղէ . 13 :
ապաձեռն : ձեռքը պարտպ . էլի պօշ : ֆաթըր : խբ . 3 :
ապաձեռնուխի : ձեռքը բան չունենալը : ձբ . 6 :
ապաչատ : բ . 2 :
ապաչատանք : ճ . 2 : } ղէչօմ : փիւշմանլըք :
ապաչխարան : ապաչխարելու տեղ : ժբ . 3 :
ապաչնարհ : աղէհուխի չինանչցօղ : էյլիք պիլմիզ : ճ . 2 :
ապաչաւք : ցած , խեղճ : բաղպհխանիլ : լբ . 7 :
ապաչան : փուշ աչխատօղ , կամ թէմիզէլ : բ . 2 :
ապառնի . հոգի գալիքը , ըղեալիքը : ասնդուազի , հէլէ-
ջէք : լ . 2 : լթ . 3 :
ապառուտ : խոտի կամ ապաչանքէ չառնիօղ : նադա , ան-
սիզ : ժա . 3 : կամ զըխուխէնով : կբ . 2 :
ապատատան : մէկի մը ընկած , կամ կիւվէնմիշ եզած : ժա . 3 :
ապատատանել : յանձնել : ապատարել : սխփարիլ , կամ Թէս-
լիմ էխմէք : կէ . 1 :
ապատատուճածուխի , անձածուխի : միւհրտալըք : խէ . 1 :
ապատանչան : պիլէզիկ : ըբ . 1 :
ապատանք : սէրայ : խբ . 6 :
ապատատան , կամ ապէրատան : նախտ , ինատչի : կբ . 2 :
ապատատնգատ : նաւի , կամ չատրըի չուվան : խփ : խբ . 2 :
ապատինել : ըսբնատրընել : ապղաթմաք : ըբ . 2 :
ապէնատ : անհարօտ : էհտաճնըղ : ծբ . 2 :
ապիկար : ակար , չիկրցօղ : գուարբէթսիզ : ճ . 1 :

ապիրատ : չար , գէշ : ծէ . 2 :
ապչիլ : խելքը գայ ըլլալ : շաշնալ , մոթ գալմանք : ԺԷ . 1 :
ապտակ : սիլլէ , շառնատ : կէ . 4 :
ապխտան : ապ գիտնալը : ասոր թարամքին : Լ . 2 :
աս : առնելը , յափշտակելը : գաղթը : խբ . 4 :
առապատ : փերատ : խբ . 1 :
առած : խելացի խօսք : միտալ : Ճ . 1 :
առակագիր : առջնալ կիմ մեռալ եղածներըը , ըլլալիք : ԺԲ . 3 :
առականք : ամօթ առերեսանքը : ԺԹ . 4 ,
առակել : օրինակել , ցցնել : ղէ . 5 :
առանցեալ : առնելը անցած : վարձին հինգին : լա . 1 :
առաջապրօսիճ : առջևը կիմ գնալու ցցուած բան . ինչ-պէս մաշտոցին ճիւերը : ղէ . 8 :
առաջք : ճամբու կիմ չըխ ճուռը , ծալը , ճիւ : գօշ : կը . 1 :
առատան : չուվան , սինիմ : Ժ . 1 :
առատատալ : Թաւան : ԺԲ . 3 :
առաքելութիւն : ղըրկելը : հիօնահէրին : ղէ . 6 : կիմ , առա-քեալ , գարտուղ : ղէ . 15 :
առբիժեր : քովը , մօտը : հանկիստա : ձէ . 1 :
առԺամայն : հարձ գ խնայօղ , շուտ անցնօղ : հէ . 3 :
առիգած : գոդնոց . կիմ փեշտրմալ , չարշաֆ : Լ . 2 :
առիթ : պատճառ : սէպէպ : ա . 2 :
առկայծեալ : մարմրելու եղած : ձէ . 3 :
առհասարակ : էշնի , միշ : ին . 4 :
առձեռն : պատրաստ : հազըր էլտ : ղէ . 8 :
առուղեկան : անցնող , անցնօղ գացօղ : (յիշատակին :)
առուն : բլդէ լաթ : իա . 3 :
առուն : խօսօղ , բանական : կ . 2 :
առպահանատատ : չան պէս տպատօղ , կիմ ձիանց պահ-պան : կէ . 3 :
առպատակ : չէմէկի , քէլէփկիրի : կԹ . 2 :
առպարէզ : բաց տեղ . մկրտան : ա . 2 : ԹՀ . 1 :
առտարտէս : կուռքին՝ հինեան քիմէՀԹով : կ . ՊՀ :
առտիք : աս տեղիններըը , աշխարհս : ձա . 4 :
առտղ ռէփանայ : եգիպտացւոց կուռքը՝ առտղի պէս : Լ . 2 :
ձաճախառն : ձայ հետ միատարած : ծէ . 4 :
ձաճախան : ձաճային բնութիւն . ձաճութիւն : ձէ . 3 :
առտաին : ակառա : տիչ : Է . 2 :
առտաինատու : ակառային նրկրմիշ եղօղ : տիչէ տօղանան : ձէ . 5 :
առեան : տիվան , մէՀլիս : լէ . 4 :
առտիկեցի : ամէնին առջի գտնէն : կէ . 1 :
արագ : չուստ : չափըք : կԹ . 3 :
արահետ : ամէնին տեղ ճամբա ընող , հայըմիշ եղօղ : ԺԷ . 2 :

արահետ վաճառականաց · Χαιτας Χαμβελα : խշ. 3 :
արբանեակ : խըղճմեղքեաւթ · կը · 2 :
արբշիռ : գինով · սերխոշ · ը · 2 :
արբուժիւն : խմելը · խմելք · լ֊ի · 2 :
արբուն : հասակ, ալունք · եաշ : ջահու արբունն · ջահ֊
վաւոր հասակ · քեամիլ եաշ · արգըլտալիւնք · ից · 2 :
արգահատիլ : ալաչիլ · եալվար օրմանք · ժը · 1 · ժե · 1 :
արգանդ : փոր · գաւրն · ռահմ · լա · 1 :
արգասաւոր : շահաւոր · ֆայտաճլի · հե · 5 · (յիշակրն :)
արգասանք : գործ · իշ, հարեքեցք · ից · 4 :
արգելան : փակելու տեղ · հաւփես եէրլի : ը · 2 :
արգարալուծ : հախ տեղը չարչարած · լ֊ի · 2 :
արդեան : ժը · 1 :
արդի : ժե · 2 : } հիմիկվան · չիմոնքի :
արդիւն : բերք, գործ · հասկեցի · լա · 1 · ղը · 22 · կմ,
հասել ընելը · ղը · 10 :
արդիւնական : հասել եղած · պաշտ ըզդմըշ, թէքմիլ · խե · 1 :
արդվանական : հիմա ցրուած, կիմ զոյ եղած · լը · 2 :
արժանիք : արժանաւորութիւն, արդիւնք · սէվապ · ձը · 4 :
արի : արտաս, կարիճ · նկեսս, գուվվէթլի · ձե · 1 :
արծարծել : հրահրել · ալէֆլէդիմէք · ը · 2 · հա · 2 · կմ,
Նորոգել · թազէլէմէք, ազալըմաք · նը · 2 :
արկածք : փորձանք · պէլա, խեթա · իշ · 3 :
արկանելիք : վրայն լաթ, հագուստ · կիյինէճէք · լ֊ի · 2 :
արկուճած : վրան ձգելու բան · էօրթիւ · ղը, 20 :
արհաւիրք : մեծ վախ, վախնալու բան · ղայէթ գօրդու֊
լու շէյ · նա · 3 :
արձադանք : ետ դարձող ձան · եանքօ, ուէտսի սէսս · ղը · 8 :
արձակեցաւան : ոսղիկինը կիմ նուլարը Թողած · նը · 2 :
արձակուրդ : արձակումն, արձկուիլը · ից · 3 :
արձան : քար · դաշ · ից · 3 · կմ, ակնիլի դաշ · նը · 1 :
արձանագրել : հաստատ գրել : գայտ էթմէք · հը · 3 :
արձանանալ : խաւի դառնիլ, կիմ գրուիլ · նը · 2 :
արձանացուցանել : բռնել, արգիլել · մէն էթմէք : հա · 4 :
կիմ հաստատուն գրել · հը · 3 :
արձանացուցիչ : բռնող, դադրեցնող · ղ · 1 :
արմատակուռ : քեօքը՝ կիմ քեօքէն կարող · ժը · 3 :
արմատաքի : քեօքէն, կիմ քեօքով · կէ · 2 :
արմուխն : խուրմա ագաչը · կէ · 2 :
արմունկն, (արմկունք :) ալրսեկ · ից · 3 :
արմունկ : ընդեղէնք · Թէրքէք, էքին · զսխիլ · կը · 2 :
արշաւել : վազիլ · գօշմաք · հա · 2 :
արուեստական : երկիւ մարդու քէսպէթ · կ · 4 :

արուեստ : զինահատ , մարմնիկ եմ . իմ . 3 :
արուեստ : զօրութիւն , ուժ . գօրավիճակ . իմ . 3 :
արուսեակ : առաւօտ երկրորդը . ծ . 1 : հիմ արև : լիմ . 2 :
արկնաթոյր : կիճ . 2 : } սև , մուրճ բուհնիկ . գարա :
արկնատես : լիւ . 3 : }
արտաբերել : դուրս հանել : ոչխարը չոգարմանք . իճ . 2 :
արտաբերուիլ : դուրս հանած բան . լիչ . 2 :
արտադրել : հասել ընել . ճ . 1 :
արտալած : քշած , սիւրիհիւն , հիմ աղլ եղած . ծիլ . 2 :
արտաձգեալ : դուրս ձգած , զօռով տարած . ծիք . 3 :
արտաչնջացեալ : հոգին եղած , մեռած . կիք . 2 :
արտաքնայարդար : դրսրուճանց մաքրած : ոչխարըսը տիւզ-
կիւն : իչ . 3 :
արտուղի : ճամբէ դուրս , ծռած : եօլտան շաչմըշ : հիք . 3 :
արփիացնցուղ : արևէն , հիմ արևծաղիկն առեղնը ցօղուած .
հիմ , լոյս ցրցնիչ . իք . 1 :
արօտ : չայիր , օթլուպ . իճ . 3 :
արօր : հարթր . սապան . ծիք . 2 :
արօրադրել : գետինը հերկել . սապան սիւրմէք . ժիք . 2 :
աւազափոշ : մեծ ալօռա , հիմ զուռնա . ղիք . 7 :
աւազափուշ : զուռմալ փլած . խիք . 4 :
աւազական : լարու , խոշմալի . իչ . 1 :
աւազ : խոշմուկ ճան . իչ . 3 :
աւազել : խոշմալով ցաւիլ , վայ սաչ . իճ , 2 . խիք . 4 :
աւանդ : էմանէթ . իք . 1 . հիմ , ընծայ . փիշքէշ . իք . 2 :
աւանդ ի արգաւեաց : ցանած հունտերը՝ բան հասել ընե-
լու . իճ . 2 :
աւանդական : աւետարան գրող , հիմ քաւտըշլ . լիք . 6 :
աւարել : թալլել . եաղմա էթմէք . ժիք . 3 :
աւարտել : լրմնցընել . պիթիրմէք . լիչ . 5 :
աւտական : ախտավախ ընող . տըքացող . ինլէկէն . իք . 2 :
ափն : (ափունք .) ծովու հիմ գետի քէնարը . գրայը . իչ . 3 :
ափիլ : պաղիլ մնալ . շաշմաք . լիչ . 2 :
Քաբէլոն : պաղտատ . ա . 1 :
բազին : կուռքի պատկերը . փուճ . իչ . 3 :
բազմաբեղուն : շատ պոշ , պէրէքէթլի . իք . 3 :
բազմաբիծ : շատ կէղտոտ . չոք լէքէլի . իք . 1 :
բազմաբոյլ : խիստ շատվոր . չօքլուք . չ . 1 :
բազմաբուրեան : շատ թիւրելիս հոտով . ղիչ . 11 :
բազմակ : նստեցուս , հիմ կենալու տեղ . օթուրմաք . կ . 3 :
բազմական : նստեցուս տեղ . ինչպէս սէտիր , մինտէր , ևայլն :
հիմ նստօշներ . խիք . 1 . ծ . 2 :
բազմակոհակ : շատ տապղտալը : ժէ . 3 :

բաղ

բազմաձեռնեան : շատ ուժով, կամ զօրով • ղբ • 9 :
բազմամանեայ : կերով կերով, շատ թարգ • խե • 2 :
բազմայածեան : շատ բանի պատրաստող • ջրբիչի տօրհան • կ • 3 :
բազմաստեղնեան : շատ ձուզով, տալը • խե • 2 :
բազմարժանի : խիստ արժանաւոր • փիլք լայրգ • յ • 1 :
բազմարիածեան : խիստ փորձանքոտ • պիղատը • խեթարը • հիւ • 2 :
բազմիլ : նստիլ • օթուրանք • լը • 2 :
բազուկ : թեւ մարդու • գօլ • լա • 2 :
բախումն : զարնելը, զարնուածք • վուրըշ, տօգանըշ : կիշ • 4 •
բախտ : կուռք • փուճ • ծա • 4 :
բահտ : կուռքի անուն կ • կիւ • 2 :
բահիայտացանել : միաւորել • սիրելիմիք : հե • 7 :
բամբիռն, (բամբռան :) չարխարայ, զին • ղբ • 8 :
բանադիր : ձարտասան, կամ բանաստեղծ • հայերը • ծշ • 2 :
բանակ : օտուռ • կը • 3 :
բանտագոյն : ձատիճուռի խոտոզ • հիւ • 2 :
բանդագուշեալ : խեղաւած, կաստրած : ջըլկըն • ժը • 2 :
բանաստկիր : բամբասուիլ : այրիկանմանք, տիլլէնմիք : ձե • 5 :
բաւաչ : ոչխարի, կամ կովու ձան • ժե • 2 :
բաւայի : վարպետ, սիրուն շինած • ուսուցում • ղբ • 8 :
բաւիր : յ • 1 :
բաւրել : զը • 3 • } բանահրել, մեղադրելու • այրիկը :
բաւրաւնուելի : բարք կամ թաղիքի ցըցնող խոտք, թախտ լիմ : ղբ • 8 :
բաւրացուցական : բարք կամ հէրս ցըցնող • ղբ • 8 :
բաւրաւոր : գրան վերի շէմը • ոտյա : զա : 2 :
բաւրանդուածն : խենթուածենի խոտք : խը • 4 :
բաւրաւ : խոտք, ձայն : սէօզ • սէս • ղբ • 8 •
բաւրգաւաչ : աուսու • պօլ • խը • 5 • ձիշ • 3 :
բաւրգաւաչուելի : մեծնալը, աուսչ գալը • խը • 2 :
բաւրդուելի : դիղուիլը • երդընիմը • ւա • 1 :
բաւրեբաւաուելի : յայտուելի • բախտ • լը • 10 :
բաւրհրաւէր : ի բարին յորդորող • ծա • 3 :
բաւրենշմար : ազնիւ, սիրուն • հիրին • զը • 9 :
բաւրեպատիհ : խիստ յարմար • փէք ուշկուն • հչ • 1 :
բաւրեսերմուելի : աղէկ հուշիս տալը • ձիշ, 3 :
բաւրետաւիլ : անուշ ձանով • տիւզէնզի • ղբ • 8 :
բաւրձունք : կուռք պաշտելու բարձր տեղեր • հե • 12 :
բաւրբաբերդ : խիստ բարձր • փէք իւբսէք • խաշ • ղբ • 11 :
բաւրբայօն : ընկերով հպարտացող • հ • 2 :
բաւրք • (բաւրից :) թօփուխ : ժշ • 3 :

բարոյք : բարք, թաղկեթ, սովորութիւն, առեթ . ծն . 3 :
բարոնական : ճոռոտ . տոչ . ած . 2 :
բարոսբք : մեղադրանք . պէհանէ . ձբ . 3 :
բարսրութիւն : պղծութիւն . էյնլիք . լա . 3 :
բացական : հեռու կեցօղ . ուշաթաղի . ած . 2 :
բացականագոյն : հեռանկոյ առած . զիք . 7 :
բացատութիւն : ինքեան ընելը . սուտ խօսք . ձբ . 5 :
բացատրուիլ : բաժնըռնելը . զատուիլը . թէվսի . զիք . 8 :
բացարձակութիւն . ընդարձակութիւն, հեռատեսութիւն : ուշ զաբլըք , մէյտան . հիք . 3 :
բացերեւուիլ : յայտնի երեւնալը, մերկնուիլ : մանա : զիք . 17 :
բաւականգակատիկ : լման . պիւտպիւթիւն . իչ . 4 :
բաւիլ : կրնալ . գատիր օլմաք . լիբ . 3 :
բաւիղ : ասչաղ , գուրտ եղած ծածք . ղա . 2 :
բեղեար : սատանայ . ծա . 4 :
բեհանիլ : կոտրտիլ . գըռըլմաք . ղիչ . 2 :
բեհուիլ : կոտրտըռիլը . ջարգըռիլը . չ . 2 :
բեհեղեբուղ : ճանճերու ցիծը . կուռք մի է . ծա . 4 :
բեմ : աուետան , բարձր տեղ . տիվան . խիչ . 2 :
բեմական : բեմը կեցօղ . յր սարկաւագ . ծչ . 2 :
բերդամարտուիլ : խաչէն ձինկ . զբ . 5 :
բերել : վրան տանեննալ, կամ դնմանալ . կեօթիւրմէք , տայ անմաք . պ . 2 :
բերուն : պատահմունք . կէչիչ . ղիճ . 2 . կամ, բանի մը եաւէխ ընկնիլը . լիչ . 2 :
բեղք : հասրէ եղած բան : ժբ . 2 :
բժժանք : կախարդական ծրար . չըդըն . թըլըսըմ . կիչ . 4 .
բիբ , (բբի :) աչից պէպէկ . կիճ . 2 :
բիծ : էնբէ . զէրըկ . չ . 3 . կամ, կոծիծ , սիվիլճիկ . կիճ . 2 :
բլուր : թէվսի եէր , պալըր . ղա . 2 :
բնաւ : բոլոր . ամէն . պիւթիւն . ձիւմլէ : լիչ . 1 :
բոլորատուր : բոլոր ընծայուած . եէքփարէ փիչքէշ օրմուշ . ա . 1 :
բոլբոլ : ֆիտան , ֆիլիս . լիչ . 3 :
բոլոք : մեծ ձան . կամ ֆիրեատ . է . 2 . նա . 2 :
բոյլ : ժողով . ձիւմհուր . լա . 2 :
բոսոր : կիբ . 3 : } կարմրած , արիւնոտ . հասկարմիր .
բոսորային : կիճ . 1 : } գըմի գըրմըզը :
բոստոտ : փորու ուշուձան . կիճ . 2 :
բոցակիծ : կրակի պէս կծող , կեռասլընող . կիճ . 2
բոցաշնչուիլ : ալէֆլի նէֆէս . զա . 3 . զիք . 2 :
բուժեալ : բժշկուած , լուրնատած : ծչ . 3 :
բուծեալ : մնած , պէտլէնմիշ եղած . ծչ . 3 :

բուռն : ամուր , ուժով . զօրու . ԺԲ . 2 :
բուռն հարկանել : ձեռք զարնել : եւ վուռամաք . լԱ . 2 :
բուրանոց : պուհուրտան : Լ . 2 :
բուք : ձունով քամի . գըյամէթ . հԱ . 4 :
բուխալ : ձերմակցուցած . պատռնալը . ԻԷ . 3 :
բռնալիր : ավուշը լեցընող , փէք մենծ . ԺԲ . 3 :
բռնախոյեան : ուժով ձինկին . կիւլէշկի . ղԲ . 18 :
բռնամարտիկ : կիւլէշկի , փէհլեւան . ղԲ . 13 :
բրել : գեաղինը փորել . եէր գաղըմաք . հԲ . 2 :
բքաբեր : բուք կամ թուֆան բերօղ . ԻԷ . 3 :
բքացեալ : բուքով կամ թուֆանով ծեծուած . ԺԷ . 1 :
Գագաթն : թէփէ . գաֆա . լՁ . 2 :
գալարիլ : ոլորուիլ . պլուզլուիլմէք , տիւրլուիլմէք . հԲ . 2 :
գահ , կամ գահոյք : մեծ աթոռ . թահտ . լԸ . 2 : ԻԲ . 2 :
գահաւորակ : թահտրաւան . հԷ . 3 :
գալձնաւոր : զարարըը խոտով լցուած : ծՂ . 2 :
գաղտնակուռ : ծածուկ՝ կամ քիչ քիչ ուտող . ինչպէս որ
դը , ցեցը , եւն : կԲ . 2 :
գայխան : մըղտախ . ղԲ . 4 :
գան : ծեծ . քեօթէք , տայտպ . ԼԷ . 3 :
գանչուիլ : կանչելը , ուռը ձան : էօթմէք . ղԲ . 8 :
գարնանագայլ : գարնան կատղած , ազմիշ եղած . ծՂ . 3 :
գարշապար : ոտից տակը . տապան . ԺՂ . 2 :
գարշահակ : մուրտաւ բանով լեցուած . ԻԷ . 3 :
գաւխէ : տան փակ . ավուը . ԼՒ . 7 :
գգուիլ : սիրով ակռա ընել . եօզլամաք . հԷ . 14 :
գեհեան : խոր տեղ , դժոխք . ճիհէննեմ . Է . 2 :
գեղ : տեսք . կէօստէրիշ , սիֆաթ . ծՂ . 2 :
գեղայօրէն : գեղեցկիկ օրինած . տիլտիեր . ղԲ . 24 :
գելմն : բուրդ . եափաղը . ԾԲ . 1 :
գեռահարձ : գեռը պատռօղ , ճղքօղ : հԷ . 10 :
գեռանաքարշուն : գեռինը սիւրուլմիշ ըլլալը . իր , աչքը
քի բաներուն հավասր՝ սէվմա ունենալը . լԲ . 2 :
գեր : մենծ . փայէլի , իւստիւն . Ք . 2 :
գերաբնատէս : ճոխային զօրութիւն , կամ զարմանալի հիւր
ասող : հրաքէթիլէ : ղԲ . 8 :
գերանակիր : տիրէկ ունօղ . տիրէկլի . ԻԷ . 3 :
գերաշխատան : խիստ լացօղ : ինքրաթ ազլայան . իՂ . 5 :
գերաշխատիկ : մենծ փայէլի . փէք իմիսպարլը . Ք . 2 :
գերափառ : խիստ ազնիւ : նէվճուհուր : ղԲ . 5 :
գթել : սիրդիլ ընկնիլ . աքսամաք ծՀ . 3 :
գժգժնուիլ : երես կախելը . ուռլաթըն ասմաք . խԷ . 2 :
գժուուիլ : կուխ . զավզա , չէքիշ . խԷ . 2 :

գինդ , (գնդի :) օղ . գլուխ . լիք . 1 :
գլխատել : փըզըքատել . փատալատանք . ժէ . 1 :
գլխերակալ : խրխիվան կամ գլխերվան ատոր , կամ ատոր նոյ . լէ . 1 :
գլխուիլ : մատուիլ . ըսլաքլըք , նեմլիք . ղէ . 20 :
գխատխուս : մաղերը ջալըկինա ջրցած անկրծած . ժը . 2 :
գլխաշոլ : գլուխը ծածկող . պաշ էօրթիչն . լիք . 1 :
գլխաւորել : լինցընել . գլուխ հանել . պաշա չըգարմանք . խթ . 1 . գլխաւորեալ յանդաւորուիլ : լինցած թէքը միւ ըլլալը . թ . 3 :
գծագիրք : այբբենին գրերը . ղէ . 22 :
գծագրել : գիծով նշան ընել . ձիղնլատանք . ժը . 3 . կամ, խմացընել , ցըցընել : նշան վէրմէք , տուլատանք . ծ . 3 :
գձուձ : խեղճ . սէֆիլ . է . 2 :
գոգչիք : ատայէք , ըսէք . տէյլին . հը . 1 :
գոլորշի : պուղտ չըսի կամ կրակի . պուխար . չ . 3 :
գոլտրտական : կակուղնիլ , փափուկ . նազիք . խոշ . 2 :
գոյ . (գոյի :) հզած բան մը . ը . 2 . կամ բանի մը ձինքը , ձևը . պիչիմ . է . 1 . անկայուն գոյիւ . խախտաւ ձինքով :
գոյակատնուիլ : ըլլըտուածը , ձինքը . հէ . 12 :
գոյատան : հասըլ ընօղ . վար էտնէն . ձիք . 1 :
գոյժ , (գուժի :) բօթ ձան . միւսիւսպէթլի խապէր . է . 3 :
գուռզ : իլհան . զաղխ . չ . 3 :
գօրծակատուիլ : ձինք , ըլլըտուածքը . եաման . ղէ . 20 :
գօրծատան : բանելու տեղ . քէրխանէ . լիք . 2 :
գօրծնեայ : բանին տէրը կամ գլուխը . վարպետ կամ պաշխոյ : կամ ընօղ , բանօղ . էտնէն . ձիք . 1 :
գօրով : սրտի գուժ , թաղկըտիլը . խթ . 2 :
գուամար : ժոդով . ձիւմհուռ . հէ . 12 :
գուամարատակ : սիւրիւ , պէօլիւկ . չ . 3 :
գուձնակուիլ : գոյն առնելը . պօյանմանք . կիք . 2 :
գուձնդ : ժոդով . պէօլիւկ . չ . 1 . կամ , գուձնտ , կլոր ձինքը . ղէ . 8 :
գուձնել : նեբկիլ , բաձնդ առ . պօյալատանք . լիլ . 2 . ղէ . 17 :
գուշակ : խմացընօղ . խապար առնօղ . ժիք . 2 :
գուպար : ձիւմհուռ , պէօլիւկ . կ . 4 :
գուխ : ձամբա . ասգատ . կէ . 2 :
գրաբանական : գրով ըսուածք . լիք . 1 :
գրատուն : տաղար , հայվան . ժիք . 3 :
գրուռ : փէչ , ուէհին . ժա . 1 :
գրաւական : ուէհին , կամ ձինքն . ճ . 2 . կամ փէչ . ղէ . 16 :
գրաւականել : փէչ , կամ ուէհին առ . լը . 3 . կամ , զաղխ ընել : լիլ . 1 :

դրան

դլատեալ : բանի մը տակ դնել, արդմեցընել, զաղտ ընել. լծ. 1. խլծ. 1. դրատի. կրկատարկոծի. բ. 1 :
դրգել : հազիք պահել, միտուկ մեծցընել. ժբ. 3. խբ. 2 :
դրգուն : բարակ միտք, հազիք մկնա, կամ մանա. ղբ. 9 :
դրել : սեպել. տայմաք. ծ. 1 :
դրկանք : դրկելը. գումարտայրը. իե. 2 :
դրոշան : ցորենի էօլէկի, շինիկ. լե. 3 :
դօշել : խածխածել. ծակծկրկել. ժէ. 1 :
դօսանալ : չորնալ. գուտուտանք. իբ. 3 :
Ղադաղ : գադրելու, կամ հանդչելու տեղ. տուրապ. իս. 3 : Լատին գադաղը. իլխան, կամ խակէլէ. իբ. 2 :
գաժանական : գարշելի, գանելու. մէքրուհ. խե. 2 :
գաժանահոտ : գարշահոտ. վնէք գօշմուշ. ծբ. 3 :
գաժանութիւն : գառնուն, լեղխուն. ամիլըք. ծբ. 4 :
գալար : կանանչէղէն, խոտ. օթլուպ, եէշիլ : կ. 2 :
գահիճ : ձելլատ. իա. 2 :
գանդաղ : կցմալղի. է. 2 :
գանդաղութիւն : թուլցութիւն, անձրկիլը. ձբ. 2 :
գանդաչել : երերտալիկ, ծուռմուռ քալել : ժիե. 3 :
գանդաչեցուցանել : թանկիմանկ չալել. ղբ. 8 :
գաչն : գաւլ, շարթ. խբ. 1 :
գաչնաւորել : գաւլ դնել. շարթլաչմաք. բ. 3. ժբ. 2 :
գաւառ : տխրիս, պէօլիւկ. կիբ. 2 :
գաւառակ : պիլէկ. բ. 2 :
գաւառատարակել, կամ իլ. ատրվիլ. էօկրէնմէք : լբ. 3 :
գաւառապետ : տավարճի, հասիմ. բ. 1 :
գաւառականք : վձիռ. սինձիլ, իլչամ. ք. 1 :
գար : աշխարքի թատրեխնեերը. տէվրի զէմանն. լբ. 5 :
գարան : պահուռելու տեղ : սրդընաձաք եէր. ձիե :
գարանակալ : փուսուլչ կիլրնձի, քեմինոսար : խբ. 4 :
գարաւտան : գրախտ. պաղչէ, պաղչէլիք. խձ. 3 :
գարբին : չիլինկիր : կիբ. 2 :
գարման : պէտ. թիմար, տէրման. կ. 5 :
գաւաճան : խաբեբայ. ալտատըճի. ծաբ. 5 :
գաւօղ : խաբօղ. հիլէկպաշ. կիե. 2 :
գդմենի : գդմի խոտ. գաւպաշ տղամը. կ. 5 :
գեգերիլ : ցյաղանմիշ ըլլալ, տէտիրկին ծնալ. ք. 3 :
գեգեւեալ : գողգողացօղ. երերտալիօղ. ձէ. 3 :
գեղ : միւրեքքէտ. լե. 1 :
գեղատուժութիւն : զէհիր. ղ. 4 :
գենար : գահեկան. գուտուշ արծթէ՝ կամ ոսկիէ. ժէ. 3 :
գերաքա : նեռն. տէձձիալ. ղաբ. 1 :
գիմք : կէրտ. թարղ. իբ. 2 : Ա՛ւ գիմս աղօթից. ա՛

ջնջելի թաղթով :
դժնեայ : չար , եռավուղ , զայրմ . է . 3 :
դժնեաւար : սկիզբ թաղիքելի . ղէ . 12 :
դժնիկ : փուշ է . ագ տնկելն . կ՚ը . 2 :
դժոխագնեայ : դերեզմանի միւթաղիխ . ծը . 3 :
դժոխարմատ : դժոխային կամ խաղընկուզիլ քիմք ոչ նոզ , կիմ քեօքը ղէհիրլի . ծղ . 1 :
դժոխատովային : փորը դժոխքի պէս կըլլօղ . ճ . 1 :
դժուարամարելի : դժուար անուշնալու , լիղի . լը . 3 :
դժուարութիւն : ապառաժ կիմ քարոտ տեղուձանք . սաւափ եկը , դաշտըզգ . ֆա . 2 :
դիմել : խօսքի կիմ մարդու խաբէութիւն ընել . սէօզտէն շաշմաք , նենգիլ էթմէք . ծէ . 4 :
դի : մեռած մարմին . լէշ . ժը . 2 :
դիմադրաւութիւն : արտաքոյ բանի մէջ մտնելը , սալմիշ ընելը . կ . 4 . հա . 1 :
դիմադրութիւն : ներհակութիւն . զըմբըլը . թէլաշիք . է . 1 : ձղ . 1 . կիմ , դէմ դնելը : գարշը գօմաք . կը . 1 :
դիմակ : երեսի ծածկը . սուրէթ . ը . 1 : Գիմակս դէմ տակս . ասց ասց , թիւրըլիս թիւրլիս . լը . 3 :
դիմակերպութիւն : օրինակ . նուռմունէ . ղը . 4 :
դիմաւորութիւն : փէշրաէտ խօսք . միսիլլի սէօզ : ղը . 19 :
դիմել : վրա վազել . սիւրաթ էթմէք . ջ . 2 :
դիպուած : դպչիլը . ասգանլըչ . ղը . 5 . կամ , պատահ մունք , դլխու գալիք , փորձանք . գալա . ա . 2 :
դիտակ : երես . սրճաթ . կը . 2 . կիմ , ծայր . ուշ . թէ վիէ . ղը . 9 :
դիւանաձենձեր : սատանայի ղուրսան ընելու . ծա . 4 :
դիւան : տիվան , կիմ տէֆթարը , քիւթիւկ . ին . 2 :
դիւանապահ : տէֆթարտար . ծղ . 2 :
դիւտաբխրելի : խօլայ փչրելու . հղ . 3 :
դղեակ : բերդ . գալա . կը . 1 :
դշխոյ : թագուհի . սուլթան . հը . 3 :
դոյլն : քիչ . ճիղլի . է . 1 :
դուժ : խօրեաթ . կոպիտ . եաւանի : ղը . 12 :
դատիկոն : տան խաթ . կ՚ը . 2 :
դարման : քամահրանք . ղէմմ . ծղ . 2 :
դարմանել : քամահրել , վար զարնել . դէշ խօսիլ : աշալա վուսմաք , ղէմմ էթմէք . լը . 2 . խը . 2 :
դրախտաապէս անուանադրութիւն : վրան դրած՝ կիմ թախտ միշ ըրած անուն : ղը . 19 :
դրանդ : դրան շէմ . ղը . 5 :
դրոշմ : տուղմածք , նշան . կը . 2 :

դրոճակ , կամ դրոճապ : շինած բան , կամ խօսք : լիւ . 8 :
դրուիլ : դիրք , շինք . եօտուամ, սիրեմ . խե . 2 :
դրօշ : պայրատ , սանձապ , Թուղ , աչեմ : լէ . 1 . ղ . 3 :
դրօշեալ : կուռք . լը . 1 . կամ , ինչևիցէ տաշած և փո-
րած բան , ինչպէս ուր խաչը . ղիւ . 21 :
դրօշմած : քարէ կամ փայտէ փորձածք . ղլը . 3 :
Ղդեմ : դրախտին երկիրը . լէ . 2 :
Ղղօղ : մխաւորօղ , կատօղ . ծիւ . 2 :
Ղղը : ծար . քէնապ , ուռ . ին . 2 :
Եա . (բայ :) ըլլալ . օրմագ . լիւ . 7 . եղոյ : ըլլալով : օր-
մագիլէ , օրուան . խիւ . 2 :
Եա . (անուն .) եղբ . եղբերը . չբդուսագը . ը . 1 . է . 3 . կամ ,
ձար . չարէ , եօղ . լը . 1 :
Եաեէս առնել : մեկմեկու վրա եղբել , կամ անցնիլ : աշ-
մագ , իւսա օրմագ . խե . 1 :
Եղբնագի : հուսմ . ղիւ . 12 :
Եկամուտ : դրսէն եկած , հասանելի . խե . 1 . ղիւ . 12 :
եղեամն : ղբրագը . կը . 3 :
եղեգնախուռնկ : պուհուր գամբրը : ղիւ . 11 :
եղեղուիլ : եղած բան . վար օրմուշ չէյ . խլի . 1 :
եղեռնագործ : խնամ չարագործ . ասըլամագ . ը . 2 :
եղեռնայուր : չար բաներ մտիկ ընող . խը . 3 :
եղերական : լալու՝ կամ ողբմուկ խօսք . կը . 1 :
եղերերդուիլ : ողբմուկ երգ . խէ . 1 :
եղէգն : սէրմի , կամ չամ ագագը . կիւ . 3 :
եղէգնախուխ : չորցած գամիչ շինած , կամ ժողված . է . 3 :
եղիճ : ըսրագան խոտ . հիւ . 2 :
եղճական : փճանօղու . եօղ օրագմագ . ծիւ . 1 :
եղճանիլ : աւրիլ , փճացընել . եօղ հնդմիք . լիւ . 8 :
եղկուիլ : խեղճուիլ , կամ վայ տալը . խը . 2 . ծ . 1 :
եղջիւր : պօյնուզ . հէ . 3 :
եմակ : տէրէնի ցած , կամ սխիկը կոպէը . ին . 2 :
ենեթադրել : ընել . հնդմիք . ժիւ . 2 :
եպերանք : մեզագրանք . սիրեմ . խը . 4 :
եպերիլ : մեզագրել . սիրեմ հնդմիք . ձը . 5 :
Էաւ : գրփուտալ , վրխոտալ . գայնատագ . կլը . 1 :
Էաւտուտեան : իրիք լոյս կամ ձառագայթ ունող . հէ . 7 :
Էաւտն : էփ եղբերը . գայնայըշ . խե . 5 :
Էաօրեայ : իրիք օրուան . իւշ կիւնդիւք . լիւ . 5 :
Էրամայ : միրտերու մագդ . ղիւ . 18 :
Էրամայրկ : առջի պուտուղ . Թուրգիանուա . լիւ . 2 :
Էրամեան : սրբա , պէօլիւկ . խը . 1 :
Էրակ . տամար . խը . 3 :

Երասխ, կամ Երասանակ : տես բեր • լծ • 3 • խնձ • 1 :
Երանգ : գոյն • ըմբռնել • լծ • 2 • գլխ • 17 :
Երանգաւորել : հաստատել • թանկագնել մանք : կբ • 2 :
Երասան, կամ Երասանակ : կեմ, տնկին, խնկար • ն • 2 • հբ • 2 :
Երբ • (Երբեմն :) } առեն : վաղեմի, ջաման • ձբ • 6 •
Երբեք • (Երբեքեմն :) } լբ • 3 :
Երգիծանել : սիրեմ տալ : կգ • 2 :
Երգուեմ : երգելը, կանչելը • խոլայիչ • ն • 1 :
Երդ : երդիք, տանիք • տամ • ժբ • 3 • գտ • 2 :
Երեսակ : տեսք • կերօսեկին • կգ • 2 :
Երեսակաւորեմ : տուս երեսմունք • խնչալ • գլխ • 10 :
Երեխել : խոտոց ծլիլ, կամ կիսվիլ • կբ • 3 :
Երեսոյթ : տեսք, բանին թարգը կամ ինչ ըլլալը • խլ • 3 • ն • 3 : կամ, տեսնել, աչքի երևցածը • խբ • 4 • կամ, երեսեալ, տեսնելու, աչքի տակ ընկած • լբ • 4 • լլ • 4 :
Երեքաթեան դիմակցուիլ : խաչերկամ տալմիշ ընելը • խլ • 2 :
Երիզամանդեայ : երկան լաւիզով պատած • ծբ • 3 •
Երիմացեալ : ջորցած, ցամքած : գուբուժուշ : խլ • 2 :
Երիկամունք : պէօվրեկ • ժգ • 1 :
Երինջ : կէնճ կով • տանա • խլ • 2 :
Երկացուիլ : մեծնալ • պէցկութքը • ժգ • 1 :
Երկակշիռ տարբութիւնք : երկու մեկմեկու կապուճած բան • գլխ • 2 :
Երկդիմի : երկու կերպ • խոսկ թարգ • խլ • 2 :
Երկեանութիւն : շնորհք • ժա • 1 :
Երկիմաստ : վախկոտ • գօրգոտ • գլխ • 11 • կամ, անհաստատ բեմ • խային • ծգ • 2 :
Երկմտուիլ : շնորհք • ժգ • 2 • կամ, վախ • գօրգոտ • ձգ • 2 :
Երկն, (Երկունք :) ծնանելու ցաւ • ժբ • 1 • կամ, ինչ և իցէ ցաւ, աշխատանք, զանմեթ • խլ • 1 :
Երկնել : ծնանելու ցաւ քաշել • բ • 2 • կամ, ցաւով վհատ տահ ընել • ա • 2 • գ • 3 :
Երկոտնեակ : ջուխտ եղնելու, կամ մարդու • ծգ • 2 :
Երկրաքաղաքացուիլ : երկրաւոր բաներու հաւատ ընելը • ե • 3 :
Երկրորդուիլ : կրկնելը • թեքբամբասիլ • գլխ • 10 :
Երկք : մեծ աշխատանք : չարչամայ, զանմեթ • ե • 1 :
Երկն : միշ՝ կամ մուխ գոյն • հա • 2 • գլխ • 12 :
Եւզնծիլ : եղ առնօղ, ինչպես զեյթինի ծառը • լծ • 2 :
Ջաղիր : գարնելի • մուրատա • նեվռաք • ժծ • 3 :
ջաղրաթորմի : խնոտ գարնելի • փեք մուրատ • կծ • 2 :
ջաղրանալ : աղտոտիլ • մուրատանմունք • խծ • 3 :
ջահանալ : բանի մը տեր կանգնիլ, կամ խնդրելոնալ • աշխք օգնութք • ն • 2 • խբ • 3 :

ջայրանալ : սրդողիլ • տաքըլմանք • ինչ • 2 :
ջանգուճած, կամ ջանկուճած • մեկ տեղ խառնած բան : քիւ-
չէ • ինք • 2 • հա • 1 :
ջառաժեալ : լը • 1 : տես ջարտուղի :
ջարնանուելի : ջարնանալի բան • հրբամելի • խլճ • 1 :
ջարտուղի : ճամբէն ծռած • եօլտան շաշմիշ • ի • 1 :
ջգաժիլ : սրբշկիլ • պուլշմանք • հ • 2 :
ջգայազկոկ : ղպայուելիը ոսխտած • ինչ • 3 :
ջեղծանիլ : սուրիլ, դլխէն էլլել • եօխ ըլլալ : պօղտուրմանք ,
փինայէ հիւթմէք : ծ • 4 • ծե • 1 • ձէ • 3 :
ջեղուլ : թափիլ, պօղ լեցընել, լը • 1 :
ջեղուն : լեցուն • ոսփոսլու, դաշկըն • խոչ • 3 :
ջենանիլ : մոլիքըմիլ • պօղազանմանք : լիչ • 3 :
ջեռուն : պէօհնէկ , ոսլուճան • ժիչ • 3 :
ջեռուիլ : տեղ մը հինալ • տուրմանք , եէրլէշմէք • կիչ • 3 :
ջերծանիլ : ազատիլ , խալըսիլ • գուրթուրմանք : ծ • 2 : կամ ,
բացուիլ , չըլսպախնալ • ինչ • 2 :
ջերծուն : բանալը , վերցընելը • աչմաք • լիչ • 1 :
ջղծանք : գանկը • թիլթանինմէ • իչ • 1 :
ջէն , (ջինու :) սիլահ փուսաա • խիչ • 2 :
ջըլացօղ : աղէկուելի չհնանչցօղ՝ կամ ինքեան քնօղ • ձէ • 3 ,
ջընգալ : տառատիլ , չարչարուիլ • էվիէմ չէքմէք • ժիչ • 1 :
ջընգան : գինուան • ժիչ • 1 • ղա • 1 :
ջնտա , (ջըտուկ :) խալչանէրուն տակի կոպիը : և նմանու-
թիչ , նաեւ տակի կոպիը • ինչ • 2 :
ջոլտաչին երթալ : ինչ ջընչք մեռցընել : կէնտինի էօղ-
մուելմէք • չ • 3 :
ջկծեցուցիչ : սերա կակծցընօղ • խրէչք տէչէն • չիչ • 3 :
ջկծիլ : սրտին քեսար ընել , կիւճէնմիշ ըլլալ • խիչ • 2 :
ջմեաղք : ուրախութիւն , վայելմունք • ջէֆք • ծե • 3 :
ջնուտա : տորլակնտա , միւրը • դիչ • 8 :
ջնուտալիը : տորլակնտայ լեցուճած • դիչ • 6 :
ջննել : ձեռքով նայիլ , մէնֆիմիշ ընել • հիչ • 1 :
ղայդ : ջուխտ : հինիթ : ը , 2 • կամ , պարտապար • ծիչ • 1 :
ղալ , կամ ղալական : պաղտուկ : ֆիլրտահ • ձիչ • 1 • ծիչ • 1 :
ղալացուցանել : պաղըշտալկել : ֆիլրտահլամմանք : կիչ • 1 :
ղուշտակ : կէնտ եղ • թօսուն • լիւ • 2 :
ղուպագոյծ : նման գոյծօղ • ժիչ • 2 :
ղուպակցուելի : հաղորդ , մասնակից • խշհատ • հիչ • 7 :
ղուպանճատարհ : դիչ • 4 : } մեկ ճամբա գացօղ , մեկ կերտ
ղուպաշտալող : խիչ • 2 : } քալօղ : պիր եօլա կիտէն :
ղուպափառ : մեկ փառք ուհնօղ • պիր փայէլի • լիչ • 3 •
ղուդիլ : մեկ ըլլալ • պիրլէշմէք • կիչ • 1 :

ղուռ

զուգուն : միաբանուն , ուռնակցուն • կշհադրաք • վիք • 15 :
զուր : փուչ • պոչ • կը • 2 :
զուռալ : սարսռալ , գոլալ • թիթրեմիք • կը • 2 :
զրահ : զբրիս • կը • 2 :
զրահեալ : զբրիս հագած • ղը • 6 :
զրահեաւոր : փուչ , անպատուղ • խը • 1 :
զրաւել : վերջացընել • պիտի կրմիք • հա • 3 :
զոդել : կպցընել , կամ առաջարկել • եէրլէշմիք • ը • 1 :
զօրել : կրնալ : գաւոր օրմնք : ը • 1 :
զօրէն : նման , պէս • կիսուի : ում • Զօրէն գովելոյ • ձեր ուսկերեսի պէս : ապխոզնիս կիսալ • հը • 10 :
Է : հզած բան մը • զանթ • իը • 3 • կամ, Ա՛ , անաուեղծ էակը • ժէ • 2 :
էական • բուն էակը , կամ ուծայնն բնուրեն • ղը • 15 :
էականուրեն : էուրեն , ասլլ բնուրեանը : զանթը : ժէ • 1 : կամ, հզած բան • ժէ • 1 :
էուրեն , հզածը , կամ ըլլալուածքը : կրնա զկուրեն դոյ- ծոց : ամենի գոյծքով հզածը • ը • 4 :
էրէց : առջինը : էվվելքի : ձը • 3 :
Ըզձական : փափագելու : բաղկերեն : կը • 3 :
ըզձակերտ : ախորժելու : հաղզ էաեձիք : ղը • 21 :
ըզձուն : ղը • 1 : } բաղձանք : արդիւ :
ըզձումն : ը • 3 : }
ըմբերանել : բերանը գոյել , պատանձեցնել : ապրնը գա- փաթմնք , աուս էթմիք : հը • 2 : իը • 3 : ը • 1 :
ըմբիչ : փհհլուան : ղը • 13 :
ըմբռչնել : ծամել : չկնհմիք : ը • 2 : ըմբռչնելի : ծամոզ չկնհցկն : ձը • 3 :
ըմբռստանալ : երես վառել , գլուխ քաշել : պոչքիքմիք : ժը • 2 :
ըմպահկանք : արհամարհանք : րհզալրեր , նհգպկեր : խը • 4 :
ըմպանակ : գաւաթ , կամ բարչ : գուպա , մեչրնուպ : ը • 2 :
ընդլուզանիլ , կամ ընկլուզանիլ : պաթմիչ ըլլալ : գ • 3 : իը • 3 :
ընդակից : բնական էզած , տոլորական : զաթի : կա • 1 :
ընդարմացուցիչ : թմրեցընող : սէրսէմ էաեն : ձը • 3 :
ընդգոգել : գոգը՝ կամ մէջը առնենալ : ծա • 4 :
ընդերք : փորուն մէջնները , աղիք : գաուրն իչի , պաղերք ասգ : լը • 2 :
ընդ կրունկն : էտէտաանց , էտէտ : կէրի կէրի : հա • 2 :
ընդհատ : հեռու , պաչխա : փարկը : հը • 2 :
ընդհարիանիլ : զարնրուիլ , գպչիլ : ոտգանմնք : իը • 2 :
ընդմիջարկուրեն : զատերը , սէչմիչ ընելը : ղը • 6 :
ընդմիջել : արտերես տալ : լը • 3 : կամ էնկէլ ըլլալ : ձը • 1 :

ւ : կիմ, արդելուիլ : գ • 3 :
ընդառաջ : վերը յանձիւոդ, կիմ յանձիւեցնող : գբ • 2 :
ընդառաջել, կիմ ընդառանուլ : վերը յանձիւել : արբառանաք : ե • 3 : իբ • 3 :
ընդառանել, ոտքի տակ առնել : ջընդառանաք : իե • 4 : իբ • 3 :
ընդունայնաթոռ : փուռ տեղը չարչարող : նաֆիլէ գահ մէդ վերկին : իբ • 4 :
ընդպահիել : հրել, կիմ անկարելայի բռնել, քշել տանիլ : ձէ • 3 :
ընդվայր : փուռ : նաֆիլէ : իբ • 4 :
ընդվզել : գլուխ քաշել : պաշ գալարբուանաք : կիչ • 4 :
ընթագրուիլ : տակ առնելը, կիմ ընկնիլը : իե : 2 :
ընթացք : գնալը, ճամբա, վարմունք : կիսոիչ, էօլ, գըմըլտանըչ : ը • 1 : ժը • 2 :
ընթերակաց : մօտը կեցած : եաբընտա տուբան : ժէ • 1 :
ընթրիք : իրիկուան կերակուր : ափշամ թահրիմը : ղը • 21 :
ընծիւղել : փըչխուժիչ ընել, կիմ ըլլալ. լը, 2 : հը • 3 :
ընկենուլ : վար ձգել : աշտալա պրտաքանաք : լե • 3 :
ընկոզն : ոէօշէկ : ժը • 2 :
ընկոչիւել : ընկնիլ պատկիլ : եաթմաք : ղը • 3 :
ընկճիլ : սքիլ : չէքիլմէք : իչ • 4 : համ, խաոխաթի ըլլալ : ղ • 3 :
ընկրկիլ : ետ ետ քաշուիլ : կերթ չէքիլմէք : հա • 2 :
ընձեռնել : ձեռքով տալ : վէրմէք : ե • 4 : ժ • 2 :
ընչեղ : հարուստ : զէնկին : հ • 2 :
ըսթափիլ, կիմ սթափիլ : խելքը գլուխը գալ : այըդլանմաք : ժը : 3 :
ըստանձնել : չալկիլ : ալրթլանաք : ծե • 3 : հչ • 3 :
ըստգտանել, կիմ ըստգտանիլ : տէս տագտանել :
վխաթաւիլ : թաթխլուծիլ : պուլաշմաք : ղը • 12 :
թաւլանալ : թուլնալ, ուժը թափիլ : մէհման օլմաք : բ • 2 :
թախանձ : խիստ ալաչելը : նիազ : իչ • 3 :
թախծիլ, կիմ, թախձիլ : տրտմիլ : թասասալանմաք : ժա • 1 :
թառամիլ : թոռմիլ : սօլմաք : իլը • 2 :
թառանչ : հառաչանք : ինլէյիչ : իբ • 2 • իբ • 2 :
թաւեղք : խաղն տեղ, կիմ մէյտան : լը • 2 :
թարախատ : տէս 'ի լուծմ : կ • 4 :
թարգմանել : մեկնել, իմացընել : թէֆհիմ էթմէք : իլը • 2 :
թարթափուն : աչք բանալ գոցելը : լե • 3 :
թարմատար : փուռ, անշահ : ծիչ • 2 :
թափանցիկան, կիմ թափանցանց : նէրա անցնող, կիմ մտնող : հե • 7 : 12 :
թափանցանցուիլ : անցնիլը կիմ մտնելը տեղ, ծակ •

ինչպէս աչքը, կամ անկողինը : զէ. 21 :
Թափառիլ : ուխտերկին ըլլալ : ժէ. 2 :
Թափուր : պարապ : պօշ : ծէ. 3 :
Թաքչիլ : պահուըտիլ : ասպլանմանք : չ. 1 :
Թեզան : մանած թել : սկիզ արշը : զէ : 24 :
Թելադիր : խրատ առնօղ, յորդորօղ : հօգիւդ վէրչին ։ խը. 2 :
Թերամուռն : խելքէ պակասիլ : ապրիլ զկեանքը : զա. 3 :
Թերաւ : հրաժարական գործիք. համայիլ : խէ. 3 :
Թերի : պակաս : դուռսուր : լէ. 2 :
Թերութիւն : պակսութիւն, անկատարութիւն. գուռսուրլըք, էքսիդլիք : իլ. 2 : լա. 2 :
Թիւ : զանազան : ժէ. 3 : կամ, ասիմէն : իւ. 3 :
Թիւառատարփակ : թիւով գոյացած, թիւին տակը առած : լէ. 4 :
Թիկին. (թիկունք) հունակ : սրբել, արդա : ժէ. 1 :
Թինդա առնուլ : թնդալով քալիլ, վազիլ : հա. 3 :
Թիւր : ծուռ : էկրի, եանլըշ : ի. 3 :
Թխասիսկ : մուրճ տեսքով, սեացած : գլխիկրլի : ի. 3 :
Թմբուկ : թէֆ : կամ անկաձի ներսի մասկը : զէ : 20 :
Թշնամանք : անարգանք : ըհզալիճի, ասիշնամ : լէ : 3 :
Թշուառաբերան : Թշուառ քրանքով վաստակած : խէ. 3 :
Թոշակ : ձամբու զահրէ : ճ. 2 : կամ, հախ, էօլէֆէ : խէ. 3 :
Թոպեալ : ծեծքած, էօրսէլէնմիշ եղած : հէ. 3 :
Թուլադաշնակեալ : ասիզինը Թուլցած կամ աբրած : զէ. 20 :
Թուխք : Թուչկը : ուչուչ : ի : 2 :
Թուչասան : Թուչելու գործիք. ինչպէս նաբին եէլքէնը : իւ. 2 :
Թրծեալ : փուռը եփած : փիչմիշ : ի. 2 :
Թքնուլ : Թքնել : Թիւքիւրմէք : հէ. 2 :
Թօթափիլ : Թափիփիլ, Թօթվել : սիլքմէք : ժի. 4 :
Յառաջ հայուածանել : հասցընել : եէլթիչտիրմէք : ձէ. 1 :
Յառաջանել : հասնիլ : եէլմէք : լէ. 2 :
Յայթքել : փախել : գուռսմաք : կէ. 1 :
Յանգ : ազուռ, զէհր : գ. 1 : կամ, կանանչեղինաց օրկիլ : իւ. 2 :
Յանկ : գազանի կեռիկը : ձանաւարտ սիչէրկի : գ. 1 : ժի. 2 :
Յիր : սինէ, չօռաա, համարաթ : է. 2 :
Յլաա : նէքէտ, խըսխըս : ծզ. 2 :
Յխտել : ինքեան ընել : ը. 1 : իզ. 2 :
Յոդնեալ : արթրած, նեխած, չմշկած : հէ. 2 :
Յպակիլ : քթին տակը ծիծաղիլ : սըռըլմամաք : իե. 3 :
Յպարտիլ : յանգգնիլ : քիւռթախլըք եթմէք : կ. 4 :
Իժ : էնկէրեք երլանը : ճ. 4 :

խղճ : բաշխանք : հաւկիթ , արգիւ : ա֊ . 1 :
՚ի մանուկ : կատու մը : սկիր մկնիթար : ի֊ . 1 :
ինքնաբուխ : առել բուն, առել ինքը : գ֊ . 1 : հմմ. զաթը : ձա֊ . 3 :
ինքնագործ : ինքն իրեն ըրած : ի֊ . 2 : հմմ, ինք իմ գըլխուն գացող : բնական պատճառ կիսուին : ծգ֊ . 2 :
ինքնագրաւ : ինք զինք մատնող : իա֊ . 1 :
ինքնադատաւոր : ինք զինք մեղադրող : իբ֊ . 2 :
ինքնաեղծոյն : ինք իրեն զեհիլըլն : ձգ֊ . 3 :
ինքնահաւատարմելի : ինք զինք յանդիմանող : իթ֊ . 2 :
ինքնահատոտ : ինք իրմեն բռնկող : ղգ֊ . 15 :
ինքնահաշտ : ինք իրեն վազող : կգ֊ . 1 :
ինքնախրտոյ : ինք զինք մեծցընող : բնականին պէյենին : գ֊ . 2 :
ինքնոգոր : ինք իրեն ծեծկըռտող : ծթ֊ . 1 :
ինքնօրէն : ինք իրմեն նհատ ըրած : իա֊ . 1 :
իշանդամ : իշու պէս ամօթ ուտող : կ֊ . 4 :
խակ ֊ (անուն :) առել բուրդը : զաթ : ժգ֊ . 2 : խբ֊ . 4 :
խակոյն : յն խակուածէն , առել բանին : ղգ֊ . 18 :
խակ և խակ : խրատցնէ : հերբէքաէն ֊ իգ֊ . 3 : ղգ֊ . 19 :
խակախիզ : մեկ էուլթէ ուտող : հեմզաթ : լգ֊ . 4 :
խակուլթէ : էուլթէ : առել բանին ինչ ըլլալը : զաթը ֊ ժա֊ . 3 :
խաղաս : բոլորովին , խիստ , փէք : ժա֊ . 1 :
խրատակիր : շիտակ կշռօղ : հագ Թէարիման : ճ֊ . 4 :
խրատամերժ : հակ ուղը վռնուած : իթ֊ . 2 :
խոշտորական : պարապատ , հաղլը , յն Ըերմեռանդուհոյ խառնըռճած : գգ֊ . 6 :
խուզել : օծել : հաղլատալ : գգ֊ . 5 :
խուճուճ : հոտա ծառ : գգ֊ . 9 :
խուճափեցական : էշատգի կամ միսկգի ղէնահաւաքով եփած : գգ֊ . 8 :
խրտակերտ : հրեն չինածը : հէ֊ . 3 :
Լայնատարը : լանուէարձակ : մէյտանը ֊ ձբ֊ . 1 :
լանջք : կուրծք : կէօքիւս : լգ֊ . 1 :
լաստ : առլ, հմմ նաւուն տակը : իե֊ . 2 : հմմ, նաւ : հէ֊ մը : իբ֊ . 2 : ձե֊ . 2 :
լար : չուվան : խի : ձէ֊ . 3 :
լափլիզոյ : լափէ լով լզօղ , չորցընող : ճ֊ . 1 :
լեարդ : ջիյերի սուտց : իշ֊ . 3 :
լեռնահարիկատ : լեռան պէս դիզուած : ժէ֊ . 3 :
լերկամարմին : բարակ հմմ չըլտախ մարմնով . կճ֊ . 2 :
լինչ : կէօչ : լթ֊ . 1 :
լճանք : չ֊ . 2 :
լճուլթէ : լա֊ . 3 : } չարչարանք : սխատէթ , էզիկէթ :
լծակ : սըրըխ : ղբ֊ . 10 :

էկնիլ : աներեւութանալ : էհէպսիզ օլմաք : կիշ. 4 :
էկուսիլ : անհետանալ : էհէպսիմէք : լա. 3 :
էյծ : ջրվէժ , կաթուղ : սուլօ : լէ. 4 :
էյծ : պղտոնատուրպաղ : լէ. 1 : էյծ կէշտոց : թէրազիլին թևը : լե. 1 :
էշտակ : ծովու կամ ջրի կենդանի : հա. 3 :
էտասբանել : յայտնել , ճանչնել : պէյան էտմէք : բ. 1 :
էտտակիր : էշոյ ուհօղ : նուրլու : (յիշատակարան :)
էտտանցոյց : էշոյ անցնող կամ տուօղ : : ժէ, 3 :
էտտատագնյ : էտտով գործադրուած : էհօվէլլի : կէ. 2 :
էտտնական : էտտնկայէն եղած : այտան գիւհր օլմուշ : ձէ. 6 :
էտտացօղ : չար խօսօղ : քէմ տիլլի : ժա. 3 :
էտդումն : վառելը : եադմաք : լա. 2 :
էտրէնալ : աներեւ : առարտ : ծէ. 2 :
էտարան : տուս կենդանու տեղ , ինչպէս ախօրէկը : դա. 2 :
էտելատակ : անկաձը գոցած : գուլայը գափալը : ճ. 4 :
էտնացեալ : ձերմրկած . ինչպէ ըսբնացած եադայնի տեղը : կէ. 12 :
էտահանուիլ : կատարեալ . ամէն բանով լեցուն : թէ տամ : հէ. 7 :
էտատատար : լեփլեցուն : տօփտօլու : (յիշատակարան :)
էրթալ : էհէպսիմէք : գ. 4 :
էրթապոյն : մէթապոյն : մուէթ մօտ : Շ. 2 :
էրուիլ : ըման ըլլալը : թէմամլըք : լէ. 2 : կամ , լաւը : իչիմէք : ժէ. 2 : կիշ. 5 : գէ. 1 :
էքանել : թողուլ , երեսէ ձգել : պրագմաք : իչ. 2 : կամ , վերցընել , ջնջել . հօղ էթմէք : լէ. 1 :
Ֆասբք : խաբէուիլ : հիլէ , ֆէնտ : բ. 3 :
Ֆաճարեալ : աւրած , վնասցած : պօզուլմուշ : կե. 3 :
Ֆակախարհուիլ : խառպ միտք : գէ. 8 :
Ֆակակուճ : խամ : ծէ. 2 :
Ֆակուիլ : անկարգուիլ : գաւգալըք , եադանիլիք : Շ. 4 , Ֆաղալիք : անդամներուն խաղը : օյնադ : հե. 12 : կամ. խաղալու բաներ , օյունճաղ : ծե. 3 :
Ֆասաւարտ : եադայի ուռէդք : չնայան : կէթ. 2 :
Ֆաղբք : տուղախ : լէ. 3 :
Ֆայլիք : պտուղք : մէյվէ : լէ. 1 :
Ֆանդասատակաւ : ոտրմուկ , թաւկըտուելու : լէ. 8 :
Ֆառնախառիճ : ջալը ջըրվըլյով խառնած : ծէ. 3 :
Ֆառնիճ : ոյմի մուրախ : գանատաղչ էբքիրկէ : կէ. 3 :
Ֆառնիճաղանճ : խառնախառըչ , ապուռձուպուռ : լա. 2 :
Ֆառնք : խառնած բաներ : գէ. 11 :
Ֆառան : եադա տաղիլու երկաթ : ճ. 1 : կամ , տաղած

Խորտ : ժբ. 3 :
Խորտաւանդ : *Խարէուիլ* : *Ֆէյնտ* : կ. 2 :
Խորխոխ : *Նաւու երկաթ* : *Էնկէր*, *Կեմի ախմիրկ* : իե. 2 :
Խորխոխիլ բարձից : *ոտքը*, *կամ Թօփուսկը* : ժբ. 3 :
Խորխորէալ : *գըգլած* : ձէ. 3 :
Խորխոփանք : *գուրգուրալը*: *քեօռ կիսկի եօգլայըշ* : ժէ. 2:
Խորխոռալ : *գըգլած*, *խոխռալ* : խբ. 4 :
Խորուն : *Եարա տապելը* : խէ. 2 :
Խոփոչանել : *խոխանել*, *ապրկըլել* : *մէն կըմսկը* : կէ. 2 :
Խելեանալ : *Թշնամի ըլլալ*, *մեկի մը հետ աւրկը* : *ոտ զուշտը* : ժէ. 1 :
Խելիկ : *ոջխուզ զարնօղ* : ղբ. 5 :
Խելուն, *կամ խլիմուն* : *արաի խոտուկ* : *Խուրձ ամն ձիսի* : ղբ. 10 : իա. 3 :
Խեղճկել : *խելքը կորած*, *կամ Ճաւած* : *ախմախ* : հա. 2 :
Խելք : *Նաւու խրչ* : կե. 2 :
Խեղդ : *խղդըտուկը* : *ոտղուկմայ* : կէ. 4 : *կամ*, *խլդեկու կոտ* : *քէմինա* : կէ. 3 :
Խեղեճնալ, *կամ խեղեճանալ* : *Եաէոսիլ ատղուկ* : հբ. 2 :
Խեղեճուիլ : *անձկութաւուիլ*, *Թէմտկեկու ըլլալ* : ղբ. 5 :
Խէլ : *խոտուկ*, *ցօռ* : *սանձի* : իբ. 1 : *կամ*, *Թշնամուիլ*, *ոխ* : կէ. 4 : հա. 2 : *կամ*, *ապրկելը* : *Կնկէկ* : կբ. 2 :
Խեման : *ծոռուկ* : հէ. 3 :
Խժատան : *պէռանի*, *Եատանի* : ղբ. 6 :
Խնդախել : *ամժիր Թուռմժիր ընել* : կբ. 3 :
Խելի : *ցօռ*, *խոտուկ* : *սանձի* : խբ. 3 :
Խելեալ : *վախ ունենալ* : *գօրգինք* : ժէ. 1 :
Խլբռուկն : *կեցած տեղը շարժելը* : *գըմբլռտանըշ*, *Թէ֊ֆ ըլենիշ* : իբ. 3 : *կամ*, *կեցած տեղը շարժօղ բան*, *ինչպէս Թըռմըլը* : է. 1 :
Խխայի : *հոգին հատել եղած Թըռմըլս*, *կամ պէօճկի* : է. 1 :
Խծբիծ : *փնտռտուելը* : *արտաշըրըշ* : խբ. 4 :
Խնծխղք : *խնգուտ* : *շաղլըք*, *ահկնք* : իբ. 1 :
Խնկաւորել : ձ. 1 : ձէ. 2 : *Խունկով պատուել*, *օրհ*
Խնկել : *կամ խլ* : ղբ. 13 : *նել*, *փառաւորել* : *Ալլա բաւէս եղած անուններն ալ կընշանակուին՝ օրհնեկը*, *օրհնելու*, *և՝ն* :
Խնձոյք : *ուտել խմելը* : *ղնաֆկեմ* : ժբ. 1 :
Խշտի : *ոէօշկի* : ժբ. 3 :
Խոհերք : *գարշուելի*, *մռնռտուելը* : խբ. 2 :
Խոպնպոլեալ : *մորմած* : *ոտղազանմըշ* : ժբ. 2 : կբ. 2 :
Խոյ : *արու ոչխար չհկուտած* : *խօշ* : հէ. 3 :
Խոյլ : *վրնտռտուելը* : *Թէֆիմիլ*, *ապաշարմայ* : կբ. 2 :

խոչորա : խառնախառնուրչ : ևշ. 3 :
խոպանացումն . չոլնալը , խրտաձ ըլլալը : ևչ . 2 :
խոտել : երեսէ ձգել : կէօղաէն պրագումք : ևթ . 1 :
խորամանկել : ֆէնտով խաբել : ալ էթմէք , ևչ . 2 :
խորխորատ : խորունկ փոս : տէրին չատրուբ : ե . 3 :
խորհրդակից : մտածմունք ունեցող : տիւշունկէն : ա . 1 :
խոշոր : ուժ պուճախ : ևս . 2 :
խոլշակ : տաք հով : սամ եէլի : կիշ . 4 :
խոտտակել : չարդեռուրդ ընել : հուբատուհաշ էթմէք : ե . 2 : ևշ . 8 :
խոտակ : թէրսկիյէով կէրակուր : թահըմ : ծշ . 2 :
խուել : նեղել , չարչարել : էղնէճ վէրմէք : կշ . 4 :
խուզել : փնտուռտել : արամաք , արաշտրումք : ևթ . 2 : ծե : 4 : կիմ , խըուխմիշ ընել : ևե . 3 :
խուժ : խուժատուռանցի : ղշ . 12 :
խուճապել : արտոյնել : էվէթլէթմէք : հևթ . 3 :
խուն : քիչ : ազգիք , ձիւղն : կիշ . 2 :
խուսափել : սովիշմիշ ըլլալ՝ փախչիլ : հևթ . 2 :
ծուխ : սապան տէմիրի , կիմ գըլըճի : ղշ . 7 :
խուիչ : ջալը չըուկը : ժշ . 2 :
խարոց : երկու քան ժէկմէկէ բաժնող : պէօլմէ : ժշ . 3 : կիմ , հեռաստրումել : արտալըպ : շ . 1 :
խարուիլ : այլը , ուրչի : ղշ . 19 :
խրախոյս : յորդորանք , սիրտ տալը : զայրէթ : ճ . 2 :
խրճռանալ : չինք շնորքը կորտընցընել , աւրիլ : խոթիչ ֆի , կիմ , տիւզէնի գայտ էթմէք : հև . 11 :
խրճիթ : տգեղ , մըխոտած : չիրքին : ղշ . 12 :
խրճուռք : կառոց : տէմէթ : ևշ . 2 :
խրոխտ : եաւուզ , քէսկին : ղշ . 3 :
խրոխտանալ : խօրօզլանմիշ ըլլալ : ծշ . 2 :
խրտուիլ : խուճչակ : գօրկուտուզ : կիշ . 3 :
խրտուցումն : խրտքմիշ ըլլալը : ղշ . 8 :
խցանել : պոցել , գաւխանաք , թըզգանաք : ե . 3 :
խօլական : խելառացընող : խենթուռմենթ : ժշ . 3 :
խօսնական : խօսելու , խօսող : ևե . 3 :
ծախել : զայ ընել , հասցընել : թէրէֆ էթմէք : հևշ . 4 :
ծայրակատար : ծայրը՝ կիմ վերջը կատարող : կշ . 1 :
ծայրատուռթի : ծայրը կտրելը : հշ . 2 :
ծանակել : խախք ընել : ըռըռայ էթմէք : ծշ . 2 : կ . 1 :
ծերպ : խօվուխ , կիմ արաչըխ : ևս . 2 :
ծիր : չէվրէ : ղշ . 7 :
ծծուկն : քիւրքիւրթ : շ . 2 :
ծնգեցեալ : հալածուռմայած , ձուղած : ծշ . 2 :

ՃՈՄ : Հինիկ : Ին. 2 : Լշ. 2 :
Ծուռել : վազել, Թափիլ, կաթել : ապմաք : ծշ. 2 : կե. 2 :
Ծուծուր : Լեռներու մէջ գարուփոս տեղ : Հնին հօգուշ : Ին. 2 :
Ծուխնիք : կուաւի կաղը : փարչա : Ին. 2 :
Ծուղակ : տուղակ : Խշ. 3 : ղ. 3 :
Ծուխք, կամ ծխանք : չալդանիը : ծշ. 3 : Ին. 2 :
Ծրդեալ : տոպրուճած, պըլըչկած : գարկ օլմուշ, պուշ լաշըգ : ը. 1 :
Վազդուարել : ամրցընել, զօրացընել : գաւիլէմէք, գուվվէթլէմէք : ը. 1 : ճ. 2 : ձ. 3 :
Վազմ : Հազըր : Խշ. 3 :
Վազմած : Հինք : պինայ, Հասիր : ձշ. 1 :
Վաթսայ : Խալկին : գալան : կիշ. 2 :
Վաստակաւոր : զընուանի մարդ : Հասիւս : հշ. 3 :
Վահան : Հեհեկալով լայ : Հօքիւր Հօքիւր աղըայըշ : Կշ. 1 :
Վաղակարծ կամ կեղակարծ : շիւսկիլլի : Խը. 2 : Շ. 2 :
Վանկանձոպական : վընկվընկացօղ : Շե. 3 :
Վաճառ : ժողով : Ջիւմհիւր, սիւրիւ : Ե. 3 : զա. 2 :
Վայթ : ցաթկըռտելով Խոպալը : սըչըայըշ : Իա. 2 :
Վայլակ : կաթ : տամլայ : շ. 3 :
Վայր : Հեշքէն բանաշու փայտ : ակրէն տիրիկի : օրթա տիրէք : Կե. 2 :
Վայուձն : Հատուատ կենալը : գաւիլիք : ղ ը. 10 :
Վայտառ : վհատացօղ կենդանի. ինչպէ ոչօձիկը. Կե. 3 :
Վայք : կենալու տեղ : տուբաճաք Հէր : ժա. 1 : Կամ Վոյմ : Թարաֆ : ժը. 2 :
Վանիսել : տեսչ տուվռանմիշ ըլլալ : կը. 1 :
Վանոնափակ : արգելօղ : Հատափ Հահն : զը. 6 :
Վանուխ : տըչի բերդը, կամ պուռղ : Թուրքիոնտա : կը. 2 :
Վաշտուիլ : ըստըչնաթ առնել, մէկ բանով մը շահուիլ : ավըտըչըմաք : ը : 1 :
Վաշտուածգուիլ : կաշտուի տեղ տալը : լշ. 2 :
Վաշկանգեալ : խըտխըտնալու Եղած : ժը. 2 :
Վատարան : կատելու բան կամ գործիք, ինչպէս չուվաչը, կամ քննէտը, Հէն : Կե. 2 : Կե. 2. 3 :
Վատարդը : օգըտ, Թիւրքէշ : կշ. 4 :
Վատուտ : Թալան, Հաղմա : ժշ. 1 : Հշ. 7 :
Վատուել : Թալըել : Հաղմա էթմէք : ը. 1 : ը. 2 :
Վատուավարել : առատպայով ձամբա ընել : լշ. 5 :
Վատափիչ : գլուխ զարնօղ կամ կտրօղ : Ջիլլատ : ձը. 2 :
Վատուցանել : շինել : Հափմաք, գուռմաք : ը. 2 :
Վատել : գադրեցընել : մէն էթմէք : Խը. 5 : Եւ կասիլ : գադրիլ կենալ : տուրմաք, Ջէրատամի էթմէք, վազ կէ-

մեք : Ճ • 2 :
հատահել : տնաղ ընել : մասխարայ է Թմիմեք : ՀՃ • 2 :
հատահերգուԹե , մասխարայել կամ խնամալու երգ , ձա-
ռնա ըլլալու խազ : ԼԹ • 3 :
հար : ուժ : գումկնԹ : ըբ • 2 : պէ • 4 :
հարահուն : մռնոտաւ ԹացուԹե : ջամուռըբ : ձէ • 3 :
հարեհցել : ցուտակցիլ , կարծուԹեը պանըռիլ : ըէ • 10 :
հարԹ : օլԹայ • էնկել : է • 3 : խոչ • 3 : կէ • 4 :
հարկ : պետանաւորուԹե : խզտիզա , նաչարըբ : Ճ • 2 :
ժԹ • 3 : խԹ • 1 :
հարծրերաւս : բերանը կամ էնկէն ակրԹ • ինչպէս պաղն
ձեանք : կէմ ալմաղ : իբ • 2 :
հարկամ : ձեռքը քաշուած , խրսխըս : ծէ • 2 :
հարկաւ : գէղ : երկրն : կէ • 1 : Կարկաւ կռնմամբ : երբ
կընցընելով զարնելով , կամ վերցուցած գսիեցընելով :
պբ • 2 :
հարկաւել : երկընցընել , մօռեցընել : առնամբ : ժբ • 2 :
հարկել : պապանձեցընել : ապշընը գափաԹամբ : ժբ • 2 :
հարկհան : կայծքար • ձէվահիր՝ որ գիշէրը կըփայէ :
շէփէրաչ , յր , չամչագ : ՀԷ • 12 :
հարուԹե : հարտուԹե : գումկնԹ • ԹագաԹ : ժԹ • 4 :
հասուամ : գոյէրը : գափայըբ : պա • 3 :
հասուցանել : գոյել : խփել : գափամբ : Ե • 3 :
հաքաւ : խորտ Թէփմիշ ընելը : ատապ : իա • 2 :
հեզէքել : պատռաւել , ծիւ ծիւ ընել • կամ չարչկիլ , էօր-
ան էմիշ ընել : կը • 3 :
հեզծիք : առա բան , չինծու հերպաւանք : եալան՝ կամ
ձիսխմիշ չէյ : խե • 2 :
հենաձեն : կեանք տալու ոլահլանմիշ եզած : ես • 3 :
հենգանախաւոյկ : ոզջ ոզջ էրօզ : ակրն ակրն եաքան : ըէ • 5 :
հենգանախաւամբ • հենգանիք ժողվելու : ձա • 4 :
հենաախրախոյս : հենայ յորդորանք առնօզ : հեչաԹ զայ-
րեԹի վերեն : խդ : 2 :
հենաացնցուղ : կեանք ցրցընօզ : պէ : 6 :
հենցաղ : աշխարհս կացչը : ձա • 4 :
հերպաւորուԹե : չինը , ձև : պինչմ՝ , տեսուչեն : իբ • 1 :
հերպակցապէս : մեկ Թարզ ըլլալով : պէ • 9 :
հերպատուԹե : օրինակ տալը : կբ • 1 :
հերպացուցանել : ձևացընել : Լօռտամա գսմաք , ոչչտուբ
մաք : ժբ • 3 : խԹ • 2 :
հէտ : վճիռ : սիճիլ : իբ • 3 : կամ , մեծ ձուկ : ատտ սպա-
ղըզը : խդ • 1 : Կէտ կցորդի : միանալու ծայր : ըա • 1 :
հիլանել , կամ հիլել : երել : եապմամբ : է • 2 :

Կիսայատ : Կէս մարմնովը կանգնած՝ Կէսյած : Եարը պահ-
նել գալիմիշ, տուրմուշ : լիբ • 2 :
Կիսիթ : վարժ , հասուն : վնուգուշ : ղիբ • 17 :
Կծծի : խղճմտա : ծիշ • 2 :
Կիսել : Թեղկեւան բանիլ, կատաբ գործել : տօգուտնաք : Է • 3 :
Կմախք : մեռելի ոսկորնեբ : Էօլիս կեմիքէրի : հիբ • 2 :
Կնգրուկ : պուխուր , տարըսկինա : ի • 2 :
Կնիւն : տազ, Ջրտա ուել բուտած խոտ : Հասիր օմի • հա-
սիր տազի : լիթ • 2 :
Կշիռ : չիտակ : տօղրու : ծիբ : 2 • կիմ, Հաւասար , պիր
գարար : ղիբ : 15 : կիմ, Թեղտազի :
Կշտամբանք : չէնի , չախ : ազատ , սիմեմի, Թազիր : ինբ • 1 :
Կոմոդ : տնքնկի գաշ : լբ • 3 :
Կոծ : ծեծկռտիլը մարդու , ծռմռու , Լան: ատօկիւշմէ: կիբ • 5 :
Կոկորդ : կենդանեաց պօղազ : ինբ • 3 :
Կոհակ : տալկայ : ինբ • 2 :
Կոզահերձ : կողը պատռօղ բացօղ : ինբ • 6 :
Կոզկոզանք : ոչնկ ոչնկ գալը , ինբ • 1 :
Կոշկռձել : ախամէզ ընել : Թեկիէլեմէք • ինբ • 2 , խբ • 6 :
Կոչտ : գուռնա հոտ • եուսրուս Թօփրաք : հիբ • 3 :
Կոչտարան : կանչելու գործնք , կանչօղ : ղբ • 3 :
Կորակոր : վայ ծրտած , գլուխը կախած : կիմ • 2 :
Կորզել : քաշելով փրցընել, խաւիմիշ ընել : չէքնկ ալմաք ,
պօփարմաք : հիթ • 4 :
Կորնճն : գազանի ձագ , ջանուտ : Հանտավար եավրուսի : ը • 10 •
կիմ, ոզոնկ ձուկ : պալըգճնք : խճ • 1 :
Կուղ : ոլոր , խաթ : հա • 2 :
Կուսել : դնղել : Թօփ էթմէք, Եըղմաք : խճ • 1 :
Կուր : կերտակուր , ուտելնք : Եէյէճէք : կ • 4 :
Կռատապ : ծայրը ատուր , կիմ կոկած : կիթ • 2 :
Կռտնել : գլուխը ծեծել , կիմ վայ վրան բերել : հէ • 2 :
Կտուր : զարկռճած , զարնելով եղած : ձէ • 2 : ղբ 5 :
Կտտել : ծակ ծակ ընելով չարչարել : է • 3 :
Կրճել : վարժել , ատրվէցընել : Թեղտիկէ վէրմէք : հնե • 12:
Կրկնապատ : խոխճատ գատատպարատած : ինբ • 2 :
Կրկնակաւոն : Թէքթար լալու : խէ : 1 :
Կրկնակատէն : երկու հեղ չար վարձք տրճած : լիբ • 2 •
Կրկնապարտյր : երկու խաթ եղած՝ կիմ ծռած • կիթ • 2 :
Կրկնեռաց : երկու խաթ ատքցուցած : ղիբ : 24 :
Կրկռա : չալը : Ճ • 2 :
Կցորդ : կպած , միացած : Իլէնտ : լիս • 1 :
Կքեալ : կծկռտճած : ձէ • 3 : կքուիս • կծկռտիլը : ժբ • 2 :
Հաշտագ : խուշակ • պօղազ : ինբ • 2 : ղ • 1 : կիմ, շուննչ : ատ-

լուգ , նէֆիէս : ՀԵ • 12 :
հալոցական : օձախոով կիմ փոթայով բան հալօղ : Լ• 2 :
հալուէ : էօտ ալաձըլի եղը : սէպէր : ՂԷ • 11 :
հակամիտութիւն : անկարգ յօժարութիւն : ԽԷ • 2 :
հակիրճ : կարճ : գըռատ : ԺԵ • 3 :
հագը : պրոգայի : տուզպագ : Պ• 1 :
համառան : խօսքը մէկ , ուչլուն : պիր սաղըզ : ԿԱ • 2 :
համառատուց , կիմ համառատոյ : մէկ սէրա ուշօղ • ԽԷ • 3 :
համդիպութիւն : հանդարտութիւն : մայնա • ձԷ • 1 :
համոզուածակցել : հաւատարիլ : պէրաապէր օլմագ : ԼԹ • 1 :
համոձիւթիւն : մէկ չափով ընելը : ՀԼ : 2 :
համոհական • բոլոր կէրած , կիմ էայըլմիշ եղած : ԺԵ • 2 :
համոյն : բոլոր , ամմէնը : պիւթիւն : ԼԷ • 4 :
համառօտ : կարճ : ձԸ • 6 : կիմ , շիտակ , արդար : տօղրու , հազ : կԱ • 2 :
համառփիւռ : ամմէն դի էայըլմիշ էղող : ԼԷ • 1 :
համապետութիւն : նմանութիւն : խալ • 2 :
համբար : ման գահիրէ : ԼՈ • 1 :
համբարատակ : բարձր տեղ , աշտարակ : գուլէ : Պ• 3 :
համբայր : հեղուկ , անուշիկ թաղիէթով : ԼԷ • 1 :
հայհոյանքիլ : ձարել , փէյտահ ընել : գօսուժագ : ԼԷ • 8 :
հայհոյանութիւն : գուճ չարժելը : մերհամէթի կէթիրմէք : ԺԷ • 2 :
հանդիսաւոր : մէկ կիմ նման փառք ուշօղ : ՂԷ • 7 :
հանդոյց : հանկուրց , կուպ : ոխկիւմ , կլմէկ , գայտուպ , պէնա : ԺԸ : 1 : ծԸ • 3 : ԿՈ • 1 :
հանդուհակիոյ : ԺԸ • 1 : } նման , մէկ թարզ : պէնզէր ,
հանդուհաակիոյ : ՂԷ • 15 • } մէնէնա :
հանդարտաբարբ : հանդարտ թաղիէթով , հաւաշ : ԼՈ• 3 :
հանդերձանք : բանի մը շինք : ոխկիւն : ԺՈ• 1 : կԷ • 4 :
հանդերձաւորել : Պ• 2 : } պատրաստաել , սաղլէ : հագըր-
հանդերձել : ԺԸ : 1 : . . . } լամագ , ոխկիւնթամէք :
հանդիսանալ : մէյտան էլլէլ , բանի ձեռք զարնել : կԸ • 1 :
հանդիսարան : ժողվէլօս , կիմ ազայի ոտէղ : մէյտան : ՈՐ• 2 : ԼԷ • 1 :
հանի : մուտ , մեծ նէհնէ : պէօյիւք վալիտէ : ԼՂ • 2 :
հանձար : խելք : ատըլ : Շ• 4 :
հանձարաշրջառ : խելքը կորսրուած : ատըլը ուչմուշ : կԸ • 3 :
հանուրց : ամմէնը , հէր • հէփ • ձիւմլէ • ԼԷ : 4 :
հաշիւ : հիսապ : կԸ • 2 :
հաշմեալ : ձեռքը ոտքը քաշուած , խասխասթիւ եղած : ձՂ • 2 :
հաշտարան , հաշտեցընող : պարիշտըրիճի : ԼՀ • 2 :
հասակ : տարիք , կիմ ոյ • ԼԸ • 4 :

հաս

Հաստատան : հաստատուելու կամ հաստատելու տեղ : տայ անտակ եկեր : ած • 3 : կամ, հաստատուելի տուեալ : նե • 2 :
Հաստատած : բանին չինելը : եաբը : ած • 3 : կամ, առեղծուած : եարատելմունք չէ :
Հաստատուն, հաստատութիւն : պնդութիւնք : ած • 4 :
Հաստատ : տուբ : քեսկին : ժղ • 1 :
Հաստուած : կարծած կամ զաստուած բան : ած • 2 : խղ • 1 :
Հաստուցանել : հաստչինել զ պակասչինել : թիւրեցնել զիս • 3 :
Հարազատ : նման : ապրան : նե • 2 : կամ, մեկի մը հետսրնս : ժե • 2 : կամ, ազգական • խնամի : ծղ • 1 : կամ էօզ զաւակ : խղ • 1 :
Հարեւանցիկ : թեզուլ անցնող, էյրելմի : հղ • 3 :
Հարթ : գուբ, չնտակ : տիւզ : ծղ • 2 :
Հարթանալիս : լըռլման : թեզնամ : ղիչ • 23 :
Հարթուցեալ : խրտած, ամբչնալու վախցած : ժղ • 1 : ձ • 3 :
Հարուածն : զարնելը, զարնըտւածք : վուռուչ : նե • 6 :
Հաւաստուելի : մանր քննելը : ինձի թեզիմիչ : ժղ • 2 :
Հեծան : հատ փայտ, ոտիս : ած • 2 : ժե • 1 : Ա. յոպէս կոշնակը, կամ կոշնակին փայտը՝ հնձան կըսուի : ղե • 6 :
Հեծանոց : հոսիչ, հարմանձիներուն քնուելիքը : եափա : հա • 3 :
Հեծել, կամ հեծուծել : հաւաչել : ահ էթմիք : ժա • 1 : նե • 3 :
Հեղեղավայր : Ջրոտ տեղ : ղե • 2 :
Հեղեղատ : պզտիկ գետ : ջայղըք : ա • 2 :
Հեղինել : տեղ ընել, կամ հանել : խե • 6 : Հեղեղիլ : տեղ ջուր քշուիլ տատրուիլ : ծե • 3 :
Հեղձուածն : խղդըտուիլը : պօղուլմաք : հե • 12 :
Հեղոյս : գամ : էքսեր, մըխ : նե • 2 : նե • 6 :
Հենդնել : ծակը կամ մասխատա ընել : մէշափ էթմիք : ե • 1 : կ • 4 :
Հենուլ : կատա գործել : ոեզ ոօգուտմաք : կե • 2 :
Հեռաեալ : գըտես քաշած : տակ : ղե • 4 :
Հեռաձօտել : քննել, թեզիմիչ ընել : խե • 2 :
Հեռաք : գնալը, քաղուածք, կամ ձամբա : ժե • 3 : ժե • 2 :
Հերասանդ : մազերով պարծենցող կամ զարդարուած տղան : նե • 2 :
Հերձել, կամ հերձուլ : ճղքել : եաումաք : ղե • 2 :
Հերք : երիտան մազ : տաչ : ղե • 3 :
Հերքել : վրնտել, կորսընցընել : գօվմաք : ժղ • 2 :
Հէն : չէթէչէն : նա • 2 : նե • 2 :
Հէք • (հերքոյս :) խեղճ, թշուառ • նա • 2 :
Հիացումն : մեծ մնալը • զարատնուտ • նե • 3 :
Հիմ : ինչու • նիչհան • խղ • 2 :

Հիւթ : Նիւթ • մարմնաւոր բան • լիք • 2 • ղիք • 17 :
Հիւծուածն : Տալիք մնալիքը , Ճռգիլը • խը • 1 :
Հիւղ : մանր Թօղ • գերբե • խե • 2 :
Հմայեակ : Հախտող տկան Տաճոյկը : ղիք • 18 :
Հմայք : Ֆաղ , ՖաղձիուԹիւն • պապըձկիլըք • խը • 3 • ծա • 4 :
Հնարագիր : առաջին գիծոզ • ծե • 3 :
Հնդիկ : սև մարդ , Տատիշ , արաղ • ղիք • 12 :
Հոլով : տէվր • խը • 4 :
Հոլովարառեան : Հոլով ծածկած : կիք • 1 :
Հոգնահոտ : Հոգով քշած • խե • 2 :
Հոժանիկ : սկրահատ • աշգիյա , գինեփարիչ • ձիք • 3 :
Հոմիշեան : մեկ իշխանուն ունեցող • հիւքմի սկը • լիք • 6 :
Հոյլ : բաղմուԹիւն • սիւրիս • ա • 2 • լա • 2 :
Հոսանուտ : Ջրլն , Ջրջրկուտ • առւտ : ծիք • 1 • ղիք • 23 :
Հոսել , կիմ Հոսիլ : Թափել , Թափուիլ • տէօքմէք , տէօ քիւրմէք • ժիք • 2 • լիք • 1 :
Հոսուածն : դուրս բխելը , կիմ բխած բանը • իք • 3 • ժիք • 2 :
Հովիտ : Էայլայ , տէրկ : ա • 2 :
Հուպ : մօտ , քովը • Էապըն • լիք • 1 :
Հպիլ : մօտենալ • Էապշմանը , Էանաշմանը • լիք • 2 :
Հրահանգել , կիմ իլ : առիւեցընել , առուիլ • Թէրպիյէ վէրը մէք , կիմ ալմալ • հե • 12 :
ՀրաշակերտուԹիւն : զարմանալի շինք կամ գործք , Էօզէնը մին Էպած բան • ծիք • 4 :
Հրաչեկ : կրակի պոյն գեղին • ալԹիղի • ը • 2 :
Հրապոյր : գեղեցիկ խոնարհը • կիք • 4 :
Հրատ : կրակի գէղ • ալԹիղ Էրդընը • իք • 3 :
Հրատապ : կրակի պէս տաք • ֆա • 3 :
Հրացան : կրակ ձգօղ բան • բաբունկըմնեղինք • Շ • 2 :
Հրճուանք : Ճիտը • շադլըք , շէնլիք • ղիք • 18 :
Հօտան : այծի սիւրիս • խիք • 1 :
Ձաղանք : խոյտառակուԹիւն : մասկարա : Ե • 1 : լիք • 3 :
Ձայնել , կիմ իլ : խոսիք ու Ճառիս ընել կամ ըլլալ : ըսել ղիլ Է Թիմէք , կիմ օլմալ : լիք • 2 : կիք • 1 :
Ձայնիլ : ծէծ ուտել : ատյագ եէմէք : ժիք • 1 :
Ձայնատրական : Ձան Հանօղ : ղիք • 20 :
Ձայնարիւս : Ձան ձգօղ խաղալ տալու : ծիք • 4 :
Ձգտան : ձգելու կամ քաշելու գործիք • ինչպես ջուլ վանը : չէքէմէք : ճ • 3 :
Ձգտիլ : Էանէ ընկնիլ : պիր չէյի չալըշմալ : ծե • 4 :
Ձեղուն : օտալի ծածք • Թաւան : ծա • 4 : կիք • 2 :
Ձեռնադնեին : Ձեռքով բռնելու : էլի կիլէին : հե • 12 :
Ձեռնածու : կէօշմաչըմի : ղիք • 18 :

Ձեռ

ձեռնարկութիւն : ձեռք ձգելը կամ երկրնցընելը : եւ առնչ
մաք : չիշ. 1 : կամ, կարած խօսք : մէքալ : լա. 3 :
ձեռներկայ : առաջ նետուօղ : եւ պաշն օլան : ծբ. 2 :
ձիւաւարժ : ամլը , սլինիճի . սիւվար : ի. 2 :
ձիր : պախչիչ : ժշ. 1 : ժէ. 3 :
ձոյզ : լաթ , հագուստ : էտպաս : ժի. 2 :
ձոռ : հաւկիթ : եումըրթա : ը. 1 :
ձուլածոյ : թափծու կուռք : ակօքմէ փուխ : խը. 3 :
ձուլել : հալած բան մը թափել : գալըպլամաք : ժի. 1 :
ձօնել : ընծայել : փիշքէշ էթմէք : է. 2 : ցէ. 4 :
Ղամբար : մեծ կանեփեղ : մաշալա : լա. 1 :
ղեկ : սիւքքան : ի. 3 :
ղօղել : ծածկըռճիլ , պահռճըռիլ : կիզլէնմէք : ի. 1 :
Ճակատ : ասկէրի երեսը : էսքէր էօնը . կը. 2 :
ճակատամարտ : գիմադէմ ձենկ : գը. 6 :
'ի ճահ : յարմար . ուչկուն , եապըշըգը : ծի. 2 :
ճայթել : շաթ ձան հանել : ը. 3 :
ճաշակ : ուտելու բան : եէյհէնէք : ցէ. 4 :
ճապուկ : կակուղ : իւմշակ : կճ. 2 :
ճառ : երկրնկեկ խօսած՝ կամ գրած բան : քէլամ : ի. 1 :
ճառել : զուրցել , ըսել : նապլ էթմէք , տէմէք : խը. 1 :
ճապաղիլ : եայըլմիշ ըլլալ , ագմիշ ըլլալ : ճ. 3 : կամ, ու
ուել : եէմէք : ծի. 2 :
ճարպ : փորու եղ , ճրագու : իչ եաղը : ա. 2 : շ. 3 :
կամ, եղ : եաղ : ցէ. 4 . 17 :
ճեմիլ , օրթա զարնել , քալել : կէզլէնմէք : ծի. 2 :
ճեւուիլ : քալելը , կամ վարպետ պտուցք , վատէլի խօսք :
պէլաղէթ : ցէ. 19 :
ճիճեր : մըսի քէֆի : ա. 1 :
ճիճեռիլ : քէֆի ելլել : ը. 2 : կամ, սիրտը եփիլ : ժը. 1 :
ճիտ : արտարանք : աձէլէ , սըդլէթ : է. 3 :
ճիւան : վինկէ : շ. 3 : կը. 3 :
ճղպիա : ըսպրդ : սահինհ : խը. 3 :
ճղփիլ : խրտիտս ըլլալ : խմնագ էթմէք : լա. 1 :
ճմանատասխան : բուն նման : չիմշիք : լէ. 1 :
ճոխ : ձեռքը պօլ , սիրտը մեծ : խէ. 3 :
ճոխութիւն : մեծ փառք : սալթանաթ : լէ. 5 :
ճոռոմ : լեզուճանի : ճոռոմն : վաճի փուճի , ճառթճուռութ :
հան. 2 :
ճրագակիր : գանտիլլէի : ցէ. 8 :
Մ ապնեասիս : մըխլաստրզ : խէ. 1 :
մածանիլ : կոչկլ : եափըշմաք : լը. 2 :
մածուած : Թանձրցուցած բան : լէ. 4 : կամ, կպցուցած
շինք :

մահակոծել : ծեծել : ձե • 2 :
մահափաթիլ : մեյտանը : (յիշատակարան :)
մահարդիլ : պանրի կամ մածունի պէս թանձրնալ : ժե • 1 : իբ • 3 :
մահապուշակ : մահ ցրցընող : խբ • 4 :
մահաղէն : մեռցընելու սիլահանմիշ եղած : զա • 1 :
մահասնատոյց : մահ բերօղ, մահուան պատճառ : խբ • 3 :
մահարձան : խուրձ : պուրծ : ղ • 3 :
մահիճ, տէօշէկ : ժբ • 2 :
մահոսկուզեան : զինուորաց սալնըմիլը : է • 2 :
մաղձ : սաֆրա : ի • 1 :
մամ : սապան սալմըը : իէ • 2 :
մամնակալ : սապանի փայտը կամ քուռակը բռնող : ծէ • 2 :
մամուարմա : գորտնուկրդի քեօքով լեցուած, կամ խոտնած : ծէ • 3 :
մայրք , մեծ ծառեր չամի, կամ ուրիշ ասոյ : լձ • 1 :
մանկալ, կամ մանգալ : օրոպ, թռչուն : լէ • 3 :
մանկավարժ : վարպետ : ԹԷրպիյէ տուՀօղ : խոճա : ծա • 4 :
մանուկք : պզտիկներ , քիչեր : քիչիկըլէր • աղլար : հա • 3 :
մանրապօղ : բոյա մի է • գանգուրուան : կէ • 2 :
մանչիւակ : կաշիէ լաթ : հէ • 10 :
մառախուղ : փուս , տուման : ի • 2 : իբ • 1 :
մառնամուա : սև մուխ : գարամիը : ղէ • 19 :
մառնաւորել : կառը մը տալ : պիր ազ վէրմէք : լէ • 3 : կամ, բաժնել, բաշխել : ԹԷվզի էԹմէք : լէ • 2 :
մառտիարարուե : պատճառ , խըզմէթ , մանուսլ : լէ • 1 :
մառուան : դիրք : քիմաթ : իբ • 2 :
մառնադէա : քեաթխուդա, ագա՝ կամ ախխան քեաթխուդի : իբ • 3 :
մատն եղանիլ , մատնել , հլիւ վէրմէք : իբ • 2 :
մարդեղօղ : մարդ ավլամիշ ընող : կ • 4 :
մարմանջմոնք : հոգ , կեռասը : իմ • 2 :
մարմաջական , կեռասցընող • կէ • 2 :
մարտիկ : կռուող • ՃԻՆԳՏԻ • է • 1 :
մեծագրել : մեծ բան սեռել • պէօյիւք սայմակ : ժէ • 3 :
մեծդխուտիական : փէք վօսպուճի : իբ • 2 :
մեկին : յայտնի • աշխէարհ : ղբ • 11 :
մեկնաղէն : մինակ՝ կամ ինք իր գլխուն ՃԻՆԿ ընող • կթ • 2 :
մեկնաւոր : յայտնի • այտն , աշխէարհ : ղբ • 17 :
մեկուսանալ : զատուիլ , հեռանալ • ՃԷքիլմէք • իբ • 2 :
մեհեան : կռոգքի տուն • փութխանէ : իա • 2 :
մեղկել : թուլցընել : կէվշէթմէք : ղբ • 23 :
մեղսամախարդ : մեկքով մալակոնած • կինահատան գարկ օլմուշ : ծէ • 3 :

մեռտալք • սխալիլնի տեղ, հափս : գծ • 1 :
մերակերպութեի : մեղ նման ըլլալը • գէ • 7 :
մերսաեր : մեր ոչէն եղածը • լէ • 9 :
մերկամարախ : լծ • 2 : } ջրկոպան ձինկ ընօղ • ինչդ
մերկամրցանակ : գէ • 13 : } փեհլևլանները :
մերկանալ : բացուիլ, երևալ • աչքլմաք • իե • 4 :
մեքենայ : դործիք մեռցընելու, բանելու, ևն • ծե • 2 :
գ • 3 :
մղել : քաշել • սխալմէք • գէ • 11 :
մղնարհեաս : բարակ գործ պէս չինած • գէ • 20 :
մէգ : փուս, ոտումն, գարանլըք • խա • 1 :
մէթեր : ամպար • խաղնա • ը • 1 • կամ պահած բան : ժգ • 1 :
մժիկ : մծակ : սխլուկ սինէք • կբ • 3 :
մժղուկ : գինիի կամ խաղողի ձանձ • կբ • 3 :
միագոյ : մէկ կտոր : ևէքփարչ : (յիշատակարան :)
միականուհի : միաւորուհիը • հե • 7 :
միայնակոչին : մէկ գին սահման • սաղլար • ժբ • 2 :
միաստարը : մէկ խալխոյ • հա • 1 :
միեղջերու : միերկերասան • կբ • 3 :
միտել : բանի մը եաևէն ընկնիլ • տալխոյ օրմանք • կէ • 2 :
միտել : խոմիել : սօգումք • խե • 3 :
միջակիլ : խելդելդիլ ցաւէն, կամ սրդոլելէն • ես • 3 :
միտափարատ : փուս փարատող • (յիշատակարան :)
մնդեղնաձաւ : խեղճութեի խոտոլ • հե • 14 :
մոզք : կուռք աստիճացուց • ի • 2 :
մոլմնքել • կակծցընել, խըշխըշցընել : իլ • 1 • կբ • 3 :
մորուսութի : խեղճութի • սէկլըք • խե • 2 • գծ • 3 :
մուխ : երկաթի ջուր տալը • գէ • 24 :
մուն : (մնոյ :) մանր ձանձ : ուֆաձըք սինէք : կբ • 3 :
մուր : Թանաք • միւրէքեպ : լէ • 8 :
մուրհակ : պարտքի թուղթ • թէմեսկը • ը • 1 • կամ, վը-
ձիւ : իլամ • իգ • 3 : իբ • 2 :
մուրճ : Թաշկինի չէքիճ • գբ • 7 :
մուտյլ : մուխ • գարանլըք : իլ • 2 :
մուհնել : մամալ, պօտալ • առումուտանմանք, պաղըմանք :
իլ • 2 :
մրճոտիլ : մրոտիլ, ապատոտիլ • խալխոմէք • խա • 2 • հա • 2 :
մրմնջել : քթին տակէն երգել կամ կանչել • մրոըտատանք •
լէ • 3 :
մրուր : գինու • Թօրմը • ժբ • 1 :
մրցանակ : յաղթուիլ, կամ յաղթուիլ պախչէր հօտիւը • ժ • 2 :
մրցուիլ • ձինկ • լծ • 2 :
մօր : ցիխ • ջամուր • ձգ • 3 :

Յառնախնձ : յառաջնել, մեծցնել. չօրակիմաք. ժէ. 1 :
յառնայր : շատ առնել. ձա. 2 :
յառնաւ : ինաւոյն, սէրթ, ծէ. 2 :
յառիսայեն, ուշացօղ, անտնաացօղ. հմմալէն. խը. 2 :
յայրատ : անեբեւ. հաճոպանդ. լէ. 1 :
յանդիլ : վերջանալ, լմընենալ. պիմիմիք. կա. 1 :
յանդիմանիլ : առջևը ելլել : հուդուրմնե չզգմնք : է. 3 :
յանկաւոր : ուշտուն, միտասիտ : ծէ. 2 :
յանձանձել : ուխտ ընել. կէօղէթիմիք : ժէ. 3. ղէ. 14 :
յանդգ : մեղք. սուչ. իզ. 3 :
յառաջադրութիւն : մեծ պատիւ : պէօյիւք փայէ : ղէ. 18 :
յարաքօղ : արևաւ դէմը կախօղ. հա. 3 :
յարամաձաւ : միշտ կիմ բօշտր մալահնատ : խե. 2 :
յարախորժելի : միշտ կիմ խնտա հազ ընելու. ղէ. 1 :
յարակայիլ. միշտ կիմ հաստատ պահել. գատիմ թուիմնք : կէ. 1. յարակայիլ. միշտ կենալ. տպլըմ տուրմնք : կա. 1. ղէ. 14 :
յարակցատիւ : միասանելով, ուշիշ ըլլալօվ. ձէ. 3 :
յարգանք. պատիւ, մեծարանք. բայեմ : լէ. 1 :
յարգարիլ : շինել, կարգ գնել. ոխտլէմիմիք. ձ. 1 :
յարի : տուն. էվ. ը. 1 :
յարիկել : վրան ծածքով գոգել. էօրթիւ չաթմանք. ղէ. 9 :
յարմարտատեան : տալն ուխտ սկսան շինած. խէ. 2 :
յաւակնիլ : յանդգնիլ, անեբնատութենով տատչ նէատել : լէ. 7 :
յաւետահրաչ : խնտա զապմանալու. փեչք շաչըլտանք. լէ. 1 :
յաւետիան, կիմ, յաւետիան. աման ի կ. լուծ. 17 :
յափրատկեալ : պըխմիչ եղած, պէզար. ղէ. 10 :
յեղուզակ : աւտպակ. հարսմի, գաչտաւտուղ. իզ. 3 :
յեղաշարժել : փոխփոխել. ոէհկնտիմիք. իե 3. կիմ, երթել : գայտե տպրագմանք : իզ. 1 :
յեղեղել : փոխփոխել. թէպտիլ էմիմիք. կիմ, սրմ սրմ ընել : թէքբատրմանք, նքնտե պիտակ սէօյլէմիմիք, կա. 2 :
յեռաւալ. (յեռեալ :) կէյտիրմիշ ընել : կէ. 2 :
յեռանել : երկաթը քարին զարնել : պիլէմիմիք : ղէ. 5 :
յերկրտուածն : ուշտուն շինք : ոխտլին, եապըլըդ : ես. 3 :
յաւել, աչքը անկելով նայիլ. կէօզ պիքմիք. իզ. 4. կը. 3 :
յղիանալ : խնտա լեցուած, պօղ պօղ ունեցօղ : խը. 2 :
յոբելեան : յիսներորդ տարին ազատութիւն. ղէ, 7 :
յոլով : շատ. չաք. խե. 1 :
յոլովամեղձ : թանձր կտած. փեչք խալն. խը. 4 :
յոյզք : խռովութիւն, ներս անցնիլը. ալամէթտ. իզ. 3 :
յովանոկ : ինձ քաշտակ. գոշտուպ, պրփա. կէ. 2 :

յորդ : պոլ, գաշկըն • խե • 3 :
յորձանք : ծովու կամ գետի պատյտ : պտտումնըմտու, կիրը տատ • ես • 2 :
յորկորկումն ; կանչելը, անուն տալը : իմ • 2 :
յորտայտել : զերզեխել ձգել : լմ • 2 :
յոտ : առատ , պոլ : կշ • 4 :
յոտոտվիք • (յոտոտիկ :) կռատպաշտական , կամ կախատդական հառնչիլ • կշ • 4 • հե • 12 :
յոքնախիտիծ : խիտ արտոտմ : փիք մկրտել • իե • 3 :
յոքնախիտան : խիտ խոթոլ կամ կսկծցընող • ձանձրեար եղանէն • ձկներ տելէն • խե • 2 :
յոքնահատաք : շատ կերտ • ջոք Թխըրլու • լե • 1 :
յոքոտնք : շատոնք , շատեր • ջոքլար • ը • 1 :
յոքնօրէն : կերտ կերտ • Թխըրլու Թխըրլու • (յիշուկրն :)
յոդ : անդամներուն խառը • օյնադ • լմ • 2 • խմ • 2 :
յոդաւորաբար : մարմին ունենալով : լե • 5 :
յոդաւորական : խոտք կամ լսելըտար կապող • ը • 1 :
յոդել : միացընել : սկսիլ ընտրմիք • կ • 3 • կամ , խոտք տեղ միշ ընել : ե • 4 :
յոդուած : կապ • խմ • 3 • կամ , խոտքին կապը , տեղինը • ա • 1 : ը • 1 :
յոնք : քնքոյի • գաշ • խե • 2 :
յօշատիլ : պատառ պատառ ըլլալ : փառչա փառչա օրմնք : իե • 2 :
յօրինել : շինել , ստղել : տեղմիք • ոճնամիմնք : լմ • 4 :
Պախտագուան : տան փակը : նախատագուան կսկոդի : պօղատ գին փակը , այ բերանը , կամ բերնին մէջը , կամ տատմախը : իմ • 3 :
նախապեհուցանել : առաջուց լսցընել : Էվվելչաէն տիլ տիրմիք : ըլլ • 8 :
նախատատուա : առաջուց Թաղլած • խե : 3 :
նախայտնութ : առջի մեզատորները : Էվվելքի կիւնահգեար էրը : հլե • 3 :
նախապլք : մկսկ առջիններըը : գայրը Էվվելքիկէր • ը • 3 :
նախընթացուիլ : առաջնորդ կամ գլուխ ըլլալը • զը • 8 :
նահանգ : գաւառ • այալէթ • լե :
նամակ : Թուղթ , բարեւագիր • մէքթուպ , նամե • հը • 3 •
նանիր : փուճ • Չիանի • ծիւ • 1 :
նաչիհ : չարմանալուն ալեր : սիհիա ուներ • զը • 8 :
նաւահանգիստ : ուրախութիւն օր • տօնանուն • զը • 1 :
նաւուղիղ : խարտուտ , կամ տխմինդի • իե • 2 :
նարգոս : ծաղիկ է • նարգին կամ նէրգին • զը • 11 :
նեղբող : գովասանք • մէտհ • հե • 6 :

Նեղլ

Ներքևեալ : ուժէ ընկած , անձար կամ խեղճ դարձած : նա • 2 :
Ներքոծել : բան մը ընել : պիտի նշ էթամէք • ըէ • 1 :
Ներուել : նեղուիլ , թաղուիլ • ափի • ժը • 1 :
Նեցուկ : ապահով • կէ • 2 :
Նէասար : չար գէն • մէլուն չէյթան : ղը : 9 :
Նժար : թէքրաղնին թասը • ը • 1 :
Նուիրել : գործել • փէյտահ ընել • ը • 3 :
Նկատ եղանիլ : տեսնել • էօրմէք • պապմաք • կը • 2 :
Նկարել : նախշել , նեբկով քաշել • պոյամաք • ը • 5 : նկատ ըիլ յորովայնի : տղային մարմինը ձևանալ • ը • 2 :
Նկուն : սրնքած , անձրկած , սիրտ ջուհոզ • ը • 2 :
Նհանջել , կամ նահանջել : արգիլել , էտ քաշել • կէրի չէքմէք • ը • 3 :
Նշանաւոր : խոսք ուշադրուհս ընել : խորհէթ էթմէք • ը • 2 :
Նշխահեալ : անարդըուած , մէկ դի ձգած • խը • 1 :
Նշոյլ , կամ Նշմարանք : ջոշգրդ , ծնացորդ • իլ : ը • 1 • լը • 2 • ղ • 3 :
Նշոյլ : շաւղ , շէօղէկ • ը • 2 • ժը • 1 :
Նոպկաւ : գանձելի ըլլալ : խզրահ , կամ մէկրահ օրմանք : ղ • 3 :
Նոպկուիլ : գանձելուիլ , անհանուիլ • ղը • 20 :
Նոճապ : ախտղենլի խոտք , կամ խոյտէ • ժը • 1 :
Նոճաղ : փիչ • ձիուղի • լը • 1 :
Նոճառնուիլ : տակը ընկած • թառլի , սիւթը • չ • 4 :
Նոճիրան : պատատրպ • հը • 11 :
Նոպատ : օգնուիլ • հատարմ • ծ • 2 :
Նոպատել : փէրտէ ձգել : խը • 3 :
Նոպատակ : նէտի նշան • նիշան , նիշանկէտահ • ը • 3 :
Նրբուիլ : բարակուիլ , բարակ բան : ինձկլիք : ղը • 9 :
Շաղակրատ : լաֆազան , շամաֆնի • ծը • 2 :
շաղկատ : մէկ տեղ կատ • ղը • 18 :
շաղկապուիլ : միանալը , կատուիլը • պիրիկմէ • ղը • 9 :
շամբ : հղէգնոց • գամըշըրք • ը • 1 :
շանապդուխ : հատանի տզդ մի է • ղը • 12 :
շանաձանձ : կէնիկ • կը • 3 :
շանթ : կայծակ • էրլօղլըրմ • չ • 3 :
շաուաւել : ծիլ , ֆիտան • ժը • 2 :
շարամանուիլ : մէկ տեղ գնելը • ղը • 2 :
շարաւ : թարախ • իրին • չ • 1 • իդ • 3 :
շարուճակ : կարդ • սըրայ • կը • 1 • խը • 2 :
շաւիղ : ճամբու իզ • իդ • 2 :
շերտ : փայտի կամ տախտակի կատր • ղը • 3 :
շիղջ : գէզ • էրղէն • ը • 2 :

չիլիմ : գերեզման : Թիւրքերէ : լիզ. 2 :
չինաստան : շունը հաւատալով, հոգին հանող : (չինական :)
չոր : վերվերել, վայնասուն. ես. 3 :
չոպան : գոլորշի. ոտնիատ. խը. 4 :
չուայատուիլ : ուսուլ խմելը. մեռնի միւտամլըք. խը. 3 :
չուխայատուիլ : արտօրանք : ամերկ. ղիբ. 11 :
չունչ : օդուն, նէֆէս : կիր, քամի, հով. բուզկիսար. ես. 2 :
չուք : շինը ընդը. եօտաամ. իե. 2 : կիմ, պատիւ. խղ-
ղիմ. ձիբ. 4 :
չուխմարան : ծածուկ տեղ : կնոջմի եկը. ես. 2 :
չըկարտուիլ չնչոյ : չորս դիւն նէֆէսը բռնող. ղ. 1 :
չըկանակ : տիվը. ձիբ. 3 :
չըկարկուիլ : չորս դուռ կիմ էթրաֆի եղած բան, ինչ-
պէս պատը, կիմ ղըրխը. ղա. 2. ղիբ. 12 :
չրաուէն : խոլքմիշ ըլլալը, շաշմիշ ընելը. ղա. 3 :
չքեղաշուք : սիրուն զարդարուճած. փէք չէօհրէթլի. ղբ. 3 :
Պէեպահ : ապրելու կերը. կէչինէձէք. իէ. 4 :
պէեպահանչ : հոգին հանող. ձան ալըճը. խը. 6 :
պէեպաւաւ : շունչը հաւաճ կամ կարած. նուէթպու քէշ-
միշլիմ. ծիբ. 3 :
պարել : կուռըակիլ. չէքիշմէք. ըթ. 3 :
յոգուց ելանել : ոխ ընել. կինլէմէք. իլիբ. 3 :
պահուիլ : ոխ պահելը. գարէզ. հիբ. 3 :
պիլոյլ : կուզ. սալգըմ. ժէ. 1 :
պղտակ : ջրի տակը քալող, ինչպէս ձուկը, կիմ տալղըճը.
ծբ. 2 :
պղպղել : խրխում ընել, կիմ սէլի տակ առնել, ձիբ. 6 : պղը-
պիլ. լուծայուիլ : կամ սէլով տարուիլ, ծածկըուիլ :
ղիբ. 11. 24 :
պղպկուիլ : գուլ կիմ ախուղ ըլլալը, տիւղ բան մը. ձիբ. 5 :
պղպմաղերա : պղպմուկ եալվար ըլլալու. հա. 4 :
պղպ : ինգլուճածք. նիւազ, տիլէկ : ժիբ. 1 :
պղպքաման : կակուղ. եավաչ. իբ. 1 :
պղպջաւոր : պղօմիք ընող. տուաչի. ծիբ. 4 :
ոմ : ցորենի և այլ նմանեաց վերը եղած բոյսը, կամ հաս-
կերը. և նմանուիլիբ, կարպ, արայ. ե. 3 : յոմն առա-
ջին. յր առջի ջուրը, առջի ճամբան :
ոսոխ : հասիմ, տալաձի. կիբ. 2 :
ոսոայն : կոտաի ծեղը, կիմ, էօրիւմճէք : է. 3 :
ոսոխիան : քէհեայ, միւտաշիր. ծիբ. 2 :
ոսոխիանուիլ : վրաները ըլլալը. միւտաշիրկէմ. հիբ. 12 :
ոսոուէն : յաղթիկելը. արչայալը. ղա. 3 :
ոսոնալուկրծ : ասլըք սըկրտօղ. ղիբ. 2 :

ոսոնաց

առնաուռմէ : ոսքի արգելք . զիա . 3 :
պահուռմէ : գոյն . բէնդ . լի . 1 :
ոլոյ : գոլենի կիմ գարնի կոտոց . ԹռուԹամ, ակմէԹ . ը . 2 :
ոլոչ : էգ ոչխար կէնձ . լիա . 3 :
ոռ : այծու ձագ . քէչի եավրուսու . խէ . 1 :
ոռվէկցել : մէկ տեղ երԹալ, Ճամբա ցըցընել . հէ . 12 :
ոռվեղ : ըղեղ . պէյն . ղէ . 8 :
ոռվերձեալ : ծլած . բուսած , մեծցած . ժէ . 4 : խէ . 2 :
ոռվէշ : Փխռան , կիմ էրկընցած Ճուղ . տալ . խէ . 2 :
ոռվի , կիմ ոռվք : Ճամբա . էօլ . խա . 1 . կէ . 2 :
ոռվիս : սէլ . ծէ . 3 :
ոռնեվիք : մաչոյ . լէ . 5 :
ոռնկի : տնձա , 8 կիմ 12 արէմ . խէ . 2 :
ոռնկնախոյ : առկաձը Թըխամիչ ընող կիմ ըրած : Ճ . 4 :
ոռնկնատուռա , առկաձնուռկ : մոպաս պէօՃկիվ . զէ . 14 :
ոռչ : յիշոլուԹէ , յիշելը . հըՓիզ , խաԹըր . խէ . 2 . կաճ , միտք . ադէ , Փիքը . ծԹ . 1 :
ոռա : առնոյն տալ : խէ . 1 :
ոռս : կռնակ . օմուզ . հէ . 3 :
ոռսիչ : գեց : կիւվէ : զէ . 9 :
ոռտնախոյ : գեցէ կիմ պէօՃկիվ կէրած . ծէ . 2 :
ոռոյն : զոռա , հեռու . պաչկաձա . չէ . 3 :
ոռոյնուԹէ : պաչկա ըլլալը : Փարդ . լէ . 7 :
ոռոճախան : Թունկլեմ . հա . 4 : կիմ , տեռուճուռա : հէ . 12 :
ոռոճաձոյն : անչահ ձան հանող . պէմ ոէօլի . զէ . 8 :
Ձարաշուք : խիտա չար , կիմ ցած . նուխտուռկեմ . ծէ . 2 :
չաւառալի : չհաւառալու , առուա , կուռք . ծէ . 4 :
չորէքվառիէան : չորս Ճուղ վազող , չորս ոէլով . կէ . 1 :
չռ : քաղէրով առաջ երԹալը , Ճամբա ընելը . կէօչ . է . 2 :
չքնաղ : ապրող . չիրին , սիլկեր . ժա . 1 :
չքոտի : ցած , խեղճ , ոէիվիլ . կէԹ . 2 :
Վալար : եարտյի ուռէյք : գառպառՃըք . խէ . 2 . կէ . 1 :
պախռրակիվ : նուխտուռճիլ . տիլկնռմէք . խէ . 5 :
պակուցուռն : մեծ վախ . լիՓտաի գօրգու . է . 3 :
պահակ : անկարկոյն բռնած , ինչպէս սիմոն կիւրնուղ ցին . ծէ . 3 :
պահպանակ : պահօղ , կիմ պահուէլու տեղ : չ . 3 : կէ . 2 : կիմ , զըրխ , սինեպկնա : զէ . 12 :
պաղատանք : աղաչանք : տիլկի : լէ . 9 :
պաղպաջուկք : չէօշքի պէս չինած տեղ : խէ . 2 :
պաճար : ծէ . 2 :
պաճարկէն : չ . 1 : } անասուն : հայվան , տավար :
պաճուճիլ : զարդարուիլ : ռօնանռնք : էթ . 2 :

պայազատ : քիչեզատակ : ՟ե • 2 :
պայթիլ : ճաթիլ : փաթիլմամբ : հՅ՟ • 3 :
պայման : չափ • կանոն : քաւել : ՟ը • 3 : ՟ե • 1 : ծՅ՟ • 5 :
պան : հայի գնատակ : ոսմուն • լՅ՟ • 8 : ղՅ՟ • 8 :
պաշտօնեատեղ : պաշտելու տեղ, կուռքին տունն : ծա՟ • 4 :
պապակիլ : խիստ ծարաւիլ : հերարեթլենմէք : իՅ՟ • 2 :
պապաքիլ : ծարաւէն ցամքիլ : տուսամամք : ՟ի • 3 :
պատանդել : խըսխըլտան կապել, բռնել : գապդ էՅ՟մէք : կՅ՟ • 4 : պատանդիլ : ուչհին դրուիլ : խը՟ • 3 :
պատանի : կէնճ տղայ : օղլան, տէլի գանչը : ժը՟ • 2 :
պատարուն : լեցուն : դաշկըն : խը՟ • 3 :
պատգամաւոր : խոսրեթտար : իՅ՟ • 3 :
պատիր : խաբէութիւն : ֆէնտ : ՟ը • 3 • կՅ՟ • 2 :
պատահանել : յարմարիլ : ուչտուբմամբ • տիւզկին վէրմէք : իը՟ • 3 : կիմ հասատատել, տեղատուրել : հէրվէշտիրմէք : ՟ե • 3 :
պատճառաւոր : սահեղծուած : ղՅ՟ • 1 :
պատնէշ : մէթէրիզ, թաւլիյէ : կ • 2 : ղը՟ • 5 :
պատշաճագատ : հախով կամ ճայիզ տեղը դատապարտուած • իլՅ՟ • 2 :
պատուճածօրէն : պռճուկ, մուրթ : ոտլասըլը : ղՅ՟ • 7 :
պատուճատ : կցուճածք : կիւյտիրմէ : ղը՟ • 9 :
պատուճատիլ : կցուիլ, միանալ : գայնաշմամք : լՅ՟ • 4 :
պատրիլ : խաբուիլ : ալտանմամք : իլՅ՟ • 3 :
պատրոյգ, կիմ պատրոյգ : մոմի կիմ ճրագի ֆիթիլ : ղՅ՟ • 2 :
պար : շարք, սըրա : է • 2 :
պարարիլ : գիրնալ : սէմիրմէք, թաւլանմամք : ՟ճ • 1 :
պարտուրել : ժողվելով գոցել • պիւզմէք : ժը՟ • 3 : ղա՟ • 1 :
պարտա : քար նետելու գործիք, ասիան : լՅ՟ • 7 : ղը՟ • 4 :
պարտաւ : քամահրանք : ըլեւտայլըք, մէլամէթ : խը՟ • 2 :
պարտել : ասիան նետել, քարտաղ : է • 2 : ղ • 3 :
պարտիլ : յաղթըուիլ : էնկիլմէք : իլՅ՟ • 3 :
պերձանալ : փառաւորուիլ, կիմ աշխանմիշ ըլլալ : ժՅ՟ • 2 :
պիծակ : էշէկ առլսը • կը՟ • 3 :
պղպջակ : ջրի կիմ սապոնի բուշտը : սու գապարճըղը : հՅ՟ • 3 :
պնդիլ : սաղուիլ : պէկիլենմէք • լը՟ • 2 :
պոնդել : տուր կապել, տիրցընել • խե՟ • 1 : պընդիլ : էշ տուէն վազել : արտըղրա տիւշմէք : իը՟ • 2 :
պուճեուիկոս • բանաստեղծ • շայըր • խը՟ • 9 :
պուրակ : կաղաց • տէմիթ • ը՟ • 1 :
պչրուիլը : անհամեստ զարդարանք • էտէպսիզ կօսուսմ : խը՟ • 4 :
պսակ : վէրջ • ոսկի • խիլ • 2 :
պսակապատճառ : պսակով զարդարուած • կՅ՟ • 1 :

պղպաճնիլ : պոռուլ բերնիլ : ղիւ • 21 :
պղպտոհմական : ապրելու պռուլ տուչ • ղբ • 9 •
պոչուտիլ : պոլտիլ : ոչխարանք : ձ • 4 :
պրիկիլ : խըսխավըսխ կապուիլ • ղ • 4 :
Ջահ : մաշալայ : ղիւ • 8 :
Ջահիլ : ծաղիլ, փայլիլ • հոգնելէնէն, եղլոզրամաք : ձիւ • 2 :
Ջամբել : կերցընել : եխտիրմէք : ե • 2 •
Ջայլ : ողբուլաց : ապլայըչ : կը • 1 :
Ջաուուկ : ճաղը, կամ ցաւագար, մարագըը • ծը • 2 :
Ջեռնուլ : տաքնալ : գըղմնք • հե • 12 :
Ջերմն : տեղդ • արեւմտա • ին • 3 :
Ջերմնական : արեւմտըը • ին • 3 :
Ջնար : տանեցուռ • ղբ • 9 :
Ջնեալ : ծեծուճած • կ • 2 :
Ջորեակ : ոչ մը չէբերկէ մանր • կը • 3 :
Ջուրեակ : տանեցուռ, կամ քէման • ղբ • 8 :
Ջրակարծ : Ջուր երեցած, Ջրկ պէս • կը • 3 :
Ջրել, Ջրիլ : Ջնջել, Ջնջըուիլ : պօղմնք, պօղտուիլնք • ը • 3 : կը • 1 :
Ջրոզոզ : Ջրով ծածկըուճած կամ խեղդըուճած • կ • 5 :
Ոխեմին : ծառէ վազած խէժ • ինչպէս զամխ, չամնախը ղի, ևն : կը • 1 :
Վազրել : յանձնել • ախխարիշ էթմէք • կամ, գրգռել : ախըրթմէք • կե • 1 : ապրօզ : գրգռօզ • ղ • 3 :
տալ : էօրա : կը • 2 : կամ, ղայդան քար • ղբ • 8 :
տակ : չափ • միգնար, ժը • 2 : ժէ • 3 • խէ • 2 • ֆ • 3 :
տակաւաձեռն : տկար• ղայըֆ : ը • 2 • կամ, քիչ : ձիւզի : ղիւ • 15 :
տակաւատնանեայ : քիչ, կատր մը : ոչիր ազ : ա • 1 :
տահանք : Ջրին խզով վազելը • ին • 2 : կիւ • 1 :
տահման : չափ, սինօր • կամ, չափաւոր և կտրած հոգ : ե • 3 • 4 :
տաղարթ : տերև : եափրազ • ը • 2 :
տայրատուր : բերանը տուր : ապլը քէսկինն • ղիւ • 2 :
տանդարտամետական : գետնին տակը եղած, կամ դժոխայինն գե • ղբ • 5 • խը • 3 :
տանձ : կէմ, տխզկին : ը • 2 :
տանձակալ : կէմը բռնող • ը • 2 :
տանձակուտոր : կէմը կոտրող, զապդի չեկող • կէմ ալնալ • խը • 2 :
տառնատնանիք : տառուց • պուզ • իլ • 3 • է • 1 :
տառնատեր : տառի պէս, պուզ կտրած : ձա • 3 :
տառնոցըտուրմէն : պաղ պուզ ըլլալը • ղիւ • 11 :

տատտ :

ասատ : չեխ, չըգըչ, Թաղիր, խըշմ, գազէպ • Շ• 2 :
ասաւէր : զօլաթայի չափ ըստակ • խե • 1 :
ասլդ : մամուխ • Հօրիւմ ձէք • ղէ • 14 :
ասլտուռ : դող : Թիմիրխէմ • չ • 3 :
ասլտուցեալ : գլուխ քաշէլով փախած • խէ • 2 :
ասւառնիլ : խաներանները ասլմիշ ընել : ղէ • 1 :
ագալ : սրտամիլ : գայլը կիմ էլէմ չէքմէք • խե • 1 :
ակամք : գրան էշնիկ • ժէ • 3 :
ակղանանենք : գուզ էքմէք խայընը : խէ • 2 :
ակոհական : ասըլ խրենը • զաթը • ԼԷ • 5 :
ակռուհ : ալէկզաուէ • չ • 2 :
ակռն : պայծառ, Հետասակ • զիւրալ, փաք : Ճ • 2 :
ակռռ : գամ• մըխ, էքսէր : հէ• 4 :
ակծաւ : զգաստ, չուստ • զայրէթլի : խէ • 3 :
ակծաւիկ : խելքը գլուխը գալ, այըգլանմաք • չ • 3 :
ակպացօղ : աղալանմիշ եղօղ, Ֆօտուլ • հչ • 2 :
ակկ : բարակ հալ • խոշ բուզկեաւ • լաթըֆ եէլ • ԼԷ • 3 :
ակն : փուճ• անշահ • լէ • 3 :
ակրարկու • սէր ձգօղ : ղէ • 3 :
ալանալ : վազալով Թողնել • ն • 2 :
ալաք : նետին ծայրն երկաթը • օգ ակմիրն : ժէ• 1 • խէ• 3 :
ախրալն : զարմանալն • ածայըղ • ծէ • 2 :
ախահաան : կաւով կիմ չամուռաով խառնած • չամուռլու • պուլանըզ • ծչ • 3 :
ախաւառակ • Թասպախ, կիմ սոհան : Շ • 2 :
ակզընալցյս : առաջին լուսաւորօղ • ծչ • 1 :
ակզընածկն : առջինեկ • իւք ասլմուշ : ԼԷ • 5 :
ակզընածէքը : հէ • 2 : } առջի սուճօղը, կիմ պարպեաօղը :
ակզընաշնորհ : ձէ • 2 : }
ակզընապաար : պարի կիմ չալըբայի գլուխ : ղէ • 8 :
ակհւթացի : Թանթար : ղչ • 12 :
ապօյել • ակսաէրէլէմէք • ծաա • 4 :
անոսխաղաաուճասա : փուճ կիմ անշահչինուճած : եօսաամ սըղ • չ • 1 :
ասղուն : ասլուձան : ԼԷ • 2 • կէ • 1 :
ասակ : փուճ, անշահ : Փայխաէսիզ, նաՀիլէ • հէ • 2 :
ասակական : եայան, կիմ յաճ, կիմ պայաղը մարդ : չ • 2 : հաա • 2 :
ասակալևթխաար : ասակալն մեծ, ահագին • պալաւական, տիլման : ղչ • 12 :
ասակուշն : մեծ վախ • Ինքրաթ գօրգու • լչ • 3 :
ասլ : փոս աեզ՝ աելէն փորած : ին • 2 :
ասւգ : արտասուել : զամ, Թասասա : Ծ • 1 :

ստղել : խորը լքկեցընել : պաճըրմաք : լմ. 2 :
ստըհանգակ : շաթըր , փէյկ : ծմ. 2 :
ստիւեր : խմաստուն խօսք , կամ չէնք : ձբ. 2 :
ստանդ : մրթած անասուն , կամ մրթըտուխը : լբ. 5 : խբ. 2 :
ստանդարան : մրթելու տեղ : խբ. 3 :
ստատաղին : սէյտանը , կամ սէյտաստր : մ. 3 . ծմ. 2 :
ստատիլ : հաստիլ : թխբկինելը , հօդ օլմաք : բ. 2 :
ստատուած : ըմբռնուած , ծայր : թէքմիլ , ուռ : լտ. 1 :
ստատ : տեղան . զնաքէնի : ղբ. 21 :
ստեղանիլ : մէհլէմ : ժբ. 3 :
ստղտիլ : նեղու սիմիշին ըլլալ : իբ. 5 :
ստամբակ : գլուխ քաշող , զապտըղ : լտ. 2 : ինչպէս ստամանոյ : խբ. 3 :
ստպտանել : մեղադրել , ստուգը հարցը զարնել : այըպտանք , սիմիէմ էյմէմէք : իմ. 3 :
ստինք : ծիծ : մէմ : բ. 2 :
ստորաբերը : վար քաշող : ձբ. 2 :
ստորախոտեակ : տակէն խըտւիմիշ եղած : հբ. 2 :
ստորածածկիլ : տակը ծածկըտուիլ : լբ. 3 :
ստորնաբարձ : ցած կամ փուճ բաներու ընկած : ծբ. 2 :
ստօրէք : վարինները . աշաղտաքիները : ձբ. 2 :
ստուար : հաստ , խոշոր . գալըն , գաստա . խբ. 2 :
ստուարակարկառ : խոշոր քարերով կարկըտած , կամ էքլէմիշ եղած : (յիշատակարան :)
ստուարատաւիղն : հաստ կամ խոշոր տալըտով : իբ. 2 :
ստուգաբանել : բառով կամ անուններով խոտաթ ընել : ղբ. 20 :
ստուէր : շուք . քէօլկէ : ժբ. 1 :
ստրկամեծար : ծառան կամ ցած մարդը մեծարող : բ. 1 :
ստրկուիլ : ցածուիլ . ալչաքըլըք , էանսաքըք : ղբ. 7 .
ստրտուկ : լայէ . բ. 2 :
ստրկանալ : փիւշման ըլլալ , վազ գալ : իմ. 3 :
սրագարծուիլ : սուր բան չինելը , կամ երկաթ սրելը : խբ. 2 :
սրահ : սօֆա , միյտան : ծա. 4 :
սրանալ : վըզ ընելով փախչիլ : ժա. 3 : շ. 2 : խբ. 3 :
սրացեալ , մերկ սուրցած , ցցուած : սիվրիլընմիշ : իբ. 3 :
սրբահեաս : սուրբ կամ թէմիզ ձամբա ուշող : ղբ. 11 :
սրբերգեան : ուր ուր երգող : ղբ. 1 :
սրինգ : ափսափիկ . չըղըրթմայ , կամ նէյ : ղբ. 8 :
սրսիկել , կամ սրսկիլ : ցցոյնքեր , ցանել , ցանուիլ : աչերէ մէք , աչերիլմէք : իբ. 5 : ղա. 2 :

տիկա : պօշ, ըլարձակ, կամ ջուր գինի : (յիշատակարան :)
տիսիանք : միսիթարանք : Թէսէլլի : ին. 3 :
տքանչելութիւն : զարմանալի ըլլալը, զարմանալի կերպ : տանջելու Թարզ, հրքմէթ : ժէ. 2. հե. 3 :
Վալտրդայն : առաւօտ : առաւսի վագթի : կե. 3 :
վայր : տեղ : երէր : ին. 1 :
վայրագութիւն : եսասիրութիւն, եսաւրութիւն : է. 4 : լիզ. 1 :
վանդակատուտ : ոստրմանկըներով կամ խաչիկներով շինած տեղ : գաֆէսլիք : ին. 2 :
վանել : հրելով ձգել, վռնտել : իմիխլիմիք, գօվալամաք : ին. 3 :
վառոտակ : աչխատանք : զահմէթ, սրգլէթ : ձե. 1 :
վառնել : ցրուիլ, զոյ ընել : տաղրիմնք : ին. 3 :
վարակիլ : տոգորուիլ, ջուր գինի կամ բոլոր եսկըմիշ ըլլալ : լա. 3 :
վարանիլ : վախէն կամ տէրտէն անձրևիլ, կամ տէտխրկին ըլլալ : ժա. 3 : ին. 3 : ին. 2 :
վարատան : բերնի կատ, կամ քիմի չինիլ, կամ հալկայ : գե. 2 :
վարատակատն : բարբարակատն, տէտխրկին : ժա. 3 : ին. 2 :
վարատիլ : ցրուիլ : տարտղնիլ, տէտխրկին ըլլալ : ին. 3 :
վարկածք : մոքի դրածը, մտածմունք : Թահմին, գըլյաս : ին. 4 :
վարկանիլ : միտքը դնել, տեսնել : տանմնք : ժի. 3 :
վարմ : Թօռ, կամ տուզախ : ին. 3 : գ. 3 :
վարտք : փերչէմ : կե. 3 : կամ, ծառին փերչէմը : ի. 2 :
վհ : խնատ մենծ : այտ, մէչհուր : ը. 2 :
վերադրուիլ : վրա ընկնիլը, կամ մէկ մէկու վրա գըրուիլը : ին. 2 :
վերակացուին : վրա կեհնալը կամ հսանիլը : ա. 2 :
վերակենցաղել : ողջընալ : տխրկմնք : ըե. 5 :
վերամբարձուիլ : վեր բարձրանալը կամ ելլելը : ձը. 3 : գը. 9 :
վերընթացուիլ : վեր ելլելը : ձե. 5 :
վերծանիլ : կարդալ : օգուտնք : ին. 4 :
վերնակենցաղ : երկինքը ապրող կամ տպրելու : ծա. 4 :
վերնամարտ : ոյ գէմ ձենկ ընող : գը. 3 :
վերնամրցանակ : երկնային յաղթութենէ վերնաչխարհ : գը. 24 :
վերնաշուխ : վեր ելլելու : գը. 11 :
վերջնական աշատ. : ատս հսանելու զօրաւոր գեղ, ինչպես պաշ տապօնը, ևն : գը. 11 :
վէս. քիմը մեծ, հպարտ : մադրուր : ծ. 2 :
վհիխարուիլ : խնատ մենծուիլ. հանդիսաւորք, գը. 2 :

վիժած : անցուցած տալայ • վատթևնաւէն էվվէլ տօղմուշ • Ե • 2 :
վիժակ : վար վալէլը • հիք • 1 :
վիհ : խորուկ փոս • ժա • 1 :
վիհանալ : բաժնըռուիլ • թէվզի օլմաք • ղիք • 8 :
վիմական : քար դարձած , քարի պէս պինդ : ծիշ • 2 :
վիրդ : նետաձգու մեծիկ քար • կ • 2 : վիրդ տալի : տէօշ չէմճկի քար : ղէ • 8 :
վհատիլ : սիրտը թուլնալ կամ կոտրիլ : նէրճկի քընըլ-մալ • ձ • 4 :
վտակ : լաւրակ վազուկ ջուր • ագար սու • Ե • 2 : լիճ • 4 :
վտարանդի : հայրան տեղ ընկած , կամ վըռնտած • ժէ • 2 • ծա • 4 :
վտարել : քշել • գօվմաք • խիճ • 3 :
վտահել : լաւրայընել • զաւգունլաթմաք • Ն • 2 :
վտան : չաւըր • Ն • 2 :
վրէժառու : էօճ կիմ հայիֆ ատնող • ճէ • 5 :
վրնդակ : ղալատ , կիմ զրկուած • ինձ • 2 • կիմ , ծուռ • էանլըշ • ժէ • 8 • ղէ • 9 :
վրնդիլ : ձամբէ դուրս էլլել • էօլտան շաշմաք • Ե • 2 • կիմ , ղրկուիլ • մահրում գալմաք • լէ • 2 :
վրնջոդական : ձիու պէս ցանկուիլ , կիմ ազգիշ ըլլալը : խոճ • 2 :

Տագնապ : արիւնէթ • Է • 3 :
տաժանիք : խոճ • 3 : } մեծ աշխատանք • խիթրաթ զահ-
տաժանուն : է • 2 : } մէթ :
տածել : պէտ ընել • պէտլէմէք , թէմմար էթմէք • Ե • 2 • Թ • 2 :
տակաւ տակաւ : կամաց կամաց • աղար աղար • ծէ • 3 :
տաղանդ : օխայով լաւրակ • ինէ • 2 :
տալաւար : խոչխոչէ • կիմ չաւըր , գօնաղ • է • 1 :
տալաւարիլ : բնակիլ • գօնաղ էթմէք • հէ • 13 • կամ , բնակուիլ , բնակարան ընել • գօնաղ օլմաք • ճ • 1 :
տալտակազազական : խրատ ընելու • փէք մուրտաս • ղիք • 20 :
տալտակալի , դանելու • խրատ էտիճէք • ա • 1 • կ • 5 :
տալտա : թաս , բեռակ • Ն • 2 :
տալտ : գոլ , տաքուելի • արմաչլըք • գ • 3 :
տալտախառն : տաք գոլով խառնած , ինչպէս աման եփելին : ղէ • 9 :
տալտանալ : տաքնալ : գըշնալ , ըստիթմա օլմաք • խիթ • 2 :
տալտար : կացին • պալթա • ժէ • 3 :
տաս : գիր • եազը • կիմ , գրուածք , գրած նօսք • լէ • 2 :

տաս

առատամնել ։ արտոմելու , հոդալու ։ դասալէթլի ։ լատ ։ 2 ։
առատահացան ։ խոշոր փուշ , կամ ոչխարի ականջին ցանուղ ծիլ ։ 2 ։
առարադրել ։ վերնատել , հեռացընել ։ գօվմաք ։ է ։ 2 ։ ը ։ 1 ։
առարաղ ։ կերպ ։ ծարղ , ասյ ։ ժը ։ 2 ։ ծէ ։ 5 ։
առարաժամ ։ պէվախտ ։ ձը ։ 6 ։
առարակոյս ։ մերթ՝ բաժնուռճած ձամբա ։ ղ ։ 3 ։
առարակորզել ։ փրցընել ։ չէքիլի գօփարմաք ։ ժէ ։ 2 ։
առարացոյց ։ օրինակ ։ էօրնէք , նումունէ ։ ժէ ։ 2 ։
առարմ ։ սիւրիւ ։ կը , 3 ։
առարտամ ։ անձրևածուելի ։ լը ։ 2 ։
առարտարտու ։ դժոխքի անդունդը ։ ճհէննեմ ։ ը ։ 1 ։
առարը ։ մարմնաւոր բաներուն թէմելը ։ ար , կրակ , օդ ։ ջուր , և հող ։ իւնսիւր , անասէր ։ ձը ։ 3 ։ կամ , անոնցմէ հասել եղած բան ։ ը ։ 2 ։
՚ի տարը դոյն ։ եղած բաներուն տալը մէջը ։ խա ։ 2 ։
առարը արկածիլ ։ պատձառ փորձանքներու ։ ղը ։ 6 ։
առարը ժամանակաց ։ ակիղէն կամ վայրկեանը աշխարքիս ժամանակին ։ խշ ։ 2 ։
առարիչ ։ հասել ընող ։ ճչ ։ 1 ։
առարփանք ։ մեծ բաղձանք ։ արզու ։ ժը ։ 1 ։
առաւիղ ։ ղանուն ։ չալղը մի է ։ կա ։ 1 ։
առեղալ ։ անձրևի պէս թափիլ ։ եաղմաք ։ ժլճ ։ 2 ։
առենշանք ։ առեւ առարկանք ։ ժը ։ 1 ։
առեսական ։ երևելի , աչքի եկող ։ կէօրիւնէճէք ։ ինչ ։ 2 ։ կամ , առեսող ։ կէօրէն ։ լչ ։ 5 ։
առեսականել ։ երևելի ընել , ցուցընել ։ ղչ ։ 10 ։
առէպ ։ մըղրախ ։ խե ։ 3 ։
առիեզերադաւ ։ աշխարք խաբօղ ։ աշխարհի աստատան ։ ղ ։ 4 ։
առիղմ ։ ցեխ ։ չամուռ ։ ժէ ։ 1 ։
առիպ ։ կերպ , կերպարան , քիսվէթ ։ պ ։ 1 ։
առիրադաւ ։ ծիլ ։ 2 ։ } առերը խաբօղ , անհաւատարիմ ։
առիրադրուժ ։ է ։ 2 ։ } սատանայ խային ։
առլք ։ արմնք , տարիք , եաշ ։ ժա ։ 2 ։
առխուր ։ տրտում ։ մէլուլ , մահղուն ։ լչ ։ 2 ։
առխրատեսակ ։ ան մուրթ դուն ուհող ։ լչ ։ 8 ։ ղչ ։ 12 ։
առլանախիպ ։ թանձր չամուռով լցուած ։ պաչլըդըլը ։ ժչ ։ 1 ։
առնկակիպ ։ քնական ։ առընտան , ղաթը ։ ծէ ։ 3 ։
առնտեսել ։ հոգալ , տալ ։ գայըդմաք ։ ժէ ։ 2 ։ կամ , ցընդել ։ պէկան կթմէք ։ խը ։ 6 ։
առնօրինուելի ։ տան գործք , կամ թիմար ։ ղչ ։ 3 ։
առոխանք ։ ըստակի շահ ։ ֆայըզ ։ ա ։ 2 ։
առոհմ ։ աղտ ։ ասյ , ալնախլէ ։ ծա ։ 5 ։

տոհմական : ազգու , ազգատոհ : պ. 2 :
տոյժ : զարար , ձերիմի , ձոռքատ : բ. 2 : իջ. 2 :
տոչորիլ : երիլ մրկիլ : եանմաք : է. 3 : կամ , ցամքիլ : գոռ-
ռռումաք : իջ. 2 :
տոռն : չուվանի կապ : քէնաիր : իբ. 1 : կէ. 2 :
տոչայաիլ : հալիլ , մաշիլ : կջ. 5 :
տոռժիլ : ձերիմի կամ ձոռքատ քաշիլ : է. 3 .
տոռմար : ակռիտեր : լթ. 2 :
տոպատորագոյն : շատ նման : փէք ուշկուն , թըսալը : ժթ. 3 :
տոռն : պոչ : գոչըրուգ : խե. 3 :
տրոհել : բաժնել , զատել : այըրմաք , ակչմէք : ժբ. 1 :
տրուպ : ցած , անարգ : ալչագ , էտնա : ճե. 2 :
Ցայգ : գիշեր : կէձէ : չ. 2 :
ցանգ : միչա : տայըմ : լե. 1 :
ցանց : ին. 3 .
ցանցարկ : ծե. 2 : } աղ , ձուկ կամ ղուշ բռնելու ցօռ :
ցառուծն : բարկուլթի : էօլքէ : ժե. 3 :
ցեղ : ազ : ժբ. 2 :
ցիւռ : վայրի հշ : եասան էշէկի : խջ. 2 :
ցնորք : իեննթուածներ մոմնուքներ կամ երաշներ : խէյալ :
ժբ. 3 : ձջ. 1 :
ցնցուղք : ցաթկուուք ջուր կամ կրակի : ակրսկինելի , սիւս-
կինըմէ : ջ. 3 : կբ. 3 :
ցոլանալ : փալփլիլ : շաւքլանմաք , շէօկլէկնմէք : չ. 2 :
ցոլք : փալփլանք : շաւքլանըշ : ձա. 3 :
ցոփուն : համարձակուն : ազըքլըք , սէրսկեատլիք : հբ. 2 :
ցօռպ : գաւաղան : ատկինէք : կ. 4 :
Փաղանգ : սիւրիւ , գաթար : կե. 1 :
փաղաքշել : շոյել : խաչքիլի կէչինմէք : ճ. 1 :
փաւար : խօվուխ տեղ : խ. 2 :
փարաքուծն : շան պէս էտէպսիզուլթի : խե. 2 :
փիլթեաշ : փիլխանէնմիշ եզած : ղջ. 11 :
փոխաբերել : հատուցանել : մուգատկէլ էթմէք : է. 3 :
փոխատրուծի : հատուցուծն : մուգատկէլ : հե. 9 :
փոկ : կաշին կատ : խե. 2 :
փոռ . (փողն :) պօղաչ : իջ. 3 :
փոռ . (փողոյ :) ղռուննա : կբ. 2 :
փոռել : ղռուննա կամ պօռու չալել : կպ. 2 : ղբ. 7 : կատ ,
ամուր կանչել , պօռաչ : պաղըրմաք : կբ : 2 :
փրկանակ : փրկուելու գործիքը , կամ միջնորդ , աղատող :
գուրթարըչը : իջ. 2 : ծա. 4 :
փրկանք : ազատելու գին : պէհա : ձէ. 2 : չ. 2 :
փքանալ : ուռիլ : պէպկուռլէնմէք : է. 2 :

վրա

բաղեաւ : քաշուած , սրճաթ , քիչքըցած : լիք . 2 : ձէ . 3 :
բալցկեղ : կեղցաւ : շիլխփենջէ : ժբ . 3 :
բալցրաւենի : անուշեղէն : թաթլը , շէքէրլամէ : լա . 2 :
բամահիլ : անարդըմբիլ : այբալանմաք , ղէմմ օլմաք : հէ : 3 : ձբ . 5 :
բայտ , կամ քաւռ : կէրատանըլխ , լէօշ : լէ . 1 :
բանակիլ : չափի մէջ մտնել , պզտիկնալ : հօլչիկ կիւր մէք , քիւչիւլմէք : լէ . 10 :
բանասաթ : ժանտ : զալըմ , եաւուզ : կլձ . 2 :
բանդակուճաթ : փորուճաթը քարի՝ կամ փայտի վրա : օյմա : ժա . 2 :
բանիք : ինչղըտաթ ըլլալը : չ . 1 :
բանկիլ : փրցըմիլ , կոտրըմիլ : գօփարըլմաք , պըռըլմաք : լիչ . 1 : կիչ . 2 :
բանքար : օխայով կամ քէսէչով ըստակ : ժբ . 1 :
բառադխման : չորս աչքով , կամ չորս դիկն տեսնող : ծա . 4 : աե՛ս 'ի լուծմունքն :
բառահերպ : չորս կոտմ ուռնող , ինչպէ՞ պէ խաչը , զա . 2 :
բառահուսեան : տէօրթ թարաֆլը : զէ . 21 :
բառք : չորս : տէօրթ : ձէ . 1 :
բարակոչկոճ : քարով ծեծկըռտօղ : ժբ . 2 :
բարավիժ : խայտչէ վար ինկած : ծէ . 2 :
բարբ : թաճ եըլանը : բ . 1 : ճ . 4 :
բարակն : թուղթ : քէաղըտ : կթ . 1 :
բաւարան : քաւօղ : ափի հատն : զէ . 1 :
բեղկը : մանրուստ : կամ , մանկին կամ տիւմկնին կոտը : լբ . 3 :
բերթուելիլ : քերտականական չինք : զէ . 19 :
բթթիել ականց : ակնեթարթ , աչք բանալ գոցելը . և նման նուելը , բլիկ մը : պիր ազըճըք : ժգ . 1 :
բիմբ : տամախ : ինչ . 2 :
բինաւոր : զարհղլի : զա . 1 :
բղանոյք : փէչ , էթեկ : ժբ . 2 :
բնարան : բնանալու տեղ , պերեզմանն : հէ . 4 :
բննին : թէֆթիչ : 'ի բննին առնուլ : քննել : թէֆթիչ էթմէք , արամաք : հա . 3 :
բոլարկել : ծածկել : էօրթմէք : հբ . 2 :
բոլընծայ : բոլքով ծածկած . զբ . 3 :
բոյնակրօն : քու կրօնքին կամ հաւնունին : լէ . 1 :
բոյնանիւթ : քեզմէ շինած , կամ հաստլ ըրած : ծգ . 4 :
բոյնաշունչ : քու շնչով կամ բերնով խօսած . լէ . 2 :
բռամնափուշ : լբ . 9 : } փուշ փուշ ընող , կամ ըլլալու :
բռամնել : . . . բ . 1 : } խիստ գոռալու :
բրայ : ղուշյումէնի կամ խալճկի օձաձև : ժբ . 1 : ինչ . 3 :

քրէական : Թագաւորի կամ տէօլէթի դէմ ըլլած : ծա. 4 : ղա. 3 :
քրձազգած : չոր կամ խարար հագած : լիթ. 2 :
քրմորդի : քուրմի կամ կուռքի քահանայի զաւակ : կը. 3 :
քրտնակնդրուկ : անուշահոտ քրտինքով եղած : ձբ. 3 :
քրքում : զաֆրան : ղբ. 11 :
քքոճանք : ծեծկրտուելով լալը : ժը. 2 :

Օդ : հաւա : խէ. 2 :
օդախոնաւ : հաւան թրջոց : ղբ. 20 :
օդաչու : հաւային մէկը թռչոց : կ. 5 :
օդուած : տես յօդուած :
օդք, (օդից) ոսկից աման : փսպուտ : խէ. 3 :
օթևան : իջնելու տեղ, տուն : օթատ, գօնատ : ը. 1 :
օթոց : զգեստ, հագուստ : էտպատ : ի. 1 :
օժանդակ : օգնական : եարտըմճի : լիթ. 1 :
օժանդակել : օգնել : եարտըմ ընել : կէ. 2 : կամ, ջ. բայընել, մեծ բանի հասցընել : է. 1 :
օձաձաք : գործիք : ավատանըք, փուսատ : կիչ. 3 :
օն և օն դրել : իրաւ տեսնել : հագ տայմանք : լիթ. 3 :
օլինդր : փէլին : չ. 3 : հա. 2 :
օրակշիռ : օր չափօղ : (Յիշատակարան :)
օրհներդ : օրհնուելի երգօղ, օրհնօղ : կա. 2 :
օցտօղ : բաժնօղ, ցրուօղ : տալըտան : ժէ. 4 : կամ, բաժնըտուած, գլուխ քաշած : այրըլմըշ, պաշ չեքմիշ : խը. 2 :

վայտ

Պատճառք յայլմէ Հատից։

Դատապարտեալքն ընդ երկայնութիւն՝ պարտապետին ՚ի բնութենէ գրուածոց երանելոյն Վրիտոնէս ասէին Վրիտոնէ, ախորժեալ փիլոսոփայ ՚ի լուծանոյց աղօնեանն բանիցն՝ առեալ ունել և զօրինաւոր բացայայտութիւնն ընդարձակ ճառիցդ նորա, որ ՚ի սբ Ղեւսին ասիցին հաւել, և ՚ի սբ Ներսէսէ, այլովքն հանդերձ։ Վասն որոյ արդարև պէտք, և իմոյ կամ ախորժակաց հարկ ընդրեալ է, և արդեամբք փութալ է, եթէ ինչ զհարկաւորսն և զհաստատ օրինակս առցելոյ ճառիցդ ունիցիմ ՚ի ձեռին՝ առ ՚ի յաւելել հետ հաստատմանէքդ յեհիմոտս վրիպանացն փրկչին և առաքելոցն։ որում անկասկած վստահութեամբ լինիմ պէտ ՚ի քեզանէ բանիցն ստանալ։ Այլ դարձեալ ասացից այս այլով բարբառիւ ճառանային կարօտ գոյ ՚ի հաստատուն, զայժմու հաստատիչսդ զմեր և զայլոց ՚ի քէն ուսցուն՝ պատճառս առաք ՚ի հաւատացանել ըզմեզ հաւ և խորհրդոցդ կամայ վաղուց ելինելոյ ՚ի սրտից, ոչ անհաճոյ՝ որպէս յաստուածս, բանաւորք և բարեպաշտից մտաց։ այն ինն է՝ ճառ առանձին ՚ի վէր հատուածոյ ինչ Վրիտոնէ սբ Ներսիսէ ՚ի Ճոճընեն, այն՝ յորոց խաչիւքն ցաւոց պերճանօքն լինի յայտնագոյնս

լինին։

Վասն ՚ի ամս ոչ քան զառ ճառանային օրինակիւ ընդ հատուածն ընդունանալովքն, այլ ՚ի յաճախութենէ բանից ընդարձակ, ըստ առիւծեալ՝ ընդ երկայնութիւն ընդունելոցդ լինել։ Վասն առաջին պայմանի պատճառս, պէտ էր զմեզ նախայօժար դիտառելոյն՝ յայտնի հատոյ մերոյ հատուածոյն բանից ընծայեցեր լինել ՚ի չէշտակ առ հաստատուն։ Վրիտոնէ սբ Ներսիսէ ՚ի Ճոճընեն, այն՝ յորոց խաչիւքն ցաւոց պերճանօքն լինի յայտնագոյնս

հա

նարեկեան բանահիւսութիւն. յորմէ երկանիկ վարդապետն բան իւրում առվորութիւն, համառանդ ի վեր հաս դան պատմականն, պնդաճիռ փիլոսոփութիւն անչնաչեան ցասաց Յ՚ովհաննէս՝ լսելոյն խորհրդով ի հարճատօպ բանս բովանդակէ. ինչ պէ ի ներքս ի խոսանն իմաստին յառնել չնոսութեանէ, լուծիմ յիս ինքն պճաղդասարայ արդեայ ապդալինն հասցն հրել դողնը՛ը, եբր հասատօպափիճ նշանափերս նիւսել յորմ ապարանին՝ առանց կուրօղ լինելոյ տրատրաբար ընթերնուլ: (՛Նանիել. ը. 5. 25:) Լրով ի լարմ համոզիչ իմաստին պէտս առնել գոգոյս դանիելեան հոգացն, ըն ոչ պատ ի յառաջնոց ապաստիճատեսն աքանչն երկաւորութիւս առնէատ օճանդակ. որ պիտոյքն խորս տարտերոսական յառաջ Յ՚ովհաննէս՝ բան կարի մեզ լուսաբանելոյն: Յ՚ոպէն պնդաց ասենեցան պընդարձակ ճառս վարդապետական՝ ի մէ յայս բան ասան չելարուճեսս հասատօպէ երկանիկ մերս վերադ. հաւասարեալ մեզ պետութիւն յառաջ Յ՚ովհաննէս, ընդ պատճառս նոցա և օրինական, պատասխանէն, պնդհակառակն, պնդոճիկալոն, պարդեցան փառացն՝ որ ի նոցանէն ներգործեալ, և հանգամանայն ասել պատմ պնդպատճն և պրոյխատար հանգամանս յառաջն. ինչ պէ յերաս է կնոջ, ասիս ասաց, այլ բովանդակ

ասաց:

( ) ոն ի՛կ այսահեսս ի ներքս ի հոսանքն բանիցն մեծացուց երկիւղիւ. վախահայեալ ի նոյն ինքն յՅ՚ովհաննէս՝ բանալ մեզ պնդաճիռս երկրն յառաջ. պէ որ կրեսցն՝ նոյն դայ և պնդարձհանելն գիտէ: Ցա-մեզ ասացուածս ընդարձակիցն երկոց, դան բանս. ինչ՝ որ ասեմ, և չեզ՝ որ ընդերանուրդ. պի ի ճառս յառաջ՝ ասասել արարեա են սերդ՝ դան հիմ:

ՐԱՅԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ,

Ի բանն աբէյ հօրն Ղէորգ Վրեփորե Ալպեկացւոյ,
(Ի հերբոզ աբ ԱՂՃաճկին:)

Երախայրիր յաւէտ հրճուանօք բերի ընծայիդ Ի կանայս: Որ դժուարընդել դաստիարակաւն խաչի վարժեալ կրթեցար, օրդւոյ քո կցորդակցուբք, միաւեսակն ժուժկալութբք, կրելով զերաշխատ վշտաց ծնեցեալդ Ի քէն ոն, մշտաչարչարն մեռելութբք, անձնատուչոր տօթով խարուկեալ: Որբև զրօջ անարատ՝ քահանայական նուիրմամբ Ի վերս սիրոյ սեղանոյդ մատեար՝ ասրաբոյս և ստեպղնեայ՝ գեղմնաբարձ մաքուր պատարագ. Ի Հգնաւորական վարս ողջակիզեալ, քան թէ Ի սրոյ հանդէս խոզխոզեալ: Ա՛ան այսորիկ Ի նուէրը քո զենման՝ հրեշտակացն պարք պաշտօնանեալ, ընդ առաքելոցն գուժմար պասակցեալ, զմիայն արժանիք պատուհեալ գոլեին՝ նբ Ա՛ծածին:

ա. ԱՍ ԲԱՆԱՄԱՐԻՄ ՀՆՈՐՀԱԼՑ
Հոգւոյն՝ խաղացեալ յանձին զմարթա-
նուն մերս Հռիփսիմէ, յիրաւի և կոչ-
մանցն զանապատնուէճ անուանակիւք գոլ
ասմ՝ ոչ զնա խոստովանեցան: Վա՛ զի եթէ զվարդապե-
տականն ասես, թէ զՀովհաննէսն, եթէ զյաջողուեցին,
կամ՝ զթարգմանուէճն, և որ այլն ևս թուէցեալքն յա-
ռաքելոյ, (ա. կորնթ. ԺԲ. 8. 9. 10. 28. 29.) յո-
լովագունից յայնցանէ արժանացեալ և անուամբ՝ և ի
ծաղ, պատկ գեղեցկութիւն անցեալ հանդիպի՛ ի զլուխս հոյակա-
տարեալ եկեղեցւոյ:

Ա՛յլ ինձ՛ ի յայժմու առաջադրեալ բանիս տեսանե՛ ոչ
ինչ տարադէպ թուի՛ երաժիշտ հոգեւնուճապ զնա ան-
ուանել, և կի՛ նկարիչ հոգենկար. մանաւանդ թէ երբ
հոգւովքն ևս պատուճեալ անկարելի. վա՛ զի երբէ՛ նկա-
րելով, և նկարե՛ երբեմն: Ուր ոչ զգողձնայն երբիցէ
է տեսանել՛ ի հաշակ արուաշխոյ քաջախտուրեանցն. և
ոչ զթրակացին որփեոս՝ քնարահար երգովքն զառատուե-
լեալ ազգս առեղծանելով, և ոչ զասպելեան կռնոցն՛ ի
խաւնուրեն երանգոյ անահատականն պատկերն ի մտաց
տաժանեալ: Ա՛յլ զի՞նչ, հրեշտակ՛ ի մարմնի՛ քնար զար-
ուին տեսեալ ատանալն, երգել՛ քաջ հնչեցուցանել՛ ի
լսելիս ազգայ՝ ղերկնից խակուհոյն զանհամեմատ փա-
ռացն գովեստս ձայնից, և զառ՛ի սրտէ՛ն պատակա-
ռելին տեսակ պատկերն անզուգականն մեծուրեն ան-
բաժին կուսին՝ ըստ ատանելոյ բանիցն գեղոյ՝ ի տես նը-
կատման նոճազահայեաց մերոցս աչաց՝ ջքնալ հեռա-
պրել: Եւ ահա՛ ի հրաշատիպ նորոյն հիւսուածոյ՝ մի և
այս նոճապ ձանաչի:

Խրախոյի՛ր յաւէտ հրճուանօք բերկրեա՛ր ի նոյա:
ը. Ո՛յժ առաւելեալն՛ ի կիւրս հոգւոյն զարթուցա-
նել հնարի՛ խրախոյիցն ատելով. ոչ տակ ուրախ լինել,
այլ գլխովին պատարուն ունել զսիրտն խնդուրեանն
շարժմամբ, անխառն առենևին՛ ի մտանէ արտաքնա-
նացն. զի այս է խրախոնալ: Եւ զայն ոչ վայրապար՛ ի
սրտին ձեռի կրելով, այլ յաւէտ հրճուանօք. ի գիմս ե-
րեսացն՛ ի ձգուժն ձեռին՛ ի շարժուած անձինն արուս-
բերել զնեբգոյացեալն ի սրտէ զուրախուրեի. զի ըստ ե-
ռանգանն՝ և ցոյսմունք լեր. և հրատին բորբոքելոյ՝
քնաւորեալ է կայծականցն Թովմասիսեան: Խակ այսպէ-

առաջ

սուտ ամենապատիկ ուրախութիւնէ ոմն այլ ոչ ակնարկիս արժանի՝ բայց դուն միայն ասէ՝ Բերկրեա՛ւ ի կանայ: Զի այլոց կանանց տրամուելի եղաւ ի վէր, և ցաւք, և հեծութիւնք, և ըստ սրտից նուաճութիւն. դուն միայն անպատասխան այսմ ձմի, ի քեզ բերկրեալ, և այլոցն ամենից ցաւն բերկրեցուցիչ յիրաւի համարիս:

Իսկ արդ՝ զոր խրախճանութիւնէ պատճառս տալ ունիցիս ոմն երանելի՝ ասէ տասն. արդեօք զառ՚ի ծննդենէն ըզբազմակոչ ընտրհացն լինութիւն, արդեօք զգաբրիէլեան աւետեացն մեծարանս, զծածանոյրուն՚ն արդեօք, մինչ զծնունդն կատարեան, կամ որ այլ ևս գերազանցութեց են մասունք՝ նորուն ծածկնողութենն վայելչականք:

Ու զծնունդըն ի պապիարախառն խաւէ վարձեալ իրն ցար:

Ք. Նաբէ, նոր զարմանս. նորանշանս ինն հնչեցուցաք նես ո՞ ծածկինդ գրիգորիէ. զի՞նչ այլափոխուել կայ կերպարանաց բանիդ, յառաջագոյն զուրախականն ակզբնաւորեալ նուագ, անդէն առ նմին զկարի տրամականան յանձախել, խանչ, միածնի առաք. վի՞չտս անփարատեալս, մեռելութիւն անունս, անձին տոչորումն, ողջակիզումն՝ միանգամայն և զենուումն: Խաչն զի՞նչ միաբանութիւն ընդ խրախութիւնէ կայցէ. որպիսի՞ ինչ նկատն հրճուանք մեր արդարուի՝ ընդ որդւոյ մահակից եղելոյ: Ա՛ն զոք ի՛ ձարտարութենէ զգեցուցեալ՝ լուսաք ընդ խնդականան ի՛ն ներքս ածել խաւնել զտրտմականան. և ո՛չ զայն ոք ի պատկերագործացդ, որ ի գծագրութիւնի չքեղաշուքն հանդիսի թագընկալութենէ մեծի արքայի՝ զնաղամեակ եղելոյ միածնի արքայորդւոյն զաշխարհումն առ նմին նկարեցէ:

Մարմնական ձարտարապետն՝ ասէ, արդարև այդ զգուշալի. այլ հոգեպէս երգողացս՝ ո՛չ նոր ինչ, կամ պարապաւէլի. զի ուր ցաւք՝ փառաց լինին պատճառք, և մահ՝ յաղթանակ կանգնէ ի՛ վէր մահու, անդանօր յիշատակ ցաւոցն և մահուն՝ մեծի խնդութիւնէ է արարող: Ո՛չ նա ինքն ծածանօրն որդի՝ իւր փառս զնաչն առաձայնէր = (Յովհան. ժբ. 23: Կոչ. ընծայ. երես. 236:) Ո՛չ առ յի տակէ խաչին պարծանաց՝ զնոցուածոյն վերս անպահէր ի փառաւորութենէն մարմնի՝ մինչև յիւրականն ապրուս յերկինս: Զնարդ և պօղոսի չգոհեալ յամ հրաշակերտս երկրի այլ ինչ նիւթ պանծանաց, զնաչիւնն թևառածէր: (գալատ. գ. 14:) Ապա արդարապէս և կարի առաւելութիւն նմին խակ ծածանօրն՝ պսակ փառաց և խնդութենէ առնի զնաչն է համարելի. ոչ յաղորդօքն յայտնեցայն: Ա՛ն որոյ երգեմ գոչեմ, կրկին երկրորդեալ

ըզ-

ՃԻ . Դատաստան՝ ինամածոյ է մանկանց ՚ի մարմնական կենցաղս՝ միանգամայն և ՚ի հոգեկան : Ապաքէն հոգեվարժ դատաստանութիւնք լինչ առ ՚ի մարդկանէ չունէը ոչինս կոյան սրբասուն , որ էրն անդստուին ՚ի տղայութիւնէ՝ վարուց մաքրեալ , բարուքիւ լցեալ , առաքինութեամբ կոփարեալ : Զինչ ասա . վկայակեցաւ նմա ըստ այնմ խաւսեալ դատաստանաւն , յորմէ այլք խորշին՝ մերժին , զերեսս դարձուցեալ . վա՜յ զի դժուարընդդէմ է , ՚ի դժուարին և ՚ի ցաւելիս ընդելացուցիչ և վարժիչ . վա՜յ և դժուարաւ առ ՚ի մարդկանէ ընդելական : Խաչն՝ որ յաւէնեցուն Թիկանց ընկեցին էր ելբև դժուարակրելի , միայն զԹիկունս մատակ կուսին էգիտ ելբ տապնջական . ՚ի նմա հանգեաւ , մանաւանդ Թէ հրաւ ելբեցաւ սիրոյ ատեն ըստ ձաժանչութեանն : Վա՜յ զի ոչ միայն ՚ի մարդարէիցն տեղեկացեալ գիտեր զմեռանչին ապագայ վշտամբեր կեանսն , այլև յաւետեալ հրեշտակին ընտրա կոչմանն ՚ի մայրութեն մեսիոյն , ոչինչ է յերկուձանալն Թէ ըստ այլ յայտնութեան ծանեաւ որոշաբար և զնաչակիր կենացն խորհուրդ . ոչ և մայրական պաշտամանն վայել խակ էր գիտել . այն զի՝ կոյան ձածխանաւ լսեաւ ՚ի հրեշտակէն զԹագաւորելն ՚ի վա՜ր տանն յակոբայ՝ և զիրկել ժողովրդեանն , յայս է Թէ զիրկագործութեանն յեզանակ ոչ մարմնաւոր խնամայր՝ արով և ալեզամբ , այլ երաւամբք և արդարութ : Դժպատեհ լիմն Թուի կարծել , Թէ ՚ի հինան յաւետարանել հրեշտակին զծնունդ տամիսանն՝ յայտնեալ նոցա և զօրն նակ վարուց նը կրկնին երևմամբ մերն և հօրն . (Դատաստ . ԺԳ . 5 . 14 :) խակ ՚ի նոր ատեստարանութ առ ՚ի կոյան՝ լսեալ նոցա զհանգամանս ծնելոյն : Ապա գիտեր , և դարձեալ գիտաց զնաչակն պատրաստութեն ատեստարանեալ որդւոյն . յանձն առ՝ ընկալաւ զմայրութենն , ընդնամին և զնաչակցութեն . անդրէն բղխեաց սէրն մայրենի , զոյգ նմին և ցաւն . և մինչև էր որդւոյն զիտոյ առնել վշտացն , մայրն զծնոդական ալեսուն ձաչակեաց . նմանապար կրեալ մերն տամիսանն , որուսմ յաւետ քան զորդին հրամայեցաւ զուսուցութեն պատուն վճարել՝ ժուժկալութեն ՚ի գինւոյ և ՚ի ցբոյ : (Դատաստ . ԺԳ . 4 :) Կամիցիս գիտել զարձեալ զնաչակն գատաստարակութենէն առ մատաղամայրն մարիամ . փուռեալ մեռս ՚ի տապարն առ ալևորն հոգեկիր սիմէոնէն . տես զնաչակ զնորս օրհ-

հաբան լեզուն՝ սուսերս ածամուխս պատրաստեաց հոգին. *Ընդ քո խակ անձն՝ (ասէ) անցցէ սուր: * (Ղուկ. ը. 35:) Դիմեաց ձայնն ը լսելիս կուսին, և եղե 'ի սըրտին սուր հատու 'ի վէրս հոգւոյն: Դիտեն վիշտք յաւակատեաք՝ և նախ քան զիջորձ իրացն ապագնապել ընդ սիրտ, և առնել՝ (որպէս սենեքա ասէր,) յառաջ քան զիջուածառութիւնն՝ թշուառ: Աբրահամու հարիւրաւոր ամաք յառաջ՝ ծանուցեալ 'ի Թմրութենն զգալոյ տառապանս իւրոյ զաւակին, 'ի ապագնապ ընթանալ ծերութենն, և ը գիշերոյն՝ խաւար զաչան պաշարելը, և ահ զսիրան հայրախնամ: (Ծննդ. ԺԵ, 12. 13:) Իակ արդ՝ զոր վէրս կարծեցեալք ներգործեալ զկուսական սրտիւն 'ի սիմէոնեան սրոյ անուն. ապաքէն ասասիկս և անհնարինս, և օր ը օրէ զայրացեալը՝ ը իւրաքանչիւր վշտաց որդւոյն 'ի դէմս ելանելոյ. որոյք երեսնամեայ ժամանակաւ վարժեալ հրահանգէր յուսումն արիւնապիծ մատենիլ քառակողմեան խաչին: Վա՜յ զի որդւոյ նուիրելոյ 'ի ցաւս այնպիսի իակ վայել էր մայր վշտանալ. և որ հանգիւ առկոյն լինելոց էր ը ածորդւոյն 'ի նորոգութիւն աշխարհի, արիական ունէր պէտս կրթականութեանց:

Որդւոյ ի հրդեհումբ:

Ե. Ո՞ հաղորդութիւնն 'ի վիշտս՝ սիրտիանս լինի վշտակցացն սասցին խնամատուիք՝ յորժամ ը օտարս կոչէ. բայց ընդ որդւոյ՝ կրկին տանջանք են. և ընդ միակ որդւոյ՝ սատանիկ ևս. խակ ը միածնի որդւոյ անմեղի՝ անսփոփելի են ցաւքն: Ահա քեզ նպատակ՝ և պատճառ ցաւոց ածամուխն՝ սատակութենն, և անբժշկութենն: Որդի՝ որ միակ միսիթարուն է ծնողաց 'ի վիշտս, նոյն գարձաւ ոչ կոսին 'ի տանջանս: Ոչ ապէսիցս. մայր՝ որոյ գորով սրըտին ոչ ժուժայր 'ի տեսանել անգամ զանատուն ոք ցաւած, չիւր խակ որդին միածին և անպարտ՝ նախ առաջին տեսանէր զոյն գժնդակութենէս, զոր չայլ ոք օտարք քնաւ չէր տեսեալ: Գալարէին սղիքն առ կակիծ սրտին, այլ ոչ նեղէր հատատարմութենն թողուլ զանել զորդին միայնակ 'ի տանջանս: Վա՜յ կցորդիւր նմա մարմնոյն, և սրտիւն, և աչքն. կցորդեր 'ի կիրան, կցորդեր և 'ի գիտաւորութենէ կրկին. այնչափ համակարկը գտեալ խորամ միածնի, մինչև հայելն կազմեցաւ նմ բազմացաւ ցաւ անձինն, 'ի սիրտ իւր կերպարանեալ զամ վնր առ ժանեական կիրս. որով լինել նմ մի պատկեր՝ և մի նմանութենէ, ոմ 'ի քնութենէ՝ նոյնպէս 'ի չարչարանս. սիրտ պոյն ևս յանձն առնելով զառաքելականն. * Ջչարչարանսն քրիստոսի 'ի մարմնի իմում կրեմ: * (Գաղատ. ը.

17 :) Վա՛յ այսորիկ Հնձակատուածք կոչեաց զնա Երանելին Հերոնիմոս՝ նահապահիկ ֆե՛. և նմա միոյնոյ խակուածք պատկանապէս ասացեալն, ընդել զբաժակ չարչարանացդ սիրկէն. որ յայլ մարտիրոսս նմանուածք իմանի, իբր հաղորդեալք քո՛ի դիտաւորուն կրնայն՝ այլ ո՛չ ի նոյնութեան, ըստ քո՛ւ և վա՛յ քո՛ւ տանջեալք, այլ ո՛չ ըստ քո՛ւ տիրապետ : Խակ ածամորն չարչարանք ամիւ միաբուն ընդ քո՛ւ չարչարանացն. և սիրտ նր արիւնանեղիեալ նովին խակ քո՛ւական արեամբն. որով սաոմերականն ձգդրտեցաւ օ՛րինագրութեն, այն՝ որ ի սրբութեն բորոտին՝ յօրինակ ախտացելոյ բնութեա մեղաց, հրամանատարէր առնուլ երկուս հաւս սքա՝ անարատս, զմին սպանանել, և զմիւսն զկենդանի՝ թաթաւել յարիւն սպանելոյն : (Ղեւտ. ԺԴ. 4. 5, 6 :) Ապաքէն ո՛չ կենաւ մարխամ յիւրումն մարմնի, բայց ծերանալոյ եաեալ նեղկաւ արեամբն քո՛ւ զնելոյ ի սրբութեն մեղաց : Ա՛յլ յառաջակայն ձեռնագ՛ բանս :

Մեսրոպին ՃՈՒՃԿԱԼՈՒԵԱՄԲ :

Ո՛չ ըստ մարմնոյ միայն կրնոյ որդեգրն զուգակցորդ հանդիսանալոյ մօրն գորովական, այլ նովին հոգեւով որով որդին՝ հաւատարեալ ԺուԺկալէր : Կամաւորաբար յանձն առ որդին զարչարանան, նոյն յանձնառուածն և ի մօրն : Նոյր որդին ի չարչարանան և ի խաչին՝ անմեռունչ, անարատունչ. ո՛չ ժուժայնն օտարքն ի նմանէ. բայց մեռանիլ կանանց իբրև զերեզմանաց զնեա ընթանայնն կոծովք աղիողորմ. (Ղուկ. ԼԳ. 27 :) ԺողովուրդՔ ի սեաւնէն միայն աղեւտացեալք, ըստ անձինս ոգւոյնէն կրծոյն բաղխանամբ. (անդ. 48 :) Խակ մօրն զի՞նչ. նոյր տառապէն : Մի՛թէ արձա՞ն լոյծ անզդայ. կայր մարմնոյնէն անդողդոջ. կայր աչօքն անթիթեմ. կոյր լեզուաւն անբարբառ. կայր լսելեօքն ամենալուր. հոգեւով անեղծուած, մտօք անաւրուածնէ, արիւնեաւմբ անմեղկելն. կայր առ խաչին, զի և որդին ի խաչին :

Ջի՞ կաս, զի՞ դործես ի չաւագին առաքանիս մանրզվեստալոյ. Երթ նոյս առաւ ի առն քո աղբատին, և գործեա քեզ առագան արուեստաւոյ առ դիւրանալ սրտիդ : Եւ զնաջդ առ. ահա ասրն իմ ածրնկալ առաքնակաս մարմնոյն ի բացի կոյ ի գլուխ լերինս՝ մածեալ ի խաչին, և եա առ անին զանձինս գիւրուելնէն խնդրելեմ. քաւ լինիցն. բաղմահամբերս որդւոյ ո՛չ լինիմ մոյր անժուժկալ. այլ զուգակցանա ԺուԺկալեալ, ընդմ զպահատուելն նեղուելեց խոյն ձի լիմանան սրտի : Տեսանեմ զնր զաՀեղակիր համբերուելնն յոյ հօրէ՝ իբրև յանապատ գառա-

ժոլէ. յաշակերտացն՝ երբեմն յանհաւատարիմ երկեցուցանէ. ՚ի յուդայէ՝ երբ ՚ի դուլ մատնէ. ՚ի պետրոսէ՝ երբեմն յանծանօթ ուրացուցէ. ՚ի հրէից՝ երբեմն ՚ի նախանձելոյ արիւնաթարբեցաց. ՚ի հեթանոսացն՝ երբեմն ՚ի գիտութենէ դատապարտացս. ՚ի քրիստոնէից՝ երբեմն ՚ի գիտութենէ անարգողացս: Ապա համբերեցեալ և ՚ի մօրէս՝ երբեմն ՚ի ծայրագոյն վըշտացեալ, և ես ՚ի նմանէ՝ երբեմն ՚ի ծայրագոյնս կրեալ: Այլ մնաս ուրեմն՝ արձանացեալ ՚ի լեառնդ զմեռաց՝ մեղը ոբ-

Աղերս պերճախօսիկ վկայութիւնք ՚ի էն գն:

Է. Ապէ միանգամ՝ ՚ի զննին կայցեն հանդիսի չարչարանացդ, թէպէտ և ցաւել ցաւելին ըստ չարչարեալն, այլ ոչ սակն նեքին երբեմն զարչարեալն. թէև վշտակիցք, այլ ոչ նոյնաալիշք հանդիսին: Սիայն ծնողական գիտոց է այս բանս ճարտարութեն, (և կիմ սիրոյ՝ որ կապիկն է ծնողացն,) զկնիս ցաւացն՝ յորդւոց անուն չինքեանս վերացեալ, և երբ իւրացուցանել նոյնութեն, քանեմ հիմարութեն: Ես ահա այս մի ՚ի նեղբին պատճառաց անուն գութեն ծնողական, որով ճանաչին առ չարչարանօք վիրկ չին ոչ այնչափ վշտակից ձանաչիւր, քան թէ կրողական բուն իսկ ցաւոց ակրաձնեան կրնին: Վշ զի որ չարչարբերն, ՚ի նմանէ ձգնեալ էր. ՚ի նմանէ միայն առանց հօր. ՚ի նմանէ՝ անցաւ և անախտ. ՚ի նմանէ՝ անգրանիկ և միածին. ՚ի նմանէ յառաջ քան զմարմնով յղութենէն ծանուցեալ, հաւանեալ և յղացեալ ՚ի միում կամաւորս համբութեն, զիտելով՝ թէ փէր իւր է: Ես ոչ միայն այս պիսի ծնեալ ՚ի նմանէ հոգեպէս և մարմնապէս, այլև անհամեմատ զթովք և խնամօք անուցեալ և ածեցուցեալ յարբունս հասակի, երբեմն միակ զանձ արուն, հիմ չաւ ասել, երբեմն սիրտ իւրոյ արուին, և կեանք հոգւոյն, և խորհուրդ մտացն, և լոյս աչացն. ոչ ինքեան միայն անյապ ըղձալի, այլ և ամենեցուն բարեսիրաց՝ առելեաւք ցանկալի, վարուքն օրինակ, վարդապետութիւք առաջնորդ, արանձնէքեօքն բարերար համօրէն ազգին: Ես ա հա զորդի մի այսպիսի ունանէ, (ոչ անբծբերելի ասել,) ունանէ անոպարտ մատնեալ ՚ի ձեռս անօրինաց՝ բայց իբրև խրատուքք. մատնեալ ՚ի հարուածս, ՚ի ձաղանս, ՚ի նախատինս, ՚ի վէրս հանձարակս, ՚ի թուք եբեսաց, ՚ի խայտառակս պչեղ, ՚ի պատառուածս ձեռաց և ոտից ՚ի խաչ անարգութեն ընկերութեն ասուզակաց:

Ա յժմ ամի ակամասես կացեալ և ականջալուր, ոչ մարմնոպէս միայն՝ ՚ի ղէպս ութեան ևեթ բերելով, այլ մատուցանէ ՚ի խորհուրդս սրտին կշռեալ զնոյն, զիբրաքանչիւր մատանց կրնցն զհանդամանս առնոյր ՚ի միտ, մանր

որոշեալ՝ նմանեալ զդառնութեան եղիկ արտաքին տանջանացն, և եթէ ներքին ցաւոց որդւոյն. ոչ միայն մարմնականացն, այլև հոգևորացն՝ որովք փրկիչն դժնդակ և զարհուրելի ցաւուն՝ հոգւոյն տապնապէր, թախծեալ անհնարին ընդ մեզս ածասպանութենէն, ընկղմեալ տագնապացն, ընդ թողանալ նմա ի հօրէ, ընդ կորուստ անբաւից ի մարդկանէ՝ և հաւատացելոց իսկ, որք անուան ինոցա կրէին՝ և անարգաբար հանդերձեալ էին երևել: Այս կրկին տեսութենէ աչաց և մտաց տիրամօրն՝ միաբանեալ ընդ մայրենի գթոցն՝ զի՞նչ այլ ներգործէր ի սիրտն գոլեական, բայց նոր երկաթի գրչաց նմանութեամբ՝ զամ գկիրս ցաւոց որդւոյն ի մայրն քանդակել: Զի երկոքին այս՝ սէր, և ճանաչութիւն՝ ընկերին բնութեամբ են նմանեցուցիչ և միաւորական. և եթէ պիտակաբար արգարանայ արիւտոտկէն առաստացութենէն, Ո՞ւրպէս խմանալով՝ լինի այ, բայց աստանօր իրօրէն տեսանի ձմարտութիւնն, որով մայրն ի գործարան մտացն՝ հաղորդաւ սիրոյն փոխակերպեալ, լինի ամիս որ ինչ որդին՝ համակ ցաւ:

Ո՞վ ապէնք անբմբռնելի. դժնդակ էր նմա և դոյզն ցաւ որդւոյն. հարիւրապատ ապաղն եւեթ ի մարմնի որդւոյն՝ քան զնոցունն ախտի այնպէս տաստականայր ի սիրտ մօրն. ոյզ տեսեր ոմն յերանելոյն վարդապետաց. և զինչ տուտ ապրեցին ի նմա տանջանքն դժնդակք և բազմատարափք: Մինչ մինչ ի վերայ որդւոյն՝ անդրէն հնչէր արձագանգք կսկիծանաց յանձն մօրն. ցաւք՝ որք յորդին մարմնաւորքն էին, ի մայրն ի հոգևորս փոխարկէին. և որք յիբրայեցւոցն անդամս և [illegible] զգայուն էին որդւոյն բաժանաբար կային ցաւքն, համախումն ի միակ սիրտ մօրն իբր ի քրայս ժողովէին, այնչափ տատակապոյնս՝ որչափ ուժգնն և պիտակ ներգործել զօրութիւնն միացեալ քան զգերոն:

Ե. Արդարև սիրեաց բովանդակ սրտի նէր ցաւոցն բնութեանն. և ըստ գրեցեալսն՝ եղև նմա եղբօրորդին իբր ծոծ ապաչխին. (երկոց. ա. 12.) ոչ ևս յանուշել զհատուածելոյն այն, այլ ի դառնացութեանել զբնին հոգւոյն. և հանդէն նա ի մէջ ապէնանցն, ի սրտին գործարանի խաչիւն հանդերձ. մինչև եթէ էր տեսանել զնէր զսիրտն, (բայց ոչ աչք ժուժային.) ոչ էր մարթ ի վէր կալ հատատեալ, արդեօք խոչ եղե մեզին, կիմ տպանդ արիւնաւոր, կիմ դերեզման որդւոյն: Ապաքէն մատեան կալմեցաւ նմա որդին, գրեալ ներքոյ և արտաքոյ ողբս և վայս. (եզեկիէլ. բ. 9:) որ թէպէտ և զառաչինն բաղձրացաւ ի քերանին, անցաւ և անարտաւմ ծնանելով զնա, բայց ա-

հա՛ի կատարածիս գառնացաւ որովայնն հուսական, (է-
զեկ. իգ. 3: յայտն. Ժ. 10:) բազմապատկի տակոսեաք
հատուցեալ վերհուն. մանաւանդ թէ ոչ բանիս կարող
է ասել, կրկնակի եղեալ մայր ցաւոց՝ որդւոյն վշտաց,
ըստ քակլնաց կշռութեանն նմանատոյ ուրուն, որ զոչէ հնոց
մանէ. * Ո՞ զաղանի կրկին մայրութեան ածոյին, որով յա-
ւոցն գառնութեանն կոյսն ածոմայր կրկին ծնաւ զքոյ նոծ.
այնպէս ցաւոցն խստուն զնայրն այլ գտանէ, և առնէ: *
Ա յսպէս ահա՛ի նոսեմանալ արեգականն արգասրութեան,
և լուսնին մարիամ լինի բոլորովին արիւն. (Յայտն. իշ.
12:) և սուր արգասրութեանն այլ հօր՝ զարմուցեալ՛ի վէր
հովոմին քոյ, (զաքար. ԺԳ. 7.) հարկանէ միանգա-
մայն զնայր առ մանկան. (ծննդ. ԼԲ. 11.) որ քան զնոմ
հարուածս գԺնգակին է և գառնասահ: Վ՚ այսորիկ երա-
ւոցի քննութեանն բարձրաձայնեալ գոչէ փողն լամբրոն-
ետն. (Առ հասեբրայ. երես. 68. 69.) Ցոցեցաւ ասէ՝
՛ի նախատառնացն ոսկրատուր սլաքօք. բերան նր կախա-
յեալ տատանէր յանձառ խոնարհութենէ որդւոյն. և գեմ-
քըն սուգ զբեցեալ մմին սառնութեամբ: Եւ զայս ոչ վայ-
րապար բանիւ լոկով ասէր երանելին, այլ՛ի փորձոյ ան-
ձինն՝ ըստ փոքու իւր կրից ինր զմեծամեծան չամփալ գու-
շակէր. վ՚ն զի եթէ չանձն իւր այնչափ ազգեին կիրքն
յուսնահանք, մինչև ապազակիլ. (մեկն. ասոմ. ՃԽԲ.
7.) * Թաղիացայ յորժամ առ քեզ ակնարկեմ՝ ոչ վասն
իմ ապատակեալ, * ապա առաւ՛ի միտ առնոյր՝ թէ որ ան-
չարութեն ցաւոց յորդեաց զբզաւ՛ի սիրան մայրենին:
Թ. Ի՞նչ արդ՝ եթէ այսչափ անհնարինս իմացեալ զպէտս
սիրամարն առ որդին, զինչ ասցս զորդւոյն առ մայրն և
մանաւանդ ինչ. առ որս սքանչելի հարազատութենն զնոմ
ինչ փոխադարձ և հաղորդական արար՝ եթէ զուբախա-
կանան, և եթէ զտրամականան: Ապաքէն խնամ ևս քան
զառանձնան խաչին Յանրացան յորդին ազէտք մօրն, որ-
չափ զի առաւելապատառիկ սիրէր զմայրն քան զնրն մար-
մին ըստ բնականացն: Չայն կարեկցութենէ որդւոյն քակ առ-
անձնէր մայրն. սեռանէր՝ և կրկին ևս ալեկիզնէր նբ-
րև ըստ նոր ինչ ցաւս՝ յիւրմէ ներգործեալ յորդին. և որ-
դին գարձեալ ցաւս ըստ այնր ցաւոց մօրն փոխանակեալ
ալեւոտնայր. երկոցունց առ միմեանս կարեկցութենէ, և
ոչ միւսմն մխիթարութենէ, այլ յաւելուած ցաւոց. օրի-
նակ լինի նբրև երկուց ժայռից՛ի ծովու սեռացելոց,
ըստ որս բաղխեալ մրրկածին ալեացն, անգրէն խառնեալք
մեծ ևս ծփանս՛ի տեղւոջն կացուցանեն: Ա յլ՛ի վէր
այսր ուղի՝ մայրն սգալից իրրև ալրեալ ցաւոցն բաժա-

կամ, ոչ իբրեւն՝ և ոչ որդւոյն ազեսիոյն տեղի տայ հրաժարեալ. ասելէ՝ և ասելի, և առ խաչին Յուդիկայէ, զի առաւել ասելեացն, զի բազմապատուլ ազգակիցն որդւոյն՝ զամենածախ հնար ցաւոցն մատուսայէ՝ ի կատարեալ նուիրագործութեի անձին և որդւոյն:

Ժ. Պատճէն այս խորք ցաւոց սիրամարն՝ անհնարինք առ իմանալ, և անձամբ ի կատարել, ոչ մարդկելոյն լիզուի կարի, այլև հրեշտակայինն, որպէս ոմն յածառազեստեսից ձեզրատաբանեալ. միայն Յովն գիտելի և ճառելի: Բայց անհաւատալի կա կարծեցեալ լինելոց որդւոյ, եթէ ոչ յաւուրսն ամենեսեան ոյ հոգացեալ էր օրինակս կանխագիտելոյն՝ որպէս ասկ կուսական մայրութեն նորա, նոյնպէս և վերջ մայրական նահատակութեն: Ի բազմից անգամ յատաջ անցեալ այրասիրան շամունէ, Եօթնամիւք որդովքն բարեպատուեալ աշխարհի, և երկնից. (ըստ մեկնութ. Է:) որ ի նուիրումն Լուսոյն զատակոյ՝ առաւել ձգելու օրինակեաց զոհատանցն զիւրս ի հնոցումն, և զդրիչս ի զարմանագրել զդովելիս: Կարելիս իմն խոսի զնմանել ոճս քանն Գրիգորի. (ի Ճառն իբ.) յորմէ սակաւս ինչ ի յաջորդս թարգմանեալ հիշատակել: Ալ երանելի հայրապետն յովհան՝ իբր իբրոնն առիթառելիս զրչի տոլէ բանս ականակապս երբեակ Ճառիւք զմակաբայեցոց. յորոց գլոլավագունիւքն առատաւոր զանց արարեալ, յօգեւոցուք գառացեալն ի Ճառ. ա: * Մի հայիր՝ թէ նոքա (այր. դիքն) խոշտանգեալ լինէին, այլ հայեաց յայն, (ի մայրն,) որ յիւրաքանչիւրան խառապոյնս կրէր ցաւս, և յիւրաքանչիւրս վերաստրիւք... Բազում անգամ առեալ մեր զորդի ի ջերմն տապացեալ, զնոմ տառապանս յանձն առնու՝ զի ի մարմնոյ նոր լինիցի զնուր խոթելեն փոխադրեսցէ. այնպէս գժոխամբերագոյն հարկն մարին մարք զվնասս որդւոյ քան զիւրեանց ջարիս... Ի տանջանս որդւոյն ծանրագոյն էս ջարջարիւր մայրն քան զորդիս, և մեծ էս էր մարտիրոսութեի ի մայրն՝ քան յորդիս... տառացաւ զերկուսին ծննդեանն. որ Համարհեաց զբնութեիսն. անտես արար զհատանկն... Զեօթն մարտիրոսս կրեալ ի միջէ արդանդէ ոչ բնաւ դիտացեր, որոց ինքնին մայրն ընկերս լեալ իցէ մարտիրոսութեն. և ոչ երբ մի մարտիրոս յաւելոյ ի նա, այլ փոխանակ բազմից: Վա զի որդիքն՝ եօթն ևեթ մարտիրոսք էին. իսկ մարմին մօրն ի նա յօդեալ, մի միայն մարմին էր. այլ կրկին եօթն մարտիրոսաց ընդդէմ պատերազմ. զի յիւրաքանչիւրան զնոցա մարտիրոսութենն

* կրեաց • և զի զնոսա այնպիսիս արար , ծնաւ մեզ զկա-
* տարեալ ժողով մարտիրոսաց : Իսկզն ծնաւ որդիս ,
* բայց և ոչ զինն երկրի , զամենեսեան՝ երկնից ծնաւ , մա-
* նաւանդ թէ աղբերն երկնից : * Իւ գարձեալ՝ ի ծառն
* ք : * Իւ զորօրինակ քարաժայռ ծովու զդիմեցուցին ա-
* ղեացն յինքն ընկալեալ , միայ անշարժ , և զնո՛ ի փըր-
* փուր լուծեալ , ի բաց գարձուցանէ , նմանապէս և
* սկրտութիւն իբր վէմ ծովու՝ յինքն զգարձակուածն աղեաց
* ցաւոցն ընկալեալ , եհաց անշարժ • և զգարձակմանն
* հատուատուն և խնդասալից խորհրդով՝ ի բաց ցրուէհաց :*
Մխաձայնս այսոցիկ՝ բայց կանխագոյն ևս Ճառագրեաց
Եփրաեմն կիսպրիանոս կարգեդոնացի • (՝ի գիրս յԼ• յոր-
դորանաց մարտիրոսաւէ • գԼ• ժա :) ասէ • * Մայրն աքան-
չելի , որ ոչ կանացի սակրաւորէն մեզկեալ , և ոչ բազ-
մապատիկ անզգաւակութէն գրգռեալ , զմեզ որդ-
ւոցն՝ յօժարակամ առեանէր • ոչ տանջանօ՝ այլ փառս
վարկուցեալ • այնպիսի մեծ նահատակութէն ընծայեալ
ոյ զօրութէ աչացն , որպիսի որդիքն ընծայեցին խոշ-
տանգանօք և կրիւք անդամոյն • • • Աղաչէր (զկրաւ
որդին •) բայց որպէս վայել էր մեր մարտիրոսաց , ոյզ
վայել էր յիշատակոյն օրինացն՝ և ոյ , ոյզ վայել էր
զօրգիան սկրտիլն՝ ոչ մեզկազէտ , այլ արիաբար • • • Ա-
նու համարէր զանձն՝ մայր հօրեանց լինել մարտիրո-
սաց , եթէ վճռակէր նմա զհօրեանեսին որդիան առա-
ւել ոյ ծնանիլ , քան աշխարհի : Վոյ ապառազինեալ
զնա և զօրայուսեալ , և երանագոյն ևս ծննդեամբ ծը-
նեալ զօրգին , ասէր • Ողորմեայ ինձ որդեակ իմ • • •
Գովելիւն մեծ էր մօրն ի յորդորմունս քաջութէն •
բայց մեծագոյն ևս՝ յերկիւղն ոյ , և ի ճշմարտութէ
հաւատոյն • զի ոչ յանձն՝ և ոչ յորդին ձգէր զմեծա-
* բանս վկայեցուցանց նահատակելոցն :*

Ջուգաբան նմին գրեաց և ձեռնհասան օգուտս ինոս • (՝ի
բանն • Յ•) ասէ • * Ասացին կանայք յայնչափ համբերու-
թէ և յանդգնութէ քաջութէ մօրն , որ դիտացեալ էր
գարմանել զօրգիս իւր • գիտաց առանձ՝ զորս ոչն էր
կնչէր կորուսանել : Ոչ ոք յիւրաքանչիւր անձինս զգա-
լով , նա ուսանելով զամենեսեան՝ չարչարիւր • մայր լեալ
հօրն մարտիրոսաց , հօրնախաւիկ մարտիրոս , չմե-
նեալ յորդոցն՝ ի զննին կալով , և յաւելեալ յորդո-
սըն՝ մեռանելով : Տեսանէր զամենեսեան , սիրէր զամե-
նեսեան , կրէր յոչն՝ զոր ամենեքեան ոչ ոք ի մարմնի
և ոչ միայն չզարհուրեր , այլ յորդոր ևս մատուցանէր :
Իւ զինն գարձեալ • (՝ի բանն յա :) * Ամենաք ակնկիք

« տեսաք արտիւ զնոյնն՝ որ փոփոքէր նախատելեաձան լի-
« նել որդւոյն ՚ի կենաց աստի , կարի հակառակաբար
« ցանկացեալ սովորութիւնէ մարդկան . զի ամ մարդ վաղա-
« պոյն քան զորդիան կամի կարճիլ ՚ի կենաց աստի , և
« ոչ զկնի գնալ . իսկ սա ըղձանայր յետոյ մեռանիլ . զի
« ոչ երեխ կորուստանէր զորդիան , այլ յաւուրջ առաքէր .
« և ոչ հայէր ՚ի կեանսն՝ զոր վախճանէին , այլ զոր ըսկը-
« սանէին ... Փոքր էր լինել նոր ականատես . այլ յա-
« էտ սքանչացեալ ըլ լինել յորդորիչ առաւել բարեա-
« ւաձ առաքինութիւք , քան զաւակաք . սեսեալ զպատե-
« րազմն՝ յորս սմենեսեան ինքն պատերազմէր . և ՚ի
« յաղթել ամենեցուն՝ ինքն չլինէր յաղթական : Մ ի միայն
« կին , մի միայն մայր՝ զնաիդ մեզ յանդիման երևեցու-
« ցանէ զմի մայր նթ եկեղեցի , որ ամ ուրեք յորդորէ
« զորդիս իւր մեռանիլ վո անուճան նր , յորմէ յղացաւ
և ծնաւ զնա : Յայս յաւելուլ և մեզ արժան է. մի միայն
այս մայր զնաիդ գեղեցիկ նկարագրէ զնծամօրն զնա-
հատակութիւն , միանգամայն և զարհուրելի , ըզ յարմարու-
թիւն՝ և ոչ հաւասարութիւք . զի երեխ նա աչքն նահատա-
կեալ , սա ունծամայրն՝ և աչքն և մտոք . նա եօթնապատիկ
մարտիրոս , սա բիւրապատիկ վկայուհի՝ որդւոյն որ
նահատակեցաւ քան զբիւր որդիս . նա յորդորիչ միայն նա-
հատակելոյն , սա նախայօժար և ինքնանուիրեր . նա յոտա-
րաց աեսանէր զորդիան խոշտանգեալ , սա յաղթայնոյն և
չերախտաւորելոց . նմա սպդն ողջոյն գովաբան և սքա-
կից , սմա՝ սպդն ըշնամանագիր , և սգակից առաւել ան-
զգայ արարածքն՝ քան բանաւորքն : Ջի՞ և սա երկայնեմ .
նա միսիթարեալ , մահակից որդւոցն լինելով . իսկ սա
անձայակ և յայտ միսիթարուիք : Վո զի կայր և կրեր

Ա՞ղաչարտին Ա՞ետ-Ա՞ուիեամբ :

Ժե . Ո՞ լինէն արանձելիքս՝ լալոյ յաւէտ արժանի. զնարդ
որ միշտն չարչարի , մեռեալ ասիցի . զի որ չարչարին՝ կեն-
գանի է , և որ մեռեալն , ոչ զդայ չարչարանաց : Իսկ սա
միշտ չարչարի , և միանգամայն մեռանի . ապա ուրեմն ՚ի
մահուն՝ կեանք , որ հրաշափառապոյնն է ՚ի սքանչելիս :
Ա՛ն այլաբանական ինչ կիմ ըս ասելոդութիւք է ասացեալս ,
այլ կարի հասարակ վարդապե-
տաց միաբանութիւք հաստատեալ է բանս , վկայեալ և ՚ի
մեր իսկ մտաց , թէ ցաւք սիրտն առաւել մտանելիք
էին քան զհրոյ և զսրոյ բռնութիւն : Ա՛պա կենդանի ՚ի
նոյնս առակ՝ ոչինչ էր ընդհատ՝ քան թէ զմահ ըլ կեանս
ընտրել : Ա՛ստանդ զի՝ ոչ ունի յերանաշնորհայն Աըղ-
մարտ , եթէ էր հնար զյաւտ ունծամօրն մատնատորել յամ-

Մալը

մարդկ, ամենեցուն առ հասարակ անդէն ապդնալ մա-
հու ՚ի վր հասանկր. ապա ուրեմն ՚ի միում կենդանու-
թենն՝ կրկր մահուընս անհամարս. իբր յանձն իւր ձչդրը-
տեալ զասացածն Թագէոյ խմաստասիրի. Ընդ մահ և ը
կեանս չիք խտիր: մանաւանդ և զառաքելականն առա-
ւորագոյն ևս կատարելով, յամ ժամ զմահն յիւ կրեալ:
(ը. կորնթ. ձ. 10. 11:)

Աւրդարև տեսարան ոքանչելեացն այ կարգեցաւ տիրա-
մայրն, յորում զամենևին զհակառական միաբանեաց հը-
գոյն. զկուսութիւն ը մայրութիւն, զաղխտաւորութիւնն ը
քաջասրտութիւն, զանհամեմատ բարձրութիւն ը ցածուն
նուաստութիւն. ապնպէս զմահ գաան՝ ը անհրաժեշտ կեն-
դանութիւն. առաւելահրաչ ևս այսու երևեալ քան զմը-
րենացն վառելոյ անկիզելի մնալ: *Ծրարիցէ ոք (առեր
առակացն. առակ. ձ. 27.) հուր ՚ի գոգ, և զհանդերձն
ոչ այրիցէ:* Այո՝ բնական օրինօք ոչ բնաւ այդ մար-
թելի. բայց սա առաքեալ հուր անձնատուչեր ծրարեալ
՚ի սիրտ սիրամօրն, և զմարմնոյն հանդերձ ոչ այրեաց.
զի երկոքումբք միանգամայն հաւատուեցի առաջեալն.
Ես ապահանեմ, և ես կեցուցանեմ: (ը. օրին. լբ.
39:) Վայ և յայսմ՚ի սոյն կարօղ էր սիրամայրն երկել
լալտին, Ազատ ընդ ես ձեզամեծս հպօրն: Այսր սրտի
արգարև ը նա հպօրն՝ զաղթակցութիւն ինչ կենացդ ը մա-
հու՝ ՚ի հանդէս իւրոյ ամենահնար զօրութենն. զի երկ-
յն նահատակուն սիրտն անսպառ ամենևին՝ պարտա-
ութիւ ամ ցաւոց. վ զի Հաչակեաց ՚ի մահուանէ զայն՝
որ դառնութենն էր, և ոչ որ դիւրութեանն: Ամենայն
վշտաւեաց և տառապելոց՝ միակ կեսին մխիթարութիւն՝
մահն է. որ թէև ցաւեցուցանէ, բայց և զայլ ցաւս
չանզգայուն գարձուցանէ. վախճան ածէ կենացն՝ բայց
և վշտացն. ահաւորագոյն է ՚ի չարիս բնութիւն, այլ ոչնչ
և զայս բառն բնութիւն. և չարչարեալքն չանդգնմութիւն
բանաւորաց՝ միայն ՚ի մահուանէ ողորմութիւն գտանեն:
Իսկ առ որ կուսիչն ոչ այսպէս. կրկր զտագնապ մա-
հուն, ցաւէր առ ՚ի մահ, մխեալ կայր չանձին գե-
ղարդն մահու, այլ ոչ բառնայր՝ ոչ զկեանն, և ոչ
զվիշտն. և ուր չայլ մարմնոյս բազում անգամ ոքան-
չելագործէր ձգ՝ առ ՚ի չզգալոյ նդ զցաւն, ՚ի որ տէ
րամայրն արար՝ զի զգայցէ բովանդակ: Այլ զայս համ-
նայր ոք արդեօք ՚ի մերձակայ եղելոցն օտարաց. ապա-
քէն և ոչ ոք: Վ զի կայր նա
Հնդհատուղը փսխով խարտեաշ:
Ժէ. Օ որ օրինակ ձգ ածատարգև հրաշակերտութեդք

տի

ախրամօրն՝ ի ներքոյ կային ծածկեալք՝ կոպեօղն, լսա
աստուածն (ոդմ. խե. 14.) նոյն օրինակ և մայրական
ցաւոցն սաստկութենէ յանձն ժողովեալ առչօրէք կիզուման
անհնարին, բայց առանց ծուխ թանձրութենէ արտաքս
երևեցուցանելոյ: Խնամոյ բնութիւնն՝ իբր համայնից
քժշկապետ՝ ձարտարեաց ամ ցաւագնելոց դարմանս բնա-
ւորականս՝ ի բառնալ կիմ՝ ի նուազեցուցանել զցաւն.
առնեալ աչաց զարտասուս, բերանոյ՝ զհառաչումն, լե-
ռնի՝ զողբս, ձեռաց՝ զկոծումն, ականջաց՝ զխնդութիւն
թե բանս: Իսկ արդ՝ առ ցաւս սիրամօրն դարմանատա-
րեացդ լինչ արդեօք ձարտարութենէ բնութենէ. բնաւ և ոչ
ամենևին: Այլ զդեղարանիք նոր հղեն ժխրաժիր պաշտօ-
նեայք զցաւսն՝ ի ներքս ժողովելոյ, այլ ոչ արտաքս ցրե-
լոյ. կամակալք՝ ի յառնուլ, և ձիշդք՝ ի տալ: Այր՝ ինձմո
արտաստուաց հեղեղք առ խաչն չարչարանաց. անանմուխ էր
երկին և անանձրև. զայլոց կանանցն զղջումն յիշատա-
կէ գիր. (զաք. խե. 27:) Իսկ զսորին կուսին պարզաբար
ցուցեալ, թէ Այլ ասա խաչին: Ընդհատնում թէ կայր, և
ոչ ընդհատնում թէ լայր, ասելակեմ և ես ընդ երանելւոյն
ամբրոսիոսի, (գիրք յկ. մեկնութեան վաղենտինիանոսի,
հմփ. 39:) Իսկ եթէ ցօղէր արտասուր ցաւագինն՝ երկեաց
հոգեհոսութեամբ մերս հոմերոս, բայց զինչ նկէ այն ցօղ առ
հնոց ցաւոց նոր. ցօղէր արդեօք պարկեշտ արտասուս, զի
ցուցցէ՝ թէ ցաւէր, և ոչ թէ որչափ ցաւէր. զի կամէր
երևեալ մայր խաչելելոյն, այլ ոչ անարի: Այլ ոչ հառա-
չանս էր լսել՝ ի նմանէ, ոչ կականուածն, ոչ կոծ անձինն,
ոչ ողբարկութեամբ բարբառս, և ոչ յուժէքէ առ նա մինչ
Թարուածք լինչ գիւրութենէն: * Այլ մինչդարձեացն զքեզ
գնեսար սիոնի. զի ծանրացաւ բաժակ բեկման քո. նկ
ոչ նկէ՝ որ քժշկիցէ զքեզ:* (Ողբոց. բ. 14:) Ա՛րտա-
սուք, հառաչումն, և որ այլն ևս, միջակայնի ցաւոց են
գարմանք. նկ անընտել վշտաց՝ պատուճէնն զարմանք.
չափաւոր են վիշտքն՝ որք առն նոսել լերզուաւ և աչօք.
նկ անչափն փակեալ կնքէ զերկուսին, անհնարութենէն՝ ի
լեզուն, երաշտութենէ յաչս: Ի՛նչ կապեցան ձարտար լե-
զուք բարեկամացն յոբայ՝ եղիհնդրեայ անհնարութենէ, ա-
պաքէն վերջն յոբայ. զի սեռանէնն զանհնարին հար-
ուածան և զմեծամեծս յոյժ: (Յոբ. բ. 13.) Ապա վիշտք
անհնարինք լռութենէ յաւէտ պատմին. զի և ոչ քաջար-
ուեան սիրանութենէս զհայրական սպեաս սպառազինոնն ի
սուգ եփիւգինեայ դասերն՝ այլազգ մարմացաւ բերել
ի նկար, քան թէ քոյ սեաւթոյր զերեսաքն արկեալ: Ա՛մա-
նաբար և ոչ սիրոյն նկարիչ յանդգնէս զմայրենի

աղէտս սիրամօրն կարողացաւ մեզ նկարագրել, բայց
առանձին լոկ, Թէ Կայր առ Խուձին :

Եւ՝ Թէև վերոյ առաքագրենից օրէն էր և ընտանի՝ գնահատանօք գալ, և զոզբովք և զկոծովք, բայց այլ սիրտն ոչ օրէն, ոչ պատշաճ : Համեստութիւնն կուսականն, արթին արիութիւնն, համբերութիւնն լայնատարած, կամաւորական նուիրումն պատարագի որդւոյն՝ այս ամ կանգնեալ կային առ սրտին իբրև ամբարտակք և պարիսպք ամրակառոյցք, և իբր փականս և գրունս եղեալ առ յայն • ըստ որս զարիսուցեալ աչեաց ծովացեալ ցաւոցն, անդրէն յինքեանս ի սիրտն խորտակէին՝ ըստ առակելումն առ յոբ • (ըստ • 10 • 11 :) Յաչնարհաժողով բազմութենն միջի կայր ցաւագին, զի մայր էր • այլ ոչ կոծ, զի կոյս էր • արտասուք յաչսն, զի մարմին էր • այլ ոչ ողբումն, զի արի էր • կրեր զամենայն, զի զգայուն էր • բայց անմեռուկն, զի համբերօղ էր • որդւոյն արեամբն ներկեալ, զի հաւատարիմն էր • այլ անտրտունջ, զի կամաւոր էր : Կամաւոր էր նուէրն, կամաւոր ցաւն, կամաւոր և առատ կսկիծն ցաւոցն • զի իբր ինքեան էին ցաւքն, և ոչ ինքն՝ ցաւոցն, իշխան նոցա, և ոչ իշխեցեալ • վասն և ոչ Թէ Թեթեւութենն լինէր ի խնդիր բնաւորական զեղջն, Թէ և հնարաւոր էր նոքօք զիւրանալ, Թէ և կուսական անձինն ոչ անպատշաճ ինչ էին • այլ ինքնակամ հաճութեն ի հոգւոյն ամփոփեալ արգելոյր զեռանդն ցաւոցն, զի առաւել ցաւեցուցէ • զգայութենան զօր արձակէր ի գիւտ նոր ցաւոց՝ և ոչ միխիթարութենէ • և արիագոյն ևս յինքն ընդոյզ զբնական գրկիցն ձծաբանի ի գէմս շամանեայ • (Ճառ • իբ :) Ա՛ն գէտս արձակեցից, ոչ հանգերձս պատառեցից, ոչ զմարմինս ցեսուցից, ոչ կոծ եղից, ոչ ողբացից, կնոցս շարժեցից, ոչ ըստ խաւար մանից՝ առ ի զգն ուղնէդ ինձ ոչակից, ոչ միխիթարչաց ակնկալայց, ոչ հաց արտասուաց եղից առաջի • զի այսոքիկ՝ անարի և փոքրոգի մարդ են պատշաճող • • • • Զարտասուս իսփանչելով, զմայրենի սիրոյս զհաւատոյն ցուցանեմ : Ընդ զնարդ ոչ մայր ցաւալից, արդարև մայր ցաւոց, մինչ առ քեզ Համարիցիս ուսանիլ զերկնիւէլեան պատգամն • (իէ • 16 :) Ա՛հաւասիկ ես բառնամ ի քէն զցանկալիս աչաց քոց, և ոչ կոծեսցիս, և ոչ լայցես, և ոչ ելցէ արտասր ի քէն : Զայն՝ որ յիծուսոս անուն սպասնալիք էին պատուհասի, կամաւորապես յանձն ընդունէր աներայրն • որով յիրաւ արդեօք ի զարմացումն զսեռսդան զարթուցանէր • ոչ և առ ոչինչ ուժեալն զնպաստ պատմէ Հերոդոտոս • առ որ Ժողովեալ կարևոր

մե-

մեծութեան՝ և կոծ ոմն նը օտարանոյ եղելոյ՝ և կրկէս առաքելին, և ոչ տեսեալ՝ և նմա արտասուաց ընծուեաց, հարցանէին. Ո՞ր են արտասուք: Եւ նա ասոյր պատասխանի. Ի նեղբս պահեմ, զի բռնադակ ղցաւան՝ և արտ ուռնիցեմ: Իսկ մեզ մի՛ ընդ չարտասուեալ ախրամոյն նոցէ զարմանալ, այլ ընդ ասառակուն անընդհատելի ցաւոյն, որով սիրան գորովական յեռանդն հարեալ առջրեալ նըրա՛ և՝ խարուկին. և այն՝ փոխով, որ զառ՝ և յարեգակնէ զասառիկ տաղն նշանակէ. յայտ արարեալ, թէ բռնադակ ծնողական աղէտիցն այրեցուն՝ յարեգակնէ ալ դարուլթե՛ և՝ քան ներգործեալ լինէր՝ և հոգի ախրամոյն. որով այնչափ առաւելեալ գոսա քան զնա՛ մարտիրոսս, որչափ զի նոցայն տանջանք առ մարմնովքն միայն քերէին, հոգեով վխխճարեալք յոյ. իսկ առ ախրամոյսն՝ տամբէն՝ և հոգին ժողովէին վիշտն. որ առաւել են քան զմարմնաւորսն՝ որչափ հոգի քան զմարմին: Վայ կարօղ էր զերեվայինն առնուլ ոչգս. * Սիրտ իմ դեղտ չիս, և ես գոյ դառնացեալ: * (Ողբոց. ա. 20:) Ընդալ և դառնացար, վա՛ղ կամեցար: Վա՛ղ Ի՛բրև զորօշ անաբաւ՝ փահանայական նուիրմամբ՝ և վերայ սիրոյ սէ ղանոյդ մոպեար:

ժէ. Ընդառաջ՝ ոչ բացբարձմամբ միայն, անկցորդ գոլով՝ և մեղայ, այլև դրուելիք, յինքն գլխաւորելով զնմ արբուելն: Որոշ այսպիսի՝ ոչ ակամայ յայլմէ ձգեալ՝ և զենուն, այլ անձնակամ՝ ինքնանուէր մատուցեալ: Ասպա միանգամայն մատուցեալ և մատուցօղ, պատարագ և քահանայ. զի այնուհետև պատարագի՝ այդպիսի իսկ վայել էր քահանայ, ոչ՝ անմեղ և անարատ: Իսկ ուրանօր մատեաւ և մատոյց. և՝ ի վե՛ր սիրոյ պեղանոյդ: Սեղան զոր ասէ գեօք խնամոցուք, զսկիհն՝ եղէգ զսկիհն: Էս զսկիհն ի մանալ ախորժեմ. իսկ զսկիհն՝ տուր կոչեմ, եթէ զպատարագն զենումբ համարիցիս. և տուր, եթէ պրմամբ: Բայց զորոյ արդեօք ասիցէ զսկիհ և զսկիհս, զմինն՝ եթէ զորդւոյն: Ալ մի զանգաժանելիսն բաժանեցուք. ա՛նորոշաբար եդ երանելիս, զի հարազատուելիցն կատով երկոցունց մի էր սիրտ, մի ակն, մի պատարագ:

Էս արդ՝ ահա տեսանեմ բացեալ առաջի մեր զալքիւր անդնդոց ցաւոց ախրամոյն. որ ոչ յօժարեցոյն միջամուխ՝ և նեղբս արշաւել, ահա կանգնուն և չափ խորութենէ և լայնութենէ նը Սէն. եթէ զսկիհն չափել կարօղացար, հաստատ էս յանկն ծովուս, և ընդ հետս անդնդոցս շրջեցար: (Յոբ. լը. 16:) Բայց ոչ այդմ բաւական եղէ. սերովբէք՝ և սիրոյ անուճանակոչեալք՝ անհատ են մարեմեան սէ

լոյն . և զի՞ գործիցեն հրեշտակք սուրբինք . մանաւանդ
ի՛ ակնուսկզի մարդ իբրև զիս անճաշակ ՚ի սիրոյ , ոչ
միայն ճաշակողացն է գիտելի և խօսելի : Ա՛յլ արդ՝
Թէ և անմերձք լցեմք ՚ի յատակ անդք , աւ եղերօքն բե-
րիլ ոչինչ է յանդգնուԹիւն , ՚ի ճաշակողաց սիրոյն ձեռն
կալեալք :

Ջսէրն մայր ցաւոց ասէ՝ յամենեցունց է խոստովա-
նեալ . վա՛ զի հրոյ օրինակաւ ՚ի մի ճուլեալ զսիրօքն և
զսիրեցեալն , մի միտս և մի կամ բացակատարէ առնոս
սա , ոմն ՚ի բարիան՝ նոյնոյ ՚ի չարիան , ոյք յօգտակարան ,
նմանապէս ՚ի վնասակարս , յուրախալիսն՝ հաճոյն և ՚ի
տրտմականս : Նմին իրի զնմանուԹին՝ գործ և պատճառ
սիրոյ ասացին խնամատարքք . զի սէր կամ նմանս գտա-
նէ , և կամ նմանս գործէ : Ջրոյց տար սիրողին՝ Թէ ՚ի
հուր արկաս սիրեցեալդ . անդէն և ինքն տոչորի՝ Թէ և
՚ի զովն կամ ՚ի ստուերանոցս կայցէ : կամ Թէ աղքա-
տուԹեան պատահեալ սիրելոյն , անդէն և սիրօղն աղ-
քատանայ , Թէպէտ և բազմապատիկ ունիցի զարկեղան :
կամ Թէ քաղցու մնչեալ , անդէն և ինքն տոչի , Թէպէտ
աս մեծահաց սեղանով բազմեալ ճաշիցէ : Հիւանդա-
ցեալ սիրելոյն , աս նմին յոգւոց ելանէ սիրօղն . լուր
նմին խակ սիրոյ քարոզողին . * Ո՞ հիւանդանայ , և ոչ
ես հիւանդանամ . ո՞ գայԹակղի , և ոչ ես տապանամ : *
(Բ . կորն . ԺԱ . 29 :) ՃշմարտուԹեամբ արդեօք և
մեստուննքն առաջինք՝ զսէրն ֆոէբ Բահաոոբ անուանա-
գրեցին . ընդ բառնաւորն ասել՝ հաւանիմ . բայց միԹէ
փոքրիկ . մանաւանդ Թէ նա է մեծն և առաջին բառնա-
ւոր : Ո՞ ոք ՚ի բառնաւորաց աշխարհի առանց գործեաց
զոք ոսանկել զօրացաւ . ո՞ անգիտաբար զոք յամ՝ ընկից
կոլոտեաց . ոՀ ոք ըզ պիւԹագորեան հոգեդնայուԹիւն՝
զհոգի՝ ՚ի մարմնոյ ՚ի մարմին փոխադրեաց . ոՀ ոք ՚ի վէր
կամ խակ անձինն բառնայաւ : Եւ ահա զայս ամ գործէ
դէղեցկանուն բառնաւորս այս՝ սէր . անեղիակաԹ ոանկէ .
անբառնագաւտ մերկացուցանէ . զհոգի սիրոյն ոսրագ-
նոց ոանի ՚ի սիրեցեալն . մինչև ասել պղատոնի . Հոգի
անդ է առաւել՝ ուր սիրէ , քան ուր հոգևորէ : ոյք և
այլով բանիւ ասէր , Ասէն է եւանդն հոգւոյ՝ որ յիւ-
րում մարմնի մեռեալ , և յօտարինն կենդանի : Եւ բա-
նամայ սա նախ ՚ի վէր անձինն , և ապա առ օտարս . կա-
յիս պատուհասեալ զսիրօքն , հան ՚ինմանէ զսիրելին , և
գահիճք այլ ոչ ևս սիրոյ են . սէրն լինի նմա և սուր ,
և գահիճ , և կախաղան : Ա՛յս եղև լուծումն պղատո-
նական խնդրոյն , Թէ սիրողն ՚որ պատուիճ կոչ գԺնդակ .

և

և ատացաւ , բառնալ զսիրելին : Եւ եթէ զսատիկն կամ միջնէն ասել , սա ինքն է բռնաւորաց բռնաւոր , այլոց ամի բռնաւորութենէ գոլով ակզբնաւոր : Ապաքէն բռնանայ կայսին 'ի հաբէլ , այլ 'ի սիրոյ վրէժխնդրութենէ . բռնանայ փարաւոն առ իսրայէլ , այլ 'ի սիրոյ խշխանութենէն . բռնանան մեծատունք չարքառս , այլ 'ի սիրոյ արծաթոյն : Համաշխարհական առեանն պարսից և բաբելացւոց ոչ անխորհրդաբար հայէր այր ընկեր , հաւանական ցուցեալ միտս ընդ առենախօսութենն զօրաբաբէլի , եթէ սէր կանանց բռնագոյն է քան զթագաւորս և քան զամ զօրաւորս : (ա . եզրաս . դ :) Յայս ամ ակնարկել մեծիմաստն սաղմոնաս , վարանեալ հոգեր գտանել առնուն՝ սիրոյն պատշաճով , և առեր . " Ո՞ սէր՝ զի՞նչ կամ , չեկոյց գքեզ՝ անգիտանամ , բարի արդեօք , եթէ չար , քաղցր՝ եթէ գառն , անուշակ՝ եթէ անախորժ . վա՛ զի այնպէս լի ես երկոքումբ , մինչև Թոմիս լինել երիտ , քին իսկ : "

Ժե . Իսկ արդ՝ եթէ ըստ առաջելոցն՝ պարզաբար սէրն է պատճառ պարզաբար ցաւոյ , ապա սէրն առատիկ՝ առատ հատուցանի , և բազմապատկին՝ բազմագունեայ ցաւոց է պատճառ : Բնդ դարձուածոյս այսուհետև զբանս 'ի սէր սիրոյն առ ածորդին . զոր մի յորժամ սէր լսես , միտ առնուցանի կարծեցես , այլ երեքկին , և խրատանչելի լիցուս կարդալ ծայրացեալ . այս է՝ սէր բնաւորական , բռնական , և դերբնական : Բնաւորականառն չարժիւր իբրև մայր առ որդի . բռնականառն՝ իբրև հարան առ նախատ առ վնասոյ . դերբնականառն՝ իբրև արարած առ արարիչ : Երեսակ այս սիրով չարժեր անձինն կուսականն 'ի խորոց անսէր հոգւոյն : (Առակաց . Ը . 21 .) և ընկալուցանէր յերբեակ անդուռնդա ցաւոց . առ որս թէպէտ և զսպարտուելն անհատուելնէս մեր խոստովանիմք ըստ միտուցմ բանին . (անդ . 18 .) * Երեք են՝ զորս անհնարին է ինձ իմանալ , * բայց զչափաւոր քննութենէն հատուցանել՝ յանձն առեալ եմք :

Չատկնաւոր բնաւորական սիրոյ ածմանն՝ 'ի նախատրեալ ըստ բերելոյ բանին կշռադատեցաք սահաւոք . բայց և առաջնոր բնախօսել ոչինչ է աւելորդ . վասն զի ընթացակութենէն նրացս ասոյ մեզ միտս խօսել , և ոչ երբեք ըստ բաւականին : Չբնաւորական զսոյ սէր՝ զկարևորն և զբնաւոր՝ ամ ծնօղ ընթեռնու զրեալ անչինչ կիւրտ սրտի , թէև անգիր՝ կամ անբան ևս իցէ : Վասն զի անվրէպ օրինօք բնութենէ՝ առաւանեմք յամ կենդանիս զսոյ ըստ ծնողութենէ զաւակին՝ և զծնունդ իւն գթոյ և սիրոյ .

միտնվ

մինչև արդարութիւն ասել կարծեմ, թէ ամ՛ ծնօղ միշտ երկուքեան ծնանի, մի՛ զաւակին, և միւս՛ գումէն և սէր. և երկրորդս այս այնպէս համակից և անանջրպետ է՛ի ծնողէն, մինչ զի թէ և առաջինն այն յոլովակի ո՛ տարանայ՛ի ծնողէն, կորնչի, և մեռանի, սակայն սէրն առ ծոցին է միշտ, ո՛չ օտարանայ, ո՛չ կորնչի, և ո՛չ մեռանի՝ բայց եթէ ընդ ծնողին: Այս գումէ է՛, որ զնոր ծնօղն զօրացուցանէ, և ընդ նմա զհամեմատին իւր՝ զղացաւոն գթասրտութիւնն անուցանէ: Սակայն այն սա է և գաղիճ իւրոց ծնողին, յորժամ զաւակն չարի ինչ ոտասհեալ ընասիցի. և այն այս է բռնաւորն, որում և ո՛չ դազանայ դժնդակութիւնն ժուժէ ոտկաւ: Ընդ որ հայեցեալ երանելի ոսկեբերանն, չարժէ զոսկենկարն զնոր դրիչ հիացմամբ ըստ արիութեանն չամուենայ. (Ճառ ա. ի վր մակաբ:) *Աւրհամարհեաց զբնութիւնն, զբռնաւորն ի զայն, զբնութիւն՝ որ և գազանաց անգամ սովոր է յաղթել. զի բազում՛ի գազանաց դժնդաքարսրասլիք՝ սէրն և ակնկիզութիւն առ զաւակն այնպէս ըմբռնին, անեղծ զնոցա բնութիւն արարեալ փրկութիւն, մինչև անդր դուշաբար յորսոզաց ձեռս անկանին: Զնոսա՛ի կենդանեացն ներս այնպէս տիար, որ ձագուն ջրաշտապնիցէ. զնոսա՛ի հանդարտ, որ անզգաւակեալ յորդոյն՝ չգրգռեցէ: Սակայն նա (չամուենէ) երկայն զբռնաւորութիւնն՝ որ զբազացեալն է՛ի բանաւոր մարդիկ և յանբան անասունս:* Զայն առաւել ևս զնոյն սիրամօրէն ասացեալ խնայելոյ. և մեք՛ի գրելոյ՝ զանգրեալ ցաւս նորա խնամատարութեանցմէ:

Ո՞վ ոք խստասիրտ և անդամանդեայ իբրև զքարաւն, որ ինձեկաի հարուածողացն կափարէ, կայր անընդոստ իբրև սալ գարբնոյ. այլ տատնեբորդիբէն՝ մանկամէ անդրանկին լուծաւ հեղաւ իբրև զմոմ: Իբրև զարդարն յոյժ՝ անընկճելի՛ի վշտաց՝ զայլ ոք՛ի մարդկանէ ոչ եաես աշխարհ. որ առ գոյժ կորստեան ամ՛ տասցուհածողն՝ հանդարտեալ նստէր՛ի լացմականին. այլ իբրև հարուածք զաւակացն առ նա գուժեցաւ, ՛ի վեր վազեր արի նահատակն, զղատմուհանն պատառէր՝ զոլացուցանել զտասք ծնողական աղեացն. (ա. 20:) Եւ որ ուրախութիւն էր իւրոց հնազանդելոց. (իե. 22.) ը համբարուս և ընդ ջայլամունս եղեալ տացեալ, (է. 29.) ողբմագին հառաչէր:* Աւաջ իմ՛ի վերայ որդւոց հալեցան:* (ժէ. 5:) Զի՞նչ և զդակոբայ ասիցեմք զքաջմորդի նահատուէն, որ ը հրեշտակին բռնամարտիկ լեալ ժուժկալէր. այլ ը պահատուն յոլովեփայ միայնոյ՝ զկարիս սգոյն՛ի գերեզ-

ման անդր ըլ իւր ձգել խոստանայր • (Ծննդ • լէ • 35 :) Եւ ՚ի խնդրել զարձեալ եղբարցն զբենիամին, բաքէ՝ լինդայր ալևորն, զիաօսան խառնակեր, զնուաղուԹիւն երկուց կի երից որդւոցն՝ իբրև անզաւակուԹիւ յերկոսասանեցունցն իակ համարեալ, ասելակեր • * Զիա անորդի արարիք • • • • բայց ես որպէս անզաւակեցայ :* (խբ • 36 : խդ • 14 :) Եւ չէն լինչ զարմանք • վը զի *նոքա ոգին կախեալ կայ զդուռս ոչխց :* (խդ • 30 :) Ապա եԹէ զգաւԹի Հարցանիցես՝ զայր պատերազմող ՚ի մանկուԹէ, առնուծուց պատառօղ, բռնաւորաց խորտակիչ, ոչ ևս ՚ի Հակատամարտի տեսանի նա, և ոչ ՚ի յաղԹանակ Հանդիսի, այլ առ անկեան ուրեք վերնայարկի իւրոյ՝ իբրև զլանեալ ոք ղօղեալ նոսի յողբս լալեաց • Հաւծեալ՝ և ոչ ՚ի Թշնամեաց, այլ ՚ի Հայրական գԹոյն • կրկնէ և երեքկին • Որդեա՛կ իմ՝ աբեսաղոմ, աբեսաղոմ որդեա՛կ իմ՝ ողբայ զՀայրանենգն, զասպատամբն, և զասպատամբեցուցիչ : Ո՛չ այնչափ կսկծեցոյց զնա ապստամբուԹիւն որդւոյն, որչափ դառնԹին Հայրենի : Բռնաւոր էր նախնադարեանսն, և առաւել բռնաւոր • բայց քաջ գիտէր զնոցական սիրոյն բռնաւորուԹիւն, գԺնդակ քան զնա լինել • վըշ զայն առնոյր իբր դահիճ՚ի պատուհասել զերդմնազանցուԹիւնն անգիկիայ, զնոր զորգիան յանդիման աչացն ապանեալ : (ի • Թագաւ • լէ • 7 :)

Չինչ և առ ոտն միածնի զսիրոյն բռնաւորուԹիւնն ասել աք կարիցէ : Վասնեաց յեփԹայէ քաջազօրն՝ անխորտակելի անձնն, տեսեալ զիսամօր զնոր դուստր իբրև որոջ պատարագելի • և մինչև զհանգերձման պատառել՝ սիրոյն պատառեցաւ • ընկճեցեր զնս ասէ, այն՝ որ ընկճեալն էր զամմոնացւոցն բռնուԹիւն : (Դատաւ • ԺԱ • 35 :) Դիմեալ Հոգևոր Հարտարապետն՝ որ խնամատարուԹիւնն օրինաք խրատեալ էր յաղԹական լինել բնաւորական կրից, ոչ կարաց ՚ի չափու ունել զնոր ԹախծուԹիւն ըլ մահ միածնին • դարձեալ խրատեցաւ ապրեալ ՚ի բարեկամացն • այլ պատասխանեաց իբրև որդեսէր՝ և ոչ խնամատարէր • Ընդ մահ միածնի անհնար է ցաւոց ՚ի միջոցին կալ : Թողում յիշատակել զբարեպաշտուԹիւն աբիսղա, որ ըԹագուստ իւրոյ աչեքսիանոսին՝ ոչխարք ընոյր զիշխանական ասպարանն, և սիրով՝ զբաղաքացիսն հնուիմ : (Վարք Հարց • երես • 306 :) Այս բռնաւորուԹիւն է՝ որ ահա բեկեալ զնամատասէրն Թագէս, հրաժարեցոյց յամուսնուԹէ • լաւ համարեալ անորդի մեռանիլ՝ քան որդի Հուսոյ կեալ • ոչ կամեցաւ զանուշակ սէրն՝ որ այնչափ գառնուԹեց է ըշտեմարան : Վը՜յ և մարգարիէն սէր ՚ի

ցոյցս յետին թշուառութեց ոչ զայլ ինչ յեղյեղին, բայց զկոծ սիրելոյ միածնի, և զաշխատ անդրանկան. յայտ ինն արարեալ, թէ 'ի մարդկային ազիսս՝ այն է յետին:
(Երեմ. ղ. 26: Ամով. ը. 10: Զաքար. ժբ. 10:)

ԺԵ. ԱՅԼ իմ աստանօր բնութեան միտք, կարճի լեզու և դրիչ, զմուսս ածեալ 'ի դրելոցս՝ զինչ արդեօք 'ի սիրտ սիրամարն ներգործեաց սէրն մայրենի, զոր տագնապ, զոր ժխտպատութիւն, զոր կսկիծ ազիկատոր. այն սէր՝ առ որով հաստատակածին ծնողացն գութ համեմատեալ, իբր ձրագ է աղօտ՝ առ արեգականային լոյս, կամ՝ իբր ալ՝ առ յորդեառանդն, կաթիլ՝ առ հեղեղ, մանաւանդ թէ նիա՛ւթեալ հուր՝ առ ատրրականն: Օրինօք բնութեա՛ն այս հաստատուն պահի, զի ծնողական ազիսին չափ՝ է գութն, և գթոյն չափ՝ ծնողութիւնն. ասա ծնողութի՛ն՝ որ չափս առաւելու քան զհասարակական մարդկութե՛ա, ըստ նմին համեմատութե՛ ունի լծորդ զսէրն, ըստ նմին և զաղէտն: Ինձ ոչ են կամք երկայնաբանել առաջնոր յաղագս առաւելութե՛ց Աճամայրուե. որք կամիցին՝ ուսցին այլուր գտանել հարմարութեա՛ւ: (Հիւսեակ բարեբանութե՛ց. գԼ. ՚ի. եր. 46:) Ա՛յլ այսչափ ինչ զգեմ յաստացեալդ, թէ ծնողութի՛ն սիրոյ կուսին գոլով ամօթ մայրական, ապա և սէրն նմին հետևակի՝ էր ամօթալիր. որով ամօթայն նաև ըստ բոյս գթովքն ձգիւր առ քո՛ւ ամօթ իբրև առ նոր որդի. ապա և ցաւն՝ սիրոյն հետևակի՝ էր ամօթակիր. զոր ամօթին ոք միայն տանել կարող էր, և ոչ այլ ոք մարդածին: Ա՛յլ եթէ հարիւրապետն առն խաչին՝ 'ի քաջութե՛ն անուն խաչեցելոյն ուղիղ խոստովանութեա՛ց, թէ արդարև որդի էր աս, (մարկ. ԺԵ. 39.) նոյնպէս 'ի կրելոց անուն ցաւոց կուսին ուղիղ խոստովանել կարօղ էր, թէ արդարև ամ մայր է աս: Բայց չէ՛ իսուհ, զինարդ յոչխարաց 'ի խորս մահացաք. անդրէն առ եղերն ամփոփեսցուք:

Ապաքէն բնական մայրութե՛ն սիրամարն էր գործ 'ի բնական կարգս, բայց ներգործեալ յարտաքսեալ բնութե՛ն 'ի հոգեղն սէր. և գործ՝ զոր ամ ինքնին արդիւնաւորացանէ, կատարելագոյն է՝ քան զոր բնութե՛ն գոյացուցանէ. ապա ամ գործ մայրութե՛ կուսին՝ և 'ի պատճառն հոգմանէ դերազանց էր յոյժ քան զբնական մայրութե՛ն: Եւ զինչ ասեմ. ապա և համաբնականն այն գութ և սէր մայրենի՝ առաւելապատիկ էր 'ի ամ կոյն՝ քան յամ ծնօղս. զի որ զգօնն տայ, առն նմանատասկեր, համեմատ նմին տայ և զչհետևակս գոլոյ: Եւ զինարդ մայրենի միայն կոչեմ զսէր սիրամարն, զոր հայ

քենի ևս ասել արժան էր. վ՚ի չանչայր ծնողուճ իւ
րում դրաւեաց միացոյց զհերն, որ յայլ ծնօղս բաժանել
է ըզ հայր և ըզ մայր. վ՚ի որոյ Թէպէտ ծնաւ իբրև մայր,
բայց սիրեր իբրև մայր և հայր: Յայլ ծնօղս՝ ոչ բա
ժինք են սիրոյ, նոյնիսկ և ծնողական ցաւոց. ՚ի ոչ կոյսն
միացաւ սէրն ծնողական, ըզ նմին և ցաւն. և ուր զա
դանայ ասացաւ, ոչ բարւոք լինել միայնութիւն, այլ օգ
նական ունել սէուս ՚ի ծնունդ և ՚ի հոգս զաւակաց,
(ծնն. բ. 18.) բարեխ, սիրոյ հուսին պահեցաւ միայնուն
՚ի ծնանել, ՚ի սիրել, և ՚ի ցաւիլ:

Կամին և զայլ պատճառս առաւելուճ այսր սիրոյ, ահա
ամենակատարն նմանութեն ՚ի բնութե, և ՚ի սէրն: Ամ ծնօղ
արտադրէ զիւր նման ըստ սեռակին, այլ բազում անգամ
խառն յանմանութենէ անհատին. յօրովակի գեղեցկին
ծոռել զաւակագործէ, քաջառողջն՝ զցաւագար, անձն
նայն՝ զանաւագ, ուժգնաւորն զանոյժ, հեզաբարոյն՝ զը
ցասնոտ, մտացին զանհանճար. և միով բանիւ, աքիւ
լէս՝ զԹերսխաէս. որով զաւակն՝ յաւէտ որդեսցեալ
կարծի, քան որդի. և յայսմ անմանութենէ բազում իմք
մեայլ առնու սէրն ծնողական, որ միշտ նմանութեան է
ինդրօղ: Վօխակ այգպիսի՝ օտար էր բնաւ ՚ի կուսա
կան ծննդենէն. վ՚ի ոչ ոք ՚ի Հարտարարոյ աշխարհն
այնպէս ձգեաւ ծրագրեաց զիւենդանագրութենէ մարդոյ
հերսպարանաց, ոչ հոգին ոք Հարտարարոյեա այնր ծնող
գեան՝ տպագոյց ՚ի կուսածին որդին զնմանութենէն կոյս
մերն ամիճ ըստ հերսպարանացն՝ ըստ գրից կազմեալ է, և
ըստ բարուցն. որոց լոկ տեսութենէ բաւական էր և առ ան
ծանօթս՝ գիտել թէ սա մայր է, և նա՝ որդի:

Զուգակցորդ այսմիկ և նմանութենէն սիրոյն նմանի: Ի՛
տեսանել յօրովա ՚ի ծնողաց, որոց արգանդ ծննդական,
բայց սէրն՝ անծնունդ պատահէ. ծնանին որդի, այլ ոչ
ծնանին սիրոյ, հարաշատս ՚ի բնութենէ, այլ խորին ՚ի
սէր՝ իբրև զօտարածինս. որով սէրն ծնողական ոչ գտա
նէ նե՛ւ Հարակ յարծարծումն: Ալ աս ոչ սիրատարքն
ոչ այգպէս. ունի որդի ծնաւ ամիճ համաբնութենէ, նոյնիսկ
ամիճ սիրակից. սիրաք նոցա իբրև երկու լարք ՚ի մի քնար.
՚ի հնչել միոյն՝ ձայնասուս էր և միւսն. ոչինչ ազդումն
սիրոյ լինէր ՚ի մայրն, որում ոչ անդրէն հնչէին արձա
գանք սիրոյ որդւոյն. և յայն դարձագարձ սիրոյ՝ զոր
բորբոք ծնողական գթոյ կարծիցես լեալ ՚ի սիրատարքն
ըստ երեւնամեայ ժամանակս: Ահա գարձեալ, ամենայոր
դոր խնամակալութենէ մերն առ որդին, և փարելն հպա
տակութենէ որդւոյն առ մայրն՝ զինչ այլ լինչ էին, բայց

հը-

կրկին փուքք կայծակնաբորբոք՝ մշտավառք, ՚ի բարձրա-
ցուցանել զբոց ծնողական զթոյն. որովք ըստ յառաջել
աւուրց՝ մանաւանդ թէ և ժամուց՝ զօրանայր սատակա-
նայր բռնուն սիրոյն ՚ի սիրան կուսական, և լինէր մայր
արդարև սիրոյ, որդւն ունելով միածին յարդանդէ, և
բազմածին ՚ի սիրոյ։

ԺԲ. Ընդ արդ, կրկնեա յուշիդ զնախաձառեալսն յա-
ղագս բռնաւորութեանէ սիրոյն, և ծնողական սիրոյն. և
կշռեա՝ եթէ հասու կայեն քո միտք, որոց բռնաւորութեց
սարսռաւ մայր այսպիսի սիրասպասաւ, տեսեալ զորդւն
սիրասնունդ ՚ի ձեռս ամօտեաց մարդոց՝ կրկր գառն ՚ի
ձեռս գայլոց, անպարտ մատնեալ, աւազակաբար կա-
պեալ, ընդ քարշ ածեալ, զուր չարախօսեալ, յարիւն
ձաղկեալ։ Փոխան բժշկութեանցն՝ վէրք, ըստ լուսաւոր
Թքոյն՝ Թուք նախատանաց, ըստ վարդապետութեանն՝ գա-
ւազան եղեգան, փոխան Թագաւորութեանն՝ պսակ փշա-
նիւթ, փոխանակ ովսաննայինն՝ խաչեցի՛, փոխան յա-
ւանաւկինն՝ խաչ, փոխան կերակրողութեցն յանապատին՝
քացախ ըստ լեղւոյ, ընդ մեռելոցն յարութեն՝ մահ անար-
դանաւք։ Աղաղակէ ոսկեբերան վերջաբանեայ. (Ճառ ա։)
* Չիարդ ոչ յաղթեսցեն հարկաներ՝ ՚ի տեսանել զիւրա-
* քանչիւրեան զանազան և կարծրագոյն տանջանաւք մանր
* սպանեալ. զիարդ ոչ փչեր զոգին .... զի Թէպէտ և
* խօսէր, սակայն մայր էր. Թէպէտ և բարեպաշտ էր,
* այլ մարմին ունէր. Թէպէտ զուարթամիտ էր, բայց
* կին էր .... Այնչափ հոգանս տեսեալ նորա
* ոչ յօժար մարմնոյ՝ այլ յորդւոցն բղխեալ, զի՞նչ ոչ
* կրեաց, զոր սրտի ամբոխումն ոչ ընկալաւ։ * Եւ դար-
ձեալ. (Ճառ բ։) * Ո՛չ զայնպիսի հնոց բորբոքեաց բա-
* բելոնեան բռնաւորն, զորպիսի հնոց՝ մօրն վառեաց
* այս բռնաւոր. զի անդ լուցկիք էին հրոյն՝ նաւթ,
* ձիւթ, բուրդ, վուշ. իսկ աստ՝ բնութեքն, երկունք
* ծննդեան, զաւակացն սէր, մանկանցն միաչնորհութիւն։
* Ո՛չ այնչափ նոքա ՚ի հնումն ընկերեալք այրէին, որչափ
* սա կիզանէր առ սէր զաւակացն։ *

Իսկ արդ՝ եթէ զամաւնեայ այսչափ, զի՞նչ զսիրամօրէն
ունիցիմք խորհիլ և ասել. ես հիանամ բնաւ, և ոչ խմա-
նամ. վայ կնիք դնեմ բանիցս զոսկեբերանին գարձեալ
խրատաբանութեն. (Ճառ ա.) * Զայսոսիկ մի վայրապար
* լուիցուք, այլ ևբրաքանչիւր ՚ի մեզ զնմ զգաւալն
* անցից առակեացն յորդիս ևբրեանց. կերպարանեա-
* ցեն անձանց զիարեալն դէմս, և զսիրելիսն յորդւոց
* առակն նկարեալ, համարիցին և նոսա անցանել այնց

• չարչարանաց. և յայնժամ քաջ ծանիցեն զաստուածութիւն
• զօրութեն. նա՝ և ոչ այնպէս ծանիցեն. զի բնական ա-
• ղէտք ոչ զբանիւք գան. ուսուցանէ միայն փորձն։*

Արդ՝ ժամ է այսուհետեւ զբանական սիրոյն անդն-
դովքն դիզելիլ։

Ժէ. Բանաւոր մարդ ոչ արժանապէս զսիրոյն ժառանգ-
դէր զանուն, եթէ բնաւորականաւն եւեթ վարէր սի-
րով, որ և անբանից է հասարակ. և ոչ մարդկայի ընկե-
րակցութեն յիւրումն ակաստանի մնայր սիրապէս, է-
թէ չէր ի միջի յօդ շաղկապիչ անհարազատացն մարմնով։
Զայն յօդ հոգացաւ մարդկութեան, արտայայտեալ երկ-
րորդ ծնունդ սիրոյ՝ զսէրն բանական, այնչափ չքնաղ
քան զբնաւորականն՝ որչափ զի այն բնութեէ է, և սա՝
կամաց. այն՝ ի բնական և ի տորմին բարիս յածեալ, և
սա՝ յիմանալիսն և ի գերազանցս՝ յարժանսն և ի գովե-
լիսն. վերոյ առաջինն՝ ծնողին է, և երկրորդս՝ մարդոյ։
Ա յս է սէրն բարեկամական, կամ բարեկամութեի ան-
ուանեալ, որով մարդ զմարդ սիրէ ոչ իբրև զիւր ինչ,
այլ իբրև զինքն, կամ ոպ լինն նր։ Ա մենագովելին մա-
քիամ ոչ միայարկ ունէր զսիրոն՝ շառանալ միայն ծնո-
ղական սիրոյնն առ միածինն իւր յն, այլ էր ի նմա միջնա-
ւոն՝ լցեալ բարեկամականն սիրով առ նոյն ինքն յն իբր
յիւր իսկ անձն, կամ իբր այն՝ թէ ինքն նցէ յն։ Եթէ
զայս գնորա սէր ի բազդատութեի ձգեմ ընդ այլ մարդկան
բարեկամութեիս, խղճեմ յանպատուհասութեէն գատաստա-
նէ. վասն զի այլոց բարեկամութիք կամ կեղծիք են, կամ
ցուրտք, կամ առժամայնք, կամ կիսակատարք՝ ի յաջող-
ուճածն՝ և ոչ ի վիշտս. կամ միակողմանիք՝ զի սիրէ, և
ոչ սիրի. որովք բարեկամութէն անուն բազում անգամ
յուսմպէտս բռնաբարի։ Եւ թէև յայսոցիկ արատոց մեկ-
նեալ էիցէ, առ չափաւոր մարդիկ եւեթ փայլատակէ՝ և
ի չափաւոր բարիս. առ որս յոլովակի առաքեալ է բա-
րեկամութէն՝ քան զնիւթ բարեկամութէ։

Խակ առ ամենօրհնեալն մարիամ սրպէս, ամ հանդամանիք
բարեկամական սիրոյ գուսմարեալ կայէն. անհամեմատ
արժանաւորութէն յորդին ըստ բնական և ըստ գերբնական
հատարեղութէնն. և ի մայրն՝ պայծառաւոյալ ծանօթու-
թէն այնր արժանաւորութէ. յորմէ և համեմատ լոգն կա-
մելոյ նմա զամ գովելի բարիս, և ըստ ըղձին՝ հատարուման
արդեամբք գործոյ ըստ պիտեղոյն և ըստ ժամանակին։
Նոյնպէս ըստ անդրադարձութէ, որդին քաջածանօթ գո-
ւոյ արժանեաց մօրն՝ և նր սիրոյն, սէր ըստ սիրոյ նմին
վոխադարձէր, և գործ ըստ գործոյ. համախորհուրդք մի-

մեանց,

մեանց, համակամք, համագործք· աչք աչաց դնուցեն, և սիրա՝ սրտի· խորհուրդք մերն միշտ զորգուոլն յաճեցեն, և 'ի նոյն տեսաներ՝ զի և որդւոյն խորհուրդք զմարբն յածին· ոչ այնպէս զուգաստաւս են աչք միոյ մարմնոյ, ոյք երկոցունն նոյ միաք 'ի մի խորհուրդ: Զոր կամեր որդին, կամեր մայրն· յոր նա չհաճեր, չհաճեր և մայրն· խնդակիցք միմեանց, ցաւակիցք երերայ, համբուրգակիցք ամ բարեաց: Վասն որ մայրաբարն սիրեր, զարձեալ հարանտուէս զահաւորժելն ձայնն քաղցրացուցանէր: *Խանդակաւթ եմ սիրով:* ոչ ևս սիրելն զնա անուաներ, այլ բուն իսկ սէր, ասե· *Եթէ յաւնկեք, զարթուսջիք զսէրն:* (Երգոց· ը· 5· 7:) Եւ զինչ առ նա վերացեալն իւր որդի· իւր հշտամբանօք ինն անդրադարձե· *Ես ննջեմ, և սիրտ իմ արթուն կայ:* (Ե· 2:) Թէև ննջեցեմ ասե մարմնով, այլ սէր հոգւոյ է· վայ *գիր զնա իբրև զկնիք 'ի վէր սրտի քո,·· վասն զի հզօր է իբրև զմահ սէր··· Ջուրք բազում ոչ կարեն շիջուցանել զսէր:* (ը· 6· 7:)

Իսկ արդ՝ եթէ աղէքսանդրի կարծեցեալ բարեկամուին համարձակեցոյց զնա՝ իւր գանձս համարել զբարեկամն, հարցեալ թէ ո՞ր են քո գանձք· և նա ասէր· առ բարեկամն: Զի՞նչ սպաս ունէր ասել սիրատարսարն մանրիամ վասն իւրոյ անյագ սիրելւոյն· և այն զի ոչ գիտէր աղէքսանդր ձեզրաեալ վասն բարեկամացն՝ թէ նոքին ևս համարիցին իւրեանց գանձ զաղէքսանդր· բայց ը ոչ կայ և ը յայ ասն փոխանակաւ էր՝ և սէրն, և ձանաչուն սիրոյն, որով սա զնա, և նա զսա միմեանց գանձս ունէին և ասէին:

Իբրև պատկառ նահատակս բարեկամուէն, կամ թէ առել, իբրև սքանչելիս բարեկամական սիրոյ համարեցաւ աշխարհ զյուխնաթան ասն ը գաւթի, զդամն զոմն ընդ պիւթիայ, զոմն աղէքսանդր ը հեփեստիոնն, զայլ ոմն ովրեստէս ը պիլագեայ· առ որս հաստարակաց էր ամ՝ անձն և ինչք, փառք և անփառուութիւն, կեանք և մահ: Ասլ զինչ է մարախս առ սկայիւ, և առոյգս սէր առ սիրոյն մարիամու· եթէ չափաւոր լաւութիւն արանցն այնչափ զբարացաւ գերել զբարեկամութիւն նոցա, զիարդ ապա անհամեմատ լաւութիւն Յն և Մ արիամու: Սիրոյն բարբառ առ նա զինոնութիւն քարոզէր· աղէքսանդր վասն հեփեստիոնեայ՝ թէ և դա աղէքսանդր է· ովրեստէս երգոհեալ, թէ ես եմ պիլագէս· և պիլագէս գարձեալ, ես եմ ովրեստէս: Ապա ձմարտապոյնս և սիրամոյրն յամբառնան գիշերին՝ 'ի հարցուած խնդրողացն զայ՝ կա-

բոշ էր ասել, Ես եմ Յ՚ս. զի ուր սկսին խօսել, արդար խօսել:

ԺԲ. Եւ այն լինէր նման արդարեւ սիրտանս մեծ, եթէ լինքն փոխանակիւբ ընչի յըմբռնուսին, ՚ի ձաղանս, ՚ի հարուածս և յայլն ամ. այլ սակայն աձապարեաց նա՝ ըմբռնեցաւ ընդ ձեռամբ Թշնամեացն, և մարխամ ընդ ձեռամբ սիրոյն. երկոքեան տանջեալք անողորմ յանողոքելի բռնաւորաց. նա ՚ի տպաւաղին հրէիցն, և սա յանդղին սիրոյն: Եւ ահա ո՞ բաւական եղէ ՚ի բան ձգել զողոյն բռնաւորութեն. զի առ չափ սիրոյն առացեալ զչափ ցաւոցն, զսէրն քննեցաք, այլ ոչ չափեցաք. ապա և ցաւն մնայ անչափելի ՚ի մէնջ, և չափելի այնմ՝ որում եղեն տանելի. բայց ՚ի յօրինակաց ծանօթից մնայ մեզ սակաւուք խնամատարել:

Ա՚ջ ժուժայր վեհանձնն գաւթի ընդ մահ խըրուսն յոյնա թանու. գոչեր լալագին: * Յաւ է ինձ ՚ի վր զո եղբայր իմ յոյնաթան. գեղեցկատեսր ինձ յոյժ. զարմանալի եղև սեր զո ինձ քան զսէր կանանց: * (ՔԹագաւ. ա. 26:) Առաւել գարձեալ զարքայական զիւր վտանգեալ ընդ անպարտ անկումն ուխտակից իւրոյ աբենեզրայ. զինի հեռանէր ՄԹագդեաց գաւազանն. զնոճազտաւաղացն ՚ի լալիս փոխեալ՝ ոչբս յօրինէր առ գերեզմանն: (ՔԹագ. ՟բ. 32, 33. 34.) Ասա զոր վերոհիւմն սրտի, զոր ողբս անմուռնչս ՚ի անդրամայրն կարծիցես: Արեայ և բազորիցն ասր ՚ի բռնութէ անտի բարեկամանալ սիրոյն, առ գերեզմանին զսիրելեացն ատտաուճելով զգաստ. որով զկենդանակայլակ ցօղն՝ առաւօտին տայր նշանակ, իմանալ՝ Թէ արշալոյս սիրէր զնա: (Յովհան. ԺԹ. 35. 36:) Եթէ նէ յարտասուսն զսէրն կըճռէին, ապա մեր ՚ի հակառակէն խնամատարեալ, ՚ի սէրոյն կշռեցուք՝ Թէ քանի՞ ցաւէր սիրտանցն, որչափ մորմոքէր, որչափ արտօսր զարտիւն ցօղէր:

Քաջիկ ևս արգեօք քան զմեզ առեղեակացաւ օգուտսինոս այսմ բռնութէ, (մինչ ՚ի խաւար մոլորութէն դանդաղէր.) ունելով ուսումնակից ոմն զիւր համահաւատակ, ընդ որում անորիչ բարեկամութէն միացեալ, միայն մահ ոճամբ նոր որոշեցաւ. առ որ զանձին խրոյ կիրս խոտոռանեալ առաջի ՚ի, ասէ. (՟բ. գիրք խոստման. գլ. ՟բ:) * Յաւուրք մ՚Թագինեցաւ սիրտս իմ. և ամ յոր և հայէի՝ ՚ի մահ էր. և էր ինձ հայրենիքն՝ տանջանք, և տուն հօր ՚ի խոյ՝ Թշուառութէ անհնարին. և որով նմանիլ ընդ նոսա կցորդեալն էի, առանց նր՚ ՚ի գժնդակ վիշաս գարձաւ: Աչք իմ ամ ուրիք զնա խնդրելն, և ոչ ոք տայր ինձ. և ասէի զնոմ, զի զնա չառնեին... Ինձ քաղցր էր միայն

* լալնուն , և լինէր փոխանակ բարեկամին նմոյ՝ 'ի սիո-
* փանս հոգւոյս : * Եւ գարձեալ . (գԼ . ջ :) * Ա յսպէս
* էի յայնմ ժամանակի ։ լայն գառնասէս , և հանդչէի 'ի
* գառնութեանէ . եղուկ էի , և սիրելի ունէի ինձ զայն եղ-
* կելի կեանս քան զբարեկամն իմ . . . էր յիս անհնարին
* տագնապութիւն կենաց , և երկիւղ մեռանելոյ . . . զարդ
* մանկէ էր ինձ ըլ կեալ այլոց մահկանացուաց . զի նա՝
* զոր սիրէ անմեռս սիրէի , մեռեալ էր . և առաւել ընդ-
* կեալ անձինս զարմանայի՝ 'ի մեռանել այնմ , որում էի
* միւս ինքն : Բարւոք ասաց ոմն զնուիմէ բարեկամէ , հա-
* տոր հոգւոյ նմոյ : Վա՛ զի նմացայ զհոգւէ նմ և զնորա
* լինել նբրև մի հոգի յերկուս մարմինս . վայ 'ի զարհու-
* բանս էր ինձ կեանքն . զի ոչ կիսակատար կամէի կեալ : *
Ա յսպիսեաբար ախտակրեալ օգտասինոս առ մարդ , առ
որ առաւել էր բարեկամութենն քան զինքն արժանիս . և
ախտակրութենն՝ առաւել քան զբարեկամութենն . և զի
ոչ բռնակատաւ մահուամբ տանջեալ էր նա , և ոչ յան-
դիման աչացն անչնչացեալ : Ջինչ ապա զայն կուսէն ու-
նիմք նմանեալ զդառնութեն ցաւոցն , որում ամիս հակա-
ռակքն պատահէցան : Եւ 'ի վա՛ պատկի՝ յաջողեաց օ-
գուտսինոսի մխիթարութենն՝ որ յարտասուաց անուն էր .
իսկ ցաւագին սիրտսն և այգ պակասեալ : Նա անդրդ
էր գիւրել նմին բարեկամին մեռելոյ . իսկ սա կարօղ գո-
նել բազում նմին գիւրութեն տալ նուրում միածնի , ոչ
ոք ներէր , ոչ ոք համարձակեցուցանէր : Ազեքսանդրի
մխիթարութենն մեծ համարեցաւ՝ զնոր զմիւսոր բարե-
կամ արքունի փակեալսն պատել : Ա յլ տիրամօրն ոչ
թողաւ՝ զմնէ արիւնազանդ քրտանցն թաշկինակ մատու-
ցանել : Եւ կարի արգարացոյց . վա՛ զի զհն էր եղեալ
'ի սեան ոն , որում չէր օրէն զանգանիլ մեղու մխիթա-
րութենէ : (ղեւտ . ը . 11 . 12 :) Յայսմհանէ յերերս բանա-
կան սիրոյն հեռացօտեալ , յայլ կողմն գարձցուք :
ԺԸ . Ա պաքէն զօրաւոր էր 'ի սիրտսն՝ սէրն ծնողա-
կան . զօրագոյն սէրն բանական . այլ քան զերկուսին բըն-
նագոյն՝ սէրն դերբնական և ամօթոյն : Յառաջնումն՝ 'ի
բնութենէ վարեալ յերկրորդումն՝ 'ի բանէն , յերրորդումն
'ի շնորհայ . և զի ամենիմաստ կոյսն առաւել բանաւո-
րութենէն շարժիւր՝ քան 'ի բնութենէ , և յաւէտ 'ի շնոր-
հայ՝ քան 'ի բանաւորութենէ , նմին իրն սէրն՝ որ 'ի շնոր-
հայ , այնչափ բռնագոյն էր , որչափ աղդոզական են շն-
նորհք քան զբան և զբնութենէն : Սա այն սէր է՝ որ 'ի
սիրտ արդարոցն բռնացեալ , յաղթական լինէր ամ սիրոյ՝
ծնողականին , և մարդկայինոյն . բաժանելով զհոյր յոր-

գեղ, և զորդի 'ի հօրէ, զմայր 'ի դստերէ, և զդուստրըն 'ի մօրէ: (զուկ. ժբ. 53:) Այն հնար է երկնաւոր, որ զամ հնոց դժնդակ՝ բորբոքեալ 'ի բնութենէ կամ 'ի մարդկանէ, մաշեր՝ լուծաներ, յամենն դարձուցանէր, սա 'ի բոլոր իսկ յաճախսն նահատակացն հոյլս է տեսանել: Այլ դու հայեաց 'ի չամունէ, մանաւանդ լուր զոր զնմանէ հրաշալեանն բերանն ոսկի. (Նառ ը:) * Անդ էր տեսանել (ասէ) երրեակ հուր. այն՝ զոր բըռնաւորն բորբոքեր. այն՝ զոր բնութենն լուցանէր. և այն՝ զոր հոգին ինք վառէր... բայց յաճախատուութեան յաղթական լինէր. բնութիւն ը շնորհայ մարտնչէր, և զմրցանակն շնորհն տանէր. բարեպաշտութեան դեր 'ի վերոյ լինէր մարդկան դէմոյն. և հուր զհուր յաղթեր՝ հոգեւորն զբնականն, զոր դժնդակութեն բռնաւորին վառեաց: *

Սովին հրաշինեալ նախամարտիկն այն քեռեան նահատակ, զամ որ լինէ յերկինս և յերկրի դժնդակք՝ և կամ հաճելիք, յասպարիզ կարդայր, յարձակ խաղայր, առ ամն խրախուսեր առիւծարար, հանգս, թէ նեղութիւնք կրեն՝ ասէ, թէ հալածանք, սուր՝ թէ մերկութիւն, վնասք՝ թէ սուր՝ անցցեն 'ի հանդէս. և եթէ առքս փոքունք, առցեն նմանակիցս զամ և զկեանս, զերեսուն և զնշխանութիւնս, զորկանս և զհանգերձեալսն. և եթէ այլ ինչ նոր արարած խիստ քան զդժոխս արուեստակել կարասցեն. ոչ երկիւղ յուցանեմ, ոչ թիկանց շրջուն, ոչ երեսաց ոլորուն, ոչ ձեռին դադարուն. մեկնեսցեն զնս 'ի մարմնոյ, այլ ոչ 'ի սիրոյն քենէ. թէ և մեռանիմ, այլ զամն մեռուցանեմ, զի սիրուիլ անմահ եմ: (հռոմ. ը. 35:)

Լսեմք զնստրատեսանս քրաղոր նահատակին: Իսկ եթէ առ չափաւոր արդարս այնչափ զօրանայր ամենայն ծածկրութիւնն, մինչև զամ իսկ զաշխարհ դժուարակիրս յաչս դնել, մանաւանդ թէ հեշտընկալս և ուրախարարս գործել. բազմասակ՝ ծաղկս համարել, զանձանան՝ փափկութիւնս, զորդուց մահ՝ նոր ծնունդս ասել, և զառ 'ի ծնողաց բաժանումն՝ երբ հարսանիս: Ապա զնա՞րդ զայդ սիրասէրն մեր մեզ մեզ խնամալ, յորում ոչ լոկ ամենայն ծածկրութիւնն, այլ զնոյն անձն ամ անորոշելի բնակեցաւ. այնուհետև ամենայն, որով ամենայնք. որով և եղև հոգ արարչին առաքինութեան ամենագիտութեան քերովբէ, այլ ամենայնութեան զորովբէութեամբ պերասանցեալ, ոչ և հնարհայն լինութիւն: Ապաքէն այն խորհ ամենայն սիրոյն երբ յաւէտ խորտակատակ՝ ունէր զինքն ընկերս զամեղ զնորս երկեակ սիրոյն՝ ծնողականին,

և

և բանականին, զնմա որ ի նոցանէն վիշտս և տագնապս յաբրահամեան յեղաշրջելոյ. և արդարև այդպէս խակ վըճարեին իրքն, եթէ սիրեցեալն՝ որ ջարշարիւրն և յաւելուածքն էր, լինէր մարդ ոսկի:

Ի. Նայց ահա աստանօր է տագնապ, ամա ազէտ, յայսմ կիզուձին անհնարին. զի որ ջարշարիւրն, ահ էր ի մարմնի. նա ինքն՝ զոր ահագին սիրոնէն սիրէր իբր բարի ծայրագոյն, իբրև արարիչ իւր, իբր ամենատարգեւօղ իւր, իբր տէր և պահապան իւր, իբր առաջին և վերջին իւր, նոյն նա ահասիկ անարգի, տանջի, գառնամահ մեռանի: Եւ զի՞նչ ապա. ահն ամ միխիթարուածք՝ լինի նմա ի ցաւս ոգեառնչս, ասել Հմայրատագոյն և քան զնոյեմի. * Պատնացոյց զիս բաւականն յոյժ: * (Հռութ. ա. 20:) Եւ որ ակնկալուածի այնուհետև այլոց ցաւոց սփոփանս մատուցանելոյ. եթէ կարօղ ինչ էր զգաւթին առնուլ քան զաբեր. * Ա՛է կամէր միխիթարել անձն իմ. յիշեցի զնա, և ուրախ եղէ: * (սաղմ. հղ. 3:) Իսկ ահ թէ յիշէր զնա իբր զմիւսան զառ ի գաւթայ ասացեալն կրէր. * Ելէն ինձ արտասուք իմ հերակուր ի տուէ և ի գիշերի. և այն զի ասէին ցիս (խորհուրդք իմ) զօրհանատուզ, թէ ուր է ահ քո: * Ահա ի ձեռս անօրինաց, ի ձեռնակատս, յաստեներ, ըստ խաչիւ, ի խաչն: * Զայս ահ յիշէի՝ տագնապէր յիս անձն իմ: * (սաղմ. խա. 4. 5:)

Եւ ահա ոչ ևս ի նոր սիրոնայքն հնար գնոյր շինուցանել, այլ յաւէտ ևս տատակացուցանէր. խորք ծնողական աղէտիցն խրախոյս արկանէին առ խորս բանական ցաւոցն՝ ի ձայն տահանաց ահագնին սիրոյն. և անձնն կուտական նաւու օրինակաւ ի պատոյտս անգնդայինս երրագարձս ալէկոծեալ, ապաստակէր. * Ամ՛ ղբօսանք քո և ալիք քո անցին ի վր՛ իմ: (սաղմ. խա. 8:) Ա՛է ևս ի նմա ընդհն ըստ բնուածէ մարտնչէր. այլ երեքին՝ բնուածէ, բան, և ընդհ՝ գաչնաւորք միմեանց՝ հատահատանք՝ մարտակից՝ իբրև առաջս երիս համագունդ յարձակէին յանձն հուսական. միաբան գոչէին. Սուր ահն, որ զարթեաւ ի վր՛ հովուին քում. (զաւտաւ. է. 20:) հարկանէին, վէրս գնէին, և ոչ զմի մասն հոգւոյն թողեալ անվիրաւոր. մասն զգայական ի ծնողական սիրոյն հարեալ, բանն՝ ի բանական սիրոյն, վէրին մասնն ի շնորհաց:

Ի. Նակարդ՝ յերեքումն անպարտելեացս ձակատու ոչ ի յաղթեալն և անկեալն, ոչ նուաստանկուածն յանդնդայինս պատոյտս ցաւոցն. հայր ահ խալին: Ա՛վ ամենայաղթ վիրաւոր, ով անխորտակելի հնամած: Երեքումնյն ձեռք

ին նա, և ձեռք նը յերեսին. յերեցունցն հարեալ, և ե-
րեցունցն յաղթեալ. ի՞նչ, չնորհքն, ածախրութիւն: Ա՛յն
չնորհ՝ որ դաչնաւոր էր բնութենէ և բանին՝ ի չարչարել.
նոյն դաչնաւոր էր և կռանին՝ ի ղօրացուցանել և՝ ի յաղ-
թել. զի՝ ի նմանէ խակ էր՝ որ ասացն. "Ես հարկանեմ,
և բժշկեմ:" (Բ. օրին. ԼԲ. 39:) և նա բանայր նմա
"Ձանապարհ անխափան, և գալաւ ծաղկաբեր՝ ի պտուղ
անյոյս բռնութենէն: (Եսայի. ԺԲ. 7:) Ապա ուրեմն զը-
նորն ինքն ըզ ինքն մարտնչէր, և մնայր յաղթօղ և յաղ-
թեալ, մանաւանդ թէ յերկաքանչիւրն յաղթօղ: Ա՛յո՞
կարի՞ ձշմարիտ, եթէ զղխարդն տեղեկութիւք քննեսցուք
ըզ փանաքն մերս հաստատութենէ:

Առաքէն մի յանհասանելեացն անուն ցաւոց սիրամօրն՝ ա-
յս խորհուրդ է, զի՝ ի ժամին վերին՝ որով աւուր ածո հայ-
էր, պատեբազմ յուզիչը անհնարին: Սէր ածութենէն ե-
ւանգնեալ՝ ի սիրակիր անձինն՝ բռնագատեր զնա՝ ի ցաւս
և՝ ի կիզումն ըզ չարչարանս որդւոյն, զի ձծ էր անալ
գեալ՝ ի մարմնի. բայց նոյն սէր գարձեալ ասիպէր զնա
՝ի հաձութենէ չարչարանացն, ՝ի կամիլ՝ յօժարիլ՝ ի խըն-
դալ: Ահա պատեբազմ յերկինս: Լռեալ յանիրաւի ըզ-
գաստին, մանչէր՝ ի սիրոյն. բայց ակնարկեալ՝ ի վճիռ
իրաւանցն հօր, ձեռնագրէր սիրոյն: Տեսեալ զնորն վա-
ւաց յանարգութենէ անչափ, զասկն մերթագնէր սէրն. այլ
զջնջել անարգանացն ոչ այնու գիտէրյել, սիրոյն աչա-
նայր: Ա՛ճապանութենէ էին յանցանքն, անգիւտ կորս-
տեան գործն, սաւազէր առ սիրոյն. բայց զի փրկանակ էր
կենաց աշխարհի, սիրոյն ձեռամբ՝ ՝ի սեղան անդր հանէր:
Ո՛վ անհրաժեշտ գիւտդ, յորում կարի հակա-
ռակքն՝ անհակառակաբար զոյգ ընթանային. ցաւ ան-
չափ, և յօժարութենէ սրտառուչ. տրտմութի խոր, և ու-
րախութենէ բարձր. կսկիծ անգալմանելի, և սփոփումն
հեշտական. երկոքին ևս պատառուն, ոչ՝ հղօրն
զկարն վանէր. երկոքին ևս անհրաժարելիք, զի ածո-
րոշ էին հրամանք: Ահա ո՛չ զինի երեմիայն տեսլեանն՝
յերկուս կողովս, այլ ՝ի մի կողով՝ ՝ի մի թուզ տեսա-
նել զժանան և զքաղցր. անդաստին ՝ի միոյ ականէ անուն
ածախրութեան՝ բղխեր քաղցրութիւնն միսիթարութեան,
և դառնութիւնն ցաւոց, անխառն միմեանց, անխափան
իրերաց:

Անօրինակ են լերթք, ո՛չ ուրուք յաջտակէր նահատակե-
լոցն յայսոսիսի երևեալ հանդէս. զի թէ զաբրահամ ա-
տես, եթէ զշամունէ, կամ զոյսէս ՝ի նմանակիր սէց, ո՛չ
նման ինչ ասես, քանզի թէ հաւատար. զի առ նո ըզ մէջ

այլ-

այլոց և այլոց էր պատերազմն, շնորհաց ըստ բնութեանէ, ամ-
սիրութեանէ ըստ արդեսիրութեանէ. վնոյ երկնաւորն ի վերջ երկ-
րաւորին զյաղթականին կանգնէր. Բայց ի հանդէս ամա-
ճոյն՝ երկոքին ի շնորհի անդ ասատկացան՝ և պատե-
րազմն, և յաղթութեանն: Ապա յերկնից անուն էր յեղա-
նակ պատերազմիս, ի բուն իսկ հայրական սիրոյն բե-
րեալ զօրինակն. քան զի նոքա ամ հայր սիրեր զորդի, ամ
կամեր զնոր անարգանան. այլ զի նա փոխանակ էր ապա-
ստեայ մարգկութեա՝ և աշխարհի փրկանաք, նովին սիրով
կամեր, հրամայեր, մատներ. Թէպէտ անվնաս և անյեղ-
ի գոլով բնութեանն, ամ յինքն էր դիմամարտութենն, այլ ի
կամեցեալն: Յայնմ սիրոյ գաղափարեայ որդին, ան-
տի գաղափարեր և մայրն. այլ երկոցունցն ցաւելի
ունելով բնութիւն, վշտանային անչափ, յօժարէին կա-
տակար:

ԼԵ. Ադրարև Ճահոզասպէս առ նա երբեմն մեծ դրե-
գոր երանելի. Էրբ պիտի երթիչ անարատ՝ արբշռանդ
ջծոյն մոպոսար. և Էրբ պյոռանակ կոմոց անբաւին՝ ամ-
հեթեթար: Զի ի տապն անդ ամ սիրութենն՝ չեռաս նա
ճանձռ արգարութենն ոյ, առեսեալ զհօր կամն ի պա-
հանջումն մեղացն վրիժոս: Հրէայք յատենի անիրաւու-
թէ, այլ նա յատեան իրաւանցն ոյ հաւանոզասպէս աղա-
ղակեր, խաչէցի՛: Աշխարհի փրկանս հայր զորդի առա-
գրեր. յանձն առնու մայրն՝ միաձայնեալ ընդ հօրն ասել.
"Եղաւ զսիրելին անձին իմոյ ի ձեռս թշնամեաց իւրոց:"
(Երեմ. ԺԲ. 7:) Եւ եթէ գեպք լինէ իրացն բերելին,
ասլինչ յառնեալ քան զհրեշտակն գոռաներ ի զօրացուցա-
նել զորդին ի տագնապս պարտիզին: Քաջախորհուրդ
ես քան զկինն ումն կանեղեմնացն ուներ ասել, որ վասն
որդւոյն անկելոյ ի պատերազմի՝ առնաբար բարբառե-
ցաւ: Յայդ իսկ ծնոյ զնա, զի տակս հայրենեացն մե-
ռանել մի զանգիտիցէ: Իսկ սիրամայրն զինչ. յայդ իսկ
ծնոյ զիմաճինդ իմ, զի տակս աշխարհի փրկութենէ ախորճ
ժեացէ մեռանել, և ես ընդ նմա: Այսերուչս ինն ստղէ
երանելի տանէբերանն յաղագս շառնունեայ. (Ճառ ՟ք:)
"Ժամ է առ մայր քաջ պատերազմողացս անցանել, որ
՝ի միում մարմնի բազում անգամ մեռաւ, մանաւանդ
՝ ի բազում անգամ զենաւ, բայց և ոչ միանգամ ցա-
՝ եաց, առ մայրն ասեմ, որ անվեր՝ միանգամայն և
՝ բազմավեր.... Մնայր ապա վերջին ի պատերազմին
՝ եօթնեբորդն, որ զանձայն քնար մարտիրոսացն կա-
՝ տարելոյն էր: Զինչ ապա, ընկճեցաւ արդեօք ի
՝ մատագրութենէ հառակին. միթէ ցաւեաց ինչ, տեսանե-

, լով զնչխարս բնութեան բարձեալ: Ապաքէն նա ինքն
, զմանուկն 'ի մահ անդր սահիլեր, թէ ոչ ձեռօք՝ բայց
, խրատուքն. մի զլինիւ պատկային նուաղեցուցաներ ոչ
, գեակ իմ. լեր եղբարցդ որպէս ծննդեանն նոյնպէս և
, ուղղուեցին ընկեր. գործոցն կցորդութենէ նմանութեանց կցոր-
, դութենէ բնութեն, ցոյց զքեզ զեննելոցդ՝ և 'ի մարթել եղ-
, բայր: Լօթնեցդ ինձ 'ի բնութենէ ծնաւ որդի. եօթնե-
, րորդ ինձ կամաք ծնանիլըեր մարթիրոս. մի լիցի՝ թէ
, եօթն որդւոց՝ իսկ վեց մարթիրոսաց կոչեցիմ մայր:"
Զայսպիսի նուիրական ունէր կամս այն երանուհի, վա-
զի ոմն նա ինքն ասկեբերան ասէ գարձեալ. (Ճառ ը.)
"Ցուցանել կամէր բռնաւորին՝ թէ չէմարիտ մայր է
, որդւոցն, և նոքա չէմարիտ որդիք հարազատաք, ոչ
, սակս ընտանութենէ բնութեն, այլ վն կցորդութենէ ա-
, ռաքինութենն: Ապա քանիպատիկ ևս տիրամայրն,
որ ոչ միւսմ կմ ոմանց, այլ բոլորիցն իսկ երկնաւորաց
և երկրաւորաց ցուցանել կամէր, թէ մայր է՝ ոչ լոկ
անցաւ ծննդեանն 'ի բնութենէմ, այլև ցաւոցն ծնե-
գեանն 'ի գողգոթա. ցուցանել՝ թէ գուսար է կամակա-
տար հօրն երկնաւորի, ոչ միայն ըստնելով զառ 'ինմանէ
ծնեալն ամօրգի, այլև անդրէն վերընծայելովն. ոչ կա-
մէր նուազեցուցանել զդումարատակ քաջութենէ որդւոյն.
ոչ կամէր՝ թէ հրաշագործողին իցէ մայր՝ և ոչ խաչեցե-
լոյն. բնութիւն մայր՝ և արիութիւն չէմարիտ մայր կա-
մէր երեւել: Զաղեքսանդրն զքաջութենէն՝ մայր նր ոչիմ
այնագա յանձին երևեցուցանէր, քաջալանչ ըստաջ սու-
սերաւորացն դիմելով: Գնոյց երկիւղ մարդկայինքաղց
ցուցուցանել զմարմնոյ որդւոյ 'ի բխիմս ծնողաց: Ա՛րբա-
կայ՝ զկուսորակս մարմնոյ որդւոյն ընծիրս ընկալեալ
յաժգահակայ բռնաւորէ, խորովեցան աղիքն. այլ եր-
կիւղն եւս պատասխանի. Ա՛ւ արքայ՝ ամ ընծիրիք վայե-
լուչ են: Զինչ ապա սերն ամօրգին 'ի տիրամայրն տայր
բարբառել. շատ էր նմա գիտել, թէ բաղումն՝ որ կա-
մէր զնորն խոտակ, սուրն՝ որ 'ի վշ խաղայր, հուր
ցաւոցն՝ որ բարձրանայր ծառանայր, առ 'ի յերկինից ար-
քայէն պատրաստեալ գայլն. այնուհետև համբուրելի
էին նմա կապանքն, սուրն՝ ընդգրկելի, հուրն՝ պայծառ
ջահ. և Ճգիտացդոյն ևս 'ի նա յանդ էլանէին առացեալքն
ասկեբերանին զչամունեայ. (Ճառ ը:) "Ո՛չ զհուր տան-
ջանաց համարէր առնանել, այլ զջահ հարատևեաց:
Ո՛չ այնոքես խնդայ մայր՝ յորժամ զորդւոն վն հարուա-
նեաց պաճուճիցէ, ոմն ցնծայր նա 'ի տեսանելն զնո-
սա չարչարեալս. և ոմն թէ միւսմն պատմուճան փե-

այլ

, սպասել զդեղացանէր , և միւսում պատկ յօրինէր ,
, այլում զառագաստ հարսանեաց կազմէր , այնու ըմն-
, դայր նա , առեալ զինն 'ի կաթսայ անդր դիմել ,
, զմիս 'ի տապական , զայլ ոչ գլխատեալ : Ա մենայն ինչ
, ծխով և հոտովք լցեալ կայր , այլ նա ամ զգայարա-
, նեքն համարձակ ձանաչէր զորդիսն , աչօք զնոսա նկա-
, ատեալ . ականջօք զբանսն լուեալ , ռնգամիւք զծուխ
, մարմնոցն ընկալեալ , զանոյշն՝ և զդաժանն , դաժան
, առ անհատատան . իսկ այ՝ և նմա անուշահոտ քան զա-
, մենայն , զայն ծուխ՝ որ ըստ նոեմացոյց , այլ զմիս
, կնոջն ոչ ևս . վասն զի կայր հաստատուն և անշարժ ,
, համբերութիւ տարել զամ զգործեցեալսն .

ԻԷ . Հաւտր ատելին՝ որ 'ի գողգոթա , բաւականացաւ զկնի անա լուսաւորացն աննշոյլ մթագնել , այլ զմիտս և զզգայարանս տկրամերն ոչ ևս . Հայէր յամենակիրն իւր որդի իւր 'ի փետայ համարպայծառ զարդարեալ . փուչքն՝ իւր պատկ ականակատ . արեանն կայլակք՝ յակինթք բո-ցատիպք . մարմնոյն մերկութի՝ պատմուճան բեհեզեայ . վէրքն արիւնաթուխ՝ կիսոճածք ծիրանւոյ . խաչն՝ գա-հոյք . քացախն՝ օշարակ նռնենեաց . նախատինքն՝ պար-երգութի . խաչահանութիւն՝ հանգիստ բոլոր , և ինքն յոյն նորատեսիլ փետայութենն հանդիսի՝ օրհնութիւնս առ վե-րին պատկագիրն առաքէր . և զնոյն ինքն զփետայացեալն ամ զարդիւքն հանգերձ նմին ընծայէր . 'ի սրտին Ճշդե-տելով զգրեալսն գրիգորի ճաճանչին 'ի դէմս շամու-նեայ , (Նառ իբ :) " Ոչինչ Թոյլ աշխարհի , զնմին եւոե-
, այ , զգանձն իմ , զոյս իմ դարմանիչ ծերութիւնս ....
, Ա պաքէն այնպէս հայիմ յերեսս գահճացն , ոչ թէ
, բարիս 'ի նոցանէ ընկալեալ էցեմ . և չիք այնոյ իրա-
, ւոյ՝ քան զի ոչ այսր շնորհս մատուցանել բռնաւորին ,
, զի յետին զիս պահեսցէ 'ի տանջանս :

Ա՛վ . ոչ զի անձաւ է զօրութի շնորհացդ և սիրոյն այ , որ զնոյն զմի ամենավիշտ անցս ճաճանչդ՝ յերկուս դէմս հերետարաներ 'ի միտս ճաճանչն , իբր երկուս ըմպանակս պատրաստեալ 'ի միում ձեռին , մինն արեամբ՝ և միւսն կաթամբ . երկուս բուրանոցս ծխեալս , մին ձէնձերով , և միւսն խնկով . երկուս արեգակունս 'ի ծայրս մատանց . մին խաւարիլ , և միւսն լուսոյ . որով միակ մատն նորա վերին հաւատարեր լովանդակ երկրական գնաստս , կէս սով չափ խաւարեալ ցաւովք , և կիսով՝ լուսաւորեալ մխիթարութիւնն : Տեսեր արդ զմիտս ասացածի երանել-ւոյս գրիգորի , թէ զնարդ տիրամայրն 'ի վէր սիրոյ սե-ղանոյն մատեալ պատարագ . առեր 'ի միտ ղբանիսնուե

ակրոյն , զտաստիուԹիւն նոյ , զբնաւորուԹիւնն , և զպատեհ-
քսալին՝ որ ի՛նոցանէ . ուստի՛ իբր եղև պատարագ վըր-
կուԹիւն , և պատարագ օրհնուԹիւն , պատարագ յինքեան ,
և պատարագ յորդին . միանգամայն քահանայուհի իբր՝
և որդւոյն . զի վասն իսկ յերկարեալ յամենցաք ի բանիս ,
գՀետ մնեալ քննուԹիւն՝ ոչ զի հատանիցեմք երացն խոստո-
ՎԹիւն , այլ զի զնոցա զանհատուԹիւն ծանուցեալ , մանաւանդ
միայն ասացելոցն սակս վարդապետին լինելոյիք , ի միտ
առնուլ վկայուԹիւն մնայ , ԹէՀ ի փորձ այսուհետ նահա-
տակուԹիւնք քանի կարեւոր էր խաչին գաստիարակուԹիւն-
առ նըբ ակրատայրն , զոր ի գլուխ բանիս նախադրեալ
ձեր վարդապետս : ԲՀ՛ր այսուհետև որ ի բանէս մնայեալն
է՝ զայն ասացուք :

ՀԱբրաԲոյս և սիՀափիսակ՝ գեղՀաԲարք Տաճոր պա-
պարագ :

ԼՀ . Օ աղէ աղգ ապանդիցն՝ որ ի հինան էին պատա-
րագ , միով բանիւս պարագրէ : ՀԱբրաԲոյս , որ ի գա-
ռանցն լինէին՝ ապիտակազգեստ առաբեն մատաղանորիք :
սիՀափիսակ , որ յարքեառց և յայծեաց , զկարծր առնն
նըրև գետս արձակեալք : և գեղՀաԲարք , որ յոչխարաց ,
ԹանձՀ բրգոլքն ծանրաբեռնեալք : Ընդ՝ զայն ասէ
բանիւս , ԹէՀ մի միայն անարատ արուն բանական՝ զնա՛
արուճունս պատարագացն ընծանց յինքն բովանդակեաց .
զի կցորդուԹիւն ը որդւոյն մատուցաւ նըրա զոհ վըր մե-
զաց , նըրա զոհ խաղաղական , նըրա գոհուԹիւն , նըրա արբու-
ԼՀ : Եւ զի ի՛նոցանէ զանարատսն մատուցանել օրէնքն
հրամայէին , և ոչ առկս նըրեանց ինչ յանցանաց գայնն
նոքա ի՛ գենուսն , այլ վըր մարգկան յանցանացն արբուէ ,
նոյն օրինակ և բանական արուն տէրանայրն՝ մաքրեալ գո-
ւով տէր անարատուԹիւ , ոչ վըր նըր ինչ մեղացն գործե-
ւոց ի՛նոՀիրուսն մատչէր , այլ վըր աշխարՀի մեղացն քա-
ւուԹիւ : Ընդ այսոքիւք և զայն միտս ընծայեցուցանէ ,
ԹէՀ բանական պատարագս այնպէս մատուցաւ նմ , զի
առ նըր ամենայն և անկէզ պահեաց զասրն՝ զառնն և ըղ-
գեղմն , հակառակ անբանին մատուցմանց . յայտ արա-
ըեալ այսու , ԹէՀ նեղբնայնովքն հոգւոյն մատամբք ևւԹ
նոՀիրեցաւ ի զենուսն և յայրուսն , ոչինչ յարուսաբին
պատշաճից մարմնոյն նոՀազեցուցեալ . զոր և վերագոյն
անչնապուղը փըլ անուանիւաց : ի՛ նոյն միտս և զյաջորդն
առեալ բերէ :

ի՛ ՃՀնաւորական վարս ողջակիզեալ :

ԼՀ . Յերկուս գեմս լինանի ՃՀնաւորականն , կամ զմարմն
բոսականն առ , զոր կրեաց ակրատայրն ամ զգայարա-

հոգին, յինքն վերաքերեալ առաջանաւ սիրոյն զնմ արիւ-
նաւոր կիրս ածորգւոյն: և կամ զանապատական և զհրա-
ժարական վարուց ակնարկէ. զի նա դերասրնակ չափով
յանձն քանակեաց զձգնողական հանգիստին կարգ, զա-
ղօթս մշտամատուցս, զլռութիւնն, զաքնութիւնն, զպահս,
զաւուր, զպաքասուիլ, զհրաժարումն յամ կենցաղական
նաց. որովք ոչ միայն անձինն առաքինացաւ, այլ և ամե-
նեցուն առաքինասիրաց՝ եղեւ Պաւլոս պարծանիւ անպարտ
հաւ ձգնութեանց:

Կրկին այս ձգնութիւնք ողջոյն կիզեալ ի հոգին, փան ըն
ի սրոյ հանդէս խաչիւղեալ: Եւ զի սկիզբ էր այնմ՝ որ
հոգւոյնն կարէվեր խոցոտեալ, սուր զգալն՝ մարմնոյն
կտրատօղ. կամ զինչ ծանր էր նմա սուր երկաթի, որ
ի տեսիլ աչաց միայն ունի զահարկութիւնն, և այն ինչ
սկսեալ ցաւեցուցանել, անգիտն ամ ցաւոցն արձակուրդ
կոչէ մահուանն փողով: Իսկ խնամալին սուր անցեալ
մինչև ցորոշումն հնոյ և ոգւոյ, տանջէ անմահապէս. որ
և անց մեցաւ ըստ անձն տիրամօրն ի գուշակութէ անտի
սիմէոնի. և յարակայեաց անարատաբերելն՝ ոչ միայն մինչ
ցաւարտումն խաչելնակ տեսանելոյ որդւոյն, այլ և կեա
ձծատեսս յարութեն՝ և երկնաչուս հանապարհորդութեն
յաթոռն հայրենի: Խորամանկ էր սուրն, խորտրմնա
վիրացն ձարակ՝ անողջանալի մխիթարութէն որ ի փա
ռաց որդւոյն. յանուշակ վտակաց անտի մեզմանայր ար
գելօք անչափ գառնութէն ցաւոցն, այլ ոչ քաղցրանայր:
Եւ եթէ ի փառունակ մարմնին տրտունեան պահեցան
վերք առանց ցաւոց, ի սիրան կուսական ողջիկ կային
և վերքն՝ և ցաւքն: Այն զի առաձեռն իսկ էին բազմա
պատիկ պատճառք՝ ցաւոցն յիշեցուցիչք. տրտունական
չարչարանացն վայրք անբարբառ զնոյնս քարոզէին. ա
նարիւն պատուրագին օր ըստ օրէ նոմիրագործութէն՝ զա
րհնաւոր զհնութիւն ի միտան կերպարաներ. հրեական
ձծամարտուէն գրգիռ՝ գոգցեռ զկռաչողն ի նոր լսելիան
վերագոչէր. և կնքն ըստ այրիութէն մենացեալ և յորդ
ւոյն, բազմորգի մնայր ցաւովքն և հեծութէք. արտա
գրեալ արեամբ սրտին զեղխական քերթածս՝ երկայնս
և զղջականս քան զհոմերոսին: Ծե յանցեալս հայեր,
ցաւք, ծե ի ներկայն, խառն յուրախալոյն և ի սրտ
մականէն. ծե յապաւնիս, անբմբերելի կարօտանք որդ
ւոյն: Երկրաւորեքս ամ ի տապականս էին. երկնաւո
րացն ծարաւ անհանգուրժելի զսիրան տոչորէր:
Ա յսպէս ազաւնին մաքուր ծեւացեալ յաչխարհականս
աստպարիզն, ի ձայն ձեպոյ մնչեն ի սրտի քաղցր հնչա-

բուս

բանէր . Երբ հաստատիցէ կենացս երեկոյ . Երբ երեւեցայց ցանկալի պտղոց իմ ածորդւոյս . Երբ բառն Հարեալ ո՞ չխոտանեցայց անընդվիժելի : Եւ ահա հնչեաց առ նա հրաբէր սիրելւոյն . * Ալէլ եկ մերձաւոր իմ, գեղեցիկ իմ, ասաւնի իմ. վի՛ զի ահա ձմեռն էանց , անձրեւք անցին , և գնացեալ մեկնեցան : * (Երգոց . Բ . 10 . 11 :) Փոխեայսա՛ ի ձային, Թռեաւ սրացաւ , էմուտ ՚ի բոյնն՝ ՚ի սիրտս ածորդւոյն :

Վասն այսորիկ ՚ի նոսէնը ՚ս պէնման՝ հրեշտակացն պարտ պաշտպանել :

Ամ. Ասէր ինքնին տէրն գիմեալ հաստատէր , զիարդ և ոչ նոքոյն պաշտօնեայքն անդր ձեռնէին . զայնն խոնէին ՚ի հանդէս սպարտս , և պատնէշացուսին զամենեքեանս պատեալ պաշարէր : Զի ահա նոսէնը , և հոս չկան . պէնոսի՝ և ոչ ոսոք . պենեալ՝ և ոչ արիւն , այլ ամենոսատեք լոյս , գլխովին փայլուսին , ամենատիւս Ճառագայթ : Զառ՚ի յեռայեալ աւանդեալն հարցոնմած տարակուսանաց գալ ձեալ երկրորդելին , անդ վի՛ եղից որդւոյն . * Իսկ այս օվ է՝ որ գիմեալ գայ յերովմայ : * (կիբ . 1 :) իսկ առատանօր . * Ով է սա՝ որ երեւեալս է իբրև զառաւօտ , գեղեցիկ ոսպ զլուսնի , ընտիր իբրև զարեգակն , իբրև զհիացուսին կարգեալ : * (Երգոց . Չ . 9 :) Ա՛ն երկոսին հիացուսին նոյն , հալցուսին նոյն , վի՛ զի և զենուսին նոյն՝ սնր ը որդւոյ : Եւ կրկնին հիացուսին , զի երեւէր լուսնոյ օրինակ՝ յարեւ լուսաւորեալ , և միանգամայն արեգակնատպէս , որ ինքնալոյս է : Ա՛ւ որս ձայն արձակեալ հարանն շքեղաշուք , բովանդակ հիացմանն՝ միակ բանիւ լուծուսին ընդհէր . * Ես եղբօրորդւոյ իմոյ , և եղբօրդին իմ ինձ : * (Չ . 2 :) Ձինք ՚ի միջի այլ որոշուսին , բայց միայն չէան և ՚ինա . յայլն ամ նոյն է իմն , և նորայն : Ես նո՛ր եմ իբր արարած , իբր սիրելի , իբր մայր . և նա իմ՝ իբր արարիչ , իբր սիրօղ , իբր որդի , իբր պատկ : Ա՛պա ինչ եմ է նորայն զենուսին , ինչ է և փոսքն . սիրոյ նոսէնը եմ , ցաւոց զենուսին . իբր արարած՝ լուսին եմ ՚ի նմանէ պայծառացեալ . իբր մայր՝ արեգակին եմ , զանձամբ արհեալ զնոյն ինքն արեգակին՝ յորմէ գոլգք լուսաւորիմք : Սիրացան բովանդակ երկնաբազաքացեացն նահապետուսիք ընդ ածականելոյ երեւուսին , տեսեալ զիսոչտապատակ զնբեանց Թագաւոր՝ հպատակօրէն ձեռով ՚ի մեծարանս անցեալ իսոչտապատակ սնրն գչնոյն , և զբեւեռապինդ զբազուկան ՚ի ոսպաս նմին մատուցեալ . զի որովք խոցեցան՝ պատկեցոյ . զահեակն զգլխուն արկեալ , և զաջն զկուսականն անձամբն . (Երգոց . Ը . 6 :) Հայր ՚ի բարձանց

բովանդակ փառաբն հովանի կայնեալ. հոգին սրբութիւն աղաւնակերպ ինովաւ թևատարեալ. և ինքն հանապ էր
բորբոքեն ֆառաջն փարօշ երևեալ:

Այնուհետև ապա զնեղուան հրանիւթս յօրհնաբանուն նմին շարժէին, ընդ առաքելոցն գոհար դասակիցեալ, որք մեծի նահատակուեն աեղեակք էին, և զենմանն յուղարկաւորք. վիճայն արձանիդ պապռէալ գովէին ևբ ԱՀՅածին: Հանդիսատիսաւ եղելոց որդոյն՝ և մօրն՝ զուգաձայն և խոստովանութեին. զի որք առ որդին մեծաձայն բարբառէին. * Արժան է գառնդ զենեալ առնուլ զմեծուն, և զնմանատութեի, և զղօրութեի, և զպատիւ և զփառս, և զօրհնուն. * (յայտն. Ե. 12:) նովին ձայնիւ և զծնողն՝ միայն արժանի այնպիսեաց փառաբանդուեց զայդ խոստովանէին. զի ոչ միայն ծնող՝ այլև զենմանն հանդիսակցող 'ի յերկրի, որով և յերկինս 'ի պատիւ գաւանին զենելոյ՝ համանուանապա խնամի որոյն զենեալ: Վա զի որք երբ առնչակից՝ համանգամայն էին բնութեբ և ճանաչմամբ, եղեն համանգամայն և ցաւովք, ապա և
փառաբն:

Եւ արդարև ուժ ուժեք յերկուանալ ըբ այս զմոաւ գայցե. ուր ասուք ածայինք ամ ուրեք ըբ վերացն կրեցոց վըբ մոյ՝ խոստանան և զուրախութեին ջափել. զոր յանձին կրեալ հոգեբգական գաւիթ՝ գոչեր ցնծալից. * Ըստ բազում ցաւոց սրտի իմոյ՝ միսիթարութիւն քո ուրախ առնէր զանձն իմ: * (սաղմ. ղգ. 19:) Որով քաջալերս անձինն բերեալ մեծն պօղոս հրանելն, սրտիբ ըարձակելով դիմագրաւ 'ի նեղութեան լինելը, ասելով. * Զի առաժամայն յաշխարհութեի թեթև նեղութեես մերում՝ 'ի յաւիտենական կեանն առաւելութեի զմեծութեի փառացն գործէ 'ի մեզ: * (բ. կոր. Դ. 17:) Իսկ արդ՝ եթէ չափաւոր ցաւոց և նեղութեց՝ ըր բազմին և ըբ յաշխարհելոյն հանգիստակիսս է միսիթարութեին և փառքն, զինչ առ անչափ ցաւս տիրամօրն զնամեմատութեին արժան է իմանալ, առ որով այլոցն ամենեցուն կիրբ ծածկեալ անյայտին՝ երբ ասուք յարեգակնէ, կորուսեալ բնաւ զանուն ցաւոց և նեղութեբ: Մի անչիշատակութեցի և փրկչականն խոստումն առ աշակերտան. դուք ասէ՝ ցանդ ըբ իս 'ի փորձուելս կցբդեցայք. վըկ ուխտիւք խոստանամ ձեզ զարքայութեին, ոյր և հայրն ինձ ուխտեաց. (ղուկ. ԼԲ. 28 29:) Իսկ 'ի սիրամայրն զառաւելութեին տեսաք վերագրեցեալքդ. յորում ոչ այնչափ կցորդութեի՝ քան թէ նոյնութեի երբ ցաւոցն 'ի սկզբանէ մինչև ցկատարումն. ապա զոր ուխտս դրութեբ խոստումն առ նա եղեալ կարծիցեմք: Ինձ թէ

էի,

ձև, ուչ այլ՝ բայց նոյն իսկ հայրական խոստումն, որով որդւոյն ուխտեաց, և զոր արդեամբք կատարեաց, բարձ բացուցեալ զնա զեր՝ ի վերոյ ամ իշխանութեց, և շնոր հեալ նմա անուն երկրպագելի յերկնաւորսց և յերկրա ւորսց: Եւ ուչ արտաքոյ գրոց է ասացեալս. քանզի ինք նին ասեն՝ ի յայտնութենան ասէր, (ՀԲ. 21.) * Որ յաղթէ, տաց նմա նստիլ ընդ իս յաթոռ իմ. որ և ես յաղթեցի, և նստայ յաթոռ հօր իմոյ: * Եւ զի սիրամբն յաղթուէ ուչ միայն ընաշխարհիկ գոյր քան զամ նահատակաց, այլ նոյն ըստ քան յաղթութենն, յայտ է թէ հրաշափառագոյն օրինակաւ՝ ի զուգադատուհութիւնն որդւոյն բարձրա ցաւ, աթոռակից նմին լեալ, իշխանակից, և փառաբա նակից:

Լէ. Պաքէն անդադար և քան զամ միտս գերազանց են զանազան աթոռոցն երևելութիւնք, յորս բարձրացոյց աչ հզօրին զաւրեբանեալ սիրամբն: Չէ իբր արար չեն մայր, իսկուհի երկնէն և երկրի պատուհեցաւ. իբր սկզբնաշաւիղ կուսութեն, ամ կուսից մայր և պատկ յար գեցաւ. իբր մահաւիժ ցաւոց վերբերօղ, մարմրութացն իմբեն գահերէց բռալեցաւ. իբր փրկութենագործ կրից հաւատարդի, մայր փրկոչին լսկ և իսկ գտանեցաւ. բայց իբր կամաւ նոքիրօղ որդւոյն ի փրկութեն կատա րութեան, մայր փրկուչ՝ և մայր փրկչոյ խոստովանեցաւ: Ահա ըս արժանեացն՝ և փաւքն. ըս վաստակոց պատուն. դիւերային ազոյն՝ առաւօտ ուրախութեն, անդնդային ցաւոց՝ բարձրութեն երկնից, ըս միածնին նոքիրման՝ անբաւութեն որդւոց, ըս խնայարհ աղաչնութեն՝ բարձր ասաւ տաւսակութեն. որով զանձնէն գառացն ձնաւորեն ինքեան աչխանանալ երդէ երանելիս դրախտ. որով բարձրացաւ՝ որքան մարմնացաւ. և ուր՝ ի ցաւսն՝ նոյնպէս՝ ի վայելեան բարձրացոյց զզօրութեն ամենակալին, հրաւիրեալ ինքեան երգակիցս զերկնից դասուցն՝ քաղցր եղանակել զնւր ձեռնասդն: Ասյլ նոքա զինչ, կցորդիւ ընդ գրն և պերճասչն մեծացուցանեն. միաձայնեալ անդուլ բար բառով համբերն գասուց անդրանկացն եկեղեցւոյ:

Ընդ որս ձայնակից կարգեալ երկրաւորս եկեղեցւոյ գա սուպետացս և գասականաց, յաղագս գործոց՝ ի տոհմն ա զանց՝ և յողորմս սիրեզերաց, անթիւ պաշտամանիւք սըր սից ըղձանաց գերապատուհեն դնախապատուհեալն յամե նեցուն արարչէն՝ ի նոքերս ընծայից, ի կատուցմունս խորանաց, ի շինուած տաճարաց, ի հանդէս տօնից, ի ճառս գովեստից ունքաւից. խոստովանեալք սա ոքա նուքեն փառացն զիւրեանցն անհատուքեն, միայն պարտ

վար

վարկուցեալք ընծայել նմին զոր կարէին, թէև սուրբ քան զնոր արժանիան: Քննեն զիաւան, խնդան ըստ վայելչութեան, թէև առ երկոսին անկարուածէ պաշարին միաք և սիրտք:

Ընդ վառացն խնդուածն՝ և զցաւոցն խառնեն յիշատակ, զնահինն պատմեն, զվերսն նկարեն՝ ի լեզու և՝ ի գրիչ. գիտեալ թէ արտասկանացն յիշատակաւ զնոր ցաղթանակն կերահոգակեն յառաւելութեն խնդութեն: Եւ թէ ոչ էր երկոքին այս յիշատակք փառաւորութեցն միանգամայն և վշտակրութեց՝ մեծատէս նմին հաճելիք, և փառացն աճեցուցիչք, և մեզ ոչինչ դանդաղելիք, սակայն առ մեր ընարութեն՝ երկրորդաւն առաւելապէս զմեր պարտս նմին հատուցանելոյ՝ զարդարութեն, և զեղբայրասիրութեն. վն զի ի մերոց անօրէնութեց յայն վիշտս ըմբռնեցաւ. և զամ՛յանձն առեալ ախորժաբար, ոչ ընծայեաց զէ որդւոյն նուէրն հաշտութեն առ՝ ի մեր բարերարութեն: Զհարգ և զորդիականն բնակակիր կայ բիս անառեսեալ բանս, որով կապեաց բնութեն՝ լինել ծնողական վշտացն յիշատակօղս և կարեկիցս. խակ առանձինր ընորհօք ծայր. ապա և՝ ի շնորհայ պարտք: Ծնող և զոր առ յիշատակէն նորին վշտաց՝ զհոգևորական արդասեացն բաղձալերութեն՝ ի մեզ ներգործեալ՝ ի մտաւորապէս յիշատակէն. վն զի նոքօք՝ զրկեալն զանոխակալութեն վարդապետի. վշտաւեան՝ զհամբերութեն. անդադարեալն՝ զյանձնառութեն. սգաւորն՝ զվհեհերութեն. ամէնարատեանն՝ զնուռնարհութեն. անհատատարիմն՝ զսէր. հոծագիրն՝ զհամեստութեն. և մեզ ցեղալք առ հասարակ՝ զվերացն ծանրութեն, զգին հոգւոց, զընորհաց ըստացուածն: Վայ յերաւ ե զնորուն վշտացն գումարութեն՝ մատեան ասել՝ ճշմարտութե, և զկրօնն՝ վարդապետութե, ըստ պեղեցիկ ճահագրութեն երանելոյս գրիգորի. Այլ երևելն՝ ի վեր ինձինն անդրանիկ բնաւրէնեան հօր՝ այնքան ասի հնարանան խաչանակ մահացիր ճգանց, այսպէս երանելոյս և բազբեհանելոյ գերարքնակ ցաւոցման փեսային ճշմարտոյ Քրիստոս Յ

լիր. Ցանալ, կացցեն այսոցհետև բանք, ի մէջ անցցեն իդէք. խնդամտելոցս ասկաւուք անարիւն նահատակութեն ճշմարտոյն՝ ցաւոցն լուցուք մի պատմոցք միայն, մի լսօցք միայն, այլ կրօցք, այլ ընորհակալութք, այլ նախանձաւորք. զէ մեր ամենեցունն անպարտ վշտացաւ. պարտաւորքս վշտացն հաղորդեացուք. նա յանտառուածն վերադառնալ՝ ի կեանս՝ ի հովտիս վշտաց եթող զիւր աղեաս. պանդխտեալքս մնան ընկալցուք: Անկեա յանտեսանելի

նոէիրեալ կան ՚ի հանգէս նորին խնդուքեցեն. զառաջ-
մանակեայս՝ ցաւոյն նոէիրեսցուք: Մի ըստ միոյ գայցէ
ումեք, թէ մերժեցան նորայն վիշտք, բարձեալ են հե-
ծումքեք, արդ ՚ի հրճուանս է: Վա՜յ զի անչափութիւն
վշտացն զմեզ դարս դրաւէ, զմեզ սիրոյս հրաւիրէ յիւր
կարեկցութիւն. եթէ ցարդ ՚ի մարմնի պանդխտացեալ էր
կոյսն ցաւագին, ժամանակացն երկարութիւն ոչ արդեօք
ապօտացուցանէր զկսկծանացն տագնապ: Յիշողականխս
զերութիւնք զանցեալսն մեզ ներկայ գործեսցուք. մանա-
ւանդ եթէ զչեաւնքս հուսկ ՚ի ժամանակ անդր փոխա-
դրեսցուք. ձեռնհասցուք ՚ի գողգոթա առ խաչին կաց-
ցուք անմեկնելի. լեցի ՚ի մէնջ՝ ոմն յոյնհանգէս, ոմն մագ-
դաղենացի՝ ողբակից և արտասկաղորդք ցաւագնելոյ
մօրն: ՚Ի ցաւս մարմնականս, բազում անգամ և յանցալ-
ժանս, թաթափեցաք վատնեցաք զմեր աղէտս. և զկարդ-
անկարեկիրք լինիցիմք առ արժանին ամ՛ ցաւակցութիւն.
ոչ մի այդպէս. այլ զմա՛ զնոգոյս մասունս ՚ի նա ժո-
ղովեսցուք, զյիշողականն ՚ի յիշատակել, զմիսս ՚ի խոր-
հել, զկամն ՚ի ցաւիլ, զսիրտ ՚ի կսկիծ, զաչս յարտա-
սուս, զլեզուս յաղօթս: Կա՛մ մի մերայնովքս և եթէ չատաս-
ցուք, առցուք յանօթ և զընկերացն զսիրտ՝ զաչս և զլե-
զուս, յորդորամիտս զնոր արարեալ ՚ի փոյթ ցաւակցու-
թեան: Ցուցցուք զանձինս՝ արժանիս որդիութեան Աստ-
ծոյն, հաւատարիմ գտեալք ՚ի ժառանգութեան ցաւոց նո՛ր.
առ խաչին որդեացաք, ՚ի խաչ անակն ակնունի ըմունել,
արժանաւորսն ՚ի կցորդութիւն երկնային ժառանգութեն.
անշուշտ և առացեալն. * Հրեէ հարբարանայն կցորդ
ընկցիմք, և փառացն հաղորդ լինելոց եմք: * (Հռոմ.
ը. 17:) Որոմ արժանի գտցուք հանդիպել հարբարա-
թեն և փառակցութեն՝ նորին բարեբանեալ ածա-
բարեխօսութեք, ՚ի Քս Յս, որ խաչեցաւն ՚ի մեր
փ ութեն, և ՚ի Հայրն որ առ մեր սէր մահեաց գնա,
և ՚ի Հոգին սբ, որ հաւատարմացոյց զսէր ածութեն:

Ամէն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆ
Армянская Библиотека
7/XI 1922
Ереван, Матенадаран
Ա. ԱՍԱՏՐՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ